29 Μαΐου 1916

Ἔτος Α.' Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ ~~2α Ἰουλίου 1916~~ Ἀριθμ. [illegible]

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗ

Πεντηκοστὴν *ἑορτάζομεν σήμερον καὶ πνεύματος* ***ἐπιδημίαν*** *καὶ προθεσμίαν ἐπαγγελίας καὶ ἐλπίδος* ***συμπλήρωσιν*** *καὶ τὴν ἵδρυσιν καὶ στερέωσιν τῆς Ὀρθοδόξου χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ἥτις ἔμελλε νὰ* ***ἀποβῇ*** *ἡ ζύμη ἡ ζυμοῦσα ὅλον τὸ φύραμα τῆς παραπαιούσης ἀνθρωπότητος καὶ ὁ σπόρος τοῦ λίνου ὁ* ***ὁποῖος*** *πεσὼν εἰς τὴν γῆν καὶ ποτισθεὶς καὶ γονιμοποιηθεὶς διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ ὅλων τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων τῆς πίστεως ἀνεπτύχθη εἰς τὸ μέγα καὶ εὐσκιόφυλλον καὶ εὔοσμον δένδρον ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν σκιὰν τοῦ ὁποίου δροσίζεται καὶ ζωογονεῖται ἡ βαρυνθεῖσα τὴν πολυθεΐαν τῶν εἰδώλων ἀνθρωπότης.*

Παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τῶν πρὸ τοῦ Χριστοῦ μεγάλων ἀνδρῶν καὶ προφητῶν, ἡ πολυθεΐα ***εἶχε κατάντησει*** *εἰς τὴν παρακμὴν καὶ τὸν ἐκφυλισμὸν τοῦ πολιτισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησαν καὶ* ***ἐμεγάλυναν*** *αἱ μεγαλοφυεῖς ἐκείνων διάνοιαι· ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ δὲν δύναται νὰ συγκρατηθῇ ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ αὐτὸ διανοητικὸν καὶ ἠθικὸν ὕψος· ἔρχεται καιρὸς καθ' ὃν χάνει τὴν δύναμίν της καὶ καταπίπτει καὶ ὅλον τὸ περικαλλὲς δημιούργημα τῆς δυνατῆς ψυχῆς καταρρέει· οὕτω πᾶν ὅ,τι ὡραῖον καὶ ὑψηλὸν εἶχε δημιουργήσει ὁ Ὀρφεύς, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Πλάτων ἐναυάγησε καὶ συνετρίβη πρὸ τοῦ ἐγωϊσμοῦ τῶν πολιτευτῶν, τῆς εὐτελείας τῶν σοφιστῶν καὶ τῶν παθῶν τοῦ ὄχλου. Ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ἀποσύνθεσις τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία τότε ἐξεπροσώπει ὅλον τὸν πολιτισμόν, ὑπῆρξε συνέπεια καὶ συγχρόνως αἰτία τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀποσυνθέσεως· ὁ Ἀπόλλων, ἡ ἔκφρασις τοῦ θείου φωτὸς καὶ κάλλους καὶ προφητείας, σιγᾷ καὶ δὲν ὑφίστανται πλέον οὔτε μαντεῖα, οὔτε προφῆται ἐμπνευσμένοι, οὔτε ἀληθινοὶ ποιηταί· ἡ Ἀθηνᾶ τὸ πρόσωπον ἐγκαλυψαμένη καταλείπει τὸν λαόν της μεταμορφωθέντα εἰς σατύρους βεβηλοῦντα τὰ μυστήρια καὶ ὑβρίζοντα θεοὺς καὶ σοφοὺς ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Βάκχου καὶ ἐν ταῖς κωμῳδίαις τοῦ Ἀριστοφάνους· καὶ αὐτὰ τὰ μυστήρια μολύνονται καὶ τὸ ἄδυτον αὐτῶν βεβηλοῦται καὶ γίνονται δεκτοὶ εἰς τὰς ἐλευσινίας ἑορτὰς καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ ἀκοινώνητοι καὶ βέβηλοι. Ὅταν ἡ ψυχὴ παχύνεται ἡ θρησκεία μεταπίπτει εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ δεισιδαιμονίαν καὶ ὅταν ἡ σκέψις καθίσταται παχυλὴ καὶ ὑλικωτέρα ἡ φιλοσοφία ἐκφυλίζεται εἰς τὸν σκεπτικισμὸν καὶ τὸν λεγόμενον θετικισμόν.*

Δεισιδαίμων ἐν τῇ θρησκείᾳ, παραπαίουσα ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἐγωϊστικὸν καὶ διαλυτικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ πολιτικῇ, πλέουσα ἐν τῇ ἀναρχίᾳ καὶ ῥαγδαίως φερομένη πρὸς τὴν τυραννίαν, εἰς τοιοῦτον κατάντημα κατήντησεν ἡ θεία Ἑλλάς, ἡ ὁποία εἶχε μεταλαμπαδεύσει εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὰ φῶτα τῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀνάλογος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἦτο καὶ ἡ ἑβραϊκὴ ἀποσύνθεσις, μάτην δὲ διάφοροι προφῆται καὶ ἥρωες τῆς Ἰδέας προσεπάθουν νὰ στηρίξωσι τὸ ὡραῖον θρησκευτικὸν οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἀνήγειρεν ἡ μεγαλοφυὴς καὶ ἐμπνευσμένη διάνοια τοῦ Μωϋσέως.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας θρησκευτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἐκφυλισμοῦ ὁ ὁποῖος πατάξας πρῶτον τὴν ψυχὴν τῆς ἀριστοκρατίας, ἔπειτα προσέβαλε καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, ἐνεφανίσθη Ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον πάλαι προσεδόκα ἡ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένη ἀνθρωπότης, ὁ γλυκύτατος Ἰησοῦς, ὁ ἄγγελος τῆς ***Ἀληθείας,*** *τῆς* ***Δικαιοσύνης*** *καὶ τῆς* ***Ἀγάπης,*** *ὃν ὁ ἀπαράμιλλος προφήτης Ἡσαΐας περιγράφει μὲ δύναμιν ὡς ῥάβδον καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, ἐφ' ὃν ἀναπαύεται πνεῦμα θεοῦ, πνεῦμα σοφίας, συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος μελλούσης νὰ συντρίψῃ ὡς σκεύη κεραμέως ὅλα τὰ εἴδωλα τῆς πλάνης.*

Τοιοῦτος ἐδείχθη ὁ Ἰησοῦς καθ' ὅλον τὸν βίον του καὶ ἀνάλογοι ἐδείχθησαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς Πεντηκοστῆς, ὁπότε ὁρκισθέντες εἰς τὴν ***Ἰδέαν*** *ὥρμησαν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς των πρὸς ποικίλας παλαίσαντες δυσχερείας «κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις λῃστῶν, ἐν κόποις καὶ μόχθοις καὶ ἀγρυπνίαις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι.» Καὶ ὅταν ἐπέστη ὁ καιρὸς τοῦ μαρτυρίου μετὰ χαρᾶς ἠτένιζον εἰς τὸ συντελεσθὲν ἔργον, βέβαιοι ὅτι ἡ θρησκεία των θὰ θριαμβεύσῃ· καὶ καθ' ὃν χρόνον παρέδιδον τὸ πνεῦμα προέβλεπον ὅτι εἰς τὴν φυλακήν, ὅπου μυριάδες χριστιανῶν θὰ σήπωνται, θριαμβεύουσα θὰ ἐκπηδήσῃ ἡ Ἐκκλησία τὴν ὁποίαν ὁ Κωνσταντῖνος περιβάλλων διὰ πορφύρας θὰ καθίσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου·*

συντρίβουσα δὲ αὕτη τὰ εἴδωλα τοῦ ψεύδους θὰ στήσῃ ἐπὶ τῶν συντριμμάτων αὐτῶν τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ ἰδεώδη αὐτῆς καὶ θὰ καλέσῃ εἰς προσκύνησιν αὐτῶν βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, ἀναπλάττουσα καὶ ἐκπολιτίζουσα τὸν κόσμον· καὶ ὅτι τέλος μετὰ τὸν παρόντα πόλεμον εἰς ὃν ἔρριψε τὴν ἀνθρωπότητα κυρίως ὁ ἄκρατος ἐγωϊσμὸς καὶ ὑλοφροσύνη ἀτόμων καὶ λαῶν, λαμπρὰ θὰ βλαστήσῃ πάλιν καὶ θὰ ἀνθήσῃ ἡ Ἰδέα καὶ ἡ πίστις εἰς τὰ ἀθάνατα ἰδανικά.

† Ὁ Τραπεζοῦντος Χρύσανθος.

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Καὶ σὺ ὡς ἔλθῃ ὁ τεθεὶς
καιρὸς ὑπὸ τῆς Μοίρας
Ναέ, δίς, τρὶς θὰ κραδανθῇς
κ' εἰς χοῦν θὰ ῥεύσῃ παρευθὺς
τὸ ἐπακτόν σου γῆρας.

Τότ' αὐτομάτως ἀλοιφαὶ
καὶ τείχων θὰ ἀρθῶσι
καὶ ἀσεβεῖς ἐπιγραφαὶ
οἱ δὲ χρυσαῖ σου ὀροφαὶ
ἡμέραν θὰ ἰδῶσι.

Κ' ἐκ μέσου τῆς χρυσῆς χλιδῆς
θὰ λάμψουν ἀνεφέλως
μορφαὶ Ἁγίων εὐειδεῖς
τὰ χερουβὶμ καὶ ὁ ἡδὺς
τοῦ Ἀρχαγγέλου γέλως.

Ἰωάννης Καρασσούτσας.

Τοιοῦτον ὄνειρον θωπεύουν οἱ αἰῶνες εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὀρθοδόξων, τῶν ὁποίων τὰ νοσταλγοῦντα βλέμματα στρέφονται πρὸς τὸ περιμάχητον Βυζάντιον καὶ συγκεντροῦνται ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐναγωνίως δὲ ἀναμένουν πάντες, ὅπως κατὰ τὸν παρόντα πόλεμον ἡ τὸ προσῆκον ἑκάστῳ λαῷ ἀποδίδουσα Νέμεσις συντρίψῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Προφήτου τεθεῖσαν ἡμισέληνον καὶ ἀντικαταστήσῃ αὐτὴν πάλιν διὰ τοῦ σταυροῦ. Ἁγία Σοφία! δι' ὅσους δὲν σὲ εἶδον εἶσαι ἕνας ἦχος, μία φήμη, τόσον δυνατὴ καὶ ἁρμονικὴ καὶ μυστηριώδης, ὥστε ἡ πρώτη σκέψις καὶ τὸ πρῶτον προσκύνημά μας, ὅταν φθάσωμεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπευθύνονται πρὸς σε. Ὁ Ἡρόδοτος διηγεῖται, ὅτι ὅσοι ξένοι ἔφθανον εἰς τὴν Ἔφεσον ἔσπευδον ἀμέσως εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος, ἑλκυόμενοι ὑπὸ τῆς φήμης, ἥτις περιήστραπτε τὸν ναὸν τοῦτον, ὁ ὁποῖος ἦτο ἓν ἐκ τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου· ὁμοία καὶ ἔτι μεγαλυτέρα εἶνε ἡ φήμη σου, περικαλλέστατε ναὲ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας! εἶσαι ὁ ἰδεώδης, ὁ μυστηριώδης ναός, περὶ ὃν ἐπὶ αἰῶνας ἤδη μάχονται οἱ λαοί!

Περνᾷ ὁ ἐπισκέπτης τὴν ὀρειχαλκίνην πύλην τοῦ ναοῦ καὶ ἀμέσως περιστοιχίζει καὶ περιηχεῖ αὐτὸν μὲ θεσπεσίας μελῳδικὰς συμφωνίας ὁ καλλιτεχνικώτατος θόλος· ὅταν τὸ πρῶτον εἶδον τὸν θαυμάσιον θόλον ἐνόμισα, ὅτι εὑρισκόμην εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἤκουσα ἄρρητα ῥήματα «ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ ἀμυήτῳ λαλῆσαι»· καὶ καθὼς ἡ ὡραία ψυχὴ τοῦ Σωκράτους συνήρπαζε πάντα, ὅστις πρῶτον ἔβλεπε τὸ δυσειδὲς πρόσωπόν του, οὕτω μετὰ τὴν ἀπογοήτευσιν, τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα βλέποντες τὸ ἄκομψον καὶ κάπως ἄσχημον ἐξωτερικὸν μέρος τοῦ ναοῦ, ἀμέσως μὲ ἀκατάσχετον δύναμιν συναρπάζει ἡμᾶς ἡ οὐράνιος ἁρμονία καὶ τὸ θεῖον κάλλος τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ. Ἐδῶ οὔτε ὁ διάβολος οὔτε τὰ πονηρὰ πνεύματα, τὰ ὁποῖα ἐπείρασαν τοὺς ἄλλους καλλιτέχνας, κατώρθωσαν νὰ πειράσουν τοὺς ἀριστοτέχνας, οἱ ὁποῖοι τρόπον τινὰ ἐκρέμασαν τὸν θόλον τοῦ ναοῦ ἀπὸ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ· ἐδῶ οὔτε ὁ ἀμοιβαῖος φθόνος οὔτε ἡ ἀμοιβαία ζηλοτυπία τῶν καλλιτεχνῶν ἐπηρέασαν τὴν ἁρμονίαν τοῦ ἔργου, ὡς συνέβη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, ὅπου ἡ ἀμοιβαία ζηλοτυπία ἀρχιτεκτόνων καὶ καλλιτεχνῶν παρέβλαψε τὸ ὅλον ἔργον· καὶ οὕτω ὅλος ὁ τεράστιος ἐκεῖνος θόλος τῆς Ἁγίας Σοφίας, κρεμάμενος ἐπὶ τεσσάρων τόξων, τὰ ὁποῖα στηρίζονται ἐπὶ ἰσχυρῶν στύλων, εἶνε τὸ μεγαλοπρεπὲς ἀριστοτέχνημα, τὸ ὁποῖον ἐκληροδότησεν εἰς ἡμᾶς ἡ κλασσικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τέχνη. Καὶ τὸ Πάνθεον τῆς Ρώμης ἦτο περίφημον διὰ τὸν θόλον του· ἀλλ' ὁ βαρὺς ἐκεῖνος θόλος ὑπολείπεται πολὺ τοῦ θόλου τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὁ ὁποῖος νομίζει κανεὶς ὅτι πετᾷ εἰς τὸν ἀέρα.

Οἰκοδομήσατε, εἶπεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς εἰς τοὺς δύο μεγαλοφυεῖς ἀρχιτέκτονας Ἀνθέμιον τὸν Τραλλιανὸν καὶ Ἰσίδωρον τὸν Μιλήσιον καὶ καλλιτεχνήσατε διὰ τὸν νέον Θεὸν ναόν, ὁ ὁποῖος νὰ ἐπισκιάσῃ ὅλα τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαιότητος· καὶ οἱ δύο σοφοὶ ἀρχιτέκτονες ἀνήγειραν εἰς τὴν θέσιν τῆς πυρποληθείσης Βασιλικῆς, τὴν ὁποίαν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἀνεγείρας ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Σοφίαν τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀριστοτέχνημα τοῦτο· κατενίκησαν οἱ ἀρχιτέκτονες ὅλας τὰς δυσκολίας καὶ τὰ ἐμπόδια τοῦ χρησιμοποιηθέντος ὑλικοῦ κατασκευάσαντες τὴν θόλωσιν τοῦ θόλου ἀπὸ πλίνθους σκληρὰς καὶ πορώδεις, τὰς ὁποίας παρενέβαλλον μεταξὺ τεσσαράκοντα λεπτῶν καὶ σχεδὸν διαφανῶν πλευρῶν· καὶ οὕτω ἐδημιουργήθη ὁ ὡραιότατος θόλος τῆς ὑψηλίου. Δεκακισχίλιοι ἐργάται εἰργάζοντο διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν ἄγγελοι παριστάμενοι ὡδήγουν τὰς χεῖρας τῶν ἐργαζομένων· αἱ δαπάναι τῆς οἰκοδομῆς ἀνῆλθον εἰς 360 στατῆρας χρυσοῦ, οἵτινες εἶνε ἐλάχιστον μέρος τοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον εἰς ἕνα μῆνα καταπίνει ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος.

Οὕτω ἐπετεύχθη ἡ δημιουργία τοῦ ἐξόχου ἀριστοτεχνήματος τοῦ μεσαίωνος, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπερβῇ καὶ αὐτὴ ἡ ὑμνουμένη ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Ἀναγεννήσεως. Εἶδον καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης μὲ τὴν βαρεῖάν του μεγαλοπρέπειαν,

ἀλλ' ἀμέσως δὲν εἶχον τὸ αἴσθημα τοῦ ὅλου ἔργου· **ἐδέησε νὰ** κουρασθῶ νὰ συγκρίνω πρὸς τὸ σύνολον τὰ **τμήματα** τοῦ ναοῦ, νὰ μελετήσω ὅλα καὶ ἔπειτα νὰ **αἰσθανθῶ τὴν** μεγαλοπρέπειαν τοῦ θόλου τοῦ ναοῦ· ἐνῷ **ἡ ἐσωτερικὴ** θέα τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀμέσως κάμνει **βαθεῖαν καὶ** ἐπιβλητικὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν θεατήν, ὁ **ὁποῖος χωρὶς** νὰ κουρασθῇ συλλαμβάνει ἀμέσως τὴν **ἔννοιαν τοῦ** ὅλου, αἰσθάνεται βαθὺ αἴσθημα θαυμασμοῦ **καὶ εὐλαβείας** πρὸς τὸ ἀθάνατον τοῦτο καλλιτέχνημα.

Ἡ θέα τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐπηρέασε καὶ τοὺς **Τούρκους, τῶν** ὁποίων ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τέχνη καὶ **αὐτὴ ἀκόμη** ἡ τοῦ ἀρχιτέκτονός των Σινᾶν ἐπηρεά**σθη ὑπὸ τῆς** ἐντυπώσεως, τὴν ὁποίαν ἐνεποίησεν εἰς **αὐτοὺς** ὁ θόλος τοῦ ναοῦ.

Ὅταν ὁ πορθητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μω**άμεθ ὁ Β'**, ἡγούμενος τῶν στρατευμάτων καὶ τῶν **στρατηγῶν** του εἰσῆθε κατὴ την ἀποφράδα ἐκείνην **ἡμέραν τῆς** 29ης Μαΐου εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπέτρεψεν **εἰς τὰς** στρατεύματά του, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐξαντλή**σει ἡ ἡρωϊκὴ** ἀντίστασις Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιο**λόγου καὶ** τῶν σὺν αὐτῷ, νὰ διαπράξουν κατὰ τὰς **τρεῖς πρώτας** ἡμέρας φόνους καὶ ἁρπαγὰς καὶ λεη**λασίας. Τὴν** πρωΐαν τῆς τετάρτης ἡμέρας διέταξε **νὰ σταματήσουν** καὶ ὁ ἴδιος περιστοιχιζόμενος ὑπὸ **τῶν πριγκήπων** καὶ πασάδων του ἔφιππος, διηυθύνθη **εἰς τὴν** Ἁγίαν Σοφίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ· ἐσταμάτησε **πρὸ τοῦ** κατωφλίου τοῦ ναοῦ καὶ σηκωθεὶς ὄρθιος ἐπὶ **τῶν ἀναβολέων** τοῦ ἵππου του, μὲ ἠχηρὰν φωνὴν ἐ**φώναξεν** εἰς τὴν ἐρημωθεῖσαν καὶ ὑπὸ πτωμάτων σκε**πασμένην** χριστιανικὴν Βασιλικὴν «Ἀλλὰχ νούρ **ἐσσεμὰ** βὲ ἐλερδέ» ἤτοι ὁ Θεὸς εἶναι φῶς τοῦ οὐρα**νοῦ καὶ τῆς** γῆς. Καὶ ὡς ἠχὼ αἰωροῦνται σήμερον **οἱ λόγοι** οὗτοι τοῦ Μωάμεθ γραμμένοι εἰς τὴν κο**ρυφὴν** τοῦ θόλου μὲ χρυσᾶ γράμματα μήκους ἐννέα **μέτρων**. Οἱ τοῦρκοι ἐξηφάνισαν τὸν πλούσιον διάκο**σμον τῶν** τοίχων καὶ τοῦ δαπέδου καὶ ἐξηφανίσθη **ἡ πολυτελὴς** Ἁγία Τράπεζα καὶ τὰ πολύτιμα σκεύη **καὶ τὰ** καλλιτεχνικώτατα μωσαϊκὰ καὶ αἱ εἰκόνες. **Ἀντὶ** τούτων κρέμανται ἐπὶ τῶν στύλων τέσσαρες πελώριοι στρογγύλοι πίνακες, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπάνω εἰς τὸ προσφιλὲς τοῖς τούρκοις πράσινον χρῶμα εἶνε γραμμένα μὲ χρυσῆν γραφὴν τὰ ὀνόματα τῶν τεσ**σάρων** πρώτων χαλιφῶν «Ἀβοὺ Βεκήρ, Ὀμέρ, **Ὀσμάν**, Ἀλῆ.

Ἔκτοτε μόνον τὸ ὄνομα τοῦ ναοῦ διετηρήθη· ἐξα**κολουθεῖ νὰ** εἶναι ἀφιερωμένος εἰς τὴν Θείαν Σοφίαν, **ἡ ὁποία** γελᾷ καὶ μυκτηρίζει τὴν πλάνην καὶ μαται**ότητα τῶν** ἀνθρώπων. Ἐπίσης περισώζονται αἱ ἐκ **πρασίνου** μαρμάρου λαμπραὶ στῆλαι τοῦ ναοῦ τῆς **Ἀρτέμιδος** ἐν Ἐφέσῳ καὶ ἕτεραι πορφυραῖ, φαιαί, **λευκαὶ** στῆλαι, δι' ὧν ὁ Ἰουστιανὸς ἐκαλλώπισε τὴν **βασιλικὴν** ἐκκλησίαν.

Κατά τινα παράδοσιν τοῦ λαοῦ καὶ μῦθον, καὶ ἐκ τοῦ μύθου θὰ ἐκπηδήσῃ ἡ πραγματικότης, ὅταν τὰ λυσσαλέα στίφη τῶν κατακτητῶν παραβιάσαντα τὰς θύρας τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰσώρμησαν εἰς τὸν ναὸν σφάζοντα τοὺς ἐκεῖ καταφυγόντας ἄνδρας, γυναῖκας, παιδία, ὁ ὄπισθεν τοῦ Ἁγίου Βήματος τοῖχος ἠνοίχθη καὶ εἰς τὸν ἀνοιχθέντα τοῖχον ἐθεάθη ἐξαφανιζόμενος ὁ τελῶν τὴν τελευταίαν λειτουργίαν ἱερεὺς μὲ τὸ Ἅγιον Ποτήριον· καὶ ἀμέσως ἔκλεισεν ὁ τοῖχος· ὅταν ἀντὶ τῆς ἡμισελήνου λάμψῃ ἐπὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὁ σταυρὸς καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναὸν ὀρθόδοξος αὐτοκράτωρ, ὁ τοῖχος θὰ ἀνοίξῃ καὶ θὰ ἐξέλθῃ ὁ ἴδιος ἱερεύς, ἵνα συνεχίσῃ καὶ τελειώσῃ τὴν τόσον τραγικῶς πρὸ [illegible] ἐτῶν διακοπεῖσαν λειτουργίαν.

Ν. Φ.

Ο ΤΑΦΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Ἐπὶ τῇ 29ῃ Μαΐου, ἡμέρᾳ ἀποφράδι τῆς ἁλώσεως τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐπικρατήσεως τῆς [illegible] τυραννίας, καὶ βαρβαρότητος, θεωροῦμεν εὔκαιρον νὰ δημοσιεύσωμεν ὅ,τι ὁ [illegible] τοῦ διαπρεποῦς ἐν Κων)πόλει λογογράφου καὶ καλλιτέχνου [illegible] Νικολάου Βασιλειάδου ἐκαλλιτέχνησε περὶ τοῦ τάφου τοῦ ἥρωος [illegible] τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

Τὴν 29ην Μαΐου 1453 ἔπεσεν ἡ Πόλις. [illegible] τρεῖς ἡμέρας ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐλεηλάτει τὰ [illegible] τὰ ἀγαθά της. Τὸ αἷμα ἔρρεε παντοῦ καὶ [illegible] τὸν τόπον.

Τὴν τρίτην ἡμέραν εἰσῆλθε μεγαλοπρεπῶς [illegible] Μωάμεθ. Καβάλλα εἰς [illegible] ἄλογο καὶ [illegible] ἀπὸ τὸ ἐπιτελεῖο του, ἀπὸ ἀξιωματικοὺς [illegible] καὶ ἀπὸ ἱερωμένους, εἰσῆλθε ἀπὸ τὴν πόρτα [illegible] καὶ ἐσταμάτησε κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τὸ πρῶτο λάφυρο ποῦ ἐζήτησε ἦτο ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος. Ποῦ ἦτο; Κανεὶς δὲν ἀπαντᾷ.

Ἔστειλε καὶ ἐζήτησε παντοῦ. Εἰς τὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, εἰς τὸ παλάτι τοῦ Ἑβδόμου, εἰς τὸ μεγάλο παλάτι τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μεγάλα ὑπόγεια τῆς Πόλεως, ὅπου ὑπώπτευε τὴν [illegible] του.

Τίποτε!

Ἀνέκρινε τοὺς ἐπισήμους Ἕλληνας· τὴν τελευταία ὥρα ποῦ τὸν εἶδαν. Ὅλοι ἐνθυμοῦντο ὅτι τὴν προτεραίαν ἀκόμη ὁ αὐτοκράτωρ, ἀφοῦ ἐπεθεώρησε τοὺς στρατιώτας, ἐλειτουργήθη μαζὺ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ὅπου μετέλαβε καὶ ἐζήτησε συγχώρησιν ἀπὸ τὸ πλῆθος διὰ τὴν τελευταίαν θυσίαν. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπῆγεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν, ἐξεδύθη τὴν βασιλικὴ του στολή, ἀπεχαιρέτησε τοὺς συγγενεῖς του καὶ ὡς ἁπλοῦς πολεμάρχης ἔτρεξε εἰς τοῦ Ρωμανοῦ τὴν πόρτα. Μερικοὶ ἐνθυμοῦντο ἀκόμη τὴν στιγμὴ ἐκείνη, ὅταν ἀκριβῶς ἡ φρουρὰ τῆς Πόρτας ἤρχισεν ὑποχωροῦσα καὶ ὁ αὐτοκράτωρ φθάσας ἐνέπνευσε τόσην μανίαν, ὥστε ἀμέσως οἱ γενίτσαροι μὲ τὸν γίγαντα Χασάνη ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τὰ τείχη. Ἀλλὰ κατόπιν τί ἔγινεν ὁ Αὐτοκράτωρ;

'Ο Σουλτάνος ἐσκέπτετο ὅτι θὰ κατώρθωσε νὰ φύγῃ ... βενετικὸ πλοῖο, καὶ ὅτι θὰ ἀφῆκε τὴν Πόλιν, ὅταν ἔχασε πᾶσαν ἐλπίδα. 'Αλλ' οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἐτόλμων νὰ τὸν ... Εἰς τὴν φαντασίαν των ὁ Αὐτοκράτωρ ἔμενε ζωντανὸς πολεμάρχης, ἐνθαρρύνων, διατάσσων, τρέχων παντοῦ, μαχόμενος. Φυγάς; Ποτέ!

"Ενα μόνο ὑπελείπετο. Νὰ ἐξετασθοῦν ἕνας-ἕνας οἱ νεκροί, ὅσοι κατὰ στρώματα μεγάλα ἔκειντο μέσα καὶ ἔξω ἀπ' τὰ τείχη. Καὶ ἐξητάσθησαν.

"Οταν ἔπλυναν τὰ πτώματα τῆς πόρτας τοῦ Ρωμανοῦ, ἕνα διεκρίνετο ἀπὸ τὰ ἄλλα. Εἶχε μορφὴ ὅσον ἐξευγενισμένη τόσον ἀγριεμένον μορφασμὸν στὴν ὄψιν. 'Η στολή του δὲν ἦτο βασιλέως, ἀλλ' εἰς τὰς περικνημίδας του εἶχε κεντημένους ἀετοὺς ἀπὸ χρυσάφι καὶ ἐφόρει κόκκινα ὑποδήματα. Ποῖος νὰ ἦτο;

Τὸ πτῶμα ἐφέρθη ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου. 'Ο μέγας Δοὺξ Λουκᾶς Νοταρᾶς ἐκλήθη νὰ τὸ ἀναγνωρίσῃ. "Οταν ἔρριψε βλέμμα εἰς τὸ πτῶμα, ἐκλονίσθη σύσσωμος, ἐγονάτισε, ἐλύθη εἰς δάκρυα καὶ τὸ ἠσπάσθη.

— Αὐθέντα μου εἶπε. 'Αλλοίμονον πῶς σὲ βλέπω!

Οἱ Χριστιανοὶ ἀνεγνώρισαν τὸν αὐτοκράτορα. Καὶ ἀπὸ ἐνθύμησιν εἰς ἐνθύμησιν εὑρέθη ποῖος ἦτο ὁ μανιώδης πολεμιστὴς ποῦ ὥρμησε μὲ τὸ σπαθὶ γυμνὸ ἀκράτητος νὰ σφάζῃ, ὅταν προσεβλήθη ἐκ τῶν νώτων τοῦ Ρωμανοῦ ἡ πόρτα. Εὑρέθη καὶ ὁ 'Αράπης ποῦ ἐπρόφθασε νὰ τοῦ πάρῃ τὸ κεφάλι. Μὰ ὁ Σουλτάνος διέταξεν εἰς ἀμοιβὴν νὰ σφαγῇ καὶ ὁ ἀράπης. 'Ο Κων|τῖνος ἔπρεπε νὰ συλληφθῇ ζωντανός.

II

'Η χαρὰ τοῦ Σουλτάνου ἦτο μεγάλη. 'Απέβαινεν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ διάδοχος πλέον τοῦ θρόνου τῆς 'Ανατολῆς ἦτο ἐκεῖνος. "Επρεπε νὰ τὸ μάθῃ ἡ Περσία, ἡ 'Αραβία, ὅλη ἡ 'Ανατολή. Καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ αὐτοκράτορος περιεφέρετο παντοῦ ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους. "Ενα ὄνειρο τοῦ 'Ισλὰμ ἐξεπληρώθη. 'Εκεῖ, ὅπου ἀπέθανε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ 'Εγιούπ, ὁ σημαιοφόρος τοῦ Προφήτου, βασιλεύει πλέον ὁ διάδοχος ἐκείνου. Καὶ τὸ μνῆμα αὐτὸ θὰ εὐλογῇ εἰς τὸ μέλλον κάθε νέον Σουλτάνον, ὅταν ζώνεται τὴν σπάθη. "Ω, ἡ χαρὰ τοῦ Σουλτάνου! τοῦ 'Ισλὰμ ἡ δόξα!

III

'Ο αὐτοκράτωρ Κων|τῖνος ἀπέθανε χηρευμένος, χωρὶς κἂν νὰ εὐκαιρήσῃ νὰ ἑορτάσῃ τὴν βασιλικήν του στέψιν. 'Ατυχὴς βασιλεύς! "Ενα ἐπέτυχε μόνον. Νὰ μὴ ἀναγνωρισθῇ καὶ ζωντανὸς νὰ μὴ πέσῃ εἰς τοὺς τούρκους.

Τὴν ἑπομένην ἡμέρα κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου τὸ πτῶμα ἀκέφαλο ἐκηδεύθη ἀπὸ τὸν νέο Πατριάρχη μὲ ἐπισημότητα, ὅσην ἠμπόρει νὰ δώσῃ τῶν Χριστιανῶν ὁ τρόμος.

'Αλλ' ἡ μορφὴ τοῦ αὐτοκράτορος ἔμενε ζωντανή, πάντοτε ἀκοίμητη. 'Απέθανεν; 'Ο λαὸς ἤρχισε νὰ ἀμφιβάλλῃ. "Ισως θὰ κοιμᾶται. 'Αλλὰ ποῦ; 'Ο τάφος δὲν εἶχεν ἀκέραιο τὸ σῶμα καὶ ἐλησμονήθη.

Εἰς τὴν 'Εκκλησία τῆς 'Αγίας Θεοδοσίας, ποῦ εἶναι στὸ Δζουβαλὶ τώρα τὸ Γκιοὺλ-τζαμί, μετέφερεν ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἅλωσιν ὁ ἀρχιτέκτων Χριστόδουλος τὰ ἱερὰ λείψανα τῆς μεγάλης 'Εκκλησίας τῶν 'Αγίων 'Αποστόλων. Εἰς τὸν δεξιὸν διάδρομον, ὅταν προχωρήσῃς καὶ ἀνέλθῃς μερικὰς βαθμίδας, εὑρίσκεις τὰ ἱερὰ αὐτὰ κειμήλια ποῦ εὐλαβοῦνται καὶ οἱ τοῦρκοι. 'Εκεῖ ὁ μουεζίνης τοῦ τζαμιοῦ σοῦ δεικνύει τοῦ αὐτοκράτορος τὸν τάφον.

Καὶ ὅμως δὲν εἶναι 'Εκεῖνος.

Εἰς τὴν πλατεῖα τοῦ Βεφᾶ πλησίον τοῦ τζαμιοῦ, ὑπάρχει χάνι παλαιό, ποῦ ἐργάζονται ἐργάται. 'Εκεῖ εἰς τὴν γωνία εὑρίσκεις μνημεῖο μὲ τέσσαρες μεγάλες πέτρες καὶ παραπλεύρως ἕνα ἄλλο ὡσὰν χωσμένο. "Αλλοτε ἔκαιε ἐκεῖ κανδήλα καὶ μιὰ ἰτέα ἐσκίαζε τὸν ὕπνο τοῦ ἀποθαμμένου. Τώρα ἦλθαν μετανάσται καὶ ἐχάλασαν τὸν τόπον. 'Ο ὁδηγός σᾶς λέγει πῶς εἶναι τοῦ αὐτοκράτορος ὁ τάφος καὶ ὁ πλαγινός του, ὅτι εἶναι τοῦ ἀράπη.

Καὶ ὅμως δὲν εἶναι.

"Εξω ἀπὸ τὰ κάστρα τὰ Χερσαῖα, ποῦ εἶναι τὰ δένδρα τὰ πυκνὰ καὶ τρέχει ὁ κόσμος στὸ θαυματουργὸ τῆς Βαλουκλιώτισσας ἁγίασμα, ἄλλοι πολλοὶ ἔγραψαν καὶ λέγουν, ὅτι ἐκεῖ ἔθαψαν οἱ Χριστιανοὶ τὸν τελευταῖον των αὐτοκράτορα. Στάκτη, αἷμα καὶ κακὸ ἐβασίλευε παντοῦ. Μόνος ὁ τόπος ἐκεῖνος θὰ ἔδιδε ἥρεμον τὸν ὕπνον. Καὶ ἐκεῖ ἔθαψαν τὸν αὐτοκράτορα.

Ψέμμα. Οὔτε ἐκεῖ εἶναι. Ποῦ εἶναι;

'Εμβῆκες στὴ μεγάλη ἐκκλησία τῆς 'Αγίας Σοφίας ποῦ ὁ ρυθμός της καὶ τὸ μεγαλεῖο της συγκρατεῖ τὴν ψυχή σου; Τώρα εἶναι ναὸς τοῦ Προφήτου καὶ θὰ σὲ ὁδηγήσῃ ὁ ἰμάμης. "Οταν φθάσῃς εἰς τὸ 'Ιερόν, ἐκεῖ στὰ δεξιά, θὰ σοῦ δείξῃ ἕνα μάρμαρον καὶ θὰ σὲ εἴπῃ:

— 'Εδῶ εἶναι θαμμένος ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῶν 'Ελλήνων, ὁ Παλαιολόγος Κωνσταντῖνος.

Ψέμμα εἶναι καὶ τοῦτο βέβαια. 'Αλλὰ ψέμμα τόσον παρήγορο καὶ τόσον πλάνο ποῦ ὁ λαός μας τὸ ἐπίστευσε. Καὶ τὸ πιστεύει ἀκόμη.

Περασμένα τὰ μεσάνυκτα κάθε χρόνο, τὴν Μεγάλη Παρασκευή, πηγαίνει ὁ λαὸς στὴν 'Αγία Σοφία παράπλευρα στὸ 'Ιερὸ καὶ ἀφουγκράται ψαλμῳδίαν μυστικήν, ποῦ ψάλλει καταβαθα στὴν γῆ τὴν λειτουργίαν της. Καὶ τότε βλέπει — εἶναι ὄνειρο; — ὡσὰν ἕνα νεκρὸν θαμμένον βαθειὰ - βαθειὰ καὶ ἕνα παπᾶ νὰ λειτουργῇ κατάλευκα ἐνδεδυμένον. "Εχει τὴν ὄψιν ὁ νεκρὸς ζωντανὴ σὰν νὰ κοιμᾶται. Σὲ κάθε κνήμη του χρυσοκοπεῖ ἀετὸς δικέφαλος μισοσβημένος. Καὶ ἀπὸ πλάγι εἶναι ἕνα σπαθὶ στὸ χρῶμα τῆς φωτιᾶς μὲ σπασμένο τὸ θηκάρι. Τί περιμένει καὶ κοιμᾶται ὁ αὐτοκράτωρ; τὸν ἐρωτᾶ μὲ λαχτάρα ὁ λαός: πότε θὰ ξυπνήσῃ: πότε; Καὶ σβήνει τ' ὄνειρό του.

Σ' αὐτὸν τὸν τάφον καίει ὁ λαὸς ἀκοίμητη κανδήλα τὴν ἐλπίδα!

Νικόλαος Βασιλειάδης.

Η ΤΥΧΗ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Θλιβερὰ καὶ ἀποτρόπαια ἀγγέλλονται πάλιν ἐκ τῆς πολυπαθοῦς Θράκης. Οἱ ἀπαίσιοι Βούλγαροι καὶ Τοῦρκοι συνομώσαντες, συστηματικῶς ἐξοντώνουν τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον τῆς Θράκης. Παντοῦ μαίνεται ἡ Ἐρινὺς τῆς ἐρημώσεως.

Ἐπὶ τούτῳ εὔκαιρον θεωροῦμεν νὰ δημοσιεύσωμεν τὸ μοιρολόγι τοῦ Βιζυηνοῦ διὰ τὴν τύχην τῆς Θράκης. Μιὰ μάνα, λυπημένη ἀπὸ τὸν πόνον, ἀδύνατη, κουρελιασμένη. Ἀπὸ ὅλην την ζωήν της δὲν τῆς μένει παρὰ ἡ δύναμις νὰ βγάλῃ τὸ χέρι, τρέμουσα ἀπὸ τὰ μαῦρα κουρέλια της καὶ νὰ ρίπτῃ εἰς τὸν κόσμον ἀπηλπισμένην φωνὴν ἐπαιτιδος. Αὐτὴ εἶνε ἡ Μοῖρα τῆς ὡραίας Θράκης. Ὁ Βιζυηνός, ἡ ἁγία καὶ ποιητικὴ ψυχή, τὴν ὁποίαν ἐχάρισεν ἡ Θράκη εἰς τὰ νεοελληνικὰ γράμματα, πρὸ τριάκοντα ἐτῶν την ἔψαλε σ' ἕνα τραγοῦδι γεμᾶτον ἀπὸ τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν δύναμιν τοῦ μεγάλου πόνου.

Η ΕΠΑΙΤΙΣ ΤΗΣ ΒΙΖΥΗΣ

Τῆς Θράκης τὰ βουνὰ πολλά,
σὰν τὴν Βυζῶ κανένα,
μὲ γειτονιὰ στὰ χαμηλὰ
ποῦ Πλάτσα τήνε λένα.
Στῆς Πλάτσας τὴν ἀγελαριὰ
μιὰ πέτρα 'να κοιρῶνι
δίπλα στὴν πέτρα μιὰ γρηὰ
τὴν φοῦχτα της ἁπλώνει
— Ὦ, δῶστε μ' εὔσπλαχνη καρδιὰ
ἕν' ἄσπρο καὶ σ' ἐμένα
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ
ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα !

Ἀνεμοζάλαις τὴν χτυποῦν
φουρτούναις τήνε δέρνουν
καὶ τὰ φακιόλα της ἁρποῦν,
καὶ τὰ μαλλιά της σέρνουν.
Μα σὰν τὴν πέτρα αὐτὴ στεριά,
δὲν σειέται, δὲν σαλεύει,
μόνο θλιμμένα καὶ βαριὰ
τὰ χείλη γαργαλεύει . . . . . .
— Ὦ, δῶστε μ' εὔσπλαχνη καρδιὰ
ἕν' ἄσπρο καὶ σ' ἐμένα
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ
ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα ! —

Ἡ θλίψη ἔσκαψε πολλὰ
στὴν ὄψι της αὐλάκια
ποῦ τῆς ἐρρεῦσαν τὰ θολὰ
ποτάμι ἀπ' τὰ ματάκια.
Ἐχάλασε κ' ἔχι σταθῆ
τοῦ νοῦ της τ' ὡρολόγι
στὸ καύκαλό του τὸ βαθὺ
γυρνοῦν μόνον οἱ λόγοι :
— Ὦ, δῶστε μ' εὔσπλαχνη καρδιὰ
ἕν' ἄσπρο καὶ σ' ἐμένα
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ
ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα ! —

Σὰν λυσσιασμένα τὰ σκυλιὰ
χυμήσανε, προφθάσαν !
σὰν φείδια 'μπῆκαν στὴν φωλιὰ
καὶ μοῦ τὴν ἐρημάξαν !
Σὰν κουκουβάγια μοναχή,
ποῦ μέσ' στὸν κάμπο κλαίει,
μ' ἀφῆκαν 'μένα τὴ φτωχὴ
χωρὶς ψωμὶ καὶ στέγη ! —
— Ὦ, δῶστε μ' εὔσπλαχνη καρδιὰ
ἕν' ἄσπρο καὶ σ' ἐμένα
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ
ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα ! —

Ἐμπρός μου εἶδα ἡ ὀρφανὴ
τὤνα μου παλληκάρι
πῶς σπαρταροῦσε σὰν ἀρνὶ
μπροστὰ στὸν μακελλάρι !
τ' ἄλλο τοὺς Τούρκους κυνηγεῖ
σὰν θαρρετὸ 'ξαφτέρι . . . . .
Μιὰ σφαῖρα κ' ἔρριψε στὴν γῆ
μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ! . . . . .
— Ὦ, δῶστε μ' εὔσπλαχνη καρδιὰ
ἕν ἄσπρο καὶ σ' ἐμένα
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ
ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα ! —

Χωρὶς θυμιάμα καὶ κερί,
χωρὶς παπᾶ καὶ διάκο
ἔσκαψα μόν' ἡ θλιβερὴ
στὸν κῆπό μ' ἕνα λάκκο . . . . .
Δυὸ μ' ἐσκοτῶσαν τὰ σκυλιὰ
τὰ δυό μου τ' ἀγοράκια·
μά, τρία 'θάψαν ἀγκαλιὰ
τὰ χέρια μ' ἀδερφάκια ! . . . . .
— Ὦ, δῶστε μ' εὔσπλαγχνη καρδιὰ
ἕν ἄσπρο καὶ σ' ἐμένα

νὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ
ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα ! . . . . .

Τὴν κόρη 'θέλουν μοναχὴ
γερὴ νὰ τὴν ἁρπάξουν
νὰ τῆς μολέψουν τὴν ψυχὴ
τὴν πίστη της ν' ἀλλάξουν !
ποιανοῦ βαστᾶ ποτὲ καρδιά,
ποιὰ μάνα τὸ 'πομένει
νὰ διῇ σφαγμένα δυὸ παιδιὰ
μιὰ κόρη τουρκεμμένη ;
— Ὤ, δῶστε μ' εὔσπλαγχη καρδιὰ
ἕν ἄσπρο καὶ σ' ἐμένα
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ
ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα ! —

Βοήθεια ἡ κόρη μὲ ζητᾶ,
βοήθεια μὲ γυρεύει !
Μὲ τὸ θεριὸ ποῦ τὴν κρατᾶ
τοῦ κάκου πιὰ σαλεύει !
« Ὤ, μάνα ! Τρέξε στὴν στιγμὴ
καὶ γλύτωσ' μ' ἀπ' τὸ κρῖμα !
παρὰ γερὴ χωρὶς τιμή,
κάλιο μ' αὐτὴ στὸ μνῆμα ! »
— Ὤ, δῶστε μ' εὐσπλαχνή καρδιὰ
ἕν' ἄσπρο καὶ σ' ἐμένα
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ
ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα ! —

Σὰν μαχαιριαὶς οἱ λόγ' αὐτοὶ
τὰ σπλάχνα μου σπαράζουν.
Οἱ σπαραγμοί μ' οἱ δυνατοὶ
τὰ σίδερά μου σπάζουν.
'Ο νοῦς μου μ' ἔχει 'νταλωθῇ
γαῖμα παντοῦ ξανοίγω ! . . . .
Τοῦ γυιοῦμ' ἁρπάζω τὸ σπαθὶ
Στὰ στήθη της τὸ 'μπήγω !
. . . .
. . . .

'Εδῶ τῆς πνίγει τὴν φωνὴ
τῆς λύπης τὸ ποτάμι'
καὶ μιὰ τρεμούλα τὴν κλονεῖ,
σὰν ξέβαθο καλάμι !
Κ' ὥρα πολλὴ μέν' ἡ γριὰ
μὲ κρεμαστὸ κεφάλι
καὶ μὲ νεκρόχλωμη θωριά,
καὶ δὲν τολμᾷ νὰ ψάλῃ !
— Ὤ, δῶστε μ' εὔσπλαχνη καρδιὰ
ἕν ἄσπρο καὶ σ' ἐμένα,
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ
ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα ! —

Γεώργιος Μ. Βυζυηνός.

ΔΥΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ 1461 ΚΑΙ 1916

Ἡ ἅλωσις τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ τῶν Ῥώσσων γενομέ-
νη τῇ 5ῃ 'Απριλίου 1916 ἀποτελεῖ ἀναμφισβητήτως σπου-
δαῖον σταθμὸν ἐν τῷ ἱστορικῷ βίῳ αὐτῆς. Τὸ γεγονὸς
τοῦτο ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς τὸ ἀπαίσιον ἔτος 1461, ὅτε ἔ-
πεσεν ἡ πόλις Τραπεζοῦς ὑπὸ τὰ ἰσχυρὰ πλήγματα τῶν
στρατιῶν τοῦ φοβεροῦ Σουλτάνου Μεχμὲτ τοῦ Β' καὶ κα-
τεβιβάσθη εἰς τὸν τάφον ἡ αὐτοκρατορία τῶν μεγάλων
Κομνηνῶν. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν σημασίαν τῶν δύο τού-
των ἱστορικῶν σταθμῶν εἶναι ἀνάγκη νὰ διεξέλθωμεν διὰ
βραχέων τὴν ἱστορίαν τῆς Τραπεζοῦντος ἀπὸ τῶν ἀρχαιο-
τάτων χρόνων μέχρις ἡμῶν, διότι εἶναι πάντοτε ἀναντίρ-
ρητος ἀλήθεια ὅτι τὸ παρὸν μόνον διὰ τοῦ παρελθόντος εἰ-
ναι δυνατὸν νὰ διαφωτισθῇ καὶ νὰ κατανοηθῇ.

Ἡ Τραπεζοῦς δὲν διεδραμάτισε βεβαίως σπουδαῖον
πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος· οὐδ'
ἔχομεν νὰ ἀναφέρωμεν ἀξίαν τινὰ λόγου συμβολὴν αὐτῆς
εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Δὲν
τὴν βλέπομεν νὰ ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς ἐθνικοὺς τῶν Ἑλλή-
νων κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶνας, οὔτε νὰ συνεκινήθη ἀπὸ
τὴν ὀλέθριον πάλην τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀλλήλους· δὲν ἔ-
χομεν νὰ ἀναφέρωμεν κανένα Τραπεζούντιον ποιητὴν ἢ
πεζογράφον, ἀρχιτέκτονα ἢ γλύπτην, ζωγράφον ἢ μουσι-
κόν. Ἡ Τραπεζοῦς φαίνεται ἀπερροφημένη ἀπὸ ἄλλας
φροντίδας, αἵτινες τὴν ἐκράτουν μακρὰν τοῦ ἐν τῇ Μητρο-
πόλει δεινοῦ πολιτικοῦ σάλου καὶ τῆς πυρετώδους πνευμα-
τικῆς κινήσεως. Αἱ ἐν Πόντῳ ἀποικίαι ἦσαν κατ' ἐξοχὴν
ἐμπορικοὶ σταθμοί, δι' ὧν διενηργεῖτο σπουδαῖον ἐμπόριον
μεταξὺ τῶν εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ Εὐξείνου βαρβαρικῶν χωρῶν
καὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ Τραπεζοῦς κτισθεῖσα ὑπὸ τῶν Σι-
νωπέων ἐν θέσει ἐπικαιροτάτῃ διὰ τὴν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν
τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Ἅλυος Μ. Ἀσίας συγκοινωνίαν ταχέως
ἀπέβη σπουδαῖος ἐμπορικὸς λιμήν. πολὺν δὲ πλοῦτον πρέπει
νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἀπεθησαύρισαν οἱ Τραπεζούντιοι τὸν κερ-
δῷον θεραπεύοντες Ἑρμῆν ἂν κρίνωμεν ἐκ τῆς φιλοξενίας,
ἣν παρέσχον ἐπὶ τριάκοντα ὁλοκλήρους ἡμέρας εἰς τοὺς μα-
χητὰς τοῦ Ξενοφῶντος. Τὸ κυριώτατον ἔργον τῶν Τρα-
πεζουντίων φαίνεται ὅτι ἦτο τὸ ἐμπόριον, κανεὶς δὲ βίαι-
ος πολιτικὸς ἢ κοινωνικὸς κλονισμὸς δὲν θὰ συνεκίνησε
τὴν ψυχὴν αὐτῶν, ὥστε νὰ τὴν ὠθήσῃ εἰς τὸ νὰ ζητήσῃ
εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν εἰς τὴν καλλιτεχνίαν καὶ τὴν
ποίησιν παραμυθίαν διὰ τὴν ἀθλιότητα τῆς ἀνθρωπίνης
ζωῆς. Ἦσαν εὐδαίμονες ἀστοὶ διάγοντες βίον ἀμέριμνον

καὶ εἰρηνικόν, ὃν σπανίως ἐτάραττον αἱ λῃστρικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν πέριξ βαρβάρων Δριλῶν. Ἡ Τραπεζοῦς ὡς Ἰωνικὴ ἀποικία ἴσως ἐδημοκρατεῖτο, δυστυχῶς ὅμως δὲν γνωρίζομεν τίποτε θετικὸν περὶ τῶν πολιτειακῶν αὐτῆς θεσμῶν, δὲν γνωρίζομεν ἂν ὑφίσταντο καὶ ἐδῶ αἱ ἀπαραίτητοι διὰ κάθε σχεδὸν ἑλληνικὴν πόλιν πολιτικαὶ μερίδες τῶν ὀλίγων καὶ τῶν πολλῶν, τῶν ἀριστοκρατικῶν δηλαδὴ καὶ τῶν δημοκρατικῶν. Ἔμεινε σχεδὸν ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν Περσικὴν κατακτητικὴν ὁρμήν, διετήρησε δὲ ὡς φαίνεται τοὺς ἐλευθέρους της θεσμοὺς μέχρι τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων. Τότε ὑπετάχθη εἰς τοὺς κοσμοκράτορας Ρωμαίους, κατώρθωσεν ὅμως νὰ σώσῃ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς διοικητικὴν αὐτονομίαν, διότι ἐτήρησεν εὐμενῆ στάσιν πρὸς τοὺς Ρωμαίους κατὰ τὸν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Μιθριδατῶν ἀγῶνα. Εὐνοήθεῖσα δὲ διαφερόντως ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ (98 - 117 μ. Χ.) καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ (117 - 138 μ. Χ.) ὅστις μάλιστα καὶ τὴν ἐπεσκέφθη, προήχθη εἰς μεγάλην ἐμπορικὴν ἀκμὴν καὶ κατέστη τὸ σπουδαιότατον κέντρον τῆς κατὰ τὸν Πόντον ἐμπορικῆς κινήσεως καὶ ὁ κυριώτατος παραλιακὸς σταθμὸς τῶν πρὸς τὴν Περσίαν καὶ τὰς ὁμόρους πρὸς αὐτὴν χώρας ἀγουσῶν ἐμπορικῶν ὁδῶν. Ἔλαβε τὸ δικαίωμα νὰ κόπτῃ ἴδιον νόμισμα, καθόλου δ' εἰπεῖν ἡ Τραπεζοῦς ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους ηὔξησε ἔτι μᾶλλον τὴν προτέραν αὐτῆς εὐδαιμονίαν καὶ ἀκμήν, ἣν ὁπωσδήποτε διετήρησε μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου.

Ἀλλ' ἡ διοίκησις ἔκτοτε ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ κράτει ἔτεινε ἀεὶ μᾶλλον νὰ προσλαμβάνῃ χαρακτῆρα συγκεντρωτικὸν καὶ ἡ Τραπεζοῦς ὑποστᾶσα τὰς συνεπείας τῆς μεταβολῆς ταύτης ἀπώλεσε τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς αὐτονομίαν καὶ ὑπήχθη εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀνθυπάτου. Ἡ Τραπεζοῦς βραδύτερον ἐπὶ τοῦ μεγαλεπηβόλου αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565 μ. Χ.) ἀπέβη μετὰ τῆς Ριζοῦντος ἡ κυριωτέρα βάσις τῶν κατὰ τῶν Περσῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ὁ περίφημος στρατηγὸς Βελισάριος ὁ διευθύνων τὰς πολεμικὰς ἐκείνας ἐπιχειρήσεις ἐδῶ κυρίως εἶχε τὴν ἕδραν τοῦ στρατηγείου του. Ἡ Τραπεζοῦς ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνακτήσῃ πλέον τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς οἰκονομικὴν εὐρωστίαν, ἀφ' οὗ ἤδη ἦτο ἐστερημένη διοικητικῆς ἀνεξαρτησίας, ἥτις ἦτο ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς εὐδαιμονίας της. Ἡ βυζαντιακὴ πολιτεία ἦτο ὠργανωμένη κατὰ τὸ συγκεντρωτικὸν σύστημα, καθ' ὃ ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις εἶχεν εἰς τὰς χεῖρας της ὅλην τὴν ἐξουσίαν καὶ διηύθυνεν ἐκ τῆς πρωτευούσης τὴν ὅλην ἐν τῷ Κράτει κίνησιν ἀπορροφοῦσα πᾶσαν τὴν ἰκμάδα τῶν ἐπαρχιακῶν ἐξαρτημάτων πρὸς ἐπίρρωσιν δῆθεν τῆς ἐσωτερικῆς ἑνότητος τοῦ κράτους, ὅπερ ἠπειλεῖτο πανταχόθεν ὑπὸ ποικιλωνύμων ἐχθρῶν. Ἐφ' ὅσον οἱ ἐξωτερικοὶ πολέμιοι ἀπέβαινον ἀπειλητικώτεροι, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ διοίκησις ἐν τῷ μεσαιωνικῷ ἑλληνικῷ κράτει καθίστατο αὐστηρότερον συγκεντρωτική, οὐδεμίαν ἀφίνουσα πρωτοβουλίαν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰς ἐν αὐταῖς ἑδρευούσας ἀρχάς· οὕτω πόλεις λόγῳ τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῶν παρελθόντος καὶ τῆς γεωγραφικῆς των θέσεως δικαιούμεναι νὰ ἀποβῶσι σπουδαῖα κέντρα ἐκπολιτιστικῆς κινήσεως κατέστησαν ἁπλᾶ νευρόσπαστα εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐν τῷ Κέντρῳ κυβερνητῶν. Εἰς τοιαύτην νάρκην φαίνεται περιπεσοῦσα καὶ ἡ Τραπεζοῦς μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Ἰσαύρων, ὅτε ἐγένετο ἕδρα τοῦ θέματος ἤτοι τῆς στρατιωτικῆς περιφερείας Χαλδίας (περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου μ. Χ. αἰῶνος). Ἔκτοτε ἀρχίζει ἀνακύπτουσα ἐκ τῆς ἀφανείας καὶ καθίσταται κέντρον τῆς κατὰ τὸν Πόντον ἐκπολιτιστικῆς κινήσεως. Γίνεται λόγος περὶ ὑπάρξεως σχολῶν ἐν Τραπεζοῦντι καὶ περὶ σοφῶν ἀνδρῶν διδασκόντων ἐν αὐταῖς. Ἀνακτᾷ τὴν ἐμπορικήν της ἀξίαν, οὕτω δὲ ἐκπολιτιστικῶς καὶ ἐμπορικῶς προηγμένη προετοιμάζεται διὰ τὸν ῥόλον ὃν μέλλει νὰ διαδραματίσῃ βραδύτερον ὡς πρωτεύουσα μεγάλου καὶ ἀνεξαρτήτου κράτους. Προκαλεῖ πλέον ἡ Τραπεζοῦς μὲ τὴν ταχεῖάν της πρόοδον τὸν φθόνον τῶν ὁμόρων ἐπικρατειῶν καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἰβηρίας ἀποπειρᾶται νὰ καταλάβῃ αὐτήν. Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος (976 - 1025 μ.Χ.) ὑπῆρξεν ὁ σωτήρ της. Ἐκεῖνος ἔσπευσεν ἐκ τῆς Κων)πόλεως καὶ ἐξεδίωξε τὰ Ἰβηρικὰ στρατεύματα. Ἀλλ' ἤδη εἰς τὰ ἀνατολικὰ σύνορα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐμφανίζεται νέος ἐχθρός, οἱ Σελτζουκίδαι Τοῦρκοι, ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῶν ὁποίων ἐξεκολάφθησαν βραδύτερον οἱ Ὀσμανίδαι. Ἡ ἀδιάκοπος πάλη αὐτῶν πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς ὑπέσκαψε τὰ θεμέλια τοῦ κράτους καὶ προπαρεσκεύασε τὴν δεινὴν κατάρρευσίν του. Οἱ Σελτζουκίδαι εἶναι καὶ τῆς Τραπεζοῦντος ἐχθροί· ἐπανειλημμένως ἐπιχειροῦν νὰ τὴν καταλάβουν διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν πρὸς τὸν Εὔξεινον διέξοδον αὐτῶν καὶ νὰ προφυλαχθοῦν ἑαυτοὺς ἀπὸ πλευροκοπήσεως δυναμένης νὰ ἐπιχειρηθῇ κατ' αὐτῶν ἐκ Τραπεζοῦντος. Ἦσαν ἤδη κύριοι τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἔμενε δὲ μόνον ὀρθὴ ἡ Τραπεζοῦς. Ὁ περίφημος Σελτζουκίδης Σουλτάνος Ἀλπ Ἀρσλὰν νικήσας τὸν ἡρωϊκὸν Ρωμανὸν τὸν Διογένη (1068-1071) ἐγένετο κάτοχος καὶ τῆς Τραπεζοῦντος. Τὴν φορὰν ταύτην τὴν πόλιν ἠλευθέρωσεν ἡ στιβαρὰ χεὶρ τοῦ ἐνδόξου στρατηγοῦ Θεοδώρου Γαβρᾶ. Ὁ Γαβρᾶς εἶναι μία ἐξέχουσα φυσιογνωμία τῆς πατρίδος μας, κατήγετο ἐκ τοῦ θέματος Χαλδίας, θεωρεῖται δὲ εἷς τῶν περιφημοτέρων στρατιωτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Εἶχε μέγα ἀξίωμα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ βασιλίδι, ὁ δὲ τότε αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς φοβούμενος αὐτὸν καὶ θέλων νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἐκ τῆς Κων)πόλεως ἐθεώρησε κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀποστείλῃ αὐτὸν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, ὅπως ἐκδιώξῃ δῆθεν τοὺς Τούρκους. Ἡ δύναμις τῶν Τούρκων μετὰ τὰς ἀποτυχίας, ἃς ὑπέστησαν οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τοὺς κατ' αὐτῶν ἀγῶνας ἐθεωρεῖτο δυσκαταβλητος καὶ ὁ Ἀλέξιος ἀποστέλλων τὸν Γαβρᾶν εἰς Τραπεζοῦντα ἐπεθύμει ἁπλῶς νὰ ἀπαλλαγῇ αὐτοῦ, οὐδεμίαν δὲ περὶ ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεως ἔτρεφεν ἐλπίδα. Ὁ Γαβρᾶς ὅμως συνεχίζων τὰς ἐνδόξους παραδόσεις τῶν στρατηγῶν τῆς Χαλδίας κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ αὖθις ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Πόντου τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν. Ὁ Γαβρᾶς ἐγνώριζε καλῶς τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τοῦ Ἀλεξίου καὶ διὰ τοῦτο γενόμενος κύριος τῆς Τραπεζοῦντος ἠρνήθη νὰ ὑποταχθῇ εἰς ἐκεῖνον. Ἐδημιουργήθη δ' οὕτω ἐν Τραπεζοῦντι ἡγεμονία τις ἀνεξάρτητος ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Γαβρᾶν, γενομένη πρόδρομος τῆς μετὰ ταῦτα Τραπεζουντιακῆς αὐτοκρατορίας. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Τραπεζοῦς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γαβρᾶ ἐπανῆλθεν αὖθις ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐν Κων)πόλει αὐτοκράτορος, ἀλλ' ὁμολογητέον ὅτι τότε ἐδημιουργήθη κακὸν προηγούμενον καὶ ἡ πρὸς χωρισμὸν τάσις ὁρει-

λομένη κατὰ βάθος εἰς τὴν γενικὴν ἐξάρθρωσιν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐνισχύθη παρὰ τοῖς Τραπεζουντίοις ἀναμιμνησκομένοις μάλιστα τῶν παλαιῶν ἐλευθεριῶν τῆς πόλεως, εἰς τὰς ὁποίας αὕτη ὤφειλε κυρίως τὴν ἀκμήν της.

Ὁ ὁριστικὸς χωρισμὸς ἐπῆλθεν βραδύτερον κατὰ τὸ 1204, ὅτε κατελήφθη ἡ Κων)πολις ὑπὸ τῶν μαχητῶν τῆς Δ' Σταυροφορίας καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Θεόδωρος Λάσκαρις ἠναγκάσθη περιδεὴς νὰ καταφύγῃ εἰς Νίκαιαν μετὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων λογάδων τοῦ Γένους. Ἡ ἅλωσις τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων ὀλεθρίως ἐπέδρασε ἐπὶ τὴν ἑνότητα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Τὸ σῶμα τοῦ Βυζαντιακοῦ ἑλληνισμοῦ κατεκόπη εἰς τεμάχια, δὲν κατωρθώθη δὲ ποτὲ πλέον ἡ ἀνασυγκρότησις ἡνωμένου ἑλληνικοῦ κράτους, καίτοι οἱ Λατῖνοι ἐπὶ 57 μόνον ἔτη ἠδυνήθησαν νὰ συγκρατηθῶσι παρὰ τὸν Βόσπορον. Καθ' ὃν χρόνον λοιπὸν μὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Κων)πόλεως ἠπειλεῖτο ὁριστικὸς καταποντισμὸς τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἐν τῇ ἀποκέντρῳ ταύτῃ γωνίᾳ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐν Τραπεζοῦντι δηλαδή, ἐτίθεντο αἱ βάσεις νέας αὐτοκρατορίας ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ, υἱοῦ τοῦ ἰδιορρύθμου αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ.

(Ἕπεται συνέχεια.)

Ὁ ἔνδοξος Ρωσσικὸς στρατὸς διέσπασε τὴν γραμμὴν τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸ Αὐστρο-Γερμανικὸν μέτωπον ἐπὶ ἐκτάσεως γραμμῆς πλέον τῶν 300 χιλιομέτρων. Κατήγαγε περιφανῆ νίκην αἰχμαλωτίσας ἕνα στρατηγόν, 1649 ἀξιωματικούς, 105 χιλ. ὑπαξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας. Μεταξὺ τῶν λαφύρων ἀναφέρονται 124 τηλεβόλα, 180 ταχυβόλα, 57 πολυβόλα καὶ ἄφθονον ὑλικὸν πολέμου καὶ πολεμεφοδίων.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Σήμερον Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς 29ην Μαΐου καὶ ἡμέραν τῆς ἁλώσεως τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ ἐτελέσθη τὸ εἰθισμένον ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἡρωϊκῶς πεσόντων κατὰ τὴν ἅλωσιν, τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ. Ἐπίσης ἐτελέσθη μνημόσυνον καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν Ρώσσων στρατηγῶν, ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχυσαν γενναίως τὸ αἷμα των πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν τυραννουμένων.

Λόγον ἐπιμνημόσυνον εἶπεν ἡ Α. Σ. ὁ Μητροπολίτης κ. κ. Χρύσανθος ἐξάρας τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ τελευταίου ἥρωος μάρτυρος αὐτοκράτορος καὶ ἀναπτύξας τὰ ποικίλα αἴτια τῆς παρακμῆς καὶ πτώσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Τὸν λόγον τῆς Α. Σ. τοῦ Μητροπολίτου θὰ δημοσιεύσωμεν εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον.

Τὴν Ἱ. Μητρόπολιν Τραπεζοῦντος καὶ τὴν ὑπ' αὐτῆς διορισθεῖσαν Ἐπιτροπὴν σοβαρῶς ἀπασχολεῖ τὸ ζήτημα τῶν προσφύγων, οἱ ὁποῖοι ὁλονὲν αὐξάνουν καὶ πληθύνονται. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὑπερέβη ἤδη τὰς τριάκοντα χιλιάδας. Ἡ κατάστασις τῶν προσφύγων εἶνε οἰκτρά, στεροῦνται τῶν πάντων, περιφέρονται γυμνοὶ καὶ ῥακένδυτοι.

Ἡ Ἱ. Μητρόπολις Τραπεζοῦντος δι' ἐπανειλημμένων ἐπιστολῶν πρὸς τὴν Κοινότητα Βατοὺμ περιέγραψε τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τῶν προσφύγων καὶ παρεκάλεσεν αὐτὴν νὰ ἐκσαλπίσῃ τὴν συμφορὰν εἰς ὅλας τὰς φιλοτίμους ἑλληνικὰς κοινότητας τῆς Ρωσσίας καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν γενναίαν αὐτῶν συνδρομήν. Ἡ Κοινότης Βατοὺμ προθύμως ἀνταπεκρίθη πρὸς τὴν ἔκκλησιν ταύτην τῆς Ἱ. Μητροπόλεως καὶ δι' ἐπιστολῆς της πρὸς αὐτὴν δηλοῖ, ὅτι ἐστάλησαν αἱ πρῶται βοήθειαι προερχόμεναι ἐκ συνδρομῶν τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων Τουαψὲ 2600 ῥουβλ. Μαϊκὼπ 1500, Βακοῦ 886, Γουταΐσια 750, Τσατούρα 550.— Εἰς τὰς φιλοτίμους ταύτας κοινότητας ἔγραψεν ἡ Ἱ. Μητρόπολις εὐχαριστήρια γράμματα. Δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι καὶ αἱ λοιπαὶ κοινότητες, θὰ σπεύσουν νὰ προσέλθουν ἀρωγοὶ εἰς τὸ ἔργον τῆς Μητροπόλεως προσφέρουσαι γενναίως τὰς συνδρομάς των.

Ἀφίκετο ἀρχαιολογικὴ ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἐξοχωτάτων κ. κ. Οὐσπένσκη, δημιουργοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Κων)πόλει Αὐτοκρατορικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τοῦ ἐλλογιμωτάτου καθηγητοῦ τοῦ ἐν Χαρκόβῳ Πανεπιστημίου κ. Σσμίθ. Ἐντολὴν ἔχει ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς διατηρήσεως καί, εἰ δυνατόν, ἀποκαταστάσεως εἰς τὴν ἀρχαίαν μορφὴν τῶν ἐν Τραπεζοῦντι ἀρχαίων μνημείων.

Τὴν Α. Σ. τὸν Μητροπολίτην Τραπεζοῦντος κ. κ. Χρύσανθον ἐπεσκέφθησαν κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ὁ ἐξοχώτατος στρατηγὸς Βλαδίμηρος Γεωργ. Γάδων, ὑπασπιστὴς τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ Τσάρου καὶ ὁ ὑπασπιστὴς τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος τοῦ Μ. Δουκὸς Νικολάου Νικολάεβιτς πρίγκηψ Βλαδίμηρος Γαλλιτσίνη.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΔ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Ἔτος Α.' 'Εν Τραπεζοῦντι, τῇ 11η 'Ιουνίου 1916 'Αριθμ. 2

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

Αρ. 2

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα μεταξὺ τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος τοῦ Ἀντιβασιλέως τοῦ Καυκάσου καὶ Ἀρχιστρατήγου Μεγάλου Δουκὸς Νικολάου Νικολάεβιτς καὶ τῆς Α. Σ. τοῦ Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Κυρίου Κου Χρυσάνθου ἀντηλλάγησαν τὰ ἀκόλουθα τηλεγραφήματα.

Πρὸς τὸν Μητροπολίτην Τραπεζοῦντος

Χρύσανθον Φιλιππίδην.

Σᾶς εὐχαριστῶ, Σεβασμιώτατε, διὰ τὴν εὐγενῆ ἐπιστολήν Σας. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐμγραφομένων σας ἐκφράζω τὴν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην μου καὶ πέποιθα ὅτι ὁσάκις αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ συμφώνως πρὸς τὰς διαταγάς μου ἀπευθύνωνται πρὸς Ὑμᾶς θὰ εὕρωσι βοήθειαν καὶ συνδρομὴν πρὸς διακανόνισιν τῶν τρεχόντων ζητημάτων, τῶν ἀφορώντων τὸν λαὸν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῶν περιχώρων.

Μέγας Δοὺξ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΝΙΚΟΛΑΕΒΙΤΣ

Εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἐγένετο ἡ ἀκόλουθος ἀπάντησις.

ΤΙΦΛΙΣ *Πρὸς τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα τὸν Μέγαν Δοῦκα καὶ Ἀρχιστράτηγον* ***Νικόλαον Νικολάεβιτς.***

Βαθέως συγκεκινημένος διὰ τὴν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην τῆς Υ. Α. Ὑψηλότητός ἐκφράζω βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην καὶ ἀΐδιον ἀφοσίωσιν. Εἴθε, ἐνδοξότατε Μέγα Δοῦξ καὶ ἀρχιστράτηγε, νὰ ἀκτινοβολῆτε ἀεὶ καὶ νὰ ἄντε καὶ νὰ βαδίζητε ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν.

Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Πρὸς τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα τὸν Μέγαν Δοῦκα καὶ Ἀρχιστράτηγον ***Νικόλαον Νικολάεβιτς.***

Ἐπιτρέψατέ μοι, Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης, νὰ ἐκφράσω ἐν ὀνόματι τῶν ὀρθοδόξων τῆς ἐπαρχίας μου τὰ εὐλαβῆ συγχαρητήριά των διὰ τὰς νίκας τὰς ὁποίας ἤραντο τὰ γενναῖα Αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ Καυκάσου ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς Γαλικίας. Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ εὐλογῇ τὴν Ὑμ. Α. Ὑψηλότητα καὶ εἴθε ἡ νίκη νὰ στέφῃ τὰ Αὐτοκρατορικὰ ὅπλα μέχρι τοῦ τελικοῦ θριάμβου.

Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Ἡ Α. Α. Ὑψηλότης ὁ Μέγας Δοὺξ Νικόλαος Νικολάεβιτς ηὐδόκησε νὰ ἀπαντήσῃ διὰ τῶν ἀκολούθων.

Μητροπολίτην Τραπεζοῦντος

Χρύσανθον Φιλιππίδην.

Σᾶς παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε καὶ νὰ διαβιβάσητε εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους τῆς Ὑμετέρας ἐπαρχίας τὰς εἰλικρινεῖς μου εὐχαριστίας διὰ τὰς καλάς Σας εὐχὰς καὶ τὰ συγχαρητήρια.

Μέγας Δοὺξ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ

ΡΗΘΕΙΣ ΤΗ 29 ΜΑΪΟΥ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

« Ἀνδρῶν ἀγαθῶν πᾶσα γῆ τάφος. »
(Θουκ. Βιβλ. Β'. Κεφ. 43 Ἐδ. 3).

Ὅτε ὁ μέγας τῆς ἑλληνικῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος ῥήτωρ καὶ πολιτικὸς Περικλῆς ἐξεφώνησε τὸν λαμπρὸν ἐκεῖνον ἐπιτάφιον λόγον. εἰς τοὺς πεσόντας ὑπὲρ πατρίδος Ἀθηναίους κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον εἶπε πλὴν ἄλλων καὶ τοὺς ὑψηλοὺς τούτους λόγους «**ἀνδρῶν ἀγαθῶν πᾶσα γῆ τάφος**», ὅτι δηλ. τάφος τῶν ἡρώων εἶναι πᾶσα γῆ καὶ χώρα καὶ ὄχι κάτωθεν στηλῶν καὶ μαρμάρων φορτωμένων ἀπὸ μεγαλοπρεπεῖς καὶ πολυτελεῖς ἐπιγραφάς. Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἡ ἀνάμνησις τῶν κατορθωμάτων των χαράσσεται εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων βαθύτερον ἢ εἰς τοὺς τάφους καὶ εἰς τὰ μνημεῖα.

Ἂν ὑπάρχῃ περίστασις, καθ' ἣν ἐφαρμόζεται τὸ ῥητὸν τοῦτο καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔννοιαν, εἶνε ἀκριβῶς ἡ παροῦσα σεμνὴ καὶ εὔσημος ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ἥτις συνήγαγεν ἡμᾶς πάντας ὑπὸ τὸν ἱερὸν θόλον τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ, ἵνα ἐν αὐχένος καὶ γονάτων κλίσει δεηθέντες ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, ἰδιαιτέρως θερμὰς ἀναπέμψωμεν εὐχὰς καὶ διὰ μνημοσύνου τιμήσωμεν τοὺς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν τειχῶν τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν ἀποφράδα ταύτην ἡμέραν τῆς 29ης Μαΐου ἐνδόξως πεσόντας προγόνους ἡμῶν ἡγουμένου τοῦ γενναίου αὐτοκράτορος τῆς Κων)πόλεως Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, οὗ ὁ ἡρωϊκὸς θάνατος ἐπεσφράγισε τὸν μακρὸν βίον καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ἀδελφοί, ὅσους ἡ μνήμη τῶν ἡρώων τούτων καὶ μαρτύρων τοῦ καταρρέοντος κράτους ἐκάλεσεν ἐνταῦθα, ἀνοίξωμεν πρὸς στιγμὴν τὴν φωτεινὴν καὶ ἔνδοξον ταύτην σελίδα τῆς περιπετειώδους ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου καὶ θαυμάσωμεν τὴν ἀπαράμιλλον ψυχικὴν ῥώμην καὶ τὸν ἡρωϊσμόν, ὁ ὁποῖος ἔθαλε κατὰ τὰς τελευταίας φθινοπωρινὰς ἡμέρας τοῦ φθίνοντος βυζαντινοῦ κράτους καθ' ὃν χρόνον βαρὺς ἐπήρχετο ὁ μαῦρος καὶ παγερὸς χειμὼν τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος καὶ τυραννίας, ὁ ὁποῖος ἐπάγωσε τὸ αἷμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων· ἐξετάζοντες δὲ τὰ πραγματικὰ αἴτια τῆς παρακμῆς καὶ πτώσεως τοῦ Βυζαντίου πορισθῶμεν τὰ προσήκοντα μαθήματα διὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον.

Μετὰ μακρὰν πολιορκίαν καὶ ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τῶν γενναίων ὑπερασπιστῶν τῆς Πόλεως ἀνέτειλεν ἡ 29 Μαΐου τοῦ 1453 καὶ ἐκυμάτιζεν ἔτι ἐπὶ τῆς πύλης τοῦ Ρωμανοῦ ἡ σημαία τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ· ὁ βασιλεὺς ἀκούραστος ἔτρεχεν ἐνθαρρύνων τὸν στρατὸν καὶ λέγων « **ἡμῶν ἐστιν ἡ νίκη, ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν πολεμεῖ** ». Οἱ Τοῦρκοι ἐπολέμουν λυσσαλέως, οἱ δὲ ἡμέτεροι ἀνθίσταντο ἐρρωμένως. Ἐν ἀλλάχ! ἠκούετο μὲ ἀγρίαν φωνὴν καὶ αἱ ὁρμητικαὶ ἐπιθέσεις στρατιωτῶν, σοφτάδων, γενιτσάρων ἐπήρχοντο ὡς κύματα θαλάσσης, συντριβόμενα ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν ἡμετέρων. Παντοῦ ἀντήχει βοή, κρότοι, ἀλληλοσπαραγμοί. Ὁ αὐτοκράτωρ μὲ πέδιλα χρυσᾶ φέροντα τὸν δικέφαλον ἀετὸν καὶ μὲ τὴν σπάθην εἰς τὰς χεῖρας ἐμάχετο ἡρωϊκώτατα εἰς τὴν πύλην τοῦ Ρωμανοῦ· «συστρατιῶται ἀδελφοί, ἐφώνει, στῆτε ἀνδρείως διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ!» Οἱ ἱερεῖς ἔκαμνον λιτανείας, τὰ γυναικόπαιδα προσηύχοντο, καὶ οἱ μοναχοὶ καὶ μετ' αὐτῶν καὶ ἄλλοι πολλοὶ λησμονοῦντες τὸ « σὺν Ἀθηνᾷ καὶ χεῖρα κίνει » ἀνέμενον τὸν ἄγγελον Κυρίου, ἵνα μὲ ῥομφαίαν πυρίνην συντρίψῃ τὸ θηρίον τῆς ἀποκαλύψεως. Ἐπὶ τέλους ἦλθεν ἡ φοβερὰ καὶ φρικώδης στιγμή· ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις ἐπὶ τέσσαρας ἤδη ὥρας εἶχεν ἀποκρούσει τέσσαρας μεγάλας ἐφόδους καὶ ἤλπιζεν ὅτι θὰ κατίσχυε τῆς ἐπιμονῆς Μωάμεθ τοῦ Β'. εἶδεν ἀπροσδοκήτως νὰ εἰσβάλλουν ἐντὸς τῶν τειχῶν οἱ πολέμιοι καὶ ἑαυτὸν νὰ περικυκλώνηται πανταχόθεν καὶ ἤκουσε τὴν ἀπαισίαν κραυγὴν τοῦ πλήθους « ἡ Πόλις ἑάλω, ἑάλω ἡ Πόλις ». Ἀπελπισθεὶς ἐκέντησε τὸν ἵππον καὶ ὥρμησεν εἰς τὸ πυκνότερον μέτωπον τοῦ ἐχθροῦ, ἀγωνιζόμενος ὡς ὁ ἔσχατος τῶν στρατιωτῶν « καὶ τὸ αἷμα ποταμηδὸν ἐκ τῶν ποδῶν καὶ χειρῶν αὐτοῦ ἔρρεεν ». Περὶ τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἀξίως αὐτοῦ ἐμάχοντο οἱ λοιποὶ ἥρωες πίπτοντες ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον. Πολλοὺς ἐν τῷ μεταξὺ ἐχθροὺς εἶχε θερίσῃ ἡ σπάθη τοῦ βασιλέως ἕως οὗ θραυσθεῖσα κατέστη ἄχρηστος· βλέπων δὲ ἐπικείμενον καὶ εἰς ἑαυτὸν τὸν κίνδυνον καὶ φοβούμενος μὴ πέσῃ ζωντανὸς εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ ἀνέκραξε· « δὲν ὑπάρχει Χριστιανὸς νὰ λάβῃ τὴν κεφαλήν μου; » εἶπε καὶ θηριώδης ἄραψ ὁρμήσας ὄπισθεν ἀποκόπτει τὴν κεφαλήν του. Οὕτω διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ αἵματος ἐπισφραγίζει ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Δραγάτσης τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου, τῆς ὁποίας καὶ ἡ τελευταία αὕτη σελὶς θὰ παραμείνῃ διὰ τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν χρυσῆ καὶ ἀθάνατος ἰδίᾳ διὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν χιλιάδων τινῶν γενναίων ἀνδρῶν, πρὸ πάντων καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ δύο μῆνας καὶ διὰ μόχθων ἀτελευτήτων ἐπολέμουν ἐναντίον ἐχθροῦ εἰκοσάκις ὑπερτέρου κατὰ τὸν ἀριθμόν, ἐναντίον τῶν πρώτων στρατευμάτων τοῦ κόσμου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ μέχρι τε-

[Τελευ]ταίας πνοῆς ὑπερήσπισαν τὰ φρούρια τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, τοῦ θεοφρουρήτου Βυζαντίου, τῆς ἀκροπόλεως ταύτης τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Καὶ τὴν ἀθανασίαν τῆς τελευταίας ταύτης χρυσῆς σελίδος τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας ἐπιστέφει ὁ ἔνδοξος θάνατος τοῦ ἥρωος μάρτυρος αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἡρωϊκῶς ὑπὲρ τῆς πατρίδος πεσόντος παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ῥωμανοῦ τὴν πρωΐαν τῆς 29ης Μαΐου 1453 ἐν ἡλικίᾳ 49 ἐτῶν τριῶν μηνῶν καὶ εἴκοσιν ἡμερῶν.

Ὁ τάφος τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου παραμένει ἄγνωστος «ἀλλ ἀνδρῶν ἀγαθῶν πᾶσα γῆ τάφος,» τὸ δὲ εὐκλεὲς αὐτοῦ ὄνομα περιφέρεται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ τῇ καρδίᾳ πάντων καὶ παραμένει ἀθάνατον· μὲ τὴν ζωὴν τοῦ βασιλέως ἐσβέσθη καὶ ἡ ζωὴ τοῦ κράτους του καὶ ἔκτοτε ἀρχίζει ἡ μακρὰ καὶ ζοφερὰ καὶ ἀσέληνος νὺξ τῆς τουρκικῆς τυραννίας! Ὑπὲρ τὰ δισχίλια ἔτη εἶχον παρέλθει ἀφ' οὗ ἦλθον ἐκ Μεγάρων οἱ πρῶτοι ἄποικοι τοῦ Βυζαντίου καὶ ἔκτοτε πόσους πολέμους εἶδε, πόσας πολιορκίας, πόσας δόξας! καὶ κατόπιν Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ ἀπογοητευθεὶς ἀπὸ τὴν ἄψυχον Ρώμην τὸ Βυζάντιον ἀνέδειξεν ὡς πρωτεύουσαν τῆς Ἀνατολῆς, προωρισμένον νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν ἑλληνικὴν δόξαν· ὁ ῥωμαϊκὸς ἀετὸς ὁλονὲν ἔφθινε καὶ ἔσβυνε καὶ φαεινὴ ἀνέτελλεν ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία μὲ τὸν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου· ἐνίκησεν ἡ ζωτικότης καὶ ἡ ἠθικὴ δύναμις τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ὑπεχώρησεν ὁ ῥωμαϊκὸς πολιτισμὸς καὶ ἐδημιουργήθη καὶ ἤνθισε καὶ ἐμεγαλούργησεν ὁ ἑλληνικὸς χριστιανικὸς πολιτισμός, ἕως οὗ ἦλθεν ἡ μοιραία ἡμέρα τῆς πτώσεως αὐτῶν.

Περὶ τῶν αἰτίων τῆς παρακμῆς καὶ τῆς πτώσεως τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ποικίλαι ἐξηνέχθησαν καὶ ἐκφέρονται γνῶμαι· οἱ ἐπιπολαίως καὶ ἐκ προκαταλήψεως τὰ πράγματα κρίνοντες ζητοῦν νὰ εὕρουν μίαν μόνην αἰτίαν φαινομένου τόσον πολυπλόκου· προβάλλουν λόγους ἠθικοὺς καὶ θρησκευτικούς· κατὰ τὴν γνώμην των ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανισμὸς εἶνε ἡ αἰτία τῆς παρακμῆς τοῦ Βυζαντίου. Ἂν θέλωμεν νὰ εἴμεθα ἀμερόληπτοι καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ τῇ ἐπιστημονικῇ, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ὄχι ὡς θρησκεία ἁγνή, ἀλλ ὡς δεισιδαιμονία, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξεφυλίσθη κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, ἔσχεν ἐπίδρασιν τινα εἰς τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς παρακμῆς ταύτης. Ἐφ' ὅσον ὁ χριστιανισμὸς ἦτο γνησία καὶ ἐνεργὸς ἐκδήλωσις αἰσθημάτων ζωηρῶν τοῦ λαοῦ, ἐδημιούργησε τὸν θαυμάσιον βυζαντινὸν πολιτισμὸν καὶ ἀνέπτυξεν ἀνδρείαν καὶ ῥώμην ψυχῆς παρὰ τῷ βυζαντινῷ λαῷ· ἵνα πεισθῶμεν περὶ τούτου, ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅλα τὰ εὐώδη καὶ ἀθάνατα ἄνθη, τὰ ὁποῖα παρήγαγεν ὁ βυζαντινὸς πολιτισμός, τὴν ἀπαράμιλλον ἐκκλησιαστικὴν ῥητορείαν τοῦ Χρυσοστόμου, Βασιλείου καὶ Γρηγορίου, τὴν θαυμασίαν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν καὶ μουσικὴν καὶ τὸ ἐξαίσιον θαῦμα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης, τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας· ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἡ ἐν αὐτῷ ψαλεῖσα ἐκκλησιαστικὴ ποίησις καὶ βυζαντινὴ μουσικὴ τοσοῦτον ἐγοήτευσαν τοὺς ἀδελφοὺς Ῥώσσους, ὅτε κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορός των ἐπεσκέφθησαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς εὕρεσιν τῆς καταλληλοτέρας θρησκείας, ἡ ὁποία καλύτερον θὰ προσηρμόζετο εἰς τὴν σλαυϊκὴν ψυχήν, ὥστε θεωρήσαντες τὰ ἀριστουργήματα ταῦτα τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ ὡς στοιχεῖα ζωτικότητος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ταύτην ἠσπάσθησαν ἀμέσως καὶ αὕτη διεδόθη εἰς τὸν εὐσεβῆ ῥωσσικὸν λαόν· καὶ οὕτω ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς ἐγένετο πατὴρ τοῦ νεωτέρου ῥωσσικοῦ πολιτισμοῦ· ὑπὸ τῆς ἁγνῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἐμπνεόμενοι οἱ Βυζαντινοὶ διέπραξαν καὶ ἐν πολέμῳ θαυμάσια ἡρωϊκὰ κατορθώματα ἰδίᾳ κατὰ τοὺς ὀκτὼ πρώτους αἰῶνας. Ὅτε ὅμως τὰ αἰσθήματα ταῦτα ἤρχισαν νὰ μαραίνωνται καὶ ἡ θρησκεία ἔπαυσε νὰ εἶνε ἐνεργὸς ἐκδήλωσις αὐτῶν, ὁ χριστιανισμὸς περιωρίσθη εἰς ἐξωτερικοὺς μόνον τύπους καὶ κατήντησε δεισιδαιμονία καὶ ἀσκητισμός. Ἐντεῦθεν ἡ αὔξησις τῶν μοναστηρίων κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ χιλιάδας συνέρρεον κατ' ἔτος μοναχοί, δαπανῶντες ἄφθονον τὸν πλοῦτον τοῦ κράτους καὶ οὐδὲν παράγοντες. Ἡ δὲ ἱστορία μαρτυρεῖ ὅτι οὐδέποτε οἱ πολλοὶ ἀσκηταὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν οἰκονομικήν, πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν πρόοδον μιᾶς χώρας. Ἡ ἁγνὴ θρησκεία καὶ ἐν γένει πᾶσα πίστις εἴς τι Ἰδεῶδες, εἴτε Πατρὶς λέγεται τοῦτο, εἴτε Ἔθνος, εἴτε Κράτος, εἴτε Φιλανθρωπία, εἴτε Πρόοδος, εἴτε Ἀλληλεγγύη, οὖσα ἀπαύγασμα ζωντανῶν αἰσθημάτων εἶνε ἀπαραίτητος εἰς τὸν βίον καὶ τὴν πρόοδον τῶν λαῶν καὶ μόνον ἐκεῖνοι οἱ λαοὶ ἀνεδείχθησαν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ μεγάλοι, ἰσχυροί, μεγαλουργοί, εἰς τοὺς ὁποίους τὰ αἰσθήματα ταῦτα ἦσαν βαθέα καὶ ἐνεργά· ὅλοι δὲ οἱ λαοί, παρὰ τοῖς ὁποίοις τὰ αἰσθήματα ταῦτα ἐξασθενοῦν καὶ μαραίνονται, περιπίπτουν εἰς παρακμήν. Τοιαῦτα ζωντανὰ αἰσθήματα πίστεως τοῦ λαοῦ ἐδημιούργησαν τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Σπάρτης καὶ κατόπιν τῆς Ῥώμης, τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Κραταιᾶς Ῥωσσίας, ἡ ὁποία ἐκ μικρῶν ὁρμηθεῖσα διὰ τῶν αἰσθημάτων τούτων τοῦ λαοῦ της ἀνεδείχθη μεγάλη καὶ ἰσχυρά, τὴν ἑνότητα τῆς Ἰταλίας. Τοὐναντίον δὲ ὅπου τὰ αἰσθήματα ταῦτα ἐμαράνθησαν καὶ ἐπεκράτησαν ἡ δεισιδαιμονία καὶ ἡ δουλεία τῶν τύπων καὶ ὁ ἀσκητισμὸς καὶ οἱ ἀναχωρηταὶ καὶ ἀσκηταὶ ἀπετέλεσαν πλειονοψηφίαν, ἐκεῖ οἱ λαοὶ παρήκμασαν καὶ ἔγειναν λεία τοῦ πρώτου ἐλθόντος κατακτητοῦ, ὡς ἀκριβῶς συνέβη τοῦτο εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος. Καὶ ἡ ἵδρυσις δὲ ἀπολυταρχικωτάτης κυβερνήσεως

καὶ ἡ ἄρσις πάσης ἐλευθερίας ὑπῆρξεν αἰτία καὶ συγχρόνως ἀποτέλεσμα τῆς ἐξασθενήσεως τῶν χαρακτήρων καὶ οὕτω ἐκλείπουν ἐντελῶς αἱ ἀνδρικαὶ ἐκεῖναι ἀρεταί, αἱ ὁποῖαι ἐτέλουν τὴν δύναμιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀρχαίας ῥωμαϊκῆς καὶ βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας. Πλὴν τούτων καὶ ὁ βαθμιαῖος ἐκφυλισμὸς καὶ ἐξαφανισμὸς τῆς τάξεως τῶν ἀρίστων μὴ ἀντικαθισταμένων ὑπὸ νέας ἀριστοκρατίας μεστῆς δυνάμεως καὶ σφρίγους οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν παρακμὴν καὶ κατάλυσιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους.

Ἀλλ' «ἂν εἶμαι Χάρος χαλαστὴς εἶμαι καὶ Χάρος πλάστης», ψάλλει ἡ μοῦσα ἑνὸς ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ καὶ ὅ,τι εἶνε θαυμαστὸν ἐν τῇ μακρᾷ ἱστορίᾳ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους εἶνε ὅτι ἐκ τῆς τέφρας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἀνέστη ὡς ὁ Φοῖνιξ τῆς μυθολογίας νέον καὶ ἀκμαῖον βασίλειον τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπὸ τὴν κραταιὰν σκέπην καὶ προστασίαν τῆς κραταιᾶς προστάτιδος τῶν πιεζομένων λαῶν Ῥωσσίας ἐλευθεροῦται καὶ ἀναγεννᾶται ὁ ὑπὸ τὴν πτέρναν τοῦ τυράννου στένων ὑπόδουλος ἑλληνικὸς λαός.

Ἤδη εἰς ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους ἀπόκειται νὰ ἀναδειχθῶμεν ἄξιοι τῶν προγόνων καὶ τῶν προσδοκιῶν τῶν ἄλλων ἐθνῶν· καὶ ἀφίνοντες τὴν ὕλην μέσα εἰς τὴν ὁποίαν εἴμεθα βυθισμένοι νὰ ἐξιδανικευθῶμεν, ἱπτάμενοι ὑψηλὰ εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδεωδῶν καὶ γινόμενοι δημιουργοὶ νέου πολιτισμοῦ ἀνταξίου τῶν προγενεστέρων. Ἀνδριζόμενοι δὲ καὶ κραταιούμενοι ἐν παντὶ καὶ ἐν τῇ ἀρετῇ θὰ δικαιούμεθα θαρροῦντως νὰ λέγωμεν πρὸς τοὺς προγόνους τὸ «ἄμμες δὲ γ' ἐμές, ἢν δὲ λῇς πεῖραν λάβε» ἤτοι καὶ ἡμεῖς εἴμεθα τώρα ἄλκιμοι νεανίαι, ἂν δὲ θέλῃς δοκίμασον· καὶ παρασκευάζοντες τὸ ἔδαφος εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς καὶ δημιουργοῦντες ὑγιὲς περιβάλλον, ὅπόθεν οἱ παῖδες ἡμῶν μόνον ὑγιεῖς ἀρχὰς καὶ ἁγνὰ φρονήματα νὰ προσλαμβάνουν, θὰ ἀκούσωμεν παρ' αὐτῶν τὸ «ἄμμες δὲ γ' ἐσόμεθα πολλῷ κάρρονες» τ. ἔ. ἡμεῖς δὲ θὰ γίνωμεν πολὺ ἀνώτεροι ὑμῶν: τότε θὰ σκιρτήσουν ἐκ χαρᾶς ἐν τῷ τάφῳ τὰ ὀστᾶ τῶν ἐνδόξων ἡμῶν προγόνων, οἱ ὁποῖοι κλεΐσαντες τὴν ἱστορίαν δικαίως τιμῶνται καὶ γεραίρονται περιφερόμενοι ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ τῇ καρδίᾳ πάντων «ἀνδρῶν ἀγαθῶν πᾶσα γῆ τάφος».

Εὐχαρίστως δημοσιεύομεν δύο λαμπρὰ λυρικὰ ποιήματα τοῦ κρατίστου λυρικοῦ ποιητοῦ μας Κωνσταντίνου Χατζοπούλου, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Πέτρος Βασιλικός. Τὸ δένδρον πρὸς τὸ ὁποῖον ἐκχύνει ὁ ποιητὴς ὅλον τὸν λυρισμὸν τῆς καρδίας του εἶνε πραγματικόν· ἦτο ἓν δένδρον εἰς τὸ παρὰ τὸ Μόναχον γραφικὸν χωρίον Δάχαου, τοῦ ὁποίου ἡ θαυμασία φύσις ἐμπνέει τοὺς κατὰ τὸ θέρος ἰδίᾳ ἐκεῖ συρρέοντας ζωγράφους. Κάτω ἀπὸ τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν καὶ εὐσκιόφυλλον τοῦτο δένδρον ἀνεπαύετο ὁ ποιητὴς καὶ ἕνας του φίλος μετὰ τοὺς μακρυνοὺς περιπάτους των ἀνὰ τὰ γραφικὰ τοπεῖα τοῦ Δάχαου. Ὅταν τὸ ἐπόμενον θέρος ὁ ποιητὴς καὶ ὁ φίλος του μετὰ κοπιώδη ἐκδρομὴν ἔσπευσαν νὰ ἀναπαυθοῦν πάλιν ὑπὸ τὸ γνωστὸν δένδρον, τὸ ηὗραν κομμένον· καὶ τότε ὁ ποιητὴς ἔχυσεν ὅλην του τὴν θλῖψιν εἰς τὸ μοιρολόγι, τὸ ὁποῖον περιέχει τὸ δεύτερον ποίημα «στὸ ἴδιο δένδρο».

Σ' ΕΝΑ ΔΕΝΔΡΟ

Σὲ θωρῶ: στὸν καθάριο αἰθέρα ἁπλόνεις
ἀτάραχα τὰ πράσινα κλαδιά,
ἀπ' τὴν κορφὴ ὡς τὸ χῶμα ποῦ ριζόνεις
τοῦ ἡλιοῦ βαθιὰ βυζαίνεις τὴν χαρά.

Θεόρατο, πλατύ, βαθισκιωμένο
στοῦ ποταμοῦ τὴν ἄκρη, σοβαρό·
ἀπὸ τὴν πιὸ ἀλαφρὴ πνοὴ ἀγγισμένο
φλοισβίζεις πιὸ γλυκὰ ἀπ' τὸ νερό.

Ἂν μ' ἄνθια ὁ Ἀπρίλης πιὰ δὲ σε στολίζει
φουντόνει ἡ φυλωσιά σου δροσερή,
καὶ τὰ βάθη σου ὁλόημερα γεμίζει
πουλιῶν τραγοῦδι, μελισσιοῦ βοή.

Τὸ ποτάμι ἐμπρός σου τρέχει λάλο,
τ' ἀκρόκλωνα ποῦ γέρνεις σοῦ φιλᾶ·
καταμόναχο χαίρεσαι, μεγάλο,
τριγύρω σου τῆς μέρας τὴ χαρά.

Σὲ θωρῶ: ἀπελπισμένα πῶς παλέβεις
μὲ τοῦ ἀνέμου, τῆς μπόρας τὴν ὁρμή,
ἀνταριάζεσαι, δέρνεσαι, ἀγριέβεις,
ἀντιστέκεις, λυγίζεις τὴν κορφή.

Καὶ μ' ὁρμὴ διπλὴ πάλι τὴ σηκόνεις
σὰ χίλια χέρια, ἀνίκητο θεριό,
τὰ κλαδιὰ μιὰ μαζέβεις, μιὰ τ' ἁπλόνεις
σὰ γίγαντας ἀνάντια στὸν ὀχτρό.

Μανίζει ὁ ἀγέρας νὰ σὲ ρίξῃ κάτου,
σὺ θεριέβεις ἀνάμαλλο μὲ μιᾶς,
στ' ἀγρίεμα, στὸ θυμό, στὸ βούϊσμά του
βουΐζεις, ἀγριότερα βογγᾶς.

Κι' αὐτὸ — τὰ πόδια ποῦ σοῦ γλυφε — τώρα
νὰ σὲ γκρεμίσει ὁρμᾶ καὶ τὸ νερό·
τ' ἀψηφᾶς· μὲ τὴ σίφουνα, τὴ μπόρα
σὺ παλέβεις μεγάλο, δυνατό.

Καὶ σὲ θωρῶ: γαληνεμένο πάλι,
ὀρθό, ψηλὸ στὴ μολυβένια αὐγή·
μόνο ἡ δαρμένη φυλλωσιὰ τὴ ζάλη
τὴν ἀντάρα τῆς νύχτας μαρτυρεῖ.

Σὰ νίκης τρόπαιο στένεις τὴν κορφή σου,
ἀγγίζοντας τὸ μαῦρον οὐρανό,
μά, ὡς νὰ φωλιάζει θλίψη στὴν ψυχή σου,
σκοτινιασμένο στέκεις, σιωπηλό.

Μόλις τολμᾷ ἀγεράκι νὰ σ' ἀγγίξει,
νὰ σαλέψει στοὺς κόρφους σου πουλί·
μόνο, ὡς νὰ θέλει ἀκόμα νὰ σὲ ρίξει,
τὸ νερὸ κάτωθέ σου ἀφρομανεῖ.

Περήφανο, βαρύ, συγνεφιασμένο,
μέγα δέντρο, ὅπως τώρα σὲ θωρῶ,
κόσμος ἀκέριος! μέσα σου κλεισμένο
κρατεῖς γιὰ μὲ μεγάλο μυστικό.

Ἡ δική μου ψυχὴ δὲν ἔχει κλείσει
τὸ ψῆλος, τὴν περφάνεια, τὴν ὁρμή,
σ' αὐτὴ φωλιὲς πουλιὰ δὲν ἔχουν στήσει,
μήτε τοῦ ἡλίου ἡ χαρὰ φεγγοβολεῖ.

Καὶ τῆς πάλης ἡ δύναμις μοῦ λείπει,
δὲν σοῦ μοιάζω σ' αὐτό, δένδρο τρανό·
μιὰ περήφανη μόνο θρέφω λύπη
καὶ γιὰ χαρὰ ἕναν ἄλιωτο καημό.

Μικρὸς σ' ὅ,τι πασκίσω ἢ κυνηγήσω,
ἄγριο ποτάμι μέσα μου περνᾶ,
κι' ἂν κάτι πιάσω, μοῦ τ' ἀδράζει πίσω
καὶ χάλασμα μοῦ ἀφίνει κ' ἐρημιά.

Καὶ μὲ τὸν πόθο μοναχὸς μου μένω
καὶ τρώγομαι βαθιὰ μὲ τὸν καυμό
Νὰ μποροῦσα μονάχα νὰ σωπαίνω
καὶ μέσα μου τὸν πόνο νὰ σφαλῶ!

Καὶ σὰν ἐσέ, περήφανο μεγάλο
δένδρο, σὲ μιὰ γαλήνη ἁρμονική,
ἀνέγγιχτη ἀπὸ κάθε πόθον ἄλλο·
ἡ χαρὰ νὰ λιμπίζεται ἡ ψυχή.

ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΔΕΝΔΡΟ

Καὶ ξανάρθα σ' ἐσέ, δένδρο τρανό,
μ' ὅλ' ἦρθα τὴν ἀγάπη τὴν παλιά μου,
στὸν ἴσκιο σου ν' ἁπλώσω τὰ ὄνειρά μου
στὸ μαγεμένο γύρω δειλινό.

Ὁλόλαμπρος ὁ ἥλιος πάει νὰ γύρει,
χρυσόνοντας τὶς πράσινες πλαγιές,
γελῶντας στὶς ὁλάνθιστες φραγὲς
καὶ κάνοντας τὸν κάμπο πανηγύρι.

Ἦρθα, μὰ ξάφνου δὲ σὲ βρίσκω ἐκεῖ
ποῦ στέκοσουν μεγάλο, θεριωμένο·
Δὲ σ' ἔχ' ἡ μπόρα κάτω σωριασμένο
καὶ τοὐρανοῦ δὲ σ' ἔκαψε ἡ ὀργή.

Μόν' ὁ χωριάτης σ' ἔχει πελεκήσει,
νὰ ζεσταθεῖ ἀπ' τὸ κρύο, πιὸ περισσὸ
ψωμὶ νὰ βγάλει ἐκεῖθε, ὅπου ἰσκιερό,
πλατὺ τοὔχες τὸν τόπο ἐσὺ γεμίσει.

Καὶ νιόθω ἐδῶ στὴν ἄδεια σου μεριὰ
τόσον τὸν κόσμο γύρω ρημαγμένο!
Κάτι μέσα μου ὡς χάειδα γκρεμισμένο,
κάτι ἀκριβὸ σὰ νἄχασα μὲ μιά.

Καὶ στὸν κομένο τὸν κορμὸ καθίζω
καὶ σκύβω τὸ κεφάλι θλιβερό·
στὸν ἄδοξό σου θάνατο νὰ βρῶ
τραγούδι, ὦ ψηλὸ δένδρο, δὲν πασκίζω.

Ἀνάγκη σ' ἔχει ρίξει θλιβερή,
αὐτὸ θλίψη περισσότερη μου δίνει:
Ἡ μέγας ἢ μικρὸς γέρνει σ' ἐκείνη,
εἶν' ὁ μεγάλος νόμος στὴ ζωή.

Ἄλλος, ποῦ σ' ἔχει σὰν κι' ἐγὼ ἀγαπήσει,
ἂς σὲ κλάψει σὰ γίγαντα νεκρό·
βουβὸς ἐγὼ ἀπὸ πάνω μου θωρῶ
τὸν ἥλιο ὡς γέρνει ἀτάραχος νὰ δύσει.

Βλέπω πῶς γύρω οἱ ράχες τ' ἀσπαρτά,
τὰ δένδρα, ὁ κάμπος ἥσυχ' ἁπλωμένα,
στοῦ δειλινοῦ τ' ἀεράκι δροσισμένα
τὴν ὄμορφη ὥρα χαίρονται γλυκά.

Πῶς τὸ ποτάμι σιγαλὰ κυλῶντας
μὲ τὶς ἀχτίδες παίζει τὶς στερνές,
πῶς τὰ πουλιὰ πετοῦν, οἱ θεριστὲς
τὸ χλωρὸ χόρτο κόβουν τραγουδῶντας.

Ἡ ἴδια εἰκόνα ποῦ εἶχα δῶ χαρεῖ
τόσες φορὲς στὴ ρίζα σου γερμένος·
μονάχα ἐσὺ κι' ὁ ἴσκιος σου χαμένος,
ἄλλο δὲν ἔχει ὁλόγυρ' ἀλλαχτεῖ.

Καὶ μπρὸς σὲ τόσην ὀμορφιά, βαθιά μου
σαλεύει κάτι τόσο θλιβερό!
Ἔτσι μιὰ μέρα, σὰ χαθῶ κ' ἐγώ,
τίποτες δὲ θ' ἀλλάξει ὁλόγυρά μου.

Κωνσταντ. Χατζόπουλος.

ΔΥΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ 1461 ΚΑΙ 1916

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.)

Σημ. Ἐν τέλει τοῦ προηγουμένου ἄρθρου ἐτυπογραφήθησαν κακῶς τάδε: ὑπὸ Ἀνδρονίκου, υἱοῦ τοῦ ἰδιορρύθμου αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ· ἀντ' ἐκείνων δέον νὰ ἀναγνωσθῶσι τὰ ἑξῆς: ὑπὸ Ἀλεξίου, υἱοῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ὅστις ἦτο υἱὸς τοῦ κακοτρόπου καὶ ἰδιορρύθμου Ἀνδρονίκου, αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Ἀλέξιος ἐστέφθη ἐν Τραπεζοῦντι αὐτοκράτωρ ὑπὸ τὸν τίτλον **«Ἀλέξιος αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων, ὁ μέγας Κομνηνός.»** Ὁ τίτλος **«αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων»** μαρτυρεῖ ὅτι ἡ νεοπαγὴς Τραπεζουντιακὴ αὐτοκρατορία ἐπεβάλλετο νὰ συνεχίσῃ τὴν Βυζαντινὴν παράδοσιν καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κων)πόλεως, ἣν τόσον ἀδίκως ἥρπασαν οἱ Λατῖνοι. Ὁ Ἀλέξιος ἐθεώρει ἑαυτὸν νόμιμον κληρονόμον τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐφιλοδόξει νὰ γίνῃ κύριος πασῶν τῶν ἐν Ἀσίᾳ βυζαντινῶν κτήσεων. Ἐνόμιζε καθῆκόν του νὰ περισυλλέξῃ τὰ ἐλεεινὰ λείψανα τοῦ ναυαγίου καὶ νὰ ὀργανώσῃ τὰς ὑπολειφθείσας ἔτι ἐθνικὰς δυνάμεις, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν μισητῶν Φράγκων. Ὁ ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνισμός, ἀκμαῖος πάντοτε καὶ εὔρωστος, ἐγκαταλελειμμένος ὅμως ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὴν τύχην καὶ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐχθρῶν του διὰ τὴν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐπικρατοῦσαν κακοδαιμονίαν, ἀσμένως ἔσπευδε νὰ ταχθῇ ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Ἀλεξίου ἐν Πόντῳ καὶ τοῦ Λασκάρεως ἐν Νικαίᾳ, ἀπεκδεχόμενος σωτηρίαν καὶ ἀσφάλειαν παρὰ τῶν ἀνδρῶν τούτων ἐν μέσῳ τῆς ἀπεριγράπτου συγχύσεως, εἰς ἣν περιῆλθον τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν πράγματα. Ὁ Ἀλέξιος δὲν ἦτο καὶ πολὺ κοινὸς ἄνθρωπος· τοὐναντίον περιεκόσμουν αὐτὸν ἀρεταί τινες, δι' ὧν ἐνέπνευσεν ἱκανὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ὥστε νὰ μὴ θεωρήσῃ ἐντελῶς χιμαιρικὴν τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἐθνικοῦ καὶ πολιτικοῦ του προγράμματος. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος ἐν τῷ εὐγενεῖ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων του ἀγῶνι προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως, αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας, καὶ τῶν Σελτζουκιδῶν τοῦ Ἰκονίου. Ἡ τύχη τῶν ὅπλων ὑπῆρξε δυσμενὴς διὰ τὸν Ἀλέξιον καὶ ἡ παρὰ τὸν Σαγγάριον μάχη, καθ' ἣν ὁ Λάσκαρις κατήγαγε περιφανῆ νίκην ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν μεγαλοπράγμονα πολιτικὴν καὶ περιώρισε κατὰ πολὺ τὰς βλέψεις του. Μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην ὁ Ἀλέξιος ἀντελήφθη ὅτι ὤφειλε κυρίως νὰ ἀσχοληθῇ εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἐμπέδωσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς ἐν τῇ ποντικῇ παραλιακῇ ζώνῃ τῇ ἐκτεινομένῃ ἀπὸ Θεμισκύρας μέχρι Φάσιος. Ἡ ἐκδίωξις τῶν Φράγκων ἐκ Κων)πόλεως καὶ ἡ ἀποκατάστασις τοῦ Γένους εἰς τὴν πατρικήν του κληρονομίαν ἀνετέθη ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων εἰς τὸν ἐν Νικαίᾳ αὐτοκράτορα. Ἐδῶ εἰς τὸν Πόντον ὁ ἑλληνισμὸς συνεσφιγμένος κυρίως εἰς τὴν παραλίαν ὑπὸ τοὺς μεγάλους Κομνηνούς, ἐπὶ δύο καὶ ἐπέκεινα αἰῶνας δεινὸν καὶ ἄνισον διεξήγαγεν ἀγῶνα κατὰ τῶν Σελτζουκιδῶν καὶ τῶν Τουρκομάνων, καὶ αἱ στεναὶ πάροδοι δι' ὧν αἱ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ πεδιάδες ἐπικοινωνοῦσι μετὰ τῆς θαλάσσης, πολλάκις ἀντήχησαν ἀπὸ τοὺς ἀλαλαγμοὺς τῶν μαχητῶν τῆς Τραπεζοῦντος ἀγωνιζομένων νὰ φράξωσι τὸν δρόμον εἰς τοὺς βαρβάρους Τούρκους, οἵτινες μανιωδῶς ἐπεδίωκον τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν διέξοδον.

Ὁ πρὸς τοὺς Σελτζουκίδας ἀγὼν εἰς κρίσιμον εἰσῆλθεν στάδιον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἰδίᾳ Ἀνδρονίκου τοῦ Α΄. ὅτε Τανισμενδ Μελὶκ υἱὸς τοῦ Ἀλαεδδὶν Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου προήλασε θριαμβευτικῶς μέχρι Τραπεζοῦντος· ἐστρατοπέδευσε καὶ ἐπεχείρησεν ἐπανειλημμένως λυσσώδεις κατ' αὐτῶν ἐπιθέσεις οἰκτρῶς ἀποτυχούσας. Μία κρατερὰ ἔξοδος τῆς φρουρᾶς συνεπλήρωσε τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγῃ· ὁ Μελὶκ ᾐχμαλωτίσθη, ἀλλ' ὁ Ἀνδρόνικος μεγαλοφρόνως φερόμενος ἀπέλυσεν αὐτόν. Ἡ μεγάλη αὕτη ἐπιτυχία, ἥτις ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν Τραπεζουντίων εἰς τὸν πολιοῦχον τῆς πόλεως Εὐγένιον, ἐστερέωσε μὲν ὁπωσδήποτε τὴν ἑλληνικὴν ἐπιρροὴν εἰς τὰς ἀκτὰς ταύτας καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν Κομνηνῶν, ἀλλὰ δὲν ἔσχε καὶ διαρκῆ ἀποτελέσματα. Οἱ Σελτζουκίδαι ἦταν ἀρκετὰ ἰσχυροί, ὥστε νὰ μὴ ἀπελπισθῶσιν ἀπὸ τὸ ἀτύχημα τοῦτο, κατώρθωσαν δὲ βραδύτερον νὰ ἐξασφαλίσωσιν ἐκ νέου τοιαύτην ἐπιρροὴν ἐν τῷ κράτει τῆς Τραπεζοῦντος, ὥστε νὰ ὑποβάλωσιν αὐτὸ εἰς εἶδός τι πολιτικῆς κηδεμονίας. Οὕτω ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Α΄. (1241—1263) βλέπομεν τοὺς Τραπεζουντίους μαχομένους παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Σελτζουκιδῶν κατὰ τοῦ Χάνου τῶν Μογγόλων, ὅστις κατετρόπωσε τὸν Σουλτάνον Γηαγιαεδδὶν παρὰ τὸ σημερινὸν Ἐρζιγκιάν. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ αὕτη ἐκ τῶν Σελτζουκιδῶν ἐξάρτησις δὲν φαίνεται νὰ ἐπέδρασε δυσμενῶς ἐπὶ τῆς ἐκπολιτιστικῆς κινήσεως τοῦ τόπου, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνήκει τὸ ἐξοχώτερον μνημεῖον τῆς Τραπεζουντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὁ περικαλλὴς ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Γεώργιος ὁ Α΄. (1266—1280) κατορθώνει ἐπὶ τέλους νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν αὐτοκρατορίαν ἀπὸ τῆς κηδεμονίας τοῦ κράτους τῶν Σελτζουκιδῶν τὸ ὁποῖον ἤδη ἐξησθένησε καὶ εὑρίσκετο εἰς τὰς παραμονὰς τῆς διαλύσεώς του. Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐπεχείρησε νὰ ὀργανώσῃ τὸ κράτος του ἐπὶ νέων ἀρχῶν, ἐγγυωμένων τὴν

κοινωνικὴν ἀναμόρφωσιν καὶ τὴν πολιτικήν του ἐξυγίανσιν. Πειρᾶται νὰ περιορίσῃ τὴν δύναμιν τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν, ἀλλ' ἀποτυγχάνει περιπλεχθεὶς εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Τουρκομάνους καὶ αἰχμαλωτισθείς. Ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Β'. (1280—1288) ἡ αὐτοκρατορία εὑρίσκετο πλέον εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς ἀκμῆς της, ἀπηλλαγμένη πάσης ξένης ἐπιρροῆς· ἡ ἀκμὴ ὅμως αὕτη ὡς μὴ προερχομένη ἐξ ὀργανικῆς ἀναπτύξεως τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου ἐν τῷ κράτει δὲν ἐβασίζετο ἐπὶ θεμελίων ἀσφαλῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἦτο ἀποτέλεσμα συνδρομῆς περιστάσεων δημιουργηθεισῶν ὅλως ἀνεξαρτήτως τῆς ἐνταῦθα καταστάσεως. Ὁπωσδήποτε ὁ Ἰωάννης ἔσχεν ὑπόληψιν ἰσχυροῦ ἡγεμόνος καὶ παρ' αὐτοῖς ἀκόμη τοῖς ἡγεμόσι τῆς Δύσεως, ὁ δὲ Πάπας Νικόλαος ὁ Δ'. προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὸν πρὸς ἀνάκτησιν τῶν Ἁγίων Τόπων διοργανωθέντα ἀγῶνα. Οἱ ἐν Βυζαντίῳ, ἔνθα ἤδη ἀποκατέστη ἡ ἑλληνικὴ κυριαρχία, χαλεπαίνοντες ἐναντίον Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς στιγμὴν ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν Ἰωάννην ὡς δυνάμενον νὰ συνενώσῃ τὰ δύο κράτη ὑπὸ ἓν σκῆπτρον καὶ νὰ ἡγῆται τῶν Ρωμαίων, ὧν ἐτιτλοφορεῖτο αὐτοκράτωρ, κατὰ τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους χρόνους, καθ' οὓς ἄλλοι λιποψυχήσαντες εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Παπισμοῦ διέβλεπον τὴν σωτηρίαν των.

Καίτοι δὲ ἡ τότε ἐκραγεῖσα ἐν Κων)πόλει ἐθνικὴ κρίσις ἔληξεν εὐνοϊκῶς διὰ τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον, οὐχ' ἧττον ὅμως οὗτος ἤθελε πλέον διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν φιλίαν τοῦ Ἰωάννου διὰ νὰ προλάβῃ πιθανὰς δυσαρέστους ἐκπλήξεις.

Προσέφερεν εἰς αὐτὸν μαζὺ μὲ τὴν χεῖρα τῆς θυγατρός του Εὐδοκίας καὶ τὴν συμμαχίαν του ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅμως νὰ παραιτηθῇ τοῦ τίτλου “ **αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων** ,, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο πλέον ἀδικαιολόγητος, ἀφ' οὗ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν αὐτοκρατόρων τῶν Ρωμαίων ἐκάθητο ἤδη νόμιμος ἐκείνων διάδοχος. Τὰς προτάσεις ταύτας δυσκόλως μὲν ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐδέχθη ὁ Ἰωάννης, ἀρκεσθεὶς εἰς τὸν τίτλον “ Αὐτοκράτωρ πάσης Ἀνατολῆς, Ἰβηρίας καὶ Περατείας. ,, Ἡ ἀνηλικότης Ἀλεξίου τοῦ Β΄. (1298 — 1330) κηδεμονευομένου κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ πατρός του ὑπὸ τοῦ πρὸς μητρὸς θείου του Ἀνδρονίκου, αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως, παρέσχε τὸ ἐνδόσιμον εἰς τοὺς ἐν Βυζαντίῳ πολιτικοὺς κύκλους ὥστε νὰ θεωρήσουν τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος ὡς διατελοῦσαν πως ὑπὸ τὴν ἐπιρροήν των τὴν ἠθικήν, πρᾶγμα, ὅπερ ἐμείωνε τὸ γόητρον τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἔθιγε τὴν φιλοτιμίαν τῶν κατοίκων της. Πράγματι δὲ φαίνεται ὅτι οἱ Τραπεζούντιοι βαρέως ἔφερον τὴν κατάστασιν ταύτην, ὧν ἡ πόλις πλὴν τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἰσχύος της λαμπρῶς ἐπιδειχθείσης εἴς τινα μάχην συγκροτηθεῖσαν πρὸς τοὺς Τουρκομάνους παρὰ τὴν Κερασοῦντα, ἔτεινε νὰ καταστῇ εἴ περ τις μέγας ἐμπορικὸς σταθμὸς μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, δι' ἧς διενηργεῖτο τὸ μεταξὺ τῶν δύο ἠπείρων διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον. Αἱ ἄλλαι ὁδοὶ διὰ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν ἦσαν σχεδὸν ἄβατοι καὶ ἡ διὰ Τραπεζοῦντος πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας ὁδὸς καθίστατο μοναδικὴ σχεδὸν ἀρτηρία διὰ τὴν ἐμπορικὴν κυκλοφορίαν. Οἱ Βενετοὶ καὶ Γενουήνσιοι ἐγκατεστημένοι ἐν Τραπεζοῦντι δυνάμει συμβάσεων ἐξασφαλιζουσῶν αὐτοῖς προνομιακὴν θέσιν ἀπετέλουν τὸν κύριον μοχλὸν τῆς κινήσεως ταύτης. Τὰ μεγάλα κέρδη, ἅτινα ἐπορίζοντο οἱ Τραπεζούντιοι ηὔξησαν μὲν τὴν ευμάρειαν τοῦ βίου καὶ τὴν ἄνεσιν ἀλλὰ καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν διαφθορὰν τῶν αὐστηρῶν ἠθῶν, ἥτις ἀκολουθεῖ συνήθως τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀκμήν. Ὁ κοσμοπολιτικὸς δὲ χαρακτὴρ τῆς πόλεως, ἔνθα συνεφύροντο ἄνθρωποι ποικίλης προελεύσεως, Εὐρωπαῖοι καὶ Ἀσιᾶται, μετὰ τῶν ἰθαγενῶν θὰ ἐπέδρασαν ὀλεθρίως ἐπὶ τὸ φρόνημα καὶ τας ἐθνικὰς ἀρετὰς τοῦ ἐνταῦθα Ἕλληνος· τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως ἄμεσον ἐπακολούθημα ὑπῆρξεν ἡ παρατηρουμένη κατὰ τοὺς χρόνους Ἀνδρονίκου τοῦ Γ.΄ Μανουὴλ τοῦ Β.΄ καὶ Βασιλείου τοῦ Β.΄ (1330 — 1340) σύγχυσις ἐν τοῖς πολιτικοῖς πράγμασιν ἐκδηλουμένη τοῦτο μὲν διὰ τῶν τραγικῶν φόνων, οἵτινες καθῄμαξαν τὴν αὐλήν, τοῦτο δὲ διὰ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπέβησαν ὀλέθριοι διὰ τὸ κράτος. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐφυγάδευσε τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν ἐν τῷ κράτει καὶ ἐμείωσε σοβαρῶς τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ παρὰ τοῖς ὁμόροις. Στάσεις ἀδελφοκτόνοι, ἀλλαξοβασιλεῖαι συχναὶ συνδεδεμέναι ὡς εἰκὸς μετὰ βιαίων πράξεων, ἐπιδρομαὶ ἀλλοφύλων καταστρεπτικαί, ἰδοὺ ἡ λυπηρὰ εἰκὼν τῆς ἐποχῆς ταύτης. Ὡσεὶ δὲ μὴ ἤρκουν τὰ δεινὰ ταῦτα, προβάλλουν καὶ οἱ ἄπληστοι Γενουήνσιοι μὲ τὰς ὑπερφιάλους ἀξιώσεις των, προσπαθοῦντες νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν τραγικὴν τῆς αὐτοκρατορίας θέσιν, ὅπως ἐξασφαλίσωσι ἑαυτοῖς σπουδαιότερα ἐμπορικὰ προνόμια διὰ νὰ δύνανται τελεσφορώτερον νὰ ἀνταγωνίζωνται πρὸς τοὺς ἀντιζήλους αὐτῶν Βενετούς. Ἡ σύμβασις τὴν ὁποίαν κατώρθωσαν νὰ ἐπιβάλουν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ (1334—1349) ἐμείωσε τὴν οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων προεῖλειπε τὴν ὁδὸν τῆς τελικῆς καταστροφῆς. Ἡ αὐτοκρατορία δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ ἀνακύψῃ ἀπὸ τὰ ἀτυχήματα αὐτά· ὁ ὀργανισμός της ὁ κοινωνικός, ὁ πολιτικὸς καὶ ὁ οἰκονομικὸς ἐδηλητηριάσθη, ἰσχυροὶ δὲ ἐξωτερικοὶ παράγοντες ἐπετάχυναν τὸν ὄλεθρον αὐτῆς. Ἡ ἐσωτερικὴ ἑνότης τοῦ κράτους ἐπικινδύνως ἐχαλαρώθη, οἱ τῶν ἀποκέντρων μάλιστα τμημάτων διοικηταὶ κατέστησαν σχεδὸν ἀνεξάρτητοι, καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ αὐτοκράτορος κατήντησε σκιώδης. Τελευταίαν τινὰ αἴγλην κατώρθωσε νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν φθίνουσαν αὐτοκρατορίαν ὁ ἀξιόλογος ἡγεμὼν Ἀλέξιος ὁ Γ΄. Ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κων)πόλεως Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ κατέλαβε τὸν θρόνον κατὰ τὸ 1349, καταπαλαίσας δὲ πάντας τοὺς στασιώτας ἐν διαστήματι δέκα ὁλοκλήρων ἐτῶν ἀποκατέστησεν αὖθις τὴν ἑνότητα τοῦ κράτους καὶ ἀπέδωκεν εἰς τοὺς ὑπηκόους του τὴν ἀπὸ πολλοῦ ποθουμένην ἡσυχίαν. Τὸ κῦρος τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἀνεστηλώθη καὶ ἴσως πολλοὶ ἤλπισαν ὅτι ἡ αὐτοκρατορία θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ ἐκ τῶν δεινῶν συμφορῶν, αἵτινες τὴν ἔπληξαν· ἡ παρατηρουμένη ὅμως ἀκμὴ δὲν ἐπηγαζεν ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸν βίον τῆς Τραπεζουντιακῆς κοινωνίας καὶ τοῦ κράτους, ἀλλ' ἦτο μᾶλλον ἀπόρροια τῆς προσωπικῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἱκανότητος.

Τὰ παράνομα καὶ ἀπαίσια συνοικέσια τῆς ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορος Μαρίας μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Τουρκομάνων, τῆς Θεοδώρας μετὰ τοῦ Χατζῆ-Ἐμὶρ τῆς Χαλδίας καὶ τῆς τριτοτόκου θυγατρός του μετὰ τοῦ Ἐμίρου τῆς

Ἀρσίγγης μαρτυροῦσι ὅτι τὸ αἴσθημα τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρεπείας καὶ ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις κατέστησαν πλέον ἐνταῦθα ἀηδῶς ἐλαστικά, ὥστε νὰ εἶναι ἀνεκταὶ τοιαῦται ἀσχημίαι, ὅπως ὅθεν περιφρουρηθῇ ἡ πολιτικὴ ὕπαρξις τῆς αὐτοκρατορίας. Πᾶσα προσπάθεια τείνουσα πρὸς βελτίωσιν τῶν πραγμάτων τῆς αὐτοκρατορίας ἐφ' ὅσον δὲν ἐπήγαζεν ἀπὸ αὐτὸν τὸν ὀργανικὸν βίον της ἦτο καταδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν, φροῦδαι δὲ ἀπεδείχθησαν αἱ ἐλπίδες, αἵτινες ἐστηρίχθησαν εἰς τὰς δυνάμει τῶν ἐπιγαμιῶν συναφθείσας συμμαχίας. Διὰ τοιούτων μέσων παρετείνετο μόνον ὁ ἀγωνιώδης βίος, δὲν ἦτο δὲ δυνατὸν νὰ προέλθῃ ποτὲ ῥιζικὴ τῶν κακῶς ἐχόντων θεραπεία. Οὕτω λοιπὸν μὲ ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ Ἀλεξίου, αἵτινες φαινομενικῶς μόνον ἀνεζωογόνησαν τὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ βαθμιαία ἀποσύνθεσις δὲν ἀνεκόπη καθόλου. Ἂν δὲ δὲν ἐπῆλθε συντόμως ἡ κατάρρευσις, τοῦτο ὀφείλεται εἰς ἄλλα γεγονότα, σχετιζόμενα μὲ τὴν γενικὴν πολιτικὴν κατάστασιν ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ. Οἱ Ὀσμανίδαι Τοῦρκοι, οἵτινες προῆλθον ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῶν Σελτζουκιδῶν, συνεχίζουσι τὸ ἀπαίσιον ἔργον ἐκείνων δεινῶς πλήττοντες τὸ ἀτυχὲς ἑλληνικὸν ἔθνος εἰς τὰ πλέον εὐαίσθητα σημεῖα τοῦ πολιτικοῦ του ὀργανισμοῦ. Τὴν τουρκικὴν πίεσιν ᾐσθάνετο βεβαίως καὶ ὁ ἐνταῦθα ἑλληνισμός, πάντες δὲ οἵτινες ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Γ.' ἤλπισαν ὅτι θὰ ἀνατείλουν ἴσως αἰσιώτεραι ἡμέραι, περιδεεῖς καὶ καταπληκτοι πρὸ τῆς ἐξελισσομένης τραγῳδίας περιέμενον πλέον τὴν λύσιν τοῦ δράματος καὶ τὸν ὁριστικὸν πολιτικὸν ὄλεθρον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἀλλ' ἐν μέσῳ τῆς ἐθνικῆς ἀπογνώσεως ἡ τουρκικὴ κατακτητικὴ ὁρμὴ ἀνεχαιτίσθη αἰφνιδίως ὑπὸ τοῦ τρομεροῦ Ταμερλάνου, ὅστις διὰ τῆς παρὰ τὴν Ἄγκυραν (1402) μάχης κατεκερμάτισε τὰς στρατιὰς Βαγιαζὴτ τοῦ κεραυνοῦ καὶ ἀπήλλαξε πρὸς στιγμὴν τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τοῦ ἀπαισίου ἐκείνου ἐφιάλτου.

(Ἕπεται συνέχεια).

Η ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΩΝ

Ἡ ἀσθένεια καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς θάνατος, ἅτινα προσβάλλουσι τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμὸν ἀνάγονται εἰς δύο αἴτια. Τὰ μὲν τούτων, συναφῆ πρὸς ἕκαστον ὀργανισμὸν ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν προδιαθέσεων ἃς οὗτος φέρει γεννώμενος, τῶν συνηθειῶν ἃς ἀποκτᾷ, τοῦ τρόπου τοῦ βίου ὃν διάγει, καλοῦνται ἐνδογενῆ. Ἡ ἐξέτασις αὐτῶν ἀποτελεῖ τὴν **ἰδιωτικὴν ὑγιεινήν.** [illegible] ἐξωγενῆ, ἐξαρτώμενα ἐκ τῶν [illegible] τῆς [illegible] τοῦ ὀργανισμοῦ [illegible] [illegible] [illegible] ἡ ἐπίρροια [illegible] [illegible] καὶ τῶν διαφόρων ὄντων τῶν κινουμένων ἐν αὐτῷ ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἐπὶ ἀριθμοῦ τινος ὀργανισμῶν συζώντων, οἵτινες ἀπειλοῦνται ταὐτοχρόνως.

Ἡ ἐξέτασις αὐτῶν ἀποτελεῖ τὴν δημοσίαν ὑγιεινὴν ἥτις ὡς ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως αὐτῆς ἐπὶ τῶν κατοίκων ὁλοκλήρου ἔθνους λέγεται ***ἐθνικὴ*** ἢ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν ***διεθνής***. Ἡ δὲ ὑγιεινή, ἧς ἀντικείμενον εἶνε ἡ ἐξέτασις τῶν ὅρων οἵτινες διέπουσι τὴν διαβίωσιν διαφόρων ὀργανισμῶν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς συνοικισμοῖς ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην ὑγιεινὴν τῶν πόλεων.

Περὶ τῆς ὑγιεινῆς ταύτης τῆς τε δημοσίας καὶ τῆς ἰδιωτικῆς συλλήβδην θὰ πραγματευώμεθα ἐπανειλημμένως ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ παρόντος περιοδικοῦ.

Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις: Ὁ ἄνθρωπος, ὃν κατ' ἐξοχὴν κοινωνικόν, ἐπλάσθη νὰ ζῇ ἐν συνοικισμῷ διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰς ἠθικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἀνάγκας του. Ἡ ἕνωσις πολλῶν ἀτόμων καὶ ἡ συμβίωσις αὐτῶν ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, ἥτις ἐκ πρώτης ὄψεως ἐφάνη φυσικὴ ἐθεωρήθη ἀνεπαρκὴς καὶ ἐκ τούτου ἐδημιουργήθησαν οἱ πρῶτοι συνοικισμοί, οἵτινες περιελάμβανον ἐν ἀρχῇ μὲν ὀλίγας οἰκογενείας κατὰ τὸ πλεῖστον συγγενεῖς, ἐπολλαπλασιάσθησαν δὲ αὗται βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον διὰ τῆς προσεγγίσεως τῶν πρώτων ὁμάδων πρὸς ἀλλήλας, καθ' ὅσον τοῦτο ἀπῄτει ἡ κοινότης τῶν συμφερόνων καὶ τῶν ἰδεῶν. Ἐσχηματίσθησαν οὕτω διὰ τῆς προσεγγίσεως τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν οἰκιῶν ἐπὶ ἐκτάσεως σχετικῶς περιωρισμένης αἱ πρῶται πόλεις αἵτινες ἦσαν ἀπαραίτητοι διὰ τὸν προορισμὸν τῶν ἀνθρώπων, τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμόν.

Ἡ συνένωσις ὅμως αὕτη ἡ ἐπιβληθεῖσα διὰ τῶν πλεονεκτημάτων της συνεπάγεται ταὐτοχρόνως καὶ ἐλλείψεις οὐκ ὀλίγας, ὧν ὁ βαθμὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θέσεως, τοῦ τρόπου ἔνθα ἐγίνετο ὁ συνοικισμὸς καὶ ἐκ τοῦ ποιοῦ τῶν συντελεστῶν αὐτοῦ. Ἡ συνάθροισις τροποποιεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τὴν κατάστασιν τῆς φύσεως, μεταβάλλει τὸ περιβάλλον ὅπερ πρέπει νὰ διαμείνῃ κανονικὸν ἵνα ὁ ἄνθρωπος συνηθῇ νὰ ζῇ ἐν αὐτῷ κανονικῶς. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων ἐφείλκυσεν ἡ σκέψις πρὸς λῆψιν τῶν ἀπαραιτήτων μέτρων ἐναντίον τῶν κινδύνων οὓς συνεπάγεται ἡ συμβίωσις ἐν συνοικισμῷ. Ἐνεκαινίσθη οὕτω ἡ ὑγιεινὴ ἥτις ὑπῆρξε κριτήριον τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἐθνῶν γεννηθεῖσα καὶ ἀναπτυχθεῖσα παραλλήλως πρὸς αὐτόν. Τὰ διάφορα ἔθνη ἀναλόγως τῆς [illegible] αὐτῶν ἀναπτύξεως ἐνέστησαν, ἄλλα μὲν θρησκευτικὰς ἐντολάς, ἐν αἷς ἀνευρίσκομεν ἀρχὰς ὑγιεινῆς ὡς π. χ. οἱ Ἑβραῖοι, ἄλλα δὲ νομοθετικὰς διατάξεις ὡς οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι. Αἱ ἱεραὶ παραγγελίαι περὶ λουτρῶν, περὶ πλύσεων, περὶ ἀπαγορεύσεως ὡρισμένων σιτίων ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς εἰς τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν μεταφερθεῖσαι ἀπέβλεπον εἰς σκοπὸν ὑγιεινόν.

Ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν μνημείων ἥτις ἐπακολουθεῖ μετὰ τοσούτου ζήλου κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους, τὰ ἐρείπια τῶν μεγάλων πόλεων τῆς ἀρχαιότητος ἀποδεικνύουσιν ὅτι αἱ πόλεις αὗται περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὰ ζητήματα τῆς δημοσίας ὑγιεινῆς, ἰδίως τὸ ζήτημα τῆς παροχῆς εἰς τοὺς κατοίκους ἀφθόνου καὶ καθαροῦ ὕδατος, τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν ἀπορριμάτων τῆς ζωῆς ἅτινα πολὺ ταχέως ἀνεγνωρίσθησαν ὡς νοσογόνα, καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς καθαριότητος τοῦ σώματος. Ἐν τούτοις ἐκ τῆς ὑγιεινῆς τῶν ἀρχαίων πόλεων ὀλίγιστα ἀνεκαλύφθησαν ἡμῖν διὰ τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν ἀνασκαφῶν. Οἱ ἱστορικοὶ σημειοῦσι μόνον τὰ μεγάλα γεγονότα καὶ τὰ σημαντικώτερα ἐν τῷ βίῳ τῶν ἐθνῶν. Αἱ ἀνασκαφαὶ μιᾶς πόλεως φέρουν εἰς φῶς ἰδίως τὰ μεγάλα ἔργα τῆς πόλεως ταύτης, τοὺς ναούς, τὰ ἀνάκτορα, τὰ τείχη καὶ σχετικῶς ὀλίγα καὶ περὶ τῶν μεγάλων ὑδραγωγείων, τῶν λουτρῶν, τῶν ὑπονόμων κ. τ. λ. Τὰ ἔργα ταῦτα ἐκτίσθησαν δι' ὑλικοῦ ὅπερ τιμᾷ τοὺς αἰῶνας. Ὀλίγα ὅμως γνωρίζομεν περὶ τῆς καθημερινῆς ζωῆς τοῦ ὄχλου, τῶν κοινῶν ἐνδιαιτημάτων αὐτοῦ. Τοῦτο θὰ ἐνδιέφερε περισσότερον εἰς τοὺς περὶ τὴν ὑγιεινὴν ἀσχολουμένους.

Ὁ **Layard** κατὰ τὸ 1848 μελετῶν τὰ ἐρείπια τῆς Βαβυλῶνος, σημειοῖ τὰ ὑπολείμματα τῶν μεγάλων ὑπονόμων ὅπου ἐκ τῶν οἰκιῶν ἐχύνοντο τὰ ὕδατα τῶν λουτρῶν δι' ἰδιαιτέρων διακλαδώσεων. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ εἰς τὴν Νινευί. Σωλῆνες ἔφερον τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἰς τοὺς δύο γειτονικοὺς ποταμοὺς τὸν Τίγρην καὶ τὸν Εὐφράτην, οἵτινες παρεῖχον ἀναμφιβόλως ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ ὕδωρ εἰς τὰς δύο πόλεις. Ἐν Περσίᾳ ἐπεκράτουν αὐστηροὶ νόμοι διέποντες τὰ τῆς διοχετεύσεως τοῦ ὕδατος, ὅπου ἀπηγορεύετο ἡ ἀπόρριψις περιττωμάτων. Κατεβάλλετο δὲ φροντὶς νὰ διοχετευθοῦν μακρόθεν εἰς τὰς πόλεις ὕδατα καθαρὰ καὶ ἄφθονα. Ὁ Διόδωρος τῆς Σικελίας ἀναφέρει τὸ ὑδραγωγεῖον τῶν Ἐκβατάνων, τὸ ὁποῖον διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πόλιν διήρχετο διὰ τῆς βάσεως ἑνὸς βουνοῦ καὶ διωχέτευε τὰ ὕδατα λίμνης ἀπεχούσης δύο χιλιομέτρων τῆς πόλεως.

Ἐν Αἰγύπτῳ αἱ μεγάλαι πόλεις εἶχον ὑδραγωγεῖα πολυειδῆ· συστήματα σωλήνων καὶ κλείθρων ὡδήγουν εἰς τὰς δεξαμενὰς τὰ ὕδατα τοῦ Νείλου, ἅτινα μετεχειρίζοντο διά τε τὴν πόλιν καὶ τὰ ἀρδευτικὰ ἔργα. Ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς φρεάτων ἦτο πολὺ προχωρημένη ὡς τοῦτο συνέβαινεν εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ ἀρχαιότεροι ἱερογλύπται δεικνύουν εἰκόνας φρεάτων ἐξ ὧν ἠντλεῖτο τὸ ὕδωρ διὰ μηχανημάτων λίαν ἐντέχνως κατεσκευασμένων. Οἱ δὲ δημόσιοι κακοῦργοι ἐκαθάριζον τοὺς ὑπονόμους τῆς πόλεως. Οἱ Αἰγύπτιοι ἠσχολοῦντο μεγάλως εἰς τὴν ὑγιεινήν, ἣν θεώρουν ὡς ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς θρησκείας· των καὶ ἐπέβαλλον αὐτὴν διὰ νόμων εἰδικῶν πρὸς τοῦτο [illegible]γμένων· ἰδίως ἐφέλκει τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἡ ἀτομικὴ ὑγιεινὴ ὡς λ. χ. ἡ δίαιτα, ὁ διὰ συχνῶν λουτρῶν καθαρισμὸς τοῦ δέρματος, ἡ περιποίησις τῶν παιδίων καὶ ἐξ ἄλλου δὲν παρημέλουν τὴν δημοσίαν ὑγιεινὴν οἰκοδομοῦντες οἰκίας ὑγιεινάς, ἀποχετεύοντες δι' ὑπονόμων τὰς περιττωματικὰς οὐσίας. Πρὸς τούτοις ἐφήρμοζον τὴν κρεοσκοπίαν καὶ ἰδίους ἰατροὺς ἔτασσον διὰ τὴν ἐν πολέμῳ ὑπηρεσίαν τοῦ στρατοῦ καὶ ἐν ἰδιαιτέροις νοσοκομείοις ἐνοσήλευον τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τραυματίας.

Παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τὸ ζήτημα τοῦ ὕδατος κατεῖχε πάντοτε πρωτεύουσαν θέσιν. Ἡ Ἱερουσαλὴμ εἶχε δύο μεγάλα φρέατα καὶ πολυαρίθμους δεξαμενάς. Μία μικρὰ πηγὴ ἀνέβλυζεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ. Ἐν ὑδραγωγεῖον, πραγματικὴ σήραγξ μήκους 1533 μέτρων, ἔφερε τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς ἐκ τοῦ ἀπέναντι μέρους τοῦ λόφου εἰς τὸν ναὸν ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἄφθονον ὕδωρ πρὸς πόσιν, διὰ τὰς ἐν τῷ ναῷ ἀνάγκας καὶ δι' ἄρδευσιν τῶν κήπων. Ἰδιαίτεροι δὲ σωλῆνες προσεδέχοντο τὸ αἷμα τῶν θυμάτων, ὅλα τὰ ὕδατα τὰ ἐκ τοῦ ναοῦ καὶ μετωχέτευον αὐτὰ εἰς δύο δεξαμενὰς ἀλληλοδιαδόχους· ἐν τῇ πρώτῃ αἱ στερεαὶ οὐσίαι καθίζανον καὶ ἐξήγοντο κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα πωλούμεναι ἐν εἴδει λιπασμάτων, εἰς δὲ τὴν δευτέραν διωχετεύοντο αἱ ὑγραὶ οὐσίαι χρησιμοποιούμεναι ἀπ' εὐθείας πρὸς ποτισμὸν τῶν παρακειμένων κήπων. Τὰ πλεῖστα τῶν ὑγιεινῶν μέτρων οἱ Ἑβραῖοι παρέλαβον παρὰ τῶν Αἰγυπτίων. Οὕτω ἐφ' ὅλων τῶν ἀνδρῶν ἐγενικεύθη ἡ μόνον τοῖς ἱερεῦσιν ἐν Αἰγύπτῳ ἐπιβαλλομένη περιτομή, ἐκανονίσθησαν αἱ σχέσεις τῶν δύο φύλων· ὁ γάμος μεταξὺ τῶν στενῶν συγγενῶν ἀπηγορεύθη, ἐλήφθη φροντὶς περὶ ἀπομονώσεως τῶν πασχόντων μεταδοτικὰς νόσους καὶ ἰδίως τῶν λεπρῶν, περὶ ἐνταφιασμοῦ τῶν νεκρῶν καὶ περὶ καθαριότητος τοῦ ὕδατος κ. τ. λ. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ τὴν ἀπολύμανσιν ἐγνώριζον, διότι ἐπέβαλλον τὴν διὰ ζέοντος ὕδατος πλύσιν τῶν ἐνδυμάτων τῶν ἐκ μεταδοτικῶν νόσων πασχόντων.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΧΡΥΣΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΑΛΑΣΣΑΝ

Καμμία ἄλλη ἐπιστήμη δὲν ἐπέδρασε τόσον ἐπὶ τῶν τυχῶν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν αὐτοῦ ὅσον ἡ Χημεία. Παραγνωρισθεῖσα καὶ παραμεληθεῖσα ἐπὶ χιλιετηρίδα ὁλόκληρον, μόλις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος κατετάχθη μεταξὺ τῶν ἐξηκριβωμένων ἐπιστημῶν καὶ ἐθεμελιώθη ἐπὶ ἀσφαλῶν βάσεων διὰ τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ γάλλου **Lavoisier**· ἐν τούτοις κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν βραχὺ χρονικὸν διάστημα, ἰδίως δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα πεντήκοντα ἔτη

ἠδυνήθη νὰ ἀναπληρώσῃ τὸν ἀπολεσθέντα χρόνον διὰ σημαντικωτάτων προόδων καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας διὰ τῶν ἐφαρμογῶν της εἰς τὴν φαρμακευτικήν, τὴν ἰατρικήν, τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν, καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν πολεμικὴν τέχνην τὴν ὁποίαν ἐντελῶς ἐτροποποίησε καὶ ἐτελειοποίησεν εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον.

Κατὰ τοῦτο ἡ Χημεία ὁμοιάζει πρὸς πόαν ἡ ὁποία ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ νυκτὶ ἐκβλαστάνει ποικιλόχροα ἄνθη καὶ εὐχύμους καρπούς δι' ὧν τέρπει τὰς αἰσθήσεις καὶ εὐφραίνει τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ὁ λίθος ὃν ἐπὶ μακρὸν ἀπεδοκίμασαν αἱ Φυσ. ἐπιστῆμαι, ἀλλ' ὅστις τέλος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας ἀκτινοβολῶν χειμάρρους φωτὸς εἰς τὰ πεδία ὅλων τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐγκλείων μαγικὰς ἰδιότητας καὶ μυστηριώδεις δυναμεις ὡς ἡ φιλοσοφικὴ λίθος τῶν ἀλχεμιστῶν τὴν ὁποίαν ἄλλοτε ὠνειρεύθη ἡ ἀνθρωπότης. Τῳόντι τί δὲν ἐπετέλεσε μέχρι τοῦδε ἡ χημεία. Διὰ τῆς συνθέσεως κοινοτάτων καὶ εὐτελεστάτων οὐσιῶν παρεσκεύασε ἐκλεκτὰ ἐδέσματα διὰ τοὺς πεινῶντας καὶ εὐεργετικὰ φάρμακα διὰ τοὺς νοσοῦντας. Διὰ τῆς καύσεως μερικῶν ἀερίων ἢ διὰ πυρακτώσεως στερεῶν τινων σωμάτων παρήγαγε λαμπρὸν καὶ ἐντατικὸν φῶς ἐφάμιλλον πρὸς τὸ ἠλεκτρικόν. Ἀπὸ τὸν ἄνθρακα παρεσκεύασεν ἀδάμαντας, πολύτιμα χρώματα, μεθυστικὰ ἀρώματα καὶ ἄλλα πολλά. Ἐν τοῖς ἑπομένοις θὰ πραγματευθῶμεν περὶ τῶν προόδων τῆς χημείας εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς τέχνης καὶ βιομηχανίας ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς μεταλλουργίας τοῦ χρυσοῦ.

Ὁ χρυσὸς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἤδη χρόνων διὰ τῆς λάμψεως καὶ τοῦ ἀναλλοιώτου αὐτοῦ ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων. Κατ' ἀρχὰς ἐπεζήτουν μόνον μεγάλα τεμάχια ἢ βώλους, βραδύτερον ὅμως γενικευθείσης τῆς χρήσεως αὐτοῦ καὶ τελειοποιηθεισῶν τῶν μεταλλουργικῶν μεθόδων ἐξῆγαγον αὐτὸν καὶ ἀπὸ πετρώματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων εὑρίσκετο ἐν καταστάσει κόκκων παρενεσπαρμένος, δι' ἀλέσεως καὶ πλύσεως αὐτῶν. Ἡ μέθοδος τῆς πλύσεως οὖσα ἐν γενικῇ χρήσει μέχρι τέλους σχεδὸν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, περιωρίσθη σήμερον μόνον εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν μεγάλης περιεκτικότητος πετρωμάτων, ἀντικατεστάθη δὲ διὰ τὰ πτωχότατα ὑπὸ τῶν χημικῶνν μεθόδων. Αἱ τελευταῖαι αὗται τοσοῦτον ἐτελειοποιήθησαν ὥστε ἐξ ἑνὸς τόννου πετρωμάτων ἤτοι 1000 χιλιογράμμων κατωρθώθη τὰ ἐξαχθῇ χρυσὸς βάρους 6 γραμ. ἤτοι τὰ 6 ἑκατομμυριοστὰ τοῦ βάρους τοῦ πετρώματος, καὶ μάλιστα νὰ ἀνταμειφθῇ ἡ ἐπιχείρησις μὲ κέρδος οὐκ εὐκαταφρόνητον. Ἡ χημεικὴ μέθοδος τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ χρυσοῦ ἐκ τῶν πετρωμάρων εἶναι ἁπλουστάτη καὶ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἰδιότητος τοῦ κυανιούχου Καλίου νὰ διαλύῃ ὁν χρυσόν. Τὰ πετρώματα κατὰ πρῶτον ἀλέθονται καὶ χύνονται ἐντὸς μεγάλων πίθων, 10 μέτρων διαμέτρου καὶ ὕψους ἀναλόγου, ἔπειτα προστίθεται τὸ διάλυμα τοῦ κυανιούχου καλίου καὶ ἐπὶ τινας ὥρας ἀναμιγνύεται καλῶς ἕως οὗ ὁ περιεχόμενος χρυσὸς διαλυθῇ ὅλος ἐντὸς τῆς χημ. οὐσίας. Κατόπιν διηθεῖται τὸ διάλυμα καὶ ἀποχωρίζεται τὸ μέταλλον εἴτε δι' ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος ἢ τῇ προσθήκῃ ψηγμάτων ψευδαργύρου ἐχόντων τὴν ἰδιότητα νὰ καταβυθίσουν χρυσὸν ἐκ τῶν διαλυμάτων αὐτοῦ.

Σήμερον τόσον ἐν Ἀμερικῇ ὅσον καὶ ἐν Αὐστραλίᾳ, Ν. Ἀφρικῇ καὶ ἀλλαχοῦ λειτουργοῦν μεγάλα ἐργοστάσια κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην, καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς χρυσοῦ ἡ ὁποία κατὰ τὸ 1911 ἀνῆλθεν εἰς 1 δισεκ. 375 ἑκατομ. φράγκων ἐλήφθη κατὰ τὸν ἀνωτέρω ἐκτεθέντα τρόπον.

Ἐν τούτοις οὐδ' αὐτὴ ἡ μεθοδος ἠδυνήθη νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἀπληστείαν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς ἀπόκτησιν χρυσοῦ ἀκόρεστος δίψα γίνεται ἐπὶ τοσοῦτον φλογερωτέρα ὅσον πλέον ἡ ἐπιστήμη καταγίνεται πρὸς ἀπόσβεσιν αὐτῆς. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ χημεία ἔστρεψε τὴν προσοχήν της εἰς ἄλλας πηγὰς πλούτου, μετὰ πολλὰς δὲ ἐρεύνας ἀνεκάλυψε μίαν τοιαύτην ἀκένωτον καὶ ἀστείρευτον, τὴν θάλασσαν. Ἀπὸ πολλοῦ ἦτο γνωστὸν ὅτι τὸ θαλάσσιον ὕδωρ περιέχει ἐν διαλύσει χρυσόν, ἕνεκα ὅμως τῆς μικρᾶς περιεκτικότητος τῶν πτωχοτέρων πετρωμάτων, οὐδεμία ἐλπὶς ὑπῆρχεν ἐκμεταλλεύσεως αὐτοῦ. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει διὰ τὴν χημείαν ἡ ὁποία τόσας ἐκπλήξεις μέχρι τοῦδε παρεσκεύασεν εἰς ὑμᾶς. Ἀφοῦ ἐξ ἑνὸς τόνου ὀρυκτοῦ ἠδυνήθη νὰ ἐξαγάγῃ ἓν δέκατον τοῦ γραμμαρίου ῥαδίου, ἀφοῦ ὑγροποίησε τὸν ἀτμοσφ. ἀέρα καὶ ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸν πρὸς κατασκευὴν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν καὶ λιπασμάτων, ἀφοῦ μὲ ἄλλας λέξεις κατέκτησε τὴν γῆν καὶ τὸν ἀέρα, διατί νὰ μὴ δύναται νὰ ἐκμεταλλευθῇ καὶ τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον, τὸν ὠκεανὸν πρὸς ἐξαγωγὴν χρυσοῦ.

Κατὰ τὰς νεωστὶ γενομένας ἐρεύνας 1 κυβ. μέτρον θαλασσίου ὕδατος περιέχει 5 χιλιοστὰ τοῦ γραμμαρίου χρυσοῦ καὶ ἓν κυβ. χιλιόμετρον 5000 χιλιόγραμμα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὕδωρ τῶν ὠκεανῶν ὑπολογίζεται εἰς 1 δισεκ. 200 ἑκατ. κυβικὰ χιλιόμετρα ἕπεται ἐκ τούτου ὅτι τὸ ὁλικὸν ποσὸν τοῦ ἐντὸς τῶν θαλασσῶν περιεχομένου χρυσοῦ ἀνέρχεται περίπου εἰς 5 χιλιάδας ἑκατομμύρια χιλιόγραμμα, ποσὸν 10 ἑκατ. φορὰς μεγαλείτερον τοῦ σήμερον ἐτησίως ἐξαγομένου. Ἡ πρώτη ἰδέα τῶν χημικῶν νὰ καταβυθίσουν τὸν χρυσὸν ἐκ τοῦ ἐν τῷ ὕδατι διαλύματος αὐτοῦ διὰ χλωριούχου κασσιτέρου ἐγκατελείφθη ταχέως προσκρούσασα εἰς ἀνυπερβλήτους τεχνικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς δυσχερείας, προερχομένας κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι ὁ χλωριοῦχος χρυσὸς ἐλάχιστα ἢ οὐδόλως

ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοσοῦτον ἀραιᾶς διαλύσεως. Κατόπιν ἐπιπόνων ἐρευνῶν γενομένων ἐν Ἀμερικῇ τῷ 1910—11 εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντ. Ὠκεανοῦ παρὰ τὴν Νέαν Ὑερσέην καὶ ἀλλαχοῦ εὑρέθη ὅτι ἡ ἐκ τῶν ὑψικαμίνων τῆς μεταλλουργίας ἀπορριπτομένη σκωρία, διαποτιζομένη ὑπὸ διαλύματος θειικοῦ σιδήρου (πρασίνου βιτριολίου, καρᾶ πογιά) ἀποκτᾷ τὴν ἰδιότητα, ἐὰν διοχετευθῇ ἄνωθεν αὐτῆς θαλάσσιον ὕδωρ, νὰ ἀποχωρίζῃ καὶ κρατῇ τὸν χρυσόν, οὕτως ὥστε βαθμηδὸν ἡ σκωρία πλουτίζεται καὶ μεταβάλλεται τρόπον τινὰ εἰς πλουσιώτατον χρυσοῦχον ὀρυκτόν, ἐκ τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατὸν κατόπιν καθ' οἱανδήποτε ἐκ τῶν γνωστῶν μεθόδων νὰ ἐξαχθῇ τὸ μέταλλον.

Ἡ ἐφεύρεσις αὕτη ἐθέρμανε τὸ πνεῦμα τῶν κυβερνήσεων καὶ τῶν λαῶν. Χρυσὸς ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἀπὸ πηγὴν δηλ. ἀστείρευτον, εἶναι τὸ ἰδεῶδες ἐκείνων οἱ ὁποῖοι λατρεύουν τὴν ὕλην καὶ ζοῦν μόνον δι' αὐτήν. Τοῦ λοιποῦ τὰ ταμεῖα τῶν κρατῶν θὰ ἦναι πάντοτε πλήρη, αἱ δὲ κυβερνήσεις θὰ ἦναι πάντοτε εἰς θέσιν εὐχερῶς νὰ ἐξοπλίσουν στρατιάς καὶ νὰ ρίψουν αὐτὰς εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν ὅπως συνεχίσουν τὸ ἔργον τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ καὶ τῆς ἐξοντώσεως.

Τὰ ἱδρυθέντα μεγάλα ἐργοστάσια τῆς Ἀμερικῆς λειτουργοῦν νυχθημερόν, ἡ δὲ χημεία καὶ ἡ τέχνη ἐφαμίλλως καταγίνονται εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν μεθόδων πρὸς ὅσον ἔνεστι μεγαλειτέραν καὶ ἄνευ πολλῶν δαπανῶν ἀπόδοσιν. Ἀλλὰ θὰ κορεσθῇ ὁ ἄνθρωπος; Ἡ ἀπύθμενος θάλασσα θὰ ἐπαρκέσῃ νὰ σβύσῃ φλογερὰν δίψαν τοῦ πρὸς ἀπόκτησιν χρυσοῦ; Ἡ χημεία, ἡ εὐγενεστέρα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, θὰ ἦναι εἰς θέσιν νὰ λυτρώσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς τυραννίας τοῦ χρυσοῦ, καὶ ἀπὸ εὐτελοῦς καὶ ἐλεεινοῦ δούλου τῆς ὕλης νὰ ἀνεγείρῃ αὐτὸν εἰς ὑψηλοτέρας σφαίρας ἄλλου κόσμου ἠθικωτέρου, πνευματικωτέρου καὶ μεστοῦ εὐγενῶν ἰδεωδῶν; Ἂς ἔχωμεν τὴν γλυκεῖαν ἐλπίδα καὶ μετ' ἐνδιαφέροντος καὶ ἐμπιστοσύνης ἂς παρακολουθήσωμεν τὰς περαιτέρω προόδους αὐτῆς.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
ΓΙΑΝΝΗ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ

ΤΟΥ ΑΡΜΑΤΩΛΟΥ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

Ἀπ' τὸ Καπετανάτο τὸ παλιὸ τίποτα πιὰ δὲν ἀπομένει. Πᾶν ὅλοι οἱ Ἀρματωλοί, κι' ὁ Καπετάνος πάει.

Ἕνας μονάχα γλύτωσε ἀπ' τὸν πόλεμο καὶ τὴν καταδρομή. Ἕνας, ὁ Γεροαρματωλός. Ὁ Χάρος δὲ βαρέθηκε τὰ χρόνια του, ὅσο καὶ κεῖνος δὲ βαρέθηκε Τούρκους νὰ σκοτώνῃ.

Παρηγοριὰ δὲ βλέπει ὁ γέρος πιὰ τριγύρω του. Βοήθεια πουθενά! Καὶ τὸ ψωμὶ τοῦ λείπει τὸ ξερό, ἐκεῖ ποὺ σαν ἀγρίμι μὲς στα λόγκα σέρνεται. Οἱ φίλοι κ' οἱ δικοὶ πιὰ τὸν ἀρνήθηκαν. Καὶ τῶν βουνῶν τ' ἀπάτητα, κι αὐτὰ τὸν αποδιώχνουν.

Δυὸ μένουν τωρα δρομοι στὴν ἀπελπισιά του. Ν' ἀφήσῃ τα παλιὰ τα χώματα τ' ἀγαπημένα, ἢ να πέσῃ καὶ να προσκυνήσῃ τὸν Πασά. Ποιὸς εἶπε τέτοιο λόγο; Ὁ Ἀρματωλὸς οὐδὲ στὸ νοῦ του τὄβαλε.

Κάπου, ἐδῶ καὶ κεῖ, σὰν τὸ θεριὸ γυρίζοντας, σκοτώνει ὅπου ἀπαντήσῃ κανέναν Τοῦρκο, ὀχτρό του ποὺ τὸν ὤμοσε πριν τονὲ γνωρίσῃ. Ὅμως ἔτσι-ἀν δὲν μπορῇ τὸ μῖσος του τ' ἀγριεμμένο να χορτάσῃ, πῶς θὰ μπορέσῃ καὶ τὴν πεῖνα του τὴ θεριεμένη νὰ γελάσῃ, ποῦ εἶν' ἀγέλαστη;

— Φαγε καὶ πιέ, παλιαδερφέ, συμπέθερε ἀκριβέ μου! Δικά σου καὶ τὰ πρόβατα καὶ τ' ἄλλα τα καλά. Μὰ ὁ Πασας πολὺ μᾶς ἔσφιξε, νὰ ξέρῃς. Ἀπὸ μᾶς γυρεύει τὴ ζωή σου. Καὶ μᾶς φοβέρισε προχτὲς μὲ θάνατο. Κι' ὅρκο μᾶς πῆρε να σὲ παραδώσουμε. Σὲ πέντε μέρες, σκοτωμένον ἢ δεμένο να σὲ στείλουμε — ἦρθες σύγκαιρα. Καὶ πές μας, πῶς τὸν ὅρκο μας νὰ μὴν πατήσουμε καὶ στὴν παλληκαριά σου να μὴ φανοῦμε ἄπιστοι.

— Ἀδέρφια, τώρα ποῦ τ' ἀγαθά σας χάρηκα, κ' ἔφαγα κ' ἤπια, τωρα θὰ σας πῶ. Τὸν ὅρκο σας, καὶ στανικὸς ἂν εἶναι, νὰ τονε φυλάξετε. Καὶ μένα τὴ ζωή μου νὰ τὴ ρίξετε στὴ μοῖρα μου. Πολὺ πια βαρυστέναξα καὶ μοῖρα καὶ ζωή. Καὶ τελευταῖα πικρὰ τὰ καταράστηκα. Καὶ νὰ τί σας ἀφίνω στερνὴ παραγγελία. Φεύγω, ὅσο κ' ἡ αὐγὴ ἀκόμη δὲν χαράζει. Καὶ καθὼς θὰ μὲ σκεπάζῃ τὸ σκοτάδι . . . ρίχτε μου τυχερά, χωρὶς να μὲ θωρῆτε! Γιατὶ καὶ τὸ ψωμὶ ποῦ μοῦ χαρίσατε εἶν' ἱερό. Να τὸ πατήσετε δὲν πρέπει. Κ' ἡ προδοσιὰ στὸν οὐρανὸ δὲ συμπαθιέται — ρίχτε μου στὰ τυφλά! Κι' ἂν μὲ πετύχετε, γεια καὶ χαρά σας! Ὁ ὅρκος σας φυλάχτηκε. Ἂν ὄχι, πάλι ὁ ὅρκος σας ἀπάτητος.

Καὶ τὴν αὐγή, τὸ αἷμα ποὺ ἔδειχνε το δρομο, σταλαχτο, τοῦ Ἀρματωλοῦ τοῦ γέρου, ἔφερε τοὺς χωριάτες σὲ μιὰ πατουλιά. Ἐκεῖ ὁ Ἀρματωλὸς πεσμένος ἦτανε.

Τ' ΑΡΜΑΤΑ

— Μάνα, τί ἦταν ἀπόψε ἡ σαλαγή; Τ' ἅρματα
τοῦ πατέρα ποιὸς τὰ πείραξε; Κάποια τρομάρα μ' ἔ-
καμε νὰ πεταχτῶ στὸν ὕπνο μου. Κι' ἄκουσα μὲ τ'
αὐτά μου νὰ σαλεύουν τ' ἅρματα. Κλέφτες θὰ μπή-
κανε στὸ σπίτι, μάνα...

— Παιδί μου, σὰν ἀπόψε πέθανε ὁ πατέρας σου.
Ἄρρωστο, μὲ προδοσιὰ τὸν πιάσανε. Στὰ Γιάννινα
τὸν πήγανε ξαρμάτωτο, σὰ νἄτανε ραγιάς, ὁ Καπε-
τάνος ὁ περήφανος. Ἐκεῖ σκληρὰ τονὲ θανάτωσαν,
τὸν προδομένο. Στάθηκε παλληκάρι στὰ μαρτύρια τὰ
φριχτά. Ὅμως τὸν πόνο τὸ στερνο του ποιὸς δὲν τονὲ
μαντεύει; Πέθανε ἄδοξος, ξαρμάτωμένος, ὁ ἄμοιρος...

Τ' ἅρματά του πήρανε τὸν πόνο του ἀπὸ κείνη τὴ
στιγμή. Καὶ τονὲ λένε τέτοια νύχτα, σὰν ἀπόψε!
Κλαῖνε, καὶ γυρεύουν τὸν ἀφέντη τους. Ἀπὸ τὸν κά-
του κόσμο ἀκοῦνε τὸ παράπονό του. Καὶ φριμάζουνε
σὰν ἄτια, στὴ γνώριμη φωνὴ ποὺ τ' ἀνακράζει. Καὶ
μαλώνουν, καὶ παλεύουνε συνατά τους, σὰ θεριά, μὲς
στὴ σκλαβιά τους...

Παιδί μου, τ' ἅρματα βροντομαχοῦσαν, ποὺ ἄκου-
γες ἀπόψε — τ' ἄκουα καὶ γώ... Καὶ περιμένω νὰ
μοῦ μεγαλώσῃς, καὶ ν' ἀναστηθῇς τρανός! Τ' ἅρματα
νὰ μοῦ φορέσῃς, ποὺ τὰ πρόμαξαν οἱ κάμποι, τὰ βου-
νά! Καὶ καπετάνος νὰ μοῦ γένῃς ξακουστός, καὶ τοῦ
πατέρα σου τὸ θάνατο νὰ ξαγοράσῃς.— Τότε θὰ σ'
εὐχηθῶ! Τότε καὶ τοῦ πατέρα σου τὸν πόνο θὰ τὸν
ξαλαφρώσῃς, ποὺ τὸν ἀκούει ἡ γῆ στὰ στήθια της
καὶ τρέμει. Ποὺ τὸν ἀκοῦνε καὶ σπαράζουν τ' ἅρ-
ματα...

Τότε καὶ τ' ἅρματα τὸ βροντομάχημά τους θὰ
τὸ πάψουνε. Καὶ θὰ χαροῦνε γύρω στὸ κορμί σου,
ἀνάλαφρα...

— Μάνα, φοβᾶμαι...
— Τι φοβᾶσαι σύ, τοῦ Καπετάνου γιέ;
— Φοβᾶμαι τ' ἅρματά του!
— Κάλλιο νὰ σ' ἔβλεπα νεκρό! Παιδὶ ἀνάξιο τοῦ
πατέρα σου! Τ' ἅρματά του νὰ σὲ φᾶνε!

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν 5ην τρέχοντος ἐπὶ
τῇ ἑορτῇ τῶν Ἁγίων Πάντων ἐτελέσθη ἐν τῷ
παρεκκλησίῳ τοῦ Φροντιστηρίου ἡ καθιερωμένη
Ἀρχιερατικὴ λειτουργία. Εἰ καὶ ἕνεκα τῆς κατὰ
τὴν ἡμέραν ταύτην ὁμοθύμου τῶν πολιτῶν εἰς τὰ
ὀχυρωματικὰ ἔργα μεταβάσεως τὸ ἐκκλησίασμα ἦτο
ἀραιὸν ἀποτελούμενον κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀξιω-
ματικῶν καὶ στρατιωτῶν, οὐχ ἧττον τὸ αἰγλῆεν ἱε-
ρὸν σκήνωμα ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν φιλόκαλον διά-
κόσμησιν τῆς αὐλῆς τοῦ Φροντιστηρίου προσέδωκαν
εἰς τὴν ἑορτὴν κάτι τὸ ὑψηλόν, τὸ ὑπέργειον ἐπε-
νεγκόντα εἰς τὸ ἐκκλησίασμα βαθεῖαν κατάνυξιν.

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ ἀτάσθαλος τουρκικὴ στρα-
τιωτικὴ ἀρχὴ καταλαβοῦσα τὸ Φροντιστήριον μετε-
σχημάτισεν αὐτὸ εἰς στρατῶνα καὶ ἐγκατέστησεν
ἐκεῖ τὰ στίφη ἐκεῖνα τῶν ρυπαρῶν τῆς Κεντρῴας
Μ. Ἀσίας στρατευμάτων τὸ ἱερὸν παρεκκλήσιον
ἔμενε κατάκλειστον. Οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ πλησιάσῃ
πρὸς αὐτὸ φοβούμενος μήπως παροργίσῃ τοὺς ἐκεῖ
κατασκηνωμένους ἀγρίους καὶ γίνῃ αἴτιος βανδαλι-
σμῶν. Τὸ ἱερὸν σκήνωμα ἐφαίνετο ἀπαστράπτον θεί-
ας αἴγλης ἐν μέσῳ τῆς ρυπαρότητος εἰς ἣν κατεδι-
κάσθη τὸ Φροντιστήριον.

Τώρα ὅμως! Ὅλη αὐτὴ ἡ συμφορὰ ἦτο ὄνειρον
κακόν, ἦτο ἐφιάλτης ὃν διέλυσεν ἡ θεία δίκη καὶ τὸ
εὐαγὲς Φροντιστήριον μετὰ τοῦ ἱεροῦ ναΐσκου του
ἀπαλλαγὲν τῆς δουλείας καὶ ἐρημώσεως ἑώρταζε τὰ
Ἐλευθέρια.

ΕΥΓΕ

Ἀνώτερος παντὸς ἐπαίνου ὑπῆρξεν ὁ ζῆλος καὶ
ἡ προθυμία, μεθ' ἧς ὁ λαὸς τῆς Τραπεζοῦντος
ἔσπευσεν εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Σεβασμιωτάτου
Μητροπολίτου νὰ συνδράμῃ εἰς τὰ γνωστὰ ὀχυρωμα-
τικὰ ἔργα.

Ἦτο πραγματικῶς συγκινητικώτατον τὸ θέαμα
ὑπερδισχιλίων ἀνθρώπων σπευδόντων ἀπὸ βαθείας
πρωΐας εἰς τὸ Δημαρχεῖον ὅπου ἐγένετο ἡ συγκέν-
τρωσις· καὶ τὰ παιδία ἀκόμη δὲν ἤθελον νὰ ὑπολει-
φθῶσι. Ἰδίως ἀφάνταστος ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῷ τόπῳ
τῶν ἐργασιῶν εὐγενὴς ἅμιλλα τοῦ τίς νὰ παράσχῃ
περισσοτέραν ἐκδούλευσιν.

Ἡ αὐτὴ προθυμία, ὁ αὐτὸς ζῆλος ἐπεκράτησε
καὶ τὴν ἐπομένην Δευτέραν. Τοὺς ἐργαζομένους ἐκεῖ
ἐπεσκέφθη ἡ Α. Σ. ὁ Μητροπολίτης καὶ ηὐχαρί-
στησε θερμῶς διὰ τὴν προθυμίαν μεθ' ἧς ἔ-
σπευσαν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου καθή-
κοντος.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Πρό τινων ἡμερῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α.
Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου ἐγένετο συνεδρία-
σις τῆς ἐπὶ τῶν προσφύγων ἐπιτροπῆς· Κατ' αὐτὴν
ἀνεγνώσθησαν διάφοροι ἐπιστολαὶ τῶν ἐν Ρωσσίᾳ
ὁμογενῶν Κοινοτήτων δι' ὧν αὗται ἀνακοινοῦσιν ὅτι
αἱ ὑπὲρ τῶν προσφύγων συνδρομαὶ ἐξακολουθοῦσι με-
τὰ προθυμίας.

Κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις
ὅπως ἕκαστον τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ἀναλαβῇ νὰ
ἐπιθεωρήσῃ ἀνὰ ἓν τμῆμα τῶν ἐν Τραπεζοῦντι διαμε-
νόντων προσφύγων. Ἡ ἀπόφασις αὕτη εἶνε ὁμολο-
γουμένως ἀρίστη διότι τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς πα-
ρακολουθοῦντα ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν οἰκονομικὴν καὶ
ὑγιεινὴν κατάστασιν τῶν προσφύγων θὰ ἐνεργήσωσι τὴν
βελτίωσιν τῆς θέσεώς των. Ἡ ἐν μιᾷ στιγμῇ ἀπείρως
τραγικὴ ἀποστέρησις τῶν πάντων ἔφερε τοὺς δυστυ-
χεῖς τούτους ἀποκλήρους τῆς τύχης εἰς τοιαύτην ἀπο-
γοήτευσιν καὶ ἠθικὴν ἐκμηδένισιν, ὥστε ἡ ἀπονομὴ
αὐτοῖς πατρικῆς περιθάλψεως καὶ παραμυθίας εἶναι
καθῆκον ἱερώτατον.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΔ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Ἔτος Α.' 'Εν Τραπεζοῦντι, τῇ 18η 'Ιουνίου 1916 'Αριθμ. 3

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ 'Αδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἡ Κρίσις

Διερχόμεθα μίαν τῶν φοβερωτέρων κρίσεων, οἵαν οὐδέποτε εἶδεν ὁ κόσμος. Ὅλα σχεδὸν τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ὁπλίσαντα τὴν χεῖρα ὥρμησαν κατ' ἀλλήλων καὶ ἀλληλοσπαράσσονται καὶ αἷμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμὶς καπνοῦ νέμονται τὴν Ἀσίαν καὶ ὅλην τὴν Εὐρώπην ἐκεῖ ὅπου πρὸ δύο ἐτῶν ἐβασίλευεν ἡ εἰρήνη καὶ ἐλουλούδιζον τὰ ἄνθη της, τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι, καὶ ἄφθονον διεχέετο παντοῦ τὸ δροσερὸν ἄρωμα τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπὸ δύο ἐτῶν, ὡς φαίνεται, ἐναρκώθησαν ὅλαι αἱ σύμφυτοι τῷ ὑγιεῖ ἀνθρώπῳ εὐγενεῖς ὁρμαὶ ἥ τε θρησκευτικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ αἰσθητική, καὶ ἔπαυσαν αἱ πτήσεις πρὸς τὸν ἰδανικὸν κόσμον καὶ ὑπερίσχυσε μόνον τὸ ἄγριον καὶ θηριῶδες ἔνστικτον τοῦ ὑπερανθρώπου τοῦ Νίτσε, θέλοντος παντὶ τρόπῳ καὶ πάσῃ θυσίᾳ νὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ τῶν πτωμάτων καὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ οὕτω ἀργοῦσιν ὅλα τὰ εἰρηνικὰ διδάγματα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ θρησκεία σιγᾷ καὶ ἡ ἠθικὴ παραβιάζεται καὶ γυμνὴ παρελαύνει ἡ ἀσχημία τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς δημιουργήσασα κατάστασιν πραγμάτων, ὁποίαν προεῖπε καὶ ἐζωγράφησεν ἡ ἀριστοτεχνικὴ γλῶσσα τοῦ Χριστοῦ· «μελλήσετε δὲ ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων· ἐγερθήσεται ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοὶ καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους· καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν . . . ἔσται τότε θλίψις μεγάλη, οἵα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου οὐδ' οὐ μὴ γένηται . . . καὶ ἐγερθήσονται ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται καὶ δώσουσι σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα, ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς» . . .

Εἰς τὴν φοβερὰν ταύτην κοινωνικὴν καὶ θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν κρίσιν τῆς ἀνθρωπότητος ἀποβλέποντες πολλοὶ ὀλιγόπιστοι καὶ μικρόψυχοι φοβοῦνται διαιώνισιν τῆς ἀγρίας ταύτης καταστάσεως καὶ ἐπικράτησιν τῆς ὕλης καὶ τῆς ὑλοφροσύνης καὶ ἐν ἀγωνίᾳ κρούουν τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου, φωνοῦντες τὸ τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ «Κύριε, τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν, κἀγὼ ὑπελείφθην μόνος καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχήν μου.» Ἄλλοι δὲ πάλιν ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται κάμπτοντες γόνυ τῷ Βάαλ τῆς Ὕλης καὶ τῆς Ἐλευθέρας Σκέψεως ἐπιχαίρουσι διὰ τὴν κατάστασιν ταύτην ἐλπίζοντες, ὅτι πάντα ταῦτα εἶναι ἀρχαὶ ὠδίνων καὶ ἀφετηρία κρείττονος μέλλοντος, καθ' ὃ ἡ ἀνθρωπότης ἀπαλλαττομένη τοῦ συμπνίγοντος αὐτὴν ἐφιάλτου τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἰδανικῶν της θὰ προοδεύσῃ, τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐπιστήμης ἀντικαθιστώσης ἐν πᾶσι τὴν θρησκείαν. Καὶ οἱ φόβοι τῶν μὲν καὶ αἱ περὶ θριάμβου τῆς ἀθρησκείας καὶ τῶν ἐνστίκτων τοῦ ὑπερανθρώπου προρρήσεις τῶν δὲ φαίνονται ἡμῖν ἀβάσιμοι. Βλέποντες οἱ ταῦτα φρονοῦντες, ὅτι ὁλονὲν ἐξογκοῦται τὸ ῥεῦμα τῆς ἀθρησκείας καὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς

ἐκλύσεως καὶ πλεονάζει ἡ ἀνθρωπίνη ἀγριότης καὶ κακία, φρονοῦσιν, ὅτι τὸ κακὸν θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπιτεινόμενον ἐπ' ἄπειρον.

Ἡ τοιαύτη ἐξήγησις τοῦ φαινομένου νομίζομεν ὅτι χωλαίνει ἱστορικῶς καὶ διὰ τοῦτο οὐδαμῶς ἀπαισιοδοξοῦμεν περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν κοινωνιῶν· ὅλαι αἱ μεγάλαι ἐν τῇ ἱστορίᾳ πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ κρίσεις ἔχουν ὡς συνέπειαν καὶ ἅμα ὡς αἰτίαν τοιαύτην θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν κρίσιν, ἥτις θὰ παρέλθῃ ἅμα τῇ καταπαύσει τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ σάλου, ὁ ὁποῖος πάλιν θὰ καταπέσῃ ἅμα τῇ λήξει τῆς θρησκευτικῆς καὶ κοινωνικῆς κρίσεως· καὶ διὰ τοῦτο ὅσον τὰ κύματα τῆς ἀθρησκείας καὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς ἐκλύσεως ὑψοῦνται οὔρεσιν ἶσα, ἄλλο τόσον πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι ἐπίκειται ἡ πρύμνας ἀνάκρουσις καὶ ἐγγὺς εἶνε ἡ κατὰ τοῦ κακοῦ ἀντίδρασις· διότι κατὰ τὸν διέποντα τὰ κοινωνικὰ καὶ θρησκευτικὰ φαινόμενα νόμον παρουσιάζουσι ταῦτα ἐν τῇ ἱστορίᾳ πορείαν ὁμοίαν πρὸς τὴν κίνησιν τῶν κυμάτων, παλίρροιαν καὶ ἄμπωτιν. Δι' αἰτίας ἐν μέρει γνωστὰς καὶ ἐν μέρει ἀγνώστους, τῶν ὁποίων ὅμως τινὲς δὲν εἶναι ἄσχετοι πρὸς τὴν ψυχολογικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ κοινωνικὴ καὶ θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ κίνησις εἶναι ῥυθμική, ὡς καὶ ἡ οἰκονομική. Ὁ ῥυθμὸς τῆς οἰκονομικῆς κινήσεως προκαλεῖ τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν· ὁ δὲ ῥυθμὸς τῆς κοινωνικῆς καὶ θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς κινήσεως παράγει τὴν κοινωνικὴν καὶ θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν κρίσιν, ἣν ἀκριβῶς διανύει σήμερον ὁ κόσμος.

Ὅτι δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει καὶ ὅτι τὸ ἐκ τοῦ παρελθόντος κρίνειν περὶ τοῦ μέλλοντος ἀντιβαίνει εἰς τοὺς ἱστορικοὺς νόμους, μαρτυρεῖ αὐτὴ ἡ ἱστορία. Οὕτω ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἐμαίνετο ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ κράτει ὁ ἀπαίσιος ἐμφύλιος πόλεμος παραλύσας πᾶσαν κοινωνικὴν κίνησιν καὶ ζωὴν θὰ ἐσφάλλετο ὅστις θὰ εἴκαζεν ἐντεῦθεν ὅτι ἡ ἀγρία αὕτη κατάστασις θὰ ἦτο διαρκὴς καὶ ὅτι δὲν θὰ ἐπήρχετο ἡ εἰρήνη καὶ γαλήνη τῆς Ῥώμης μεταβαλοῦσα τὰς ῥωμαϊκὰς χώρας εἰς γῆν ῥέουσαν μέλι καὶ γάλα· καὶ ὅστις ἐκ τῆς ἀκμῆς ταύτης τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους θὰ ὑπέθετεν ὅτι ἡ εὐδαιμονία αὕτη θὰ ἐξηκολούθει ἐπ' ἄπειρον πάλιν θὰ ἐσφάλλετο· μετά τινας αἰῶνας ἐπῆλθεν ἡ ἐπιδρομὴ τῶν βαρβάρων, τὴν δὲ εἰρήνην τῆς Ῥώμης διεδέχθησαν πόλεμοι μυριόνεκροι καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἡ κακοδαιμονία. Ὁμοίως θὰ ἦτο ἄτοπον, ἂν καθ' ὃν χρόνον κατηργήθη ἡ βασιλεία ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ῥώμῃ, ὑπέθετέ τις ὅτι ἐξέλιπεν αὕτη διὰ παντός, θὰ ἐπεκράτει δὲ ἐν τῷ μέλλοντι τὸ ὀλιγαρχικὸν καὶ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας καὶ Αὔγουστος ἀνιδρύοντες, ὁ μὲν πρῶτος τὴν βασιλείαν ἐν Ἑλλάδι ὁ δὲ δεύτερος τὴν αὐτοκρατορίαν ἐν Ῥώμῃ θὰ διέψευδον τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις. Καὶ ὅστις πάλιν κατὰ τὴν μοναρχίαν τοῦ Αὐγούστου καὶ τῶν διαδόχων του ἐνόμιζεν, ὅτι τὸ κυβερνητικὸν τοῦτο σύστημα θὰ ἐξηκολούθει ἐπ' ἄπειρον θὰ διεψεύδετο ὑπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἐπακολουθήσαντος φεουδαρχικοῦ συστήματος. Τὸ δ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν φαινομένων. Ὅτε ὁ Λουκρήτιος ἀνέκραζε τὸν παιᾶνα τῆς νίκης τοῦ ὑλισμοῦ κατὰ τῆς θρησκείας

> Quare Religio, pedibus subjecta, vicissem
> obteritur, nos exaequat victoria coelo,

ἤτοι οὕτω ἡ θρησκεία ποδοπατηθεῖσα καὶ αὐτὴ συντρίβεται ἡ δὲ ἡμετέρα νίκη ἐξισώνει ἡμᾶς πρὸς τὸν οὐρανόν, δὲν προέβλεπεν ὅτι θὰ διεψεύδετο ὑπὸ τῶν πραγμάτων καὶ ὅτι μετ' ὀλίγον ὁ ἀφανὴς Ναζωραῖος διὰ τῆς νέας του θρησκείας θὰ κατέκτα τὸν κόσμον ὅλον.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ τὰ θρησκευτικὰ ῥεύματα ἔχουσι κινήσεις ῥυθμικάς, γινομένας οὕτω· ποικίλα αἴτια, ἐν αἷς τὴν πρώτην θέσιν ἐπέχουσι τὰ ἠθικὰ αἴτια, ἐξασθενοῦσιν εἰς τὰς πνευματικῶς ἀνωτέρας τάξεις τῆς κοινωνίας τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα· ἡ κίνησις αὕτη ἐπεκτείνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις ἐν εἴδει θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας ἢ καὶ δεισιδαιμονίας καὶ τότε γίνεται λόγος περὶ θρησκευτικῆς κρίσεως· κατόπιν ὅμως προκαλεῖται εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις ἀντίδρασις, ἡ ὁποία ἀναζωπυρεῖ παρ' αὐταῖς τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα. Τὰ οὕτω ἀναφλεγόμενα αἰσθήματα ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, παρ' αἷς προσλαμβάνουσι ταῦτα νέαν ἰσχύν. Οὕτω κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ θρησκευτικὴ ἀδιαφορία καὶ ἀθρησκεία τῶν ἀνωτέρων τάξεων κατεπνίγη ὑπὸ τῆς μεγάλης θρησκευτικῆς ἀντιδράσεως τοῦ προτεσταντισμοῦ. Καὶ πάλιν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ὁ χριστιανισμὸς ἀπολέσας πολὺ ἔδαφος, ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, ἀνέκτησεν αὐτὸ πάλιν, ἀναζωπυρηθέντων τῶν θρησκευτικῶν αἰσθημάτων, ἡ δὲ Ἀγγλία εἶνε καὶ σήμερον ἔτι ἡ θρησκευτικωτάτη τῶν χωρῶν.

Πάντα ταῦτα πείθουσιν, ὅτι καὶ ἡ παροῦσα κοινωνικὴ καὶ θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ κρίσις, δι' ἣν κατοδύρονται καὶ ἀπελπίζουσιν οἱ νέοι Ἱερεμίαι, καὶ ἀγάλλονται οἱ Λουκρήτιοι, θὰ

παρέλθῃ, τὰ δὲ σήμερον ἐπικρατοῦντα ἄγρια καὶ κτηνώδη ἔνστικτα τοῦ ἀνθρώπου θὰ ναρκωθοῦν καὶ θὰ παύσῃ νὰ μαίνηται ὁ τὴν ἀνθρωπότητα συνταράττων σήμερον ἀπαίσιος Κυδοιμὸς καὶ Ἄρης καὶ ἐκ τοῦ βαπτίσματος τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ αἵματος ἁγνοτέρα θὰ ἐξέλθῃ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή· καὶ θὰ ἀναζωπυρηθῶσιν αἱ εὐγενεῖς ὁρμαὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἥ τε θρησκευτικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ αἰσθητική, καὶ θὰ ἀκμάσῃ πάλιν καὶ θὰ καρποφορήσῃ ἡ θρησκεία καὶ θὰ ἀναστηλωθοῦν τὰ εὐγενῆ ἰδανικὰ καὶ θὰ ἀνθήσουν αἱ ὡραῖαι τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι, δροσίζουσαι καὶ ζωογονοῦσαι τὴν ἐκ τοῦ μιαιφόνου πολέμου κεκμηκυῖαν ἀνθρωπότητα.

† Ὁ Τραπεζοῦντος Χρύσανθος.

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

Πάντες καὶ οἱ ὀλίγον ἔτι τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν **μελετήσαντες** γνωρίζουσιν, ὅτι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τοῦ βίου τῶν ἐθνῶν, ἀναφαίνονται οἰκογένειαι, αἵτινες ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ὑπερέχουσαι τῶν συγχρόνων των διαδραματίζουσι σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ ἔθνους των, καὶ τοσαύτην ἐπίδρασιν ἀσκοῦσιν ἐπὶ τὰς τύχας του, ὥστε νὰ θεωρῆται ἡ ἀκμὴ καὶ πρόοδος ἢ τοὐναντίον ἡ παρακμὴ αὐτοῦ καὶ ὀπισθοδρόμησις κατὰ μέγα μέρος ὡς ἐπακολούθημα τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης αὐτῶν δράσεως. Οἴκους τοιούτους ἰσχυροὺς καὶ μεγάλως ἐπὶ τὰς τύχας τῶν ἄλλων ἐπιδράσαντας ἡ μὲν Ρωμαϊκὴ Ἱστορία ἀναφέρει τοὺς Γράκχους, τοὺς Σκιπίωνας, τοὺς Κάτωνας, τοὺς Καίσαρας καὶ ἄλλους, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Ἱστορία ἐν μὲν τῇ ἀρχαιότητι τοὺς ἐν Ἀθήναις οἴκους τῶν Παλλαντιδῶν, τῶν Βουταδῶν ἢ Ἐτεοβουταδῶν, τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν καὶ ἄλ. κατὰ δὲ τὸν μέσον αἰῶνα τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει οἴκους τῶν Δουκῶν, τῶν Φωκάδων, τῶν Κομνηνῶν, τῶν Βρυεννίων, τῶν Μελισσηνῶν, τῶν Δαλασσηνῶν, τῶν Σκληρῶν, τῶν Ἀγγέλων, τῶν Λασκάρεων, τῶν Παλαιολόγων καὶ ἄλλων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι οἶκοι, ἐν τῇ πόλει τοῦ Κωνσταντίνου ἀκμάσαντες, ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας ὅλας, ἤτοι ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς 10ης μ. χ. ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῆς πτώσεως τῶν δύο πρωτευουσῶν τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Τραπεζοῦντος, ἀπετέλουν μετ' ἄλλων οἴκων ὀλιγώτερον ἐπιφανῶν καὶ διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον γνωστῶν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἤτοι τὴν τάξιν ἐκείνην, ἥτις ἐν πάσῃ ἐποχῇ πάσης πεπολιτισμένης ὁπωσοῦν κοινωνίας ἀπαντῶσα εὐλόγως καλεῖται τάξις ἰθύνουσα. Ἴσως οὐδεμία οὐδεμιᾶς ἐποχῆς ἀριστοκρατία ἠδύνατο δικαιότερον νὰ διεκδικήσῃ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην ἢ ἡ ἀριστοκρατία ἐκείνη, ἥν, ὡς εἴπομεν, ἀπετέλουν οἱ προμνησθέντες εὐκλεεῖς οἶκοι τῶν Φωκάδων, τῶν Κομνηνῶν, τῶν Παλαιολόγων καὶ λοιπῶν. Διότι, ἐάν, διὰ νὰ ἔχῃ τάξις τις τῆς κοινωνίας τὸ δικαίωμα νὰ διευθύνῃ τὰς τύχας τῶν ἄλλων, ὀφείλῃ νὰ ὑπερέχῃ αὐτῶν ὄχι τόσον κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὰ ὑλικὰ ἐν γένει μέσα, ὅσον κατὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν, κατὰ τὴν ἱκανότητα νὰ ἀντιλαμβάνηται ζωηρότερον καὶ ὀξύτερον τῶν ἄλλων τὰ ἰδεώδη, ἤτοι τὰς ὑψίστας ἀρχάς, καθ' ἃς πρέπει νὰ κυβερνᾶται τὸ σύνολον, καὶ τέλος κατὰ τὴν δύναμιν καὶ ἐμπειρίαν τῆς συμφώνως πρὸς αὐτὰς διακυβερνήσεως τῶν ἄλλων, ὁμολογουμένως, ἂν μὴ πάντες, τοὐλάχιστον οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπιφανῶν ἐκείνων οἴκων εἶχον τὰ προσόντα ταῦτα· διότι διεκρίνοντο ὄχι μόνον ἐπὶ πλούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μορφώσει, καὶ ἐπὶ πολιτικαῖς καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ στρατιωτικαῖς ἀρεταῖς, τὰς ὁποίας, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν συνθηκῶν, ἐν αἷς διετέλει τὸ Βυζαντιακὸν Κράτος, ἀπαραιτήτως ὤφειλε νὰ ἔχῃ ἡ τάξις, ἡ ἀξιοῦσα νὰ διευθύνῃ τὰς τύχας τῶν ἄλλων. Τοιοῦτοι ὄντες οἱ ἱστορικοὶ οὗτοι οἶκοι, συνέδεον ἀρρήκτως τὸ ὄνομα αὐτῶν μὲ τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῶν τελευταίων ἑκατονταετηρίδων τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν Ἱστορίας· ὥστε πολλάκις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοήσῃ τις πολλὰ ἐξ αὐτῶν, ἐὰν ἀγνοῇ τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἤσκουν οὗτοι ἐπὶ τὰς ἀποφάσεις καὶ πράξεις τῶν ἀνωτάτων τῆς πολιτείας ἀρχόντων καὶ ἐν γένει ἐπὶ τὰς τύχας αὐτῆς, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας ὅλας αὐτοὶ παρεῖχον εἰς τὸ Κράτος τοὺς ἀνωτάτους μετὰ τὸν Αὐτοκράτορα πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἄρχοντας, τοὺς μαγίστρους[1] καὶ λογοθέτας,[2] τοὺς μεγάλους Δομεστίκους[3] καὶ τοὺς Δομεστίκους[4] τῶν θεμάτων, τοὺς δρουγγαρίους[5] τῶν πλωΐμων, τοὺς πρωτονοταρίους[6] τοὺς κουροπαλά-

Σημ. 1) Ὁ μάγιστρος ἦτο ἀρχαιότερον ὁ ἀνώτατος τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς ἀρχηγός· βραδύτερον ὅμως οὐδεμίαν ἔχων δικαιοδοσίαν κατήντησεν ἁπλοῦς τίτλος.

2) Οἱ τέσσαρες λογοθέται ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς παρ' ἡμῖν ὑπουργούς· εἷς ἐξ αὐτῶν ἐκαλεῖτο μέγας λογοθέτης καὶ ἦτο ὅ,τι εἶνε σήμερον οἱ ἀρχικαγγελάριοι κρατῶν τινων.

3). Οἱ μεγάλοι Δομέστικοι ἦσαν δύο, καὶ ἦσαν οἱ στρατάρχαι τῶν στρατευμάτων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ἤτοι τῶν Ἀσιατ. θεμάτων καὶ τῶν Εὐρωπ. θεμάτων.

4) Οἱ δὲ Δομέστικοι ἦσαν στρατηγοὶ καὶ ἐκυβέρνων τὰ θέματα, ἤτοι τὰς τοπαρχίας τοῦ Κράτους.

5). Οἱ δρουγγάριοι ἦσαν οἱ ναύαρχοι.

6). Οἱ πρωτονοτάριοι οἱ ἀνώτατοι δικαστικοὶ λειτουργοὶ τῶν θεμάτων.

τας [1] καὶ λοιπούς, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς ἀνωτάτους τῆς πολιτείας ἄρχοντας, τοὺς Αὐτοκράτορας, ὡς τοῦτο συνέβη εἰς τοὺς οἴκους τῶν Φωκάδων, τῶν Κομνηνῶν, τῶν Δουκῶν, τῶν Ἀγγέλων, τῶν Λασκάρεων, τῶν Παλαιολόγων καὶ τῶν ἄλλων.

Πάντων ὅμως τῶν οἴκων τούτων ἐπιφανέστατος εὐλόγως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ οἶκος τῶν Κομνηνῶν, ὄχι μόνον διότι πολλὰ αὐτοῦ μέλη διεκρίθησαν ὡς στρατηγοί, ἀλλὰ καὶ διότι προῆλθον ἐξ αὐτοῦ δύο σπουδαῖαι δυναστεῖαι τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διατηρηθεῖσα ἐπὶ τοῦ θρόνου ὑπὲρ τὴν μίαν ἑκατονταετηρίδα, καὶ ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν τῆς Τραπεζοῦντος διευθύνασα τὰς τύχας τοῦ ἐν τῷ Πόντῳ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ δύο καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδας.

Κατὰ τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην γνώμην οἱ Κομνηνοὶ κατήγοντο ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ δὴ ἐκ τῆς Παφλαγονίας,[2] ἔχει δὲ ἐπικρατήσει ἡ γνώμη αὕτη, ὄχι διότι ὑπάρχουν ἀξιόπιστοι καὶ θετικαὶ περὶ τούτου μαρτυρίαι τῶν ἀρχαιοτέρων, ἀλλὰ διότι ὁ οἶκος οὗτος εἶχεν ἀπέραντον ἰδιοκτησίαν ἐν Παφλαγονίᾳ παρὰ τὴν Κασταμόνα, ἡ αὐτὴ αὕτη ἡ Κασταμὼν, πρίν, ἐννοεῖται, νὰ ἀποβῇ πόλις ἀξία λόγου, ἦτο ἰδιοκτησία τῶν Κομνηνῶν, ὅπως δηλ. σήμερον θὰ ἐλέγομεν τσιφλίκι αὐτῶν. Γερμανός τις μάλιστα ἱστορικὸς διϊσχυρίζεται, ὅτι τὸ μέγα τοῦτο ἀγροτικὸν κτῆμα ἔλαβε τὸ ὄνομα Κασταμὼν ἢ Κασταμονή, ἀφ' οὗ ἔγινεν ἰδιοκτησία τῶν Κομνηνῶν καὶ κατῳκήθη ὑπ' αὐτῶν· διότι κατὰ τὸν ἐν λόγῳ ἱστορικὸν καὶ γεωγράφον ἡ λέξις Κασταμὼν προῆλθεν ἐκ τῶν λέξεων κάστρα - Κομνηνῶν κατὰ παραφθοράν.

Κατ' ἄλλους οἱ Κομνηνοὶ κατήγοντο οὐχὶ ἐκ τῆς Παφλαγονίας, ἀλλ' ἐκ τοῦ συνορεύοντος μὲ αὐτὴν Ἑλενοπόντου καὶ δὴ ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἱεροκρατουμένων Κομάνων[3] τοῦ Πόντου, ἐξ ὧν προῆλθε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ οἴκου τούτου, (Κόμανα — Κομανηνός — Κομνηνός, ὡς Μάζακα — Μαζακηνός).

Νεώτεροι ὅμως τινὲς παραδέχονται μετὰ μεγαλυτέρας πιθανότητος, ὅτι οἱ Κομνηνοὶ κατήγοντο ἐκ Θράκης, ἐξ ἧς, ὡς γνωστόν, κατήγοντο καὶ ὁ ἀρχηγέτης τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας Βασίλειος ὁ Μακεδὼν καὶ ὁ οἶκος τῶν Βρυεννίων, καὶ δὴ ἔκ τινος χωρίου κειμένου παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ καλουμένου Κόμνης (Κόμνη — Κομνηνός). Ἀποδίδουσι δὲ καὶ οὗτοι τὴν ἐπικράτησιν τῆς γνώμης, καθ' ἣν οἱ Κομνηνοὶ εἷλκον τὸ γένος ἐκ τῆς Παφλαγονίας, εἰς τὸ γεγονός, ὅτι εἶχον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τὸ προμνησθὲν μέγα ἀγροτικὸν κτῆμα, τὴν Κασταμόνα.

Κομνηνοὺς κατὰ πρῶτον ἀναφέρει ἡ Ἱστορία περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 11ης μ. χ. ἑκατονταετηρίδος. Οἱ δὲ πρῶτοι Κομνηνοί, οἵτινες κατέστησαν γνωστὸν τὸ ὄνομα τοῦ οἴκου των ἐν τῇ Ἱστορίᾳ, εἶνε οἱ δύο ἀδελφοὶ Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς καὶ Νικηφόρος ὁ Κομνηνός, οἵτινες ἤκμασαν ἐπὶ τῆς ἐνδόξου βασιλείας τοῦ μεγαλουργοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοὶ διακρινόμενοι ἐπὶ συνέσει, ἀνδρείᾳ καὶ στρατηγικῇ ἱκανότητι μεγάλας παρέσχον ὑπηρεσίας εἰς τὴν δυναστείαν καὶ τὸ Κράτος. Καὶ ὁ μὲν Νικηφόρος ἀφ' οὗ διέπρεψεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς διοικητὴς τῆς ἀνατολικωτάτης τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ἐπαρχίας, Ἀσπρακανίας,[4] ἣν αὐτὸς οὗτος καθυποτάξας καὶ προσαρτήσας εἰς αὐτὸ γενναίως πολλάκις κατὰ διαφόρων ἐπιδρομέων ὑπερήσπισεν, ἀνεκλήθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βουλγαροκτόνου ὑπὸ τοῦ ἀναξίου καὶ ἀνικάνου ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Η.' καὶ ἀδίκως ἐπ. αἰσχρᾷ συκοφαντίᾳ καθαιρεθεὶς ἀπανθρώπως ἀπετυφλώθη· ὁ δὲ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Νικηφόρου Μανουὴλ ὁ Κομνηνός, ὁ ἐπιλεγόμενος Ἐρωτικός, ἔχων τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου Δομεστίκου τῆς Ἀνατολῆς, πολυτίμους παρέσχεν ὑπηρεσίας εἰς τὸν Βασίλειον καὶ ἄλλοτε μέν, πρὸ πάντων ὅμως ὁπόταν, στασιάσαντος τοῦ πανισχύρου στρατηγοῦ Βάρδα τοῦ Σκληροῦ, καὶ μετὰ μεγάλων δυνάμεων προσβαλόντος τὴν Νίκαιαν, γενναιοτάτην ἀντέταξε κατ' αὐτοῦ ἄμυναν καὶ τὴν ὀχυρὰν ταύτην πόλιν ἔσωσεν.

Ὁ Μανουὴλ ὁ Ἐρωτικὸς εἶχε δύο υἱοὺς τὸν Ἰσαάκιον καὶ τὸν Ἰωάννην, οἵτινες τεθέντες ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Αὐτοκράτορος Βασιλείου ἐξεπαιδεύθησαν τῇ ὑψηλῇ αὐτοῦ φροντίδι ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Στουδίου. Ἐκ τούτων ὁ πρεσβύτερος Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς ἔγινεν ὁ πρῶτος ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τὰς ἀκολούθους περιστάσεις.

(Ἕπεται συνέχεια).

1). Οἱ κουροπαλάται ἦσαν οἱ ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς καὶ διοικηταὶ τῆς Αὐλῆς ἤτοι Αὐλάρχαι.

2). Ἡ ἀρχαία Παφλαγονία περιελάμβανε περίπου τὸ σημερινὸν βιλαέτιον τῆς Κασταμονῆς.

3). Τὰ Κόμανα τοῦ Πόντου σώζονται μέχρι σήμερον παρὰ τὸ Τοκάτ, τὴν Εὐδοκιάδα τῶν Βυζαντινῶν, μὲ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα ὀλίγον παρεφθαρμένον, Κιουμενέκ.

4). Βασπουρακάν, ἤτοι ἡ ἀρχαία περίπου Μηδία.

ΔΥΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ 1461 ΚΑΙ 1916

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.)

Τὸ ὀθωμανικὸν τουρκικὸν κράτος διὰ τῆς ἥττης τοῦ Βαγιαζὴτ ἐν Ἀγκύρᾳ δεινὸν μὲν ὑπέστη κλονισμόν, ἀναπτερώσαντα τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων ἐνταῦθα τε καὶ ἐν Κων)πόλει, κατώρθωσεν ὅμως νὰ ἐξέλθῃ μετὰ τὸν προσωρινὸν σάλον ἀκμαιότερον καὶ ἀλκιμώτερον ἀπὸ τὰς περιπετείας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἀπέδειξεν οὕτω ὅτι ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ δὲν ἐστηρίζετο μόνον εἰς τὴν ἀτομικὴν τῶν ὀθωμανῶν ἡγεμόνων ἱκανότητα ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἰς τὴν ζωτικότητα τὴν ἐθνικὴν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ συγκρότησιν. Πόσον ἀληθῶς ἠπατῶντο οἱ Ἕλληνες νομίζοντες ὅτι ἐξωτερικά τινα αἴτια ἠδύναντο νὰ ἐπιφέρουν τὴν καταστροφὴν τῶν Τούρκων καὶ νὰ ἀπαλλάξουν αὐτοὺς ἀπὸ τὸν ἐξ ἐκείνων προερχόμενον κίνδυνον. Οὔτε τῆς Ἀγκύρας ἡ καταστροφή, οὔτε αἱ τοῦ 1396 καὶ 1444 σταυροφορίαι τῶν Εὐρωπαίων ἴσχυσαν τοσοῦτον ὥστε νὰ ἀνακαιτίσουν διὰ παντὸς τὴν κατακτητικὴν τῶν Τούρκων ὁρμήν. Ἐκ τοῦ βιαίου ἐκείνου καὶ πολυκρότου ἀγῶνος κατεδείχθη ἀκριβῶς ἡ τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων ζωτικότης καὶ στρατιωτικὴ εὐρωστία ἀπορρέουσα ἀπὸ τὴν τότε κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν αὐτῶν ὀργάνωσιν. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ ἡ πρὸς ἐπέκτασιν ὁρμή του προήγετο ἐξ ὀργανικῶν λόγων τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο κυρίως ἦτο ἀδάμαστος καὶ ἀκαταγώνιστος.

Ἐναντίον λοιπὸν τοιούτου ἐχθροῦ ἐκαλοῦντο νῦν οἱ Ἕλληνες νὰ ἀντεπεξέλθουν εἰς κρίσιμον καὶ τελικὸν ἀγῶνα. Αἱ μέχρι τοῦδε πολεμικαὶ καὶ πολιτικαὶ προστριβαὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ πρὸς τοὺς ὀθωμανοὺς ἀπέδειξαν τὴν ὑπεροχὴν τῶν τελευταίων τούτων καὶ ὀλίγαι μόνον ἐλπίδες, οἰκτρῶς διαψευσθεῖσαι καὶ αὐταὶ βραδύτερον, ὑπελείποντο πρὸς σωτηρίαν τοῦ Γένους. Ὁ ἑλληνισμὸς διῃρημένος καὶ ἐξηντλημένος ὅπως ἦτο τότε, ἄνευ τινὸς ἐσωτερικῆς συνοχῆς ἦτο φυσικὸν νὰ ὑποκύψῃ συγκρουσθεὶς πρὸς μίαν ἰσχυρὰν καὶ εὔρωστον στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν. Ἡ προσωρινὴ Φραγκικὴ κατοχὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέδειξε τὴν χαλαρότητα τῆς πολιτικῆς τοῦ ἔθνους μας συνθέσεως, ἀφ' οὗ βραδύτερον καὶ μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Φράγκων δὲν κατωρθώθη ποτὲ πλέον ὁ ὑπὸ μίαν σημαίαν συνασπισμὸς αὐτοῦ. Αἱ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καταβληθεῖσαι προσπάθειαι ἔμειναν ἀτελεσφόρητοι καὶ οὕτω τὸ ἔθνος διῃρημένον πολιτικῶς, κοινωνικῶς παρηκμακὸς ἀπεδείχθη ἀνίκανον νὰ περιφρουρήσῃ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν γηραιὸν πολιτισμόν του. Καθ' ὃν χρόνον λοιπὸν ὁ ἑλληνισμὸς καθ' ὅλου ἐν μέσῳ θανασίμου ἀγωνίας περισυνέλεγε τὰς ὑπολειπομένας αὐτῷ ὑλικὰς καὶ ἠθικὰς δυνάμεις διὰ τὸν ἄνισον ἀγῶνα καὶ ἡ Τραπεζοῦς πυρετωδῶς τὸ ἐφ' ἑαυτῇ ἡτοιμάζετο διὰ τὴν κρίσιμον ἡμέραν. Ἡ ὀδυνηρὰ ἀπογοήτευσις ἣν ἐδοκίμασεν ὁ χριστιανικὸς κόσμος μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τῆς Βάρνης τοῦ 1444, ἐδείκνυεν ὅτι ἦτο ἐγγὺς πλέον ἡ λύσις τοῦ ἐξελισσομένου δράματος. Κωνσταντῖνος ὁ ΙΑ.΄ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τῶν προκατόχων του ἐπεσφράγισεν ἐνδόξως μὲ τὸ τίμιον αἷμά του μίαν παράδοσιν μακρὰν καὶ περιπετειώδη. Ὁ ἑλληνισμὸς ἐκτυπήθη πλέον εἰς τὴν καρδίαν του. Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τὸ δεσποτᾶτον τῆς Πελοποννήσου, ἐλεεινὰ λείψανα τῆς ἄλλοτε κραταιᾶς αὐτοκρατορίας, δὲν ἠδύναντο σοβαρῶς νὰ μεταβάλουν τὸν ῥοῦν τῶν πραγμάτων. Ὁ ὀθωμανικὸς τουρκισμὸς ἐγκαθιδρυμένος ἤδη ἐν τῇ περιμαχήτῳ Κων)πόλει, πανίσχυρος στρατιωτικῶς, ἐμπνέων τὴν φρίκην εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν ἐθεώρει ἁπλῶς ζήτημα χρόνου τὴν πλήρη καὶ τελείαν ἐξόντωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἡ Εὐρώπη πτοηθεῖσα ἀπὸ τὴν θριαμβευτικὴν ἐπικράτησιν τοῦ Τουρκισμοῦ (ἐν Ἀνατολῇ) ἀποβάντος πλέον ἐπικινδύνου καὶ εἰς αὐτὴν ἀπεπειράθη μὲν ἅπαξ ἔτι νὰ σπεύσῃ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐφ' ὅσον ἀκόμη ὑπῆρχεν ἐλπίς τις ἐπιτυχίας, ἀλλὰ τὸ ἐν Μαντούῃ συνέδριον τῶν ἡγεμόνων ἀπέδειξε πόσον ἀπαράσκευος ἦτο ἡ Εὐρώπη διὰ τοιοῦτον τεράστιον ἐγχείρημα. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου ἤδη αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος Ἰωάννου τοῦ Καλογιάννη ὁ Σουλτᾶνος Μεχμὲτ ὁ Β.΄ ἀπέστειλεν κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος τὸν Χιτὴρ βέην, διοικητὴν τῆς Ἀμασοῦ, διότι ἔμαθεν ὅτι οἱ ἐν Τραπεζοῦντι προσεπάθουν νὰ συμπήξουν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ στρατιωτικὸν συνασπισμὸν ἐναντίον του. Ὁ Χιτὴρ βέης ἐπολιόρκησε τὴν Τραπεζοῦντα καὶ ἠνάγκασε τὸν Καλογιάννην νὰ ὑπογράψῃ συνθήκην, δι' ἧς ἀνελάμβανε νὰ πληρώνῃ ἐτήσιον φόρον ὑποτελείας εἰς τὸν Σουλτᾶνον Μεχμὲτ τὸν Β΄. Ὁ Καλογιάννης βαρέως ἔφερε τὴν ταπείνωσιν ταύτην, θέλων δὲ νὰ ἀπαλλαγῇ αὐτῆς ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ Οὐζοὺν Χασὰν ἡγεμόνος τῶν Τουρκομάνων καὶ συνῆψε συμφωνίας μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ Ἐμίρου τῆς Σινώπης Ἰσμαὴλ διαθέτοντος καὶ στρατὸν ἀξιόλογον καὶ στόλον ἰσχυρόν, μετὰ τοῦ Σουλτάνου τῆς Καραμανίας, τῶν ἐν Ἰβηρίᾳ ἡγεμόνων καὶ τῶν ἐν Κιλικίᾳ Ἀρμενίων. Ὁ Καλογιάννης ὅμως ἀπέθανε πρὶν ἢ ἴδῃ τὰ ἀποτελέσματα τῆς διπλωματικῆς του δραστηριότητος. Ἐπὶ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ διαδόχου του Δαβίδ, ὅστις καὶ τῆς Εὐρώπης ἀκόμη τὴν ὑποστήριξιν ἐξελιπάρησε γράψας πρὸς τὸν τότε Πάπαν Πίον τὸν Β.΄ (τὸν περίφημον Αἰνείαν Σίλβιον, ἐπιστήθιον φίλον τοῦ Τραπεζουντίου Βησσαρίωνος), ἡ κατάστασις ὁσημέραι ἐπεδεινοῦτο. Ἐξ Εὐρώπης οὐδεμία ἐδόθη ἀκρόασις εἰς τὰς ἱκετευτικὰς κραυγὰς τῆς ἑτοιμοθανάτου Τραπεζουντιακῆς αὐτοκρατορίας παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας Πίου τοῦ Β΄ καὶ τοῦ πολλοῦ Βησσαρίωνος αἱ συμμαχίαι δὲ αἱ ἐπὶ Καλογιάννη γενόμεναι καὶ ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ ἀνανεωθεῖσαι δὲν ὠφέλησαν καθόλου. Μεχμὲτ ὁ Β΄, ὅστις ἦτο ἀσφαλὴς ἐν Κων)πόλει καταλύσας πλέον καὶ τὸ ἐν Πελοποννήσῳ ἑλληνικὸν δεσποτᾶτον παρεσκεύαζεν ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ στόλον ὅπως ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος.

Ὁ Σουλτᾶνος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατώρθωσε νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Τραπεζουντίων τὸν Ἐμίρην τῆς Σινώπης Ἰσμαήλ, ἐξηγήσας εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ ἀγών του ἦτο ἀγὼν τοῦ Ἰσλὰμ κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐδικαιοῦτο νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Ἰσμαὴλ ὄχι μόνον νὰ ἀποχωρισθῇ τῶν ἀπίστων ἐχθρῶν ἀλλὰ μάλιστα καὶ νὰ ταχθῇ παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτοῦ. Ἐκ τῶν λοιπῶν συμμάχων τῆς αὐτοκρατορίας μόνος ὁπωσδήποτε ἄξιος λόγου ἦτο ὁ Οὐζοὺν Χασὰν ἀλλὰ καὶ οὗτος μὲ τὴν πρώτην ἀποτυχίαν ἀπεγοητεύθη καὶ ἐζήτησε νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὸν θριαμβευτικῶς δι' Ἀμασείας καὶ Σεβαστείας προελαύνοντα Σουλτᾶνον. Ἡ ἀποσκίρτησις τοῦ Ἰσμαὴλ καὶ τοῦ Οὐζοὺν Χασὰν ἐκ τῆς

συμμαχίας ἀπεθάρρυνε τελείως τοὺς ἡμετέρους· εἰς τὸ φρόνημα τῶν ὁποίων ὀλεθρίαν ἀναντιρρήτως θὰ ἤσκησε ῥοπὴν καὶ τὸ ἀπαίσιον γεγονὸς τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Δαβὶδ ὑπεμονώθη τελείως καὶ ἦτο πλέον ἠναγκασμένος διὰ τῶν ἰδίων του μόνον δυνάμεων νὰ ἀποδυθῇ εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα. Ἄνισος βεβαίως ἦτο ὁ ἀγών. Ὁ Σουλτᾶνος ἐπήρχετο μετὰ στρατοῦ ὑπερβαίνοντος τὰς δέκα μυριάδας καὶ στόλου ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα συγκειμένου πλοίων, ἐν ᾧ ἡ τραπεζουντιακὴ αὐτοκρατορία κατὰ τῆς φοβερᾶς ταύτης δυνάμεως δὲν διέθετε παρὰ μόνον εἴκοσι χιλιάδες στρατοῦ καὶ τριάκοντα πλοῖα. Ἀλλ' ἡ ὑπεροχὴ τῶν τουρκικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων δὲν ἦτο μόνον ἁπλῶς ἀριθμητική. Ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὸ φρόνημα καὶ τὸ πολεμικὸν μένος τῶν μαχητῶν τοῦ Μωάμεθ ἐπανειλημμένως θριαμβευσάντων κατὰ τῶν ἀπίστων, τότε θὰ ἐννοήσῃ εὐκόλως πόσον τραγικὴ ἦτο ἡ θέσις τῶν ευαρίθμων ἀμυντόρων τῆς Τραπεζοῦντος τῶν ὁποίων ἡ αὐτοπεποίθησις βεβαίως θὰ ἐκλονίσθη ἀπὸ τὰς ἀλλεπαλλήλους τοῦ Ἔθνους συμφοράς. Οἱ τοῦρκοι προσέβαλον τὴν πόλιν κατ' ἀρχὰς ἀπὸ θαλάσσης διὰ τοῦ στόλου, στρατὸς δὲ ἀποβατικὸς περιέζωσεν αὐτήν. Ἐπὶ 32 ἡμέρας ἡ πόλις ἐπολιορκεῖτο ἀλλ' οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτῆς κατώρθωνον πάντοτε νὰ ἀποκρούσουν τὰς ἐφόδους τῶν ἐχθρῶν. Ἀλλ' ὅτε ἐπλησίασεν εἰς τὴν πόλιν αὐτὸς ὁ Σουλτᾶνος Μεχμὲτ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ ἔταξε δὲ προφυλακὰς περὶ τὴν Σκυλολίμνην (Κιὸλ-Τσαΐρ) ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μαχμούτ, εἰς δεινὸν ἐνέβαλεν ἀπελπισμὸν τοὺς περὶ τὸν Δαβίδ, ὅστις κατὰ τὰς χαλεπὰς ἐκείνας περιστάσεις καμμίαν πλέον δὲν διέβλεπε σωτηρίαν· ὤφειλε ἢ μιμούμενος Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον νὰ γράψῃ μὲ τὸ αἷμά του τὴν τελευταίαν σελίδα τῆς ἱστορίας τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν ἢ νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τὸν κατακτητήν· προυτίμησε τὸ δεύτερον. Ἡ πατριωτικὴ φιλοτιμία τῶν Τραπεζουντίων δὲν θέλει νὰ συγχωρήσῃ τὸν Δαβίδ, διότι δὲν ὑπῆρξεν ἥρως· τὸ πρόσφατον παράδειγμα τοῦ Κωνσταντίνου ἔπρεπε νὰ τὸν ἐμψυχώσῃ ὥστε νὰ προσενέγκῃ ἑαυτὸν ὁλοκαύτωμα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης τῆς Τραπεζοῦντος.

(Ἕπεται συνέχεια).

Η ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΩΝ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 19).

Ἐν Ἑλλάδι τὸ ὕδωρ ἦτο ἀντικείμενον φροντίδων θρησκευτικῶν. Ἐκ τοῦ ὕδατος ἐξαρτᾶται πρωτίσως ἡ ὑγεία, διεβεβαίου ὁ Ἱπποκράτης. Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πεισιστράτου ἀριθμοῦσαι περὶ τὰς 300 χιλ. κατοίκων εἶχον ἄνω τῶν δέκα ὀκτὼ ὑδραγωγείων δι' ὧν ἐφέρετο τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὰ πλησιέστερα μέρη, ἰδίως ἀπὸ τὰ ὄρη τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τῆς Πεντέλης. Καὶ σήμερον ἀκόμη σώζονται ὑπολείμματα τῶν μεγάλων ὑδραγωγείων. Μία διακλάδωσις ἀρκούντως μακρὰ διατηρεῖται ἐν ἐνεργείᾳ. Εἷς νόμος τοῦ Σόλωνος διερρύθμιζε τὴν χρῆσιν τῶν δημοσίων πηγῶν καὶ φρεάτων. Ἐν τούτοις μία τοιαύτη πόλις ἐστερεῖτο ὑπονόμων, οἵτινες ἀντικαθίσταντο διὰ τῶν διαφόρων ρυακίων καὶ τῶν δημοσίων ἀποχωρητηρίων μὲ ὅλας τὰς ἐκ τούτων ἐλλείψεις ἂν καὶ φαίνεται ὅτι αἱ ἐσχάτως γενόμεναι ἀνασκαφαὶ ἀνεκάλυψαν διαφόρους ὑπονόμους εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ἀκρόπολις τῆς Περγάμου ἐλάμβανε τὸ ὕδωρ ὑπὸ πίεσιν δι' ἑνὸς σωλῆνος ἐν εἴδει σίφωνος. Ἐν δὲ τῇ Σάμῳ ὁ ἀρχιτέκτων Εὐπαλινὸς διετρύπησεν ὄρος διὰ σήραγγος 1200 μέτρων διὰ τὴν διοχέτευσιν ὕδατος μιᾶς πηγῆς. Σήμερον ὕστερον ἀπὸ εἴκοσι καὶ τέσσαρας αἰῶνας διωχέτευσαν δι' αὐτοῦ τὸ ὕδωρ. Οἱ ἕλληνες ἐγνώριζον νὰ ἀναβιβάζωσι τὸ ὕδωρ διὰ τῶν ἀντλιῶν καὶ νὰ διοχετεύσωσιν αὐτὸ ἐν ταῖς πόλεσι διὰ σωλήνων ἐκ μολύβδου, ξυλίνων ἢ καὶ πηλίνων ἐφωδιασμένων διὰ πραγματικῶν κρουνῶν. Γέλων ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν νικήσας τοὺς Καρχηδονίους μετεχειρίσθη τοὺς πολυαρίθμους αἰχμαλώτους πρὸς κατασκευὴν τῶν ὑπονόμων τῶν Φαιάκων ἐκ τοῦ ὀνόματος Φαίακος τοῦ ἀρχιτέκτονος καὶ τὰ ὡραῖα ὑδραγωγεῖα ἅτινα ἔφερον τὸ ὕδωρ εἰς τὸν Ἀκράγαντα.

Οἱ Ἕλληνες μεγάλως προηγαγον τὴν ὑγιεινήν. Περὶ ταύτης ἐνδελεχῶς ἠσχολήθησαν πολλοὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ φιλοσόφων διακηρύξαντες ὅτι τὸ κράτος ἔχει καθῆκον νὰ ἐπιμελῆται τῆς ὑγείας τῶν πολιτῶν. Ὁ Λυκοῦργος ἐδίδασκεν ὅτι πρὸς ἰσχυροποίησιν τοῦ σώματος ἀπαραίτητα εἶνε μετριότης, ἁπλότης καὶ σκληραγωγία, ὁ δὲ Ἱπποκράτης συνεβούλευε «σιτία, ποτά, ὕπνος, ἀφροδίσια, πάντα μέτρια.» Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐξ ἄλλου ἀπέδιδον μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν κατάλληλον ἀγωγὴν τῶν παίδων ἰδίως εἰς τὰς γυμναστικὰς ἀσκήσεις καὶ τὴν πάλην. Ἀπ' αὐτῶν τῶν χρόνων τοῦ Λυκούργου ἄρχεται ἡ ὀργάνωσις στρατιωτικῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας ἐν καιρῷ πολέμου καίονται δὲ θεῖον καὶ ἀρωματικαὶ οὐσίαι καὶ ἀνάπτονται μεγάλαι πυραὶ ἀνὰ τὰς ὁδοὺς πρὸς καθαρισμὸν τοῦ ἀέρος ἀπὸ τῶν μιασμάτων. Ὁ δὲ Θουκυδίδης περιγράφων τὸν λοιμὸν ἀναφέρει ὅτι ἔκαιον κατὰ σωροὺς τὰ πτώματα τῶν ἐκ τῆς ἐπιδημίας θανόντων.

Ἐκεῖνοι ὅμως οἵτινες πρὸ παντὸς διεκρίθησαν διὰ τὰ ὑγειονομικὰ αὐτῶν ἔργα εἶνε οἱ Ρωμαῖοι. Ἡ Ρώμη εἶχεν ὑπονόμους φέροντας τὰ ἀπορρίμματα εἰς τὸν Τίβεριν. Κατὰ τὸν ἕκτον π. χ. αἰῶνα Ταρκήνιος ὁ Ἀρχαιότερος ἔκτισε τὸν μέγαν συλλεκτήριον ἀγωγὸν **(cloaca maxima)**, ἀπέραντον σωλῆνα μὲ θόλον ὕψους 5 μέτρων καὶ πλάτος 4 μέτρων οὗτινος μέρος χρησιμοποιεῖται καὶ σήμερον διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν. Ἐπὶ Ταρκηνίου τοῦ **Superbus** ἐγένετο ἡ διωρυγοποίησις τῶν ὁδῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων διεκλαδίζοντο οἱ σωλῆνες τῶν οἰκιῶν, οἵτινες ἦσαν ἐκ πηλοῦ ἢ καὶ ἀμμοκονίας. Διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ὑπονόμων τού-

των ἐγένετο ἡ ἐπιτροπὴ τῶν **Curatores alvei et riparum Tiberis et cloacarum urbis**. Αἱ οἰκίαι ἐφωδιάσθησαν δι' ἀποχωρητηρίων συγκοινωνούντων μετὰ τῶν ὑπονόμων δι' ὧν ἐξεκενοῦντο εἰς τὸν Τίβεριν. Ἀργότερον ἐγένοντο δημόσια ἀποχωρητήρια, ὧν τὸ εἰσόδημα ἐκαρποῦντο καὶ αὐτοὶ οἱ αὐτοκράτορες. Ἰδίως ἐν τῇ τέχνῃ τῆς μεταφορᾶς τοῦ ὕδατος διεκρίθησαν οἱ Ρωμαῖοι. Ἔργα τέχνης, ὑδραγωγεῖα γιγαντιαῖα, ἔφερον εἰς τὴν πόλιν ὑπερόγκους ποσότητας καθαροῦ ὕδατος, πολλάκις ποταμοὺς ὁλοκλήρους ἀναζητουμένους εἰς χώρας ἀκατοικήτους, ἀγρίας, συχνότατα εἰς ἀπομεμακρυσμένα ὄρη. Ἐγνώριζον καλῶς διδαχθέντες, παρὰ τῶν Ἑλλήνων πῶς τὸ ὕδωρ εἶνε ἰσχυρότατος παράγων ὑγείας καὶ εὐημερίας. Ἡ Ρώμη ἐν τῇ ἀρχῇ ἐλάμβανε κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὸν Τίβεριν. Ὀλίγαι μικραὶ πηγαὶ ἀπὸ τοὺς πέριξ λόφους ἔφερον μικρὰν ποσότητα ὕδατος ὡς π. χ. ἡ τοῦ ἱεροῦ ἄλσους τοῦ Μυλᾶ. Ὁ Ἄππιος Κλαύδιος ἔφερε ὕδωρ πηγῆς, **aqua Appia**, δι' ἑνὸς ὑδραγωγείου πλέον τῶν 10 χιλιομέτρων. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐμιμήθη ὁ **Ancus Martius** (630 π. χ.) διὰ τοῦ **aqua Marcia**. Ἀμφοτέρους δὲ ἐμιμήθησαν πλεῖστοι ἄλλοι.

Κατὰ τὸν 1ον π. χ. αἰῶνα εἴκοσι καὶ δύο ὑδραγωγεῖα ἐπότιζον τὴν Ρώμην ἔχοντα μῆκος ὁλικὸν πλέον τῶν 428 χιλιομέτρων, ἐξ ὧν 47 ἐπὶ ἀψίδων τὰ δὲ ἐπίλοιπα ὑπογείως. Ἔφερον σημαντικὴν ποσότητα ὕδατος ἀνερχομένην εἰς ἑκατοντάδας λιτρῶν κατ' ἄτομον. Τὸ προσωπικὸν τῆς διαχειρίσεως τῶν ὑδραγωγείων τούτων περιελάμβανε 460 πρόσωπα, ὡς λέγεται, ἅτινα εὑρίσκοντο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ **Curator aquarum**.

Τὸ ὕδωρ ἦτο ἐν ἀφθονίᾳ, δι' αὐτοῦ ἐπλύνοντο αἱ ὁδοὶ καὶ ἐποτίζοντο τεχνητοὶ κῆποι.

Τοιαῦτα ἔργα οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμνον καὶ εἰς ὅλας τὰς καταλαμβανομένας ὑπ' αὐτῶν χώρας. Τὸ ρωμαϊκὸν ὑδραγωγεῖον τῆς Καρχηδόνος προκαλεῖ πάντοτε τὸν θαυμασμόν.

Ἄλλος σπουδαῖος συντελεστὴς τῆς δημοσίας ὑγείας περὶ οὗ ἐπεμελήθησαν οἱ Ρωμαῖοι εἶνε οἱ λουτρῶνες. Οὗτοι εἶχον μεγάλην σπουδαιότητα ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀρχαίων. Μέγα μέρος τοῦ ὕδατος ἀπερροφᾶτο ὑπ' αὐτῶν. Ἡ Ρώμη εἶχε πολυάριθμα ἱδρύματα δημοσίων λουτρῶν ἔνθα τὸ ὕδωρ ἔρρεεν ἐν ἀφθονίᾳ· τινὲς ἐξ αὐτῶν εἶχον κολοσσιαίας διαστάσεις ὡς π. χ. αἱ θέρμαι τοῦ **Caracalla** αἵτινες ἠδύναντο νὰ περιλάβωσι περὶ τὰς 3000 λουομένων.

Ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ἀπορριμάτων, τὸ ὕδωρ, ἡ καθαριότης τοῦ σώματος δὲν ἦταν αἱ μόναι ὑγιειναὶ ἐνασχολήσεις τῶν Ρωμαίων. Ἐξ ἴσου ἐφρόντιζον περὶ τῆς διατροφῆς τῶν κατοίκων τῶν πόλεων, καὶ τῆς ἀπορυγῆς τῆς σιτοδείας. πρᾶγμα ὅπερ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῆς συγκοινωνίας δὲν ἦτο καὶ πολὺ εὔκολον. Ἐναπεθήκευον ποσότητας σημαντικὰς σίτου, ὥστε ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, διεμοιράζετο εἰς τοὺς ἰδιώτας εἰς τιμὰς συγκαταβατικὰς ἢ ἐδίδετο εἰς τοὺς πτωχοὺς δωρεάν. Ὑπῆρχεν ἐν Ρώμῃ μία τακτικὴ ἐπιμελητεία ἐπιφορτισμένη δι ἀ τοῦ καθήκοντος τούτου.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὰ ἐπιβλαβῆ ἐπαγγέλματα καὶ ἰδίως τὰ συναφῆ πρὸς δυσοσμίαν ἦσαν ἀπομεμακρυσμένα εἰς ἰδιαιτέρας ἐνορίας. Τοῦτο δ' ἀπετέλει ἐξαίρετον μέτρον ὑγιεινῆς μιᾶς πόλεως.

Ἡ γειτνίασις μετὰ τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ μετὰ θάνατον κατενοήθη τάχιστα ὡς λίαν ἐπιβλαβὴς εἰς τοὺς ζῶντας. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐξαλσάμωνον τὰ πτώματα τῶν ὑψηλῶν προσώπων καὶ ἐτοποθέτουν αὐτὰ ἐν ταῖς ἀκροπόλεσιν παρὰ τὴν ἔρημον. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἔκαιον τοὺς ὑψηλοὺς νεκροὺς τοὺς δὲ ἄλλους ἔθαπτον. Ὑπῆρχε νόμος παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἀπαγορεύων τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν ἐν ταῖς πόλεσιν.

Ἡ διατήρησις τῶν ὁδῶν ἦτο ὀλίγον παρημελημένη εἰς πολλὰς πόλεις τῆς ἀρχαιότητος. Συνέβαινε περίπου ὅτι καὶ εἰς τὰς πόλεις τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς. Ἐν τούτοις ἐλαμβάνετο σειρὰ μέτρων διὰ τὴν διαρρύθμισιν τῶν ὁδῶν καὶ τὴν διατήρησιν καὶ τὸν καθαρισμὸν αὐτῶν, τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ πηλοῦ καὶ τῶν ἀπορριμμάτων καὶ τὴν κυκλοφορίαν ἐν αὐταῖς ὅπερ ἐδείκνυε ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον ὁπόσην ἐπίδρασιν κέκτηνται οἱ παράγοντες οὗτοι ἐπὶ τῆς δημοσίας ὑγιεινῆς.

Τοιαῦτα εἶνε τὰ κυριώτερα γενικὰ μέτρα τῆς ὑγιεινῆς ἅτινα μᾶς διδάσκει ἡ μελέτη τῆς ἀρχαιότητος. Ταῦτα ἀποδεικνύουσιν ὅτι πολὺ ταχέως κατενοήθη τὸ ἐπεῖγον τῆς ἀνάγκης τῆς ἐξαλείψεως καὶ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἐλαττωματικότητος καὶ τῶν κινδύνων ἃς συνεπάγεται ἡ συνάθροισις εἰς ἓν ὡρισμένον σημεῖον μεγάλου ἀριθμοῦ ἀτόμων καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως αὐτοῖς τῶν ἀπαραιτήτων ὅρων τῆς ὑπάρξεως. Ἀργότερον ἐδέησε νὰ διαδοθῶσιν εἰς τοὺς λαοὺς στοιχειώδεις τινὲς γνώσεις τῆς ὑγιεινῆς, νὰ ἐμπνευσθῇ αὐτοῖς ἡ σπουδαιότης ἣν ἐνεῖχεν ἡ λῆψις μερικῶν προφυλακτικῶν μέτρων πρὸς ὄφελος τῆς εὐημερίας τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος τοῦ συνοικισμοῦ. Οἱ μεγάλοι ὁδηγοὶ τῶν λαῶν ὁ Σόλων καὶ ὁ Μωϋσῆς ἔχοντες βεβαίως γνῶσιν ὅλων τῶν πρὸ αὐτῶν κοινωνικῶν συστημάτων, τῶν Ἰνδῶν καὶ τῶν Χαλδαίων δὲν ἐδίστασαν νὰ παριστάνωσιν αὐτὰ ὡς ἀληθῆ ἀξιώματα θρησκευτικὰ ἵνα οὕτω ἐπιβληθῶσιν ἀποτελεσματικώτερον ἐπὶ τῶν λαῶν.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ ἐξέλιξις τῆς ὑγιεινῆς δὲν ἐγένετο κανονικῶς. Ἡ προσήλωσις τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰ ὑπέργεια ἐγέννησε μεταξὺ τῶν δεισιδαιμόνων τῆς θρησκείας ἀποστροφὴν πρὸς τὴν ὑγιεινὴν τοῦ ὑλικοῦ

ἀνθρώπου. Ὑπῆρχον πλεῖστοι οἵτινες ἤθελον νὰ ζήσουν τὸν οὕτω καλούμενον «βίον κατὰ θεὸν» παρερμηνεύοντες τὴν διδασκαλίαν τῆς θρησκείας. ἀπεκδεχόμενοι τὸ πᾶν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποδίδοντες τὸ πᾶν πρὸς αὐτόν. Τὰς μεγάλας ἐπιδημίας τὰς κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα ἐπισυμβαινούσας ἐξελάμβανον ὡς τιμωρίαν τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ἁμαρτιῶν τῶν θνητῶν. Τοιοῦτον ἦτο μετέπειτα καὶ τὸ πεπρωμένον τοῦ Μουσουλμανισμοῦ. Ἐν πολλοῖς ὅθεν παρημελήθησαν τὰ μεγάλα ἐκεῖνα ἱδρύματα τῆς δημοσίου ὑγιεινῆς. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν περιέπεσον εἰς ἀχρηστείαν καὶ ἄλλα μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια. Τὰ γιγαντιαία ἔργα πρὸς διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος, πρὸς ἵδρυσιν δημοσίων λουτρώνων καὶ λ. π. ἐξελείφθησαν ὑπό τινων ὡς ἔργα ειδωλολατρικά. Αἱ διάφοροι πόλεις ἐζήτουν ὕδωρ ἐπὶ τόπου, ἐκ τῶν φρεάτων ἢ τῶν παρευρισκομένων ρυάκων. Παρ' αὐτοῖς διεφυλάττοντο καὶ τὰ διάφορα ἐκ τῶν οἰκιῶν ἀπορρίμματα. Οἱ νεκροὶ ἐθάπτοντο πλέον οὐχὶ μακρὰν τῆς πόλεως, ἐν πολλοῖς εἰς το περίβολον τῶν ἐκκλησιῶν. Οὕτω δὲ ἐσχηματίζετο σειρὰ ὅλη νεκροταφείων ἐν τῷ μέσῳ τῶν πόλεων.

Μόλα ταῦτα ἡ ὑγιεινὴ δὲν εἶχεν ὁλοτελῶς λησμονηθῆ. Ἐν τοῖς Μοναστηρίοις, ὅπου διετηροῦντο τὰ γράμματα καὶ ἡ ἀρχαία παιδεία, ἐφυλάσσοντο καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς ὑγιεινῆς αἵτινες καὶ ἐφηρμόζοντο. Ἐκεῖθεν ἐρρίφθη ἡ ἰδέα τῆς ἀπομονώσεως τῶν ἀσθενῶν ἰδίως τῶν λεπρῶν ἐν διαφόροις οἴκοις, ὥστε νὰ μὴ καταστῶσιν οὗτοι ἑστίαι μολύνσεως διὰ τοὺς λοιπούς. Ἱδρύθησαν δὲ τοιαῦτα καταστήματα ἐν εἴδει ξενοδοχείων, τὰ ὁποῖα ταχέως ὠνομάσθησαν Λαζαρετὰ ἐκ τοῦ Ἁγίου Λαζάρου καὶ ἐχρησίμευον ἀποκλειστικῶς εἰς ἀπομόνωσιν τῶν λεπρῶν. Εἶτα ἐγένοντο τὰ νοσοκομεῖα τὰ βρεφοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα κ. ἄλλα δημόσια ἱδρύματα. Ἐν τοῖς Μοναστηρίοις λοιπὸν διετηροῦντο αἱ ἀληθεῖς ἀρχαὶ τῆς ὑγιεινῆς ὡς αὕτη εἶχε καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ὁ ὄχλος ὅμως καὶ οἱ δημόσιοι ἄρχοντες δὲν ἐξηκολούθησαν τὴν τακτικὴν τῶν προγόνων εἰς τὸ μέγα τοῦτο κοινωνικὸν ζήτημα.

Ἔπρεπε νὰ ἐπισυμβῶσιν αἱ μεγάλαι ἐκεῖναι ἐπιδημίαι τῶν νεωτέρων χρόνων ἐν Εὐρώπῃ ἵνα αὕτη ἀνακύψῃ ἐκ τῆς ὀλιγωρίας. Ὁ **μέλας θάνατος** τοῦ 1348 ὅστις ἐπέφερε τὸν θάνατον 26 ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐτῶν καὶ ὁ λοιμὸς τῆς Μασσαλίας τοῦ 1720 ἠνάγκασαν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰς πόλεις νὰ ζητήσωσι τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς καταπολέμησιν τῶν δεινῶν τούτων. Ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ πρῶτον καὶ ὕστερον ἐν Γαλλίᾳ ἐγένετο ἡ πρώτη μεγάλη ὤθησις πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Διοργανώθησαν σύνδεσμοι ὑγιεινῆς οἵτινες βαθμηδὸν παρέσυραν καὶ τὰς ἐπισήμους κυβερνήσεις πρὸς ἐπιψήφισιν καὶ ἐπιβολὴν σωτηρίων μέτρων ὑγιεινῶν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς συνοικισμοῖς.

Καὶ ἐνῷ κατ' ἀρχὰς τὰ μέτρα ταῦτα ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς ἁπλῆς ἐμπειρίας, ἣν ἐκληροδότησαν τοῖς ἐπιγόνοις οἱ αἰῶνες, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐπίκουρος τῆς ὑγιεινῆς προσεγένετο ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ἥτις διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν παθογόνων ὀργανισμῶν, οἵτινες παρίστανται ὡς αἴτια τῆς παραγωγῆς τῶν νόσων, ἐθεμελίωσαν ἐπὶ σταθερῶν βάσεων τὴν ὑγιεινὴν τῆς σήμερον.

Οὕτω ἀναπτυχθεῖσα ἡ ὑγιεινὴ συνετέλεσε τὰ μέγιστα πρὸς περιορισμὸν τῶν μεγάλων ἐπιδημιῶν, αἵτινες σήμερον ἐν Εὐρώπῃ ἐντελῶς ἀπώλεσαν τὴν ἔντασίν των, ἐν δὲ τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ ἀνοφαίνονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὡς ὑπενθύμησις πικρὰ τῆς ὀπισθοδρομικότητός μας διότι ἡ ὑγιεινὴ εἶνε τὸ ἀλάνθαστον κριτήριον τῆς συμβολῆς εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ σημειοῖ τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ εἰς ὃν εὑρισκόμεθα.

(Ἕπεται συνέχεια).

Δημοσιεύσαντες ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει τοῦ παρόντος περιοδικοῦ τὸ ποίημα τοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ «ἡ ἐπαῖτις τῆς Βιζύης» εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ ἐκχύνει ὅλον τὸν πόνον της διὰ τὴν τραγικὴν τύχην τῆς Θράκης, θεωροῦμεν καλὸν νὰ καταστήσωμεν γνωστοτέραν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τὴν ἔξοχον φυσιογνωμίαν τοῦ φιλοσόφου καὶ ποιητοῦ Βιζυηνοῦ δημοσιεύοντες ὅσα περὶ αὐτοῦ ἔγραψεν ὁ καλλιτέχνης ἰατρὸς Νικόλαος Βασιλειάδης.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ

Τὸ δρᾶμα του Γκὺ δὲ Μωπασσάν, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ ἔτος 1892 ἐτάραξε τὸν φιλολογικὸν κόσμον τῶν Παρισίων, ἔσχε πικρὸν ἀντίτυπον καὶ εἰς τὴν νεοελληνικὴν πτωχὴν φιλολογίαν. Ὁ κόσμος ἐκεῖ ἔκλαιε μίαν ἀτυχῆ διάνοιαν, κλεισθεῖσαν εἰς τὸ φρενοκομεῖον ἐν καιρῷ τοῦ σπινθηροβολισμοῦ της, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ φιλολογία προέπεμπεν εἰς παρόμοιον ἄσυλον χαριτωμένον τέκνον της καὶ ἐμπνευσμένον δοῦλον τοῦ κάλλους, τῆς δυνάμεως, τοῦ μυστηρίου της, τὸν Γεώργιον Μ. Βιζυηνόν. Ὤ! ἐνθυμοῦμαι ἀλήστως τὴν ἀλγεινὴν ἐκείνην νύκτα. Ὁ ποιητὴς ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸν σκιόφως τῆς ἑσπέρας, ἐστολισμένος μὲ ἄνθη λευκωπά, μὲ ἀνεμώνας, μὲ ὡραῖα ῥόδα, ὀλίγα ἀγριολούλουδα καὶ μὲ μαργαρίτας δύο τρεῖς ἐπὶ τῆς κομβιοδόχης, ἰσχυρίζετο ὅτι περιέμενε τὴν μνηστήν του τὴν ξανθὴν καὶ γαλανὴν κόρην τῶν φαντασιοπλήκτων ὀνείρων του. Ἡ φυσιογνωμία του, νευρώδης, συνεσπᾶτο συχνὰ πυκνὰ καὶ ὁ ἴδιος διασκελίζων τὴν αἴθουσαν ἀπήγγελλε περιπαθεῖς στροφὰς φλογεροῦ ἔρωτος καὶ ἔρραινε πρὸ τῆς θύρας του δροσοπέταλα ῥόδα ἐφ' ὧν θὰ ἐπάτει ἡ γαλανή του! Ὤ, ἐκείνην

τὴν νύκτα, τὴν τραγικὴν ἐξέλιξιν, τὰς τρομακτικὰς φάσεις σαιξπηρείου ἐμπνεύσεως! Ἐπεφυλάχθην μάρτυς ἐξαρθρώσεως ἀριστοτέχνου τοῦ εἰς ἀγνώριστον ἰκρίον, εἰς διανοητικὸν σκελετόν, εἰς ἐρείπιον. Ἐνίοτε ἡ μαλακή του, ἡ ἥσυχος μορφὴ ἔλαμπε καὶ πάλιν τὴν φυσικήν της γλυκύτητα, καὶ ἰδοὺ αὐτὸς ὡσεὶ οὐδὲν ἐκ τῶν προτέρων νὰ διεδραμάτιζε, μὲ ἀπέτεινε σώφρονα τὸν λόγον καὶ συνεζήτει τὰ προσφιλῆ του καλλιτεχνικὰ θέματα καὶ ἐσμίλευε καὶ ἔλάξευε περιπαθεῖς στίχους, ὤ! ἀκόμη ἀτυχοῦς συλλήψεως, αἰθερίας.

Ἐγὼ καταρώμενος τὴν ἀνηλεῆ μοῖραν, τὴν βάσκανον τύχην τοῦ ἀνθρωπίνου μεγαλείου, συνέσφιγγον τὴν καρδίαν μου καὶ συνεκράτουν τὸ δάκρυ, ἐν ᾧ παρεκάλουν τὸν Θεὸν νὰ ξημερώσῃ τὴν νύκτα, τὴν ἀτελείωτον ἐκείνην νύκτα.

Δύο ἑβδομάδας κατόπιν μετὰ τοῦ φίλου κ. Φέρμπου ἐπεσκεπτόμεθα τὸ Δρομοκαΐτειον φρενοκομεῖον. Καθ' ὁδὸν ὑπὸ τὸ κράτος ποικίλων αἰσθημάτων οὔτ' ἐγώ, οὔτ' ἐκεῖνος προὔβαλλε θέμα διαλόγου. Ἐστρέφομεν μόνον ἐσθ' ὅτε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἰοστέφανον Ἄστυ καὶ ἐρεμβάζομεν τί μεγαλούργημα δύναται νὰ συλλάβῃ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς καὶ ποῦ μοιραίως νὰ καταντήσῃ. Μετὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἡ λευκὴ τοῦ καταστήματος πρόσοψις, τὸ ἐρυθρὸν πλαίσιωμα καὶ ἡ ἠρεμία τοῦ ἀδένδρου πλὴν θεαματικοῦ τοπίου μᾶς περιέλουσαν ἀσυνήθη ψυχρότητα.

Ἡ ἅμαξα μας ἔστη καὶ ὁ κρότος τῆς κιγκλιδωτῆς θύρας μᾶς ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς εἰσόδου. Ὡραῖον ἄσυλον, καλλίστη περιποίησις καὶ δεξιὰ διεύθυνσις. Ὁ ἀτυχὴς ποιητὴς ἦτο τὸ ἀντικείμενον γενικῆς συμπαθείας. Τὸ νόσημα ἐχαρακτηρίσθη ἀνίατον, ὡς ὀργανικὴ ἀλλοίωσις τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ ἐν ταυτῷ. Ἐν τῷ δωματίῳ τῆς διευθύνσεως, ὅπου ἐγενόμεθα δεκτοί, παρετήρησα ὅτι ἐπὶ τῆς τραπέζης ἔκειντο φύλλα ἐρριμμένα μὲ ἡμίσβεστον γραφὴν καὶ μὲ μελανώματα. Τί σύμπτωσις! Ἦσαν ποιήματα τοῦ Βιζυηνοῦ. Ἀπλήστως τότε προσεπάθησα νὰ ἀναγνώσω. Πλὴν ἦσαν θέματα φρενολογικῆς μελέτης καὶ ὄχι ποιήματα. Ἓν ἐξ αὐτῶν ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὸν διευθυντὴν κ. Τσιριγώτην «στὸν Θεόν μου». Παρίστα διαλογικὰς φάσεις ἀναλαμπούσης φαντασίας καὶ πρὸς βῆμα χωλαινούσης, ἐπιροχιαζομένης. Ἤρχιζεν ἀπὸ καλῆς ἐννοίας καὶ ὁ τρίτος στίχος ἀνέκλωθε τὴν θεοληπτικὴν στροφὴν «θεέ, δύναμις, κατάβηθι. . .». Ἐν ᾧ ὁ τέταρτος ἦτο ἐντελῶς δυσανάγνωστος. Ἐνθυμήθην τὰς ἀνταλλαγὰς τῶν Βυζαντινῶν ἀλουργίδων μὲ τὰ καλογηρικὰ ῥάσα καὶ τὰς ἀβροδιαίτους ἑσπερίδας τῶν χρόνων ἐκείνων, μὲ τὰς παννυχίδας τοῦ Μεγάλου Κανόνος, ἐν ᾧ δὲ ἀπησχολούμην εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἑτέρου χειρογράφου, εἰσάγεται ὁ ποιητής, διασκελίζει τὴν αἴθουσαν καὶ ῥίπτεται εἰς τὰς ἀγκάλας μου. Δὲν θὰ θελήσω νὰ γράψω οὔτε τὸ τί ἠσθάνθην οὔτε τὸ τί μεταξύ μας ἐξ ἐγγυτάτης φιλίας ἐλέχθη. Θὰ ἱστορήσω μόνον ἐν ὀλίγοις τὸν ποιητήν, καὶ ὁ ἀναγνώστης ἄς φέρῃ τὴν φαντασίαν ἀλγεινὴν εἰς τὴν σκηνὴν τῆς ἐπισκέψεως ταύτης.

II

[illegible]
[illegible] στῶ καὶ να τ' [illegible]
[illegible], τὴν τύχη
μὰ τὴν [illegible] τῆς τέχνης τὴν [illegible]

Ἦτο ἡ πρώτη στροφὴ τοῦ ποιήματος, τὸ ὁποῖον ὡς ἐξομολόγησιν τῆς τέχνης του πρὸς σοφὸν πατέρα, ἀφιέρου ὁ Γεώργιος Βιζυηνὸς πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτήν μας, τὸν ἀείμνηστον φιλόσοφον Βράϊλαν Ἀρμένη. Ἐστάλη οὕτω παιδὶ δέκα ἐτῶν ἀπὸ τὴν πατρίδα του Βιζώ, τὸ ἄγνωστον χωριὸ τῆς Θρᾴκης, ῥαφτάκι εἰς τὸν ἐν Κων)πόλει θεῖόν του διαμένοντα εἰς ἓν ἀπὸ τὰ μεγάλα χάνια τοῦ Βυζαντίου, ὅπου, καὶ σήμερον οἱ ῥουμελιῶται ἀπατζῆδες ἔχουσι τὰ ἐργαστήριά των. Ηὐρέπει νὰ γνωρίσῃ τις τὸν μονότονον βίον τῶν ἀνθρώπων τούτων, τὴν γλίσχρον ζωήν των, πῶς ἀπὸ πρωΐας μέχρις μέσης νυκτὸς εἶναι εἰς τὴν βελόνην ἀσχολημένοι καὶ τὰς ἑορτὰς καὶ Κυριακὰς πῶς ἐγκύπτουσιν εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία, τὸ εὐαγγέλιον, τὰς φυλλάδας τῶν ἁγίων, τὴν «Ἁμαρτωλῶν σωτηρίαν» καὶ λοιπὰ θρησκευτικὰ ἀπόκρυφα, ἵνα νοήσῃ τὴν πλήρη ὑποταγὴν τοῦ νεαροῦ τοῦ Βιζυηνοῦ εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν θεοφοβίαν καὶ τὸν εὐέξαπτον φαντασιώδη φανατισμόν του εἰς τὸ πῶς νὰ σώσῃ τὴν ψυχήν του. Δύο ἔτη κατόπιν ὁ θεῖός του ἀποθνήσκει καὶ ὁ Βιζυηνὸς μένει ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Τσελεμπὴ Γρίγκου, ἐμπόρου τοῦ θείου του παρ' οὗ καὶ ἀποστέλλεται εἰς Κύπρον, ὡς ὑποτακτικὸς παρὰ τῷ ἐκεῖ συγγενεῖ του Μητροπολίτῃ.

Οὐδέποτε ὁ νεαρὸς ἱερόπαις ᾐσθάνθη μεγαλυτέραν χαρὰν ὅσην τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἐφόρεσε τὸ ῥάσον καὶ τὸν σκοῦφον. Ἐνόμισεν ὅτι ἐπάτησε τὴν πρώτην βαθμῖδα ἄνωθι τῶν κοινῶν βροτῶν, ἣν μὲ ὅλην τὴν ἀπειρίαν τοῦ κόσμου τοσοῦτον ὠνειρεύθη. Ἀλλ' ὁ θεοκρατικὸς οὗτος κλοιός, ὅστις ἐκύκλωσε τὸ πνεῦμά του οὐδεμίαν καὶ διὰ τὴν καρδίαν του ἰσχὺν εἶχεν. Μελανόφθαλμος ξανθὴ κόρη, ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς Μητροπόλεως, τῷ ἐνέπνευσε τὸν πρῶτον ἔρωτα. Νύκτωρ κατήρχετο κρεμάμενος ἀπὸ σχοινίου τὸν τοῖχον τοῦ κελλίου καὶ ἀνερριχᾶτο ψιθυρίζων τοὺς ἐξορκισμοὺς καὶ σταυροκοπούμενος συχνὰ πυκνά, ἵνα διώξῃ πᾶν κακοποιὸν πνεῦμα φθονερὸν τοῦ ἔρωτός του. Ἀλλὰ μίαν νύκτα συνελήφθη καὶ ἡ καταδίκη του ἦτο ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας νὰ τρώγῃ ξηρὸν ἄρτον καὶ νὰ διαβάζῃ τὸ Μέγα Ἀπόδειπνον. Συνάμα τῷ ἐδόθη κομποσχοῖνι δι' ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα γονυκλισίας καθ' ἑσπέραν.

Ὑπὸ τὸ ἡμίσβεστον φῶς κανδήλας πρὸ τοῦ προσκυνηταρίου τῆς Μητροπόλεως ἀποτίων ἐν μιᾷ νυκτὶ τὴν ὀφειλήν του, ὁ ἐρωτύλος ὑποτακτικὸς ἀπεκοιμήθη. Τὸ ὄνειρόν του ἦτο ἀποχαιρετισμὸς παντοτεινὸς τῆς ἐκλεκτῆς του. Καὶ τὸ ὄνειρον δὲν ἐψεύσθη. Τὴν ἐπομένην πρωΐαν διέκρινε θόρυβον ἀσυνήθη εἰς τὸν οἶκον τῆς φίλης του, καὶ κατόπιν εἶδεν ὅτι μεγάλη συνοδεία κινεῖ ἀπὸ τῆς ἀπέναντι οἰκίας διευθυνομένη εἰς τὴν ἀποβάθραν. Ἐσκέφθη ἀμέσως τὸ ὄνειρον καὶ σπεύδει, πνευστιᾷ, προφθάνει. Ἦτο ἐκείνη. Τὴν παρελάμβανον συγγενεῖς τοῦ πατρός της ἐκ μακρυνοῦ χωρίου, ἵνα λείψῃ τὸ σκάνδαλον. Ἔκτοτε οὐδέποτε τὴν εἶδε. Μετὰ δέκα μόνον καὶ πέντε ἔτη, ὅταν ἐπέστρεψεν ἐξ Εὐρώπης καὶ αἱ ἐφημερίδες διετυμπάνιζον τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ, τότε ἔλαβεν ὁ Βιζυηνὸς ἐπιστολὴν ἐκ Κύπρου, γεγραμμένην ὑπὸ γυναικείας χειρὸς καὶ δι' ἧς ἠρωτᾶτο, ἂν ποτε νέος ἔμεινεν εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Κύπρου. Ὤ! οἱ ἐρασταὶ ἀνεγνωρίσθησαν ἀπὸ μακράν!

Τὸν χρόνον ὅμως ἐκεῖνον τῆς νεότητός του ἡ Κύπρος ὑπέφερεν ἐκ δεινῆς ἀνομβρίας. Ὁ ποιητὴς πόσον ὡραῖα περιγράφει τὸν λιμὸν τῆς νήσου εἰς ὡραῖον ποίημάτιον «τὸ πτωχὶν τῆς Κύπρου». Τὸ ἄμοιρον, ἀπορφανισθὲν μητρὸς καὶ πατρὸς ζητεῖ ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς δρόμους τῆς Κων)πόλεως.

. . . .

Καλέ μου σὺ ἀφεντικὸ
μὲ τὴν χρυσῆ καδένα
λυπήσου με κ' ἐμένα
ποῦμαι γυμνὸ καὶ νηστικό.

Στὴν Κύπρο ἡ καλοκαιριὰ
τὰ κεραμίδια λυώνει
κι' ἐδῶ πῶς μὲ παγώνει
τὸ κρύο του παληοβοριά.

Ὁ Βιζυηνὸς ἦτο συνάμα διωρισμένος παιδονόμος τοῦ Σχολαρχείου ἐπὶ τῷ ὅρῳ ἵνα ἀκούσῃ μαθήματα ἐν αὐτῷ. Ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ὑπουργημάτων του ἐκέρδιζε 50 γρ. κατὰ μῆνα. Εὐτυχῶς ὁ Μητροπολίτης τόσον ἠγάπα αὐτόν, ὥστε ὅταν ὁ πρόεδρος τοῦ ἐν Κων)πόλει Ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου ἀείμνηστος Ἡρακλῆς Βασιάδης ἠρώτησεν, ὅπως καὶ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς σχολὰς τῆς Ἀνατολῆς, τίς ὁ ἄριστος τῶν μαθητῶν, συνεστήθη ὑπὸ τῆς Ἐφορείας ὁ ξένος σπουδαστὴς Βιζυηνός. Ἄλλος ὅμως ἦτο ὁ σκοπὸς τοῦ Μητροπολίτου. Ἐκεῖνος ἤθελε νὰ τὸν χειροτονήσῃ ἱεροδιάκονον καὶ κατόπιν νὰ τὸν στείλῃ διδάσκαλον εἰς μονὴν τῆς Κύπρου. Ἀκριβῶς δὲ τὸν μοναχικὸν βίον ἐπόθει καὶ ἐκεῖνος μετὰ τὸν ἀτυχῆ ἔρωτα. Ἐνθυμοῦμαι πόσον ζωηρῶς μοὶ περιέγραφεν ὁ ποιητὴς τὴν ἀλγεινὴν τῆς νεότητός του μελαγχολίαν, καὶ πῶς ὁλονὲν καταφεύγων εἰς τὴν ἐρημίαν ἀπήγγελλε τὰ κυριακὰ εὐαγγέλια, δοκιμάζων οὕτω τὴν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος ἱκανότητά του! Ἀλλ' ἡ θεία Πρόνοια ἄλλα τῷ ἐξημέρωσεν.

Τὸ Βουλγαρικὸν σχίσμα ἀπησχόλει τότε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, καὶ ὁ Μητροπολίτης Κύπρου προσκαλεῖται εἰς Κων)πολιν. Τίς θ' ἀκολουθήσῃ τὸν Μητροπολίτην, ἦτο ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν καλογεροπαίδων ὅλων τῆς Μητροπόλεως. Εὐτυχῶς ἐκλέγεται ὁ Βιζυηνός. Ἔλειπεν ἤδη ἀπὸ τῆς Κων)πόλεως τέσσαρα ἔτη καὶ ἀκατάσχετος τῷ ὑπεξεκαύθη νοσταλγία νὰ ἴδῃ τὸ χωριό του, τὴν Βυζώ, τὴν κυρὰ Μιχάλαινα τὴν μητέρα του.

Μικρὸ μικρὸ μ' ὠρφάνεψεν ἡ ἀλύπητή μου μοῖρα
μικρὸ μικρὸ τῆς ξενιτειᾶς τὸ μονοπάτι πῆρα
μὲ χείλη πικραμμένα·
μὰ τώρα ποὺ τὰ χόρτασα τῆς ξενιτειᾶς τὰ κάλλη
ὡς εἶναι καὶ παράδεισος θὰ τὴν ἀφήσω πάλι
βαρέθηκα τὰ ξένα.

Μικρὸ χελιδονάκι μου, γιὰ μιὰ σταλίτσα στάσου
γιὰ μιὰ σταλιὰ λυπήσου με καὶ δός' με τὰ φτερά σου
τὰ λεφτοκαμωμένα.
Θέλω τὸ δύστυχο κι' ἐγὼ στὸ σπίτι μας νὰ πάγω
θέλω στῆς μάννας τὸ πλευρὸ λίγο ψωμὶ νὰ φάγω
βαρέθηκα τὰ ξένα.

Τὸ κατώρθωσεν. Ἡ συνάντησις τῆς μητρός του ὑπῆρξε συγκινητικὴ καὶ ὅλο τὸ χωριὸ ἐθεώρησε τὸν ῥασοφορεμένον ὑποτακτικὸν ὡς τὸν πρῶτον «καλαμαρᾶν ποὺ ἔβγαλε». Ὅταν ἀνεχώρησεν, ἀφῆκεν αὐτὴν τὴν ἀποχαιρετιστήριον ἐλπίδα εἰς τὴν μητέρα του:

Ὅσαις γλυκάδες καὶ χαραῖς μᾶς παρέχει ὁ ἐρχομός,
τόσαις πικράδες καὶ χολαῖς μᾶς δίν' ὁ μαῦρος χωρισμός.
Ἀχ! ἂς ἠμπόργα νὰ σταθῶ
Μάννα! μὴ κλαῖς θὰ ξαναρθῶ.

Πλάκωσε γύρω καταχνιὰ κι' ἦλθε στὰ χείλη μ' ἡ ψυχή
δός με τὴν ἅγια σου δεξιά, δός' με συντρόφισσα εὐχή
νὰ μὲ φυλάγῃ, μὴ χαθῶ
Μάννα! μὴ κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Ἐπιστρέψας εἰς Κων)πολιν ἐζήτει δεξιᾷ ἀριστερᾷ προστασίαν ἵνα σπουδάσῃ. Κατ' εὐτυχῆ σύμπτωσιν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀειμνήστου Λυκούργου, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σύρου, ὅστις διέμενεν ὡσαύτως διὰ τὸ Βουλγαρικὸν ζήτημα ἐν Κων)πόλει συνιστᾶται εἰς τὸν κ. Χασιώτην, ὅστις καὶ προθύμως ἀναλαμβάνει τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Βιζυηνοῦ εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολήν. Ἐντεῦθεν ἄρχεται τὸ στάδιόν του. Ὁ νεαρὸς ἱεροσπουδαστὴς εἵλκυσεν ἀμέσως τὴν προσοχὴν τῶν καθηγητῶν ἐν τῇ προκοπῇ του, καὶ ἡ φήμη του ὡς ποιητοῦ διεδίδετο μετὰ μεγαλυτέρας ἐντάσεως. Ὁ καθηγητὴς τῆς Σχολῆς καὶ διαπρεπὴς ποιητὴς ἀείμνηστος Ἠλίας Τανταλίδης περιπαθῶς τὸν ἠγάπησε. Πολλάκις δὲ ἔλεγεν, ὅτι ἤθελε νὰ ἄφινε αὐτὸν

διάδοχόν του. Ὑπὸ τὰ δροσερὰ φυλλώματα τῆς μοσχοβόλου νήσου, ὑπὸ τὸν εὐγραμμον ὁρίζοντα καὶ τὴν θελκτικὴν ἀκτὴν τῆς Χάλκης, ὁ Βιζυηνὸς ἐλάμβανε τὰς πρώτας του ἐμπνεύσεις. Ἐκεῖ ὑπὸ τὴν λεπτοτάτην κρίσιν τῆς τυφλῆς τοῦ Βοσπόρου Μούσης, τοῦ ἀειμνήστου Ταντάλίδου, τὰ πτερυγίσματα ἐκεῖνα θαλερᾶς φαντασίας ἐσμιλεύοντο καὶ ἐλαξεύοντο μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν. Ἓν ἀπὸ τὰ ὡραῖα τότε τοῦ νεαροῦ σπουδαστοῦ ποιήματα ἦτο καὶ τὸ πρὸς τὴν Θεολογικὴν Σχολήν, ἐν ᾗ ἐμαθήτευεν:

Κοντὰ στὸν Βόσπορον ἕνα νησάκι
μὲ χάρι λούεται σὰν τὸ χηνάκι
στῆς Προποντίδος τὴν ἀγκαλιά.
Χάλκη τ' ὠνόμασαν γιατὶ στὰ στήθη
εἶχε, μὲ λέγουν —μὰ λησμονήθη—
θεοχτισμένη χαλκορωλιά.

. . . .

Τὸ ποίημα τοῦτο, οὗτινος παρεθέσαμεν τὴν πρώτην στροφήν, διελαλήθη ἀνὰ τὴν Κων)πολιν καὶ ἡ μουσοτραφὴς κυρία Συγγροῦ, τότε χήρα Ἀντωνιάδου, τὸν ἐζήτησεν ὑπότροφόν της. Ἀλλ' ὁ ἀείμνηστος Ἐθνικὸς Εὐεργέτης Γεώργιος Ζαρίφης ἐνόει αὐτὸς νὰ τὸν ἐκπαιδεύσῃ διὰ τέλους, καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος διὰ πλουσίας ὑποτροφίας τὸν ἀποστέλλει εἰς Ἀθήνας.

Ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλολογίαν.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐφάνη παράξενος τύπος. Κατατομὴ ἰδιαζόντως ἀνατολική, ἦτο ἐκ τῶν προνομιούχων ἐκείνων οἵτινες ἐγχαράττονται διαρκῶς εἰς τὴν μνήμην. Ὀφθαλμοὶ λοξοὶ ὡς κινέζου φρύδια καμαρωτά, λοξά, κατάμαυρα, φυσιογνωμία **mignon** ἀλλὰ μὲ ἐξωγκωμένα μῆλα ρουμελιώτου πρόσφυγος. Καὶ φωνήν! ὤ! οὐδέποτε εἰς τὴν ζωήν του παρεδέχθη ὅτι εἶνε σκληρά. Ὅταν πρωτοετὴς φοιτητὴς ἀκόμη, τῷ 1874 ἐν τῷ ποιητικῷ διαγωνισμῷ ἐβραβεύθη καὶ ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἀγωνοδίκου ἐκθέσεως ἀείμνηστος Ἀφεντούλης ἐκάλεσεν, ἵνα στεφανώσῃ τὸν ποιητὴν ὁ κόσμος εἶχεν ἀπορήσῃ διὰ τὸν παράξενον αὐτὸν τύπον. Ἀλλ' ἀμέσως ὅλη ἡ ἀπορία του μετηλλάγη εἰς θερμὴν συμπάθειαν διὰ τὸν ἐνθουσιασμόν, μεθ' οὗ ἐκρίθη τὸ ποίημά του «ὁ Κόδρος».

Ὁ εἰσηγητὴς εὗρε «στιχουργίαν ἀνεπίληπτον, γλῶσσαν οὐ μόνον γραμματικῶς ἀκριβεστάτην ἀλλὰ καὶ ἔχουσαν πάσας τῆς ποιητικῆς καλλιλογίας τὰς ἀρετάς, τὴν χάριν, τὴν δύναμιν, τὴν γραφικὴν καλλονὴν καὶ τὴν ἰδέαν πολλάκις αἰρομένην εἰς τὸ ἀληθῆ τῆς ποιήσεως ὕψη καὶ πρωτοτύπως ἐκφραζομένην». Τὸ ποίημα ἄρχεται δι' ἐπικλήσεως πρὸς τὴν Μοῦσαν.

Μικρὸν ὑψίζων τὸν Ἑλικῶνα
ὦ Μοῦσα κόρη τοῦ οὐρανοῦ,
μυσταγωγός μου πρὸς τὸν αἰῶνα
τῶν ἰσοθέων παλαιγενοῦ

Πρὸ τοῦ ναοῦ μου κρατοῦσα φάρον
μακρῶν αἰώνων τὸν πέπλον ἆσον
ἐπὶ πηγάσου ἀνάγαγέ με
παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Κηφισσοῦ.
καὶ μ' ἕνα κλάδον στεφάνωσέ με
τοῦ καλλιδάφνου Παρνασσοῦ.

. . . .

Μετ' αὐτὸν ἐπῃνέθησαν αἱ ποιήσεις τοῦ κ. Ἀγγέλου Βλάχου καὶ τοῦ Κλέωνος Ραγκαβῆ.

Ὅταν δὲ παρὰ τῶν συναγωνιστῶν του σφοδρὰ ἠγέρθη διαμαρτυρία κατὰ τοῦ ἀγνώστου νικητοῦ, ὁ Βιζυηνὸς ἀπήντησεν εὐτόλμως ἀποδείξεις, ὅτι ὅσα σφάλματα ἐκεῖνοι εἶπον εἶνε τοὐναντίον μιμήσεις κλασικαὶ ἄψογοι, αὐτὸς δὲ γνωρίζει ποῦ χωλαίνει τὸ ποίημά του καὶ ἀνέφερε τὰ λάθη του. Εἰς δηκτικὸν δὲ ποίημα ἐσατύρισε τὰς κατ' αὐτοῦ ἐπιθέσεις τῶν συναγωνιστῶν του ἐξ ὧν εἷς ἀγορεύων αὐτοῖς λέγει τάδε.

. . . .

Ἦλθεν ἕνας ἀπὸ τόπο
βάρβαρο καὶ θρακικό
καὶ θρονιάστηκε μὲ τρόπο
σὲ σκαμνὶ ποιητικό.
Πρὶν τὸν δῶ καὶ ξεροβήξω
γιὰ καὶ σὺ κι' ὁ κὺρ Μυτάκος
πρὶν μὲ πῆτε, θὰ τὸν δείξω
πόσ' ἀπίδια βάλλ' ὁ σάκκος.

Ἀλλ' ὁ Βιζυηνὸς δὲν ἱκανοποιεῖτο ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ Γεωργίου Ζαρίφη εἰς Εὐρώπην, ἵνα σπουδάσῃ φιλοσοφίαν. Ἀρκεῖ νὰ ἴδῃ τις τὰ χειρόγραφα ὅλων τῶν καθηγητῶν του, ἅτινα ἀφῆκε, ἵνα ἀριθμήσῃ τὸ πλῆθος καὶ τὸ πολυσχιδὲς τῶν μελετῶν εἰς ἃς ἀνενδότως κατεγίνετο καὶ εἰργάζετο ὡς ἐπιστήμων ὁ Βιζυηνός. Ἐν Γοτίγγῃ ἐντὸς μικροῦ ἐξέμαθε τὴν Γερμανικὴν ἀγαπηθεὶς ὑπὸ τοῦ περικλεοῦς Λότσε, ἐν Βερολίνῳ ἐχρημάτισε πρῶτος ὁμιλητὴς τοῦ Φροντιστηρίου τοῦ μεγάλου Τσέλλερ, καὶ ἐν Λειψίᾳ ἦτο φίλος πλέον τοῦ Βούντ. Πᾶν ὅ,τι ἐπεθύμει εἰς ἐντελῆ καταρτισμόν του, ὁ Γεώργιος Ζαρίφης τῷ παρεῖχε πλουσίως. Ἡ βιβλιοθήκη του ἠρίθμει χιλιάδας τόμων τῶν κλασικωτέρων ἐκδόσεων.

Ἀλλὰ καὶ τὴν ποίησιν δὲν ἠννόει ποσῶς νὰ ἀφήσῃ. Τὸ δεύτερον ἤδη ἔτος τῶν σπουδῶν του ὁ Βιζυηνὸς ἀπέστειλεν εἰς τὸν ποιητικὸν διαγωνισμὸν νέαν συλλογὴν ποιήσεων ὑπὸ τὸν παράξενον τίτλον «Ἄρες, μάρες κουκουνάρες» συναγωνισθεὶς πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμερολογίου κ. Σκόκον εἰς τὰς λυρικὰς ποιήσεις «Ἀκτῖνες καὶ Μῦρα» λαβόντα τὸν πρῶτον ἔπαινον. Ὁ Βιζυηνὸς

ἐβραβεύθη πάλιν. Ὁ εἰσηγητὴς ἀείμνηστος Ὀρφανίδης εὗρεν ἐν τοῖς ποιήμασί του λεπτότητα πνεύματος, πολὺ τὸ ἀποφθεγματικόν, διδακτικὸν καὶ χαρίεν, πολλαχοῦ μὲν Χριστοπούλειον καὶ Ταντταλίδειον μῦρον ἀποπνέοντα ἐνιαχοῦ δὲ καὶ τῆς Ἀνακρεοντείου Μούσης τὴν φαιδρότητα μὴ στερούμενα.

Ὁ Βιζυηνὸς ἀνηγορεύθη ἐν Γερμανίᾳ διδάκτωρ τῆς φιλολογίας συγγράψας μεγάλην ἐναίσιμον μελέτην «περὶ τῆς παιδιᾶς ὑπὸ ἔποψιν ψυχολογικὴν καὶ παιδαγωγικήν». Τὸ ἑπόμενον ἔτος μετέβη εἰς Παρισίους. Ἐκεῖ ἔγραψε τὸ πρῶτον διήγημα «Τὸ ἁμάρτημα τῆς μητρός μου» ὅπερ μεταφράσας ἀπέστειλεν εἰς τὸ ἔγκριτον περιοδικὸν Nouvelle revue γενόμενον μετ' ἐπευφημιῶν δεκτὸν ὑπὸ τῆς διασήμου διευθυντρίας Madame Adam καὶ πληρωθὲν ἀντὶ 380 φράγκων. Τῇ προτροπῇ δὲ τοῦ κ. Βικέλα καὶ τοῦ φιλέλληνος Σαὶντ-Ιλαὶρ πλεῖστα ποιήματά του κατεχώρισεν εἰς γαλλικὰ καὶ γερμανικὰ περιοδικὰ ἀξιούμενα θερμοτάτων ἐπαίνων. Οἱ ἐκεῖ ὁμογενεῖς περιποιοῦντο τὸν νεαρὸν ποιητὴν μετὰ θερμῆς ἀγάπης· εἰς Λονδῖνον δὲ ὅπου μετέβη, ἐλατρεύθη σχεδὸν ὑπὸ τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς παροικίας. Ἀλλ' εἰς τὰς δάφνας ταύτας μέλας ἐπεκάθησε πέπλος. Ὁ προστάτης του Γεώργιος Ζαρίφης ἀπέθανε καὶ ὁ Βιζυηνὸς ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ πόρους ζωῆς ἐν Ἑλλάδι. Ἐντεῦθεν πληρώνει ὅλην τὴν εὔνοιαν τῆς τύχης ἀντὶ πικρῶν δακρύων. Ὅταν ἔμαθε τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου καὶ προστάτου του, προσηυχήθη πολλάκις εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἐκείνου.

Μ' ἂν εἶσαι Σύ, ποῦ πρόσταξες ἕν' ἄγγελον εἰρήνης
νἄρθῃ στὸν κόσμο νὰ τὸν βρῇ καὶ νὰ τὸν ἀναπαύσῃ
ἂν εἶσαι σὺ ποῦ σπλαγχνικὰ τ' ἀγκάλια σου προτείνεις
καὶ τὸν καλεῖς τοὺς οὐρανοὺς μαζί σου ν' ἀπολαύσῃ·
Ὢ στρέψε, διὰ τὰ ὀρφανά, τὰ δύστυχα λυπήσου
καὶ πάρ' αὐτὸ τὸ πρόσταγμα καὶ τὴν βουλὴν ὀπίσω

. . . .

Μόλις κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἀνηγορεύθη ὑφηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας διὰ τοῦ ἐπισημοτάτου συγγράμματός του «ἡ φιλοσοφία παρὰ Πλωτίνῳ». Ἡ μελέτη αὕτη ἤρκει καὶ μόνη νὰ τὸν δοξάσῃ. Φύσις ὅμως ἰδιόρρυθμος καθ' ὅλου οὔτε ὡς καθηγητὴς γυμνασίου ἦτο κατάλληλος, οὔτε εἰς κολακείας πολιτικῶν κομμάτων ἦτο εὐλύγιστος, ὥστε νὰ καταλάβῃ πανεπιστημιακὴν ἕδραν. Ἀμφότερα τῷ ἐπεφυλάξαντο στυγνὴν καταφορὰν καὶ ἄδικον πενίαν.

Καὶ ὅμως εἶχε τὴν ἄσβεστον φιλοδοξίαν νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τοῦ ὄγκου τῆς πνευματικῆς του ἐργασίας, διὰ τῆς δυνάμεως τῆς ἀξίας του. Ἀναχωρεῖ ἐκ δευτέρου εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ πόλει ἐκδίδει τὰς «Ἀτθίδας Αὔρας» συλλογὴν ποιήσεών του, ἐξ ὧν ἡ «Παράφρων» «τὸ Ὄνειρον» μάλιστα δὲ «Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος» εἶναι ποιήματα ἅτινα ὁ χρόνος ποτὲ δὲν θὰ σκιάσῃ. Ἐπιστρέφων εἰσηγεῖται πρῶτος ἐν Ἑλλάδι τὴν διηγηματογραφίαν, δημοσιεύσας ἐν τῇ Ἑστίᾳ «τὸ μόνον ἐν τῇ ζωῇ μου ταξείδιον», «ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου» — καὶ πρὸ πάντων «Αἱ συνέπειαι τῆς παλαιᾶς ἱστορίας», οὗτινος αἱ ποιητικαὶ σκηναὶ ἐξόχου δυνάμεως ἀνελίσσονται κατὰ σύμπτωσιν ἐν φρενοκομείῳ. Μὲ μικρὰν δὲ ἀνάπαυσιν ἐκδίδει δύο φιλοσοφικὰς μελέτας «περὶ καλοῦ», ἂν παραλίπωμεν τὴν «Ψυχολογίαν» καὶ «Λογικὴν» τὰ δύο του διδακτικὰ βιβλία καὶ τὰ ποιήματα ἅτινα κατὰ καιρὸν ἐν τῇ «Ἑστίᾳ» ἐδημοσίευε.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Ἐπανειλλημέναι ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου ἐγένοντο συνεδρίαι τῆς ἐπὶ τῶν προσφύγων ἐπιτροπῆς. Κατ' αὐτὰς συνεζητήθησαν τὰ διάφορα μέτρα τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνάγκη νὰ ληφθῶσι πρὸς ἀνετωτέραν ὡς ἔνεστιν ἐγκατάστασιν καὶ περίθαλψιν τῶν ἀτυχῶν προσφύγων.

Ὁ Σεβασμιώτατος Πρόεδρος καὶ τὰ ἀξιότιμα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς μεγίστας καταβάλλουσι προσπαθείας πρὸς τοῦτο· ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὑλικὰ μέσα ἡ ἐπιτροπὴ ἔχει τὴν βεβαιότητα ὅτι ταῦτα δὲν θὰ τῇ λείψωσι. Ἡ γενναιοψυχία καὶ ὁ πατριωτισμὸς τῶν ἐν Ρωσσίᾳ ὁμογενῶν παρέχει πλείστας ἐλπίδας πρὸς τοῦτο.

Αἱ συνδρομαὶ τῶν ἐκεῖ Κοινοτήτων ἐξακολουθοῦν νὰ καταφθάνουσιν ἀθρόαι. Οὕτω μετὰ τὰς συνδρομὰς τῶν Κοινοτήτων, ἃς ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει ἀνεγράψαμεν ἡ Κοινότης Σοχοὺμ ἀπέστειλε ρ. 3000, Κρίμσκαγια 2500, Σότζα ρ 25 καὶ Λαυγάνστη ρ. 74. Ἐπίσης ὁ ταμίας τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βατοὺμ ἀπέστειλε ταχυδρομικῶς ρ. 500 προεργόμενα ἐκ συνδρομῶν.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΛ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Ἔτος Α΄. *Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ 25ῃ Ἰουνίου 1916* *Ἀριθμ. 4*

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΚΑΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

"Εν τῶν ἐλαττωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπιπολάζουσι παρ' ἡμῖν εἶναι καὶ ἡ ἔλλειψις πάσης ἠθικῆς συνοχῆς καὶ ἀλληλεγγύης. Καὶ τὸ θλιβερὸν εἶνε ὅτι ἐνῷ ἄλλα πεπολιτισμένα ἔθνη καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους μεγάλη μερὶς καὶ ἑλληνικαὶ κοινότητες κατανοήσαντα τὴν ὠφέλειαν καὶ χρησιμότητα τῆς ἀλληλεγγύης διά τε τὸ ἀτομικὸν καὶ τὸ γενικὸν συμφέρον ὠργανώθησαν καὶ συνεκροτήθησαν εἰς ἑνιαίαν καὶ ἀδιάσπαστον καὶ διὰ τοῦτο ἰσχυρὰν ὀργάνωσιν, μόνον ἡμεῖς ἐδῶ ἐξακολουθοῦμεν νὰ ὑποβλέπωμεν ἀλλήλους καὶ νὰ παραβλάπτωμεν τὰ ἀμοιβαῖα συμφέροντα πορευόμενοι τὸν παλαιὸν δρόμον τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς νομιζομένης ἐξυπηρετήσεως τῶν ἀτομικῶν ἐπὶ βλάβῃ καὶ θυσίᾳ τῶν γενικῶν συμφερόντων· λησμονοῦμεν δὲ ὅτι ζημιουμένων τῶν γενικῶν συμφερόντων ἑνὸς ἔθνους ἢ μιᾶς κοινότητος καταστρέφονται μετὰ τῆς ὁλότητος καὶ τὰ συμφέροντα τῶν ἐπὶ μέρους ἀτόμων. Εἰς τὴν ἔλλειψιν ἀκριβῶς τοιαύτης ἀλληλεγγύης ἀποδίδομεν τὰς μέχρι τοῦδε βαρείας οἰκονομικὰς καὶ ἐθνικὰς ἡμῶν ζημίας· καὶ διὰ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν τῆς σωτηρίου συνοχῆς καὶ διὰ τὴν ἔνοχον ἀδιαφορίαν ἡμῶν περὶ τὴν ὑποστήριξιν καὶ οἰκονομικὴν προαγωγὴν ὑγιῶν ὁμοεθνῶν στοιχείων, παρέστημεν εἰς τὸ θλιβερὸν θέαμα νὰ ὑποστηρίξωμεν τοὺς ἐν τῇ πόλει ἀλλοεθνεῖς καὶ νὰ ἀνοίξωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν τυφλῶν καὶ νὰ ἐνισχύσωμεν αὐτοὺς οἰκονομικῶς εἰς βαθμόν, ὥστε καὶ ἐμπορικὸν ἀποκλεισμὸν νὰ τολμήσωσι νὰ ἐπιχειρήσωσι καθ' ἡμῶν πρὸ δύο ἐτῶν· διαθέσαντες δὲ τὸ πλεῖστον τῶν ἡμετέρων κεφαλαίων πρὸς πλουτισμὸν ἐκείνων προεπέμψαμεν αὐτοὺς ἐσχάτως συναποκομίζοντας καὶ ὅλον τὸν πλοῦτον ἡμῶν, ὃν ἄλλοτε ἐδανείσαμεν αὐτοῖς εἰς χρήματα ἢ ἐμπορεύματα καὶ τοῦ ὁποίου οὐδ' ἐλάχιστον μόριον ἀπέδωκαν κατὰ τὸ διάστημα τῆς διετοῦς κρίσεως· καὶ οὕτω σήμερον πολλοὶ καθήμενοι ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν περιουσιῶν των θρηνοῦσι καὶ ὀλοφύρονται αἰτιώμενοι τὸν πόλεμον καὶ τὰς περιστάσεις· ἐνῷ, ἐὰν διὰ τοῦ πλούτου ἐκείνου ὑπεστηρίζοντο ὁμογενεῖς ἔμποροι ἢ μικρέμποροι τίμιοι καὶ εὐφυεῖς νέοι, ὧν πολλοὶ πρὸς πορισμὸν τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου τεθέντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀλλοεθνῶν ἐμύησαν αὐτοὺς εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἐμπορικῆς μεθόδου καὶ ἐπιστήμης, καὶ οἱ ὑπάλληλοι ἀνέδειξαν τοὺς κυρίους μεγάλους καὶ ἰσχυρούς, καὶ ὁ πλοῦτος θὰ παρέμενεν ἐθνικὸς καὶ ἀτομικαὶ περιουσίαι δὲν θὰ κατεστρέφοντο, ὡς κατεστράφησαν διὰ τὴν ἡμετέραν ἀπασθαλίαν καὶ τὸν ἄκρατον ἡμῶν ἐγωϊσμόν.

Ἀλλ ὁ καιρὸς νὰ περισυλλέξωμεν τὰ συντρίμματα τῶν περιουσιῶν καὶ νὰ ἀνεγείρωμεν ἢ συμπληρώσωμεν τὸ ἐθνικὸν οἰκονομικὸν ἡμῶν οἰκοδόμημα δὲν παρῆλθεν, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐξορίσωμεν ἐκ μέσου ἡμῶν τὴν ἀπαισίαν θεὰν "Εριν καὶ τὸν ἐπάρατον καὶ ἀσυνείδητον ἀνταγωνισμὸν τοῦ μὲν κατὰ τοῦ δέ, καὶ νὰ ἐνοικίσωμεν ἐν μέσῳ ἡμῶν τὴν γλυκεῖαν καὶ θείαν 'Ομόνοιαν καὶ τὴν εὐεργετικὴν εἰς

πάντας Ἀλληλεγγύην. Οὐδὲ πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἀπέναντι τῆς διαχυτικῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἐγωϊσμοῦ τῶν ἐπὶ μέρους ἀτόμων ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ἑνότητος καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπορρεούσης ἀτομιστικῆς ἀντιλήψεως τοῦ κόσμου, ἡ ἀμοιβαία βοήθεια καὶ ἡ ἀλληλεγγύη καὶ οἱ ἐντεῦθεν ἀπορρέοντες σύνδεσμοι ἀποτελοῦν προπύργιον ἰσχυρόν: μεγάλως δὲ συντελοῦντες εἰς τὴν διατήρησιν τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς καὶ τάξεως εἶνε συγχρόνως σαφὲς μέτρον καὶ κριτήριον τῆς ἀξίας τῶν ἡνωμένων δυνάμεων, αἵτινες ἐκδηλοῦνται καὶ ἐνεργοῦσιν ἐν τῇ ἐθνικῇ καὶ οἰκονομικῇ ἀλληλεγγύῃ καὶ ἐν τοῖς συνδέσμοις. Οἱ τοιοῦτοι σύνδεσμοι πολυάριθμοι ὑπάρχοντες πανταχοῦ τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν ἤρχισαν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν νὰ ἱδρύωνται ἐπὶ τῶν συντριμμάτων τῆς ἐμπράκτου δεσποτείας τοῦ ἀτομισμοῦ, ἔχοντος ὡς ἀξίωμα «ἕκαστος ἐπαρκείτω αὐτὸς ἑαυτῷ καὶ ἂν μὴ δύναται τοῦτο, πυρὶ μιγήτω.» Ἀκριβῶς δὲ ὅτε ὑπερίσχυσεν ἡ ἀρχὴ αὕτη τοῦ ἀκράτου ἐγωϊσμοῦ ἐπῆλθεν, ὡς συνήθως, καὶ ἡ ἀντίδρασις καὶ ἡ ἀπότομος ἐπὶ τὸ ἐναντίον μεταβολή· κατὰ τὸν νόμον δὲ τῶν ῥυθμικῶν κινήσεων καὶ ἀντιθέσεων, ὅστις ἐπικρατεῖ πανταχοῦ τοῦ ψυχικοῦ βίου ὁσάκις ἐμπράκτως ἐφαρμόζονται αἱ τέως μόνον κατὰ θεωρίαν ὑπάρχουσαι ἀρχαί, προῆλθεν ἡ σήμερον παρατηρουμένη ἀντίθετος τάσις τῆς συνενώσεως τῶν ἐπὶ μέρους δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν εἰς ἰσχυροτέρους συνδέσμους δυνάμεων πρὸς τελεσφορωτέραν δρᾶσιν. Καὶ οὕτω ἀναζῶσι πάλιν αἱ ἰδέαι, τὰς ὁποίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19 αἰῶνος καὶ κατόπιν διάφοροι φιλόσοφοι ἀντέταξαν εἰς τὸν ἀτομισμὸν ἑτέρων φιλοσόφων, αἱ δὲ συντεχνίαι τοῦ μεσαίωνος, οἷαι σώζονται παρ' ὑμῖν μέχρι τῆς σήμερον, ἀνενεώθησαν ὑπὸ τύπον σύμφωνον πρὸς τὴν μόρφωσιν καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ πρὸς τὴν νεωτέραν ἔννοιαν τοῦ κράτους.

Τοιαύτην ἔχοντες τὴν ἀρχὴν οἱ σύνδεσμοι παρουσιάζονται ὑπὸ διαφόρους μορφὰς ἀναλόγως τῆς μεγαλυτέρας ἢ μικροτέρας συνεκτικῆς δυνάμεως τῶν μελῶν· οὕτω τὴν ἐλευθερωτέραν καὶ χαλαρωτέραν ἔκφανσιν τοῦ συνδέσμου παρουσιάζει ὁ σύλλογος· στενωτέρα εἶναι ἡ ἔννοια τῆς ἑταιρείας, δηλοῦσα ἕνωσιν πρὸς ὡρισμένον σκοπόν, ὅστις ἕνεκα τοῦ μονιμωτέρου συμφέροντος, τὸ ὁποῖον ἐπιζητεῖ, ἀπαιτεῖ καὶ στερεώτερον σύνδεσμον τῶν μελῶν· διάφορος τῆς ἑταιρείας εἶνε ἡ συντροφία, τῆς ὁποίας ὁ κοινὸς σκοπὸς ἀπαιτεῖ ἑνότητα δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν ἐπεκτεινομένων καὶ εἰς ἄλλας σφαίρας τοῦ βίου καὶ τέλος τῆς συντροφίας διάφορον εἶναι τὸ σωματεῖον. Σπουδαιοτέρα τῶν ἐξωτερικῶν τούτων διαφορῶν ὑπὸ ἔποψιν ἠθικὴν εἶνε ἡ διαφορὰ τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκουσιν οἱ σύνδεσμοι οὗτοι. Εἶνε δὲ οἱ σκοποὶ οὗτοι εἴτε ἀτομικῆς εἴτε κοινωνικῆς εἴτε φιλανθρωπικῆς φύσεως ἢ καὶ κρᾶμα τῶν δύο ἢ καὶ τῶν τριῶν τούτων στοιχείων. Οὕτω π. χ. ὁ προσχωρῶν εἰς ἑταιρείαν τινὰ ἢ σύνδεσμον ἐμπόρων καὶ ἐπαγγελματιῶν πράττει τοῦτο πρώτιστα μὲν πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ συμφέρον, ἔπειτα δὲ ἵνα ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἑταίρων ἐργασθῇ πρὸς οἰκονομικὴν εὐρωστίαν τοῦ ἔθνους καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν κοινωνικῶν καὶ ἐθνικῶν σκοπῶν. Ὁμοίως ὁ φιλανθρωπικὸς σύλλογος, οἷα εἶνε ἡ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν καρποφόρως δρῶσα ἐνταῦθα Φιλόπτωχος Ἀδελφότης, ἐργάζεται κυρίως πρὸς σκοποὺς φιλανθρώπους· ἐφ' ὅσον ὅμως ὑπάγεται καὶ εἴς τινας τοπικὰς σχέσεις καὶ ζητεῖ νὰ ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιδιώκει συγχρόνως καὶ σκοποὺς κοινωνικούς. Τέλος οἱ πολιτικοὶ σύνδεσμοι πλὴν τοῦ φιλανθρωπικοῦ καὶ κοινωνικοῦ σκοποῦ ἔργον ἔχουσι νὰ προάγωσι τὰς πολιτείας καὶ τὰ κράτη, ὑποδεικνύοντες τὰ δέοντα γενέσθαι ἢ παρασκευάζοντες τὴν δημοσίαν γνώμην εἰς ἐπειγούσας μεταρρυθμίσεις καὶ εἰς τὴν πρόοδον· καὶ ἐν ὁμαλαῖς δὲ καὶ ἀνωμάλοις περιστάσεσι μεγάλαι εἶναι αἱ ὑπηρεσίαι, τὰς ὁποίας οἱ σύνδεσμοι οὗτοι παρέχουν εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν κρατῶν. Πολλοῦ λόγου ἄξιοι εἶνε καὶ οἱ ἐκπαιδευτικοὶ καὶ μορφωτικοὶ σύλλογοι καὶ ὅμιλοι, σκοπὸν ἔχοντες τὴν ἀνάπτυξιν οἱωνδήποτε πνευματικῶν συμφερόντων καὶ διὰ τοῦτο εἶνε σπουδαῖοι παράγοντες πάσης κοινωνικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς δράσεως· τοιοῦτοι εἶνε οἱ θρησκευτικοί, ἐκπαιδευτικοὶ καὶ καλλιτεχνικοὶ σύλλογοι, ἱδρυόμενοι εἴτε πρὸς ἴδιον τῶν μελῶν σκοπὸν καὶ πρὸς ἰδίαν αὐτῶν θρησκευτικὴν καὶ πνευματικὴν ὠφέλειαν, εἴτε ὑπερ συνηθέστερον πρὸς γενικώτερον σκοπὸν ἐπιδιώκοντες τὴν παρὰ τῷ λαῷ ἢ τάξει κοινωνικῇ διάδοσιν τῆς θρησκείας καὶ τῆς παιδείας. Πόση δὲ εἶνε ἡ ἀπὸ τῆς ἑνότητος τῶν συνδέσμων τούτων δύναμις μαρτυροῦσι πλὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ οἱ ἐν Εὐρώπῃ ἄριστα ὠργανωμένοι σύνδεσμοι τῶν ἐμπόρων, ἐπιστημόνων, διδασκάλων καὶ ἐργατῶν ἐν γένει· οἱ σύλλογοι οὗτοι ἀφ' ὅτου κατήντησαν καὶ σύνδεσμοι πολιτικοὶ ἔθεσαν ὡς σκο-

πὸν τῆς δράσεώς των πλὴν τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν τοῦ σωματείου καὶ τὴν πλήρη ἀναμόρφωσιν τῆς κοινωνίας καὶ κατώρθωσαν πράγματι οἱ σύνδεσμοι οὗτοι νὰ ἀνυψώσουν τὰς τάξεις ταύτας οὐ μόνον διότι δραστηρίως εἰργάσθησαν καὶ ἐργάζονται πρὸς βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς θέσεως τῶν μελῶν, ἀλλὰ καὶ διότι κινήσαντες τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ πλείστων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν προβλημάτων συνετέλεσαν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς καθόλου ἐπιστήμης καὶ μορφώσεως.

Τοιαύτης δὲ οὔσης τῆς χρησιμότητος τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῶν συλλόγων, οἴκοθεν ἐννοεῖται ἡ προσγινομένη ἡμῖν μεγάλη ζημία ἐφ᾽ ὅσον παραμένομεν ἀτομισταὶ καὶ ἐστερημένοι πάσης συνοχῆς· ἐνῷ ἐὰν ἐργασθῶμεν πάντες πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἀμοιβαίας οἰκονομικῆς καὶ ἠθικῆς ὑποστηρίξεως καὶ διὰ τούτων ὀργανωθῶμεν εἰς ἐθνικὸν οἰκονομικὸν καὶ ἠθικὸν σύλλογον, ἡ ἑνότης τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν συμφερόντων θὰ συνέχῃ τὰ ἄτομα πρὸς ἄλληλα, θὰ ἐνισχύσῃ τὴν συναίσθησιν τῆς ἐθνικῆς τιμῆς καὶ ἀξιοπρεπείας, θὰ παιδαγωγῇ εἰς πειθαρχίαν καὶ κοινὴν δρᾶσιν καὶ θὰ ὑποτάσσῃ τὰ ἀτομικὰ εἰς τὰ γενικὰ συμφέροντα, τῶν ὁποίων μόνον προαγομένων εἶνε δυνατὸν νὰ προάγωνται καὶ τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα. Τὴν ἑνότητα ταύτην καὶ ἀλληλεγγύην ἀπαιτοῦσι καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος καὶ αἱ περιστάσεις καὶ μόνον διὰ τῆς ἑνότητος καὶ εἰλικρινοῦς συνεργασίας καὶ ἀμοιβαίας ὑποστηρίξεως θὰ δυνηθῶμεν νὰ κρατήσωμεν ἣν ἡ θεὰ Νέμεσις ἐδημιούργησεν ἡμῖν ἐθνικὴν θέσιν ἐν Τραπεζοῦντι καὶ νὰ ἀντισῶμεν ἐπιτυχῶς κατὰ παντὸς ἄλλοθεν συναγωνισμοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ ἐπέλθῃ, ἐὰν δὲν σπεύσωμεν νὰ συνασπισθῶμεν ὅλοι διὰ τῆς ἠθικῆς καὶ οἰκονομικῆς συνοχῆς καὶ ἀλληλεγγύης· ἂν μὴ ἐγκαίρως συνασπισθῶμεν ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης.

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 30).

Οἱ Κομνηνοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος ἀποθανὼν τὸ 1025 μ. Χ. κατέλιπεν εἰς τοὺς ἀναξίους καὶ ἀνικάνους διαδόχους του κληρονομίαν λαμπρὰν μὲν καὶ ἐπίζηλον, βαρυτάτην ὅμως καὶ δυσβάστακτον· διότι κράτος ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης μέχρι τῶν παραλίων τῆς Συρίας, καὶ ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, καὶ περικυκλούμενον ὑπὸ ἐχθρῶν πολυαρίθμων, καραδοκούντων χρόνον εὔθετον νὰ εἰσβάλωσιν εἰς αὐτὸ καὶ νὰ ἀπειλήσωσι καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ὕπαρξίν του, κράτος τοιοῦτον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κυβερνηθῇ οὔτε ὑπὸ τοῦ προβεβηκότος ἤδη τὴν ἡλικίαν καὶ ἐκφύλου ἀδελφοῦ του Κωνσταντίνου τοῦ Η΄, οὔτε ὑπὸ τῶν τυχαρπάξων καὶ γελοίων διαδόχων του, οὔτε ὑπὸ τοῦ κρονολήρου γέροντος Μιχαήλ, τοῦ κατὰ παράδοξον τῆς τύχης εἰρωνείαν Στρατιωτικοῦ ἐπιλεγομένου, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀναβιβάσει εἰς τὸν θρόνον ἡ ἑτέρα τῶν μερίδων, εἰς ἃς εἶχε διαιρεθῆ τότε ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀριστοκρατία, διὰ νὰ δύναται νὰ ἄγῃ καὶ φέρῃ αὐτὸν κατὰ βούλησιν. Τὴν τοιαύτην κατάστασιν μὴ ἀνεχόμενοι οἱ ἀποτελοῦντες τὴν στρατιωτικὴν μερίδα στρατηγοί, ὁ Κεκαυμένος, ὁ Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνός, ὁ Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας καὶ ἄλλοι, οἵτινες ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Βουλγαροκτόνου μορφωθέντες καὶ οὐχὶ ἅπαξ ὑπὲρ τοῦ κράτους ἐκείνου προκινδυνεύσαντες, μετ᾽ ἄλγους ψυχικοῦ ἔβλεπον τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τῆς ἀσώτου καὶ μωρᾶς τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων διοικήσεως, ἀποφασίζουσι νὰ ἀναβιβάσωσιν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἄνδρα ἱκανὸν ἅμα καὶ ἔμπειρον, δυνάμενον νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς πανταχόθεν ἀπειλοῦντας τὸ κράτος κινδύνους, καὶ ὡς τοιοῦτον πάντες ὁμοφώνως ἐθεώρησαν τὸν γενναῖον καὶ συνετὸν συναγωνιστὴν αὐτῶν Κατακαλὼν τὸν Κεκαυμένον. Οὗτος ὅμως φύσει μετριόφρων ὤν, καὶ ἀναλογιζόμενος, ὅτι ἐστερεῖτο τῆς ἐκ τῆς καταγωγῆς του ἐπιβολῆς, προτείνει ἀντὶ ἑαυτοῦ τὸν Ἰσαάκιον, συνενοῦντα τὴν γενναιότητα καὶ σύνεσιν μετὰ τῆς αἴγλης τοῦ οἰκογενειακοῦ του ὀνόματος, ὃν καὶ ἀνευφημεῖ ἐνώπιον πάντων ὡς Αὐτοκράτορα. Ὁ Ἰσαάκιος ἀνακηρυχθεὶς ὑπέρτατος ἄρχων ὑπὸ τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ στρατοῦ καὶ τῶν ἀρχηγῶν αὐτοῦ, σπεύδει ἀμέσως πρὸς τὴν βασιλεύουσαν· καὶ ἀναχαιτίζεται μὲν παρὰ τὴν Νίκαιαν ὑπὸ τοῦ ἐπερχο-

μένου κατ' αὐτοῦ στρατοῦ τοῦ Μιχαήλ, καὶ ἀναγκάζεται νὰ συνάψη μάχην πεισματώδη, ἀναδειχθεὶς δμως νικητὴς εἰσέρχεται θριαμβευτικῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀναγκάζει τὸν μὲν Μιχαὴλ νὰ παραιτηθῇ, τὴν δὲ ἀντίθετον μερίδα νὰ ἀναγνωρίση αὐτὸν ὡς Αὐτοκράτορα.

Οὕτω λοιπὸν ὁ Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς πρῶτος αὐτὸς ἐκ τοῦ ἐπιφανοῦς οἴκου του περιβληθεὶς τὴν βασιλικὴν πορφύραν στέφεται ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου τοῦ 1057 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ Κηρουλαρίου Αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων. Ἀλλὰ πολὺς χρόνος δὲν παρῆλθε, καὶ ὁ Ἰσαάκιος, ὅστις φύσει ἦτο μετριοπαθὴς καὶ μετρίως φιλόδοξος, ἤρχισε νὰ αἰσθάνηται ποιάν τινὰ ἀπογοήτευσιν προερχομένην οὐχὶ τόσον ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ κράτους δυσχερειῶν, διότι μόλις ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον μετ' ἀπιστεύτου ταχύτητος καὶ εὐκολίας ἀπέκρουσε δυο θρασείας κατὰ τοῦ κράτους του ἐπιδρομὰς τῶν Οὔγγρων καὶ Πετσενέγων [1], ὅσον ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν δυσχερειῶν καὶ ἐκ τῆς ἀκατασχέτως χωρούσης ἀποσυνθέσεως. Μετὰ διετῆ λοιπὸν περίπου βασιλείαν νοσήσας παραιτεῖται οἰκειοθελῶς τοῦ θρόνου, καὶ τὸν μοναχικὸν βίον ἀσπασθεὶς ἐγκλείει ἑαυτὸν ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Στουδίου. Ἀντὶ ὅμως νὰ ὁρίσῃ ὡς διάδοχον αὐτοῦ τὸν ἀδελφόν του Ἰωάννην τὸν Κομνηνόν, ἢ ἄλλον τινα τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ συγγενῶν, παρέδωκε τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν εἰς τὸν ἀρχαῖον συναγωνιστήν του Κωνσταντῖνον τὸν Δούκαν.

Οἱ λόγοι, δι' οὓς ὁ Ἰσαάκιος γενόμενος ἀρχηγὸς δυναστείας δὲν ἠθέλησεν, ἐν ᾧ ἠδύνατο, νὰ διατηρήσῃ αὐτὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἀλλὰ προυτίμησε νὰ ἴδη αὐτὴν λήγουσαν μόλις ἀρξαμένην, δὲν εἶνε ἀκριβῶς γνωστοί. Ἴσως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐκ μέρους τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου ἔλλειψις προθυμίας νὰ δεχθῇ θρόνον μεστὸν τοσούτων δυσχερειῶν, ὡς ἀναφέρει ὁ χρονογράφος Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος, ἀφ' ἑνὸς δὲ ἡ σκέψις, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας ὄχι μόνον περὶ τὰ πολεμικὰ ἦτο ἔμπειρος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀντίθετον μερίδα μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀρεστός, ἔπεισαν τὸν Ἰσαάκιον νὰ προτιμήσῃ αὐτὸν παντὸς ἄλλου συγγενοῦς του, ἔστω καὶ ἂν ἀποτόμως διεκόπτετο ἡ δυναστεία, ἧς οὗτος ἀρχηγέτης ἐγένετο. Ἐν τούτοις οὔτε ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας, οὔτε οἱ διαδεχθέντες αὐτόν, ἐκτὸς ἴσως τοῦ ἡρωϊκοῦ ἀλλ' ἀτυχοῦς Ρωμανοῦ τοῦ Διογένους, ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰς δεινὰς περιστάσεις, εἰς ἃς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος τότε εὑρίσκετο· διότι ὄχι μόνον ἰσχυροὶ ἐξωτερικοὶ ἐχθροί, οἱ Σελτζουκίδαι Τοῦρκοι ἐξ Ἀνατολῶν καὶ οἱ Νορμανδοὶ καὶ Οὖζοι [2] ἐκ Δυσμῶν, ἠπείλουν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τοῦ κράτους τὴν ὕπαρξιν, ἀλλὰ καί, ὅπερ τὸ χείριστον, αὐτοὶ οἱ ταχθέντες ὡς πρόμαχοι καὶ ὑπερασπισταὶ τοῦ κράτους στρατηγοὶ ἐρίζοντες περὶ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς ἀντιπαρετάσσοντο κατ' ἀλλήλων, καὶ ἔφθειρον καὶ ἐξησθένουν καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς ὀλίγας δυνάμεις, τὰς ὁποίας τότε τὸ Βυζαντιακὸν κράτος διέθετεν.

Σωτὴρ τότε τοῦ πανταχόθεν καταρρέοντος κράτους ἀναφαίνεται ὁ νεαρὸς τοῦ Ἰσαακίου ἀνεψιός, Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός. Ὁ Ἀλέξιος ἦτο τρίτος υἱὸς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, ἀδελφοῦ τοῦ Ἰσαακίου, καὶ τῆς πολυπράγμονος καὶ φιλοδόξου Ἄννης τῆς Δαλασσηνῆς, ἥτις βαρέως ἔφερεν, ὡς ἱστορεῖ ὁ Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος, διότι εὐτυχήσασα νὰ εὑρεθῇ τόσον πλησίον τοῦ θρόνου, δὲν κατώρθωσε νὰ περιβληθῇ τὴν ἁλουργίδα καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν φιλοδοξίαν της· νεώτατος ἤδη ὢν εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν Αὐτοκράτορα Ρωμανὸν τὸν Διογένην εἰς τὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἐκστρατείαν, καὶ ἐνωρὶς λίαν ἔδειξεν, ὅτι ἡ φύσις εἶχε προικίσει αὐτὸν διὰ σπανίων καὶ ἐξόχων προτερημάτων, ἅτινα ἔτι μᾶλλον ἐπέρρωσε καὶ λαμπρότερα κατέστησεν ἡ λαμπρὰ ἀνατροφή, ἧς ἐκ μέρους τῆς Ἄννης τῆς Δαλασσηνῆς, τῆς **μητρὸς τῶν Κομνηνῶν**, ἔτυχεν. Ὁ τολμηρὸς καὶ μεγαλοπράγμων Ἀλέξιος τὸ μὲν βλέπων τὴν ὁσημέραι αὐξανομένην ἐν τῷ κράτει παράλυσιν, τὸ δὲ μὴ ἀνεχόμενος νὰ βλέπῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἐφ' οὗ πρὸ δύο περίπου δεκαετηρίδων εἶχεν ἀνέλθῃ ὁ θεῖός του Ἰσαάκιος, τὸν παρανόμως καὶ ἀναξίως καταλαβόντα τὸ ὑπέρτατον ἀξίωμα Νικηφόρο τὸν Βοτανειάτην, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν διστάζει νὰ καταβιβάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ θρόνου ἐκείνου, ὅθεν ἀπελθὼν κρύφα εἰς Μ. Ἀσίαν, καὶ εὐχερῶς προσοικειωθεὶς τὸν στρατὸν καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτοῦ, ἐπέρχεται κατὰ τῆς βασιλευούσης, καὶ γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τοῦ λαοῦ, στέφεται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κοσμᾶ ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1081 Αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων ἐν ἡλικίᾳ 24 ἐτῶν, καὶ οὕτω γίνεται ὁ δεύτερος καὶ πραγματικὸς ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΔΥΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ 1461 ΚΑΙ 1916

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.)

Ὁ Σουλτᾶνος Μεχμὲτ ὁ Β.' ἀπῄτησε τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως, ἀπειλῶν τὸν Δαβίδ, ὅτι ἐν περιπτώσει ἀρνήσεώς του θὰ ἦτο οἰκτρὰ ἡ τύχη καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπηκόων του. Ὁ Δαβὶδ δὲν ἐπτοήθη ἀμέσως ἀπὸ τὰς ἀπειλὰς αὐτάς, καὶ πρὸς στιγμὴν ἀπεφάσισε νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην τῶν ὅπλων, καίτοι ἐγνώριζεν ὅτι αὕτη ὑπῆρξε πάντοτε δυσμενὴς πρὸς τοὺς Ἕλληνας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

---

1). Λέγονται καὶ Πατσινάκαι· ἦσαν φυλὴ Τουρκική.

2). Φυλὴ Τουρκικὴ ἀπὸ τῶν Νοτιοανατολ. ὀχθῶν τοῦ Βόλγα ἐξορμήσασα.

Ὁ πάντοτε γενναιόφρων λαὸς συνεμερίζετο τὴν γνώμην τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ Δαβὶδ ἐπηρεασθείς, φαίνεται, ἀπὸ τὰς εἰσηγήσεις τοῦ προδοτικῶς σχεδὸν πολιτευθέντος Γεωργίου Ἀμοιρούτζη ἐλιποψύχησε κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν καὶ συγκατετέθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Γεώργιος ὁ Ἀμοιρούτζης ἦτο persona grata εἰς τοὺς τουρκικοὺς πολιτικοὺς κύκλους καὶ ἐχρησίμευεν ὡς μεσάζον πρόσωπον κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις. Ὁ Δαβὶδ ἐβολιδοσκόπησε τὸν ἀντίπαλόν του Μεχμέτ, ἂν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ διεξάγωνται αἱ διαπραγματεύσεις ἐπὶ τῇ βάσει παλαιᾶς τινος συνθήκης ὑφισταμένης μεταξὺ τῆς Τραπεζουντιακῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῶν Ὀθωμανῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καλογιάννη. Ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Μαχμοὺτ ἐξ ὀνόματος τοῦ Σουλτάνου ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Δαβὶδ διὰ τοῦ Ἀμοιρούτζη τὰ ἑξῆς: «Βασιλεῦ Τραπεζοῦντος γένους τοῦ Ἑλλήνων βασιλείου Βασιλεὺς μέγας τάδε λέγει: ὡς ὁρᾷς μὲν ὅσην χώραν διαπορευόμενος ἐξουσιάσατο· εἰ μὲν οὖν αὐτίκα τὴν πόλιν παραδῷς τῷ βασιλεῖ καὶ χώραν μὲν παρέχεταί σοι, ὡς καὶ τῷ Ἑλλήνων ἡγεμόνι τῆς Πελοποννήσου Δημητρίῳ ἐδωρήσατο εὐδαιμονίαν τε καὶ νήσους καὶ Αἶνον πόλιν εὐδαίμονα καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ὧν κάθηται εὐδαιμονῶν. Εἰ δὲ μὴ πειθόμενος ἀντέχειν ἐθέλεις, ἴσθι τήν τε πόλιν ἐξανδραποδίσαντα οὐ πολλῷ ὕστερον (οὐ γὰρ ἂν Μέγας Βασιλεὺς ἀπαναστήσεται μὴ ἐξελὼν πρότερον ὑμᾶς) καὶ αἰσχίστῳ παραδώσοντα θανάτῳ». Ὁ Δαβὶδ πτοηθεὶς ἀπὸ τὸν αὐστηρὸν τόνον τῆς διακοινώσεως δὲν ἐδίστασε πλέον νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸ πεπρωμένον καὶ νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν εἰς τὸν φοβερὸν κατακτητήν· ἰδοὺ ἡ δουλοπρεπὴς ἀπάντησις τοῦ Δαβίδ. «Ἀλλ' ἡμεῖς καὶ πρότερον τὰς βασιλικὰς σπονδὰς οὐ παραβαίνοντες, τόν τε ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως πέμψαντες, ἕτοιμοι εἶμεν ἐφ' ὅ,τι ἂν κελεύῃ ὁ Βασιλεὺς ἴεσθαι αὐτίκα πειθόμενοι, καὶ τῷ Ναυάρχῳ τοῦ Βασιλέως τότε ἐλέγομεν, ὡς ἂν μὴ τὴν χώραν κακῶς ποιοῦντες ληΐζωνται, ὡς ἂν ἐπίῃ ὁ Βασιλεὺς προχωρήσειν αὐτῷ παρεσκευάσμεθα». Ἡ τελευταία πλέον ὥρα ἐσήμανε: ἡ Τραπεζοῦς παρεδίδετο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Δαβὶδ εἰς τὸν Σουλτᾶνον Μεχμὲτ καὶ ἡ αὐτοκρατορία τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν κατεβιβάζετο εἰς τὸν τάφον ἄνευ ἐπικηδείων τιμῶν. Μία ἱστορικὴ παράδοσις τόσον μακρὰ καὶ ἔνδοξος θὰ ἦτο ἀξία βεβαίως μείζονος εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἀνθρωπίνη ἀδυναμία ἐπηρεαζομένη ἀπὸ τὴν χαλεπότητα τῶν καιρῶν ἠμπόδισε τὸν ἀτυχῆ Δαβὶδ ἀπὸ τοῦ νὰ πράξῃ ὅτι ἐπέβαλλεν αὐτῷ ἡ ἐθνικὴ τιμή. Ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὴν γενναίαν καὶ ἐθνοσωτήριον ἀπόφασίν του ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὰς παλαιὰς ἐνδόξους παραδόσεις τοῦ θρόνου του, ἐνῷ οἱ περὶ τὸν Δαβὶδ ἔπεσαν θύματα τῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως τῶν τελευταίων ἀδόξων ἡμερῶν. Ὁπωσδήποτε ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχασε τὸ τελευταῖον ἰσχυρὸν ἔρεισμά του ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ καὶ ὁ ἰδιόρρυθμος Τραπεζουντιακὸς πολιτισμὸς ὑπεχώρησε περιδεὴς εἰς τὸν Μουσουλμανοτουρκικόν. Ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Τραπεζοῦντος ἀδάμαστος εἰς τὸ ἐθνικόν του φρόνημα ὑπερήσπισε ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ σθεναρῶς τὸν πολιτισμόν του εἰς ὅλας τὰς περιπετείας τῆς τύχης μέχρι τῆς ἐπικρατήσεως τῆς βυζαντινῆς ἰδέας, ὅτε πλέον ἐγένετο σπουδαιότατος ἐθνικὸς παράγων, εἰς τὰς ἀπομεμακρυσμένας ταύτας ἀκτάς. Τὸ ἔθνος μας κλονιζόμενον κατὰ τὴν μεγάλην κρίσιν τοῦ 1204 ἐδῶ, ὅπως καὶ εἰς τὴν Νίκαιαν, εὗρεν ἰσχυρὸν ἔρεισμα διὰ νὰ στηριχθῇ. Ἔκτοτε ἡ Τραπεζοῦς ἀναδειχθεῖσα αὐτοκρατορικὴ πόλις ἀνέλαβε τὸ βαρὺ καθῆκον νὰ ὑπερασπίζῃ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν τοῦ Πόντου. Δύναταί τις δὲ νὰ εἴπῃ ὅτι εὐόρκως ἐξεπλήρωσεν τὴν ἀποστολὴν ταύτην μέχρι τοῦ 1461, ὅτε ἐπαρεσύρθη καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὰ πελώρια κύματα τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ ναυαγίου. Τότε καὶ ἡ τύχη τῆς Τραπεζοῦντος ὑπῆρξεν οἰκτρά· ὁ Δαβὶδ συντετριμμένος ἐγκατέλειψε τὰ ἀνάκτορά του, εἰς τὰ ὁποῖα ἐγκατεστάθη ὁ τοῦρκος διοικητὴς τῆς πόλεως καὶ ἐπεβιβάσθη ἐπὶ πλοίου μετὰ τῆς οἰκογενείας του διευθυνόμενος εἰς Κων)πολιν, ὅθεν ἤχθη εἰς Σέρρας. Τὸν Δαβὶδ κατὰ διαταγὴν τοῦ Μωάμεθ ἠκολούθησαν πολλαὶ εὐγενεῖς οἰκογένειαι τῆς Τραπεζοῦντος. Ὁ δὲ λαὸς ἐγκαταλελειμμένος εἰς τὴν διάκρισιν τῶν κατακτητῶν, ὑπέστη ὅλας τὰς τρομερὰς συνεπείας τοῦ δεινοῦ ἐκείνου κλονισμοῦ. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐσεβάσθησαν τὴν συμφορὰν τῶν ἡττημένων· ἡ περιουσία των διηρπάγη καὶ ἡ τιμή των κατερρυπώθη· ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἐντὸς τῶν τειχῶν πόλιν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκτὸς τῶν τειχῶν εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς πόλεως, τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ τὸν ἅγιον Φίλιππον. Πλεῖστοι κατέφυγον εἰς τὰς ἐν τῇ μεσογαίᾳ κώμας, εἰς μέρη βραχώδη καὶ ἀπρόσιτα, ὥστε ἐκεῖ νὰ δύνανται ἀφόβως νὰ θρηνῶσι τὴν συμφοράν των. Ὅπως ἀλλαχοῦ οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁ λαὸς κυρίως ὑπῆρξε τὸ θῦμα· ἐκεῖνος ἐσφάγη, ἐκεῖνος ἠτιμάσθη, ἐκεῖνος ἐληστεύθη· ἐκεῖνος τέλος ὑπεδουλώθη. Ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἀνείκαστος ἡ συμφορά του· εὑρέθη αἰφνιδίως ἐστερημένος τῶν πάντων ἐν μέσῳ περιβάλλοντος ἀγρίου, οὐδὲν οὐδαμόθεν ἐλπίζων. Ὤφειλεν ἐξ ἑαυτοῦ νὰ ἀντλῇ παρηγορίαν, ἀπὸ τὰς παραδόσεις του τὰς ἐθνικὰς νὰ ἀρύεται δύναμιν ὅπως ἀντιμετωπίζῃ τὰς χαλεπὰς ἐκείνας καὶ φρικώδεις στιγμάς. Ἡ κατάρρευσις ἡ ἐθνικὴ ἦτο πλέον πλήρης καὶ τελεία· οὐδὲν ἔμενεν ὀρθόν· ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ὁλόκληρος ἔπλεεν εἰς τὸ αἷμά της· ὁ Κωνσταντῖνος ἐφονεύθη καὶ ὁ Δαβὶδ ἤχθη εἰς αἰχμαλωσίαν. Τὸ ἔθνος ἀφ' οὗ πλέον ἔχασε τὴν πολιτικήν του ἀνεξαρτησίαν, ἐστερήθη ὅλων τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν του, εἰς τὰς ἠθικάς του μόνον δυνάμεις ἀπορρεούσας ἀπὸ τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν του ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ ἔρεισμα ὥστε νὰ περισώσῃ τοὐλάχιστον τὴν ἐθνικήν των αὐθυπαρξίαν. Τὴν μαύρην συμφοράν του ὁ λαὸς ἔκλαυσε μὲ τὰ πλέον πικρὰ δάκρυα εἰς ἀθάνατα δημώδη ᾄσματα μυχιωτάτην ἀποπνέοντα ψυχικὴν ὀδύνην. Παραθέτω ἐνταῦθα μερικὰ ἐκ τούτων.

Καλοί γειτόνοι ἔλεγαν κατέβα σὺ στὴν Πόλιν
τὸν ἄρχονταν ἐπέντεσα ἀπὰν σὸ σταυροδρόμιν·
ἀτὸν ἐγὼ ἐρώτεσα κι' ἀπολογίαν κ' ἔδωκεν.
Τὸν μαῦρον ατ' ἐγύρισεν μαῦρος, ἐρημωμένος
τὴν γῆν δάκρυα ἐγόμωσεν, ἀπολογίαν κ' ἔδωκεν.
Ἐρώτεσα τοὶ θεραποὺς ἀπολογιὰν κ' ἔδωκαν,
καὶ πάλιν ξὰν ἐρώτεσα Θεοῦ παρακαλίας.
Κ' ἐκεῖν' ἀπελογέθανε ποῦ εἶν τὰ γονικά σου.
Ἐγὼ ἔμουνε μάστορας σ' ἑλληνικὰ τὰ κάστρα
κ' οἱ Ἕλληνες ἐμὲν ὥρισαν, κατέβα ἐσὺ στὴν Πόλιν.
Ντό νὰ λέγωμε, πάλληκαρ, ντό νὰ λέγωμε, νέεμ',
Τούρκικα εἶν' τὰ κάτεργα, τούρκικα τὰ φουσᾶτα.
Κακὸν χαπὲρ ἐπέρα 'γὼ καὶ πάγ' ὀπίσ' σὸν Κύριμ'
σοῦ ἥλιου τὸ βασίλεμαν τὸ παραθύρ εὑρέθα
ἔρται ἡ μάναμ' κ' ἐρωτᾷ μὲ τὴν καλή μ' ἐντάμαν.
Ἡ μάνα μ' ξὰν ἐρώτεσεν κ' ἡ καλ' φωνὴν κ' ἔδωκεν
καὶ οἱ καλοὶ μ' οἱ γείτονες σίτ' ἐρωτοῦν καὶ κλαίγνε.
Ἄλλοι ἐμᾶς καὶ βαι ἐμᾶς πάρθεν ἡ Ρωμανία.

Έπαρ' Υἱέ μ', τὴν σπαθὴν σου, τ' ἐλλενικὸν κοντάρι σ'
δεῦ, ἀτουνοὺς σκόρπισον σὸν ἄνεμον τὰ φύλλα.
Νίλινος ἔκοψα τὴν πουρνὴν χίλιους τὸ μεσημέριν
Ὁ Θεὸς ἔστεσεν τὴν βροχὴν καὶ βρέχει τουρκοπούλια
ὁ Θεὸς ἔστεσεν τὴν βροντὴν βροντοῦν τὰ Ἐγκλησίας
ντ' ἐπνικάμε σε, νἀὶ Θεέμ, στὰ αἵματα βαμμένοι
τεράντα χρόνια χτίσκουτον τοῦ ξένου μου ὁ κάστρον
κι' ἀτώρα νὰ χαλάεται μὲ τὸ βαρὺν τὴν σπάθην
Ἐκεῖ πουλιὰ κελακδοῦν μὲ φλιβερὸν λαλίαν
Ἐκεῖ Ἕλλενοι ἐπέθαναν μύρια παλληκάρια.

Τὸ ᾆσμα τοῦτο μαρτυρεῖ πόσον ἀπαισίαν ἐντύπωσιν προυξένησεν εἰς τοὺς ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ ἡ πτῶσις μεγάλου τινὸς φρουρίου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τῆς Τραπεζοῦντος, πῶς περιδεεῖς καὶ περίλυποι ἡρώων πάντες περὶ τῆς τύχης αὐτῆς καὶ ποίαν ἀπογοήτευσιν ἠσθάνθησαν, ὅτε ἔμαθον τὴν κακὴν εἴδησιν τῆς παραδόσεώς της. Ἐγνώριζον ποία φρικτὴ τύχη τοὺς περιμένει, ὅτι στὰ αἵματα βαμμένοι θὰ τιμωρηθοῦν διὰ τὰς ἁμαρτίας, τὰς ὁποίας θὰ ἔπραξαν ἴσως παραβαίνοντες τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ.

Ἡ Τραπεζοῦς ἐν τῷ προσώπῳ τῆς **Μέρμηκας** ἡρωίδος εἰς ἄλλου ᾄσματος θρηνεῖ τὰ ἀπανθρώπως σφαγέντα τέκνα της, ἅτινα ἀφ' οὗ ἐπὶ αἰῶνας τὸν τίμιον ἠγωνίσθησαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα ἐπάνω **εἰς τὰ ἄνοικα ὄρη** καὶ εἰς τὰς ἀγρίας φάραγγας τῆς Τραπεζουντιακῆς γῆς ὑπέκυψαν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ κράτος τῆς βίας τῶν τυράννων.

Ἐν τῷ ᾄσματι τῆς **Μέρμηκας** διαγράφεται ὁ ἀγρίως ἡρωικὸς χαρακτὴρ μιᾶς μητρός, ἥτις ἀπολέσασα πέντε υἱοὺς σφαγέντας ὑπὸ τῶν τούρκων (Σαρακενῶν) παρηγορεῖτο ὁπωσδήποτε, διότι ὑπελείπετο εἰς αὐτὴν ὁ μικρότερος υἱός της' ἀλλ' ἐπὶ τέλους καὶ οὗτος ἀσπλάγχνως φονεύεται ἐν δεινῷ ἀγῶνι πρὸς τοὺς ἀπίστους. Ἡ δυστυχὴς μήτηρ ἔκφρων καὶ περιαλγὴς ὁπλίζεται καὶ ἐξέρχεται ἀνὰ τὰ ὄρη ἴσως κάπου νὰ εὕρῃ τὸν φονέα τοῦ τέκνου της. Ἀπαντᾷ Σαρακενὸν τὸν ὁποῖον φονεύει, ἀλλὰ μὴ θεωροῦσα ἑαυτὴν ἱκανοποιημένην λέγει ὅτι θὰ τὸν ἁλατίσῃ καὶ θὰ τὸν στείλῃ εἰς τὸν Μεχμέτ. Παθητικώτατοι ἰδίᾳ εἶναι οἱ τελευταῖοι στίχοι τοῦ ᾄσματος ἔνθα παρίσταται ἡ μήτηρ μαθοῦσα ὅτι ὁ υἱός της ἀγωνιῶν ὑπὸ τὸ φάσγανον τοῦ Τούρκου αὐτὴν ἐνεθυμήθη καὶ αὐτῆς τὸ ὄνομα ἐπρόφερε, ἐκοπᾷ δὲ εἰς θρῆνον συγκινοῦντα πάντα, ὅστις γνωρίζει τί αἰσθάνεται μία ἀτυχὴς μήτηρ εἰς παρομοίας περιστάσεις.

Ἰδοὺ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ᾆσμα τῆς Μέρμηκας, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐκ τῶν καλυτέρων προϊόντων τῆς δημώδους Μούσης τοῦ Πόντου.

Ἡ Μέρμηκα, ἡ Μέρμηκα ἡ χιλιομεγεμένη
ἐφόρεσεν κ' ἐνέλλαξεν κ' ἔξέβεν σὰ ρασία
ἐπέρεν καὶ τὴν σπάθαν ατς εις τὸ δεξὲν τὸ χέρν' ατς
Ἐπέρεν τὰ βουνὰ βουνὰ καὶ τὰ παρχαρομύτια
καὶ ἔευρεν τὴν σπάθαν ατς, Σαρακενὸν ἐντῶκεν
Θεέ μου, κι' ἂν θυμῶντες ἐσύ, ἐγὼ τ' αἵμανατ πίνω
στὴν Πόλιν τρῶν Χριστιανοὺς καὶ σὸ Μισίρ Ρωμαίους
Ἐγὼ ἀτὸν θ' ἀλίζ' ατον καὶ σὸν Μεχμὲτ θὰ στείλω.
Πέντε υἱοὺς μ' ἐσκότωσαν καὶ τὸν μικρὸ μ' ἐρέκαν
Ἐμέν, μάνα, ἐλάλανε δεμένοι καὶ φλιγμένοι.
Ἐνέα χρόνους ἐπορπάτεσεν κι' ὁ μικρόν σ' ἄνοικα ὄρη
κ' ἐστεχοῦν ατεν δράκοι καὶ λεοντάρια.
Τοὶ Λέβεντοι (Τούρκους) πεντεθανε στοῦ Ἥλιου τὰ [παρχάρια]
κι ὄντας ἐπῆγαν στὰ Φράγκικα τρεῖς μόνοι ἐπέμναν
Ἐκεῖ ἀκούνε ἕναν φωνὴν! «ἀλλοί ἐμένα, μάνα.»
Πολλὰ φορὰς ἂς ἐπεθάνα 'γὼ σοῦ υἱόν μ' τὴν ὠλέναν
ας σκότωνεν ἀντὶς ἐσὲν τὴν ἄχαρον τὴν μάνα'.

Μια ἄλλη μήτηρ αἰχμαλωτισθεῖσα ἔτεκεν ἄρρεν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ δεσπότου καὶ ἐν μέσῳ τῶν πικριῶν καὶ τῶν θλίψεων τῆς δουλείας παρηγορεῖται μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι τὸ τέκνον της ἡμέραν τινὰ ἀνδρούμενον θὰ λάβῃ ἐκδίκησιν ὑπὲρ τῶν δεινῶν τῆς δουλωθείσης ἐνδόξου πατρίδος.

Μαζὶ μὲ τὸ μητρικὸν γάλα μεταδίδει εἰς τὸ τέκνον της καὶ τὸ κατὰ τοῦ τυράννου μῖσος καὶ τὸ προορίζει ὡς μέλλοντα τῆς πατρίδος πολεμιστήν. Ὁ Αἰχμάλωτος (οὕτω ὠνομάσθη προσφυῶς ὁ παῖς) ἀνδρωθεὶς ὁπλίζεται καὶ παρακαλεῖ τὰ ἄστρα καὶ τὸ φεγγάρι νὰ χαμηλώσουν διὰ νὰ φωτίσουν τὴν ὁδὸν ἥτις ἦγεν εἰς τὴν Ρωμανίαν, ὅπου θὰ εὕρισκε τὸν πατέρα του Ἀνδρόνικον καὶ τὸν ἀδελφόν του Ξανθίνον.

Υἱέ μ', ἂν ζῆς καὶ γίνεσαι, σὴν Ρωμανίαν φύγον
ἐκεῖ ἔεις κύρ Ἀνδρόνικον καλάδελφον Ξανθίνον.
Ἐγέντονε Αἰχμάλωτον ἐγέντον κ' ἐρματώθεν
Ἐπέρεν τ' ἐλαφρὸν σπαθιν, τ' ἐλλενικὸν κοντάριν
Ἀστρίτζα μ', χαμελώσετεν, φεγγάρι μ, ἐλα κάθεν
γιὰ δείξετέ με τὴν στράταν ντὸ πάει σὴν Ρωμανίαν.
Οἱ ἄστροι ἐχαμέλυναν, τ' φέγγαρ ἔρθεν κάθεν
ἔδειξαν ατον τὴν στράταν, ντὸ πάει σὴν Ρωμανίαν.

Μὲ τοιούτους παθητικοὺς στίχους ἐθρήνησε τὴν ἐθνικὴν συμφορὰν ὁ Ἕλλην τῆς Τραπεζοῦντος, ἀπέδωκεν ὅμως πάντοτε ταύτην εἰς τὴν ἐξαχρείωσιν καὶ τὴν μικροψυχίαν τῶν ἡγετῶν τοῦ Γένους, οἵτινες κατὰ τὰς κρισίμους στιγμὰς ἐπρόδωσαν τὴν πατρίδα. Ἰδοὺ π. χ. πῶς ἐξηγεῖται κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Τραπεζουντιακοῦ λαοῦ ἡ πτῶσις τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων.

Τὴν Πόλιν ὄνταν ὥριζεν ὁ Ἕλλην Κωνσταντῖνον
Εἶχεν πορτάρους δίκλοπους, ἀφέντας φιβετζάρους
Ἐκεῖνος εἶχεν σύνοδον Ρωμαίους δωδεκάρην
Ἐκεῖνος εἶχεν σύνοδον Ρωμαίους ἀφεντάδες
Ἐκεῖν κ' ἐκρίνναν δίκαιον, ἐδῶκαν τὰ κλειδία.

Ἡ τοιαύτη δ' ἀντίληψις ἀκριβῶς δεικνύουσα τὸ χάσμα, ὅπερ ἐχώριζε τὸν λαὸν καὶ τὴν διοικοῦσαν τάξιν, τὴν διαφθορὰν ταύτης καὶ τὴν ἀγνότητα ἐκείνου, ἐξηγεῖ συγχρόνως πῶς καὶ διατὶ τὸ ἔθνος μας δὲν ἀπήλπισε περὶ τῆς σωτηρίας του παρ' ὅλην τῶν περιστάσεων τὴν χαλεπότητα.

Ἀπ' οὐρανοῦ χαρτίν ἔρθεν σ' ἁγία Σοφίας τὴν Πόρταν
χρόνοι ἔρθαν κ' ἐπέρασαν καιροὶ ἔρθαν κ' ἐδέβαν
ἐνεσπάλθεν τὸ κλειδίν ἀπές κ' ἐπέμνεν κλειδωμένον
Θέλ' ἀπ' οὐρανοῦ μάστοραν κι' ἀπὸ τὴν (γῆν ἀργάτεν.)

Οἱ θαυμάσιοι οὗτοι στίχοι μαρτυροῦν ὅτι ὁ λαὸς τῆς Τραπεζοῦντος βαθέως μὲν συνησθάνετο τὸ μέγεθος τῆς ἐθνικῆς συμφορᾶς, εἶχεν ὅμως ἀκράδαντον πεποίθησιν ὅτι ἡμέραν τινὰ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ θὰ ἀνοίξουν καὶ πά-

λιν αἱ πύλαι τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ θὰ ἀναστηλωθῇ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀτυχήσαντος Γένους. Ἤλπιζε πάντοτε ὁ Τραπεζούντιος Ἕλλην ὅπως καὶ κάθε ἄλλος ὅτι ἡ συμφορά του ὅσον φρικτὴ καὶ ἂν εἶναι πάντοτε θὰ εἶναι προσωρινὴ καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους θὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα τῆς ἀπολυτρώσεώς του· οὐδέν ἠδυνήθη νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἀπωλέσθη κάθε ἐλπὶς ἀνορθώσεως τοῦ πεσόντος Γένους. Πάντοτε ἀνεκουφίζετο ἀπὸ τὴν παρήγορον ἐλπίδα ὅτι θὰ ἀνατείλῃ ἐπὶ τέλους ἡ μεγάλη ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως.

Ἕναν πουλίν καλὸν πουλὶν ἐβγαῖν ἀπὸ τὴν Πόλιν
οὐδὲ στ' ἀμπέλια 'κόνεψε, οὐδὲ στὰ περιβόλια
ἐπῆγεν καὶ ἐκόνεψεν καὶ στοῦ Ἥλι τὸν Κάστρον
Ἐσείξεν τὸ φτερὸν αθε στὸ αἷμαν βουτεμένον
Ἐσείξεν τ' ἄλλο τὸ φτερὸν χαρτὶν ἔχει γραμμένον.
Σίτ ἐνεγνώθ, σιτε κλαίει, σίτ κρούει τὴν καρδίαν
Ἀλλοῖ ἐμᾶς καὶ βᾶι ἐμᾶς πάρθεν ἡ Ρωμανία
Μοιρολογοῦν τὰ ἐγγλησίας κλαίγνε τὰ μοναστήρια
κι Ἁγιάννες ὁ Χρυσόστομον κλαίει καὶ δερνοκοπισκᾶται
Μὴ κλαῖς, μὴ κλαῖς, Ἁγιάννε μου, καὶ δερνοκοπισκᾶσαι
Ἡ Ρωμανία ἐπέρασεν, ἡ Ρωμανία ἐπάρθεν
Ἡ Ρωμανία ἂν ἐπέρασεν, ἀνθεῖ καὶ φέρει
(κι' ἄλλο.)

(Ἕπεται συνέχεια).

Η ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΩΝ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 34).

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὡρισμένην διάρκειαν καὶ κανονικότητα. Ἐν τούτοις ἐν τῇ πραγματικότητι ἡ θνητότης σπανίως ἐπέρχεται ὑπὸ τὴν κανονικότητα ταύτην, ἡ δὲ μέση διάρκεια τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων εἶνε ἐλάσσων καὶ ἡ πρὸς ἑκάστην ἡλικίαν ἀντιστοιχοῦσα ἀναλογία ἄνισος. Πρὸς τούτοις δὲ παρατηρεῖται μεγάλη ποικιλία καὶ ἀνομοιότης κατὰ τὰς διαφόρους χώρας καὶ λαούς. Διάφοροι στατιστικαὶ δεικνύουσι τὴν θνησιμότητα μείζονα κατὰ τὰς μικρὰς ἡλικίας ἰδίως μέχρι τοῦ τρίτου ἔτους ἐνῷ φυσικώτερον εἶναι νὰ ἐπισυμβῶσιν οὗτοι μετὰ τὸ ἑβδομηκοστὸν ἔτος. Ἐπίσης ἐν ταῖς πόλεσιν ἀποθνήσκουσι πλείονες ἢ ἐν τοῖς χωρίοις· μεταξὺ τῶν ἀπόρων ὁ θάνατος ἐπέρχεται συχνότερον ἢ μεταξὺ τῶν εὐπόρων. Ὅσον δὲ πληρέστερον χώρα τις ἀνταποκρίνεται πρὸς τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς τοσοῦτῳ μικροτέρα εἶνε ἐν αὐτῷ ἡ ἀναλογία τῆς θνητότητος.

Ποῖοι εἶνε οἱ διάφοροι παράγοντες οἱ προκαλοῦντες ταύτας; Ἂς λάβωμεν πρῶτον ὑπ' ὄψει τὰς πόλεις. Τὸ περιβάλλον μιᾶς πόλεως εἶνε πολύμορφον. Πλεῖστοι παράγοντες συντελοῦν εἰς τὴν μόλυνσιν αὐτοῦ. Τὸ δὲ πολυσύνθετον τοῦτο καὶ πολύμορφον καὶ πολυειδὲς αὐτοῦ καθιστοῦν λίαν δυσχερὲς τὸ πρόβλημα τῆς μελέτης τῆς ἐξυγιάνσεως.

Αἴτια μολύνσεως μιᾶς πόλεως: Ἐν γένει εἰπεῖν ***πᾶν ἀπόρριμμα*** ἐκ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως ἑκάστου ἀνθρώπου ἐν ἑκάστῳ συνοικισμῷ ἐνέχει χαρακτῆρα μολυντικὸν καὶ ἀνθυγιεινόν. Ταῦτα μολύνουσι τὴν ἀτμόσφαιραν, ῥυπαίνουσι τὸ ἔδαφος καὶ ἐπιδρῶσι ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως ἐπὶ τῆς καθαριότητος τοῦ ὕδατος. Τροποποιοῦσι τὸ περιβάλλον ἡ δὲ τροποποίησις αὕτη εἶνε ἀνάλογος τῆς θέσεως καὶ τοῦ κλίματος ἑκάστης πόλεως. Πολλὰ τῶν ἀπορριμμάτων τούτων ἔχουν μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν κατοίκων τοῦ οἰκήματος ἐξ οὗ προέρχονται καὶ ἐπὶ τῶν γειτόνων.

Ἡ τροφὴ πρέπει νὰ προσελκύῃ τὴν προσοχὴν διότι ἔχει μέγιστον ὑγιεινὸν ἐνδιαφέρον, ἐπιδρῶσα κατὰ μέρος ἐπὶ μὲν τῶν προσώπων διὰ τῆς ἀνεπαρκείας ἢ τῆς κακῆς ποιότητος αὐτῆς ἐπὶ δὲ τοῦ συνόλου τῶν ἀτόμων διὰ τῶν πολλῶν ἀπορριμμάτων, ἅτινα συνεπάγεται, ἐκείνων ἰδίᾳ ἅτινα ὑπόκεινται εἰς ἀλλοίωσιν καὶ ἐμμέσως μολύνουσι πολλάκι, δὲ καὶ ἀπ' εὐθείας φέρουν τὸ αἴτιον τῆς μολύνσεως.

Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐπιδρῶσιν ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἑτέρου μεταδίδοντες τὰς μολύνσεις καὶ μολύνοντες τὸ περιβάλλον διὰ τοὺς γείτονάς των. Ἔχουν μετ' αὐτῶν τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν τῆς διαβιώσεως, τὰ ἴδια δικαιώματα πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὸν αὐτὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπιβάλλωσιν ἑαυτοῖς τὰ ἀναγκαῖα μέτρα τα ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης ἀπορρέοντα. Πλεῖσται ὅσαι ἀσθένειαι προφανῶς ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν συμβίωσιν διαφόρων ἀτόμων, καὶ τὸν συνωστισμὸν αὐτῶν. Ἡ **φυματίωσις**, ὁ **ἀλκοολισμός**, ἡ **σύφιλις** εἶνε αἱ κυριώτεραι τοιαῦται **κοινωνικαὶ ἀσθένειαι**, αἱ ὁποῖαι καθιστῶσι λίαν μειονεκτικὸ περιβάλλον καὶ τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν πόλεων. Ἐν ἴσῃ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους μοίρᾳ συντελοῦν πρὸς μόλυνσιν αὐτοῦ καὶ τὰ διάφορα ζῶα.

Ζήτημα μεγίστης σπουδαιότητος, κεφαλαιῶδες ζήτημα ὑγιεινῆς παντὸς συνοικισμοῦ καὶ πόλεως ἀποτελοῦν **τὰ ἀπορρίμματα**, οὐσίαι κατεργασθεῖσαι ἢ μολυνθεῖσαι, αἵτινες δέον να καταστραφοῦν ἢ νὰ ἀπομακρυνθοῦν. Ταῦτα ἀπορρέοντα παρ' ἀνθρώπων καὶ ζώων εἴτε ἐκ τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἀποτελοῦν πανταχοῦ σημεῖον μελανὸν ἐν τῇ ἐξυγιάνσει μιᾶς πόλεως. Λίαν σπουδαῖον τὸ ζήτημα τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῶν ἐν τοῖς μικροῖς συνοικισμοῖς, ἀποκτᾷ κολοσσιαίαν σπουδαιότητα εἰς τὰ μεγαλύτερα κέντρα ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ποσότητος αὐτῶν καὶ τῶν δυσκολιῶν, ἃς ἐν τῇ πρακτικότητι ἀπαντᾷ καὶ συνεπάγεται σοβαροὺς κινδύνους. Ἐπιφυλασσόμεθα εἰς μέλλουσαν πραγματείαν ὅπου θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐφαρμόσωμεν τὴν ὑγιεινὴν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει νὰ διεξέλθωμεν λίαν ἐκτενῶς τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς απομακρύνσεως τῶν ἀπορριμμάτων, τὸ ὁποῖον ὁμολογουμένως καὶ ὡς μὴ ὤφελε παρέχει εἰς την πόλιν μας ὄψιν πόλεως προϊστορικῆς ἐποχῆς καὶ ἐκθέτει ἡμᾶς ὅλους εἰς πλεί-

στους όσους κινδύνους. Περιοριζόμεθα δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ὑποδείξωμεν ὅτι πᾶν μέτρον ὑγιεινῆς ἀτελῶς ἐφαρμοζόμενον μεταβάλλεται εἰς μέσον μολύνσεως καὶ ἡ κατ' ἀρχὴν ἴσως καλὴ ἀπόφασις νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς πόλεως κιβώτια πρὸς παραλαβὴν τῶν διαφόρων ἐκ τῶν οἰκιῶν ἀπορριμμάτων θα εἶχε τὸν σκοπόν της ἐὰν τὰ κιβώτια ταῦτα ἐκαθαρίζοντο τακτικώτατα τοὐλάχιστον ἡμερησίως καὶ ἀπελυμαίνοντο δι' ἀπολυμαντικῶν μέσων ἐνῷ τώρα ἀποτελεῖ ἑστίαν μολύνσεως λίαν ἐπικίνδυνον ἀμέσως μὲν εἰς τοὺς σχόντας τὸ ἀτύχημα νὰ φιλοξενήσουν παρὰ τὴν ἐξώθυραν τῶν οἰκιῶν των τοιαῦτα κιβώτια ἐμμέσως δὲ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους.

Τὸ ἐμπόριον, τὸ τόσον ἀπαραίτητον διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν κατοίκων, αἱ διάφοροι ***βιομηχανίαι*** αἵτινες εὑρίσκονται εἰς τὰς διαφόρους πόλεις καὶ περὶ αὐτὰς εἶνε ἄλλη αἰτία τῆς ἀνθυγιεινῆς καταστάσεως τῆς πόλεως. Ἀνάγκη ὅθεν νὰ ἀναζητῶνται νὰ πολεμῶνται οἱ ἐκ τούτων κίνδυνοι δι' ἰδιαιτέρων διατάξεων καὶ κανονισμῶν σκοπούντων ἀποκλειστικῶς τὴν δημοσίαν ὑγείαν. Κατὰ τὴν σύνταξιν τοιούτων διατάξεων καὶ κανονισμῶν βεβαίως θὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψει κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα ἅτινα δέον νὰ συμβιβασθοῦν μετὰ τῶν συμφερόντων τῆς δημοσίου ὑγείας. Ἡ τεχνη τοῦ ἀρχιτέκτονος θὰ λύσῃ κάλλιον τὰ διάφορα τεχνικὰ ζητήματα ἅτινα παρουσιάζονται, ὁ δὲ ὑγιεινολόγος θὰ κάμῃ μίαν καλὴν προφύλαξιν ἀπὸ τὰς μεταδοτικὰς παθήσεις, ἃς δύναται τις πάντοτε νὰ ἀποφύγῃ. Τὸ ἰδεῶδες πρὸς ὃ θὰ τείνῃ ἡ ὑγιεινὴ θὰ συνίσταται εἰς τὸ ἑξῆς: **Τὸ περιβάλλον ἐν ᾧ ζῶμεν καὶ κινούμεθα νὰ γίνῃ παραπλήσιον πρὸς τὸ φυσικὸν περιβάλλον ἐν ᾧ προώρισται νὰ ζῇ ὁ ἄνθρωπος.**

Ἰδοὺ τὸ ἰδεῶδες, τὸ ἀνέφικτον πρὸς τὸ ὁποῖον δέον νὰ τείνουν ὅλαι αἱ προσπάθειαι τῶν ὑγιεινολόγων, ὁ ἀνώτερος σκοπός, τὸν ὁποῖον δέον οὗτοι νὰ ἀναζητοῦν. Πανταχοῦ ἐγένοντο μεγάλα βήματα πρὸς τὰ ἐμπρός. Τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ παρόντος εἶδον μεγάλας μεταβολὰς γενομένας πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπόν. Μεγάλως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐν Εὐρώπῃ εἰργάσθησαν καὶ τὰ δημόσια ξενοδοχεῖα, ὅπου οἱ διδάσκαλοι κατηρτίσθησαν καλῶς καὶ εἰδικῶς διὰ νὰ μεταδώσωσιν εἰς ὅλους τὴν διδασκαλίαν τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων τῆς ὑγιεινῆς. Ὁ δὲ τύπος δὲν ὑπελείφθη εἰς τοῦτο. Ἐξ ἄλλου οἱ ὑγιεινολόγοι ἐφρόντισαν νὰ διαδώσουν τας ἰδέας των παρα τῷ λαῷ διὰ τῶν λαϊκῶν διαλέξεων. Οἱ καρποὶ τῆς τοιαύτης ἐργασίας γένοντο καταφανεῖς ἐν τῇ στατιστικῇ τῶν διαφόρων μεγαλοπόλεων καὶ τῶν δήμων ὅπου ἡ θνητότης ἠλαττώθη σημαντικώτατα. Εἶνε δὲ δυνατὸν νὰ ἐλαττωθῇ ἔτι περισσότερον. Μόνον δε παρ' ὑμῖν ἐχόμεθα στερρῶς τῆς μολύνσεως καὶ δὲν λαμβάνομεν οὐδὲ τὴν παραμικρὰν φροντίδα ὄχι πλέον δια τὴν δημοσίαν ὑγείαν ἀλλα καὶ διὰ τὴν ἀτομικήν μας τοιαύτην. Δὲν ἐκπληροῦμεν ἐκ τῶν ὅρων τῆς ὑγιεινῆς τοὺς ὁποίους δὲν γνωρίζομεν καὶ δὲν φροντίζομεν βεβαίως νὰ γνωρίζωμεν, οὐχὶ πλέον ὅλας τὰς διατάξεις αὐτῆς καθ' ὁλοκληρίαν ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ ἐλάχιστον τῶν ὅσων αὕτη ὑπαγορεύει. Ἂς ἴδωμεν τί ἐπιφυλάσσει τὸ μέλλον.

Αὐτοὶ εἶνε οἱ κυριώτεροι παράγοντες τῆς μολύνσεως τῆς δημοσίου ὑγείας μιᾶς πόλεως. Ἐν τοῖς ἐφεξῆς θὰ διαλάβωμεν ἐκτενῶς καὶ εἰδικώτερον περὶ ἑκάστου τῶν διαφόρων τούτων παραγόντων καὶ τῆς συμβολῆς αὐτῶν εἰς τὴν δημοσίαν ὑγείαν. Θὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸ περιβάλλον καὶ τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν πόσεων, τοὺς ἐν τῇ πόλει κατοίκους, τὴν διατροφὴν αὐτῶν καὶ τὸ πρὸς τροφὴν ὑλικὸν τὰ λοιπὰ ζωϊκὰ ὄντα, τὰ ἀπορρίμματα, τὸ ἐν αὐτῇ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Οὕτω θὰ σχηματίσωμεν καὶ εἰκόνα σαφῆ ὅλων τῶν παραγόντων οἱ ὁποῖοι συμβάλλουσιν εἰς τὴν ἀνθυγιεινὴν κατάστασιν τῆς πολεως καὶ γνωρίζοντες αὐτοὺς θὰ δυνηθῶμεν νὰ χωρήσωμεν στερρῶς πρὸς τὴν λεπτὴν καὶ ἐπίπονον ἐργασίαν της ἐγκαθιδρύσεως τῆς ὑγιεινῆς καὶ παρ' ἡμῖν.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΜΕΤΑΞΑ ΚΑΙ ΑΡΤΟΣ ΑΠΟ ΞΥΛΑ

Τα δένδρα, ὅπως καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ φυτά, αὐστηρῶς ἐξεταζόμενα ἀποδεικνύονται ὅτι εἶναι ζωντανοὶ ὀργανισμοὶ συνιστάμενοι ἐξ ὀργάνων ἁρμοδίων πρὸς ἐκτέλεσιν ποικίλων λειτουργιῶν, τῶν ὁποίων τὸ σύνολον ἀποτελεῖ τὸ φαινόμενον τῆς ζωῆς. Τρέφονται ὅπως καὶ τὰ ζῶα, αὐξάνουν ὡς αὐτά, πολλαπλασιάζονται καὶ τέλος ἀποθνήσκουν καὶ διαλύονται εἰς τὰ ἐξ ὧν συνίστανται συστατικά. Ἡ ὕπαρξις τῶν φυτικῶν ὀργανισμῶν ἀποτελεῖ οὐσιώδη ὅρον πρὸς ὕπαρξιν, ἀνάπτυξιν καὶ εὐδοκίμησιν τῆς ζωϊκῆς πλάσεως, τῆς ὁποίας ἤθελεν ἐκλείψει πᾶσα πνοὴ ἐπὶ τῆς γῆς ἐὰν τυχὸν ἐξέλειπον τὰ φυτά. Συνίσταται δὲ ἡ ἐκ τῶν φυτῶν ὠφέλεια πρωτίστως εἰς τὸ ὅτι ταῦτα παραλαμβάνοντα διοξείδιον ἄνθρακος ἀπὸ τὸν ἀτμοσφ. ἀέρα ἀποσυνθέτουν αὐτὸ εἰς ἄνθρακα καὶ ὀξυγόνον, ἐξ ὧν τὸν μὲν ἄνθρακα ἀφομοιοῦν πρὸς ποικίλας ὀργανικὰς οὐσίας, αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν ὡς ἀποκλειστικὴ τροφὴ τῶν ζώων, τὸ δὲ ὀξυγόνον ἀποδίδουν πάλιν εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, ὅπως χρησιμεύῃ εἰς τὴν ἀναπνοὴν αὐτῶν.

Πλὴν τούτου τὰ φυτὰ παρέχουν καὶ ἄλλας ὠφελείας δευτερευούσης μὲν σημασίας, ἀνεκτιμήτους ὅμως πρὸς προαγωγὴν καὶ εὐδοκίμησιν τοῦ ἀνθρώπου. Θέτουν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ποικίλα προϊόντα βιομηχανικὰ καὶ χημικά, ὡς τὴν πίσσαν ἐκ τῆς

ὁποίας παρασκευάζονται τὰ ὡραιότερα καὶ πολυτιμότερα τῶν χρωμάτων, καὶ τὰ κράτιστα τῶν ἀντισηπτικῶν, τὴν ἀμμωνίαν, τὸ ὄξος, τὸ οἰνόπνευμα, δεψικὰς οὐσίας, καὶ τέλος τὴν κυτταρίνην, ἐκ τῆς ὁποίας πλὴν ἄλλων κατασκευάζεται καὶ ἡ τεχνητὴ μέταξα, καὶ ἡ ὁποία θὰ χρησιμεύσῃ πιθανὸν ἐν τῷ μέλλοντι ὡς βάσις πρὸς παρασκευὴν ἄρτου καὶ ἄλλων θρεπτικῶν οὐσιῶν. Ἐν τοῖς ἑπομένοις θὰ διαλάβωμεν μόνον περὶ τῶν δύο τελευταίων ἐφαρμογῶν τῶν ξύλων, ἐπιφυλασσόμενοι βραδύτερον νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν λοιπῶν βιομηχανικῶν χρήσεων αὐτῶν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ συντελέσωμεν εἰς τὴν καὶ παρ' ἡμῖν εἰσαγωγὴν καὶ καλλιέργειαν τοῦ σπουδαίου τούτου καὶ πλουτοπαραγωγοῦ κλάδου τῆς βιομηχανίας, ὁ ὁποῖος ἕνεκα τῆς ὑλομανοῦς χώρας ἡμῶν καὶ ἄλλων ἐξαιρετικῶν ὅρων ὑπόσχεται πλήρη καὶ τελείαν εὐδοκίμησιν.

Τὰ φυτά, ὅπως καὶ τὰ ζῷα συνίστανται ἐκ μικροτάτων, συνήθως διὰ τοῦ μικροσκοπίου μόνον ὁρατῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα καλοῦνται κύτταρα. Ὅταν τὰ κύτταρα εἶναι νεαρά, διακρίνομεν τρία οὐσιώδη συστατικὰ αὐτῶν, τὴν κυτταρικὴν μεμβράνην, τὸ πρωτόπλασμα καὶ τὸν πυρῆνα. Ἐκ τούτων μόνον τὰ δύο τελευταῖα ἔχουν κυρίως σημασίαν διὰ τὴν ζωήν, ἐνῷ ἡ κυτταρικὴ μεμβράνη χρησιμεύει ἁπλῶς ὅπως περικλείῃ καὶ διατηρῇ αὐτά. Πολλῶν νεκρῶν φυτῶν καὶ φυτικῶν μορίων ἡ κυτταρικὴ μεμβράνη συνίσταται σχεδὸν ἐκ καθαρᾶς κυτταρίνης, τῶν ξύλων ὅμως περιέχει καὶ διάφορα ἀνόργανα συστατικά, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀπαλλάσσεται διὰ πολυπλόκου χημικῆς κατεργασίας. Διὰ διαδοχικῆς πλύσεως τῶν ξύλων διὰ καυστικοῦ καλίου, ἀραιοῦ ὑδροχλωρικοῦ καὶ ὑδροφθορικοῦ ὀξέος, ὕδατος, οἰνοπνεύματος καὶ αἰθέρος, αἱ μὲν ξέναι προσμίξεις διαλύονται καὶ ἀποβάλλονται, παραμένει δὲ οὐσία λευκή, ἄμορφος καὶ ἐν τῷ ὕδατι ἀδιάλυτος, ἡ κυτταρίνη, ἐξ ἧς κατασκευάζεται ἡ τεχνητὴ μέταξα. Ἡ ἐφεύρεσις αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὸν γάλλον χημικὸν Hilaire de Chardonnet, συνίσταται δὲ εἰς τὸ ἑξῆς: Ἐντὸς πηλίνων ἀγγείων μεγάλης χωρητικότητος γίνεται ἡ κατεργασία καθαρᾶς κυτταρίνης μὲ μίγμα πυκνοῦ θειϊκοῦ καὶ νιτρικοῦ ὀξέος ἐπὶ 24 ὥρας, ὅτε παράγεται ἡ νιτροκυτταρίνη (βαμβακοπυρῖτις), οὐσία εἰς ἄκρον ἐκρηκτικὴ καὶ λίαν ἐπικίνδυνος, χρήσιμος εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς ἀκάπνου πυρίτιδος, εἰς τὴν ἀνατροπὴν ὑπονόμων, εἰς τὴν πλήρωσιν τορπιλλῶν κλπ. Ἐκ τῆς νιτροκυτταρίνης διὰ διαλύσεως ἐντὸς μίγματος οἰνοπνεύματος καὶ αἰθέρος ἀπολαμβάνομεν ὁμοιειδῆ καὶ πυκνόρρευστον μᾶζαν, τὸ κολλόδιον, χρησιμώτατον εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ φωτογραφικήν. Τοῦτο ὠθεῖται διὰ πυκνοῦ βαμβακεροῦ ὑφάσματος καὶ χύνεται εἰς χαλυβδίνους κυλίνδρους, τὸν πυθμένα τῶν ὁποίων διέρχονται τριχοειδεῖς σωλῆνες, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπὸ πίεσιν 40—50 ἀτμοσφαιρικῶν ἐκρέει ἐν εἴδει λεπτοτάτων στιλπνῶν νημάτων κατὰ πάντα παρεμφερῶν πρὸς τὰ νήματα τῆς μετάξης. Ἐπειδὴ ὅμως ταῦτα περιέχουν οἰνόπνευμα εἶναι δὲ καὶ ἐκρηκτικά, πλύνονται κατ' ἀρχὰς δι' ἀφθόνου ὕδατος, ἔπειτα δὲ δι' ἑνὸς διαλύματος τοῦ ὁποίου τὴν παρασκευὴν ἡ γαλλικὴ βιομηχανία τηρεῖ μέχρι σήμερον μυστικήν, καὶ περιτυλίσσονται ἐπὶ εἰδικοῦ μηχανήματος (πηνιστῆρος). Ἡ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον κατασκευαζομένη μέταξα ἔχει ὅλας τὰς ἀρετὰς τῆς φυσικῆς, τὴν στιλπνότητα, τὴν ἐλαστικότητα καὶ τὴν ἀνθεκτικότητα, χωρὶς ἡ παραγωγὴ αὐτῆς νὰ ὑπόκειται εἰς οὐδένα κίνδυνον. Τὸ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ ἱδρυθὲν ἐργοστάσιον διεδέχθησαν πολλὰ ἄλλα λειτουργοῦντα ἅπαντα κατὰ τὸ σύστημα Chardonnet μὲ πολλὰς ἐν τῷ μεταξὺ ἐπενεχθείσας βελτιώσεις, τοιαύτας ὥστε τὸ μέλλον τῆς φυσικῆς μετάξης ἀπὸ τοῦδε νὰ θεωρῆται λίαν δυσοίωνον. Ἀμυδρὰν ἰδέαν τῆς ἀκμῆς τῆς βιομηχανίας ταύτης λαμβάνομεν μόνον ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἐτησίως κατασκευάζονται πλέον τῶν 3,000,000 χιλιογρ. τεχνητῆς μετάξης, καὶ ὅτι ἐξ ἑνὸς κυλίνδρου ξύλου μεσαίου πάχους μήκους δὲ 1 μέτρου παράγεται μέταξα 6000 φράγκων περίπου.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τοὺς Γάλλους καὶ οἱ Γερμανοί, Ἄγγλοι καὶ Ἑλβετοὶ χημικοὶ ἐπεδόθησαν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἀπομίμησιν τῆς φυσικῆς μετάξης καὶ ἐπενόησαν διάφορα συστήματα, τὰ προϊόντα ὅμως αὐτῶν μειονεκτοῦν ὡς πρὸς τὴν στερεότητα καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς τῶν γαλλικῶν, ὑπερτεροῦν δὲ μόνον κατὰ τὴν εὐθηνίαν.

Ἐξετάζομεν ἤδη τὸ ζήτημα ἂν ἡ κυτταρίνη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις πρὸς παρασκευὴν ἄρτου καὶ ἄλλων θρεπτικῶν οὐσιῶν.

Τὸ πρόβλημα τῆς παραγωγῆς τροφίμων διὰ καθαρῶς χημικῶν μεθόδων δὲν εἶναι νέον, ἀπὸ πολλοῦ δὲ ἀπασχολεῖ τὴν ἐπιστήμην. Οἱ παλαιότεροι χημικοί, ἀφότου ἰδίως ὁ μὲν γερμανὸς Wohler παρεσκεύασεν οὐρίαν, ὀργανικὴν οὐσίαν, ἐξ ἀνοργάνου ὕλης ὁ δὲ διάσημος γάλλος χημικὸς Berthollet ἐπέτυχε τὴν σύνθεσιν οἰνοπνεύματος ἐκ τῶν στοιχείων του, ἤτοι ἐξ ἄνθρακος, ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου, ἔτρεφον τὴν ἐλπίδα ὅτι ταχέως θὰ κατωρθοῦτο ἡ λύσις αὐτοῦ.

Ὀφείλομεν ὅμως ἐὰν ὁμολογήσωμεν ὅτι εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἡ συνθετικὴ χημεία ὀλίγας μέχρι τοῦδε ἐπετέλεσε προόδους, καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἐκ στοιχείων συνθέσεως τροφῆς σχεδὸν ἐγκατελείφθη.

Ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ ζήτημα προκειμένου περὶ ἑτοίμου ὀργανικῆς οὐσίας, τῆς κυτταρίνης, ἡ ὁποία χημικῶς εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὸ ἄμυλον, συνισταμένη ποιοτικῶς καὶ ποσοτικῶς ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ τοῦτο οὐσιῶν· εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὸ ἄμυλον εὑρίσκεται ἄφθονον εἰς τοὺς σπόρους τῶν σιτηρῶν, εἰς πολλὰς ὀπώρας

καὶ εἰς τὰ γεώμηλα, καὶ ἀποτελεῖ μετ' ἄλλων τῶν φυτικῶν τούτων μορίων ἀλάτων σπουδαῖον τρόφιμον τοῦ ἀνθρώπου. Τροφή τις διὰ νὰ εἶναι θρεπτικὴ πρέπει πρὸ παντὸς νὰ περιέχῃ λευκωματούχους οὐσίας. Ὁ σῖτος περιέχει κατὰ μέσον ὅρον 10 — 12 % τοιούτων οὐσιῶν καὶ 75 % ὑδατανθράκων (ἀμύλου), τὰ γεώμηλα περιέχουν 2½ % λευκωματούχων οὐσιῶν καὶ 20 % ὑδατανθράκων, ἐνῷ ἡ κυτταρίνη οὐδὲ ἴχνος λευκώματος περιέχει· ἑπομένως εἶναι ἀδύνατον αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν νὰ ἀντικαταστήσῃ καὶ αὐτὰ τὰ πτωχώτερα εἰς λευκωματούχους οὐσίας γεώμηλα, πολὺ δὲ περισσότερον τὸν ἐκ σίτου παρασκευαζόμενον ἄρτον. Ὅπως δὲ εἶναι ἡ σημερινὴ κατάστασις τῆς ἐπιστήμης ἡ διὰ χημικῶν μεθόδων σύνθεσις λευκωματούχων οὐσιῶν ἀποτελεῖ καὶ θὰ ἀποτελέσῃ πιθανὸν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι γλυκὺ μὲν ἀλλ' ἀπραγματοποίητον ὄνειρον τῆς χημείας· ἄρα οὐδεμία ἐλπὶς ὑπάρχει, ἐπὶ τοῦ παρόντος τουλάχιστον, ὅπως ἡ κυτταρίνη μεταπλαττομένη καὶ ἐξαλλοιουμένη χημικῶς μετατραπῇ εἰς λευκωματοῦχον οὐσίαν δυναμένην ὁπωσδήποτε νὰ χρησιμεύσῃ ἀντὶ ἄρτου. Ἐκ τούτου ὅμως δὲν ἕπεται ὅτι μικρὰν μόνον ἢ οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει ἡ κυτταρίνη ὡς τρόφιμον. Καὶ ἄλλαι οὐσίαι ὑπάρχουν (σάκχαρον, λίπη, ἔλαια κλπ.) οὐδὲ ἴχνος περιεχουσαι λευκώματος, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν εἶναι διὰ τοῦτο καὶ ὀλιγώτερον ἄξιαι λόγου· διότι καταλλήλως συνδιαζόμεναι μετ' ἄλλων ἀζωτούχων ὑλῶν ἀποβαίνουν ἐκλεκτὴ καὶ ἀπαραίτητος τροφὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς τοιαύτη δύναται νὰ θεωρηθῇ βεβαίως καὶ ἡ κυτταρίνη, ἡ ὁποία κατεργαζομένη χημικῶς καὶ καθισταμένη διαλυτὴ καὶ μᾶλλον εὔπεπτος, ἔχουσα δὲ καὶ τὸ προτέρημα ὅτι εὑρίσκεται ἄφθονος εἰς τὰ δένδρα, δύναται νὰ μᾶς παρέχῃ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι τὸ πρόβλημα τῆς διατροφῆς τοῦ λαοῦ δὲν θὰ εἶναι τόσον ζοφερόν· ὅτι ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγὼν θὰ ἦναι ὀλιγότερον σκληρὸς καὶ ἀμείλικτος· ὅτι ἡ συνείδησις δὲν θὰ κυλιδωθῇ καὶ ἡ τιμὴ δὲν θὰ ῥυπαίνεται διὰ τεμάχιον μέλανος ἄρτου, ἀλλ' ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπαλασσόμενος ἀπὸ τὸ φάσμα τῆς σκέψεως τοῦ τί φάγεται καὶ τί πίεται, θὰ ῥιφθῇ εἰς ἄλλον ἀγῶνα εὐγενῆ καὶ ἰδεώδη, τὸν ἀγῶνα τῆς προόδου καὶ τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ.

Φίλιππος Ἀπ. Χειμωνίδης.

ΠΕΡΙ ΤΥΦΟΥ

Πολλὰ ὀνόματα δὲν ἐτέθησαν ἐξ ἀρχῆς ὀρθῶς, καὶ δι' αὐτὸ δὲν δεικνύουν ἀκριβῶς ποῖον πρᾶγμα φανερώνουν, ἀλλὰ τὸ φανερώνουν γενικῶς καὶ συγκεχυμένως. Τοιαῦτα ὀνόματα εἶναι καὶ ἄλλαι λέξεις καὶ αἱ ἰατρικαὶ **πυρετός, ἆσμα, φθίσις, ἱλαρὰ ἢ ἱλερη, ἀποπληξία** κτλ. Τοιοῦτον εἶναι καὶ ἡ λέξις τῦφος, ἥτις πρῶτον καὶ κυρίως σημαίνει ἀτμόν, ἀχλύν, καπνὸν (παράβαλε καὶ τυφὼν = θύελλα μὲ βροντήν,) ἔπειτα μεταφορικῶς σημαίνει ἀλαζονείαν, ἀφροσύνην, μωρίαν, ἐπειδὴ καὶ αὐτα ὡς ἀχλὺς σκοτίζουν τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου καὶ κάμνουν αὐτὸν ὡς τρελλόν. Μεταφορικῶς ἐπίσης σημαίνει ὁ τῦφος καὶ τὴν ἀπὸ κάποιον νόσημα νάρκην καὶ ληθαργίαν ἢ διέγερσιν καὶ ταραχὴν τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος τότε φαίνεται βυθισμένος εἰς βαθεῖαν ὑπνηλίαν ἢ εἰς ἀληθινὴν φρενοβλάβειαν. Αὐτὸ τὸ τελευταῖον γίνεται εἰς πολλὰ νοσήματα ἀφοῦ κάποτε γίνεται καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἐλογενῆ δηλαδὴ τὸν κοινὸν πυρετόν, τὸν ὁποῖον τότε ὁ Ἱπποκράτης ὀνομάζει τυφοειδῆ πυρετὸν (1846 c, προβλ. 553, 6). Ὀρθὸν θὰ ἦτο ἂν κάθε νόσημα ὠνομάζετο κυρίως μὲν ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ μικροβίου τοῦ αἰτίου τοῦ νοσήματος, ἢ ἀπὸ τὸ ὄργανον τοῦ σώματος ὅπου φυτρώνει τὸ νόσημα, ἢ ἀπὸ τὰς χαρακτηριστικὰς μεταβολὰς τὰς ὁποίας κάμνει ἐκεῖ, ἢ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος πρῶτος διέκρινεν ἢ περιέγραψεν ὀρθῶς τὸ νόσημα. Καὶ ταῦτα μὲν τοιουτοτρόπως ἔχουσι. Σήμερον ὅμως ἐπεκράτησε τρία νοσήματα νὰ ὀνομάζωνται τῦφος, δηλ. **ὁ κοιλιακός, ὁ μηνιγγικὸς** (= ἡ μηνιγγῖτις) καὶ ὁ **ἐξανθηματικὸς** (= ὁ στρατιωτικός). Ἀφίνω τοὺς Γάλλους ἰατρούς, οἱ ὁποῖοι τῦφον ἁπλῶς λέγουν τὸν ἐξανθηματικὸν καὶ τυφοειδῆ λέγουν τὸν κοιλιακόν, καὶ τοὺς Γερμανούς, οἱ ὁποῖοι τοὺς ὀνομάζουν διαφόρως τῶν Γάλλων. Ἀφίνω καὶ τοὺς ἄλλους τῶν τριῶν τύφων, καὶ περιορίζομαι εἰς τὸν ἐξανθηματικόν, διότι σήμερον, κατὰ τὸν πανευρωπαϊκὸν φρικτὸν καὶ πεισματώδη αὐτὸν πόλεμον, ὅστις ἑκατομμύρια ψυχῶν Ἅιδι προϊάπτει διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου καὶ νοσημάτων ἄλλων τε καὶ κυρίως τοῦ ἐξανθηματικοῦ, περὶ αὐτοῦ σήμερον ὅλοι σκέπτονται καὶ εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία καὶ περὶ αὐτοῦ ὁμιλοῦν καὶ αὐτὸν τρέμουν καὶ φεύγουν.

Ὅπως ὅλαι αἱ μεταδοτικαὶ νόσοι, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ἐξανθηματικὸς τῦφος ἔρχεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ἓν μικρόβιον. Δυστυχῶς τὸ μικρόβιον αὐτὸ δὲν ἀνεκαλύφθη ἀκόμη, καὶ δὲν εὑρέθη ἀκόμη καὶ τὸ ἀληθινὸν καὶ τελεσφόρον φάρμακον, ὅπως εὑρέθη τὸ φάρμακον τῆς εὐλογιᾶς καὶ τῆς λύσσης καὶ τῆς διφθερίτιδος, καὶ περιοριζόμεθα διὰ ταῦτα εἰς τὰ μέσα τὰ ὁποῖα θὰ καταγράφω κατωτέρω.

Τὸ μικρόβιον αὐτὸ τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου εἰσέρχεται εἰς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ κυκλοφορεῖται δι' αὐτοῦ εἰς ὅλον τὸ σῶμα, ἀλλὰ μόλις μετὰ δύο ἑβδομάδας κατορθώνει νὰ ἀναδείξῃ τὴν νόσον. Μετὰ δύο ἑβδομάδας δηλαδὴ ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ μικροβίου εἰς τὸ αἷμα, αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος κατὰ πρῶτον κεφαλόπονον ἐπὶ 2 ἢ 3 ἡμέρας, πόνους εἰς τὰς κλειδώσεις καὶ κατάπτωσιν τῶν δυνάμεων. Ἔπειτα ἔρχεται εἰς αὐτὸν ρῖγος, ἰδίως εἰς τὸ ραχοκόκκαλόν, καὶ εἶναι τὸ ρῖγος πολλάκις ἔντονον καὶ μετὰ τὸ ρῖγος ἔρχεται πυρετὸς 39 ἕως 40 βαθμῶν. Τότε τὸ πρόσωπον γίνεται κατακόκκινον, οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπίσης, ἡ γλῶσσα εἶναι ξηρὰ καὶ κατάφορτος ἀπὸ κιτρινοκόκκινον ἐπίχρισμα, ὁ ἄρρωστος ἀρχίζει νὰ πάσχῃ ἀφαίρεσιν τοῦ ἐγώ του, παραληρεῖ κατὰ διαλείμματα, καὶ μετὰ 4 ἢ 5 ἡμέρας ἢ βυθίζεται εἰς συνεχῆ νάρκην ἢ διεγείρεται γενόμενος ἔξαλλος. Καὶ ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ συμπτώματα παρέχουν μὲν ὑποψίαν μεγάλην ἐξανθηματικοῦ τύφου, ἀλλ' ὄχι καὶ βεβαιότητα. Ἡ βεβαιότης ἔρχεται ὅταν περὶ τὴν 4ην ἢ 5ην ἡμέραν φανοῦν ὀλίγα ἢ πολλὰ ἐξανθήματα εἰς τὸ στῆθος, τὴν κοιλίαν, τὴν ράχιν, τοὺς βραχίονας. Τὰ ἐξανθήματα ἔχουν μέγεθος ἐρεβίνθου καὶ χρῶμα κοκκινωπὸν ἢ μαυρειδερόν, καὶ ἐξαλείφονται μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἀπὸ τότε δὲ ὁ ἄρρωστος ἀρχίζει καὶ νὰ λεπτύνηται. Τὰ εἰρημένα συμπτώματα παρέρχονται μόλις ὕστερον ἀπὸ ἄλλας δύο ἑβδομάδας, ἐκτὸς τῆς λεπτύνσεως, ἡ ὁποία διαρκεῖ πολύ. Ἀλλ' εὑρίσκονται καὶ ἐλαφροὶ ἐξανθηματικοὶ τῦφοι, τῶν ὁποίων τὰ συμπτώματα παρέχονται μετὰ μίαν ἑβδομάδα.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ μικρόβιον αὐτῆς τῆς νόσου μεταδίδεται εἰς ἄλλον ἄνθρωπον μὲ τὸ δάγκαμα τῶν ἐντόμων, τὰ ὁποῖα προηγουμένως ἐδάγκασαν τὸν ἄρρωστον (καὶ εἶναι τὰ ἔντομα αὐτὰ ἡ ψεῖρα, ὁ ψύλλος, ὁ κοριός, ἡ μῦγα, τὸ κουνοῦπι, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ ψεῖρα) δηλαδὴ γίνεται τότε εἶδος ἐμβολιασμοῦ, δι' αὐτὸ πρέπει οἱ ὑγιεῖς νὰ προφυλάττωνται ἀπὸ τὰ ἔντομα αὐτά. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους πρέπει νὰ λείψουν αὐτὰ τὰ ἔντομα. Δι' αὐτὸ τὸ δωμάτιον τοῦ ἀρρώστου πρέπει νὰ εἶναι καθαρώτατον. Ἀπαγορεύεται νὰ ἔχῃ τὸ δωμάτιον αὐτὸ χαλιά, κιλίμια, βαρεῖς μεγάλους περτέδες, ἔπιπλα διάφορα, καθίσματα, ξυλίνην κλίνην. Μόνον μία μικρὰ καθαρὰ τράπεζα καὶ ἓν ἁπλοῦν κάθισμα καὶ καθαρὰ λευκὰ ἐλαφρὰ ἁπλᾶ πανία ὡς περτέδες ἐπιτρέπεται νὰ ὑπάρχουν ἐκεῖ. Τὸ δωμάτιον πρέπει νὰ ἔχῃ κάμποσα παράθυρα, τὰ ὁποῖα πρέπει πολλὰς ὥρας νὰ εἶναι ἀνοικτά, διὰ νὰ κυκλοφορῆται ἄφθονος ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ. Ὁ ἄρρωστος θὰ εὑρίσκεται ἐκεῖ μόνος, καὶ κανεὶς δὲν θα εἰσέρχεται ἐκτὸς τοῦ νοσοκόμου καὶ τοῦ ἰατροῦ οἱ ὁποῖοι ὅταν εἰσέρχωνται πρέπει ἐπάνω εἰς τὰ ἐνδύματά των νὰ βάλλουν μακρὸν λευκὸν καθαρὸν χιτῶνα, κλειομένου καλὰ καὶ εἰς τὸν λαιμὸν καὶ εἰς τοὺς καρποὺς τῶν χειρῶν καὶ εἰς τὰ σφυρά, καὶ νὰ ἔχουν αὐτὰ τὰ μέρη τοῦ σώματός των ἀλειμμένα μὲ ὑδραργυρικὴν ἀλοιφήν, καὶ ὅταν ἐξέρχωνται νὰ βγάλουν μὲν καὶ νὰ κρεμάσουν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀσθενοῦς τὸν εἰρημένον χιτῶνα, νὰ ἐπιθεωρήσουν δὲ καλῶς τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ ὑποδήματά των μήπως ἔλαβαν κανὲν ἔντομον ἀπὸ τὸ δωμάτιον τοῦ ἀρρώστου. Καὶ τοῦ ἀρρώστου δὲ ὁ λαιμὸς πρέπει νὰ ἀλείφεται μὲ ὑδραργυρικὴν ἀλοιφήν, τὸ δὲ δωμάτιόν του καὶ τὸ στρῶμά του νὰ πασπαλίζεται μὲ ἄφθονον ἐντομοκτόνον κόνιν (ναφθαλίνη, πύρεθρον), αἱ δὲ χαραμάδες ἂν που ὑπάρχουν εἰς τὸ δωμάτιον νὰ γεμίζωνται ἢ μὲ κόνιν ἐντομοκτόνον ἢ μὲ πετρέλαιον, διότι καὶ τοῦτο εἶναι ἐντομοκτόνον, φονεῦον τὰ ἔντομα καὶ τὰ σπέρματα αὐτῶν. Καὶ τὰ ἐνδύματά του δὲ πρέπει νὰ πασπαλίζωνται μὲ ἐντομοκτόνον κόνιν, νὰ ἀλλαχθοῦν δὲ καὶ συχνά, καθὼς καὶ τὰ σινδόνια, καὶ συχνὰ νὰ ἐπιθεωρῶνται μήπως ἔχουσι ἔντομα. Αὐτὴ ἡ καταδίωξις τῶν ἐντόμων καὶ ἀπομάκρυνσις αὐτῶν ἀπὸ τὸν ἄρρωστον εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία, διὰ νὰ μὴ γίνῃ βαρεῖα ἡ νόσος καὶ φονεύσῃ τὸν ἄνθρωπον.

Διὰ νὰ μὴ πάθῃ ὁ ἄρρωστος συμφόρησιν αἵματος εἰς τοὺς πνεύμονας καὶ ἀναπτυχθῇ βρογχῖτις, πρέπει νὰ μὴν τὸν ἀφίνωμεν νὰ κεῖται πολλὴν ὥραν ὕπτιος ἐπάνω εἰς τὴν ράχιν του, ἀλλὰ νὰ τὸν μετακινῶμεν εἰς τὰ πλάγια καὶ νὰ κάμωμεν ὥστε τὸ στῆθός του νὰ εὑρεθῇ ὑψηλότερα καὶ ὄχι εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ λοιποῦ κορμοῦ. Ἂν δὲ ἐπῆλθεν ἡ συμφόρησις, πρέπει πάλιν νὰ ἐκτελῶμεν τὴν μετακίνησιν τοῦ ὅλου σώματος καὶ τὴν ὕψωσιν τοῦ στήθους, ἀλλὰ πρὸς θεραπείαν τῆς συμφορήσεως πρέπει νὰ περιτυλίξωμεν ὅλον τὸν κορμὸν μὲ πανίον βρεμένον μὲ θερμὸν ὕδωρ.

Εἰς τὸν ἄρρωστον ἐν ὅσῳ ἔχει πυρετὸν πρέπει νὰ δίδεται ἄφθονον καθαρὸν δροσερὸν ὕδωρ καὶ λεμονάδα καὶ ὄχι ἀντιπυρετικὰ φάρμακα. Τοὺς βραχίονας καὶ τὰς κνήμας του πρέπει νὰ σκεπάζωμεν μὲ πανία καθαρὰ βρεμμένα μὲ ψυχρὸν ὕδωρ κατὰ συχνὰ διαλείμματα· ὁμοίως καὶ ὅλον τὸ σῶμα πρέπει νὰ δροσίζεται μὲ τοιαῦτα πανία. Ὠφελιμώτατον εἶναι νὰ βυθίζωμεν τὸν ἄρρωστον ἅπαξ ἢ δὶς τῆς ἡμέρας ἐπὶ 10 λεπτὰ εἰς ὕδωρ 35 ἕως 48 βαθμῶν θερμότητος. Ὅταν ἔχῃ ὁ ἄρρωστος βῦθος ἢ διέγερσιν, πρέπει νὰ τεθῇ εἰς τὴν κεφαλήν του σακκίδιον περιέχον πάγον ἢ ἐν ἐλλείψει τούτων πανίον κατάβρεκτον μὲ ψυχρὸν ὕδωρ. Ὅταν ἔχῃ ἀδυναμίαν τῆς καρδίας ἀπὸ τὴν ὁποίαν πολλοὶ τυφικοὶ ἕως τώρα ἀνεχώρησαν εἰς τὸν Ἅδην, πρέπει νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ἐνέσεις μάλιστα καφεΐνης ἢ καὶ δακτυλιδίνης. Ὠφελιμώτατα εἰς αὐτὴν τὴν νόσον ἦσαν τὰ καθάρσια (ρετζινόλαδον ἢ μαγνησία), διδόμεναι κατὰ διήμερον ἢ τριήμερον.

[illegible] ... ... αρχεῖ ὁ ποιητὴς καὶ τὸ [illegible] ... καὶ ὀξυ... [illegible] ...ναλλάσσον ἐνίοτε [illegible] ...μαια ἐπι... [illegible] ...σμὸς κρέατος καὶ ἀψέψημα κριθῆς μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας καὶ ἓν ἢ δύο αὐγὰ μισοψημένα δι' ἡμέρας λαμβανόμενα μὲ κουταλάκι κατὰ διαλείμματα, διὰ νὰ μὴ φορτωθῇ ὁ στόμαχος, διότι ἕως τώρα πολλοὶ τυφικοὶ εἰς ἀνάρρωσιν εὑρισκόμενοι τὴν ἔπαθον ἄσχημα διὰ τὴν ὑπερφόρτωσιν τοῦ στομάχου. Μετὰ τὴν θεραπείαν ἢ τὸν θάνατον τοῦ ἀρρώστου, ὅλα μὲν τὰ στρώματα καὶ τὰ ἐνδύματά του πρέπει νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν μηχανὴν τὴν λεγομένης γαλλιστὶ etuve, ἡ ὁποία μὲ τὴν ὑψηλὴν θερμότητα τοῦ ἀτμοῦ της φονεύει κάθε μικρόβιον καὶ κάθε ἔντομον. Τὸ δὲ δωμάτιον τοῦ ἀρρώστου πρέπει νὰ ἀπολυμαίνεται μὲ ἀτμοὺς θειαφιοῦ, οἱ ὁποῖοι σχηματίζονται ὅταν τεθῇ θειάφι εἰς τὴν πυρὰν ἀνθράκων μέσα εἰς ἓν πύραυνον (μαγγάλι)· τὸ δωμάτιον τότε πρέπει νὰ εἶναι κατάκλειστον, κάθε χαραμάδα βλέπουσα πρὸς τὰ ἔξω νὰ κλεισθῇ καὶ ὁ ἀτμὸς τοῦ θειαφιοῦ νὰ ποτίζῃ τὸ δωμάτιον ἐπὶ 36 ὥρας. Κάθε μικρόβιον τότε, κάθε ἔντομον (κοριοί, ψεῖρες, ψύλλοι κτλ.) κάθε ποντικὸς ἐψόφησεν ἐκεῖ τοιουτοτρόπως. Μετὰ τὸ θειάφισμα τοῦτο, τὸ δωμάτιον ἀφίνεται ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας ἀνοικτὸν θύρας καὶ παράθυρα ἀνοιπεταμένον εἰς κάθε ἀέρα. Μόνον μετὰ ταῦτα τὸ δωμάτιον εἶναι κατοικήσιμον.

Ὁ ἐξανθηματικὸς τῦφος εἶναι φοβερὰ νόσος. Ἀπὸ τοὺς προσβαλλομένους ἀπ' αὐτὸν ἀποθνήσκουν 30% ἕως 40%, προσβάλλονται δὲ προπάντων οἱ ἰατροὶ καὶ νοσοκόμοι.

Δρ Ἰωσὴφ Γεωργιάδης.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.)

III

Ὅ,τι διέκρινε τὸν Βιζυηνόν, ἦτο ὁ φλογερός του ἔρως πρὸς τὸ καλόν. Ἠγάπα, ἠρᾶτο, ἦτο μαγευμένος ἀπὸ τὸ κάλλος καὶ ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς ἰδέας ταύτης καὶ ἄπειρον ψυχικὴν ἀφοσίωσιν, συναίσθησιν καὶ πίστιν. Ἐποθάνετο τὸν ἔρωτα, τὸν ὁποῖον ὤρισεν ὁ πολὺς Σπινόζας ὡς amor intellectualis dei. *Φύσις καλλιτεχνική, ἤσθανε τὴν ἀληθινὴν τέχνην, διαυγῆς ὑπὸ τοὺς ἀριστοκρατικωτέρους τῆς ἁρμονίας τόνους μορφωθεῖσα, αἴσθησις διψῶσα τὸ καθαρὸν νᾶμα, τὸ κρυσταλλωμένον τῆς πηγῆς καὶ εὐαίσθητος ἰδιοσυγκρασία, λεπτή, ποιητική. Παρατηρῶν τὸν κόσμον, ἐγκατοπτρίζετο τὴν ψυχήν του, καὶ δι' αὐτὸ ἔκρινε πάντοτε ἀπαθῶς.* ***Ἀκριβῶς ὅπως λέγει ἡ κυρία Στιαέλ, κρίνουσα τὸν Σίλλερ, ὅτι «μοῦσά του ἦτο ἡ συνείδησίς του.»***

Ὁ Δ... λέγει ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα εἶναι παν... [illegible] ... τοῦ Βιζυηνοῦ τῷ παρέχει ... [illegible] ...ηροι, ἀγωνιώδης ἱστορία τοῦ Ὡραίου καὶ Ἀληθοῦς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καταλλήλως νὰ κατάσχῃ λαμπρὰν σελίδα εἰς τὰς Xenies *τῶν δύο* ***μεγάλων γερμανῶν ποιητῶν. Καὶ ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ, ὁ ἡμέτερος ποιητὴς ὑπέφερεν ὅλα τὰ μαρτύρια παραγκωνισμοῦ παρὰ κηφήνων καὶ γελοίων ἀξιώσεων αἵτινες τῷ προσυτίθεντο συναγωνισταί. Τὸ ἐπὶ τούτῳ πικρὸν παράπονον, ἄλγος ψυχικῆς καὶ ἀπέλπιδος ἀθυμίας, κατεδήλωσεν ἀκέραιον ἐσχάτως, ὅταν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Νορβηγοῦ ποιητοῦ Ἴψεν, ἠριθμὴν τοῦ καλλιτεχνικοῦ βίου τὰ παθήματα.***

Πόσον παθητικὴ καὶ ποῖον πόνον δὲν ἐκφράζει ἡ ὡραία εἰκὼν τοῦ Νορβηγοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν ἀϊδερῆ, τὴν πάπια τῆς θαλάσσης, ὅταν ἔφευγε τὴν ἀδιαφοροῦσαν πατρίδα του.

. . . .

τότε κι' αὐτὴ τὴν ἄνοιξι μὲ στήθια ματωμένα
ἀνοίγει νύχτα τὰ φτερὰ καὶ πάει μακρυὰ στὸν νότο
ἐκεῖ ποῦ περισσότερο χαμογελοῦν τὰ οὐράνια

Ὁ Βιζυηνὸς μετέφραζε ὅ,τι καὶ ὁ ἴδιος ᾐσθάνετο. Ἐπὶ τούτῳ ἡ ᾠδή του διαφέρει τῆς φιλομήλας τοῦ Σίλλερ. Ὁ Γερμανὸς ποιητὴς εἶχε παρήγορο ἕνα Γκαῖτε. Ὁ Βιζυηνός, ἕνα ἄστρον τῆς ἀγάπης, αὐγερινὸ καὶ ἑσπερινό, τὸ ἄστρον τῆς Ἀφροδίτης. Ἕνα ἔρωτα. Καὶ τὸ αἴσθημά του τοῦτο, τόσον ὑψηλὸν καὶ μὲ τόσην οὐράνιον πραγματικὴν φιλοσοφίαν ἔκαιε λαμπάδα ἀκοίμητον ὡς ἑστιὰς κόρη, ὡς τὸ κληρωθὲν τῆς κοινωνίας θῦμα. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ ἐσχάτως δημοσιευθὲν ἐν τῇ «Ἑστίᾳ» ποίημά του πρὸς τὴν «Ἀφροδίτην», ἐκίνησε τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμόν μας διὰ τὸ πάθος, ὅπερ ἐκφράζει καὶ διὰ τὴν φιλοσοφικὴν τῆς ἀγάπης ἀνάπτυξιν, ἣν διεπίστωσεν εἰς βαθὺ πνεῦμα καὶ εἰς τρυφερότητα ποιητικωτάτης καρδίας, ἥτις μᾶς ἐνθυμίζει ὅσον τὸν λῦρον τοῦ ὑψηλοτέρου τῆς Γερμανίας ποιητοῦ «πρὸς τὴν Ἔμμαν του».

Πρῶτο ἀπ' ὅλα τ' ἄστρα μέσ' τὸν οὐρανὸ
ἄστρο τῆς ἀγάπης σ' ἀγναντεύω
σὰν τοὺς μάγους σκύβω καὶ σὲ προσκυνῶ
σὰν ἐρωτευμένος σὲ λατρεύω.

Πλὴν ὁ ἀστὴρ τοῦ ποιητοῦ εἶχε μοιραίαν φοράν. Τὸ ἔβλεπε καὶ ὁ ἴδιος καὶ ἠκολούθει τὸ πεπρωμένον ἐν τῇ προγνώσει τοῦ τέλους του. Ποία ἡ στιγμιαία ἔμπνευσις, ἥτις ἐνέπνευσε καὶ εἰς τὸν Χάμερλιγγ τὸν ἀπέλπιδα «Μονόλογον τοῦ αὐτόχειρος»

Ποῦ πᾶς, δικό μου ἀστέρι,
στὸν ἄγνωστο γιαλὸ
χαρτέρει με χαρτέρει
κ' ἐγὼ σ' ἀκολουθῶ.

Καὶ ἐπὶ τέλους ἐκάμφθη **καὶ ἐθραύσθη** ὁ **εὐγενὴς κλῶνος.** Ὁ κόσμος **ἐξεπλάγη διὰ** τὸ τέλος **καὶ συνεκινήθη.** Τότε.... ὁπότε ἠρίθμησεν ἓν περιπλέον **εὐγενὲς θῦμα** λεπτῆς ποιητικωτάτης φύσεως!

. . . .

νὰ βάλῃς τ' ἄνθος νὰ κοσμῇ
τοῦ τάφου μου τὸ χῶμα

θὰ νὰ τὸν βροῦν ἕνα πουρνὸ
νὰ ποῦνε στὸν καϋμένο
τὸν θανατώνουν ζωντανὸ
τὸν κλαῖν' ἀποθαμμένο».

Εἶνε τὸ τέλος, ὅπερ ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ περιέγραψεν **εἰς τοὺς μελαγχολικοὺς στίχους** τῶν «Ἀγώνων **καὶ ὀνείρων του»** διὰ πᾶσαν μεγαλοφυΐαν ἀποτίνουσαν **τὸν φόρον** τῆς ὀδύνης καὶ τῆς ἀγρυπνίας, **διότι ἠγάπησε πολύ, καὶ** διότι ἐτίμησε ὑπὲρ τὸ συμφέρον **της τὰ συμφέροντα** τῆς ἀνθρωπότητος. Θὰ μεταφράσω **ὀλίγας του στροφάς.** «**Ἐπεφάνη** ἡ μεγαλοφυΐα, **γλυκεῖα, ἰσχυρά,** μεγάλη. Ὡς τὸ λυκόφως, τὸ ὁποῖον **κυλίεται ἐπὶ** τοῦ οὐρανοῦ, **οὕτωσὶ** χρυσίζει δι' ἀκτῖνος **ἅπαντα** τὰ μέτωπα τοῦ πλήθους. Ἀκτινοβολεῖ. **Φέρει τὴν ἰδέαν** εἰς τὸν αἰῶνα, **τὴν** ὁποίαν ἐκεῖνος ἀνέμενε καὶ ζητεῖ νὰ ὑψώσῃ τὰ πνεύματα, νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἀθλιότητα........ Ἔρχεται.... Δὲν τῷ ἀνήκει στέφανος! Φεῦ! αἱ ὑλακαί, οἱ γιουχαϊσμοὶ μακρόθεν προβάλλουν. Γραφίσκοι σοφοί, λογοποιοί, ὄχλος, οἱ οὐδὲν γινώσκοντες, οἱ περὶ πάντων ἀμφιβάλλοντες, οἱ κόλακες τοῦ Βασιλέως, οἱ κόλακες τοῦ βορβόρου ὅλοι συγχρόνως φρύονται, σμερδαλέα θορυβοῦντες. Καὶ ἐκεῖνος; Ἐν ᾧ στολίζουσι τὸν στέφανόν του, ὄρθιος με ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας, μὲ ὑψιτενὲς τὸ μέτωπον καὶ γαλήνιον ὀφθαλμὸν μελετᾷ ἤρεμος τὸ ἰδεῶδες, τὸ Καλόν. Καὶ βαδίζει παλαίων, ἀλλ' ἀλλοίμονον, ἐξαντλεῖται καὶ θνήσκει. Τότε... ὁ φθόνος, ὁ ἄγρυπνος δαίμων, πρῶτος τρέχει, τὸν ἀναγνωρίζει, κλείει τὰ βλέφαρά του, τῷ σταυρώνει ἐπὶ τοῦ φερέτρου τὰς χεῖρας, κλίνει πρὸ αὐτοῦ γόνυ, κατασκοπεύει, ἀκροᾶται εἰς τὴν σκοτεινὴν νύκτα μήπως καὶ δὲν ἀπέθανε, καὶ ὅταν πεισθῇ ὅτι ἐξέλιπε... αἴ! ζαρώνει τὸ πρόσωπον καὶ σφογγίζει τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀναφωνῶν «Ἦτο μέγας ἀνήρ!....»

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΛ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Ἔτος Α΄ — Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ 2ᾳ Ἰουλίου 1916 — Ἀριθμ

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

Ἰουλίου	2	Ἀνατολὴ	4—41	Δύσις		7—31
» »	4	» »	4—42	» »		7—30
» »	6	» »	4—44	» »		7—30
» »	8	» »	4—45	» »		7—29

ΠΙΣΤΙΣ ΚΑΙ ΘΑΡΡΟΣ

Ἓν ἀπὸ τὰ ἀνεξάλειπτα ἴχνη, τὰ ὁποῖα ἀφίνει εἰς πᾶσαν χριστιανικὴν ψυχὴν ἡ τῇ 29η Ἰουνίου ἑκάστου ἔτους πανηγυριζομένη ἑορτὴ τῶν ἡρώων τῆς πίστεως καὶ μεγαλουργῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου εἶνε καὶ ἡ πεποίθησις περὶ τῆς δυνάμεως τῆς πίστεως καὶ τοῦ θάῤῥους, τὰ ὁποῖα ἐχαρακτήρισαν καὶ ἀνέδειξαν ὅλον τὸν βίον καὶ τὴν ἀποστολικὴν αὐτῶν δρᾶσιν. Ἡ πίστις περὶ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου τοῦ ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον δι' ὅλου των τοῦ βίου ἠγωνίσθησαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ ἐν ᾧ ἐμαρτύρησαν ἐνέπνευσεν εἰς αὐτοὺς ὅλην τὴν δύναμιν καὶ ὅλον τὸ θάῤῥος καὶ τὴν τόλμην, μεθ' ὧν ἐκήρυξαν τὸ εὐαγγέλιον, ἔδρασαν, ἐμεγαλούργησαν, καὶ διὰ τῆς πίστεως ταύτης «κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων, ἔσβεσαν δύναμιν πυρός, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ... ἔλαβον πεῖραν ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων, ἔτι δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς· ἐλιθάσθησαν, ἐπειράσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον· περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς».

Ἐν τῷ ἀγῶνι καὶ τῇ πάλῃ τοῦ βίου ἡ πίστις εἰς τὸ ἰδεῶδες, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἀγωνίζεται, καὶ τὸ εὐῶδες τῆς πίστεως ἄνθος ἡ ἐλπίς, ἐνδυναμώνουν καὶ στηρίζουν τὸν ἄνθρωπον ἐν' ᾧ τρέχει δρόμῳ καὶ ἐξασφαλίζουν εἰς αὐτὸν τὴν νίκην καὶ τὸν θρίαμβον. Τοὐναντίον ὅστις ἐν τῇ πάλῃ καὶ τῷ ἀγῶνι ἀποβλέπει μόνον εἰς τὴν ἰδίαν του ἀδυναμίαν καὶ εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ ἑταίρων καὶ συναγωνιστῶν, ὅστις ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ δικαίου τοῦ ἀγῶνός του, καὶ περὶ τῆς ἀληθείας τῆς ἰδέας, εἴτε πείθεται εἰς τοὺς μόνον ἀτυχήματα καὶ ἥττας προλέγοντας μάντεις κακῶν, ὁ τοιοῦτος περιπίπτει εἰς τὴν ἀποθάρρυνσιν καὶ ἀπογοήτευσιν καὶ ἀποθαρρυνόμενος λογίζεται ἤδη στρατιώτης λιπόψυχος καὶ ἡττημένος· ἐν ᾧ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἶναι βέβαιος περὶ τοῦ δικαίου τοῦ ἀ-

γῶνος του καὶ ὅστις αἰσθάνεται τὸν βραχίονα ἱκανὸν νὰ φέρῃ ὅπλα καὶ ἀρκούντως ἰσχυρὸν διὰ νὰ καταφέρῃ πλήγματα καὶ νὰ συντρίψῃ πάντα ἀντιπράττοντα εἰς τὴν εὐόδωσιν τοῦ ἱεροῦ του σκοποῦ καὶ ἔργου, ἔχει δὲ τὴν βεβαίαν πεποίθησιν, ὅτι ὅσον περισσότερον ἱδρῶτα καὶ αἷμα χύνει, τόσον βεβαιότερον καὶ ἀσφαλέστερον χωρεῖ πρὸς τὴν νίκην ὁ τοιοῦτος ἀνδρίζεται καὶ κραταιοῦται ἐν τῷ ἀγῶνι καὶ διὰ μέσου τῆς ἀχλύος καὶ τοῦ σκότους διακρίνει τὸν ἥλιον καὶ τὸ φῶς καὶ εἰς τὸ τέρμα τοῦ καλοῦ δρόμου, τὸν ὁποῖον τρέχει, βλέπει ἀνορθούμενον τὸν ἄγγελον τῆς παρηγορίας καὶ τῆς νίκης. Καὶ ἡ τοιαύτη βεβαία πίστις ἐμπνέει εἰς τὰ ἄτομα καὶ τὰ ἔθνη τὴν μεγαλοψυχίαν ἤτοι τὴν σπουδὴν περὶ ἔργα μεγάλα καὶ γενναῖα κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν καὶ ἱκανότητα, τὴν μεγαλουργίαν καὶ μεγαλοπραγμοσύνην, τὴν καλῶς ἐννοουμένην μεγαλοσπουδίαν καὶ μεγαλεπηβολίαν, τὴν τάσιν δηλ. καὶ τὸν ζῆλον πρὸς ἔργα μεγαλύτερα πάντοτε καὶ γενναιότερα καὶ προθυμίαν καὶ ἑτοιμότητα εἰς τὸ νὰ ὑποδύωνται μεγάλους ἀγῶνας καὶ μεγάλους κινδύνους χάριν μεγάλων σκοπῶν καὶ γενναίων πράξεων.

Καὶ ὅταν τὰ ἐμπόδια πληθύνωνται καὶ ὁ ἐχθρὸς ἀγριαίνῃ καὶ ἀνορθοῦται διαθέτων ὅ,τι δύναται, χρήματα, περιστάσεις, κοινὴν γνώμην, τύχην, καὶ διὰ τούτων ἀπειλεῖ νὰ καταστῇ κύριος τοῦ πεδίου, ὅταν πάντοθεν κυκλώνῃ ἡμᾶς ἄβυσσος καὶ ὡς κύματα θαλάσσης περιστοιχίζουν αἱ εἰς πάντα εὐγενῆ ἀγῶνα παρεπόμεναι θλίψεις καὶ πικρίαι, καὶ τότε πάλιν ἡ πίστις εἰς τὸ ἰδεῶδες καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ ἐμπνέει θάῤῥος καὶ τόλμην, δηλ. ἐκείνην τὴν ψυχικὴν ὁρμὴν καὶ συγκίνησιν ἡ ὁποία παρασύρει τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐνέργειαν καὶ δρᾶσιν καὶ ὅταν ἀκόμη παντοῖοι κίνδυνοι ἀπειλοῦν αὐτὸν καὶ καθ' ὃν χρόνον ἄνωθεν αὐτοῦ συρίζουσι τὰ βέλη καὶ αἱ σφαῖραι· καὶ βαδίζει ὁ ἄνθρωπος μὲ βῆμα σταθερὸν ἐν μέσῳ θυέλλης μίσους καὶ ὕβρεων καὶ βλασφημιῶν, τὰς ὁποίας μικροὶ καὶ ταπεινοὶ ἄνθρωποι ἐκτοξεύουσι κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ δυνατοῦ, καὶ μὲ ὑπερηφάνειαν καὶ περιφρόνησιν προσβλέπει πρὸς τὰ μαινόμενα πλήθη· καὶ περιβάλλεται μυστηριώδη μεγαλοπρέπειαν καὶ κῦρος καὶ γόητρον ὑπεράνθρωπον καὶ διὰ τούτων ἐπιβάλλεται εἰς τὴν ἀγριότητα τῶν λεόντων, εἰς τὴν λύσσαν τοῦ ὄχλου, εἰς τὸ θέλημα τῶν τυράννων.

Ἐπὶ τοιαύταις ἀρεταῖς ἤστραψαν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι δι' ὅλου των τοῦ βίου καὶ διὰ τούτων ἐθεμελίωσαν καὶ ἐστερέωσαν τὸ μέγα καὶ περικαλλὲς οἰκοδόμημα τῆς θρησκείας καὶ ἀνέπλασαν καὶ ἀνεμόρφωσαν τὸν κόσμον ὅλον· καὶ ἐπὶ τὰ ἴχνη τοιούτων ἡρώων τῆς πίστεως καὶ τοῦ θάῤῥους βαδίζοντες ὅσοι ζωντανοί, εἴτε ἄτομα, εἴτε ἔθνη, καὶ πιστεύοντες εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὴν ζωτικότητα τοῦ ἔθνους των δύνανται νὰ δράσουν καὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν καὶ νὰ μεγαλουργήσουν τρέχοντες ἐμπρὸς πάντοτε ἐμπρὸς καὶ ἀφίνοντες ὀπίσω τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς.

† Ὁ Τραπεζοῦντος Χρύσανθος.

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 46).

Οἱ Κομνηνοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἰς τὴν δυναστείαν τῶν Κομνηνῶν ἀνήκουσιν, α) Ἀλέξιος ὁ Α.' ὁ καὶ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας, β) Ἰωάννης ὁ Β.'; ὁ διὰ τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ ἐπικληθεὶς Καλοϊωάννης, υἱὸς τοῦ Ἀλεξίου, γ) Μανουὴλ ὁ Α.', υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, δ) Ἀλέξιος ὁ Β.', υἱὸς τοῦ Μανουὴλ καὶ ε) Ἀνδρόνικος ὁ Α.', ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Β'. Καὶ περὶ μὲν τῶν δύο τελευταίων οὐδὲν ἄξιον λόγου ἔχει νὰ ἀναφέρῃ ἡ Ἱστορία· διότι ὁ μὲν Ἀλέξιος ὁ Β.' ἐν ἡλικίᾳ 13 ἐτῶν ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον μετὰ τριετῆ περίπου βασιλείαν ἀπέθανε θάνατον βίαιον τῇ ἐπινεύσει τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Α.', οὗτος δὲ θὰ ἀπέβαινε πάντως εἷς τῶν ἀξιολογωτέρων βασιλέων, ἐὰν τὴν ἀσυνήθη αὐτοῦ εὐψυχίαν καὶ την μεγάλην τόλμην καὶ γενναιότητα δὲν ἐπεσκίαζον φιλοδοξία ἄμετρος, ἡ δυσπάθεια ἀχαλίνωτος καὶ ὠμότης ἀνήκουστος. Οἱ τρεῖς ὅμως πρῶτοι δύνανται εὐλόγως νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν χορείαν τῶν ὑπερόχων ἐκείνων ἡγεμόνων, οἵτινες ἄλλοίαν κατεύθυνσιν εἰς τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων διδοντες ἐγκαινίζουσι νέας περιόδους ἐν τῇ Ἱστορίᾳ. Ὅτε τὸ 1081 ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀλέξιος, εἰς τόσον ἀθλίαν κατάστασιν εὑρίσκετο τὸ κράτος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, οἱ δὲ ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ ἦσαν τόσον ἰσχυροὶ καὶ ἐπικίνδυνοι, ὥστε ἡ ἀποσύνθεσις αὐτοῦ ἐφαίνετο ἐπικειμένη καὶ ἄφευκτος. Ἐν τούτοις δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος, καὶ τὸ κράτος ἐκεῖνο, τὸ ἀποῖον οὐδὲ ὀλίγας ἑκατοντάδας στρατιωτῶν ἀξιομάχων ἠδύνατο νὰ παρατάξῃ, ὡς τοὐλάχιστον ἀναφέρει ἐν τῇ «Ἀλεξιάδι» ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀλεξίου Ἄννα ἡ Κομνηνή, καθίσταται ἱκανὸν νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐπιτυχῶς εἰς μὲν τὰ δυτικὰ αὐτοῦ ὅρια τοὺς φοβεροὺς Νορμανδούς, εἰς δὲ τὰ ἀνατολικὰ τοὺς λίαν ἐπικινδύνους ἀποβάντας Τούρκους τοῦ Ἰκονίου. Ὅτε δὲ

τοῦ Αὐτοκάρδου. Μολονότι δὲ κατὰ τὴν στρατηγικὴν τέχνην ὑπελείπετο τοῦ πατρός καὶ ἰδίᾳ τοῦ πάππου του, κατὰ τὸν πολιτικὸν ὅμως νοῦν καὶ τὴν διπλωματικὴν περίνοιαν ἐξισοῦτο ἴσως μὲ τὸν Ἀλέξιον. Οἱ τρεῖς ὅμως λαμπροὶ οὗτοι Αὐτοκράτορες δὲν ἦσαν μόνον ἔξοχοι στρατηγοί, ἐπιδέξιοι κυβερνῆται, καὶ περινούστατοι πολιτικοί, ἀλλ' ὡς ἀνατραφέντες καὶ μορφωθέντες τὸ μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἥτις καθ' ἅπαντα τὸν τότε πολιτισμένον κόσμον ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ ἑστία τῶν φώτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, τὸ δὲ ἐν τῇ μουσοτραφεῖ τῶν Κομνηνῶν οἰκογενείᾳ, θαυμασίως συνεδύαζον τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρετὰς μὲ τὴν κλίσιν πρὸς τὴν μελέτην καὶ τὰς πνευματικὰς ἐν γένει ἐνασχολήσεις διὸ καὶ ἐπροστάτευον τὰ γράμματα καὶ τοὺς θεράποντας αὐτῶν, καὶ ἔχαιρον ἀναστρεφόμενοι μετὰ σοφῶν καὶ λογίων τῆς ἐποχῆς των, ὧν ἄλλως τε οὐδὲ ὁ εὐκλεὴς αὐτῶν οἶκος ὑστερεῖτο, ἀφ' οὗ, ὡς γνωστόν, ἡ μὲν Ἄννα ἡ Κομνηνή, ἡ συγγράψασα τὴν Ἀλεξιάδα, ἱστορικὸν σύγγραμμα ἀξιόλογον, ἦτο θυγάτηρ Ἀλεξίου τοῦ Α.', ὁ δὲ εὐπατρίδης Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος, ὁ συγγράψας φιλοσοφικὰ καὶ ῥητορικὰ συγγράμματα ἀπολεσθέντα καὶ ἱστορικήν τινα συγγραφὴν σωζομένην, ἦτο σύζυγος τῆς Ἄννης τῆς Κομνηνῆς. Ὅτι δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτῶν μετὰ μεγαλυτέρου ζήλου ἐκαλλιεργοῦντο τὰ γράμματα, καὶ σχετικῶς πρὸς τὴν ἐποχὴν ἐπεκράτει μεγάλη πνευματικὴ κίνησις, τρανότατα δεικνύουσιν οἱ πολυάριθμοι συγγραφεῖς, οἵτινες ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου καὶ Μανουὴλ ἤκμασαν, ὡς οἱ κληρικοὶ Μιχαὴλ Χωνιάτης ἢ Ἀκομινᾶτος, ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν, Νικόλαος ὁ Μεθώνης, καὶ Εὐστάθιος ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ περίφημος τοῦ Ὁμήρου σχολιαστής, οἱ ἱστορικοὶ Νικηφόρος Βρυέννιος, Ἄννα Κομνηνή, Ἰωάννης Ζωναρᾶς, Ἰωάννης Κίνναμος Νικήτας Χωνιάτης ἢ Ἀκομινᾶτος, Κωνσταντῖνος Μανασσῆς, ὁ ποιητὴς βραδύτερον τὰ ἄπειρα στίφη τῶν δολίων καὶ ἡμιβαρβάρων Σταυροφόρων ἐξορμήσαντα ἀπὸ δυσμῶν ἔμελλον νὰ διέλθουν διὰ τῆς χώρας του, εἶχεν ὁ πολυμήχανος καὶ στρατηγικώτατος Ἀλέξιος τὴν δύναμιν ὄχι μόνον νὰ ἀποτρέψῃ ἀπὸ τοῦ κράτους του τὸν ἀπὸ τῶν ἀτάκτων ἐκείνων στιφῶν σοβαρώτατον κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ ἐμπνέων τὸν φόβον καὶ τὸν σεβασμὸν νὰ ταπεινώσῃ τοὺς ἀγερώχους καὶ θρασεῖς ἀρχηγοὺς αὐτῶν, καὶ νὰ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ πασῶν τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἤθελον ἀποσπάσει ἀπὸ τῶν Τούρκων. Ἐφάμιλλοι πρὸς τὸν Ἀλέξιον κατὰ τὴν πολιτικὴν περίνοιαν, τὴν στρατηγικὴν τέχνην καὶ τὴν γενναιότητα ἦσαν καὶ οἱ διαδεχθέντες αὐτὸν Ἰωάννης ὁ Β.', ὁ πρεσβύτερος αὐτοῦ υἱός, καὶ ὁ Μανουὴλ ὁ Α.', ὁ ἔγγονος αὐτοῦ. Καὶ οὗτοι ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ μεγάλου αὐτῶν προκατόχου βαίνοντες, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας των δὲν ἔπαυσαν νὰ πολεμῶσι χάριν τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους των ἢ καὶ πρὸς ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων αὐτοῦ ὁτὲ μὲν κατὰ τῶν Οὔγγρων καὶ Σέρβων καὶ Πατσινάκων καὶ Νορμανδῶν, ὁτὲ δὲ κατὰ τῶν Ἑνετῶν καὶ Τούρκων.

Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης διεκρίθη πρὸ παντὸς ὡς ἀτρόμητος πολεμιστὴς καὶ ὡς ἔξοχος στρατηγός, καὶ ἐφημίσθη διὰ τὴν ἀγαθότητα τῆς καρδίας του, τῆς ὁποίας τρανὰ τεκμήρια ἦσαν ἡ κατάργησις τῆς θανατικῆς ποινῆς καὶ ἡ μεγάλη ἐπιείκεια, τὴν ὁποίαν ἔδειξε πρὸς τοὺς κατ' αὐτοῦ φοβερὰν συνωμοσίαν παρασκευάσαντας. Ὁ δὲ Μανουὴλ ἐθαυμάσθη δικαίως, καὶ ὡς ἄλλος μυθικὸς ἥρως ἐξυμνήθη καὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων του καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων διὰ τὴν ἡράκλειον ῥώμην, διὰ τὸ ἀπτόητον καὶ ῥιψοκίνδυνον τοῦ χαρακτῆρος καὶ διὰ τὴν ἀξιοθαύμαστον γενναιότητα, τὴν ὁποίαν καὶ κατὰ τὰς μάχας καὶ κατὰ τὰς μονομαχίας ἐδείκνυε, δυνάμενος νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Αὐτοκράτορα Ἡράκλειον, καὶ ὑπερτερῶν πολὺ τοὺς κατὰ τὴν ἐποχήν του φημιζομένους ἱππότας τῆς Δύσεως, μὴ ἐξαιρουμένου μηδὲ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ῥιχάρδου Θεόδωρος Πρόδρομος ὁ καὶ Πτωχοπρόδρομος καλούμενος καὶ ἄλλοι.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας λοιπὸν τῶν τριῶν μεγάλων Κομνηνῶν τὸ Βυζαντιακὸν κράτος, μολονότι δὲν κατωρθώθη ἕνεκα τῶν πανταχόθεν ἀναφανέντων πολυαρίθμων καὶ ἰσχυρῶν πολεμίων νὰ ἐπανεύρῃ τὰ ἀρχαῖα ὅρια, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἐν τούτοις ἔχον εἰσέτι μεγάλην σχετικῶς ἔκτασιν καὶ περιλαμβάνον ἔν τε τῇ Μ. Ἀσίᾳ καὶ τῇ Εὐρώπῃ ἐπαρχίας τὰ μάλιστα εὐφόρους καὶ πλουσίας, ἐπέδειξεν ἀντοχὴν ἀξίαν παντὸς θαυμασμοῦ κατὰ τῶν ποικιλωνύμων ἐχθρῶν καὶ ἐπιδρομέων, καὶ οὐ μόνον ἠδυνήθη νὰ διατηρηθῇ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου κλύδωνος, ἀψηφοῦν, ὡς ἄλλος βράχος, τὰ περὶ αὐτὸ παφλάζοντα κύματα, ἀλλὰ καὶ ἐδοξάσθη ὅσον οὐδὲν ἄλλο σύγχρονον κράτος, ἐμπνεῦσαν τὸν φόβον ἅμα καὶ τὸν σεβασμὸν εἰς τὰ περιοικοῦντα ἔθνη, τὰ ἐγγὺς καὶ τὰ μακράν, καὶ ἤκμασεν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις τόσον, ὥστε νὰ κινῇ τὸν θαυμασμὸν καὶ τῶν ξένων, [1] ὅσοι τυχὸν ἤρχοντο εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ αὐτό.

(Ἕπεται συνέχεια.)

1.) Ἐπὶ τῆς βασιλείας Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ Ἰουδαῖός τις περιηγητὴς ἐξ Ἱσπανίας, Βενιαμὶν καλούμενος, ἐπισκεφθεὶς πολλὰς πόλεις τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους, μετὰ θαυμασμοῦ εἰλικρινοῦς καὶ διὰ λαμπρῶν χρωμάτων περιγράφει τὴν πρόοδον, τὸν πλοῦτον καὶ ἐν γένει τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀκμὴν αὐτῶν.

Εὐχαρίστως δημοσιεύομεν τὴν ὡραίαν μετάφρασιν τῆς ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ **Ludvvig August Franke**, *ποιηθείσης ᾠδῆς " Ἡ Αὐτοκράτειρα Ἑλένη ,, τὴν ὁποίαν ἐκαλλιτέχνησεν ὁ σοφὸς πρῴην Γυμνασιάρχης κ. Ἐλευθέριος Κούσης, ὅστις ἐγήρασεν ἐν τῷ κόσμῳ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ εἶνε συγγραφεὺς καὶ πατὴρ πολλῶν σοφῶν μελετῶν καὶ ἑνὸς πολυτόμου λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης μήπω ἐκδοθέντος, ἐν ᾧ σπουδαίαν θέσιν ἐπέχουν αἱ σοφαὶ γλωσσολογικαί του παρατηρήσεις περὶ τῆς διαλέκτου τοῦ Πόντου.*

Ἡ Τραπεζοῦς ἀπὸ τῆς ὑφ' Ἑλλήνων ἀποικίσεώς της διήνυσε μέχρι σήμερον βίον εἴ-
κοσι καὶ πέντε αἰώνων· ὁ βίος της ὑπῆρξεν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἀ-
φανής· ἔτυχε μνείας ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἐν τῇ καταβάσει τῶν μυρίων, ἠκούσθη ἐπὶ τῶν δια-
δόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (Εὐμένης), ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ ποντοκρατορίᾳ (Μιθριδάτης)·
ἀλλ' ἔδρασεν, εἰσῆλθεν εἰς τελείως ἱστορικάς, ἐκοινώνησε πολιτικοῦ βίου, εἶδεν ἡμέρας δόξης,
λαμπρότητος καὶ μεγαλείου ἐπὶ δύο καὶ ἥμισυν αἰῶνας ἐπὶ τῆς τῶν Κομνηνῶν αὐτοκρα-
τορίας, ἧς ὑπῆρξεν ἕδρα· ἀλλ' ἔδυσεν ὁ φαεινὸς αὐτῆς ἀστήρ, εἶδεν ἡμέρας πένθους ὀδυνη-
ροῦ, ἡμέρας ταπεινώσεως ἀπέλπιδος, ἡμέρας δουλείας ἀνυποίστου ἐπὶ πέντε σχεδὸν αἰῶνας·
ἐτάφη τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα, ἡ πολιτικὴ ὕπαρξις, τὸ κλέος καὶ τὸ μεγαλεῖον μετὰ
τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Δαυὶδ τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ μετὰ τῶν τέκνων σφαγιασθέντος
μετὰ τὴν ἅλωσιν ὑπὸ τοῦ πορθητοῦ Μωάμεθ τοῦ Β'

Τὸ σκληρὸν τοῦτο τέλος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν τέκνων ἔχει ὑπόθεσιν τὸ ἔξοχον
τοῦτο λυρικὸν ποίημα, ἀλλ' ἰδίως τὸν ὑπὸ τῆς τολμηροτάτης αὐτοκρατείρας Ἑλένης, ἡ-
ρωικὸν ἐπιδειξαμένης θάρρος, ἐνταφιασμὸν τῶν οἰκείων ἀωρὶ τῆς νυκτὸς παρὰ τὴν φοβερὰν
τοῦ φοβεροῦ Μωάμεθ διαταγήν, καθ' ἣν ἄταφα μένοντα τὰ πτώματα ἔμελλον νὰ γείνωσιν
ἕλωρ καὶ κύρμα κυσὶν οἰωνοῖσί τε πᾶσι.

Τοῦ ποιήματος τούτου τὴν μετάφρασιν ἐπεχειρήσαμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν
γλῶσσαν· διότι αὕτη μόνη διὰ τοῦ πλούτου, τῆς λεπτότητος, τῆς εὐστροφίας, τῆς
ἁρμονικῆς συζεύξεως ἐννοιῶν καὶ λέξεων καὶ τῆς χάριτος θὰ ἠδύνατο πιστῶς ὡς οἷόν τε νὰ
ἀποδώσῃ τὸ ὕψος, τὴν δύναμιν, τὴν ἐμβρίθειαν, τὸ κάλλος, τὴν ἔξαρσιν καὶ τὴν συμπύ-
κνωσιν τῶν νοημάτων· προσφυεστάτην δὲ πρὸς τὸν πένθιμον, οἰκτρὸν καὶ μεγαλοπρεπῆ ἅ-
μα χαρακτῆρα, ὃν φέρει τὸ ποίημα, ἁρμοδιωτάτην ἐθεωρήσαμεν τὴν Σαπφικὴν στροφήν.
οὕτω δὲ σκηνὴ πένθιμος τοῦ τελευταίου Κομνηνοῦ εἰσάγεται καὶ ἱδρύεται ἐν τῷ φερωνύμῳ
περιοδικῷ, προστιθεῖσα εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ πολυειδεῖς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους μάρτυρας καὶ
ἕνα πολιτικὸν μάρτυρα, ἀποθανόντα μετὰ τὴν αὐτοκρατορίαν του, οὐχὶ δὲ πρὸ αὐτῆς,
ἢ μετ' αὐτῆς.

KAISERIN HELENA

1. Weh dir Trapezunt, du goldene Stadt!
Weh den Gärten und Palaesten!
Feuersbrunst wird nimmer an dir satt,
wild geschürt von deinen Gaesten.

2. Wie sich rauchend dehnt der heisse Strom
ueber Saeulen und Altane!
Hoch von deinem Kuppeldom
weht Mohamets roth Fahne.

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑ ΕΛΕΝΗ

1. Φεῦ Τραπεζοῦς, ὦ πόλι χρυσέη, φεῦ!
Σῶν ἀνακτόρων χάρις αἰθριώδης
ποῦ 'στι; ποῦ κήπων; ἀκόρεστον αὐτὰ
πῦρ κατακαίει.

2. Κίονας, δρύφακθ' ὕπερ αἴρεται νῦν
καπνός· αἶρετ' ἐν κορυφαῖσι πύργων
σῆμ' ἐρυθρόν, σῆμ' ἀνεμούμενον, φεῦ,
Μωάμεθ ἤδη.

3. Und dein Kaiser und dein' maechtiges Heer
liegen todt vor deinen Toren.
der Komnenen Herschaft ist nicht mehr,
Reich und Krone sind verloren.

4. Auf dem Schlachtfelde mit den seinen haelt
noch der stolze Ueberwinder,
«fuehrt heraus mir aus dem Zelt
diegefangenen Kaiserkinder.»

5. Sieben Knaben bringen sie heran,
ihre eisen Fesseln klirren;
Bogenschuetzer sehn den Sieger an,
bis er vvikt die Pfeile schvvirren.

6. Wilder Aufschrei, dann ein Schvveigen long;
tief ergreift es selbst die Krieger;
dumpfe Paukenshlaege, Zimpelklang,
Laerm des Heeres gruesst den Sieger.

7. Heisse Mittagsschvvuele drucket schwer
auf die blutgetraenkte Erde;
in den Zelten muede ruht das Heer;
lagern links Kamel' und Pferde.

8. Aus der Kaiserburg geborstnem Tor,
ueber Marmoschnitt und Leichen
tritt ein hocheitsvolles Weib hervor
um das Haupt der Herrschaft Zeichen.

9. Weisse Schleier huellen ihren Leib,
Glut und Feinde acht nicht das Weib,
einen Spaten in den Haenden.
. . . . . .

10. Schreitet durch die Strassen blutgetrankt
bis vor die zerstoerten Mauern,
in der Seele, auf den Tod gekraengt,
ein entsetzenvolles Trauern.

11. Feuchter Todeshauch bedekt die Au',
bebend in des Mittagsgluten,
in den Nebel tritt die Kaiserfrau,
wo noch sterbende verbluethen.

12. Schreitet langsam, lauscht uud spaeth hinaus,
ihre Augen vorgetrieben,
schreitet stumm das weit Schlachlfeld aus,
liegen da der Knaben sieben.

3. Καὶ σ' ἄναξ, στρατὸς πρὸ πυλῶν νεκρὸς σῶν
σὸς κρατηθείς· οὐδ' ἴχνος ἰσχύος νῦν
ἐστι Κομνηνῶν κράτος οὐδαμοῦ νῦν,
οὐδεμί' ἀρχή.

4. Ἐν μάχῃ 'στιν ὁ κρατέων ἀλαζών.
« Αἰχμαλώτους τοὺς βασιλῆος υἱάς
ἐξαγόντων οἱ φύλακες τάχιστα
ἐνθάδ' ἅπαντας. »

5. Ἑπτὰ παίδων οἱ ... κροτοῦσι
καὶ προσῆλθον· νῦν ὁρῶσιν τὸ σῆμα·
τοξόται νῦν πρὸς βασιλῆ ὁρῶσι·
κλάγξαν οἰστοί.

6. Ἀγρία κραυγή· μετέπειτα σιγή·
καὶ μαχητῶν νῦν τετάραχθ' ὁ θυμός·
Κυμβάλων ἦχος, ἀλαλαγμὸς ὄχλου,
νῖκος ἄνακτος.

7. Τῆς μεσημβρίης μέγα καῦμα θλίβει
αἱμόφυρτον γῆν· στρατὸς ἡσυχάζει
εἰνὶ ταῖς σκηναῖς, ἐκεῖ εἰσιν ἵπποι
ἠδὲ καμῆλοι.

8. ἐγγύς. Ἐκ πύργου πόλεως προβαίνει,
μαρμάρων συντρίμματα πατεῖ νέκυς τε,
ἔνθα δ' ἀρχῆς ἦν βασιλέως τὸ σῆμα
ἦλθεν ἄνασσα.

9. Σῶμα λευκὸς τῆσδ' ἐκάλυπτε πέπλος·
καῦσος, ἐχθρὸς οὐκ ἔμελεν γυναικί.
εἰνὶ χερσὶ δὲ σκαπάνην ἔχουσα
ἦε σεμνή.

10. Αἱμοφύρτους δ' ἥδ' ἐβάδιζεν οὐδούς
Μέχρι τειχέων ἀδινὰ στένουσα
οἰκτρὸν οἰκείων θάνατον, φέρουσα
πένθος ἄλαστον.

11. Νεκρικὸν λειμῶν' ἐκάλυψε πνεῦμα
ὑγρόν· ἔντρομος γυνὴ ἦλθεν ἔνθα
αἷμ' ἔτ' ἔρρεον νέκυες, βραδεῖα
ἠδὲ καλυπτή.

12. Ἐν μεσημβρίης φλογὶ σῖγ' ἔβαινεν
ἀκροωμένη, προσέχουσα δ' εἶρπεν
ἐκτενὴς χῶρος· τεκέων ἐκεῖθι
νεκροὶ ἔκειντο.

13. Liegt der Kaiser todt auf btuetgem Moos·
lange starrt sie aufdie Bleichen
und sie loest vom Haupte die Schleier los
und bedeckt damit die Leichen.

14. Niedersitzt sie dann auf einen Stein,
fromme Todtenwache haltend,
zu den Knien sinkt das Haupt ihr ein
und die bleichen Haende faltend.

15. Eine Todeuklage hebt sie an,
wie ein Singen ist' s und Spreehen
Hoerten es Lebendge auf dem Plan,
ihre Herzem wuerden brechen.

16. Keine Thraene furcht ihr Angesicht,
selbst scheint sie der Todten eine
und sie singt nicht mehr und redet nicht,
und sie ruehrl sieh nichl am Steine.

17. Nun wenn Raben naeher ihr nnd nach
Leichen hungrig' sie umreisen,
hebt abvvehrend sie und stumm die Hand
ihres Spatens helles Eisen.

18. Schvvarz uud Kreischend flattert es davon,
ohne Regung sitzt sie nieder,
lang versunken ist die Sonne schon,
schvvarze Wolkenhange nieder.

19. Ploetzlich dnrch das Nachtgevvoelk hervor
bricht der Mond mif vveissen Strahlen,
und von fern zuvveilen gebt empor
das geselle von Schakalen.

20. Von dem Stein empor hebt sich das Weib,
guerget fester die Gewande:
einen Riesenschalten wirft ihr Leib
zu des Schlachtfelds festem Rande.

21. Sieben Graeben graebt sie in den Grund,
ihre Kinder zu begraben:
nennt bei Namen, kuesst ihnen den Mund,
weinend j·den ihrer Knaben.

22. Und des Kaisers Leiche naht sie nun,
dem kuesst sie die bleichen Wangen
und auf ihn am laengsten ruhn
ihres Augs erloschne Braende.

14. Κεῖτ' ἄναξ βρύων ἐφ' ὑγρῶν νεκρὸς κεῖ
αἱμοφύρτων· ὄμμα ἀτενὲς νεκροῖς ἦν,
σῶμα ναρκοῦται, κεφαλῆς καλύπτραις
πτώματα κρύπτει.

14. Ἔσχεν ἕδρην ἐν λίθῳ, εἶτ' ἐτήρει
εὐσεβῶς νεκρούς, γόνασιν δὲ κλίνει
σφοῖς κάρη, χεῖρας δὲ συνῆψεν ὠχρὰς
ἀδρανεούσας.

15. Κομμὸς ἦρξατ'· ἦν λόγος, ἦν δ' ἀοιδή·
εἰδὲ τόνδ' ἀνήρ τις ἄκουσεν ὦσιν,
αἶψα θυμὸν καὶ κραδίην μέγ' ἴχ' ἂν
πένθος ἄχος τε.

16. Αὐλακίζουσ' οὐ δάκρυα πρόσωπον·
φαίνετ' οὔτ' αὐτὴ νεκρή· οὐκ ἀείδει,
οὐδὲ κινεῖτ' ἐκ λίθου, ἐνθ' ἄναυδος
ἕζετο πρῶτα.

17. Μοῦνον ὁσσάκις κόρακες προσῆσαν
πτωμάτων ἐγγύς, σκαπάνης σίδηρον
ἦρε χερσὶν ἠδ' ἐδίωκεν ἐτμόν,
πτήν' ἀκορεστα·

18. Πᾶν μέλαν κρῶζον πτερυγίζον αἶψα
φεῦγ' ἐκεῖθεν, ἡδ' ἀσάλευτος ἧστο·
Ἥλιος δῦ καὶ νεφέλαι μέλαιναι
γῆν ἐκάλυψαν.

119. Αἶψα δ' ἐκ νεφῶν μελάνων προκύπτει
τῆς σεληναίης κατάλευκος ἀκτίς·
Νῦν κλύει θώων ὑλακὰς ἄπωθεν
κεῖ προσιόντων.

20. Αἶψ' ἀνίστατ' ἐκ λίθου ἡ γυνὴ καὶ
σφίγξε τῇ ζώνῃ περίβλημμα μᾶλλον·
ἄκρον ἐς χῶρον σκιὴ ἵκετ' αὐτῆς
οἷα γίγαντος.

21. Ἑπτὰ πρὸς ταφὴν τεκέων τάφους σφῶν
εἰνὶ γῇ σκάψασ' ὀνομαστὶ φωνεῖ·
κύσσ' ἑκάστου δὲ στόμα θρηνέουσα
θρῆνον ἄληκτον.

22. Ἐγγὺς ἔστη νῦν σφοῦ ἄνακτος, ὠχρὰς
οὗ παρειὰς κύσσ'· ἐπὶ μακρὸν ἦδε
ὄμμα τῷδ' ἔρεισ' ἀτενῶς ἀλαμπές·
ἐθρόει οὐδέν.

23. Und sie laesst ab von ihrem Thun,
achtet niht der naechsten Schreken,
bis die Todten fromm gebettet ruhn,
Schollen schuetzend sie bedecken.

24. Kuehler Morgenhauch beginnt zu wehen
durch die finstern Nachtgebilde
und der Sonne weisse Boten gehen
leuchtend ueber das Gefilde.

25. Wie auf Grueften oft in Morgenroth
marmorne Gestalten lehnen,
Knieend die Fuerstenmutter, weisse und todt
auf dem Grabe der Komnenen.

23. Ἔργον οὐ λεῖπ᾽· οὐκ ἔμελεν τρόμων οἱ
νυκτέρων, ἕως νεκροὶ εὐσεβῶς νῦν
εἰνὶ κλίνῃ σφῶν ἀνάπαυμ᾽ ἔχοισι·
χοῦς σφι καλύψῃ.

---

24. Νυκτίων αὔρη διὰ φασμάτων πνεῖ,
ἄγγελοι δ᾽ ὑπὲρ πεδίου βεβᾶσιν
ἡλίου λαμπροὶ νεκύων γέμοντος,
αἱμοφορύκτου.

---

25. Μαρμάρου μορφὰς συχνάκις τις εἶδεν
ἐν τάφοις· τοίη νεκρὴ ἵστατο γνὺξ
εἰνὶ Κομνηνῶν τάφῳ ἥδε μήτηρ
ἡγεμόνων πρῴ.

ΔΥΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ 1461 ΚΑΙ 1916

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου).

Μὲ τὴν ἐλπίδα λοιπὸν ὅτι τὸ κεραυνοβοληθὲν δένδρον τῆς Ἐλευθερίας θὰ ἀναβλαστήσῃ καὶ πάλιν ὡς ὁ φοῖνιξ ἐκ τῆς τέφρας του καὶ θὰ ἀναδειχθῇ ἡμέραν τινὰ ὑψίκομον καὶ πυκνόφυλλον σκιάζον τὰ ἐκ τῶν βασάνων καὶ ταλαιπωριῶν τῆς δουλείας ἀπειρηκότα τέκνα τῆς πατρίδος ὁ Τραπεζούντιος Ἕλλην ὑπέκυψε βαρυαλγὴς καὶ περιώδυνος εἰς τὸ κράτος τῆς Εἱμαρμένης. Στερηθεὶς τῆς ἐλευθερίας, ἥτις μόνη εὐνοεῖ καὶ ὑποθάλπει τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ ὑπὸ τὰς πλέον ὑψηλὰς ἐκδηλώσεις του ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Πόντου δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ συνεχίζῃ τὴν ἐκπολιτιστικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν, ὅπως πρότερον, ἀλλ᾽ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ σκεφθῇ μόνον περὶ τῶν μέσων ἐκείνων, ἅτινα θὰ ἐπέτρεπον εἰς αὐτὸν ὥστε νὰ καταστήσῃ ἀνεκτὴν ὁπωσδήποτε τὴν διαβίωσιν του ὑπὸ τὸ νέον καθεστώς. Ἡ δουλεία ἡ ἐπιβληθεῖσα εἰς αὐτὸν δὲν εἶχε ἁπλῶς πολιτικὸν χαρακτῆρα· τὸν ἐξήρυνεν ὄχι μόνον ὡς πολίτην ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπον· ὄχι μόνον ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τοῦ κράτους ἀπηγορεύθη εἰς τὸν Ἕλληνα, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνικῆς του ζωῆς ἔπαυσε νὰ εἶναι παράγων σημαντικός. Δὲν ἦτο μόνον ξένον πρὸς τὸν Ἕλληνα τὸ νέον πολιτειακὸν καθεστώς, ἀλλ᾽ ἀκόμη καὶ ἡ κοινωνικὴ τῶν κατακτητῶν ὀργάνωσις καὶ τὰ ταύτην διέποντα νόμιμα ἦσαν πάντῃ ἀλλότρια τῶν ἀρχῶν καὶ ἀντιλήψεων τοῦ τότε Ἕλληνος.

Ὁ Βυζαντιακὸς πολιτισμὸς καὶ δὴ καὶ ὁ Τραπεζουντιακός, ἦτο γνήσιον τέκνον τοῦ ἀρχαίου ἑλληνορωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ μεταρρυθμισμένου κατὰ τὰς φιλανθρώπους ἀρχὰς τοῦ χριστιανισμοῦ, ἐνῷ ὁ νέος πολιτισμὸς ὅστις ἐγκαθιδρύθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἐκείνου ἦτο ἀπαύγασμα περιβάλλοντος πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ μὴ προσαρμοζομένου πρὸς τὰς ἰδέας καὶ τὰς πεποιθήσεις τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς. Ὁ πολιτισμὸς οὗτος οὐ μόνον ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν κοινωνικήν του ἔκφανσιν προσέπιπτεν ἡμῖν ὅλως ξένος καὶ ὀθνεῖος βαρέως πιέζων τὴν συνείδησιν μας εἰς ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν· Ἡ δουλεία ἡ ἐπιβληθεῖσα τῷ Γένει ἡμῶν οὐ μόνον τῶν πολιτικῶν του ἐλευθεριῶν τὸ ἀπεστέρησε ἀλλὰ καὶ τὸν κοινωνικόν του βίον ἐδηλητηρίασε καὶ ἐμάρανε· δὲν ἐγένετο δυνατὴ ἡ γεφύρωσις τοῦ χάσματος ὅπερ ἐχώριζε τοὺς δύο κόσμους τὸν ἑλληνοχριστιανικὸν καὶ τὸν μουσουλμανοτουρκικόν. Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἄλλοτε ὑπέκυψεν εἰς ξένον ζυγόν, εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Ρωμαίων. Ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι πολλαπλῶς ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως συνδεόμενοι πρὸς τοὺς Ἕλληνας κατέλυσαν μὲν τὴν πολιτικὴν αὐτῶν δύναμιν, ἐσεβάσθησαν ὅμως τὸν πολιτισμόν των, καὶ μάλιστα τὰς ὑψηλοτέρας καὶ εὐγενεστέρας ἐκδηλώσεις του, τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν καλλιτεχνίαν, καὶ ὁ ἄγριος νικητὴς ὑπέκυψεν, ὅπως λέγει καὶ ὁ ποιητὴς Ὁράτιος, εἰς τὸ ἀκαταμάχητον ἠθικὸν κράτος τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐν τῇ προκειμένῃ ὅμως περιπτώσει δὲν κατωρθώθη νὰ ἐξευρεθῇ βάσις συνεννοήσεως μεταξὺ νικητῶν καὶ ἡττημένων. Οἱ δύο πολιτισμοὶ ἵσταντο πάντοτε ἀντιμέτωποι ἀλλήλων ἐν ἀδιαλλάκτῳ ἀνταγωνισμῷ, καίτοι ἡ πάλη αὐτῶν ὑπὸ τὴν πολιτικήν του μορφὴν ἔληξεν ὁριστικῶς ὑπὲρ τῶν Τούρκων. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς στερηθεὶς τοῦ κυριωτέρου του ἐρείσματος, τῆς πολιτείας, ἐστηρίχθη ἔκτοτε ἐπὶ τῆς κοινωνίας τῆς ἑλληνικῆς ἐμψυχουμένης καὶ ἐπιρρωννυμένης ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν δεινὸν κατὰ τῶν κρατούντων ἀγῶνα. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ ἀγὼν ἦτο ἄνισος, καὶ πολλάκις οἱ ἡμέτεροι ἐξήρχοντο συντετριμμένοι ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ἀκριβῶς οἱ ὑπολειπόμενοι ἀσθενεῖς ἀπὸ ὑλικῆς ἀπόψεως καθίσταντο ἠθικῶς ἰσχυρότατοι καὶ ἀκμαιότατοι. Ἐχάθη βεβαίως καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην πολὺ ἔδαφος καὶ πλεῖστοι ἀδελφοί μας ἀποκαρτερήσαντες ἀθρόοι μετέστησαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἀντιπάλων, ὡς οἱ Ὀφῖται καὶ οἱ Τονγιαλῆδες, ἀλλ᾽ οἱ λοιποὶ παρέμειναν φανατικῶς πιστοὶ καὶ ἀφωσιωμένοι εἰς τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις μὲ ὅλην τὴν ἀφόρητον πίεσιν καὶ καταδυνάστευσιν.

Ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Τραπεζοῦντος ἀφ᾽ οὗ ὑπέστη ὅλας τὰς συνεπείας τῆς ὑποδουλώσεως κατώρθωσε διὰ τῶν ἀρετῶν τῆς φυλῆς, τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς ἐμπορικῆς δραστηριότητος, νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῷ ἐπιρροήν τινα παρὰ τῇ μουσουλμανοτουρκικῇ κοινωνίᾳ. Ἡ διὰ τοῦ ἐμπορίου κτηθεῖσα οἰκονομικὴ ἀκμὴ ἐβελτίωσεν ὁπωσδήποτε τοὺς ὅρους τῆς ὑπὸ τὸ νέον καθεστὼς διαβιώσεως τῶν Ἑλλήνων ἀλλ᾽ ἡ ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει ἐπελθοῦσα χαλάρωσις τῆς διοική-

σεως ἐδημιούργησε κατὰ τόπους τυραννίσκους τινάς, τοὺς
περιφήμους Τερέ-πεϊδες, τῆς αὐθαιρεσίας δὲ τούτων πολλά-.
κις ἔπιπτον θύματα οἱ χριστιανοί. Ἡ ἐμφάνισις τῶν Τε-
ρεπέϊδων συνδέεται στενώτατα μὲ τὴν ἐσωτερικὴν ἐξέλιξιν
τῆς τουρκικῆς πολιτείας καὶ συμπίπτει μὲ τὴν ἀρχὴν σχε-
δὸν τῆς παρακμῆς αὐτῆς. Οἱ Τερεπέϊδες ἐχρησιμοποίουν
τὴν ἐπιρροήν των, ἥτις εἶχε μᾶλλον χαρακτῆρα ἠθικὸν ἢ
πολιτικόν, εἰν βάρος συνήθως τῶν ἀτυχῶν χριστιανῶν· αἱ
πίσημοι ἀρχαὶ δὲν ἠδύναντο πάντοτε νὰ ἐπιβάλλωνται καὶ
οἱ Τερεπέϊδες σὺν τῷ τῷ χρόνῳ ἀπέβησαν δυνάσται ἀφο-
ρήτως ἐπαχθεῖς λυμαινόμενοι τὴν ἰδίαν ἕκαστος ἐπικράτειαν
πολλάκις δε περιερχόμενοι καὶ εἰς ἔνοπλον πρὸς ἀλλήλους
ῥῆξιν. Τῆς νόσου ταύτης καταστάσεως διατηρηθείσης μέχρι
τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιφήμου Χάτι Χουμαγιοὺν τοῦ Κιούλ-
χανὲ (1839) τὰ βάρη ὑπεβάσταζον ὡς τὰ πολλὰ οἱ Ἕλ-
ληνες, ὧν ἡ ὕπαρξις ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν διάθεσιν τοῦ Ἀγᾶ
ἢ τοῦ Βέη. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνάγεται ἡ ἀθρόα μετά-
στασις πολλῶν χριστιανῶν εἰς τὸν Μουσουλμανισμὸν καὶ αἱ
ποικίλαι κακώσεις ἃς ὑφίσταντο οὗτοι μετὰ τὰ δεινὰ τῆς
ἁλώσεως. Ὑπὸ τοιαύτας χαλεπὰς συνθήκας διαβιῶν ὁ ἐν-
ταῦθα Ἕλλην ἀντλεῖ μὲν πολὺ θάρρος καὶ θαυμαστὴν καρ-
τερίαν ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος καὶ τὴν
ἐλπίδα αἰσιωτέρου μέλλοντος, ἀλλ' ὁσημέραι αἱ ἀναμνή-
σεις ἐκεῖναι ὠχρίων καὶ ἐξησθένουν καὶ αἱ ἐλπίδες ἐξη-
τμίζοντο, ἐξέλειπε δὲ βαθμηδὸν κάθε μέσον ἀναζωπυρήσεως
αὐτῶν· ὁ ἑλληνισμὸς τοῦ Πόντου στερούμενος τῶν ἠθικῶν
ἐκείνων ἐρεισμάτων ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ καὶ νὰ συντριβῇ.
Τὰ ἐλεεινὰ καὶ καθῃμαγμένα λείψανα τοῦ Τραπεζουντια-
κοῦ πολιτισμοῦ ἀπηνῶς διωκόμενα περιδεῆ κατέφυγον ὑπὸ
τὴν σκέπην τῶν πτερύγων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν εὐαγῶν
αὐτῆς ἱδρυμάτων. Τὰ πέριξ Μοναστήρια ὑπῆρξαν αὐτό-
χρημα αἱ τελευταῖαι ἀλλ' ἀπόρθητοι ἐπάλξεις, ἀφ' ὧν ὁ
ἑλληνισμὸς τῆς Τραπεζοῦντος ὑπερήσπισε τὸν κατερρακω-
μένον πολιτισμόν του. Τὰ Μοναστήρια τὰ ἱδρυθέντα πρὸ
πολλῶν αἰώνων ὑπὸ θεοσεβῶν ἀνδρῶν ὅπως χρησιμεύσουν
ὡς πρότυπα κοινωνίας ἐρρυθμισμένης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ
Εὐαγγελίου, ὧν ἡ ἐφαρμογὴ δὲν κατωρθώθη ἐν τῇ μεγάλῃ
τῶν ἀνθρώπων κοινωνίᾳ παρὰ τὰς ἐκδηλωθείσας ἐλπίδας,
τὰ Μοναστήρια, λέγω, ἐπέπρωτο νὰ χρησιμεύσουν ὡς κα-
ταφύγια εἰς τὸν ἐν διωγμῷ εὑρισκόμενον ἑλληνικὸν πολι-
τισμόν. Ἱδρύθησαν ὡς φρούρια τοῦ χριστιανισμοῦ προωρι-
σμένα νὰ διεξάγουν ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τῆς κοινωνι-
κῆς ἀθλιότητος καὶ κακοδαιμονίας καὶ ἐχρησίμευσαν ἐπ'
ἐσχάτων ὡς προπύργια κατὰ τῆς τουρκικῆς σκληρότητος.
Ἐνταῦθα ἀνέπαυεν ὁ Ἕλλην τῆς Τραπεζοῦντος τὰ κε-
κμηκότα ἐκ τῆς πάλης μέλη του, ἐδῶ ἐπέδενε τὰς πλη-
γάς του καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἤντλει θάρρος καὶ σθένος διὰ τὴν
ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος. Ἓν μόνον βλέμμα ῥιπτόμενον
εἰς τὴν περιπετειώδη ἱστορίαν τῶν πέριξ Μονῶν θὰ μᾶς
πείσῃ περὶ τῶν πολυτίμων ὑπηρεσιῶν, ἃς προσέφεραν εἰς
τὸ χειμαζόμενον Γένος. Οἱ πατέρες τῶν Μονῶν καὶ ὁ
ἄλλος κλῆρος τότε ἐκπροσωποῦντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον
τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἀριστοκρατίαν ὑπεμίμνησκον
τὸν ἐνταῦθα Ἕλληνα τὰς πρὸς τὸ Ἔθνος καὶ τὴν πίστιν
ὑποχρεώσεις του,, τὸν παρεθάρρυνον κατὰ τοὺς διωγμοὺς
καὶ τὰς πιέσεις καὶ ἐξῆγον εἰς αὐτοὺς τὴν ἀκατάβλητον
ἠθικὴν δύναμιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἥτις ἐπὶ τέλους θὰ
κατίσχυε τῶν ἀντιξόων περιστάσεων καὶ θὰ ἔθραυε τῆς
δουλείας τὰ δεσμά. Μὲ τοιούτους παραμυθητικοὺς καὶ ἐν-
θαρρυντικοὺς λόγους συνεκράτουν τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὴν
ἀκλόνητον πεποίθησιν, ὅτι ἡμέραν τινὰ παρὰ τὰς προσω-
ρινὰς σκληρὰς δοκιμασίας θὰ θριαμβεύσῃ ὁ Χριστιανισμὸς
κατὰ τοῦ Ἰσλάμ.

(Ἕπεται συνέχεια).

Η ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΩΝ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 50).

Ὁ περιβάλλων ἡμᾶς ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ ἔχει σύ-
στασιν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ὡρισμένην. Τὴν
ὁριστικότητα αὐτὴν ἀπαιτεῖ ἡ ζωὴ τῶν τε ζῴων καὶ
φυτῶν οἷα αὕτη ἐκδηλοῦται ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πλανή-
του. Αἱ παραμικραὶ μεταβολαὶ αὐτῆς προκαλοῦσι δια-
φόρους ἀσθενείας καὶ τὸν θάνατον πολλάκις. Ἡ μελέ-
τη τῆς ἀτμοσφαίρας τῆς γῆς, τῆς συστάσεως αὐτῆς
τῶν φυσικῶν μεταβολῶν ὡς καὶ τῆς τυχὸν μολύνσεως
αὐτῆς τῆς προερχομένης ἐκ τῆς ζωῆς ἔχει με-
γάλην σημασίαν. Ἕκαστος ἄνθρωπος δέχεται καὶ ἀ-
ποπέμπει ἐκ τῶν πνευμόνων του ἡμερησίως περίπου
10,000 λίτρας ἀέρος καθ' ὥραν 400 λίτρας. Τὰ ἐ-
ρυθρὰ αἱμοσφαίρια τοῦ αἵματος προσλασβάνουσι μίαν
μεγάλην ποσότητα ὀξυγόνου· ταὐτοχρόνως δὲ τὸ ἀν-
θρακικὸν ὀξὺ ἀποπέμπειται. Ἡ χλωροφύλλη τῶν φυτῶν
προσλαμβάνει τὸ ὀξυγόνον κατα τὴν νύκτα καὶ ἐκπέμ-
πει τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ τανάπαλιν τὴν ἡμέραν διὰ
τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἀναλύει, ἀπο-
συνθέτει αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ διὰ νὰ ἐναπο-
ταμιεύῃ ἄνθρακα καὶ ἀποπνέει τὸ ὀξυγόνον. Τοιουτο-
τρόπως διὰ τοῦ ἀκαταπαύστου τούτου μετασχηματι-
σμοῦ τοῦ θεραπεύοντος τας μολύνσεις τῆς ζωῆς ἀπο-
καθίσταται ἡ ἰσορροπία. Πᾶσα ἑτέρα καῦσις καὶ ἐκτὸς
ἔτι τῆς ζωῆς τῶν φυτῶν ἢ τῶν ζῴων ἀπαιτεῖ ποιάν
τινα ποσότητα ὀξυγόνου. Διὰ ταύτης γεννᾶται πάλιν
ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἄλλα δηλητηριώδη ἀέρια ἅτινα
ἀποτελοῦν δευτέραν πηγὴν μολύνσεως, τὴν ὁποίαν τὰ
φυτὰ ὀφείλουν να ἐξαλείψουν. Ὁ ἀὴρ εἶναι ἓν μέγα
ἀποταμιευτήριον ἀζώτου· τοῦτο δὲ εἶνε τὸ πλεῖον πο-
λύτιμον στοιχεῖον τῶν ἱστῶν ἡμῶν ἀποτελοῦν τὴν
βάσιν τῆς πρωτεΐνης καὶ τοῦ λευκώματος. Διὰ νὰ
φθάσῃ δὲ μέχρι τῶν ἱστῶν ἡμῶν τὸ ἄζωτον δέον νὰ
ἀφομοιωθῇ πρότερον ὑπὸ τῶν φυτῶν.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη ἡ σύστασις ἡ χημικὴ τοῦ
ἀέρος εἶνε ἀρκούντως ὡρισμένη ὅσον ἀφορᾷ τὰ κυριώ-
τερα αὐτοῦ συστατικὰ στοιχεῖα καὶ ἡ ἀναλογία τοῦ
ὀξυγόνου σχεδὸν ἀμετάβλητος. Ἄνευ τῶν ὅρων τού-
των ἡ ζωὴ ἐστερημένη τῆς ἀπαραιτήτου αὐτῆς τρο-
φῆς θὰ ἦτο ἀδύνατος. Ἂν τοῦτο ἔχει οὕτω διὰ τὸν
ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα ἐν τῇ ὑπαίθρῳ, δὲν συμβαίνει τὸ

αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἐν περιωρισμένῳ χώρῳ, μεταλλεῖα, ἐργοστάσια, οἰκήματα κ.τ.λ. ὅπου ἡ σύστασις αὐτοῦ μεταβάλλεται οὐσιωδῶς καὶ προκαλεῖ τὴν προσοχὴν ὁλοκλήρου κόσμου ὑγιεινολόγων ἀσχολουμένων εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Ἡμᾶς τοῦτο δὲν ἐνδιαφέρει διότι ἐν τῇ πόλει ἡμῶν δὲν ὑπάρχουν τοιαῦτα μεταλλεῖα καὶ ἐργοστάσια ἐὰν βεβαίως ἐξαιρέσωμεν τὰ παρὰ τὸ παλαιὸν διοικητήριον βυρσοδεψεῖα καὶ τὸν περὶ αὐτὰ χῶρον, ὅπου γίνεται παντοειδὴς καὶ πολύμορφος ἐπεξεργασία καὶ ζύμωσις εἰς τὸν κόσμον τῶν μικροσκοπικῶν ἐχθρῶν τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ὅπου ὄχι ἀνθρώπινα ὄντα ἀλλ' οὔτε καὶ ζῷα δύνανται ἐπὶ μακρὸν νὰ διατηρηθῶσιν ἐν τῇ ζωῇ. Ἐκεῖ δὲν χωρεῖ κανεὶς νοῦς ὑγιεινῶν ἐργαστιῶν καὶ μόνον τῇ συνδρομῇ τοῦ ὀξυγόνου δυνάμεθα νὰ ἀποκαθαίρωμεν τοιαύτην ἑστίαν δηλητηριώδη. Ἡ καῦσις εἶνε μέσον σωτήριον εἰς τοιαύτας περιστάσεις καὶ ὁ ἐμπρησμὸς ὁ προϋποθέτων ἔνστικτα κακὰ μεταβάλλεται εἰς εὐεργετικὸν παράγοντα πρωτίστου βαθμοῦ.

Ἴδωμεν ἐν πρώτοις ποία εἶνε ἐν λεπτομερείᾳ ἡ χημικὴ αὐτὴ σύνθεσις τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἐν τῷ ὑπαίθρῳ. Αὕτη εἶνε κάλλιστα γνωστὴ δὲν ἀποτελεῖ καὶ ἓν μυστήριον ἀκατάληπτον. Εἶνε φαινόμενον θαυμαστῆς τάξεως ἡ ἐν αὐτῇ ἰσορροπία καὶ ἡ ἀναλογία τῶν διαφόρων συστατικῶν στοιχείων. Ἐμφαίνει τὸ μεγαλεῖον καὶ ἀποτυπώνει τὴν σφραγῖδα τοῦ Μεγάλου Ρυθμιστοῦ. Ἰδοὺ τὰ συστατικὰ αὐτοῦ στοιχεῖα. Ὀξυγόνον 20.7°/o, ἄζωτον 8°/o, ὑδρατμοὶ 1°/o, μικρὰ ποσότης ἀργονίου καὶ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ἴχνη ὄζοντος, ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου, ἀμμωνίας, νιτρικοῦ καὶ νιτρώδους ὀξέος καὶ τινων ἄλλων οὐσιῶν.

Τὸ ὀξυγόνον τοῦ ἀέρος ὑφίσταται ἀσημάντους κυμάνσεις. Αὗται δὲν ἔχουν καμμίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ὑγείας. Μόνον ἡ ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων παρατηρουμένη μεγίστη ἐλάττωσις τοῦ ὀξυγόνου δύναται νὰ προκαλέσῃ νοσηρὰ φαινόμενα. Τὸ **ἄζωτον** χρησιμεύει πρὸς ἀραίωσιν τοῦ ὀξυγόνου. Τὸ **ὄζον** ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἀτόμων ὀξυγόνου, ἔχει μεγίστην ὀξειδωτικὴν δύναμιν, παράγεται ἐπὶ ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων, ἐπὶ πάσης μεγάλης ὀξειδωτικῆς ἐπεξεργασίας καὶ κατὰ τὴν ἐξάτμισιν τοῦ ὕδατος. Ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ φονεύῃ τὰ μικρόβια καὶ ἐπιφέρῃ τὴν ὀξείδωσιν τῶν ἀκαθαρσιῶν τοῦ ἀέρος διὸ καὶ θεωρεῖται ὡς ἐξυγιαντικὸν στοιχεῖον. Τὰς αὐτὰς ἰδιότητας ἔχει καὶ τὸ ***ὑπεροξείδιον τοῦ ἄνθρακος***. ***Ἀνθρακικὸν ὀξὺ*** ὁ ὕπαιθρος ἀὴρ περιέχει μικρὰν ποσότητα μεταξὺ 0.03 καὶ 0,04°/o. Ἡ ἀναλογία αὕτη μεταβάλλεται ἐντὸς τῶν μεγάλων πόλεων καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα. Πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀναπνοὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων. Τὰ φυτὰ ἀποδίδουσιν αὐτὸν τὴν νύκτα. Ἐπίσης παράγεται ἐκ πάσης καύσεως καὶ ἐκ πάσης σηπτικῆς ἐπεξεργασίας· ἀναδίδεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐδάφους. Αἱ ποσότητες αὗται τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἀφ' ἑνὸς μὲν διασπείρονται καὶ ἀναμιγνύονται μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ὑπὸ τῶν ἀνέμων, ἢ παρασύρονται ὑπὸ τῶν βροχῶν καὶ τῶν λοιπῶν ὑδρομετεώρων, ἀφ' ἑτέρου δὲ προσλαμβάνονται ὡς ἀνωτέρω εἴπωμεν τῆς ἡμέρας ὑπὸ τῶν πρασίνων φυτῶν τὰ ὁποῖα κρατοῦσι τὸν ἄνθρακα καὶ ἀποβάλλουσι τὸ ὀξυγόνον.

Ἡ συμφώνως τῇ φυσικῇ ἀναλογίᾳ ὑπάρχουσα ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι ποσότης τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος δὲν ἐξασκεῖ βλαβερὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου· οὗτος πολλάκις ἀναπνέει ἐντὸς κεκλεισμένων δωματίων πολὺ περισσότερον ποσὸν ἀνθρακικοῦ ὀξέος 1°/o καὶ δὴ καὶ ἐπί τινας στιγμὰς 5°/o ἄνευ τινὸς βλάβης. Ἐὰν δὲ ἐπὶ τοιούτων ποσοτήτων ἐπέρχονται νοσηρὰ φαινόμενα τοῦτο ἀποδοτέον εἰς ἄλλα ἀκάθαρτα προσμίγματα τοῦ ἀέρος μεθ' ὧν τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ συνυπάρχει καὶ ὡς ἐκ τούτου χρησιμοποιεῖται ὡς δείκτης τῆς καθαριότητος τῆς ἀτμοσφαίρας ἡ ὁποία θεωρεῖται ἀνθυγιεινὴ ἐὰν περιέχῃ ποσότητα ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἀνωτέραν τοῦ 1°/o. Τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος πολλῷ ἐπιβλαβέστερον εἶνε τὸ ἐκ τῆς ἀτελοῦς καύσεως τῶν ἀνθράκων ἢ μετὰ τοῦ φωταερίου εἰσδυόμενον ***ὀξείδιον τοῦ ἄνθρακος***. Τοῦτο ἐπιφέρει ἐντὸς τῶν δωματίων δηλητηριάσεις. Ἄλλα ἀέρια ἐκ τῆς βιομηχανίας προερχόμενα ἀναμιγνύονται μετὰ τοῦ ἀέρος ὡς π. χ. χλώριον, ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ κ.τ.λ. τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ἀέρι εἰς τοσαύτην ποσότητα ὥστε νὰ ἐπενέγκωσι βλάβας εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Ἐκ τῆς συσσωρεύσεως πολλῶν ἀνθρώπων (ὡς π. χ. αἰχμαλώτων, ἐπιβατῶν πλοίων) προέρχονται νοσηρὰ φαινόμενα καταλήγοντα ἐνίοτε εἰς τὸν θάνατον. Τοῦτο ἀποδοτέον εἰς ἀγνώστους χημικὰς οὐσίας ἀναδιδομένας ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν ἐκπνοὴν ἢ ἄλλως (ἀνθρωποτοξίνης). Ὁ δύσοσμος ἀὴρ ἐπιδρᾷ κακῶς ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων κυρίως διότι παρακωλύει τὴν τακτικὴν ἀναπνοήν.

Οὕτως ἐχούσης τῆς χημικῆς συστάσεως τοῦ ἀέρος ἡ ἀναλογία τῶν διαφόρων συστατικῶν αὐτῆς καὶ ἰδίᾳ τοῦ ὀξυγόνου ῥυθμίζεται ὑπὸ τῶν φυτῶν. Ἡ Θαυμασία Οἰκονομία τῆς φύσεως διὰ τῆς χλωροφύλλης τῶν φυτῶν ἀποδίδει εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ ἀναγκαῖον ποσὸν τοῦ ὀξυγόνου. Ἐντεῦθεν ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τῆς περιποιήσεως τῶν φυτῶν. Ἡ φροντὶς τῶν μεγάλων πόλεων περὶ τῆς δημιουργίας δημοσίων κήπων μὲ δένδρα ποικίλα βουλεβάρδων, καὶ παιδικῶν κήπων ἀποβλέπει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Παρ' ἡμῖν βεβαίως διὰ τὴν παχυλὴν ἀμάθειαν καὶ τὸ τυφλὸν συμφέρον τῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ τοῦ ἐλαχίστου χώρου τοῦ ἐδάφους τῆς πόλεως καὶ πρότερον δὲν ἐγένετο ποτὲ φροντὶς διὰ τοιαῦτα ἔργα καὶ ση-

μερον δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν οὔτε κἂν νὰ σκεπτώμεθα διὰ τοιαύτας πολυτελείας. Μόνον ἡ δεισιδαιμονία τῆς θρησκείας ἐγκαθίδρυσεν ἐν μέσῳ τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ ἐκτάσεων ἀρκούντως σημαντικῶν διάφορα νεκροταφεῖα ἵνα ἐξ αὐτῶν ἀναδίδωνται ἀεννάως ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἀναφερθέντα βλαβερὰ ἀέρια διὰ νὰ μολύνωσι τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς πόλεως. Καιρὸς ἵνα αἱ ἐκτάσεις αὗται μεταβληθῶσιν εἰς κήπους δημοσίους ἐξυπηρετοῦντας καὶ τὴν δημοσίαν ὑγείαν καὶ ἐφησυχάζοντας τὴν ψυχὴν ἐκείνων ὧν τὸ χῶμα θὰ χρησιμεύσῃ ὡς θρεπτικὸν ὑλικὸν διὰ τὰ φυτά, τὰ ὁποῖα θὰ φυτευθῶσιν ἐκεῖ. Βεβαίως ἡ μέχρι τοῦδε περὶ τὰ τοιαῦτα ἀδελτηρία δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἡμᾶς ἀλλ' ἡ παροῦσα ἀμέλεια ἐπιβαρύνει καθ' ὁλοκληρίαν ἡμᾶς καὶ πᾶσα ἐν τῷ μέλλοντι παράλειψις θὰ εἶνε τὸ ἔργον τῶν χειρῶν σας.

Τὰ ἐξυγιαντικὰ ἔργα εἶνε προϊὸν ποιᾶς τινος ἀναπτύξεως καὶ πολιτισμοῦ καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ὑγιεινῶν διατάξεων γίνεται μόνον τότε ὁπόταν ὁ πολιτισμὸς οὗτος ἐμφωλευθῇ παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἀπορρέει ἀπὸ τὰς πεποιθήσεις του πᾶσα τοιαύτη πρᾶξις.

(Ἕπεται συνέχεια).

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΛΙΘΑΝΘΡΑΚΕΣ

Εἰς καμμίαν ἄλλην ἐποχὴν δὲν εἰμποροῦσε νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπικαιρότερον, παρὰ εἰς τὴν σημερινήν, τὸ γνωμικόν: ἡ πενία τέχνας κατεργάζεται, προκειμένου περὶ τῶν ἑκάστοτε ἐν τῇ πολεμικῇ τέχνῃ ἀναφυομένων δυσχερῶν ζητημάτων καὶ τῆς ὅσον ἔνεστι διὰ τῆς χημείας καὶ τῆς τέχνης ἐπιλύσεως αὐτῶν. Δύο ἔτη ἀκριβῶς συμπληροῦνται ἀφ' ὅτου ὁ βροτολοιγὸς πόλεμος λυμαίνεται τὴν Εὐρώπην, ἡ δὲ τεραστία πυρκαϊὰ ὁσημέραι λαμβάνουσα μεγαλειτέρας διαστάσεις ἀπειλεῖ ὅλον τὸν κόσμον χωρὶς καμμίαν ἐλπίδα ἐγκαίρου καταστολῆς τοῦ πυρός. Ὑδροφόροι πηγαὶ πρὸς ἀπόσβεσιν αὐτοῦ δυστυχῶς δὲν ὑπάρχουν· ἄλλου μετεστράφησαν τὰ ρεῖθρά των. Ἴσως ἡ ἐξάντλησις παρά τισι τῶν ἐμπολέμων ἑνὸς ἢ πλειοτέρων εἰδῶν ἐκ τῶν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου ἀπαραιτήτων θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ταχυτέραν ἀναστολὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν· δυστυχῶς ὅμως καὶ ἡ ἐλπὶς αὕτη, μὴ στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν πραγμάτων, εἶναι ματαία καὶ φρούδη. Κατὰ τὰ τελευταῖα δύο ἔτη ἡ χημεία προσελθοῦσα ἐπίκουρος εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην τοσοῦτον ἐβελτίωσεν αὐτὴν διὰ τῶν προόδων της ὥστε ἀνεζωπύρωσε τὸ πολεμικὸν μένος, ἀνερρίπισε τὴν φλόγα τοῦ πολέμου καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναβολὴν τοῦ τέλους αὐτοῦ. Πολλαὶ οὐσίαι θεωρούμεναι ἀπαραίτητοι εἰς τὴν πολεμικὴν βιομηχανίαν ἀντικατεστάθησαν δι' ἄλλων ἀφθονώτερον εὑρισκομένων, ἄλλαι δὲ πρὸ πολλοῦ θεωρούμεναι ἐξηντλημέναι παρεσκευάσθησαν διὰ νέων ὅλως μεθόδων, πολλῶν δὲ πάλιν αἱ μέχρι τοῦδε ἐν ἰσχύι μέθοδοι χρήσεως ἐβελτιώθησαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ μὲν ἐκ τῆς χρήσεως αὐτῶν δαπάνη νὰ ἦναι μικρά, ἡ δὲ ἀπόδοσις εἰς ἔργον νὰ ἦναι ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρα.

Εἰς τὰς τελευταίας ταύτας οὐσίας ὑπάγονται καὶ οἱ λιθάνθρακες, ὁ κυριώτερος μοχλὸς τῆς βιομηχανίας καὶ ἡ δύναμις ἡ ἐμψυχοῦσα τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἀρχομένου τοῦ πολέμου, ἡ παγκόσμιος ἐτησία κατανάλωσις γαιανθράκων ἀντεπροσώπευε τὴν μυθικὴν δύναμιν 146 ἑκατομ. ἵππων, οὐδεμία δὲ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὑπὸ τὰς συνθήκας τὰς ὁποίας ἐδημιούργησεν ὁ πόλεμος αὕτη ηὐξήθη σημαντικῶς. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι εὐμοιροῦσι πλουσίων κοιτασμάτων γαιανθράκων καὶ ἕνεκα τῶν εὐμενῶν συνθηκῶν τῆς ἀμέσου καὶ ταχείας συγκοινωνίας δύνανται νὰ προμηθευθοῦν ἄλλοθεν, οὐδεμία παρίσταται ἀνάγκη τροποποιήσεως τῶν μέχρι τοῦδε ἐν ἰσχύει μεθόδων τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν· προκειμένου ὅμως περὶ χωρῶν ἔνθα ἡ ἐτησία παραγωγὴ δυσχερῶς δύναται νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς παρουσιαζομένας ἀνάγκας τῆς συγκοινωνίας καὶ τῆς βιομηχανίας, τὸ ζήτημα τυγχάνει μείζονος προσοχῆς καὶ ἐνδιαφέροντος.

Κατὰ τὸ μέχρι τοῦδε σχεδὸν γενικῶς ἐπικρατοῦν σύστημα οἱ λιθάνθρακες ἐκαίοντο ἐντὸς καμίνων ἐπὶ ἐσχαρῶν, ἡ δὲ ἐντεῦθεν θερμότης ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἀναγκαίου διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν ἀτμοῦ. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο χρησιμοποιοῦνται μόνον τὰ 18% ἐκ τῆς ἐν αὐτοῖς ἐγκεκλεισμένης ἐνεργείας τὴν ὁποίαν εἰς παρῳχημένας γεωλογικὰς περιόδους ἀπερρόφησαν ἀπὸ τοῦ ἡλίου, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 82% χάνονται ματαίως πρὸς μεγίστην ζημίαν τῆς βιομηχανίας. Πλὴν τούτου κατὰ τὴν καῦσιν τῶν λιθανθράκων καίονται καὶ ἀφίπτανται καὶ πλῆθος ἄλλο ὠφελίμων οὐσιῶν, αἱ ὁποῖαι ἄλλως διὰ τῆς ἀποστάξεως τοῦ καυσίμου ὀρυκτοῦ ἠδύναντο νὰ συλλεγοῦν καὶ νὰ ἀποτελέσουν προϊόντα ἀνεκτιμήτου χρησιμότητος εἰς τὸν πόλεμον, ὡς τὸ θειϊκὸν ἀμμώνιον, ἡ βενζίνη κ. ἄ. Διὰ τῆς ἀποστάξεως τῶν λιθανθράκων καὶ εἶτα καύσεως τῶν ἐντεῦθεν προκυπτόντων ἀερίων καὶ τοῦ ὑπολείμματος τῆς ἀποστάξεως, τοῦ κώκ, ὄχι μόνον ἡ θερμαντικὴ δύναμις αὐτῶν ἀπολαμβάνεται ἀκεραία, μείζων μάλιστα τῆς δι' ἀπ' εὐθείας καύσεως, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα ἀποστάξεως χρησιμοποιοῦνται δι' ἄλλας ἀνάγκας τοῦ βίου ὄχι ὀλιγώτερον ἐπιτακτικάς.

Ἡ ἀπ' εὐθείας καῦσις τῶν λιθανθράκων πρὸς παραγωγὴν κινητηρίου δυνάμεως καὶ προηγουμένως περιωρίσθη σημαντικῶς διὰ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ κινητῆρος Diesel, διαρκοῦντος ὅμως τοῦ πολέμου ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ρηθείσης μηχανῆς ἐξηπλώθη εὐρύτα-

τα, οὕτως ὥστε ὑπάρχουσι βάσιμοι ἐλπίδες περὶ ὁλοσχεροῦς ἀντικαταστάσεως τῆς μέχρι σήμερον ἐν χρήσει ἀτμομηχανῆς. Ἐκ τούτου προέκυψεν ἀμέσως οἰκονομία περίπου 50%. Διὰ τὸν κινητῆρα Diesel ὡς γνωστὸν πρὸ τοῦ πολέμου ἐγίνετο χρῆσις βενζίνης, πετρελαίου καὶ φωταερίου, ὡς ἔχουν ὅμως σήμερον τὰ πράγματα ἕνεκα τῆς σπάνεως τῶν δύο πρώτων ὅλων γίνεται ἀποκλειστικῶς χρῆσις φωταερίου, ἀνθρακαερίου καὶ ἰδίως ἐλαίου τῆς πίσσης τῶν λιθανθράκων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐφηρμόσθη λίαν ἐπιτυχῶς καὶ εἰς τὴν κίνησιν τῶν πολεμικῶν πλοίων, προσέφερε δὲ μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ναυτικὴν ἕνεκα λόγων οἰκονομικῶν καὶ πρὸ πάντων διότι τὰ δι' αὐτοῦ κινούμενα πλοῖα στεροῦνται ἀπολύτως καπνοῦ, δυναμένου νὰ προδώσῃ τὴν κίνησιν αὐτῶν καὶ νὰ τὰ ἐκθέσῃ εἰς σοβαροὺς κινδύνους. Ἀντὶ δὲ τῆς βενζίνης, προερχομένης ὡς γνωστὸν ἐκ τῆς ἀποστάξεως τῆς νάφθης κατὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ πετρελαίου, πρὸς κίνησιν τῶν ὑποβρυχίων καὶ τῶν αὐτοκινήτων ἐγένετο χρῆσις τῆς βενζόλης, προϊόντος τῆς ἀποστάξεως τῆς λιθανθρακοπίσσης, τοσοῦτον ἐπιτυχῶς, ὥστε δὲν εἶναι ἀπίθανον καὶ μετὰ τὸν πόλεμον νὰ μὴ παραστῇ ἀνάγκη ἀντικαταστάσεως αὐτῆς.

Πλὴν τῆς θερμαντικῆς ἀξίας αὐτῶν οἱ λιθάνθρακες καὶ ἄλλας ὑπηρεσίας προσέφεραν εἰς τὸν πόλεμον. Διὰ τῆς ξηρᾶς ἀποστάξεως αὐτῶν κατὰ πρῶτον παράγονται φωταέριον καὶ ἀμμωνία, ἔπειτα δὲ λαμβάνεται ἡ πίσσα, ἡ ὁποία χρησιμεύει ὡς πηγὴ ἀπείρων οὐσιῶν χρησίμων εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην. Ἡ πίσσα διὰ τῆς κλασματικῆς ἀποστάξεως διαιρεῖται εἰς τὰ ἑξῆς τρία συστατικά: α.') **Τὸ ἐλαφρὸν ἔλαιον**, ἀπαραίτητον εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀνάγκας, διότι ἐξ αὐτοῦ ἐξάγονται ἡ βενζόλη, τῆς ὁποίας τὴν σπουδαιότητα ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω καὶ ἡ τολουόλη, ἐξ ἧς διὰ κατεργασίας μετὰ νιτρικοῦ ὀξέος παράγεται ἡ τρινιτροτολουόλη, χρήσιμος εἰς τὴν πλήρωσιν βομβῶν, χειροβομβίδων, schrapnell, τορπιλλῶν καὶ λ. β.') **τὸ μεσαῖον ἔλαιον**, περιέχον τὴν φαινόλην ἢ φαινικὸν ὀξὺ (acide phénique), ἡ ὁποία ὄχι μόνον ὡς ἀντισηπτικὴ οὐσία εἶναι μεγάλης ἀξίας, ἀλλὰ καὶ διὰ κατεργασίας μετὰ νιτρικοῦ ὀξέος παρέχει τὸ ἀσυνήθους ἐκρηκτικῆς δυνάμεως πικρικὸν ὀξύ, ἐξ οὗ κατασκευάζεται ἡ πρὸς πλήρωσιν τῶν ὀβίδων ἐν Γαλλίᾳ χρήσιμος μελινῖτ, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ ἡ λυδδῖτις, καὶ τὰ εἴδη τῆς πυρίτιδος Dessignolle καὶ Brugère. Ἐκ τοῦ μεσαίου ἐλαίου ἐξάγεται καὶ ἡ ναφθαλίνη, ἐφαρμοζομένη πλὴν ἄλλων καὶ εἰς τὴν ἀκαταίαν ἀνάπτυξιν ὀχλήμων νεφῶν καπνοῦ χάριν στρατηγικῶν σκοπῶν. γ.') **τὸ βαρὺ ἔλαιον**. Τοῦτο περιέχει ἔλαια, ἅτινα ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων ἐλαίων τῆς πίσσης χρησιμεύουν ὡς κινητήριος δύναμις τῶν κινητήρων Diesel, ὡς καύσιμος ὕλη ἀντὶ τῶν λιθανθράκων ἢ τοῦ κὼκ εἰς τὸν καθημερινὸν βίον, κυρίως δὲ ἐφαρμόζονται εἰς τὴν κίνησιν τῶν πολεμικῶν πλοίων ὡς ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω. Οὐχὶ μικροτέρας ἀξίας εἶναι καὶ τὰ χριστικὰ ἔλαια, χρησιμεύοντα εἰς τὴν περιάλειψιν τῶν ἀξόνων τῶν μηχανῶν πρὸς πρόληψιν τῶν ἐκ τῆς τριβῆς προερχομένων κινδύνων, ἡ παραφίνη, χρήσιμος εἰς τὴν παρασκευὴν λαμπάδων, καὶ τὸ τελευταῖον στερεὸν ὑπόλειμμα τῆς ἀποστάξεως, ἡ ἄσφαλτος, ἡ ὁποία μετατρεπομένη εἰς κόνιν δι' ἀλέσεως ἐφαρμόζεται ὡς ὡς συνδετικὸν μέσον τῆς κόνεως τῶν λιθανθράκων πρὸς μετατροπὴν αὐτῆς εἰς ἀνθρακοπλίνθους, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις εἰς τὴν βιομηχανίαν ἀντὶ λιθανθράκων αὐξάνει ὁλονέν. Διὰ τῆς πίσσης ταύτης προσέτι διαποτιζόμεναι παχεῖαι πλάκες ἐκ χάρτου καθίστανται ἀδιάβροχοι καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν κατασκευὴν στεγῶν τῶν πολεμικῶν βαγονίων ἢ πρὸς ἐπιστέγασιν τῶν προχωμάτων καὶ ταχυσκάπτων, πρὸς προφύλαξιν τῶν στρατιωτῶν ἀπὸ τῆς βροχῆς καὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπηρειῶν.

Φίλιππος Ἀπ. Χειμωνίδης.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.)

IV

Οἱ εἰσηγηταὶ τῶν ποιητικῶν διαγωνισμῶν ἔχουσιν ἀρκετὰ σαφῶς χαρακτηρίσει τοῦ Βιζυηνοῦ τὰς ποιήσεις. Πλαστικότης ἁρμονική, ἐφεύρεσις εὐφυὴς τοῦ μύθου, ἀποστροφαὶ συναρπαζούσης φαντασίας καὶ χάρις ἀριστοκρατικοῦ μύρου διακρίνουσι τὰς ποιήσεις του. Ὁ Βιζυηνὸς συνελάμβανεν ἐν στιγμῇ τὸν σκελετὸν τῆς ἰδέας ἵνα τὴν πλάσῃ κατόπιν καὶ μαλάξῃ ὡς πρόπλασμα διὰ τῶν ἀμιμήτων στίχων του. Ἔγραφεν, ὅταν καὶ ὁ ἴδιος ἠγνόει ἂν ἐπρόκειτο νὰ στιχουργήσῃ καὶ ἐν ὀλίγαις στιγμαῖς διετύπωνε, ὅτι ἡ φαντασία του εἶχε συλλάβει ὑψηλόν, ἁρμονικὸν αἰθερίας ἐμπνεύσεως. Καὶ ἦτο περίκομψος δι' αὐτὸ ἡ ποίησίς του, λεπτή, χαριτωμένη, ἀξία μυροβόλου λευκώματος καὶ εὐαισθήτου αἰσθήσεως. Εἰς τοῦτο εὑρίσκω, ὅτι ἔχει πολλὴν ὁμοιότητα μὲ τὰς ποιήσεις τοῦ Μπουρζέ. Χυδαία γεῦσις παρέρχεται τὸ ἄρωμα, διότι τὸ ἀγνοεῖ. Ὅταν ὁ ποιητὴς θέλει τὴν λαϊκότητα, ἔστω καὶ εἰς τὸ Patois εἶναι ἀπὸ κάθε ἄλλον εὐγλωττότερος δημοκράτης. Οὐδεὶς κάλλιον αὐτοῦ εἰξεύρει νὰ χορδίζῃ τὸ λαϊκὸν αἴσθημα μὲ βαρεῖς ἀλλ' ἁρμονικοὺς κατακηλοῦντας τόνους. Ψάλλει τοὺς πόθους του μὲ λύραν Πινδάρου καὶ τὰ ἔπεα ὡς γιγαντόφωνος τροβαδοῦρος.

Ἦτο καλλιτέχνης ὥστε εἶχε τὴν δύναμιν φαντασίας ὄχι νὰ συλλάβῃ μόνον καὶ νὰ δώσῃ τὸ σκαρίφημα

ἀλλὰ καὶ ὅ,τι δῶρον ἀπαιτεῖται καλαισθησίας, ἵνα τὸ χρωματίσῃ, τὸ φωτοσκιάσῃ, τὸ περικοσμήσῃ. Εἰς ποῖον δὲν ἀρέσκει, παρακαλῶ, ἡ χριστοπούλειος χάρις αὐτοῦ π. χ. τοῦ ποιήματός του.

Κυρά μου Ἀφροδίτη
ὁ γιός σου χθὲς τὴν τρίτη
τὸ ξέρεις ποῦ μ' ἀδίκησε;
Μὴ τάχα σ' εἶχε σταξῇ,
μή σ' εἶπε καμμιὰ λέξι
κ' ἦρθε καὶ σ' ἐξεδίκησε;

Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐπηρεάσθη πολὺ παρὰ τοῦ Ταντταλίδου. Ἀλλ' ὁ Βιζυηνὸς δὲν διακρίνεται κυρίως εἰς τὴν ποίησιν αὐτήν, τὴν Ἀνακρεόντειον. Βεβαίως ὁ Ταντταλίδης ἐξήσκησεν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ πνεύματός του. Καὶ ὁ Βιζυηνὸς εἰς τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του ἔψαλλε σπαρακτικὸν θρῆνον.

Στὴν λύρα, ποῦ μ' ἐχάρισες, μιὰ κόρδα εἶχε σπάση
καὶ τὸν φτιάσιν της τὸν σκοπὸν φοβοῦμαι μὴ ξεχάση
στὴν θλῖψι μου τὴν ψυχική.
Ξύπνα, πατέρα, κρούσε μου τ' ἁρμονικὸ βιολί του
καὶ τσίριξε ἀκόμη μιὰ μὲ τὴν γλυκειὰ φωνή σου
τὴν θλιβερή μου μουσική.

Νὰ ψάλω θέλω νὰ σκοπό, τὸν Χάρο νὰ κοιμήσω
νὰ μπῶ στὴν μαύρη του σπηλιά, πατέρα νὰ χυμήσω
ν' ἀρθῶ στὴν ἀγγαλιά σου
κ' ἢ νὰ σὲ κλέψω ἀπ' τὸ βαθύ, τὸ παγερὸ σκοτάδι,
ἢ ν' ἀπομείνω, νὰ πιασθῶ, νὰ σκλαβωθῶ στὸν Ἅδη
γιὰ νὰ κλαίω σιμά σου!

Ἔκλαψε κανεὶς πλέον ἐγκαρδίως καὶ πλέον αἰσθηματικῶς τὸν ποιητὴν διδάσκαλόν του; Λυποῦμαι πολύ, διότι αἱ περισσότεραί του ποιήσεις ἔμειναν σχεδὸν ἀνέκδοτοι, καὶ δὲν εἶναι γνωστὸν ὅλον τὸ πλάτος τῆς φαντασίας του. Τότε θὰ ὡμολογεῖτο ἐνθουσιωδέστερον ἡ δύναμις τῶν στίχων του, ἡ περιληπτικότης καλλιτεχνικῆς ἐννοίας, αἱ πλαστικαὶ εἰκόνες, καὶ τὸ ἐρριζοβολημένον βαθύ του νόημα. Καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ὁ Βιζυηνὸς δεόντως δὲν ἐξετιμήθη. Ἴσως μάλιστα ἠπόρει ὁ κόσμος διατί οἱ κριταὶ τὸν βραβεύουν. Ὁ Μυσσὲ λέγει ὅτι, διὰ νὰ ζήσῃ τὸ καλλιτέχνημα, χρειάζεται πρῶτον νὰ ἀρέσῃ εἰς τὸ πλῆθος καὶ δεύτερον εἰς τοὺς ἐπαΐοντας, καὶ ὅτι εἶναι μὲν δύσκολον τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ δύσκολον εἶναι καὶ νὰ ἔχῃ κανεὶς ἀληθινὴν εὐφυΐαν. Ὁ ὁρισμὸς εἶναι πολὺ ὀρθός, ἀλλ' ὄχι καὶ γενικὸς δι' ὅλα τὰ εἴδη τῆς ποιήσεως. Καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ κριθῇ ὁ Βιζυηνὸς διὰ τὰς ποιήσεις του τὰς ἐθνικάς, οὐδεὶς θὰ εἶχε μεῖζον δικαίωμα νὰ λάβῃ τὸν ἔπαινον τοῦ Μυσσέ. Ὁ «Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος» θὰ μείνῃ ἀνυπέρβλητος.

Γιὰ πές μας το, γιὰ πές μας το, παπποῦ τὸ παραμύθι
ἀκόμη μιὰ καὶ φθάνει
Κι' αὐτός, τάχα δὲν ἄκουσε καὶ δὲν ἀπολογήθη
ἐπίτηδες τὸ κάνει.

Ὅμως παιδάκια νὰ μ' ἀκούς, μὲ τὴν γλυκειὰ φωνή τους
τονε παρακαλοῦνε
Καὶ ἡ γρηὰ του στὰ κρυφὰ ἐμάχησε μαζύ τους
σὰν νόνα τους ὁποῦνε.

Μπορεῖ νὰ τ' ἀποποιηθῇ; Μὰ ἔλα ποῦ τ' ἀρέσει
ν' ἀκούῃ παρακάλια
Παπποῦλη, ἔλα νὰ χαρῇς! θρονίσου 'δῶ στὴ μέση
καὶ ἄρχινα. Μὰ ἀγάλια!

. . . . . .

Ἐνθυμοῦμαι μὲ ποῖον πόνον μοὶ διηγεῖτο ὁ Βιζυηνὸς τὴν ἀποτυχίαν μιᾶς λαμπρᾶς ἰδέας τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας, ἵνα τὰ εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν πάντα — παραδόσεις, ἔθιμα, τραγούδια, παροιμίαι καὶ τὰ λοιπὰ — περισυλλεγῶσι παρὰ τῶν ἁπανταχοῦ προξένων καὶ ποιηθῶσι προσηκόντως ὡς ἐγκόλπια ἐθνικοῦ συνδέσμου. Ὁ ποιητὴς θὰ ἐμεγαλούργει ἐν τῷ στοιχείῳ του. Τὸν πόνον του ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ ταύτῃ μοὶ εἶπεν, ὅτι γερμανὸς ἐκδότης τῷ ἀπετάθη, ἵνα μεταφράσῃ ἐμμέτρως γερμανιστὶ δημώδη Ἑλληνικὰ ποιήματα. Ἐπειδὴ ὁ μικρονόων εὗρε τὸ πρᾶγμα ἀνάξιον προσοχῆς.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΙ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΕΡΑΝΟΙ

Συνεχίζομεν τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἐκ Ρωσσίας ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος καὶ [illegible] μέσων ἀποσταλέντων βοηθημάτων.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης Μαϊκὼπ εἰς δὲν αὐτῆς ἀποστολὴν ῥ. 2000, ἡ ἐν Βατοὺμ Δ]νὶς Σοφία Μιχαηλίδου προϊὸν λαχείου ῥ. [illegible], ὁ κ. Φραγκουλίδης ῥ. 200, ὁ κ. Μαντούτωρ ῥ. 100, ὁ κύριος Κυμαρίδσκη ῥ. 25, ὁ ἐν Ἐσεντουκῇ κ. κ. Χρ. [illegible] 80, ὁ ἀρχαιολόγος κ. Οὐσπένσκυ ῥ. 10, ὁ ἐν Γάλτα κ. Κωνσταντίνος Φόλτωρ ῥ. 500, οἱ ἐν Τασκένδῃ κ. κ. Ν. Μηττάνωρ καὶ Τουμπουλης ῥ. 1000, ὁ Ἀργυρουπόλεως Συμεὼν Νουπόλεως ῥ. 400 προερχόμενα ἐκ συνδρομῶν τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων, ἡ Ἑλλην. Κοινότης Ταϊγανίου ῥ. 2000.

Ἡ ἐν Πετρουπόλει Ἑλληνικὴ Πρεσβεία ἀπέστειλε διὰ τοῦ ἐν Τιφλίδι Προξενείου ῥ. 2669 προερχόμενα ἐκ συνδρομῶν ὁμογενῶν Μόσχας ῥ. 1059, Ἰρκούσκης 1260, Νοβοροσσίσκ 224 καὶ [illegible]σκας 130.

Ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ τεύχους τὸ περιοδικὸν θὰ περιέχῃ καὶ ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως τοῦ ἡλίου ἐν τῷ ὁρίζοντι Τραπεζοῦντος καὶ τοῖς πέριξ. Τὴν ἐργασίαν ταύτην φιλοτίμως ἀνέλαβεν ὁ καθηγητὴς τῶν Μαθηματικῶν ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ κ. Κωνσταντῖνος Τσαμπερτίδης.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΛ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Ἔτος Α.' 'Εν Τραπεζοῦντι, τῇ 9ῃ 'Ιουλίου 1916 'Αριθμ. 6

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὅς; ὁ 'Αδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ

ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

Ἰουλίου		9	Ἀνατολὴ		4—48	Δύσις	7—25
»	»	11	»	»	4—49	» »	7—24
»	»	13	»	»	4—51	» »	7—23
»	»	15	»	»	4—53	» »	7—20

Οἱ θέλοντες νὰ γνωρίζωσι τὴν ὥραν τῆς τουρκ. μετρήσεως πρέπει νὰ προσθέτωσιν εἰς τὸν χρόνον τῆς Δύσεως 12 λεπτὰ π. χ. Ἰουλ. 9 Δύσις ὥρ. 7—λεπτὰ 25 ἡ τουρκ. Δύσις θὰ εἶναι 7 ὥρ. 25+12 λεπτὰ τουτέστιν ὥρ. 7 καὶ 37 λεπτά.

Κ. Α. ΤΣΑΜΠΕΡΤΛΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ
ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Τὸ παλαίφατον τῆς παλαιφάτου Τραπεζοῦντος Φροντιστήριον αἰσίως τερματίζει σήμερον καὶ τὸ παρὸν σχολικὸν ἔτος, καθ' ὃ καὶ Γυμνασιάρχης καὶ καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι ἀθορύβως καὶ ἀθορύβως καὶ ἀγογγύστως καὶ μετ' ἀπαραδειγματίστου ζήλου καὶ εὐσυνειδησίας καὶ αὐταπαρνήσεως εἰργάσθησαν καὶ πάλιν, ἀναδειχθέντες ἀγαθοὶ τῆς Ἰδέας ἐργάται καὶ ἀκριβεῖς τοῦ καθήκοντος ἐκτελεσταί.

Ἐν συνδυασμῷ καὶ ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς θετικὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς νεωτέρας γλώσσας ἐδιδάχθη ἀφθόνως καὶ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα, τῆς ὁποίας ἡ ἐκπολιτιστικὴ σημασία καὶ σπουδαιότης εἶνε ἀπαράμιλλος. Εἰς τὴν μορφωτικὴν δὲ ταύτην δύναμιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ εἰς τὰς ἀπὸ τῆς μελέτης τῶν ἑλλήνων συγγραφέων προερχομένας ποικίλας πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς ὠφελείας ἀποβλέποντες οἱ ἐν Εὐρώπῃ, ἀφοῦ πολλοὶ μάτην ἀπεπειράθησαν νὰ ἐξορίσουν τὰς Πιερίδας Μούσας ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν γυμνασίων, μετὰ μακρὰν μελέτην τοῦ πράγματος καὶ αὐτοὶ ἀνεγνώρισαν τὴν χρησιμότητα αὐτῶν καὶ οὕτω αἱ Ἑλληνίδες Μοῦσαι θριαμβεύσασαι ἐστερέωσαν τὸ κράτος των ἐν τοῖς πλείστοις τῶν εὐρωπαϊκῶν Γυμνασίων. Ἡ στερέωσις αὕτη τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς Γυμνασίοις ἐξηγεῖται, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἐξέλιξις τοῦ ὅλου ἐκπαιδευτικοῦ ζητήματος ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸν τελευταῖον 19ον αἰῶνα.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ ὅλη παίδευσις διῃρεῖτο εἰς τὴν δημοτικήν, τὴν μέσην ἢ γυμνασιακὴν καὶ τὴν ἀνωτέραν ἢ πανεπιστημιακήν. Κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ κολοσσιαία πρόοδος τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐδημιούργησεν νέας τεχνικὰς καὶ ἐπαγγελματικὰς ἀνάγκας καὶ πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τούτων παρενεβλήθη μεταξὺ τῆς δη-

μοτικῆς καὶ τῆς μέσης σχολῆς ἀνωτέρα πρακτικὴ σχολή. Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους προσετέθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον ἢ ἀνωτέρα πολυτεχνικὴ σχολή. Διάφοροι τούτων καὶ πρὸς ἄλλους σκοποὺς ἱδρύθησαν ἡ γεωργική, δασονομική, ἐμπορικὴ καὶ ἄλλαι ποικίλαι σχολαί. Ἡ ποικιλία αὕτη τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἥτις ἐκ μικρῶν ὁρμηθεῖσα ἔλαβε διαστάσεις ἀπείρους, εἶνε ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τῆς ὁλονὲν αὐξανούσης μορφώσεως τοῦ λαοῦ, τῆς προόδου, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης καὶ τῆς σπουδαιότητος, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἡ γενικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ μόρφωσις. Ἐξ ὅλων τούτων ἡ Μέση Σχολὴ ἢ τὸ Γυμνάσιον, οὖσα ἐκ τῶν ἀξιολόγων δημιουργημάτων τῆς Ἀναγεννήσεως, ὑπῆρξε διττῶς ὠφέλιμος· ἀφ' ἑνὸς δι' αὐτῆς ἡ μελέτη καὶ σπουδὴ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος κατέστη πολύτιμος βάσις τῆς νεωτέρας μορφώσεως, διότι αἱ κλασσικαὶ γλῶσσαι καὶ δὴ ἡ ἑλληνικὴ ἔχουσαι γλωσσικῶς καὶ λογικῶς πλαστικὴν καὶ μορφωτικὴν δύναμιν, καταρτίζουσιν ἅμα καὶ ἠθικῶς καὶ αἰσθητικῶς, ὡς ἀναπτύσσουσαι τὸ αἴσθημα τοῦ ὡραίου ἐν τῇ ἠθικῇ καὶ τῇ φύσει καὶ τῇ τέχνῃ· ἀφ' ἑτέρου ἀπήλλαξε τὴν ἀνωτέραν παίδευσιν ἀπὸ τοῦ προπαιδευτικοῦ ἔργου καὶ κατήργησε τὴν σχολαστικότητα τοῦ μεσαιωνικοῦ Πανεπιστημίου, παρασκευάσασα τὸ ἔδαφος εἰς τὴν ἐλευθέραν παίδευσιν καὶ ἔρευναν. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως κατεδείχθη ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ Γυμνασίου τῆς Ἀναγεννήσεως, διότι περιοριζόμενον τοῦτο εἰς μόνην τὴν ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν δὲν ἐπήρκει καὶ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν νεωτέρων χρόνων. Αἱ θετικαὶ ἐπιστῆμαι καταστᾶσαι καὶ αὐταὶ σπουδαῖον στοιχεῖον τῆς νεωτέρας μορφώσεως ἐξεβίαζον τὰς πύλας τοῦ Γυμνασίου, ἀπαιτοῦσαι νὰ καταλάβωσιν ἐν αὐτῷ τὴν προσήκουσαν θέσιν. Τὸ κλασσικὸν Γυμνάσιον δὲν ἀπέκρουε τὴν ἀπαίτησιν ταύτην· μόνον ἐνέδιδεν εἰς αὐτὴν πάντοτε μὲ δισταγμοὺς καὶ ἀνεπαρκῶς· ἂν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν κλασσικῶν συγγραφέων περιοριζομένη εἰς ξηρὰν καὶ ἄχαριν γραμματικὴν ἀνάλυσιν τοῦ κειμένου, ἐστερεῖτο ζωῆς, ἐξηγεῖται, διατὶ τὸ κλασσικὸν Γυμνάσιον ἐθεωρήθη βαθμηδὸν ὀπισθοδρομικόν. Ἕνεκα τῶν ἐλλείψεων τούτων τοῦ Γυμνασίου ὁ θέλων μετὰ τὰς ἐν αὐτῷ σπουδὰς νὰ ἐπιδοθῇ εἰς ἐπάγγελμά τι καὶ δὴ πρακτικόν, ἠναγκάζετο λίαν ἀργὰ νὰ προσλαμβάνῃ τὰ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἀπαραίτητα στοιχεῖα τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν· ἄλλοι δὲ πάλιν εἰς οὓς οὐδεμία ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ἐπέβαλλε τὴν ἄμεσον σπουδὴν τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἐλάμβανον μονομερῆ καὶ ἀνεπαρκῆ γενικὴν μόρφωσιν· περιοριζόμενοι μόνον εἰς τὰς κλασσικὰς σπουδὰς ἐστεροῦντο τῆς ἀπὸ τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν φυσικῶν μορφώσεως, ἥτις διάφορος οὖσα τῆς κλασσικῆς ὑπάρχει ἀπαραίτητος πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὅλης μορφώσεως. Ἀλλὰ καὶ λόγοι καὶ ὑπολογισμοὶ τοῦ ὑλικοῦ συμφέροντος ἐψύχραινον τὸν ζῆλον πρὸς τὰς κλασσικὰς σπουδάς· τὰ μαθηματικά, τὰ φυσικὰ καὶ αἱ νεώτεραι γλῶσσαι ἐθεωρήθησαν ὡς κατ' ἐξοχὴν ὠφέλιμα καὶ ἀπαραίτητα πρὸς τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα, εἰς ἃ ἡ ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσις ἐνομίσθη ὡς ἄχρηστον ἔρμα. Οὕτω ἀντὶ νὰ μεταρρυθμισθῇ τὸ Γυμνάσιον κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν νεωτέρων χρόνων, παραμένον πάντοτε ἕν, διῃρέθη εἰς δύο, εἰς τὸ κλασσικὸν καὶ εἰς τὸ πρακτικόν, ἀμφότερα καὶ δὴ τὸ δεύτερον παρέχοντα μόρφωσιν οὐχὶ πλήρη καὶ ἁρμονικήν, ἀλλὰ μονομερῆ καὶ ἡμιτελῆ. Τὴν ἀνεπάρκειαν ταύτην ἑκατέρας τῶν σχολῶν καὶ δὴ τοῦ πρακτικοῦ Γυμνασίου συνησθάνθησαν ἐν Εὐρώπῃ καὶ δὴ ἐν Γερμανίᾳ ἀφ' ὅτου ἔγεινε τὸ πρῶτον ἀποφασιστικὸν βῆμα νὰ ἀναπετασθῶσιν αἱ πύλαι τοῦ Πανεπιστημίου ἀδιαφόρως εἰς ἀμφοτέρας τὰς σχολάς, καὶ ὁπότε οἱ ἀπόφοιτοι τῶν πρακτικῶν Γυμνασίων ὑστεροῦντες ἐν πολλοῖς ἀπεδείχθησαν ἀνίκανοι νὰ παρακολουθήσουν καὶ νὰ ἀντιληφθοῦν ὡς δεῖ τὰς θεωρητικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλοσοφίαν· καὶ τῆς συναισθήσεως ταύτης ἀποτέλεσμα εἶνε ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη γενομένη προσπάθεια πρὸς μεταρρύθμισιν τοῦ Γυμνασίου κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν νεωτέρων χρόνων, παραμένοντος πάντοτε ἑνὸς καὶ διατηροῦντος τὸν κλασσικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, ὅπου ἐν ἀφθονίᾳ νὰ διδάσκηται ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα. Κατὰ τὸν τύπον τοῦτον ῥυθμίζεται ὁλονὲν καὶ τὸ ἡμέτερον Γυμνάσιον.

Οὕτω ἐπισήμως ὑπὸ ἐπισήμων ἀνομολογεῖται κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, ὅτι ἀπαραίτητος πρὸς μόρφωσιν καὶ ἀνάπλασιν αἰσθημάτων εἶνε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὰ ἀθάνατα αὐτῆς ἔργα. Καὶ θὰ παραμένουν ταῦτα ἀθάνατα ἐφ' ὅσον διασώζουσι τοὺς οὐσιώδεις ἐκείνους χαρακτῆρας, οἱ ὁποῖοι προσδίδουν εἰς τὰ ἔργα τῆς φιλολογίας καὶ ἐν γένει τῆς τέχνης τὴν ἀθανασίαν. Εἴτε τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μελετῶσιν οἱ νεώτεροι εἴτε τὰ ἔργα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης ἐξετάζουσιν, ἐξίστανται πρὸ τοῦ μυθώδους πολιτισμοῦ, εἰς ὃν ἔφθασαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Κεφαλαί τινες καὶ ἀγάλματα διαφυγόντα τὸ

γανάγιον τοῦ χρόνου καὶ διὰ τῶν ἠκρωτηριασμένων συντριμμάτων αὐτῶν καταδεικνύουσι τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς νεωτέρας τέχνης.

Ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία γοητεύει καὶ σήμερον καὶ αὐτὰ τὰ πεφωτισμένα πνεύματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀηδίαν ἐμπνέει ἡ μυθολογία τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Οἱ θεοὶ τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους εἶνε βεβαίως ψευδεῖς· ἀλλ' ὅταν τις ἅπαξ παραδεχθῇ τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν εὑρίσκει, ὅτι ἐνεργοῦν συνεπῶς καὶ λογικῶς· ἐνῷ οἱ θεοὶ τῶν ἀνατολικῶν λαῶν καὶ ψευδεῖς εἶνε καὶ ἀλόγως ἐνεργοῦσιν ἐν οἷς θέλουσι καὶ πράττουσιν. Ὅ,τι ἀποτελεῖ τὸ θέλγητρον τῶν ἑλλήνων συγγραφέων εἶνε ἀκριβῶς τοῦτο, ὅτι ἐκφράζουν αἰσθήματα κοινὰ εἰς ὅλας τὰς κοινωνίας παντὸς χρόνου καὶ τόπου, καὶ διὰ τοῦτο θὰ ζῶσιν οὗτοι, ἕως ἂν ἡ αὐτὴ φύσις τῶν ἀνθρώπων ᾖ. Ὑπάρχουν παρ' Ἡσιόδῳ διηγήματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαναλάβῃ καὶ νεώτερος συγγραφεύς. Ὅμηρος καὶ Πλάτων παριστῶντες ὁ μὲν πρῶτος τὴν ἡρωϊκὴν νεότητα τοῦ δρῶντος, ὁ δὲ δεύτερος τὴν νεότητα τοῦ φιλοσοφοῦντος ἀνθρώπου εἶνε ἀθάνατοι.

Οἱ δημαγωγοί, τοὺς ὁποίους διὰ τοῦ ἀριστοτεχνικοῦ του καλάμου σατυρίζει ὁ Ἀριστοφάνης, κατ' οὐδὲν διαφέρουν τῶν σημερινῶν δημοκόπων, ὁ δὲ νεώτερος Δῆμος ὁμοιάζει καθ' ὅλα πρὸς τὸν ἀρχαῖον. Καὶ αὐτὸ τὸ αἰώνιον κοινωνικὸν ζήτημα τοῦ σοσιαλισμοῦ, τῆς χειραφετήσεως τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ δικαιώματος αὐτῆς πρὸς ψηφοφορίαν θίγει ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὰ ἔργα του. Φιλοσοφία, τέχνη καὶ ἐπιστήμη σήμερον εἶνε κλάδοι τῆς ἑλληνικῆς δάφνης μεταφυτευθείσης εἰς Ἑσπερίαν ὑπὸ τῶν φυγάδων Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τοιαῦτα ἀθάνατα ἔργα καὶ μετὰ τούτων καὶ τὰς θειικὰς ἐπιστήμας διδάσκοντες οἱ καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι καὶ διὰ τούτων ἀναπλάττοντες καὶ μορφοῦντες τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν καὶ ἐν τῷ ὡραίῳ κόσμῳ τῆς κλασσικῆς λογοτεχνίας καὶ καλλιτεχνίας ἀναστρεφόμενοι μετέχουσι καὶ αὐτοὶ τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς κλασσικῆς ἀμβροσίας καὶ ὅταν ἔτι θλίβωνται καὶ παραπικραίνωνται καὶ σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἐσθίωσι καὶ τὸ πόμα των μετὰ κλαυθμοῦ κιρνῶσιν.

† *Ὁ Τραπεζοῦντος Χρύσανθος.*

Παροραμάτων διόρθωσις ἐν τῷ 5ῳ ἀριθμῷ.

Ἐν σελ.	62,	1	στ.	2	γρ.	Gaerten	ἀντὶ	Garten·
»	»	63,	5	»	4	»	winkt	»	wikt.
»	»	63,	10	»	4	»	Trauern	»	Traunern·
»	»	64,	14	»	3	»	den Knieen	»	deu Knien
»	»	64,	13	»	2	»	auf	»	au
»	»	65,	23	»	2	»	nicht	»	niht.
»	»	65,	23	»	2	»	naechsten	»	naechsten

Ἐν τῇ εἰς τὸ Ἑλλην. μεταφράσει.

Ἐν σελ.	63.	8	στ.	1	γρ.	πύργοιο	ἀντὶ	πύργοι.
»	»	65.	23	»	1	»	οἱ	»	οἱ
»	»	65.	24	»	4	»	αἱμοφο-ρύκτου	»	αἱμοφορύκτου

Ἐν τῷ 5ῳ ἀρ. τῶν «Κομνηνῶν» ἐδημοσιεύθη Γερμανιστὶ τὸ ἔξοχον ποίημα «Kaiserin Elena» τοῦ Ludw. Aug. Franke, παραλλήλως δὲ μετάφρασις αὐτοῦ ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν Σαπφικῇ στροφῇ· οἱ λόγοι οἱ παρακινήσαντές με εἰς τὴν τοιαύτην μετάφρασιν ἐξετέθησαν ἐν τῷ προλόγῳ· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ μετάφρασις ἐκείνη ἦτο διὰ τοὺς ἐπαΐοντας, ὀλίγους ὄντας, τοῖς δὲ πολλοῖς ἦν Σκυθῶν οἶμος, ἄβατος ἐρημία, ἵνα μὴ καὶ οὗτοι μείνωσιν ἄγευστοι τῶν καλλονῶν τοῦ καλλίστου ποιήματος, δημοσιεύομεν μετάφρασιν αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν καθαρεύουσαν, ὅσον εἶνε δυνατὸν αὐτὴ νὰ ἀποδώσῃ τὰς χάριτας καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πρωτοτύπου. Ἡ νῦν δημοσιευομένη μετάφρασις ἐδημοσιεύθη καὶ ἐν τῷ «Φάρῳ τῆς Ἀνατολῆς» τῇ 31 Δεκεμβρίου 1911, Ἔτ. Δ', ἀρ. 278.

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑ ΕΛΕΝΗ

1. Φεῦ Τραπεζοῦς, ὦ χρυσῆ πόλις! αἰαῖ τοῖς σοῖς κήποις καὶ τοῖς ἀνακτόροις! πυρκαϊὰ σκαλευομένη ὑπ' ἐκείνων, οὓς ξενίζεις, οὐδέποτε θὰ κορεσθῇ σοῦ.

2. Πῶς καπνίζον ἐκτείνεται τὸ θερμὸν ῥεῦμα ὑπεράνω κιόνων καὶ δρυφράκτων! ἐν τῷ ὕψει πρὸ τῆς σῆς θολωτῆς μητροπόλεως κυματίζει τοῦ Μωάμεθ ἡ ἐρυθρὰ σημαία.

3. Καὶ ὁ σὸς αὐτοκράτωρ καὶ ὁ σὸς ἰσχυρὸς στρατὸς κεῖνται νεκροὶ πρὸ τῶν σῶν πυλῶν· τῶν Κομνηνῶν ἡ ἀρχὴ δὲν ὑπάρχει πλέον· κράτος καὶ στέμμα ἀπώλοντο.

4. Ὁ ὑπερήφανος νικητὴς διαβαίνει εἰσέτι ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης. «Ἐξαγάγετέ μοι ἐκ τῆς σκηνῆς τοὺς αἰχμαλώτους παῖδας τοῦ αὐτοκράτορος».

5. Προσέρχονται ἑπτὰ παῖδες· τὰ σιδηρᾶ δεσμὰ αὐτῶν κροτοῦσι· τοξόται ἀτενίζουσι πρὸς τὸν νικητήν, μέχρις οὗ ἐκεῖνος νεύσῃ· συρίττουσι τὰ βέλη.

6. Ἀγρία κραυγή· μετέπειτα μακρὰ σιωπή· συγκινοῦνται βαθέως καὶ αὐτοὶ οἱ πολεμισταί· βαρεῖαι τυμπάνων κρούσεις, κυμβάλων (τουμπελεκίων) ἦχος καὶ ἀλαλαγμὸς τοῦ στρατοῦ προσαγορεύει τὸν νικητήν.

7. Θερμὸν τῆς μεσημβρίας καῦμα θλίβει βαρέως ἐπὶ τῆς γῆς τῆς αἱμοβαφοῦς· ὁ στρατὸς κεκμηκὼς ἀναπαύεται ἐν

ταῖς σκηναῖς, πρὸς ἀριστερῶν δὲ κατασκηνοῦσι κάμηλοι καὶ ἵπποι.

8. Ἐκ τῆς ἀνερρηγμένης πύλης τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πύργου πατοῦσα ἐπὶ συντριμμάτων μαρμάρων καὶ πτωμάτων παρουσιάζεται γυνὴ σεμνὴ περὶ τὰ κύρια τῆς ἀρχῆς σημεῖα.

9. Λευκοὶ πέπλοι καλύπτουσι τὸ σῶμα αὐτῆς· περὶ καύσου καὶ ἐχθρῶν οὐδαμῶς ἐφρόντιζεν ἡ γυνή, κρατοῦσα σκαπάνην ἐν ταῖς χερσί.

10. Βαδίζει διὰ τῶν αἱμοβαφῶν ὁδῶν μέχρι τῶν κατεστραμμένων τειχῶν ἔχουσα ἐν τῇ ψυχῇ φρικῶδες πένθος, τεθλιμμένη ἐπὶ τῷ θανάτῳ (τῶν οἰκείων).

11. Ὑγρὰ νεκρικὴ πνοὴ καλύπτει τὸν λειμῶνα· ἔντρομος ἐν τῷ καύματι τῆς μεσημβρίας κεκαλυμμένη βαδίζει ἡ αὐτοκράτειρα ἐκεῖ, ἔνθα οἱ νεκροὶ εἰσέτι αἱμορραγοῦσι.

12. Βαδίζει βραδέως, προσεκτικῶς ἀκροᾶται, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐμπρὸς διευθύνουσα διεξέρχεται ἄφωνος τὸ ἐκτεταμένον πεδίον τῆς μάχης· ἐκεῖ κεῖνται οἱ παῖδες.

13. Κεῖται ὁ αὐτοκράτωρ νεκρὸς ἐπὶ τοῦ καθημαγμένου βρύου· ἐπὶ μακρὸν ναρκωμένη ἀτενὲς προσηλοῖ τὸ βλέμμα εἰς τοὺς νεκροὺς καὶ λύει ἐκ τῆς κεφαλῆς τὰς καλύπτρας καὶ δι' αὐτῶν καλύπτει τὰ πτώματα.

14. Ἔπειτα κάθηται ἐπί τινος λίθου τὴν εὐσεβῆ τῶν νεκρῶν φυλακὴν ἔχουσα· ἡ κεφαλὴ αὐτῆς κλίνει εἰς τὰ γόνατα, αἱ δὲ ὠχραὶ χεῖρές εἰσι συνεπτυγμέναι.

15. Ἄρχεται κομμὸς (ᾆσμα θρηνῶδες)· τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς ᾆσμα καὶ ὁμιλίαν· ἂν τὸν ἤκουον ζῶντες, ὅπως ἐξεφωνήθη, θὰ διεῤῥηγνύοντο αἱ καρδίαι αὐτῶν.

16. Δάκρυα δὲν δισυλακίζουσι τὸ πρόσωπον αὐτῆς· αὐτὴ ἡ ἰδία φαίνεται ὡς μία τῶν νεκρῶν καὶ οὔτε ᾄδει, οὔτε ὁμιλεῖ· οὐδὲ κινεῖται καθημένη ἐπὶ τοῦ λίθου.

17. Μόνον ὁσάκις κόρακες ἐγγύτερον αὐτῆς καὶ πρὸς τὰ πτώματα πειναλέοι διευθυνόμενοι περικυκλοῦσιν αὐτά, ἄφωνος αἴρει διὰ τῆς χειρὸς τὸν στιλβοντα σίδηρον τῆς σκαπάνης πρὸς ἐκδίωξιν αὐτῶν.

18. Πᾶν μέλαν καὶ κρῶζον πτερυγίζει φεῦγον ἐκεῖθεν· αὕτη δ' ἄνευ κινήσεως κάθηται· ὁ ἥλιος ἤδη ἔδυσε πρὸ πολλοῦ, μέλανα δὲ διευθύνονται πρὸς τὰ κάτω νέφη.

19. Αἴφνης διὰ μέσου τῶν νυκτερινῶν νεφῶν προκύπτει ἡ σελήνη μετὰ λευκῶν ἀκτίνων καὶ μακρόθεν ἐνίοτε ἀκούονται αἱ ὑλακαὶ τῶν θώων.

20. Ἀνίσταται ἐκ τοῦ λίθου ἡ γυνή, στερεώνει διὰ τοῦ ζωστῆρος περισσότερον σφίγγουσα τὸ ἔνδυμα, τὸ σῶμα αὐτῆς ῥίπτει σκιὰν γιγαντιαίαν, ἕως εἰς τὴν ἐσχάτην ἄκραν τοῦ πεδίου φθάνουσαν.

21. Ἑπτὰ τάφους σκάπτει ἐν τῷ ἐδάφει, ἵνα θάπτῃ τὰ τέκνα αὐτῆς· προσφωνεῖ αὐτὰ ἐξ ὀνόματος καὶ θρηνοῦσα ἕκαστον τῶν ἑαυτῆς τέκνων ἀσπάζεται αὐτὸ εἰς τὸ στόμα.

22. Καὶ νῦν πλησιάζει εἰς τὸ πτῶμα τοῦ αὐτοκράτορος· τούτου ἀσπάζεται τὰς ὠχρὰς παρειὰς καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐπὶ μακρότατον χρόνον προσηλοῦνται τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς οἱ ἐσβεσμένοι πυρσοί.

23. Καὶ δὲν ἀφίσταται τῆς ἐργασίας αὐτῆς, οὐδαμῶς φροντίζει περὶ τῶν νυκτερινῶν τρόμων, μέχρις οὗ οἱ νεκροὶ ἐν τῇ κλίνῃ αὐτῶν ἱδρυθέντες ἀναπαυθῶσι· βῶλοι προστατεύοντες καλύπτουσιν αὐτούς.

24. Δροσερὰ πρωϊνὴ αὔρα ἄρχεται πνέουσα διὰ μέσου τῶν σκοτεινῶν τῆς νυκτὸς φασμάτων· οἱ δὲ λευκοὶ τοῦ ἡλίου ἄγγελοι λάμποντες πορεύονται ὑπεράνω τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

25. Ὅπως ἐπὶ τῶν τάφων συχνάκις κατὰ τὴν ἕω μαρμάρινοι μορφαὶ στηρίζονται, γονατίζει ἡ μήτηρ ἡγεμόνων λευκὴ καὶ νεκρὰ ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν Κομνηνῶν.

Ἐλευθ. Τριαντ. Κούσης.

ΔΥΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ 1461 ΚΑΙ 1916

(Συνέχεια καὶ τέλος.)

Εἶναι λοιπὸν φανερὸν ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς ἐν Πόντῳ τὴν σωτηρίαν του ὀφείλει μὲν κυρίως εἰς τὴν μεγάλην ἠθικὴν δύναμιν τῶν ἱστορικῶν του παραδόσεων, δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονηθοῦν καὶ οἱ δευτερεύοντες παράγοντες, οἵτινες χρησιμεύσαντες ὡς θεματοφύλακες τῶν παραδόσεων τούτων ἀνεῤῥίπιζον ἑκάστοτε παρὰ τοῖς κλονιζομένοις τὸ πῦρ τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ ὑπεμίμνησκον τὰς πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν ὑποχρεώσεις καὶ ὑπεξέκαιον τὰς περὶ τοῦ τελικοῦ θριάμβου πεποιθήσεις. Τὰ ὀλίγα γράμματα, τὰ ὁποῖα ἐδιδάσκοντο οἱ πατέρες μας ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ μοναχῶν καὶ αἱ στοιχειώδεις ἠθικαὶ καὶ ἐθνικαὶ ἀρχαὶ ἃς παρὰ τῶν ἁπλοϊκῶν ἐκείνων ἀλλ' ἐνθουσιωδῶν διδασκάλων ἐνεπνέοντο ἤρκεσαν ὥστε νὰ συγκρατηθοῦν οὗτοι ἐν τῇ πίστει καὶ τῷ ἐθνισμῷ, καὶ νὰ περιμένουν μετ' ἀμεταπτώτου πεποιθήσεως τὴν σωτηρίαν των. Οἱ παράγοντες οὗτοι κατέστησαν γονιμώτεροι ἀπὸ τοῦ 18ου καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅτε ἡ παιδεία καλύτερον ὀργανωθεῖσα καὶ εὐρύτερον διαδοθεῖσα ἐπαγίωσε τὰς ἐλπίδας καὶ ἐστερέωσε τὰς πεποιθήσεις. Ἡ δὲ προϊοῦσα παρακμὴ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἐκδηλουμένη τοῦτο μὲν ἐν ταῖς ἐσωτερικαῖς ἀνωμαλίαις, τοῦτο δὲ ἐκ ταῖς συχναῖς ἀποτυχίαις τῆς ἐξωτερικῆς του πολιτικῆς ἀνεπτέρωσεν ἔτι μᾶλλον τὰς ἐλπίδας τῶν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν διαβιούντων χριστιανῶν.

Ἡ Τουρκία ἐγκατασταθεῖσα ἐν τῇ Βαλκανικῇ ἦλθεν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὸν χριστιανικὸν κόσμον τῆς Δύσεως καὶ δὴ πρὸς τὴν Αὐστρίαν. Ἐδοκίμασε μὲν νὰ προχωρήσῃ πρὸς δυσμὰς ἀλλ' ἀποτυχοῦσα πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Βιέννης (1529) ἔπαυσε νὰ εἶναι ἐπικίνδυνος εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Οὐχ ἧττον ὅμως μόνον μακροὶ καὶ πεισματώδεις ἀγῶνες τῆς Αὐστρίας ἀνέκοψαν ὁριστικῶς τὴν κατακτητικὴν ὁρμὴν τῶν Τούρκων καὶ περιώρισαν αὐτοὺς εἰς τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως βαλκανικὰς χώρας. Οἱ πόλεμοι ἐκεῖνοι πολλάκις θὰ ἐνέπνευσαν ἐλπίδας γλυκείας εἰς τοὺς ἐν τῇ Βαλκανικῇ οἰκοῦντας χριστιανούς, ἀλλ' ἐν Πόντῳ δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ κάμουν αἴσθησίν τινα. Ὁ ἐνταῦθα Ἕλλην ἐπὶ αἰῶνας εἰς οὐδεμίαν ἤλπισεν ἐξωτερικὴν συνδρομήν· διὰ τῶν ἰδίων του μόνον δυνάμεων διεξήγαγε τὸν σκληρὸν ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως καὶ μόνον ἀπὸ τὴν ἀκαταγώνιστον δύναμιν τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν ἐπερίμενε τὴν τελικὴν ἐπικράτησιν· Ὁ Θεὸς βλέπων τὰς συμφοράς του καὶ ἀκούων τὰς οἰμωγάς του θὰ τὸν ἔσωζεν ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ φοβεροῦ θηρίου. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 18ου καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος ὁ Ἕλλην τῆς Τραπεζοῦντος ὁ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου διελθὼν καὶ σκληρῶς δο-

κιμασθεὶς ἐν τῇ θρησκευτικῇ καὶ ἐθνικῇ πίστει ἔβλεπε νὰ δημιουργοῦνται περὶ ἑαυτὸν βαθμιδὸν καὶ κατ' ὀλίγον συνθῆκαι εὐμενεῖς καὶ περιστάσεις κατάλληλοι ὥστε ἡ ἐπικράτησις τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν εἰς τὴν ὁποίαν ἐπίστευσεν νὰ μὴ θεωρηθῇ πλέον χίμαιρα ἢ ὄνειρον. Ἤρχισε νὰ ἐλπίζῃ μετὰ θετικωτέρας πεποιθήσεως ὅτι ἐπίκειται τὸ τέλος τοῦ μαρτυρίου του. Ἡ ὁμόδοξος Ρωσσία μετὰ περιπετειώδη ἐσωτερικὸν βίον, ὅπου ἐδοκιμάσθη ὅλη ἡ ζωτικότης τοῦ λαοῦ της προβάλλει εἰς τὴν σκηνὴν τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς μὲ ἀξιώσεις νὰ καταστῇ ἐν τῶν πρωταγωνιστούντων προσώπων· ἔνδοξοι ἀγῶνες ἐξησφάλισαν εἰς αὐτὴν περίλαμπρον θέσιν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν καὶ ἡ ψῆφος τῆς Ρωσσίας ἤρχισε πλέον νὰ ζητεῖται εἰς τὸν διακανονισμὸν τῶν Εὐρωπαϊκῶν ζητημάτων. Τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τινος ἀπασχόλει τὸ **ἀνατολικὸν ζήτημα, ὅπερ ἐδημιουργήθη ἀφ' ἧς ἡμέρας ἡ Τουρκία ἔπαυσε νὰ ἀπειλῇ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ ἤρκειτο εἰς τὸ νὰ διεξάγῃ ἀμυντικὸν κατ' αὐτῆς ἀγῶνα. Ἡ Ρωσσία ἀναδειχθεῖσα κράτος ἰσχυρὸν ἀπὸ τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἰδίᾳ διεδραμάτισε σπουδαιότατον πρόσωπον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολυκρότου τούτου ζητήματος. Ἀνέλαβε νὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανῶν καὶ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ ὑπεβλήθη εἰς μεγάλας θυσίας. Οἱ χριστιανοὶ τῆς Τουρκίας ἀπὸ τὴν Ρωσσίαν πλέον ἐπερίμενον τὴν σωτηρίαν των. Οἱ ἐν Πόντῳ Ἕλληνες ἰδίᾳ ἐν τῷ προσώπῳ ἐκείνης διέβλεπον τὸν τιμωρὸν καὶ ἐκδικητὴν τῶν παθημάτων των. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν πρὸ παντὸς τοῦ 19ου αἰῶνος ὁ ἐν Πόντῳ ἑλληνισμὸς δὲν ἔπαυσε ποτὲ ἐλπίζων εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς Ρωσσίας. Ὁ πόλεμος τοῦ 1828—29 πάντας ἐπλήρωσε χρηστῶν ἐλπίδων, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ γενικὴ κατάστασις ἐν Εὐρώπῃ δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ρώσσους νὰ δρέψουν ὅλους τοὺς καρποὺς τῶν νικῶν των καὶ οὕτω ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν αὖθις εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἐλευθερωθέντας Ἕλληνας. Ὁ πόλεμος τῆς Κριμαίας τοῦ 1854 ἔδειξε πόσον ἰδιοτελῶς καὶ ἐγωϊστικῶς ἐσκέπτετο ἡ Εὐρώπη περὶ τῶν ζητημάτων τῆς Ἀνατολῆς, ὁ δὲ πόλεμος τέλος τοῦ 1878 δὲν ἔδωκε τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Ὁ ἑλληνισμὸς τοῦ Πόντου μόλις ἔβλεπεν ὑποφώσκουσαν τὴν Ἠῶ τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἀμέσως ἐπήρχετο τὸ ζοφερὸν σκότος τῆς δουλείας· ἐβασανίζετο ὁμοίως μὲ τὸν μυθολογούμενον Τάνταλον, πάντοτε ἐλπίζων καὶ πάντοτε διαψευδόμενος εἰς τὰς ἐλπίδας του. Μὲ ὅλας ὅμως τὰς βασάνους καὶ τὰς περιπετείας ποτὲ σοβαρῶς δὲν ἀπέβαλε τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ Ρωσσία θὰ ἐκδιώξῃ ἐπὶ τέλους τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν καὶ ὡραίαν ταύτην γῆν. Ἦτο τοῦτο γενικὴ πεποίθησις ἀπορρέουσα ἀπὸ τὴν καταφανῆ πλέον καταστᾶσαν ἀδυναμίαν καὶ παρακμὴν τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ ἔλεγε καὶ ὁ Θεὸς καὶ αἱ ἱεραὶ γραφαί του καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐπαληθεύσῃ.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα μέχρι πρὸ δύο ἐτῶν, ὅτε ἐξερράγη ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ Εὐρώπη διηρέθη εἰς δύο στρατόπεδα καὶ ἤρξατο τοῦ κρατεροῦ ἀγῶνος. Ἡ Τουρκία ἐκήρυξεν ἀμέσως γενικὴν ἐπιστράτευσιν καὶ συγχρόνως διεσάλπισεν ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο ἐκρίθη ἀναγκαῖον ἁπλῶς μόνον πρὸς περιφρούρησιν τῆς οὐδετερότητος αὐτῆς· ἀλλὰ μόλις τρεῖς μῆνες παρῆλθον καὶ ἡ Τουρκία παρεσύρθη εἰς τὴν τρομερὰν σύρραξιν ὡς σύμμαχος τῆς Γερμανίας· ἤλπισεν ὅτι θὰ ἐκδικηθῇ τὸν προαιώνιον ἐχθρόν της, τὸν Ρῶσσον, καὶ θὰ τιμωρήσῃ τὴν πολλάκις ἀπατήσασαν αὐτὴν Ἀγγλίαν. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Τραπεζοῦντος μετ' ἀληθοῦς ἀνακουφίσεως ἐχαιρέτισε τὸν κρότον τῶν τηλεβόλων εἰς τὰ ρωσσοτουρκικὰ σύνορα καὶ ἐπευφήμησε ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ρωσσικοῦ στρατοῦ δεύτερον Ἡρακλέα, ὅστις ἤρχετο νὰ λυτρώσῃ τὸν ἀπ' αἰώνων ἐπὶ τοῦ Καυκάσου προσπεπατταλευμένον ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Πάντες ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐπερίμεναν τὴν πραγματοποίησιν τοῦ προαιωνίου ὀνείρου τῶν ἐνταῦθα χριστιανῶν καὶ τὸ τέλος τῶν βασάνων του·

Ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐμφάνισις τοῦ ρωσσικοῦ στόλου πρὸ τῆς Τραπεζοῦντος τῇ 4ῃ Νοεμβρίου 1914 ἐνομίσθη πρὸς στιγμὴν ὡς ἀποβλέπουσα εἰς τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως, δάκρυα δὲ χαρᾶς ἀνέβλυσαν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς πολλῶν· ἀλλὰ ὁ μετὰ ἐλαφρὸν βομβαρδισμὸν ἀπόπλους αὐτοῦ ἀπέδειξε καὶ τὴν ἐλπίδα ἐκείνην φρούδην καὶ ματαίαν. Ὁ ἐπὶ τῇ κηρύξει τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου ἐνθουσιασμὸς ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ εἰς τὸν ψυχρὸν ὑπολογισμόν, ὅτε μάλιστα διεπιστώθη ὅτι ἀνεστάλη καὶ ἡ ἐν Καυκάσῳ ρωσσικὴ προέλασις. Ἡ πανωλεθρία τῶν Τούρκων ἐν **Σαρῆ-καμὶς** κατέστησεν αὐτοὺς ἀκινδύνους καὶ ἡ Ρωσσία ἔστρεψε τὴν προσοχήν της πρὸ παντὸς εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον τοῦ πολέμου, ἔνθα διεξῆγε γιγάντιον ἀγῶνα πρὸς κρατεροὺς ἀντιπάλους· αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις τοῦ Καυκάσου ἐτέθησαν ἐν ἥττονι μοίρᾳ καὶ ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος οἱ Ρῶσσοι ἐν Καυκάσῳ ἐθεῶντο ἁπλῶς μετὰ μειδιάματος εἰρωνικοῦ τὰς ματαίας τοῦ ἐχθροῦ προσπαθείας ὅπως ἐπανορθώσῃ τὴν δεινὴν τοῦ **Σαρῆ-καμὶς** καταστροφήν. Ὁ ἀγὼν ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ τοῦ πολέμου ἐκορυφώθη καὶ ἡ προσοχὴ πάντων καὶ ἡμῶν ἀκόμη ἐνταῦθα ἐστράφη πρὸς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο διότι ἀντελήφθημεν πλέον ὅτι ἡ τύχη ἡμῶν ἐξηρτᾶτο κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ἀπὸ τὴν ἔκβασιν τῆς ἐκεῖ διεξαγομένης πρωτοφανοῦς τρομερᾶς πάλης· αἱ ποικίλαι φάσεις αὐτῆς ἄλλοτε μὲν ἔρριπτον ἡμᾶς εἰς ἀπελπισμὸν καὶ ἀπογοήτευσιν ἄλλοτε δὲ ὑπέθαλπον τὴν γλυκεῖαν καὶ παρήγορον ἐλπίδα, ὅτι ἀσφαλῶς ὁ πόλεμος οὗτος θὰ φέρῃ τὸ τέλος τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἐνταῦθα.

Εὑρισκόμεθα ἤδη εἰς τὸν Ἰούνιον τοῦ 1915, ὅτε ὁ Πρωσσικὸς μιλιταρισμὸς διεκήρυττεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἑορτάσῃ πλέον τὴν τελικὴν ἐπικράτησιν τῆς ἰδέας, ἣν ἀντεπροσώπευεν, καὶ ἡ Τουρκία παραπαίουσα αὐτόχρημα ἀπὸ τὴν μέθην τῶν φαινομενικῶν θριάμβων τῶν συμμάχων της ἔγνω διὰ φρικτῶν ἀνθρωποθυσιῶν νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὸν πανηγυρισμὸν τῶν κοσμοϊστορικῶν ἐκείνων γεγονότων. Ἀνέσυρε τὸ αἱμοσταγὲς φάσγανόν της ὄχι ὅμως διὰ νὰ πλήξῃ τοὺς ἐχθρούς της ἀλλὰ διὰ νὰ σπαράξῃ τὰ ἴδια αὐτῆς σπλάγχνα.

Ἡ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας ἐκτυλιχθεῖσα τραγῳδία τοῦ ἀτυχοῦς Ἀρμενικοῦ ἔθνους συνεκίνησε βαθύτατα τὴν εὐγενῆ ἑλληνικὴν ψυχήν, ἥτις εὑρισκομένη ἐν τῇ ἀλγεινῇ ἀδυναμίᾳ νὰ πράξῃ ἢ νὰ εἴπῃ τι ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ νεοτουρκικοῦ **Νιτσεϊσμοῦ,** μόλις συνεκράτησεν εἰς τὸ βάθος αὐτῆς τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἔπνιξε τὸν οἶκτον καὶ τὴν συμπάθειαν. Ἡ θέσις μας ἦτο ἀληθῶς δύσκολος καὶ τραγική. Ἡ κατάστασις τοσοῦτον ἐβάρυνεν εἰς τὴν συνείδησιν

μας, τοσοῦτον ἐδέσποσε τῶν σκέψεων καὶ αἰσθημάτων μας, τοσοῦτον εἴμεθα ἀπερροφημένοι ἀπὸ τὴν κατάπληξιν τῆς συντελουμένης καταστροφῆς ὥστε ὅ,τι ἐσκεπτόμεθα τότε ἀφόβως δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς παραλήρημα νοσογενοῦς παροξυσμοῦ ἢ νυκτερινοῦ ἐφιάλτου. Ἐνίοτε δὲν ἐπιστεύομεν εἰς ὅ,τι ἐβλέπομεν ἢ ἠκούομεν, ἐνομίζομεν ὅτι βασανιζόμεθα ἀπὸ τρομακτικὸν ὄνειρον καὶ ἐπεχειροῦμεν νὰ ἀποδιώξωμεν τὰ τὴν συνείδησίν μας συνταράττοντα στοιχεῖά του, ἀλλά, φεῦ, ταχέως συνηρχόμεθα καὶ ἀντεμετωπίζομεν μετ' ἀποτροπιασμοῦ τὴν αἱματηρὰν πραγματικότητα. Ὁ φόβος μάλιστα μήπως ὁ χείμαρρος τοῦ αἵματος παρασύρῃ ἐν τῇ ὁρμῇ του καὶ ἡμᾶς μᾶς ἐκράτει ἐν φρικτῇ ἀγωνίᾳ, ἡ θρυλουμένη δὲ ἑκάστοτε πιθανότης τῆς ἀναμίξεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας ἐπηύξανε τὴν ἀγωνίαν ὡς καθιστῶσα κατὰ τὴν ἀντίληψιν πολλῶν βεβαίαν τὴν διὰ τῶν αὐτῶν ἀπαισίων μεθόδων λύσιν καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος τῆς Μ. Ἀσίας· εὑρισκόμεθα ἐν μέσῳ περιβάλλοντος ἀγρίου καὶ αἱματοβαμμένου καὶ ἀμφεβάλομεν σοβαρῶς περὶ τῆς σωτηρίας μας. Ποῖος πλέον ἐσκέπτετο τὰς ὀλεθρίας ἄλλας συνεπείας τῆς ἐπιστρατεύσεως, ἀφ' οὗ ἐπρόκειτο περὶ αὐτῆς τῆς ὑπάρξεώς μας. Ὁ ἐν Πόντῳ ἑλληνισμὸς οἰκῶν παραμεθόριον τοῦ κράτους νομὸν ὑπέστη ὅλα τὰ δεινὰ τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως. Λιμὸς καὶ λοιμός, σκελετώδεις τοῦ πολέμου συνεργοὶ καὶ ἑταῖροι, ἀπαίσιον περιέφερον τὸ δρέπανον τῆς ἐρημώσεως καὶ καταστροφῆς εἰς τὰς ἀνθούσας κώμας καὶ τὰς εὐάνδρους κοινότητας ἡμῶν. Ὁ οἰκονομικὸς ὄλεθρος ὑπῆρξε πλήρης καὶ ὁ κοινωνικὸς μαρασμὸς αἰσθητός, καὶ σήμερον δὲν καθήμεθα ἢ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων πολυετῶν ἀγώνων καὶ κόπων μας. Καὶ ὅμως τὰ ἡμέτερα παθήματα σοβαρὰ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ καὶ οἰκτρὰ ἐθεωροῦντο μηδὲν ἐν σχέσει πρὸς τὴν τραγικῶς φρικτὴν μοῖραν τῶν ἀτυχῶν Ἀρμενίων. Ἐλησμονοῦμεν πρὸς στιγμὴν τὰς οἰκείας συμφορὰς καὶ ἐθρηνοῦμεν ἐν κρυπτῷ καὶ παρρησίᾳ τὰ ἀνήκουστα ἐκείνων παθήματα καὶ ἠγωνιῶμεν φοβούμενοι μήπως ἡ μαινομένη λαῖλαψ ἐνσκήψῃ καὶ ἐφ' ἡμᾶς.

Ἐλπίζοντες ἐνίοτε καὶ ἀπογοητευόμενοι ἄλλοτε, πιστεύοντες καὶ ἀπιστοῦντες, θαρροῦντες καὶ ἀμφιβάλλοντες, ἐν [illegible] τῆς [illegible]. [illegible] ἀπὸ τὴν προσδοκίαν περιέπεσομεν ἀσυναισθήτως εἰς εἶδός τι μοιρολατρείας καὶ σχεδὸν ἐπαύσαμεν νὰ σκεπτώμεθα περὶ τῆς τύχης μας. Κατέστη πλέον τραγικῶς ψηλαφητὸν ἐνταῦθα ὅτι ὁ πόλεμος ἔλαβεν ἄγριον χαρακτῆρα, ὅτι ὁ **Νιτσεϊσμὸς** ὠρθώθη βλοσυρὸς καὶ φρικώδης διὰ νὰ καταρρίψῃ τὸ οἰκοδόμημα τῶν παλαιῶν ἠθικῶν ἀξιῶν, ἃς ἐμόρφωσε καὶ ἐθέσπισεν ὁ ἑλληνορρωμαϊκὸς πολιτισμὸς καὶ νὰ ἀνεγείρῃ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἐκείνου ἀπὸ κεφαλὰς ἀνθρώπων τὸν ἀπαίσιον πύργον τῆς κτηνώδους βίας καὶ τοῦ ἀπανθρώπου ὑλισμοῦ. **Τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου** ἠπείλησε πρὸς στιγμὴν νὰ καταστῇ θεμελιώδης ἠθικὴ ἀρχή, ἐφ' ἧς ἔπρεπε νὰ ἑδράζεται σύμπαντος τοῦ κόσμου τὸ πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν οἰκοδόμημα. Οὐδαμοῦ ὅμως τοῦ ἐμπολέμου κόσμου ὁ κίνδυνος οὗτος ἐξεδηλώθη ὑπὸ μορφὴν τοσοῦτον εἰδεχθῆ ὅσον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι, ἔνθα οἱ Νεότουρκοι, νεοφώτιστοι Νιτσεϊσταὶ περιφρονήσαντες τὰς παλαιὰς ἠθικὰς ἰδέας καὶ πιστεύσαντες εἰς τὸ ἀλάνθαστον τῶν κοινῶν δογμάτων, τὰ ὁποῖα ἄλλως εἶναι τελείως σύμφωνα πρὸς τὴν ψυχικὴν τῶν Τούρκων σύνθεσιν ἐπεχείρησαν νὰ συντρίψουν τὸ Ἀρμενικὸν ἔθνος, οὗτινος αἱ βλέψεις ἐπεπρόσθουν δῆθεν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ μεγαλοφυοῦς πολιτικοῦ των προγράμματος.

Ὑπὸ τοιαύτας λοιπὸν συνθήκας διαβιοῦντες ἐφθάσαμεν εἰς τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1916, ὅτε ἠκούσθη καὶ πάλιν βαρὺς ὁ κρότος τῶν ῥωσσικῶν τηλεβόλων εἰς τὸν Καύκασον· ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς ἀπεφάσισε πλέον νὰ πλήξῃ τὴν νεοτουρκικὴν αὐθάδειαν καὶ ἀγριότητα.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μ. Ἀσίαν τὰ κυριώτερα ἐρείσματα τοῦ Τουρκικοῦ δεσποτισμοῦ ἦσαν ἡ Τραπεζοῦς καὶ τὸ Ἐρζερούμ. Ἡ ῥωσσικὴ ἐπίθεσις χειμαρρωδῶς ἐξώθησε τὸν ἐχθρὸν πρὸς τὸ Ἐρζερούμ καὶ συντρίψασα τὴν ἀπέλπιδα αὐτοῦ ἀντίστασιν ὑπ' αὐτὰ τὰ τείχη τῆς ἱστορικῆς ταύτης πόλεως ἐξεμηδένισε τὴν περίφημον τρίτην τουρκικὴν στρατιάν, εἰς τὴν δρᾶσιν τῆς ὁποίας τοσαῦται ἐστηρίχθησαν ἐλπίδες. Ἡ πτῶσις τοῦ Ἐρζερούμ διηυκόλυνε τὴν πρόοδον τῶν ἐν τῇ παραλιακῇ ζώνῃ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ὁ ῥωσσικὸς παραλιακὸς ὅμιλος καταδιώκων τὸν ὑποχωροῦντα Τουρκικὸν στρατὸν ἔφθασε μέχρι τοῦ Καρά-τερε. Οἱ Τοῦρκοι ἐπωφελούμενοι ἀπὸ τὸ ἐρυμνὸν τῆς θέσεως ἐδοκίμασαν νὰ ἀναχαιτίσουν τὴν ὁρμὴν τῶν Ρώσσων καὶ νὰ σώσωσι τοὐλάχιστον τὴν Τραπεζοῦντα· ἀλλ' ἡ ἀντίστασίς των ἐθραύσθη καὶ ἐνταῦθα, ἡ μάχη δὲ τοῦ Καρά-τερε ἔκρινε τὴν τύχην τῆς πόλεως ἡμῶν. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐγκατέλιπε τὴν Τραπεζοῦντα καὶ τὰ Πλάτανα καὶ ὑπεχώρησε δυτικώτερον, ὁ δὲ ῥωσσικὸς στρατὸς θριαμβευτικῶς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα τῇ 5ῃ Ἀπριλίου 1916. Ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Τραπεζοῦντος μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐχαιρέτισε τὴν ὕψωσιν τῆς ῥωσσικῆς σημαίας ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων αὐτῆς καὶ ηὐχήθη ὅπως ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς δύναται νὰ καλλιεργῇ ὅλας ἐκείνας τὰς εὐγενεῖς ἰδέας καὶ ἀρχάς, αἵτινες ἀνέκαθεν ἐζωογόνησαν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ἡ κλεινὴ πατρὶς ἡμῶν εἰσῆλθεν εἰς νέαν περίοδον πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου· ἀπαλλαγεῖσα ἀπὸ τὰς πέδας τῆς Τουρκικῆς κακοδιοικήσεως ἡ Τραπεζοῦς ταχέως [illegible] τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον [illegible] διὰ τῶν [illegible] ἐθνικοὺς χαρακτῆρας του θὰ ἐργάζεται βεβαίως παντὶ σθένει, ὅπως συντελέσῃ εἰς τὴν πρόοδον τῆς πατρίδος του, μένον πάντοτε πιστὸν καὶ ἀφωσιωμένον εἰς τὰς ἱερὰς παραδόσεις, ἃς οἱ πατέρες ἡμῶν διὰ τοσούτων θυσιῶν εἰς ἡμᾶς ἀκραιφνεῖς κατέλιπον.

Ἰσραὴλ Σ. Βασιλειάδης.

Η ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΩΝ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 66).

Ὁ ἀὴρ ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων στοιχείων ἐμπεριέχει καὶ ἱκανὴν ποσότητα μορίων στερεῶν. Ὁ ἄνεμος, οἱ ἄνθρωποι, τὰ ζῷα, τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας ἀνυψώνουν τὰ μόρια τοῦ ἐδάφους διὰ νὰ ἀποτελέσωσιν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τὸν καλούμενον **κονιορτόν.** Οὗτος δὲ ἀποτελεῖται ἐκ χώματος, ἀπολειμμάτων ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν καὶ ἐν γένει εἰπεῖν ἐκ γῆς ἀναμεμιγμένης μετὰ παντὸς εἴδους ἀπορριμμάτων τῆς ζωῆς. Κατὰ δεύτερον λόγον τὰ φυτὰ ἀπολύουσιν εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν ἐκτὸς τῶν φύλλων καὶ λεπτότατα μόρια στερεὰ ὡς π. χ. τὴν γῦριν. Ὡσαύτως αἱ ἑστίαι τῆς καύσεως τῶν οἰκιῶν ἢ καὶ τῆς βιομηχανίας αἱ ὁποῖαι ἀπολύουσιν εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν οὐσίας ἀτελῶς κεκαυμένας δίδουσι χώραν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς καλουμένης αἰθάλης. Ἂς ἐξετάσωμεν ἐν πρώτοις τὴν αἰθάλην ταύτην καὶ ὕστερον τὸν ἐν γένει κονιορτόν.

Ὅλα τὰ μικροσκοπικὰ μόρια τῆς κόνεως τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς καύσεως εἴτε ταῦτα παράγονται ἐν ταῖς οἰκιακαῖς ἑστίαις εἴτε καὶ ἐν ταῖς βιομηχανικαῖς καμίνοις ὀνομάζονται καπνὸς καὶ αἰθάλη. Εἶνε ἄτομα ἄνθρακος καὶ σποδοῦ μετὰ ὑδρατμῶν, ὧν ἡ ἀναλογία εἶνε μεταβλητή. Ὅσῳ πλησιεστέρα γίνεται ἡ καῦσις τόσῳ ὀλιγωτέρα εἶνε ἡ παραγωγὴ αἰθάλης. Αἱ μεγάλαι πόλεις ὑπόκεινται ἰδίως εἰς τὰς βλαβερὰς ἐπιρροὰς τῆς αἰθάλης ἥτις παράγεται ὑπὸ τῶν βιομηχανικῶν κέντρων. Διὰ τοῦτο δὲ ἀλλαχοῦ δὲν ἐπιτρέπεται ἐν ταῖς πόλεσιν ἡ ἐγκατάστασις βιομηχανικῶν ἐργοστασίων καὶ τῶν τυχὸν ὑπαρχόντων τὰς καπνοδόχους ἀναβιβάζουσιν ἀρκούντως ὑψηλὰ ἵνα ὁ ἐκ τούτων ἐξερχόμενος καπνὸς ἀναμιχθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν ὑψηλὰ μὲ τὰ ἀνώτερα στρώματα τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, τοῦ ὁποίου τὰ κατώτερα στρώματα μένουσι καθαρά· ὁ καπνὸς ἐλαττώνει σημαντικῶς τὴν διαύγειαν τῆς ἀτμοσφαίρας.

Ὁ λοιπὸς κονιορτὸς εἶνε ἄθροισμα κόνεων, ἀτόμων ὀργανικῶν καὶ ἀνοργάνων, αἰωρουμένων ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι καὶ προερχομένων διὰ διαχωρισμοῦ ἐκ τοῦ ἐδάφους, τῶν διαφόρων ἀντικειμένων καὶ τῶν ζώντων ἀτόμων. Αἱ κόνεις αὗται ὑποκείμεναι τῷ νόμῳ τῆς βαρύτητος τείνουσι νὰ καταπέσωσιν εἰς τὴν γῆν· ἐὰν δὲ δὲν παρενέβαινον οἱ ἄνεμοι καὶ αἱ διάφοροι κινήσεις τῆς ζωῆς ἡ ἀτμόσφαιρα θὰ ἦτο ἀπηλλαγμένη τούτων. Ἄνεμος ἰσχυρός, θύελλα, ἡ κίνησις αὐτοκινήτου τινὸς δύνανται νὰ πληρώσωσι τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα κονιορτοῦ καὶ νὰ καθιστῶσιν αὐτὸν ἀδιαφανῆ εἰς τοὺς ἡλιακοὺς ἀκτῖνας· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ὁ κονιορτὸς εἶνε ἀόρατος. Ὡς τὰ μικρόβια οὕτω καὶ ὁ κονιορτὸς δὲν ἀνέρχεται ὑψηλὰ εἰς τὰς ἀνωτέρας σφαίρας τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ κατέχουσι τὰ ἐπίπεδα καὶ κάτω κείμενα μέρη.

Ὁ κονιορτὸς διαδραματίζει σπουδαῖον πρόσωπον εἰς τὴν μετάδοσιν καὶ νόσων πρὸ παντὸς ὁπόταν συνυπάρχει καὶ προδιάθεσίς τις εἰς τὰς ἀσθενείας, ὧν γίνεται πρόξενος, διευκολύνων τὴν ἐγκατάστασιν τῶν μικροβίων. Ἡ εἰσπνοὴ τῶν ἀδροτέρων μορίων τοῦ ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι κονιορτοῦ ἐπιφέρει μηχανικὸν ἐρεθισμὸν τοῦ βλεννογόνου τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων καὶ τῶν ὀφθαλμῶν. Σπουδαιότεραι ὅμως βλάβαι ἐπέρχονται ἐκ τῆς ἐν κεκλεισμένοις χώροις εἰσπνοῆς συντριμμάτων τοῦ ἄνθρακος, τὰ ὁποῖα ἐναποτίθενται ἐν μεγάλῃ ποσότητι εἰς τοὺς πνεύμονας καὶ τοὺς βρογχικοὺς ἀδένας, ἐκεῖθεν δὲ δυνατὸν νὰ μεταφερθῶσιν εἰς τὸ ἧπαρ καὶ τὸν σπλῆνα καὶ τὰ λοιπὰ σπλάγχνα παράγοντα τὴν καλουμένην **ἀνθράκωσιν.** Ὁπόταν δὲ ἐντὸς τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος ἐναποτίθεται μεγάλη ποσότης μορίων προερχομένων ἐκ συντριβῆς λίθων, ἔχομεν τὴν **χαλίκωσιν.** Μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν ὑγείαν τῶν ἀνθρώπων ἔχει τὸ μέγα πλῆθος τῶν μικροβίων τῶν αἰωρουμένων ἐν τῷ κονιορτῷ. Ἡ ἐν τῷ ἀέρι ὕπαρξις τῶν μικροβίων ὀφείλεται: τὸ μὲν εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἀποικίαι μικροβίων εὑρισκόμεναι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους μετατρέπονται εἰς κόνιν διὰ μηχανικῆς ἢ ἄλλης αἰτίας καὶ παρασύρονται ὑπὸ τῶν ἀνέμων αἰωρούμενα ἐν τῷ κονιορτῷ, τὸ δὲ ἀπ' εὐθείας σταγονίδια ἐκ μικροβιογόνων ἑστιῶν ἐκπέμπονται εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα ἐν ᾧ αἰωροῦνται. Τοιαῦτα ἰδίως σταγονίδια παράγονται ἐπὶ πάσης ἐκχύσεως ὑγρῶν, ἐπὶ πλύσεως τῶν ἐνδυμάτων ἢ ἄλλων ἀντικειμένων, κυρίως ὅμως διὰ τοῦ πταρμοῦ, τοῦ βηχὸς καὶ τῆς γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ ὁμιλίας τῶν ἀνθρώπων, ὁπότε ἐκσφενδονίζονται ἐκ τοῦ στόματος καὶ τῆς ῥινὸς αὐτῶν πολυάριθμα σταγονίδια σιάλου καὶ πτυέλων, μὴ ὁρατὰ εἰς τὸν γυμνὸν ὀφθαλμὸν καὶ περιέχοντα πλῆθος ζώντων μικροβίων.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῷ ἀναπεπταμένῳ ἀέρι συνήθως εὑρισκομένων μικροβίων ταλαντεύεται μεταξὺ 100—500—100 κατὰ κυβικὸν μέτρον αὐτοῦ. Ἐξαρτᾶται δὲ ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐκ πολλῶν ὅρων καὶ εἶναι τοσούτῳ μείζων ὅσῳ πλείονες εἶναι αἱ ἀποικίαι τῶν μικροβίων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὅσῳ μείζων εἶνε ἡ ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ κόρου ἀπόστασις καὶ ἑπομένως ἡ ἀποξηραντικὴ δύναμις τοῦ ἐδάφους καὶ ὅσῳ σφοδρότεροι εἶνε οἱ ἄνεμοι. Εἰς τὸν ἀέρα τῶν ἐρήμων, τῶν ἀκατοικήτων ὀρέων, ἄνωθεν ἀναπεπταμένης θαλάσσης, ἐπὶ ὑγροῦ καιροῦ καὶ ὑγρᾶς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, μετὰ ραγδαίας βροχὰς καὶ ἐπὶ νηνεμίας ἐλάχιστα παρατηροῦνται ἐν τῷ ἀέρι μικρόβια.

Τὰ ἐν τῷ ἀέρι μικρόβια παρασύρονται ὑπὸ τῶν ἀερίων ῥευμάτων καὶ διασπείρονται καὶ ἀραιοῦνται ἐπ' ἄπειρον ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ὅπου διὰ τῆς ἐπιδράσεως

τοῦ φωτὸς θνήσκουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ταχέως καὶ μόνον οἱ σπόροι αὐτῶν διατηροῦσι τὴν ζωτικὴν αὐτῶν δύναμιν. Τινὰ τῶν ἐν τῷ ἀέρι αἰωρουμένων μικροβίων εἶνε παθογόνα ὡς π. χ. ἐν τῷ κονιορτῷ τῶν ὁδῶν συχνότατα ἀπαντοῦν οἱ πρόξενοι τῆς ἐμπυήσεως πυόκοκκος, τὸ βακτηρίδιον τοῦ τετάνου καὶ τοῦ κακοήθους οἰδήματος, τὸ τῆς φυματιώσεως κ.τ.λ. ἐντὸς δὲ τῶν κατοικιῶν τῶν ἀσθενῶν ἀνευρίσκονται πλῆθος παθογόνων μικροβίων.

Διὰ τοῦ ἀέρος μεταδίδονται πλεῖσται ὅσαι νόσοι· ἡ μετάδοσις αὐτῶν γίνεται κατὰ δύο τρόπους· εἴτε διὰ τοῦ κονιορτοῦ, εἴτε διὰ λεπτοτάτων σταγονιδίων. Διὰ τοῦ κονιορτοῦ ἡ μετάδοσις ἀποβαίνει δυσκολωτέρα διότι ἐκεῖ παρεμβαίνει ἡ ἀποξήρανσις, εἰς ἣν πλεῖστα τῶν μικροβίων καταστρέφονται ἄλλα δὲ ἐξ αὐτῶν τῇ ἐπιδράσει τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων θνήσκουσιν. Πολλῷ συχνότερον καὶ εὐκολώτερον γίνεται ἡ μετάδοσι, διὰ τῶν σταγονιδίων. Ὀργανισμοὶ φιλοξενοῦντες παθογόνα στοιχεῖα κατὰ τὸν βῆχα καὶ τὴν ἔκπνοὴν ἀποπέμπουσιν ἀπὸ τὴν ῥῖνα καὶ τὸ στόμα αὐτῶν πληθὺν ὁλόκληρον μικροβίων ἅτινα εὐκόλως εἰσδύουσιν εἰς τὰς ὁμωνύμους κοιλότητας ἑτέρων ἀτόμων καὶ ἐγκαθίστανται ἐν τῷ ὀργανισμῷ αὐτῶν ἐὰν οὗτος ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἐπιδρομὴν αὐτῶν καὶ ἐὰν δὲν δύναται νὰ ἀντιστῇ εἰς αὐτήν.

(Ἕπεται συνέχεια).

Η ΑΛΧΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΡΑΔΙΟΝ

Ἀπὸ τὸν χρόνων τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος, πολὺ πέραν τῶν ἱστορικῶν ἡμῶν γνώσεων, μέχρι τῶν μέσων τοῦ 17ου αἰῶνος ἡ ἀνθρωπότης μετὰ ζήλου κατέγινεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς φιλοσοφικῆς λίθου, τῆς μυστηριώδους δηλ. ἐκείνης οὐσίας, ἡ ὁποία εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἴασιν τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν νοσημάτων τῶν ἀνθρώπων, νὰ ἐξαλείψῃ τὴν πενίαν αὐτῶν καὶ νὰ διαχέῃ ἐπὶ τῆς γῆς εἰρήνην, ἀγαλλίασιν καὶ εὐτυχίαν.

Ἡ ἐπιστήμη διὰ τῆς ὁποίας ἐνόμιζον δυνατὴν τὴν εὕρεσιν τῆς φιλοσοφικῆς λίθου ἐκαλεῖτο **ἀλχημεία,** οἱ δὲ ὀπαδοὶ αὐτῆς ἐλέγοντο **ἀλχημισταί.** Κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ἡ μυθικὴ αὕτη οὐσία ἦτο δύο εἰδῶν. Τὸ πρῶτον, τὸ καὶ κυριώτερον, ἐκαλεῖτο κατ' ἐξοχὴν φιλοσοφικὴ λίθος, ἐρυθρὸς λέων, μέγα ἐλιξίριον τῆς ζωῆς ἢ πανάκεια, εἶχε δὲ τὴν ἰδιότητα νὰ μεταβάλλῃ τὰ ἀγενῆ μέταλλα εἰς χρυσόν, νὰ θεραπεύῃ τὰς νόσους καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀνθηρὰν νεότητα εἰς τοὺς γέροντας, τῶν ὁποίων ἐλευκάνθησαν αἱ τρίχες καὶ ἐξέλιπον αἱ σωματικαὶ δυνάμεις. Τὸ δεύτερον εἶδος ἐκαλεῖτο λευκὸς λέων ἢ μικρὸν ἐλιξίριον τῆς ζωῆς καὶ εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ μεταβάλλῃ τὰ μέταλλα εἰς ἄργυρον, τὰς δὲ λοιπὰς ἰδιότητας τῆς φιλοσοφικῆς λίθου κατεῖχεν ἁπάσας, ἐν ἐλάσσονι ὅμως βαθμῷ.

Οἱ ἀρχαῖοι Βαβυλώνιοι, οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ πρόγονοι ἡμῶν Ἕλληνες ἠσχολήθησαν μετὰ ζέσεως εἰς τὴν Ἀλχημείαν· ἰδίως ὅμως ἡ ἐπιστήμη αὕτη ἐκαλλιεργήθη καὶ ἀνεπτύχθη ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τοῦ θεοποιηθέντος ἀρχαιοτάτου βασιλέως Thout, γνωστοῦ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν **Ἑρμῆς ὁ τρισμέγιστος,** ὅστις κατὰ τὰς δοξασίας τῶν ἀλχημιστῶν ἐγνώριζε τὴν φιλοσοφικὴν λίθον καὶ συγγράμματα κατέλιπε περὶ τῆς κατασκευῆς αὐτῆς, ἅπαντα ἀπωλεσθέντα. Σκοτειναὶ μόνον καὶ ἀσαφεῖς πληροφορίαι διεσώθησαν ἐκ παραδόσεως μεταδιδόμεναι ὑπὸ ἱερέων καὶ σοφῶν καὶ τηρούμεναι ἀπολύτως μυστικαί. Ἐπὶ τούτων δὲ στηριζόμενοι οἱ ἀλχημισταὶ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ μυστικοῦ.

Κατὰ τὸν 1ον π. χ. αἰῶνα τὸ πρόβλημα τῆς κατασκευῆς τεχνητοῦ χρυσοῦ ἀπησχόλησε ζωηρῶς τοὺς σοφοὺς τῶν Ἀλεξανδρινῶν σχολῶν μέχρι τῶν μέσων τοῦ 7ου αἰῶνος ἤτοι μέχρι τῆς κατακτήσεως τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Οἱ ἄραβες μυηθέντες ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἀποκρύφου ταύτης τέχνης, ἐστήριξαν αὐτὴν ἐπὶ ἐπιστημονικοτέρων βάσεων, προαγαγόντες εἰς βαθμὸν ἐπίζηλον τὴν μέθοδον τῆς ἐρεύνης διὰ τῆς ἐφευρέσεως πλείστων ὠφελιμωτάτων οὐσιῶν, τῶν ὁποίων καὶ σήμερον ἀκόμη εὐρυτάτην χρῆσιν κάμνει ἡ χημεία.

Ὁ σπουδαιότερος τῶν Ἀράβων ἀλχημιστῶν εἶναι ὁ ἐν Σεβίλλῃ τῆς Ἱσπανίας ἀκμάσας ἰατρὸς Abu-Mussah Djofar-al-Sofi, ὅστις πρῶτος ἵδρυσε τὴν θεωρίαν ὅτι πάντα τὰ μέταλλα συνίστανται ἐξ ὑδραργύρου καὶ θείου, διαφέροντα ἀπ' ἀλλήλων μόνον κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν μνημονευθέντων δύο σωμάτων, ἄρα δυνάμενα καὶ νὰ μετατραπῶσιν εἰς χρυσὸν διὰ τῆς προσθήκης ἢ ἀφαιρέσεως τοῦ πλεονάζοντος ἢ ἐλλείποντος ποσοῦ τοῦ ὑδραργύρου καὶ τοῦ θείου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐργασία αὕτη δὲν ἦτο τόσον ἁπλῆ, ὁ Djofar ἐδίδασκεν ὅτι μόνον διὰ τῆς συνεργείας τῆς φιλοσοφικῆς λίθου ἦτο δυνατὴ ἡ μετατροπὴ ἢ ὁ ἐξευγενισμὸς τῶν μετάλλων.

Παρ' αὐτοῦ ἔχομεν καὶ τὴν πρώτην ἐπίσημον συνταγὴν τῆς χρυσοποιΐας. Λάβε, λέγει, μίαν οὐγκίαν τῆς θείας ταύτης οὐσίας καὶ ρίψον ἐντὸς 1000 οὐγκ. ὑδραργύρου. Οὕτως ὁ ὑδράργυρος μεταβάλλεται εἰς κόνιν ἐρυθράν. Ἐκ ταύτης λάβε πάλιν 1 οὐγκίαν καὶ ρίψον ἐντὸς 1000 οὐγκ. ὑδραργύρου· ὁ ὑδράργυρος τότε μεταβάλλεται ὅλος εἰς φιλοσοφικὴν λίθον. Λάβε μίαν οὐγκίαν αὐτῆς καὶ ρίψον ἐντὸς 1000 οὐγκ. ὑδραργύρου, καὶ θὰ ἴδῃς ἀμέσως ὅτι ὁ ὑδράργυρος μεταβάλλεται ὅλος εἰς χρυσόν, καλλίτερος ἀπὸ τὸν χρυσὸν τὸν ὁποῖον ἐξάγομεν ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ ἐν Ἰσπανίᾳ κράτους τῶν ἀράβων αἱ ἀλχημιστικαὶ ἰδέαι ἐξηπλώθησαν ταχέως καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἰδίως δὲ ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Τοσαύτην δὲ γοητείαν ἐξήσκησαν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τοσοῦτον ἐξήγειραν τὴν φαντασίαν αὐτῶν καὶ τὸν πόθον τοῦ εὐχεροῦς καὶ ἀμέσου πλουτισμοῦ, ὥστε δὲν ὑπῆρχε καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην πόλις μικρὰ ἢ μεγάλη στερουμένη ἑνὸς τοὐλάχιστον ἐργαστηρίου χρυσοποιίας. Ἐντὸς τῶν ἐργαστηρίων τούτων τῶν ὑπογείων καὶ σκοτεινῶν, μακρὰν τοῦ βεβήλου βλέμματος τῶν ἀνθρώπων, συνερχόμενοι οἱ φλεγόμενοι ἀπὸ τὴν δίψαν τοῦ χρυσοῦ καὶ οἱ ἐμψυχούμενοι ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἀποιχομένης νεότητος μύσται τῆς ἀποκρύφου ταύτης τέχνης, κατηνάλισκον ὁλόκληρον τὸν βίον αὐτῶν ματαίως θηρεύοντες τὴν ἀπόκτησιν τῆς μαγικῆς ταύτης οὐσίας. Ἐσκυμμένοι ἄνωθεν ἀποστακτικῶν κεράτων ἢ ἄλλων παραδόξου καὶ συμβολικῆς μορφῆς ἀγγείων ἀπέσταζον, παντοειδῆ συμφύρματα ὑγρῶν καὶ στερεῶν, συλλέγοντες τοὺς ἀναθρώσκοντας ἀτμοὺς καὶ συμπυκνοῦντες, κρυσταλλοῦντες ἢ ἄλλως τροποποιοῦντες αὐτούς, πότε τὴν θείαν ἀρωγὴν ἐπικαλούμενοι καὶ πότε τοὺς δαίμονας διὰ καβαλλιστικῶν φράσεων ἐξορκίζοντες, ὅπως ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τῆς φύσεως τὸ ζηλοτύπως τηρούμενον μυστικόν αὐτῆς.

Τοιοῦτοι ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν τῇ ἀλχημείᾳ, μεταξὺ ἄλλων ὑπῆρξαν ὁ Albertus Magnus, Ρογῆρος ὁ Βάκων, ὁ ἰατρὸς Arhaldo de Villanova, ὁ Raimundus Lullus, ὁ Βασίλειος ὁ Βαλεντῖνος, ὁ Leibniz, ἱδρυτὴς τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἐν Βερολίνῳ καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες καὶ κληρικοὶ ἀνώτεροι, ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ διακρινόμενοι, ὡς ὁ Κάρολος VII τῆς Γαλλίας, ὁ αὐτοκράτωρ Rudolf, ὁ Μαικήνας τῶν ἀλχημιστῶν, ὁ ἐπικληθεὶς ἐν Γερμανίᾳ Ἑρμῆς ὁ Τρισμέγιστος καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἠσχολήθησαν εἰς τὴν ἀλχημείαν ἢ ἐνεθάρρυναν παντοιοτρόπως τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῆς. Πλὴν εἰς μάτην. Ἡ φιλοσοφικὴ λίθος δὲν εὑρέθη, ἡ δὲ ἀπόκτησις τοῦ χρυσοῦ γίνεται δι' ὧν οἴδασι μέσων οἱ κατέχοντες αὐτόν. Ὁ ἄνθρωπος ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου θέλει φάγει πάντοτε τὸν ἄρτον του. Τὸ σφρῖγος τῆς νεότητος παρέρχεται ἀνεπιστρεπτεί, λῦπαι δὲ καὶ στενοχωρίαι καὶ ἐπὶ τέλους θάνατος εἶναι ὁ κλῆρος ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ ἀνάποδραστοι νόμοι τῆς φύσεως. Τῷ 1782 ἀπέθανε καὶ ὁ τελευταῖος ἀντιπρόσωπος τῶν ἀλχημιστῶν ὁ Price μέλος τῆς βασιλ. ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου, ἔκτοτε δὲ οὐδεὶς πλέον λόγος ἔγεινε περὶ τῆς ρωμαντικῆς ταύτης τέχνης μέχρι τοῦ 1898 ὅτε ἔγεινεν ἡ μεγίστη τῶν ἀνακαλύψεων ὅλων τῶν αἰώνων, ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Ραδίου ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ κυρίου καὶ τῆς κυρίας Curie.

(Ἕπεται συνέχεια.)

Ο ΛΟΙΜΟΣ ΤΟΥ ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ

Πιστεύω ὅτι ὅλος ὁ κόσμος ὅστις ἐδιδάχθη τὸν Θουκυδίδην, τὸν στρυφνόν, τὸν ὀλιγόλογον, τὸν φιλαλήθη ἐκεῖνον ἱστορικόν, ὁ κόσμος αὐτός εἶδεν ὅτι τὸ δεύτερον βιβλίον τῆς ἱστορίας του πραγματεύεται καὶ περὶ λοιμοῦ, ὅστις κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἔπεσεν εἰς Ἀθήνας καὶ περίπου τέσσαρα ἔτη διαρκέσας ἔστειλεν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον περίπου δεκαπέντε χιλιάδας ψυχάς. Τοῦ λοιμοῦ αὐτοῦ κάμνει περιγραφὴν ὁ Θουκυδίδης, ὁ ἴδιος παθὼν τὴν νόσον καὶ ἄλλους δὲ ἰδὼν παθόντας. Ὁ Θουκυδίδης ἦτο προσεκτικὸς παρατηρητὴς καὶ βαθὺς κριτικός. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἦτο καὶ ἰατρός, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ διακρίνῃ καλῶς τὰ συμπτώματα τοῦ λοιμοῦ ἀπὸ τα συμπτώματα ἄλλων νόσων, καὶ τοιουτοτρόπως ἡ περιγραφή του δὲν εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ καταλάβῃ τις εὐθὺς ποία ἀπὸ τὰς εἰς ἡμᾶς γνωστὰς νόσους ἦτο ὁ λοιμὸς ἐκεῖνος. Ὁ ἴδιος ὁ Θουκυδίδης λέγει ὅτι καὶ ὅστις εἶχε πρότερον ἄλλο νόσημα, πάντοτε διὰ τοῦ λοιμοῦ ἀπέθνησκεν· ἄρα κάλλιστα εἰμπορεῖ τις νὰ δεχθῇ ὅτι ἂν εἶδε λοιμοβλήτους ἔχοντας καὶ παλαιὰν νόσον (λ. χ. κακοήθη πυρετόν), ἐνόμισεν ὅτι ὅσα συμπτώματα εἶδεν ὅλα ἦσαν συμπτώματα τοῦ λοιμοῦ. Αὐτὸ εἶναι τὸ αἴτιον, διὰ τὸ ὁποῖον οἱ ἰατροὶ μέχρι σήμερον δὲν ἐσυμφώνησαν περὶ τῆς νόσου τῆς παρασταθείσης ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου ὡς λοιμός, ἀλλ' ἄλλος ἰατρὸς ἄλλην νόσον εἶδεν ἐν αὐτῷ. Τοιουτοτρόπως ἄλλος ἐνόμισεν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ βουβωνικοῦ λοιμοῦ (peste, πανούκλα), ὄχι διότι εἶδε τοὺς βουβῶνας φουσκωμένους, ἀλλὰ διότι ἡ νόσος ἤρχισεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον νὰ πηδήσῃ εἰς τὴν Μεσόγειον, πρᾶγμα συμβαῖνον συχνάκις καὶ τώρα ἀκόμη διὰ τὸν βουβωνικὸν λοιμόν, καὶ διότι ὁ Ρωμαῖος ἱστορικὸς Τίτος Λίβιος λέγει ὅτι περὶ τοὺς ἰδίους χρόνους ἔπεσεν εἰς τὴν Ρώμην ἡ peste. Ἄλλος ἐνόμισεν ὅτι πρόκειται περὶ χολέρας, διότι καὶ αὐτὴ ἐξ Αἰγύπτου ἐπήδα εἰς τὴν Μεσόγειον, καὶ διότι οἱ παθόντες ἀπὸ τὸν λοιμὸν τοῦ Θουκυδίδου εἶχαν ἄφθονον διάρροιαν καὶ ἀναστάτωσιν τοῦ στομάχου, χωρὶς νὰ ἴδῃ ὅτι οἱ ἄρρωστοι εἶχαν φλυκταίνας εἰς τὸ σῶμα. Ἄλλος ἐνόμισεν ὅτι πρόκειται περὶ συφίλιδος, διότι εἶδε τὴν πτῶσιν μελῶν παθόντων γάγγραιναν καὶ τὰς φλυκταίνας, καὶ δὲν εἶδεν ὅτι ἡ νόσος ἦτο ὀξεῖα, ἀφοῦ ἐκ τῶν τετρακισχιλίων στρατιωτῶν τοῦ Ἄγνωνος ἀπέθανον περισσότεροι τῶν χιλίων ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ ἀφοῦ ἐν Ἀθήναις οἱ δρόμοι ἐγέμισαν ἀπὸ πτώματα τῶν ἐκ τῶν χωρίων τῆς Ἀττικῆς εἰς τὰς Ἀθήνας κλεισθέντων ἀνθρώπων. Καὶ ἄλλος ἄλλην νόσον εἶπεν, ὁ μὲν κοιλιακὸν τῦφον ὁ δὲ ἐξανθηματικόν, διότι καὶ τυφώδεις ἐγίνοντο οἱ λοιμόβλη-

τοι, διέγερσιν πάσχοντες ἢ ἀφαίρεσιν. Ἦσαν δὲ καὶ ἰατροί, εἰπόντες ὅτι πρόκειται περὶ εὐλογιᾶς καὶ περὶ ἐρυσιβιάσεως, ὀρθῶς ἰδόντες τὴν εὐλογιάν, ἀλλὰ κακῶς νομίσαντες ὅτι συγχρόνως ἐπρόκειτο περὶ ἐρυσιβιάσεως (δηλαδὴ περὶ δηλητηριάσεως ἐξ ἄρτου σικάλης, ἐνῷ οἱ πτωχοὶ τῆς Ἑλλάδος κριθῆς ἄρτον ἔτρωγον καὶ ὄχι σικάλης), ἥτις τάχα ἔκανε τὴν γάγγραιναν τῶν μελῶν.

Καθ' ἡμᾶς κριτὰς ὁ λοιμὸς ἐκεῖνος ἦτο ἡ εὐλογιά, πίπτουσα ἐπάνω εἰς τοὺς ὑγιεῖς ἀλλὰ καὶ ἐπάνω εἰς ἔχοντας καὶ ἄλλην νόσον, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἔχοντας ἐρυσίπελην. Δὲν ἦτο ὁ βουβωνικὸς λοιμός, διότι ἔλειπαν οἱ βουβῶνες καὶ διότι ἡ ἐξ Αἰγύπτου προέλευσις δὲν εἶνε ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ φανερώνῃ τὴν πανούκλαν, (λ. χ. ἡ χολέρα), καὶ διότι δὲν εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ὁ Λίβιος peste εἶπε τὴν πανούκλαν καὶ ὄχι ἄλλην κακὴν νόσον. Δὲν ἦτο οὐδὲ ἡ χολέρα, διότι αὐτὴ ἔχει μὲν ἐμέτους καὶ κενώσεις τῶν ἐντέρων ἀκατασχέτους καὶ δίψαν μεγάλην, ἀλλὰ δὲν ἔχει καὶ φλυκταίνας. Δὲν ἦτο οὔτε ὁ κοιλιακὸς τῦφος οὔτε ὁ ἐξανθηματικός, διότι ἄλλα συμπτώματα ἔχουν αὐτοί. Μοῦ φαίνεται ὅτι ἂν ἦτο ἡ πανούκλα, ὁ Θουκυδίδης θὰ τὴν περιέγραφε καλῶς, διότι ἐν τῷ Περὶ φυτῶν τοῦ συγχρόνου αὐτοῦ Ἱπποκράτους, βιβλίῳ ὄχι μὲν γνησίῳ ἀλλὰ καὶ ὄχι πολὺ μεταγενεστέρῳ, γίνεται καλὴ περιγραφὴ αὐτῆς, ἀναφέρει δὲ αὐτὴν ὁ Ἱπποκράτης καὶ ἐν τῷ τῶν Ἐπιδημιῶν του, καὶ διότι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐγνώριζεν αὐτὴν (Προβλ. Α' 7). Ἀλλὰ καὶ τὴν χολέραν θὰ ἐγνώριζεν ὁ Θουκυδίδης, ἀφοῦ τὴν ἀναφέρει ὁ Ἱπποκράτης ἐν τῷ Περὶ διαίτης ὀξέων (δηλ. ἂν ἐννοεῖ ἐκεῖ τὴν ἰδικήν μας χολέραν). Ταῦτα λέγω διότι οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ἀρχαῖοι ἄνδρες ἦσαν ἐγκυκλοπαιδικοί, πολλῶν ἐπιστημῶν τὰ στοιχεῖα τοὐλάχιστον κατέχοντες, ἀφοῦ καὶ ὁ ῥήτωρ Ἰσοκράτης ἐγνώριζεν ὅτι ἡ φθίσις εἶναι κολλητική (ἰδὲ τὸν Αἰγηνιτικόν του), ἐνῷ εἰς οὐδὲν βιβλίον τοῦ Ἱπποκράτους ἀπαντᾷ ἡ γνώμη αὐτή, ἂν καὶ βεβαίως καὶ αὐτὸς τὴν εἶχε τὴν γνώμην αὐτήν.

Εἶναι λοιπὸν ἡ εὐλογιὰ ὁ λοιμὸς τοῦ Θουκυδίδου. Αὐτὴ ἔχει τὰς φλυκταίνας, δηλ. μικρὰ ἐξογκώματα τοῦ δέρματος γεμᾶτα ἀπὸ ἔμπυον. Αὗται αἱ φλύκταιναι κάποτε φυτρώνουν καὶ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ καὶ τυφλώνουν αὐτόν, ὅπως τῷ ὄντι καὶ ἔγινεν ἐν τῷ παρόντι λοιμῷ. Αὗται φυτρώνουν καὶ ἐσωτερικῶς καὶ προκαλοῦν ἰσχυρὸν βῆχα καὶ δυσώδη ἀναπνοὴν καὶ λόξιγγα. Αὗται φυτρώνουν καὶ εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα καὶ φέρουν ἑλκώσεις τῶν ἐντέρων καὶ ἰσχυρὰς κενώσεις. Παραλείπω ὅτι ἡ εὐλογιὰ ἐπιφέρει καὶ μεγάλον πυρετόν, διότι αὐτὸς εἶναι σύμπτωμα κοινὸν εἰς πολλὰς νόσους. Ὁμοίως παραλείπω καὶ τὴν μεγάλην δίψαν τῶν λοιμοβλήτων τοῦ Θουκυδίδου καὶ τὴν ἰσχυρὰν θερμότητα τῆς κεφαλῆς καὶ τὴν ἐρυθρότητα τῶν ὀφθαλμῶν, διὰ τὸν ἴδιον λόγον, καθὼς καὶ ὅτι ἐλησμόνουν οἱ ἄρρωστοι τὰ πάντα καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς οἰκείους.

Ὅλα αὐτὰ καλὰ καὶ ὀρθά. Ἀλλὰ ἡ εὐλογιὰ δὲν προκαλεῖ γάγγραιναν μελῶν καὶ πτῶσιν αὐτῶν. Τοιοῦτον πρᾶγμα κάμνει χρονίως μὲν ἡ σύφιλις (χαμήλωσις ἢ πτῶσις τῆς μύτης, ἐξάλειψις τῆς γλωσσίδος), ὀξέως δὲ ὁ δυνατὸς παγετὸς (πτῶσις τῶν δακτύλων κτλ.), ἡ δὲ εὐλογιὰ οὐδέποτε. Τί λοιπὸν συμβαίνει ἐδῶ; Διατί ὁ Θουκυδίδης λέγει ὅτι ἐγίνετο ἐν τῷ λοιμῷ καὶ γάγγραινα καὶ πτῶσις μελῶν; Ὁ Ἱπποκράτης ἐν τῷ γ' τῶν Ἐπιδημιῶν του ὁμιλεῖ περὶ ἑνὸς ἐρυσιπέλατος ἐπιδημικοῦ προξενήσαντος πολλὰς γαγγραίνας καὶ πτώσεις μελῶν. Τὸ πρᾶγμα αὐτό, ἂν καὶ σπανιώτατα, παρατηρεῖται καὶ σήμερον ἀκόμη ἐπὶ ἐρυσιπέλατος, γαγγραινώδους λεγομένου διὰ τοῦτο. Λοιπὸν καθ' ἡμᾶς κριτὰς τοιοῦτον ἐρυσίπελας ὑπῆρχε τότε ἐν Ἀθήναις, ὡς ἐπιδημικὴ νόσος παραπλεύρως πρὸς τὸν λοιμόν, καὶ αὐτὸ ἔκανε τὰς γαγγραίνας καὶ τὰς πτώσεις, ἀφοῦ, καθὼς εἶπα, ἐν τῷ εἰρημένῳ βιβλίῳ τοῦ Ἱπποκράτους τοιοῦτον ῥόλον παίζει τὸ ἐρυσίπελας. Εἶναι δὲ δυνατὸν καὶ πολλαὶ ἀπὸ τὰς φλυκταίνας τοῦ Θουκυδίδου, αἵτινες εἶναι προϊόντα τῆς εὐλογιᾶς καὶ περιέχουν ἔμπυον, νὰ ἦσαν φυσαλλίδες, αἵτινες εἶναι προϊόντα τοῦ ἐρυσιπέλατος καὶ περιέχουν ὀρρόν, διότι ὁ Θουκυδίδης δὲν ἦτο ἰατρὸς διὰ νὰ διακρίνῃ αὐτὰ τὰ πράγματα, ἔλεγε δὲ καὶ ταῦτα καὶ ἐκεῖνα φλυκταίνας ἤτοι φουσκώματα περιέχοντα ὑγρόν τι.

Ἦτο λοιπὸν ὁ λοιμὸς τοῦ Θουκυδίδου εὐλογιὰ ἐπιπλακεῖσα μὲ ἐρυσίπελας. Ἀλλὰ ταῦτα λέγω καὶ ὑποστηρίζω, ἂν ὅλα τὰ χωρία τὰ περιγράφοντα τὸν λοιμὸν εἶναι γνήσια, διότι μερικαὶ περίοδοι καὶ μερικαὶ λέξεις σὰν νόθοι μοῦ φαίνονται.

Δr **Ἰωσὴφ Γεωργιάδης.**

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.)

V

Εἰς τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης ὁ Βιζυηνὸς ἐγκύψας ἐν μακραῖς μελέταις εἶχε θεωρίαν, ὅτι ἡ γλῶσσα δὲν πλάσσεται παρὰ τοῦ μὲν καὶ τοῦ δέ, ἀλλ' ὅτι ζῇ αὐτὴ καὶ τρέχει τὸν ῥοῦν της εἰς ὅλον τὸ ἔθνος. Καὶ δι' αὐτὸ ἐζήτει τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους ἀμιγῆ, ἀτροποποίητον, ἄνευ τεχνικῶν δεσμῶν καὶ γραμματικῆς κατὰ συνθήκην παρατοιήσεως. Ὁ ἴδιος, γνωρίζων ὅλας τὰς παραλλαγὰς καὶ τοὺς ἰδιωτισμούς, ἐννόει νὰ δώσῃ εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς ποιήσεως τὸ πλάτος, τὸ ὁποῖον ἔχει εἰς ὅλον τὸ ἔθνος, ὅταν ὁ-

μιά. Δὲν λησμονῶ ποσάκις ἐμόρφαζεν, ὅταν μοὶ ἀπήγγελλε καμμίαν ἄγνωστον εἰς ἐμὲ λέξιν, καὶ μετὰ ποίου θυμοῦ μοὶ ἀπεδείκνυε τὴν ἀμάθειάν μου, διότι αἴφνης ἠγνόουν, ὅτι τὸ γ΄ ἑνικὸν τοῦ ῥήματος «λέγω» οἱ Θρᾶκες ἔχουσι καὶ «ξένα».

Τῆς Θράκης τὰ χωριὰ πολλὰ
σὰν τὴν Βυζῶ κανένα
μὲ γειτονιὰ στὰ χαμηλὰ
ποῦ Πλάτση τήνε λένα.

Στῆς Πλάτσας τὴν ἀγελαριὰ
μιὰ πέτρα 'να κοτρῶνι
δίπλα στὴν Πέτρα μιὰ γρηὰ
τὴν φούχτα της ἁπλώνει.

. . . .

Ἡ βιβλιοθήκη του ἠρίθμει ὅλα τὰ καλὰ συγγράμματα, καθ' ὅλους τοὺς ἰδιωτισμοὺς καὶ τὰς περιπετείας τῆς γλώσσης μας, ἀπὸ τοῦ Εὐσταθίου μέχρι τοῦ Χριστοπούλου, τοῦ Βηλαρᾶ καὶ τοῦ Σολωμοῦ. Ἐσχάτως δημοσιεύων τὸν βίον τοῦ ποιητοῦ Ἴψεν, ἀνέσυρε μικρὰν πτυχὴν τῶν γλωσσικῶν θεωριῶν του, ὅταν ἀπέδειξε πῶς ἡ Νορβηγικὴ γλῶσσα ἐρρυθμίσθη ὑπὸ τοῦ Ἴψεν καὶ Μπγιόρσον ἀποτινάξασα πᾶσαν γραμματικὴν σχολαστικότητα, καὶ πῶς βαπτισθεῖσα εἰς τὴν ἰδίαν τοῦ ἔθνους κολυμβήθραν, διεπλάσθη εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἁρμονικωτέρας καὶ ὡραίας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Τὸ ζήτημα εἶναι τόσον ἀκανθῶδες, ὥστε μικρὸν μόνον μέλλον θὰ δείξῃ τίς ἔχει δίκαιον.

VI

Πρὶν γράψω τὴν μικρὰν ταύτην περὶ Βιζυηνοῦ μελέτην, ἐθεώρησα φρόνιμον νὰ τὸν ἐπισκεφθῶ εἰς τὸ φρενοκομεῖον. Αἱ σωματικαί του δυνάμεις ἐπερρώσθησαν καὶ ὁ νοῦς του ἔχει ἀκόμη ἀναλαμπὰς ποιήσεως ἀληθινῆς. Ἐκράτει εἰς χεῖρας δέσμην τετραγώνων χαρτίων καὶ περιεπάτει γράφων στίχους. Θὰ ἀντιγράψω μερικοὺς ἐξ αὐτῶν, οὓς μοὶ ἐχάρισε καὶ θὰ περατώσω τὴν σκιαγραφίαν τοῦ ἀτυχοῦς ποιητοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνάμνησις παντοτεινὰ μοῦ γεννᾷ φρίκην, ὅταν συλλογισθῶ ὅτι εἶνε, ὤ! εἶναι τρελλός!

Πάγει στὴν βρύσι
τ' ἀργὰ ἡ Βλαχούλα,
γιὰ νὰ γεμίσῃ
γλυκειὰ ξανθούλα,
κρατεῖ στὰ χέρια
μικρὸ σταμνί,
τηρᾷ τ' ἀστέρια
ὡσὰν αὐτὰ ἁγνή.
Ἡ μάννα μου μοῦ ἔχει
[εἰπωμένο]
ποτὲ ὅπου τύχῃ νὰ μὴ
[προσμένω].

Στὴν στράτα πάγει
ἄδολο ἀρνάκι
καὶ δὲν κυττάει
λοξὰ λιγάκι·
Σὰν ἀντικρύζει
παιδιὰ κοντά,
δὲν τὰ γνωρίζει,
δὲν χαιρετᾷ.
—Μὲ στέλλουν κάπου; ἕνα
[γραμμένο]
ποτὲ ὅπου τύχῃ νὰ μὴ
[προσμένω].

Ἀπ' ἀγκωνάρι
σὰν τ' ἀλωπάκι
τὸ παλληκάρι
στρίβει μουστάκι,
λαλεῖ τραγούδι·
Ἡ κόρη δειλὴ
περνᾷ μαμοῦδι
σιωπηλή.
Ἡ μάννα μου μοῦ ἔχει
[εἰπωμένο]
ποτὲ στὸν δρόμο νὰ μὴ
[συντυχαίνω].

Στενάζει ἐκεῖνος
—φωτιὰ ἡ παρθένα—
τὸ μάτι σὰν χῆνος
κρατεῖ στὰ χαμένα,
βολὴ ἡ ματιά της,
ἡ κόρη σκυφτή
—κτυπᾷ ἡ καρδιά της—
τὸν δρόμο κρατεῖ.
Ἡ μάννα μου μοῦ ἔχει
[εἰπωμένο]
ποτὲ ὅπου τύχῃ νὰ μὴ
[προσμένω].

Η ΤΡΕΛΛΑ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ

I

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1892 ἐπέστρεφα μίαν ἑσπέραν ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον, ὅταν μοῦ ἀνήγγειλαν βιαστικά, ὅτι ὁ ποιητὴς Βιζυηνὸς παρεφρόνησεν!

Εἰς τὸν περίβολον τότε τῆς Βουλῆς, ὅπου ὑπῆρχε μικρὸν ζυθοπωλεῖον, μ' ἐπερίμεναν ὁ διευθυντὴς τοῦ Ὠδείου Νάζος καὶ ὁ νευρολόγος ἰατρὸς Ἀποστολίδης. Ὁ ποιητὴς εὑρίσκετο ἐκεῖ μεταξύ των. Εἶχεν ὠχρὰν τὴν ὄψιν καὶ φυσιογνωμίαν ἐξηγριωμένην. Πυκνὰ καὶ μαῦρα φρύδια ἐσκέπαζαν τὰ μάτια του, τὰ ὁποῖα ἦσαν λοξὰ ὀλίγον σὰν κινέζου. Μὰ ἡ ματιά του παντοῦ ἐπρόφθανε. Γοργὴ καὶ σπινθηροβόλος, ἔδειχνε πῶς ὁλόκληρος χορὸς ἰδεῶν γυρίζει 'ς τὸ κεφάλι του. Ἐκεῖ ὁ ποιητὴς ἀπήγγελλε ποιήματά του. Δὲν εἰξεύρω ἂν ἦσαν παλαιᾶς ἐμπνεύσεως καὶ παλαιᾶς ἐπεξεργασίας. Ἀπήγγελλεν ἀκατάπαυστα. Ἐνθυμοῦμαι μόνον, ὅτι διὰ κάθε περαστικὸν διαβάτην, διὰ κάθε ἐρώτησίν μας καὶ διὰ κάθε ἰδέαν του ἔκαμνε στίχους. Καὶ εἰς αὐτοὺς ἦσαν ποικίλοι οἱ ῥυθμοί, ἦσαν ὡραῖαι αἱ εἰκόνες καὶ μάλιστα, ὅταν ἐσατύριζε μὲ ἐξυπνάδα καὶ μὲ χάριν εἰρωνείας. Ἐκείνη δὲν ἦτο ποίησις. Ἦτο χείμαρρος ποιήσεως τῆς στιγμῆς!

II

Διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας ἦτο τότε ὁ ταγματάρχης Μπαϊρακτάρης. Ὅταν τῷ ἀνήγγειλα τὸ γεγονός, ἀνάστατος ἐκεῖνος ἠρώτησε: — Τί λέτε; ὁ Βιζυηνὸς παρεφρόνησε! Ἔρριψα τὰ μάτια μου κάτω καὶ κατέπια τὸ δάκρυ μου. Ὤ, τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, τὸν ὁποῖον ἐθαύμασα καὶ ἠγάπησα συνάμα, ὤφειλα τώρα ἐγὼ νὰ ξενυκτίσω! Ἦτο κατάμονος καὶ ξένος. Ποῖος θὰ τὸν ἐπροφύλαττε; Δύο ἀστυνόμοι μὲ πολιτικὴν ἐνδυμασίαν ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγάς μου. Τοὺς παρουσίασα ὡς ἐξαδέλφους μου ἐλθόντας ἀπὸ τὴν Πόλιν ἀκριβῶς ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ ἐζήτησα ἀπὸ τὸν ποιητὴν φιλοξενίαν.

Μὲ τί ἀγωνίαν μᾶς ἐδίωκεν ὁ ἀτυχὴς ποιητής, ὅταν ἐξήντλησε κάθε λεπτὴν ἄρνησιν! Καὶ πῶς πάλιν ἀφῃρεῖτο εἰς τὰς ποιητικὰς στροφάς του, ὅταν ἐνεθυμεῖτο τὴν γαλανὴν κόρην τῶν ὀνείρων του! Ἐκεῖνος αὐτὴν ἐπερίμενε νὰ ἔλθῃ. Ῥόδα καὶ ἀνεμώνας εἶχε μαζεύσῃ. Καὶ στίχους θερμοὺς ἔπλεξε νὰ ῥάνῃ τὴν εἴσοδον τῆς νύμφης. Τί ζητοῦν οἱ ξένοι; Νὰ φύγουν, νὰ φύγουν! Ὤ, τὸ γλυκόφωνο κουδοῦνι, ποῦ εἶπεν ὁ Σαιξπῆρος. Εἶνε τώρα βραχνό, παράτονο καὶ ῥαγισμένο!

III

Μετὰ μίαν ἑβδομάδα ὁ Σύλλογος «Παρνασσὸς» ἑώρταζε τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα του. Ἦτο μεγάλη ἑορτὴ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ τὴν Κυριακὴν ὅπως ἀνέγραφε τὸ πρόγραμμα – ὁ Γεώργιος Βιζυηνὸς ἦτο ὁ ποιητὴς τῆς ἡμέρας. Ἡ καλλιτέχνις φύσις, ἡ ἐκλεκτὴ διάνοια ἐπρόφθασε; Ἀλλοίμονον! Ἄλλοτε, ὅταν ὁ ποιητής, τελειώσας εἰς τὴν Γερμανίαν τὰς σπουδάς του, ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁ Σύλλογος «Παρνασσὸς» ἤνοιξε τὰς αἰθούσας του εἰς δύο συνεχεῖς ποιητικὰς ἑσπερίδας. Προσεκάλει τὸν ἀθηναϊκὸν κόσμον ν' ἀκούσῃ τὸν νέον ποιητήν, τὸν ὁποῖον ἐθαύμασαν αἱ ἑλληνικαὶ κοινότητες τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων. Καὶ ὁ Βιζυηνὸς ἀπήγγειλε τὴν «Μητέρα τῶν Ἐφτὰ» καὶ τὴν ἑπομένην τὴν «Κόρην τοῦ Πύργου».

Ἔκτακτα διπλᾶ φύλλα ἐξέδιδε τὴν ἐπαύριον ἡ «Νέα Ἐφημερὶς» τοῦ Ἰωάννου Καμπούρογλου διὰ τὰ δύο ἐκεῖνα μεγάλα ποιήματα. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ ἦτο εἰς τὰ στόματα ὅλων. Τί ἐλπίδας ἐστήριξαν τότε οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων. Τί ὠνειροπόλησε τὸ ἔθνος; Ὅλα ψέμματα! Τώρα τὸ πρόγραμμα τῆς μεγάλης ἑορτῆς ἔμεινεν ἐξαίφνης κολοβόν. Ὁ ποιητὴς εἶχε κλεισθῇ εἰς τὸ φρενοκομεῖον!

Ὁ ἄτυχος!

(Ἕπεται συνέχεια).

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΙΣ

Εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος παρεισέφρησαν λάθη τινὰ εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἐκ Ρωσσίας ὑπὲρ τῶν προσφύγων ἀποσταλέντων ἐράνων.

Οὕτω τὸ ὑπὸ τῆς Δ)δος Σοφία, Μιχαηλίδου ἀποσταλὲν προϊὸν τοῦ λαχείου συνέκειτο ἐκ ρουβλ. 328 καὶ οὐχὶ 228 ὡς ἐσφαλμένως ἀνεγράφη. Οἱ δὲ ἔρανοι τῆς Κοινότητος Ταϊγανίου ἦσαν 2000 καὶ οὐχὶ 200.

ΠΩΣ ΤΟ ΚΑΤΩΡΘΩΣΑΝ!

Εἰς τὴν ἐπὶ τῶν προσφύγων ἐπιτροπὴν παρουσιάσθησαν ἐσχάτως τρία ἀνήλικα ἄρρενα 6—10 ἐτῶν καταγόμενα ἐκ τῶν χωρίων Κουνάκα καὶ Κρένασας. Τὰ κακόμοιρα αὐτὰ ὀρφανὰ διηγοῦνται ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν αἱ Τουρκικαὶ ὁρδαὶ εἰσβαλοῦσαι εἰς τὰ χωρία των ἀπήγαγον βίᾳ τοὺς οἰκείους καὶ γείτονάς των αὐτὰ ηὑρίσκοντο εἰς τοὺς ἀγροὺς ὅπου παρὰ τὴν μικράν των ἡλικίαν κατώρθωσαν νὰ κρυβῶσιν ἐπιτυχῶς ἐντὸς τῶν χόρτων. Ὅταν δὲ οἱ Τοῦρκοι ἀπεσύρθησαν καταστρέψαντες πρότερον τὰ χωρία ὁπόθεν συμπαρέλαβον ὅλους τοὺς κατοίκους, τὰ παιδία αὐτὰ ἀναθαρρήσαντα ἐσχημάτισαν ἐν τοῖς μικροῖς των ἐγκεφάλοις τὴν παράτολμον ἀπόφασιν νὰ διέλθωσι διὰ τῆς Τουρκικῆς γραμμῆς εἰς τὸ Ρωσσικὸν ἔδαφος. Μετὰ πεῖναν ὁλοκλήρων ἡμερῶν καὶ ἄλλας περιπετείας, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ ἀποθαρρύνωσι πολλοὺς ὡρίμους ἄνδρας κατώρθωσαν τὸ ποθούμενον. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν προσφύγων ἐφρόντισε νὰ ἐγκαταστήσῃ τὰ ἄμοιρα ταῦτα ὀρφανὰ παρά τινι οἰκογενείᾳ ὅπου θὰ εὕρωσι περίθαλψιν καὶ παραμυθίαν οὕτως ὥστε νὰ λησμονήσωσιν, εἰ δυνατόν, τὴν συμφοράν των. Τὰ ὀνόματα τῶν μικρῶν αὐτῶν ἡρώων εἶναι Βασίλειος Κ. Ποτζόγλους ἐκ Κουνάκας καὶ οἱ ἀδελφοὶ Γεώργιος καὶ Ἰωάννης Τσάνογλους ἐκ Κρένασας.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος μηνὸς ἤρξατο ἡ λειτουργία τοῦ Δημοτικοῦ Νοσοκομείου περιλαμβάνοντος δύο τμήματα τὸ χειρουργικὸν καὶ τὸ παθολογικόν· καὶ τὸ μὲν πρῶτον διευθύνει ὁ κ. Θ. Θεοφύλακτος τὸ δὲ δεύτερον ὁ κ. Λ. Καρβουνίδης. Χάρις ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν σοβαρὰν ἄποψιν, ὑφ' ἣν ἔλαβε τὸ Δημαρχεῖον τὴν σύστασιν καὶ λειτουργίαν τοῦ Νοσοκομείου, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν δραστηριότητα καὶ ἐπιμέλειαν τῶν κ. ἰατρῶν τὸ εὐαγὲς ἵδρυμα ἐπαγγέλλεται πολλὰ τὰ ἀγαθά, τώρα πρὸ πάντων, ὅτε μεγάλη μερὶς τῶν δυστυχῶν προσφύγων ζῇ ὑπὸ συνθήκας λίαν ἀνθυγιεινὰς καὶ ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς ἐκ τούτων κινδύνους.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΔ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Ἔτος Α.' 'Εν Τραπεζοῦντι, τῇ 21ῃ 'Ιουλίου 1916 'Αριθμ.

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ 'Αδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

Ἰουλίου	**16**	Ἀνατολὴ	**4—54**	Δύσις	**7—20**
» »	**18**	» »	**4—56**	» »	**7—17**
» »	**20**	» »	**4—58**	» »	**7—16**
» »	**22**	» »	**5 —**	» »	**7—14**

Οἱ θέλοντες νὰ γνωρίζωσι τὴν 12ην ὥρ. τῆς τουρκ. μετρήσεως πρέπει νὰ προσθέσωσιν εἰς τὸν χρόνον τῆς Δύσεως 12 λεπτὰ π. χ. Ἰουλ. 16 Δύσις ὥρ. 7—λεπτὰ 20 ἡ τουρκ. Δύσις θὰ εἶναι ὥρ. 7 λεπτὰ 20+12 τουτέστιν ὥρ. 7 λεπτὰ 32.

Κ. Α. ΤΣΑΜΠΕΡΤΙΔΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΑΦΙΞΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑ ΤΗΣ Α. Α. ΥΨΗΛΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ Μ. ΔΟΥΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΝΙΚΟΛΑΕΒΙΤΣ

ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΟΥ ΚΑΥΚΑΣΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΚΑΙ Η ΓΕΝΟΜΕΝΗ ΕΙΣ ΑΥΤΟΝ ΥΠΟΔΟΧΗ

Ἡ εἴδησις ὅτι θὰ ἐπισκεφθῇ τὴν πόλιν μας ἡ **Α. Α.** Ὑψηλότης ὁ Μέγας Δοὺξ Νικόλαος Νικολάεβιτς εἶχε γνωσθῇ ἡμέρας τινὰς πρὸ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ καὶ ἐπλήρωσε πάντας τοὺς πολίτας χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως, διότι ἔμελλον νὰ ἴδουν τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, οὗτινος τὸ ὄνομα ἀπὸ δύο ἐτῶν ἐφέρετο εἰς τὰ στόματα πάντων καὶ ὅστις ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐσκόρπισε πανταχοῦ τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν. Ὁ Μ. Δοὺξ Νικόλαος Νικόλαος Νικολάεβιτς εἶναι ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων καὶ ἐπιλεκτοτέρων γόνων τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῶν Ρωμανώφ, υἱὸς τοῦ Μ. Δουκὸς Νικολάου τοῦ εὐκλεοῦς ἀρχηγοῦ τῶν Ρωσσικῶν στρατευμάτων κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1877—1878. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Εὐρωπαικοῦ πολέμου ἀνέλαβε τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῆς κατὰ τῶν Γερμανῶν καὶ Αὐστριακῶν μαχομένης μεγάλης ῥωσσικῆς στρατιᾶς. Νικήσας τοὺς αὐστριακοὺς ἐπανειλημμένως εἰς αἱματηρὰς καὶ πεισματώδεις μάχας ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἀποσυρθοῦν ἐκ τῆς Γαλικίας καὶ νὰ καταφύγουν εἰς τὴν ἀμυντικὴν γραμμὴν τῶν Καρπαθίων ὀρέων, διὰ ῥαγδαίας δὲ πρὸς τὴν Καινιξβέργην προελάσεως

τοσούτον ἰσχυρῶς ἐπίεσε τὴν Γερμανίαν, ὥστε ἠναγκάσθη αὕτη νὰ ἀποσύρῃ σημαντικὸν μέρος τῶν ἐν Γαλλίᾳ μαχομένων στρατευμάτων της καὶ νὰ ἀποστείλῃ αὐτὰ κατὰ τῶν Ρώσσων, ὅπως ἀναχαιτίσῃ τὴν ὁρμὴν τῆς ἐπιθέσεως αὐτῶν. Διὰ τῶν ἐπιτυχῶν τούτων στρατιωτικῶν ἐνεργειῶν κατώρθωσεν ὁ Μ. Δοὺξ Νικόλαος Νικολάεβιτς σπουδαιοτάτην νὰ προσφέρῃ ὑπηρεσίαν εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα τῶν Συμμάχων, διότι ἔσωσε τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ἥτις τὴν ἠπείλει μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τῆς μεγάλης μάχης τοῦ Σαρλεροὺά καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῆς κατὰ τοῦ Μὲτς ἐπιθέσεως. Ἡ Γερμανία πιεζομένη ὑπὸ τῆς Ρωσσίας ἔστρεψε τὴν προσοχήν της εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Πρωσσίαν, ἡ δὲ Γαλλία ἔλαβε καιρὸν ὥστε νὰ ἀνασυγκροτήσῃ τὰς σκληρῶς δοκιμασθείσας στρατιάς της καὶ νὰ συνάψῃ τὴν κοσμοϊστορικὴν μάχην τοῦ Μάρν, ἔνθα συνετρίβη ὁριστικῶς ἡ γερμανικὴ ἐπιθετικὴ ὁρμὴ ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ τοῦ πολέμου.

Ἡ ἄλκιμος ρωσσικὴ νεολαία ὑπὸ τὴν κραταιὰν ἡγεσίαν τοῦ Μ. Δουκὸς Νικολάου Νικολάεβιτς διεξήγαγε ἕνα ἐκ τῶν εὐγενεστέρων καὶ ἱερωτέρων ἀγώνων ἐξ ὅσων ἀναφέρει ἡ Ἱστορία. Ἠγωνίσθη γενναίως καὶ εἰλικρινῶς κατὰ τοῦ γερμανικοῦ μιλιταρισμοῦ, ἡ κατάρρευσις δὲ τοῦ ἀπαισίου καὶ βαρβάρου τούτου συστήματος θὰ ὀφείλεται ἀναντιρρήτως κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸ ἀφθόνως χυθὲν τίμιον αἷμα τῶν τέκνων τῆς Μ. Ρωσσίας καὶ τὴν φιλοπατρίαν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Μ. Δουκὸς Νικολάου Νικολάεβιτς.

Μετὰ τοὺς περιλάμπρους ἐκείνους θριάμβους ἡ Ρωσσία ὑπέστη σκληρὰν δοκιμασίαν ὀφειλομένην ὅμως εἰς παράγοντας οὐδεμίαν ἔχοντας σχέσιν πρὸς τὴν ἀλκὴν τῆς ρωσσικῆς νεότητος καὶ τὸ στρατηγικὸν τάλαντον τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος. Ἡ Α. Α. Μεγαλειότης ὁ Τσάρος Νικόλαος ὁ Β.΄ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης, ἡ δὲ Α. Α. Ὑψηλότης ὁ Μ. Δοὺξ Νικόλαος Νικολάεβιτς ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν γενναίων τοῦ Καυκάσου στρατευμάτων. Ὑπὸ τὴν πεπνυμένην του ἡγεσίαν τὰ στρατεύματα ταῦτα συνέτριψαν, ὡς γνωστόν, εἰς σειρὰν μαχῶν, τὴν Τουρκικὴν στρατιὰν τοῦ Καυκάσου, ἐξώθησαν αὐτὴν πρὸς τὴν Σεβάστειαν ἀποσυντεθειμένην καὶ ἠλευθέρωσαν μεταξὺ τόσων ἄλλων ἱστορικῶν πόλεων καὶ τόπων καὶ τὴν κλεινὴν πρωτεύουσαν τῶν μεγάλων Κομνηνῶν. Ἦτο λοιπὸν δικαία ἡ χαρὰ ἥτις ἦτο ἐζωγραφημένη εἰς τὰ πρόσωπα πάντων τῶν πολιτῶν, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἔμαθον ὅτι ἡ Α. Α. Ὑψηλότης θὰ ἐπισκεφθῇ τὴν πολυπαθῆ πατρίδα μας. Ὅλοι διερωτῶνται ποῖαι ἆρά γε τιμαὶ πρέπει νὰ προσφερθοῦν εἰς τὸν Ὑψηλὸν ξένον μας ὥστε νὰ βεβαιωθῇ οὗτος περὶ τῆς ζωηρότητος καὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν εὐγνωμόνων αἰσθημάτων, ὧν ἐμφορεῖται σύμπας ὁ ὀρθόδοξος ἑλληνικὸς λαὸς τῆς Τραπεζοῦντος πρὸς τὸ Ὑψηλὸν Αὐτοῦ πρόσωπον. Τὸ ὄνομα τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος προφέρεται ὑφ' ὅλων μετὰ σεβασμοῦ, τὸν ὀνομάζουν πάντες ἐλευθερωτὴν καὶ εὐχαριστοῦν τὸν Θεόν, διότι τοὺς ἠξίωσε νὰ ἴδουν ἰδίοις ὄμμασι τὸν σωτῆρα καὶ εὐεργέτην των. Ὁ ὀρθόδοξος λαὸς τῆς Τραπεζοῦντος ὑποδεχόμενος τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα ἐσκίρτησεν ἐκ χαρᾶς ἐπὶ τῷ αἰσίῳ γεγονότι, διότι ἔβλεπεν ὅτι ἐπραγματοποιήθη πλέον τὸ προαιώνιον ὄνειρόν του, ὅτι ἔπαυσαν οἱ στεναγμοὶ καὶ τὰ δάκρυα, ὅτι δὲν θὰ πιέζῃ πλέον αὐτοὺς ὁ φόβος τοῦ Ἀγᾶ καὶ ἡ ἀπειλὴ τοῦ Βασιβουζούκου, ὅτι ἐλεύθερος ὑπὸ τὴν κραταιὰν αἰγίδα τῆς μεγάλης Ρωσσίας θὰ καλλιεργῇ τὸν πολιτισμὸν καὶ θὰ ἐντρυφᾷ εἰς τὰ ἀγαθά του.

Ἡ ἐπίσκεψις τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος τοῦ Μ. Δουκὸς Νικολάου Νικολάεβιτς, ἐπισημοποίησεν οὕτως εἰπεῖν, τὴν ρωσσικὴν κατοχὴν τῆς πόλεώς μας καὶ ἐστερέωσεν ἐν ἡμῖν τὴν πεποίθησιν ὅτι δὲν θὰ μολύνῃ πλέον τὸ ἱερὸν ἔδαφος τῆς πατρίδος μας τουρκικὸς πούς!

Τὴν 16ην τοῦ παρόντος μηνὸς ἐγνώσθη ὅτι τὴν ἐπομένην ἤτοι τὴν 17ην ἀφεύκτως ἔρχεται· τὴν ἡμέραν ταύτην ἀπὸ πρωίας ὅλοι οἱ πολῖται μικροὶ καὶ μεγάλοι, γυναῖκες καὶ ἄνδρες ἦσαν ἐπὶ ποδός, φιλοτιμούμενοι νὰ ἴδωσι τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα. Ὅλοι ἔσπευδον νὰ καταλάβουν καταλλήλους θέσεις εἰς τὰς ὁδοὺς ἐκείνας, δι' ὧν θὰ διήρχετο ὁ ἀναμενόμενος Ὑψηλὸς ξένος. Ὅλη ἡ πόλις, οἰκίαι καὶ καταστήματα ἐσημαιοστολίσθησαν, ἀπὸ τοὺς ἐξώστας μερικῶν ξενοδοχείων καὶ ἰδιωτικῶν οἰκιῶν ἔβλεπέ τις κρεμασμένους πολυτελεῖς καὶ καλλιτεχνικοὺς τάπητας, οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἀπὸ πρωίας ἐξηκολούθουν ἠχοῦντες χαρμοσύνως, οἱ δρόμοι ἐκαθαρίσθησαν καὶ ηὐτρεπίσθησαν, ἐν γένει δὲ κατεβλήθη πᾶσα δυνατὴ φροντὶς ὑπό τε τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἰδιωτῶν, ὅπως ὡς οἷόν τε εὐπρεπεστέρα παρουσιασθῇ ἡ πόλις μας κατὰ τὴν εὔσημον ταύτην ἡμέραν.

Τοῦ λαοῦ ἡ περιέργεια, ὅστις περιεφέρετο εἰς τοὺς δρόμους ἢ ἐκάθητο εἰς τὰ καφενεῖα καὶ περιέμενε, ἐκορυφώθη ἰδίως μετὰ μεσημβρίαν, διότι ἤγγιζεν ἤδη ἡ ἡ στιγμὴ τῆς ἀφίξεως τοῦ σεπτοῦ ξένου μας. Τὰ ἀστυνομικὰ ὄργανα μὲ τὸν διευθυντὴν τῆς ἀστυνομίας ἐπὶ κεφαλῆς ἐπετήρουν τὴν τάξιν, εὐσταλεῖς δὲ στρατιῶται ἦσαν παρατεταγμένοι εἰς δύο στοίχους κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Λιάχοβα (πρώην Οὐζούν-σοκάκ) ὅπως προσφέρουν εἰς τὸν τετιμημένον ἀρχηγὸν τὰς νενομισμένας στρατιωτικὰς τιμάς

Ἡ πόλις ἔλαβε πανηγυρικὴν ὄψιν καὶ ἐπερίμενε μετ' ἀνυπομονησίας νὰ χαιρετίσῃ τὸν ἔνδοξον ἐλευθερωτήν της.

Ἦτο ἤδη ἡ ὥρα περὶ τὴν 4ην μ. μ. ὅτε ἐγνώσθη ὅτι φθάνει, ὅτι ἔφθασε· οἱ στρατιῶται διετάχθησαν

νὰ παρουσιάσουν ὅπλα καὶ οἱ πολῖται ἱστάμενοι ὄπισθεν τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τῶν πεζοδρομίων τῆς ὁδοῦ συγκεκινημένοι διηύθυναν τὰ βλέμματά των κατὰ μῆκος αὐτῆς. Ἐφάνη μακρόθεν τὸ πρῶτον αὐτοκίνητον, ἐφ' οὗ ἐπέβαινεν ἡ Α. Α. Ὑψηλότης ὁ Μ. Δοὺξ καὶ ἀμέσως ζωηραὶ καὶ διάτοροι ζητωκραυγαὶ καὶ ἐπευφημίαι ἠκούσθησαν καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ. Μὲ τὰ ζήτω καὶ οὐρὰ ὁ λαὸς καὶ ὁ στρατὸς ηὐχήθησαν εἰς τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα ἀπὸ μέσης ψυχῆς καὶ καρδίας τὸ «καλῶς ἦλθες», ἡ δὲ Α. Α. Ὑψηλότης συγκινημένη ἐχαιρέτιζε τὸν ἐνθουσιῶντα λαόν. Ὁ ὀρθόδοξος πληθυσμὸς τῆς Τραπεζοῦντος ζητωκραυγάζων ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος δὲν τὸ ἔκαμεν ἀπὸ ἁπλοῦν καθῆκον φιλοξενίας τυπικῶς ἐπιβαλλόμενον, ἀλλὰ ἀπὸ ἁγνὴν εἰλικρίνειαν καὶ ἄδολον εὐγνωμοσύνην καὶ ἀπὸ βαθυτάτην ἐκτίμησιν τοῦ ὑψηλοῦ ἔργου, ὅπερ διεξάγει ἡ Α. Α. Ὑψηλότης πρὸς εὐόδωσιν τῶν ἀληθινῶν ἰδεωδῶν τῆς βασανιζομένης ἀνθρωπότητος. Τὸ αὐτοκίνητον τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος, τὸ ὁποῖον ἠκολούθουν καὶ πολλὰ ἄλλα αὐτοκίνητα ἔνθα ἐπέβαινον ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐπιτελείου του, ἐσταμάτησε πρὸ τοῦ ὡραίου καὶ ἐπιβλητικοῦ μεγάρου τοῦ ἀξιοτίμου κ. Κωνσταντίνου Θεοφυλάκτου, ὅ ἐρ ὡρίσθη ὡς κατάλυμα διὰ τὸν Ὑψηλὸν ξένον. Πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς οἰκίας τοῦ κ. Θεοφυλάκτου μαθήτριαι φέρουσαι κάνιστρα πλήρη ἀνθέων παρατεταγμέναι εἰς δύο στοίχους ἔρραινον τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα δι' ἀνθέων, ἡ δὲ Α. Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης ἡμῶν κ. Χρύσανθος συμπαραστατούμενος ὑπὸ τοῦ Δημάρχου κ. Γ. Φωστηροπούλου, τῶν δημοτικῶν συμβούλων καὶ τοῦ κ. Κωνστ. Θεοφυλάκτου μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κ. Ἀδὰμ ὑπεδέχθη τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα τὸν Μ. Δοῦκα Νικόλαον Νικολάεβιτς. Ἡ Α. Α. Ὑψηλότης μόλις εἶδε τὴν Α. Σεβασμιότητα εἶπε γαλλιστὶ ὅτι ἐχάρη ὑπερβαλλόντως, διότι βλέπει τὴν Α. Σεβασμιότητα καὶ ἀμέσως ἠσπάσθη τὴν χεῖρα Αὐτῆς, ἥτις ἀνταπέδωκε τὸν ἀσπασμόν. Ἀμέσως δὲ μετὰ ταῦτα ἡ Α. Σεβασμιότης προσεφώνησεν ὡς ἑξῆς γαλλιστί.

Ἐπιτρέψατέ μοι, Ὑψηλότατε, νὰ εὐχηθῶ ἐκ μέρους μου καὶ ἐκ μέρους τῶν Ὀρθοδόξων τῆς ἐπαρχίας μου τὸ «Καλῶς ὡρίσατε». Βαθέως συγκεκινημένοι καὶ πλήρεις χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης καὶ ἐνθουσιασμοῦ χαιρετίζομεν τὴν Θριαμβευτικὴν εἴσοδον τῆς Ὑμετέρας Αὐτοκρατορικῆς Ὑψηλότητος εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ ἱστορικὴν Πόλιν τῆς Τραπεζοῦντος. Ἀναθέτομεν ἑαυτοὺς εἰς τὴν μεγάλην σου καρδίαν. Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ ἐνισχύσῃ Ὑμᾶς, ἐνδοξότατε Μέγα Δοὺξ καὶ Ἀρχιστράτηγε, καὶ στηρίζῃ ἐν παντί, ἡ δὲ Νίκη νὰ μὴ παύσῃ στέφουσα μέχρι τέλους τὴν ὡραίαν καὶ φωτισμένην κεφαλήν σας.

Μετὰ τὴν προσφώνησιν τοῦ Μητροπολίτου ὁ Δήμαρχος κ. Γ. Φωστηρόπουλος προσήνεγκε τῷ Ὑψηλῷ ξένῳ ἅλας καὶ ἄρτον προσφωνήσας ἑλληνιστὶ ὡς ἑξῆς: μεταφράσαντος εἰς τὴν ῥωσσικὴν τοῦ ὑποδημάρχου κ. Ι. Τριφτανίδου.

Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης,

Ὁ δῆμος τῆς Τραπεζοῦντος μετὰ πολλῆς χαρᾶς καὶ ἄκρας εὐγνωμοσύνης, χαιρετίζων τὴν εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ Θριαμβευτικὴν εἴσοδον τῆς Ὑμετέρας Αὐτοκρατορικῆς Ὑψηλότητος τοῦ ἐνδόξου Ἀρχιστρατήγου, τοῦ Μεγάλου Δουκὸς καὶ Ἀντιβασιλέως τοῦ Καυκάσου, παρακαλεῖ τὴν Ὑμετέραν Αὐτοκρατορικὴν Ὑψηλότητα, νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ προσφέρῃ Αὐτῇ δι' ἐμοῦ τὸν ἄρτον καὶ τὸ ἅλας, ὡς σύμβολον τῆς εὐδαιμονίας καὶ ἀφθονίας, τὴν ὁποίαν κομίζει εἰς τὴν πόλιν μας ἡ ὑψηλὴ ἐπίσκεψις τῆς Ὑμετέρας Αὐτοκρατορικῆς Ὑψηλότητος καὶ ἡ διὰ ταύτης ἐπίσημος ἐγκαθίδρυσις τῆς πατρικῆς Ρωσικῆς Κυβερνήσεως.

Ἅλας καὶ ἄρτον προσήνεγκε ὡς οἰκοδεσπότης καὶ ὁ κ. Κωνστ. Θεοφύλακτος, εἰπὼν συγχρόνως ὅτι χαίρει καὶ εὐγνωμονεῖ διὰ τὴν τιμήν, ἥτις προσγίνεται εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ εὐτυχήσαντα νὰ φιλοξενήσῃ τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα τὸν Μ. Δοῦκα καὶ Ἀρχιστράτηγον. Μετὰ ταῦτα ἡ Α. Α. Ὑψηλότης ἐδέχθη εἰς ἰδιαιτέραν ἐπίσκεψιν τὴν Α. Σεβασμιότητα τὸν Μητροπολίτην, ἡ δεξίωσις δὲ ἡ γενομένη Αὐτῇ ὑπῆρξεν ἐξόχως φιλόφρων καὶ τιμητική. Ἡ Α. Α. Ὑψηλότης ἐπεδαψίλευσε ὅλως ἰδιαιτέρας τιμὰς εἰς τὸν προσφιλῆ ἡμῶν Ἱεράρχην διατρανώσας οὕτω τὴν μεγάλην ἐκτίμησιν ἣν τρέφει καὶ πρὸς τὸ ἄτομόν του καὶ πρὸς τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει.

Ἡ Α. Σεβασμιότης κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην ἐπέδωκε τῷ Ὑψηλῷ ξένῳ τῆς Τραπεζοῦντος ψήφισμα τῶν Σωματείων τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς κοινότητος Τραπεζοῦντος, δι' οὗ αὕτη ἀπεφάσισε νὰ χαρίσῃ εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης τῇ Α. Α. Ὑψηλότητι καλλιτεχνικὴν τιμητικὴν σπάθην.

Τὸ ψήφισμα ἔχει ὧδε

ΨΗΦΙΣΜΑ

Σήμερον 17ην Ἰουλίου τοῦ σωτηρίου ἔτους 1916 συνελθόντα ὅλα τὰ ἀντιπροσωπεύοντα τὴν Ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν Κοινότητα Τραπεζοῦντος Σωματεῖα εἰς κοινὴν συνεδρίασιν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Κυρίου Χρυσάνθου ὁμοθύμως καὶ ἐνθουσιωδῶς ἀπεδέχθησαν πρότασιν τῆς Α. Σεβασμιότητος, ἵνα εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰς Τραπεζοῦντα ὑψηλῆς ἐπισκέψεως τῆς Α. Αὐτοκρατορικῆς

Ὑψηλότητος τοῦ νικηφόρου καὶ δαφνοστεφοῦς Ἀρχιστρατήγου καὶ Μεγάλου Δουκός Νικολάου Νικολάεβιτς καὶ εἰς ἔνδειξιν βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ διὰ τὴν πατρικὴν στοργὴν καὶ ἀγάπην τῆς Α. Αὐτοκρατορικῆς Ὑψηλότητος πρὸς τὸ Ὀρθόδοξον Ἑλληνικὸν Ἔθνος προσενεχθῇ ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος Τραπεζοῦντος εἰς τὴν Α. Αὐτοκρατορικὴν Ὑψηλότητα καλλιτεχνικὴ χρυσῆ τιμητικὴ σπάθη, συμβολίζουσα τὴν σπάθην, δι' ἧς ἡ Α. Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης ὁ ἡρωϊκὸς Ἀρχιστράτηγος καὶ Μέγας Δοὺξ ἐπάταξε τοὺς Τιτᾶνας καθ' ὅλα τὰ μέτωπα. Ἐφ ᾧ καὶ συνετάχθη τὸ παρὸν ψήφισμα, ἵνα ἐπιδοθῇ τῇ Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῇ Ὑψηλότητι.

Ἐν Τραπεζοῦντι τῇ 17ῃ Ἰουλίου 1916.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

† Ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος
Χρύσανθος Φιλιππίδης.

Οὕτως ἔληξεν ἡ 17η τοῦ Ἰουνίου, πρώτη ἡμέρα τῆς ἀφίξεως τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος· τὴν ἑπομένην 18ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐτελέσθη δοξολογία ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου παρόντος καὶ τοῦ Μ. Δουκὸς ἐπὶ τῷ αἰσίῳ καὶ χαροποιῷ γεγονότι τῆς ἐπισκέψεως τῆς πατρίδος ἡμῶν ὑπὸ τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος.

Τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα ὑπεδέχθησαν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς παρόδου Μητροπόλεως, ἐκεῖ ἔνθα αὕτη συναντᾶται μὲ τὴν ὁδὸν Μετοχίου ὁ ἡγούμενος καὶ προηγούμενος τῆς μονῆς Σουμελᾶ κ. κ. Ἀθανάσιος καὶ Ἄνθιμος μετὰ τεσσάρων ἄλλων ἱερέων, ὁδηγουμένη δὲ ὑπὸ τούτων ἡ Α. Α. Ὑψηλότης ἔφθασεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ ὅπου ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῆς Α. Σεβασμιότητος φερούσης μανδύαν, ὠμοφόριον καὶ ἐπιτραχήλιον καὶ συμπαραστατουμένης ὑπὸ ἱερέων φερόντων χρυσοϋφάντους στολάς. Ἐκεῖ ἠσπάσθη τὴν χεῖρα τῆς Α. Σεβασμιότητος καὶ τὴν ἱστόρικην εἰκόνα τῆς Παναγίας τὴν ἱστορηθεῖσαν κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, πρὸ τῆς εἰσόδου δὲ τῆς ἐκκλησίας προσέφερεν εἰς αὐτὸν ἀνθοδέσμην μία μαθήτρια τοῦ Παρθεναγωγείου προσφωνήσασα μὲ τὰ ἑξῆς ὡραῖα λόγια.

Ὑψηλότατε,

Ἐκ μέρους τοῦ μαθητικοῦ κόσμου τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Τραπεζοῦντος προσφωνοῦσα τῇ Ὑμετέρᾳ Αὐτοκρατορικῇ Ὑψηλότητι τὸ «Καλῶς ἤλθετε» ἐκφράζω συγχρόνως Αὐτῇ τὴν ἄπειρον εὐγνωμοσύνην ὅλων ἡμῶν.

Ἡ καρδία μας, Ὑψηλότατε, εὔχεται θερμῶς ὑπὲρ τοῦ μεγάλου ἔργου, ὅπερ διευθύνει ἡ Ὑμετέρα κραταιὰ χεὶρ καὶ προσφέρει εἰς Ὑμᾶς τὸν νικηφόρον Στρατάρχην τῆς Μ. Ρωσσίας τὰ ἄνθη ταῦτα, ὡς ἐλάχιστον δεῖγμα εὐγνωμοσύνης διὰ τὰ ἀτίμητα ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας, ἅτινα δωρεῖται εἰς ἡμᾶς ἡ γενναία ψυχὴ καὶ ἡ εὐγενὴς διάνοια τοῦ Μ. Δουκὸς Νικολάου Νικολάεβιτς.

Μετὰ τοῦτο ὡδηγήθη ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπὸ τῆς Α. Σεβασμιότητος εἰς θρόνον καταλλήλως διακοσμηθέντα ἀπέναντι τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου, καθ' ὃν χρόνον οἱ χοροὶ ἔψαλλον τὸ τροπάριον τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ἔπειτα ἐγένετο δέησις ὑπὲρ τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ Τσάρου πασῶν τῶν Ρωσσιῶν Νικολάου τοῦ Β'. καὶ τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος Νικολάου Νικολάεβιτς.

Μετὰ τὴν δέησιν ἡ Α. Σ. ἀπέτεινε πρὸς τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα τὴν ἑξῆς θαυμασίαν προσλαλιάν, ἣν ἐπανέλαβε ρωσσιστὶ ὁ γεν. γραμματεὺς τοῦ Δημαρχείου καὶ καθηγητὴς τῆς Ρωσσικῆς, κ. Π. Σαουλίδης.

Ὑψηλότατε,

Ἡ παλαίφατος πόλις τῶν Κομνηνῶν Τραπεζοῦς, ἡ μακρὸν καὶ περιπετειώδη ἀριθμοῦσα ἐθνικὸν καὶ πολιτικὸν βίον ἐν φαιδροῖς ᾄσμασι καὶ ὕμνοις ὑποδέχεται τὴν Ὑμετέραν Αὐτοκρατορικὴν Ὑψηλότητα, τὸν ἡρωϊκὸν καὶ ἔνδοξον καὶ δαφνοστεφῆ Ἀντιβασιλέα τοῦ Καυκάσου τὸν Μέγαν Δοῦκα καὶ Ἀρχιστράτηγον Νικόλαον Νικολάεβιτς. Καὶ παρελαύνουσιν οὕτω ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Ὑμετέρας Αὐτοκρατορικῆς Ὑψηλότητος σήμερον ἐνώπιον ἡμῶν αἱ ἱεραὶ σκιαὶ τῶν ἐνδόξων προγόνων Σου, αἱ ὁποῖαι ἐκλέϊσαν τὸν εὐκλεᾶ οἶκον τῶν Ρωμανὼφ καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων διελθοῦσα ἡ Μεγάλη Ρωσσία χειμάρρους καὶ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον ἐπάλαισεν, ἠγωνίσθη, ἐλάμπρυνε τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἐφώτισε διὰ τοῦ φωτὸς τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοὺς εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους λαούς, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν λαῶν Ὀρθοδόξων, ἀνδρίζεται δὲ καὶ κραταιοῦται σήμερον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ νῦν εὐκλεῶς ἀνάσσοντος Μεγαλειοτάτου Αὐτοκράτορος Νικολάου τοῦ Βου λαμπρὰ στήνουσα νίκης τρόπαια κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, ὧν τροπαίων κυρία δύναμις καὶ μοχλὸς ὑπάρχει ἡ Ὑμ. Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης ὁ δεδοξασμένος Μ. Δοὺξ Νικόλαος Νικολάεβιτς.

Ἐπὶ πᾶσι τούτοις δικαίως καυχώμενος ὁ Ρωσσικὸς λαός, διὰ τοῦ παρόντος πολέμου, ὅστις εἶναι πατὴρ καὶ δημιουργὸς κρειττονος μέλλοντος τῶν λαῶν, ὁρμᾷ πρὸς τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἰδεωδῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐν ᾧ πρὸ αἰώνων ἐγέννησε καὶ ἔθρεψεν αὐτὸν ἡ γηραιὰ καὶ πότνια Μήτηρ Ἐκ-

κλησία τοῦ Βυζαντίου, πρὸς ἣν καὶ ἀντιπελαργῶν ὁ εὐσεβὴς οἶκος τῶν Ρωμανῶφ πάντοτε ἐπροστάτευσεν αὐτὴν καὶ ἐν ἡμέραις πόνηραῖς παρεμβαίνων ἔσωζε καὶ Ἐκκλησίαν καὶ Ἔθνη καταδυναστευόμενα ἐκ στόματος λέοντος.

Τῶν εὐεργεσιῶν τούτων καὶ τῆς παρούσης ἀπολυτρώσεως μέρους τοῦ Ὀρθοδόξου Ἑλληνικοῦ λαοῦ μνήμων ὑπάρχουσα ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, τῆς ὁποίας ταπεινὸς ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ ὑπάρχω ἀντιπρόσωπος καὶ ὅλον τὸ ἀπολυτρωθὲν Ὀρθόδοξον πλήρωμα χεῖρας ἐκτείνομεν ἱκέτιδας πάντες πρὸς τὸν Θεὸν τὸν μόνον κραταιὸν καὶ δυνατόν, καὶ ἐπικαλούμεθα τὴν χάριν καὶ τὴν δύναμιν Αὐτοῦ ἐπὶ τὸν Μεγαλειότατον Αὐτοκράτορα πασῶν τῶν Ρωσσιῶν Νικόλαον Ἀλεξάνδροβιτς, ἐπὶ τὴν Αὐτοκρατορικὴν Οἰκογένειαν, ἐπὶ τὴν Ὑμετέραν Αὐτοκρατορικὴν Ὑψηλότητα, τὸν σοφὸν καὶ τροπαιοῦχον Ἀρχιστράτηγον καὶ Μέγαν Δοῦκα καὶ ἐπὶ τὸν νικηφόρον Αὐτοκρατορικὸν στρατόν, αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸ ὄνομα τοῦ Ὑψίστου, ὅτι ἐποίησε μεγάλα καὶ δυνατά.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δοξολογίας χρέη κοσμητόρων ἐπιβλεπόντων τὴν τάξιν ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἐξετέλουν οἱ κ. κ. Γ. Κογκαλίδης, Θ. Θεοφύλακτος, Δ. Γαβριηλίδης, Τριαντ. Κούσης, Π. Τριφτανίδης, Σ. Ἐμφιετζόγλου, Εὐστράτιος Κογκαλίδης καὶ Γ. Βαφειάδης. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ἡ Α. Α. Ὑψηλότης ὁ Μ. Δοὺξ ἀκολουθούμενος ὑπὸ ὅλου τοῦ ἐπιτελείου του διηυθύνθη εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἵνα ἀντεπισκεφθῇ τὴν Α. Σεβασμιότητα. Ἡ δεξίωσις ὑπῆρξε τιμητική, ὅπως καὶ ἡ προπομπή, καθ' ἣν τὸν ὑψηλὸν ξένον συνώδευσε ἡ Α. Σ. μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς παρόδου Μητροπόλεως.

Μετὰ τὴν δοξολογίαν καὶ τὴν ἀντεπίσκεψιν τοῦ Μητροπολίτου ἡ Α. Α. Υ. ἐπεσκέφθη τὰ ἀξιοθέατα μέρη τῆς πόλεως ἡμῶν καὶ τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα, ἐπεθεώρησε δὲ καὶ τὰ στρατεύματα τὰ κατεσκηνωμένα εἰς τὸν χῶρον τὸν πρὸ τοῦ νεοδμήτου τουρκικοῦ στρατῶνος παρὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Σοοὺκ-σοῦ. Ὕστερον δὲ ἀνῆλθεν εἰς Σοοὺκ-Σοῦ, ἔνθα ὁ στρατηγὸς κ. Σβάρτζ παρέθεσε γεῦμα πρὸς τιμήν του. Εἰς τὸ γεῦμα ἐκλήθησαν καὶ ἡ Α. Σεβασμιότης, ὁ Δήμαρχος, ὁ κ. Κ. Θεοφύλακτος μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἀδὰμ καὶ ὁ πρόξενος τῆς Ἀμερικ. Εἰς τὴν Τράπεζαν δεξιὰ τοῦ Μ. Δουκὸς ἐκάθισεν ἡ Α. Σεβ. μετὰ τὸ γεῦμα δὲ ἐφωτογραφήθησαν ἅπαντες οἱ συνδαιτυμόνες. Τὸ ἑσπέρας ἡ Α. Α. Υ. προσεκάλεσεν εἰς δεῖπνον τὴν Α. Σ. τὸν Μητροπολίτην, εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθισε καὶ ὁ κ. Κ. Θεοφύλακτος. Μετὰ τὸ δεῖπνον ἐδέχθη εἰς ἰδιαιτέραν ἀκρόασιν τὴν Α. Σεβασμ. ὅτε καὶ ἀπεχαιρετίσθησαν ἐγκαρδιώτατα. Ὁ ὀρθόδοξος ἑλληνικὸς λαὸς τῆς Τραπεζοῦντος ζωηρὰν πάντοτε θὰ διατηρῇ τὴν εὐγνωμοσύνην ἣν αἰσθάνεται πρὸς τὸν Μ. Δοῦκα Νικ. Νικολάεβιτς, τὸν ἐλευθερωτὴν καὶ σωτῆρα του, καὶ θὰ ἐνθυμεῖται πάντοτε τὴν ἰδιαιτέραν εὔνοιαν τὴν ὁποίαν ἐπεδαψίλευσεν εἰς αὐτὸν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ περιλημένου καὶ πολυτίμου Ποιμενάρχου του, ἀνεξάλειπτος δὲ θὰ παραμείνῃ ἡ ἀνάμνησις τῆς ἐν μέσῳ ἡμῶν διαμονῆς τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος.

ΕΥΣΤΑΘΕΙΑ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡ

Εἰς μεγάλην ἑορτὴν καὶ πανήγυριν συγκαλοῦσιν ἡμᾶς οἱ θεοφόροι πατέρες τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνελθούσης τετάρτης οἰκουμενικῆς συνόδου, οἱ ὁποῖοι καθαιρέσαντες τὴν πλάνην τῶν μονοφυσιτῶν καὶ τῶν μονοθελητῶν ἀνεστήλωσαν τὸ κῦρος τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀναδειχθέντες καὶ οὗτοι ὁμοῦ μετὰ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἄλλων οἰκουμενικῶν συνόδων μυστικαὶ τοῦ πνεύματος σάλπιγγες, θεηγόροι τῆς παρατάξεως Κυρίου ὁπλῖται, ἀστέρες πολύφωτοι τοῦ νοητοῦ στερεώματος, μυρίπνοα ἄνθη τοῦ Παραδείσου καὶ πάγχρυσα στόματα τοῦ Λόγου καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Ὅ,τι δὲ κυρίως χαρακτηρίζει τὴν ὅλην δρᾶσιν τῶν σεπτῶν πατέρων εἶνε ἡ εὐστάθεια τοῦ φρονήματος καὶ ὁ χαρακτὴρ μεθ' ὧν ὑπερήσπισαν τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ τὰς ἀποστολικὰς παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἤδη ἀποτελέσει μέρος τῆς ὅλης ζωῆς τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἀπελάσαντες ἀπὸ τῆς ποίμνης τοῦ Χριστοῦ τοὺς βαρεῖς λύκους τῆς αἱρέσεως. Οὖσα δὲ ἡ εὐστάθεια ἢ βεβαιότης κατ' οὐσίαν τὸ ἴδιον ὅ,τι καὶ ἡ ἀρετή, διαφέρει ἐκείνης μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐμφαίνει περισσοτέραν σύμπηξιν καὶ στερεότητα καὶ εἶνε ἀρετὴ διαρκὴς καὶ μόνιμος, ὡς ἀπαράτρεπτος ἐμμονὴ εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις καὶ εἰς τὸ ὑγιὲς φρόνημα, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀστασίαν καὶ ἀβεβαιότητα περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ φρονήματα, τὰ ὁποῖα σαλεύονται δίκην καλάμου καὶ παρατρεπόμενα φέρονται κατὰ τὴν φορὰν τῶν ἑκάστοτε κρατούντων πνευμάτων τοῦ συμφέροντος καὶ τῶν περιστάσεων. Ὅ,τι δὲ γενικῶς εἶνε ἡ εὐστάθεια, τοῦτο εἰδικευόμενον καὶ ἐφαρμοζόμενον ἐπὶ τοῦ βίου ἑνὸς ἑκάστου ἀτόμου ἀποτελεῖ τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα, τὸν ἰδιαίτερον δηλ. τρόπον τοῦ εἶναι καὶ ἐνεργεῖν ἑνὸς ἑκάστου, ὡς διακριτικὸν καὶ δυσεξάλειπτον αὐτοῦ γνώρισμα, τὴν συνήθη καὶ δεδοκιμασμένην εὐστάθειαν, μεθ' ἧς ὁ ἄνθρωπος λαλεῖ καὶ ζῇ καὶ πολιτεύεται κατὰ τὰς ἰδίας ἀρχὰς καὶ

πεποιθήσεις οιαιδήποτε καὶ ἂν εἶναι αἱ περιστοιχίζουσαι αὐτὸν περιστάσεις. Ἐνῷ δὲ ἡ εὐστάθεια καὶ ὁ χαρακτὴρ προϋποθέτουν πάντοτε ὡς βάσιν φύσιν ἀγαθὴν καὶ ψυχὴν ὑγιᾶ καὶ δυνατήν, τοὐναντίον πᾶσα ἀσταθία περὶ τὰ φρονήματα καὶ τὰς ἐνεργείας, τεκμηριοῖ ψυχὴν ἀσθενῆ, ἀστήρικτον καὶ ἀκατάστατον παντὶ ἀνέμῳ σαλευομένην καὶ παντὶ κύματι παρασυρομένην. Βεβαίως ἡ εὐστάθεια τοῦ χαρακτῆρος δὲν ἀποκλείει πᾶσαν κίνησιν καὶ εὐκαμψίαν. Τὸ ἄτεγκτον καὶ ἄκαμπτον εἶναι ἴδιον τῆς ἀλόγου ἐπιμονῆς καὶ τοῦ πείσματος καὶ τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης. Ἐνῷ ὅμως ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη βάσιν ἔχουσα τὸ ἄλογον πάθος δύναται μὲν νὰ διαφυλάξῃ ἐπί τινα χρόνον τὴν ἀκαμψίαν αὐτῆς εἰς τὰ μικρά, ἀλλὰ συγκλονίζεται καὶ ἀνασπᾶται πρόρριζα εἰς τὰ μεγάλα, τοὐναντίον ἡ εὐστάθεια τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος ἔχουσα ῥίζας βαθείας τὰ ἁγνὰ τῆς καρδίας αἰσθήματα, κάμπτεται εἰς τὰ μικρά, μένει ὅμως ἀκλινὴς καὶ ἀσάλευτος εἰς τὰ μεγάλα καὶ σπουδαῖα ὡς δένδρον μέγα καὶ δυνατόν, τὸ ὁποῖον ἔχον βαθείας τὰς ῥίζας εἰς τὴν γῆν σείεται μὲν καὶ κινεῖται εἰς τοὺς κλάδους καὶ τὰ φύλλα, μένει ὅμως ἀσάλευτον εἰς τὰς ῥίζας καὶ τὸ στέλεχος, καὶ ὅταν ἀκόμη πνέουν ἄνεμοι σφοδροὶ καὶ ἐκσπῶσι θύελλαι καὶ τρικυμίαι. Καθὼς δὲ τὸ δένδρον τὴν τοιαύτην αὐτοῦ δύναμιν καὶ στερεότητα δὲν ἔχει ἀπὸ πρώτης ἀρχῆς, ἀλλ' ἀποκτᾷ βαθμηδὸν αὐξανόμενον ὁλονὲν καὶ ῥιζούμενον, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ἠθικὸς χαρακτὴρ ἀσθενὴς ὢν τὸ πρῶτον, ἀναπτύσσεται καὶ μορφοῦται καὶ στερεοῦται βαθμηδὸν διὰ τῆς καλῆς ἀνατροφῆς καὶ διὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς θελήσεως καὶ τῆς σπουδῆς καὶ ἐργασίας, μέσα δὲ τοιαύτης ἀσκήσεως τοῦ χαρακτῆρος εἶνε πολλάκις καὶ αἱ θλίψεις καὶ αἱ ἀντίξοοι περιστάσεις τοῦ βίου· ὅταν δὲ ἅπαξ ὡριμάσῃ ὁ ἠθικὸς χαρακτήρ, οὔτε πενία, οὔτε θλῖψις, οὔτε διωγμός, οὔτε ὄγκος πλούτου ἢ ἀξιώματος δύναται νὰ κάμψῃ αὐτόν· καὶ ὅταν ὁ τοιαύτην εὐστάθειαν χαρακτῆρος ἔχων ἄνθρωπος ἐν τῇ πάλῃ τοῦ ἰδιωτικοῦ ἢ κοινωνικοῦ ἢ δημοσίου βίου συντριβῇ καὶ κείμενος εἶνε νεκρὸς μέγας καὶ ἐπιφανὴς καὶ σεβαστός.

Οἱ πρὸς τὴν τοιάτην τελειότητα ἀποκλίνοντες χαρακτῆρες εἶνε οἱ ἐκλεκτοὶ καὶ εὐγενεῖς χαρακτῆρες καὶ ὑπὲρ τοὺς εὐγενεῖς χαρακτῆρας ἐξέχει καὶ λάμπει καὶ ἀκτινοβολεῖ ὡς ὁ ἥλιος ὑπὲρ τοὺς πλανήτας, ὁ ἰδεώδης χαρακτήρ, ἡ ἠθικὴ δηλονότι ἐκείνη μεγαλοφυΐα, τὴν ὁποίαν σπανιώτερον παρὰ τὰ ἄλλα εἴδη τῆς μεγαλοφυΐας ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ τέχνῃ καὶ μόνον κατὰ αἰῶνας ἢ καὶ κατὰ χιλιετηρίδας παρουσιάζει καὶ ἀναδεικνύει ἡ ἱστορία. Καὶ ἐμφανίζεται οὕτω ἡ ὑπέροχος ἠθικὴ μεγαλοφυΐα ἐνσαρκοῦσα ἐν ἑαυτῇ τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐκπέμπουσα τὸ φῶς της εἰς τὰς ἀπείρους ἐκτάσεις τοῦ μέλλοντος.

Ἐμφανίζονται δὲ οἱ ἰδεώδεις χαρακτῆρες, ἰδίᾳ ὅταν ἡ ἀνθρωπότης διανύῃ μεγάλην θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν κρίσιν. Καὶ ὅταν μὲν εἴς τινα κοινωνίαν ἀνθρώπων τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ σεβόμενα ἑαυτὰ προσπαθοῦν νὰ τηρήσουν ἄσπιλον τὴν τιμὴν καὶ ὑπόληψίν των, ἀπέχοντα ἐπιμελῶς πάσης παρανόμου καὶ ἐπιμέμπτου ἐνεργείας, οἱ δὲ δοκοῦντες καὶ κατέχοντες σημαίνουσαν θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ πολιτεύωνται ἐν πᾶσι καλῶς, ἡ τοιαύτη κοινωνία καὶ ὅταν ἔτι διαθέτῃ ὀλίγους διακεκεκριμένους χαρακτῆρας, ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀξιώσεις ὁμαλῆς ἠθικῆς καταστάσεως· καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ τοιαύτη κατάστασις δὲν παρουσιάζει ἰδιαιτέρας προόδους ἐν τῇ ἠθικῇ, δὲν δύναται ὅμως νὰ λογισθῇ καὶ ὡς καθυστέρησίς ἢ ὀπισθοδρόμησις ἠθική. Ὅταν ὅμως τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ ἐκφυλισθῶσιν εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ μὴ σέβωνται ἑαυτὰ μηδὲ νὰ δίδωσι σημασίαν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἢ κοινωνικὴν τιμὴν καὶ ὑπόληψιν, οἱ δὲ δοκοῦντες καὶ οἱ ἐξέχοντες ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὑπεράνω τῆς ἰδίας τιμῆς θέτωσι τὸ εὐτελὲς συμφέρον, τότε ἡ ἁπλῆ καὶ συνήθης τιμιότης ὀλίγων χαρακτήρων δὲν εἶνε ἱκανὴ νὰ ἀποσπάσῃ τὴν κοινωνίαν ἀπὸ τοῦ ἠθικοῦ τέλματος καὶ τῆς σήψεως, ὑπάρχει δὲ ἀνάγκη ἱκανοῦ ἀριθμοῦ εὐγενῶν χαρακτήρων οἱ ὁποῖοι νὰ ἐνεργήσωσι σκοπίμως πρὸς διόρθωσιν τῆς καταστάσεως. Ὅταν δὲ τέλος ἕνεκα βιαίας ἀνατροπῆς τῶν γενικῶν ὅρων τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος γεννᾶται ἠθικὴ κρίσις κοσμοϊστορικῆς σημασίας ἀπαιτοῦσα μεταβολὴν τῶν περὶ βίου ἰδεῶν καὶ ἀντιλήψεων, τότε μόνον ἡ δρᾶσις ἑνὸς ἰδεώδους χαρακτῆρος καὶ μιᾶς ἠθικῆς μεγαλοφυΐας εἶνε ἱκανὴ νὰ ἀφυπνίσῃ πρὸς ζωὴν τὰς μέχρι τοῦδε ὑπνωττούσας ὁρμὰς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ νὰ ἀναγεννήσῃ καὶ ἀναπλάσῃ τὴν ἀνθρωπότητα διανοίγουσα νέους ὁρίζοντας καὶ νέους δρόμους.

Τοιοῦτος ἰδεώδης χαρακτὴρ καὶ ἠθικὴ μεγαλοφυΐα ὑπῆρξε καὶ ὁ Χριστὸς ζήσας ὡς ἄνθρωπος καὶ πολιτευθεὶς κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις ὅλων τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν καὶ ἀρετῶν· γενόμενος δὲ δημιουργὸς νέας ἠθικῆς ζωῆς καὶ μεγαλουργήσας ἐν οἷς ἐδίδαξε καὶ ἔπραξεν ἀφῆ-

κεν ἴχνη ἠθικῆς μεγαλουργίας, τὰ ὁποῖα θὰ παραμείνουν ἀνεξάλειπτα, ἐφ' ὅσον ἡ ἀνθρωπότης θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἔχῃ ἱστορίαν.

Εἰς τοὺς εὐγενεῖς χαρακτῆρας καταλέγονται οἱ ἅγιοι καὶ θεοφόροι πατέρες τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, οἱ ὁποῖοι ἐν οἷς ἐδογμάτισαν καὶ ἐν οἷς ἔπραξαν πρὸς προφύλαξιν τῶν χριστιανῶν ἀπὸ πάσης δογματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀποπλανήσεως καὶ πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων ἀνεδείχθησαν χαρακτῆρες ἀδαμάντινοι καὶ μεγάλας παρέσχον ὑπηρεσίας εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, ἀναδειχθέντες τὸ ἅλας τῆς γῆς καὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου.

† *Ὁ Τραπεζοῦντος Χρύσανθος.*

Παροραμάτων διόρθωσις ἐν τῷ 6ῳ ἀριθμῷ.

σελ. 78, στρ. 7, στ. 1. γράφε: ἀριστερὸν ἀντὶ ἀριστερόν.
» » » 16 » 2 » μία » μετά.
» » » 21 » 1 στικτέον διὰ κόμματος μετὰ τὸ ἔδαφοι.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ἐναισίμου διατριβῆς "Τραπεζουντίας διαλέκτου„

τὸ δεύτερον μέρος, Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

Ἀγανακτῶ: ἐν Τριπόλει τοῦ Πόντου· ἀπαυδῶ, ἀπαγορεύω· μετὰ τοῦ αὐτοῦ σημαινομένου καὶ παρὰ Συντίπᾳ «καὶ ἔτρεχόν γε σφοδρῶς, ἕως οὗ τὰ νῦν ἠγανάκτησα» (σελ. 25.13. ἐκδ. Alfredi Eberhard· Fabulae Romanensis vol. I.)

Ἀγγούρ', ἀγγούριον παρὰ Βυζαντίνοις (Δουκάγγιος) σίκυος καὶ σικυός, καὶ σίκυς—σικυος (Ἀθήν. 1,73,1) «σίκυς ἥμερος εὔκοιλιος. Γερμ. Gurke. Λατινιστὶ cucumis· ὅπερ ἄωρον ἐσθίεται· ὅθεν καὶ τὸ ἐπίθετον ὠμός (Ἱπποκρ. σελ. 360. 26,27). ἄγριος (αὐτ. 384.13). τὸ δὲ ἕτερον τὸ ἐν τῇ δημώδει μὲν λεγόμενον πεπόνι, ἐν δὲ Τραπεζοῦντι τῷ Τουρκικῷ ὀνόματι καβούν' καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ καοῦνι, ὅπερ ὥριμον ἐσθίεται, καλεῖται σίκυος σπερματίας. Κρατύλ. παρ' Ἀθήν. 2 σελ. 68C) καὶ ἐδώδιμος καὶ σίκυος πέπων καὶ ἁπλῶς πέπων· ἰδ. καὶ Lobeck Phrynich. σ. 258 καὶ Κοραῆ Ἀτάκτ. τ. 4. σελ. 406 ἐν λ. πεπονόκηπον· καὶ ἡ σικύα πιθανῶς ἦν πέπων, ἢ εἶδός τι ἀγγουρίου, ἀλλ' ὥριμον ἐσθιομένου. Παρ' Ἡσυχίῳ ἀναγινώσκομεν «σικυὸς σπερματίας, ὃν ἡμεῖς μηλοπέπονα». Ἐπὶ οὖν Ἡσυχίου καὶ μηλοπέπων ἦν ὄνομα αὐτοῦ. Τὸ τῶν Λατίνων cucumis ἐδήλου ἀμφότερα τὰ εἴδη. Ἐπάνιμεν νῦν ἐπὶ τὸ ἀγγούριον, ὃ ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος παρὰ τὸ ἄωρον ἐτυμολογεῖ (ἰδ. Λεξ. τ. κ. ἡμᾶς Ἑλλ. διαλ. ἐν λέξ. ἀγγούρ') ἔχων καὶ πολλοὺς τοὺς ὁμοφρονοῦντας, ἀλλ' ἡ δημώδης γλῶσσα ἀντὶ τοῦ ἄωρον ἄγουρο μόνον οἶδε καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀγουρίδα· ἄγγουρο δὲ καὶ ἀγγουρίδα οὐδεὶς ἐφθέγξατο· ἡ λέξις πάντως ξένη ἐστί, Περσική (ἰδ. Fremdwoert. im griech. u. latein. v. Alois Vanicek. Leipzig. 1888). Παροιμία ἐν Τραπεζοῦντι «***Καλανταρί' ἀγγούρια***»· ἐπὶ τῶν παρὰ καιρὸν αἰτούντων τι· οὕτω καὶ παρὰ Θεοφράστῳ, χαρ. 14 «χειμῶνος ὄντος μάχεσθαι τῷ παιδὶ ὅτι σικύους οὐκ ἠγόρασε» Καλανταρί' (κεκολοβωμένον ἀντὶ Καλανταρίου), γενικὴ χρόνου δηλωτικὴ (μηνὸς Ἰανουαρίου). ὀνομαστικὴ Καλαντάρτς, ἀντὶ Καλαντάρς, ἀντὶ Καλαντᾶρις, ἀντὶ Καλαντάριος· ἐκ τοῦ Λατινικοῦ Kalendae (Kalendarius). τὸ μὲν d (δ) ἐξετραχύνθη εἰς τ, τὸ δὲ ε ὡμοιώθη τῷ ἡγουμένῳ καὶ ἑπομένῳ α· ἐν τῷ Καλαντάρς μετὰ τὴν συγκοπὴν ἀνεπτύχθη τ μεταξὺ ρ καὶ σ, οὕτω καὶ μεταξὺ λ καὶ σ (ἑπτάλτς, χαμάλτς κτλ.) καὶ μεταξὺ μ καὶ σ (ἰμάμτς καὶ ἰμάμς)· περὶ τούτων ἀλλαχοῦ ἐκτενὴς γενήσεται λόγος. Τὸ Kalendae παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐδήλου τὴν πρώτην τοῦ μηνὸς ἡμέραν· ἐν Τραπεζοῦντι ἐδήλωσε τὴν πρώτην τοῦ ἔτους· ἐπεὶ δ' αὕτη συνέπιπτε τῇ α'. τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου, ἐδήλωσε τὴν ἡμέραν ταύτην, εἶτα κατὰ συνεκδοχὴν ἐκ τοῦ μέρους τὸ ὅλον, ἐκ τῆς πρώτης τοῦ μηνὸς τὸν ὅλον μῆνα καὶ αὕτη καὶ μόνη ἡ σημασία ἐπεκράτησε. Μνημονεύομεν ἐνταῦθα καὶ τῶν λοιπῶν μηνῶν τὰ ὀνόματα ἐν Τραπεζοῦντι. Κούντουρος (Φεβρουάριος), παρὰ τὸ κοντὴν (βραχεῖαν) τὴν οὐρὰν ἔχειν, σκωπτικῶς ὡς ἔχων ἡμέρας 28. Κόντουρον ἐχρῆν αὐτὸν λέγεσθαι· ἀλλὰ τὸ ο ὡμοιώθη τῷ ἑπομένῳ ου. Μάρτς (Μάρτιος), Ἀπρίλτς (Ἀπρίλιος), Καλομηνᾶς (Μάϊος), ὁ καλός, ὡραῖος μὴν διὰ τὰ ἄνθη, τὴν χλόην, τὰ φύλλα τῶν δένδρων. Κερασινὸς (Ἰούνιος), ἐκ τῆς ὡριμότητος τῶν κερασίων. Θερνὸς (ἀντὶ Θερινός. Ἰούλιος), ἐκ τοῦ θερισμοῦ. Παρὰ Δουκαγγίῳ καὶ Σομαβέρᾳ εὕρηται ἡ λέξις θεριστής, παρὰ μὲν τῷ πρώτῳ τὸν Ἰούλιον, παρὰ δὲ τῷ δευτέρῳ τὸν Ἰούνιον δηλοῦσα (Κορ, Ἀτ. τ. 4 σελ. 162, ἐν λ. θεριστής). Ἄγουστος (Αὔγουστος). Σταυρῖτες (ἀντὶ Σταυρίτης· ἐκτενὴς γενήσεται λόγος περὶ τῆς τροπῆς τοῦ η εἰς ε, ἧς μεγίστη ἐν Τραπεζοῦντι ἡ χρῆσις, ἀλλαχοῦ), ὁ Σεπτέμβριος, ἐκ τῆς ἑορτῆς τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ, ἀγομένης τῇ 14ῃ τοῦ μηνὸς τούτου. Τρυγομηνᾶς (Ὀκτώβριος ἐκ τοῦ Τρυγητοῦ. Ἀγεωργῖτες (Νοέμβριος)· ἐκ τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τελουμένης τῇ 3ῃ τοῦ μηνός. Χριστουγεννᾶς (Δεκέμβριος)· ἐκ τῆς ἑορτῆς τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, ἀγομένης τῇ 25ῃ τοῦ μηνός.

Σημ. α'. Τὸ πρῶτον μέρος, τὸ γραμματικὸν ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ περιοδικῷ «Πλάτωνι», ἐν διαφόροις τεύχεσι τῶν τόμων Ε—ΙΒ τῶν ἐτῶν 1883—1890.

Ἀελουτρουπί· ἐλλείπει τὸ ἡμέρα· οὕτω καλεῖται ἡ εἰκοστὴ τετάρτη Ἰουνίου, ὁπότε καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ἐξ οὗ παρείληπται καὶ τὸ πρῶτον συνθετικὸν μέρος (ἀε=ἀγι· τὸ γ ἐξέπεσε, τὸ δὲ ι ἐτράπη εἰς ε), τὸ δὲ δεύτερον παραφθορά ἐστι τοῦ ἡλιοτρόπιον· τότε γάρ που αἱ θεριναὶ τοῦ ἡλίου τροπαί· ἐχρῆν δ' ἀελοτροπί' ἐξενεχθῆναι· ἀλλὰ τὸ μὲν ο ἐτράπη εἰς ου συμφυρμῷ πρὸς τὸ λουτρόν· καὶ γὰρ εἰώθασι τότε τῶν θαλασσίων ἄρχεσθαι λουτρῶν (καὶ περὶ συμφυρμῶν διὰ μακρῶν ῥηθήσεται ἀλλαχοῦ), τὸ δὲ ι ἐξέπεσε· παράβαλε ἄγρος (ἄγριος), ἀγράνθρωπος, ἀγρανεμία καὶ τὰ δημώδη χαψά, ἀλλαξά, φορεσά κτλ. ἀντὶ χαψιά, ἀλλαξιά, φορεσιά κτλ. Ἡ γενικὴ ἀελουτρουπί' κεκολοβωμένη ἀντὶ ἀελουτρουπίου.

Ἄθ. ἄνθος, ἐκ τοῦ μέσου ἐκπέπτωκε τὸ γράμμα ν, ἐκ τοῦ τέλους ἡ κατάληξις ος· ἐν τῇ τοῦ Wagner συλλογῇ ἄθος (carm. gr. σ. 231) «καὶ ὡς ἄθος διαβαίνουν» καὶ ἐν Κρητικοῖς ᾄσμασι, σελ. 177, στ. 5 «τὰ λούλουδα καὶ τ' ἄθη.» Ἐν Τραπεζοῦντι ἀπαντᾷ ἡ λέξις μόνον ἐν τῇ φράσει «ἄθ' καὶ μανουσάκ'» (μανουσάκ' Τουρκ. τὸ ἴον)· ἐκ τούτου ῥῆμα ἀθίζω=καθαίρω καὶ ἀθίσκουμαι «ἂς πλύσκουμες καὶ ἀθίσκουμες καὶ ἀέτς σκοῦμες καὶ πᾶμε» (στίχος ᾄσματός τινος ἀναγραφομένου ἐν τῇ ὑπὸ Σάββα Ἰωαννίδου ἐκδεδομένῃ ἱστορίᾳ τῆς Τραπεζοῦντος, σελ. 284) =πλυθέντες καὶ καθαρθέντες οὕτως ἐγερθῶμεν καὶ ἀπέλθωμεν. Σημειωτέα ἐνταῦθά τινα περὶ τοῦ ἀέτς· τοῦτο δηλοῖ οὕτως, ἔπειτα· ἐν δὲ τῇ δημώδει γλώσσῃ λέγεται ἔτσι· περὶ τούτου πολλὰ ὑπὸ πολλῶν ἐγράφη, ἀλλὰ τὴν ἀρχὴν τῆς λέξεως σκότος καλύπτει (ἰδὲ ἁπάσας τὰς γνώμας συνηγμένας παρὰ Mullach «Δημ. Ζηνὸς» σελ. 142, ἐν λ. ἔτσι καὶ καὶ Βυζαντίου Λεξ. τ. κ. ἡμᾶς Ἑλλ. δ αλ. ἐν λ. ἔτσι· παράβαλε ἔτι Κορ. Ἀτάκτ. τ. Α, σελ. 304 καὶ Dehèque Dict. gr. mod. fr. ἐν λ. ἔτσι). Ἐν τοῖς Ποντικοῖς χωρίοις τὸ ἀέτς λέγεται ἀβούτς· ἅπαντα δὲ ταῦτα ἡγοῦμαι ἐκ τοῦ οὕτως παρεφθάρθαι· ὑπάρχει καὶ ἀντωνυμία ἀοῦτος ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἀγοῦτος, ἐν δὲ τοῖς χωρίοις ἀβοῦτος· τούτων τὸ α προθετικὸν (προβλ. ἀσκάλα, ἀερανός, ἀχεῖλι κτλ.), ἐξ ἀναπτύξεως μεταξὺ δύο φωνηέντων (περὶ ἀμφοτέρων μακρὸς γενήσεται ἀλλαχοῦ λόγος)· ἐκ τοῦ ἀγοῦτος τὸ ἐν ἐν τοῖς χωρίοις ἀβοῦτος τροπῇ τοῦ γ εἰς β (καὶ περὶ τούτου ἐν ἑτέρῳ μέρει τὰ δέοντα ἐροῦμεν)· τινὲς F ὠνειρεύθησαν ἐν τῷ ἀγοῦτος καὶ ἀβοῦτος καὶ διαλύσεις διφθόγγων (αυ=αῦ=ἀου) τῷ Ἐϝάσμῳ καὶ ἄκοντες στοιχήσαντες καὶ εἰς ἐπιγραφὰς ἀρχαίας ἀνέδραμον καὶ ἀFύτος εὑρόντες [illegible] ἡγήσαντο καὶ ἐκ τούτου [illegible] ἀβούτως [illegible] ἀλλ' [illegible] ἐκ τοῦ [illegible] τοῦ [illegible] τῆς γλώσσης ἐκ τοῦ ἀβούτως τε ἀβούτς· οὕτω δὲ καὶ ἐ. τῇ δημώδει ἐκ τοῦ οὕτως, ἢ οὑτωσὶ ἐγεννήθη τὸ ἔτσι, ἢ ἔτσι, οὐχὶ δ' ἐκ τοῦ ἔτι, καθὰ Κοραῆς διατείνεται, οὐδ' ἐκ τοῦ ἐστὶ ἀναγραμματισμῷ, καθάπερ Οἰκονόμος· ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἐκ τοῦ Λατινικοῦ et si, ὥς φησιν ἀνὴρ Βυζάντιος· ἕτεροι παράγουσιν αὐτὸ ἐκ τοῦ ἐδέτις (ἐκ τοῦ ἐδέτε καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ ὧδε ἢ ἤδη), ἔτις. ἔτσι, ὡς ἐκ τοῦ τίποτε, τίποτες, τίποτις, τίποτσι, ὡς καὶ ἐν Τραπεζοῦντι τσί ἐκ τοῦ τίς. (Ἰδ. Κυπρ. Σακελλαρίου τ. 3, σελ. 283 ἐν λ. ἔτσι καὶ Δ. Μαυροφρύδην ἐν Φιλίστ. τ. 1, σελ. 286). Τὰς ἐτυμολογικὰς δυσχερείας ἐπηυξήσαμεν ταῖς τῶν ἄλλων εἰκοτολογίαις προσθέντες καὶ τὰς ἡμετέρας· ἀλλ' οὔτ' ἐκεῖνα ἔπεισαν, οὔτε ταῦτα πείθουσί με, ἀλλὰ μετέωρος ἔτι εἰμὶ καὶ κυμαινόμενος. Παρασημειοῦμεν ἔτι τινὰ καὶ περὶ τοῦ αὔτως, ὃ συγχεῖται τῷ οὕτως. (ἰδ. Λεξ. Passow ἐν λ. αὔτως καὶ Ellendt Σοφ. Λεξ. ἐν λ. αὔτως, τ. Α, σελ. 274 καὶ Λεξ. Ὁμηρ. Ebeling ἐν λ. αὔτως)· κατά τινας τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν τὸ αὔτως ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἐτός (ἀέτος, ἀέτως, αὔτως)· οὕτω δὲ παραχθείη ἂν ῥᾳδίως τὸ μὲν Τραπεζούντιον ἀέτς ἐκ τοῦ ἀέτως, τὸ δὲ ἐν τοῖς χωρίοις ἀβούτς ἐκ τοῦ αὔτως-ἀFύτως· καὶ τὸ μὲν ἐτὸς ἐκ τοῦ εἰμί, καθάπερ καὶ τὸ ἐτεόν· ἀλλὰ ποῦ εὕρηται τὸ ἀέτως; καὶ τοῦτο πάντως πλάσμα τῆς γονίμου τῶν γραμματικῶν φαντασίας, ἐπιρρεπῶν εἰς αὐτοσχεδιάσματα ἀνεμώλια, ὥσπερ πλεῖσθ' ἕτερα, εἰ καὶ τὸ Τραπεζούντιον ἀέτς ἰσχυρῶς ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορεῖ.

Αἷμαν· ἐν τῇ δημώδει γλώσσῃ αἷμα ἐνιαχοῦ καὶ γαῖμα· τὸ γ ἐξ ἀναπτύξεως τὸ πρῶτον μεταξὺ δύο φωνηέντων (τὸ αἷμα—τὸ γαῖμα· τὰ αἵματα—τὰ γαίματα)· οὐδὲν δίγαμμα, ὥς τινες ὠνειρ.πόλησαν. Σημαίνει δ' ἡ λέξις 1) αἷμα· 2) φόνον· «αἷμαν ἐγέντον»=φόνος ἐγένετο· καὶ παρ' ἀρχαίοις «φόνος τε καὶ αἷμα» (Ἰλ. 19,214)· καταχρηστικῶς λέγεται ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἐπὶ τῶν θρήνων καὶ κοπετῶν, ὅπερ καὶ αἱμοξυσία καὶ αἱματοξυσία (αἵματος ἔκχυσις) λέγεται· καὶ ῥῆμα ἐπὶ τοιαύτης χρήσεως ματοκυλίουμαι (κυλίομαι ἐν τῷ αἵματι)=κόπτομαι καὶ θρηνῶ γοερῶς. Παραδείγματα ἐκ τῆς ἀρχαίας, ἐν οἷς τὸ αἷμα ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ φόνου «ὡς τόδ' αἷμα χειμάζον πόλιν (Σοφ. Οἰδ. τ. 101)· ἰδὲ καὶ τὰς Wunder σημειώσεις ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ. (αἵματος δέκτωε νέου» (Αἰσχ. Εὐμ. 199). «ἀνθ' ἑνὸς αἵματος» (Χοηφ. 515)· «ὅπως δ' ὅμαιμον αἷμα μὴ γενήσεται» (Ἱκ. 444)· «εἴργασται δ' ἐμοὶ μητρῷον αἷμα» (Εὐρ. Ὀρ. 280)· «ὁ. συνδρῶν αἷμα καὶ μητρῷον φόνον» (αὐτ. 396)· ὅπως ἐκ παραλλήλου ἐνταῦθα κεῖται τὸ αἷμα καὶ φόνος, οὕτω καὶ παρ' Ἀλκμᾶνι τὸ κὰρ (κὴρ) καὶ φόνος «σφοῖς ἀδελφιδέοις κᾶρα καὶ φόνον» (Γρηγ. Κορ. de dial, σελ. [illegible] κατὰ τὴν [illegible] τοῦ Bast διόρθωσιν [illegible] Βάκχαις [illegible] Βακχ. 792), ἐν Τραπεζοῦντι ἀνάλογα «αἷμαν

ἐφτειάγω (ποιῶ τίθημι), ἐποῖκα (ἐποίησα), ἐγέντον (ἐγένετο). Τὸ Τραπεζούντιον ματοξυσία (αἱματεκχυσία) καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ «χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις (Παύλου ἐπιστ. πρὸς Ἑβρ. 9,22). «εἰδωλομανία καὶ αἱματεκχυσία» (παρὰ Σουΐδᾳ ἐν λ. Μανασσῆς). Παρὰ Βυζαντίοις αἱματοχυσία «ἤρξατο ὁ (Φωκᾶς) τὰς αἱματοχυσίας ἐκείνας διὰ Βισσόνου τοῦ δημίου ἐργάζεσθαι» (Αναστ. Σιν). «ἤμην εἰς τὸν κόσμον τὰ ἀθέμιτα καὶ τὰς αἱματοχυσίας ποιῶν» (Ἰω. Μοσχ).—Σημειωτέα ἡ φράσις «τὸ αἷμαν ρέμαν (ρεῦμα) ἐγέντονε»=τὸ αἷμα ἔρρευσεν ὡς ποταμός· φράσις καλὴ καὶ κομψὴ διά τε τὴν εἰκόνα καὶ διὰ τὴν παρήχησιν· ἡ λέξις ρέμαν σημαίνουσα τα ρεύματα τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ποταμῶν ἐνταῦθα κεῖται ἀντὶ ροῆς. 3) ἡ λέξις αἷμαν μεταφορικῶς λέγεται ἐπὶ συγγενείας· «τὸ αἷμαν νερὸν 'κὶ γίνεται»=τὸ αἷμα οὐ γίγνεται ὕδωρ· ἐπὶ τῆς στοργῆς τῶν συγγενῶν συμπασχόντων καὶ βοηθούντων ἀλλήλοις· κομψὴ καὶ ἡ φράσις αὕτη διά τε τὴν μεταφορὰν καὶ τὴν τῶν ἐννοιῶν (αἷμαν-νερὸν) ἀντίθεσιν· καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ λέξις ἐτίθετο καὶ ἐπὶ τῆς συγγενείας «αἱμά τε καὶ γένος» (Ὀδ. 6,583· «γενεῆς τε καὶ αἵματος εἶναι» (Ιλ. 19,111)· «ὁ πρὸς αἵματος», «ἐν αἵματι» (Αἰσχ. Εὐμ. 606). Οὕτω καὶ παρὰ Λατίνοις ἡ λέξις sanguis· «sanginem facere»=φόνους ἀπεργάζεσθαι· «sangine conjunctus»=ὁ πρὸς αἵματος· «regius sanguis» =ἐκ βασιλικοῦ γένους· ἐν Τραπεζοῦντι «ἀπὸ «βασιλικὸν αἷμαν ἐν'» καὶ ἐν τῇ δημώδει «ἀπὸ βασιλικὸ αἷμα εἶναι» .—Παράγωγα καὶ σύνθετα ἐκ τοῦ αἷμα: ματόνω (αἱματόω), πθ. ματοῦμαι (αἱματοῦμαι), μετοχὴ ματωμένος (ἡματωμένος, ἡμαγμένος)· ματοποτιστος καὶ παρεφθαρμένον ματιποδιστος (αἱματοποτιστος ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου αἱματοπότης, ἢ αἱμοπότης, παρὰ Λυκόφρονι αἱμοπώτης) σημαίνει δὲ μεταφορικῶς ἄγριος, κάκιστος· ματοκύλιστος, ἐκ τοῦ ματοκυλίζω· ἡ λέξις ἐπὶ ἀρᾶς· «ματοκύλιστος νὰ γίνεσαι» καὶ «ματοκύλιστε» =ἐν τῷ σῷ αἵματι κυλισθείης»· ματοξυσία καὶ αἱματοξυσία καὶ αἱμοξυσία· ματοξέραστος (αἷμα ξέρω) ἐπὶ ἀρᾶς· ᾧ τις ἀρᾶται αἷμα ἐμεῖν· τοιαῦται ἀραὶ καὶ τὸ γουρζουλόσπαχτος, ᾧ ἀρᾶταί τις σφαγῆναι (φονεύεσθαι, θανατοῦσθαι) ὑπὸ τοῦ γουρζουλᾶ (λοιμοῦ, πανώλους)· τὸ γουρζουλομακέλλιστος, ᾧ τις ἀρᾶται κρεουργηθῆναι (σφαγῆναι, θανατωθῆναι) ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ καὶ γουρζουλοφάϊτος, ᾧ τις ἀρᾶται καταβρωθῆναι ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ. μουδιάζω (αἱμωδιάω) μετοχὴ μωδιασμένος· ὄν· μωδιασμαν (αἱμωδιασμός)· ἐν τῇ δημώδει μουδιάζω, μουδιασμένος, μούδιασμα.

Ἐπειδὴ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 5 καὶ ἡμερομ. 2 Ἰουλίου δημοσιευθὲν μέρος τῆς περὶ Κομνηνῶν πραγματείας τοῦ Γυμνασιάρχου κ. Ν. Λιθοξόου παρεισέφρησαν λάθη τινὰ ἀλλοιώσαντα ἐν πολλοῖς σημείοις τὴν ἔννοιαν τοῦ πρωτοτύπου προβαίνομεν εἰς τὴν ἀναδημοσίευσιν αὐτοῦ.

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 46).

Οἱ Κομνηνοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἰς τὴν δυναστείαν τῶν Κομνηνῶν ἀνήκουσιν, α) Ἀλέξιος ὁ Α. ὁ καὶ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας, β) Ἰωάννης ὁ Β.', ὁ διὰ τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ ἐπικληθεὶς Καλοϊωάννης, υἱὸς τοῦ Ἀλεξίου, γ) Μανουὴλ ὁ Α.', υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, δ) Ἀλέξιος ὁ Β.', υἱὸς τοῦ Μανουὴλ καὶ ε) Ἀνδρόνικος ὁ Α.', ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Β'. Καὶ περὶ μὲν τῶν δύο τελευταίων οὐδὲν ἄξιον λόγου εἶχε νὰ ἀναφέρῃ ἡ Ἱστορία· διότι ὁ μὲν Ἀλέξιος ὁ Β.' ἐν ἡλικίᾳ 13 ἐτῶν ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον μετὰ τριετῆ περίπου βασιλείαν ἀπέθανε θάνατον βίαιον τῇ ἐπινεύσει τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Α.', οὗτος δὲ θὰ ἀπέβαινε πάντως εἷς τῶν ἀξιολογωτέρων βασιλέων, ἐὰν τὴν ἀσυνήθη αὐτοῦ εὐφυΐαν καὶ τὴν μεγάλην τόλμην καὶ γενναιότητα δὲν ἐπεσκίαζον φιλοδοξία ἄμετρος, ἡδυπάθεια ἀχαλίνωτος καὶ ὠμότης ἀνήκουστος. Οἱ τρεῖς ὅμως πρῶτοι δύνανται εὐλόγως νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν χορείαν τῶν ὑπερόχων ἐκείνων ἡγεμόνων, οἵτινες ἄλλοιαν κατεύθυνσιν εἰς τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων δίδοντες ἐγκαινίζουσι νέας περιόδους ἐν τῇ Ἱστορίᾳ. Ὅτε τὸ 1081 ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀλέξιος, εἰς τόσον ἀθλίαν κατάστασιν εὑρίσκετο τὸ κράτος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, οἱ δὲ ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ ἦσαν τόσον ἰσχυροὶ καὶ ἐπικίνδυνοι, ὥστε ἡ ἀποσύνθεσις αὐτοῦ ἐφαίνετο ἐπικειμένη καὶ ἄφευκτος. Ἐν τούτοις δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος, καὶ τὸ κράτος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οὐδὲ ὀλίγας ἑκατοντάδας στρατιωτῶν ἀξιομάχων ἠδύνατο νὰ παρατάξῃ, ὡς τοὐλάχιστον ἀναφέρει ἐν τῇ «Ἀλεξιάδι» ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀλεξίου Ἄννα ἡ Κομνηνή, καθίσταται ἱκανὸν νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐπιτυχῶς εἰς μὲν τὰ δυτικὰ αὐτοῦ ὅρια τοὺς φοβεροὺς Νορμανδούς, εἰς δὲ τὰ Ἀνατολικὰ τοὺς λίαν ἐπικινδύνους ἀποβάντας Τούρκους τοῦ Ἰκονίου. Ὅτε δὲ βραδύτερον τὰ ἄπειρα στίφη τῶν δολίων καὶ ἡμιβαρβάρων Σταυροφόρων ἐξορμήσαντα ἀπὸ δυσμῶν ἔμελλον νὰ διέλθουν διὰ τῆς χώρας του, εἶχεν ὁ πολυμήχανος καὶ στρατηγικώτατος Ἀλέξιος τὴν δύναμιν ὄχι μόνον νὰ ἀποτρέψῃ ἀπὸ τοῦ κράτους του τὸν ἀπὸ τῶν ἀτάκτων ἐκείνων στιφῶν σοβαρώτατον κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ ἐμπνέων τὸν φόβον καὶ τὸν σεβασμὸν

νὰ ταπεινώσῃ τοὺς ἀγερώχους καὶ θρασεῖς ἀρχηγοὺς αὐτῶν, καὶ νὰ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων ἐπὶ πασῶν τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἤθελον ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῶν Τούρκων. Ἐφάμιλλον πρὸς τὸν Ἀλέξιον κατὰ τὴν πολιτικὴν περίνοιαν, τὴν στρατηγικὴν τέχνην καὶ τὴν γενναιότητα ἦσαν καὶ οἱ διαδεχθέντες αὐτὸν Ἰωάννης ὁ Β.', ὁ πρεσβύτερος αὐτοῦ υἱός, καὶ ὁ Μανουὴλ ὁ Α.', ὁ ἔγγονος αὐτοῦ. Καὶ οὗτοι ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ μεγάλου αὐτῶν προκατόχου βαίνοντες, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας των δὲν ἔπαυσαν νὰ πολεμῶσι χάριν τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους των ἢ καὶ πρὸς ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων αὐτοῦ ὁτὲ μὲν κατὰ τῶν Οὔγγρων καὶ Σέρβων καὶ Πετσενέγων καὶ Νορμανδῶν, ὁτὲ δὲ κατὰ τῶν Ἐνετῶν καὶ Τούρκων.

Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης διεκρίθη πρὸ παντὸς ὡς ἀτρόμητος πολεμιστὴς καὶ ὡς ἔξοχος στρατηγός, καὶ ἐφημίσθη διὰ τὴν ἀγαθότητα τῆς καρδίας του, τῆς ὁποίας τρανὰ τεκμήρια ἦσαν ἡ κατάργησις τῆς θανατικῆς ποινῆς καὶ ἡ μεγάλη ἐπιείκεια, τὴν ὁποίαν ἔδειξε πρὸς τοὺς κατ' αὐτοῦ φοβερὰν συνωμοσίαν παρασκευάσαντας. Ὁ δὲ Μανουὴλ ἐθαυμάσθη δικαίως καὶ ὡς ἄλλος μυθικὸς ἥρως ἐξυμνήθη καὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων του καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων διὰ τὴν ἡράκλειον ῥώμην, διὰ τὸ ἀπτόητον καὶ ῥιψοκίνδυνον τοῦ χαρακτῆρος καὶ διὰ τὴν ἀξιοθαύμαστον γενναιότητα, τὴν ὁποίαν καὶ κατὰ τὰς μάχας καὶ κατὰ τὰς μονομαχίας ἐδείκνυε, δυνάμενος νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν αὐτοκράτορα Ἡράκλειον, καὶ ὑπερτερῶν πολὺ τοὺς κατὰ τὴν ἐποχήν του φημιζομένους ἱππότας τῆς Δύσεως, μὴ ἐξαιρουμένου μηδὲ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ριχάρδου τοῦ Λεοντοκάρδου. Μολονότι δὲ κατὰ τὴν στρατηγικὴν τέχνην ὑπελείπετο τοῦ πατρὸς καὶ ἰδίως τοῦ πάππου του, κατὰ τὸν πολιτικὸν ὅμως νοῦν καὶ τὴν διπλωματικὴν περίνοιαν ἐξισοῦτο ἴσως μὲ τὸν Ἀλέξιον. Οἱ τρεῖς ὅμως λαμπροὶ οὗτοι Αὐτοκράτορες δὲν ἦσαν μόνον ἔξοχοι στρατηγοί, ἐπιδέξιοι κυβερνῆται, καὶ περινούστατοι πολιτικοί, ἀλλ' ὡς ἀνατραφέντες καὶ μορφωθέντες τὸ μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἥτις καθ' ἅπαντα τὸν τότε πολιτισμένον κόσμον ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ ἑστία τῶν φώτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, τὸ δὲ ἐν τῇ μουσοτραφεῖ τῶν Κομνηνῶν οἰκογενείᾳ, θαυμασίως συνεδύαζον τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρετὰς μὲ τὴν κλίσιν πρὸς τὴν μελέτην καὶ τὰς πνευματικὰς ἐν γένει ἐνασχολήσεις· διὸ καὶ ἐπροστάτευον τὰ γράμματα καὶ τοὺς θεράποντας αὐτῶν, καὶ ἔχαιρον ἀναστρεφόμενοι μετὰ σοφῶν καὶ λογίων τῆς ἐποχῆς των, ὧν ἄλλως τε οὐδὲ ὁ εὐκλεὴς αὐτῶν οἶκος ἐστερεῖτο, ἀφ' οὗ, ὡς γνωστόν, ἡ μὲν Ἄννα ἡ Κομνηνή, ἡ συγγράψασα τὴν Ἀλεξιάδα, ἱστορικὸν σύγγραμμα ἀξιόλογον, ἦτο θυγάτηρ Ἀλεξίου τοῦ Α.', ὁ δὲ εὐπατρίδης Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος, ὁ συγγράψας φιλοσοφικὰ καὶ ῥητορικὰ συγγράμματα ἀπολεσθέντα καὶ ἱστορικήν τινα συγγραφὴν σῳζομένην, ἦτο σύζυγος τῆς Ἄννης τῆς Κομνηνῆς. Ὅτι δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτῶν μετὰ μεγαλυτέρου ζήλου ἐκαλλιεργοῦντο τὰ γράμματα, καὶ σχετικῶς πρὸς τὴν ἐποχὴν ἐπεκράτει μεγάλη πνευματικὴ κίνησις, τρανότατα δεικνύουσιν οἱ πολυάριθμοι συγγραφεῖς, οἵτινες ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου καὶ Μανουὴλ ἤκμασαν, ὡς οἱ κληρικοὶ Μιχαὴλ Χωνιάτης ἢ Ἀκομινᾶτος, ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν, Νικόλαος ὁ Μεθώνης, καὶ Εὐστάθιος ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ περίφημος τοῦ Ὁμήρου σχολιαστής, οἱ ἱστορικοὶ Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος, Ἄννα Κομνηνή, Ἰωάννης Ζωναρᾶς, Ἰωάννης Κίνναμος, Νικήτας Χωνιάτης ἢ Ἀκομινᾶτος, Κωνσταντῖνος Μανασσῆς, ὁ ποιητὴς Θεόδωρος Πρόδρομος ὁ καὶ Πτωχοπρόδρομος καλούμενος καὶ ἄλλοι.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας λοιπὸν τῶν τριῶν μεγάλων Κομνηνῶν τὸ Βυζαντιακὸν κράτος, μολονότι δὲν κατωρθώθη ἕνεκα τῶν πανταχόθεν ἀναφανέντων πολυαρίθμων καὶ ἰσχυρῶν πολεμίων νὰ ἐπανεύρῃ τὰ ἀρχαῖα ὅρια, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἐν τούτοις ἔχον εἰσέτι μεγάλην σχετικῶς ἔκτασιν καὶ περιλαμβάνον ἔν τε τῇ Μ. Ἀσίᾳ καὶ τῇ Εὐρώπῃ ἐπαρχίας τὰ μάλιστα εὐφόρους καὶ πλουσίας, ἐπέδειξεν ἀντοχὴν ἀξίαν παντὸς θαυμασμοῦ κατὰ τῶν ποικιλωνύμων ἐχθρῶν καὶ ἐπιδρομέων, καὶ ὄχι μόνον ἠδυνήθη νὰ διατηρηθῇ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου κλύδωνος, ἀψηφοῦν, ὡς ἄλλος βράχος, τὰ περὶ αὐτὸν παφλάζοντα κύματα, ἀλλὰ καὶ ἐδοξάσθη ὅσον οὐδὲν ἄλλο σύγχρονον κράτος, ἐμπνεῦσαν τὸν φόβον ἅμα καὶ τὸν σεβασμὸν εἰς τὰ περιοικοῦντα ἔθνη, τὰ ἐγγὺς καὶ τὰ μακράν, καὶ ἤκμασεν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις τόσον, ὥστε νὰ κινῇ τὸν θαυμασμὸν καὶ τῶν ξένων, [1]) ὅσοι τυχὸν ἤρχοντο εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ αὐτό.

(Ἕπεται συνέχεια).

1). Ἐπὶ τῆς βασιλείας Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ Ἰουδαῖός τις περιηγητὴς ἐξ Ἰσπανίας, Βενιαμὶν καλούμενος, ἐπισκεφθεὶς πολλὰς πόλεις τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους, μετὰ θαυμασμοῦ εἰλικρινοῦς καὶ διὰ λαμπρῶν χρωμάτων περιγράφει τὴν πρόοδον, τὸν πλοῦτον καὶ ἐν γένει τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀκμὴν αὐτῶν.

Η ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΩΝ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 82).

Θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαίρας. Ἐπὶ τῆς γηΐνου σφαίρας εἰς πάσας τὰς χώρας εἰς ὅλα τὰ γεωγραφικὰ πλάτη ἀπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ μέχρι τοῦ πολικοῦ κύκλου κατοικοῦσιν ἄνθρωποι καὶ εἶνε ἐκτισμέναι πόλεις. Ἐπίσης εἰς τὰ διάφορα ὕψη ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης μέχρι 4000 μέτρων καὶ τι πλέον εἶνε δυνατὸν νὰ ζῶσιν ὅλα τὰ ἐπίγεια. Δυστυχῶς ἡ στατιστικὴ τῶν θανάτων δὲν ἐπεκτείνεται τόσον μακρὰν εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς χώρας διὰ νὰ σχηματίσῃ κανεὶς σαφῆ εἰκόνα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κλίματος καὶ νὰ ἀποδώσῃ εἰς αὐτὸ τὸ ἀναλογοῦν αὐτοῦ μέρος ἐν τῇ σχετικῇ ἀνθυγιεινῇ καταστάσει τῶν πόλεων. Μήπως δὲν εἶναι ὁ κίτρινος πυρετός, ἡ δυσεντερία, οἱ ἑλώδεις πυρετοί, ἡ εὐλογιά, ἡ ἔλλειψις τοῦ ὕδατος καὶ τῶν ἐξυγιαντικῶν μεθόδων, ἡ κακὴ διατροφὴ τῶν κατοίκων οἱ παράγοντες ἐκεῖνοι εἰς οὓς ὀφείλουσι τὴν μεγάλην θνησιμότητά των αἱ τροπικαὶ χῶραι; Ἀλλ' ἐξ ἄλλου μήπως δὲν εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν τούτων λάβωσι τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα βελτιοῦται παραπολὺ ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις αὐτῶν; Ἐπὶ τούτοις εἶναι πασιφανὲς ὅτι χῶραι τινὲς λίαν πλησίον ἀλλήλων εὑρισκόμεναι καὶ ἑπομένως ὑποκείμεναι εἰς τὸ αὐτὸ κλίμα δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν ὑγειονομικὴν θέσιν. Δὲν εἶνε λοιπὸν οὔτε ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία οὔτε τὸ πολὺ ψῦχος τὰ μόνα αἴτια τοὐλάχιστον τὰ ἄμεσα αἴτια, τῆς ἀνθυγιεινότητος τῶν πόλεων. Ὡς ἐκ τούτου δὲ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑποδείξωμεν τὴν ἀκριβῆ σχέσιν τῆς ἀνθυγιεινότητος ταύτης πρὸς τὴν μέσην θερμοκρασίαν τοῦ τόπου. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον πρὸ παντὸς δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν εἶνε ὅτι αἱ αἰφνίδιοι μεταβολαὶ τῆς θερμοκρασίας ἐπιδροῦν ἐπὶ τῆς ὑγείας τῶν ἀνθρώπων πολλῷ περισσότερον ἢ ὅσον αὐτὸ τοῦτο τὸ ὕψος τῆς θερμοκρασίας.

Ὀφείλομεν δὲ νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι αἱ μεταβολαὶ αὗται τῆς θερμοκρασίας ὑποβοηθοῦν ἐνδημικάς τινας νόσους καὶ βεβαίως ἐναντίον αὐτῶν τῶν ἐνδημικῶν νοσημάτων δέον νὰ στραφῇ ἡ προσοχή. Εἰς τὰς πλέον ψυχρὰς χώρας ἡ θνητότης τῶν παίδων εἶνε σημαντική, ὅπερ ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ κινδύνου ὃν διατρέχει ἡ ζωὴ τῶν βρεφῶν ἐκ τῶν χαμηλῶν θερμοκρασιῶν. Εἰς πλείστας χώρας ἡ ἐπίδρασις ἐξέλιπε ὡς ἐν Νορβηγίᾳ ὅπου ἡ θνητότης τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας εἶνε χαμηλοτέρα παρὰ εἰς ὅλην τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Ἐπὶ τῆς θνητότητος τῶν παίδων ἐπιδρᾷ πλειότερον ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία. Ὀφείλεται σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν διάρροιαν τῶν παίδων ἧς σπουδαιοτάτη αἰτία εἶνε ἡ κακὴ ποιότης καὶ ἡ κακὴ διατήρησις τοῦ γάλακτος. Ὅπως δὲ διὰ τὸ γάλα οὕτω καὶ διὰ τὰς λοιπὰς θρεπτικὰς οὐσίας ἡ κακὴ ποιότης καὶ ἡ ἐλλιπὴς διατήρησις αὐτῶν ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν αἰτίαν τῆς εὐκοιλιότητος ἢ τῆς γαστρεντερίτιδος τῶν παίδων ἥτις καὶ αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸν μέγιστον κίνδυνον τῶν βρεφῶν. Ἡ θερμότης, ἰδίως ἡ ὑγρὰ θερμότης διευκολύνει τὰς ἀποσυνθέσεις ταύτας ὑποβοηθοῦσα τὸν πολλαπλασιασμὸν μικροβίων τῆς ζυμώσεως καὶ τῆς σήψεως.

Τὰ παθογενῆ σπέρματα τῶν πλείστων μεταδοτικῶν νόσων φαίνονται εὐνοούμενα ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῶν ὑπὸ τῆς θερμότητος καὶ τῆς ὑγρασίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μεγαλυτέρα ἔντασις τῶν ἐνδημικῶν καὶ ἐπιδημικῶν νόσων τῶν θερμῶν χωρῶν παρατηρεῖται εἰς τὰς θερμοτέρας ἐποχὰς τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους. Τὸ ζήτημα ὅμως τοῦτο δὲν εἶνε γενικὸν δι' ὅλας τὰς ἀσθενείας. Οὕτω ἐὰν ὁ τέτανος ἔχει μεγαλυτέραν ἔντασιν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας, ἐὰν ὁ κίτρινος πυρετὸς δὲν παρατηρεῖται εἰς τὰς πρὸς τὴν πόλιν μέρη καὶ ἐλαττώνεται κατὰ τὰς ψυχρὰς ἐποχάς, ἐὰν οἱ ἑλώδεις πυρετοὶ εὑρίσκονται ἐπίσης εἰς ὡρισμένα μέρη, ἡ πανώλης ἐλαττώνεται ὑπό τε τῆς μεγάλης θερμοκρασίας καὶ ὑπὸ τοῦ ψύχους ἐν ταὐτῷ, ὁ δὲ τυφοειδὴς πυρετὸς καὶ ἡ χολέρα μόνον ἐν τῷ μεγάλῳ ψύχει ὑφίσταται ὕφεσιν ὅπερ βεβαίως ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὸ ψῦχος καὶ τὸν πάγον ἡ γῆ ἀκινητεῖ καὶ τὰ μικρόβια τῶν νόσων τούτων δὲν εἰσέρχονται εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὕδατος καὶ τῶν ποτῶν. Ἡ ἐρυθρὰ καὶ ἡ εὐλογιὰ ἐμβολιάζονται εἰς ὅλα τὰ κλίματα καὶ ἐντείνονται περισσότερον κατὰ τὰς ψυχρὰς ὥρας ἡ δὲ σκαρλατίνα καὶ ἡ γρίππη εἶναι βαρύτεραι εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν φυματίωσιν αὐτὴ σπανίζει εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη καὶ τὰς ἐξοχάς· τοῦτο δὲ ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν σχετικὴν δυσκολίαν τῆς μεταδόσεως τοῦ παθογόνου μικροβίου αὐτῆς εἰς χώρας ἀραιῶς κατῳκημένας καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν δυσμενῆ ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν ἐξασκοῦν τὰ ὑψηλὰ κλίματα ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀσθενῶν οἵτινες ὑποκύπτουσιν εὐκόλως εἰς τὸ μοιραῖον καὶ δι' αὐτοῦ ἐλαττώνουσι τὰς ἑστίας τῶν μολύνσεων διὰ τοὺς λοιπούς. Πρὸ παντὸς αἱ μεταβολαὶ τῆς θερμοκρασίας, αἱ αἰφνίδιαι καὶ ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς κλίματος εἰς τὸ ἕτερον ἔχουσι κακὰ ἀποτελέσματα διὰ τοὺς φθισικούς. Τὸ ξηρὸν ψῦχος φαίνεται ὅτι ἐπιδρᾷ εὐνοϊκῶς, ἐνῷ ἡ θερμότης ἂν καὶ ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο ὡς φέρουσα καλὰ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα δὲν φαίνεται νὰ ἐμποδίζῃ πραγματικῶς κατ' οὐδὲν τὴν φθίσιν, ἡ ὁποία ἀπ' ἐναντίας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φέρει καλπάζουσαν μορφὴν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας.

(Ἕπεται συνέχεια.)

Η ΑΛΧΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΡΑΔΙΟΝ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 83).

Ὁ Γάλλος φυσικὸς Becquerel λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἰδιότητος ἣν ἔχουν σώματά τινα νὰ φθορίζουν ἐν τῷ σκότει, προέβη τὸ 1896 εἰς λεπτομερῆ ἔρευναν αὐτῶν, ζητῶν νὰ ἀνεύρῃ μεταξὺ τῶν ἐκπεμπομένων ἀκτίνων τοιαύτας, ἐχούσας ὁμοιότητα πρὸς τὰς καθοδικὰς καὶ τὰς ἀκτῖνας Röntgen. Πρὸς ἐξακρίβωσιν τούτου ὁ διάσημος φυσικὸς προέβη εἰς τὸ ἑξῆς πείραμα. Ἔλαβε φωτογραφικὴν πλάκα, περιετύλιξεν αὐτὴν ἐπιμελῶς διὰ πολλῶν φύλλων μέλανος χάρτου οὕτως ὥστε νὰ μὴ ἐπηρεάζηται ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ χάρτου μικρὸν κρύσταλλον ἅλατος οὐρανίου, καὶ τὸ ὅλον ἐξέθηκεν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Μετὰ 40ωρον ἔκθεσιν ἀνέπτυξε τὴν πλάκα διὰ τῶν συνήθων φωτογραφικῶν μεθόδων, παρετήρησε δὲ ὅτι ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον ὅπου εὑρίσκετο ὁ κρύσταλλος τοῦ οὐρανιούχου ἅλατος ἡ πλὰξ παρουσίαζε σημεῖα μελανά, τὸ ὁποῖον ἐδείκνυεν ὅτι ἡ πλὰξ εἶχε προσβληθῆ ὑπὸ ἀκτίνων ἐκπεμπομένων ἐξ αὐτοῦ. Κατ' ἀρχὰς ὁ Becquerel ὑπέθεσεν ὅτι αἱ διεισδυτικαὶ αὗται ἀκτῖνες εἶνε ἁπλῶς συνέπεια τοῦ φθορισμοῦ, προκαλουμένου ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ οὐρανίου ἐπιδράσεως τοῦ ἡλιακοῦ φωτός· ὅτε ὅμως ἐπανέλαβε τὸ πείραμα ἐν τῷ σκότει μὲ ἄλλο ἅλας οὐρανίου ἀπὸ πολλοῦ ἐντὸς σκοτεινοῦ θαλάμου διατηρούμενον καὶ ἑπομένως μὴ φθορίζον, καὶ εἶδεν ὅτι ἡ πλὰξ προσεβάλλετο πάλιν, ἐξήγαγε τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀκτινοβολία τῶν ἁλάτων τοῦ οὐρανίου δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μετὰ τοῦ φθορισμοῦ, ἀλλ' εἶναι αὐτόματος. Ἔμενεν ὅμως ἄλυτον τὸ ζήτημα ἂν ἡ ἀκτινενέργεια ὠφείλετο εἰς τὸ ἅλας τοῦ οὐρανίου ἢ εἰς αὐτὸ τὸ μεταλλικὸν οὐράνιον. Ὁ Becquerel ἐξετέλεσε τρίτον πείραμα διὰ μεταλλικοῦ οὐρανίου μὴ φθορίζοντος καὶ ἐβεβαιώθη περὶ τῆς ἀκτινενεργείας τοῦ ἀτόμου τοῦ οὐρανίου.

Ὁ Becquerel ὠνόμασε τὰς νέας ταύτας ἀκτῖνας ἀκτῖνας οὐρανίου, οἱ φυσικοὶ ὅμως πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὰς διασήμου φυσικοῦ ὠνόμασαν αὐτὰς ἀκτῖνας Becquerel.

Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἰδιαίτατα ἐγαλβάνισε τὸν ἀείμνηστον γάλλον φυσικὸν καὶ χημικὸν Curie καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Πολωνίδα Sladowska, ἀμφοτέρους βοηθοὺς καὶ συνεργάτας τοῦ μεγάλου τούτου φυσικοῦ, μετὰ ζήλου ἀπαραμίλλου ἀναλαβόντας νὰ συνεχίσουν τὰς ἐρεύνας ἐκείνου ἐπὶ τῶν ἀκτινοβολούντων σωμάτων.

Τῷ 189[illegible] ἡ κυρία Curie ἀνεκάλυψεν ὅτι καὶ ἄλλο σῶμα πλὴν τοῦ οὐρανίου, τὸ θόριον, εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἀκτινοβολῇ. Τὸ ζεῦγος Curie ἐξήτασε πλεῖστα σώματα μεταξὺ ὅμως αὐτῶν ἀνεῦρεν ὅτι δείγματά τινα τοῦ ὀρυκτοῦ πισσουρανίτου, ἀπαντῶντος ἐν τοῖς ὀρυχείοις τοῦ Joachims-thal ἐν Βοημίᾳ εἶχον ἀκτινοβόλον ἐνέργειαν μεγαλειτέραν τοῦ μεταλλικοῦ οὐρανίου. Ἐκ τούτου συνεπέραναν οἱ Curie ὅτι ἡ ἀκτινοβολία τοῦ ὀρυκτοῦ ὀφείλεται οὐχὶ εἰς τὸ περιεχόμενον οὐράνιον, ἀλλ' ἴσως εἰς ἄλλο τι ἄγνωστον ἕως τότε σῶμα, ἐνυπάρχον εἰς αὐτὸ εἰς ἐλαχίστην ποσότητα. Ὑπέβαλον τότε τὸ ὀρυκτὸν εἰς χημικὴν ἀνάλυσιν, ὅπως ἀναζητήσωσι καὶ ἀπομονώσωσι τὸ ἄγνωστον τοῦτο σῶμα, ἐπέτυχον δὲ πράγματι τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1898 μετὰ πολλοὺς κόπους καὶ πολλὰς δυσχερείας, χάρις εἰς τὴν ἀνεξάντλητον αὐτῶν ὑπομονὴν καὶ τὸν φλογερὸν ἐνθουσιασμὸν νὰ ἀποχωρίσωσι πάντα τὰ συμπαρομαρτοῦντα στοιχεῖα, καὶ οὕτως εὑρέθησαν πρὸ ἑνὸς σώματος ἀγνώστου μέχρι τοῦδε, φωτοβόλου, ἐκπέμποντος ἀκαταπαύστως μεγίστας ποσότητας ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, τὸ ὁποῖον ἐκάλεσαν ***ράδιον.***

Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ στοιχείου τούτου πολλοὶ φυσικοὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ. Τῷ 1899 ὁ Becquerel σπουδάζων τὴν διάδοσιν τῶν ἀκτίνων τοῦ ραδίου ἀνεῦρεν ὅτι ἡ ἀκτινοβολία αὐτοῦ εἶναι πολυσύνθετος, καὶ ὅτι ἰσχυρὸς μαγνήτης δύναται ὄχι μόνον νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς διευθύνσεως αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν ἀποσυνθέσῃ εἰς τρία εἴδη ἀκτίνων ὅλως διαφόρων ἀλλήλων· τὰς ἀκτῖνας ταύτας ὠνόμασαν διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου α β, γ. Οὐ μόνον δὲ πολυσύνθετος εἶναι ἡ ἀκτινοβολία τοῦ ραδίου, ἀλλ' ἔχει καὶ ποικίλας ἰδιότητας, αἱ ὁποῖαι διὰ τῶν ἐφαρμογῶν αὐτῶν ἐφείλκυσαν τὸ παγκόσμιον ἐνδιαφέρον πολὺ περισσότερον παντὸς ἄλλου σώματος ἐν τῷ κόσμῳ. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ πλεῖσται οὐσίαι σπινθηροβολοῦν. Τὰ ὑγρὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ φωσφορίζουν καὶ προκαλοῦν φωτεινὴν ἐντύπωσιν ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Ἐὰν πλησιάσωμεν εἰς κλειστοὺς ὀφθαλμοὺς παρασκεύασμα ραδίου, αἰσθανόμεθα ζωηρὸν φῶς, πειράματα δὲ γενόμενα ἐπὶ τυφλῶν ἐκ γενετῆς, τῶν ὁποίων τὸ ὀπτικὸν νεῦρον ἦτο ὑγιές, ἔδωκαν ἀποτελέσματα ἐκτάκτως ἐκπληκτικὰ ἕνεκα τοῦ παραχθέντος αἰσθήματος φωτός. Οὐ μόνον δὲ φωτός, ἀλλὰ καὶ θερμότητος πηγὴ ἀνεξάντλητος ἀπεδείχθη τὸ ράδιον. Ἐξ ἀκριβεστάτων θερμομετρικῶν παρατηρήσεων ἐγνώσθη ἀσφαλῶς ὅτι τὰ ἅλατα τοῦ ραδίου ἔχουν θερμοκρασίαν κατα 3° Κ. ἀνωτέραν τοῦ περιβάλλοντος, καὶ ὅτι ἓν γραμμάριον ραδίου ἐκπέμπει διαρκῶς θερμότητα 117 μικροθερμίδων, ὅση δηλ. ἀρκεῖ ἐντὸς μιᾶς ὥρας νὰ θέσῃ εἰς βρασμὸν 117 γρ. ὕδατος θερμοκρασίας τοῦ μηδενός. Ἐκ διαφόρων ὑπολογισμῶν ἐξήχθη τὸ συμπέρασμα ὅτι ἓν γραμ. ραδίου ἐγκλείει τόσην θερμότητα ὅσην δύνανται νὰ παράγουν καιόμενα 562 χιλιάδ. χιλιόγραμμα λιθανθράκων. ..

Πλείστου λόγου ἄξιαι εἶναι καὶ αἱ φυσιολογικαὶ ἰδιότητες τοῦ ῥαδίου, δηλ. τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ζωϊκοῦ καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Ἀφορμὴν πρὸς ἔρευναν αὐτῶν ἔδωκε τὸ πάθημα τοῦ Becquerel. Συνέπεσε νὰ ἔχῃ ποτὲ ἐν τῷ θυλακίῳ του ὑάλινον σωληνίσκον περιέχοντα ἐλαχίστην ποσότητα ῥαδιοβαρίου, παρετήρησε δὲ ὅτι ἐπὶ τοῦ δέρματος αὐτοῦ ἐσχηματίσθη κατ' ἀρχὰς ἐρυθρὰ κηλίς, ἔχουσα το σχῆμα τοῦ σωληνίσκου. Μετὰ 11 ἡμέρας ἔπεσε τὸ δέρμα ἡ δὲ σχηματισθεῖσα πληγὴ ἤρχισε νὰ πυορροῇ. Ἐφηρμόσθη τότε ἡ συνήθης τῶν ἐγκαυμάτων θεραπεία καὶ μετὰ 20 μόλις ἡμέρας ἐπουλώθη ἡ πληγή, ἀφίσασα οὐλήν, ἡ ὁποία διεκρίνετο καὶ μετὰ 2½ ἔτη. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ὡδήγησε τοὺς ἰατροὺς ὅπως δοκιμάσουν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ῥαδίου εἰς τὴν θεραπείαν τῶν δερματικῶν νοσημάτων καὶ τοῦ καρκίνου. Εἴς τινας περιπτώσεις τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν λίαν ἱκανοποιητικά, πλὴν ἕνεκα τῶν ἐπικινδύνων ἐνεργειῶν τοῦ σώματος τούτου οἱ ἰατροὶ ἐνήργουν πάντοτε μὲ ἐξαιρετικὴν προσοχήν.

Ἐσχάτως τὸ ζήτημα τῆς διὰ ῥαδίου θεραπείας τοῦ καρκίνου ἀνεκινήθη ἐκ νέου ἰδίως μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Han ἀνακάλυψιν εἰδικῆς σκευασίας ἐκτάκτως ῥαδιοενεργοῦ, τοῦ μεσοθορίου. Τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα τῆς οὐσίας ταύτης ἐπὶ τῶν κακοήθων ὄγκων ὑπῆρξαν τοσοῦτον εὐεργετικά, ὥστε διάσημοι Γερμανοὶ χειροῦργοι, διακριθέντες εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ καρκίνου διὰ τοῦ χειρουργικοῦ μαχαιρίου διεκήρυξαν ὅτι ἡ διὰ τοῦ ῥαδίου θεραπεία εἶνε προωρισμένη νὰ ἀντικαταστήσῃ θᾶττον ἢ βράδιον τὴν χειρουργίαν. Τοιαύτη ὁμολογία γενομένη ὑπὸ σοφῶν ἰατρῶν ἐγέννησεν ὡς εἰκὸς ἀκράτητον ἐνθουσιασμόν, ἐγενικεύθη δὲ ἡ πεποίθησις ὅτι ἐγγὺς εἶνε ὁ ἀσφαλὴς καὶ βέβαιος τρόπος τῆς ἀναιμάκτου ἰάσεως τοῦ ἀδυσωπήτου τούτου νοσήματος. Ἔκτοτε αἱ μελέται καὶ αἱ ἔρευναι ἐπὶ τοῦ ῥαδίου ἐπολλαπλασιάσθησαν. Ἐκτὸς τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία πρὸ πολλοῦ ἵδρυσεν ἐν Παρισίοις, ῥαδιολογικὸν Ἰνστιτοῦτον, ἐν ᾧ ἡ κυρία Curie διδάσκει τὸ μάθημα τῶν νέων ἀκτινοβολιῶν, καὶ ἡ γερμανική, ἡ αὐστριακὴ καὶ ἡ ἀγγλικὴ ἵδρυσαν τοιαῦτα ἐν Heidelberg, Βερολίνῳ, Βιέννῃ καὶ Λονδίνῳ, ἐσχάτως δὲ καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ κατεβλήθησαν ἐνέργειαι πρὸς ἵδρυσιν τοιούτου ἐν Πετρουπόλει.

Μετὰ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ῥαδίου στενῶς εἶναι συνδεδεμένον τὸ πρόβλημα τῆς ἐκπομπῆς τοῦ ὁποίου ἡ λύσις μέλλει νὰ ἀποκαλύψῃ καὶ διαλευκάνῃ πλεῖστα μυστήρια περὶ τῆς φύσεως τῆς ὕλης καὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας.

Ἡ ἐκπομπὴ τοῦ ῥαδίου (émanation) συνίσταται εἰς τοῦτο ὅτι οἱονδήποτε σῶμα εὑρισκόμενον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ, ἀποκτᾷ μετά τινα χρόνον τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκπέμπῃ καὶ τοῦτο ἀκτῖνας ῥαδίου. Κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρεύνας τὸ ῥάδιον πλὴν τῆς ἀκτινοβολίας ἐκτινάσσει περὶ ἑαυτὸ ἀέριόν τι, ὅπερ ἐπικάθηται ἐν εἴδει ἐξήματος ἐπὶ τῶν πέριξ σωμάτων καὶ καθιστᾷ ταῦτα ῥαδιοενεργά. Τὸ ἀέριον τοῦτο εἶναι ἡ καλουμένη ἐκπομπή. Ἐνῷ δὲ τὸ ῥάδιον εἶναι σπανιώτατον ἐν τῇ φύσει, καὶ ὁ ἀποχωρισμὸς αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὀρυκτοῦ συνοδεύεται ὑπὸ μεγίστων δυσχερειῶν, ἡ ἐκπομπὴ αὐτοῦ τοὐναντίον φαίνεται ὅτι εἶναι σχετικῶς ἄφθονωτέρα. Εὑρίσκεται ἀναμφισβητήτως ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι ὡς ἀπέδειξαν οἱ Γερμανοὶ Elster καὶ Geitel, καὶ δὴ ἀφθονώτερον εἰς τὰ ὑψηλότερα στρώματα παρὰ εἰς τὰ χαμηλότερα. Εἰς τοῦτο δὲ ἀποδίδεται κατὰ μέγα μέρος καὶ ἡ θεραπευτικὴ δύναμις τῶν ὀρεινῶν κλιμάτων. Ἐπίσης ἡ ἐκπομπὴ εὑρίσκεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον καὶ ἐντὸς τοῦ ποσίμου ὕδατος, ἰδίως ὅμως ἐντὸς τῶν ἰαματικῶν πηγῶν, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἰαματικοὺς σκοπούς. Πρό τινων ἐτῶν γενομένης ῥαδιολογικῆς ἀναλύσεως τῶν ὑδάτων τῶν περὶ τὴν Ὀδησσὸν τελμάτων ἀνεκαλύφθη ὅτι ἐντὸς αὐτῶν περιέχεται ἱκανὸν ποσὸν ἐκπομπῆς, δικαιολογοῦν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν εἰρημένων ὑδάτων εἰς θεραπευτικοὺς καὶ ἰαματικοὺς σκοπούς. Ἐσχάτως δὲ ὅλως ἀνεκαλύφθησαν πλούσιαι εἰς ἐκπομπὴν πηγαὶ περὶ τὸ Ἀστραχὰν καὶ ἐν Καχετίᾳ εἰς τὸν νομὸν Τιφλίδος, ὅπου συρρέει ἀκράτητος ὁ κόσμος πρὸς ἴασιν ποικίλων νοσημάτων ὑπὸ τῶν ὁποίων κατατρύχεται. Ἕνεκα τῶν ἐκτάκτως εὐεργετικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐκπομπῆς ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἱδρύθησαν λουτρῶνες, ἔνθα γίνεται χρῆσις ὑδάτων τεχνητῶς ἐμπλουτισθέντων δι' ἐκπομπῆς, νοσοκομεῖα καὶ θεραπευτήρια, ὅπου οἱ ἀσθενεῖς ἐν μακαρίᾳ ἀνέσει ἐξηπλωμένοι πρὸ εἰδικῶν συσκευῶν ἀναπνέουν ἀέρα μεμιγμένον μὲ τὴν ζείδωρον ἐκπομπήν.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ ῥάδιον, καὶ τοιαῦται αἱ ἰδιότητες αὐτοῦ, ὥστε εὐλόγως ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι εὐρυτάτη θὰ ἐγίνετο χρῆσις αὐτοῦ χάριν τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος. Δυστυχῶς ὅμως τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ.

1. *Σὲ φτάνουν πιά, Κακὴ Γριά,*
τὰ πεντακόσια χρόνια,
ποῦ ἐθρονίσθηκες βαρειὰ
'ς τὴν ἔνδοξη τὴν χώρα,
κ' ἐπάθαμε τόσα κακὰ
ἐμεῖς καὶ τόσοι ἄλλοι.

2. Γιατί δὲν πῆρες λίγο νοῦ
ἀπ' τὸ Εἰκοσιένα,
ὅταν ὀλίγοι ἀπὸ μᾶς
σοῦ ἔσπασαν τὰ μοῦτρα,
καὶ σ' ἔσωσε ὁ Μισιρλῆς
ἐκεῖνος ὁ τσιμπλιάρης;

3. Γιατί δὲν θέλησες, Μωρή,
ἰσότητα νὰ κάμῃς,
καὶ σὲ ἀνάγκασαν προχθὲς
τῆς Ῥούμελης τὰ τέκνα
μὲ μαζεμένη τὴν οὐρὰ
ἀπὸ ἐκεῖ νὰ φύγῃς;

4. Γιατί καὶ τώρα πάλι σὺ
σηκώθηκες 'ς τὸ πόδι,
καὶ τἄβαλες μὲ δυνατοὺς
τοῦ κόσμου ἀφεντάδες
καὶ μάλιστα μὲ τὸ ξανθὸ
τῆς Ἐκκλησιᾶς μας τέκνον;

5. Ἡ χεὶρ σὲ σπρώχνει τοῦ Θεοῦ,
Κακὴ Γρηὰ καὶ στρίγγλα,
νὰ χάσῃς τὴν Ἀνατολή,
σἂν ποὖχασες καὶ τἄλλα,
διὰ νὰ εὕρῃ καὶ αὐτὴ
ἀνάπαυση πιὰ τώρα.

6. Καρφὶ δὲν κάρφωσες ποτὲ
ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια.
μόνο τυράννια καὶ σφαγὴ
ἤτανε ἡ δουλειά σου·
γιαυτὸ καὶ σὲ μισοῦν μικροὶ
καὶ σὲ κλωτσοῦν μεγάλοι.

7. Δὲν θὰ σ' ἀφίσουν νὰ σταθῇς
καὶ θὰ σὲ κάμουν τέλος,
ἕως τὴν Κόκκινη Μηλιὰ
νὰ πᾷς Καταραμένη,
γιὰ νὰ καθαρισθῇ ἡ γῆ
ἀπὸ 'να τέτοιο ἄγος.

Δρ Ἰωσὴφ Γεωργιάδης.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ

(Συνέχεια καὶ τέλος.)

Η ΤΡΕΛΛΑ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ

IV

Καὶ ὁ ἔρως του; Διατί ἀπομακρύνεται ἐδῶ ὁ κόσμος; Ἐκεῖνος ζητεῖ τὴν λατρευτήν του. Παντοῦ τὴν ζητεῖ. Παντοῦ κελαϊδεῖ τὸν πόνον του, καὶ αὐτὴν ζητεῖ νὰ συγκινήσῃ, τὴν πέτραν νὰ ῥαγίσῃ. Ἀρά γε θὰ τὴν εὕρῃ; Καὶ ἡ φωνή του πνίγεται. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ὅμως ποῦ εὑρίσκεται τώρα, ὁ κόσμος ἄγνωστος τὸν τριγυρίζει. Κάτι πρόσωπα ἀφῃρημένα, φυσιογνωμίαι ποῦ δὲν ἐκφράζουν παρὰ κάτι ἀόριστο καὶ χαλασμένο. Ἐρωτᾷ δι' αὐτὸ ποῦ εἶνε; Ὁ ἴδιος δὲν καταλαμβάνει. Κλαίει μόνον καὶ σπάνει τὴν ψυχήν του εἰς συντρίμματα ὡσὰν μαργαριτάρια.

Ἄλλοι περνοῦν καὶ τὸν θωροῦν ὡσὰν ἀγάλματα. Καὶ ἄλλοι ὡσὰν νὰ χαμογελοῦν. Ἄχ! δὲν τὸν αἰσθάνεται κανείς; Ὅλα εἶνε κουφά, ὅπου κτυπᾷ ὁ στεναγμός του!

Μεσ' 'ς τὰ στήθια ἡ συμφορὰ
σἂν τὸ κῦμα πλημμυρᾷ,
σέρνω τὸ βαρύ μου βῆμα
σ' ἕνα μνῆμα!

V

Ἔρχονται στιγμαὶ ποῦ γελᾷ ὁ ποιητής. Πλάττει ὄνειρα, παλάτια. Ἡ κόρη τρεμοσβύνει μέσα στὸ μυαλό του καὶ τοῦ φαίνεται πῶς τὸν φωνάζει. Καὶ ἐνθουσιασμένος τρέχει... ὡσὰν κάτι νὰ θέλῃ ν' ἀγκαλιάσῃ. Ἄχ! εἶνε φάντασμα ποῦ περπατάει. Τὸν βλέπει τότε ὁ καθεὶς καὶ μένει παγωμένος. Νέοι καὶ κορίτσια παύουν γέλια καὶ χαρά. Στέκονται βουβά, θλιμμένα. Τὰ γλυκόφωνα πουλιά, ἡ χρυσὲς ἡ πεταλοῦδες, δὲν ἀναγαλλιάζουν. Παραιτοῦνε τὰ τραγούδια, τὰ λουλούδια. Μαῦρα σύννεφα φορεῖ ὁ οὐρανός, σἂν νὰ κλαίῃ... Καὶ κλαίει ὁ ποιητής:

Σἂν μ' ἁρπάχθηκε ἡ χαρὰ
ποῦ ἐχαιρόμουν μιὰ φορά,
ἔτσι σὲ μιὰν ὥρα...
μεσ' σ' αὐτὴν τὴν χώρα
ὅλα ἄλλαξαν τώρα!

••••

Καὶ ἀπ' τότε ποῦ θρηνῶ
τὸ ξανθὸ καὶ γαλανὸ
καὶ οὐράνιο φῶς μου,
μετεβλήθη ἐντός μου
καὶ ὁ ῥυθμὸς τοῦ κόσμου.

••••

Νέοι καὶ νειαῖς ποῦ περπατοῦν
καὶ φαιδρὰ μὲ χαιρετοῦν,
ἡ φαιδρότης των θὰ λείψῃ
ἅμα ἰδοῦνε νὰ προκύψῃ
ἡ ἰδική μου θλῖψι.

••••

Ὡς καὶ τὰ μικρὰ παιδιά,
ποῦ ἔχουν εὔθυμη καρδιά,
κάμνουν πρόσωπο θλιμμένο

σὰν μὲ βλέπουν νὰ διαβαίνω
τὸν ὡρφανεμένο!

●●●●

Εἰς τὸν πρῖνο, στὴν ἐληά
τὰ γλυκόφωνα πουλιὰ
ποὖνε γιὰ νὰ κελαδοῦνε
καὶ τὸν ἴσκιο μου νὰ ἰδοῦνε,
σιωποῦνε.

●●●●

Κι' ὁ γαλάζιος οὐρανός,
σὰν τὸν βλέπω ὀρφανός,
ὄψι στρέφει.
Φῶς τὰ ὡραῖά του νέφη
δὲν τὰ στέφει.

●●●●

Καὶ ἡ θάλασσα ἡ πλατειὰ
δίχως μάτια, δίχως 'φτιά,
ὅταν νοιώσῃ τ' ἀργό μου βῆμα
ἡσυχάζει πιὰ τὸ κῦμα
σὰν νὰ κλαίῃ...
ἄχ! τί κρῖμα!

●●●●

Στὸ λειβάδι τὸ βαθὺ
ἡ φωνή μου ν' ἀκουσθῇ,
τὰ φαιδρὰ τὰ πεταλούδια
παραιτοῦνε τὰ λουλούδια,
τὰ τραγούδια.

●●●●

Καὶ τὸ ρυάκι ποῦ λαλεῖ
παραμύθια καὶ πλαλεῖ,
στὴν σκιάν μου σὰν διαβαίνει
σιωπᾷ καὶ μένει
καὶ δὲν κραίνει.

●●●●

Καὶ τ' ἀγέρι τὸ φαιδρὸ
εἰς τὸ φύλλωμα τ' ἁδρὸ
σὰν νὰ μὲ νοιώσῃ,
δὲν μπορεῖ πλέον νὰ δώσῃ
ἀρωμάδα τόση.

Ὁ ποιητὴς ἀπηλπίσθη. Δὲν συνάζει τὰ ὄνειρά του πλέον. Ἡ φαντασία του δὲν χρυσώνει τὰ σχέδιά του, οὔτε γλυκαίνει τὰς ἐλπίδας του. Βαρὺς τὸν ἐπλάκωσε χειμῶνας.

Μόν' ὁ ἄγριος βορριᾶς
κρύος, μελανῆς θωρηᾶς
καβαλλάρης, πάνου σ' ἄτι
μοῦ σφυρίζει σ' αὐτὶ κάτι
καὶ διατάττει.

●●●●

«Καὶ ἂν σὲ ἰδῶ παντοτεινά,
εἰς τὸν ψεύστη κόσμο αὐτὸ
τὴν χαράν σου στερημένος
εἶσαι ξένος!»

Ἐλάλησε τότε ἡ μοῖρά του. Εἰς τὸν κόσμον εἶνε ξένος. Ἐλάλησεν ὅμως, ὅταν ὁ ποιητὴς τίποτε δὲν ἐννοεῖ. Ὁ Βιζυηνὸς ἀπέθανε πρὸ πολλοῦ. Κάποια ἄγνωστη δύναμις μόνον τὸν τραβᾷ. Καὶ σύρει τὸ βῆμά του βαρὺ σ' ἕνα σταυρὸ καὶ σ' ἕνα μνῆμα. Κουρασμένος τότε γονατίζει. Μιὰ φωνὴ γλυκόφωνος βαθειὰ — βαθειὰ στὴ γῆ ἀκούει. Ποιός τὸν φωνάζει; Τὴν ἐνόησεν. Ἀγκαλιάζει τὸν σταυρὸν καὶ κοιμᾶται στὸ πλευρόν της.

Μεσ' στὰ στήθια ἡ συμφορὰ
σὰν τὸ κῦμα πλημμυρᾷ,
σέρνω τὸ βαρύ μου μνῆμα
σ' ἕνα μνῆμα...

●●●●

Τὸν σταυρὸ τὸν ἀψηλὸ
ἀγκαλιὰ γλυκοφιλῶ,
τὸ μυριάκριβο ὄνομά της,
κι' ἀπ' τὰ χώματά της
ἡ φωνή της ἡ χρυσῆ
μὲ καλεῖ «ἔλα καὶ σὺ»
δίπλα στὸ ξανθὸ παιδί σου
καὶ κοιμήσου!»

Ν. Βασιλειάδης.

Γ. Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ (Κυριακίδου).

ΔΗΜΗΓΟΡΙΩΝ ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ
ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

(Δημοσίευσις Ἰωσὴφ Γεωργιάδου).

Ἀπὸ τοὺς ἐργασθέντας ἐν Τραπεζοῦντι διευθυντὰς τοῦ Φροντιστηρίου αὐτῆς, ἐργασθέντας διὰ τὴν ἐμφύσησιν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς τῆς ἰδέας ὅτι εἶναι Ἕλληνες καὶ πρέπει νὰ ἔχουν φρονήματα ἑλληνικά, τὴν μᾶλλον ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει ὁ Γ. Κ. Παπαδόπουλος (Κυριακίδης), γέννημα καὶ θρέμμα τῆς Ἀργυρουπόλεως, ἐκπαιδευθεὶς ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἐν Ἀθήναις, ἀγαπητὸς γενόμενος τοῖς τε ἄλλοις τότε διδασκάλοις τοῦ γένους, καὶ μάλιστα Κωνσταντίνῳ Οἰκονόμου τῷ ἐξ Οἰκονόμων, ἐργασθεὶς ἐν τῇ πατρίδι του καὶ ἐν Τραπεζοῦντι ἐπὶ ἔτη πολλὰ συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως, καὶ ἀποθανὼν τέλος ἐν Πειραιεῖ. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος, μολονότι μέγα ἔργον ἔπραξεν ἐν Πόντῳ, κινδυνεύει νὰ λησμονηθῇ, διότι τὸ μὲν εἰρημένον ἔργον του συνεπλήρωσαν ἄλλοι διευθυνταὶ καὶ διδάσκαλοι, αὐτὸς δὲ ἐπειδὴ ἀπέθανε ἄγαμος δὲν ἄφηκε διαδόχους διὰ νὰ συνεχίσουν τὸ ὄνομά του, τὰ δὲ γραπτά του διεσκορπίσθησαν ἀνέκδοτα, χωρὶς νὰ λάβῃ τις τὴν ὄρεξιν νὰ τὰ τυπώσῃ, διὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος αὐτὰ τὰ πνευματικά του τέκνα καὶ συγχρόνως διὰ νὰ φωτισθῇ ἀπὸ αὐτά.

Ἡμεῖς εὐτυχήσαντες νὰ κατέχωμεν μερικὰ ἀπὸ χειρόγραφά του, προβαίνομεν εἰς τὴν διὰ τοῦ παρόντος περιοδικοῦ φύλλου ἔκδοσιν τεμαχίων τινῶν. Πῶς δὲ εἰς περιοδικὸν προωρισμένον εἰς ψυχαγωγίαν τῶν ἀναγνωστῶν ἀποφασίζομεν νὰ δημοσιεύσωμεν βαρεῖαν φιλολογικὴν ἐργασίαν, τοῦτο θέλω νὰ φανερώσω τώρα.

Ἐπειδὴ τὸ παρὸν περιοδικὸν κατὰ τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον φέρει, πρέπει νὰ πραγματεύεται πράγματα ἀνήκοντα εἰς τὴν χώραν ἡμῶν, καὶ μόνον ταῦτα νὰ πραγματεύεται, διότι εἶναι ἀπειράριθμα, ἕπεται ὅτι τὸ περιοδικὸν τοῦτο πρέπει νὰ περιέχῃ καὶ τὰ κατὰ τὸν Γ. Κ. Παπαδόπουλον. Πρέπει δηλαδὴ τὸ περιοδικὸν νὰ περιέχῃ φυσικὴν γεωγραφίαν τῆς χώρας, ἐθνογραφίαν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον, ὀρυκτολογίαν, ζῳολογίαν, γεωργίαν, ἐμπορίαν, συγκοινωνίαν, γράμματα, ἐπιστήμας, τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων διὰ παιδείαν ἢ διὰ πολεμικὴν ἀρετήν, καὶ ἔπειτα τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ τὰς συνηθείας. Ἀλλὰ μάλιστα πρέπει νὰ περιέχῃ τὰ περὶ Παρθενίου Μεταξοπούλου, Γεωργίου Ἀμιρούτζη, Βησσαρίωνος τοῦ Καρδηναλίου, Σεβαστοῦ τοῦ Κυμηνίτου καὶ τῶν ἄλλων λογίων καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου Ξιφιλίνου, καὶ τῆς ἐνταῦθα ἐλεύσεως τοῦ Βουλγαροκτόνου, καὶ τέλος περιγραφὴν τῆς πρώτης ἁλώσεως κατὰ τὰ σῳζόμενα κείμενα καὶ τῆς δευτέρας καθ' ἡμᾶς ἁλώσεως. Βεβαίως ὅσον λεπτομερέστεραι εἶναι αἱ περιγραφαὶ αὗται, καὶ μάλιστα ἡ περιγραφὴ τῆς δευτέρας ἁλώσεως, τόσον καὶ ἀγαπητότεραι θὰ εἶναι.

Ἀπὸ τοιούτων ἰδεῶν ὁρμώμενος ἀπεφάσισα νὰ δημοσιεύσω καθὼς εἶπα ἀνωτέρω τινὰ ἀπὸ τὰ γραπτὰ τοῦ Γ. Κ. Παπαδοπούλου. Ἐὰν δὲ ὁ Θεός μοῦ χαρίσῃ ζωήν, θὰ δημοσιεύσω ὕστερον καί τινα μέρη ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Σεβαστοῦ καὶ τῶν ἄλλων παλαιοτέρων λογίων.

Δρ Ἰωσὴφ Γεωργιάδης.

Δημηγορίαι Κερκυραίων καὶ Κορινθίων.

Ὑπόθεσις. Α.' § 32—43 *

Ἡ παροῦσα δημηγορία τῶν Κερκυραίων καὶ ἡ ταύτῃ ἑπομένη τῶν Κορινθίων ἀπηγγέλθησαν κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 443' π. χ. ἐν Ἀθήναις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ὑπὸ τῶν Κερκυραίων καὶ Κορινθίων πρέσβεων μετὰ γὰρ τὴν ἐπ' Ἀκτίῳ τῆς Ἠπείρου ναυμαχίαν ἐν θέρει τοῦ 434 π. χ. Κερκυραίων καὶ Κορινθίων οἱ Κορίνθιοι ἡττηθέντες τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτὸν πάντα παρεσκευάζοντο στόλον κράτιστον ἐπὶ Κερκυραίους· ὃ οὗτοι ἀκούοντες ἐφοβοῦντο, οὐδενὸς τῶν Ἑλλήνων ἔνσπονδοι ὄντες οὐδὲ ξύμμαχοι. Διὸ πέμπουσι μὲν πρέσβεις οὗτοι εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν τούτων ξυμμαχίαν καὶ ἐπικουρίαν αἰτήσοντας, πέμπουσι δὲ καὶ οἱ Κορίνθιοι ἀντεροῦντας ἐκείνοις καὶ τὴν παραδοχὴν τῆς αἰτήσεως ἀποκωλύσοντας, φοβούμενοι μὴ τὸ Ἀθηναίων προστεθὲν τῷ Κερκυραίων ἐμπόδιον αὐτοῖς γένηται τῆς ἐπιτυχοῦς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου. Οἱ οὖν Ἀθηναῖοι ἀκούσαντες ἑκατέρων τῶν πρέσβεων, δὶς εἶτα ἐκκλησιάσαντες τῇ μὲν προτέρᾳ τοὺς λόγους τῶν Κορινθίων ἀπεδέξαντο, τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὅμως μετέγνωσαν καὶ σύμμαχοι μὲν οὐκ ἐγένοντο τοῖς Κερκυραίοις ὥστε τὸν αὐτὸν φίλον καὶ πόλεμον ἔχειν, ἐπιμαχίαν δὲ ἐποιήσαντο «*ἀλλήλοις βοηθεῖν ἐάν τις ἐπὶ Κέρκυραν ἴῃ ἢ Ἀθήνας ἢ τοῖς τούτων ξυμμάχοις,*» ὅ ἐστι συνωμολόγησαν τοῖς Κερκυραίοις συμμαχίαν ὄχι ἐπιθετικὴν ἅμα καὶ ἀμυντικήν, ἀλλὰ μόνον ἀμυντικήν. Τοῦτο δὲ δι' οὓς λόγους ἐκτίθησιν ἔπειτα § 44 ὁ ξυγγραφεύς.

Ἀμφότεροι δ' οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι μὲν τραχεῖς καὶ στρυφνοὶ τὴν γραμματικὴν κατασκευὴν κατὰ τὸ ἰδίωμα τοῦ Θουκυδίδου, τεχνητῶς δὲ ἢ ρητορικῶς ἐξεταζόμενοι εἰσὶν οἱ ἁπλούστατοι ἅμα καὶ πρακτικώ-

* Ἐγράφησαν ἀπὸ τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1871 — 30 Ἀπριλίου 1872.

τατοι τῆς ὅλης ξυγγραφῆς καὶ ὡς ἄριστα εἰκονίζουσι καὶ χαρακτηρίζουσι τὰ τε λεγοντα πρόσωπα καὶ τὰ τότε πολιτικὰ πράγματα. Ἀνάγονται δὲ εἰς τὸ γένος τῶν συμβουλευτικῶν πολιτικῶν λόγων, ὄντες ὁ μὲν προτρεπτικός, ὡς αἰτούντων καὶ παρακελευομένων τῶν Κερκυραίων τοῖς Ἀθηναίοις συμμαχίαν ἅμα καὶ ἐπιμαχίαν αὐτοῖς ποιήσασθαι, ὁ δ' ἀποτρεπτικός, ὡς συμβουλευόντων τοῖς Ἀθηναίοις τῶν Κορινθίων τἀνάπαλιν μὴ δέχεσθαι εἰς τὴν ἑαυτῶν ξυμμαχίαν τοὺς Κερκυραίους ἀδικοῦντας. Ὑπόθεσις δὲ ἀμφοτέρων ἐστὶν ἡ ξυμμαχία ἡ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ βοήθεια, τῆς μὲν τῶν Κερκυραίων ὅτι δίκαιόν ἐστι καὶ ὠφέλιμον ξυμμαχεῖν αὐτοῖς καὶ ἀμύνειν Ἀθηναίους, τῆς δὲ τῶν Κορινθίων ὅτι ἀδικήσουσιν ἅμα δὲ καὶ ἑαυτοὺς βλάψουσιν Ἀθηναῖοι ἢν δέξωνται συμμάχους τοὺς Κερκυραίους καὶ ἐπιβοηθῶσιν. Ἡ δὲ στάσις ἐν ἑκατέροις τοῖς λόγοις ἐστὶ ποιότης· ἐν ἑκατέροις γὰρ ἐξετάζεται καὶ δεικνύεται τὸ πρᾶγμα, ἡ ξυμμαχία, ὁπότερόν ἐστὶ δίκαιον ἢ ἄδικον καὶ ὠφέλιμον ἢ βλαβερόν, τῶν μὲν Κερκυραίων ἐπιδεικνυμένων τὴν ξυμμαχίαν ὡς δικαίαν τε καὶ ὠφέλιμον τοῖς Ἀθηναίοις ἐσομένην, τῶν δὲ Κορινθίων τἀνάπαλιν ὡς βλαβερὰν καὶ ἄδικον. Κεφάλαια δὲ τοῦ λόγου ἑκατέροις δύο, τὸ ὠφέλιμον καὶ τὸ δίκαιον καὶ νόμιμον· ἀλλὰ τοῖς μὲν Κερκυραίοις κρεῖττον τὸ ὠφέλιμον τοῦ δικαίου καὶ νομίμου, τοῖς δὲ Κορινθίοις ὑπερέχον ἐστὶ τὸ δίκαιον καὶ νόμιμον τοῦ ὠφελίμου· οἱ μὲν γὰρ Κερκυραῖοι διισχυρίζονται ὡς μεγάλα ὠφεληθήσονται οἱ Ἀθηναῖοι παρέχοντες αὐτοῖς τὴν ξυμμαχίαν, εὐγνώμονάς τε κατασκευάζοντες καὶ τὴν μεγάλην ναυτικὴν αὐτῶν δύναμιν προσκτώμενοι καὶ ξυνεπίκουρον ἐν τῷ ὅσον οὔπω ἐπομένῳ πολέμῳ τῷ πρὸς Πελοποννησίους ἕχοντες, μεγάλα δὲ τοὐναντίον βλάψονται ἢν περιίδωσι σφᾶς ὑπὸ τοὺς Πελοποννησίους γενομένους, καὶ πρὸς τούτοις οὐδὲ ἀδικήσουσιν οὐδὲ λύσουσι τὰς πρὸς Πελοποννησίους σπονδάς· οἱ δὲ Κορίνθιοι τἀνάπαλιν ἀντιλέγουσιν ὅτι ἀδικήσουσί τε οἱ Ἀθηναῖοι, ἀνδράσιν ἀδίκοις καὶ τὰ ἀποικιακὰ νόμιμα παραβαίνουσι βοηθοῦντες καὶ παρὰ τὰς σπονδὰς δεχόμενοι ξυμμάχους, καὶ τὸν νόμον τῆς ἐπεμβάσεως καταστήσουσι μᾶλλον ἐπὶ βλάβῃ τῇ ἑαυτῶν, πρὸς δὲ καὶ ἀγνώμονες δειχθήσονται.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΝ

Δημοσιεύομεν σήμερον ἓν διήγημα τοῦ Α. Καρκαβίτσα, «**τὴν Πατρίδα**». εἶναι ἀπὸ τὰ πατριωτικώτερα διηγήματα τοῦ ἐπιφανοῦς λογογράφου. Εἰς τὴν ἐποχήν μας, ὅπου πνέει ὁ ἀπαίσιος λὶψ τοῦ ὑλισμοῦ καὶ ἀπειλεῖ νὰ ἀποξηράνῃ κάθε ἰκμάδα εὐγενείας καὶ ἀνθρωπισμοῦ ἡ δημοσίευσις τοιούτων λογοτεχνημάτων δὲν εἶναι νομίζομεν ὅλως ἀνωφελής.

Ὁ Ἀνδρέας Καρκαβίτσας μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Ἀλεξ. Παπαδιαμάντη εἶναι οἱ δύο στυλοβάται τῆς ἑλληνικῆς διηγηματογραφίας. Ἀνύψωσαν τὸ διήγημα εἰς περίβλεπτον λογοτεχνικὸν εἶδος ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐδίδαξαν τὸν νεώτερον Ἕλληνα ὅτι ὀφείλει εἰς τὴν μελέτην **ἑαυτοῦ** πρὸ παντὸς νὰ στρέψῃ τὴν προσοχήν του, ἂν θέλῃ τι γενναῖον νὰ κατορθώσῃ. Ὁ Παπαδιαμάντης καὶ ὁ Καρκαβίτσας ἀνέλυσαν τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν εἰς τὰ στοιχεῖά της, ἐμελέτησαν καὶ ἐζωγράφησαν τὴν ἑλληνικὴν φύσιν καὶ μᾶς παρέχουν ζωηρὰς συγκινήσεις μὲ τὴν δύναμιν τῆς τέχνης των. Ὁ Καρκαβίτσας ἔγραψε σειρὰν διηγημάτων καὶ ἐξέδωκε συλλογὰς ὑπὸ τοὺς τίτλους ***Διηγήματα, Λυγερή, ὁ Ζητιᾶνος, Παλιὲς Ἀγάπες, Λόγια τῆς Πλώρης καὶ Ἀρχαιολόγος.*** Ὁ Καρκαβίτσας ἐσπούδασεν εἰδικῶς Ἰατρικὴν καὶ ἐχρημάτισεν ἰατρὸς εἰς τὰ ἀτμόπλοια τῆς Πανελληνίου Ἑταιρείας τὰ ὁποῖα, ὡς γνωστόν, ἐταξίδευον ἄλλοτε καὶ εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, ἀλλὰ τὴν δόξαν του ὀφείλει ὄχι εἰς τὴν τέχνην τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀλλὰ εἰς την λογογραφικήν του δεινότητα. Τὰ ἔργα του διακρίνονται πρὸ παντὸς διὰ τὴν δύναμίν των. Κρατοῦν τὸν ἀναγνώστην διαρκῶς εἰς στάσιν προσοχῆς καὶ βαθεῖαν ἐμποιοῦν εἰς αὐτὸν ἐντύπωσιν μὲ τῆς περιγραφῆς τὴν ζωηρότητα καὶ τῆς λεκτικῆς συνθέσεως τὴν πλαστικότητα.

Η ΠΑΤΡΙΔΑ

Στὴ Ρούμελ' εἶν' ἡ λεβεντιὰ
καὶ στὸ Μωριὰ εἶν' ἡ γνώση.

— Μωρ' ἐσὺ 'σαι, Πέτρο;

— Γιωργάκη ἐσύ!

Καὶ μὲ τὸ σπιθοβόλημα τῶν ματιῶν ποὺ ἔδειχνε τὴν ἐλπίδα τῆς ψυχῆς, μὲ τὴν ἀποφασιστικὴ ροπὴ ποὺ φανέρωνε τὴν ἀνυπομονησία τῶν νεύρων, μὲ τὸ τρεμούλιασμα τῆς φωνῆς ποὺ πρόδινε τῆς σάρκας τὴ συγκίνηση, ἄνοιξαν τὰ χέρια καὶ ρίχτηκαν στὴν ἀγκαλιὰ ὁ ἕνας τ' ἀλλουνοῦ. Καὶ ἀπὸ τὸν τόσο λαὸ ποὺ περνοδιάβαιν' ἔξω στὸ λιθοστρωμένο δρόμο τῆς Σπηλιᾶς, τοὺς Ἑβραίους ποὺ ξυπόλυ-

τοι κουβαλούσανε τ' ἀσκιὰ ἀπὸ τὸ τελωνειον· τοῦ ψωμᾶ καὶ τοῦ μανάβη καὶ τοῦ κουρέα ποῦ ἔκραζαν μὲ ξεφωνητὰ τοὺς πελατες· τοῦ σαράφη ποῦ μπροστὰ στὸ τραπεζάκι του ἔπαιζε τὰ τάλλαρα, βασανίζοντας μὲ τὸν ἦχο καὶ τὴ λαμπρότη τους τον ἀντικρυνὸ μπαλωτή, κανεὶς οὔτε πρόσεξε, οὔτε ἦταν ἱκανὸς νὰ αἰσθανθῇ τὴ λαχτάρα ποῦ εἴχαν στὸ ἀγκάλιασμά τους οἱ δύο ἐκεῖνοι φιλοι.

Ἐδῶ καὶ πέντε λεπτὰ πρὶν ὁ ἕνας δὲν ἐγνώριζε τὸν ἄλλον. Ὁ Γιωργάκης Λαμπρόπουλος καθότανε ἀνάμεσα στὶς πραμάτιες του, στὰ σαρώματα καὶ τὰ σκοινιά, τὶς στοίβες τῶν κεφαλοτυριῶν καὶ τοὺς σωροὺς τῶν γυαλικῶν, τοὺς ὤμους στηρίζοντας στὴ κάσσα του, τὸ κεφάλι μισογυρμένο, τὰ μάτια μισοκλεισμένα, κάτω ἀπὸ τὴν πλέχτρα τῶν σκόρδων καὶ τοῦ κεράτου, σὰν πολεμιστὴς ἀνάμεσα στὶς δάφνες τῆς νίκης του, κάτω ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη σημαία του. Καθὼς ὅμως ἐπάτησε στὸ κατώφλι ὁ Πετρολέτσος ψηλός, λεβεντόκορμος, ξεσκλιάρης μὰ μεγαλόπρεπος, ζητῶντας ἕνα δόβολο τυρὶ νὰ κολατσίση, σὰν νὰ πλάκωσε ὁ ἥσκιος του τὸν μπακάλη, ἐσήκωσε τὸ κεφάλι καὶ ἡ φωνὴ συγκλόνισε γιὰ μιᾶς τ' ἀποκαρωμένα νεῦρα του. Σὰν ἀστραπὴ ἐπέρασε στὸ νοῦ του ἡ ὑποψία πῶς κάπου τ' ἀπάντησε τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο, κάπου τὴν ἄκουσ' ἐκείνη τὴ φωνή, πῶς τ' ἀγάπησε ἄλλοτ' ἐκεῖνο τὸ κορμί. Ἡ φαντασία του ἄρχισε νὰ πλέκη τὴν κλωνὰ τῆς φωτεινὴ στὰ περασμένα, παντοῦ ψηλαφῶντας καὶ πασπατεύοντας, στὰ κλώσματα καὶ τὰ παραστρατίσματα τῆς ἑδδομηντάρικης ζωῆς του. Νεκροὺς ἐξέθαψε ἀπὸ τὰ μνήματα, ξανάνιωσε γερόντους, ἔσυρε σὲ λύπες καὶ σὲ χαρές, σὲ φιλίες καὶ σ' ἔχθριτες, σὲ γάμους καὶ σὲ νεκροπομπές· μὰ δὲν κατώρθωσε ἄλλο παρὰ νὰ ζαλιστῇ καὶ νὰ πονέση γιὰ τὰ χρόνια ποῦ ἔφυγαν, γιὰ τὰ παθήματα τοῦ τὸν τῦραν. Ἄξαφνα ἐπέταξε μπροστὰ του ξανθομούστακος καὶ γαλανομάτης παλλ κεράς. ὁ Πετρολέτσος, ὁ φίλος του, ὁ ἀδερφός του! Καὶ τώρ' ἀνάμεσα στὸ μαγαζὶ οἱ δυὸ φίλοι, ψαρομαλλιδες, σαρακοφαγωμένοι, σφιχταγκαλιάζονται καὶ συχνοφιλιῶνται μὲ τὰ δάκρυα βρυχη στα ματια.

— Μωρ' ἐσύ' σαι, Πέτρο;

— Γιωργάκη ἐσύ!

Τέλος χωριστήκανε κι ὁ ἕνας ἐκοίταξε τὸν ἄλλον μὲ περιέργεια. Μεγάλη ἀπορία ζωγραφίθηκε στὰ πρόσωπά τους, νὰ μὴν ἠμποροῦσαν νὰ καταλάβουν πῶς ἔγινε κι ἀπὸ τὰ σπαρταριστὰ νιάτα γκρεμίστηκαν γιὰ μιᾶς στ' ἄχαρα γεράματα.

— Καημένε, γεράσαμε! εἶπε ἀργοκουνῶντας τὸ κεφάλι ὁ Λαμπρόπουλος.

— Γεράσαμε κι ἀλλάξαμε! ἐπρόσθεσεν ὁ Πετρολέτσος πικραμένος· σωστὸς Κορφιάτης μοῦ φαίνεσαι.

Καὶ σφουγγίζοντας μὲ τὸ μανικοπουκάμισο τὰ δάκρυά του, ἐκοίταζε καὶ ξανακοίταζε τὸ φίλο του, σὰν νὰ ζητοῦσε κάτω ἀπὸ τὸ βαρὺ ἐκεῖνο σῶμα, τὸ στρογγυλὸ κεφάλι, τὰ κρεμαστὰ φρεσκοξουρισμένα μάγουλα, τὸν παχὺ λαιμό, τὸ λεφτοκαρωμένο παλιό του σύντροφο· σὰν νὰ ζητοῦσε κάτω ἀπὸ τὴν ὑγρὴ καὶ σουρτὴ μιλιὰ τοὺς στρογγυλοὺς μωραΐτικους ἤχους· σὰν νὰ ζητοῦσε τὸν ἀλαφρὸ ἀέρα τοῦ κορμιοῦ καὶ τῶν ματιῶν, τὸ σπιθοβόλημα καὶ τὸ διαβολικὸ χαχαγχαχαχητὸ τοῦ προσώπου, κάτω ἀπὸ τὴν νυσταγμένη ἔκφραση ἑνὸς Κορφιάτη νοικοκύρη.

— Μωρ' ἐσύ 'σ' ὁ Γιώργος ποῦ τά'βαλες μ' ὅλους τοὺς κοντοστάμπελους στὴν Ὀβριακή! ἐφώναξε δυσκολόπιστος.

Ἦρθε στὸ νοῦ του ἄξαφνα ἡ πρώτη φορὰ ποῦ γνωριστήκανε μέσα στὴν Ὀβριακή, στὸ φοβερὸ καυγᾶ. Ὁ Πετρολέτσος ἀπὸ μικρὸς στὸ νησί, ὅταν ὁ πατέρας του ἐπέρασε συφάμελος ἀπὸ τ' Ἀργυρόκαστρο, φεύγοντας τὴ λύσσα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ· ὁ Λαμπρόπουλος φευγάτος ἀπ' τὸν Κάμπο τῆς Γαστούνης γιὰ νὰ γλυττώση ἀπὸ τοὺς μαχαιράδες τοῦ δημογέροντα· ἦταν ἀδύνατο νὰ γνωριστοῦν στὸν ξένον τόπον ποῦ τὸν ἔσφιγγε κ' ἐκεῖνον τοῦ Σουλτὰν Θωμᾶ ἡ ἀλύγιστη παλάμη; Ὅμως ὅσα φέρν' ἡ ὥρα δὲν τὰ φέρει ὅλος ὁ χρόνος. Ὁ Μωραΐτης στὸν καυγᾶ ἐκεῖνον ἔδειξε φοβερὴ παλληκαριά. Ξαρμάτωτος, μ' ἕνα πόδι σκαμνιοῦ στὸ χέρι ἐρρίχτηκε στὴν ἀρματωμένη ἐξουσία, ἄνοιξε κεφάλια, ἐτσάκισε κόκκαλα καὶ τέλος τοὺς σκόρπισεν ὅλους. Ὁ Ρουμελιώτης ἀπὸ φυσικό του σεβασμὸ πρὸς τὴν παλληκαριά, ἔκρυψε τὸ Μωραΐτη στὸ μαγαζί του, χωρὶς νὰ συλλογιστῇ πῶς ἂν τὸν εὕρισκαν, θὰ στέλνανε κ' ἐκεῖνον στὰ Φορτιά. Κατώρθωσαν ὅμως νὰ μὴν ἀνακαλυφτοῦν κ' ἔμειναν αἱματοχειλισμένοι οἱ κοντοσταμπέλοι καὶ φίλοι ἀχώριστοι οἱ δύο νέοι. Μὰ τώρα πῶς ἠμποροῦσε νὰ πιστέψῃ ὁ Πετρολέτσος ὅτι τὸ πιθάρι ποῦ κάθηται μπροστά του εἶν' ἐκεῖνος ὁ παλληκαρᾶς; Καὶ πάντα ἴδιος, ὅπως στὰ νιάτα καὶ στὰ γεράματα εἶν' ἕτοιμος νὰ σωριάση θαυμαστικὰ γιὰ τὸ ἀντραγάθημα ἐκεῖνο. Ἡ παλληκαριὰ ὅσα χρόνα κι ἂν περάσουν δὲν παλιώνει. Μὰ ὁ Λαμπρόπουλος τοῦ ἔκοψε τὴν φόρα:

— Ἄς τα τώρα, περάσανε· εἶπε δυσαρεστημένος· παλαβομάρες παιδιάτικες· ὅλο παλαβομάρες! . . . Καὶ σὺ πῶς βρίσκεσαι; τί γένισαι

— Ἄ! εἶπε μὲ ἀδιαφορία μεγάλη· βουκόλος γυρίζω . . . Ἀμ' ἐσύ;

— Ἔχω τάλλαρα! .

— Μωρὲ τί λες! ἀλήθεια; ἐφώναξε ὁ Πετρολέτσος μὲ χαρά. Μπράβο! Μὰ πῶς μωρ' ἀδερφέ, πῶς! . . .

— Πῶς; μὲ ἀγῶνες καὶ κόπους. . . . Γιὰ φαντάσου πόσα χρόνια εἶνε ποῦ χωρίσαμε!

— Θυμᾶμαι κ' ἐγώ! . . . Σὰν ἔφυγα γιὰ τὸν πόλεμο ἐσύ πουλοῦσες σαποῦνι στὰ καντούνια.

— Τί καλὰ ποῦ δὲ σ' ἄκουσα νὰ 'ρθῶ μαζί σου! Τί ἀπόχτησες μὲ τὰ τρεχάματά σου; Πές μου, ἔχεις τίποτα;

— Μπᾶ· ὅ,τι φορῶ κλέφτη δὲν φοβᾶμαι.

Καὶ μ' ἕνα βεργολύγισμα περήφανο, ποῦ δὲν τὸ ἔκανε χρυσοφορεμένο βασιλόπουλο, ἔδειξε ὁ Ρουμελιώτης τὰ τρυπημένα του γουρνοτσάρουχα, τὶς ξηλωμέναις σκάλτσες του, τὴ λερὴ καὶ ξεσκλισμένη φουστανέλλα του, τὰ ξεσχισμένα μεϊντανογέλεκα καὶ τὸ λιγδωμένο φέσι του. Ἔδειξε ἀκόμη στὴ μέση του τὸ σιλάχι μαῦρο, καταζαρωμένο, μὲ τὸ ξύγγι ἀπάνω του σὰν λέπια ψαριοῦ, μὲ τὸ μαυρομάνικο λάζο μέσα καὶ δυὸ — τρεῖς ἀλυσίδες ποῦ βαστούσανε δεξιὰ τὴν ἀσημοσουγιὰ κ' ἕνα λωρὶ μισολυωμένο ἀριστερὰ μὲ τρεῖς τοκάδες — μοναχὴ ἀρματωσιὰ καὶ στολίδια του.

— Καὶ βαστιέσουνα καλὰ σὰν ἔφυγες· εἶπε κουνῶντας τὸ κεφάλι ὁ Λαμπρόπουλος· τὸ ψωμάτικό σου στὴν Πόρτα Ριάλα ἔκανε δουλειά· εἶχες ὅλη τὴν Ὀβριακὴ ἀπάνου σου· ἂν βάσταγες κεφάλι τώρα θὰ εἶχες μηχανὲς καὶ θὰ ταΐζες ὅλη τὴ χώρα. Ψεσινὸς ἄνθρωπος ὁ Μεϊντάνης κ' ἔχει ἑκατομμύρια . .

— Καὶ δὲ θἄχανα τοὺς γονιούς μου! . . ἐπρόσθεσε ὁ Πετρολέτσος, στηλώνοντας τὸ βλέμμα στὸν κούφιον ἀέρα, σὰν νὰ ἤθελε ν' ἀνασκαλίση τὰ περασμένα.

— Οἱ γονιοί σου! ἐφώναξε ὠργισμένος ὁ Λαμπρόπουλος, οἱ γονιοί σου! διακονιὰ βγήκανε! τὸ ξέρεις ποῦ βγῆκαν διακονιά! . . Ἀκοῦς ὁ Πετρολέτσος διακονιά! ἀκοῦς ἡ βαφτισημιὰ τοῦ Τζαβέλλα διακονιά! . Καὶ στο τέλος ὁ πατέρας σου γύριζε παλαβὸς στὸ Μαντοῦκι, παίγνιο τοῦ κόσμου κ' ἡ μάνα σου ἔπεσε στὴ Γαρίτσα καὶ πνίγηκε . . .

— Σώπα γιὰ ὄνομα Θεοῦ! Σώπα! . εἶπε ὁ Πετρολέτσος, κουνώντας τὰ χέρια καὶ γυρίζοντας τὰ μάτια, λὲς κ' ἤθελε νὰ διώξη φοβερὸν φάντασμα.

Μὰ ὁ Μωραΐτης, σὰν νὰ τὸν ἔπιασε ὁ πειρασμὸς ἐκεῖνος της φυλῆς του νὰ γελάση μὲ τὴν ἀπελπισία τοῦ ἄλλου, νὰ φανῆ πῶς εἶν' ἔξυπνος, πῶς ὅλα μὲ τὴν τσαχπινιά του τὰ καταφέρνει καὶ πῶς οἱ ἄλλοι χαντακώνονται σὲ φαντασίες μόνον, ἄρχισε μὲ περισσότερο θυμό:

— Τί τσώπα μωρέ, τί τσώπα! Ἀ δὰ δὲ σ' τάλεγα, ὁ κακόρκος, ἀπὸ τότες: — Μωρὲ κάτσε καὶ τήρα τὴ δουλειά σου! καλὰ καθόμαστ' ἐδῶ· λευτεριὰ ἔχουμε μὲ τσ' Ἐγγλέζους».

— Μὰ τ' ἀδέρφια μας . . . ἡ Πατρίδα

— Τί Πατρίδα; ποῦ σὲ εἶδε σένα ἡ Πατρίδα, ποῦ τὴν ξέρεις; τάϊσε τοὺς γονιούς σου ποῦ πεινοῦσαν; . . ἐσένα σὲ τάϊσε! . . . Μὰ νὰ εἰπῆς ἦταν καὶ τὸ μυαλό — παιδιάτικο μυαλό! ἐπρόσθεσε μαλακώτερος ὁ Μωραΐτης. Νά, ἐγὼ ποῦ σοῦ μιλῶ ἔτσι, δὲ μπῆκα στὸ καράβι μὲ τσοὺ Παργινοὺς νὰ καταιβῶ στὴ φωτιά;

— Ἀ! ἔκαμε ὁ Πετρολέτσος, κοίταζοντας τὸ φίλο του κατάματα, σὰν νὰ ἔλεγε: Βλέπεις; δὲν ἔχω ἄδικο· ἡ πατρίδα πάντα πατρίδα εἶναι· πονιέται! » . /

— Ναίσκε· ἐξακολούθησ' ἐκεῖνος χωρὶς νὰ τὸν προσέξη, πῆγε τότενες ὁ Κυριακούλης νὰ βρέση τσ' Ἀρβανιτάδες στὸ Φανάρι καὶ πήγαμε νὰ τσοὺ διώκουμε ἀγιοῦτο. Μὰ ὥσπε νὰ φτάσουν' ἐκεῖ φινίρισε ὁ πόλεμος. Οἱ Μανιᾶτες μὲ τὸ λείψανο τοῦ Κυριακούλη κατεβήκανε στὸ Μισολόγγι· μὰ ἐγὼ κατάλαβα πῶς δὲν ἤμουν γιὰ πόλεμο· τὸν ἔκοψε ὁ Ρουμελιώτης· βα ἐσαμε τοὺς Τούρκους στὸ Μωριᾶ ἦταν ἄμετροι Τουρκιὰ καὶ λιγοστοὶ ἐμεῖς μὰ διαλεγμένοι· βαστάξανε καλὰ οἱ ὀχτροὶ μὰ στὸ τέλος τσακίσανε . Ὤχ, μάτια μου, θέρο ποῦ στὸν κάναμε!

Κ' ἔρριξε τὰ μάτια του μακριὰ πέρινα, λὲς κ' ἤθελε νὰ φωτίση τὰ περασμένα, μὲ θριαμβευτικὴ ἔκφραση στὴ μαραμένη του ὄψη. Εἶχε τὰ δασιὰ του φρύδια σμιχτά· ἔσκαζε τὸ ρουθοῦνι σὰν νὰ μυριζότανε τὴ μπαρούτη τῆς μάχης· κουνοῦσε τὰ χέρια σὰν νὰ ἦτανε δεξιὸ-δεξιὰ σπαθιὲς θανατοφόρες κ' ἔβλεπε τώρα νὰ φεύγουν τοὺς ἐχτροὺς καὶ νικήτριες τὴν Πίστη καὶ τὴν Πατρίδα. Τὰ λόγια τοῦ φίλου του, τὸ Φανάρι, ὁ Κυριακούλης, οἱ Ἀρβανίτες, λόγι' ἀλησμόνητα στὴ ζωή του γιατ' ἦταν τῆς ζωῆς του τ' ὄνειρο, ἐστέγνωσαν εὐθὺς τὰ δάκρυα του, ἔδιωξαν ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια του τὸ φαρμάκι καὶ τὸν φέρανε πάλι στὴν πρώτη του θέση, ποῦ δὲν ἤθελε ν' ἀφήση παρὰ νεκρός. Μα ὁ Λαμπρόπουλος, κλωθογυρίζοντας κι' αὐτὸς στὰ περασμένα, περήφανος γιὰ τὸ κατόρθωμά του, ἐξακολούθησε χωρὶς νὰ τὸν προσέξη:

— Στσοὺ Παξοὺς, ποῦ λές, ηὗρα δυὸ καλοὺς συντρόφους. ἄξιοι ἄνθρωποι· δὲ χανόντουσαν σὲ λόγια. Βρίσκουμ' ἕνα καϊκάκι καὶ τραβοῦμε στὰ σκαλώματα τοῦ Μωριᾶ καὶ τὰ πόρτα τσὴ Ρούμελης. Ἐκεῖ μᾶς ἀγιουτάρισε ἡ τύχη στὰ γερά! Ἤβλεπες στσοὺ ἔρμους κάβους καὶ στὰ περγιάλια γυναῖκες, ἄντρες, παιδιά, κατατρεγμένους ἀπὸ τὸ τούρκικ' ἀσκέρι. Ἅμα μᾶς ἀγνάντευαν ἀρχινοῦσαν τὰ σενιάλα νὰ τσοὺ πάρουμε, νὰ τσοὺ περάσουμε στὰ ξερονήσια τοῦ Κάλαμου. Κ' ἐδίναν ὅ,τ' εἶχαν: δαχτυλίδια διαμαντένια, ζουνάρια ἀξετίμωτα, μεταξωτὰ καὶ λαχούρια ὅ,τι ἅρπαξαν ἀπὸ τὰ σπίτια τσου στὴν ὥρα τοῦ φευγιοῦ, τἄδιναν οὖλα γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπ' τὸ λεπίδι, ἀπὸ τὴ σκλαβιὰ καὶ τὴν ἀτιμία. Δὲ λέω πῶς δὲν κάναμε κι ἀδικίες· χωρὶς ἀδικία βιὸς δὲν γίνεται. Τὸ καϊκάκι μας δὲν ἔπαιρνε πολλοὺς κ' ἐμεῖς βάναμε διαλεχτά. Μπαρκάραμε πρῶτα τὰ χαλάρια κι ἂν ἔμενε τόπος μπαρκάραμε κι ἀπὸ τὰ στέρφα· εἴτ' ἀλλοιῶς βουλώναμε τ' ἀφτιά μας στὰ μυρολόγια τσου καὶ κάναμε πανιά. Πολλὲς βολὲς θυμοῦμαι, πλακώνανε ἄξαφνα οἱ Τοῦρκοι καὶ βλέπαμε τσοὺ ἔρμους νὰ σκορπᾶνε καὶ νὰ γκρεμίζωνται ἀπ' τσοὺ βράχους στὴ θάλασσα γιὰ νὰ μᾶς φτάσουν· νὰ μᾶς ἁπλώνουν τὰ παιδιά τσου στὴν ὥρα ποῦ βυθιζόντουσαν στὰ κύματα. Μὰ πολλουνῶνε σώσαμε τὴ ζωή . .

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Ἀπεστάλησαν εἰς τὰς ἐλευθερωθείσας πρὸ μικροῦ ὑπὸ τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ περιφερείας Τορούλ καὶ Κιουμουσ-χανὲ ἐκ μέρους τῆς ἐπιτροπῆς τῶν προσφύγων οἱ κ. κ. Θεοδόσιος Μουμτζίδης καὶ Εὐριπίδης Σωτηριάδης γραμματεὺς τῆς Μητροπόλεως Τραπεζοῦντος, ὅπως ἐπὶ τόπου μελετήσωσι τὰς ἀνάγκας τῶν ὁμογενῶν κατοίκων τῶν μερῶν ἐκείνων. Εἶναι ἀληθῶς πολὺ εὔστοχος ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς ἐπιτροπῆς τῶν προσφύγων, διότι οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι οἱ ἐκεῖ ἀδελφοί μας εὑρίσκονται εἰς ἀληθῶς οἰκτρὰν κατάστασιν. Εἶναι ἀνάγκη ἐπείγουσα νὰ σπεύσωμεν ἐντεῦθεν ὡς τάχιστα ἀρωγοὶ ὅπως ἀνακουφίσωμεν εἰς τὴν δυστυχίαν της τὴν ἀκμαίαν ἄλλοτε καὶ εὐδαίμονα Χαλδίαν, ἥτις ἴσως δὲν θὰ τολμήση ἀπὸ φιλοτιμίαν καὶ λιμοκτονοῦσα ἀκόμη νὰ ζητήση τὴν συνδρομήν μας.

ΤΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ ΤΟΥ ΕΡΥΘΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην 14 τρέχοντος μηνὸς ἐτελέσθη ἐν πάσῃ ἐπισημότητι ὁ ἁγιασμὸς ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῆς λειτουργίας τοῦ νοσοκομείου τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Τὸν ἁγιασμὸν ἐτέλεσεν ἡ Α. Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος κ. Χρύσαν-

θος. Παρέστησαν εἰς τὴν τελετὴν ἡ Α. Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης ἡ πριγκήπισσα Μαρίνα Πέτροβιτς, αἱ Α. Α. Ε. Ε. οἱ στρατηγοὶ Βλαδίμηρος Γιάπλουτσκιν καὶ Σβάρτς, ὁ ἐξοχώτατος ὑγειονομικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ ὅλου μετώπου τοῦ Καυκάσου, ὁ ἐξοχώτατος κ. Λέβ. Βικτώροβιτς γενικὸς ἐπιθεωρητὸς τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, οἱ ἰατροὶ καὶ αἱ ἀδελφαί.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἁγιασμοῦ ἡ Α. Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς παρόντας γαλλιστὶ ὀλίγα λόγια ἔχοντα ἐν μεταφράσει ὧδε!

Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης, Ἐξοχώτατοι καὶ λοιποὶ ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν,

Λυποῦμαι πολύ, διότι δὲν δύναμαι νὰ ἐκφράσω ὅ,τι αἰσθάνομαι κατὰ τὴν ὥραν ταύτην εἰς τὴν ὡραίαν ρωσσικὴν γλῶσσαν. Διὰ τοῦτο ἐπιτρέψατε νὰ ἐπικαλεσθῶ εἰς βοήθειαν τὴν σύμμαχον γλῶσσάν, τὴν γλῶσσαν τὴν γαλλικήν.

Μετὰ συγκινήσεως προΐσταμαι τῆς παρούσης ἱεροτελεστίας καὶ εὐτυχὴς λογίζομαι εὐλογῶν τὸ ὡραῖον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀρχίζεται ἀπὸ τῆς σήμερον. Κεκμηκότες ἢ μᾶλλον κεκορεσμένοι ἐκ τοῦ αἵματος, ὅπερ χύνεται πρὸς καταπολέμησιν τοῦ **ξανθοῦ τέρατος,** τοῦ ὑπερανθρώπου τοῦ Νίτσε, ὅστις θέλει πάσῃ θυσίᾳ νὰ κυριαρχήσουν ἐπὶ ὅλου τοῦ κόσμου αἱ θηριώδεις καὶ ἄγριαι ὁρμαὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, αἰσθανόμεθα ἑαυτοὺς ἡσύχους καὶ ἀνακουφισμένους, ὅταν ἐμβαίνωμεν εἰς καθιδρύματα, ὡς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ ἐρυθροῦ σταυροῦ, ὅπου μόνον αἱ εὐγενεῖς ὁρμαὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς λειτουργοῦν καὶ ἐργάζονται ἐν σιγῇ. Εὔχομαι, ὅπως τὸ νοσοκομεῖον τοῦ ἐρυθροῦ σταυροῦ, τὸ ὁποῖον εἶνε ὡραῖον ἄνθος τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, εὐδοκιμήσῃ καὶ φέρῃ καρποὺς καλοὺς ὑπὸ τὴν ἐνεργὸν καὶ πεφωτισμένην διεύθυνσιν τοῦ ἐξοχωτάτου κ. Βικτώροβιτς καὶ ὅλων τῶν ἰατρῶν καὶ διὰ τῆς ἀφοσιώσεως καὶ δραστηριότητος τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἐλέους, αἱ ὁποῖαι καθ' ὁμοιότητα τῶν Ἑστιάδων παρθένων ἄσβεστον διατηροῦσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς τὸ ἱερὸν πῦρ ἐν τῇ ἑστίᾳ τῆς θεᾶς, ἡ ὁποία λέγεται **Ἀγάπη.**

Εἶσθε καλλιτέχναι, ἢ μᾶλλον εἶσθε κάτι ἀκόμη περισσότερον καὶ θὰ σᾶς δώσω ὄνομα ὡραιότερον· θὰ σᾶς δώσω τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἔδωσεν τὸν Προμηθέα ὑπεράνω τῶν Θεῶν: εἶσθε δηλ. **ἐργάται** τοῦ Ἐλέους καὶ τῆς Ἀγάπης.

Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ σᾶς εὐλογήσῃ καὶ στηρίξῃ ἐν ᾧ θὰ τρέξητε σταδίῳ καὶ εἴθε νὰ ἀκτινοβολῆτε καὶ νὰ διαχέητε εἰς τὴν κουρασμένην ψυχὴν τῶν ἡρωϊκῶν στρατιωτῶν, τοὺς ὁποίους θὰ περιθάλπητε, τὴν παρηγορίαν καὶ ἀνακούφισιν. Ἀμήν.

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΑ

Ἀπὸ τοῦ παρόντος τεύχους ἀρχίζομεν τὴν δημοσίευσιν τῆς περὶ τῆς διαλέκτου τοῦ Πόντου καλῆς μελέτης τοῦ γηραιοῦ πρ. Γυμνασιάρχου κ. Ἐλευθερίου Κούση.

ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΕΙΣ ΤΟ ΜΕΤΩΠΟΝ ΤΟΥ ΚΑΥΚΑΣΟΥ

Οἱ Τοῦρκοι ἡττηθέντες, ὡς γνωστόν, ἐν Ἐρζερούμ ὑπεχώρησαν εἰς τὴν δευτέραν ἀμυντικὴν γραμμὴν Μαμαχατοὺν — Παϊπούρτ — Πλατάνων, ἐκεῖ δὲ ὀχυρωθέντες προσεπάθουν νὰ ἀναχαιτίσουν τὴν ρωσσικὴν προέλασιν. Ἤδη ὅμως διασπασθείσης καὶ τῆς γραμμῆς ταύτης ἠναγκάσθησαν συντετριμμένοι πλέον ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ πάντα καὶ νὰ φύγουν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς Σεβαστείας. Εἶναι ἀναντιρρήτως πλήρης καὶ τελεία ἡ καταστροφὴ τοῦ πείσμονος ἐχθροῦ, ὅστις δὲν θὰ δυνηθῇ πλέον νὰ ἀντιταχθῇ σοβαρῶς εἰς τὴν ρωσσικὴν ἐπιθετικὴν κίνησιν. Οἱ καθ' ἡμέραν συλλαμβανόμενοι πολυάριθμοι αἰχμάλωτοι, τὰ περιελθόντα εἰς χεῖρας τῶν Ρώσσων ἄφθονα πολεμεφόδια, πάντα ταῦτα μαρτυροῦν τὴν πανωλεθρίαν τῶν Τούρκων.

Οἱ Ρῶσσοι εἶναι ἤδη κύριοι τοῦ Παϊπούρτ, Μαμαχατοὺν καὶ Ἐρζιγγιὰν καὶ βαδίζουν μετ' ἀδαμάστου ὁρμῆς κατὰ τῆς κυρίως τουρκικῆς Μ. Ἀσίας· διότι πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι πρὸ παντὸς ἐκεῖθεν τῆς Σεβαστείας ἀρχίζει πυκνὸς τουρκικὸς πληθυσμός, καὶ ἤδη οἱ Ρῶσσοι προελαύνοντες κατὰ τῆς Σεβαστείας καὶ πέραν αὐτῆς ἑτοιμάζονται νὰ καταφέρουν καίριον πλῆγμα κατὰ τῆς καρδίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Εἶναι λοιπὸν μεγάλη ἡ σημασία τῆς παρὰ τὸ Παϊπούρτ ἐπιτυχίας τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ, ἥτις θὰ ἐμβάλῃ εἰς σοβαρὰς σκέψεις τοὺς ἰθύνοντας τουρκικοὺς κύκλους περὶ τῆς τύχης τοῦ κλονιζομένου πλέον κράτους των.

Εἶναι δύσκολον νὰ ἐλπίζῃ τις σοβαρόν τι ἀπὸ τὴν δρᾶσιν τοῦ ὑπολειφθέντος τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπανειλημμένως ἡττηθεὶς καὶ καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ γενναίου ρωσσικοῦ στρατοῦ κατέστη πλέον ἄχρηστος διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς καταρρεούσης Τουρκίας ἴσως δὲ θὰ εἶναι καὶ ἐπικίνδυνος εἰς τὴν ἐσωτερικὴν της ἀσφάλειαν.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΔ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Ἔτος Α.' 'Εν Τραπεζοῦντι, τῇ 4ῃ Αὐγούστου 1916 'Αριθμ. 8

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ 'Αδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

Αὐγούστ.	3	Ἀνατολὴ	5—12	Δύσις	6—57
» »	5	» »	5—14	» »	6—55
» »	8	» »	5—17	» »	6—50
» »	11	» »	5—19	» »	6—46

Οἱ θέλοντες νὰ γνωρίζωσι τὴν 12ην ὥρ. τῆς τουρκ. μετρήσεως πρέπει νὰ προσθέσωσιν εἰς τὸν χρόνον τῆς Δύσεως 12 λεπτὰ π. χ. Αὐγούστ. 3 Δύσις ὥρ. 6 — λεπτὰ 57 ἡ τουρκ. Δύσις θὰ εἶναι ὥρ. 6 λεπτὰ 57+12 τουτέστιν ὥρ. 7 λεπτὰ 9.

Κ. Α. ΤΣΑΜΠΕΡΤΙΔΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟΤΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΣ

Τὴν φιλότιμον καὶ προοδευτικὴν ἑλληνικὴν κοινότητα Βατοὺμ ἀπασχολεῖ, ὡς πληροφορούμεθα, τὸ ζήτημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς· ἡ ἀνεπτυγμένη τάξις τῆς Κοινότητος εὑρίσκουσα ὅτι ἡ μονόφωνος ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς συγχρόνους καλαισθητικὰς ἀνάγκας καὶ δὲν ἱκανοποιεῖ τὴν νεωτέραν ἀκουστικὴν αἴσθησιν, ἱκανοποιουμένην μόνον ἐκ τῆς ἁρμονίας, ζητεῖ ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ἐνηρμονισμένην καὶ προτείνει τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς τετραφωνίας· ἡ δὲ συντηρητικὴ μερὶς τῆς Κοινότητος προσκειμένη μόνον εἰς τὴν παράδοσιν ἀπαιτεῖ νὰ ἐξακολουθήσῃ ψαλλομένη ἡ μονόφωνος βυζαντινὴ μουσική, ἣν ἐκ παίδων συνείθισε νὰ ἀκούῃ, καὶ θεωρεῖ ὡς βεβήλωσιν τῆς θρησκείας πᾶσαν καινοτομίαν περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν.

Καὶ παρουσιάζεται οὕτω καὶ ἐν τῇ Κοινότητι Βατοὺμ ἡ προάγουσα τὰς κοινότητας καὶ τὰ ἔθνη ἁρμονικὴ συντηρητικότητος καὶ προοδευτικότητος πάλη, ἡ ὁποία εἶνε μήτηρ καὶ δημιουργὸς τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ· εἶνε δὲ πολιτισμὸς τὸ σύνολον τῶν ἐκδηλώσεων τῆς πνευματικῆς καὶ αἰσθητικῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους· ἤτοι θρησκεία, ἤθη καὶ ἔθιμα, πολιτικοὶ καὶ κοινωνικοὶ θεσμοί, ἐμπόριον, βιομηχανία, φιλοσοφία, ἐπιστήμη καὶ καλλιτεχνία, οἷον ποίησις, μουσική, ζωγραφικὴ καὶ ἀρχιτεκτονική· Ἥ τε συντηρητικότης καὶ ἡ προοδευτικότης εἶνε στοιχεῖα ἀπαραίτητα εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους· συντηρητικὸν στοιχεῖον εἶνε ἡ π α ρ ά δ ο σ ι ς, ἡ ὁποία συνδέουσα τὸ ἔθνος πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ τὰ σύγχρονα ἄτομα πρὸς τοὺς προγόνους, τῶν ὁποίων ἀ-

διάκοπος σειρὰ καὶ συνέχεια εἶνε τὰ ζῶντα ἄτομα φέροντα ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἰδιοφυΐαν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν πατέρων καὶ καθιστᾷ αὐτὰ ἔθνος. Ἡ παράδοσις κάμνει εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος συνειδητὴν τὴν καταγωγήν του, τὴν συνέχειαν τοῦ ἐθνικοῦ του ἐγώ, συνδέει τοὺς συγχρόνους ἕλληνας πρὸς ὅλους τοὺς σπουδαίους σταθμοὺς τῆς ἱστορίας των, πρὸς τὸν βαλκανικὸν πόλεμον, πρὸς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, πρὸς τὴν τουρκοκρατίαν, πρὸς τὸν βυζαντινὸν πολιτισμόν, πρὸς τὴν θρησκείαν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν πατέρων, πρὸς τὴν σκέψιν καὶ τὰς ἰδέας των· ἄνευ παραδόσεως οὐδὲν ἔθνος δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἢ ὑπάρχον νὰ ζήσῃ καὶ μεγαλουργήσῃ, ἀλλὰ φυτοζωεῖ καὶ μὴ ἔχον μόνιμον καὶ συμπαγῆ ἐθνικὸν χαρακτῆρα ἀπορροφᾶται εὐκόλως καὶ ἀφομοιοῦται ὑπὸ τοῦ περιστοιχίζοντος αὐτὸ ξένου πολιτισμοῦ. Ἵνα ὅμως ἡ παράδοσις ἀποβῇ ὠφέλιμος εἰς τὴν ζωὴν ἑνὸς ἔθνους καὶ καταστήσῃ αὐτὸ ἀνθηρὸν καὶ δημιουργὸν πρέπει νὰ εἶναι ἁγνὴ καὶ ζωντανὴ καὶ νὰ μὴ ἐκφυλίζηται εἰς τὴν σχολαστικότητα καὶ τὴν πρόληψιν, ἡ ὁποία ἐμμένουσα μόνον εἰς ὅ,τι παρέλαβε παρὰ τῶν πατέρων καὶ ἐντρυφῶσα μόνον εἰς τὰ περασμένα μεγαλεῖα παρεμποδίζει τὴν δημιουργίαν νέου πολιτισμοῦ· συμπνίγουσα δὲ τὴν φυσιολογικὴν ζωὴν καὶ ὁρμὴν τοῦ ἔθνους ἀπομαραίνει αὐτὸ καὶ καθιστᾷ ξηρόν, στεῖρον καὶ ἄγονον.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν καλῶς ἐννοουμένην παράδοσιν καὶ ἐν ἰσορροπίᾳ πρὸς αὐτὴν βαίνει καὶ πρέπει νὰ βαίνῃ ἡ προοδευτικότης, δηλαδὴ ἡ ὁρμὴ πρὸς δημιουργίαν νέας ζωῆς καὶ νέου πολιτισμοῦ, ὅστις νὰ εἶναι ἀπαύγασμα τῆς συγχρόνου ἐθνικῆς ψυχῆς, ὁπότε καὶ μόνον τὸ ἔθνος ζῇ καὶ δρᾷ καὶ δημιουργεῖ νέαν ἱστορίαν· ἀρκεῖ μόνον ἡ προοδευτικότης νὰ μὴ εἶναι ἀπομίμησις στοιχείων ξένου πρὸς τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν πολιτισμοῦ, ἀλλὰ νὰ δημιουργῇ ἡ ἰδία ἐθνικὸν πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος νὰ εἶναι ἔκφρασις τῆς ἁγνῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς. Παράδοσιν καὶ ὁρμὴν πρὸς δημιουργίαν νέου πολιτισμοῦ ἁρμονίζουσα ἐν ἑαυτῇ ἡ δημοτική ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ἔθνους δημιουργεῖ τὸν νεώτερον πολιτισμόν, ὡς συνέχειαν καὶ προέκτασιν τοῦ ἀρχαιοτέρου πολιτισμοῦ.

Ἵνα δὲ καταστῇ ὁ ἄνθρωπος ἐπιδεκτικὸς τοῦ ἐν δημιουργίᾳ διατελοῦντος νεωτέρου ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ πρέπει νὰ ἀποκαθάρῃ τὴν ψυχὴν ἀπὸ παντὸς στοιχείου ξένου πολιτισμοῦ· διότι πρὸς τὸ παρὸν ἡ ψυχὴ τῶν πλείστων Ἑλλήνων προσκολληθεῖσα εἰς μόνην τὴν σχολαστικὴν παράδοσιν καὶ τὴν πρόληψιν, ἵνα ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ὑπὸ τῆς ἐξελίξεως δημιουργηθείσας νεωτέρας ἀνάγκας, ἀφῆκε νὰ κατακλυσθῇ ὑπὸ τοῦ ξένου πολιτισμοῦ. Ὁ Πλάτων ἐν τῇ Πολιτείᾳ του ὁμιλῶν περὶ τῆς διαστροφῆς, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἡ ψυχὴ ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως παραβάλλει τὴν κατάστασιν αὐτῆς πρὸς τὰ παθήματα καὶ τὰς παραμορφώσεις τοῦ μυθολογουμένου ποντίου δαίμονος Γλαύκου, ὅστις ἀκρωτηριασθεὶς καὶ λωβηθεὶς ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἔχων δὲ ἄλλα μέρη τοῦ σώματος σκεπασμένα ἀπὸ ὄστρεα καὶ φύκη καὶ πέτρας παρεμορφώθη εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς πᾶν ἄλλο θηρίον ἢ οἷος ἦν φύσει. Τὰ αὐτὰ ἔπαθεν ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ἀπὸ ἀπόψεως πολιτισμοῦ· κατέκλυσαν αὐτὴν τὰ κύματα τοῦ ξένου πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος προσεκολλήθη εἰς αὐτὴν ὡς φύκη καὶ πέτρα, «ὥστε παντὶ μᾶλλον ἐοικέναι θηρίῳ, ἢ οἷα ἦν φύσει». Ἀποκαθαίροντες δὲ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν φυκῶν καὶ τῆς πέτρας τοῦ ξένου πολιτισμοῦ, θὰ παρασκευάσωμεν αὐτὴν πρὸς ἀποδοχὴν καὶ προσαρμογὴν πρὸς τὸν νέον ἑλληνικὸν πολιτισμόν, τὸν ὁποῖον ἀρχίζουν νὰ δημιουργοῦν οἱ νέοι δημιουργοὶ ἐπὶ τῇ βάσει παντὸς ὅ,τι εἶναι γνήσιον ἑλληνικόν. Τοιαύτη εἶναι ἡ δημοτικὴ παράδοσις, ἤτοι πλὴν ἄλλων ἡ δημοτικὴ ποίησις καὶ ἡ βυζαντινὴ καὶ δημοτικὴ μουσική· ὁμοιάζουν ταῦτα πρὸς τὸ ἠρέμα ῥέον διαυγὲς ὕδωρ, τὸ ὁποῖον θὰ μεταβληθῇ ὑπὸ τῶν καλλιτεχνῶν εἰς κρύσταλλον καὶ ἀδάμαντα· ὁ ψυχικὸς κόσμος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ζῇ ὁλόκληρος ἐντὸς τῆς ἀενάου καὶ ἀστειρεύτου πηγῆς τῆς λαϊκῆς δημιουργίας καὶ ὁ ἀληθὴς καλλιτέχνης ἐκεῖθεν θὰ λάβῃ ὅλα τὰ στοιχεῖα διὰ νὰ πλάσῃ καλλιτέχνημα γνήσιον ἑλληνικόν.

Οὕτω εἷς τῶν δημιουργῶν τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὁ μαθηματικὸς καὶ καλλιτέχνης κ. Σταμάτιος Σταματιάδης ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ ἀοιδίμου ἤδη καὶ φιλοπροόδου Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ'. ἐπεχείρησε νὰ ἐναρμονίσῃ τὴν βυζαντινὴν μουσικήν. Βάσις τῆς προοδευτικῆς ἐργασίας του εἶνε ἡ μέχρι τῆς σήμερον ψαλλομένη πατροπαράδοτος βυζαντινὴ μουσική· ἀκολουθῶν δὲ κατὰ γράμμα τὴν παράδοσιν ἔλαβε τὰς βυζαντινὰς μελῳδίας πρὸς ἐναρμόνισιν καὶ εὑρὼν τὰς πλαγίας καὶ παραλλήλους ἁρμονίας τῶν μελῳδιῶν τούτων δημιουργεῖ βαθμηδὸν γνησίαν ἑλληνικὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ἁρμονίαν. Ἐπείσθη ὁ ἴδιος καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι εἶνε δυνατὴ καὶ τίνι τρόπῳ εἶνε δυνατὴ ἡ ἐναρμόνισις τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς· ἐπειδὴ δὲ ἀσφαλὲς κρι-

τήριον πάσης ἐπιστημονικῆς θεωρίας εἶναι ἡ συμφωνία αὐτῆς πρὸς συγκεκριμένα φαινόμενα, ὁ κ. Σταματιάδης ὡς ἀληθὴς ἐπιστήμων ἀπέδειξε τὴν ἀλήθειαν τῶν θεωριῶν του διὰ πειραμάτων, καθ᾽ ἃ ἐψάλησαν διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα ἐξ ὅλων τῶν ἤχων τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἐναρμονισθέντα ὑπὸ τοῦ ἰδίου. Οὕτω ἔθεσε τὴν βάσιν σπουδαίας ἐργασίας, μελλούσης νὰ περισώσῃ διὰ τῆς ἐναρμονίσεως τὴν ἐθνικὴν βυζαντινὴν μουσικήν, ἣν μένουσαν, ὡς ἔχει, ἀπειλεῖ ἡ ἐπιδρομὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς· διότι εἶνε ἀναντίρρητον, ὅτι σήμερον ἡ μουσικὴ ἄνευ ἁρμονίας δὲν ἱκανοποιεῖ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς νεωτέρας αἰσθητικῆς· διὰ τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον μουσικὴ ἄνευ ἁρμονίας εἶνε πρᾶγμα ἡμιτελές· καὶ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας θὰ ἦτο καταδεδικασμένη ἡ μουσική ἡμῶν νὰ πάθῃ ἀπὸ μαρασμόν, νὰ ἀποξενωθῇ τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς ἀνεπτυγμένης κοινωνίας καὶ νὰ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ μουσικῆς ξένης, ὡς ἤδη συνέβη εἰς τοὺς πλείστους ναοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικῶν κοινοτήτων πρὸς μεγάλην ζημίαν τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς· θὰ συμβῇ δὲ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κοινότητα Βατούμ, ἐὰν καὶ ἐκεῖ μὴ ἀναμένοντες τὴν εἴτε ὑπὸ τοῦ κ. Σκαματιάδου εἴτε ὑπὸ ἄλλου τινὸς καλλιτέχνου συμπλήρωσιν καὶ τελειοποίησιν τῆς ἐναρμονιζομένης βυζαντινῆς μουσικῆς, ἡ ὁποία καὶ μόνη θὰ εἶναι γνήσιον δημιούργημα τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, σπεύσουν νὰ εἰσαγάγουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν γνωστὴν τετραφωνίαν, ἥτις ξένη ὑπάρχουσα πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ψυχήν, εἶναι ἄκομψον συνονθύλευμα εὐρωπαϊκῶν ἁρμονιῶν. Τῆς τοιαύτης τετραφωνίας προτιμοτέρα εἶνε ἡ ἐμμονὴ εἰς τὴν μονόφωνον βυζαντινὴν μουσικήν, ἕως οὗ ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καθ᾽ ὃν μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθέων τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ θὰ ἀνθήσῃ καὶ ἡ ἐναρμονισμένη βυζαντινὴ μουσική.

Ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἀνεπτύχθη μετὰ τοὺς μηδικοὺς πολέμους, ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς ἤνθησε μετὰ τοὺς νικηφόρους πολέμους καὶ τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν Βυζαντινῶν ἰδίᾳ ἐπὶ Ἰουστιανοῦ καὶ Ἡρακλείου καὶ ὁ ῥωσσικὸς πολιτισμὸς ἐδημιουργήθη κυρίως ἀφ᾽ οὗ χρόνου ἀνάσσει ὁ εὐκλεὴς οἶκος τῶν Ρωμανὼφ καὶ ἰδίᾳ μετὰ τοὺς θριάμβους καὶ τὰ τρόπαια τοῦ μεγαλουργοῦ αὐτοκράτορος Πέτρου τοῦ Μεγάλου· κατὰ τὸν αὐτὸν ἱστορικὸν νόμον ὁ νεώτερος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἤρχισε νὰ δημιουργῆται ἰδίᾳ μετὰ τὰ λαμπρὰ τρόπαια, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν βαλκανικὸν καὶ τὸν ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον ἔστησε κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἡ γιγαντωθεῖσα ἑλληνικὴ φυλὴ καὶ θὰ δημιουργηθῇ καὶ θὰ ἀναπτυχθῇ περισσότερον μετὰ τὸν παρόντα γενικὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι δημιουργὸς νέου πολιτισμοῦ ὅλων τῶν ζωντανῶν ἐθνῶν. Τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα καὶ τὴν γένεσιν ἐθνικῆς ζωῆς ἐπακολουθεῖ ἡ ἐθνικὴ καλλιτεχνία καὶ ὁ ἐθνικὸς πολιτισμός. Οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι ἀναφαίνονται, ὅταν τὸ ἔθνος ἀποκαθίσταται, ὅταν μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τῶν μεγάλων κινδύνων ἡ νίκη στερεοῦται καὶ ὁ ἄνθρωπος συναισθανόμενος ὅσα διέπραξε μεγάλα καὶ θαυμαστὰ ἔργα δεικνύῃ εἰς τὰ τέκνα του τὸ στάδιον, τὸ ὁποῖον διήνοιξεν ἡ μεγάλη καρδία καὶ αἱ στιβαραὶ χεῖρές του· κατὰ νόμον ἱστορικὸν καλλιτέχνης εἶνε ὁ υἱὸς τοῦ ἥρωος· ὅλαι αἱ δυνάμεις καὶ ἱκανότητες, αἱ ὁποῖαι ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς δημιουργίαν κόσμου πραγματικοῦ καὶ ἀληθινῆς ἐθνικῆς ζωῆς χρησιμοποιοῦνται πρὸς δημιουργίαν κόσμου ἰδανικοῦ, κόσμου καλλιτεχνίας. Ποικίλαι εἶνε αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἐδημιούργησε διὰ τῶν κατορθωμάτων του· ὅλος ὁ τόπος πέριξ εἶνε γεμισμένος ἀπὸ τὴν δρᾶσίν του· καὶ ἡ δρᾶσις αὕτη εἶνε τόσον περιφανὴς καὶ ἔνδοξος καὶ γόνιμος, ὥστε ἐπὶ μακρὸν δύναται νὰ θεᾶται καὶ ἀποθαυμάζει αὐτήν· δὲν ὑποτάσσει τὴν σκέψιν του εἰς ξένην σκέψιν· ὅ,τι ζητεῖ ὅ,τι ἀποκαλύπτει ὅ,τι δημιουργεῖ εἶνε τὸ ἴδιον αὐτοῦ δροσερὸν αἴσθημα ἐκφραζόμενον μὲ ῥυθμὸν καὶ ἁρμονίαν εἰς τὴν ποίησιν, τὴν μουσικήν, τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν ζωγραφικήν· δὲν τρέχει πλέον νὰ πιθηκίζῃ καὶ νὰ μιμηθῇ τὰ ξένα· προσπαθεῖ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ νὰ δημιουργήσῃ ὅλον τὸν πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος βλαστάνει ἀπὸ τὴν γνησίαν ἐθνικὴν ψυχὴν καὶ ἀνθίζει ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν ζωήν· ὅλαι αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις καὶ αἱ κληρονομικαὶ ὁρμαὶ ἐνισχυθεῖσαι ὑπὸ τῆς δοκιμασίας τῶν ἀγώνων ἐξακολουθοῦν νὰ δρῶσι καὶ μετὰ τὴν δοκιμασίαν· δημιουργήσαντες οἱ ἀριστοκράται τῆς φυλῆς ἔθνος ζωντανόν, δημιουργοῦσι καὶ τέχνην καὶ πολιτισμὸν ἐθνικόν.

Τὸ πλῆρες ἄνθισμα τοῦ νεωτέρου τούτου πολιτισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἤρχισε νὰ δημιουργῇ ἡ σπαργῶσα καὶ ὑλομανοῦσα ἐθνικὴ ψυχή, ὀφείλουν νὰ ἀναμένωσιν οἱ Ἕλληνες καὶ μὲ τὸ ἄρωμα τοῦ πολιτισμοῦ τούτου νὰ δροσίζουν καὶ νὰ τέρπουν τὰς αἰσθήσεις καὶ τὴν ψυχήν των· οὐδὲ πρέπει σπεύδοντες νὰ μιμηθῶσι τὰ ξένα καὶ δι᾽ αὐτῶν νὰ παραμορφώσουν τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν εἰς βαθμόν, ὥστε παντὶ μᾶλλον ἐοικέναι θηρίῳ ἢ οἷα ἦν φύσει.

† Ὁ Τραπεζοῦντος Χρύσανθος

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ἐναισίμου διατριβῆς "Τραπεζουντίας διαλέκτου,, τὸ δεύτερον μέρος, Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

Ἄλλοι. Ἐπιφώνημα σχετλιασμοῦ· ἐν τῇ δημώδει λέγεται ἄλλοι καὶ ἀλλοίμονον. Ὁ Σκαρλᾶτος Βυζάντιος (λεξ. τ.κ.η. Ἑλλ. διαλ. ἐν λ. ἀλοίμονον) οἴεται γραπτέον εἶναι ἀλήμων ὤ, παραφθορὰν τοῦ ἰαλέμων ὤ παραδεχόμενος· καὶ ταῦτα μὲν παιγνίοις μᾶλλον ἔοικεν ἢ σπουδαιολογίαις καὶ ἑτοιμολογίαις μᾶλλον ἢ ἐτυμολογίαις· ἐγὼ δ' οὐδὲν περὶ τῆς λέξεως ἀκριβὲς εἰπεῖν ἔχω· ἐρῶ δ' ὅ,τι ὑποτοπάζω, ὀρθόν, ἢ μή, οὐκ οἶδα· ἡγοῦμαι ἐν τῷ ἀλλοῖ διαλανθάνειν τὸ σχετλιαστικὸν ἐπιφώνημα οἷ· τὸ δ' ἄλλ οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸν σύνδεσμον ἀλλά, ἐξ ἀγνοίας καὶ ἀμαθείας συναφθέντα τῷ οἷ (ἀλλοί)· οὕτω δὲ συνῆπται καί: τὸ μόνον (ἀλλ' εἰ μόνον, ἀντὶ ἀλλὰ μόνον εἰ) ἐν ἐρωτήσει τὸ πρῶτον· οὕτως οὖν ἡγοῦμαι ἐκ τῆς φράσεως τῆς ἐρωτηματικῆς «ἀλλ' οἱ μόνον;» ὀνθυλευθῆναι τὸ πρῶτον τό: ἀλλοίμονον, εἶτα δὲ ἐκ τούτου συγκοπῇ παρῆχθαι τὸ ἀλλοὶ ἢ ἄλλοι, ὃ ἐν Τραπεζοῦντι εἰς ἄϊλλοι μεταπεποίηται μετὰ τοῦ ι τοῦ λεγομένου ἐξ ἀναπτύξεως, οἷον, ἐν τῷ χαπινός, ἀτιμόπλοιον, κλάϊματα, καλλοσύνη καὶ πλεῖστα ἄλλα, περὶ ὧν ἐκτενέστατα ἀλλαχοῦ διαλαμβάνομεν· καὶ ἴσως μὲν καὶ ταῦτα ἐνίοις οὐ πιθανὰ δόξει· ἀλλ' οὐδὲν ἕτερον τῆς ἐτυμολογίας ταύτης πιθανώτερον εὑρεῖν δεδύνημαι.— Τὸ ἀλλοὶ εὕρηται καὶ ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι «ἀλλοί, καὶ τί ἦτον τὸ κακό, Χριστέ, ἡ ἁμαρτία» Ἐμμαν. Γεωργιλλᾶ «θανατικὸν τῆς Ῥόδου» 1498, μηνὶ 8)βρίῳ (carm. gr. Wagner, σελ. 33, στ. 30). «ἀλλοί, Χριστέ μου, νὰ λαλῶ τὸν θάνατόν σου, πάψε»· (αὐτ. στ. 85)· «ἀπὸ γυναῖκα καὶ παιδιά, ἀλλοί, κρίμα 'ς ἐμένα (αὐτ. στ. 89), καὶ παρὰ Σαχλήκῃ «ἀλλοὶ τὸ τί του γίνῃ» (αὐτ. σελ. 76, στ. 357). Καὶ παρὰ Τούρκοις ἀϊλί· «βάϊ μπιζέ, ἀϊλὶ μπιζέ»· οὗτοι ἆρά γε παρ' ἡμῶν παρέλαβον, ἢ ἡμεῖς παρ' αὐτῶν τὸ λεξείδιον; Φράσεις: «ἄϊλλοι 'σ ἐκεῖνον, ποῦ 'χ ἔχ'» (α) (χ'= sch)

α). Ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε καταχωρισθεῖσιν ἄρθροις τῆς ἐναισίμου διατριβῆς «Τραπεζουντίας διαλέκτου» ἐδημοσιεύθησαν αἱ λέξεις μανουσάκ', αἱμοξυσία, αἱματοξυσία, ἐν αἷς τὸ σ καὶ ξ σκληρῶς προφέρονται ὡς τὸ Γερμανικὸν sch καὶ ksch· πρὸς δήλωσιν τῆς τοιαύτης προφορᾶς ἐπεσημήναμεν τὰ γράμματα διὰ στιγμῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷ τυπογραφείῳ δὲν ὑπῆρχον γράμματα οὕτως ἐπισεσημασμένα, παρελείφθη ἡ στιγμή· τοὐντεῦθεν οὖν πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως τὰ σκληρῶς προφερόμενα γράμματα σ, χ, ξ, τζ καὶ ψ δηλώσωμεν οὕτω: σ (=sch), ξ (=ksch), χ (=sch), τζ (=tsch) ψ (=πsch).

=οὐαὶ τῷ μὴ ἔχοντι (χρήματα)· καὶ ὁ Εὐριπίδης ταὐτά φησιν ἐν Φοινίσσαις, στ. 408 «κακὸν τὸ μὴ ἔχειν». Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φράσει τὸ ποῦ κεῖται ἀντὶ τῆς ἀντωνυμίας ὅστις· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τοπικά τε καὶ χρονικὰ κεῖται ἀντὶ ἀναφορικῶν ἀντωνυμιῶν μετὰ προθέσεων ἐκφερομένων, ἤτοι ἀντὶ ἐπιρρημάτων κειμένων· «πορεύομαι ἐπὶ τὴν οἰκίαν, οὗ κατήγετο Τιμόμαχος» (Δημοσθ. 50,32)· οὗ=ἐφ ἣν· ὅπου μὲν οἱ φύλακες ἡσσῶνται τέκνων, οὐκ ἔστιν αὕτη σωφρόνων ἀνδρῶν πόλις» (Σοφ. ἀπόσπ. 674)· ὅπου=ἐν ᾗ (πόλει)· «πλησίον ἦν ὁ σταθμός, ἔνθα ἔμελλε καταλύειν» (Ξεν. Κ. Ἀν. 1,6, 1)· ἔνθα=ἐν ᾧ (σταθμῷ). «ἥδον δὲ πάντες μέλη, ὅπου χελιδὼν ἦν τις ἐκπεποιημένη» (Ἀριστοφ. Ὄρν. 1301)· ὅπου=ἐν οἷς· ἀεὶ δ' ἐπὶ ἀψύχων, ἔνθα δ' ἐπὶ ἐμψύχων λέγεται, ἐνταῦθα ὑπονοεῖται καὶ τὸ ἄψυχον· «ἤρξαντο καταβαίνειν πρὸς τοὺς ἄλλους, ἔνθα (=ἐν ᾧ τόπῳ τῶν ἄλλων) τὰ ὅπλα ἔκειτο» (Ξεν. Κ. Ἀν. 4, 2, 20)· ἰδὲ Krueger Sprachl. Th. 2. § 66,3. 1 καὶ 2. Ἐν τῇ Λατινικῇ τὸ ubi καὶ ἐπὶ τῶν ἐμψύχων καὶ ἐπὶ ἀψύχων «praeter te quisquam fuit, ubi (ἀντὶ apud quem)· οὕτω καὶ παρὰ Γερμανοῖς τὸ wo, wobei, womit, wodurch κτλ. τὸ Τραπεζούντιον δὲ ποῦ, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ δημῶδες καὶ ἐπὶ ἀψύχων καὶ ἐπὶ ἐμψύχων καὶ ἐπὶ πτώσεων μετὰ προθέσεων καὶ ἄνευ αὐτῶν· οἶμαι δ' ἐκ τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης τὸ ἰδίωμα τοῦτο εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς γλῶσσαν παρεισερπύσαι.

Ἀλυσείδ'. ἅλυσις καὶ ὑποκοριστικὸν ἁλύσιον καὶ ἁλυσείδιον· ἐν τῇ δημ. ἁλυσεῖδα καὶ σύνθετον ἁλυσοδένω (ἁλύσεσι δέω), μετοχὴ ἁλυσοδεμένος (ἁλυσίδετος). Φράσ. «μὲ τ' ἁλυσείδια πά' νὰ δένετέ με 'κὶ στέκω=καὶ εἰ καὶ ἁλύσεσί με δεῖτε, οὐ μὴ μενῶ· (πά' ἐκ τοῦ πάλιν διὰ κολοβώσεως πάλ' καὶ δι' ἑτέρας πά'=πάλιν, 2) καὶ ἐπιδότικ.—'κὶ (οὐχὶ—οὐκὶ)=οὐ). Ὅμοιον καὶ τὸ Ὁμηρικὸν (Ὀδυσσ, (1,201) «οὐδ' εἴπερ τε σιδήρεα δέσματ' ἔχῃσιν».

Ἀνάπαυτος. συγκοπῇ ἐκ τοῦ ἀνανάπαυτος (ἀ στερ.—ἀναπαύομαι)· συνήθης ἡ λέξις ἐπὶ ἀρῶν «ἀνάπαυτος νὰ γίνεσαι» = εἴθε μὴ εὕροις ἀνάπαυσιν μετὰ θάνατον· ἄλλως νὰ μὴ ἀναπαίεται ἡ ψ̌υχή σ'» = μὴ ἀναπαυθείη ἡ ψυχή σου· πάντως ἐκ τῆς ἐκκλησίας παρείληπται ἡ δευτέρα αὕτη φράσις· «ἀναπαύσαι Κύριος ὁ Θεὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν κόλποις Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ»· ἑτέρα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ «ἀνάπαυσον, Κύριε, μετὰ δικαίων τὸν δοῦλόν σου,» ἧς ἀντίθετον τὸ Τραπεζούντιον «νὰ μὴ ἀναπαίεσαι» καὶ «ἀνάπαυστος νὰ γίνεσαι».

Ἀναφορά.=ἀναπνοή· «ἐπῆρεν ἀναφοράν»=ἀνέπνευσε· καὶ οὐχ εὕρηται μὲν ἡ λέξις αὕτη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐπὶ τοῦ σημαινομένου τούτου, εὕρηται γε μὴν τὸ ῥῆμα, ἐξ οὗ παρῆκται, ταὐτὸ που σημαῖνον «ἀνενείκατο φώνησέν τε» (Ὀδ. Τ, 314)· «ἀνενειχάμενόν τε καὶ ἀναστενάξαντα-ὀνομάσαι Σόλωνα» (Ἡρ. 1, 86,2) «μόγις δὲ δήκοτε ἀνενεχθεὶς εἶπε» (αὐτ. 1,116,

1) τὸ τελευταῖον τοῦτο χωρίον ὁ μὲν Krueger (ἐκδ. Ἡροδ. 1866) ἑρμηνεύει ὡς τὸ πρῶτον nachdem er sich erholt hatte, ὁ δὲ Slein (ἐκδ. Ἡροδ. 1870) wieder zu sich Kommen, ἔρχεσθαι εἰς ἑαυτόν, ἐν ἑαυτῷ γίγνεσθαι)· ἡ ἑρμηνεία αὕτη ἔχει τι τὸ τετεχνημένον καὶ ἀσπαστοτέρα δοκεῖ μοι ἡ τοῦ Krueger. ἴδε καὶ Buttmann Lexil. I. σελ. 263 καὶ ἑξῆς καὶ Herm. Orph. σ. 822. ἐν Τραπεζοῦντι ἡ φράσις λέγεται ἰδίως ἐπὶ τῶν μικρῶν παιδίων, ἃ μετὰ τοὺς πολλοὺς λυγμοὺς καὶ θρήνους ὑπ' ἀφασίας καταλαμβανόμενα μετά τινα χρόνον ἐκ τοῦ βάθους τοῦ στήθους πνεῦμα ἐξίησι μετὰ στεναγμοῦ.

Ἀνθρωπότης· παράγωγον ἐκ τοῦ ἄνθρωπος· αἰτιατικ. ἀνθρωπότηταν· Φράσις »ἀνθρωπότης εἶμεστιν»=ἄνθρωποί ἐσμεν, οὓς πάντα τὰ δεινὰ προσδοκᾶν εἰκός ἐστιν· ἡ φράσις ἐκ τῆς ἐκκλησίας που εἰλημμένη ἐπὶ παραμυθίαις εἴθισται λέγεσθαι. Ἕτερος τύπος ἡ ἀνθρωπότε, ὃς καὶ συνηθέστερος, δηλοῖ δ' ἀνθρωπισμόν, εὐγένειαν, humanitatem. ἀντ' αὐτοῦ καὶ ἀνθρωπεία λέγεται, ἐν τῇ δημώδει ἀνθρωπεϳά ἐκ τοῦ ἀνθρωπεύομαι, ὁ ἐν Τραπεζοῦντι ἀνθρωπεύκουμαι λέγεται (ἀντὶ ἀνθρωπεύσκουμαι)=εὐτρεπίζομαι, ἀναλαμβάνω σχῆμα, ἦθος καὶ τρόπους ἀνθρώπῳ προσήκοντας· τὸ σύνθετον καλανθρωπεύκουμαι παρῆκται ἐκ τῆς φράσεως «καλὸς (ἀγαθός, εὔνους) ἀνθρωπός τινι δοκεῖν ἐφίεμαι, πρότερον βλάψας αὐτόν. Ἕτερον παράγωγον ἐν Τραπεζοῦντι τὸ ἀνθρωπίζω=εὐτρεπίζω, ποιῶ τινα ἄνθρωπον (οἷον δεῖ εἶναι)· τὸ μέσον ἀνθρωπίζομαι εὕρηται παρ' Ἀρχύτᾳ (Διογ. Λαέρτ. 3,22), ὅπερ ἐν Τραπεζοῦντι ἀνθρωπεύκουμαι λέγεται. Σύνθετον ἀνθρωποφάγος, καὶ ἐν τῇ δημώδει καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ· παράγωγον ἀνθρωπινός=ἠνθρωπισμένος, εὐγενής, humanus· ἐν τῇ δημώδει ἀνθρωπινὰ λόγϳα (λόγοι εὖ ἠγμένοις προσήκοντες) καὶ ἀνθρώπινα πράματα (τὰ τοῖς ἀνθρώποις συμβαίνοντα)· πρὸς διάκρισιν διαφόρως ἐτονίσθη, ἐπιδράσαντος καὶ τοῦ ταπεινὸς (ταπεινόφρων, μέτρια καὶ κατ' ἄνθρωπον φρονῶν, οὐκ ἐπηρμένος, ἀλαζών)· ὁ ταπεινὸς οὗτος ἐγγύτατα ἵσταται τοῦ ἀνθρωπινός· συγγενεῖς πως αἱ ἔννοιαι καὶ οὐ δυσχερὴς ἡ ἐπίδρασις. Σημειωτέον ὅτι καὶ τὸ ἄνθρωπος καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ παράγωγα καὶ τὰ σύνθετα ἐκφέρεται καὶ μετὰ τοῦ ν καὶ ἄνευ τοῦ ν (ἄνθρωπος καὶ ἄθρωπος ἐν τοῖς χωρίοις ἄρθεπος δι' ἀναγραμματισμοῦ καὶ τροπῆς τοῦ ω εἰς ε· παράβαλε ἀλεπὸς ἀντὶ ἀλωπός, ἀλώπηξ)· συνηθέστεροι δ' οἱ ἄνευ τοῦ ν τύποι.

Παροραμάτων διόρθωσις ἐν τῷ 7ῳ ἀριθμῷ.

σελ. 93.	στήλ. β'.	στ. 32.	γρ.	ὠμοίωται	ἀντὶ	ὠμοίεται
»	»	» σημ. α'. στ. 3,	γρ.	1883	»	1833.
» 94.	» α'.	στ. 24.	γρ.	πόμε	»	πᾶμε
»	»	» 36.	»	Dehèqne	»	Deheqne
»	»	» 40.	»	τὸ 8 ;		πρὸ τοῦ ἐξ
»	» β'.	» 15.	»	Passow	»	Pussow

Ο ΤΟΥΡΚΟΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΣΑΚΗΡ-ΣΕΒΚΕΤ

Ὀλίγοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῆς Τραπεζοῦντος γνωρίζουν ἴσως ὅτι ἡ Ἱστορία τῆς πατρίδος αὐτῶν ὑπῆρξεν ὑποκείμενον φροντίδων καὶ Τούρκου λογίου. Ὅσοι ὁπωσδήποτε ἔσχον εὐκαιρίαν νὰ ἀσχοληθῶσιν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Τραπεζοῦντος δὲν ἀγνοοῦν βεβαίως, ὅτι ὁ περιφημότερος καὶ ἐπιστημονικώτερος ἱστοριογράφος αὐτῆς εἶναι ὁ γνωστὸς Γερμανὸς σοφὸς Fallmerayer, ὅστις ἐκτὸς ἄλλων πολυτίμων ἔργων ἐξεπόνησε καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Τραπεζουντιακῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἱστορίαν τῆς Τραπεζοῦντος ἔγραψαν ὁ ἀοίδιμος Σάββας Ἰωαννίδης, ἄλλοτε διδάσκαλος ἐν τοῖς ἡμετέροις ἐκπαιδευτηρίοις καὶ ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης, οὗ τὸ ἔργον εἶναι σχεδὸν ἀντιγραφὴ τῆς ἱστορίας Ἰωαννίδου· δὲν ἔχω σκοπὸν νὰ καταρτίσω ἐνταῦθα πλήρη βιβλιογραφίαν ὥστε νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλους πραγματευθέντας περὶ διαφόρων ζητημάτων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας ἀναγομένων, ἀλλ' ἀρκούμενος εἰς τὰ ἀνωτέρω προτίθεμαι νὰ καταστήσω γνωστὸν εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους τὸ ἱστορικὸν ἔργον τοῦ Τούρκου Σακὴρ Σεβκέτ, λογίου καταγομένου ἐκ Τραπεζοῦντος.

Ἡ Ἱστορία τοῦ Σακὴρ-Σεβκὲτ ἐξεδόθη τὸ 1294 κατὰ τὴν μουσουλμανικὴν χρονολογίαν ἤτοι πρὸ 40 περίπου ἐτῶν· ἡ ἐμφάνισίς της προυκάλεσε ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ τουρκικοῦ δημοσίου καί τινες Τοῦρκοι λόγιοι ἔγραψαν σχετικὰ κριτικὰ ἄρθρα,, κατακεχωρισμένα ἐν τέλει τοῦ συγγράμματος, ἐν οἷς ἐγκωμιάζουσι τὴν φιλοπονίαν καὶ τὴν ἱστοριογραφικὴν δεινότητα τοῦ συγγραφέως. Ἡ ἱστορικὴ συγγραφὴ τοῦ Σακὴρ Σεβκὲτ ἐπλήρωσε ἓν κενὸν πολὺ αἰσθητὸν εἰς τὴν ἱστορικὴν βιβλιοθήκην τῶν Τούρκων, διότι οὐδεὶς τῶν ἐπιφανῶν Τούρκων ἱστοριογράφων ἠξίωσεν ἰδιαιτέρας μερίμνης τὰ κατὰ τὴν Τραπεζοῦντα, καίτοι ἡ πόλις αὕτη, καθ' ἃ λέγει ὁ Σακὴρ Σεβκὲτ— ὑπῆρξεν ἔστω καὶ ἐπὶ βραχὺ διάστημα χρόνου πρωτεύουσα τῆς ἀνατολικῆς (βυζαντινῆς) αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. καὶ ἄλλως ἐγένετο πόλις διάσημος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἔσχε δὲ καὶ τὴν τιμὴν νὰ κυριευθῇ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μεγαλεπηβόλου κατακτητοῦ Σουλτὰν Μεχμὲτ τοῦ Β'. Ἡ Κων)πολις κυρίως καὶ τὰ περὶ ταύτην γεγονότα, λέγει ὁ Σακὴρ-Σεβκέτ, ἀπασχολοῦσι τοὺς Τούρκους ἱστοριογράφους, ἡ ἐπαρχιακὴ δὲ ζωή, κοινωνική τε καὶ πολιτική, οὐδεμιᾶς σχεδὸν ἀξιοῦται προσοχῆς· εἰς ὀλίγας γραμμὰς ἀρκοῦνται περιγράφοντες τὴν ἅλωσιν τῆς Τραπεζοῦντος, καίτοι αὕτη, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, καὶ ἔνδοξος ἐγένετο καὶ ὑπὸ ἐνδόξου ἀνδρὸς κατελήφθη.

Ἡ ἐν τοῖς γενικοῖς ἱστορικοῖς συγγράμμασι σύντομος μνεία τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις συμβάντων ὀφείλεται κατὰ τὸν Σακὴρ-Σεβκὲτ καὶ εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἄλλοτε δὲν ὑπῆρχον μέσα ἐπικοινωνίας τοσοῦτον τέλεια ὅπως σήμερον καθὼς ὁ τηλέγραφος καὶ αἱ ἐφημερίδες, καὶ ἔπειτα εἰς τὰς ἐπαρχίας ἡ πνευματικὴ ζωὴ ἦτο ὅλως τοπική, ξηρὰ καὶ ἄγονος οὐδαμῶς βοηθοῦσα τὸ ἔργον τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἱστοριογράφων.

Διὰ νὰ δείξῃ δὲ ὁ Σακὴρ Σεβκὲτ πόσον ἄλλοτε οἱ Τοῦρκοι λόγιοι τῶν ἐπαρχιῶν ἦσαν σχολαστικοὶ καὶ στενοκέφαλοι ἀναφέρει τὸ ἑξῆς ἀληθῶς περίεργον ἀνέκδοτον, ὅτι δηλ. λόγιός τις θέλων νὰ παραγγείλῃ δι' ἐπιστολῆς κάρβουνα **(κιομιούρ)** ἀνέβαλλεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τὴν παραγγελίαν, διότι δὲν κατώρθωνε νὰ εὕρῃ ἐπίθετον ὁμοιοκατάληκτον πρὸς τὴν λέξιν κιομιούρ· τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι οἱ Τοῦρκοι λόγιοι ἄλλοτε διεξάγοντες ἄχαριν ἀγῶνα πρὸς ἐξεύρεσιν τετορνευμένων, συμμετρικῶν καὶ ἠχηρῶν φράσεων καὶ ὁμοιοκαταλήκτων ἐπιθέτων κατέτριβον ἐπὶ ματαίῳ τὰς πνευματικάς των δυνάμεις καὶ παρεγνώριζον οὕτω τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς καὶ τῆς γνησίας ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης.

Μὲ ὅλην ὅμως αὐτὴν τὴν κατάστασιν, λέγει ὁ Σακὴρ Σεβκέτ, δὲν δύναταί τις εὐκόλως νὰ συγχωρήσῃ τοὺς παλαιοτέρους λογίους, διότι δὲν μᾶς παρέσχον λεπτομερεῖς πληροφορίας τοὐλάχιστον περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς περιωνύμου ταύτης πόλεως. Ὁπωσδήποτε ἐξακολουθεῖ, ὁ Τοῦρκος Ἱστοριογράφος, ἐπιβαλλόμενος νὰ γράψω ἱστορίαν τῆς πατρίδος μου προσέκρουσα εἰς μεγάλας δυσχερείας, τὰς ὁποίας θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπερνικήσω, ἐὰν μὴ κατέφευγον εἰς ξένας πηγάς, ἑλληνικὰς καὶ ἀρμενικάς. Ποῖον μὲν ἀρμενικὸν σύγγραμμα εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Σακὴρ-Σεβκὲτ δυστυχῶς δὲν γνωρίζω, ἀλλ' ἑλληνικὸν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ ἐχρησιμοποίησε τὸ ἔργον τοῦ Ἰωαννίδου, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1870.

Περὶ τῆς παλαιοτέρας ἱστορίας τῆς Τραπεζοῦντος μέχρι τῆς ἁλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ βραχέων πραγματεύεται ὁ Τοῦρκος συγγραφεύς, δὲν φαίνεται δὲ ἔχων καὶ σαφῆ γνῶσιν τοῦ θέματός του. Τὸ μόνον δὲ ἄξιον σημειώσεως ἐξ ὅσων ἀναφέρει εἶναι ὅτι ὁμιλεῖ περὶ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ναοῦ, ὅστις κατέστη περιώνυμος καθ' ἅπαντα τὸν εἰδωλολατρικὸν κόσμον τοῦ Πόντου, οὗτινος ἦτο τὸ κοινὸν προσκύνημα· προσπαθῶν δὲ νὰ καθορίσῃ τὴν θέσιν, ἐν ᾗ ἦτο ἱδρυμένος ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ναός, ὑποθέτει ὅτι ἔκειτο ἐν ***Τεγιρμὲν-τερὲ***, στηρίζει δὲ τὴν γνώμην του ταύτην εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἑβδομήκοντα ἔτη πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου του ἀνεκαλύφθη ἐν ***Τεγιρμὲν-δερὲ*** χρυσοῦν ἄγαλμα νεανίου, ὅπερ θὰ ἀνῆκεν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον ἑλληνικὸν ναόν. Ὁ ναὸς οὗτος κατεστράφη, καθ' ἃ ἰσχυρίζεται ὁ Τοῦρκος ἱστοριογράφος κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Γότθων τῷ 260 μ. χ. Τὴν τύχην τῆς χρυσῆς εἰκόνος τοῦ νεανίου, ἣν ἀναφέρει ὁ Σακὴρ-Σεβκέτ, δυστυχῶς δὲν γνωρίζομεν, οὔτε ἀναφέρει σχετικόν τι περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὁ Τοῦρκος συγγραφεύς, οὔτε καὶ καθορίζει ἀκριβῶς τὴν θέσιν ἔνθα εὑρέθη ἡ εἰκών. Τοιαῦται πληροφορίαι θὰ ἦσαν ἀληθῶς ὠφέλιμοι, νεώτεραι δὲ ἔρευναι γινόμεναι ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ἴσως θὰ ἔφερον εἰς φῶς πολύτιμα εὑρήματα, διαφωτίζοντα τὴν παλαιοτάτην ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας, περὶ ἧς τόσον ὀλίγα γνωρίζομεν.

(Ἕπεται συνέχεια).

Γ. Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ (Κυριακίδου).

ΔΗΜΗΓΟΡΙΩΝ ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ
ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

Δημηγορίαι Κερκυραίων καὶ Κορινθίων.

[Α΄ § 32—43]

(Συνέχεια ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ 7, σελ. 103.)

Α΄) Δημηγορία Κερκυραίων.

Ἔστι δὲ τὸ προοίμιον τῆς Κερκυραίων δημηγορίας ἐν τῇ § 32, ὂν τῶν ἐξ ὑπολήψεως λεγομένων καὶ περιέχον τήν τε πρότασιν τοῦ λόγου καὶ τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν αἰτίαν ἐν ᾧ οἱ Κερκυραίων πρέσβεις ψέγοντες τὴν μέχρις ἐκείνου ἰδιοτελῆ πολιτικὴν τῆς ἑαυτῶν πόλεως, σπουδάζουσιν ἐκ παντὸς τρόπου ὡς δύνανται δικαιῶσαι μὲν αὐτὴν καὶ διασκεδάσαι τὴν ὑπόνοιαν, ἐφελκύσαι δὲ ὑπὲρ τῶν λεγομένων τὴν εὔνοιαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ δηλοῦσιν ὅτι ἡ πόλις αὐτῶν ἀναγκαζομένη ἐκ τῶν μεγάλων παρασκευῶν τῶν Κορινθίων ἐκ τῆς ἀδυναμίας δὲ ἑαυτῆς καὶ τοῦ κινδύνου τῆς δουλείας, ἀπέστειλεν αὐτοὺς τὴν ἐκείνων ξυμμαχίαν αἰτήσοντας, καὶ ταύτην ὑπισχνοῦνται ὠφέλιμον ἅμα καὶ δικαίαν ἐπιδείξασθαι. Αἱ δὲ πίστεις ἢ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ μὲν ὠφελίμου καὶ βλαβεροῦ ἐκτίθενται ἐν ταῖς §§ 33 καὶ 35 — 36, ἀπὸ τοῦ: Πολλὰ δὲ ὥσπερ ἐν ἀρχῇ... μέχρι τοῦ: βραχυτάτῳ δ' ἂν κεφαλαίῳ... τοῦ δὲ δικαίου καὶ νομίμου ἐν ταῖς §§ 33 καὶ 36 μέχρι τοῦ: μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ πρωτοφανοῦς δεξαμένους βοηθεῖν... Εἰσὶ δὲ τοῦ μὲν ὠφελίμου καὶ βλαβεροῦ ἐπιχειρήματα ὅτι δεξάμενοι μὲν αὐτοὺς εἰς τὴν ξυμμαχίαν καὶ βοηθοῦντες, πρῶτον μὲν εὐγνώμονας ἐς ἀεὶ ἕξουσι, δεύτερον δὲ προσκτήσονται ναυτικὸν πλεῖστον ἄνευ κινδύνου καὶ δαπάνης ἐπίκουρον ἐν παντί, τρίτον δὲ καὶ μάλιστα

σύμμαχον μέγαν προσλήψονται έν τῷ έπικειμένῳ καὶ ἀφύκτῳ πρός τοὺς Πελοποννησίους πολέμῳ, ναυτικὴν δύναμιν τοσαύτην ἔχοντα καὶ χωρίον ἐπικαιρότατον οἰκοῦντα· ἣν δ' ἀποπέμψωσι καὶ ὑπὸ τοῖς Κερκυραίοις γενέσθαι παρίδωσι, δεινότατον ἕξουσι πολέμιον καὶ τηλικαύτης δυνάμεως στερήσονται· τοῦ δὲ δικαίου καὶ νομίμου ὅτι οὐκ ἀδικήσουσι ξυμμάχους αὐτοὺς δεχόμενοι ὑπὸ τῆς μητροπόλεως ἀδικουμένους, ἥ γε προκληθεῖσα εἰς κρίσιν, διὰ πολέμου καὶ βίας μᾶλλον ἢ δίκῃ τὰς πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀποίκους διαφορὰς διαλύσασθαι προείλετο, οὐδὲ παραβήσονται τὰ τῶν μητροπόλεων καὶ ἀποικιῶν νόμιμα, οὐδὲ μὴν λύσουσι τὰς πρὸς Λακεδαιμονίους σπονδάς, ἐν αἷς εἴρηται «τῶν Ἑλληνίδων πόλεων ἥτις μηδαμοῦ ξυμμαχεῖ ἐξεῖναι παρ' ὁποτέρους ἂν ἀρέσκηται ἐλθεῖν,» ἀλλὰ μᾶλλον ἀδικήσουσιν εἰ τοῖς μὲν Κορινθίοις ἐξέσται ἀπὸ τῶν ἐκείνοις ὑπηκόων πληροῦν τὰς ναῦς καὶ μισθοφορικὸν ξυλλέγειν, αὐτοὺς δ' ἀπωσάμενοι κωλύσουσι μὴ προσλαβεῖν βοήθειαν μηδεμίαν ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν ἀρχῆς. Ὁ δ' ἐπίλογος ἐστιν ἐν § 36 ἀπὸ τοῦ: βραχυτάτῳ δ' ἂν κεφαλαίῳ... καὶ ἑξῆς· ἐν ᾧ ἐπιλογίζονται πάλιν ἀπὸ τοῦ ξυμφέροντος καθ' ὃ ὑπερέχουσιν, ὅτι ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων ναυτικῶν τῶν παρ' Ἕλλησιν ἐὰν οἱ Ἀθηναῖοι μὴ δεχόμενοι αὐτοὺς ξυμμάχους παραβλέψωσι τὰ δύο εἰς τὸ αὐτὸ συνελθεῖν, πρὸς τοὺς Κερκυραίους καὶ Πελοποννησίους πολεμήσουσι· ἢν δὲ δέξωνται, αὐτοὶ μετὰ πλείονος ναυτικοῦ πρὸς ἐκείνους διαγωνιοῦνται.

Ἰστέον δὲ ὅτι, ὡς καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν εἴρηται, οἱ Κερκυραῖοι ἡττῶνται τοῦ δικαίου καὶ νομίμου, καὶ τούτου δὴ ἕνεκα καὶ κατ' ἔνστασιν καὶ ἀρνητικῶς πως ἐξετάζουσι τὰ κεφάλαια ταῦτα, ἀορίστως πως καὶ ἀσθενῶς καὶ διὰ βραχέων δεικνύοντες ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι οὐκ ἀδικήσουσι τοὺς Κορινθίους οὐδὲ παραβήσονται τὰ νόμιμα τὰ ἀποικιακὰ ξυμμαχοῦντες σφίσιν, ἐμμένουσι δὲ πολὺ καὶ σχεδὸν τι τοῦτο φεὶ καθ' ἅπαντα τὸν λόγον ἀναμασσῶσι καθ' ὃ ὑπερέχουσι κεφάλαιον, τὸ ὠφέλιμον καὶ ξυμφέρον.

(Ἕπονται σημειώσεις εἰς τὴν δημηγορίαν ταύτην γραμματικαί, συντακτικαί, ἑρμηνευτικαί, αἵτινες ἐπειδὴ εἰς μέγα μῆκος διήκουσι παραλείπονται ἐνταῦθα).

B'). Δημηγορία Κορινθίων.

Ὁ παρὼν τῶν Κορινθίων λόγος ἐστὶν ἀντιλογικὸς ἢ ἀντιρρητικὸς τῷ ἡγουμένῳ τῶν Κερκυραίων, ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τῶν Κορινθίων πρέσβεων λεχθείς. Περὶ τῆς τεχνικῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ γένους εἰς ὃ ἀνήκει καὶ τῆς στάσεως καὶ τῶν κεφαλαίων αὐτοῦ ἴδε ἀνωτέρω ὅσα ἐν γένει περὶ ἀμφοτέρων τῶν λόγων ἐλέχθησαν.

Τοῦ δὲ παρόντος λόγου τὸ μὲν προοίμιον ἐστι βραχύ, ἀπ' ἀρχῆς τῆς § 37 μέχρι τοῦ ἐν τῷ μέσῳ: φασὶ δὲ ξυμμαχία... περιέχων τήν τε πρότασιν λεγομένην παρὰ τοῖς τεχνογράφοις καὶ τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν αἰτίαν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ λόγου. Ἐν τούτῳ δὲ οἱ Κορίνθιοι προδηλοῦσιν, ὅτι ἀναιρέσουσι τὰς κατ' αὐτῶν ἡμαρτημένας καὶ ψευδεῖς τῶν Κερκυραίων κατηγορίας, ὡς ἀδικοῦνται ὑπ' αὐτῶν καὶ παρὰ λόγον πολεμοῦνται· εἶτα δὲ δείξουσιν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δίκαια καὶ εὔορκα καὶ ἑαυτοῖς ξύμφορα ποιήσονται, ἐὰν ἐκείνων μὲν τὴν αἴτησιν ἀποβάλωσιν, ἑαυτῶν δὲ δέξωνται τὴν ἀξίωσιν. Ὥστε εὐθὺς διαιροῦσι τὸν λόγον εἰς δύο μέρη, εἰς τὴν ἀντιλογίαν καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν ἀντιπάλων καὶ εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀξίωσιν καὶ δικαίωσιν.

Ἑκατέρων δὲ τῶν μερῶν τούτων αἱ πίστεις ἢ τὰ ἐπιχειρήματα περιέχονται ἐν ταῖς §§ 37—42, τῆς μὲν ἀντιλογίας ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ § 37: φασὶ δὲ ξυμμαχίαν... μέχρι τῆς § 39, τῆς δὲ δικαιώσεως καὶ ἀξιώσεως ἀπὸ τῆς § 40—42, καὶ στηρίζονται ἐπὶ τοῦ δικαίου καὶ νομίμου καὶ τοῦ ὠφελίμου καὶ ξυμφέροντος. Εἰσὶ δὲ πίστεις τοῦ μὲν ἐλέγχου τῶν Κερκυραίων καὶ τῆς ἀδικίας πρῶτον μὲν ὅτι οὗτοι οὐχὶ ἐκ σωφροσύνης καὶ ἀπραγμοσύνης οὐ συνεμάχησάν τινι, ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ἀδικῶσι καὶ κακουργῶσι λανθάνοντες καὶ μηδένα μάρτυρα τῶν ἀδικημάτων καὶ τῆς πλεονεξίας ἔχωσι· δεύτερον δὲ ὅτι οὐ μόνον πρὸς τοὺς ἄλλους τοιοῦτοι ἄδικοι καὶ ὑβρισταί εἰσιν ἕνεκα τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἐπικαίρου θέσεως τῆς χώρας αὐτῶν ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς αὐτῶν τοὺς μητροπολίτας, τοὺς Κορινθίους, ἄλλα τε πολλὰ ὕβρισαν καὶ παρηνόμησαν, ἀποστάντες καὶ οὐ τὰς νενομισμένας τιμὰς ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἄποικοι πάντες τῇ μητροπόλει ἀπονέμοντες, καὶ δὴ καὶ τὴν Ἐπίδαμνον ἑαυτῶν ἀποικίαν οὖσαν, κινδυνεύουσαν μὲν οὐ βοηθήσαντες, βοηθουμένην δ' ὑπ' αὐτῶν βίᾳ ἑλόντες ἔχουσι· καὶ τρίτον ὅτι τὰ τῆς δίκης καὶ διαιτητίας εἰς ἣν ὑποκρίνονται ὅτι δῆθεν αὐτοὺς προὐκάλεσαν νῦν μετὰ τὸ ἀδίκημα ἑαυτῶν καὶ τὸν ἐπικείμενον αὐτοῖς κίνδυνον ἐπενόησαν εἰς δικαίωσιν μὲν ἑαυτῶν παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις εἰς ἐξαπάτησιν δὲ καὶ παραγωγὴν τῶν αὐτῶν, ἵνα κοινωνοὺς καὶ συνενόχους τοῦ ἀδικήματος καταστήσωσι. Τῆς δὲ δικαιώσεως καὶ ἀξιώσεως ἢ τοῦ κεφαλαίου τοῦ δικαίου ἐπιχειρήματά εἰσι τάδε, πρῶτον μὲν ὅτι δεχόμενοι αὐτοὺς ξυμμάχους ἀδικήσουσι παραβαίνοντες τὰς πρὸς τοὺς Πελοποννησίους σπονδὰς καὶ γινόμενοι ἀντὶ ἐνσπόνδων πολέμιοι, δίκαιον δὲ εἶναι μάλιστα μὲν μηδ' ἑτέρων εἶναι, εἰ δὲ μή, τοὐναντίον συνεπιβοηθεῖν αὐτοῖς τοῖς Κορινθίοις ἐπὶ τοὺς ἀδικοῦντας καὶ ὑβρίζοντας Κερκυραίους, δεύτερον δὲ ἀδικήσουσι καὶ βλάψουσι μᾶλλον αὐτοί, παραβαίνοντες τὸν νόμον τῆς οὐδετερότητος καὶ καθιστῶντες ἐπὶ βλάβῃ τῇ ἑαυτῶν τὸν νόμον τὸν τῆς ἐπεμβάσεως ἐν ταῖς ἀποστασίαις τῶν ξυμμάχων συνήθη καὶ ἔγκυρον, ἐν ᾧ αὐτοὶ κατὰ τὴν ἀπόστασιν τῶν Σαμίων

ἀντεῖπον ἐν τῇ Πελοποννησιακῇ ὁμοσπονδίᾳ καὶ ἀντενήργησαν εἰς τὴν ἀνάμιξιν αὐτῆς εἰς ἀλλότρια πράγματα καὶ εἰς τὸ ἐπεμβαίνειν καὶ βοηθεῖν ἐκείνοις· καὶ τρίτον ὅτι κατὰ δίκαιον λόγον ἄξιόν ἐστιν ἵνα ἀποδιδόντες ἴσην τὴν χάριν ἀνθ' ὧν παρ' ἐκείνων εὐηργετήθησαν ἔν τε τοῖς Σαμιακοῖς καθ' ἃ οἱ Πελοποννήσιοι δι' αὐτοὺς ἀντειπόντας ἀπέσχον τῆς βοηθείας τῆς πρὸς ἐκείνοις καὶ ἐν τῷ πρὸ τῶν Μηδικῶν πολέμῳ αὐτῶν πρὸς τοὺς Αἰγινήτας καθ' ὃν εἴκοσι τριήρεις αὐτοῖς ἐβοήθησαν. Τοῦ δὲ κεφαλαίου τοῦ ὠφελίμου ἐπιχειρήματα φέρουσι πρῶτον μὲν ὅτι τὸ ἀληθὲς συμφέρον παντί ἐστιν ἐν τῇ μὴ ἀδικίᾳ καὶ ἁμαρτίᾳ, δεύτερον δὲ τὸ ἄδηλον καὶ ἀβέβαιον τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς Πελοποννησίους, ὃν προβαλλόμενοι ἐκφοβοῦσιν αὐτοὺς οἱ Κερκυραῖοι μάλιστα ἂν προλαβόντες ὑφαιρέσωσι τὰς περὶ τοῦ Μεγαρικοῦ ψηφίσματος ὑποψίας· καὶ τρίτον ὅτι τὸ μὴ ἀδικεῖν παρέχει αὐτοῖς μείζω καὶ ἀσφαλεστέραν δύναμιν ἢ ἡ μεγάλη ναυτικὴ ξυμμαχία τῶν Κερκυραίων, δι' ἧς οὗτοι ὑπούλως καὶ κακοβούλως ζητοῦσι νὰ δελεάσωσι καὶ εἰς ἄτοπα καὶ ἀξύμφορα αὐτοὺς ἐφελκύσωσι.

Ὁ δ' ἐπίλογος τῆς δημηγορίας ἐστὶν ἐν τῇ § 43, ἐν ᾧ οἱ Κορίνθιοι ἀξιοῦσιν ἵνα οἱ Ἀθηναῖοι μένωσιν οὐδέτεροι καὶ μὴ ἐπεμβαίνωσιν εἰς τὰς διαμφισβητήσεις αὐτῶν καὶ τῶν ἀποίκων αὐτοῖς Κερκυραίων, ἀποδιδόντες τὸ ἴσον καὶ δίκαιον, μάλιστα κατὰ τὰς κρισίμους καὶ ἀκροσφαλεῖς περιστάσεις ἐκείνας, καὶ μήτε τοὺς Κερκυραίους ξυμμάχους δέχωνται μήτε βοηθῶσι τοιαῦτα ἀδικοῦσιν.

Ἰστέον δὲ ὅτι τὰ ἐν τῇ ἀντιλογίᾳ ταύτῃ τῶν Κορινθίων ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ ἐν τῷ λόγῳ τῶν Κερκυραίων κατὰ κεφάλαιον ὧδε.

Τὰ μὲν ἐν τῇ § 37 εἰσὶν ἀντιρρήσεις πρὸς τὰ ἐν τῇ § 32 εἰρημένα τοῖς Κερκυραίοις· τὰ δὲ ἐν τῇ § 38 καὶ § 39 εἰσὶν ἀναίρεσις τῶν ἐν τῇ § 34· τὰ δὲ ἐν ταῖς §§ 40 καὶ 41 ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ ἐν τῇ § 35· καὶ τελευταῖον τὰ ἐν ταῖς §§ 42 καὶ 43 πρὸς τὰ ἐν τῇ § 36. Ἔτι δὲ σημειωτέον κἀνταῦθα, ὅπερ καὶ ἐν τῇ γενικῇ ἀμφοτέρων τῶν λόγων ἀναλύσει προείρηται, ὅτι ἐπειδὴ οἱ Κορίνθιοι ὑπερέχουσι κατὰ τὸ δίκαιον καὶ νόμιμον, ἐλαττοῦνται δὲ κατὰ τὸ ξυμφέρον καὶ ὠφέλιμον, διὰ τοῦτο τοὔμπαλιν τῶν Κερκυραίων διὰ παντὸς τοῦ λόγου τὸ κεφάλαιον τοῦτο προβάλλονται καὶ ἐκ τούτου τὰ ἐπιχειρήματα κατασκευάζουσιν, ἐν δὲ τῇ § 42 μόνον πραγματεύονται τὸ ὠφέλιμον, καὶ τοῦτο ἀσθενῶς καὶ ἀρνητικῶς πως.

(Ἕπονται σημειώσεις εἰς τὴν δημηγορίαν ταύτην γραμματικαί, συντακτικαί, ἑρμηνευτικαί, αἵτινες, ὡς καὶ εἰς τὴν προηγουμένην δημηγορίαν, ἐπειδὴ εἰς μέγα μῆκος διήκουσι παραλείπονται ἐνταῦθα.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ ΤΟΥ ΠΟΡΘΗΤΟΥ

Ἐκ τῶν ἱστορικῶν μανθάνομεν ὅτι, ὅπως ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος κινήσας κατὰ τῶν Περσῶν ἀπέθανεν ἐν Βιθυνίᾳ: «. . . εἶτα κατὰ Περσῶν κινήσας ἀπὸ Νικομηδείας ἐν τοῖς » Πυθίοις θερμοῖς παραγίνεται, καὶ κακωθείς, ἐκεῖθέν τε » δι' Ἑλενοπόλεως ἐν τῷ Χάρακι ἐλθὼν πυρετοῦ λάβρου » κατασχόντος αὐτὸν ἐτελεύτησεν (1) . . . » οὕτω καὶ Μωάμεθ ὁ Πορθητὴς ἐκστρατεύσας δι' Ἀνατολὴν ἀπέθανεν ἐν Βιθυνίᾳ:

. . . . . سفر عظیم تدارکیله دارالخلافه اولان استانبولدن
نهضت بیوروب تخت باد آور سلیمانی ایله روی دریادن کذار
ایدوب اسکدار خاننه عبور ایتدیلر . . . . بر قاچ کون
اول منزلده آرامدن صکره ککبوزه خاننه خرام بیوروب
تکور چاری محط رحال انحال اولدقده . . . . . (2)

Ἐκ τοῦ ῥηθέντος Τούρκου ἱστορικοῦ φαίνεται ὅτι ὁ Πορθητὴς ἀπέθανεν ἐν τῷ περὶ τὴν Δακίβυζαν (Γκέπζε) **Τεκφοὺρ-τσαΐρί**, κατ' ἄλλους **Χουνκιὰρ-τσαΐρί** (βασιλικὸς λειμὼν) λειμῶνι, ὃν τινὲς μὲν τῶν ἱστορικῶν, ὡς καὶ ὁ ὑπ' ὄψει, ἀρέσκονται νὰ θέσωσι περὶ τὴν Δακίβυζαν, τινὲς δὲ περὶ τὸ Παντείχιον, χωρὶς ὅμως οὔτε οἱ μὲν καὶ οὔτε οἱ δὲ νὰ ὁρίσωσι τὴν θέσιν αὐτοῦ, μάλιστα δὲ καὶ ἡ ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ συντάγματος ἐν Τουρκίᾳ Αὐτοκρατορικῷ διατάγματι διορισθεῖσα ἐπιτροπὴ πρὸς συγγραφὴν ἱστορίας τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας παρεδέχθη ἀσυζητητεὶ ἁπλῶς μόνον τὴν πρώτην γνώμην, ἐνῷ ἂν ὄχι τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν δὲν ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ πρόσω, τοὐλάχιστον κάλλιστα ἠδύνατο νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν τοποθεσίαν ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους.

Ἐξ ἁπάντων λοιπῶν τῶν ἱστορικῶν δῆλον γίνεται ὅτι ὁ Πορθητὴς διαπεράσας εἰς Χρυσόπολιν (Σκούταρι), ἠναγκάσθη ἀσθενείας ἕνεκεν νὰ μείνῃ ἐκεῖ, καὶ μετὰ διαμονὴν ἡμερῶν τινων μόλις ἠδυνήθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν του. Ἡμεῖς ἔχοντες ὑπ' ὄψει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ αἴτιον τῆς ἐν Χρυσοπόλει διαμονῆς του, ἤτοι τὸν κλονισμὸν τῆς ὑγείας του, καὶ ἀφ' ἑτέρου εὑρόντες λειμῶνα ἔνθα ἔκειτο ὁ πρῶτος στρατιωτικὸς ὁδοιπορικὸς σταθμὸς λέγομεν ὅτι θὰ ἠναγκάσθη νὰ καταλύσῃ ἐκεῖ, ὅπου καὶ ἤλπιζε ν' ἀναλάβῃ καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν νέαν κατακτητικὴν πορείαν του, «ἀλλ' ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων ἄλ» λα δὲ Θεὸς κελεύει», καὶ ἐξέπνευσε τὴν 3ην Μαΐου 1481, ἡμέρᾳ Πέμπτῃ, ἐν ἡλικίᾳ 52 ἐτῶν καὶ μετὰ τριακονταετῆ βασιλείαν, ἐγκαταλείψας τὸν κόσμον ἐν ἀγνοίᾳ τὸ ποῦ ἀπέβλεπεν ἡ νέα αὕτη ἐκστρατεία, διότι οὐδέποτε προὔλεγε τὸν σκοπὸν τῶν ἐκστρατειῶν του, μάλιστα δὲ τοῦτο εἶναι γνωστὸν καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἁλώσεως τῆς Τραπεζοῦντος, ὅτε ἐξώπλισε 150 μὲν πλοῖα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν δὲ Προύσῃ ἰσχυρὸν στρατόν, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ

---

1) Λέων Γραμματικός, ἔκδ. Βόννης, σελ. 88 καὶ Ἰ. Ζωναρᾶς, ἔκδ. Λειψίας, τόμ. III, σελ. 186.

2) Ἱστορία Ἀβδοὺλ-Ραχμὰν Σερὶφ βέη, τόμ', σελ. 179.

τοῦ τότε Μολλᾶ Προύσης ποῦ διευθύνεται, ἀπήντησεν ὅτι «κἂν καὶ μία θρὶξ τοῦ γενείου μου ἐγνώριζε τὰ μυστικά » μου θὰ τὴν ἀπέκοπτον».

Τὰ μόλις ὁρατὰ ἐρείπια τὰ κείμενα ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ λόφου Δράκου καὶ τῆς κώμης τοῦ Βρύαντος (Μάλτεπε) λειμῶνι, λέγομεν ὅτι εἰσὶ τὰ τοῦ ξενῶνος ἔνθα κατέλυσεν ὁ Πορθητής, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς πρώτου καταλύματος τῆς ἐκ Χρυσουπόλεως ἀναχωρούσης στρατιᾶς,(1) καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ταῦτα ἀπέχουσιν ἀκριβῶς τέσσαρας ὥρας ἐκ Σκουτάρεως, ἀπόστασις ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς μιᾶς ἡμέρας πορείαν ἀνατολικοῦ στρατοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης,(2) καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι τὰ ἐρείπια ταῦτα κεῖνται ἐν λειμῶνι, ὅστις ὡς ἔμαθον παρὰ τῶν γεροντοτέρων κατοίκων τῆς κώμης τοῦ Βρύαντος ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι **Χακιὰρ-τσαΐρι** κατὰ παραφθορὰν βεβαίως τοῦ **Χουνκιὰρ-τσαΐρί,** ὃν ἄλλοι μὲν ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω ἀρέσκονται νὰ θέσωσι περὶ τὴν Δακίβυζαν τὴν ἀπέχουσαν τρεῖς ἡμέρας ἐκ Χρυσοπόλεως, ἀφοῦ εἰς τὴν πρὸς δυσμὰς Φιλοκρήνην τριταῖος ἔφθασεν ὁ αὐτοκράτωρ: «... ὅθεν βασιλεῖ τριταίῳ μετὰ τὴν ἐς 'Ασίαν διάβασιν » περί τι πολίχνιον γενομένῳ παράλιον, Φιλοκρήνην οὕ» τωσί πως ὠνομασμένον (3) . . . » καὶ ἄλλοι περὶ τὸ Παντείχιον, ἀλλὰ πάντοτε ἀορίστως.

'Ἐν συμπεράσματι μέχρις οὗ οἱ ἄλλοι εὕρωσιν ἄλλον λόγον καὶ ἄλλα πειστικὰ τεκμήρια πρὸς ἀνατροπὴν τῶν ὑφ' ἡμῶν γραφομένων, λέγομεν ὅτι Μωάμεθ ὁ Πορθητὴς μιᾶς μόνον ἡμέρας ὁδὸν ἠδυνήθη νὰ διανύσῃ ἐκ Χρυσοπόλεως καὶ ἀπεβίωσεν ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Δράκου καὶ τῆς κώμης τοῦ Βρύαντος λειμῶνι **Χουνκιὰρ-τσαΐρι** καὶ οὕτω δίδομεν τὴν πιθανωτάτην ταύτην ἐξήγησιν, ἔστω καὶ ἂν πρὸς μικρὸν ἐπαναπαύσωμεν τὸ ἀεὶ τὸ τῶν ἀγνώστων λόγον ἀναζητοῦν ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἀφοῦ οὐδεὶς ἄλλος ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἱστορικῶν ἀπεφάνθη τι ὁριστικὸν περί τε τῆς τοποθεσίας καὶ τοῦ χρονικοῦ διαστήματος τῆς ἐκ Σκουτάρεως ἀναχωρήσεώς του.

---

1) Ὅτι δ' ἐντεῦθεν διήρχετο ἡ εἰς 'Ασίαν ἄγουσα βασιλικὴ λεωφόρος (Βαγδὰτ-ὀζαδεσί) ἐπικυροῦται κάλλιστα καὶ ἐκ τῶν ἐκεῖ πλησίον κειμένων ἐρειπίων βάθρων βυζαντιακῆς γεφύρας, ἐφ' ἧς διήρχετο ἡ λεωφόρος, καὶ ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε σωζομένης ὀνομασίας της.

2) **Hammer Geschichte des Osmaniseher Reiches, t. I, p. 572.**

3) Νικηφόρας Γρηγορᾶς, ἐκδ. Βόννης, σελ. 434.

'Ιωάννης Μηλιόπουλος.

Καταχωρίζομεν εὐχαρίστως ἐν τοῖς **"Κομνηνοῖς"** τὰς ἐντυπώσεις τοῦ ἐξοχωτάτου κ. Σοκολὼφ ἐκ τῆς εἰς Τραπεζοῦντα ἐπισκέψεώς του. 'Ο ἐξοχ. κ. Σοκολὼφ εἶναι Ρῶσσος σοφός, καθηγητὴς εἰς τὴν Θεολογικὴν 'Ακαδημίαν τῆς Πετρουπόλεως. 'Εγκύψας ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τρέφει εὐσεβῆ συμπάθειαν καὶ ἐκτίμησιν πρὸς τὸ ἀνώτατον τοῦτο τῆς 'Ορθοδοξίας Κέντρον, ἀναγνωρίζων, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, τὴν εὐεργετικήν το. δρᾶσιν καθ' ὅλην τὴν μακραίωνα καὶ περιπετειώδη αὐτοῦ σταδιοδρομίαν. Αἱ ἄδικοι καὶ ἀστήρικτοι μομφαί, αἵτινες ἐκτοξεύονται ἐνίοτε κατὰ τῆς 'Εκκλησίας Κων)πόλεως ἀπὸ ἀνθρώπους ἀβασανίστως καὶ ἀταλαιπώρως ἐξετάζοντας τὰ πράγματα, δὲν εὗρον ἠχὼ εἰς τὴν εὐγενῆ ψυχὴν καὶ εὐλαβῆ καρδίαν τοῦ κ. Σοκολώφ, ὅστις ὡς σοφὸς ἐρευνητὴς καὶ εὐσεβὴς ὀρθόδοξος χριστιανὸς ἐκτιμᾷ δεόντως τὸ ἱερὸν καὶ μέγα ἔργον, ὅπερ ἐπετέλεσεν ἡ Μήτηρ 'Εκκλησία καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καὶ βραδύτερον ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Αἱ ἐν τῷ περιοδικῷ ἡμῶν δημοσιευόμεναι ταξειδιωτικαὶ ἐντυπώσεις του εἶναι ἕνας ὕμνος πρὸς τὸν μεσαιωνικὸν Τραπεζουντιακὸν πολιτισμόν, τὸν ὁποῖον ὁ κ. Σοκολὼφ φαίνεται ὅτι ἐμελέτησεν οὐκ ἐκ παρέργου ὑπὸ ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐκδηλώσεις.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΡΩΣΣΙΚΟΥ

Η ΤΡΑΠΕΖΟΥΣ

(Ταξειδιωτικαὶ ἐντυπώσεις).

'Η Τραπεζοῦς κεῖται εἰς τὸ βορειανατολικὸν μέρος τῆς Μαύρης Θαλάσσης, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Πυξίτου· εἶναι δ' ἡ κυριωτέρα πόλις ὁμωνύμου νομοῦ καὶ ὑποδιοικήσεως τῆς 'Οθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Τὸ παρελθόν της γέμει γεγονότων μεγίστης ἱστορικῆς σημασίας.

'Η Τραπεζοῦς ἱδρύθη ὑπὸ τῶν 'Ελλήνων κατὰ τὸν ὄγδοον π. χ. αἰῶνα. 'Ως ἐκ τῆς λίαν ἐπικαίρου τοποθεσίας της, παρὰ τὴν θάλασσαν, ἐπὶ τῆς ἐξ Εὐρώπης εἰς τὴν 'Ασίαν ὁδοῦ, ταχέως ἀπέκτησε ἡ πόλις σπουδαίαν ἐμπορικὴν σημασίαν κ' ἐγένετο κέντρον ἑλληνικῆς παιδείας. 'Η ἐξάπλωσις τοῦ χριστιανισμοῦ, τὸ σπέρμα τοῦ ὁποίου ἐνεφυτεύθη ἐνταῦθα, κατὰ παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ 'Αποστόλου 'Ανδρέου, ἐξυπηρέτησε τὴν πόλιν ὑπ' ἔποψιν ἐκκλησιαστικὴν καὶ τῇ] ἐξησφάλισε διαρκῆ ἄνθησιν τῆς νεοβυζαντινῆς παιδείας. Οἱ μετὰ τῶν Περσῶν, 'Αράβων, Γεωργιανῶν καὶ Τούρκων πόλεμοι, οἱ ὁποῖοι ἐλάμβανον χώραν ἐντὸς τοῦ Πόντου καὶ τῶν γειτονικῶν Μικρασιατικῶν χωρῶν, καθὼς καὶ ἡ εἰρηνικὴ συμβίωσις μετὰ τῆς 'Αρμενίας Συρίας καὶ Παλαιστίνης συνέτεινον εἰς τὸ νὰ συνεισφέρουν εἰς τὴν καθ' ὅλου παιδείαν καὶ ἀνατολικὰ στοιχεῖα καὶ προητοίμασαν ἀρειδῆ ἄνθησιν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ Τραπεζοῦς ἔσχε τὴν μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν ὑπὸ ἐκπολιτιστικὴν καὶ ἐμπορεοικονομικὴν ἔποψιν κατὰ τὸν 12ον μέχρι τοῦ 15ου αἰῶνος, ὁπότε καὶ ἐγένετο πρωτεύουσα αὐτονόμου Τραπεζουντιακῆς αὐτοκρατορίας. Μετα τὴν κατάκτησιν τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων τῷ 1204, πρίγκηψ ἐκ τῆς ὀνομαστῆς ἐν τῷ Βυζαντίῳ δυναστείας τῶν Κομνηνῶν, Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἵδρυσεν εἰς τὸ ΒΑ μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὀρθόδοξον κράτος ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας, με πρωτεύουσαν τὴν Τραπεζοῦντα καὶ ἐξησφάλισε διὰ τὸν ἑαυτόν του τὸν τίτλον τοῦ Αὐτοκράτορος Τραπεζοῦντος καὶ Μεγάλου Κομνηνοῦ. Ἡ Αὐτοκρατορία Τραπεζοῦντος ἐγένετο σπουδαῖον κέντρον χριστιανικῆς παιδείας, φύλαξ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ προπύργιον τῶν ἐκπολιτιστικῶν ἀρχῶν τοῦ βυζαντισμοῦ κατὰ τῆς καταστρεπτικῆς ἐπιρροῆς τοῦ μωαμεθανισμοῦ. Ἐνταῦθα ἡδραιώθησαν αἱ καλύτεραι ἀρχαὶ τοῦ Βυζαντίου περὶ πίστεως ἠθικῆς καὶ παιδείας, ἤνθησαν αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι, ἡ δημοσία καὶ πολιτικὴ ζωὴ ἀπεκρυσταλλώθη εἰς μορφὴν τελειοτέρας ἐλευθέρας καὶ αὐτονόμου πολιτείας· ἡ δὲ ζωὴ τοῦ λαοῦ παρουσιάζει ἐναργεῖς καὶ ἐκφραστικας ἰδιότητας ἐν τῇ ἐσωτερικῇ της ἀναπτύξει καὶ τῇ ἐξωτερικῇ μορφῇ. Ἰδιαιτέρως σπουδαίας ἐπιτυχίας ἔσχεν ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἡ χριστιανικὴ τέχνη, ἡ ὁποία προσελκύει τὴν σήμερον τὴν προσοχὴν τῶν ῥώσσων καὶ ξένων σοφῶν τόσον ὡς ἐκ τῆς ἰδιορρυθμίας τῶν τύπων της καὶ τῆς ἰδεώδους κατασκευῆς, ὅσον ὡς ἐκ τοῦ χρωματισμοῦ καὶ τῆς λαμπρᾶς ἐκτελέσεως καλλιτεχνικῶν συνθέσεων. Ἡ αὐτόνομος Τραπεζουντιακὴ αὐτοκρατορία ἐπέζησε καὶ τοῦ Βυζαντίου καὶ μόλις κατὰ τὸ 1461, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Δαβὶδ τοῦ Κομνηνοῦ κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἀπώλεσε τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Τότε ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Φιλίππου, ἡ ἐκκλησία τῆς Χρυσοκεφάλου Παναγίας, τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Εὐγενίου καὶ ἄλλοι ναοὶ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῶν περιχώρων μετετράπησαν εἰς τζαμία· πολλοὶ δ' ἐκ τῶν χριστιανῶν ἤλλαξαν τὴν πίστιν τῶν προγόνων των καὶ ἠσπάσθησαν τὸν μωαμεθανισμόν. Καὶ ἀργότερον, ἰδίως κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος ἔλαβον χώραν ἀθρόαι ἀποσκιρτήσεις τῶν χριστιανῶν τῆς Τραπεζουντιακῆς χώρας εἰς τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν. Τότε ἐν τῇ περιφερείᾳ Λαζίας ἐξισλαμίσθησαν ὅλοι σχεδὸν οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Τζορὸχ μέχρι τῶν περιχώρων τῆς Τραπεζοῦντος. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Τραπεζοῦντι σφοδρῶς ἐπετίθεντο κατὰ τῶν χριστιανῶν οἱ Τοῦρκοι, τοῖς ἀφήρουν τὰ ὑπάρχοντα, τοῖς προσέβαλον τὰ ἤθη καὶ τοὺς ἐξευτέλιζον. Οἱ χριστιανοὶ ἐκρύπτοντο εἰς τὰ βουνὰ καὶ εἰς τὰ δάση, ὅπου καὶ εὕρισκον σωτηρίαν ἀπὸ τὸν ἐπαπειλοῦντα κίνδυνον· πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν ἔφευγον εἰς τὴν Ῥωσσίαν, τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ τὴν Πελοπόννησον. Ὁ χριστιανισμὸς κατήντησε νὰ διατηρῆται μόνον ἐντὸς τῶν μοναστηρίων· ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχον τοιαῦται ἑστίαι πίστεως καὶ παιδείας, οἱ χριστιανοὶ διετήρουν τὴν ὀρθοδοξίαν· ὅπου δὲ δὲν ὑφίσταντο μοναστήρια, ἐκεῖ ἐλάμβανε χώραν γενικὸς ἐξισλαμισμός. Ἰδιαιτέρως σπουδαίας ὑπηρεσίας προσήνεγκον τὰ νοτίως καὶ νοτιοδυτικῶς τῆς Τραπεζοῦντος κείμενα τρία ἑλληνικὰ μοναστήρια τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Περιστερεῶτα, ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαζελῶνος καὶ τῆς Παναγίας τοῦ Σουμελᾶ. Τὰ μοναστήρια εὑρίσκονται εἰς τὰ βουνὰ τῆς Γαλλιαίνης καὶ τοῦ Παρχάρδαγ, ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ τῶν βράχων, εἰς δύσβατα καὶ ἄγρια μέρη, κολλημένα εἰς τοὺς βράχους τῶν βουνῶν, ὡς φωλεαὶ χελιδόνων καὶ ἐπιστεγαζόμενα, ὡς ὑπὸ θόλου, ὑπὸ τῶν ἐπικρεμαμένων βράχων. Τὰ μοναστήρια ἀνεφάνησαν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν καὶ μέχρι τελευταίως ἐχρησίμευον ὡς ἑστίαι πίστεως καὶ παιδείας. Οἱ μοναχοὶ ἔκτιζον σχολεῖα, διωργάνουν βιβλιοθήκας, ἐπροφύλαττον τὸν λαὸν ἀπὸ τὴν βίαν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Καὶ μέχρι σήμερον ἡ χριστιανικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ ἀποστολὴ τῶν μοναστηρίων μεταξὺ τοῦ ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος εἶναι μεγάλη.

Ἐν γένει ἡ κατάστασις τῶν χριστιανῶν ἐν Τραπεζοῦντι καὶ τοῖς περιχώροις ὑπῆρξε πολὺ δύσκολος κατὰ τὴν Τουρκικὴν ἐποχήν, ὡς ἐκ τῶν συνεχῶν ἐκβιασμῶν καὶ πιέσεων ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι διεκρίνοντο ἐπὶ φανατισμῷ, καθὼς καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἡ πόλις ἀπεῖχε πολὺ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου διέμενεν ὁ ὑπερασπιστὴς ὅλων τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανῶν, ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Ἡ ζωὴ τῶν χριστιανῶν Τραπεζοῦντος ἐκαλλιτέρευσε ὀλίγον μόλις κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος, τῇ ἐπεμβάσει τῆς Ῥωσσίας.

Κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1914 ἐπεσκέφθημεν τὴν Τραπεζοῦντα. Ἡ πόλις ἐκτεινομένη ἐπὶ τῆς παραθαλασσίου πεδιάδος, ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ βουνοῦ Μποζ-τεπέ, κειμένου νοτίως, παρουσιάζει θέαμα μεγαλοπρεπὲς καὶ καὶ προσελκυστικόν. Ἡ πραγματικότης ὅμως, κατὰ τὸ σύνηθες, μ' ἀπογοήτευσε μὲ τὸ πρῶτον βλέμμα, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ῥίψω πρὸς τὴν ἀρχαίαν πρωτεύουσαν τῆς Αὐτοκρατορίας Τραπεζοῦντος. Βορβορώδεις οἱ δρόμοι τοῦ λιμένος, μονότονα κτίρια ἀπὸ ἐξωτερικῆς ἀπόψεως μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται ὀλίγαι μόνον ὡραῖαι οἰκοδομαὶ πλουσίων Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, ἁπλᾶ καταστήματα, ἔλλειψις δένδρων ἐν ταῖς κεντρικαῖς ὁδοῖς, κονιορτὸς καὶ βόρβορος, πάντα ταῦτα ἥκιστα συμβιβάζουσι μὲ τὴν ὡραίαν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Τραπεζοῦντος καθὼς καὶ μὲ τὴν ἀπὸ θαλάσσης ἑλκυστικότητα, τὴν τόσῳ δελεάζουσαν τὸν ταξειδιώτην. Ἀλλὰ τ' ἀρχαῖα μνημεῖα δαψιλῶς μᾶς ἀπεζημίωσαν διὰ τὸ ἐπιχειρηθὲν προσκύνημα.

Ἡ Τραπεζοῦς περιστοιχίζεται ἀπὸ τείχη βυζαντινῆς προελεύσεως, προπαντὸς τῆς ἐποχῆς τῶν Μεγά-

λων Κομνηνῶν. Εἰς ὀλίγιστα μέρη συναντᾶ τις λείψανα τειχῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς περιόδου· τείχη δὲ τινα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν αὐτοκρατόρων Ἀδριανοῦ καὶ Ἰουστινιανοῦ.

Ἡ ἀρχαιοτέρα Τραπεζουντιακὴ ἐπιγραφὴ διετηρήθη ἐν τῇ Λατινικῇ γλώσσῃ, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ (3ος αἰὼν) καὶ τὴν σήμερον εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς κυρίας θύρας τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ. Ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως διετηρήθη καὶ ἐπιγραφὴ ἀπὸ τοῦ 543 γνωστοποιοῦσα, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἀνῳκοδόμησε τὰ ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ καταρρεύσαντα τείχη καὶ ἔκτισε τὰ δημόσια κτίρια τῆς πόλεως τῇ συμπράξει τοῦ ἐπισκόπου Εἰρηναίου.

Δύο τρεῖς ἐπιγραφαὶ τῆς ἐποχῆς τῶν μεγάλων Κομνηνῶν (λ. χ. Ἀλεξίου τοῦ 3ου) διετηρήθησαν ἐπίσης ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἀλλὰ βαθμηδὸν καταστρέφονται ὑπὸ τοῦ καιροῦ καὶ ἐξαφανίζονται.

Ἀρχαιότατον χριστιανικὸν ἵδρυμα ἐν τῇ πόλει θεωρεῖται ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Βασιλείου, τοῦ Μεγάλου, κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Βελισσαρίου, περιφήμου στρατηγοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅπως πιστοποιεῖ ἡ διατηρηθεῖσα ἐπιγραφή. Μέχρι τελευταίως διετηρεῖτο ἐν τῷ ναῷ ἔφιππος εἰκὼν τοῦ Βελισσαρίου. Ὁ ναὸς διεσώθη ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τὸν φανατισμὸν τῶν κατακτητῶν Τούρκων καὶ δὲν μετετράπη εἰς τζαμίον. Ὁ ναὸς δὲν εἶναι μεγάλος κατὰ τὰς ἐκτάσεις.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ θ' ἀναφέρηται ὁ ἐκτὸς τῶν τειχῶν ἐφ' ἑνὸς λόφου κείμενος ναὸς τοῦ ἁγίου Εὐγενίου, προστάτου καὶ ὑπερασπιστοῦ τῆς Τραπεζοῦντος, ἀνεγερθέντος ἐν τῷ γειτονικῷ στενῷ καὶ μοναχικῷ σπηλαίῳ, τὸ ὁποῖον διετηρήθη μέχρι τῆς σήμερον καὶ ὅπου ἀπέθανεν ὡς μάρτυς (κατὰ τρίτον αἰῶνα). Ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου ἐστέφοντο οἱ Βασιλεῖς τῆς Τραπεζοῦντος, Μεγάλοι Κομνηνοί. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Τραπεζοῦντος, ὁ ναὸς μετετράπη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τζαμίον, ἀποκαλεσθὲν τοῦτο τζαμίον τῆς νέας Παρασκευῆς, καθότι ἐντὸς αὐτοῦ προσευχήθησαν τὴν πρώτην Παρασκευὴν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως.

(Ἕπεται συνέχεια.)

Σκέψεις περὶ τῆς εἰσελάσεως τῶν Βουλγάρων εἰς Μακεδονίαν.

Ἡ ἐπέλασις τῶν Βουλγάρων εἰς τὸ ἱερὸν ἔδαφος τῆς Μακεδονίας βιαίως συνεκίνησε καὶ συνετάραξε πᾶσαν ἑλληνικὴν ψυχὴν καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διότι ἡ μακρὰ καὶ πικρὰ πεῖρα ἐδίδαξεν, ὅτι ὅπου πατεῖ ὁ βουλγαρικὸς πούς, ἐκεῖ ἐπέρχεται ἀμέσως ἡ σφαγὴ καὶ ἡ ἐρήμωσις καὶ ἡ καταστροφή. Τὸ σοβαρὸν τοῦτο ζήτημα πολὺ ἀπησχόλησε τοὺς ἐν Ἑλλάδι, πολὺ δὲ ἀντικειμενικά· καὶ ὀρθὰς περὶ τούτου σκέψεις διετύπωσε τὸ ὑπὸ τὸν Ἴωνα Δραγούμην κόμμα τῶν ἀνεξαρτήτων. Ὁ Ἴων Δραγούμης εἶνε ἀπὸ τοὺς ζωντανοὺς καὶ δυνατοὺς ἄνδρας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς· νεαρώτατος ἀκόμα τὴν ἡλικίαν ἤρχισε τὸ στάδιόν του ἀπὸ τὸ Μοναστήριον καὶ ἔδωκε τὸ πρῶτον ξύπνημα εἰς τὴν Μακεδονικὴν ψυχήν. Τοῦ θαυμασίου διοργανωτικοῦ πνεύματος τοῦ Ἴωνος Δραγούμη καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ἀριστοκρατῶν τοῦ πνεύματος ἔργον κυρίως εἶνε ἡ Μακεδονικὴ ὀργάνωσις, ἡ ὁποία μαζὺ μὲ τὸ μαρτυρικὸν αἷμα τοῦ ἐξ ἀδελφῆς γαμβροῦ του τοῦ ἥρωος καὶ μάρτυρος Παύλου Μελᾶ ἐδόξασε τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀπέδειξεν εἰς τὸν κόσμον ὅτι ἡ Μακεδονία εἶνε ἑλληνική, καὶ παρεσκεύασε τὸ μέγα εἰς ἀποτελέσματα καὶ καρποὺς ἔργον τοῦ βαλκανικοῦ πολέμου.

Τὸ ὀργανωτικὸν καὶ δημιουργικὸν πνεῦμα τοῦ Ἴωνος Δραγούμη ἀφῆκεν ἀνεξάλειπτα καὶ ἐθνικῶς εὐεργετικώτατα ἴχνη παντοῦ ὅπου εἰργάσθη καὶ ἔδρασε καὶ ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἀθήναις. Πολύμορφος, πολύτροπος καὶ πολυκίνητος εἶνε καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς κραταιοὺς στυλοβάτας καὶ δημιουργοὺς τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Αἱ περὶ τῆς εἰσελάσεως τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Μακεδονίαν σκέψεις τοῦ ὑπὸ τὸν Ἴωνα Δραγούμην κόμματος ἔχουσιν οὕτω.

20 Μαΐου 1916.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον ἀπηυχόμεθα ἀλλὰ καὶ ἀπεκρούομεν, ἐγένετο. Οἱ Βούλγαροι, ἀδιάφορον ἂν μετὰ Γερμανῶν ἢ ὄχι, ἔκαμαν ἀρχὴν ἐπελάσεως εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος καὶ ἐγκαινίασαν τὴν αἱματηρὰν ὡς λέγουν δρᾶσιν των διὰ τῆς καταλήψεως ἑνὸς ἑλληνικοῦ φρουρίου, σημαντικωτάτης κλειδὸς τῆς Μακεδονίας.

Τὸ συντελεσθὲν πραξικόπημα ἐγέννησε τὴν γενικὴν ἐξέγερσιν, ἣν ἀνεμένομεν, περιπλέκει δὲ ἀκόμη περισσότερον τὴν θέσιν τῆς Ἑλλάδος, ὡς προεβλέπομεν.

Καὶ οἱ μὲν ὀπαδοὶ τοῦ κ. Βενιζέλου ἐξήφθησαν, ὡς εἰκός, ἀπεκθηφόρησαν δ' ἐπιδεικτικῶς αἱ ἐφημερίδες τοῦ κόμματος, ἐκφέρουσαι ἀρὰς καὶ ἐπιρρίπτουσαι τὰς εὐθύνας ἐπὶ τὴν Κυβέρνησιν. Οἱ δὲ περὶ τὴν Κυβέρνησιν καὶ αἱ ὑποστηρίζουσαι τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἐφημερίδες, ἵνα μειώσουν τὴν ἐκ τῆς βουλγαρικῆς εἰσβολῆς ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν, παρέστησαν ὅτι οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι, ὅτι τὸ γεγονός, θλιβερὸν καθ' ἑαυτό, δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν, ὅτι μάλιστα δικαιολογεῖται πληρέστατα ἐκ τῆς παρουσίας στρατευμάτων τῆς ἀντιθέτου πρὸς τὴν Γερμανίαν ὁμάδος ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, δι' ἣν εὐθύνεται ὁ καλέσας αὐτὰ κ. Βενιζέλος. Ὥστε παριστάμεθα, οἱ Ἕλληνες, θεαταὶ θαυμασίου καὶ ἐποικοδομητικοῦ θεά-

ματος, ἀλληλεπιρρίψεως εὐθυνῶν ὑπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον. Ἀλλὰ τί μᾶς ὠφελεῖ, εἰς τόσον κρίσιμον στιγμήν, ἡ ἀκριβοδικαία ἐξιχνίασις τοῦ τίς ἀρχικῶς πταίει, καὶ τίς εὐθύνεται τελικῶς; Ἆρά γε προάγει τὸ ζήτημα ἡ γνῶσις τῶν λόγων, δι' οὓς προεκλήθη ἡ βουλγαρικὴ εἰσβολή; Καὶ βελτιώνει τὴν θέσιν μας ἡ λιθοβόλησις τῶν ὑπαιτίων;

Συζήτησις ἐπὶ τοιαύτης βάσεως εἶναι ἀργόσχολος καὶ ματαία, ἐπιβλαβὴς δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις, διότι μόνον ἐξάπτει τὰ ἤδη ὑπάρχοντα πάθη εἰς τὸ ἔπακρον, καθιστάνουσα ὁλονὲν πλέον ἀγεφύρωτον τὸ χάσμα μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων μερίδων τοῦ ἔθνους καὶ τῶν ἀντικρουομένων ἀντιλήψεων.

Ἂς προσπαθήσωμεν νὰ ξεκαθαρίσωμεν τὴν πραγματικὴν κατάστασιν, ἀνατρέχοντες εἰς τὸ παρελθὸν μόνον παρεμπιπτόντως, καὶ μόνον ὁσάκις καὶ ἐφ' ὅσον παρίσταται ἀνάγκη νὰ φωτισθῶμεν πρὸς σχηματισμὸν ἀσφαλεστέρας κρίσεως ὡς πρὸς τὰ παρόντα γεγονότα καὶ τὴν τηρητέαν μέλλουσαν στάσιν τῆς Ἑλλάδος, ὄχι δὲ ὅπως καταμερίσωμεν εὐθύνας ὡς δικασταί.

Δὲν θὰ ῥίψωμεν ἔλαιον εἰς τὴν πυράν, δὲν θὰ δραματοποιήσωμεν τὴν κατάστασιν. Ὁ δ' ἔχων ἀνάγκην βιαίων συγκινήσεων, ἂς ἀπευθυνθῇ ἀλλοῦ. Εὐκταῖον θὰ ἦτο τὸ ἔθνος ἡνωμένον νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὰ γεγονότα.

Δύο ἀντιλήψεις ἄκραι ἀπεκρυσταλλώθησαν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν παροῦσαν εὐρωπαϊκὴν κρίσιν: ἡ τῆς τυφλῆς συνταυτίσεως τῆς τύχης μας μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τοὺς συμμάχους της, καὶ ἡ τῆς παραμονῆς τῆς Ἑλλάδος ἐν ἀπολύτῳ οὐδετερότητι. Θὰ δείξωμεν κατωτέρω ὅτι ἡ μὲν πρώτη ἀντίληψις, ἐν τῇ ἀπολύτῳ αὐτῆς μορφῇ, εἶναι ἀσύμφορος, ἡ δὲ δευτέρα εἶναι πλέον ἀδύνατον νὰ εὕρῃ ἐφαρμογήν. Καὶ ἐνῷ θέτομεν ὡς δεδομένα ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ἀσύμφορον ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἀδύνατον τῆς ἐφαρμογῆς, παρατηροῦμεν ὅτι αἱ εἰρημέναι δύο ἀντιλήψεις παίρνουν ὁλονὲν μορφὰς ἀποκρυσταλλώσεως παγιωτέρας καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀποκλινούσας ἀλλήλων, οὕτως ὥστε νὰ μὴν εἶναι πλέον δυνατὴ οἱαδήποτε συνάντησις. Καὶ οὕτω πως τὸ ἐξωτερικὸν ζήτημα γεννᾷ ἐσωτερικὸν ζήτημα ὑψίστης σπουδαιότητος, ἄγον εἰς βεβαίας ὅσον καὶ ἐπικινδύνους ἀκρότητας.

Ποῦ βαίνομεν οὕτω στερρῷ τῷ ποδὶ ἀποκλίνοντες ἀλλήλων, καὶ πῶς θὰ σωθῶμεν ἀπὸ τοῦ δημιουργουμένου καθ' ἡμέραν χάσματος, οὐδεὶς δύναται νὰ προβλέψῃ. Τοῦτο δὲ μόνον θεωροῦμεν ὡς ἀναμφισβητήτου χρησιμότητος καὶ ὠφελείας παράγοντα, τὴν διατήρησιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πολιτευομένων ψυχραιμίας, ἐνῷ ἡ πέριξ ἐμπάθεια μαίνεται. Ἓν μόνον ἀντικείμενον πρέπει νὰ ἔχῃ τις σταθερῶς πρὸ ὀφθαλμῶν, τὸ ἀπρόσωπον Ἑλληνικὸν ἔθνος.

Ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς ἀνάγκης ἢ τοῦ δυνατοῦ τηρήσεως ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀπολύτου οὐδετερότητος δὲν στηρίζεται πλέον ἐπὶ τῶν πραγμάτων, καὶ ἑπομένως δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς θεωρητικὴ σήμερον.

Ἠδύνατο βεβαίως ἡ Ἑλλάς, ἅμα ἀρχομένου τοῦ πολέμου, καὶ νὰ δηλώσῃ ἀπέναντι ὅλων τῶν ἐμπολέμων ἀπόλυτον οὐδετερότητα καὶ νὰ τηρήσῃ ταύτην μέχρι τέλους τοῦ πολέμου, ὁπότε, μ' ὅλας τὰς διπλωματικὰς ἐνεργείας ἢ καὶ πιέσεις ἐκ μέρους τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ὁμάδος, θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ κρατήσῃ ἐλευθερίαν κινήσεων καὶ ὅλον τὸ κῦρος διὰ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς πάντας τὸν σεβασμὸν τῆς οὐδετερότητός της.

Καὶ θὰ ἔπρεπεν ἡ Ἑλλὰς νὰ ἐτήρει ἐξ ἀρχῆς ἀπόλυτον οὐδετερότητα, ἀποφεύγουσα ἐπιμελῶς πᾶσαν οἱανδήποτε φιλικὴν δήλωσιν πρὸς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τῶν ἐμπολέμων ὁμάδων, ὥστε νὰ μὴ εὑρεθῇ ἀργότερα μπερδεμένη, ἄν, ὅπως συνέβη, ἡ μερὶς πρὸς τὴν ὁποίαν καταφανῶς ἔκλινεν ἡ Ἑλλάς, τῆς ἐζητοῦσε ἐνεργοτέραν ἐπικουρίαν εἰς περιστάσεις ἢ ὑπὸ συνθήκας καὶ ὅρους ποὺ δὲν τῆς ἐσύμφεραν, ἀλλὰ καὶ ὥστε νὰ εἶνε ἐλευθέρα νὰ διαπραγματεύεται πρὸς ἑκατέραν τῶν ὁμάδων τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, μέχρι λήψεως ὁριστικῆς ἀποφάσεως ὡς πρὸς τὴν μετοχὴν ἢ μὴ εἰς τὸν πόλεμον.

Ἀλλ' ἀντὶ τούτου, ἡ Ἑλλὰς ἔσπευσε νὰ λάβῃ στάσιν εὐμενοῦς οὐδετερότητος πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως. Διὰ τῆς περὶ τούτου δηλώσεώς της ἡ Ἑλλὰς εἶχε δεθῇ, εἶχεν ἀναλάβει ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν μίαν τῶν ἐμπολέμων ὁμάδων, δὲν ἦτο πλέον ἀπολύτως ἐλευθέρα νὰ κανονίζῃ εἰς τὸ μέλλον τὴν στάσιν της αὐτοβούλως, διότι εἶχε δημιουργήσει ὑπὲρ τῶν εἰρημένων Δυνάμεων δικαίωμα νὰ προβάλλουν ἀπαιτήσεις ἀπέναντί της.

Ἡ εὐμενὴς οὐδετερότης κατὰ τὸν τότε πρωθυπουργὸν κ. Βενιζέλον, ὡς συνάγεται ἐκ διαφόρων δηλώσεών του, ἐπεβάλλετο λόγῳ τῆς συμμαχίας μας πρὸς τὴν Σερβίαν, ἥτις συνεπολέμει μετὰ τῆς ὁμάδος τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως. Τὸ περισσότερον, ὅπερ ἠδύνατο ἡ Ἑλλὰς νὰ παράσχῃ εἰς τὴν Σερβίαν, ἦτο ἡ χορήγησις τῆς ἐλευθέρας χρήσεως τοῦ λιμένος Θεσσαλονίκης καὶ ἡ φύλαξις τῶν νώτων τῆς Σερβίας κατ' ἐνδεχομένης βουλγαρικῆς ἐπιθέσεως, διότι κατὰ τὴν ἀντίληψιν πάντων, ὑποθέτομεν, καὶ αὐτῶν τῶν Σέρβων, ὁ συμμαχικὸς ὅρος δὲν συνέτρεχεν ἐκ τῆς περιπλοκῆς τῆς Σερβίας εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας. Ἀλλ' ἡ στάσις, ἣν θὰ ἐτήρει ἡ Ἑλλὰς ἀπέναντι τῆς Σερβίας ἐξ αἰτίας τῆς ὑφισταμένης συνθήκης, οὐδόλως ὑπεχρέωνε αὐτὴν καὶ ἀπέναντι τῶν νέων συμμάχων τῆς συμμάχου της, πρὸς οὓς ἠδύνατο καὶ ὤφειλε κατ' ἀρχὴν νὰ λάβῃ

στάσιν ἀπλῆς καὶ ἀπολύτου οὐδετερότητος, ὡς καὶ ἀπέναντι τῆς ἑτέρας ὁμάδος. Οὕτω θὰ ἀπεφεύγοντο πολλαὶ μεταγενέστεραι περιπλοκαί.

Ἐν τούτοις προέβη ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις καὶ πέραν τῆς εὐμενοῦς οὐδετερότητος ἀπέναντι τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, πρὸς ἃς ἐδηλώθη τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914, ὅτι ἐπὶ τῇ ἐγγυήσει τῆς ἀκεραιότητός της ἐτίθετο ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν διάθεσίν των καθ' οἱανδήποτε περίστασιν, καθ' ἣν ἡ ἐπικουρία της θὰ ἐθεωρεῖτο ἀναγκαία. Ἡ πρόσθετος αὕτη δήλωσις ἔδενε πλέον τὴν Ἑλλάδα σχεδὸν ὁλοκληρωτικῶς οὕτως ὥστε νὰ μὴν εἶναι πλέον τοῦ λοιποῦ ἐλευθέρα τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν κινήσεών της.

Ὅλα τὰ κατόπιν τούτου μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου 1915 ἐκτυλιχθέντα γεγονότα δὲν ἦσαν ἡ φυσικὴ συνέπεια τῆς ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς τοῦ πολέμου ἐγκαινισθείσης ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πολιτικῆς.

Ἀλλὰ τὸν Φεβρουάριον ἦλθεν εἰς τὰ πράγματα νέα κυβέρνησις, ἥτις δὲν ἐφάνη ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς ἔχουσα ἀντίθετον πολιτικὴν τῆς προηγουμένης, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι διεφώνει πρὸς ἐκείνην ὡς πρὸς μόνον τὸν χρόνον καὶ τὰς συνθήκας τῆς ἐξόδου ἐκ τῆς οὐδετερότητος, διότι ἅμα τῇ ἀναλήψει τῆς ἀρχῆς προέβη μὲν εἰς δήλωσιν περὶ τηρήσεως ἀπέναντι τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως εὐμενοῦς οὐδετερότητος καὶ περὶ ἀναγνωρίσεως τῶν ἀνειλημμένων πρὸς τὴν Σερβίαν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων, ἤρχισε δὲ νὰ διεξάγῃ διαπραγματεύσεις πρὸς τὰς Δυνάμεις ταύτας καὶ περὶ συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρόν των.

Ἀλλ' εἴτε ἕνεκα τῶν δυσκολιῶν, ἃς παρενέβαλον αἱ τρεῖς Δυνάμεις πρὸς παραδοχὴν τῶν Ἑλληνικῶν ὅρων, εἴτε ἐκ πεποιθήσεως, ἡ αὐτὴ κυβέρνησις βραδύτερον κατήντησεν ἐπὶ μᾶλλον φιλουδετέρα, μέχρι τοσούτου, ὥστε νὰ γεννήσῃ ὑποψίας περὶ μὴ εἰλικρινοῦς ἐφαρμογῆς τῆς πολιτικῆς τῆς εὐμενοῦς οὐδετερότητος.

Κατόπιν πάλιν ἦλθεν εἰς τὰ πράγματα ὁ κ. Βενιζέλος, ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας τοῦ ὁποίου, τὸν Σεπτέμβριον, πρῶτον μὲν ἐγένοντο συνεννοήσεις πρὸς τὰς φίλας Δυνάμεις περὶ ἀποστολῆς 150.000 Ἀγγλογαλλικοῦ στρατοῦ εἰς ἀντικατάστασιν δῆθεν τῶν ἰσαρίθμων Σερβικῶν δυνάμεων, ἃς κατὰ τὴν συνθήκην ἦσαν ὑπόχρεοι οἱ Σέρβοι νὰ παράσχουν πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ συμμαχικοῦ ὅρου, ἔπειτα δέ, μετὰ προσπάθειαν ἀνακλήσεως τῆς αἰτήσεως περὶ ἀποστολῆς τῶν Ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων, ἐγένετο ἀπόβασις μέρους αὐτῶν εἰς Θεσσαλονίκην, τῆς Κυβερνήσεως περιορισθείσης εἰς τυπικὴν διαμαρτυρίαν.

Ἡ Ἑλλὰς ἠδύνατο νὰ μὴ προβῇ εἰς συνεννοήσεις πρὸς τὰς εἰρημένας Δυνάμεις περὶ ἀποστολῆς στρατοῦ αὐτῶν εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον, ἀλλ' ἀφ' ἧς στιγμῆς ἤρχισεν ἐκτελουμένη ἡ ἀποστολή, παρὰ τὴν γενομένην προσπάθειαν ἐκκαθαρίσεως τοῦ ζητήματος ἐπὶ τῷ σκοπῷ μὴ ἐλεύσεως τῶν ξένων στρατευμάτων, ἐγεννήθη προηγούμενον, τοῦ ὁποίου ἁπλαῖ συνέπειαι δέον νὰ λογισθοῦν ὅλα τὰ κατόπιν μέχρι σήμερον ἐκτυλιχθέντα γεγονότα.

Ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτο πλέον καθαρὰ ἀπέναντι τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως. Εὐμενῆ οὐδετερότητα ἐξηκολούθει νὰ τηρῇ καὶ μετὰ τὴν δευτέραν πτῶσιν τῆς ὑπὸ τὸν κ. Βενιζέλον Κυβερνήσεως καὶ τὴν ἔλευσιν εἰς τὴν ἀρχὴν δύο διαδοχικῶν Κυβερνήσεων. Ἡ δὲ διαφορὰ τῆς ἀντιλήψεως τούτων πρὸς τὴν ἀντίληψιν ἐκείνης περιωρίζετο, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα, εἰς μόνην τὴν ἀλλοίαν ἑρμηνείαν τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης ὡς πρὸς τὴν ὑποχρέωσιν ἢ μὴ τῆς Ἑλλάδος νὰ προσδράμῃ εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας, δεχθείσης ἐπίθεσιν τῶν Βουλγάρων ἐν συνδυασμῷ πρὸς τοὺς Γερμανοαυστριακούς.

Ἀλλ' ἤρχισαν αἱ προστριβαί. Ἐὰν ἡ ἄποψις τῶν διαδεχθεισῶν τὸν κ. Βενιζέλον κυβερνήσεων ἦτο ἀλλοία ὡς πρὸς τὴν τηρητέαν ἀπέναντι τῆς Συνεννοήσεως στάσιν, θὰ ἀνεδεικνύετο εὐθὺς ἀμέσως, μετὰ τὴν πτῶσιν δηλονότι τοῦ κ. Βενιζέλου, νὰ ἀντιταχθῇ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν ἀπόβασιν τῶν Συμμάχων εἰς Θεσσαλονίκην, καὶ ἔπειτα εἰς τὴν ἐπέκτασιν αὐτῶν, ἀλλὰ τοιοῦτόν τι δὲν ἐγένετο, διότι πάντες ἀντελαμβάνοντο ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν διότι δὲν συνέφερε νὰ γίνῃ.

Ἀλλ' ἀντὶ ἡ Κυβέρνησις, ἰδίως ἡ ὑπὸ τὸν κ. Σκουλούδην σχηματισθεῖσα, τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιουμένη, νὰ χειρισθῇ τὸ ζήτημα τῆς εὐμενοῦς ὑπὲρ τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως οὐδετερότητος κατὰ τρόπον ὠφελοῦντα τὴν Ἑλλάδα, διεχειρίσθη αὐτὸ κατὰ τρόπον γεννήσαντα προστριβὰς ποικίλας καὶ ὑπονοίας περὶ μὴ εἰλικρινοῦς διαθέσεως ἡμῶν ἀπέναντι τῶν Δυνάμεων τούτων. Τὸ ἔργον τῆς Κυβερνήσεως ταύτης ἦτο βεβαίως δυσκολώτατον, καὶ ἕνεκα τῆς ἐσωτερικῆς ἀντιδράσεως, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς μέχρι τοῦ Νοεμβρίου ἐπιμόνου προσπαθείας τῶν Συμμάχων νὰ παρασύρουν εἰς τὸν πόλεμον τὴν Ἑλλάδα, μὴ στέργουσαν, τοῦθ' ὅπερ τοὺς διέθετε δυσμενῶς πρὸς αὐτήν. Ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἦτο τόσον δύσκολον τὸ ἔργον τῆς Κυβερνήσεως εἶχεν ἀνάγκην τόσον μᾶλλον λεπτῆς καὶ προσεκτικῆς διαχειρίσεως. Ἐὰν κατελαμβάνετο ὀλιγώτερον ὑπὸ τῆς φυσικῆς βεβαίως δυσφορίας διὰ τὴν παρουσίαν καὶ παραμονὴν τῶν ξένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μας καὶ περισσότερον ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ προσαρμόσῃ τὴν πολιτικήν της εἰς τὴν πραγματικὴν κατάστασιν, ἐὰν ὀλιγώτερον ἐπρόσεχεν εἰς τὴν σύνταξιν διαμαρτυριῶν καὶ περισσότερον εἰς τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἀπαθῆ συνεννόησιν ἐπὶ παντὸς παρουσιαζομένου θέματος μὲ τοὺς Συμμάχους, ἀλλοία θὰ ἦτο ἡ σημερινὴ θέσις τῶν πραγμάτων, πολὺ ὁμαλωτέρα καὶ πολύ, νομίζωμεν, χρησιμωτέρα.

Λοιπὸν δύο γεγονότα ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Εὐ-

ρωπαϊκοῦ πολέμου πρέπει νὰ μὴ λησμονῶνται ἀπὸ οἱανδήποτε Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἐρχομένην νὰ διαχειρισθῇ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος: 1). Ἡ δήλωσις τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1914 ὅτι ἀνεπιφυλάκτως ἐτάσσετο ἡ Ἑλλὰς παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως καὶ 2) Ἡ μὴ ἀντίταξις βίας εἰς τὴν ἀπόβασιν ξένων στρατευμάτων εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1915.

Εἰς τοῦτο πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὅλαι αἱ ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1914 μέχρι σήμερον διαδοχικαὶ κυβερνήσεις, πέντε τὸν ἀριθμόν, ἀναλαμβάνουσαι τὴν ἀρχὴν προέβησαν εἰς δηλώσεις περὶ τηρήσεως ἀπέναντι τῶν ***Δυνάμεων*** *τῆς Συνεννοήσεως* **εὐμενοῦς οὐδετερότητος.**

Διὰ ταῦτα, πᾶσα ἰδέα περὶ ὁλοσχεροῦς μεταβολῆς ἐκ τῶν ὑστέρων τῆς πολιτείας τῆς Ἑλλάδος—καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς παρούσης τοὐλάχιστον Εὐρωπαϊκῆς κρίσεως—καὶ περὶ ἐγκαινίσεως πολιτικῆς ἀπολύτου οὐδετερότητος ἀπέναντι τῶν ἐμπολέμων ὁμάδων, ἢ πολιτικῆς ἐξ ἴσου εὐμενοῦς οὐδετερότητος πρὸς ἀμφότερα τὰ μέρη, ἀποκλείεται ἀπολύτως, ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ διακινδυνεύσωμεν ὕψιστα συμφέροντα. Μετὰ τὸν πόλεμον βέβαια πᾶς κυβερνήτης Ἕλλην εἶναι ἐλεύθερος, σταθμίζων τὰ πράγματα, νὰ προσανατολίσῃ τὴν ἑλληνικὴν πολιτικὴν πρὸς νέους ἀστερισμούς. Ὑπάρχει καιρὸς πρὸς τοῦτο, τὸ μέλλον εἶναι ἄπειρον, καὶ οὐδεὶς ποτὲ εἰμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι εἰς ἕνα κράτος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀλλάξῃ ἐνίοτε φίλους καὶ συμμάχους.

Εἰς οὐδεμίαν ὅμως κυβέρνησιν ἐπιτρέπεται νὰ παραβλέπῃ, κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἐξελίξεως μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κρίσεως, τὰς συνεπείας πράξεως τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος ἔστω καὶ γενομένων ὑπὸ ἄλλης προκατόχου κυβερνήσεως, ἀδιάφορον ἂν ἡ νέα κυβέρνησις τροποποιεῖ ἐν μέρει τὴν τέως ἀκολουθουμένην πολιτικήν. Ἐὰν ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου δὲν ἐπροβαίνομεν εἰς τόσον ἀνεπιφυλάκτους δηλώσεις, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐδηλοῦμεν ἀπόλυτον οὐδετερότητα, θὰ ἠδυνάμεθα καθ' οἱανδήποτε στάσιν τοῦ ἀγῶνος νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν τὴν βεβαίωσιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐννοεῖ μέχρι τέλους νὰ μὴ ἀναμιχθῇ εἰς τὸν πόλεμον, οὐδὲ νὰ εὐνοήσῃ μίαν τινὰ τῶν ἐμπολέμων ὁμάδων.

Ἐὰν κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου δὲν ἐδέχετο ἡ Ἑλλὰς χωρὶς ἀντίστασιν τὴν ἀπόβασιν ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ξένων στρατευμάτων ἀνηκόντων εἰς τὴν μίαν τῶν ὁμάδων τούτων, θὰ ἦτο δυνατὸν σήμερον νὰ ἔχῃ τὴν ἐλευθερίαν τῶν κινήσεών της, τοὐλάχιστον πρὸς κανονισμὸν τοῦ μέτρου τῆς εὐμενείας μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ἐθεώρει σκόπιμον νὰ περιβάλλῃ τὴν οὐδετερότητά της ἀπέναντι ἐκείνων, πρὸς οὓς ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς ἐδήλωσε τοιαύτην οὐδετερότητα. Παραγνώρισις ὅμως σήμερον τῶν γενομένων, θὰ ἦτο ἁπλῆ θεληματικὴ ἀποστροφὴ τῶν βλεμμάτων ἀπὸ τῆς πραγματικότητος.

Θὰ ἦτο τῷ ὄντι ἀστεῖον νὰ φαντάζεται κανεὶς ὅτι ἡ Ἑλλάς, τῆς ὁποίας ἡ οὐδετερότης ἐν μέρει ἑκουσίως καὶ ἐν μέρει ἀκουσίως κατεπατήθη, εἶναι ἐλευθέρα νῦν, ὡς ἔχουν τὰ πράγματα, νὰ κανονίζῃ ὅπως βούλεται τὴν πολιτικήν της, μετατρέπουσα βαθμηδὸν τὴν οὐδετερότητά της ἀπὸ εὐμενοῦς πρὸς τὴν Συνεννόησιν εἰς ἀπόλυτον, παράγουσα οὕτω τὴν ἐντύπωσιν, ἔστω καὶ ἀκουσίως της, ὅτι μετέβαλε τὴν εὐμένειαν εἰς δυσμένειαν. Τὸ μόνον ὅπερ δύναται ἀκόμη νὰ πράξῃ ἢ νὰ μὴν πράξῃ, εἶναι ἡ εἰς τὸν πόλεμον συμμετοχή.

Ἂν ἡ Κυβέρνησις νομίζῃ ὅτι διὰ τῆς μηδέποτε, ἐν μηδεμιᾷ περιπτώσει, ἐξόδου ἐκ τῆς οὐδετερότητός της, ἐξυπηρετεῖ κάλλιον τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους, δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὴν τὴν ὁδόν. Ἂν τοὐναντίον φρονῇ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιασθῇ περίστασις καθ' ἥν, καίπερ μὴ θέλουσα, θὰ ἀναγκασθῇ νὰ πολεμήσῃ, δύναται καὶ ταύτην τὴν ὁδὸν νὰ ἀκολουθήσῃ. Ὑποθέτομεν ὅτι τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀκριβῶς προβλέπουσα, κρατεῖ ὑπὸ τὰ ὅπλα ἐπὶ τόσους μῆνας τὸν ἄρρενα πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος, διότι ἄλλως θὰ ἀπεστρατεύετο.

Ἐφρονοῦμεν μέχρι τοῦδε ὅτι ὑπῆρχε μία περίπτωσις, καθ' ἣν κατ' ἀνάγκην θὰ ἔπρεπε νὰ πολεμήσωμεν, ἐὰν συνέτρεχαν καὶ ἄλλοι εὐνοϊκοὶ ὅροι, οὓς πάντως καὶ ἐξ ἡμῶν θὰ ἐξηρτᾶτο κατὰ μέγα μέρος νὰ προπαρασκευάσωμεν.

Ἡ δὲ περίπτωσις αὕτη θὰ ἦτο ἡ εἰσβολὴ τῶν Βουλγάρων εἰς τὸ ἔδαφός μας. Ἀλλ' ἐφρονοῦμεν συγχρόνως ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν καὶ τότε νὰ ἀπεφεύγωμεν τὸν πόλεμον, ἐάν, ἅμα τῇ προσεγγίσει τῶν Γερμανοβουλγάρων εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεθόριον κατὰ Νοέμβριον, ἐδηλώναμεν ἀπροκαλύπτως εἰς τὴν Γερμανίαν ὅτι, λόγῳ ἐσωτερικῶν κινδύνων, ἐκ τῆς διεγέρσεως τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς ἐνδεχομένης πολιτικῆς ἐκμεταλλεύσεως δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀνεχθῶμεν τὴν εἴσοδον βουλγαρικοῦ στρατοῦ εἰν τὴν Ἑλλάδα ἔστω καὶ συμπράττοντος μετὰ γερμανικῶν δυνάμεων, ὅτι εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον δὲν εἴχαμεν σκοπὸν νὰ ἀναμιχθῶμεν ὡς διεξαγόμενον μεταξὺ Μεγάλων Δυνάμεων, μετὰ τῶν ὁποίων τίποτε δὲν εἴχαμεν νὰ μοιράσωμεν, ὅτι ἑπομένως, ἐὰν ὁ ἀγὼν καὶ εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον διεξήγετο ἀποκλειστικῶς μεταξὺ Ἀγγλογάλλων ἀφ' ἑνὸς καὶ Γερμανοαυστριακῶν ἀφ' ἑτέρου δὲν θὰ ἤμεθα διατεθειμένοι νὰ ἀντιταχθῶμεν οὐδ' εἰς τὴν ἐπὶ ἡμετέρου ἐδάφους σύγκρουσιν τῶν ἀντιπάλων στρατευμάτων, ἀλλ' ὅτι προκειμένου νὰ λάβουν μέρος εἰς τὸν διεθνῆ ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἀγῶνα καὶ οἱ Βούλγαροι, δὲν ἤμεθα διατεθειμένοι νὰ δεχθῶμεν τοὺς τελευταίους τούτους. Ἐὰν σταθερῶς καὶ ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ ἐδηλώναμεν ταῦτα πρὸς τὴν Γερμανίαν, ἐλαμβάνομεν δὲ καὶ τὰ ἀνάλογα στρατιωτικὰ μέτρα, ἵνα ἀποδείξωμεν ὅτι καὶ ἐμ-

πράκτως έννοοῦμεν νὰ καταστήσωμεν σεβαστὸν τὸ ἔδαφός μας ἀπὸ πάσης βουλγαρικῆς κατ' αὐτοῦ ἀποπείρας, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ Γερμανία, ἥτις τόσα δείγματα ὀρθοφροσύνης καὶ πολιτικῆς περινοίας ἔδειξε κατὰ τὸν παρόντα πόλεμον, θὰ ἀπέστεργε τὴν εἴσοδον τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπομένως καὶ σύγκρουσις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας θὰ ἀπεφεύγετο.

Καὶ ταῦτα θὰ εἶχον οὕτω, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς βαλκανικῆς ἐκστρατείας τῆς Γερμανίας, ἀπὸ πολλῶν ἤδη μηνῶν πληρέστατα ἐπετεύχθη, ἤτοι τὸ ἄνοιγμα τοῦ δρόμου ἀπὸ Βερολίνου εἰς Κων)πολιν μέσον Σερβίας—Βουλγαρίας, κίνδυνον δὲ οἱονδήποτε σπουδαῖον, δὲν διέτρεχεν ὁ γερμανοβουλγαρικὸς στρατὸς ἐξ ἐνδεχομένης ἐπιθέσεως ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλογάλλων, δεδομένου ὅτι ὁ στρατὸς οὗτος, οὐχὶ πολὺ κατώτερος τοῦ ἀντιπάλου, κατέχει ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ τῇ πρώην Σερβίᾳ θέσεις καὶ φυσικῶς ὀχυράς, ἃς ἡ τέχνη κατέστησεν ὀχυρωτέρας.

Ἀλλ' ἂν ἀποκλείεται πλέον ἀπολύτως ἡ πολιτικὴ ἀντίληψις περὶ τῆς τηρήσεως αὐστηρᾶς καὶ ἀπολύτου οὐδετερότητος ἀπέναντι ὅλων τῶν ἐμπολέμων, ἐξ ἄλλου ἀποκλείεται καὶ ἡ ὀρθότης τῆς πολιτικῆς ἀντιλήψεως περὶ ἀναποφεύκτου ἀνάγκης τυφλῆς προσθέσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ ἅρμα τῆς Συνεννοήσεως μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν συμμετοχὴν ἡμῶν εἰς τὸν πόλεμον, ὁπωσδήποτε, ὁποτεδήποτε καὶ ὅπως ὅπως. Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ ἀντίληψις κατεδικάσθη ἤδη ὑπὸ τῶν πραγμάτων, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται ὅμως καὶ ἡ ἐν ὡρισμένῃ περιπτώσει καὶ ὑπὸ τινας ὅρους καὶ συνθήκας εὐνοϊκὰς συμμετοχὴ εἰς τὸν πόλεμον, ἰδίως δὲ ἂν οἱ Βούλγαροι ἐπεχείρουν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ ἡμέτερον ἔδαφος παρὰ τὰς περὶ τούτου πρὸς τὴν Γερμανίαν δηλώσεις τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν.

Ὅπως θὰ ἦτο σφαλερὸν νὰ παρακολουθῶμεν τοὺς μὲν ἢ τοὺς δὲ ἐκ τῶν ἐμπολέμων εἰς τὰς κατὰ τὰ συμφέροντα αὐτῶν στρατιωτικὰς ἀντιλήψεις των, ἐφ' ὧν σκοπίμως μετατοπίζουν κάθε συζήτησιν, ἵνα μᾶς παραπλανήσουν καὶ μᾶς παρασύρουν εἰς τὰ δίκτυά των, οὕτω θὰ ἦτο ὀλέθριον νὰ ἠκολουθοῦμεν κατὰ σύστημα, τὴν ὁδὸν ἐκείνην, ἥτις θὰ ἦτο εὐάρεστος ἢ δυσάρεστος. Οὕτως, ἐπὶ παραδείγματι, θὰ διεπράττομεν σφάλμα ἄν, τῆς Γερμανίας, ζητούσης παραμονὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν οὐδετερότητα ἐν πάσῃ περιπτώσει, παρεμένομεν τῷ ὄντι ἐν οὐδετερότητι μόνον ἵνα φανῶμεν εὐάρεστοι, ὁμοίως δὲ σφάλμα θὰ διεπράττομεν ἐὰν ἐπειδὴ ἡ Ἀγγλία ἐζήτει τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος, ἐμέναμεν ἐν τοσούτῳ οὐδέτεροι διὰ νὰ φανῶμεν δυσάρεστοι.

Μὲ τοῦτο θέλομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ ἰθύνοντες τὰς τύχας τῶν ἐθνῶν κρίνουν τὰ πράγματα συνήθως μὲ ἄκραν καὶ αὐστηρὰν ἀντικειμενικότητα. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν σημαίνουν ὅτι ἐπιβάλλεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς εἰς ἀνώτατον δικαστήριον, νὰ ἀπονέμῃ ἰσότητα πρὸς πάντας τοὺς μικροὺς ἢ μεγάλους λαοὺς τῆς γῆς, ἐπομένως οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ ἀρύεται ἐπιχειρήματα πρὸς πρόταξιν ἀξιώσεων ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἐθεώρησε συμφέρον της νὰ προτιμήσῃ ὡρισμένας Δυνάμεις, ἀπέναντι τῶν ὁποίων δὲν ἀντέταξεν ἀντίστασιν ὅταν ἠθέλησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ ἔδαφός της.

Προκειμένου περὶ τῆς εἰδικῆς σημερινῆς περιπτώσεως δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμεν νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ἀνέκαθεν ἐθεωρήσαμεν ὡς θεωρητικὴν καὶ ἀνεφάρμοστον τὴν ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων Ζαΐμη καὶ Σκουλούδη δεκτὴν γενομένην θεωρίαν τοῦ ὁρισμοῦ ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους διαδρόμου (couloir), προωρισμένου ἀποκλειστικῶς διὰ τὰς ἐνδεχομένας πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν ἐμπολέμων. Τὰ πράγματα ἐδικαίωσαν τὰς προβλέψεις μας, διότι ἀμφότεροι οἱ ἐμπόλεμοι στρατοὶ ἐν Μακεδονίᾳ ὑπερέβησαν ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς τὰ ὅρια τοῦ διαδρόμου τούτου, οὐδ' ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως. Οἱ πόλεμοι δὲν εἶναι ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες περιοριζόμενοι κατὰ βούλησιν ἐντὸς τοῦ στοίβου μικροῦ ἢ μεγάλου σταδίου. Μόνον δὲ τῶν οὐδετέρων κρατῶν τὰ ἐδάφη σέβονται συνήθως οἱ πολέμιοι, ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι πλέον οὐδέτερον κράτος, ἀφ' οὗ δὲν ἀντετάχθη εἰς τὴν ἀπόβασιν ξένων στρατευμάτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους της, οὐδ' εἰς τὴν παντοίαν ἐπέκτασιν αὐτῶν. Θὰ εἴπῃ τις εἰς ἀπάντησιν ὅτι αὐτὸ ἀκριβῶς δύνανται νὰ διισχυρισθοῦν οἱ Γερμανοί, ἀντιλέγοντες εἰς τὴν ἀξίωσίν μας περὶ μὴ εἰσόδου τῶν Βουλγάρων εἰς τὸ ἔδαφός μας. Ἀλλ' ὡς εἴδομεν, αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι καὶ ἡ μόνη παραβίασις τοῦ ἐδάφους μας, ἣν ἀναγνωρίζομεν ὅτι δὲν θὰ ἔπρεπεν ἡ Ἑλλὰς ποσῶς νὰ ἀνεχθῇ, διότι παράγει κινδύνους καὶ ἐξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικούς, ἀνυπολογίστους, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐγγυήσεων περὶ προσωρινῆς μόνον παραμονῆς τῶν βουλγαρικῶν στρατευμάτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μας.

Ἀλλά, γενομένου ἤδη τοῦ κακοῦ, τί πρακτέον;

Νὰ ἀποκρουσθοῦν διὰ τῆς βίας οἱ Γερμανοβούλγαροι ἀπὸ τὸ καταληφθὲν φρούριον, ἀποκλείεται ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον οἱ ἀπαραίτητοι στρατιωτικοὶ ὅροι δὲν συντρέχουν. Καὶ δυστυχῶς οἱ στρατιωτικοὶ ὅροι ἀπὸ τῆς καταλήψεως τοῦ Ρούπελ ἐχειροτέρευσαν δι' ἡμᾶς. Νὰ φύγουν οἰκειοθελῶς οἱ καταλαβόντες τὸ φρούριον, δὲν εἶναι πιθανόν, ἐφ' ὅσον μένουν οἱ Ἀγγλογάλλοι ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ ἐδάφους.

Ἀλλ' ἅπασαν τὴν θεληματικότητα αὐτῆς ὀφείλει νὰ καταβάλῃ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ὅπως ἐντοπίσῃ τὸ κακὸν ἐκεῖ ὅπου ἐξεδηλώθη, δηλοῦσα ἀπὸ τοῦδε σταθερῶς καὶ ἀπεριφράστως πρὸς τὴν Γερμανίαν ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀνεχθῇ περαιτέρω προέλασιν τῶν Βουλγάρων ἐπὶ Ἑλληνικῆς χώρας. Ὀφείλει δὲ νὰ

προσαρμόση καὶ τὰς ἄλλας αὐτῆς ἐνεργείας πρὸς τὴν ὑποδεικνυομένην στάσιν της ταύτην.

Συνεπίκουρον θὰ ἔχη πάντας καὶ τὴν δικαίαν ἐν συγκινήσει καὶ ἀδημονίᾳ διατελοῦσαν ἐκ τῆς εἰσελάσεως τῶν Βουλγάρων κοινὴν γνώμην.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΟΥΛΗΣ 23-25 ΜΑΙΟΥ 1916

Ἐπανάληψις ἐργασιῶν. Αἱ ἐργασίαι τῆς Βουλῆς διακοπεῖσαι τῇ 7ῃ Μαΐου ἐπὶ δεκαήμερον, ἐπρόκειτο νὰ συνεχισθοῦν τὴν 18ην ἰδίου. Ἐν τούτοις ἡμέρα ἐπαναλήψεως τῶν ἐργασιῶν ὡρίσθη ἡ Δευτέρα 23 Μαΐου.

Θάνατος βουλευτοῦ. Ἐν ἀρχῇ τῆς συνεδριάσεως ἠγγέλθη εἰς τὴν Βουλὴν ὑπὸ τοῦ Προέδρου ὁ τὴν προτεραίαν συμβὰς αἰφνίδιος θάνατος τοῦ βουλευτοῦ Χίου Μιχ. Τσελεπίδου, διατελέσαντος βουλευτοῦ τῆς πατρίδος του καὶ ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Βουλῇ. Ὁ Πρόεδρος ἐξῆρε τὰς ἀρετὰς καὶ ἐθνικὰς ὑπηρεσίας του, διεκόπη δὲ ἡ συνεδρίασις ἐπὶ μίαν ὥραν εἰς ἔνδειξιν πένθους.

Δηλώσεις Κυβερνήσεως. Ἐπαναληφθείσης τῆς συνεδρίας ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἀπὸ χειρογράφου προέβη εἰς δηλώσεις διὰ τὴν ὑπὸ τῶν Γερμανοβουλγάρων κατάληψιν τοῦ Ρούπελ καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ κ. Σαράϊγ κήρυξιν τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐκ τῶν δηλώσεων ἐγνώσθη, ὅτι ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῶν Γερμανοβουλγάρων ἐγένετο περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 13ης Μαΐου, ὅτε τὰ Ἑλληνικὰ φυλάκεια, συνεπείᾳ προηγουμένων διαταγῶν, ἐδήλωσαν, ὅτι θὰ ἀντιταξοῦν βίαν, ὅτι τὸ ὀχυρὸν Ρούπελ ἔβαλε κατ' αὐτῶν 24 βολάς, ὁπότε καὶ ἐσταμάτησαν οἱ εἰσελαύνοντες, καὶ ὅτι ἡ Κυβέρνησις πρὸ τῆς ἀποφάσεώς των, ὅπως καταλάβωσι τὸ ὀχυρόν, ἵνα μὴ ἡ περαιτέρω ἀντίστασις ἀπολήξῃ εἰς γενικὴν σύρραξιν καὶ ἀγάγῃ εἰς ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος, τὴν ὁποίαν δὲν ἐννοεῖ νὰ ἐγκαταλίπῃ, διέταξε τὴν παῦσιν τῆς ἀντιστάσεως καὶ τὴν ἀποχώρησιν τῆς φρουρᾶς μὲ ἅπαν τὸ ὑλικόν. Τὸ φρούριον παρέλαβε Γερμανὸς ἀξιωματικός, συντάξας πρωτόκολλον. Ἡ Κυβέρνησις διεμαρτυρήθη πρὸς τὴν Γερμανίαν καὶ τοὺς συμμάχους της. Ὁ δ' ἐν Βερολίνῳ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς, καθ' ἣν ἐγένετο ἡ εἰσέλασις, εἰδοποίει τηλεγραφικῶς τὴν Κυβέρνησίν του περὶ τῆς πιθανῆς εἰσβολῆς. Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἀνεκοίνωσε καὶ τὸ ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν τοῦ Γενικοῦ Γερμανικοῦ Στρατηγείου λέγον, «ὅτι στρατεύματα Γερμανικὰ καὶ Βουλγαρικά, ὅπως ἐξασφαλισθῶσι κατ' αἰφνιδιαστικῶν ἐπιθέσεων σκοπουμένων ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τῆς Συνεννοήσεως, κατέλαβον τὸ παρὰ τὸν Στρυμόνα σύμπλεγμα τῶν στενῶν τοῦ Ρούπελ, ὅτι ἀπέναντι τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς ἀπεσύρθησαν αἱ ἀσθενεῖς ἑλληνικαὶ φρουραὶ καὶ ὅτι μένουν σεβαστὰ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς Ἑλλάδος».

Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς προσέθηκεν, ὅτι δὲν ἔφθασαν ἀκόμη τὰ πρωτόκολλα, αἱ διαμαρτυρίαι καὶ αἱ λεπτομερεῖς ἐκθέσεις τῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀποχωρησάσης φρουρᾶς ἀξιωματικῶν· διεμαρτυρήθη δὲ ἐντόνως ἐναντίον τῶν σκοπίμως κυκλοφορησασῶν φημῶν περὶ δολίας καὶ μεροληπτικῆς πολιτείας τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ οἱασδήποτε Ἑλληνικῆς ὑπηρεσίας ἐνεργησάσης δῆθεν ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τῶν εἰσβαλόντων Γερμανοβουλγάρων πρὸς παράδοσιν τοῦ φρουρίου Ρούπελ εἰς αὐτοὺς ἐπὶ βλάβῃ τῶν στρατιωτικῶν συμφερόντων τῆς Συνεννοήσεως, ἐν τέλει δὲ ἐχαρακτήρισε τὴν εἰσβολὴν ταύτην τῶν Γερμανῶν καὶ Βουλγάρων εἰς ἑλληνικὸν ἔδαφος ὡς ἀποβλέπουσαν εἰς ἀποκλειστικῶς στρατιωτικὸν σκοπόν, συμφώνως πρὸς γενομένας δηλώσεις, μηδόλως ἐκθέτοντα εἰς κίνδυνον τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὰ συμφέροντα τῆς Χώρας.

Κατόπιν ἀνέφερε καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σαράϊγ κήρυξιν τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου ἐν Μακεδονίᾳ τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς τῆς ὀνομαστικῆς ἑορτῆς τοῦ Βασιλέως, τὴν γενομένην ἐπὶ τοῦ προκειμένου διαμαρτυρίαν καὶ τὴν ἔλλειψιν ἀπαντήσεως.

Συζήτησις ἐπὶ τῶν δηλώσεων. Πρῶτος λαβὼν τὸν λόγον ὁ κ. Ἰ. Δραγούμης ἤρχισε διὰ προεισαγωγικῆς ἐξελίξεως τῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, διῄρεσε τὰ μὴ δι' ἀρχῆς ἐμπόλεμα Κράτη εἰς δύο κατηγορίας, ἐξ ὧν τὰ συμπληρώσαντα τὴν ἐθνικήν των ἀποστολὴν προσεπάθησαν εἴτε μένοντα ἀκόμη οὐδέτερα, εἴτε λαβόντα βραδύτερον μέρος εἰς τὸν πόλεμον νὰ διαπραγματευθῶσι τὰ συμφέροντά των, πλὴν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις λόγῳ τῆς πρὸς τὴν Σερβίαν συμμαχίας της ἐκήρυξεν ἐξ ἀρχῆς εὐμενῆ οὐδετερότητα καὶ πρὸς τὰς συμμάχους αὐτῆς, ὀλίγον δὲ κατόπιν ἐδήλωσεν, ὅτι δέχεται νὰ μετάσχῃ εἰς τὸν πόλεμον ἐπὶ τῇ ἁπλῇ ἐγγυήσει τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ἐδάφους της, ἐνῷ ἂν ἐτηρεῖτο ἀπ' ἀρχῆς ἀπόλυτος οὐδετερότης θὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι νὰ κανονίσωμεν τὴν μέχρι τέλους ἀποχὴν ἢ τὴν ἐπίκαιρον συμμετοχήν μας. Ἐξετάζει κατόπιν τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως Γούναρη, ἥτις συνεχίζουσα τὴν εὐμενῆ πρὸς τὰς Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως οὐδετερότητα καὶ τὰς πρὸς τὴν Σερβίαν συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις προέβη εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος, ἀλλ' οἱ ὅροι, οὓς προέβαλε, δὲν ἐγένοντο δεκτοὶ καὶ ἔμενε φιλουδέτερα. Ἀναφέρει τὸ τῆς ἀποβάσεως ξένων στρατευμάτων εἰς ἑλληνικὸν ἔδαφος ἐπὶ τῆς μετέπειτα βραχυχρονίου πρωθυπουργίας τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅτι μὴ οὔσης δυνατῆς καὶ μὴ συμφερούσης τῆς ἀντιστάσεως εἰς τὴν ἀπόβασιν ταύτην ἐπεβάλλετο καλλιτέρα ἡμῶν διάθεσις ἀπέναντι τοῦ γεγονότος πρὸς ἀποφυγὴν τῶν μετέπειτα προστριβῶν, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων δὲν ἠδυνήθημεν νὰ καταστήσωμεν σεβαστὴν τὴν οὐδετερότητά μας, ὡς ἡ Ὀλλανδία καὶ ἡ Ρουμανία.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο διακόπτων τὸν ὁμιλοῦντα ὁ κ. Πρωθυπουργός, παρετήρησεν, ὅτι ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Ὀλλανδία δὲν προσεκάλεσαν ξένους εἰς τὸ ἔδαφός των, καὶ ὅτι ἡμεῖς μὲ τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μας ξενικὴν ἐγκατάστασιν μόνον εἰς βάρος μας θὰ ἔχωμεν ἀξιώσεις καὶ ὄχι ἀντάλλαγματα. Ὁ κ. Ἰ. Δραγούμης δὲν ἀρνεῖται τὸ γεγονὸς τῆς προσκλήσεως τῶν ξένων στρατευμάτων, ὅπερ ἄλλως εἶναι πασίγνωστον. Νομίζει, ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν Γερμανοβουλγάρων κατάληψις τοῦ Ρούπελ, δικαιολογηθεῖσα στρατηγικῶς, δὲν ἦτο ἀπαραίτητος, ἀφ' οὗ κατέχουν τὰ στενὰ

τῆς Κρέσνας καὶ τῶν Σιδηρῶν Πυλῶν, ἐπωσδήποτε ὅμως εἶναι δεδικαιολογημένη ἡ ταραχὴ τῶν κατοίκων ἐκ τῆς βουλγαρικῆς εἰσόδου διότι ἐνθυμοῦνται τὰς πρὸ τριετίας σφαγάς. Ἐπίσης φρονεῖ, ὅτι ἡ προέλασις αὕτη ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποσοβηθῇ, ἐφ' ὅσον ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῶν Γερμανῶν, δηλ. ἡ συγκοινωνία Βερολίνου—Κων)πόλεως—Βαγδάτης ἐπετεύχθη μέσον Σερβίας καὶ Βουλγαρίας, οὐδὲ διατρέχει νῦν ἄμεσον κίνδυνον, ἀναφέρει δὲ τὸ προηγούμενον τῆς κατὰ Νοέμβριον ἀναστολῆς τῆς Γερμανο βουλγαρικῆς προελάσεως καὶ τονίζει, ὅτι ἂν καὶ τώρα διετύπουν ἀξιώσεις περὶ μὴ εἰσόδου τῶν Βουλγάρων θα ἔχερεν ἀποτέλεσμα, διότι ἡ οὐδετερότης τῆς Ἑλλάδος ὠφελοῦσα τὴν Γερμανιαν, δὲν δύναται παρὰ δεόντως παρ' αὐτῆς νὰ ἐκτιμηθῇ, ἦτο δὲ δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῶσι καὶ ἄλλα ἀντισταθμίσματα εἰς τὸν τομέα Γευγελῆς-Δοϊράνης καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν Μοναστηρίου, ὅπου ἐξ ἐναντίας ἀριθμοῦνται πολυάριθμα θύματα τῆς βουλγαρικῆς ἐπιδρομῆς. Τελευτῶν ἐκφράζει τὴν λύπην διὰ τὴν παρ' ὅλων τῶν Κυβερνήσεων κακὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς συνέπεια τῆς ὁποίας θὰ εἶναι ἡ πλήρης ἀπομόνωσις τῆς Ἑλλαδος μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων ὁμαδων, ὅπερ ὀφείλεται εἰς τὴν μὴ ἐξ ἀρχῆς τήρησιν ἀπολύτου καὶ σεβαστῆς οὐδετερότητος.

Ὁ κ. Στράτος δὲν ἀποδίδει σπουδαίαν ἀξίαν εἰς τὸ καταληφθὲν ὀχυρὸν Ροῦπελ, ἀλλὰ παραδέχεται μόνον δυσφορίαν διὰ τὴν εἴσοδον τῶν Βουλγαρων, τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν δικαιοῦνται νὰ ἐκφράσουν οἱ διακονηθέντες νὰ ἐκχωρήσουν μακεδονικὴν γῆν εἰς τοὺς Βουλγάρους. Τὴν κήρυξιν τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου ἐν Θεσσαλονίκῃ θεωρεῖ συνέπειαν τῆς καταλήψεως τοῦ Ροῦπελ, γενομένην ἐξεπίτηδες ὅπως μὴ ἑορτασθῇ ἡ ἑορτὴ τοῦ ἐλευθερωτοῦ Βασιλέως. Ἀνατρέχων εἰς τὸ παρελθὸν ἀναφέρει διάφορα περιστατικὰ τῆς πολιτείας τοῦ κ. Βενιζέλου, τὴν ὁποίαν ἀποδεικνύει ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον πρὸς τὰς σημερινὰς γνώμας του καὶ τονίζει ὅτι ὅλαι αἱ προστριβαὶ πρὸς τας Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ὀφείλονται εἰς τὰς ῥαδιουργίας καὶ τὰς σκευωρίας τοῦ ἡγέτου τῶν ἐν ἀποχῇ φιλελευθέρων. Στιγματίζει τὴν ματαίωσιν τοῦ πανηγυρισμοῦ τῆς ἑορτῆς τοῦ Βασιλέως ἐν Θεσσαλονίκῃ τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς προσβάλλουσαν αὐτὴν τὴν Γαλλίαν καὶ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν περιμένει τὴν ἀποδοκιμασίαν τῆς ἀγενοῦς ταύτης πράξεως, συνιστᾷ δὲ ψυχραιμίαν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστασεως.

Ὁ κ. Σάκκης θεωρεῖ λυπηρὸν ἀλλ' ἀναπότρεπτον τὴν εἰσβολήν, συνιστᾷ δὲ ἐνίσχυσιν τῆς Κυβερνήσεως, ὅπως ἀποτραπῇ ἡ περαιτέρω προέλασις.

Βαλαβᾶς. Ἐκφράζει τὴν ὀδύνην τοῦ μακεδονικοῦ λαοῦ ἐπὶ τῇ παραδόσει τοῦ φρουρίου Ρούπελ εἰς τοὺς προαιωνίους ἡμῶν ἐχθρούς, τοὺς Βουλγαρους, ἀποκρούει τὴν διατυπωθεῖσαν γνώμην ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ συμφιλίωσις μεταξὺ τῶν δύο λαῶν, ἐξετάζων δὲ τὰς δηλώσεις περὶ παραδόσεως τῶν διόδων τοῦ Στρυμόνος ἵνα μὴ ἀπειληθῇ κήρυξις πολέμου κατὰ τῶν Γερμανοβουλγάρων, ἐκφράζει τὰς ἀνησυχίας του ὡς πρὸς τὰς συνεπείας τῆς τοιαύτης δηλώσεως, διότι εἶναι δυνατὸν ὄχι μόνον νὰ δεχθῇ ἡ Κυβέρνησις καὶ περαιτέρω προέλασιν, ἀλλὰ καὶ εἴσοδον εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, ὁπότε θὰ περιέλθωμεν εἰς τελείαν ἐξάρτησιν ἀπὸ τὰς κεντρικὰς δυνάμεις, πᾶσα ἐλπὶς ἐθνικοῦ ὀφέλους θὰ ἐξαφανισθῇ πρὸ τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἠθικῆς καταστροφῆς ἃς ὑφιστάμεθα, ἐκφράζει δὲ καὶ τὴν ἔκπληξίν του διατὶ ἐπεστρατεύθημεν ἀφοῦ πρόκειται νὰ ὑποχωροῦμεν εἰς πάντας. Ὡς πρὸς τὴν Συνεννόησιν ἐπίσης ἡ πολιτεία τῆς Κυβερνήσεως εἶναι ἐκείνη ἥτις σωρεύει συμφοράς, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ παρουσιάσωμεν μεγαλειτέραν ἐλαστικότητα, εἶναι δὲ καιρὸς ὅπως παραιτηθῇ ἡ Κυβέρνησις ἵνα ἔλθῃ ἄλλη, ὁπότε καὶ θὰ βεβαιωθῇ ἂν ἡ Συνεννόησις εἶναι εἰλικρινὴς δηλώσασα ὅτι δὲν ἐπιδιώκει τὴν ἔξοδόν μας ἐκ τῆς οὐδετερότητος.

Ὁ κ. Κράλλης παραπονεῖται διότι παραγνωρίζονται οἱ ἐκ τῶν νέων χωρῶν βουλευταί, ἀναγνωρίζει τὸ ὀρθὸν τῆς πολιτικῆς τῆς οὐδετερότητος. προσθέτει ὅμως ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Μακεδονίας, παρὰ τὰς δηλώσεις καὶ ἐγγυήσεις τῶν Δυνάμεων, εἶναι ἐκτεθειμένοι εἰς πολλοὺς κινδύνους, οἱ ὁποῖοι θὰ αὐξήσουν τώρα μὲ τὴν βουλγαρικὴν εἰσβολὴν ἐν τέλει δ' ἐπικρίνει τὴν Κυβέρνησιν διὰ τὴν παράτασιν τῆς ἐπιστρατεύσεως. Ὁ κ. Μερκούρης διαμαρτύρεται διὰ τὰς παρ' ἀμφοτέρων τῶν ἐμπολέμων ἀδικίας καὶ κατακρίνει τὴν πολιτικὴν τοῦ κ. Βενιζέλου.

Κατόπιν λαμβάνει τὸν λόγον ὁ κ. Δημητρακόπουλος, ὁ ὁποῖος ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, διακόψαντος τὸν κ. Ι. Δραγούμην, ἐν σχέσει πρὸς τὴν εἰς Μακεδονίαν πρόσκλησιν τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων, εὑρίσκει δὲ εὔστοχον μὲν τὸν ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Δραγούμη γενόμενον παραλληλισμὸν τῆς στάσεως τῆς Ἑλλαδος πρὸς τὴν τῆς Ὁλλανδίας καὶ Ρουμανίας, ἄστοχον δὲ τὴν παρατήρησιν τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ. Ὑπενθυμίζει ὅτι ἡ Κυβέρνησις Βενιζέλου ἐδήλωσεν ἀρχικῶς πολιτικὴν ἀπολύτου οὐδετερότητος, ὅτι ἡ πολιτικὴ αὕτη ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς, τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ Βασιλέως, ἀλλὰ τόσον ὁ κ. Βενιζέλος ὅσον καὶ αἱ μετ' αὐτὸν Κυβερνήσεις δὲν ἠκολούθησαν πιστῶς τὴν ἀρχικὴν πολιτικήν, τῆς ὁποίας ἀπόρροια εἶναι αἱ σημεριναὶ πιέσεις. Ἰδίᾳ δὲ ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις παραλαβοῦσα βαρεῖαν πολιτικὴν κληρονομίαν, γενομένην βαρυτέραν συνεπείᾳ τῆς κομματικῆς ἀντιδράσεως τῶν ἀπεχόντων, κατέστησεν αὐτὴν βαρυτάτην καὶ δυσχερεστάτην διὰ τῆς στάσεώς της, διότι δὲν ἐφρόντισε νὰ καθορίσῃ τὴν πολιτικήν της ἐμφανίζουσα ἐξ ἀρχῆς τὴν ἀληθῆ κατάστασιν· Ἰδίᾳ θεωρεῖ ἀξιόμεμπτον τὸ ὅτι παρόντος τοῦ κ. Βενιζέλου ἐν τῇ προηγουμένῃ Βουλῇ δὲν τὸν ἐξηνάγκασαν εἰς σαφεῖς δηλώσεις περὶ τῆς προσκλήσεως τῶν ἀγγλογάλλων εἰς Θεσσαλονίκην, ὁπότε θ' ἀπεδεικνύετο ὅτι ἡ πρόσκλησις αὕτη ἦτο ἔργον ἀτομικὸν αὐτοῦ, μὴ ἐγκριθὲν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Βασιλέως, καὶ θὰ ἠδύνατο ἡ διάδοχος Κυβέρνησις ν' ἀξιώσῃ τὴν ἀποχώρησίν των, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ φόβος ἡ Ἑλλὰς νὰ γίνῃ Βέλγιον.

Ζητεῖ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐξακριβώσῃ ἂν ὑπάρχῃ ἐπιστολὴ τοῦ κ. Βενιζέλου πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Συνεννοήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν λέγει νὰ ἔλθουν τὰ ξένα στρατεύματα εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἡ Ἑλλὰς θὰ περιορισθῇ εἰς διαμαρτυρίαν διὰ τοῦ τύπου. Εὑρίσκει τὴν ἐπιστράτευσιν ἄσκοπον, ἐφ' ὅσον δὲν πρόκειται νὰ προστατευθοῦν ζωτικὰ καὶ ἄμεσα συμφέροντα τοῦ ἔθνους, θεωρεῖ τὴν ἑλληνοσερβικὴν συνθήκην ὡς ἔχουσαν καθαρῶς βαλκανικὸν χαρακτῆρα καὶ χαρακτηρίζει ὡς ἀτυχῆ τὴν κατὰ Φεβρουάριον τοῦ

1915 δήλωσιν τοῦ κ. Γούναρη περὶ συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ ἤδη ἡ Σερβία εἶχεν ἐμπλακῆ εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον καὶ ἀποκτήσει ἄλλους συμμάχους. Κατηγορεῖ τὴν Κυβέρνησιν ἐπὶ ἐλλείψει σθένους πρὸς διάπλασιν τῆς δημοσίας γνώμης, λέγει ὅτι ὁ ὀργανισμός της ἐξησθένισε καὶ κινδυνεύει νὰ ὑπερφαλαγγισθῇ ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων της, ὅτι ἐνῷ τὰ ἐννέα δέκατα τῆς δημοσίας γνώμης εἶναι ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς τῆς οὐδετερότητος, ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔχει συμπαθείας καίτοι ἐκπροσωποῦσα αὐτὴν τὴν πολιτικήν, φρονεῖ ὅτι ἡ δικαιοσύνη ὀφείλει καὶ δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ καθῆκόν της ἀπέναντι τῶν ἐσωτερικῶν ταραχοποιῶν. Εἰς τὸ τέλος ἀναφέρει τὸ ζήτημα τῶν προσφύγων, κατηγορῶν τὴν Κυβέρνησιν, διότι δὲν προέβη εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς ἐπίτευξιν τῆς εἰς τὰς ἑστίας ἐπανόδου των, καὶ ἐν γένει τὴν πολιτικὴν τοῦ Κράτους, ὅπερ διὰ προσωρινὴν λωρίδος ἐδάφους δὲν ἐφρόντισε νὰ ἀσφαλίσῃ τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνας Θράκης καὶ Μικρασίας καὶ τοὺς ἐξέθηκεν εἰς τόσους διωγμούς.

Ὁ κ. Μποῦσιος ἐκφράζει τὴν λύπην του, διότι τὸ συλλαλητήριον τῆς Θεσσαλονίκης ἀπαγορευθὲν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐξουσίας ἔλαβε κομματικὴν χροιὰν καὶ ἐτέθη ὑπὸ ξενικὴν προστασίαν, ἐκμηδενισθείσης τῆς ἀξίας του, καὶ διότι οἱ Μακεδόνες βουλευταὶ δείξαντες, ἀσχέτως πρὸς τὸ συλλαλητήριον, ἐνδιαφέρον διὰ τὴν βουλγαρικὴν εἰσβολὴν ὑπέπεσαν εἰς τὰς συνεπείας τῆς πολιτικῆς τῶν ἀκροτήτων, ἐνῷ ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐνθάρρυνσιν τῶν πληθυσμῶν, οἱ ὁποῖοι γνωρίζοντες ἀπὸ ἄλλοτε τί σημαίνει βουλγαρικὴ εἰσβολὴ κατεταράχθησαν, εὐτυχῶς ὅμως συνεκρατήθησαν. Παραδέχεται ὅτι ἀρχικὴ ἀφορμὴ τῆς νέας εἰσβολῆς εἶναι ἡ εἰς Θεσ/νίκην πρόσκλησις τῶν Ἀγγλογάλλων, ἀλλ' εὑρίσκει ὑπερβολικὴν τὴν ἀσχολίαν μὲ τὸ παρελθόν, ἥτις ὑποτιμᾷ τὴν σοβαρότητα τοῦ παρόντος.

Δέχεται τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς Κυβερνήσεως ὡς πρὸς τὴν παροχὴν λεπτομερεστέρων ἐξηγήσεων διὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἄποψιν τοῦ ζητήματος, εὑρίσκει ὅμως ἐπιβαλλομένας ἐξηγήσεις ὡς πρὸς τὰ μέτρα, ἅτινα δέον νὰ ληφθῶσι πρὸς ἐνθάρρυνσιν καὶ περιφρούρησιν τῶν πληθυσμῶν ἐναντίον τῆς ἐπικειμένης ἐπαφῆς αὐτῶν πρὸς τοὺς εἰσβάλλοντας Βουλγάρους. Θεωρεῖ ὅτι πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἂν ἐπῆλθεν ἀλλαγὴ ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸν ἀρχικὸν ὁρισμὸν καὶ εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς πολιτικῆς τῆς οὐδετερότητος, ἡ ὁποία διὰ τῆς διατηρήσεως τῆς ἐπιστρατεύσεως δὲν ἦτο ἀμετάκλητος, ἀλλ' ἀπέβλεπεν εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων κατὰ τὴν κατάλληλον στιγμὴν χάριν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Ἐπίσης φρονεῖ ὅτι ἡ Κυβέρνησις εἶχεν ὡς πρόγραμμά της νὰ ἐπιτύχῃ τὴν μὴ εἴσοδον τῶν Βουλγάρων εἰς Μακεδονίαν, μία δὲ πιθανότης ἐξόδου ἦτο καὶ ἡ ἀποσόβησις βουλγαρικῆς εἰσόδου, καὶ ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἠδύνατο νὰ τὴν ἀποσοβήσῃ, ὄχι μόνον ἀποδυομένη εἰς πόλεμον, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων ἐνεργειῶν, ὡς ἐπέτυχε προηγουμένως τὴν ἀναστολὴν τῆς ἐπελάσεως τῶν Γερμανοβουλγάρων καὶ ἐσχάτως τὴν μὴ διάβασιν τῶν Σέρβων διὰ ξηρᾶς, παρατηρεῖ δὲ ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐγνώριζεν ἀπὸ πολλοῦ τὴν πιθανότητα τῆς εἰσβολῆς, διότι εἶχε διατάξει εἰς τὰ φυλάκια ἔνοπλον ἀντίστασιν, μόνον δὲ τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἤλλαξε γνώμην καὶ διέταξε τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου, δόσασα νέαν διατύπωσιν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς οὐδετερότητος καὶ αὐξήσασα τὰς εἰς βάρος της δυσπιστίας τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, ἐνῷ διὰ μείζονος ἀντιστάσεως θὰ ἐφαίνετο περισσότερον ἡ εἰλικρίνειά της.

Δὲν θεωρεῖ δὲ ὅτι τὸ ἓν κακόν, τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἀγγλογάλλων καὶ τῶν Σέρβων ἐν Μακεδονίᾳ, διορθώνεται μὲ τὴν εἴσοδον τῶν Γερμανοβουλγάρων. Εὑρίσκει ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐτήρησεν ὑπερβολικῶς παθητικὴν στάσιν ἀπέναντι τῶν γεγονότων, ἀφεθεῖσα μοιρολατρικῶς εἰς τὴν ἐξέλιξίν των, ὅτι ἀπέφυγε καὶ πρότερον καὶ ἐσχάτως νὰ δώσῃ ἐξηγήσεις, διὰ νὰ γίνῃ ἐν τῇ Βουλῇ συζήτησις προληπτικὴ τῶν γεγονότων, καὶ ὅτι σήμερον δὲν μένει πλέον καιρὸς διὰ συζητήσεις καὶ συμβουλάς, διότι κυριαρχοῦν τὰ πράγματα, τὰ τελευταῖα γεγονότα ἐν τῇ τρομακτικῇ ἐξελίξει των, ἐπιβάλλοντα ἀναβολὴν πάσης ὑποδείξεως τοῦ πρακτέου μέχρι τοῦ τέρματος τῆς κρίσεως.

Ὁ κ. Πολυγεώργης συμφωνεῖ μὲ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς οὐδετερότητος ὡς καιροσκοπικῆς, ζητεῖ δὲ τὴν κήρυξιν τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀσφάλειαν τῆς χώρας. Ὁ κ. Ματσεις ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῆς προσκλήσεως τῶν Ἀγγλογάλλων καὶ ἐρευνᾷ τὰς συνεπείας αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν στάσιν τῆς Κυβερνήσεως ἀπέναντι τῆς γερμανοβουλγαρικῆς εἰσβολῆς. Ὁ κ. Λόντος καταγίνεται μὲ τὴν πολιτικὴν τῶν φιλελευθέρων καὶ θεωρεῖ μοιραῖα τὰ τελευταῖα γεγονότα. Ὁ κ. Ἀργυρὸς τονίζει τὴν ψυχικὴν ἀντοχὴν τῶν ἀμέσως ἐκτεθειμένων πληθυσμῶν καὶ ἐλέγχει σημεῖά τινα τῆς ἀγορεύσεως τῶν κ. κ. Στράτου καὶ Δημητρακοπούλου. Ὁ κ. Σταματιάδης εὑρίσκει ὑπερβολικὰς τὰς ἀνησυχίας, ἀσκόπους τὰς κατὰ τῶν φιλελευθέρων ἐπικρίσεις καὶ ἀδύνατον τὴν ὑπὸ τῶν Συμμάχων ἔγκρισιν τῶν πράξεων τοῦ στρατηγοῦ Σαράιγ. Ὁ κ. Φούμης συνιστᾷ τὴν ἐμμονὴν εἰς τὴν οὐδετερότητα, ἐλπίζει εἰς τὴν πάροδον τῆς κρίσεως ἄνευ ἐθνικῶν ζημιῶν, ἀντιμετωπίζει τὰς πιθανότητας τῆς πείνης καὶ ἄλλων στερήσεων καὶ συμβουλεύει τὴν ταχεῖαν λῆψιν σχετικῶν ἐσωτερικῶν μέτρων διὰ τὴν ἐπάρκειαν τῆς χώρας.

Ὁ κ. Ἀγγελόπουλος ἀναφέρει παραβάσεις διεθνῶν συμβάσεων καὶ συνιστᾷ τὴν μετὰ τῶν λοιπῶν οὐδετέρων Κρατῶν συνεννόησιν, ὁ δὲ κ. Λιωνάκης ἐγκρίνει τὴν στάσιν τῆς Κυβερνήσεως καὶ ζητεῖ τὴν ἐνίσχυσιν της πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς κρίσεως.

Ἡ μέχρι τοῦ σημείου τούτου συζήτησις κατηνάλωσε τὰς ἀπὸ 23 μέχρις 25 Μαΐου τρεῖς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς τὸ δὲ τέλος τῆς συζητήσεως, ἡ ἀγόρευσις τῶν λοιπῶν ἐγγεγραμμένων βουλευτῶν καὶ ἡ ἀπάντησις τῆς Κυβερνήσεως ἀνεβλήθη διὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 26 Μαΐου, τὴν περίληψιν τῆς ὁποίας θὰ δώσωμεν εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς προσεχοῦς ἑβδομάδος.

Ὁ θάνατος τοῦ Κίτσενερ. Ἀρχομένης τῆς συνεδρίας τῆς 25 Μαΐου ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς ἀνεκοίνωσε τηλεγράφημα τοῦ ἐν Λονδίνῳ Πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος, διαβιβασθὲν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, δι' οὗ ἠγγέλλετο ὁ θάνατος τοῦ στρατηγοῦ Λόρδου Κίτσενερ, ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Ἀγγλίας, μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του, συνεπείᾳ καταποντισμοῦ τοῦ μεταφέροντος αὐτοὺς εἰς Ρωσσίαν πολεμικοῦ. Ὁ κ. Πὼπ ἐξῆρε τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρετάς, ὡς καὶ τὸν φιλελληνισμὸν καὶ τὴν ἐσχάτως ἐπιδειχθεῖσαν εὐθυκρισίαν τοῦ θανόντος

στρατηγοῦ καὶ ἐπρότεινε τὴν διαβίβασιν ἐκ μέρους τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων συλλυπητήριον πρὸς τὰς Ἀγγλικὰς Βουλὰς καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Ὁ Πρόεδρος οἰκειοποιηθεὶς τὴν πρότασιν ἔλαβε τὴν ὁμόθυμον συγκατάθεσιν τῆς Βουλῆς πρὸς ἐκτέλεσίν της.

Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀποκλεισμοῦ. Διαρκούσης τῆς συζητήσεως κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς ἰδίας ἡμέρας, συνεπείᾳ ἐρωτήσεως τοῦ βουλευτοῦ Σπετσῶν κ. Λεωνίδα περὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ, ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Σκουλούδης ἀνεκοίνωσε διάφορα τηλεγραφήματα ἐκ Μήλου καὶ Θεσσαλονίκης, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ὅτι ἀπὸ τῆς πρωίας τῆς 24 Μαΐου ὅλα τὰ παράλια καὶ οἱ λιμένες τῆς Ἑλλάδος ἐκηρύχθησαν ἐν ἀποκλεισμῷ, ἐσταμάτησεν ἡ Ἑλληνικὴ ἐμπορικὴ ναυσιπλοΐα, τὰ ἐν Θεσ)νίκῃ ἐξερχόμενα σκάφη κρατοῦνται εἰς τὰ συρματοπλέγματα, κατηργήθη τὸ ἀξίωμα τοῦ Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ τῶν λιμενικῶν ὑπηρεσιῶν Θεσ)νίκης, πλοιάρχου κ. Βλαχοπούλου, ὅλαι αἱ ὑπηρεσίαι τίθενται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ναυάρχου τοῦ συμμαχικοῦ στόλου, εἰς τὸ μέτρον δὲ τοῦ ἀποκλεισμοῦ ὑπάγονται καὶ τὰ ἐπιτεταγμένα πλοῖα. Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἐδήλωσεν ὅτι οἱ ἐν Ἀθήναις πρεσβευταὶ τῆς Συνεννοήσεως ἀπήντησαν ὅτι ἀγνοοῦν τί συμβαίνει καὶ ὅτι δὲν δύναται νὰ προσθέσῃ ἄλλο τίποτε.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΝ

Η ΠΑΤΡΙΔΑ

Στὴ Ρούμελ' εἶν' ἡ λεβεντιὰ
καὶ στὸ Μωριὰ εἶν' ἡ γνώση.

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 105).

— Ἐγὼ πῆρα ζωὲς μὲ τούρκικες ζωές! Ἔσπειρα κουφάρια στὸ διάβα μου ποῦ χορτάσανε τὰ πετεινὰ κι ἀντρειέψε ἡ γῆ μας. Μὰ δὲν τὸ πῆρα τ' ἀλλουνοῦ τὸ πρᾶμα ὅ,τι πῆρα τὸ πῆρα δικιά, μὲ τὸ σπαθί μου.

— Κ' ἐγὼ δίκια τὸ πῆρα. Στὸ Μισολόγγι.

— Ἔκαμες στὸ Μισολόγγι;

— Ναίσκε' ἔκαμα στσοῦ δυὸ μπλόκους καὶ στὴν ἔξοδο.

— Μωρὲ τί λές! Ἐγὼ τότες ἤμουνα μὲ τὸν Κώστα Μπότσαρη κ' ἤρθαμε γυρεύοντάς σας. Μωρὲ πές μου τ' ἀδέρφι, πολέμησες στὸ πλάϊ τοῦ Σιωδήμα! Εἶδες πῶς γλύτωσε ὁ Μακρῆς· πῶς χάθηκαν τὰ γυναικόπαιδα, πῶς σκοτώθηκε ὁ Ραζικόττικας;

Ὁ Ρουμελιώτης ὅπως ὅλοι τοῦ καιροῦ του, ἔτρεφε ἄλλου εἴδους θαυμασμὸ στοῦ Μεσολογγιοῦ τὴν ἱστορία. Ἔγιναν κι ἄλλες μεγάλες μάχες, μακελειὰ φριχτὰ στὸν πικρὸν ἐκεῖνον ἐννιαχρονίτικον ἀγῶνα· δοξαστήκανε κι ἄλλες πολλὲς φορὲς τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα· μὰ ὅτι ἔγινε στὸ Μεσολόγγι τὸ νόμιζαν κάτι ἐξαιρετικὸ κ' ἐκείνους ποῦ πολέμησαν ἐκεῖ τοὺς πίστευαν θεούς. Ἂν καὶ ὅπου ἔτυχε ὁ Πετρολέτσος ἀκούστηκε κ' εἶχε τῶν καπετανα'ίων τὴν ἀγάπη, ἐπίστευε πὼς τίποτα δὲν ἦταν ἀφοῦ δὲν ἔκαμε στὸ Μεσολόγγι. Καὶ τώρα ἐνῷ ἄρχιζε ν' ἀηδιάζῃ τὸν Μωραΐτη, παρ' αὐτὰ ὅλα τὰ ἐλησμόνησε μπροστὰ στὴ σκέψι πὼς εἶναι ἀγωνιστὴς τοῦ Μεσολογγιοῦ. Ἄρχισε νὰ βλέπῃ τὸν ἑαυτό του βόμπιρα μπροστὰ σ' ἐκεῖνον τὸ δράκο καὶ νὰ θέλῃ νὰ μάθῃ πράματα, ποῦ τόσες φορὲς ἄκουσε καὶ ποτὲ δὲν τὰ χόρταινε. Μὰ ὁ Λαμπρόπουλος στὴν ἔξαψη τοῦ φίλου του ἐγέλασε δυνατά.

— Τίποτα δὲν εἶδα· ἀποκρίθηκε μὲ ἀπάθεια. Εἶδα μονάχα ποῦ ἤφερναν τὴν ἄλλη μέρα τσὴ Μεσολογγίτισες ἀρματωμένες στ' ἀράπικο στρατόπεδο.

— Μωρ' μὲ τοὺς Τούρκους ἤσουνα!

— Κιαμέ; Ἔδινα χοῦφτα καπνὸ στσοῦ Ἀρβανιτάδες, χοῦφτ' ἀφιόνι στσοῦ ἀραπάδες κ' ἔπαιρνα χοῦφτα μάλαμα καὶ χοῦφτ' ἀσῆμι.

— Οὐ νὰ μοῦ χαθῇς! ἐβροντοφώναξε μ' ἀηδία ὁ Πετρολέτσος.

— Νὰ χαθῶ; ἐσὺ χάθηκες, κακόρκε, μὲ τὰ μυαλὰ ποὔχες! . Τὴ βλέπεις τούτη τὴ καδένα; δεύτερη δὲν βρίσκεται στὸ κόσμο. Τὴν πῆρα γιὰ μιὰ Μισολογγιτοπούλα, ποῦ πούλησα στὸν πρόξενο τσὴ Ἀούστριας στὸ Τσιρίγο.

Ὁ Πετρολέτσος πήγαινε νὰ φρενιάσῃ ἀπὸ τὸ θυμό. Ἡ τόση ξετσιπωσιὰ τοῦ Μωραΐτη, ἔφερνε τὸ αἷμα στὰ μάτια του καὶ δυὸ - τρεῖς φορὲς ἐσκέφτηκε νὰ τοῦ στρίψῃ τὸ καρύδι, γιὰ νὰ πάψῃ νὰ λέῃ τὶς ἀτιμίαις του. Καὶ ξάφνα χωρὶς λόγο, βράζοντας ἀπὸ γεροντικὸ θυμό, ἐσήκωσε μὲ βία τὸ δεξὶ μανίκι κ' ἔδειξε στὸ μπράτσο του μιὰ φοβερὴ σπαθιά.

— Τὴ βλέπεις τούτη; ἐφώναξε φέρνοντάς το στὰ μάτια τοῦ Μωραΐτη· εἶναι σπαθιά! Τὴν πῆρα στὸ Κερατσίνι μὲ τὸν Καραϊσκάκη· ἤμαστε λίγοι, στὰ δάχτυλα, ὅπως πάντα κ' οἱ Τοῦρκοι ἄμετροι· μὲ τὴν πρώτην μπαταριὰ σκοτώνεται ὁ μπαϊραχτάρης:— «Πετρολέτσο, δικό σου!» φωνάζει ὁ καπετάνος, μὲ τὸν κόκκινό του ντουλαμᾶ λάμποντας σὰν Ἅη Γιώργης ἀπάνω στ' ἄλογό του. Μὲ τὸ λόγο τ' ἄρπαξα κιόλας. Μᾶς ἔμπλεξαν ἐκεῖ, μᾶς ζώσανε ἀπ' ὁλοῦθε, μᾶς στρίμωξαν σὲ μιὰ φραχτή, μᾶς πῆραν τὶς πλάτες. . Κολύμπησα στὰ αἵματα, μὰ τὸ γλύτωσα τὸ μπαϊράκι. . .

— Καὶ τί ἀπόχτησες; ποῦ εἶν' τὸ σπίτι σου; ποῦ εἶν' οἱ γονιοί σου, ποῦ εἶν' ἡ φαμίλια σου; Δὲν χάφτω μύγιες ἐγώ, ἀκοῦς! δὲ χάφτω μύγιες! Σὰν τέλειωσ' ὁ πόλεμος γύρισα καταφορτωμένος ἐδῶ. Μάζωξα τσοὺ γονιούς μου ἀπ' τὰ Καλύβια καὶ τσ' ἔδωκ' ἀρεντάδες. Τὴν ἀδερφή μου τὴ Ρήνη — θυμᾶσαι ποῦ τσ' ἔκανες τὰ γλυκὰ μάτια κ' ἔλεγα νὰ σὲ κάμω γαμπρό;— τὴν πάντρεψα μὲ τιμὲς καὶ δόξες καὶ ζῇ αρχοντικὰ στὸν Πέλεκα. Ἐγὼ παντρεύτηκα καὶ πῆρα μιὰ κοντέσα· ἐτοῦτο τὸ σπίτι δικό μου εἶναι καὶ τ' ἄλλο στὸ Μουράγια δικό μου καὶ στὴ Σπιανάδα τὸ ψηλὸ πάλε δικό μου. Ἐκεῖνος ὁ σκράπης εἶναι γιός μου, ὁ Νικολάκης· ἀκοῦς πῶς παίζει τὰ τάλλαρα στὸ χέρι σὰν νὰ παίζῃ κομπολόι; Τὸν ἄλλο, τὸ δικηγόρο θὰ τὸν κάνουμε βουλευτή· ἐτοῦτο τὸ μαγαζὶ τὸ κρατεῖ ὁ μικρότερος. Τὸ μεγάλο λιοτρίβι στὴ Γαρίτσα· ἕνα λιοστάσι στοὺς Ἁγίους Δέκα, μιὰ περβόλα στὸν Ποταμὸ ὅλα δικά μου . .

(Ἕπεται συνέχεια).

ΧΡΟΝΙΚΑ

† ΓΕΡΒΑΣΙΟΣ ΩΡΟΛΟΓΑΣ

Μετὰ μεγάλης λύπης πληροφορούμεθα τὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Γερβασίου Ὡρολογᾶ, συμβάντα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος Ἰουνίου. Ὁ Γερβάσιος Ὡρολογᾶς ἐγεννήθη ἐν Ἀργυρουπόλει, ὅπου καὶ ἐξεπαιδεύθη κατ' ἀρχάς, εἶτα δὲ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Χαλδίας Γερβασίου Σουμελίδου εἰς τὴν Θεολογικὴν σχολὴν τῆς Χάλκης. Μετὰ τὸ τέλος τῶν θεολογικῶν σπουδῶν του διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ σχολείου τῆς πατρίδος του Ἀργυρουπόλεως,ἔνθα ἐπὶ διετίαν εὐδοκίμως ἐργασθείς, προσελήφθη μετὰ ταῦτα πρωτοσύγγελος ὑπὸ τοῦ τότε Μητροπολίτου Ἡρακλείας νῦν δὲ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ. Μετὰ εὐδόκιμον παρὰ τῷ Ἡρακλείας ὑπηρεσίαν προήχθη εἰς μέγαν Πρωτοσύγγελον τῶν Πατριαρχείων, εἰς τὴν νέαν του δὲ θέσιν ἐργασθεὶς ἐπιτυχῶς καὶ σθεναρῶς, ἐξελέχθη εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του μητροπολίτης Κορυτσᾶς. Ἐκεῖθεν μετὰ δόκιμον ποιμαντορίαν διωρίσθη μητροπολίτης Καισαρείας, ὅθεν μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Ἰωαννίνων. Καθ' ὅλην τὴν εἰκοσαετῆ ἀρχιερατείαν του καὶ τὴν εἰς δύο περιόδους παρεδρίαν του παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ διεκρίθη διὰ τὴν εὐφυΐαν, τὸν ζῆλον καὶ τὴν αὐταρχικὴν θέλησιν, ἐμμένων ἀεὶ σταθερὸς καὶ ἀκλόνητος εἰς τὰς ἀντιλήψεις του. Γενναιόδωρος καὶ ἀφιλοχρήματος ἀπέθανε σχετικῶς νέος ὁ ἀείμνηστος Γερβάσιος Ὡρολογᾶς μακαριστὸς ὅμως, διότι ηὐτύχησε νὰ ἴδῃ τὴν τελευταίαν ἐπαρχίαν του εἰς πλήρη ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν.

Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἀπώλεσε ἕνα τῶν σθεναρῶν λειτουργῶν της ἡ δὲ ἰδιαιτέρα του πατρὶς ἓν ἐκ τῶν ἐπιλεκτοτέρων τέκνων της.

Αἰωνία του ἡ μνήμη.

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

Τὸ παρὸν τεῦχος τῶν „ **Κομνηνῶν** „ ἐξεδόθη διπλοῦν· διπλοῦν ὁμοίως ἦτο καὶ τὸ προηγούμενον τεῦχος. Ὥστε οἱ ἀναγνῶσται μας δὲν ἔχουν τίποτε νὰ ζημιώσουν· ἀντὶ τοῦ συνήθους τεύχους καθ' ἑβδομάδα ἐκδιδομένου, ἔχουν διπλοῦν κατὰ δεκαπενθημερίαν.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ

Ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει 7 σελ. 91, στήλ. 2, ἐν κεφ. **Εὐστάθεια καὶ χαρακτήρ,** στ. 5 ἀντὶ μονοφυσιτῶν καὶ μονοθελητῶν ἀνάγνωθι μόνον μονοφυσιτῶν. Καὶ ἐν σελ. 92 στήλ. 1, στ. 9 ἀντὶ ἡ ἀστάθεια ἀνάγνωθι ἡ εὐστάθεια.

ΤΑΞΕΙΔΙΩΤΙΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Ἡ πραγματεία τοῦ ἐξοχ. κ. Σοκολὼφ «Ταξειδιωτικαὶ ἐντυπώσεις» ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ ρωσσικῇ ἐφημερίδι «Νόβοε Βρέμια» 6 Ἀπριλίου ἅμα τῇ καταλήψει τῆς Τραπεζοῦντος.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Ἡ ἐπὶ τῶν προσφύγων ἐπιτροπὴ παρέλαβεν 2 ὀρφανὰ ἐκ Στάμας εὑρεθέντα κατὰ τὴν ὁδὸν Χαψίκιοϊ ὀνομαζόμενα Ἀπόστολος Παρασκ. Ἰκράμογλη ἐτῶν 9 καὶ Ἰωάννης Παρασκ. Ἰκράμογλη ἐτῶν 6, τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς ἀπέθανον. Τὰ παρέλαβεν ἡ ἐπιτροπὴ τὰ ἐνέδυσε καὶ τὰ ἐτοποθέτησε παρά τινι οἰκογενείᾳ πρὸς περίθαλψιν. Ἡ κατάστασίς των εἶνε ἐλεεινὴ καὶ πάσχουν ἐξ ἀτροφίας.

— Ἐπιτροπαὶ ἐξελέγησαν διὰ τὴν Ἀργυρούπολιν οἱ κ. κ. Ἀναστ. Οἰκονομίδης καὶ Γ. Ζαμανόπουλος ὅπως ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἐκεῖ Ἀρχ. ἐπιτρόπου καταρτίσωσι τοὺς καταλόγους τῶν ἐνδεεστέρων καὶ ἐχόντων ἀπόλυτον ἀνάγκην οἰκογενειῶν, νὰ δοθῶσι δὲ αὐτοῖς αἱ πρῶται βοήθειαι.

— Ἐν Ἀρδάσσῃ καὶ τοῖς πέριξ ἐξελέγησαν οἱ κ. κ. Ἀγαθάγγελος Ἀνθιμίδης καὶ Δημ. Γεωργιάδης.

— Ἐν Μουζαίνῃ καὶ πέριξ οἱ κ. κ. Ἀλεξ. Πολυχρονίδης καὶ Κ. Ξενόπουλος.

— Διὰ τὴν περιφέρειαν Ματζούκας—Χαψῆ-κιοϊ ὅπου ἤρχισαν νὰ ἐπανέρχωνται πρόσφυγες ἐνεκρίθη ὅπως σταλῇ τετραμελὴς Ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς θέσεως τῶν εἰς τὰς ἑστίας των ἐπιστρεφόντων· δυσχερείας ἀνυπερβλήτους συναντᾷ ἡ ἐπιτροπὴ εἰς τὴν παροχὴν βοηθείας εἰς εἴδη διὰ τὴν ἔλλειψιν καὶ τῶν εἰδῶν τούτων καὶ τῶν μεταφορικῶν μέσων.

Ἡ κατάστασις εἶνε οἰκτρὰ εἰς τὰ ἐσχάτως καταληφθέντα μέρη καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ χωρία Κονάκας, Στάμα, Κρένασα, Θέρσης, Γιανακάντων, Ποντῆλα, ὧν τινες καταφυγόντες εἰς τὰ δάση τινὲς ἀπέθανον, ἄλλοι ἐφονεύθησαν συλληφθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἄλλοι δὲ διασωθέντες ἔφθασαν αἰσίως εἰς τὰ χωρία των ὅπου οἱ πλεῖστοι δὲν εὗρον τίποτε ἐκ τῶν οἰκιακῶν σκευῶν.

Ἐσχάτως παρουσιάσθησαν εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Ἐπιτροπῆς πρόσφυγες 9 οἰκογένειαι ἀπὸ Σαρπίσκα=Τορούλ ἄλλαι δὲ 30 οἰκογένειαι τοῦ ἰδίου χωρίου κατέφυγον εἰς Ζίγανα καὶ Μεσσαρέα. Ἡ ἐπιτροπὴ παρέσχεν αὐτοῖς τὴν βοήθειάν της.

Δυστυχῶς ἡ ἔλλειψις μέσων συγκοινωνίας ἠμπόδισε τὴν ἐπιτροπὴν εἰς τὸ νὰ ἀποστείλῃ ἀμέσως τρόφιμα καὶ ἄλλα εἴδη. Ἤδη μὲ τὴν κατὰ τόπους ἐπίσκεψιν τῶν ἐπιτροπῶν ἐλπίζεται ὅτι θὰ βελτιωθῇ κατά τι ἡ θέσις τῶν εἰς τὰ διάφορα χωρία προσφύγων.

Дозволено цензурой

Ἔτος Α.' *Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ 20ῇ Αὐγούστου 1916* *Ἀριθμ. 9*

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τινος; ἦ δ' ὃς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλατων Πολιτεία)

"Ο,τι ἐλέχθη περὶ τοῦ πάθους τῆς φιλοχρηματίας ὡς σπουδαίου ἐμποδίου πρὸς πᾶσαν πτῆσιν εἰς τὸν ἰδανικὸν κόσμον ἰσχύει καὶ περὶ ὅλων τῶν ἄλλων παθῶν. Ἔχουσι δὲ τὰ πάθη ὡς βάσιν φυσικάς τινας ὁρμὰς καὶ κλίσεις εἴτε σωματικὰς εἴτε ψυχικάς, αἱ ὁποῖαι ἐν ἀρχῇ εἶνε ἀθῶαι καὶ πρὸς τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπαραίτητοι· καὶ τῶν ἀθώων τούτων καὶ χρησίμων ὁρμῶν πρώτη εἶνε ἡ ὁρμὴ τῆς αὐτοσυντηρησίας, ἡ ὁποία σκοπίμως ἐμφυτευθεῖσα εἰς ἕκαστον τῶν ἐμψύχων ὄντων χρησιμεύει ὡς ἀμυντήριον ὅπλον κατὰ πάσης ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς προσβολῆς ἀπειλούσης τὴν ὕπαρξιν καὶ εὐτυχίαν ἑνὸς ἑκάστου ἀτόμου καὶ ὡς τοιαύτη ὄχι μόνον οὐδὲν ἔχει τὸ φαῦλον καὶ ἐπιλήψιμον, ἀλλ' ἀποτελεῖ τὴν φυσικὴν βάσιν τῶν διαφόρων καθηκόντων πρὸς ἡμᾶς αὐτούς, τῶν καθηκόντων τῆς προνοίας περὶ διαφυλάξεως καὶ προαγωγῆς τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἡμῶν εὐεξίας. "Οταν ὅμως ἡ ἐπαινετὴ αὐτὴ ὁρμὴ τῆς αὐτοσυντηρησίας ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ σωματικαὶ καὶ ψυχικαὶ ὁρμαὶ διαστραφῶσιν ὑπὸ τῆς ἀλόγου καὶ ἀμέτρου φιλαυτίας, τότε καθίστανται ὡς τόσαι ἑστίαι κακιῶν καὶ παραπτωμάτων, καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀρκεῖται πλέον εἰς ἁπλῆν ἄμυναν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως καὶ εὐεξίας, ἀλλ' ἑαυτὸν μὲν θεοποιῶν, τοὺς δὲ ἄλλους εἰς οὐδὲν λογιζόμενος καὶ πολλάκις ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῶν ἄλλων καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ἰδίου ἔθνους πατῶν πάντα πράττει πρὸς ἰδίαν ὠφέλειαν καὶ ὑπεροχὴν ἐν παντί, ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰ ἀγαθὰ τοῦ βίου, τὰς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις καὶ τὰς τιμὰς καὶ τὸν πλοῦτον.

Πᾶσα τοιαύτη ὁρμὴ καὶ κλίσις φιληδονίας, φιλαρεσκείας, φιλοδοξίας, φιλαρχίας, φιλοπλουτίας, ζηλοτυπίας, μνησικακίας καὶ ἄλλων τοιούτων φύσει τείνουσα πρὸς ἱκανοποίησιν διεγείρεται κυρίως ἀφ' ἑαυτῆς καὶ γεννᾷ τὴν ἀντίστοιχον ἐπιθυμίαν καὶ ἐπιζήτησιν πράγματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὡρισμένου· ἄλλοτε πάλιν ἡ διέγερσις προκαλεῖται ὑπὸ ἐντυπώσεων ἔξωθεν, αἱ ὁποῖαι διαβιβάζονται εἰς τὴν ψυχὴν διὰ τῆς ὁράσεως, τῆς ἀκοῆς καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων. Παρὰ τὰς ὁρμὰς ταύτας πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς ὡς τόσα στοιχεῖα ἐκφυλισμοῦ καὶ εἰδικάς τινας κλίσεις καὶ προδιαθέσεις πρὸς τὸ κακόν· εἶνε δὲ αὗται ὁρμέμφυτοι καὶ ἔκτροποι προδιαθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐμφανιζόμεναι πολλάκις λίαν πρώρως καὶ ἄνευ τινὸς προφανοῦς ἐπιδράσεως κακοῦ παραδείγματος καὶ κακῆς ἀγωγῆς καθιστῶσι τοὺς ἔχοντας τὰς προδιαθέσεις ταύτας ἐπιρρεπεῖς εἰς λόγους καὶ πράξεις φαύλας καὶ ἐκνόμους. Οὕτω εὑρίσκονται πολλοὶ ἰδιαζόντως ἐπιρρεπεῖς, οἱ μὲν εἰς ἀκρασίας καὶ ἡδυπαθείας, οἱ δὲ εἰς ἔριδας καὶ λοιδορίας καὶ διαπληκτισμούς, ἄλλοι εἰς κακοβουλίας καὶ διαβολὰς καὶ συκοφαντίας, ἄλλοι εἰς δόλους καὶ ἀπάτας καὶ πλαστογραφίας, ἄλλοι εἰς κλοπὰς καὶ ἁρπαγὰς καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλο τι ἔγκλημα ἢ ἀνοσιούργημα. Αἱ ἐκ γενετῆς αὗται κλίσεις καὶ προδιαθέσεις αὗται καθ' ἑαυτὰς δὲν εἶνε τυχαῖαι καὶ αὐτόματοι, ἀλλ' εἶνε ἐπενεργήματα καὶ καρποὶ ἀναλόγων ἕξεων καὶ διαθέσεων τῶν γονέων ἢ τῶν προγόνων, αἱ ὁποῖαι ἀναπτυχθεῖσαι παρ' ἐκείνοις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων καιρικῶν περιστάσεων καὶ ἰδίων ἁμαρτημάτων μεταδίδονται εἰς τοὺς ἀπογόνους κατὰ τὸν νόμον τῆς κληρονομικότητος, καθ' ὃν ἐλαττώματα ἢ προτερήματα σωματικὰ ἢ ψυχικὰ μεταδίδονται παρὰ τῶν γονέων εἰς τὰ τέκνα μέχρι δευτέρας καὶ τρίτης γενεᾶς καὶ ἁμαρτίαι γονέων παιδεύουσι τέκνα.

Πλὴν τῶν τελευταίων τούτων προδιαθέσεων, αἱ ὁποῖαι οὖσαι συνέπειαι ἐκφυλισμοῦ εἶνε λίαν ἐπικίνδυνοι, αἱ λοιπαὶ προδιαθέσεις καὶ ὁρμαὶ καίτοι ἀποτελοῦν τὴν πρώτην προσβολὴν τοῦ κακοῦ, ὅμως αὗται καθ' ἑαυτὰς λαμβανόμεναι δὲν εἶνε τόσον ἐπικίνδυνοι, ἐφ' ὅσον τὸ ὑπ' αὐτῶν προβαλλόμενον καὶ ὑπὸ τῆς φαντασίας μεγαλοποιούμενον δέλεαρ τῆς ἡδονῆς, τοῦ πλούτου, τῆς δόξης καὶ δυνάμεως καὶ ἐξουσίας δὲν κατορθώνει νὰ ἐξαπατήσῃ τὸ λογικὸν καὶ ἐκβιάσῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς θελήσεως· ὅταν ὅμως ἅπαξ δεκασθῇ ἡ κρίσις καὶ δοθῇ ἡ συγκατάθεσις τῆς θελήσεως, τότε αἱ ἐπιθυμίαι οἱονεὶ συλλαμβάνουσι καὶ τίκτουσι τὴν κακίαν. Ἡ οὕτω γεννωμένη κακία, ὅταν δὲν ὑποθάλπεται διὰ τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεως, τοὐναντίον δὲ πολεμεῖται διὰ τῆς καλῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς μορφώσεως καὶ τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως τοῦ ὑγιοῦς περιβάλλοντος, δύναται νὰ ἀποβάλῃ τὴν ζωτικότητά της καὶ βαθμηδὸν νὰ κατασταλῇ· ἐνῷ ὑποτρεφομένη διὰ τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεως καὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φαύλου περιβάλλοντος εἴτε οἰκογενειακοῦ εἴτε κοινωνικοῦ ἀναπτύσσεται εἰς πάθος, ὅπερ εἶνε φλεγμονὴ καὶ πυρετός, συσκοτίζων τὴν διάνοιαν καὶ τὴν καρδίαν καὶ συνταράττων καὶ συγκλονίζων ὅλον τὸ νευρικὸν σύστημα, ὁπότε καὶ ἐκσπῶσιν αἱ μεγάλαι θύελλαι καὶ τρικυμίαι τοῦ πάθους καὶ ἡ ἐκκεντρικότης καὶ ἡ λύσσα καὶ παραφροσύνη. Καὶ ὑπὸ τοῦ παραφόρου πάθους οἰστρηλατούμενος ὁ ἄνθρωπος τρέχει ὡς ἄλλος δαιμονιζόμενος καὶ ἄλλος μὲν ἐκμεταλλεύεται τὴν πενίαν καὶ παραπλανᾷ τὴν ἁγνὴν νεότητα πρὸς κορεσμὸν τῆς φιληδονίας, ἄλλος δὲ διαστρέφει τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐξυμνεῖ τὴν κακοήθειαν καὶ διαβάλλει τὴν ἀρετὴν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ εὐτελοῦς συμφέροντος καὶ ἄλλος πλέει εἰς ποταμοὺς αἱμάτων πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ πάθους τῆς φιλοδοξίας, καθιστάμενοι οὕτω πάντες διὰ τῶν κακιῶν καὶ παθῶν των, ἀληθινὰ ἐρημώσεως βδελύγματα.

"Ο,τι ἐλέχθη περὶ τῆς ζωῆς τῶν ἀτόμων ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τοῦ βίου τῶν λαῶν καὶ ὅπως παρὰ

τοῖς ἐπὶ μέρους ἀνθρώποις τὰ πάθη ὑποσκάπτουν τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ διασαλεύουν τήν τε οἰκογενειακὴν καὶ κοινωνικὴν εὐτυχίαν, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὅταν λαός τις ἢ κοινωνία ἀνθρώπων θέτῃ ὑπεράνω τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς Ἰδέας, τὴν ὕλην καὶ τὴν σάρκα καὶ τὸ συμφέρον, ὅταν χάριν παρανόμου λήμματος καὶ αἰσχροκερδείας θυσιάζῃ καὶ δίκαιον καὶ ἀλήθειαν καὶ πατρίδα καὶ τὴν τιμὴν καὶ ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἔθνους, ἡ δὲ νέα γενεὰ φέρουσα ἐν ἑαυτῇ ὅλα τὰ στίγματα τῆς κληρονομικότητος καὶ αὐξάνουσα ἐν περιβάλλοντι φαύλῳ ἐκφυλίζηται ἐντελῶς, καὶ τὴν μεγάλην πλειονότητα τῆς κοινωνίας ἀποτελοῦσιν ἄνθρωποι φίλαυτοι κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, βλάσφημοι, ἀπειθεῖς, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι, ἄστοργοι, ἄσπονδοι, διάβολοι, ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι, προδόται, προπετεῖς, τετυφωμένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι, ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι, τότε ὁ λαὸς οὗτος φθίνει ὁλονὲν καὶ σήπεται· καὶ καθ' ὃν χρόνον μεθυσμένος ἐκ τῆς ἀπολαύσεως τοῦ χρυσίου καὶ τοῦ κορεσμοῦ τῶν ἄλλων κλίσεων καὶ ὁρμῶν, ἀμέριμνος, ἐν χορῷ καὶ ἀλαλαγμῷ πανηγυρίζῃ τὴν νίκην καὶ τὸν θρίαμβον τῆς ὕλης καὶ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς φαυλότητος κατὰ τῆς Ἰδέας καὶ τῆς ἀρετῆς ἡ φοβερὰ χεὶρ προμηνύει τὴν ἐπικειμένην πτῶσιν καὶ ἐθνικὴν καταστροφὴν τοῦ λαοῦ τούτου χαράττουσα ἐπὶ τοῦ τοίχου τὰς μυστηριώδεις λέξεις **μανή, θεκέλ, φαρές,** καὶ ἡ ὀργιάσασα Βαβυλὼν πίπτει καὶ πίπτουσα κεῖται πτῶμα ἐξαίσιον.

† Ὁ Τραπεζοῦντος Χρύσανθος.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ἐναισίμιου διατριβῆς "Τραπεζουντίας διαλέκτου,,

τὸ δεύτερον μέρος. Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

Ἁπλόνω.=ἐκτείνω· (ἁπλόω)· παθητικὸν ἁπλοῦμαι· σύνθετον ἐξαπλόνω, ἐξαπλοῦμαι· «ἐξαπλώθεν 'ς τὴ γῆν»=κατέπεσεν ὕπτιος ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ παρ' ἀρχαίοις «κατὰ λίμνην ὕπτιος ἐξήπλωτο» (Βατραχ. 105). «ἔπλωσεν τὸ χέρν ατ'» (ὅπως αἰτήσηταί τι) =προέσχεν, ὑπέσχε τὴν χεῖρα· (περὶ τῆς ἀλλοκότου αὐξήσεως ἔπλωσεν, ἔκσεν, ἔρπαξεν, ἔχπασεν, ἐστραψεν, ἔλμιξεν, ἐνίδεν, ἔνοιξα κτλ. ἀλλαχοῦ γενήσεται λόγος)· ῥηματικὸν ἅπλωμαν, ἐξάπλωμαν Φράσεις: «ἔπλωσεν τ' οὐράδ'»=ἥπλωσε τὴν οὐράν· λέγεται σκωπτικῶς ἐπί τε τῶν κοιμωμένων καὶ ἐπὶ τῶν θνησκόντων· μετενήνεκται δ' ἐκ τῶν ζῴων, ἃ ἀποθνήσκοντα τεταμένην ἔχει τὴν οὐράν· ὁμοία μεταφορὰ καὶ ἐν ἑτέρᾳ ταὐτοσήμῳ φράσει «ἁπλόνω τὰ πέταλα» (ἐκ τῶν ἵππων, ὄνων καὶ ἡμιόνων)· οὕτως ἐχρήσατο καὶ ὁ Πέρσιος τῷ ῥήματι extendere «in portam rigidas calces extendit»=πρὸς τὴν θύραν ἐκτείνει τοὺς ψυχροὺς πόδας (Sat. 3, 105)· κατὰ γὰρ τὸ Ῥωμαίων ἔθος οἱ νεκροὶ προυτίθεντο τοὺς πόδας πρὸς τὴν θύραν ἐστραμμένους ἔχοντες.—Νῦν δ' ἤδη ῥητέον ἡμῖν τινα καὶ περὶ τοῦ πέταλον. σημαίνει τοῦτο τὸ τῶν ἵππων, ἢ ὄνων, ἢ ἡμιόνων σιδηροῦν ὑπόδημα, ὃ ὁ Pape (Deutsch»=griech. Handw. 1872, ἐν λ. Hufeisen) καλεῖ ἵππου ὑπόδημα· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Schmidt (Dentsch=griech. Handw 1867)· ὁ δὲ Βυζάντιος (Λεξ. τ. κ. ἡμᾶς Ἑλλ. διαλ. ἐν λ. πέταλον) κρηπῖδα. Καὶ ἐν μὲν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ οὐδεμία ἦν λέξις τοῦ πράγματος δηλωτική, ἐπεὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνές τε καὶ Ῥωμαῖοι τοῖς νῦν ἐν χρήσει οὖσι πετάλοις οὐκ ἐχρῶντο, ἀλλὰ σιδηραῖς τισι κρηπῖσιν, αἷς ἐκάλυπτον τὰς τῶν ἵππων ὁπλάς, ἵππου ὑποδήμασιν, ὡς ἂν εἴποι τις, μεταφέρων εἰς τὸ ἑλληνικὸν τὸ τοῦ Πλινίου (28,20,81) vestiginm equi, ὅπερ οἱ ἄρτι μνημονευθέντες Γερμανοὶ λεξικογράφοι ἐποίησαν· τοῦτο δὲ τὸ ὑπόδημα εἴθιστο παρὰ τοῖς ἀγρόταις ἐκ σπάρτου κατασκευάζεσθαι, ὅθεν καὶ solea spartea, ἢ spartea ἁπλῶς ἐκαλεῖτο (Schneid, ind. ad script. Rom. ἐν λ. solea)· ἀλλ' οἱ μετὰ ταῦτα Ῥωμαῖοι ἐγίγνωσκον πάντως τὴν χρῆσιν τῶν νῦν πετάλων (ἴδ. Jans Jnhrtb vi, 3. 336) καὶ τὸ μὲν καθ' ἡμᾶς πεταλόνω ἔλεγον equo soleas ferreas inducere, ὃ μεταφράσειεν ἄν τις «ὑποδεῖν τινα καρβατίναις, ᾧπερ ὁ αὐτὸς καὶ ἐπὶ τῶν τετραυματισμένων ποδῶν τῶν καμήλων ἐχρήσατο (Λεξ. Passow ἐν. λ. καρβάτινος), καὶ ἄλλως «equum calceare» ὑποδεῖν τὸν ἵππον· «eqnoferream soleam clavis suppingere» =τῷ ἵππῳ τὸ σιδηροῦν ὑπόδημα ἥλοις προσπηγνύναι, ἢ προσηλοῦν τῷ ἵππῳ τὸ ὑπόδημα· τὸ δὲ Τραπεζούντιον ἀποπεταλόνω (ἐκπεταλῶ) «vestigium ἢ soleam ferream ungula excutere»=ἐκρούειν, ἢ ἐξάγειν ἐκ τῆς ὁπλῆς τὸ ὑπόδημα, ἢ τὸ σιδηροῦν ὑπόδημα (ἴδε Dentsch—Latein. Handw. v. Georges, 1845). Ἁπάσαις ταύταις ταῖς ἐκ τοῦ Λατινικοῦ μεταφράσεσι χρῷτο ἄν τις ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἀλλ' ἔχουσί τι τὸ σχοινοτενὲς καὶ ὀχληρόν. Κρείττων ἔμοιγε δοκεῖ ἡ λέξις κρηπὶς καὶ τὸ ῥῆμα κρηπιδοῦν· καὶ καταχρηστικῶς μὲν τίθεται ἡ λέξις ἀπὸ τῶν διπόδων εἰς τὰ τετράποδα μεταφερομένη, ἀλλὰ καὶ μὴ καὶ ἐν τοῖς προεκτεθεῖσιν ὑπόδημα καὶ ὑποδεῖν οὐ ταὐτὸ συμβέβηκε; καὶ καλῶς μὲν ἔχει τούτοις χρῆσθαι διὰ τὴν συντομίαν· ἀλλὰ πῶς ἄν τις εἴποι τὸ soleam ferream ungula excutere; ἐκκρηπιδοῦν; ἀλλ' οὐκ εἴθισται οὐδ' ὁπωστιοῦν ἡ λέξις. πάντως καταχρηστικῶς

αὖ ῥητέον ὑπολύειν, εἰ καὶ τοῦτο σημαινει καὶ τὸ ἐκ τοῦ ζυγοῦ λύειν ἢ ὑπολύεσθαι, ἢ ὑπολύειν τὰς ὁπλὰς κατὰ τὸ «ὑπολύειν τὼ πόδε» (Ἀριστοφ. Θεσμοφ. 1183)· ὁ δὲ τὴν τέχνην τοῦ κρηπιδοῦν ἐπαγγελλόμενος κρηπιδοποιὸς μέν, ἢ κρηπιδουργὸς οὐκ ἂν λέγοιτο, ἄλλο γὰρ ἄμφω ταῦτα δηλοῖ, τὸν τὰς κρηπῖδας ποιοῦντα, ὁ κρηπεδῶν γε μὴν καὶ πάνυ· κρείττων δ' ἂν εἴη ἡ λέξις κρηπιδωτής, εἰ ὑπῆρχε· Δεῖται γε μὴν ἐρεύνης τινὸς καὶ αὐτὸ τὸ πέταλον, ὅπερ οὐκ ἀπόβλητόν ἐστὶ πάντως ἐμοὶ δοκεῖν· οὐκ ἔστιν οὐδὲ τοῦτο ἀλλότριον, ἀλλ' ἐξ ἑλληνικῆς που πηγῆς εἰς φῶς ἐλήλυθε· παρ' ἀρχαίοις ἐσήμαινε τὸ πέταλον δένδρου φύλλον «δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσι» (Ὀδ. Τ. 520), εἶτα δὲ πᾶν τὸ φύλλῳ παρεμφερὲς μετάλλου πεποιημένον· «πέταλα χρυσᾶ» αἱ Λατινιστὶ λεγόμεναι laminae (ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦτο ἐλαύνω ἀφαιρέσει τοῦ ε, καθάπερ ἐκ τοῦ ἐρετμὸς τὸ remus)· τί δ' ἄλλο ἐστὶ τὸ πέταλον, ἢ σιδηροῦν ἔλασμα, ἢ φύλλον; ὥσθ' ἑλληνικωτάτη δοκεῖ μοι ἡ λέξις καί, εἰ μὴ λίαν τολμηρὸς νομιζοίμην, ὑπὲρ τῆς χρήσεως ταύτης καὶ μόνης ἀντὶ τῶν προρρηθεισῶν ὡς καταλληλοτάτης τὴν ψῆφον ἂν δεδωκὼς εἴην· ἐμοὶ γοῦν οὐ πεταλισμοῦ ἀξία δοκεῖ εἶναι ἡ λέξις· ῥᾳδίως δ' ἂν τις χρήσαιτο καὶ τῷ ῥήματι πεταλοῦν καὶ ἐκπεταλοῦν καὶ τοῖς ῥηματικοῖς πεταλωτής, πεταλωτέον, πεταλωτέος, πεταλωτήριον, πεταλωτικός· εὕρηται δὲ τοῦ πεταλοῦν καὶ συνθετον παρ' ἀρχαίοις τὸ περιπεταλοῦν ὡς γλώσσημα (Λεξ. Passow) σημαίνον τὸ περιβάλλειν μεταλλίνοις πετάλοις· τὸ πέταλος ἐκπέταλος, πεταλοποιός, πεταλουργός, πεταλῶ, πεταλώδης, πετάλωσις· τὸ σημαινόμενον διάφορον. Ἐπὶ Εὐσταθίου (ΙΒ ἑκατονταετ.) ἐκαλεῖτο τὰ πέταλα σεληναῖα ἕνεκα τῆς πρὸς τὸ ἡμίτομον τῆς σελήνης ὁμοιότητος· (εἰς Ἰλ. Λ, 152, σελ. 856). «χαλκὸν δὲ νῦν λέγει τὰ σεληναῖα, τὰ ὑπὸ τοῖς ποσὶ τῶν ἵππων, οἷς διακόπτονται ἐπὶ πλέον τα πατούμενα»· οὐκ ὀρθῶς ἑρμηνεύων τὸ «ἐρίγδουποι ποδες ἵππων, χαλκῷ δηϊόωντες» ἅτε τοῦ Ὁμήρου ἀγνοοῦντος τὰ πέταλα, ἢ τὰ σεληναῖα τοῦ Εὐσταθίου (ἰδ. Κορ. Ατ. τ. κ, σελ. 493, ἐν λέξ. σεληναῖα)· τὸ χαλκῷ δηϊόωντες δεῖ συνάπτειν τῷ «ἱππῆες» οὐχὶ τῷ «πόδε, ἐρίγδουποι».

Παροραμάτων διόρθωσις ἐν τῷ 8ῳ ἀριθμῷ.

σελ. 114	στ. α'.	στ. 8.	στικτέον διὰ κόμματ. μετὰ τὸ μή,		
»	»	» 13	γραπτ. ἀλλὰ μόνον	ἀντὶ	ἀλλαμόνον
»	»	» 33	» ἰχ' (χ'=sch)	»	ἔχ'
»	» β'.	» 8	» ὅπου	»	ὅτου·
»	»	» 40	» ψ (ψ=sch) ἡ	»	ψή.
» 115	» α'.	» 4	» wieder	»	wieter
»	»	» 22	» ἀνθρωπεύσκουμαι	ἀντὶ	ἀνθρωπεύσκουμαι].

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 96).

Οἱ Κομνηνοὶ τῆς Τραπεζοῦντος.

Εἴκοσι καὶ τέσσαρα μόλις ἔτη εἶχον παρέλθει ἀπὸ τοῦ θανάτου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ τὸ Βυζαντιακὸν κράτος, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν αἰῶνα τῶν τριῶν μεγάλων Κομνηνῶν ὄχι μόνον ἀντέσχεν, ὡς εἴπομεν, εἰς τοὺς λάβρως καὶ ἐκ πολλῶν σημείων τοῦ ὁρίζοντος ἐπιπνεύσαντας ἐναντίους ἀνέμους, ἀλλὰ καὶ ἐδοξάσθη, καὶ τὸν σεβασμὸν ἅμα καὶ φόβον τοῖς πᾶσιν ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει ἐνέπνευσεν, ἐπέπρωτο φεῦ! νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀκατάσχετον ὁρμὴν τῶν ἀπὸ τῆς Δύσεως Σταυροφόρων, ἐπωφεληθέντων ἐκ τῆς ἀνικανότητος τῶν ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀγγέλων ἀναξίων διαδόχων τῶν Κομνηνῶν, καὶ ἐκ τῶν περὶ τοῦ θρόνου ὀλεθρίων αὐτῶν ἐρίδων. Καὶ σπουδαῖα μὲν τμήματα αὐτοῦ μετὰ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν πλείστων νήσων περιῆλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν δῆθεν τῶν ἁγίων τόπων ἐκστρατευσάντων Λατίνων, ἄλλα τινὰ οὐχὶ ἀσήμαντα ηὔρυναν τὰ ὅρια τοῦ ὁσημέραι ἰσχυροτέρου καθισταμένου κράτους τῶν Σελτζουκιδῶν, τὰ δὲ ὑπολειφθέντα μέρη τοῦ καταθρυμματισθέντος κράτους τῶν Κομνηνῶν ἀπετέλεσαν τρία μικρὰ Ἑλληνικὰ κράτη, τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας ὑπὸ τὸν γενναῖον καὶ συνετὸν Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν, τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου ὑπὸ τὸν Μιχαὴλ τὸν Α.' τὸν ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀγγέλων, καὶ τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ τὸν ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν καταγόμενον Ἀλέξιον.

Ὁ Ἀλέξιος, ὁ τὴν Τραπεζουντιακὴν Αὐτοκρατορίαν ἱδρύσας καὶ γενόμενος ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν τῆς Τραπεζοῦντος ἐγεννήθη περὶ τὸ 1182 μ. χ. καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ Μανουήλ, τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Α.' καὶ τρισέγγονος τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ· ὅτε δὲ κατὰ τὸ 1185 ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγελος τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ στασιάσαντος κατὰ τοῦ ὠμοῦ καὶ κακοτρόπου Ἀνδρονίκου, ἐξεθρόνισεν αὐτόν, τοὺς δὲ δύο αὐτοῦ υἱούς, τὸν Μανουὴλ καὶ Ἰωάννην, τυφλώσας ἔρριψεν εἰς τὴν φυλακήν, ἐν ᾗ μετ' οὐ πολὺν χρόνον οἰκτρῶς ἐτελεύτησαν, ὁ Ἀλέξιος μετὰ τοῦ νεωτέρου αὐτοῦ ἀδελφοῦ Δαβίδ, εἶχε διαφύγει τὴν ὀργὴν τοῦ ἐκμανέντος ὄχλου καὶ τὴν καταδίωξιν τοῦ αἱμοδιψοῦς Ἰσαακίου Ἀγγέλου, καὶ διεσώθη φυγαδευθεὶς τῇ φιλοστόργῳ μερίμνῃ τῆς πρὸς πατρὸς θείας του Θάμαρ, θυγατρὸς τοῦ Ἀνδρονίκου, πολὺ μακρὰν τῆς

ἐκβεβακχευμένης τότε πρωτευούσης εἰς τὴν δυτικὴν Ἰβηρίαν, τὴν Κολχίδα τῶν ἀρχαίων. Ἀπὸ τῶν ἀποφράδων τούτων διὰ τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν ἡμερῶν μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἁλώσεως τῆς Κων)πόλεως ἡ Ἱστορία οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τοῦ Ἀλεξίου καὶ τοῦ Δαβίδ, τῶν μόνων ἀρρένων γόνων τοῦ τῶν Κομνηνῶν οἴκου, τῶν ἐκ τῆς πανωλεθρίας διασωθέντων. Μόνον, ὁπότε, τῆς πρωτευούσης τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους κυριευθείσης κατὰ τὸ 1204 ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, ἤρχισεν ἡ πλήρης αὐτοῦ ἀποσύνθεσις, καὶ πάντες οἱ δυνάμενοι, ἐπωφελούμενοι ἐκ τῆς ἐπικρατούσης συγχύσεως ἔσπευδον νὰ καταλάβωσι καὶ οἰκειοποιηθῶσιν ὅσας χώρας αὐτοῦ ἠδύναντο, μόνον τότε μανθάνομεν, ὅτι ὁ Ἀλέξιος ὁρμηθεὶς ἐκ τῆς Ἰβηρίας, ὡς λέγει ὁ Πανάρετος, [1] κατέλαβε τὴν ἕδραν τοῦ θέματος Χαλδίας Τραπεζοῦντα, καταστήσας αὐτὴν πρωτεύουσαν τῆς Αὐτοκρατορίας, τὴν ὁποίαν ἵδρυσε βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δαβίδ, ὡς ἀναφέρει ὁ Χρονογράφος Νικήτας Χωνιάτης. Πλειοτέρας τούτων θετικὰς πληροφορίας περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου ἱδρύσεως τῆς Αὐτοκρατορίας Τραπεζοῦντος σχεδὸν δὲν ἔχομεν· διότι ἡ κυριωτέρα καὶ μόνη σχεδὸν ἀξία λόγου πηγὴ τῆς Ἱστορίας τῆς Τραπεζουντιακῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ Χρονικὸν τοῦ Παναρέτου εἶνε λίαν σύντομον, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀρχὰς τῆς Αὐτοκρατορίας ταύτης. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξηνέχθησαν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου γνῶμαι τινες καὶ εἰκασίαι μὴ συμβιβαζόμεναι μὲ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Οἱ πλεῖστοι π. χ. τῶν ἡμετέρων ἀνυπόπτως ὅλως παραδέχονται, ὅτι ὁ Ἀλέξιος κατέλαβε τὴν Τραπεζοῦντα βοηθούμενος καὶ ὑποστηριζόμενος καὶ διὰ στρατοῦ καὶ διὰ χρημάτων ὑπὸ τῆς ἰσχυρᾶς καὶ περιφήμου βασιλίσσης τῆς Ἰβηρίας Θάμαρ, τῆς ἐπικληθείσης Σεμιράμιδος τοῦ Καυκάσου, ἥτις κατ' αὐτοὺς ἦτο θυγάτηρ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Α.' καὶ ἑπομένως θεία πρὸς πατρὸς τοῦ Ἀλεξίου. Ἀλλ' οὔτε ἐν τῷ σχετικῷ χωρίῳ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Παναρέτου «**Ἦλθεν ὁ Μέγας Κομνηνὸς ὁ κύριος Ἀλέξιος ἐξελθὼν μὲν σπουδῇ καὶ μόχθῳ τῆς πρὸς πατρὸς θείας αὐτοῦ Θάμαρ ἐκ τῆς εὐδαίμονος Κωνσταντινουπόλεως, ἐκστρατεύσας δὲ ἐξ Ἰβηρίας καὶ παρέλαβε τὴν Τραπεζοῦντα μηνὶ ἀπριλ(λ)ίῳ ἰνδ. ζ.' ἔτει [2] ζψιβ' ἐτῶν ὢν κβ.'**» γίνεται λόγος τις περὶ βοηθείας παρασχεθείσης τῷ Ἀλεξίῳ ὑπὸ τῆς Θάμαρ, οὐδὲ ἀποκαλεῖται αὕτη βασίλισσα, ὅπερ πάντως δὲν θὰ παρεσιώπα ὁ Πανάρετος, ἐὰν τῷ ὄντι ἡ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Θάμαρ, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ θεία τοῦ Ἀλεξίου, ἐλάμπρυνέ ποτε τὸν θρόνον τῆς Ἰβηρίας ὡς βασίλισσα αὐτῆς εἴτε πρὸ τῆς ἐκθρονίσεως εἴτε μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ πατρός της, οὔτε ὁ Χαλκοκονδύλης[3] ἀναφέρει τι τοιοῦτον ἔν τινι χωρίῳ ἀφαφερομένῳ εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἔχοντι ὡς ἑξῆς: «***Οἱ γὰρ Κολχίδος βασιλεῖς λέγονται μὲν γενέσθαι πρότερον Βυζαντίου βασιλεῖς, τῆς Κομνηνῶν οἰκίας· τούτους δὲ ὡς ἐκπεσεῖν τῆς βασιλείας, Ἰσαάκιον[4] τὸν παῖδα τοῦ βασιλέως, τελευτήσαντος ὑπὸ δήμου πατρὸς αὐτοῦ διὰ τὸ ἔχθος τὸ πρὸς αὐτόν, ἱκέσθαι ἐπὶ τὴν Κολχίδα χώραν καὶ ἐπὶ τὴν Τραπεζοῦντα· ἀφικομένου δὲ ἐνταῦθα καταστῆναι ἀπὸ τῶν ἐπιχωρίων ἐπὶ τὴν τῆς Κολχίδος ἡγεμονίαν, καὶ τὴν βασιλείαν μετενεγκεῖν ἐπὶ τὴν Τραπεζοῦντα τῆς Κολχίδος, καὶ ἀπὸ τοῦδε βασιλεύειν ἐνταῦθα ἔστε ἐφ' ἡμᾶς***». Καὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν [5] ὅμως τῆς Ἰβηρίας ἢ Γεωργίας ἡ περίφημος βασίλισσα Θάμαρ ἢ Τάμαρα ἡ τοσοῦτον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ποιητῶν ὑμνηθεῖσα δὲν ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρονίκου, ἀλλὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰβηρίας Γεωργίου τοῦ Γ.' διαδεχθεῖσα τὸν πατέρα αὐτῆς περὶ τὸ 1184 μ. Χ. καὶ λαβοῦσα ὡς σύζυγον κατ' ἀρχὰς μὲν Ῥῶσσόν τινα πρίγκηπα Γεώργιον Βογολιούπσκοην καλούμενον, εἶτα δὲ εἰς δεύτερον γάμον ἡγεμονίσκον τινὰ τῆς ἐν Ἰβηρίᾳ ὀρεινῆς χώρας Ὀσσεθίας Δαβὶδ Σωσλὰν ὀνομαζόμενον. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν ὀφείλομεν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὑπῆρξαν δύο Θάμαρ, ἡ μία ἡ θεία τοῦ Ἀλεξίου καὶ θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρονίκου, ἡ καταφυγοῦσα εἰς Ἰβηρίαν κατὰ Πανάρετον ἢ Κολχίδα κατὰ Χαλκοκονδύλην μετὰ τῶν ἀνηλίκων ἀνεψιῶν της καὶ μετὰ τινων κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὀπαδῶν τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν, καὶ ἡ ἑτέρα ἡ γνωστὴ βασίλισσα τῆς ἀνατολικῆς καὶ μεσογείου Ἰβηρίας Τάμαρα, καὶ ὅτι ἡ τυχαία ὁμωνυμία τῶν δύο τούτων γυναικῶν ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς συνταυτίσεως αὐτῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς πεπλανημένης δοξασίας, καθ' ἣν ἡ φιλόδοξος καὶ πρὸς κατακτήσεις ὀργῶσα βασίλισσα τῶν Ἰβήρων, ἐπὶ τῆς βασιλείας

1). Ὁ Τραπεζούντιος Μιχαὴλ Πανάρετος ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ 14ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰῶνος μ. χ. διετέλεσεν, ἰδίᾳ ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Γ.' τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ, χρονογράφος τῆς Αὐτοκρ. Αὐλῆς τῆς Τραπεζοῦντος.

2). ζψιβ'=6712 ἀπὸ κτίσεως κόσμου· ἑπομένως 6712 —5208=1204 μ. Χ.

3). Βυζαντῖνος χρονογράφος ἀκμάσας κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα.

4). Ἢ ὁ χρονογράφος ἐπλανήθη ἢ τὸ χωρίον παρεφθάρη· διότι οὔτε ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως (δηλ. τοῦ Ἀνδρονίκου) κατέφυγεν εἰς τὴν Κολχίδα, ἀλλ' ὁ ἔγγονος αὐτοῦ Ἀλέξιος, οὔτε υἱὸν καλούμενον Ἰσαάκιον εἶχεν ὁ Ἀνδρόνικος.

5). Brosset Histoire de la Georgie. Saint—Reterspourg 1856.

Raphael Isarlou Histoire de la Georgie Paris 1900.

μάλιστα τῆς ὁποίας ἀναφέρεται, ὅτι προέβαινον οὗτοι εἰς συχνὰς ἐπιδρομὰς καὶ κατὰ τῆς παραλίου καὶ δυτικῆς Ἰβηρίας καὶ κατ' αὐτῆς ἔτι τῆς περιχώρου τῆς Τραπεζοῦντος, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἱδρυθῇ κράτος Ἑλληνικὸν οὐχὶ λόγου ἀνάξιον συνορεῦον μὲ τὴν χώραν, ἧς ἐβασίλευεν. Ἐπειδὴ λοιπὸν περὶ τῆς ἱδρύσεως τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος ἐκτὸς τῶν μνηνονευθέντων χωρίων ἄλλας πηγὰς ἀσφαλεῖς δὲν ἔχομεν, βασιζόμενοι ἐπὶ τούτων καὶ συνδυάζοντες αὐτὰ ἐκφέρομεν τὴν ἀκόλουθον γνώμην, ἥτις δὲν ἀπέχει πολὺ τῆς τοῦ Falmerayer. Ὁ Ἀλέξιος δῆλον ὅτι ἀφ' οὗ ἐφυγαδεύθη καὶ διεσώθη ὑπὸ τῆς θείας του Θάμαρ εἰς τὴν Ἰβηρίαν, ἤτοι εἰς τὴν περὶ τὸν Φάσιν ποταμὸν χώραν, τὴν Κολχίδα, ὡς λέγει ὁ Χαλκοκονδύλης, ἥτις, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τοῦ Βασιλείου ἤδη τοῦ Βουλγαροκτόνου κληροδοτηθεῖσα εἰς αὐτὸν ὑπό τινος ἡγεμόνος αὐτῆς Δαβὶδ ἦτο ὑποτελὴς εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος, καὶ κατῳκεῖτο κατὰ τὰ παράλια καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων, ἐνηλικιωθείς, ἤδη πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχεν ἀναγνωρισθῇ ἄρχων τῆς χώρας ἐκείνης ὡς ὁ μόνος νόμιμος κληρονόμος τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου ὑποστηριζόμενος βεβαίως καὶ ὑπὸ τῆς θείας του Θάμαρ, ἡ ὁποία, ὡς θυγάτηρ τοῦ ἀνὰ τὸν Πόντον καὶ τὰ μέρη ἐκεῖνα γνωστοῦ καὶ ἀρεστοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Α.' τοῦ Κομνηνοῦ, μεγάλην πάντως θὰ εἶχεν ἐπιρροήν, καὶ ὑπὸ τῶν ἐκ Κων)πόλεως εὐπατριδῶν, τῶν ἀφωσιωμένων εἰς τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ καταφυγόντων εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην καὶ ἀνεξάρτητον ἐκείνην ἐπαρχίαν τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους. Ὅτε δὲ ἡ Κων)πολις ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Λατίνων καὶ ἤρχισεν ἡ ἀποσύνθεσις τοῦ κράτους, ἑπόμενον ἦτο καὶ ὁ Ἀλέξιος νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῆς τοιαύτης τῶν πραγμάτων καταστάσεως.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΡΩΣΣΙΚΟΥ

Η ΤΡΑΠΕΖΟΥΣ

(Ταξειδιωτικαὶ ἐντυπώσεις).

(Συνέχεια καὶ τέλος).

Ἀξιοσημείωτον μνημεῖον τῆς πρωτευούσης τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας (δυτικῶς τῆς πόλεως). Οἱ εἰδότες διχογνωμοῦν ἀναφορικῶς τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐκτίσθη ὁ ναός, ἀναφέροντες αὐτὴν εἰς τὸ τέλος ἢ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 13ου αἰῶνος, εἴτε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 14ου αἰῶνος. Ὁ ναὸς ἐκτίσθη κατὰ τὸ σχέδιον τῆς ἐν Κων)πόλει Ἁγίας Σοφίας, ἀλλ' ὑπὸ πολὺ μικρότερον μέγεθος (22 μέτρα τὸ μῆκος καὶ 11 μέτρα τὸ πλάτος), καὶ ἠγέρθη ἐπὶ τῶν θεμελίων Ἑλληνικοῦ ναοῦ τῆς ἐθνικῆς ἐποχῆς. Ὁ Αὐτοκράτωρ Μανουὴλ τρίτος ὁ Κομνηνὸς (1390—1412) ἀνῳκοδόμησε καὶ ἐκαλλώπισε τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καθὼς καὶ τὸ παρακείμενον τῷ ναῷ μοναστήριον, εὑρισκόμενον τώρα εἰς ἐρείπια. Ἡ εἰκὼν τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς κτίτορος, ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς μεγαλοθύρας τοῦ ναοῦ μετὰ καταλλήλου ἐπιγραφῆς. Ἡ Ἁγία Σοφία εἶχε μετατραπῇ εἰς τζαμὶ περὶ τὸ 1695, κατόπιν τοῦ ὁποίου οἱ τὴν ἐνοριακὴν κοινότητα ἀποτελοῦντες Χριστιανοὶ εἴτε ἔφυγον ἐκ τῆς Τραπεζοῦντος διὰ νὰ σωθῶσιν ἀπὸ τὰς καταδιώξεις τῶν Τούρκων, εἴτε ὑπεβλήθησαν εἰς καταναγκαστικὸν ἐξισλαμισμόν. Μολοταῦτα διετηρήθησαν καὶ μέχρι τοῦδε πολλὰ μνημεῖα τοῦ πρώην μεγαλείου τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ: μωσαϊκά, τοιχογραφίαι, ἐπιγραφαί, διάκοσμοι ἐκ μαρμάρου διαφόρων χρωμάτων, χριστιανικὰ σύμβολα καὶ ἐμβλήματα, εἰκὼν τοῦ μονοκεφάλου ἀετοῦ, ἐμβλήματος τῶν Κομνηνῶν Τραπεζοῦντος. Εἰς ἀπόστασιν 10 μέτρων ἀπὸ τοῦ ναοῦ εὑρίσκεται τὸ κωδωνοστάσιον, ὕψους 40 μέτρων, μὲ πυραμοειδῆ κορυφήν. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑπάρχει ξυλίνη κλῖμαξ, διὰ τῆς ὁποίας, ὄχι ἄνευ κόπου, ἀνέρχεταί τις εἰς τὸ ἄνω πάτωμα. Καὶ ἐντὸς τοῦ κωδωνοστασίου διεσώθησαν εἰκονογραφίαι ἁγίων ἀναφερομένων εἰς τὸ ἔτος 1427. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου πατώματος εὑρίσκονται πολυάριθμοι ἐπιγραφαὶ τῶν ἐπισκεπτῶν. Ἀπὸ τοῦ κωδωνοστασίου ἐξανοίγεται θαυμασία θέα πρὸς τὴν πόλιν, τὴν θάλασσαν καὶ τὸν γειτονικὸν δασώδη λόφον.

Οἱ Τοῦρκοι μετέτρεψαν εἰς τζαμὶ καὶ ἄλλον θαυμάσιον ναὸν τῆς Χρυσοκεφάλου Παναγίας, χρησιμεύσαντα ὡς μητροπολιτικὸν ναὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν. Τὸ τέμενος προσέλαβε τὴν ὀνομασίαν «Χρυσοκέφαλος» ἀπὸ τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς Παναγίας κείμενον πλούσιον χρυσοῦν διάκοσμον, ἡ εἰκὼν τῆς ὁποίας εὑρίσκετο ἐνταῦθα καὶ παρουσίαζε θαυμάσιον ἔργον βυζαντινῆς τέχνης. Ὁ ναὸς ἔχει 44 μέτρα μῆκος καὶ 16 μέτρα πλάτος, ἐκτίσθη κατ' ὡραῖον σχέδιον καὶ κρίνεται ὑπὸ τῶν εἰδημόνων ὡς ἐξαίσιον μνημεῖον τῆς βυζαντινῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς, ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἀξίας τῶν μωσαϊκῶν εἰκόνων (λ. χ. τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης) καὶ τὴν ἐκ μαρμάρου διακόσμησιν εἰς ἐπιγράμματα. Ὁ ναὸς στεγάζεται ὑπὸ στέγης χαλκίνης, διατηρηθείσης καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ἐνταῦθα ἐτάφη ὁ Μέγας Κομνηνὸς Ἀλέξιος ὁ τρίτος (ἀποβιώσας τῷ 1390), ὁ θαυμάσιος τάφος τοῦ ὁποίου ἐκτίσθη τῷ 1450 ὑπὸ Ἰωάννου τετάρτου τοῦ Κομνηνοῦ.

Ἄξιον λόγου, ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν σημασίαν θεωρητέον τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Ἄννης, οἰκοδομηθέντα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαιοτάτου

μνημείου, εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν. Ὁ ναὸς εἶναι λιθόκτιστος, ἰσιεῤῥύθμου ἀρχιτεκτονικοῦ τύπου, διατηρεῖ λείψανα ἀρχαίων τοιχογραφιῶν, ἐπιγραφάς, ἀναπαράστασιν γυναικὸς καὶ πολεμιστοῦ ἐν προεξοχῇ ἐπὶ τῆς εἰσόδου καὶ ἁγίαν τράπεζαν λιθίνην. Δυστυχῶς ὅμως ὁ ναὸς εἶναι ἡμιερειπωμένος, αἱ τοιχογραφίαι βαθμηδὸν ἐξαλείφονται, οἱ τοῖχοι ἐμαύρισαν, ἐντὸς τοῦ τεμένους ὑπάρχουν ἀκαθαρσίαι, τὸ πᾶν ἐμβάλλει τὸν ἄνθρωπον εἰς σκέψεις θλιβεράς.

Λυπηρὰν ἐντύπωσιν προξενοῦν καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀνακτόρου τῶν αὐτοκρατόρων Τραπεζοῦντος, τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν, μελαγχολικῶς ὑψούμενα ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ἐν τῇ πόλει ὄρους, πλησίον τοῦ διασωθέντος κυρίου τείχους, μαυρίσαντα ἐκ τῆς πολυκαιρίας καὶ τῶν ἐπ' αἰώνων ἐπισυμβάντων τῇ πόλει ἐρημώσεων καὶ ζημιώσεων. Διετηρήθησαν οἱ τεῖχοι τοῦ τότε θαυμασίου αὐτοκρατορικοῦ ἀνακτόρου, τὰ ἐρείπια ἄλλων τειχῶν, ἁψίδων καὶ κλιμάκων. Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς ἑνὸς τῶν ἀνακτορικῶν τοίχων ἀναγινώσκει τις: «**Ἐν Χριστῷ Θεῷ Βασίλειος ὁ πρῶτος (1833-1840) θεοσεβὴς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ ὅλης τῆς Ἀνατολῆς, Ἰβήρων καὶ ἄλλης χώρας, Μέγας Κομνηνός**». Ἐξ ὅλης τῆς πρώην δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου ἔμειναν τώρα ὁ μεγαλοπρεπὴς τοῖχος καὶ τὸ τετράτοιχον δωμάτιον, μετὰ παραθύρων, ἀλλ' ἄνευ στέγης καὶ ἑνὸς πολυκλάδου δένδρου ἐν τῷ μέσῳ. Ὁ κισσὸς ἐκάλυψε τὰ ἡμιερειπωμένα τείχη καὶ τὰς κλίμακας τοῦ ἀνακτόρου, προεξετάθη καὶ μέχρι τοῦ διὰ τὴν φρούρησιν τῶν μεγάλων βασιλέων τῆς Τραπεζουντιακῆς μοναρχίας καὶ τῶν ἀνακτόρων κτισθέντος ὑψηλοῦ πύργου, νῦν δ' ἀπειλοῦντος πτῶσιν. Πλησίον μιᾶς τῶν κλιμάκων ὑποδεικνύουν τὸ διὰ τὰς βασιλίσσας προωρισμένον λουτρόν. Εὐκόλως ἀναγνωρίζει τις πόθεν διήρχετο ἡ θαυμασία κλίμαξ, ἥτις ὡδήγει εἰς τὴν χρυσῆν αἴθουσαν τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν, ἐστολισμένην διὰ μωσαϊκῶν ἀγαλμάτων ἐκ λευκοῦ μαρμάρου καὶ δι' εἰκόνων τῆς ὀνομαστῆς δυναστείας. Τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἀνακτόρου κατεκρημνίσθη καὶ κατερειπώθη, θλιβερὰ μόνον ἐρείπια τοῦ πρώην μεγαλείου διετηρήθησαν. Ὁ ἀὴρ καὶ ἡ κακοκαιρία ἐξακολουθοῦν νὰ καταστρέφουν ὅ,τι διεσώθη ἀπὸ τὸν πάντα βιβρώσκοντα χρόνον, ἤδη ἐγγράψαντα ἐνταῦθα τὴν ἱστορίαν του διὰ τοῦ πολυσημάντου ἐπιλόγου: «**Οὕτω παρέρχεται ἡ ἐπίγειος δόξα**».

Ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως, πλησίον τῆς παραλίας ὑψοῦται μεγαλοπρεπὴς μητροπολιτικὸς ναός, εἰς τιμὴν τοῦ ἐκ Νύσσης ἁγίου Γρηγορίου, ἐγερθείς, ὑπὸ τὴν σημερινήν του ὄψιν, τῷ 1866. Ὅταν ὁ ναὸς τῆς Χρυσοκεφάλου Παναγίας εἶχε μεταβληθῆ εἰς τζαμίον, τότε ἡ μητρόπολις μετεφέρθη εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Φιλίππου, εὑρισκόμενον ἔξω τῶν τειχῶν, ἀνατολικῶς, ἄνωθι τοῦ λιμένος. Ἀλλὰ τῷ 1695 καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Φιλίππου εἶχεν ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς καὶ μετεβλήθη εἰς τζαμί, ὁπότε ἡ μητρόπολις ἐγκατεστάθη ἐν τῷ μικρῷ ναῷ τοῦ ἐκ Νύσσης ἁγίου Γρηγορίου, ὁ ὁποῖος πλειστάκις ἀνῳκοδομήθη καὶ ἐμεγαλύνθη. Τὴν σήμερον, ἐξαιρουμένης τῆς ἄνωθι ἀναφερθείσης λατινικῆς ἐπιγραφῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ Διοκλητιανοῦ, δὲν ὑπάρχουν ἄλλαι ἀρχαιότητες ἐν τῷ ναῷ, αἱ εἰκόνες εἶναι νέαι, κατὰ τὸ πλεῖστον ῥωσσικῆς ζωγραφικῆς. Πλησίον τοῦ ναοῦ ὑψοῦται μεγαλοπρεπὲς κωδωνοστάσιον μὲ 4 κώδωνας, κατασκευασθέντας ἐν Νιζνῆ-Νόβγοροδ, μὲ 4 πυργωτὰ ὡρολόγια καὶ μετὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς «**Γρηγορεῖτε,**» γεγραμμένης ἐπὶ τῶν τεσσάρων τοίχων.

Πλησίον τοῦ ναοῦ εὑρίσκεται τὸ κτίριον τῆς μητροπόλεως, παλαιόν, ἀκατάλληλον, μετὰ μικροῦ κήπου. Ὀρθόδοξος μητροπολίτης Τραπεζοῦντος εἶναι τὴν σήμερον ὁ Σεβασμιώτατος Χρύσανθος (Φιλιππίδης), ἱεράρχης νέος, ἀνεπτυγμένος καὶ ἐνεργητικός, γνωρίζων γλώσσας: γαλλικήν, γερμανικὴν καὶ τὴν τουρκικήν, διδαχθεὶς ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τῆς Χάλκης ὡς καὶ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις Γενεύης καὶ Λειψίας.

Ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ εἶναι τεθαμμένος ὁ βασιλεὺς τῆς κάτω Ἰβηρίας Σολομών, ἀποθανὼν τῇ 6ῃ Φεβρουαρίου τοῦ 1815. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἠγέρθη μνημεῖον ἐξ ἐντοπίου γρανίτου μὲ μαρμαρίνην πλάκα εἰς τὸ μέσον, ἐπὶ τῆς ὁποίας προεξέχουν τὰ βασιλικὰ διάσημα στέμμα, τὸ γεωργιανὸν οἰκόσημον ἡ σφαῖρα, ὁ ζυγὸς κτλ.) Ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐδώρησε εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἐκ Νύσσης ἁγίου Γρηγορίου ἑλληνικὸν Εὐαγγέλιον Ἐνετικοῦ τύπου μὲ ἀργυρᾶ ἐπίχρυσα ἐπικαλύμματα. Ἐπὶ τοῦ βιβλίου ὑπάρχει ἀντίστοιχος ἐπιγραφὴ εἰς γεωργιανὴν καὶ ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Νοτίως τῆς πόλεως, ἐπὶ ὑψώματος ὑπάρχει ἀρχαῖον γυναικεῖον μοναστήριον τῆς Θεοσκεπάστου Παναγίας. Ὁ κύριος ναὸς εἶναι ἐκτισμένος ἐντὸς σπηλαίου. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν Κομνηνῶν, τὸ μοναστήριον ἔχαιρε βασιλικῆς προστασίας, ἦτο πλούσιον καὶ εὐνομούμενον. Αἱ εἰκονογραφίαι τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ τρίτου καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Εὐδοκίας, ὡς κτιτόρων τοῦ σκηνώματος, καὶ τὴν σήμερον κοσμοῦν τοὺς γρανιτώδεις τοίχους τοῦ μοναστηριακοῦ ναοῦ παρὰ τὸν ἀριστερὸν χορόν. Δυστυχῶς ὅμως πλεῖσται τῶν ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ σπηλαιώδους τούτου ναοῦ τοιχογραφίαι εἴτε ἐξηφανίσθησαν ἐξ αἰτίας τῆς ὑγρασίας, εἴτε κινδυνεύουν νὰ ἐξαλειφθῶσι τελείως. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ, ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου ὑπῆρχον θαυμάσιαι βυζαντιναὶ ἐπιγραφαὶ τὰς ὁποίας τώρα βλέπει τις μόνον εἰς φωτογραφίας.

Ἡ Τραπεζοῦς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν ὑπῆρξε σπουδαία ἑστία παιδείας· ἐπὶ δὲ τῆς τουρκοκρατίας ἦτο περίβλεπτον κέντρον Ἑλληνικῆς παιδείας. Τῷ

1682 ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ῥέκτου Σεβαστοῦ τοῦ Κυμηνίτου ἱδρύθη ἐνταῦθα σχολὴ (Φροντιστήριον) ὑφισταμένη καὶ τώρα. Τὸ πρόγραμμα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τούτου ἱδρύματος περιλαμβάνει τὴν κεντρικὴν λαϊκὴν τετρατάξιον σχολήν, τὴν διδασκαλικὴν τριτάξιον καὶ τὴν τετρατάξιον γυμνασιακήν. Μετὰ τὴν αποπεράτωσιν τοῦ γυμνασίου, οἱ τελειόφοιτοι χαίρουν τοῦ δικαιώματος τοῦ νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Πλὴν τούτου, οἱ Ἕλληνες ἵδρυσαν ἐν τῇ πόλει λαϊκὰς σχολάς, τρεῖς δι' ἄρρενας καὶ δύο διὰ θήλεα καθὼς καὶ ὀκτατάξιον κεντρικὴν σχολὴν διὰ κοράσια. Τὸ φροντιστήριον ἔχει καλὴν βιβλιοθήκην, ὅπου ὑπάρχουν καὶ Ἑλληνικὰ χειρόγραφα, ἰδίως θεολογικοῦ περιεχομένου. Ἐν Τραπεζοῦντι ἐκδίδονται ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες, γνωστοὶ ἐπιτόπιοι σοφοὶ ὑπῆρξαν ὁ Ματθαῖος Παρανίκας, Σάββας Ἰωαννίδης καὶ Περ. Τριανταφυλλίδης, ὑπάρχουν ἐκπαιδευτικοὶ καὶ φιλανθρωπικοὶ σύλλογοι, ἱδρυθέντες ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Κατέχουσα ἐπίκαιρον γεωγραφικὴν θέσιν, ἡ Τραπεζοῦς καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπῆρξε σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον, ὅπου συνέπιπτον τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα Εὐρώπης καὶ Ἀσίας καὶ ἦτο τόπος ἀποθηκεύσεως καὶ διαμετακομίσεως διὰ τὰ ἐμπορεύματα Τουρκίας καὶ Αἰγύπτου, Ρωμανίας, Ρωσσίας, Ἀγγλίας, Γαλλίας, Αὐστρίας, Γερμανίας, Ἑλλάδος, Ἰταλίας, Ἐλβετίας, Ἀμερικῆς, Βελγίου, Δανίας καὶ Σουηδίας. Ἐκ τῆς Ρωσσίας εἰσήγοντο εἰς τὴν Τραπεζοῦντα: ἀραβόσιτος, ἄλευρα, κριθή, ὀπωρικὰ καὶ πετρέλαιον· ἐκ τῆς Ἀγγλίας: τέϊον, ὑφάσματα, σάκκοι, μέταλλα· ἐκ τῆς Γαλλίας: ἄλευρα, τοῦβλα, ἄσβεστος, δέρματα, σάκχαρις κτλ. Ἐκ τῆς Τραπεζοῦντος ἐξήγοντο: ἀραβόσιτος, πρόβατα, βόες (εἰς Τουρκίαν), κάρυα, τυρὸς καὶ αὐγά, ψαρέλαιον καπνός, δέρματα αἰγός, λινόσπορος, ὀπωρικά, λαχανικὰ καὶ ὑφάσματα. Εἰς τὸν λιμένα τῆς Τραπεζοῦντος προσήγγιζον τὰ τουρκικὰ ἀτμόπλοια τῆς ἑταιρείας (Κουρτζῆ καὶ Μαχσουσέ), τὰ γαλλικὰ (Paquet et C[ie], Messageries Maritimes), τὰ αὐστριακὰ τοῦ (Lloyd), τὰ ρωσσικὰ (τῆς ἀτμοπλοϊκῆς καὶ ἐμπορικῆς ἑταιρείας καθὼς καὶ τὰ τῆς τοῦ Δουνάβεως), ἑλληνικά, τὰ ἰταλικὰ (Florio et Rubatino), τὰ ἀγγλικὰ (It-Dandria), τὰ γερμανικὰ (τῆς Γερμανικῆς Ἀνατολικῆς γραμμῆς).

Εἶναι ἐνδιαφέροντα τὰ ἐπιτόπια ἤθη καὶ ἔθιμα, αἱ ἑλληνικαὶ καὶ τουρκικαὶ ἐνδυμασίαι δι' ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἡ ἑλληνικὴ διάλεκτος καὶ οἱ λαϊκοὶ χοροί. Ἰδιαιτέρως τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ξένων κινεῖ ὁ πολεμικὸς χορὸς «σερράχορος» ἢ «λαζικὸς χορός», τὸν ὁποῖον χορεύουν οἱ ἄνδρες μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας καὶ ἐνδεδυμένοι ἐπὶ τούτῳ. Οἱ χορεύοντες κρατοῦνται ἀπὸ τὰς χεῖρας, σχηματίζουν μεγάλον κύκλον καὶ ὑπὸ τοὺς ἤχους τοῦ ταουλίου καὶ τοῦ ἐντοπίου ζουρνᾶ ἐκπλήσσουν τοὺς θεατὰς διὰ τῆς καλλιτεχνικῆς ἀποδόσεως τῶν στιγμῶν τῆς μάχης μετὰ τῶν ὑποτιθεμένων ἐχθρῶν, διὰ τῶν ἀθλητικῶν κτυπημάτων διὰ τοῦ ὅπλου, τῶν ρυθμικῶν κινήσεων, τοῦ θορυβώδους κρότου, ὁ ὁποῖος κάμνει τὴν γῆν νὰ τρέμῃ καὶ διὰ τοῦ μυστηριώδους μουρμουρίσματος τοῦ ἀπολιθώνοντος τὴν καρδίαν.

Ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς ἐμφορεῖται θερμῶν αἰσθημάτων πρὸς τὴν Ρωσσίαν. Καὶ αὐτοὶ οἱ μωαμεθανοὶ στενάζουν ὑπὸ τὸ βαρὺ καθεστὼς τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἐχόντων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν γενικὸν διοικητὴν (βαλῆν). Πολλοὶ τῶν ἐν Τραπεζοῦντι Ἑλλήνων εὑρίσκονται εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ρωσσίας ἐπλούτησαν ἀπὸ τὰς δοσοληψίας ταύτας καὶ θεωροῦν τὴν Ρωσσίαν ὡς δευτέραν πατρίδα. Ἐν τῷ Καυκάσῳ καὶ τῇ Κριμαίᾳ ζοῦν πάμπολλοι ἀπόγονοι τῆς Τραπεζοῦντος, μετ' ἀνυπομονησίας προσδοκῶντες τὴν προσάρτησιν τῆς χώρας εἰς τὴν Ρωσσίαν. Ἄνευ τῆς βοηθείας ἐκ μέρους τῆς Ρωσσίας καὶ τοῦ ρωσσικοῦ λαοῦ, ἡ ζωὴ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ θὰ κατήντα πικρὰ καὶ δυστυχής.

Ὁ νικηφόρος ρωσσικὸς στρατὸς νῦν κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἀρχαίας Τραπεζουντιακῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα ὑπῆρξεν ἐν τῷ ἅμα ἡμέρα γενικῆς ἀναστάσεως δι' ὅλον τὸν νομὸν Τραπεζοῦντος.

(Καθηγητής) Ι. Ι. ΣΟΚΟΛΩΦ

Η ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΩΝ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 97).

Ἡ κυκλοφορία ἐν ταῖς πόλεσιν. Ἐν τοῖς πολυπληθέσι συνοικισμοῖς ἡ κυκλοφορία γίνεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἔντονος ἀπὸ τοὺς ὀλίγους διαβάτας ὁδοῦ τινος ἀπομεμακρυσμένης μέχρι τοῦ συνωστισμοῦ τῶν μεγάλων ὁδῶν. Ἡ κυκλοφορία αὕτη δὲν μένει ἀκίνδυνος διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἀνθρώπων τὴν ὑγείαν καὶ τὴν καθαριότητα τῆς πόλεως.

Πρώτιστα πάντων εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ἔχομεν νὰ σκεφθῶμεν περὶ τῶν δυστυχημάτων τῶν προερχομένων ἐκ τῆς κυκλοφορίας τῶν εἰδῶν τῆς ἐπικοινωνίας καὶ μεταφορᾶς (ἁμαξῶν, κάρρων, αὐτοκινήτων, ἁμαξοστοιχιῶν κτλ. Εἶνε δὲ ταῦτα τοσοῦτον μεγαλύτερα ὅσον περισσοτέρα εἶνε ἡ ταχύτης τῶν εἰδῶν τούτων καὶ ὅσον στενώτερος εἶνε ὁ χῶρος ὁ δι' αὐτὰ προωρισμένος. Διὰ τὴν ἡμετέραν πόλιν ὁ τοιοῦτος φόβος εἰς ὁμαλὰς μὲν περιστάσεις δὲν ὑφίσταται ἢ εἶνε ἐλάχιστος, ὄχι βεβαίως διότι οἱ δρόμοι μας ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις μιᾶς πόλεως πολιτισμένης ἀλλὰ διότι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μετακομιστικῶν μέσων καὶ ἡ πληθὺς τῶν τοιούτων μέσων εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν δρόμων μας. Τώρα ὅμως μὲ τὴν πληθὺν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν μέσων τῆς συγ-

κοινωνίας οὐκ ὀλίγα θύματα παρατηροῦνται ἰδίως εἰς τὰς τάξεις τῶν χωρικῶν τῶν ὁποίων τὸ οὖς δὲν ἐγυμνάσθη νὰ προσανατολίσῃ τὸ σῶμα κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῶν ὁδηγῶν τῶν διαφόρων αὐτοκινήτων. Κατὰ δεύτερον λόγον, ἡ παρουσία καὶ διάβασις πολλῶν ἀτόμων διὰ τῆς δημοσίου ὁδοῦ, τῶν λεωφόρων καὶ τῶν πλατειῶν ἐνσπείρουν τὸν κίνδυνον τῆς μολύνσεως ἀμέσου καὶ διὰ τῆς ἐπαφῆς συχνότερον δὲ ἐμμέσου διὰ τῶν παθολογικῶν προϊόντων τῆς ἐκκρίσεως καὶ ἀπολεπίσεως· εἴτε καὶ διὰ μέσου τῶν διαφόρων ἐντόμων καὶ παρασίτων (ψύλλοι, μυῖαι, κοριοὶ κτλ.) τῶν μεταπηδώντων ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου εἰς τὸν ἕτερον. Αἱ μολύνσεις αὗται κατ' ἀρχὴν δὲν διαφέρουν πάσης ἄλλης μολύνσεως ἐπισυμβαινούσης εἰς ἄλλον τόπον καὶ ἑπομένως ὑπάγονται εἰς τοὺς γενικοὺς κανόνας τῆς μολύνσεως. Οὐχ ἧττον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διέπουσιν αὐτὴν ἰδιαίτεροι ὅροι ἐπὶ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἐφιστῶμεν τὴν προσοχήν μας. Διὰ τοῦτο θὰ ἐξετάσωμεν τὰ αἴτια τῆς μολύνσεως τῶν δημοσίων ὁδῶν καὶ ἐξ ἄλλου τὴν ἀντανακλαστικὴν ἐπίδρασιν τῆς μολύνσεως ταύτης ἐπὶ τῶν διαβατῶν καὶ τῶν πέριξ κατοίκων.

Αἴτια μολύνσεως τῶν δημοσίων ὁδῶν. Αἱ δημόσιαι ὁδοὶ δέχονται παθογόνα σπέρματα ὕποπτα ἢ ἁπλῶς σεσηπότα διὰ πολλῶν τρόπων. Οἱ κυριώτεροι εἶναι οἱ ἑξῆς:

Σπέρματα προερχόμενα ἀπὸ τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος καὶ τῶν οὔρων. Αἱ ὁδοὶ δέχονται καταναγκαστικῶς τὰ οὖρα καὶ τὰ ἀποχωρήματα τῶν ζώων πρὸ παντὸς τῶν ἵππων καὶ τῶν κυνῶν, δὲν ἔπρεπεν ὅμως κατ' οὐδένα τρόπον νὰ μολύνωνται αὗται δι' ἀπορριμμάτων ἀνθρωπίνης προελεύσεως. Δυστυχῶς ὅμως δὲν γίνεται οὕτω. Ἀκόμη καὶ εἰς τὰς πλέον ἀνεπτυγμένας πόλεις συναντᾷ τις συχνότατα εἰς τὰ βάθη καὶ τὰς γωνίας ὁδοῦ τινος νὰ ... ματοῦν ἄτομα ἀκάθαρτα, μέθυσοι, παῖδες διὰ τὰς φυσικάς των ἀνάγκας. Πολὺ ταχέως ἐκεῖθεν αἱ μολύνσεις αὗται παρασύρονται διὰ τῆς βροχῆς καὶ τοῦ ὕδατος τῆς πλύσεως εἰς τὰς μεγάλας ὁδοὺς καὶ λεωφόρους καὶ ἐκεῖ ἀναμιγνύονται μετὰ τοῦ πηλοῦ καὶ τοῦ κονιορτοῦ ὅπου συναντῶμεν συχνότατα τὰ σχετικὰ μικρόβια. Εἰς τὴν ἡμετέραν πόλιν διὰ τὴν ὁποίαν βεβαίως οὐδεὶς ἔχει τὴν ἀπαίτησιν νὰ κατατάσσηται μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων πόλεων ἡ τοιουτοτρόπως μόλυνσις εἶναι ἡ κυριωτέρα. Ἐνῷ δὲ εἰς τὰς μεγάλας καὶ ... πόλεις μόνον μεθύσους καὶ παῖδας τυγχάνει τις, παρ' ἡμῖν εἰς τοὺς στενωποὺς τῆς πόλεως βλέπομεν σωροὺς ἀκαθαρσιῶν, προϊόντων ὅλων τῶν ἡλικιῶν καὶ τάξεων. Ἡ μικρὰ στενωπὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Τσαρτακλῆ πρόκειται εἰς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων ὀφθαλμοφανὲς τεκμήριον. Οὐδὲ ἡ πίστις πρὸς τὰ θαύματα τοῦ στρατηλάτου ἀπήλλαξαν τὴν ὁδὸν ταύτην ἀπὸ τὴν ἀδιακρισίαν τῶν πολλῶν καὶ ἡ Δημαρχία ἡ περὶ πολλὰ ἔχουσα νὰ ἀσχοληθῇ δὲν ηὐκαίρησε οὔτε ἔτυχε βεβαίως νὰ ἴδῃ τὸ τί συμβαίνει εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην ἡ ὁποία εἶναι μὲν μικρὰ ἀλλὰ συνέχεται μὲ τὰς κεντρικωτέρας ὁδούς. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει ἀναντιρρήτως εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς στενωποὺς τῆς πόλεώς μας ἵνα μὴ εἴπω καὶ εἰς τὰς μᾶλλον ἐξευρωπαϊσμένας ὁδούς μας. Περιττὸν νὰ λεχθῇ ὅτι τὰ ἀποθεύματα ταῦτα δύνανται νὰ ἐμπερικλείωσιν ἐν αὑτοῖς παθογόνα μικρόβια τοῦ τύφου, τῆς χολέρας, τῆς δυσεντερίας, τῆς διαρροίας τῶν παίδων καὶ ὅτι τὰ παθογόνα ταῦτα σπέρματα μεταφερόμενα οὕτω ἐπὶ τῶν δημοσίων ὁδῶν ἀποτελοῦσιν ἐκεῖ παντοτεινὸν κίνδυνον μολύνσεως. Ἐξ ἄλλου τὰ οὖρα τῶν τυφικῶν περιέχουν τὸ μικρόβιον τοῦ τύφου πολὺ χρόνον ὕστερον ἀπὸ τὴν φαινομενικὴν ἀνάρρωσιν τοῦ ἀσθενοῦς, τὰ οὖρα τοῦ φθισικοῦ περιέχουν τὸ μικρόβιον τῆς φθίσεως. Μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν δὲ τοῦ ὑγροῦ ἢ τὴν ἀπορρόφησιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐδάφους τὰ μικρόβια ταῦτα ἐὰν μὲν τυχὸν ὑποπέσωσιν εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καταστρέφονται ἐν πολλοῖς ἀλλὰ ὅμως διαφεύγουσι τὴν καταστροφὴν καὶ ἀποτελοῦν ἄλλην ἑστίαν μολύνσεως ἐπὶ τῶν δημοσίων ὁδῶν.

Οὕτω τοὐλάχιστον ἐξηγεῖται ὅτι μία νόσος καθαρῶς ἐντερικῆς φύσεως οἵα ἡ δυσεντερία διεδόθη τόσον ταχέως ἐν τῇ πόλει μας καὶ τόσον ἐξηπλώθη ὥστε ἀμφιβάλλομεν ἂν ὑπάρχουν πολλοὶ ἐν τῇ πόλει, οἵτινες ἀπέφυγον ἢ ἂν θὰ ἀποφύγουν αὐτήν.

(Ἕπεται συνέχεια).

Η ΑΛΧΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΡΑΔΙΟΝ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 99).

Πρῶτον διότι τὰ ῥαδιοῦχα ὀρυκτὰ ἀπαντῶνται σπανιώτατα, δεύτερον διότι ἡ περιεκτικότης αὐτῶν εἰς ῥάδιον εἶναι ἐλαχίστη, καὶ τρίτον διότι ἡ ἐξαγωγὴ αὐτοῦ συνοδεύεται ὑπὸ τοσούτων δυσχερειῶν, ὥστε ἐλάχιστα μόρια ἅλατός τινος τοῦ ῥαδίου καταντῶσι πολυτιμότατα, αὐτόχρημα ἀνεκτίμητα. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι πρὸς ἐξαγωγὴν ½ τοῦ γραμ. ῥαδίου ἡ κυρία Curie ἐδέησε νὰ κατεργασθῇ 1 τόννον ἤτοι 1000 χιλιόγρ. ὀρυκτοῦ, κατηνάλωσε δὲ 5000 χιλιόγρ. χημικῶν ἀντιδραστηρίων καὶ 50 χιλ. λίτρα ὕδατος ἀπεσταγμένου. Πρό τινων ἐτῶν 1 γραμ. βρωμιούχου ῥαδίου ἐτιμᾶτο ἐν Γαλλίᾳ ἀντὶ 200 χιλιάδ. φράγκων, βραδύτερον δὲ ηὔξησεν ἡ τιμὴ αὐτοῦ εἰς 400 χ. φράγκα. Ἐὰν ἦτο δυνατὴ ἡ παρασκευὴ μεγάλης ποσότητος ῥαδιοτελλουρίου 1 γραμ. αὐτοῦ θὰ ἐστοίχιζε 3 ἑκατομ. φράγκων.

Κατὰ νεωτέρας πληροφορίας αἱ μέθοδοι τῆς παρα-

σκευῆς ραδιούχων ἀλάτων ἐτελειοποιήθησαν καὶ ἡπλοποιήθησαν τοσοῦτον, ὥστε κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ἁρμοδίων ἡ ἀξία 1 γρ. βρωμιούχου ραδίου ἐν προσεχεῖ μέλλοντι δὲν θὰ ὑπερβῇ τὰς 120000 κορωνῶν. Καὶ ὁ καθηγητὴς Rudolf Sommer, γνωστὸς διὰ τὰς πολλὰς καὶ γονίμους ραδιολογικὰς ἐρεύνας του ἀνακοινοῖ ὅτι ἐφεῦρε νέαν ὅλως μέθοδον ταχείας καὶ ὀλιγοδαπάνου παρασκευῆς ραδιούχων ἀλάτων. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην παρεσκεύασεν 0,75 γρ. βρωμιούχου ραδίου τὰ ὁποῖα ἐπώλησεν ἀντὶ 190 χιλιάδ. ρουβλίων.

Μέχρι τινὸς ἐνομίζετο ὅτι προνομιοῦχον εἰς περιεκτικότητα ραδίου ὀρυκτὸν εἶναι ὁ πισσουρανίτης, ἐξορυσσόμενος κυρίως ἐν Joachimsthal τῆς Βοημίας, βραδύτερον ὅμως ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἄλλα ραδιοῦχα ὀρυκτὰ ἐν Schneeberg, Κορνουαλίᾳ, Καλλιφορνίᾳ, Κολοράδῳ τῆς Ἀμερικῆς καὶ εἰς τὰ Οὐράλια ὄρη ὡς ὁ αὐτοννίτης, ὁ σαμαρσκίτης, ὁ μοναζίτης καὶ ἄλλα, μὲ μικροτέραν ὅμως σχετικῶς ἀπόδοσιν.

Πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἱδρύθησαν ἑταιρεῖαι μὲ ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τὴν ἀνακάλυψιν ραδιοενεργῶν ὀρυκτῶν καὶ Τράπεζαι μεγάλαι ἀφειδῶς δαπανῶσιν ἵνα διευκολύνωσι τὴν ἀπόκτησιν αὐτῶν. Ἔν τινι συνεδρίῳ τῶν βιομηχάνων καὶ τῶν ἐμπόρων Μόσχας πρό τινων ἐτῶν ὁ καθηγητὴς Schiloff εἰς τὸ τέλος ἐνδιαφερόντων πειραμάτων τὰ ὁποῖα ἐξετέλεσε διὰ ραδίου, διεκήρυξεν ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ἀναζήτησις ραδιούχων ὀρυκτῶν ἐν Ρωσσίᾳ, τὸ δὲ συνέδριον υἱοθετῆσαν τὴν πρότασιν τοῦ διασήμου καθηγητοῦ ἐνέκρινε τὴν ἀποστολὴν μεγάλης ἐπιτροπῆς ἐπιστημόνων εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τῆς αὐτοκρατορίας πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ τούτου. Δαπάναις τῆς αὐτοκρατορικῆς τεχνικῆς ἑταιρείας τοῦ δήμου Πορτζόμ, τοῦ σταθμοῦ Γάγρας, καὶ πολλῶν καθιδρυμάτων δύο ἕτεραι ἐπιτροπαὶ ἐστάλησαν εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ εἰς τὸν νομὸν Τιφλίδος πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πολυτίμου ὀρυκτοῦ. Μέγισται ἐλπίδες ὑπάρχουν ὅτι θὰ εὑρεθοῦν ἐκτεταμένα ραδιοῦχα στρώματα καὶ ἐν Φεργὰν τοῦ Τουρκεστὰν μετὰ τὴν ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Berdanski ἀνακάλυψιν ραδιούχου ὀρυκτοῦ, τὸ ὁποῖον οὗτος ἀπὸ τοῦ τόπου ἐκάλεσε φεργανίτην. Τόσος δὲ θόρυβος ἠγέρθη ἐν Ρωσσίᾳ ἐσχάτως ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ τόση συγκίνησις κρατεῖ παρὰ τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ, ὥστε πλεῖστοι τῶν διασημοτέρων καθηγητῶν τῶν Πανεπιστημίων ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν εἰς τὰ ἀφιλόξενα ἐκεῖνα μέρη δαπάναις συνδικάτου τῶν ἐμπόρων τῆς Μόσχας. Τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἀποστολὴ καρτερικῶς ὑπέμεινεν εἶναι ἀληθῶς ἀνεκδιήγητα. Ἕκαστος βράχος, ἑκάστη λόχμη χρησιμεύουν ὡς τόποι ἐνέδρας ἔνθα ἐλλοχεύουν οἱ ἰθαγενεῖς σπείροντες τὸν ὄλεθρον μεταξὺ τῶν ἱεροφαντῶν τῆς ἐπιστήμης, οἱ ὁποῖοι ὡς ἄλλοι Προμηθεῖς ἐβουλεύθησαν νὰ κλέψουν καὶ μεταφέρουν ἐκεῖθεν τὸν πολύτιμον λίθον ὁ ὁποῖος φέρει τὴν εὐτυχίαν εἰς αὐτούς. Διότι ἐν Τουρκεστὰν ὑπάρχει παρὰ τοῖς ἰθαγενέσιν Ἀσετίνοις παράδοσις, ὅτι ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς χώρας των εὑρίσκονται, καίτοι σπανιώτατα, πολύτιμοι λίθοι μὲ μυστηριώδεις ἰδιότητας πεπροικισμένοι, εὐτυχὴς δὲ θεωρεῖται ὁ κατέχων τὸν λίθον τοῦτον, τὸ ἐλιξίριον τῆς ζωῆς. Πᾶσα νόσος, πιστεύουν οἱ ἀφελεῖς ἰθαγενεῖς, δι' αὐτοῦ φυγαδεύεται, καὶ τὰ πάθη τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν ἀσφαλῶς ἰατρεύονται. Οἰδήματα καὶ κακοήθεις ὄγκοι ἐπὶ τοῦ κατέχοντος αὐτὸν οὐδέποτε ἀναφαίνονται, ἐὰν δὲ ἐπὶ ἄλλου τινὸς παρατηρηθῶσι, θεραπεύονται ἀμέσως διὰ ἁπλῆς τοῦ μυστηριώδους σώματος ἐπὶ τοῦ πάσχοντος μέλους ἐπιθέσεως. Εἰρήνη, εὐτυχία, εὐδαιμονία, εὐτοκία καὶ πολυτοκία βασιλεύουν ἐν τῷ οἴκῳ, ὁ ὁποῖος φιλοξενεῖ ἔστω καὶ ἐλάχιστον θραῦσμα τῆς ἀνεκτιμήτου ταύτης οὐσίας. Ἐὰν ὅμως γίνῃ παρατεταμένη χρῆσις αὐτοῦ ἐπὶ γυμνοῦ μέρους τοῦ σώματος, τοῦτο φλογίζεται, ἐνίοτε δὲ ἀναφαίνονται καὶ πληγαὶ δυσίατοι ἢ ἀνίατοι Αἱ ἰδιότητες αὗται τοῦ μυθολογικοῦ τῶν Ἀσετίνων ἐλιξιρίου συμφωνοῦσι θαυμαστῶς μετὰ τοῦ ραδίου, ὅθεν δὲν πρέπει νὰ ἀπορῶμεν διατί οἱ Ρῶσσοι ἐπιστήμονες ἐκεῖ ἀπέβλεψαν πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πολυτίμου στοιχείου. Τοιαύτας παραδόσεις περὶ μαγικῶν λίθων, ὑπερφυσικὰς δυνάμεις κεκτημένων ἀνευρίσκει τις πανταχοῦ εἰς διαφόρους λαούς, μόλις δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ ἐπιστήμη ἤρξατο ὁπωσδήποτε σοβαρῶς νὰ ἀσχοληθῇ περὶ αὐτῶν.

Παρ' ἡμῖν μέχρι πρό τινων ἐτῶν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἐφυλάττοντο λιθάρια, **ἀτσιῖς λιθάρια** καλούμενα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ λαὸς ἀπέδιδεν ἐκτάκτους ἰαματικὰς ἰδιότητας. Ἐφύλαττον αὐτὰ ἐν τῷ σκότει εἰς τὸ καλύτερον μέρος τῆς οἰκίας ἐντὸς κλειστῶν θαλαμιδίων τῶν κιβωτίων καὶ ἀπέδιδον εἰς αὐτὰ ἰδιάζουσαν τιμήν. Ἐάν τις ἐδανείζετο τὰ λιθάρια ταῦτα πρὸς χρῆσιν, ὤφειλε κατὰ τὴν συνήθειαν νὰ πληρώσῃ μικρόν τι ποσὸν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ αὐτὰ αὐθημερόν. Ἐχρησιμοποίουν δὲ αὐτὰ πρὸς θεραπείαν οἰδημάτων, χοιραδικῶν νόσων καὶ τῶν τοιούτων. Ἡ χρῆσις δὲ τοῦ **παντζεχίρ** (πανάκεια) τοῦ ὁποίου ὀλίγη κόνις μεθ' ὕδατος ἢ μετὰ γάλακτος πινομένη θεραπεύει τὴν δηλητηρίασιν, καὶ ἡ ὁποία εἶναι τόσον εὐρέως διαδεδομένη εἰς τὰς παρ' ἡμῖν λαϊκὰς τάξεις, ἔχει μεγάλην ἀναλογίαν πρὸς τὴν διαλυτὴν φιλοσοφικὴν λίθον τῶν ἀλχημιστῶν (aurum potabile), τῆς ὁποίας ἐλαχίστη ποσότης μεθ' ὕδατος πινομένη ἐνομίζετο ὅτι θεραπεύει ποικίλας νόσους τῶν ἀνθρώπων. **Τ' ὀφειδὶ τὸ τάς** (κορώνα τοῦ ὄφεως), τὸ ὁποῖον ἐντὸς 24 ὡρῶν ἔχει τὴν μαγικὴν δύναμιν νὰ διπλασιάζῃ τὸ ἐντὸς αὐτοῦ τιθέμενον χρυσοῦν νόμισμα καὶ

ὀφειδὶ τὸ φόρεμαν τὸ ὁποῖον φυγαδεύει τὰς νόσους καὶ ἀποτρέπει τὸ κακόν, μᾶς ὑπενθυμίζουν θαυμασίως τὰς συμβολικὰς ἀλχημιστικὰς παραστάσεις τῆς φιλοσοφικῆς λίθου δι᾽ ὄφεως δάκνοντος τὴν οὐράν του, καὶ δὲν εἶναι πολὺ τολμηρὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι αἱ περὶ αὐτῶν παραδόσεις εἶναι ἀμυδραὶ ἀπηχήσεις ἀρχαιοτάτων ἀλχημιστικῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ἠμαύρωσεν ὁ χρόνος καὶ ἐξήλειψεν ἡ μόρφωσις.

Ὁ διάσημος Ἄγγλος ραδιολόγος Sodi στηριζόμενος ἐπὶ τῶν τοιούτων μύθων καὶ ἐπὶ τῆς καταπληκτικῆς ἀναλογίας τοῦ ραδίου πρὸς τὴν μυθολογικὴν φιλοσοφικὴν λίθον, διατείνεται ἀνεπιφυλάκτως ὅτι πρὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν τὸ ῥάδιον ἦτο γνωστὸν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἕνεκα ὅμως τοῦ μυστικισμοῦ τῶν περὶ αὐτοῦ ἀσχολουμένων ἴσως δὲ καὶ ἄλλων αἰτίων ἐξέλιπον ἡ γνῶσις καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ, ὑπελείφθη δὲ μόνον ἡ ἀνάμνησις αὐτοῦ, ζωηροτέρα μὲν κατὰ τοὺς ἀλχημιστικοὺς χρόνους ὑπὸ μορφὴν φιλοσοφικῆς λίθου, ἀμυδροτέρα δὲ καὶ σκοτεινοτέρα ἐν τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς χρόνους ὑπὸ μορφὴν διαφόρων ἐλιξιρίων, **talisman,** ***παντζεχίρ, ἀτζίτς*** καὶ τῶν τοιούτων.

Ἀλλ᾽ ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ἐρεύνης τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ραδίου ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ἀνέτρεψαν τὰ ἐν τῇ Φυσικῇ καὶ τῇ Χημείᾳ κοινῶς μέχρι σήμερον παραδεδεγμένα καὶ ἐσάλευσαν καθ᾽ ὁλοκληρίαν τὸ κρατοῦν ἐπιστημονικὸν καθεστώς. Ὁ Ἀμερικαννὸς Ρούτερφορτ ἀπέδειξε πειραματικῶς ὅτι ὅτι τὸ ἄτομον τοῦ ραδίου ἐκπέμπον ἀκτῖνας Besquerel μεταβάλλεται εἰς ἄτομον ἄλλου στοιχείου ὀλιγώτερον ραδιοενεργοῦ, τοῦ ραδίου—A. Τοῦτο ἔχει βίον τριῶν μόνον λεπτῶν, μετὰ τὰ ὁποῖα μεταβάλλεται εἰς ράδιον—B, ὅπερ μετὰ 26΄ μεταβάλλεται εἰς ράδιον—C. Τούτου τὸ ἄτομον ἐκτοξευόμενον εἰς τὸ ἀχανὲς μετὰ 19΄ μεταβάλλεται εἰς ράδιον D, ἐκ τοῦ ὁποίου γεννῶνται διαδοχικαὶ τὸ ράδιον E καὶ τὸ ράδιον F, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τοῦ παρόντος θεωρεῖται τὸ τελευταῖον σταθερὸν προϊὸν τοῦ ραδίου.

Μετὰ τὸν Ρούτερφορτ ὁ Ἄγγλος χημικὸς Ραμζὰϊ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Sodi ἐξετέλεσε σειρὰν πολυκρότων πειραμάτων καὶ ἐξ ὧν ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ἐκπομπὴ τοῦ ραδίου ἐξελίσσεται εἰς τὸ στοιχεῖον ἥλιον ὅπερ πρὸ πολλῶν ἐτῶν διὰ τοῦ φασματοσκοπίου ἀνεκαλύφθη εἰς τὸν ἥλιον. Ὁ αὐτὸς χημικὸς ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν Λονδίνου ὅτι διὰ διαφόρων μεθόδων ἠδυνήθη νὰ παραγάγῃ ἐκ τῆς ἐκπομπῆς τοῦ ραδίου διαδοχικῶς ***Νέον — Ξένον***, ἀπέδειξεν ὅτι ὁ χαλκὸς δὲν εἶναι στοιχεῖον, ἔφθασε δὲ καὶ μέχρι τοῦ σημείου νὰ παραγάγῃ ἐκ τοῦ ραδίου ραδιομόλυβδον. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἐσημείωσε νέαν ἐποχὴν εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ χρονικὰ καὶ ἐγκαινίζει νέον στάδιον εἰς τὴν χημείαν ἐπὶ νέων ἀρχῶν θεμελιούμενον. Τὸ δόγμα τοῦ ἀναλλοιώτου τῆς ὕλης ὅπερ μέχρι τοῦδε ἐρρύθμιζε τὴν ἐπιστήμην κατέπεσεν ἀφ᾽ ὅτου ἀνεκαλύφθη ἡ ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος ἐξέλιξις τοῦ ραδίου εἰς διάφορα στοιχεῖα, ἀνακρούομεν δὲ πρύμναν καὶ ζητοῦμεν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἀλχημιστῶν τρέφοντες ἀκράδαντον τὴν πεποίθησιν ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε καθολικῶς παραδεδεγμένα στοιχεῖα ὡς **χρυσός, ἄργυρος, χαλκὸς** κλπ. δὲν ἐγεννήθησαν ἐξ ἀρχῆς τῆς δημιουργίας τῆς ὕλης τοιαῦτα, οὔτε θὰ μείνωσι πάντοτε εἰς οἵαν εὑρίσκονται σήμερον κατάστασιν, ἀλλὰ παρήχθησαν ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πρωταρχικῆς ὕλης διὰ διαδοχικῆς ἐξελίξεως ἡ ὁποία καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ἐξακολουθῇ, ἀεννάως παράγουσα νέας μορφὰς τῆς ὕλης ἡ νέα στοιχεῖα. Ἄρα δὲν εἶναι ἀδύνατος ἡ μετατροπὴ καὶ ἡ ἐξευγένισις τῶν μετάλλων, ἀφοῦ πρὸς τοῦτο πρυτανεύουν μόνον φυσικοὶ καὶ χημικοὶ νόμοι. Ἡ μόνη διαφορὰ μεταξὺ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀλχημιστῶν καὶ τῆς ἀντιλήψεως τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης εἶναι ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἐνόμιζον ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἐξαλλοίωσιν τῆς ὕλης ἐντὸς τῶν σπουδαστηρίων δι᾽ αὐθαιρέτου ἐπιβολῆς τῆς θελήσεώς των, ἡ δὲ νεωτέρα ἐπιστήμη ἐρευνᾷ λογικῶς καὶ ἐσκεμμένως τοὺς νόμους τοὺς διακυβερνῶντας τὴν ὕλην καὶ συλλέγει πολύτιμα στοιχεῖα πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ μυστικοῦ.

Ὅταν ἀνακαλυφθῶσι πλείονα ραδιοῦχα ὀρυκτὰ καὶ γίνῃ εὐχερεστέρα ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ πολυτίμου τούτου σώματος, ὅταν δεόντως μελετηθῶσιν αἱ ἀνεκτίμητοι ἰδιότητες αὐτοῦ, ἀνακαλυφθῶσι δὲ καὶ ἄλλαι ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμεναι ἄγνωστοι μέχρι τοῦδε δυνάμεις, τίς οἶδεν ἂν δὲν ἀνακαλυφθῇ καὶ ἡ κλεὶς τοῦ μυστηρίου τῆς μετατροπῆς τῆς ὕλης.

Εἰς ἐποχὴν καθ᾽ ἣν ὁ μαρκόννειος πομπὸς διὰ τῶν ἠλεκτρικῶν κυμάνσεων ἐκτινάσσει τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν εἰς ἀπόστασιν 6 χιλιάδων καὶ πλέον χιλιομέτρων, καθ᾽ ἣν τὸ ἄνευ σύρματος τηλέφωνον μεταβιβάζει τὴν ἀνθρωπίνην φωνὴν ἐπὶ πτερύγων αἰθέρων, εἰς ἐποχὴν καθ᾽ ἣν ἐγγὺς εἶναι ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῆς ἐξ ἀποστάσεως ὁράσεως καὶ ἡ πραγματοποίησις τῆς ἰδέας νὰ δυνάμεθα ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ βλέπωμεν ἐναργῶς τοὺς χιλιάδας χιλιομέτρων μακρὰν ἡμῶν ὄντας καὶ νὰ συνομιλήσωμεν μετ᾽ αὐτῶν ὡσὰν ἦσαν παρόντες, εἰς ἐποχὴν τοιούτων καὶ τηλικούτων θαυμάτων δὲν πρέπει ποσῶς νὰ θεωρηθῇ οὐτοπία ἡ παραδοχὴ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐξευγενίσεως τῶν μετάλλων.

Ἡ φύσις ἐγκλείει πολλὰ μυστήρια ἀλλ᾽ εἶναι φειδωλὴ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν αὐτῶν, ὁ δὲ ἄνθρωπος μόνον δι᾽ ἀτρύτων πόνων καὶ μόχθων καὶ πικρῶν δοκιμασιῶν σὺν τῇ παρελεύσει πολλοῦ χρόνου κατορθώνει ν᾽ ἀνακαλύψῃ ἕνα ἕνα τοὺς αἰωνίους καὶ πανσόφους νόμους ἐφ᾽ ὧν στηρίζεται τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἁρμονικὸν οἰκοδόμημα αὐτῆς.

Φίλιππος Ἀπ. Χειμωνίδης.

ΑΓΓΕΛΟΥ ΠΕΦΑΝΗ (Ἀρχιμανδρίτου)

ΛΟΓΟΣ

ἐκφωνηθεὶς τῇ 11ῃ Ἀπριλίου 1916 ἐν τῷ ἐν Ὀδησσῷ Ἑλληνικῷ Ναῷ τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει τῆς Τραπεζοῦντος.

Χριστὸς ἀνέστη.

Κατὰ τὸ 1821 συνέπεσε τὸ ἅγιον Πάσχα, ὅπως καὶ ἐφέτος τῇ 10ῃ Ἀπριλίου καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὡς γνωστόν, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἔπεσε θῦμα τῆς τῶν τυράννων θηριωδίας ὁ Παναγιώτατος καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε.΄—ἀπὸ τῆς ἡμέρας δ᾽ ἐκείνης μέχρι χθὲς ἐπέρασαν 95 ὅλα ἔτη· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ χθές, ἕνεκα τῆς λαμπροφόρου ἡμέρας τῆς Ἀναστάσεως δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐκπληρώσωμεν τὸ καθῆκον ἡμῶν πρὸς τὴν ἱερὰν τοῦ Πατριάρχου ψυχήν, ἀνεβάλομεν νὰ ἐπιτελέσωμεν σήμερον τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ δεήσεις, φόρον εὐγνωμοσύνης ἀποτίοντες πρὸς τὸ ἅγιον ἐκεῖνο τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους θῦμα. Εὐτυχῶς δὲ συνέπεσεν ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ σημερινοῦ τούτου καθήκοντος πρὸς ἄλλο μέγα γεγονός, μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν δηλ. τῆς Τραπεζοῦντος ἀπὸ τὸν ἐπαχθῆ ζυγὸν τῆς ἐπονειδίστου δουλείας τῶν Ἀγαρηνῶν!

Χριστὸς ἀνέστη, ἀδελφοί μου.

Ἡ περικαλλὴς Τραπεζοῦς δὲν εἶναι πλέον δούλη τῶν Ὀθωμανῶν! Ὁ τροπαιοφόρος Ρωσσικὸς στρατὸς ἔστησε τὴν ἔνδοξον καὶ νικηφόρον αὐτοῦ σημαίαν ἐπὶ τῆς **Βασιλίδος ταύτης τῶν τῆς Ἀσίας πόλεων** ἀπελευθερώσας καὶ αὐτὴν καὶ ὅλον τὸν ἐκεῖ στενάζοντα ὑπὸ τὴν δουλείαν Χριστιανικὸν πληθυσμόν

Χριστὸς ἀνέστη, ἀδελφοί μου.

Ἡ πρωτεύουσα τῶν Κομνηνῶν δὲν φιλεῖ πλέον τὰ κράσπεδα τῶν ἀγάδων καὶ τῶν πασάδων, ἀλλ᾽ ἀναπνέει νῦν τὸν ἐλεύθερον Χριστιανικὸν ἀέρα—ὁ ἐκεῖ περίπυστος ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἀποβαλὼν τὸ τουρκικὸν σαρίκι ἐνδύεται αὖθις τὴν ἱερὰν αὐτοῦ στολὴν καὶ εὐπρέπειαν καὶ ὑπὸ τοὺς θόλους αὐτοῦ δὲν ἀκούονται πλέον αἱ ἄγριαι φωναὶ τῶν χοτζάδων, ἀλλ᾽ ἀντηχοῦσιν ὕμνοι καὶ τὰ ἀγγελικὰ ᾄσματα πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν. Ἀναστάσεως λοιπὸν ἡμέρα ἦτο διὰ τοὺς Τραπεζουντίους καὶ διὰ πάντας τοὺς ἐκεῖ Χριστιανοὺς ἡ [illegible] αὐτὴ ἡμέρα τῆς ἀπελευθερώσεώς των.—Ἀγαλλιασώμεθα λοιπόν, ἀδελφοί, καὶ ἡμεῖς μετ᾽ αὐτῶν καὶ ἂς στείλωμεν εἰς αὐτοὺς ἐκ τῆς γείτονος αὐτῶν πόλεως τῆς Ὀδησσοῦ **ἕνα ἐγκάρδιον ἀσπασμὸν** ἂς τοὺς στείλωμεν μίαν ἀπελευθερώτριαν Περιστερὰν φέρουσαν εἰς τὸ ράμφος αὐτῆς ταινίαν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς “Χριστός, ἀνέστη ἐλεύθεροι ἀδελφοί—ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου πρ[illegible]κιώνιε Βασιλεῦ! Ποῖος ἐφαντάζετο πρὸ δύο ἐτῶν, ὅτι ἡ περικαλλὴς Τραπεζοῦς θὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τοὺς γαμψοὺς καὶ σπαρακτικοὺς ὄνυχας τῶν αἱμοβόρων ἐκείνων θηρίων τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ θὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν κραταιὰν αἰγίδα τῆς προσφιλοῦς ἡμῶν Ρωσσίας;

Ἡ ὀρθόδοξος Ρωσσία ἐστάθη ἀληθῶς τὸ ὄργανον τῆς προνοίας πρὸς ἀνακούφισιν τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς· διὰ τῶν νικηφόρων αὐτῆς πολέμων ἠλευθερώθη ἡ Ἑλλάς, ἡ Σερβία, ἡ Ρωμουνία καὶ τελευταῖον καὶ αὐτὴ ἡ ἀχάριστος καὶ προδότρια Βουλγαρία! ἀλλ᾽ ἀνταπεκρίθησαν ἆρά γε αὗται εἰς τὰς εὐγενεῖς ταύτας προθέσεις καὶ θυσίας τῆς Ρωσσίας; Ἡ Ἱστορία θὰ δώσῃ μίαν ἡμέραν τὴν ἀπάντησιν! —Ἡ Ὀρθόδοξος Ρωσσία ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος διὰ τῶν νικηφόρων αὐτῆς πολέμων δὲν ἔπαυσε προστατεύουσα τοὺς Ὀρθοδόξους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἄνευ τῆς Ρωσσίας θὰ ἠπειλεῖτο καὶ αὐτὴ ἡ ὑπόστασις τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἡ Ρωσσία ἦτο τὸ φόβητρον τῶν Τούρκων. Τὸ Ρωσσικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει μέγαρον τῆς Πρεσβείας ἐχρησίμευεν ὡς ἄσυλον τῶν καταδιωκομένων Ἑλλήνων καὶ διὰ τῶν ἁπανταχοῦ ἐν Τουρκίᾳ ἀντιπροσώπων της ἀνεχαίτιζε τὰς καταπιέσεις, τὰς σφαγάς, τὰς λεηλασίας, τὰς ληστείας, τοὺς ἐξισλαμισμοὺς καὶ ἐν γένει τὰ φοβερὰ κακουργήματα τῶν τιγρέων ἐκείνων, αἵτινες ἐδίψων αἷμα χριστιανικόν! εἶναι τέλος πανθομολογούμενον ὅτι ἡ Ρωσσία εἶναι ἡ θραύσασα τὴν ὀφρῦν τοῦ Σουλτάνου ὅστις τότε ἦτο ὁ μέγας Κύριος τῆς Εὐρώπης ὡς ἀπεκάλουν αὐτὸν τότε περιδεεῖς οἱ Εὐρωπαῖοι! Δόξα λοιπὸν καὶ τιμὴ εἰς τὸ ἔνδοξον Ρωσσικὸν Κράτος καὶ εἰς τὴν εὐκλεῶς ἀνάσσουσαν οἰκογένειαν τῶν **Ρωμανώφ.** Κύριος ὁ Θεὸς εἴη πάντοτε μετ᾽ αὐτῶν!

Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Τραπεζοῦντος δὲν εἶναι μικρὸν γεγονός· διότι ἡ Τραπεζοῦς δὲν εἶναι ἐκ τῶν τυχαίων πόλεων. Ἡ Τραπεζοῦς ἔπαιξε τηλαυγὲς πρόσωπον ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ· εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἑλληνίδων πόλεων κτισθεῖσα πρὸ τοῦ Βυζαντίου καὶ αὐτῆς τῆς Ρώμης· ἀποικία οὖσα τῶν Σινωπέων κατὰ τὸν ἐπισκεψάμενον αὐτὴν Ξενοφῶντα ὑπετάγη εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας, εἶτα εἰς τοὺς βασιλεῖς τοῦ Πόντου καὶ τέλος ὑπήχθη καὶ αὐτὴ εἰς τὸ μέγα ρωμαϊκὸν κράτος, ἐπὶ δὲ τοῦ Αὐτοκράτορος Οὐαλλεριανοῦ ἐντελῶς κατεστράφη ὑπὸ τῶν Γότθων—ἀναλαβοῦσα δὲ ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον ἀπετέλεσε ἰδιαίτερον θέμα (Νομὸν) χαλαρῶς ὅμως ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς πρωτευούσης· κυριευθείσης δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων ἐν ἔτει 1204 Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς κατέφυγεν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, ἣν κατέστησεν πρωτεύουσαν τοῦ νέου κράτους του. Τῷ δὲ 1461, ὀκτὼ ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Βου καὶ ἔμεινεν ὑπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων μέχρι τῆς σήμερον, ὅτε οἱ νικηφόροι στρατοὶ τῆς **Α. Μ. τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας Νικολάου τοῦ Β.΄** ἐκυρίευσαν αὐτήν. Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι, ὡς ἄλλοτε, ἦτο τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀσίας, οὕτω καὶ νῦν ὑπὸ τὴν ἔμφρονα ρωσσικὴν Διοίκησιν καὶ διὰ τῆς δραστηριότητος τῶν φιλέργων αὐτῆς τέκνων θὰ ἐπανακτήσῃ τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς δόξαν καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτῆς μεγαλεῖον καὶ θὰ ἁμιλλᾶται μὲ τὴν γείτονα αὐτῆς Ὀδησσόν, **Νέα Μασσαλία τοῦ Εὐξείνου ἀναδεικνυομένη·** ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται φρόνησις καὶ πάλιν φρόνησις, ἣν εὐτυχῶς ἔχουν οἱ Τραπεζούντιοι.—ἀπαιτεῖται ἀγάπη πρὸς τοὺς ἐλευθερωτάς των—καὶ εὐπείθεια εἰς τὸ νέον καθεστὼς—ἐμμονὴ εἰς τὴν ὀρθόδοξον αὐτῶν πίστιν καὶ εἰς τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν παραδόσεις καὶ εἰς τὰ ἐθνικὰ αὐτῶν ἤθη καὶ ἔθιμα περιθάλποντες ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ τὸν ἐθνισμόν των.

Δι᾽ ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἡ Τραπεζοῦς εἶναι πόλις σεβα-

ατη και άγαπητή, διότι ούσα ίστάθη ώς μία έλληνική ό-ασις έν μέσω των βαρβαρικών έκείνων μερών διατηρήσασα τὴν ἑλληνικότητα αὐτῆς καὶ οὐδέποτε παύσασα καλλιεργοῦσα τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἔχουσα δὲ ἀμιγῆ ἑλληνικὸν πληθυσμὸν περὶ τὰς 20 χιλ. διατηρεῖ καὶ σήμερον λαμπρὸν Γυμνάσιον, λαμπρὸν Παρθεναγωγεῖον μὲ 2 χιλ. μαθητὰς καὶ μαθητρίας καὶ ἄλλα μικρότερα σχολεῖα χρησιμεύοντα ὡς ἐκπολιτιστικοὶ παράγοντες εἰς ὅλα τὰ περὶ τὴν Τραπεζοῦντα χωρία—εἶναι δὲ καὶ ἕδρα Μητροπολίτου, ὅστις νῦν εἶναι εὐτυχῶς ὁ πεπνυμένος ἱεράρχης Χρύσανθος ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπάγονται πολλοὶ καὶ ἐνάρετοι κληρικοί.

Ἡ Τραπεζοῦς σὺν τοῖς ἄλλοις αὐτῆς κειμηλίοις ἔχει καὶ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας κτισθέντα ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει περικλεοῦς ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, καὶ τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι μετέβαλον εἰς τζαμί, ἀλλ' ἐλπίζομεν ὅτι γρήγορα θὰ στηθῇ ἐπ' αὐτοῦ πάλιν ὁ τίμιος Σταυρός.

Περὶ τὴν Τραπεζοῦντα ὑπάρχει καὶ ἡ περίφημος Μονὴ τοῦ Σουμελᾶ, ἔνθα εὑρίσκεται ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας τοῦ Σουμελᾶ—ἐπίσης καὶ ἡ Μονὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Περιστερεώτα καλουμένη—καὶ ἡ Μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

Οὕτω λοιπόν, ἀγαπητοί, ἡ περικαλλὴς Τραπεζοῦς εἶναι νῦν ἐλευθέρα ὑπὸ τὴν προστασίαν ΤΟΥ ΕΝΔΟΞΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΟΥ εἰς ὃν εὐχόμεθα ἐκ κέντρων ψυχῆς ἰσχὺν καὶ δύναμιν, ὅπως κατασυντρίψῃ τοὺς ἐχθροὺς καὶ πολεμίους αὐτοῦ.

Ἀμήν!

Τῇ Σεβαστῇ Διευθύνσει τῶν „Κομνηνῶν„

Ἐνταῦθα.

Ἐλησμόνησα τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἀπέθανεν ὁ Βιζυηνός, διότι δὲν ἐφρόντισα νὰ σημειώσω τὴν χρονολογίαν τοῦ θανάτου του ἐν τῷ ἐλεγείῳ ὅπερ ἐγὼ μόνη ἐξ ὅλων τῶν ἐν Ἑλλάδι ποιητῶν, εἶχον γράψει.

Ἐνθυμοῦμαι μόνον ὅτι ἠσθένουν ὅτε ἀνέγνωσα ἔν τινι ἐφημερίδι τὴν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου του καὶ ὅτι κλινήρης συνέθεσα τὸ κάτωθι ποίημα τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν περὶ τοῦ ἀειμνήστου ποιητοῦ γραφομένων τοῦ κ. Ν. Βασιλειάδου ἐν τοῖς „Κομνηνοῖς„ ἀποστέλλω Ὑμῖν πρὸς δημοσίευσιν.

ΕΝΑ ΔΑΚΡΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΕΚΡΟΝ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ

Γ. ΒΙΖΥΗΝΟΥ

Τὰ χρόνια δὲν σ' ἐνέκρωσαν γλυκόστομο ἀηδόνι,
Σ' ἐνέκρωσεν ἡ ξενιτειὰ καὶ τῆς καρδιᾶς οἱ πόνοι.
Ἔσβυσες μοσχάχτιδο τῆς Θράκης μας ἀστέρι,
Σ' ἐμάρανε ἄνθος ἐκλεκτὸ τῆς ἀπονιᾶς τ' ἀγέρι.
Ἀχ! ὁποιος νοῦς πετᾷ ψηλά, ὁποια καρδιὰ χτυπήσῃ
Σὰν τὴ δική σου, δὲν μπορεῖ στὴ σφαῖρα μας νὰ ζήσῃ.
Γιατὶ τῶν ἄλλων ἡ καρδιὲς εἶναι 'ς αὐτοὺς κλεισμένες,
Τὸ δάκρυ των τὸ βλέπουνε ἀδιάφορες καὶ ξένες.
Τί εἶδες, μάννα του φτωχή, τί εἶδες 'ς τ' ὄνειρό σου,
Τὴν νύχτα ὅπου πάλευεν ὁ χάρος μὲ τὸν γυιό σου;
Ἄκουσες μέσα 'ς τὴν σιγὴ τοῦ σκότους τὴν μεγάλη,
Κανένα νυχτοκόρακα λυπητερὰ νὰ ψάλλῃ;
Εἶδες ἀστέρι λαμπερὸ 'ς τὸν οὐρανὸ νὰ σβύσῃ;
Ἦταν σημάδια θλιβερὰ πῶς θ' ἀποχαιρετίσῃ.
Τὸν κόσμο ποῦ δὲ χάρηκε, τὸ ἀκριβὸ παιδί σου.
Σηκώσου, μάννα ἔρημα, κλαμε την προσευχή σου
Ἀχ! ἕνα δάκρυ σου θερμὸ δὲν πῆρε συντροφιά του.
Στὴν κρύα γῆ ποῦ σκέπασε τὰ τόσα ὄνειρά του.
Κ' ἡ λύρα του ποῦ ἦτανε τόσον καιρὸ σπασμένη,
Κρέμεται τώρα ἄφωνη σὲ μαῦρο κυπαρίσσι,
ἔτσι τῆς ἦτανε γραφτό, νὰ μείνῃ ὠρφανεμένη,
Καὶ τοῦ θλιμμένου ποιητοῦ τὸ μνῆμα νὰ στολίσῃ.

Μαρίκα Κ. Φιλιππίδου.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΚΡΙΣΕΩΣ

Ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς, ἐξ ἧς ἠντλήσαμεν τὸ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 8 φυλλαδίῳ τοῦ ἡμετέρου περιοδικοῦ ἄρθρον περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι κρίσεως ἀντλοῦμεν καὶ τὸ κατωτέρω ἄρθρον.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

10 Ἰουνίου 1916

Ἀρχομένης τῆς ἑβδομάδος ἐμάνθανεν ἡ Ἑλλάς, ὅτι ἀποσύρεται ἡ Κυβέρνησις. Ἦτο πλέον καιρός, ἂν καὶ αἱ Βενιζελικαὶ ἐφημερίδες, κάτι γνωρίζουσαι περὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν τριῶν Δυνάμεων, διεκήρυττον, ὅτι ἦτο πλέον ἀργά.

Ἦτο καιρὸς νὰ φύγῃ ἡ Κυβέρνησις αὐτὴ καὶ δι' ἐσωτερικοὺς λόγους ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀδεξιότητα μεθ' ἧς διεξῆγε τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος. Ὁμολογοῦμεν τὴν δυσχέρειαν τῶν περιστάσεων, ἃς ἐκλήθη νὰ ἀντιμετωπίσῃ κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν συγχρόνως καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις διὰ τῆς στάσεώς της ἀπέναντι τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως κατηύθυνε τὴν δρᾶσίν της εἰς δημιουργίαν προστριβῶν καὶ παρεξηγήσεων. Ἐὰν ἡ πολιτικὴ τοῦ κ. Βενιζέλου ὑπῆρξεν ἄκρον, τῆς παραιτηθείσης Κυβερνήσεως ἡ πολιτικὴ ὑπῆρξεν ἐπίσης ἄκρον.

Ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς τοῦ πολέμου καὶ πρὶν ἢ ἀποφασισθῇ καλὰ καλά, ἂν θὰ μετείχομεν αὐτοῦ, ἡ πολιτικὴ τοῦ κ. Βενιζέλου ἀπεξένωσε τὴν μίαν ὁμάδα τῶν ἐμπολέμων, προσκολληθεῖσα ἀνεπιφυλάκτως εἰς τὴν ἑτέραν. Κατέστρεψε προκαταβολικῶς κάθε γέφυραν ὑποχωρήσεως, καὶ ἔσβυσε

πᾶσαν ὁδὸν ἄγουσαν εἰς διαπραγμάτευσιν ἢ ἁπλῶς ἐπικοινωνίαν καὶ πρὸς τὴν ἄλλην ὁμάδα.

Τοῦ οἰκουμενικοῦ ὑπουργείου ἡ πολιτική, δόσασα βαθμηδὸν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἐπεδίωκε τὰ ἀντίθετα, τῆς πρότερον ἀκολουθηθείσης, κατώρθωσε νὰ ἀποξενώσῃ τὴν ὁμάδα τῶν ἐμπολέμων εἰς ἣν εἶχε προσκολληθῆ ὁ κ. Βενιζέλος, προσεγγίσασα κατὰ τὸ φαινόμενον πρὸς τὴν ἄλλην ὁμάδα, ἣν εἶχεν ἀποξενώσει ὁ κ. Βενιζέλος. Κατέστρεψε καὶ αὐτὴ πᾶσαν γέφυραν ὑποχωρήσεως.

Ὁ κ. Βενιζέλος σχεδὸν διέκοψε τὰς σχέσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους πρὸς τὰς γερμανικὰς αὐτοκρατορίας. Ὁ κ. Σκουλούδης κατώρθωσε νὰ διακόψῃ τὰς σχέσεις τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰς Δυτικὰς Δυνάμεις.

Οἱ πολιτικοὶ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν πανευρωπαϊκὴν κρίσιν, ἀνεδείχθησαν, μὰ τὴν ἀλήθειαν, εὔστροφοι, ἐπιτήδειοι, ἱκανοί, ψύχραιμοι, ἐπιδέξιοι καὶ εὐφυεῖς οἰακοστρόφοι, τόσον ὥστε κατήντησαν νὰ ἐμφανίζουν τὴν Ἑλλάδα ὡς παραπαίουσαν, ὡς ἀγνοοῦσαν τί ἀκριβῶς θέλει, καὶ ὡς μεταπίπτουσαν αἰφνιδίως ἀπὸ τὸ ἕνα ἄκρον εἰς τὸ ἄλλο. Πότε εἰς τὰ πρόθυρα πολέμου μὲ συνταύτισιν τύχης πρὸς τὴν μίαν ὁμάδα. Πότε εἰς τὰ βάθη τῆς εἰρήνης μὲ χωρισμὸν τύχης ἀπόλυτον πρὸς τὴν ὁμάδα ταύτην.

Ἐπειδὴ ἡ μία ὁμὰς μᾶς ἤθελεν ἐμπολέμους, ἡ δὲ ἄλλη εἰρηνικούς, μᾶς παρέσυρον ἑκάστοτε εἰς τὰς ἀντιλήψεις των, οὕτως ὥστε ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ πολεμήσωμεν ἐθεωρούμεθα ἀγγλόφιλοι, γερμανόφιλοι δὲ ὁσάκις μετεπίπτομεν εἰς τὴν φιλουδετέραν εἰρήνην. Συνειθίσαμεν παραδόξως νὰ συνδέωμεν ἐν τῇ φαντασίᾳ μας πάρα πολὺ τὴν πολιτικήν, ἣν ἑκάστοτε ἠκολουθοῦμεν, πρὸς τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰς τάσεις τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ὁμάδος τῶν ἐμπολέμων. Καὶ ἐν τούτοις. εἴτε πρὸς πόλεμον ἡτοιμαζόμεθα, εἴτε πρὸς συνέχισιν τῆς εἰρήνης. πάλιν ἰδικά μας συμφέροντα εἴχομεν ὑπ' ὄψει νὰ προστατεύσωμεν ἢ ἐπιδιώξωμεν.

Ὁσάκις ὡρμῶμεν πρὸς πόλεμον, οἱ μεταξὺ ἡμῶν εἰρηνόφιλοι ἐνόμιζαν, ὅτι ἐκάμναμεν ἀγγλογαλλικὴν πολιτικήν. Ὁσάκις δὲ ἐπεκράτει ἡ φιλουδετέρα στάσις, οἱ πολεμικοὶ ἐνόμιζον, ὅτι ἐκάμναμεν γερμανικὴν πολιτικήν. Ἐνῷ εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἑλληνικὴν ἐκάμναμεν πολιτικήν, ἀδιάφορον, ἂν βασιζομένην εἰς διαφορετικὰς ἀντιλήψεις.

Τὸ ἀξιοκατάκριτον καὶ τὸ σφαλερὸν δὲν ἦτο ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς πολιτικῆς. ἣν ἑκάστοτε ἠκολουθοῦμεν, ἀλλ' ἐν τῇ ἐναλλὰξ ἀκολουθήσει. κατὰ τὸ διάστημα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς εὐρωπαϊκῆς κρίσεως, ἄκρως ἀντιθέτων διαχειρίσεων τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, οὐχὶ τόσον ἐκ πεποιθήσεως, ὅσον ἐξ ἀντιθέσεως πρὸς τὸν ἀσκοῦντα πρὸ ἡμῶν τὴν πολιτικήν.

Τὸ δὲ πολιτικὸν πάθος ἐγίνετο αἰτία τῆς κακῆς διαχειρίσεως τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς. Ἀλλὰ δὲν ἀξίζει νὰ ἐνδιατρίψωμεν περισσότερον εἰς τὰ περασμένα, οὐδ' ἀξίζει νὰ παρέχωμεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τὴν πτωχὴν ἡδονὴν τῶν ἀντεγκλήσεω

Ἡ εἴσοδος τῶν Βουλγάρων εἰς Ἑλληνικὴν χώραν ἐσημείωσεν ὡς ἦτο ἑπόμενον. στάδιον καὶ σταθμὸν εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς. Ἀμέσως μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐπεσήμανε καὶ πιθανὴν περαιτέρω προέλασιν τῶν Βουλγάρων, ἐπῆλθεν ὁ ἀντίκτυπος ἐκ μέρους τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, ὑπὸ τύπον πιέσεως κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ δὲ ἀντίκτυπος οὗτος ὑπῆρξε τόσον ἰσχυρὸς ὥστε νὰ ἐξασθενίσῃ ἐν ἡμῖν τὴν προκληθεῖσαν ἐκ τῆς εἰσόδου τῶν Βουλγάρων ἐντύπωσιν. Σήμερον ἡ τελευταία ἐντύπωσις ἰσχύει μόνη, καὶ τοιαύτη εἶναι ἡ πίεσις, ἡ πεῖνα καὶ ἡ στενοχωρία—ἐντύπωσις τοῦ ἀμέσου κακοῦ προκαλοῦσα λήθην τοῦ ἀπωτέρου.

Ἀλλὰ δὲν πταίουν τόσον οἱ πιέζοντες ξένοι, ὅσον ἡμεῖς αὐτοί, οἵτινες διῃρημένοι εἰς δύο στρατόπεδα ἀλληλοτρωγόμεθα μέχρις ἐμφυλίου σπαραγμοῦ καὶ ἐξοντώσεως, συντελοῦμεν εἰς ἐπιδείνωσιν τοῦ παρόντος κακοῦ. Διότι οἱ μὲν ἡμίσεις ἐξ ἡμῶν ἐνθαρρύνομεν, διὰ τῆς στάσεώς μας καὶ τῆς κατασυκοφαντήσεως τῶν ἀντιθέτων, τοὺς ξένους εἰς καταπίεσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ καταπάτησιν τῆς κυριαρχίας της, οἱ δὲ ἄλλοι ἡμίσεις, οἱ καὶ κυβερνῶντες σήμερον, ἐξωθοῦμεν τὰ πράγματα προκαλοῦντες τοὺς ξένους, ἀντὶ νὰ τοὺς καταπραΰνωμεν. Πᾶς τις δύναται νὰ κρίνῃ μόνος του ἐὰν δὲν θὰ ἦτο ἐπιτηδειοτέρα ἡ πολιτικὴ τῆς οἰκουμενικῆς Κυβερνήσεως, ὅπως καὶ τῆς μετὰ τὸν Φεβρουάριον Κυβερνήσεως Γούναρη, ἂν ἀντὶ νὰ περιπίπτῃ εἰς τὰ ἀντίθετα ἀκριβῶς ἐκείνων, ἅτινα ἔπραττεν ὁ κ. Βενιζέλος, συνέχιζεν ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ τὴν πολιτικὴν ἐκείνου, τῆς εὐμενοῦς πρὸς τὰς Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως οὐδετερότητος ἄνευ ὅμως τῶν ἀκροτήτων, καὶ ἂν δὲν θὰ ἐμειοῦτο καὶ τὸ κῦρος τοῦ κ. Βενιζέλου παρ' αὐταῖς ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν παρεξέκλινεν ἐκ τῶν ὑστέρων τόσον ἡ στάσις τῆς Ἑλλάδος ἀπέναντί των τῆς ἀρχικῶς δοθείσης εἰς αὐτὴν κατευθύνσεως.

Αἱ τρεῖς Δυνάμεις κατα τοῦτο πταίουσι, ὅτι ἔχουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τινὲς ἐξ αὐτῶν, ἀντιπροσώπους ἢ ἄλλα ὄργανα ποῦ ἐξωθοῦν καὶ αὐτοὶ τὰ πράγματα, ῥίπτοντες ἔλαιον εἰς τὴν πυρὰν καὶ ἐσφαλμένας ἢ κακὰς πληροφορίας παρέχοντες εἰς τὰς κυβερνήσεις των περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων. Σημειωτέον, ὅτι εἰς τὰς φίλας Δυνάμεις κακὸς σύμβουλος ὑπῆρξεν ὁ κ. Βενιζέλος.

Ἀλλὰ τὰς εὐθύνας τῶν ἄλλων παρατρέχοντες, σημειοῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι κυβέρνησις, ἥτις δὲν προσεπάθησε κἂν νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ἐκ τῆς εἰσόδου τῶν Βουλγάρων ταπείνωσιν, καὶ δὲν διῃσθάνθη τὸν κλονισμόν, ὃν θὰ παρῆγεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν τοιοῦτον γεγονός, ὥστε διὰ παντὸς τρόπου νὰ τὸ προλάβῃ, ἔπρεπε νὰ πέσῃ, καὶ τοῦτο ἡμεῖς τοὐλάχιστον τὸ εἴπομεν καὶ δημοσίᾳ πρὸ πολλοῦ. Οἱ ἀποδίδοντες εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου ἐκμετάλλευσιν τῆς εἰσόδου τῶν Βουλγάρων, τὴν ἐπιδείνωσιν τῆς καταστάσεως, βεβαίως ἔχουν δίκαιον, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος καὶ τὸ κόμμα του κάκιστα ἔπραξαν ἐνθαρρύνοντες τοὺς ξένους νὰ καταπιέσουν τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐπεμβοῦν εἰς τὰ ἐσωτερικά της, ὅπως κακῶς πράττουν ἀντιπολιτευόμενοι, δι' ὀδυρμῶν καὶ ψευδολογημάτων περὶ θεσμῶν κινδυνευόντων, ὄχι ἁπλῶς τοὺς πολιτικοὺς των ἀντιπάλους, ἀλλ' αὐτὸ τὸ Στέμμα, ἀποδεικνύει ὅμως μεγίστην ἔλλειψιν πολιτικοῦ νοῦ τὸ γεγονός, ὅτι δὲν προεῖδεν ἡ ὑπὸ τὸν κ. Σκουλούδην κυβέρνησις τὴν ἐκμετάλλευσιν, ἥτις θὰ ἐγίνετο ἐκ τῆς εἰσελάσεως τῶν Βουλγάρων ὑπὸ ἑνὸς ἰσχυροῦ ἐν Ἑλλάδι κόμματος καὶ παρεῖδε τὰς συνεπείας τῆς τοιαύτης ἐκμεταλλεύσεως. Καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ Βουλγαρικὴ εἰσβολή, ἄνευ οἱασδήποτε ἐκμεταλλεύσεως θὰ συνετάραζε τὴν ἐθνικὴν ψυχήν, καθὼς εἶχε καθῆκον νὰ προβλέψῃ κυβέρνησις νηφαλία καὶ μὴ ἐσκοτισμένη. Πόσον μᾶλλον προκειμένης βεβαίας ἐκμεταλλεύσεως ἐκ μέρους πολιτικοῦ τῆς ἐπιδεξιότητος τοῦ

τὰς διαπραχθείσας κατὰ φιλησύχων πολιτῶν καὶ τὰς ὕβρεις τὰς γενομένας κατὰ τῶν πρεσβειῶν τῶν Συμμάχων καὶ τῶν ὑπηκόων αὐτῶν».

'Εμπνεόμενοι πάντοτε ἐκ πνεύματος εὐμενεστάτου καὶ φιλικωτάτου πρὸς τὴν 'Ελλάδα, ἀλλ' ἀποφασισμέναι ἐν ταὐτῷ νὰ ἐπιτύχουν ἀσυζητητεὶ καὶ ἀμελετητεὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀπαραιτήτων τούτων μέτρων, αἱ 'Εγγυήτριαι Δυνάμεις δὲν δύνανται παρὰ νὰ ἐπαφήσουν εἰς τὴν 'Ελληνικὴν Κυβέρνησιν ὁλόκληρον τὴν εὐθύνην τῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπακολουθήσουν, ἐὰν αἱ δίκαιαι αὐτῶν ἀξιώσεις δὲν ἐγίνοντο ἀμέσως δεκταί.

'Εν 'Αθήναις τῇ **8)21 'Ιουνίου 1916**.

Γκολμέν

"Ελλιοτ

Ντεμίντωφ

Ιδοὺ τὸ κατάντημα τῆς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἕως σήμερον ἀλλοπρασάλλου πολιτικῆς τῆς 'Ελλάδος. Εἰς τὴν διακοίνωσιν αὐτὴν τῶν Δυνάμεων εἰμπορεῖ νὰ εἴπῃ τις, ὅτι συνειργάσθησαν ἐναμίλλως ὅλοι οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς 'Ελλάδος οἱ κυβερνήσαντες τὴν χώραν ἀπὸ τοῦ 1914, ἀπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου μέχρι τοῦ κ. Σκουλούδη. 'Ο κ. Βενιζέλος ἐνέχεται εἰς αὐτὴν περισσότερον διὰ τὴν πολιτικὴν ἣν διεξήγαγε διατελῶν δῆθεν ἐν ἀποχῇ, παρὰ διὰ τὴν πολιτικήν, ἣν διεξῆγεν ὡς κυβερνήτης τοῦ τόπου.

Πρὸ τοῦ ὡραίου τούτου ἀποτελέσματος τῆς συνεργίας τῶν πολιτικῶν τοῦ τόπου πρὸς τοὺς ξένους διὰ τὴν ἐπέμβασιν τούτων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς 'Ελλάδος, ὁ Βασιλεὺς δὲν εἶχε ἢ μεταξὺ δύο ὁδῶν νὰ ἐκλέξῃ. Μέση ὁδὸς δὲν ἐχώρει οὐδὲ θὰ ἐταίριαζε εἰς τὴν Βασιλικήν του Μεγαλειότητα. Ἢ θὰ ἀπέρριπτε τὴν διακοίνωσιν ἀποδεχόμενος ὅλας τὰς συνεπείας τῆς ἀπορρίψεως, ἢ θὰ τὴν παρεδέχετο ὡς εἶχε. Καὶ ἐξέλεξε τὸ δεύτερον.

"Αλλα σχόλια ἡ διακοίνωσις δὲν χρειάζεται σήμερον. Σημειοῦμεν μόνον δύο περικοπὰς ἰδιαιτέρως, τὴν μὲν πρώτην, ὅπως ἐξάρωμεν τὴν προσβολὴν κατὰ λαοῦ, ὅστις ἠγωνίσθη τὸν τίμιον, μακροχρόνιον καὶ ἔνδοξον ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του, τὴν δὲ δευτέραν ὅπως τονίσωμεν ἀπὸ τοῦδε ἀμέσως τὴν ἀνάγκην σκοπίμου ἑρμηνείας αὐτῆς ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Καὶ ἡ μὲν πρώτη περικοπή, ἡ προσβλητικὴ διὰ τὸ 'Ελληνικὸν "Εθνος, εἶναι ἡ βεβαιοῦσα, ὅτι αἱ τρεῖς ἐγγυήτριαι τῆς ἀνεξαρτησίας ἡμῶν Δυνάμεις «ἠλευθέρωσαν τὴν 'Ελλάδα». 'Η δὲ δευτέρα ἡ παρέχουσα βάσιν εἰς τὴν νέαν κυβέρνησιν πρὸς διαπραγμάτευσιν καὶ ἐξασφάλισιν, ἂν μὴ ἄλλου τινός, ἀλλὰ τοὐλάχιστον τῆς ἀκεραιότητος τῆς ἐλευθέρας 'Ελλάδος, εἶναι ἡ δηλοῦσα, ὅτι αἱ τρεῖς Δυνάμεις «ἐμπνέονται πάντοτε ἐκ πνεύματος εὐμενεστάτου καὶ φιλικωτάτου πρὸς τὴν 'Ελλάδα». Τοῦτο ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς τὴν ἑτέραν βεβαίωσιν περὶ τοῦ ὅτι δὲν ζητεῖται ἡ ἡμετέρα συμμετοχὴ εἰς τὸν πόλεμον, παρέχει τῷ ὄντι βάσιν πρὸς διαπραγμάτευσιν.

'Ως πρὸς δὲ τὴν ἐπίσημον ἐπέμβασιν τῶν τριῶν Δυνάμεων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς 'Ελλάδος, ἐξεφράσαμεν καὶ ἄλλοτε τὴν γνώμην μας, καθ' ἣν οὐδεμία διεθνὴς πρᾶξις παρέχει εἰς αὐτὰς τὸ δικαίωμα τοῦτο.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΣΙΣ

τῇ 10ῃ 'Ιουνίου 1916

'Η νέα παραφυὰς τῶν κατόπιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἐμφανισθέντων συνδυασμῶν, ἡ ἐντὸς τοῦ 'Ελληνικοῦ Κράτους συμπηχθεῖσα συμμαχία μεταξὺ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀντιπροσώπων τῆς Τετραπλῆς Συνεννοήσεως καὶ τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων, ὑποβοηθουμένη, ἐν τῷ ἔργῳ της ὑπὸ τῆς κατὰ τὸν ἐπανειλημμένως παρ' ἡμῶν ἐλεγχθέντα τρόπον διαχειρισθείσης τὴν πολιτικὴν τῆς οὐδετερότητος 'Ελληνικῆς Κυβερνήσεως, ἔφερεν ἐπὶ τέλους τὸ ἀποτέλεσμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς ἀπέβλεπεν ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ὅλου αὐτοῦ τοῦ κινήματος εὑρισκόμενος ἡγέτης τῶν φιλελευθέρων.

'Ο ἀκήρυκτος ἀποκλεισμός, ὁ ὁποῖος περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑβδομάδος εἶχε [παρουσιάσει φαινομενικήν τινα χαλάρωσιν, ἐπιτρέψασαν εἰς τὸν κυβερνητικὸν τύπον νὰ προεικάσῃ ὡς ἐπικειμένην τὴν πλήρη αὐτοῦ ἄρσιν, περὶ τὰ τέλη τῆς ἑβδομάδος ἔλαβε νέαν ἔντασιν, καὶ ἡ ἔντασις αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς προχθεσινῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐπεδόθη ἡ διακοίνωσις, ἐξακολουθεῖ δὲ καὶ μέχρι σήμερον, ἐν ἀναμονῇ τῆς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς διακοινώσεως ταύτης συμμορφώσεως τῆς 'Ελλάδος.

Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα τῆς αὐξομειουμένης ἐντάσεως τοῦ ἐπιβληθέντος ἀποκλεισμοῦ, ἡ 'Ελληνικὴ Κυβέρνησις, μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἐντόνου ἀλλὰ καὶ τυπικῆς διαμαρτυρίας της καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ μέτρου τῆς τυπικῆς μὲν μερικῶς κατ' οὐσίαν ὅμως γενικῆς ἀποστρατεύσεως, ἐπροτίμησε νὰ μείνῃ ἐν ἀναμονῇ τῆς ἐξελίξεως τῶν γεγονότων, ὑποκρινομένη ἀκατάλληλον διὰ τὴν περίστασιν ἀφέλειαν καὶ ἀδράνειαν καὶ φανταζομένη ἴσως, ὅτι θὰ ἐπήρχετο ἀφ' ἑαυτῆς ἢ παρὰ ταῖς Δυνάμεσι τῆς Συνεννοήσεως ἀντίληψις περὶ τοῦ ἀδίκου καὶ ἀσκόπου τοῦ ἐπιβληθέντος μέτρου τοῦ ἀποκλεισμοῦ· τὴν ἀδράνειάν της ἐπεχείρησε ν' ἀναπληρώσῃ δι' ὀψίμου ἐπιδείξεως σπουδῆς ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ ὑπερογκωθέντος νομοθετικοῦ ἔργου τῆς Βουλῆς καὶ ἐδῶ ὅμως οὐδὲν θετικὸν ἐπέτυχε πλὴν τυπικῆς καὶ φυσικῆς ἐπιψηφίσεως τῶν δωδεκατημορίων τοῦ προϋπολογισμοῦ διὰ τὸ α' ἑξάμηνον τοῦ τρέχοντος ἔτους. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἐπεκράτησεν ἡ συνήθης ἀταξία καὶ σύγχυσις ἐν τῇ ἐπιλογῇ τῶν μᾶλλον ἐπειγόντων νομοθετικῶν μέτρων, βουλευτῶν καὶ ὑπουργῶν διαφιλονεικούντων πρὸς ἀλλήλους τὴν πρόταξιν νομοσχεδίων, ἡ ἐπιψήφισις τῶν ὁποίων ἐπεδιώκετο διὰ τῆς ἐκ τοῦ καύσωνος καὶ τῆς προκεχωρηκυίας ὥρας ἐξαντλήσεως τῶν παρακολουθούντων τὰς συζητήσεις βουλευτῶν.

'Εν τῷ μεταξὺ οἱ ἄλλοι εἰργάζοντο, ὅπως φέρωσιν εἰς πέρας τὸ ἔργον των. 'Η ἐκ μέρους βενιζελικῶν ἐφημερίδων γενομένη πρὸς τὰς Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ὑπόδειξις περὶ ἐπιδόσεως διακοινώσεως ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν 'Ελληνικὸν λαὸν ἐξηγοῦντος τοὺς λόγους τοῦ ἐπιβληθέντος ἀποκλεισμοῦ καὶ διατυπούσης τὰς πρὸς ἄρσιν αὐτοῦ προβαλλομένας ἀξιώ-

σεις, ἐγένετο δεκτὴ καὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς Τετάρτης, 8 Ἰουνίου, ἐπεδόθη τὸ ἱστορικὸν αὐτὸ ἔγγραφον τῶν τριῶν προστατίδων καὶ ἐγγυητριῶν Δυνάμεων, εἰς τὰς ὁποίας προσετέθη καὶ ἡ νέα σύμμαχός των Ἰταλία. Ἐκεῖνος, ὅστις παρηκολούθησε κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας τὴν ἀρθρογραφίαν τοῦ «Κήρυκος» καὶ τῆς λοιπῆς συνομοταξίας τῶν φιλελευθέρων ἐφημερίδων, δὲν ἔχει σχεδὸν ἀνάγκην νὰ ἀναγνώσῃ τὸ κείμενον τῆς διακοινώσεως διὰ νὰ γνωρίσῃ τὸ περιεχόμενόν της.

Ὑποδεηθούμενος ὑπὸ τῆς ἀσυναισθήτως καὶ παρὰ τὸν ἀρχικὸν προορισμόν της δημιουργηθείσης ὑπὸ τῆς μέχρι προχθὲς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀντιρρόπου ἀκρότητος, ὁ ἡγέτης τῶν φιλελευθέρων κατώρθωσε νὰ προβάλῃ ἐνώπιον τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως τὰς δύο ἄκρας θέσεις, δηλ. τὴν ἰδικήν του ἀνεπιφύλακτον καὶ τυφλὴν προσκόλλησιν εἰς τὴν ἐμπόλεμον ὁμάδα των καὶ τὴν παραστα[illegible]σαν καὶ βαθμηδὸν ἀποκλίνασαν πρὸς τὴν ἀντίθετον ὁμάδα πολιτικὴν τῆς τέως Κυβερνήσεως, ἐπισείων δὲ τὸν φόβον τῆς ἐπικρατήσεως τῆς δευτέρας, ἐπέσπευσε τὴν ἄμεσον καὶ βιαίαν ἐπιβολὴν τῆς πρώτης. Καὶ ἡ τέως Κυβέρνησις ἐν τῇ ἀδρανείᾳ καὶ ἀβουλίᾳ της, ἀφῆκεν ἑαυτὴν ἀνυπεράσπιστον ἀπέναντι τῆς γνωστῆς καὶ ἀπροκαλύπτου αὐτῆς πολιτικῆς πλειστάκις, συμπαρασύρασα ἐν τῇ πτώσει της καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας τὸ κῦρος, κλονίσασα δὲ ἐπαισθητῶς καὶ τοῦ ἀνευθύνου πολιτειακοῦ παράγοντος τὴν εἰς παρομοίας περιστάσεις ἐνδεδειγμένην ὑπερτάτην ἐπιβολήν.

Καθ' ὃν χρόνον τὸ ἐπίσημον δημοσιογραφικὸν ὄργανον τῶν φιλελευθέρων κατήγγειλεν ἀπροκαλύπτως τὸ Ἐπιτελεῖον ὡς καλλιεργοῦν τὴν κοινὴν γνώμην τοῦ τε ἐν ὅπλοις καὶ τοῦ ἀόπλου Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ χρησιμοποίησίς του κατὰ τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, προσέθετε δὲ καὶ τὴν ἀντίληψιν ὅτι «ἂν ἡ Ἑλλὰς μετεῖχε τοῦ πολέμου, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ διατηροῦνται μὲ τὴν αὐτὴν ἄνεσιν τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια εἰς τὴν Μεσόγειον» καὶ ἐπετείνετο διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ δυσπιστία τῆς Συνεννοήσεως ἐναντίον τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν λοιπῶν πολιτειακῶν ἐξουσιῶν, κατεδικάζετο δὲ ὁ ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ἵνα διὰ τῆς λιμοκτονίας ἐπανεύρῃ τὰς δῆθεν ἀπολεσθείσας συνταγματικὰς ἐλευθερίας του, τί ἔπραττεν ἡ τέως Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῆς ἐγκληματικῆς ταύτης διαστροφῆς τῶν πραγμάτων; Ἄφινε διὰ τῆς πεισματικῆς ἀδιαφορίας της καὶ τῆς διαρκοῦς δημιουργίας προστριβῶν νὰ ὀγκοῦται ἡ δυσαρέσκεια καὶ νὰ συμπληροῦται τὸ δίκτυον τῆς πλεκτάνης;

Ὁ ἡγέτης τῶν φιλελευθέρων ἐφήρμοσε πάλιν τὸ σύστημα τῆς διμεροῦς ἐν τῇ πολιτικῇ του δράσει κατευθύνσεως. Παριστῶν εἰς τοὺς ξένους, ὅτι αὐτὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας μένων δὲν ἔπαυσεν ἀπολαύων τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς πλειονοψηφίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐκμεταλλευόμενος δὲ καὶ τὰς πολιτικὰς καὶ πολεμικὰς ἀνάγκας τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, δημιουργεῖ τὴν δῆθεν ὑπὲρ τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ξενικὴν ἐπέμβασιν, ἐλπίζων ὅτι διὰ τῆς ἐπεμβάσεως ταύτης θὰ κατορθώσῃ νὰ ἀποδείξῃ ὡς ἀληθῆ τὸν ἰσχυρισμόν του καὶ νὰ ἀποκατασταθῇ οὕτως, ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, εἰς θέσιν τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ εἶχεν ἀπολέσει ὁριστικῶς, ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς κατ' ἀμφοτέρας τὰς διευθύνσεις ἐκπεσούσης πρὸς τὸ πρόσωπόν του ἐμπιστοσύνης.

Ἡ διακοίνωσις, ὡς εἴπομεν, εἶναι μᾶλλον ἔγγραφον ἑλληνικὸν παρὰ ξενικόν. Καὶ ὡς τοιοῦτον, δυνάμεθα νὰ τὸ σχολιάσωμεν ἀπὸ τῆς στήλης ταύτης εἰς τὰ κυριώτερα αὐτοῦ σημεῖα. Αἱ Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ἐπεμβαίνουν κατ' ἐντολὴν καὶ διὰ λογαριασμὸν ἑνὸς ἑλληνικοῦ κόμματος, διὰ νὰ ἀποκαταστήσωσιν, ὡς ἐγγυήτριαι, τὴν ἐξάσκησιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ διακοίνωσις λέγει, ὅτι αἱ Ἐγγυήτριαι Δυνάμεις δὲν ζητοῦν παρὰ τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητός της, ἐξ ἐναντίας μάλιστα ἐπιμένουσιν εἰς τὴν ὁλοσχερῆ καὶ πραγματικὴν ἀποστράτευσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, διὰ νὰ ἀσφαλίσουν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν εἰρήνην. Εἰς τὰς λέξεις αὐτὰς δύναταί τις ἀπὸ τώρα νὰ διαγνώσῃ ὁλόκληρον τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα, μὲ τὸ ὁποῖον θὰ κατέλθῃ εἰς τὰς προσεχεῖς ἐκλογὰς ὁ ἡγέτης τῶν φιλελευθέρων. Δὲν θὰ προβάλῃ τὸ [illegible] τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ τῶν λοιπῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους κηρύξας πρῶτον ἐν διασπορᾷ, ἐπεχείρησε βραδύτερον νὰ ἀνταλλάξῃ δίκην ἀνδραπόδων ἢ μᾶλλον τετραπόδων. Θὰ προσέλθῃ ὡς κηδόμενος κατ' ἐξοχὴν τῆς ἐν ἡσυχίᾳ καὶ εἰρήνῃ διαβιώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κατόπιν τῆς ἀπωλείας τῶν δύο προηγουμένων εὐκαιριῶν κατὰ Φεβρουάριον καὶ Σεπτέμβριον τοῦ 1915, ἕως ὅτου παρουσιασθῇ πάλιν ἄλλη ὁμοία εὐκαιρία. Παρατεινομένης δὲ ὁπωσδήποτε τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως καὶ τῆς ὑπὸ τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως χρησιμοποιήσεως ἑλληνικῶν ἐδαφῶν, παρέχεται διὰ τῆς διακοινώσεως εἰς τοὺς φιλελευθέρους ἡ ὑποστήριξις τῆς ἰδέας ὅτι οὐδεμία ἄλλη Κυβέρνησις θέλει εἶσθαι ἀνεκτὴ παρὰ τῷ στρατῷ τῆς κατοχῆς πλὴν τῆς προερχομένης ἐκ τοῦ κόμματός των, τοῦ διεκδικοῦντος τὴν προνομιακὴν ἐκπροσώπησιν τῆς φιλανταντικῆς πολιτικῆς.

Ἡ διακοίνωσις εὑρίσκει κακὸν τὸ ὅτι διελύθη ἡ Βουλὴ διὰ δευτέραν φορὰν εἰς διάστημα βραχύτερον τοῦ ἔτους καὶ πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ κακοῦ τούτου ζητεῖ τὴν ταχίστην ἐκ τρίτου διάλυσιν. Δὲν θεωρεῖ κανονικὴν τὴν ἐν πλήρει ἐπιστρατεύσει διενέργειαν ἐκλογῶν, ἀντ' αὐτῶν δὲ θέλει νέας ἐκλογὰς ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ξενικῆς κατοχῆς, ἥτις καλύπτει τὸ μέγιστον μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ πολλὰς τῶν Νήσων. Ἐνῷ δὲ καταγίνεται ἡ διακοίνωσις μὲ τὰ σοβαρὰ καὶ θεμελιώδη ζητήματα τῆς ἀποστρατεύσεως, τῆς κυβερνητικῆς μεταβολῆς καὶ διαλύσεως τῆς Βουλῆς, δὲν λησμονεῖ ὅμως καὶ τὴν ἀξίωσιν τῆς ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν Δυνάμεων—ἀνάγνωθι μετὰ τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων—ἀντικαταστάσεως ἀστυνομικῶν τινων λειτουργῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὴν ἀτυχῆ ἔμπνευσιν νὰ καλύψωσι τὴν κυβερνητικὴν ἀδράνειαν διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν γενομένης ἀνεκτῆς βαναύσου ἀντιδράσεως ἐναντίον τῶν βενιζελικῶν ὀργασμῶν.

Κατ' ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τὴν δήλωσιν, ὅτι δὲν ἐπιζητεῖται ἡ ἔξοδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος δὲν ἐλησμονήθη νὰ προστεθῇ εἰς τὴν περὶ διενεργείας νέων ἐκλογῶν παράγραφον ἡ ἀξίωσις, ἵνα δι' αὐτῶν ἐπέλθῃ ἡ ἐκ νέου ἐξακρίβωσις τῆς ἐθνικῆς θελήσεως. Ὃ ἐστι μεθερμηνευόμενον, ἐὰν διὰ τῶν ἐκλογῶν ὑπερισχύσῃ τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων, ὅσον καὶ ἂν δὲν ζητεῖται ἔξωθεν ἡ ἔξοδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος, ἐνδεικνύεται ὅμως ἡ κατόπιν τῇ λαϊκῇ ἐτυμηγορίᾳ διὰ τῆς ἐν τῇ ἐσωτερικῇ ἐγκαθιδρυθείσης ἑλληνοανταντικῆς συμμαχίας ἐπιβολὴ τῆς ἐξόδου ταύτης ὡς πολιτικῆς συμφώνου πρὸς τὴν ἐθνικὴν βούλησιν.

Ἡ ἐπίδοσις τῆς διακοινώσεως εὗρε τὴν κυβέρνησιν Σκουλούδη παρῃτημένην. Ἡ νέα κυβέρνησις, σχηματιζομένη ὑπὸ τοῦ κ. Ἀλ. Ζαΐμην, ἔχει φαίνεται, ὡς πρόγραμμά της νὰ ὑποκύψῃ ἀπολύτως εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς διακοινώσεως. Εἰς τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔφθασαν τὰ πράγματα, δὲν ἦτο πλέον καιρὸς διὰ μέσην τινὰ λύσιν. Εἶνε πολὺ ἀσθενὴς καὶ ἀνωφελὴς ἡ παρηγορία δι' ἐκείνους οἵτινες ἐγκαίρως ἤγειραν τὴν φωνὴν ἐν τῷ τύπῳ καὶ ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ὑπέδειξαν τὴν ἀνάγκην τῆς κυβερνητικῆς ἀνασυντάξεως μὲ σκοπιμωτέραν καὶ μετριοπαθεστέραν διαχείρισιν τῆς πολιτικῆς τῆς οὐδετερότητος. Καὶ τὴν τελευταίαν ἀκόμη φορὰν δὲν ἦτο ἀδύνατος ὁ ἐκ τῶν σπλάγχνων τῆς Βουλῆς καταρτισμὸς κυβερνήσεως κοινοβουλευτικῆς δυναμένης νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ὀξύτητα τῆς καταστάσεως.

Ἀλλ' ἡ τέως Κυβέρνησις ἐφέρθη ἀπέναντι τῆς Βουλῆς ὡς κακὴ μητρυιά. Ἀντὶ νὰ ποδηγετήσῃ καὶ ἀναγάγῃ εἰς τὸ ἐμπρέπον κῦρος τὴν Βουλὴν αὐτὴν καὶ νὰ ἀρυσθῇ ἐκ τοῦ κύρους αὐτοῦ ἐνίσχυσιν ὑπὲρ ἑαυτῆς ἔπραξε ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἐξ αὐτῆς διὰ νὰ κατατρίψῃ καὶ νὰ καταρρίψῃ τὴν Βουλὴν εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τίποτε κατὰ τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν τῆς ὑπάρξεώς της. Ἡ τέως Κυβέρνησις ἀφέθη νὰ πέσῃ εἰς τὴν ἐναντίον της στηθεῖσαν παγίδα τοῦ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς δυσμενέστατα διακειμένη εἰς τὰς Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως, εἰς τὴν ἀπόχρωσιν δὲ ταύτην συμπαρέσυρε καὶ τὴν Βουλήν, ἀφομοιώσασα τὴν ὕπαρξίν της μὲ τὴν ἰδίαν ἑαυτῆς ὑπόστασιν. Ἄφηκεν ἐπίσης νὰ πιστευθῇ ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα οὐδεὶς ἄλλος πολιτικὸς ἀνήρ, πλὴν τοῦ ἡγέτου τῶν φιλελευθέρων, δύναται νὰ διαχειρισθῇ τὴν πολιτικὴν τῆς εὐμενοῦς πρὸς τὴν Συνεννόησιν ἢ καὶ τῆς ἀπολύτου ἀκόμη μεταξὺ τῶν δύο ἐμπολέμων ὁμάδων οὐδετερότητος, καὶ ὅτι πᾶς ἄλλος, πλὴν αὐτοῦ, ἀποκλίνει πρὸς τὰς κεντρικὰς Αὐτοκρατορίας. Αὐτὴν τὴν διεστραμμένην ἀντίληψιν πρὸ παντὸς ὤφειλεν ἡ τέως Κυβέρνησις νὰ ἐκβάλῃ ἀπὸ τὴν διάνοιαν τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, εἰς αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς τὸ σημεῖον ἐσημείωσε τὴν μεγαλυτέραν ἀποτυχίαν ἐν τῇ ὅλῃ διαχειρίσει τῆς πολιτικῆς τῆς οὐδετερότητος.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΝ

Η ΠΑΤΡΙΔΑ

Στὴ Ρούμελ' εἶν' ἡ λεβεντιὰ
καὶ στὸ Μωριὰ εἶν' ἡ γνώση.

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 129).

Ὁ Λαμπρόπουλος ἦταν ρητορικώτατος· ἔλεγε γιὰ τὰ χτήματά του, γιὰ τὴ νοικοκυροσύνη του, γιὰ τὴν καλοπέρασή του μ' ἔξαρση καὶ λυρισμὸ ἄφταστο. Θεόπνευστος ποιητὴς δὲ θὰ ὕμνουσε μὲ τόση φωτιὰ τῆς ψυχῆς του τὰ ὄνειρα. Ἀφρόντιστα μὲ τὴ φυσικὴ ἐκείνη χάρη ποῦ τοῦ ἔδινε ἡ πίστη σὲ κεῖνα ποῦ ἔλεγε, ζωντάνευε τὶς νεκρὲς λέξεις, λαμπροχρωμάτιζε τις φράσες του, κ' ἔψελνε ὕμνο μεγαλόπρεπο στὸ θετικὸ νοῦ, στὴ δουλειά, στὸν ἄνθρωπο ποῦ δὲν τὸν πλανεύουν κούφιοι πόθοι, παρὰ βαδίζει ἀργὰ καὶ στέρεα καὶ μαζώνει ὅ,τι βρῇ γιὰ νὰ χτίσῃ τὸ παλάτι τῆς εὐτυχίας του. Ὁ Κορφιάτης εὐθὺς ἔγινε βέρος Μωραΐτης, ἱκανὸς γιὰ τὸ σκοπό του νὰ παίξῃ Θεοὺς καὶ ἀνθρώπους, νὰ γελάσῃ τὸ διάβολο, νὰ καλλιγώσῃ το ψύλλο.

Ὁ Ρουμελιώτης χολοταράχτηκε. Στὴν ὁρμητικὴ κουβέντα τοῦ φίλου του εἶδε νὰ συνεπαίρνωνται ὅλα του τὰ αἰσθήματα, ὅπως κατὼ ἀπὸ τὸ κατρακύλισμα τοῦ νεροῦ ξερριζώνονται καὶ τρίβονται κι' ἀφανίζονται τὰ πολυτρίχια τοῦ βράχου. Καὶ στὴ θέση τους ἔνοιωσε νὰ φυτρώνῃ καὶ νὰ τὸν ἐνχολῇ μιὰ ἀπορία πρωτόφαντη. Τί εἶνε καλύτερο, ἡ Πατρίδα ἢ τὸ ἄτομο; Νὰ αὐτός, να κι' ὁ φίλος του. Ἐκεῖνος ἀναπαύεται στοὺς κόπους τῆς νειότης του, τιμημένος ἀπὸ τὸν κόσμο, εὐλογημένος ἀπὸ τοὺς γονέους του, ἀγαπημένος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του. Προσμένει τὸ θάνατο ἥσυχος, μὲ τὴν πεποίθηση πῶς χέρια παιδιῶν θὰ τοῦ κλείσουν τὰ μάτια, πῶς μύριοι θὰ συναχτοῦν γύρω στὸ λείψανό του, νὰ τὸν κλαψοῦν εἰλικρινὰ καὶ νὰ εὐλογήσουν τὴ μνήμη του. Κι αὐτός, ποῦ δὲν ἀφιέρωσε οὔτε ὥρα τῆς ζωῆς του στὴ δούλεψη τοῦ ἑαυτοῦ του, γυρίζει τώρα δίχως τίποτε, περιφρονημένος ἀπὸ τὸν κόσμο, κατσραμένος, βέβαια ἀπὸ τοὺς γονέους του, ἀπορριμένος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του. Καὶ ὅταν κλείσῃ τὰ μάτια θὰ πάῃ σὰν τὸ σκυλὶ στ' ἀμπέλι, δίχως μάτι νὰ δακρύσῃ γι' αὐτόν, δίχως χείλη νὰ τον μυρολογήσουν. Ποιὸς λοιπὸν εἶν' ὁ ἴσος δρόμος Θεέ μου !

Ἄξαφνα ὁ ἐρεθισμένος του λογισμὸς ὕφανε λίγο λίγο εἰκόνα ὁλοζώντανη. Μιὰ ἀσπροφόρα, μὲ κορμὶ καὶ πρόσωπο ἀγγελοκαμωτο, στεκότανε μπροστὰ σὲ μεγαλη φωτια. Γύρω στὴ φωτιὰ λίγο, μὰ ἐκλεχτὸς κόσμος, ἐρχόταν κ' ἔρριχνε μέσα πλούτη, ὀνέματα, γονέους, παιδιά, ἀδέρφια· ἀγάπες, πόθους, ὄνειρα, φιλοδοξίες, πάθη. Ἡ φωτια τ' ἅρπαζε ὅλα, τὰ κατάπινε σὰν φάρυγγας θεριοῦ· κ' ἡ παρθένα μὲ τὸ πλάνο της χαμόγελο καὶ τὸ αὐστηρό της βλέμμα, τοὺς ζητοῦσε κι ἄλλα, «κι ἄλλα !» τοὺς φώναζε πεισματαρα, ἀπαιτητική, ἀχόρταγη. Κ' ἐκεῖνοι, ἀφοῦ ἔρριχναν ὅ,τι κι ἂν εἶχαν, δίχως πίκρα, δίχως θυμό, ἔπεφταν τέλος ἀτοί τους καὶ χάνονταν κ' ἔσβυναν κ' ἐχώνευαν ἐκεῖ, ὅπως ἔσβυσε κ' ἐχώνεψε πρὶν κάθε χαρά τους καὶ κάθε τους ἀπόχτημα. Καὶ κάτι τοῦ ἔλεγε μυστικὰ πῶς ἡ παρθένα, ἡ λάμια ἡ ἀχόρταγη ἦταν ἡ Πατρίδα. Ἀνυπόμονα ἔρριξε τὰ μάτια περίγυρα νὰ εὕρῃ τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀνταπόδοτη νὰ βρῇ σ' ἐκεῖνο τ' ὁλοκαύτωμα· μὰ τίποτα.

— Ἔχεις δίκιο . . . δίκιο ἔχεις ! ἐψιθύρισε μὲ δακρυσμένα μάτια, μὲ στῆθος βαρύ, λὲς καὶ καθότανε ἡ Μόρα ἀπάνω του.

Μὰ σύγκαιρα εἶδε τὴν κόρη νὰ τὸν κοιτάζῃ κατάματα καὶ μὲ τὸ χέρι της νὰ δείχνῃ μακρυά. Ἀγνάντεψ' ἐκεῖ ὁ Πετρολέτσος κ' εἶδε μιὰ χώρα μεγάλη. Κ' ἐμάντεψε ἀμέσως πῶ ἦταν ἡ Ἑλλάδα, ἐλεύθερη πέρα — πέρα, δοξασμένη, λαμπροφώτιστη. Εἶχε πρωτεύουσά της τὴν Πόλη τὴν Ἑπτάλοφη καὶ λατρευτὸ ναὸ τὴν Ἁγιασοφιά. Τοῦ Κωνσταντίνου τὸν τάφο ἅγιο λείψανο καὶ τῶν κλεφτῶν τ' ἁρμούτια φυλαχτάρια της. Κ' ἦταν ὁ στρατός της τρόμος τῆς γῆς καὶ φρίκη τῆς θάλασσας ὁ χιλιάρμενος στόλος της καὶ δόξα τῆς Δημιουργίας ὁ λαός της, ὁ ἡμίθεος. Παρκυ-

τὰ αἰσθάνθηκε μιὰ μυλόπετρα νὰ κυλᾷ ἀπὸ πάνω του· τὰ πύρινά του αἰσθήματα τ' ἀπείκασε νὰ χύνωνται πάλι καὶ νὰ ξανάφτουν τὸ αἷμά του. Νά τη λοιπὸν τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀνταπόδοση!... Ἐπήδησε ἀγέρωχος, αὐστηρός, ὅπως τὴν ὥρα ποὺ στὸ Κερατσίνι ἀγωνιζόταν μὲ τοὺς ἐχτρούς γιὰ τὸ μπαϊράκι καὶ στὸ «τί ἀπόχτησες» ποὺ τοῦ πρόβαλε ὁ Μωραΐτης.

— Ἔκαμα τὴν Πατρίδα μου! ἐφώναξε χτυπῶντας τὰ στήθη του ἄπονα.

Ὁ Λαμπρόπουλος στὴν ἀπροσδόκητη ἀπάντηση ἔμεινε ἄλαλος, μικρός, τιποτένιος. Κ' ἐκεῖνος ἀπανωθιό του, μὲ τὰ πολεμικὰ ἔνστικτα ἀναστημένα τώρα, ἠθέλησε νὰ στείλῃ καὶ δεύτερη μπαταριά, νὰ στρώσῃ τὰ κακομοιριασμένα λείψανα τοῦ ἐχτροῦ. Μὲ φωνὴ μεγάλη, ἀφεντική, σὰν νὰ μιλοῦσε ἀπὸ μέρους ὅλου τοῦ λαοῦ τοῦ Εἰκοσιένα, τοῦ ἀδικημένου κι ἀμνημόνευτου, ξαναφώναξε ἐπιβαλλόνοντάς τον:

— Ναί· ἔκαμα τὴν Πατρίδα μου!

Α. Καρκαβίτσας.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Μανή, θεκέλ, φαρές.

Πρὸς διαφώτισιν τῶν ἀναγνωστῶν, ὅσοι τυχὸν ἀγνοοῦσι τὴν ἱστορίαν καὶ σημασίαν τῶν ἐν τῷ κυρίῳ ἄρθρῳ ἀναφερομένων τριῶν ἑβραϊκῶν λέξεων ***μανή, θεκέλ, φαρές***, σημειοῦμεν ταῦτα. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Βαβυλῶνος ὑπὸ τῶν Μήδων καὶ Περσῶν ἐχόντων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Κῦρον, ὁ βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος Βαλτάσαρ θαρρῶν εἰς τὰ ὀχυρὰ τείχη τῆς πόλεως ἦτο ἀμέριμνος καὶ ἡμέραν τινὰ διασκεδάζων μετὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ καὶ τῶν γυναικῶν διέταξε νὰ ἐξαχθοῦν τὰ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ συλαγωγηθέντα ἱερὰ σκεύη τοῦ ναοῦ καὶ νὰ πίωσιν ἐξ αὐτῶν. Ἐνῷ δὲ ἔπινον καὶ ὠργίαζον, εἶδεν αἴφνης ὁ Βαλτάσαρ χεῖρα μυστικὴν χαράττουσαν ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι τοίχου τὰς μυστηριώδεις λέξεις ***μανή, θεκέλ, φαρές.*** Ταραχθεὶς ὁ βασιλεὺς προσεκάλεσε τοὺς μάγους πρὸς ἐξήγησιν αὐτοῦ, καὶ ἀφ' οὗ ἐφάνησαν οὗτοι ἀνίκανοι, καθ' ὑπόμνησιν τῆς βασιλομήτορος προσεκλήθη ὁ προφήτης Δανιήλ, ὅστις καὶ ἀπήγγειλεν εἰς τὸν Βαλτάσαρ τὴν ἐπικειμένην ἅλωσιν τῆς πόλεως ἑρμηνεύσας τὰς μυστηριώδεις λέξεις ὡς ἑξῆς: ***μανή,*** ἐμέτρησεν ὁ Θεὸς τὴν βασιλείαν σου καὶ ἐπλήρωσεν αὐτήν· ***θεκέλ,*** ἐστάθη ἐν ζυγῷ καὶ εὑρέθη ἐλλιπής· ***φαρές,*** διῃρέθη ἡ βασιλεία σου καὶ ἐδόθη Μήδοις καὶ Πέρσαις. Πράγματι δὲ τὴν νύκτα ἐκείνην ἔπεσεν ἡ Βαβυλὼν καὶ κατελύθη τὸ βαβυλωνιακὸν κράτος.

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

ἤτοι Ἱστορία καὶ περιγραφὴ τοῦ Ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ὑπὸ Ἰωάννου Η. Κάλφογλου.

Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον συνεγράφη καὶ ἐτυπώθη πολυσέλιδος πραγματεία περὶ τοῦ ἐν Κων)πόλει ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Κάλφογλου. Ὁ κ. Κάλφογλου γνωστὸς καὶ ἐξ ἄλλων συγγραφικῶν ἐργασιῶν ὁμιλεῖ ἐν τῷ πονήματι τούτῳ περὶ τῆς Ἱστορίας τοῦ Ναοῦ, περὶ αὐτοῦ τοῦ Ναοῦ ὑπὸ ἔποψιν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ περὶ τῶν τελετῶν αἱ ὁποῖαι διεξήγοντο ἐν αὐτῷ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, τελευτῶν δὲ καταδεικνύει ὅτι ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῆς ὀρθοδόξου λειτουργίας συνετέλεσε κατὰ πολύ, ὥστε οἱ Ρῶσσοι νὰ προσέλθουν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν.

Ὁ κ. Κάλφογλου ἐμελέτησε μετὰ προσοχῆς τὰς προχείρους ἑλληνικὰς πηγάς, ἃς μόνας, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, εἶχεν ὑπ' ὄψει, ἐφιλοτιμήθη δὲ νὰ περισυλλέξῃ πολλὰς καὶ ποικίλας εἰδήσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν οἰκοδομίαν καὶ τὰ περιπετείας τοῦ Ναοῦ, ὁρμώμενος δὲ ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἡ Ἁγία Σοφία κατὰ τὸν Μεσαίωνα ὑπῆρξε ὁ ἄξων, περὶ ὃν ἐστρέφετο ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ δημόσιος ἐθνικὸς βίος τοῦ Ἕλληνος, ἀναγράφει ὅλας τὰς τελετὰς καὶ ἱερουργίας αἵτινες στενῶς συνδέονται πρὸς τὸ μεγαλοπρεπὲς κτίσμα τοῦ Ἰουστιανοῦ. Καὶ ἀληθῶς αἱ πολύμορφοι ἐκδηλώσεις τοῦ μεσαιωνικοῦ ἐθνικοῦ μας βίου ἀπὸ τὴν ἁγίαν Σοφίαν συνήθως ἤρχιζον καὶ ἐκεῖ ἐτελεύτων. Στέψεις αὐτοκρατόρων, χειροτονίαι Πατριαρχῶν, δοξολογίαι ἐπὶ νίκαις, παρακλήσεις πρὸς εὐόδωσιν μελετωμένων ἐκστρατειῶν, βαπτίσεις βασιλοπαίδων, συγκροτήσεις συνόδων, ποικίλαι ἄλλαι τελεταὶ διεξήγοντο μεγαλοπρεπῶς ἐν τῷ μεγάλῳ ἐκείνῳ Ναῷ. Ὁ κ. Κάλφογλου συγγράψας τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος μονογραφίαν, προσέφερεν ἀληθῶς πολύτιμον ὑπηρεσίαν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινόν, διότι ἐν αὐτῇ εὐκόλως ἕκαστος δύναται νὰ εὕρῃ συμπεπυκνωμένας μὲν ἀλλὰ σαφῶς ἐκτεθειμένας ποικίλας πληροφορίας περὶ τῆς ἁγίας Σοφίας καὶ περὶ ἄλλων ἐνδιαφερόντων γεγονότων τῆς μεσοχρονίου ἡμῶν Ἱστορίας. Εἶναι παχυλὴ ἡ ἐπιπολάζουσα παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ ἄγνοια τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, κάθε δὲ ἔργον διευκολῦνον ὁπωσδήποτε τὴν διάδοσιν μεταξὺ ἡμῶν γνώσεων περὶ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἱστορικῆς περιόδου πρέπει νὰ γίνῃ μετ' εὐμενείας ἀποδεκτόν. Τὰ παλαιότερα ἑλληνικὰ συγγράμματα, ἐν οἷς γίνεται λόγος περὶ τῆς ἁγίας Σοφίας, ὡς ἡ συγγραφὴ τοῦ Βυζαντίου Σκαρλάτου περὶ Κων)πόλεως καὶ τοῦ Πασπάτη αἱ Βυζαντιναὶ μελέται, εἶναι καὶ δυσεύρετα καὶ ἀπρόσιτα εἰς τοὺς

πολλούς. Διὰ τοῦτο εἶναι ἄξιος συγχαρητηρίων ὁ κ. Κάλφογλου, διότι συστηματοποιήσας καὶ ταξινομήσας ὅσα ἐμελέτησε καὶ παρετήρησε περὶ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἔγνω νὰ παρουσιάσῃ αὐτὰ ὑπὸ μορ-[illegible] περιεκτικοῦ δυναμένου νὰ [illegible] πολλαχῶς τὸν φιλομαθῆ ἀναγνώστην.

ΔΩΡΕΑ ΤΟΥ κ. ΣΑΧΑΡΩΦ

Ὁ ἐν Τουαψὲ διαμένων ἀξιότιμος ὁμογενὴς κ. Σαχάρωφ ἀπέστειλε εἰς τὴν Α. Σ. τὸν Μητροπολίτην Κύριον Κον Χρύσανθον ρούβλια 1000, ἐξ ὧν τὰ μὲν 500 προορίζει διὰ τὴν λαϊκὴν βιβλιοθήκην, τὰ δὲ ἄλλα 500 πρὸς ἀνακούφισιν τῶν προσφύγων. Ὁ κ. Σαχάρωφ ἐν τῇ πρὸς τὴν Α. Σεβασμιότητα ἐπιστολῇ του ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ἵδρυσις λαϊκῆς βιβλιοθήκης δὲν θὰ ἐπιτευχθῇ τόσον εὐκόλως μόνον διὰ τοῦ καθαροῦ προϊόντος τῆς πωλήσεως τῶν Κομνηνῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ φιλομουσίᾳ του ἔγνω νὰ προσφέρῃ γενναῖον ποσὸν πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ· οὕτω λοιπὸν γίνεται ἡ ἀπαρχὴ τῶν ὑπὲρ τῆς λαϊκῆς βιβλιοθήκης προσφορῶν, ἐλπίζομεν δὲ ὅτι τὸ παράδειγμα τοῦ ἀξιοτίμου κ. Σαχάρωφ θὰ εὕρῃ μιμητάς. Συγχαίρομεν τὸν κ. Σαχάρωφ διὰ τὰ εὐγενῆ αἰσθήματά του καὶ εὐχαριστοῦμεν θερμῶς.

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΙΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΣ

Ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Κοινότητος συνῆλθε τῇ 8 ἱσταμένου εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Κου Χρυσάνθου. Κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην ὁ πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῶν Σχολείων κ. Π. Λαμπριανίδης ἀνέγνω λογοδοσίαν περὶ τῆς πορείας τῶν σχολικῶν πραγμάτων κατὰ τὴν παρελθοῦσαν τρικυμιώδη περίοδον 1914—1916, ἐξάρας ἰδίᾳ τὴν αὐταπάρνησιν, μεθ' ἧς τὸ διδάσκον προσωπικὸν ἐξεπλήρωσε τὸ καθῆκόν του. Μετὰ τὸ τέλος τῆς λογοδοσίας ἡ Α. Σ. ὁ Μητροπολίτης ἐπήνεσε τὸν ζῆλον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐνεφορεῖτο τὸ ἀποχωροῦν Συμβούλιον ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν Ἐκπαιδευτηρίων τῆς Κοινότητος μερίμνῃ αὐτοῦ. Ἡ ἐκλογὴ νέου Συμβουλίου ἀνεβλήθη εἰς ἄλλην συνεδρίαν, ἥτις καὶ συνεκροτήθη τὴν 10ην τοῦ αὐτοῦ μηνός. Κατὰ ταύτην ἡ Ἀντιπροσωπεία προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου Συμβουλίου. Ἐξελέγησαν δὲ διὰ πλειονοψηφίας ἔφοροι μὲν οἱ κ. κ. Λ. Κοντοζῆς ἐπόπτης, Γ. Κανδύλης ταμίας καὶ Ι. Ἐνεπεκίδης γραμματεύς, Σύμβουλοι δὲ οἱ κ. κ. Θ. Καρακαζίδης, Α. Πολυχρονίδης, Ξ. Διονυσιάδης, Κ. Συμεωνίδης, Α. Παπᾶ Κυριάκου, Κ. Σιδηρόπουλος καὶ Γ. Περσείδης, ἐπιλαχόντων τῶν κ. κ. Σ. Μουμτζίδου, Ι. Σιδηροπούλου, Τρ. Τριανταφυλλίδου, Κ. Μουζενίδου καὶ Ι. Χ. Μεταξᾶ.

Τὸ συμπληρῶσαν τὴν περίοδον του Συμβούλιον ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν κ. κ. Π. Λαμπριανίδου, Β. Σπαθάρου, Δ. Σεράση, Γ. Καρυοφύλλη, Ν. Βελισσαρίδου, Ι. Τριφτανίδου, Δ. Φυλλίζη, Π. Κωνσταντινώφ, Ι. Παπάζωφ καὶ Α. Σουμελίδου.

Συγχαίροντες τοὺς νέους Συμβούλους ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ εὐχόμεθα αὐτοῖς πλήρη ἐπιτυχίαν. Τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβον εἶναι ἱερὸν ἀλλὰ βαρύ, ἐλπίζομεν ὅμως ὅτι διὰ τοῦ ζήλου καὶ τῆς προθύμου συνεργασίας θὰ ὑπερνικήσουν τὰς δυσχερείας τῆς καταστάσεως καὶ θὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῶν Ἐκπαιδευτηρίων ἡμῶν.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν προσφύγων ἀπέστειλε πρὸ ἡμερῶν τοὺς κ. κ. Πανάρετον, προηγούμενον Βαζελῶνος καὶ Κωνστ. Τσαμπερτίδην εἰς τὴν περιφέρειαν Χαμψίκιοϊ ὅπως ἐπὶ τόπου μελετήσουν τὴν κατάστασιν τῶν ἐκεῖ προσφύγων. Ἐπανελθόντες ἤδη οὗτοι ὑπέβαλον σχετικὴν ἔκθεσιν εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν.

— Ἦσαν σχεδὸν ἀνυπέρβλητοι αἱ δυσκολίαι, ἃς ἐδοκίμαζεν ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν προσφύγων διὰ τὴν ἀποστολὴν χρειωδῶν εἰς τοὺς πρόσφυγας Χαμψίκιοϊ καὶ Τορούλ. Ἤδη ὅμως διαθέτει ἡ Ἐπιτροπὴ φορτηγὸν ἅμαξαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ οἱ δυστυχεῖς πρόσφυγες θὰ ἔχουν ἐγκαίρως τὰ εἴδη τῆς πρώτης ἀνάγκης. Ἡ αὐτὴ ἐπιτροπὴ ἐφρόντισε νὰ ἀποστείλῃ καὶ ἰατρὸν πρὸς περίθαλψιν τῶν ἀσθενῶν προσφύγων τὸν κ. Παν. Σουλιάδην. Γίνονται δὲ κατάλληλα διαβήματα ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως παρὰ τῇ Σεβαστῇ Κυβερνήσει πρὸς ἵδρυσιν νοσοκομείου εἰς τὴν περιφέρειαν ἐκείνην χάριν τῶν προσφύγων.

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Συνεχίζοντες τὴν ἀναγραφὴν τῶν συνδρομῶν ὑπὲρ τῶν προσφύγων δηλοῦμεν ὅτι πλὴν τῶν μέχρι τοῦδε ἀναγραφέντων ἐστάλησαν καὶ αἱ ἑξῆς:

Μέσῳ Κυβ. Ταμ. ἔμβασμα τοῦ Πανιερ. Ἀρχιεπισκόπου Συμφερουπόλεως καὶ Ταυρίδος ρ. 5000, μέσῳ Ἑλληνικῆς κοινότητος Βατοὺμ συνδρομαὶ Ἑλλην. κοιν. Γελεντζὴκ ρ. 1200, συνδρ. ἀστυνομίας Βακοῦ ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλληνικῇ Λέσχῃ 68,75, Ἑλλην. κοιν. Ντουδοπολότκας 60, Σαράτωφ 210, Καρκγεωργοπούλου 150, Ι. Ὑφαντοπούλου 10, Βικτ. Χρηματοπούλου 25, Γ. Νεοφύτου 4.

Μέσῳ κ. Ἀδελφ. Φωστηροπούλου Ἑλληνικὴ Κοινότης Βλαδικαυκάς ρ. 600, Κοκκάνδης 256, Τιφλίδος 901.76. Ἑλλ. Κοιν. Τιφλίδος 20 ζεύγη χειμ. καλτσῶν, Ι. Γιαννουλίδου ρ. 50.

Μέσῳ Ἑλλ. Κοιν. Βατοὺμ συνδρομαὶ ἑλλην. Κοινότ. Σότζης ρ. 1200, Κάρς 1309,10, χωρίου Κότζεβεν (Καγιζμὰν) 231

. Μέσῳ Ἀδ. Φωστηροπούλου συνδρομαὶ Ἑλλην. Κοινότητος Γουτασύτας ρ. 81, Ἑλλην. Κοιν. Εὐπατορίας μέσῳ καὶ Π Δαβίτωφ 500, Θ. Λ. Χ" Θεοδωρίδου (ἀπὸ Πισπὲκ) ρ. 103, κ. Γ. Κουρτίδου (ἰατροῦ) ρ. 35·

Ἐν ὅλῳ ρούβλια 11994.61.

Дозволено цензурой

Ἔτος Α.' Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ 3 Σεπτεμβρίου 1916 Ἀριθμ. 10

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

Σεπτεμβρ.	3	Ἀνατολὴ	5—42	Δύσις		6— 6
» »	6	» »	5—45	» »		6— 4
» »	9	» »	5—49	» »		5—59
» »	12	» »	5—52	» »		5—53
» »	15	» »	5—55	» »		5—49

Ἡ ἀληθὴς μεσημβρία τὴν 12 Σεπτεμβρίου γίνεται εἰς τὰς ὥρ. 11 λεπ. 52 ἑπομένως τὸ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μέχρι τῆς ἀληθοῦς μεσημβρίας διάστημα εἶναι 6 ὥρ. καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς μεσημβρίας μέχρι τῆς δύσεως εἶναι ὥρ. 5 λεπ. 53 + 8 = ὧραι 6 καὶ 1 λεπτὸν ὥστε τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας εἶναι ὧραι 12 περίπου. Ἡ ἡμέρα λοιπὸν τὴν 12 Σεπτεμβρίου γίνεται ἴση πρὸς τὴν νύκτα.

Κ. Α. ΤΣΑΜΠΕΡΤΙΔΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΕΝΔΥΜΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Ὡραία καὶ γραφικωτάτη εἶνε ἡ αὔριον ἀναγνωσθησομένη εὐαγγελικὴ παραβολὴ τῶν γάμων τοῦ βασιλόπαιδος (Ματθ. 22,1-14). Οἱ πλεῖστοι τῶν κεκλημένων εἰς τοὺς γάμους περισπώμενοι ὑπὸ ποικίλων κοσμικῶν μεριμνῶν καὶ φροντίδων ἠρνήθησαν νὰ προσέλθωσιν εἰς αὐτούς· καὶ ἐνῷ ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἤδη ἑτοιμάσει πάντα καὶ οἱ ταῦροι καὶ τὰ σιτιστὰ ἦσαν τεθυμένα, οἱ κεκλημένοι ἀμελήσαντες ἀπῆλθον ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ· οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς καλέσαντας αὐτοὺς δούλους ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν· καὶ τοιοῦτος ἐδείχθη ὁ ἀνέκαθεν εἰς τὸ μέγα δεῖπνον τῆς ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας προωρισμένος περιούσιος λαὸς τοῦ Θεοῦ, οἱ Ἰουδαῖοι, ἀποδειχθέντες ἐν πᾶσιν ἀπειθεῖς καὶ σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι τὴν καρδίαν. Πλὴν ἡ ἀπιστία καὶ σκληροκαρδία αὐτῶν δὲν ἐματαίωσε τὴν βουλὴν τοῦ βασιλέως Θεοῦ· «ὀργισθεὶς δὲ ἔπεμψε τὰ στρατεύματα αὐτοῦ καὶ ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησε»· καὶ οὕτω αὐτοὶ μὲν ἔλαβον τὰ ἐπίχειρα τῆς πονηρίας καὶ σκληροκαρδίας αὐτῶν· ἀποσταλέντες δὲ οἱ δοῦλοι ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν ἐκάλεσαν ὅσους εὗρον, ἵνα μετάσχωσι τοῦ γαμηλίου δείπνου· καὶ τοῦτο ἔπραξαν ἀκριβῶς οἱ ἀπόστολοι καὶ κήρυκες τοῦ εὐαγγελίου πορευθέντες εἰς τὰ ἔθνη καὶ πανταχόθεν προσελκύσαντες πολλοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὅρος ἀπαραίτητος τῆς ἀποδοχῆς εἰς τὸν γάμον καὶ τὸ ἐπηκολουθῆσαν μέγα δεῖπνον ἦτο νὰ ἔχῃ ὁ κε-

κλημένος ἔνδυμα γάμου, διὰ τοῦτο, ὅτε ὁ βασιλεὺς ἐπιθεωρῶν τοὺς κεκλημένους εἶδέ τινα τῶν ἀνακειμένων μὴ φέροντα ἔνδυμα γάμου, ἐξέβαλεν αὐτὸν ἔξω τοῦ οἴκου, διδάξας οὕτω, ὅτι πᾶς ὅστις θέλει νὰ εἶναι μέλος τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ γνήσιος αὐτοῦ μαθητὴς ὀφείλει νὰ λάμπῃ ἐπὶ ἁγνότητι καὶ νὰ φέρῃ τὸ λευκὸν ἔνδυμα τῆς ἀρετῆς, δι' ἧς καὶ μόνης καὶ ἄτομα καὶ κοινωνίαι ἀνθρώπων προκόπτουν καὶ προάγονται.

Εἶνε δὲ ἡ ἀρετὴ πᾶσα ἔξοχος ἰδιότης καὶ ἱκανότης εἴτε προσώπων εἴτε πραγμάτων καὶ ἰδίᾳ πᾶν δι' ὅ,τι φύσει ἢ ἐπικτήτως διαπρέπει ὁ ἄνθρωπος καὶ διακρίνεται εἴτε περὶ τὸ σῶμα εἴτε περὶ τὴν ψυχήν, ἡ σωματικὴ ἢ ψυχικὴ ὡραιότης, καὶ μάλιστα ἡ κατὰ τὸν πόλεμον καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις ἐνδεικνυμένη ῥώμη τῆς ψυχῆς, ἡ ἀνδρεία καὶ γενναιότης. Τοιαύτην ἔχουσα τὴν ἀρχικὴν σημασίαν ἡ ἀρετὴ καθιερώθη κατὰ μικρὸν πρὸς ἔκφρασιν τῆς ψυχικῆς ἐκείνης ἰδιότητος καὶ ὑπεροχῆς, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος αἰσθανόμενος καὶ διακρίνων τὰ ὀρθὰ καὶ καλὰ καὶ συμφέροντα ἠθικῶς, ἐργάζεται πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτῶν μὲ ὅλην τὴν ἁγνότητα καὶ ἀκεραιότητα τῆς διαθέσεως· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀναπτύσσει ἀπαράμιλλον ῥώμην καὶ σθένος ψυχῆς καὶ ἀσυνήθη δραστηριότητα πρὸς ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν εὐγενῶν ὁρμῶν καὶ κλίσεων τῆς ψυχῆς, πρὸς κατανίκησιν τῶν ἐμποδίων, τὰ ὁποῖα παρεμβάλλονται εἰς τὸν ἠθικὸν αὐτοῦ καταρτισμὸν καὶ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν οἱασδήποτε ἠθικῆς ἰδέας εἴτε σωφροσύνη λέγεται αὕτη, εἴτε δικαιοσύνη, εἴτε ἀγάπη εἴτε τις ἄλλη εὐγενὴς καὶ ὑψηλὴ ἰδέα.

Προϋποθέτουσα δὲ ἡ ἀρετὴ ὡς βάσιν πάντοτε ψυχὴν ἀρτίαν καὶ ὑγιᾶ ἀπαιτεῖ ἐπίπονον τὴν ἐκ παίδων ἄσκησιν τῆς βουλήσεως καὶ τῶν συναισθημάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν καταρτισμὸν τοῦ χαρακτῆρος· καὶ εἰς τὰς χαλεπότητας καὶ δυσχερείας ταύτας τοῦ δρόμου τῆς ἀρετῆς ἀποβλέποντες οἱ κατὰ καιρὸν φιλοσοφήσαντες, ὁ μὲν ποιητὴς Ἡσίοδος διδάσκει ὅτι πρὸ τῆς ἀρετῆς οἱ ἀθάνατοι θεοὶ ἔθεσαν κόπους καὶ μόχθους καὶ ἱδρῶτα καὶ ὅτι μακρὸς καὶ ὄρθιος καὶ τραχὺς εἶναι ὁ δρόμος ὁ φέρων εἰς αὐτήν, ὁ δὲ Πρόδικος παρουσιάζει τὴν Ἀρετὴν ὡς γυναῖκα εὐπρόσωπον καὶ εὐπρεπῆ τὸ σχῆμα καὶ κοσμίαν καὶ ἀπέριττον τὴν περιβολὴν συνομιλοῦσαν μετὰ τοῦ Ἡρακλέους καὶ ἀναπτύσσουσαν τὰς δυσκολίας καὶ χαλεπότητας τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἄγει εἰς αὐτήν· ὅταν ὅμως ἅπαξ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δρόμου τούτου καθίσταται φίλος εἰς τοὺς θεούς, ἀγαπητὸς εἰς τοὺς φίλους καὶ τίμιος εἰς τὴν πατρίδα· καὶ ὅταν ἔλθῃ τὸ πεπρωμένον τέλος δὲν κεῖται λησμονημένος καὶ ἄτιμος, ἀλλὰ πάντοτε μνημονεύεται καὶ τιμᾶται καὶ ὑμνούμενος θάλλει. Τὸ δ' αὐτὸ ἐδίδαξε καὶ ὁ Ἰησοῦς συστήσας τὴν εἴσοδον εἰς τὴν ἀρετὴν διὰ τῆς στενῆς πύλης· διότι πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ πολλοί εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς· στενὴ δὲ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ εἰσάγουσα εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὀλίγοι εἶνε οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν.

Καὶ τῆς ἀρετῆς ἰδεώδης τύπος ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν ὁ Χριστός, λάμψας ἐπὶ ἀρετῇ ἐν πᾶσι τοῖς διαλογισμοῖς αὐτοῦ, τοῖς λόγοις καὶ τοῖς ἔργοις· γινώσκων ἑκάστοτε μετὰ πάσης σοφίας τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τί τὸ καθῆκον καὶ τίνα τὰ συντείνοντα πρὸς ἐπιτέλεσιν αὐτοῦ ἀνέπτυσσεν ὅλην τὴν ῥώμην τῆς ψυχῆς καὶ δραστηριότητα ἀπαράμιλλον πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ παρὰ πάντα τὰ πανταχόθεν παρεμβαλλόμενα κωλύματα πρὸς τοῦτο· ὕψιστον δὲ καὶ εὐγενέστατον σκοπὸν τοῦ βίου του ἔχων τὴν διάδοσιν τῆς ἀληθινῆς θεοσεβείας καὶ τὴν ἵδρυσιν ἐν τῷ κόσμῳ τῆς βασιλείας τῆς ἀγάπης, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εἰρήνης, ἐργάζεται πρὸς τοῦτο μὲ ἀκάματον φιλοπονίαν· καὶ χάριν τοῦ ὑψηλοῦ τούτου σκοποῦ οὔτε τοὺς κόπους τῶν ὁδοιποριῶν οὔτε τὰς ἐπηρείας τῶν καιρῶν ἀπετρέπετο, οὔτε ἀπὸ τὰς ἀντενεργείας καὶ διαβολὰς τῶν ἀντιπάλων ἀπεθαρρύνετο καὶ οὔτε ἀπὸ τὰς παρανοήσεις καὶ παρεξηγήσεις τῶν ἰδίων συγγενῶν οὔτε καὶ ἐκ τῆς ἀχαριστίας τῶν εὐεργετουμένων ἀπεγοητεύετο, ἀλλ' εἰς πάντα καιρὸν καὶ τόπον ἐδίδασκε καὶ ἠγωνίζετο σκορπίζων πανταχοῦ τὴν ἀγάπην καὶ παραμυθίαν· καὶ ὅ,τι παρέδωκεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὡς ἐφόδιον, ἀποστέλλων αὐτοὺς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων, ἤτοι ἀκεραιότητα περιστερᾶς καὶ φρόνησιν ὄφεως, τοῦτο ἐφήρμοσεν αὐτὸς εἰς τὰς ποικίλας δυσχερείας καὶ συγκρούσεις τοῦ δημοσίου αὐτοῦ βίου εἴτε ἀπέναντι τῶν ἐχθρῶν του εἴτε ἀπέναντι τοῦ ὄχλου καὶ τῶν ἑκάστοτε μεταβαλλομένων αἰσθημάτων καὶ διαθέσεων αὐτοῦ εἴτε καὶ ἀπέναντι τῶν ἰδίων αὐτοῦ μαθητῶν· καὶ τῶν μὲν ἐχθρῶν ἀπεκάλυπτεν ἑκάστοτε τοὺς δολίους σκοποὺς καὶ διέφευγε τὰς παγίδας, τὸν δὲ ὄχλον ἤλεγχε διὰ τὴν ἀ-

φροσύνην καὶ τῶν μαθητῶν ἀπέκρουε τὰς ἀξιώσεις καὶ προσεπάθει νὰ διορθώσῃ τὰς μικροφιλοτιμίας· ὀρθῶς δὲ ἀντιλαμβανόμενος τῶν ἑκάστοτε προσώπων καὶ πραγμάτων οὐδέποτε παρίσταται ἀναπίπτων ἢ περιερχόμενος εἰς ἀπορίαν καὶ ἀμηχανίαν· καὶ καθόλου ἀνεδείχθη ἐν παντὶ ἀπαράμιλλος τύπος φρονήσεως καὶ σωφροσύνης, ἀνδρείας καὶ καρτερίας πραότητος καὶ ἀνεξικακίας, φιλαληθείας καὶ δικαιοσύνης καὶ ἀγάπης.

Τοιοῦτος ἰδεώδης τύπος ἀρετῆς ἐδείχθη ὁ Χριστὸς καὶ ἄξιοι αὐτοῦ μιμηταὶ ἐδείχθησαν καὶ ὅσοι τῶν πιστῶν αὐτοῦ ὀπαδῶν διέλαμψαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐπὶ ἀρετῇ ἀποδείξαντες διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν παραδείγματος, ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ κηρυττομένη καὶ ἐξυμνουμένη ἀρετὴ δὲν εἶνε μόνον ἰδεώδης τις ἀπαίτησις τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ προβαλλομένη εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα κατὰ τὸ δυνατὸν πραγματοποιήσωσιν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ ζῶσα πραγματικότης μεταξὺ τῶν ὑγιῶν καὶ ζωντανῶν ἀνθρώπων. Τοιούτους δὲ ἀπαιτεῖ ὁ Χριστὸς πάντας, ὅσοι θέλουσι νὰ εἶνε καὶ λέγωνται μαθηταί του καὶ ἀποκηρύττει ὡς μωροὺς καὶ ξένους πρὸς τὴν χορείαν τῶν ὀπαδῶν του πάντας ὅσοι εἰς ἁπλᾶ αἰσθήματα ἀρκούμενοι δείκνυνται ἀμελεῖς καὶ ῥᾴθυμοι ἢ καὶ ἀνίκανοι περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν καὶ ταλανίζει ὡς σκληροτραχήλους καὶ ἀπεριτμήτους τὴν καρδίαν ἰδίᾳ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ὡς περιούσιος λαὸς τοῦ Θεοῦ ἐφαντάζοντο ὅτι αὐτοὶ μόνοι ὑπὲρ τὰ ἄλλα ἔθνη θὰ προκόψωσι καὶ θὰ ἀναδειχθῶσιν· ἐνῷ ὁ δίκαιος Θεὸς συνειθίζει νὰ ἀφίνῃ εἰς τὴν ἰδίαν τύχην πάντα περιούσιον λαόν, ὁσάκις οὗτος μέγα φρονῶν διὰ τὸ περιούσιον αὐτοῦ πάντα ἀναμένει παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ θεωρῶν τὸν Θεὸν ὑποχρεωμένον νὰ προστατεύῃ αὐτὸν πάντοτε καὶ ἐν παντί, ὁ ἴδιος οὐδὲν πράττῃ πρὸς ἰδίαν πρόοδον καὶ προκοπήν· πολλάκις μάλιστα καὶ ἐκτρεπόμενος τοῦ δρόμου τῆς ἀρετῆς καὶ προόδου διάγει ἐν στασιμότητι καὶ διαφθορᾷ καὶ ἐκφυλλίζεται, ὁπότε Θεὸς καὶ Νέμεσις αἴρουσι τὸν περιούσιον λαὸν ἀπὸ τοῦ μέσου καὶ τὴν θέσιν αὐτοῦ δίδουσιν εἰς ἄλλον λαὸν ὑγιέστερον καὶ ζωτικώτερον.

† Ὁ Τραπεζοῦντος Χρύσανθος.

Παροραμάτων διόρθωσις ἐν τῷ 9ῳ ἀριθμῷ.

σελ.	137	στ.	α'.	στ.	47	γράφε	(χ=sch)	ἀντί	γ.
»	»	»	β'.	»	12	»	Pare	»	Paue
»	»	»	»	»	40	»	ἐκκρούειν	»	ἐκρούειν
»	»	»	»	»	52	»	excutere	»	excntete
»	138	»	α'.	»	1	»	ὑπολύειν	»	ἀπολύειν
»	»	»	»	»	32	»	σεληναῖχ	»	σεληνιαῖχ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ἐναισίμου διατριβῆς "Τραπεζουντίας διαλέκτου„

τὸ δεύτερον μέρος, Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

Ἀπό. Ἐν ὀλίγαις φράσεσι διεσώθη ἡ πρόθεσις ἀλώβητος· ἐν ταῖς πλείσταις ὑπάρχει ἀ. μετ' αἰτιατικῆς, λείψανον ἴσως τῆς κολοβωθείσης Λατινικῆς ab, ἐν ὀλίγαις ἀπ' πρὸ φωνήεντος (ἀεὶ οὕτως ἐν τῇ δημώδει) καὶ ἐν ἐλαχίσταις ἀπὸ μετὰ γενικῆς, ἃς καὶ παρατιθέμεθα πρώτας· «ἀπὸ λουτροῦ»=μετὰ τὸ λουτρόν· μετὰ τοιαύτης σημασίας καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ «ἀπὸ δείπνου», «ἀπὸ στομάτ'» (κολοβὴ γενικὴ ἀντὶ στομάτου, ἀντὶ στόματος· ἄλλως στοματί' ἀντὶ στοματίου)· ὁμοίως καὶ παρ' ἀρχαίοις «ἀπὸ στόματος εἰπεῖν, διηγήσασθαι, λέγειν» (Ξεν. ἀπομν. 3, 6, 9. συμπ.=3,5. Πλουτ. 6. Σόλ. 8. 6. Θεμιστ. 5), ὅπερ ὁ ἐκδοὺς τὰ ἀπομνημονεύματα Kuchner ἑρμηνεύει sic statim, οὐδὲν δέον· δηλοῖ γὰρ ἐνταῦθα τὸ ἀπὸ μνήμης, ex memoria, auswendig, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐκ βιβλίου, ἔνθα γεγραμμένα εἴη ἂν τὰ ἐρωτώμενα, ὡς τοῦτο δηλοῖ σαφῶς αὐτὸς ὁ Ξενοφῶν, εὐθὺς παρακατιὼν λέγων «ἀλλ' εἰ γέγραπταί σοι, ἔνεγκε». τοῦτο καὶ ἐν συνθέσει ἐξεφέρετο «ἀποστοματίζεσθαι δὲ τοὺς παῖδας Πλάτων που λέγει, οἷον ὑπὸ τῶν διδασκάλων ἐρωτᾶσθαι τὰ μαθήματα, ὡς ἀπὸ στόματος λέγειν (Πολυδ. ὀνομ. 2,102)· ταὐτὸν δηλοῖ καὶ τὸ ἀπὸ γλώσσης «ἀπὸ γλώσσης ἐπειπεῖν» (Ἡρόδ. 1, 123,2).—«ἀπὸ θεοῦ»=Θεόθεν· «ἀπὸ Θεοῦ ἔπαθέν ατο»=κατὰ Θεὸν νοσεῖ τινα» (Εὐρ. Ἰφ. ἐν Αὐλ. 411)· «ἀπὸ θεοῦ ἔρθεν τὰ κακόν», «ἀπὸ Θεοῦ ἐν', ἀντίθετον τὸ «ἀπ' ἀνθρώπ'.» σημειωτέα ἔτι ἡ φράσις «ἀπὸ Θεοῦ» ἐν ταῖς ἀρνητικαῖς προτάσεσι, σημαίνουσα οὐδ'

ἐχ'»(=sch) = οὐδ' ἐλάχιστον ἔχει νοῦν, ἠδύτητα, λίπος.—«Ἀπὸ ῥωί'» (ἀπὸ ῥωίου, ῥωγίου· ἐν τῇ δημώδει ῥῶγα=θηλή)· οὕτω καλεῖται τὸ γάλα ἅμα ἀμελγόμενον, ὡς ἐκ τῆς θηλῆς ἐξέρχεται, οὐ μεμιγμένον ὕδατι, ἀμιγές· ὠνομάσθη δ' ἡ θηλὴ ῥῶγα ἐν τῇ δημ., ῥωὶν ἐν Τραπεζοῦντι ἀπὸ τῆς πρὸς τὰς ῥῶγας τῶν σταφυλῶν ὁμοιότητος· ἤδη δὲ καὶ ἐπὶ Εὐσταθίου τῷ ὀνόματι ῥάξ. (οὐχὶ ῥώξ) ἐκαλεῖτο)· «θηλὴ δέ ἐστι τὸ ἀκρότατον τοῦ μαστοῦ, ἡ παρὰ τοῖς ἰδιώταις ῥὰξ θηλυκῶς ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν σταφυλὴν ῥαγὸς» (Παρεκβ. εἰς Ὀδ. Δ, 89, σελ. 1485).—«Ἀ' ὁ καρδίας»· «ἀπὸ καρδίας ἀγαπᾷ»· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ «ἐκ τῆς ψυχῆς», «ἐκ θυμοῦ» (Ἰλ. 9,343. Ξενοφ. οἰκ. 10,4.) καὶ «ἐκ καρδίας, ἀπὸ καρδίας φιλεῖν» (Ἀριστοφ. Νεφ. 86. Θεοκρ. 29,4)· «ἀπὸ θελμάτ'» (θελημάτου, θελήματος), ἄλλως «θελματικά»=ἑκουσίως, παρὰ μεταγενεστέροις θεληματικῶς, ὃ καὶ ἐν τῇ δημώδει, ἐν ᾗ καὶ θεληματικα συνηθέστερον· ὅμοιον καὶ τὸ Σοφόκλειον «ἐξ ἑκουσίας» (Τραχ. 727), ἔνθα ἐννοεῖται τὸ γνώμης.—«Ἀπὸ σκαφιδ'» =μετὰ τὴν πλύσιν (σκαφίδ' (σκαφιδιον)=σκάφη· γενικὴ σκαφιδ' ἀντὶ σκαφιδίου)· ἡ σκάφη, ἐν ᾗ πλύνουσιν· ἐκ τοῦ ὀργάνου συνεκδοχικῶς τὸ ἔργον, ἡ ἐργασία.—«Ἀπ' ἀρρωστίας» =μετὰ τὴν ἀσθένειαν·—«Ἀπὸ ὕπνοῦ»=μετὰ τὸν ὕπνον, ἅμα τῇ ἐγρηγόρσει· καὶ εὕρηται μὲν καὶ παρ' ἀρχαίοις ἡ φράσις, ἀλλ' ἕτερόν τι δηλοῖ, ἀρχὴν ἔκ τινος ἐπὶ χρόνου. «αὐτὸς μὲν ἀπὸ πρώτου ὕπνου ἐχώρει (Θουκ. 7,43,2. ἰδ. Krueger καὶ Classen ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ). Παράδοξος ὁ τονισμὸς τοῦ ὑπνοῦ ἀντὶ ὕπνου· ἐπὶ τούτου ἐπέδρασαν αἱ ὅμοιαι φράσεις «ἀπὸ Θεοῦ, ἀπὸ καλοῦ, ἀπὸ καιροῦ, ἀπὸ λουτροῦ», ἐν τῇ λήγούσῃ τονιζόμεναι καὶ παρηχοῦσαι, καὶ ἕτεραι μὴ παρηχοῦσαι μέν, ἐν τῇ λήγούσῃ δ' ὡσαύτως τονιζόμεναι, οἷον, «ἀπὸ ῥωί', ἀπὸ θελμάτ', ἀπὸ στομάτ', ἀπὸ σκαφιδ', ἀπ' ἀνθρώπ'»· ὅμοιος τονισμὸς καὶ ἐν τῷ χρονῶν ἀντὶ χρόνων, ἐφ' οὗ ἐπέδρασε τὸ συνημμένον μηνῶν καὶ τριῶν· ἡ πληθυντικὴ δὲ γενικὴ χρονῶν μετέβαλε καὶ τῆς ἑνικῆς γενικῆς τὸν τονισμὸν χρονοῦ ἀντὶ χρόνου· ἀλλὰ καὶ τὸ συνοδεῦον ἐνιαχοῦ ἑνοῦ ἀντὶ ἑνός.—«Ἀπὸ καλοῦ»=ἐκ καλῆς προαιρέσεως, γνώμης ἐπ' ἀγαθῷ· «ἀπὸ καλοῦ 'κ εἶστιν ἀδᾶ»=«οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ γὰρ ἐνθάδ' ἐστὸν οὐδενί» (Ἀριστοφ. Πλοῦτ. 889), ἐν τῇ δημ. «διὰ καλό», ἢ «διὰ καλὸ σκοπό».—«Ἀπὸ καιροῦ», ἐν τοῖς χωρίοις=τὸ ἐπιὸν ἔτος.—«Ἀφ' ἑαυτοῦ ἀτ'»=οἴκοθεν. Καὶ παρ' ἀρχαίοις ἡ ἀπὸ σημαίνει τὸ ὕστερον· «ἀπὸ δείπνου» (Ὁμ. Ἰλ. 8,54). «ἀπὸ στρατείας» (Αἰσχ. Εὐμ. 621· «ἀπὸ θεάτρου» (Λουκ. π. τ. π. δεῖ ἱστ.συγγρ. 1)· οὕτω καὶ ἡ συγγενὴς ἐκ «ἐκ πολλοῦ σάλου εὕδειν» (Σοφ. Φιλοκτ. 271)· «ἐκ τούτου, ἐκ τούτων, ἐκ τῶν δε». «ἐξ ἀρίστου» (Ξεν. Ἑλλ. 6,5,17). «ἐκ χειμῶνος» (Πλουτ. β. Νικ. 20. ἰδ. καὶ Ξεν. Κ. Π. 1,4,28.—Εὐρ. Κυκλ. 250. Ἡρόδ. 1 86 καὶ 87). Οὕτω καὶ ἐν τῇ λατινικῇ ἡ ab. — ex: hac concione legati missi sunt», «ab his praeceptis concionem dimisit»· οὕτω καὶ ἡ ex «animus ex multis miseriis requievit».—Ἐκ τοιούτων φράσεων ἐγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι καὶ τὰ ἐπιρρήματα: ἀπολούτρουγα (ἀπὸ λειτουργίας),=μετὰ τὴν λειτουργίαν. ἀποσπερίς (ἀφ' ἑσπέρας), δηλοῖ δ', ὅ,τι καὶ τὸ παρὰ Θουκυδίδῃ (7,29) καὶ Ξενοφῶντι (Κ. Ἀν. 6,1,23) ἀφ' ἑσπέρας, mit Eintritt des Abends.—Ἐν ἑτέραις φράσεσι μετ' αἰτιατικῆς δηλοῖ χωρισμὸν «ἀς τὸν ἄντρα μ', ἀς τὴ γυναῖκά μ', ἀς τὰ παιδία μ', ἀς τὸν κύρη μ', ἀς τὴ μάννα μ' ἐγένεμουν» =κεχώρισμαι ἀπὸ τοῦ ἀνδρός, τῆς γυναικός, τῶν τέκνων, τοῦ πατρός, τῆς μητρός, ἐστέρημαι τοῦ ἀνδρὸς κτλ. ὅμοιον καὶ τὸ ἀρχαῖον «ἀπ' ἀνδρὸς εἶναι» (Πλουτ. β. Γράκχου 4)· «ἀς τὴν ἐγκλησίαν ἐγένεμουν»=ἐκωλύθην τοῦ ναοῦ, τῆς προσευχῆς· «ἐξέβεν (ἐξέβη, ἐν τῇ δημ. ἐβγῆκεν) ἀς τὴ μέσ'»=«ἐκ μέσου ἐγένετο» (Αἰσχ. ἐπιστ. 12)· ἐν τοῖς χωρίοις ἐξέβεν· «ἀπὸ χρόνον 'ς τὸν (ἢ 'σὸ) χρόνον»=«ἐξ ἔτους εἰς ἔτος» (Θεοκρ. 25,124)· «ἀς τὴν ἀρχὴν»=«ἐξ ἀρχῆς» (Αἰσχ. Εὐμ. 284)· ἐν τῇ δημ. «ἀπ' τὴν ἀρχή».

Ἤδη ῥητέον τινὰ καὶ περὶ τῶν ἐκ τῆς προθέσεως ταύτης συνθέτων· ἀποβράζω=παύομαι τοῦ βράζειν defervescere· οὕτω καὶ παρ' Ἀλκίφρονι (1,23).—Ἀποκολλίζω·=ἀπογαλακτίζω· παύω τὸ παιδίον τοῦ εἶναι τῷ μαστῷ κεκολλημένον.—Ἀπογίνουμαι·=ἀποβάλλων τὴν οὐσίαν, τὴν λαμπρότητα, τὴν ἀκμήν, τὴν δύναμιν, ἐκπίπτω· παρ' ἀρχαίοις δηλοῖ τὸ ἀπεῖναι καὶ ἀποθνήσκειν· ἀλλὰ καὶ ἡ σημασία αὕτη ἐκ τῆς τοῦ ἀπεῖναι ἐπήγασεν· ὁ γὰρ ἀποβαλὼν τὴν οὐσίαν κτλ. ἄπεστιν ἐκ τῆς οὐσίας ἐστίν· ἀπεγένετο. ἐγένετο ἀπὸ τῆς προτέρας καταστάσεως, ἐγένετο ὃ οὐκ ἦν· ἀποβαλὼν δὲ ἣν εἶχεν οὐσίαν ἐκπέπτωκε.—Ἀπομένω=ἀπαγορεύω, ἀπαυδῶ· κυρίως μένω ἀπὸ τῶν συνοδοιπορούντων, οὐ δύναμαι ἀκολουθεῖν κεκμηκώς.—Ἀποκαρφόνω=ἀπογομφῶ· τοῦτο ἡ δημώδης ξεκαρφόνω (ἐκκαρφόνω) καὶ ξηλόνω λέγει· τὸ ξηλόνω ἐκ τοῦ παρ' Ἀχμὲτ ἐξηλόω· ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ ἀποκαθήλωσις (ἄνευ ῥήματος) ἡ ἐκ τοῦ σταυροῦ καταβίβασις τοῦ Χριστοῦ.—Ἀπογράφω· γεγραμμένον τι ἀπαλείφω καὶ μεταφορικῶς ἀποδοκιμάζω τινὰ δι' ἄτοπόν τι ἔργον· παρ' ἀρχαίοις οὐδέτερον τῶν σημαινομένων τούτων εὕρηται· σημαίνει δὲ ἀντιγράφω καὶ καταγράφω.—Ἀπογυναικοῦμαι· μεταβάλλομαι εἰς γυναῖκα τὸ ἦθος, ἐκθηλύνομαι· καὶ παρ' ἀρχαίοις τὸ αὐτὸ σημαίνει.—Ἀποδί' (ἀποδίδωσι)· λέγεται ἐπὶ τῶν χρωμάτων τῶν ἐξιτήλων γενομένων· παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οὐχ εὕρηται τοιοῦτόν τι σημαίνουσα ἡ λέξις· ἐχρῶντο δ' οὕτω τῷ ἀπανθεῖ, ἡ δὲ δημώδης τῷ ξεθωριάζει (ἐκ—θωριά, θεωρία) καὶ τῷ ξεβάφει. Τὸ θωριά=ὄψις, χρῶμα.—Ἀποζώσκουμαι· ὅπως καὶ παρ' ἀρχαίοις τὸ ἀποζώννυμαι.—Ἀποφορίζω =ἐκδύω· ἀντίθετον τοῦ φορίζω=ἐνδύω· ἐν τῇ δημώ-

δει μόνον τὸ ἀμετάβατον φορῶ, ὃ καὶ ἐν Τραπεζοῦντι, χρῶνται δὲ καὶ τῷ παθητικῷ τοῦ φορῶ, ἐν μὲν Τραπεζοῦντι φορίεται, ἐν δὲ τῇ δημώδει φορῆέται ἢ φορειέται· «φορίεται ἀκόμαν τὸ λῶμαν» = δύναταί τις ἔτι τῷ ἐνδύματι χρῆσθαι, οὐ πάμπαν παλαιωθέντι.— Ἀποθάνω· ἀποθνήσκω· ἐν τῇ δημ· πεθαίνω, παρεσχηματισμένον ἐκ τοῦ ἀορίστου πέθανα κατὰ τὸ μαθαίνω, πεθαίνω, λαχαίνω, τυχαίνω· καὶ τὸ Τραπεζούντιον ὡσαύτως ἐκ τοῦ ἀορίστου (ἐπέθανα) παρεσχηματίσθη· καὶ τοῦτο μὲν παρέλιπε καὶ τὰς δύο αὐξήσεις τοῦ ἀορίστου, τὸ δὲ δημῶδες διετήρησε τὸ ε τῆς αὐξήσεως. —Ἀποκαταθαῤῥῶ=ἔχω εἴς τινα πάσας τὰς ἐλπίδας ἀνατεθειμένας. Λέγεται καὶ καταθαῤῥῶ· πέποιθά τινι· διάφορος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἡ τοῦ καταθαῤῥεῖν σημασία·— Ἀποθεμελιόνω· ὅπως καὶ παρ' ἀρχαίοις τὸ ἀποθεμελιόω.—Ἀπογριζεύω· (ἀπὸ—ἐκ—ῥίζα)· ἴδε ἐφεξῆς τὴν λέξιν ἐν ἰδίῳ ἄρθρῳ.—Ἀποθερίζω=τελευτῶ τὸν θερισμόν· παρ' ἀρχαίοις δηλοῖ διὰ θερισμοῦ ἀποκόπτειν·— Ἀποκαθαρίζω=καθαίρων ἀποβάλλω τοὺς ῥύπους· οὕτω καὶ παρ' ἀρχαίοις τὸ ἀποκαθαίρω. (Πλουτ. συγγρ. Λυκ. καὶ Νουμ. 2)· ἐν τῇ δημώδει οὐχ ὑπάρχει τὸ σύνθετον τοῦτο.— Ἀποκαπνίζω καὶ ἀποθυμιάζω=τῷ τοῦ θυμιάματος καπνῷ πειρῶμαι κακόν τι ἀλέξειν, οἷον νόσον κτλ. παρ' ἀρχαίοις εὕρηται ἀμφότερα, ὧν τὸ πρῶτον (ἀποκαπνίζειν) μετὰ τῆς παρ' ἡμῖν δεισιδαίμονος ἐπισημασίας, τὸ δὲ δεύτερον (ἀποθυμιᾶν)=ἐξατμίζειν, διάγειν.—Ἀποκατιβαίνω (ἀπο-κατὰ-βαίνω)· μεταφορικῶς στερηθεὶς τῶν μεγίστων ἐλπίζω εἰς τὰ ἀπομείναντα ἐλάχιστα· παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀποκαταβαίνω=καταβαίνω ἔκ τινος· ἡ δημώδης μόνον τὸ κατεβαίνω εἶδε· τὸ κατιβαίνω (κακῶς γράφεται κατηβαίνω) παρεσχηματίσθη ἐκ τοῦ παρατατικοῦ ἐκατέβαινα, ἐν τοῖς χωρίοις ἐκατέβαινα, οὗ τὸ ε ἔτρεψαν οἱ Τραπεζούντιοι εἰς ι, ὅπως καὶ ἐν τῷ ἀνίφορος, κατίφορος, ἐν τοῖς χωρίοις ἀνέφορος, κατέφορος· περὶ τῆς τροπῆς ταύτης τοῦ ε εἰς ι ἀλλαχοῦ μακρότατος γενήσεται λόγος.—Ἀποκατορθώνω· ἐπιτατικώτερον τοῦ κατορθώνω (κατορθοῦν, ἀντίθετον ἀτυχεῖν)· καὶ τούτου τοῦ συνθέτου ἡ δημώδης ἐστέρηται. Ἀποκενόνω=κενῶ ἔκ τινος ἀγγείου εἰς ἕτερον, μεταγγίζω τὰ ἐδέσματα ἐκ τῆς χύτρας εἰς τὰ τρύβλια· χρῶνται δὲ καὶ τῷ ἁπλῷ κενόνω ταὐτοσήμως· ἐπὶ μόνης δὲ ταύτης τῆς μεταγγίσεως, ἄλλως λέγεται εὐκαιρόνω, οὗ καὶ ἡ δημώδης ποιεῖται χρῆσιν, πρὸς δὲ καὶ τοῦ ἀδειάζω.—Ἀπιδιαβαίνω (ἀποδιαβαίνω)=ἀφίημι, ἐῶ, οὐ ποιῶ τι· ἐν τῇ δημώδει προβλέπω μα·, παραιτῶ· «ἐπέδιβεν τὸν κόσμον» =ἀπεῤῥάγη τοῦ κόσμου, ἀπετάξατο τῷ κόσμῳ· ὁ ἀόριστος ἐν τοῖς χωρίοις ἐπεδίβα (ἐπεδιέβην, ἀντὶ ἀπεδιέβην) μετὰ τριπλῆς αὐξήσεως· τοῦτο ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ οὐδὲν διαφέρει τοῦ ἐπεδίβα· τούτου τὸ τῆς παραληγούσης ε ἐν Τραπεζοῦντι εἰς ι τέτραπται, ἐπεδίβα· πλὴν δὲ τούτου παρῆκται καὶ ἕτερος ὁμοιώσει τοῦ ε τῆς προπαραληγούσης· πρὸς τὸ ἑπόμενον ι· ἐκ τοῦ ἐπιδίβα παρεσχημάτισται ὁ ἐνεστὼς ἀπιδιαβαίνω· ἀλλὰ καὶ τοῦ ο τοῦ ἀποδιαβαίνω ἠδύνατο τροπῇ εἰς ι γενέσθαι, ὅπως ἐν τῷ ματιπόδιστος ἀντὶ (αἱ)ματόπιστος· (ἰδ. λ. αἷμαν)· τοῦ ἐπεδίβα ἡ προστακτικὴ ἀπόδιβα.—Ἀπιλογία (ἀπολογία)=λόγος, λαλιά, ἀπόκρισις· ἐν τῇ δημώδει κολοβώσει τῆς ἀπὸ ἀπλογιά καὶ ῥῆμα ἀπλογιοῦμαι= ἀποκρίνομαι· καὶ ἐν τῷ ἀπιλογία τὸ ο ἐτράπη εἰς ι, ὅπως ἐν τῷ ἀπιδιαβαίνω καὶ ματιπόδιστος· προσρινής ὁ τοῦ ι φθόγγος, ὃς κομψότερος ἐνομίσθη ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ· ἤκουσα παρ' ἀγραμμάτου ἐν Τραπεζοῦντι καὶ καλὴ ξημέρωμα ἀντὶ καλὸ ξημέρωμα, ὃς τὸν φθόγγον ι (η) κομψότερον ἡγήσατο, παραχθεὶς καὶ ἐκ τοῦ καλὴ νύχτα· τοιοῦτόν τι δὲ ἐγένετο καὶ ἐν τῷ κακὴν κακῶς, ὃ λεχθὲν τὸ πρῶτον ἐπὶ γυναικὸς «κακὴν κακῶς τὴν ἐσκότωσαν» ἐλέχθη καὶ ἀντὶ τοῦ ἀρσενικοῦ «κακὸν κακῶς» εἶτα δὲ συμπαγὲν καὶ ὡς ἐπίρρημα ἐκληφθὲν ἐτέθη ἐπὶ παντὸς γένους καὶ ἀριθμοῦ, οὕτω φερόμενον ἀνὰ τὰ στόματα πάντων καὶ ἐκφερόμενον καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν Τραπεζοῦντι.—Ἀποσκουλίζω=ἐξαρθρῶ τὰ σκέλη· ἐκ τῆς ἀπὸ καὶ σκέλος· ἀντὶ ἀποσκελίζω· τὸ ε ὡμοιώθη τῷ ο, ὃ ἐτράπη εἰς ου τῇ ἐπιδράσει τοῦ παρηχοῦντος σκουλλίν (σκώληξ)· Ἐν ἅπασι τούτοις τοῖς συνθέτοις ἡ ἀπὸ δηλοῖ χωρισμὸν ἢ ἐπίτασιν.

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 140).

Οἱ Κομνηνοὶ τῆς Τραπεζοῦντος.

Παρασκευάσας λοιπὸν ἱκανὰς δυνάμεις διοικουμένας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ τοῦ περὶ αὐτὸν εὐγενῶν φυγάδων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁρμᾷ ἐξ Ἰβηρίας τῆς περὶ τὸν Φᾶσιν, καὶ ἔχων ὡς ἐπικούρους ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν νεώτερον ἀδελφὸν τοῦ Δαβίδ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ αὐτοῦ ὀνόματος γόητρον καὶ τὴν εἰς τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν ἀφοσίωσιν τῶν κατοικούντων τὰ παράλια τοῦ Πόντου, στρατοπεδεύει πρὸ τῆς Τραπεζοῦντος, [1] ἣν καταλαμβάνει, ὡς φαίνεται, ἀμαχητί, καὶ προελαύνων καθυποτάσσει ἄνευ μεγάλου κόπου τὴν μέχρι Θεμισκύρας [2] παραλιακὴν χώραν, καὶ

1) Κατὰ τινὰς τὴν Τραπεζοῦντα παρέδωκεν εἰς τὸν Ἀλέξιον ὁ δοὺξ, ἤτοι κυβερνήτης αὐτῆς Νικηφόρος Παλαιολόγος, ὅστις εἶχεν ἤδη διορισθῇ ὑπὸ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. ἀλλὰ τίς μᾶς διαβεβαιοῖ, ὅτι ὁ Νικηφόρος Παλαιολόγος ὁ πρὸ εἰκοσαετίας καὶ ἐπέκεινα πεμφθεὶς ὡς στρατηγὸς τοῦ θέματος Χαλδίας διετέλει μέχρι τοῦ 1204 μ. Χ. ὡς τοιοῦτος;

2) Παρὰ τὴν ἀρχαίαν Θεμίσκυραν σήμερον κεῖται ἡ πόλις Τσαρσαμπᾶ.

οὕτως ἱδρύει ὁ Ἀλέξιος, ὁ τρισέγγονος Ἀλέξιος τοῦ Α'. τοῦ Κομνηνοῦ, τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος, προσλαβὼν τὸν τίτλον κατά τινας μέν, ἐν οἷς καὶ ὁ Fallmerayer βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ πάσης Ἀνατολῆς ὁ μέγας Κομνηνός, κατ' ἄλλους δέ: βασιλεὺς Ρωμαίων καὶ Αὐτοκράτωρ πάσης Ἀνατολῆς ὁ Μέγας Κομνηνός, ὅπερ πιθανώτερον·[3] διότι ἐκ τῶν ἀμέσως μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Αὐτοκρατορίας πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Δαβὶδ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξίου πρόδηλον γίνεται, ὅτι ὁ μεγαλεπήβολος τῶν μεγάλων Κομνηνῶν ἀπόγονος, εἶχε συλλάβει τὸ τολμηρὸν σχέδιον νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου, καὶ ὅτι ἡ μικρὰ σχετικῶς Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος θὰ ἐχρησίμευεν ὡς τὸ ὁρμητήριον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σχεδίου του. Δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὸ ὁ Ἀλέξιος διὰ πολλοὺς λόγους. Πρῶτον ἡ Αὐτοκρατορία, τὴν ὁποίαν ἵδρυσε, κειμένη πολὺ μακρὰν τοῦ κέντρου τοῦ διαμελισθέντος Βυζαντιακοῦ κράτους, καὶ μὴ ἔχουσα μεγάλην ἔκτασιν μηδὲ κατοικουμένη πανταχοῦ ὑπὸ μαχίμου λαοῦ, δὲν ἦτο κατάλληλον ὁρμητήριον πρὸς ἀνάκτησιν ἢ μᾶλλον κατάκτησιν τοσοῦτον ἐκτεταμένων χωρῶν· δεύτερον πρὸς μεγάλην τοῦ Ἀλεξίου δυστυχίαν ἐκτὸς τῶν Φράγκων, πρὸς οὓς φυσικῷ τῷ λόγῳ ἔμελλε νὰ ἀγωνισθῇ, εὐθὺς ἐξ' ἀρχῆς εἶχεν ἀναφανῆ καὶ ἄλλοι φοβεροὶ ἀντίπαλοι, οἱ ἰσχυροὶ τοῦ Ἰκονίου Σουλτάνοι, καὶ ἡ ἀρτιπαγὴς τῆς Νικαίας Αὐτοκρατορία, ἥτις ἐθεωρεῖτο γενικῶς ὡς ἡ φυσικὴ καὶ νόμιμος διάδοχος τῆς νεωστὶ διαλυθείσης Βυζαντιακῆς Αὐτοκρατορίας· καὶ τρίτον μεθ' ὅλα τὰ λαμπρὰ προτερήματα, τὰ ὁποῖα εἶχε κληρονομήσει ὁ Ἀλέξιος παρὰ τῶν μεγάλων προγόνων του, δὲν εἶχε τὴν δέουσαν πολεμικὴν καὶ στρατηγικὴν πεῖραν, ἥτις εἶνε τὸ ἀπαραίτητον ἐφόδιον τῶν μεγάλων στρατηγῶν. Μετά τινας λοιπὸν ἀποπείρας καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δαβὶδ πρὸς ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τῆς ἀρτισυστάτου Αὐτοκρατορίας οἰκτρῶς ἀποτυχούσας ἠναγκάσθη ὁ Ἀλέξιος νὰ ἐγκαταλίπῃ τὰ λαμπρὰ αὐτοῦ σχέδια καὶ νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος, ἧς τὰ ὅρια ἐξασφαλίσας κατώρθωσε τοὐλάχιστον νὰ ἀναγνωρίσωσιν αὐτὴν ὡς κράτος ἀνεξάρτητον οἱ Σουλτάνοι τοῦ Ἰκονίου, οἱ Αὐτοκράτορες τῆς Νικαίας καὶ οἱ Λατῖνοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀλλ' ἐὰν ὁ Ἀλέξιος δὲν κατώρθωσε δι' οὓς λόγους προείπομεν νὰ ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον τῶν προγόνων του, ἱδρύσας ὅμως καὶ στερεώσας τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος, Αὐτοκρατορίαν Ἑλληνικὴν διατηρηθεῖσαν ἀπὸ τοῦ 1204 μ. χ. μέχρι τοῦ 1461, συνετέλεσεν εἴπερ τις καὶ ἄλλος ὄχι μόνον εἰς τὸ νὰ διασωθῇ ὁ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς τὴν γωνίαν ταύτην τῆς Μ. Ἀσίας ἐγκατασταθεὶς καὶ ἀκμάζων Ἑλληνισμός, ὅστις ἀφεύκτως θὰ ἐμαραίνετο καὶ σχεδὸν θὰ ἐξεμηδενίζετο περισφιγγόμενος πανταχόθεν ὑπὸ ἀλλογενῶν καὶ βαρβάρων φυλῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ εἰς τὰς μεσογειοτέρας τοῦ Πόντου χώρας, καὶ νὰ συνεχίσῃ καὶ ἐνταῦθα τὸ μέγα καὶ εὐγενὲς ἐκπολιτιστικὸν αὐτοῦ ἔργον. Βεβαίως πάντες οἱ Κομνηνοί, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου ἱδρυθεῖσαν δυναστείαν, δὲν συνέβαλον δεόντως εἰς τὸ ἐκπολιτιστικὸν τοῦτο ἔργον, ὅπερ ἀνὰ τὸν καθ' ἡμᾶς Πόντον εἶχεν ἀναλάβει ὁ μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμός· πολλοὶ ὅμως ἐξ' αὐτοῦ, ὡς Ἀνδρόνικος ὁ Γίδος ἢ Γίδων (1222—1235), Μανουὴλ ὁ Α'. ὁ κατὰ τοὺς χρονογράφους στρατηγικώτατος καὶ εὐτυχέστατος (1241—1263), Γεώργιος ὁ Α'. (1266—1280), ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ Β'., ὁ λαβὼν ὡς σύζυγον τὴν Εὐδοκίαν, τὴν θυγατέρα τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, Ἀλέξιος ὁ Β'. (1297—1320), Ἀλέξιος ὁ Γ'. (1349—1390) καὶ ὁ προτελευταῖος Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Δ'. ὁ καὶ Καλοϊωάννης ἐπικαλούμενος (1446—1458), διακριθέντες ἄλλοι μὲν ὡς γενναῖοι καὶ ἐμπειροπόλεμοι στρατηγοί, ἄλλοι δὲ ὡς κυβερνῆται συνετοὶ καὶ διπλωμάται ἐπιδέξιοι, ὑπῆρξαν βασιλεῖς πολλοῦ λόγου ἄξιοι. Διότι ἢ ἀγωνισθέντες μετ' ἐπιτυχίας κατὰ τῶν Σελτζουκιδῶν, Μογγόλων, Τουρκομάνων, Ἰβήρων καὶ ἄλλων ἐχθρῶν τῆς Αὐτοκρατορίας ἐξησφάλισαν τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς κινδυνευούσης πολλάκις τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ἢ ἐξασφαλίσαντες διὰ τῆς πολιτικῆς των συνέσεως καὶ διπλωματικῆς δεξιότητος τὴν εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν ἀνὰ τὸ κράτος των, ὀργανώσαντες λαμπρὰν ἐσωτερικὴν διοίκησιν καὶ προστατεύσαντες ἐνθέρμως τὰς ἐπιστήμας,[1] τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον, συνετέλεσαν ὥστε νὰ προαχθῇ ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ εὐημερία καὶ ἄλλων μὲν τινων πόλεων τῆς Αὐτοκρατορίας των, ἰδίᾳ ὅμως τῆς πρωτευούσης αὐτῶν Τραπεζοῦντος, ὥστε ἐπὶ δύο καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδας νὰ θεωρῆται αὕτη τὸ δεύτερον τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ κέντρον καὶ ἡ σπουδαιοτέρα μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἑστία τοῦ Βυζαντιακοῦ πολιτισμοῦ.

3) Ἡ κατά τινα ἐπιγραφήν: Αὐτοκράτωρ Ρωμαίων κτλ. — Ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Β'. (1280—1297) τοῦ λαβόντος ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου οἱ Αὐτοκράτ. τῆς Τραπεζοῦντος ἔφερον τὸν τίτλον: Αὐτοκράτωρ πάσης Ἀνατολῆς Ἰβήρων καὶ Περατείας ὁ Μέγας Κομνηνός.

1) Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν Κομνηνῶν ἤκμασαν ἱκανοὶ λόγιοι καὶ συγγραφεῖς, ὡς Γεώργιος ὁ Χρυσοκόκκης, ἰατρὸς καὶ Μαθηματικός, ὁ συγγραφεὺς τοῦ χρονικοῦ Μιχαὴλ Πανάρετος, ὁ ἐκ Βυζαντίου Ἀνδρέας Λιβαδηνός, ὁ Πρωτονοτάριος καὶ πρωτοβεστιάριος Κωνσταντῖνος Λουκίτης, ὁ Ἰωάννης Λαζαρόπουλος, Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος, ὁ πολὺς Βησσαρίων, ὁ Στέφανος Σγουρόπουλος, ὁ φιλόσοφος Γεώργιος Ἀμοιρούτσης καὶ ἄλλοι.

πισμοῦ. Ὅθεν εὐλόγως καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ καὶ ἐν τῇ παγκοσμίῳ Ἱστορίᾳ τὴν προσήκουσαν κατέλαβον θέσιν οἱ τῆς Τραπεζοῦντος Κομνηνοί, ὡς ἀγωνισθέντες κατὰ τὸ ἐφικτὸν αὐτοῖς, ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ ἀνὰ τὰς ἀπομεμακρυσμένας καὶ ἀποκέντρους ταύτας χώρας τῆς Μ. Ἀσίας, καθ' ἣν μάλιστα ἐποχὴν ὄχι μόνον οἱ περὶ τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος οἰκοῦντες λαοί, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ ἐν τῇ Δύσει εὑρίσκοντο ἐν τῷ σκότει τῆς ἀμαθείας καὶ βαρβαρότητος.

Ο ΤΟΥΡΚΟΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΣΑΚΗΡ-ΣΕΒΚΕΤ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 116).

Ὁ Φλάβιος Ἀρριανὸς (95—180 μ. Χ.) ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς τῆς ***Ἀναβάσεως Ἀλεξάνδρου*** ἐν τῷ Περίπλῳ τοῦ Εὐξείνου Πόντου πραγματευόμενος περὶ Τραπεζοῦντος, ἣν ἐπεσκέφθη, ὁμιλεῖ περὶ ναοῦ τῶν θεῶν Ἑρμοῦ καὶ Φιλησίου. Ἐν τῷ ναῷ ὑπῆρχεν ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ, τὸ ὁποῖον ὅμως, καθ' ἃ λέγει, δὲν ἦτο οὔτε τοῦ ναοῦ ἄξιον οὔτε τοῦ χωρίου (=τῆς τοποθεσίας). Ἐν τῷ περιβόλῳ δ' ἴσως αὐτοῦ ἵστατο ἀνδριὰς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, ὅστις ὅμως δὲν ἦτο οὔτε τῷ αὐτοκράτορι ὅμοιος οὔτε ἄλλως καλός. Τὸν ναὸν τοῦτον ἵδρυσεν ἢ ἀνεκαίνισεν ὁ Ἀδριανός, ὅστις ὡς γνωστόν, ηὐνόησε καὶ ἐπροστάτευσε διαφερόντως τὴν Τραπεζοῦντα. Ὁ φίλος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρριανός, ὅστις εἶχε διορισθῇ ἔπαρχος τοῦ Πόντου, ἐν τῷ «Περίπλῳ» γράφει πρὸς τὸν Ἀδριανόν. «Πέμψον ἀνδριάντα ἄξιον ἐπονομάζεσθαι σόν· τὸ γὰρ χωρίον ἐπιτηδειότατον εἰς μνήμην αἰώνιον. Ὁμοίως πέμψον, πεντάπουν μάλιστα Ἑρμοῦ ἄγαλμα· τηλικοῦτον γάρ μοι δοκεῖ ἔσεσθαι ὥς γε πρὸς τὸν νεὼν σύμμετρον καὶ ἄλλο τοῦ Φιλησίου τετράπουν». Μήπως λοιπὸν ἡ εἰκών, ἣν μνημονεύει ὁ Σακὴρ Σεβκέτ, ἀνῆκεν εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο; Μήπως τὸ ἱερὸν τοῦτο εὑρίσκετο ἐν τῷ χωρίῳ ὅπερ σήμερον καλεῖται Τεγιρμέν-τερε;

Τὰ ἱερὰ τῆς Τραπεζοῦντος ἐσυλήθησαν καὶ κατεστράφησαν τῷ 260 π. Χ. ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων Γότθων, καθ' ἃ λέγει ὁ ἱστορικὸς Ζώσιμος (5ου αἰῶνος μ. Χ.) Πῶς ἆρά γε τότε δὲν ἐσυλήθη ὁ ναὸς καὶ δὲν ἀφῃρέθη ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος εἰκών, ἀφ' οὗ μάλιστα ἦτο χρυσῆ; Ἴσως ἡ εἰκὼν ἀνῆκεν εἰς ναὸν μεταγενέστερον τοῦ 260 μ. Χ. Ἐὰν ἐσώζετο σήμερον, ἐκ τῆς τεχνοτροπίας θὰ ἠδύνατό τις ὁπωσδήποτε νὰ καθορίσῃ τὴν ἡλικίαν της.

Ὅσα ἀναφέρει ὁ Σακὴρ-Σεβκὲτ περὶ Τραπεζοῦντος ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Ρωμαίων μέχρι τῆς ἐγκαθιδρύσεως ἐν αὐτῇ τῶν Κομνηνῶν καὶ σύντομα εἶναι καὶ ἡμαρτημένα ἔν τισι. Τὴν ἱστορίαν τῶν μεγάλων Κομνηνῶν συμπτύσσει ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς εἰς ὀλίγας σελίδας, ὁμιλῶν δὲ περὶ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς αὐτοκρατορίας Ἀλεξίου νομίζει ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ φονεύσας δράκοντα ἰδίαις χερσὶ καὶ κατασκευάσας κρουνὸν ὅμοιον πρὸς κεφαλὴν τοῦ θηρίου τούτου, ὁ ὁποῖος κρουνὸς προσηρμόσθη εἰς τὴν παρὰ τὸν ναὸν τῆς Χρυσοκεφάλου κρήνην. Εἶναι ὅμως γνωστόν, ὅτι ἡ περὶ φόνου δράκοντος παράδοσις ἀποδίδεται εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον τὸν Γ΄. Ἡ κρήνη δὲ εἰς ἣν εἶναι προσηρμοσμένος νῦν ὁ κρουνὸς δὲν εἶναι ἡ τῶν Κομνηνῶν, ἀλλ' ἡ τοῦ Σινὰν-μπεη, ὅστις εἶναι γνωστὸς διότι ἐξεστράτευσε κατὰ διαταγὴν τοῦ κυριάρχου του κατὰ τοῦ ἄρχοντος τοῦ Τορούλ, ὅστις ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ περιφήμου Οὐζοὺν Χασὰν τοῦ ἡγεμόνος τῶν Τουρκομάνων, ἐστασίασε κατὰ τοῦ Μεχμέτ. Εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ Μεχμὲτ τοῦ Β. ἀφιερώνει, ὡς εἰκός, ἰδιαίτερον κεφάλαιον, ἐκφράζει δὲ τὴν γνώμην ὅτι τὸ κύριον ἐλατήριον, ὅπερ ὤθησε τὸν Μεχμὲτ εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Τραπεζοῦντος ἦτο ὅτι ἡ πόλις αὕτη μένουσα ἐλευθέρα καὶ ἀνεξάρτητος μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κων/πόλεως θὰ ἐχρησίμευεν ὡς στήριγμα καὶ ὁρμητήριον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνα.

Ὅτι δὲ μεγάλην σημασίαν ἀπέδιδεν εἰς τὴν κατάκτησιν αὐτῆς ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτοπροσώπως ἔγνω νὰ ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτῆς. Ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Τραπεζοῦντος ὁ Πορθητὴς δι' ἑαυτὸν ἐξέλεξε τὴν Χρυσοκέφαλον μετονομάσας αὐτὴν ***Φατὴχ-Τσαμισί.*** Τὸ ὄνομα ὅμως τοῦτο δὲν ἐπεκράτησε, διότι συνήθως ἐλέγετο Ὀρτᾶ-χισὰρ τσαμισί. Ὁμιλῶν δὲ καὶ περὶ τοῦ ἑτέρου περιφανοῦς μνημείου τῆς ἐνταῦθα χριστιανικῆς τέχνης, τῆς ἁγίας Σοφίας, ὁ τοῦρκος ἱστοριογράφος, λέγει ὅτι αἱ τοιχογραφίαι αὐτῆς διετηροῦντο ἀλώβητοι μέχρι τοῦ 1288 ἀπὸ Ἐγίρας, καὶ ὅτι κατ' εἰσήγησιν κάποιου Ριζᾶ ἐφένδη Προυσαέως ἐλθόντος ἐνταῦθα ὡς ἐπιθεωρητοῦ ἐπεχρίσθησαν αἱ εἰκόνες, κατεσκευάσθη δὲ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ κλῖμαξ ἐν τῷ παρακειμένῳ κωδωνοστασίῳ, ὅπερ ἐχρησιμοποιήθη ἔκτοτε ὡς μιναρές.

Διακόπτων ἐνταῦθα ὁ Σακὴρ-Σεβκὲτ τὴν ἱστορικὴν ἀφήγησιν, πραγματεύεται περὶ τῆς φυσικῆς γεωγραφίας τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος καὶ περὶ τῆς διοικητικῆς αὐτοῦ διαιρέσεως, ἀπαριθμεῖ ὅλους τοὺς καζάδες καὶ ναχιέδες αὐτῆς, παρέχων ἐνίοτε ἐνδιαφερούσας πληροφορίας περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων, τῶν προϊόντων καὶ τῆς καταστάσεως τῶν κατοίκων. Ἐπανερχόμενος εἶτα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἡμετέρας πόλεως, τουρκοκρατουμένης ἤδη, ἀφιερώνει ἰδιαίτερον κεφάλαιον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Α.΄ διοίκησιν τῆς Τραπεζοῦντος. Ὁ περίφημος

Σουλτᾶνος Σελὶμ ὁ Α΄. υἱὸς Βαγιαζὴτ τοῦ Β΄. καὶ πατὴρ τοῦ Σουλειμὰν τοῦ Κανονὶ (=νομοθέτου), πρὶν ἢ ἀνέλθῃ εἰς τὸν Σουλτανικὸν θρόνον διωρίσθη διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Τραπεζοῦντος τῷ 895 ἀπὸ Ἐγίρας Μωάμεθ καὶ ἐπὶ 22—30 ἔτη διεκυβέρνησε δεξιώτατα αὐτήν· ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας του, ἤσκει δὲ ἠθικὴν ἐπιρροὴν μέχρι Ταυρίδος, συνεννοεῖτο δὲ καὶ διεπραγματεύετο πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν Τουρκομάνων καὶ τῆς Γεωργίας ὡς ἀνεξάρτητος ἄρχων. Ἡ ἐν Τραπεζοῦντι μακρὰ διοίκησις τοῦ Σουλτὰν Σελὶμ ὑπῆρξεν δι' αὐτὸν στάδιον προπονήσεως καὶ προπαρασκευῆς διὰ τὸν σοβαρὸν καὶ ἐξόχως ἐνδιαφέροντα ρόλον, τὸν ὁποῖον διεδραμάτισε βραδύτερον ὡς Σουλτᾶνος ὁλοκλήρου τῆς αὐτοκρατορίας.

Θεωρεῖ δὲ ὁ Σεβκὲτ τὴν περίφημον **Κιουλπαχὰρ** μητέρα τοῦ Σελὶμ καὶ κατ' ἀκολουθίαν σύζυγον Βαγιαζὴτ τοῦ Β΄. Κατὰ τὸν Τοῦρκον συγγραφέα ἡ γνώμη ὅτι αὐτὴ ὑπῆρξε σύζυγος Σελὶμ τοῦ Β.΄ καὶ μήτηρ Μουρὰτ τοῦ Γ.΄ εἶναι ὅλως ἀστήρικτος· διότι ὁ Σουλτᾶνος οὗτος ἔζησε ἱκανῶς βραδύτερον εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι δὲν ἐπεσκέφθη ποτὲ τὴν Τραπεζοῦντα. Κατὰ τὸν Σακὴρ-Σεβκὲτ τὴν **Κιουλπαχὰρ** ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ ὁ πορθητὴς ἐξέλεξεν ὡς σύζυγον τοῦ Βαγιαζὴτ καθ' ὃν χρόνον διέτριβεν ἐν Τραπεζοῦντι.

Δὲν φαίνεται ἐπίσης παραδεχόμενος ὁ ἡμέτερος ἱστοριογράφος ὅτι ἡ **Κουλπαχὰρ** κατήγετο ἐκ Λιβερᾶς, διότι, καθ' ἃ λέγει, εἰς τὰ φιρμάνια τῶν προνομίων τῆς Λιβερᾶς δὲν γίνεται λόγος περὶ τοιούτου τινός, ὡς συνήθως νομίζεται. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον παραδέχεται ὁ Σακὴρ Σεβκὲτ εἶναι ὅτι ἦτο Ἑλληνίς, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἐπιγράμματος, ὅπερ εἶναι κεχαραγμένον ἐπὶ τοῦ τάφου της. Ἐπικρίνων δὲ τὸν Σάββαν Ἰωαννίδην κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διισχυρίζεται ὅτι καθ' ἃ φαίνεται ἐκ τῆς χρονολογίας τοῦ ἐπιτυμβίου μνημείου τῆς **Κιουλπαχάρ,** αὐτὴ ἀπέθανεν ἕνδεκα ἔτη μετὰ τὴν ἐν Τραπεζοῦντι γέννησιν τοῦ Σουλτὰν Σουλεϊμὰν τοῦ **Κανονί,** ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τούτου μέχρι τῆς ἐποχῆς Μουρὰτ τοῦ Γ.΄ μεσολαβοῦν ἱκανὰ ἔτη, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ δεχθῇ τις τὴν Κιουλπαχὰρ μητέρα Μουρὰτ τοῦ Γ΄.

Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τραπεζοῦντος ἐξετάζει, ὡς εἰκός, διὰ μακρῶν ὁ Σακὴρ Σεβκὲτ καταλέγων σειρὰν ἀτελεύτητον διοικητῶν τῆς πόλεως, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ Χιτὴρ βέη τοῦ πρώτου μετὰ τὴν ἅλωσιν διοικητοῦ αὐτῆς. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν θὰ ἀκολουθήσωμεν [illegible] πιστῶς τὸν Τοῦρκον συγγραφέα. Ἀλλὰ [illegible] ἡμῖν φαίνονται ἐνδιαφέροντα καὶ διαφωτίζοντα ὁπωσδήποτε τὴν ἱστορίαν τῆς τουρκοκρατουμένης Τραπεζοῦντος. Ἐκ τῶν διοικητῶν Τραπεζοῦντος θὰ ἀναφέρωμεν κυρίως ἐκείνους, ὧν τὰ ὀνόματα στενῶς συνδέονται μὲ κάποιον σπουδαῖον συμβὰν τῆς πατρίδος μας ἢ καὶ μὲ κάποιον μνημεῖον αὐτῆς.

Μετὰ τὸν Χιτὴρ βέην διοικηταὶ τῆς Τραπεζοῦντος ἐχρημάτισαν ὁ Χαϊρεττίν, ὁ Ζαγανὸς πασᾶς, Ἀλῆ βέης καὶ Μαχμοὺτ πασᾶς, κατὰ δὲ τὸ 918 μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Σουλτὰν Σελὶμ τοῦ Α.΄ διοικητὴς αὐτῆς διωρίσθη ὁ Ἰσκεντὲρ πασᾶς στρατηγὸς (Μὶρ-λιβά) τοῦ Σελίμ. Ὁ Ἰσκεντὲρ πασᾶς ἔκτισε τὸ γνωστὸν Τσαμὶ καὶ τὸν Μενδρεσὲν καὶ τὴν παρ' αὐτῷ βρύσιν· ἔργον ὁμοίως τοῦ ἀνδρὸς τούτου εἶναι καὶ ἡ διοχέτευσις ὕδατος εἰς Καβὰκ-μεϊτάν. Ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Χαϊρεττὶν ἔκτισε τὴν βρύσιν ἥτις κεῖται ἀπέναντι τῆς ἀνατολικῆς εἰσόδου τοῦ Ἀλατζᾶ Χάν· ὅτι δὲ καὶ ὁ προμνησθεὶς Ἀλῆ βέης ὑπῆρξε βαλῆς τῆς Τραπεζοῦντος ἀποδεικνύεται ἐξ ἐνεπιγράφου πλακός, ἥτις εὑρέθη εἰς τὴν παρὰ τὰ βυρσοδεψεῖα πύλην τῶν ἀρχαίων τειχῶν τῆς πόλεως ὅτε κατεκρημνίσθη αὕτη διὰ νὰ κατασκευασθῇ ἁμαξιτὸς ἀπὸ τὸ Κιαοὺρ μεϊτανὶ πρὸς τὸ Καβὰκ μεϊτὰν ἐπὶ τοῦ Μουχλὶς πασᾶ τῷ 1289. Ὁ λίθος δ' ἐκεῖνος ὁ ἐνεπίγραφος ἀφαιρεθεὶς τότε ἐκεῖθεν ἐτοποθετήθη βραδύτερον τῷ 1294 εἰς τὸν Μισαλλὰ (= ἰδ αιτέρα θέσις ἐξέχουσα τοῦ ἐδάφους, ἔνθα τοποθετεῖται καὶ μένει ὁ νεκρὸς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπικηδείου προσευχῆς) τὸν κατασκευασθέντα παρὰ τὸ Φατὶχ τσαμισὶ (Χρυσοκέφαλος Παναγία). Ἐν παρόδῳ ὁ Σακὴρ Σεβκὲτ ἀναφέρει ὅτι ὅταν ἐσκάπτοντο τὰ θεμέλια τοῦ Μισαλλᾶ εὑρέθησαν ὀστᾶ ἀνθρώπων, ὑποθέτει δὲ ὅτι ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἐκεῖ νεκροταφεῖον χριστιανικόν, ἐκεῖ δὲ θὰ ἐτάφη καὶ ὁ κτίτωρ τοῦ ναοῦ αὐτοκράτωρ. Ἐπισυνάπτει μετὰ ταῦτα ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς κατάλογον ὀνομάτων διοικητῶν τῆς πόλεως, οἵτινες ὅμως, καθ' ἃ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ τύχωσιν ἰδιαιτέρας ἕκαστος μνείας. Συνέβαινε δὲ ἐνίοτε ἡ Τραπεζοῦς καὶ τὸ Ἐρζερούμ νὰ κυβερνῶνται ὑπὸ ἑνὸς Τούρκου διοικητοῦ, τότε δὲ ἡ Τραπεζοῦς ἰδιαιτέρως διῳκεῖτο ὑπὸ ἀντιπροσώπου ἢ τοποτηρητοῦ (Μουτεσελίμ), ὃν διώριζεν ὁ διοικητὴς ἐκλέγων αὐτὸν μεταξὺ τῶν προκρίτων τοῦ τόπου ἢ τῶν προσώπων τῆς ἐμπιστοσύνης του· ὁ δὲ γενικὸς διοικητὴς ἥδρευεν ἐν Ἐρζερούμ.

Περὶ τὸ 1070 ἀπὸ Ἐγίρας Μωάμεθ διοικητὴς ἐν Τραπεζοῦντι ἀναφέρεται κάποιος Κηρκ-πελιοὺκπασί, ὃν ὅμως διώρισεν οὐχὶ ἡ Πύλη, ἀλλ' ὁ διαβόητος **Ἰψὶρ πασᾶς** βαλῆς Σεβαστείας. Ὁ Ἰψὶρ πασᾶς προαχθεὶς εἰς μέγαν Βεζύρην πρὶν ἢ ἀπέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἤρχισε καταδυναστεύων τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, διορίζων πανταχοῦ ἐκ Σεβαστείας διοικητὰς φαύλους καὶ τυραννικούς, ἀκολουθοῦντας τὰ [illegible] αὐτῶν καὶ τοῦ προστάτου. Ἡ παλιντεια αὐτὴ τοῦ **Ἰψὶρ** [illegible] ἐν Ἀνατολῇ κατάστασιν κατετάραξε δὲ τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν ὑψηλὴν Πύλην εἰς τὴν ὁποίαν πανταχόθεν [illegible]

βιβάζοντο πικρὰ παράπονα κατὰ τοῦ Ἰπσὶρ καὶ τῶν ὀργάνων του· ἐν Τραπεζοῦντι ὁ Κὴρκ-πελιοὺκ-πασῆ, προέβαινε εἰς παντοειδεῖς πιέσεις καὶ βιαιοπραγίας καὶ οἱ Τραπεζούντιοι ἔσπευσαν ὁμοίως νὰ καταγγείλουν τὸν τύραννον εἰς τὴν ἐν Κων)πόλει κεντρικὴν Κυβέρνησιν. Διὰ τῆς θανατώσεως τοῦ Ἰπσὶρ πασᾶ ἐτέθη τέρμα εἰς τὸ κακόν, οὕτω δὲ καὶ ἡ Τραπεζοῦς ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν ἀγριότητα τοῦ Κὴρκ-πελιοὺκ-πασῆ.

Ἀπὸ τοῦ 1103 ἀναφέρονται διοικηταὶ Τραπεζοῦντος οἱ Χουσεΐν, Σαχὴν Μεχμέτ, ὅστις ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ φρουράρχου Κέντσε Ἀλῆ πασᾶ συμμετέσχε εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Βαγδάτης καταληφθείσης ὑπὸ τῶν Περσῶν, Ἰσμαὴλ καὶ Κιοπρουλοῦ ζατὲ Ἀπδουρραχμὰν πασάδες, ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος ἀπέθανε τῷ 1144 ἐνταῦθα καὶ ἐτάφη ἐν τῷ παρὰ τὸ Μαυσωλεῖον τῆς Κιουλπαχὰρ νεκροταφείῳ. Μετὰ ταῦτα ἔρχεται ἄλλη σειρὰ εἰς τὴν ὁποίαν διεκρίθη ὁ Τσιτετσῆ Ἀπδουλλὰχ πασᾶς, ὅστις διηύθέτησε τὴν ἀνώμαλον κατάστασιν, ἥτις ἐδημιουργήθη ἐκ τῆς ἐνόπλου ῥήξεως τῶν Τερέ-πειδων Λαζιστὰν ἀφ᾽ ἑνός, Τριπόλεως καὶ Κιόρελε ἀφ᾽ ἑτέρου.

Ἐκ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου λαμβάνων ἀφορμὴν ὁ Σακὴρ Σεβκὲτ ὁμιλεῖ ἐκτενῶς πως περὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Τερε-πέιδων. Διὰ λόγους, λέγει, ὀφειλομένους εἰς τὴν ἐποχὴν καὶ τοὺς τοπικοὺς ὅρους μερικοὶ ἀσκοῦντες κατ᾽ ἀρχὰς ἐπιρροήν τινα ἠθικὴν ἐν ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ περιφερείᾳ ἀπετόλμησαν σὺν τῷ χρόνῳ νὰ κηρύξουν ἑαυτοὺς κυριάρχους τῆς περιφερείας ἐκείνης περιφρονοῦντες τὰς ἐπισήμους τοῦ τόπου των ἀρχάς. Οἱ τοιοῦτοι ἀπέβησαν σὺν τῷ χρόνῳ ἀληθεῖς τύραννοι, καταδυναστεύοντες καὶ ἐκμεταλλευόμενοι τοὺς ὑπηκόους των, τιμωροῦντες τοὺς τυχὸν ἀπειθοῦντας εἰς τὰ κελεύσματά των καὶ τολμῶντας νὰ διαμφισβητήσουν τὸ κῦρος τῆς ἐξουσίας των. Τοιοῦτοι Τερέπεγιδες ἐνεφανίσθησαν εἰς πολλὰς περιφερείας, ἀνεπτύχθησαν δέ, ὡς εἰκός, σὺν τῷ χρόνῳ ἀντιζηλίαι καὶ ἐδημιουργήθησαν προστριβαὶ μεταξὺ αὐτῶν, αἵτινες οὐχὶ σπανίως κατέληγον εἰς αἱματηρὰν σύγκρουσιν. Αἱ ἐπίσημοι ἀρχαὶ πολλάκις σιωπηρῶς ἀνεχόμεναι τὴν κατάστασιν ταύτην, ἀπαθῶς παρηκολούθουν τὰς διαμάχας καὶ τοὺς διαπληκτισμούς των, ἐνίοτε δὲ φοβούμεναι τὴν δύναμιν αὐτῶν προσεπάθουν νὰ προσεταιρισθοῦν τὴν μίαν τῶν διαμαχομένων μερίδων, τὴν ἰσχυροτέραν, καὶ πρὸς τοῦτο δὲν ἐδίσταζον νὰ ἀπονείμουν εἰς τὸν ἰσχυρὸν τῆς ἡμέρας Τερέπεην καὶ ἐπισήμους τιμάς, ἀναγορεύουσαι αὐτὸν συνήθως Καπουτζῆ—πασῆ. Ἀλλ᾽ ἡ στάσις αὕτη τῶν ἐπισήμων τοῦ Κράτους ἀρχῶν ἔφερε συνήθως ἀντίθετα ὅλως ἀποτελέσματα, διότι ὁ ἐνδιαφερόμενος δὲν ἐδυσκολεύετο νὰ ἐννοήσῃ ὅτι διὰ τῶν τιμῶν αἱ ἀρχαὶ θέλουν προφανῶς νὰ συγκαλύψουν τὴν ἰδίαν ἀδυναμίαν καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ἐπιρροήν του διὰ τοὺς ἰδικούς των σκοπούς. Ἀντιλαμβανόμενος τοῦτο ὁ Τερέπεης καθίστατο αὐθαδέστερος περιφρονῶν τοὺς πάντας, ἐπισήμους, καὶ μὴ ἐπισήμους, καὶ φερόμενος ὡς ἀπόλυτος πλέον κύριος τῆς ἰδίας του περιφερείας. Οὐχ ἧττον ὅμως, προσθέτει ὁ Σακὴρ Σεβκέτ, δὲν δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι οἱ Τερέπεηδες παρ᾽ ὅλον τὸν ἀνυπότακτον αὐτῶν χαρακτῆρα καὶ τὸ ἀτάσθαλον τῆς διαγωγῆς ἐλησμόνουν ἐντελῶς, τυφλούμενοι ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ ἐγωισμοῦ καὶ τῆς ἰδιοτελείας, πᾶσαν ὑποχρέωσιν πρὸς τὴν πατρίδα καὶ ἐκώφευον πρὸς τὴν φωνὴν αὐτῆς ἐν ὥρᾳ κινδύνου. Τοῦτο τεκμηριοῦσι τὰ γεγονότα τοῦ 1225. Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ ῥωσσικὸς στόλος ἐμφανισθεὶς πρὸ τῶν Πλατάνων ἀπεπειράθη νὰ ἀποβιβάσῃ ἀγήματα εἰς τὴν θέσιν ***Σάργανα***· ὅλοι τότε οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν τούτων καθὼς καὶ ὅλου τοῦ νομοῦ μηδὲ τῶν Λαζῶν ἐξαιρουμένων καίπερ διαπληκτιζόμενοι ἄλλοτε ὑπὸ τὰς σημαίας διαφόρων Τερέπεηδων, συναισθανθέντες νῦν τὸν κοινὸν κίνδυνον συνησπίσθησαν, ἥρπασαν τὰ ὅπλα τους καὶ ἔσπευσαν εἰς τὸ ἀπειλούμενον σημεῖον, ὅπως ἀποκρούσουν τὸν ἐχθρόν. Ἀλλά, παρατηρεῖ, ὁ Σακὴρ Σεβκέτ, μόλις παρῆλθεν ὁ κίνδυνος, ἐπανελήφθησαν αἱ παλαιαὶ μέθοδοι καὶ ἕξεις καὶ οἱ Τερεπέηδες ἐπὶ ἱκανὸν ἀκόμη χρόνον δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι διὰ τὸν τόπον τοῦτον μία μάστιξ ἀφόρητος. Ὁ διοικητὴς Τραπεζοῦντος Τσετσὲν-ζατὲ Χατσῆ Χασὰν πασᾶς μνημονεύεται ὡς ἀμείλικτος καὶ σκληρὸς τῶν Τερέπεγιδων διώκτης, τὸ παράδειγμα δ᾽ αὐτοῦ ἐμιμήθη καὶ ὁ Χαζινετὰρ-ζατὲ Ὀσμὰν πασᾶς. Ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων (Τανζιμάτι-χαϊριὲ) οἱ Τερέπεγιδες ἔχασαν ἐξ ὁλοκλήρου πλέον τὴν ἐπιρροήν των, οὐχ ἧττον ὅμως δὲν δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ, ἐξακολουθεῖ ὁ ἡμέτερος ἱστορικός, ὅτι καὶ μετὰ ταῦτα ἔπαυσαν διὰ ποικίλων δολοπλοκιῶν νὰ κλονίσουν τὴν πρὸς τὰς ἐπισήμους τοῦ Κράτους ἀρχὰς ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ καὶ νὰ δηλητηριάσουν τὸ φρόνημά του, ὥστε νὰ τὸν ἔχουν καὶ πάλιν ὑποχείριον καὶ δοῦλον τῶν ἰδικῶν των συμφερόντων καὶ παθῶν.

(Ἕπεται συνέχεια).

Η ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΩΝ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 143).

Σπέρματα προερχόμενα ἐκ τοῦ στόματος καὶ τῶν πνευμόνων. Ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς ἀποχρεμψεως ἀμέσως, ὅταν ταῦτα ρίπτωνται ἐπὶ τῆς δημοσίου ὁδοῦ, εἴτε ἐμμέσως ὅταν ταῦτα μὲν ρίπτωνται ἀλλαχοῦ ἀλλὰ τὰ μόρια αὐτῶν, ὑγρὰ εἴτε καὶ ἀποξηραμμένα μεταφέρωνται ἐκεῖ διαφοροτρόπως. Τοῦτο συμβαίνει ὁπόταν τὰ ἀπορρίμματα τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν περιβόλων, ὅπου ἐλευθέρως πτύομεν ρίπτωνται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τῶν πεζοδρομίων, ὁπόταν οἱ τάπητες καὶ τὰ ἀσπρόρουχα τὰ μολυνθέντα διὰ τῆς ἀποχρεμψεως τῶν ἀτόμων, τινάσσωνται διὰ τῶν παραθύρων, ὅταν τέλος τὸ περιεχόμενον τῶν πτυελίστρων ἐκχύνεται εἰς τὰ δοχεῖα τῶν ἀπορριμμάτων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἀποχρέμματα δύνανται τὰ περιέχωσιν οὐ μόνον τὸν βάκιλλον τῆς φυματιώσεως ἀλλὰ καὶ τὸν πνευμονόκοκκον καὶ τὰ ἄλλα μικρόβια τῆς πνευμονίας, τὰ παθογόνα σπέρματα τῆς γρίππης, τοῦ κοκκίτου, τῆς σκαρλατίνας, τῆς διφθερίτιδος καὶ λ. π. ἐκ τούτου συνάγεται ποσὸν ἐπικίνδυνον διὰ τοὺς κατοίκους.

Σπέρματα ἐκ τοῦ δέρματος. Εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀπολεπίσεως, οἱ προσβεβλημένοι ὑπὸ τῆς εὐλογίας καὶ ἀνεμευλογίας, τῆς σκαρλατίνας καὶ τῆς ἐρυθρᾶς ἀποβάλλουσι κύτταρα ἐπιθηλιακὰ περιέχοντα ἀναντιρρήτως μικρόβια τῶν ἀσθενειῶν τούτων. Ἐὰν οἱ ἀσθενεῖς εἶνε ἐπὶ ποδός, τὰ μόρια ταῦτα πίπτουν ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, συμπαρασύρονται εὐκόλως ὑπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ διασκορπίζονται τῇδε κἀκεῖσε· ἐὰν οἱ ἀσθενεῖς διαμένωσιν ἐν ταῖς αἰθούσαις αὐτῶν, τὰ μολυσματικὰ τοῦ δέρματος αὐτῶν κύτταρα διὰ τοῦ σαρώματος καὶ τῶν παραθύρων φθάνουν μέχρι τῆς δημοσίας ὁδοῦ εἴτε καὶ διὰ τοῦ τινάγματος τῶν ἀσπρορούχων καὶ τῶν ἐπίπλων τῆς αἰθούσης.

Πηλὸς καὶ κονιορτός. Ἀνεξαρτήτως τῶν παθογόνων σπερμάτων καθαρῶς εἰπεῖν, αἱ δημόσιοι ὁδοὶ εἶνε οἱ ἀποδοχεῖς μεγάλου ἀριθμοῦ ἀντικειμένων ἐν καταστάσει σήψεως καὶ ἀποσυνθέσεως. Ὅλα τὰ λείψανα τῆς ζωϊκῆς ὕλης τὰ ριπτόμενα ὑπὸ τῶν διαβατῶν καὶ τῶν περιοίκων, τὰ ἀπορρίμματα τὰ ριπτόμενα ἐκ τῶν διὰ ταῦτα προωρισμένων κάρρων, τὰ ἐκ τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν περιβόλων περιττώματα, πάντα ταῦτα ἀναμιγνύονται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον συντετριμμένα καὶ κονιοποιηθέντα ὑπὸ τῆς κυκλοφορίας μετὰ τῶν προϊόντων τῆς φθορᾶς τοῦ ἐδάφους καὶ μετ' αὐτῶν ἀποτελοῦσι ἓν μέσον ὀργανικὸν ζυμώσεως, περιβάλλον σήψεως, εὐνοϊκὸν διὰ τὴν καλλιέργειαν παντὸς εἴδους μικροβίου. Τὸ περιβάλλον τοῦτο ὀνομάζεται ἀναλόγως τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὑρίσκεται πηλὸς ἢ κονιορτός. Ὁ πηλὸς ἔχει σύστασιν μεταβαλλομένην ἀναλόγως τῆς ποσότητος τοῦ ὕδατος ὅπερ ἐμπεριέχει. Ἡ χημικὴ σύστασις αὐτοῦ ἐπίσης εἶνε μεταβλητή. Ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους καὶ ἐκ τῆς ἐπιστρώσεως τῶν ὁδῶν ἐξ ὧν προέρχονται τὰ μεταλλικὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ περιλαμβάνει πάντοτε μεγάλην ποσότητα ὀργανικῶν οὐσιῶν καὶ βρίθει πλῆθος βακτηριδίων παντὸς εἴδους.

Ὁ κονιορτὸς τῶν ὁδῶν εἶνε πηλὸς ἀπεξηραμμένος καὶ διῃρημένος εἰς λεπτότατα μόρια ἅτινα περιέχουσι πλῆθον παθογενῶν σπερμάτων. Ὁ ἄνεμος ὑποβοηθούμενος ὑπὸ τῆς κινήσεως τῶν ἀμαξῶν, τῶν διαβατῶν μεταφέρει τὰ μόρια ταῦτα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρὰν τὰ ἀφίνει ἐν αἰωρήσει εἰς τὸν ἀέρα, ὁπόθεν κατὰ τὸν νόμον τῆς βαρύτητος πίπτουσι ἐν καιρῷ ἠρεμίας ἢ προσκολλῶνται εἰς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα τὰ συμπίπτοντα εἰς αὐτά. Εἶνε πασιφανέστατον ὅτι πηλὸς καὶ κονιορτὸς εὑρίσκονται ἐν ἀφθονίᾳ ὁπόταν ἡ κυκλοφορία εἶνε λίαν ἔντονος καὶ αἱ ὁδοὶ μὴ καθαραί.

Ἀποτελέσματα τῆς μολύνσεως τῶν δημοσίων ὁδῶν. Ἀντιστρόφως αἱ δημόσιοι ὁδοὶ ἅπαξ μολυνθῶσι, ἐπιδρῶσι καὶ αὗται κακῶς ἐπὶ τῆς ὑγείας τῶν διαβατῶν καὶ τῶν περιοίκων εἴτε φέρουσαι εἰς αὐτοὺς τὰ παθογόνα σπέρματα ἢ παρακωλύουσαι τὸν ἀερισμὸν αὐτῶν διὰ καθαροῦ ἀέρος. Τὰ παθογόνα σπέρματα διὰ διαφόρων καὶ πολυειδῶν μέσων εἰσέρχονται εἰς τὰς οἰκίας· προσκολλῶνται εἰς τὰ ἐνδύματα τοῦ ἀνθρώπου ὡς πηλὸς ἢ κονιορτός, εἰς τὰ ὑποδήματα καὶ αὐτὸ τὸ δέρμα τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐὰν ὁ πηλὸς εἰσέρχεται διὰ τῆς θύρας, ὁ κονιορτὸς διεισδύει διὰ τῶν παραθύρων καὶ αἱ οἰκίαι τῶν συχνασμένων ὁδῶν εὑρίσκονται λίαν ἐκτεθειμέναι εἰς την εἰσέλευσιν παντὸς εἴδους μικροβίων. Οἱ κάτοικοι τῶν οἰκιῶν τούτων ὑπόκεινται καὶ εἰς ἑτέραν καταδίκην. Ἵνα ἀποφύγωσι τὸν κονιορτὸν δὲν τολμῶσι νὰ ἀνοίξωσι τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν των καὶ μένουσι οὕτω καὶ εἰς περιβάλλον κακῶς ἀνανεουμένου ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος.

Συχνότατα ὅμως τὰ παθογόνα σπέρματα τῶν ὁδῶν μεταβιβάζονται εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ ὕδατος, εἴτε τοῦ ῥέοντος τῆς βροχῆς ἐν ᾧ κυλίονται καὶ συμπαρασύρονται τὰ διάφορα μόρια τοῦ πηλοῦ εἴτε διὰ τῶν ὑπογείων ὑδάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναμιγνύονται διαπερῶντα τὰ ἀνώτερα στρώματα τοῦ ἐδάφους. Τὸν τρόπον τοῦτον τῆς μεταβιβάσεως τῶν σπερμάτων δυνάμεθα νὰ ἐμποδίσωμεν καθιστάνοντες ἀδιαπέραστον τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὁδῶν καὶ τῶν δημοσίων πλατειῶν. Αὐτὴν τὴν σπουδαιοτάτην σημασίαν ἐνέχει ἡ τέχνη τῆς ἐπιστρώσεως τῶν ὁδῶν καὶ ἡ ἐπὶ τῶν τοιούτων βάσεων διαρρύθμισις τῆς κατασκευῆς

τῶν ὑπονόμων καὶ τῶν ὑδραγωγείων τῶν πόλεων. Δυστυχῶς ἡ ἡμετέρα πόλις καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο δὲν διαφέρει τῆς μᾶλλον ὀπισθοδρομικῆς καὶ ἀρχεγόνου πόλεως· εἰς δὲ τοὺς ἄρχοντας αὐτῆς πρόκειται μεγάλα καὶ δυσχερῆ ἔργα νὰ ἐπιτελέσωσιν εἰς τὸ μέλλον. Ἂς εὐχηθῶμεν νὰ μὴ ἐπιλάθωνται αὐτῶν.

(Ἕπεται συνέχεια).

Εἰς τὸ Ἀμφιθέατρον τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὁ Σέρβος καθηγητὴς ἀξιότιμος κ. Δ. Ν. Ἀναστασίεβιτς ἀνέγνωσε πρὸ τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν σειρὰν διαλέξεων περὶ τῆς Σλαυϊκῆς φιλολογίας. Διὰ πρώτην φορὰν οἱ τρόφιμοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσουν καὶ ἐκτιμήσουν χειραγωγούμενοι ὑπὸ Σλαύου σοφοῦ τὴν πνευματικὴν παραγωγὴν τοῦ Σλαυϊκοῦ κόσμου, ὅστις σήμερον μαζὶ μὲ τὰ Λατινικὰ φῦλα ἀγωνίζεται νὰ σώσῃ τὸν Ἑλληνορωμαϊκὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τὸν γερμανομουσουλμανικὸν κίνδυνον.

Εἶναι ἀληθῶς σοβαρὰ ἡ ἔλλειψις ἕδρας τῆς σλαυϊκῆς φιλολογίας ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Πανεπιστημίῳ· διότι ὁ ἑλληνισμὸς πρὸς τὸν ἀνατολικὸν Σλαυϊκὸν κόσμον συνδέεται ὄχι μόνον θρησκευτικῶς ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ἀπὸ ἀπόψεως ἐκπολιτιστικῆς, ὁ βυζαντινὸς δὲ πολιτισμὸς περιέχων οὐκ ὀλίγα σλαυϊκὰ στοιχεῖα ἄνευ τῆς μελέτης τῆς Ἱστορίας τοῦ σλαυισμοῦ δὲν δύναται νὰ κατανοηθῇ τελείως. Ἀλλ' ἂς ἀφήσωμεν τὴν Ἱστορίαν τὴν παλαιὰν καὶ ἂς ἔλθωμεν εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχήν. Μήπως σήμερον οἱ Σλαῦοι καὶ δὴ οἱ Ρῶσσοι, οἵτινες ἀποτελοῦν τὸν κύριον παράγοντα τῆς σλαυϊκῆς ἱστορίας, δὲν τείνουν νὰ καταλάβουν ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν; Ἡ Ρωσσικὴ πνευματικὴ παραγωγὴ ἀπὸ πολλοῦ προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τῆς πεπολιτισμένης ἀνθρωπότητος, ἥτις μετὰ στοργῆς ἀποβλέπει πρὸς τὸν νέον συντελεστὴν τοῦ πολιτισμοῦ, μετὰ πολλοῦ δὲ ζήλου ἤρχισαν οἱ λόγιοι καὶ οἱ ἐπιστήμονες νὰ παρακολουθοῦν τὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ συντελεστοῦ τούτου. Ὁ Ἑλληνισμὸς πολλαχῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ μίαν στενωτέραν πρὸς τὴν Σλαυϊκὴν πνευματικὴν παραγωγὴν συνάφειαν καὶ ἀπὸ ἀπόψεως τῆς κρείττονος καὶ βαθυτέρας κατανοήσεως ποικίλων προβλημάτων τῆς ἱστορίας καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐξυπηρετήσεως τῶν ζωτικῶν του συμφερόντων. Ὁ Σέρβος σοφὸς κ. Ἀναστασίεβιτς ἐγκαινίσας μίαν τοιαύτην σειρὰν μαθημάτων ἐν τῷ ἀνωτάτῳ ἑλληνικῷ διδακτηρίῳ προσέφερε πολύτιμον ἀληθῶς ὑπηρεσίαν οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἑλληνολατινικῆς προσεγγίσεως, τὴν ὁποίαν πρέπει μετὰ προθυμίας νὰ χαιρετίσῃ πᾶς ὅστις θὰ ἐπεθύμει τὴν ἄνθησιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἑνὸς νέου πολιτισμοῦ, τοῦ ὁποίου κύριοι παράγοντες θὰ ἦσαν ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ὁ σλαυισμός.

Δ. Ν. ΑΝΑΣΤΑΣΙΕΒΙΤΣ

ΣΛΑΥΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Α΄. ΔΙΑΛΕΞΙΣ

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΣΛΑΥΙΚΗΣ ΦΥΛΗΣ (1)

Κύριοι,

Ἀπὸ τῶν μαθητῶν μου, τῶν συναδέλφων Ὑμῶν τοῦ ἐν Βελιγραδίῳ Πανεπιστημίου, εἰς οὓς ἐδίδασκον τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν καὶ Ἱστορίαν, ἐχωρίσθην ἀπὸ 20 ἤδη μηνῶν.

Φιλοξενούμενος ἐνταῦθα, ὅπως καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐκ Σερβίας πρόσφυγες, ἐπεθύμησα νὰ ἀναλάβω τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπαγγέλματός μου ἐνώπιον τῆς φοιτητικῆς νεολαίας τοῦ συμμάχου ἡμῶν ἔθνους. Ἐνόμιζον, ὅτι θὰ δυνηθῶ νὰ φανῶ ὑμῖν κατά τι ἐπιστημονικῶς ὠφέλιμος, ἀνελογίζόμην δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ περιστατικὸν ὅτι εἷς καθηγητὴς τοῦ ἐν Βελιγραδίῳ Πανεπιστημίου διδάσκει κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον, δὲν στερεῖται σημασίας. Εἶμαι λοιπὸν λίαν εὐγνώμων εἰς τὰς ἁρμοδίους ἀρχάς, ὅτι ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ ἐγκρίνωσι τὴν σχετικήν μου αἴτησιν. Ἐτιμήθην μεγάλως διὰ τοῦτο οὐχὶ μόνον ἐγὼ προσωπικῶς ἀλλὰ καὶ τὸ Σερβικὸν Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Σερβικὴ ἐπιστήμη.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀντικείμενον τῶν διαλέξεων τούτων, δὲν ἔχετε ἀνάγκην νὰ διδαχθῆτε παρ' ἐμοῦ τὰ Βυζαντινά, ὑπαρχόντων παρ' Ὑμῖν πολλῶν διασήμων Βυζαντινολόγων, γνωστῶν ἐντός τε καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, οἵτινες δικαιοῦνται περισσότερον ἐμοῦ, νὰ παραδίδωσιν Ὑμῖν τὴν ἐθνικὴν Ὑμῶν ἐπιστήμην ταύτην. Ἐγὼ δὲ δύναμαι νὰ φανῶ Ὑμῖν χρήσιμος προσπαθῶν νὰ εἰσαγάγω Ὑμᾶς εἰς μίαν ἄλλην ἐπιστήμην, ἥτις παρημελήθη ἐν Ἑλλάδι, μολονότι ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων οὔτ' ἐξ ἀπόψεως τῆς γενικῆς ἀξίας τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστήμης, οὔτ' ἐξ ἀπόψεως τοῦ συμφέροντος τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικῆς ἐπιστήμης αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν παρίσταται δεδικαιολογημένη. Ἡ ἐπιστήμη, περὶ ἧς ὁ λόγος, εἶναι ἡ Σλαυϊκὴ Φιλολογία.

Ἂς σπεύσωμεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ θέμα ἡμῶν.

Σημ. (1). Ὁ κ. Δ. Ν. Ἀναστασίεβιτς, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Βελιγραδίου ἔσχε τὴν λαμπρὰν ἰδέαν νὰ κάμῃ ἔναρξιν διαλέξεων ἐν τῷ Ἀμφιθεάτρῳ τοῦ Πανεπιστημίου ἡμῶν περὶ σλαυϊκῆς φιλολογίας. Μετά τινας διαλέξεις διέκοψε τὰς παραδόσεις αὐτοῦ, λόγῳ τῆς γενικῆς θερινῆς διακοπῆς τῶν πανεπιστημιακῶν μαθημάτων, προτιθέμενος νὰ ἐξακολουθήσῃ αὐτὰς τὸ προσεχὲς ἀκαδημαϊκὸν ἔτος.

Οἱ Σλαῦοι, καίτοι ἀνέκαθεν μία ἐκ τῶν πολυπληθεστάτων φυλῶν τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς ὁμογλώσσου ὁμάδος, ἐνεφανίσθησαν σχεδὸν τελευταῖοι τῶν Ἰνδοευρωπαίων ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς. Αἰῶνες καὶ αἰῶνες παρήρχοντο. Διάφορα Ἰνδοευρωπαϊκὰ ἔθνη, Ἰνδοί, Πέρσαι, Ἕλληνες σὺν τοῖς Μακεδόσι, Κελτοί, Ρωμαῖοι ἤκμαζον καὶ παρήκμαζον. Παρουσιάζοντο καὶ οἱ Γερμανοὶ πρωταγωνιστοῦντες μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς Ρώμης. Καὶ αὐτὰ τὰ δευτερευούσης σημασίας Ἰνδοευρωπαϊκὰ φῦλα, ὡς οἱ Ἰλλυριοί, οἱ Θρᾷκες, οἱ Ἀρμένιοι καὶ ἄλλα πολλὰ ἐπέδρων ἀπ' ἀρχαίων ἤδη χρόνων ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἱστορικοῦ κόσμου. Μόνον αἱ Σλαυϊκαὶ μᾶζαι ἐξηκολούθουν εἰσέτι τὸν ἀπομεμονωμένον αὐτῶν βίον, μὴ συμμετέχουσαι μήτε τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς πάλης, μήτε τῆς ἀναπτύξεως τοῦ διεθνοῦς πολιτισμοῦ, οὐδ' ἤκουσε κἄν τι ἡ ἱστορία περὶ αὐτῶν πλὴν τοῦ φιλοῦ ὀνόματος μέχρι τοῦ ἕκτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς μόλις ταύτης δίδουσι καὶ οἱ Σλαῦοι σημεῖόν τι ζωῆς, ἀρχόμενοι ἐπιδρομῶν κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ἀπὸ τότε δὲ καὶ μόλις καὶ ἡμεῖς μανθάνομεν περισσότερά τινα περὶ αὐτῶν παρὰ τοῦ Προκοπίου καὶ παρ' ἄλλων.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν Σλαύων ταύτην δὲν βλέπομεν παρ' αὐτοῖς δύναμιν καὶ ὁρμὴν ἀνάλογον πρὸς τὸν πληθυσμὸν αὐτῶν. Τὰ Σλαυικὰ στίφη εἰσβάλλουσιν εἰς τὸ Βυζάντιον συνήθως ὑπὸ ξένας σημαίας, πρὸ παντὸς ὑπὸ Βουλγάρους καὶ Ἄβαρας. Ἀπειράριθμα Σλαυικὰ πλήθη ἐντός τε καὶ ἐκτὸς τοῦ Βυζαντίου ὑποδουλοῦνται εὐχερῶς ὑπὸ μειονοτήτων ἀλλοφύλων, αἵτινες καὶ δὲν βραδύνουσι νὰ ἀφομοιωθῶσι πρὸς τοὺς ὑποδουλωθέντας Σλαύους. Πρῶτα μεγάλα καὶ κατακτητικὰ Σλαυϊκὰ κράτη, ἡ Ρωσσία, ἡ Βουλγαρία ἱδρύονται ὑπὸ τοιούτων ἀναλόγως ὀλιγαρίθμων ξένων ἐπιδρομέων. Καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν ἐν λόγῳ κρατῶν, πρὸς δὲ τούτοις καὶ αἱ Σλαυικαὶ λέξεις αἱ σημαίνουσαι τὸν βασιλέα καὶ τὸν ἡγεμόνα, εἶναι ξένης καταγωγῆς. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν διανοητικὸν βίον, οἱ Σλαῦοι παραλαβόντες οἱ μὲν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, οἱ δὲ ἐκ τῆς Λατινογερμανικῆς Δύσεως ὅλα τὰ κύρια στοιχεῖα τοῦ Μεσαιωνικοῦ Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ἀπὸ τῆς θρησκείας, τοῦ ἀλφαβήτου, τῆς θεολογικῆς φιλολογίας μέχρι τῆς θύραθεν παιδείας καὶ τῶν ῥυθμῶν τῆς τέχνης, ἠρκέσθησαν σχεδὸν εἰς ταῦτα καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ μέχρι τῆς νεωτάτης ἀκόμη ἐποχῆς. Πρωτότυπόν τι διεθνοῦς ἀξίας τῆς μεσαιωνικῆς Σλαυϊκῆς φιλολογίας, ῥυθμός τις νέος Σλαυικὸς εἰς τὴν μεσαιωνικὴν τέχνην, δὲν παρήχθη.

Ποῖα τὰ αἴτια τῆς τόσον παρατεταμένης ἀπουσίας τῶν Σλαύων ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς κονίστρας; Πόθεν ἡ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν παρατηρουμένη ἐσωτερική τε καὶ ἐξωτερικὴ παρ' αὐτοῖς ἀτονία, ἡ τόσον δυσανάλογος πρὸς τὸν ἀριθμόν; Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν φαινομένων τούτων, καὶ ὡς εἶδος ἐξηγήσεως αὐτῶν, ἐξεκολάφθη καὶ διεδόθη ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς ἐπιστήμης καὶ δημοσιογραφίας ἡ περὶ τῆς φύσει δῆθεν ὑποδεεστέρας ποιότητος τῆς Σλαυικῆς φυλῆς διδασκαλία, ἡ ὁποία θὰ ἔφθασε βεβαίως μέχρι καὶ τῆς ὑμετέρας ἀκοῆς. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐξήγησις τῶν ἐν λόγῳ φαινομένων ἀναιρεῖται ὑπὸ ἄλλων ἀντιθέτων ἐνδείξεων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς, καθ' ἣν βαρυσήμαντον γεγονὸς παρίσταται ἡ εἰς ὅλας τὰς κατευθύνσεις καταπληκτικὴ πρόοδος τῶν Σλαύων. Ἐξ ἄλλου, εἶναι καὶ κατ' ἀρχὴν ἀπαράδεκτον, ἱστορικὰ προβλήματα νὰ λύωνται διὰ τῆς φυσιολογίας, ἥτις ἄλλως μόλις ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ἰδίας ἑαυτῆς ἀπορίας. Ἀλλαχοῦ λοιπόν, καὶ δὴ εἰς δεδομένα τινὰ καθαρῶς ἱστορικά, ζητητέα τὰ αἴτια τῶν περιέργων ἐκείνων φαινομένων.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν ὄψιμον ἐμφάνισιν τῆς Σλαυικῆς φυλῆς ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ ὁρίζοντος, ἐξηγεῖται αὕτη ἱκανοποιητικῶς διὰ τῆς πρὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῶν Σλαύων. Οἱ Σλαῦοι ἀνέκαθεν κατῴκουν εἰς τὸν ἄξενον Εὐρωπαϊκὸν Βορρᾶν, ἀφ' ὅλων δὲ τῶν κέντρων τοῦ πολιτισμοῦ τῆς τε Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως εὑρίσκοντο ἀποπεφραγμένοι οὐχὶ μόνον διὰ τῶν δυσβάτων Καρπαθίων ὀρέων, ἀλλὰ καὶ διὰ σειρᾶς ἄλλων ἀμορφώτων λαῶν, παμπληθῶν καὶ παντοχόρων. Μεταξὺ τούτων ἰσχυρότατα καὶ πολυαριθμότατα ἦσαν τὰ διάφορα Γερμανικὰ φῦλα, πρὸ πάντων οἱ Γότθοι, οἵτινες μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πέμπτου αἰῶνος παρέμενον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Βαλκανικῇ. Θὰ ἐχρειάζετο ἄρα οἱ Σλαῦοι νὰ διασχίσωσι διὰ τῆς βίας τὸ σιδηροῦν τεῖχος τοῦτο, ἂν ἤθελον ἐνωρίτερον τοῦ ἕκτου αἰῶνος νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐθνῶν, τῶν δημιουργούντων τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου.

Ἀλλὰ τοιοῦτόν τι κατόρθωμα ὑπερέβαινε τὰς δυνάμεις τῆς πολιτικῶς εἰσέτι ἀνοργανώτου φυλῆς. Ἑπομένως, ἠναγκάσθησαν οἱ Σλαῦοι νὰ ἀναμείνωσι μέχρις ὅτου ἐπῆλθεν ἡ μεγάλη μετανάστευσις πολλῶν Γερμανικῶν φύλων, ἰδίως δὲ τῶν Γότθων, πρὸς τὰ δυτικώτερα τῆς Εὐρώπης μέρη. Μόλις καταπεσόντος ἐξ ἑαυτοῦ τοῦ μακραίωνος φραγμοῦ ἐκείνου, ἐχύθησαν οἱ Σλαῦοι πρὸς τὰς ἑστίας τοῦ Ἑλληνορωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἀρχόμενοι ταυτοχρόνως καὶ τῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ σταδιοδρομίας αὐτῶν.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν μετὰ ταῦτα παρατηρουμένην ἀβουλίαν τῶν Σλαυικῶν ὄγκων πιθανῶς ἀποδοτέα αὕτη εἰς τὸ ἀνέκαθεν παρὰ τοῖς Σλαύοις ἐπικρατοῦν δημοκρατικὸν σύστημα, εἰς τὴν πρωτογενῆ φυλετικὴν διάσπασιν, πάλιν δηλονότι οὐχὶ εἰς ἔμφυτόν τι ἐλάττωμα καὶ μειονέκτημα τοῦ Σλαύου αὐτοῦ καθ' ἑαυτόν, ἀλλ' εἰς ἱστορικῶς δεδομένον καὶ βαθύρριζον καθεστώς. Μήπως δὲν βλέπομεν ἔτι καὶ νῦν τὸ παμπάλαιον ἐκεῖνο καθεστώς, καὶ πόσον δεινῶς παρακωλύει πᾶσαν τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐνέργειαν ἑκάστου οἱασδήποτε φύσεως Σλαυικοῦ ἱδρύματος; Νὰ τὸ ἐπαναλάβωμεν ὅμως, τοῦτο δὲν ἀνήκει εἰς φυλετικήν τινα ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ Σλαυικοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν διάπλασιν τῶν ἀτόμων ὑπὸ τοῦ παναρχαίου ἐκείνου συστήματος.

Διερωτᾶται ἐν τέλει, διατί μεταφυτευθέντος τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ μεταξὺ τῶν Σλαύων, οὐδένα ἔφερεν οὗτος μέγα καὶ παγκοσμίου σημασίας καρπὸν ἐπὶ τοῦ νέου καὶ παρθένου ἐδάφους κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ὡς αἴτια τῆς ἀκαρπίας ταύτης θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν πολλὰ περιστατικά, ἱστορικὰ μάλιστα καὶ ταῦτα. Ἀλλὰ παύομεν πλέον αἰτιολογοῦντες. Ὅτι καὶ εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον ἐλάχιστα πταίει ἡ φύσις τῶν Σλαύων, ἀποδεικνύει περιτράνως ὁ νῦν παρὰ τοῖς Σλαύοις πολιτισμός.

Πράγματι, οἱ Σλαῦοι τοσούτῳ καταπληκτικῶς ηὐξήθησαν κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν καὶ πολιτικῶς καὶ ὑλικῶς καὶ διανοητικῶς, ὥστε νὰ καταστῇ ἡ Σλαυικὴ φυλή, ἰδίως ἀπὸ τοῦ παρελθόντος δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ὁμοῦ μετὰ

τῶν ἄλλων δύο μεγάλων καὶ πρεσβυτέρων Ἰνδευρωπαϊκῶν φυλῶν, τῆς Λατινικῆς δηλαδὴ καὶ Γερμανικῆς, ὁ τρίτος σπουδαιότατος παράγων τοῦ καθ' ἡμᾶς εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ πολισμοῦ δηλαδή, ὁ ὁποῖος ἐπικρατεῖ οὐχὶ μόνον ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, ἀλλ' ὡσαύτως ἀνὰ πλεῖστα ἄλλα μέρη τοῦ τε παλαιοῦ καὶ τοῦ Νέου Κόσμου, πρὸ παντὸς ἀνὰ τὴν Ἀμερικήν, ἅτινα μέρη, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην θεωρούμενα, ἐμφανίζονται ὡς κολοσσιαῖαί τινες ἀποικίαι τῆς Εὐρώπης.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐπεβλήθησαν οἱ Σλαῦοι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῆς ὑπερόχου τέχνης αὐτῶν. Ὅτε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἤδη μεταφράσθησαν αἱ πρῶται συλλογαὶ δημοτικῶν ᾀσμάτων τῶν Σέρβων, μεταφρασθέντων τεμαχίων τινῶν καὶ εἰς ξένας γλώσσας, ἔκθαμβοι οἱ πολιτισμένοι λαοὶ ἐθαύμασαν τὴν μεγαλοπρεπῆ ποίησιν ταύτην, ἥτις μόνον δύναται νὰ συγκριθῇ μετὰ τῶν ἀρχαίων Ὁμηρικῶν ἐπῶν.

Ὀλίγον ὕστερον ἄλλη ἔκπληξις, αὕτη δὲ ἐκ μέρους τῶν ἐν Βορρᾷ Σλαύων, τῶν Ρώσσων δηλαδή. Ἐκεῖθεν ἀνέτειλε μία πλειὰς μεγαλοφυῶν μυθιστοριογράφων καὶ ποιητῶν, ὁ Πούσκιν, ὁ Λιερμόντοφ, ὁ Γκόγκολ, ὁ Τουργένιεφ, ὁ Ντοστογιέφσκυ, ὁ Τόλστοϊ καὶ ἄλλοι πολλοί, οἵτινες καθ' ὅλον τὸν ΧΙΧον αἰῶνα καὶ μέχρι τοῦδε εἰσέτι, ἐξακολουθοῦσι κυριαρχοῦντες τοῦ παγκοσμίου φιλολογικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τῶν ὁποίων τὰ μεγαλόπνοα λογοτεχνικὰ ἔργα βαθυτάτην ἐξήσκησαν τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ διανοητικοῦ βίου ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος.

Μετὰ τῶν Ρώσσων καὶ οἱ Πολωνοί, τὸ εὐγενέστερον καὶ ἱπποτικώτατον τῶν Σλαυικῶν ἐθνῶν, ἐχορήγησαν μαργαρίτας τινὰς μεγίστης ἀξίας εἰς τὴν παγκόσμιον λογοτεχνίαν.

Ἐξ' ἄλλου, ἡ Σλαυικὴ μουσική, οἱ Σλαυικοὶ χοροί, ἰδίως τῶν Πολωνῶν πάλιν καὶ τῶν Ρώσσων, κατέλαβον θέσιν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἰταλικῆς καὶ τῆς Γερμανικῆς μουσικῆς καὶ τῶν χορῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Οἱ μουσουργοὶ Σοπέν, Τσαϊκόφσκην, ἀνήκουσιν ἤδη οὐχὶ μόνον εἰς τὴν Σλαυικήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διεθνῆ μουσικήν. Οὐδ' ὑπάρχει αἴθουσα χορῶν εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ὅπου δὲν χορεύεται παραδείγματος χάριν ὁ Πολωνικὸς χορὸς «Μαζούρκα».

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς καλὰς τέχνας ἀνεπτύσσετο ῥαγδαίως καὶ ἡ Σλαυικὴ ἐπιστήμη, ἂν δὲ αὕτη δὲν ἰσοσταθμεῖ εἰσέτι πρὸς τὴν ἐπιστήμην τῶν πρεσβυτέρων μεγάλων φυλῶν τῆς Δύσεως, πάντως ὅμως εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ Σλαυικὴ φυλὴ κατέστη καὶ ἐπιστημονικῶς μία τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τοῦ κόσμου. Ἤδη ὁ πρὸ τῆς ΧΙΧης ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας Πολωνὸς ἀστρονόμος Κοπέρνικος δικαιοῦται νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν ἐκλεκτῶν ἐκείνων νόων, οἵτινες ἵστανται ὑπὲρ τοὺς αἰῶνας. Ἀστὴρ πρώτου μεγέθους ὑπῆρξε καὶ ὁ ἐπίσης πρὸ τῆς ΧΙΧης ἑκατονταετηρίδος δράσας Σέρβος φυσικὸς Ρουγιέρος Μπόσκοβιτς. Τὰ ὀνόματα ταῦτα συνδέονται ἀχωρίστως μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς νεωτέρας περὶ τὴν φύσιν ἐπιστήμης. Κατὰ δὲ τὸν ΧΙΧον αἰῶνα ἐδημιούργησεν ἐποχὴν εἰς τὴν ἐπιστήμην ὁ μεγαλοφυὴς Ρῶσσος χημικὸς Μεντελιέφ, ὅστις δι' ὑπολογισμῶν τινων τῆς θεωρίας τῶν ἀτόμων ἀνεκάλυψεν ἐκ τῶν προτέρων τὴν ὕπαρξιν ἀγνώστων τινῶν ἕως τότε χημικῶν στοιχείων, εὑρεθέντων κατόπιν πραγματικῶς. Ἄλλως δὲ πλῆθος Σλαύων λογίων διεθνοῦς σημασίας τε καὶ φήμης, μαθηματικῶν, γλωσσολόγων, ἱστοριογράφων, φιλολόγων, νομικῶν, καὶ ἄλλων εἰδικῶν, συνεισφέρουσι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἄφθονα καὶ σπουδαιότατα πορίσματα ἐπιστημονικῆς ἐργασίας εἰς τὸ κοινὸν θησαυρὸν τῶν γνώσεων τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποβαίνῃ ἀδύνατον πλέον εἰς τὴν διεθνῆ ἐπιστήμην, νὰ στερῆται τῆς μετὰ τῆς Σλαυικῆς ἐπιστήμης κοινωνίας.

Τελευταίως καὶ ὁ ὑλικὸς πολιτισμὸς τῶν Σλαύων ἐπραγματοποίησε σημαντικὰς προόδους, ἀποκτῶν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ, ἐπεκτεινόμενος δὲ καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Σλαυικῶν ἐθνῶν ἵστανται ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν οἱ Τζέχοι, τὸ πρακτικώτατον πάντων τῶν Σλαυικῶν φύλων. Ἡ βιομηχανία αὐτῶν ἀνεφώθη εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ συναγωνίζωνται ἀποτελεσματικῶς μετὰ τῆς ἐν Αὐστρίᾳ Γερμανικῆς βιομηχανίας, εἴδη δὲ πολλὰ τῶν Τζέχων ἐξάγονται εἰς τε τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν.

Εἰς ἐπίτευξιν ὅλης αὐτῆς τῆς γιγαντιαίας ὑλικῆς τε καὶ διανοητικῆς προόδου συνετέλεσε παρὰ τῆς Σλαύοις κυριώτατα ἡ γενικὴ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀφύπνισις τοῦ ἐθνικοῦ καὶ πολιτικοῦ αὐτῶν συναισθήματος, ὅπερ τρόπῳ τινὶ μαγικῷ ἐξήγειρε καὶ ἠλέκτρισε συμπάσας τὰς ἐπὶ αἰῶνας λανθανούσας δυνάμεις τῆς εὐφυοῦς φυλῆς. Πρὸς τὸ παρὸν ἔχουσιν οἱ Σλαῦοι τέσσαρα κράτη αὐτοτελῆ, τὴν μεγάλην Ρωσσίαν καὶ τὰ τρία Βαλκανικά. Τὰ δὲ περισσότερα Σλαυικὰ φῦλα, οἱ Πολωνοί, οἱ Τσέχοι, οἱ Σλοβάκοι, οἱ Κροᾶται, οἱ Σόρμποι, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἀξιόλογα μέλη τῶν νῦν ἐλευθέρων φύλων, πολλαὶ δηλαδὴ δεκάδες ἑκατομμυρίων, διατελοῦμεν εἰσέτι ὑπὸ τὴν ἀπ' αἰώνων συνεχιζομένην ξένην κυριαρχίαν, Ἀλλὰ καλλιεργοῦσι καὶ ταῦτα τὰ φῦλα ζωηρῶς τὰ ἐθνικὰ αὐτῶν ἰδεώδη. Ἂν ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας κατώρθωσαν οἱ Σλαῦοι, νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τὸν Σλαυϊκὸν πολιτισμὸν μίαν παγκόσμιον θέσιν, μέλλον τι ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν βέλτιον ἴσως ἀπολύσῃ νέας ἀκόμη ψυχικὰς δυνάμεις τῆς φυλῆς, ἥτις μακρὰν εἰσέτι ἀπέχει τῆς ἀκμῆς αὐτῆς. Ἐπὶ πλέον τὴν μέλλουσαν ἀκμὴν ἐκείνην τῶν Σλαύων φαντάζονται τινὲς ὡς περίοδόν τινα Σλαυϊκῆς πνευματικῆς ἡγεμονίας, ὅπως καὶ ἄλλαι τινὲς πρεσβύτεραι Ἰνδευρωπαϊκαὶ φυλαὶ εἶχον καὶ ἔχουσι τοιαύτας περιόδους πολλάκις δὲ λέγεται, ὅτι ἡ Σλαυϊκὴ φυλὴ εἶναι φυλὴ τοῦ μέλλοντος.

Ἡ καταπληκτικὴ κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν ἀνάπτυξις τῶν Σλαύων δὲν ἐβράδυνε νὰ παραγάγῃ ζωηρὸν καὶ ὁλονὲν αὐξάνον γενικὸν ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τὴν περὶ τῶν Σλαύων ἐπιστήμην. Γερμανοί, Γάλλοι, Ἄγγλοι λόγιοι ἤρξαντο νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὴν «Σλαυιστικήν». Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἐπιστήμη αὕτη ἐγένετο παραδεκτὴ καὶ εἰς τὰ πανεπιστήμια πολλῶν μεγάλων ἐπιστημονικῶν κέντρων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ὅπου ἱδρύθησαν δι' αὐτὴν εἰδικαὶ ἕδραι. Ἐπὶ παραδείγματι ὑπάρχουν ἤδη τοιαῦται ἕδραι ἐν Γαλλίᾳ εἰς τοὺς Παρισίους, ἐν Γερμανίᾳ εἰς τὴν Λειψίαν εἰς τὸ Βερολῖνον καὶ εἰς τὸ Μόναχον. Εἰς αὐτὰς ἔχομεν μάλιστα νὰ προσθέσωμεν καὶ ἃς ἐν πανεπιστημίοις τῆς Αὐστρίας ἕδρας. Συνυπολογιζομένων δὲ καὶ τῶν ἐν ταῖς Σλαυϊκαῖς χώραις καὶ ἐπικρατείαις πανεπιστημίων, παρουσιάζεται ἤδη σημαν-

τικός ἀριθμὸς ἑδρῶν ὅπου καλλιεργεῖται ἡ ἐπιστήμη αὐτή. Φυσικῷ τῷ λόγῳ ἡ προσοχὴ τῶν ξένων ἐπιστημονικῶν κύκλων ἐστράφη κυρίως πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν τεχνολογίαν τῶν Σλαύων. Τελευταίως ἡ διδαχὴ τῶν Σλαυϊκῶν γλωσσῶν, πρὸ παντὸς τῆς Ρωσσικῆς, ἥτις ὁμιλεῖται ἀνὰ πελωρίας ἐκτάσεις τῆς ὑδρογείου, εἰσήχθη καὶ εἰς ξένα τινα σχολεῖα μὴ ἐπιστημονικοῦ, ἀλλὰ πρακτικοῦ χαρακτῆρος.

Ἀλλ' εἰς οὐδενὸς ἄλλου ξένου λαοῦ τὴν ἐπιστήμην ἐπιβάλλεται τοσοῦτον ἐπιτακτικὴ ἡ διατήρησις στενοτάτης ἐπαφῆς μετὰ τῆς περὶ τῶν Σλαύων ἐπιστήμης, ὅσον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην. Διότι δὲν ἀπαιτεῖ τοῦτο μόνον ἡ προλεχθεῖσα παγκόσμιος ἀξία τοῦ συγχρόνου Σλαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ πρὸς τούτῳ καὶ συνεχεῖς καὶ παλλαπλαῖ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Σλαύων δοσοληψίαι κατὰ τὸ παρελθόν, ὡς καὶ σπουδαῖα τοῦ μέλλοντος ζητήματα.

Καθὼς ἤδη ὑπεδείξαμεν, ὁ ἱστορικὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ Παλαιᾶς καὶ Νέας Ρώμης κατώρθωσε σὺν τῷ χρόνῳ νὰ διασπάσῃ τὴν προϊστορικὴν Σλαυϊκὴν ἑνότητα, διαιρέσας τοὺς Σλαύους εἰς δύο μεγάλα στρατόπεδα, ὧν τὸ μὲν ἐν προσηνατολίσθη εἰς τὴν Παλαιάν, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τὴν Νέαν Ρώμην, τὴν Κωνσταντινούπολιν δηλαδή. Διηρέθη οὕτως οὐχὶ μόνον τὸ σύνολον τῶν Σλαύων, ἀλλὰ καὶ ἔθνη τινὰ Σλαυϊκὰ ἀρχικῶς ἑνιαῖα ἐδιχοτομήθησαν, τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως ὑπερισχυσάσης δυστυχῶς τοῦ πρωτογενοῦς φυλετισμοῦ.

Ἡ Νέα Ρώμη ὅμως ἐπέτυχε νὰ προσελκύσῃ πολλῷ μεῖζον μέρος τῶν Σλαύων. Καὶ πρῶτον μὲν ἤδη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ἀπέκτησεν αὐτὴ πλείστους ἐκ τῶν προγόνων τῶν σημερινῶν Βαλκανικῶν Νοτιοσλαύων, οἵτινες, καθὼς προείπομεν, ἀπὸ τοῦ ἕκτου ἤδη καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος εἶχον μετοικήσει ἐκ τοῦ Βορρᾶ εἰς τὴν Βαλκανικήν. Μετ' ὀλίγον δὲ κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου αἰῶνος — προσεχώρουν εἰς τὴν Νέαν Ρώμην καὶ οἱ πολλῷ πολυπληθέστεροι Ἀνατολικοὶ Σλαῦοι, τουτέστιν οἱ σημερινοὶ Ρῶσσοι. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἐφ' ἑξῆς λαμβάνουσι χώραν ἀδιάκοποι καὶ παντοίου εἴδους ἀλληλεπιδράσεις καὶ ἀλληλουχίαι μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ τῶν ἐν λόγῳ Σλαυϊκῶν φύλων, συνδέεται οὕτως εἰπεῖν καὶ βαθύτατα ἀλληλεπηρεάζεται ἡ τύχη τῶν δύο φυλῶν, ὁμοίως καθὼς ἐν τῇ Δύσει συνεδέθη καὶ ἀλληλεπηρεάσθη ἡ τύχη τῆς Λατινικῆς καὶ τῆς Γερμανικῆς φυλῆς. Πράγματι, ἡ εἰκὼν τῆς Ἀνατολῆς ὡμοίαζε κατὰ πολὺ τὴν εἰκόνα τῆς Δύσεως. Ὅ,τι ἐν τῇ Δύσει ἦσαν δι' ἀλλήλους οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ Γερμανοί, τὸ αὐτὸ σχεδὸν ἐγένοντο οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σλαῦοι πρὸς ἀλλήλους ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Βεβαίως, ἦτο φυσικώτατον οἱ Ἕλληνες νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους Σλαύους ἀσυγκρίτως πλείονα καὶ σπουδαιότερα πράγματα ἀφ' ὅσων παρέλαβον παρ' αὐτῶν. Διότι ἐπρόκειτο περὶ συναλλαγῆς μεταξὺ λαοῦ κεκτημένου ἀπ' ἀρχαίων ἤδη χρόνων τὴν μεγαλοπρεπεστάτην παιδείαν τοῦ κόσμου καὶ μιγάδων τελείως ἀμορφώτων.

Καὶ πρῶτον μὲν μετέδωκαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰ ἐν λόγῳ Σλαυϊκὰ φῦλα τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν θρησκείαν, ἥτις ἀντικατέστησε τὴν πρὸ τούτου παρ' ἐκείνοις ἐπικρατοῦσαν πρωτογενῆ Ἰνδοευρωπαϊκὴν πολυθεΐαν. Προσέτι οἱ Ἕλληνες, διὰ τῶν μεγάλων Θεσσαλονικέων ἀδελφῶν Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, Ἑλλήνων τὴν καταγωγήν, τῶν ἀκμασάντων κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, καὶ ὀρθῶς ἐπονομασθέντων πρώτων διδασκάλων τῶν Σλαύων, ἔσπειραν παρὰ τοῖς Ὀρθοδόξοις Σλαύοις τὴν πρώτην σπορὰν τῆς Σλαυϊκῆς Φιλολογίας εἰς Σλαυικὴν γλῶσσαν. Διότι οἱ δύο ἐκεῖνοι γλωσσομαθεῖς Θεσσαλονικεῖς ἀδελφοὶ ἐφεῦρον καὶ ἐκόμισαν τοῖς Σλαύοις τὴν πρώτην Σλαυϊκὴν ἀλφάβητον· ἐκεῖνοι ἐξέλεξαν μεταξὺ ποικίλων Σλαυικῶν διαλέκτων τὴν πρώτην Σλαυϊκὴν φιλολογικὴν διάλεκτον, ἥτις σὺν τῷ χρόνῳ διεδόθη εἰς ὅλα τὰ Ὀρθόδοξα Σλαυϊκὰ φῦλα· ἐκεῖνοι μετέφρασαν εἰς τὴν διάλεκτον ταύτην τὰ πρῶτα Σλαυϊκὰ βιβλία, λειτουργικὰ μάλιστα, καὶ ἐνεχείρισαν αὐτὰ τοῖς Σλαύοις. Τὰ δὲ γράμματα τῶν Ὀρθοδόξων Σλαύων ἐξακολουθοῦσι καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα στενῶς ἐξαρτώμενα ἐκ τῶν Βυζαντινῶν.

Πᾶς τις ἐννοεῖ, ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται, οὐχὶ περὶ πραγμάτων δευτερευούσης σημασίας, ἀλλὰ περὶ αὐτῶν τούτων τῶν ἀκρογωνιαίων λίθων ἑκάστου πολιτισμοῦ.

Πλὴν τούτων ὅμως ἔχομεν καὶ πλεῖστα ἄλλα ἴχνη βαθυτάτης Ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν Ὀρθοδόξων Σλαύων. Ἡ διοργάνωσις τῶν Ὀρθοδόξων Σλαυικῶν κρατῶν τοῦ μεσαίωνος ἦτο ἐν πολλοῖς σημείοις ἁπλῆ ἀναπαράστασις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἀπὸ τῶν γραπτῶν νόμων μέχρι ἐπισήμων τίτλων. Ἡ ἀρχιτεκτονική, αἱ πρακτικαὶ τέχναι τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ἐμιμήθησαν τὰ Βυζαντινὰ παραδείγματα. Ἡ Σλαυικὴ γλῶσσα ἐδανείσθη πλῆθος Ἑλληνικῶν λέξεων καὶ τρόπων ἐκφράσεως.

Καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ἀντιστρόφως, καὶ οἱ Σλαῦοι μετέσχον σπουδαίως τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἀπὸ τῶν ἀρχαίων τοῦ μεσαίωνος μέχρι καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν. Ἂν δὲ δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀνταποδώσωσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν πράγματα ἐπίσης πολύτιμα ὡς τὰ παραληφθέντα δῶρα, πάντως ὅμως αἱ ἐπιδράσεις αὐτῶν ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξαν σημαντικώταται ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν. Δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι καθ' ὅσον ξένοι λαοὶ ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος καὶ ἑξῆς ἐπηρέασαν τὸν ἑλληνικὸν βίον, οἱ Σλαῦοι κατέχουσι μεταξὺ αὐτῶν πιθανῶς τὴν πρώτην θέσιν. Καὶ εἶναι μὲν φυσικώτατον τοῦτο. Διότι οὐδεμία ἄλλη ξένη φυλὴ συνέζησεν ἐπὶ τοσοῦτον μακρὸν χρόνον ἐν ἐγγυτάτῃ γειτονίᾳ καὶ διαρκεῖ συνεχεστάτῃ ἐπαφῇ μετὰ τῶν Ἑλλήνων, οὐδὲν ἄλλο ξένον ἔθνος εἰσέδυσε τοσοῦτον βαθέως εἰς αὐτὰς τὰς ἑστίας τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅσον Σλαυικά τινα φῦλα.

Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι, οἱ Σλαῦοι βαθέως παρεμπλέκονται εἰς ὅλην τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἐπολέμει, συνεβιβάζετο καὶ συνεμάχει μετ' αὐτῶν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ Ρωσσία παρενέβαινε διπλωματικῶς τε καὶ διὰ πολέμων εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀποτίνουσα τὸ παλαιὸν πρὸς τὸ Βυζάντιον αὐτῆς χρέος. Καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ πρόσφατα βαρυσήμαντα γεγονότα ἐν τῇ Βαλκανικῇ ἐμφανίζονται οἱ Σλαῦοι συνεργαζόμενοι ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἁπλῶς εἰπεῖν, αἱ δύο φυλαὶ συμμετέχουσιν ὡς κύριοι παράγοντες εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ αἰωνίου Ἀνατολικοῦ ζητήματος.

Ἀλλὰ καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους κλάδους, πλὴν τῆς πολιτικῆς, ἐκφαίνεται ἡ συνεχὴς καὶ μακραίων παρεμβολὴ

τῶν Σλαύων εἰς τὴν ἑλληνικὴν ζωήν. Τὸ λεξικὸν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης συμπεριλαμβάνει καὶ πλεῖστα Σλαυικὰ συστατικά. Τὰ ἑλληνικὰ λογογραφικὰ ἐπίσης. Διάφορα γεωγραφικὰ ὀνόματα τῶν ἑλληνικῶν μερῶν εἶναι Σλαυικῆς προελεύσεως. Ὅσον δ' ἀφορᾷ ἐπὶ τέλους τὸ ἀνθρωπολογικὸν ζήτημα, δὲν θ' ἀκολουθήσωμεν βεβαίως τὸν διαβόητον Φαλλμεράϊρ, τὸν ἰσχυρισθέντα ὅτι οἱ Νεοέλληνες τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι δῆθεν, ἢ ἐξελληνισθέντες Σλαῦοι, εἰς τὰς φλέβας τῶν ὁποίων οὐδεμία πλέον σώζεται σταγὼν ἀρχαίου καὶ γνησίου ἑλληνικοῦ αἵματος. Ἡ πολυθρύλητος καὶ ὑπερβολικὴ θεωρία αὕτη ἀπεδείχθη ἐκ τῶν πραγμάτων ἀστήρικτος. Πάντως ὅμως οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι καὶ αἵματα, καθὼς καὶ τὰ πνεύματα καὶ ἡ ψυχὴ τῶν δύο φυλῶν, συνεμίχθησαν προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπὶ πολύ, πρὸ παντὸς εἰς τόπους τινὰς ὡρισμένους. Καὶ πρόκειται μὲν περὶ τοῦ ἐν τοῖς Βαλκανίοις ἑλληνισμοῦ. Ἀλλὰ μὴ λησμονήσωμεν καὶ τὰς ἀναριθμήτους ἑλληνικὰς κοινότητας, τὰς ἀνέκαθεν διασπαρείσας ἀνὰ τὰ Σλαυικὰ μέρη, ἀκμαζούσας δὲ κατὰ τὸ παρελθόν, ἐν μέρει δὲ ἔτι καὶ νῦν.

Ἐννοεῖται, ὅτι τὸ ἱστορικῶς ἀλληλένδετον τῶν δύο φυλῶν, οἱ στενώτατοι μεταξὺ αὐτῶν παντοειδεῖς δεσμοὶ οἱ ἐπ' αἰῶνας ἐξακολουθοῦντες, συνεπάγονται καὶ μεγίστην ἐξάρτησιν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Σλαυικῆς ἐπιστήμης ἐξ ἀλλήλων. Ἑκατέρα τῶν δύο ἐπιστημῶν ἀναγκάζεται εἰς ἕκαστον βῆμα νὰ καλῇ ἐπίκουρον τὴν ἄλλην, χάριν διασαφηνίσεως τῶν ἰδίων ἑαυτῆς προβλημάτων. Οὐχὶ μόνον ἑλληνικαὶ πηγαὶ παρέχουσιν ἄφθονον ὑλικὸν περὶ τῶν Σλαύων, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ τὰς Σλαυικὰς πηγὰς ὡς πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Δὲν πρόκειται μάλιστα μόνον περὶ μεσαιωνικῶν κειμένων, ἀλλὰ καὶ περὶ νεωτέρων, ἐπὶ παραδείγματι περὶ διπλωματικῶν ἀρχείων τῶν Σλαυικῶν κρατῶν.

Οἱ Σλαῦοι πρὸ καιροῦ ἤδη ἀντελήφθησαν τὸ ἀλληλένδετον τοῦτο τῶν δύο ἐπιστημῶν, ὥστε καὶ μελετῶνται τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, καὶ δὴ οὐχὶ μόνον τὰ ἀρχαῖα, ἀλλὰ καὶ τὰ μεταγενέστερα, εἰς περισσότερα τοῦ ἑνὸς Σλαυικὰ κέντρα, καὶ ὑπὸ περισσοτέρων τοῦ ἑνὸς εἰδικῶν Σλαύων. Οἱ Ἕλληνες ὅμως διστάζουσιν εἰσέτι νὰ ἀκολουθήσωσι τὸ παράδειγμα τοῦτο τῶν Σλαύων. Ὅσα γίνονται μέχρι τοῦδε ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν ἐν Ἑλλάδι, εἶναι πλέον ἢ ἀνεπαρκῆ. Μεταξὺ τόσων περιδόξων Ἑλλήνων λογίων οὐδεὶς ὑπάρχει εἰσέτι εἰδικὸς Σλαυολόγος. Ἡ εἰς παντοίου εἴδους ἐπιστημονικὰ βοηθήματα τοσοῦτον πλουσία Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῶν Ἀθηνῶν ἐλάχιστα περιλαμβάνει Σλαυικὰ βιβλία. Εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἑλλάδος οὐδὲ κἂν μία γλῶσσα Σλαυικὴ παραδίδεται, καίτοι διὰ τοῦ πανεπιστημιακοῦ νόμου ἔχει συμπεριληφθῆ καὶ ἡ διδασκαλία Σλαυικῆς γλώσσης εἰς τὰ διδακτέα μαθήματα τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς.

Θὰ συμφωνήσητε μετ' ἐμοῦ, ὅτι ἡ ἔλλειψις αὕτη εἶναι ἐπιζήμιος πρὸ παντὸς διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην. Ἀνάγκη λοιπὸν ἐπιστημονικὴ παρίσταται νὰ ἐπιδοθῇ τοὐλάχιστον εἷς πρὸς τὸ παρὸν ἐκ τῆς φιλομαθοῦς ἑλληνικῆς φοιτητικῆς νεολαίας εἰς τὴν Σλαυικὴν ἐπιστήμην. Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι καὶ τὸ Κράτος θὰ ἦτο πρόθυμον νὰ παράσχῃ εἰς τοιοῦτόν τινα φιλομαθῆ νέον τὰς ἐπὶ τούτῳ ἀπαιτουμένας εὐκολίας. Διότι ὁ μέλλων ἐκεῖνος Ἕλλην Σλαυολόγος θὰ εἰργάζετο οὐχὶ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΝ

Η ΘΥΣΙΑ

—Μὴ ὀρέ!

Ὁ Γιάννης Γούναρης ἔβγαλε στὸν ὕπνο του σπαραχτικὴ κραυγή. Καὶ σύγκαιρα ἐπήδησε ὀρθὸς μὲ τὰ μαλλιὰ σηκωμένα, τὸ πρόσωπο χλωμό, ἅδραξε τὸ γιαταγάνι κ' ἔριξε φονικὸ βλέμμα γύρω, ζητώντας νὰ χτυπήσῃ ἐπίβουλο ἐχτρό. Μὰ τὸ θαμπὸ φῶς τοῦ λύχνου ἔδειξε τὰ πάντα ἥσυχα μέσα στὴ σκηνή. Τὸ πανὶ κατέβαινε τεντωμένο, σφιχτοδεμένο στὴ γῆ καὶ μόλις ἐτάραζε ἀπὸ τὰ σφοδρὰ λαχτίσματα τοῦ ἀνέμου. Οἱ σύντροφοί του ὀχτωδέκα Γκέκηδες, ὅλοι κοιμόντουσαν βαθειά, τυλιγμένοι στὶς φλοκάτες καὶ δίπλα τ' ἅρματά τους, γιαταγάνια γυριστὰ καὶ καριοφύλλια μακρύτατα· χαρμπιὰ κι ἀρμάτια καὶ πιστόλες· ἄλλα φλωροκαπνισμένα κι ἄλλα φτωχικά, ἔμοιαζαν τοὺς δράκοντες, ποὺ συντροφεύουν ἄγρυπνοι τὸν ὕπνο τοῦ βασιλόπουλου. Ὁ Γούναρης ἐστάθηκε ἀκίνητος. Συνῆρθε ἡ ψυχὴ μὰ ἡ σάρκα ἐσπαρτάριζε ἀκόμη κι' ἡ καρδιὰ χτυποῦσε δυνατὰ καὶ τὸ μεδούλι τῶν κοκκάλων ἦταν παγωμένο ἀπὸ τ' ὄνειρο.

Ὁ Γιάννης Γούναρης ἀπὸ χρόνια ἐδούλευε στὸ σπίτι τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη. Ἦταν κυνηγός του. Στὰ Γιάννινα ἐπλούτιζε συχνὰ τὸ τραπέζι τοῦ Πασᾶ μὲ τὸ κρέας τοῦ ἀγριογούρουνου καὶ τ' ἀλαφιοῦ, μὲ τ' ἀβρὰ στηθούρια τῶν παπιῶν καὶ τῶν κοτσύφων. Καὶ τώρα μέσα στοῦ στρατοπέδου τὴν ἀνήμερη ζωή, τὸν ἔτρεφε μὲ λαγοὺς κι' ἀγριοπούλια, ὅσα δὲν ἐδίωξε μακρυὰ τοῦ πολέμου ἡ ταραχὴ καὶ τῶν ἁρμάτων ὁ σάλαγος. Μὰ ὁ τοῦρκος γιὰ νὰ τὸν ἔχῃ πιστόν του δουλευτὴ μέσα στὴν τόση ἀπιστιὰ τῶν ῥαγιάδων, ἐκράτησε στὴν Ἄρτα τὴ γυναῖκα καὶ τὰ τρία του παιδιά. Ἡ γραμματαλλαγὴ δὲν ἦταν δύσκολη. Τὸ πολεμικὸ ἀσκέρι, κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴν Ἤπειρο στὸ Μεσολόγγι, σὰν γοργοπόταμο ἐσάρωσε μπροστά του κάθε ταμποῦρι ἐπαναστατικό. Τὰ πρωτάτα ἔφυγαν εἴτε ἀκολούθησαν ἀπελπισμένα τὸν καταχτητή· τὰ χωριὰ κάηκανε· ὅσοι ἀντισταθήκαν ἔπεσαν νεκροί· ὅσοι δειλοὶ ἐχώθηκαν στοῦ δάσου τὶς κρυψῶνες, καὶ τῶν θεριῶν τὶς μονιές. Τώρα καταλυσμένο κατακαμπίς, ἔχει ἀμπόδιστα τὶς τροφὲς καὶ τὰ πολεμοφόδια καὶ τὴ γραμματαλλαγὴ του ἀπὸ πάνω. Καὶ ὁ κυνηγὸς εἶνε ἥσυχος.

Ὅμως τὸ ἐπαναστατημένο χῶμα δὲ βγάζει μόνον ἄνθη καὶ καρπούς. Τὸ αἷμα τῶν ἀντρείων ποὺ ῥουφᾷ δὲν τὸ κρατεῖ ἐγωϊστὴς στὰ σπλάγχνα του, μὰ τ' ἀποῤῥίχνει πυρινὸ σὲ νέα σώματα. Λίγος καιρὸς ἐπέρασε—μῆνες τρεῖς—καὶ νέοι ἀπόστολοι κηρύττουν τὴν ἀνάσταση καὶ ἀντρειεύουν τοὺς δειλούς. Οἱ Χασαπαῖοι γυρίζουν στὸ Ξηρόμερο ἐκδικητὲς καὶ προστάτες. Κρατεῖ τὸ Βάλτο ὁ Μπλεσσάδας σὰν ἄγγελος πυρφόρος τὴν πύλη τοῦ Παραδείσου. Τῆς Ρούμελης τὸ χῶμα ἀναταράζεται πάλι ἀπὸ τοὺς διαβόλους τοῦ μύθου καὶ δὲν ἀφίνει τὸ Σουλτάνο νὰ κοιμηθῇ ξένοιαστος. Ὄχι τροφὲς καὶ πολεμοφόδια δὲν κατεβαίνουν πιά, μὰ οὔτε πουλὶ μαντατοφόρο στὸ στρατόπεδο. Ἀπελπισία κι' ἀνο-

χὴ δέρνει παντοῦ. Πλημμύρες καὶ χιονόνερα· πεῖνα καὶ γύμνια καὶ κακομοιριά· ἀρρώστιες χιλίων εἰδῶν βασανίζουν τὸ δόλιο ἀσκέρι. Μὰ τοῦ Γούναρη τὴν ψυχὴ μιὰ τὴν δέρνει ἀνοχή, ἡ ἔλλειψη εἰδήσεων. Πῶς νὰ βρίσκεται ἡ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά του; εἶνε γερά, εἶνε ἄρρωστα; Ζοῦν ἀκόμη ἢ τὰ θέρισε τῆς ἀρρώστιας ἡ λύσσα ἢ τὰ σκότωσε τῶν ἀλλοθρήσκων τὸ μῖσος; Ὕπνο δὲν ἔχει στὰ ματόφυλλα, δὲν ἔχει γαλήνη στὴν καρδιά. Νυχτόημερα τὸν τυραννᾶ ἡ ἀβεβαιότης. Ἀπόψε, μόλις ἔγυρε στὸ ἀχερόστρωμά του ὄνειρο κακὸ ἦρθε νὰ τοῦ φαρμακώση τὴ ζωή. Εἶδε γυναῖκα καὶ παιδιὰ σὲ χαρᾶς τραπέζι. Τρῶνε καὶ πίνουν, γελοῦν καὶ χαχανίζουν ἀσυλλόγιστα. Χρυσοΰφαντα ἔχουν τὰ φορέματα, λαμπρὰ τὰ μάτια, ροδοκόκκινα καὶ δροσερὰ σὰν τὴν αὐγὴ τὰ μάγουλά τους. Τοῦ ἄμοιρου πατέρα ἡ καρδιὰ εὐφραίνεται στὸ πλάνο θέαμα. Ὑποφέρει ὅ,τι ὑποφέρει αὐτός· ἂς ζοῦν τοὐλάχιστον εὐτυχισμένα τὰ μικρά του! Μὰ ἐκεῖ, κοντὰ στὸ τραπέζι, φτερωτὸς δράκοντας προβαίνει ἀπὸ τὴ γωνιά. Τὰ ὀρθόνοιχτα μάτια του ὀλέθριες τινάζουν σπίθες· τὸ χρυσοπράσινο δέρμα του μαγνητίζει· τὸ στόμα του χάσκει μέγα νὰ καταπιῇ τὸ ἄπειρο. Σέρνεται στὸ πάτωμα ἐπίβουλο· κουλουριάζεται διστακτικό· μακραίνει κι ἄξαφνα σηκώνεται ὀλόρθο καὶ χύνεται στὰ παιδιά! Ὁ νοικοκύρης θέλει νὰ φωνάξῃ μὰ δὲν μπορεῖ. Παράλυτα ἔχει τὰ γόνατα, τὰ χέρια, τὴ λαλιά. Ὅμως στὸν ἄφευκτο κίνδυνο ρίχνει δυνατὴ κραυγὴ σὰν κεραυνὸ ἀπὸ τὰ στέρνα του·

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ

Τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ἐπεσκέφθησαν τὴν Α. Σεβασμιότητα τὸν Μητροπολίτην αἱ Α. Α. Ἐξοχότητες ὁ πρίγκηψ Ὀρπελιάνη, μικροβιολόγος καὶ ὁ κ. Λεβὶ Βικτώροβιτς Γολοπώφ, γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, καὶ συνωμίλησαν ἐπ' ἀρκετὸν περὶ τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τοῦ τόπου. Ἰδιαιτέρως ἐγένετο λόγος περὶ τῆς ἀξιοθρηνήτου καταστάσεως τῶν προσφύγων, ἐτονίσθη δὲ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὑπὸ τῆς Α. Σεβασμιότητος ἡ ἀνάγκη τῆς ἱδρύσεως νοσοκομείου πρὸς περίθαλψιν αὐτῶν. Ἤδη εὑρισκόμεθα εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ ἀναγγείλωμεν ὅτι, καθ' ἃ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Α. Σεβασμιότητα ὁ ἐξοχώτατος στρατηγὸς κ. Σβάρτζ ἱδρύονται ὅσονούπω δύο νοσοκομεῖα εἰς τὴν περιφέρειαν Τζεβιζλὶκ-Χαμψίκιοϊ χάριν τῶν προσφύγων. Οὕτω διὰ τῶν διαβημάτων καὶ ἐνεργειῶν τῆς Α. Σεβασμιότητος καὶ χάρις εἰς τὴν προθυμίαν καὶ τῶν ἄλλων μὲν ἁρμοδίων ἰδίᾳ ὅμως τοῦ ἐξοχωτάτου στρατηγοῦ κ. Σβάρτζ, ὅστις πάντοτε ἔδειξεν ἀβρόφρονα εὐμένειαν καὶ προθυμίαν εἰς κάθε ὑπόθεσιν ἀφορῶσαν εἰς τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν ἀπελευθερωθέντων κατοίκων, οἱ δυστυχεῖς πρόσφυγες θὰ εὕρουν παρηγορίαν καὶ σωτηρίαν εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, τὰ ὁποῖα ἡ Σεβαστὴ Κυβέρνησις χάριν αὐτῶν ἱδρύει.

— Τὴν Α. Σεβασμιότητα ἐπεσκέφθη ὁμοίως καὶ ἡ Α. Ἐξοχότης ὁ βοηθὸς ἐν τῇ διοικήσει τοῦ ἐξοχ. στρατηγοῦ κ' Σβάρτζ πρίγκηψ Μικελάτσε.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΡΓΥΡΟΠΟΛΙΤΩΝ

Ἡ Α. Σ. ὁ Μητροπολίτης καλέσας πρὸ ἡμερῶν τοὺς προκρίτους τῶν ἐνταῦθα παρεπιδημούντων Ἀργυροπολιτῶν συνέστησεν αὐτοῖς ὅπως καταρτίσωσιν ἐπιτροπήν, ἥτις νὰ φροντίζῃ περὶ τοῦ ἐφοδιασμοῦ τῶν ἐν Ἀργυρουπόλει ὁμογενῶν εἰς εἴδη τῆς πρώτης ἀνάγκης. Ἡ ἐπιτροπὴ ἤδη ἐσχηματίσθη καὶ ἐπελάβετο μετὰ ζήλου τοῦ ἔργου αὐτῆς. Καλὸν θὰ ἦτο, ἐὰν καὶ ἄλλαι παρόμοιαι ἐπιτροπαὶ κατηρτίζοντο καὶ διὰ τὰς ἄλλας περιφερείας τὰς ἐσχάτως καταληφθείσας ὑπὸ τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΤΑΞΕΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΕΝΤΥΠΩΣΕΩΝ

Τὴν ἀκριβῆ καὶ ὡραίαν μετάφρασιν τῶν **ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων** τοῦ καθηγητοῦ κ. Σοκολώφ, ἣν κατεχωρίσαμεν ἤδη ἐν τοῖς ***Κομνηνοῖς***, ἐφιλοτέχνησεν ὁ εὔελπις νέος κ. Γεώργιος Μακρίδης· συγχαίρομεν αὐτῷ διὰ τὴν ἀρτίαν του μόρφωσιν καὶ τὴν σπανίαν μεταφραστικήν του ἱκανότητα.

ΚΗΡΥΞΕΙΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἡ Ρουμανία τὴν 14 Αὐγούστου ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας, ταχθεῖσα παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως. Ὁ Γερμανικὸς ὅμιλος πλήρης ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ ἀντικηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρουμανίας ὑπερασπίζων τὴν πανταχόθεν προσβαλλομένην γηραιὰν Αὐστρίαν. Τὰ λατινικὰ φῦλα ἀντιλαμβανόμενα πλέον ὅτι ὁ παρὼν πόλεμος εἶναι κατὰ βάθος ἀγὼν μεταξὺ δύο πολιτισμῶν, τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ καὶ τοῦ Γερμανομουσουλμανικοῦ καὶ συναισθανόμενα τὸν σοβαρὸν κίνδυνον ὃν διατρέχουσι, προσχωροῦσι τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο (Ἰταλία, Πορτογαλλία, Ρουμανία) εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Συνεννοήσεως μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ καταθέσουν τὰ ὅπλα πρὶν ἢ πατάξουν τὴν γερμανικὴν ἀλαζονείαν καὶ περιορίσουν τὰς ὑπερφιάλους βλέψεις της καὶ ἐξασφαλίσουν τὴν ἐλευθερίαν τῶν λαῶν καὶ τὴν ἡσυχίαν τοῦ κόσμου. Ὁ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Γερμανῶν συνασπισμὸς προσπαθεῖ δι' ἐπιδεικτικῶν κινημάτων νὰ πείσῃ τὸν κόσμον ὅτι μένει ἀπτόητος πρὸ τῆς κατ' αὐτοῦ ἐξεγέρσεως τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καμμία ἀμφιβολία ὅτι ἐπὶ τέλους αἱ βλέψεις καὶ αἱ ἐλπίδες, εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὁποίων κατηνάλωσεν ὁ γερμανικὸς μιλιταρισμὸς τὴν ἀξιοθαύμαστον ζωτικότητα ἑνὸς μεγάλου λαοῦ, θὰ ἀποδειχθοῦν σαθραὶ καὶ φροῦδαι, καὶ ὁ κόσμος θὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ ἕνα ἀπαίσιον ἐφιάλτην, ὅστις δὲν τὸν ἄφινε νὰ ἀσχολεῖται εἰς τὰ ἔργα τοῦ ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ.

Дозволено цензурой

Ἔτος Α.' *Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ 17 Σεπτεμβρίου 1916* *Ἀριθμ. 11*

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὅς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὅς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ

ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

Σεπτεμ.	17	Ἀνατολὴ	5—56	Δύσις	5—43
» »	20	» »	6—00	» »	5—40
» »	23	» »	6— 8	» »	5—33
» »	26	» »	6— 9	» »	5—28
» »	29	» »	6—14	» »	6—21

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΑΙΣΘΗΜΑ
ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Μετὰ πολλῆς τῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας παρακολουθοῦμεν τὴν παρὰ τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ ὁλονὲν ἐπιτεινομένην θρησκευτικὴν ἀδιαφορίαν τεκμηριοῦσαν χαλάρωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, μέλλουσαν δὲ νὰ ἐπιφέρῃ βαθμηδὸν πλήρη ἠθικὴν ἔκλυσιν καὶ παραλυσίαν καὶ ῥαγδαίαν τὴν ἐθνικὴν καταστροφήν. Τὰ αἴτια τοῦ θλιβεροῦ τούτου φαινομένου εἶνε πολλά· ἓν δὲ τῶν πολλῶν αἰτίων εἶνε καὶ ἡ παρὰ πολλοῖς ἐπικράτησις σκεπτικῶν καὶ ὑλιστικῶν θεωριῶν καὶ ἡ ἔξωθεν ὑπεισελθοῦσα παρ' ἐνίοις ἰδέα περὶ ἀνατροπῆς τῆς θρησκείας ὡς ἐπιβλαβοῦς καὶ ἀντικαταστάσεως αὐτῆς διὰ τῆς ἐπιστήμης ὁπότε καὶ μόνον θὰ προκόψῃ ἡ κοινωνία. Τὴν ἀναίρεσιν τῶν κοινοτρόπων τούτων θεωριῶν καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς χρησιμότητος τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος διὰ τὴν πρόοδον κοινωνίας καὶ λαῶν θὰ ἐπιχειρήσωμεν ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ οὐχὶ διὰ θεολογικῶν ἢ μεταφυσικῶν θεωριῶν, διότι τοιαύτας δὲν παραδέχονται οἱ θιασῶται τοῦ Λόγου καὶ τῆς ἐπιστήμης ἀλλὰ διὰ τῆς ἱστορίας οὕτως, ὥστε πᾶν ὅ,τι θὰ λεχθῇ νὰ εἶνε σύμφωνον πρὸς τὰ πράγματα.

Ἡ ἀνθρωπίνη δηλονότι κοινωνία ἀποτελοῦσα ἕν τι σῶμα ὀργανικὸν χρήζει πρὸς ἰδίαν αὐτῆς ὕπαρξιν καὶ συντήρησιν νόμων κοινῶν ἐπὶ ποινῇ βαρυτάτων δεινῶν. Πρέπει δὲ οἱ νόμοι οὗτοι νὰ εἶνε οἱ αὐτοὶ εἴτε δι' ὅλην τὴν κοινωνίαν εἴτε τοὐλάχιστον διὰ μίαν τάξιν αὐτῆς· οὐδὲ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἡ κοινωνία, ἂν ἕκαστος εἶχε δι' ἑαυτὸν ἰδιαίτερον καὶ διάφορον κώδικα νόμων. Ἡ Ἱστορία καὶ ἡ καθ' ἡμέραν πεῖρα μαρτυροῦσιν, ὅτι ὅλως τὸ ὁμοιόμορφον τοῦτο εἶνε ἀπαραίτητον, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἢ ὑπάρχον νὰ διατηρηθῇ ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ ὅτι οὐ μόνον συντηροῦνται

αἱ κοινωνίαι διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ἀλλὰ καὶ μεγαλουργοῦσιν, ἐκεῖνοι δὲ οἱ λαοὶ ἀνεδείχθησαν μεγάλοι καὶ ἰσχυροί, παρ' οἷς τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἦτο ἀκμαῖον, ζωηρὸν καὶ ἐνεργόν.

Τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἐκδηλώσεις εἶνε ὁ μῦθος, ἡ θρησκεία καὶ τὸ ἰδεῶδες. Καὶ **μῦθος** μὲν εἶνε πᾶν ὅ,τι δὲν εἶνε ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένον ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸ **ἀληθές**, ἤτοι τὸ πραγματικὸν καὶ ἀποδεδειγμένον ἱστορικῶς· **ἰδεῶδες** δὲ εἶνε πᾶσα ἠθικὴ ἢ κοινωνικὴ ἰδέα, πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ὁποίας τείνει ἢ πρέπει νὰ τείνῃ ὁ ἄνθρωπος· τοιαῦτα ἰδεώδη π. χ. εἶνε ἡ Ἐλευθερία, ἡ Ἰσότης, ἡ Δικαιοσύνη, ἡ Φιλανθρωπία, ἡ Ἀλληλεγγύη, ἡ Πρόοδος, ἡ Πατρίς, τὸ Ἔθνος. Καὶ ἡ μὲν πλήρης ἐφαρμογὴ τοῦ ἰδεώδους εἶνε ἀνθρωπίνως ἀδύνατος διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀτέλειαν· πρέπει ὅμως ἐν μέρει τοὐλάχιστον νὰ εἶνε τὸ ἰδεῶδες ἐφαρμόσιμον· ἄλλως ἐὰν τοῦτο δὲν πραγματοποιεῖται οὐδὲ ἐν μέρει καταντᾷ **οὐτοπία**· οὕτω π. χ. οὐτοπία εἶνε ἡ ὕπαρξις κοινωνίας τοιαύτης, οἵαν ποθεῖ αὐτὴν ὁ Τολστόη, ὅπου νὰ ἐπικρατῇ πλήρης ἰσότης καὶ ἀσκητισμός, οἱ δὲ ἄνθρωποι στρέφοντες ὀπίσω τὸν τροχὸν τῆς ἱστορίας νὰ ἀποζῶσι μόνον ἀπὸ τῆς γεωργίας. Ὅ,τι δὲ καθιστᾷ τὸ ἰδεῶδες οὐτοπίαν εἶνε, ὅτι εἰς τὴν θέσιν πραγματικῶν ἀνθρώπων τίθενται ἄνθρωποι φαντασιώδεις, διότι ἡ ἰδεώδης κατάστασις τὴν ὁποίαν ὀνειρεύεται ἡ οὐτοπία μόνον εἰς ἠθικῶς τελείους ἀνθρώπους δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ. Τοιοῦτον δὲ ὂν καὶ τοιαύτας ἔχον τὰς ἐκδηλώσεις τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα παρορμᾷ τοὺς ἀνθρώπους εἰς κοινὴν δρᾶσιν καὶ ἐνέργειαν καὶ ἐμπνέει εἰς αὐτοὺς τὸν ἐνθουσιασμόν, ὅστις εἰς οὐδὲν λογιζόμενος καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου παρασύρει αὐτὸν εἰς πράξεις, καθ' ἃς αἰσθανόμενος ἑαυτὸν ὁ ἄνθρωπος ὡς ὄργανον ὑπερτέρας τινὸς δυνάμεως, ὑποτάσσει τὴν ἰδίαν θέλησιν εἰς τὴν θέλησιν τῆς δυνάμεως ταύτης, διαπράττει δὲ ἔργα τὰ ὁποῖα μετὰ ψυχροῦ λογισμοῦ δὲν θὰ ἠδύνατο οὐδὲ νὰ φαντασθῇ. Πόσον δὲ σπουδαῖον εἶνε τὸ αἴσθημα τῆς πίστεως εἰς μῦθον ἢ θρησκείαν ἢ εἴς τι ἰδεῶδες πρὸς πρόοδον καὶ εὐδοκίμησιν παντὸς ἔθνους, μαρτυροῦσι πλεῖστα ὅσα παραδείγματα τῆς Ἱστορίας.

Οὕτω οἱ Ρωμαῖοι ἐν καιρῷ σοβαρῶν κινδύνων, ἐπιδημιῶν ἢ πολέμων, παρέθετον εἰς τοὺς θεοὺς lectisternim, ἤτοι πανδαισίαν. Ὡς μαρτυρεῖ ὁ ἱστορικὸς Τῖτος Λύβιος (12,10) μετὰ τὴν ἧτταν, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν οἱ Ρωμαῖοι παρὰ τὴν Τρανσιμένην, παρέθεσαν πανδαισίαν εἰς τοὺς δώδεκα Μεγάλους Θεούς, πιστεύοντες, ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου ἐξησφάλιζον τὴν προστασίαν τῶν θεῶν. Ὁ μῦθος οὗτος καθ' ἑαυτὸν εἶνε γελοῖος καὶ γελοῖα πάντως θὰ ἦσαν τὰ ὁμοιώματα τῶν θεῶν παρακαθημένων εἰς τὴν τράπεζαν χωρὶς μηδὲν τῶν παρισταμένων νὰ δύνανται νὰ φάγωσι· ἂν ἦν τὸ πρᾶγμα ἔχει ἄλλως· ὁ μῦθος τῆς **πανδαισίας** συνεπλήρου ἕτερον μῦθον σπουδαιότερον, τὸν μῦθον, ὅστις ἐνέπνεεν εἰς τοὺς Ρωμαίους τὴν πίστιν, ὅτι ἡ πόλις των ἀπήλαυε τῆς προστασίας τῶν θεῶν. Τέλος δὲ καὶ ὁ μῦθος οὗτος ἦτο ἐκδήλωσις αἰσθήματος φλογερᾶς πίστεως τῶν Ρωμαίων εἰς τὰς τύχας καὶ τὸ κράτος τῆς Ῥώμης. Καὶ ὅτε βραδύτερον ἐσβέσθη πᾶσα πίστις εἰς τὸ Πάνθεον, ἡ πίστις εἰς τὸ ἰδεῶδες τοῦ μεγαλείου τῆς Ῥώμης ἦτο ἡ κυρία δύναμις, ἡ συγκρατοῦσα τὴν ἑνότητα τῆς Ἰταλίας.

Ὁ Σκιπίων πρὶν ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Νέας Καρχηδόνος ὑπεσχέθη εἰς τοὺς στρατιώτας του τὴν βοήθειαν τοῦ Ποσειδῶνος. Διδαχθεὶς τὸ φαινόμενον τῆς παλιρροίας καὶ ἀμπώτιδος, τὸ ὁποῖον οἱ στρατιῶται ἠγνόουν, ἀναμένει τὴν στιγμὴν τῆς ἀμπώτιδος καὶ διατάσσει τοὺς στρατιώτας νὰ ὁρμήσουν εἰς τὸ ἕλος, τὸ ὁποῖον ἐχώριζεν αὐτοὺς ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως· οἱ στρατιῶται ὑπακούουν καὶ θαυμάζουσι βλέποντες, ὅτι ἀποσύρεται τὸ ὕδωρ· εἶνε πεπεισμένοι περὶ τῆς ἐπεμβάσεως καὶ βοηθείας τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπὶ τῇ πίστει ταύτῃ τελοῦσι θαύματα ἀνδρείας καὶ κυριεύουν τὴν πόλιν.

Οὐδεὶς βεβαίως πιστεύει σήμερον εἰς τὴν ὕπαρξιν τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς· πλὴν ἡ Ἀθηνᾶ ὑπῆρχεν εἰς τὰ αἰσθήματα τῶν Ἀθηναίων τὰ ὁποῖα ἐξεδηλοῦντο διὰ τῆς πίστεως, ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ κατῴκει τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὑπερήσπιζε τὴν πόλιν, οὖσαν διὰ τοῦτο ἀπόρθητον· ἐπὶ τῇ πίστει δὲ ταύτῃ οἱ Ἀθηναῖοι ἐμάχοντο ἡρωϊκώτατα κατὰ παντοίων ἐχθρῶν.

Ἂν δὲ ἡ εἰς μύθους πίστις τοσοῦτον χρήσιμος ἀπέβη εἰς τοὺς ἀρχαίους λαοὺς πολλῷ χρησιμωτέρα ἀποδείκνυται ἡ πίστις εἰς τὴν θρησκείαν, καὶ δὴ εἰς τὴν κατ' ἐξοχὴν θρησκείαν τοῦ πολιτισμοῦ, τὸν χριστιανισμόν. Ἡ πίστις εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς μάρτυρας τὸ ἡρωϊκὸν ἐκεῖνο θάρρος καὶ τὴν καρτερίαν, μεθ' ἧς ὑφίσταντο τὰς δεινὰς τοῦ μαρτυρίου βασάνους «φέροντες τὰ παρόντα γενναίως χαίροντες τοῖς ἐλπιζομένοις·» τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ πίστις τοῦ μάρτυρος εἰς τὸν Χριστόν, ὥστε ἐνῷ μία λέξις ἢ καὶ ἓν νεῦμα ἀρνήσεως τοῦ Χριστοῦ ἤρκει νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν βασάνων, ὅμως οὗτος τῆς ἀπαλλαγῆς προέκρινε τὸν θάνατον. Ὁμοία πίστις ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας τὸν ἡρωϊσμόν, μεθ' οὗ ἐπὶ πέντε σχεδὸν αἰῶνας ἠγωνίσθησαν κατὰ τῆς μαύρης τυραννίας.

Ἐν γένει ψυχικὴ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου εἶνε νὰ ἐξέρχηται τοῦ κύκλου τῆς πραγματικότητος καὶ νὰ πετᾷ εἰς σφαίρας ἀγνώστους· διὰ τοῦτο ἀπαραίτητος ὑπάρχει δι' αὐτοὺς ἡ θρησκεία, ἡ ἱκανοποιοῦσα τὰ αἰσθήματά των· πᾶσα δὲ ἀπόπειρα πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς θρησκείας διὰ τῆς ἐπιστήμης εἶνε παράλογος

τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ τὸ ἄγνωστον περιστοιχίζει ἡμᾶς, ὅ,τι δὲ γινώσκομεν ἐπιστημονικῶς εἶνε νησύδριον ἐν μέσῳ ἀπεράντου ὠκεανοῦ· καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἔχουσι δίκαιον οἱ ὁμιλοῦντες περὶ «χρεωκοπίας τῆς ἐπιστήμης», ἂν μάλιστα ὑπὸ τοῦτο ἐννοηθῇ, ὅτι ἐκείνη ἡ ἐπιστήμη ἐχρεωκόπησεν, ἡ ὁποία ἐξῆλθε τοῦ ἐδάφους τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς λογικῆς, θελήσασα νὰ ἱκανοποιήσῃ αἰσθηματικὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου· διότι δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν παρὰ τῆς ἐπιστήμης ὅ,τι αὕτη ἀδυνατεῖ νὰ δώσῃ, δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν ἔρωτα παρὰ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ σοφίαν ἐκ τῆς Ἀφροδίτης.

Ἀλλ' ὅ,τι κυρίως ἐξαίρει τὴν χρησιμότητα τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἐκδηλουμένου ὡς θρησκείας καὶ οὐχὶ ὡς δεισιδαιμονίας εἶνε, ὅτι ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα βαίνει καὶ τὸ ἠθικὸν καὶ τὸ πατριωτικὸν αἴσθημα καὶ ἀκμάζουσι μὲν ταῦτα, ὅταν καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα εἶνε θαλερόν, μαραίνονται δὲ καὶ καταπίπτουσιν, ὅταν καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα διατελῇ ἐν μαρασμῷ καὶ καταπτώσει, καὶ τοῦτο ὄχι διότι ἴσως ταῦτα εἶνε συνέπειαι τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ἀλλὰ διότι ὑπάρχει ἀμοιβαία αὐτῶν ἐπίδρασις· πάντα τὰ αἰσθήματα ταῦτα ἔχουν τὴν αὐτὴν κοινὴν αἰτίαν καὶ εἶνε κλάδοι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κορμοῦ. Οὕτω ἐὰν παραβάλωμεν τοὺς ἀκμαῖον ἔχοντας τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα Ἀθηναίους τοῦ Μαραθῶνος (490 π. Χ.) πρὸς τοὺς πεπτωκὸς ἔχοντας αὐτὸ Ἀθηναίους τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀντιγόνου καὶ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ (290 π. Χ.) θὰ εὕρωμεν μεγίστην διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἡρώων Ἀθηναίων, τῶν ἀρνηθέντων «γῆν καὶ ὕδωρ» εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Δαρείου καὶ γενναίως ἔπειτα ἀγωνισθέντων κατὰ τοῦ Περσικοῦ στόλου ἐν Σαλαμῖνι, καὶ τῶν Ἀθηναίων οἱ ὁποῖοι ἀνάνδρως εἷρπον πρὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, εὐτελῶς λείχοντες τὴν ῥαπίζουσαν αὐτοὺς χεῖρα καὶ ἀνακηρύττοντες τοὺς τυράννους Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν καὶ τὸν Ἀντίγονον θεοὺς Σωτῆρας.

Ὅσα ἐλέχθησαν εἶνε ἱκανὰ νὰ πείσουν περὶ τῆς χρησιμότητος τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος· καὶ ὅπως οὐδεὶς σήμερον σώφρων φιλόσοφος ἢ ἐπιστήμων θεωρεῖ τὸν ὑλισμὸν ὡς ἀλήθειαν ἐπιστημονικήν, οὕτω οὐδεὶς ὑπάρχει σοβαρὸς ἐπιστήμων, ὅστις δὲν θεωρεῖ τὴν πίστιν εἰς μίαν θεότητα καὶ εἰς τὰ ἰδεώδη ὡς θρησκευτικὴν ἀνάγκην γενικὴν καὶ ἀπαραίτητον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς εἶνε γενικὴ καὶ ἡ αἰσθητικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάγκη. Πᾶσα δὲ ἀπόπειρα πρὸς κατάπνιξιν τῆς θρησκευτικῆς ταύτης ἀνάγκης τοῦ ἀνθρώπου ἐναυάγησεν· ἀπέτυχον δὲ καὶ ὅσοι ἔξοχοι κατὰ τὰ ἄλλα ἄνδρες ἐπειράθησαν νὰ δώσουν εἰς τὰ θρησκευτικὰ ἢ ἠθικὰ αἰσθήματα ὡρισμένην τινὰ κατεύθυνσιν ἐπ' ἀγαθῷ κοινωνικῆς τινος τάξεως ἢ ἔθνους. Οὕτω ὁ πολὺς Βίσμαρκ θελήσας νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐξασθένησιν τῶν αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα κρατύνουν τὸ καθολικὸν καὶ τὸ σοσιαλιστικὸν κόμμα ἐν Γερμανίᾳ, ἐνόμισεν ὅτι τὰ κατάλληλα πρὸς τοῦτο μέτρα εἶνε ὁ ἀγὼν τῆς πολιτείας κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Kultur Kampf, καὶ τὰ αὐστηρὰ κατὰ τῶν σοσιαλιστῶν μέτρα. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀγῶνος τούτου ὑπῆρξαν ἐνάντια τῶν προσδοκηθέντων· τὸ καθολικὸν κόμμα ἐπεκράτησεν ἐν τῇ Γερμανικῇ Βουλῇ, τὸ δὲ σοσιαλιστικὸν ηὔξησε καὶ ἐκραατιώθη· ἐν Γαλλίᾳ παρετηρήθη ὅτι ὁ καθολικὸς κλῆρος κατακτᾷ ἔδαφος ὁσάκις πιέζεται ἢ καταδιώκεται· Τὸ δ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν αἰσθημάτων τῆς ὑγιοῦς μερίδος τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, καὶ ὅσον περισσότερον πιέζεται καὶ καταδιώκεται, ἄλλο τόσον ἀναζωπυροῦνται τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἐθνικὰ αἰσθήματα καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ μυθολογικοῦ Ἀνταίου, ἀνορθοῦται ἑκάστοτε πλήρης σθένους καὶ ῥώμης ψυχῆς.

Κατὰ ταῦτα καὶ ὅσοι **νεοφώτιστοι** ἀντὶ νὰ διαδίδουν εἰς τὸν λαὸν τὴν θρησκείαν τοῦ Λόγου καὶ νὰ παραπλανοῦν τοὺς νέους εἰς τὸν ὑλισμὸν καλὸν θὰ ἦτο νὰ γίνουν ἀληθινὰ **φωτισμένοι** καὶ νὰ πολεμοῦν μὲν πᾶσαν δεισιδαιμονίαν, νὰ ἐμπνέουν δὲ εἰς τὴν νεολαίαν εὐγενῆ ἰδεώδη καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὸ καλλίκαρπον δένδρον τῆς θρησκείας, συντελοῦντες εἰς τὴν ἔξαρσιν αὐτῆς. Τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν μέχρι τοῦ Σωκράτους, τῆς Ῥώμης μέχρι τοῦ Σύλλα, τοῦ Βυζαντίου μέχρι τοῦ ἐννάτου καὶ δεκάτου αἰῶνος ὠφείλετο εἰς τοῦτο, ὅτι οἱ διάφοροι πολιτικοὶ ἄνδρες ἐφαρμόζοντες τὴν πολιτικὴν τῶν πραγμάτων ἐφρόντιζον νὰ καλλιεργοῦν παρὰ τῷ λαῷ τὴν θρησκείαν καὶ νὰ ἐμπνέουν εἰς αὐτοὺς ἀνάλογα ἰδεώδη, ὧν ἄνευ οὐδὲν ἔθνος δύναται νὰ ζήσῃ οὐδὲ νὰ μεγαλουργήσῃ, ἀλλὰ φθίνει καὶ μαραίνεται καὶ πίπτει.

† Ὁ Τραπεζούντιος Χρύσανθος

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ἐναισίμου διατριβῆς „Τραπεζουντίας διαλέκτου„, τὸ δεύτερον μέρος, Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

Ἀποκροῦμαι· παθητικὸν τοῦ ἀποκρόνω (ἀπὸ—κρύος=ψῦχος)· ἀντὶ ἀποκρυόνω—ἀποκρυοῦμαι· τὸ υ (=ι) ἐξέπεσεν, ὅπως καὶ ἐν τῷ δάκρον (δάκρυον), ἄγρος (ἄγριος) καὶ ἐν ἄλλοις· σημαίνει δὲ κυριολεκτικῶς μὲν ἀποψύχομαι «ἐπεκρῶθεν τὸ φαγείν», ἐν τῷ δημώδει «ἐκρύωσι τὸ φαγητὸν»=ἐψύγη τὸ ἔδεσμα μεταφορικῶς δὲ=φροντίζω περί τινος ἔλασσον ἢ πρό-

τερον, ἀμελέστερον ἔχω πρός τι, ὀλιγωρῶ τινος, οὐ πάνυ πρόθυμός εἰμι· ἄλλως «ἐκρύωσεν ἡ καρδία μ'» τὸ ἀντίθετον ἐδήλωσεν ὁ Σοφοκλῆς διὰ τοῦ «θερμὴν ἐπὶ ψυχροῖσι καρδίαν ἔχεις» (Ἀντ. 88). Ἡ ἐν τῷ Τραπεζουντίῳ ἀποκρυοῦμαι μεταφορᾶ καὶ ἐν τῷ παρ' Ἀριστοτέλει ἀποψύχεσθαι πρός τι, Γερμανιστὶ kalt, gleicguellig gegen Etwas werden μετὰ τοιαύτης μεταφορᾶς καὶ τὸ τῶν Λατίνων refrigescere.

Ἀπογριζεύω· (ἀπὸ—ἐκ—ρίζα)· τὸ ἁπλοῦν γριζεύω δηλοῖ σκάπτων εἰς βάθος ἱκανὸν χέρσον γῆν ἐκβάλλω τὰς ἐνούσας τῶν δένδρων ῥίζας καὶ εἰς ἀγρὸν μεταποιῶ αὐτήν· τοῦτο δηλοῦσι καὶ τὰ παράγωγα γρίζεμαν (τὸ γριζεύειν), γριζέα (ὁ γριζευ'εἰς τοπος)· τοῦτο φαίνεται ἀντὶ τοῦ γριζεία, ἀλλ' οὔτε ἡ σημασία προσφυής, οὔτε ἡ συστολὴ τῆς διφθόγγου ει μετὰ λόγου. ἐμοὶ δοκεῖ ὅτι ἡ λέξις ἐσχημάτισται διὰ τῆς καταλήξεως εα τῆς τόπου δηλωτικῆς, ὡς ἐν τῷ ὁμαλέα (ὁμαλὸς τόπος), παραποταμέα (παραποτάμιος τόπος)· ἡ κατάληξις δ' αὕτη ἐστὶν αὐτὴ αὕτη ἡ ία τρέψασα τὸ ι εἰς ε· ἦν δ' ἐπιθετικὴ τὸ πρῶτον, εἶτα παραλείψει τοῦ οὐσιαστικοῦ ἐγένετο οὐσιαστικοῦ δηλωτική. παραποταμία χώρα, παραποταμία, παραποταμέα· κατὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁμαλία—ὁμαλέα· τὸ ἀπογριζεύω μεταφορικῶς δηλοῖ συντρίβω τοὺς κλάδους τῶν δένδρων καὶ ὡς τούτους, οὕτω καὶ ἄνθρωπόν τινα διὰ πληγῶν ἢ δι' ἀρῶν καταστρέφω (κατασυντρίβω), ὅθεν καὶ συνημμένον ἀεὶ τῷ καταροῦμαι (καταρῶμαι) καὶ κτυπῶ (πλήττω, παίω, πατάσσω)· «καταροῦμαι καὶ ἀπογριζεύω σε», «κτυπῶ καὶ ἀπογριζεύω σε».

Ἀτόσον. τοσοῦτον. Φράσις «ἀτόσον καλὸν νὰ ἐλέπ', ὅσον θὰ ἐπορῇ νὰ ἐφτειάσῃ ατο»· λέγεται ὑπὸ τῶν μὴ πιστευόντων ὅτι τις ἐκτελέσει τι· ὁμοίως καὶ παρὰ Τούρκοις «ἔκαταρ χαῒρ γκιορτὴν»· ἀλλ' οὐκ οἶμαι ἡμᾶς παρὰ τῶν Τούρκων τὴν φράσιν παρειληφέναι, ἐπεὶ καὶ Ὅμηρος ταῖς αὐταῖς που λέξεσι ταὐτὸ εἴρηκεν «αἲ γὰρ δὴ τοσσοῦτον ὀνήσιος ἀντιάσειεν, ὡς οὗτός ποτε τοῦτο δυνήσεται ἐντανύσασθαι» (Ὀδ. 21, 403). Τοῦ ἀτόσον τὸ ἐν ἀρχῇ α προθετικὸν ὑπολάβοι ἄν τις· ἐμοὶ οὐ δοκεῖ τοῦτο· ἀλλ' ἐπιφώνημά τι δεικτικὸν τῆς Τουρκικῆς γλώσσης, ha ἀπαγγελλόμενον καὶ ταῖς δεικτικαῖς ἀντωνυμίαις καὶ τοῖς ἐπιρρήμασι συναπτόμενον πρὸς ἐπίτασιν τῆς δείξεως, οἷον, ha•pu (ἀ οὗτος, ἀοῦτος), ha purda (ἀ ἐδῶ, ἀδῶ καὶ ὁμοιώσει τοῦ ω πρὸς τὸ α ἀδᾶ)· ha o (ἀ ἐκεῖνος, ἀκεῖνος), ha orda (ἀ ἐκεῖ, ἀκεῖ)· οὕτω καὶ ἀτόσον (ἀ τόσον).

Ἀχαστός. Ἐκ τοῦ α τοῦ ἐπιτακτικοῦ, ἢ προθετικοῦ, καὶ χάσκω· σημαίνει δὲ ἀνοικτὸς ἐπὶ καρπῶν (σύκων, ῥοιῶν, πεπόνων)· σημαίνει δὲ καὶ βλακώδης, ὧν γνώρισμα καὶ τὸ ὅτι κεχηνὸς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ στόμα ἔχουσι· τὸν τοιοῦτον δ' ἡ δημώδης χάχαν καλεῖ, ἐκ τοῦ χάσκω καὶ τοῦτο πεπλασμένον· παρ' ἀρχαίοις εὕρηται ἡ λέξις χαστός, ἐξ ἧς κατὰ Passow καὶ τὸ Λατ. vastus, καὶ ῥῆμα χαστάω (παρ' Ἡσυχίῳ), ἀλλ' ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ χωρῶ· ἐκ τῆς αὐτῆς δὲ ῥίζης καὶ ἡ λέξις ἀχανὴς μετὰ τοῦ ἐπιτατικοῦ α· ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης ἐγένετο κατὰ Passow καὶ τὸ χὴν καὶ τὸ ἀρχαῖον Γερμανικὸν Kans καὶ τὸ Λατ. anser· ἐν δὲ τῇ δημώδει καὶ τὸ χῆνα (χὴν) καὶ τὸ Χηνέμαλος δηλοῖ ὅ,τι καὶ τὸ χάχας καὶ τὸ Τραπεζούντιον ἀχαστὸς περίπου· παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις το μὲν χὴν οὐχ εὕρηται τοῦτο σημαῖνον. εὕρηταί γε μὴν τὸ παράγωγον χηνώδης (Σεξτ. ἐμπειρ. 261,18)· οὕτως ἔτι καλεῖται ὁ ἠλίθιος ἐν μὲν τῇ δημώδει ὄρνεο (ὄρνεον), ἐν δὲ τῇ ἀρχαίᾳ ὀρνεώδης (Πλουτ. τ. 11, σελ. 16, ἐκδ. Reiske)· οὕτω παρῆκται καὶ τὸ τῆς δημώδους κουτὸς (ὀρθότερον κουττός) ἐκ τοῦ κόττος (ὄρνις). Ἰδ. Κορ. Ἀτ. τ. Β. σελ. 207). Ἡ λέξις κόττος διεσώθη ἐν Τραπεζοῦντι ταὐτὸν σημαίνουσα τῇ δημώδει κουττός· ἔστι δ' ὁ κόττος οὗτος (ἡ λέξις τοῦ Ἡσυχίου) ὁ ὄρνις ὁ ἀλεκτρυών, ὁ πετεινός, οὗ τὸ σύνθετον πετεινόμαλος ἐν τῇ δημ. δηλοῖ ὅ,τι καὶ τὸ χηνέμαλος.

Ἀψύς. σημαίνει 1) ὀξύς, σφοδρός· «ἀψὺς ἄνθρωπος»· 2) ταχύς· «ἀψὺν τρέξιμον»=ταχὺς δρόμος· «ἀψὶν δουλείαν» (ἀντὶ ὀνομ. δουλεία)=ταχὺ ἔργον. 3) δριμύς, ταγγός· «ἀψὺν βούτερον, ἐλάδ'» ταγγὸν βούτυρον, ἔλαιον. Ἡ λέξις παρῆκται προφανῶς ἐκ τοῦ ἅπτω· καὶ οὐχ εὕρηται μὲν παρ' ἀρχαίοις τὸ σημαινόμενον τοῦτο ἐν τῷ ῥήματι, ἀλλ' ἐν τοῖς συνθέτοις ἄψιθυμος, ἀψικάρδιος (ὁ κινῶν, ταράττων, διεγείρων τὸν θυμόν, τὴν καρδίαν) καὶ ἐν τῷ ἀψίμαχος, ἀψιμαχία, ἀψιμαχῶ διαφαίνεται ἡ τῆς ὁρμῆς ἔννοια, ἐν δὲ τῷ ἀψιμισία, ἀψίχολος (ἐν Τραπεζοῦντι ἀψίχολος καὶ ἀρτίχολος) σημαίνουσι ταχὺν πρὸς μῖσος καὶ ὀργήν, καταφανὴς ἡ τῆς ταχύτητος σημασία. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπιρρήματα ἄφαρ καὶ αἶψα τὰ ταχέως σημαίνοντα ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐστιν ἅπτω.

Βαρβατζαρίζω. ἐπὶ ἀθροίσεως, κινήσεως καὶ θορύβου πλήθους· πεποιημένη ἡ λέξις, εἰμὴ τυγχάνει οὖσα παραφθορά τις τῆς παρ' Ἡσυχίῳ λέξεως βαβράζων=κεκραγὼς συντόνως· ὄνομα βαρβατάρισμαν=τῷ Αἰσχυλείῳ κινάθισμα (Προμ. 124), ὅπερ ὁ Ἡσύχιος ἑρμηνευει: κίνημα πλήθους· ἀλλὰ πληρέστερον ὁ Passow die Bewegung einer Menge und der dadurch entstehende Geraeusch.

Βασιλεῖνα. ἡ γυνὴ τοῦ Βασιλείου· τοιαῦτα καὶ τὸ Δημητρῖνα, ἡ τοῦ Δημητρίου γυνή, Νικολῖνα ἡ τοῦ Νικολάου· Γοργορῖνα, ἡ τοῦ Γοργορ' (τοῦ Γρηγορίου), Γιαννῖνα, ἡ τοῦ Ἰωάννου. Μουχαηλῖνα, ἡ τοῦ Μιχαήλ· Θανασῖνα, ἡ τοῦ Ἀθανασίου· Λευτερῖνα, ἡ τοῦ Ἐλευθερίου· Χαραλαμπῖνα, ἡ τοῦ Χαραλάμπους· Λιῖνα, ἡ τοῦ Ἠλία· Γιωσηφῖνα, ἡ τοῦ Ἰωσήφ· Ἀβρααμῖνα, ἡ τοῦ Ἀβραάμ. Στεφανῖνα, ἡ τοῦ Στεφάνου· Συμιωνῖνα, ἡ τοῦ Συμεών· Ἀθαναηλῖνα, ἡ τοῦ Ναθαναήλ· Μωϋσῖνα, ἡ τοῦ Μωϋσέως· ἄδηλον δέ, πότερον γραπτέον ιννα κατὰ τὸ Φίλιννα (ἀρσ. Φίλιν-

να καὶ Φιλίννης καὶ Φιλῖνος), Κόριννα (Κόριννος), Μέλιννα (Μελίννης), Βίτιννα, Γύριννα, Κέρκιννα, Κάρμιννα, Ἄβιννα, Βούκιννα, Μαράκιννα, (Lob. pathol. σελ. 224), ἢ ἵνα κατὰ τὰ Ρωμαϊκὰ Φαυστῖνα, Πλωτῖνα, Μαρῖνα, Βηρῖνα, Ἀκυλῖνα, Κωνσταντῖνα, Βασιλῖνα, ἢ καὶ ίνα κατὰ τὸ Μαρίνα, Πλωτίνα (Δίων Κάσσιος LXVIII,5), Φαυστίνα (αὐτ. LXXI,19), Κρισπίνα, Σαλωνίνα, Μακρίνα (Ἀνθολ. VIII,168), ἰδ. Lob. pathol. σελ. 222, ὑποσ. 41. Τοῦ ιννα τὸ διπλοῦν ν ὁ Κούρτιος (Grundz. d. Griech. Etymol. σ. 653) ἑρμηνεύει ὡς γενόμενον ἐκ τοῦ νj ὁμοιώσει τοῦ j πρὸς τὸ ν. Ἐν τῇ δημώδει ἐπωνυμοῦνται αἱ γυναῖκες διὰ τῆς καταλήξεως ταύτης ἐκ τοῦ ἀξιώματος τῶν ἀνδρῶν, ὑπουργίννα, βουλευτίννα, δημαρχίννα, λοχαγίννα κατὰ τὸ ἀρχαῖον βασίλιννα. Ἑτέρα τῇ ιννα ἀντιστοιχοῦσα κατάληξις ἐν Τραπεζοῦντί ἐστιν ἡ **αβα,** Κοσμάβα, Θωμάβα, Παντάβα, Χριστοδουλαβα κτλ. αὕτη ἐκ τῆς Σλαυϊκῆς γλώσσης φαίνεται παρεισφρήσασα. Οὐκ ἄπο σκοποῦ δ' ἂν εἴη καί, εἰ ὀνόματά τινα γυναικῶν τε καὶ ἀνδρῶν ἐνταῦθα παρατιθείμεθα: Τόμνα (ἀντὶ Δόμνα, ἐκ τοῦ Λατινικοῦ domina συγκεκομμένον), Διασόνα (ἐκ τοῦ Ἰάσων· Ἰασόνα, Γιασόνα, Διασόνα, καθάπερ καὶ διατρὸς ἐν τισι χωρίοις καὶ δλυκὸ ἀντὶ γλυκό)· ὑπάρχει δὲ καὶ ἀκρωτήριον Διασόν' καὶ Γιασόν' ἐκ τοῦ ἥρωος τοῦ Ἰάσονος ἐπωνυμούμενον. Παρέσσα, ἐκ τοῦ κυπαρέσσ' (κυπάρισσος), ἀφαιρέσει τῆς πρώτης συλλαβῆς, ὃ καὶ ἐν ἄλλοις συμβέβηκε καὶ ἐν τῷ Στάλλα ἀντὶ Κρυστάλλα (ἐκ τοῦ κρύσταλλος). Σιμιριαμὴ καὶ κολοβώσει Σιμίρα καὶ μεθ' ἑτέρας καταλήξεως **ικο** Σιμίρκο ἀντὶ Σιμίρικο κατὰ τὸ Ἐλέγκο (Ἑλένη), ἐκ τοῦ Σεμίραμις· Σωτήρα, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Σωτῆρος, ὥσπερ καὶ Φωστήρα ἐκ τοῦ φωστῆρος· οὐχὶ διὰ διφθόγγου Σωτεῖρα, Φωστεῖρα· ἔδει γὰρ Σώτειρα, Φώστειρα ἐξενεχθῆναι· Παρθένα, ἐκ τῆς Παρθένου· εὕρηται τοὔνομα καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς ἀρχαίαις (Keil inser. Boeot. 1608. αὐτ. LIX, K. 2. Ross. inscr. inet 1 ἀρ. 94, 6.) Παλάσσα· ἐκ τοῦ παλαβέσσα (παλαβὴ) κεκολοβωμένον· μετὰ θωπείας το πρῶτον, εἶτα δ' ἐξενίκησε καὶ ὡς κύριον ὄνομα, ὥσπερ καὶ τὸ ταὐτόσημον σχεδὸν Μωρέσσα· πρὸς τὴν Παλλάδα οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει ἡ λέξις· Θυμία· ἐκ τοῦ Εὐθυμία· ἡ κολόβωσις καὶ ἐν τῷ Παρέσσα καὶ Στάλλα· ἐν τῇ δημώδει κολοβῶς τὸ ἀρσενικὸν Θύμιος· τοιαύτη κολόβωσις καὶ ἐν τῷ Δοξία, ἐκ τοῦ Εὐδοξία καὶ Ποινή, ἐκ τοῦ Δεσποινὴ (λέγεται καὶ τοῦτο· παρεσχημάτισται δ' ἐκ τοῦ Δεσποινης, γενικῆς τοῦ Δέσποινα καὶ ἐτονίσθη κατὰ τὸ Φανή· Εὐγενή). Σ(=sch)αμάλα, ἐκ τοῦ Σεμέλη, ὃ ἐγένετο πρῶτον Σεμέλα (κατὰ τὸ Μαροῦλα, Πατοῦλα, Τζ(=tsch)οφοῦλα), εἶτα ὁμοιώσει τοῦ ε τῆς παραληγούσης πρὸς τὸ α Σεμάλα καὶ ὁμοιώσει καὶ τοῦ ἑτέρου ε Σαμάλα. Πατοῦλα, ἐκ τοῦ πατούλ' ὃ ἐκ τοῦ τολύπη ἀναγραμματισμῷ, ὅπως τὸ κοστέλ' ἐκ τοῦ στέλεχος· (ἡ νιφάς, ἤτοι ἡ χιονόλευκος ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ, χιονόχρους, χιονέα)· Ῥουδαμα· Ἑβραϊκὸν ἴσως, ἐξ οὗ κολοβώσει Ῥουδὴ καὶ Ῥοῦδα. Αγγέλα· ἐν τοῖς χωρίοις· ἐκ τοῦ Εὐαγγέλα· ἐν τῇ δ... καὶ Εὐάγγελος καὶ κολοβῶς Ἄγγελος καὶ Βαγγέλης. Ἀναστασία καὶ συγκοπῇ Ἀνάστα· ἀρσ. Ἀναστάσης, κεκολοβωμένος ἐκ τοῦ Ἀναστάσιος· καὶ Ἀνέστης, συμφυρμῷ πρὸς τὸ «Χριστὸς ἀνέστη». Θοδώρα (Θεοδώρα). Χριστίννα, ἐκ τοῦ Χριστός· Μελανα, ἐκ τοῦ μελανή· Βαρβάρα· Εὐγενή· ἐκ τοῦ εὐγενής, ἀντὶ Εὐγενία· Χρυσάννα (χρυσῆ Ἄννα). Ἑλένε καὶ Ἐλέγκο (Ἑλένη). Σουσάννα· Ἑβραϊκὸν Σωσάννα). Σοφία καὶ οἰκτρότατα βεβαρβάρωται Τζ(=tsch)όφα καὶ ὑποκοριστικὸν Τζ(=tsch)οφοῦλα· Φανή· κεκολοβωμένον ἐκ τοῦ ἀρσενικοῦ Θεοφάνης (ἐκ τῶν ἁγίων Θεοφανείων) καὶ τὸ ἀρσενικὸν κολοβὸν Φάνης ἤκουσα ἐν Τριπόλει τοῦ Πόντου· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Φανώ.—Ἀνδρῶν ὀνόματα. Ἀντρέας, Ἀντώντς, Βασιλτς, (Βασίλειος) Γιώρτς καὶ Γιωρίκας (Γεώργιος). Γοργόρτς (Γρηγόριος)· ἀναγραμματισμὸς καὶ ὁμοίωσις τοῦ η πρὸς τὸ ο. Δημήτρης (Δημήτριος) καὶ κολοβῶς Μῆτος. Γιάννες καὶ Γιάγκος καὶ Γιαννάκος (Ἰωάννης), Θόδωρος (Θεόδωρος). Λίας (Ἠλίας). Κωσταντῆς. Κωσταντᾶς, Κωστῆς καὶ Κώστης (Κωνσταντῖνο), ἔτι ὑποκοριστικὸν Κωτίκας· ἐν τῇ δημώδει Κῶτζος· Χαράλαμπος καὶ κολοβῶς Λάμπος (Χαραλάμπης). Παναέτα (ἐκ τοῦ Παναγιώτης, ἐκπτώσει τοῦ γ καὶ τροπῇ τοῦ ιω εἰς ιε καὶ τούτου εἰς ε· ὁ δὲ τύπος Παναέτας ἐκ τῆς κλητικῆς Παναέτα, ὅπως δέσποτας ἐκ τοῦ δέσποτα· ἤκουσα καὶ καθηγητας ἐν Ἑλλάδι παρ' ἀγραμμάτου), Πανίκας, Πάντζ(tsch)ος, Πάνος· Συμιώντς (Συμεών). Γαβρεῆλτς (Γαβριὴλ) καὶ Γαβρᾶς, ἀρχαῖον ὄνομα ἐκ τῶν Κομνηνῶν καταγόμενον καὶ ἐν τοῖς χωρίοις διασωζόμενον. Νούφριος (Ὀνούφριος), Τραντάφυλλος (Τριαντάφυλλος).

Παροραμάτων διόρθωσις ἐν τῷ 10ῳ ἀριθμῷ.

σελ.	161	στ.	α'	στ.	16	γράφε	abs	ἀντὶ	ἀ6;
»	»	»	»	»	20	»	στικτέον μετὰ τό: δεῖπνον» διὰ κώλου.		
»	»	»	»	»	23	γράφε	λέγειν»	ἀντὶ	λέγει
»	»	»	»	»	24	»	συμπ.	»	συμπ=
»	»	»	»	»	33	»	Πολυδ.	»	Πολυσ.
»	162	»	»	»	53	»	ab	»	αδ
»	»	»	»	»	»	»	a	»	οδ

»	»	»	β'	»	1	»	missi sunt » missisunt
»	»	»	»	»	10	»	στικτέον δι' ὑποδιαστολῆς [μετὰ το: ἀντραμ' μ]
»	»	»	»	»	28	»	ἐξαλειπτέον τὴν ὑποδιαστο-[λὴν μετὰ τὸ δύναμιν]
»	»	»	»	»	38	»	ἐκ ἀντὶ ἐν
»	»	»	»	»	39	»	ἀποκαθήλωσις ἀντὶ ἀποκ-[θήλωσις]
»	»	»	»	»	48	»	γινομένων ἀντὶ γενομένων
»	163	»	α'.	»	8	»	παθαίνω » πεθαίνω
»	»	»	»	»	12	»	εἲς » εἰς
»	»	»	»	»	47	»	τύπος μετὰ τὸ ἕτερος,
»	»	»	»	»	48	»	ἐπεδίδα· » » μετὰ τὸ ι
»	»	»	β'	»	2	»	τροπῆ ἀντὶ τροπή
»	»	»	»	»	»	»	γενέσθαι » γινέσθαι
»	»	»	»	»	7	»	ἀπιλογία » ἐπιλογία
»	»	»	»	»	11	»	ξημέρωμα » ζημέρωμα.

Ο ΤΟΥΡΚΟΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΣΑΚΗΡ-ΣΕΒΚΕΤ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 167).

Κατὰ τὸ ἔτος 1167 ἐξερράγησαν ἐν Τραπεζοῦντι τῇ ὑποκινήσει τῶν Τερέπεηδων ταραχαί, αἵτινες αὐτὴν τὴν φορὰν φαίνεται ὅτι ἔλαβον ἐπιφόβους διαστάσεις. Ἡ δημοσία τάξις ἐπικινδύνως διεσαλεύθη, λῃστεῖαι δὲ καὶ δηώσεις διεπράττοντο πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ἐπισήμων τοῦ Κράτους ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπεδείχθησαν ἀνίκανοι νὰ πατάξουν τὸ κακὸν καὶ νὰ ἐπαναφέρουν τὴν ἀσφάλειαν εἰς τὸν τόπον. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη πληροφορηθεῖσα περὶ τοῦ πράγματος, ἀπέστειλεν ἐνταῦθα ὡς βαλῆν τὸν διάσημον Χεκὶμ-ζατὲ Ἀλῆ πασᾶν, ὅστις ἑξάκις ἐγένετο μέγας Βεζύρης καὶ ἑπτάκις Σερασκέρης, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἀποκατασήσῃ ἐκ παντὸς τρόπου τὴν ταξιν. Ὁ Χεκὶμ ζατὲ ἀνὴρ πεπειραμένος, ὡς λέγει, ὁ Σακὴρ Σεβκὲτ, δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο καὶ ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι ἐπανῆλθον τὰ πράγματα εἰς τὴν κανονικήν των τροχιάν. Κύριος πλέον τῆς καταστάσεως ὁ Χεκὶμ ζατὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βραχείας αὐτοῦ ἐνταῦθα διαμονῆς ἐφιλοτιμήθη νὰ ἐπιτελέσῃ καὶ ἔργα τινὰ κοινωφελῆ ὡς π. χ. τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῆς ὁδοῦ Τραπεζοῦντος—Ἐρζερούμ· ἀνατεθέντος δ' αὖθις αὐτῷ τοῦ ἀξιώματος τῆς μεγάλης Βεζυρείας ἐπανῆλθεν εἰς Κων)πολιν ὑπὸ τὰς εὐλογίας τῶν νομοταγῶν πολιτῶν, οἵτινες εἰς τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν σύνεσίν του ὤφειλον τὴν ἡσυχίαν των.

Ἀπὸ τῶν χρόνων περίπου τούτων ἀρχίζουν οἱ ἀγῶνες τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς Ῥώσσους ἐν Καυκάσῳ καὶ ἡ Τραπεζοῦς ἐχρησίμευεν ἑκάστοτε ὡς ἡ κυρία βάσις τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἰδίᾳ κέντρον τοῦ ἐφοδιασμοῦ τῶν στρατευμάτων, οἱ βαλῆδες δὲ αὐτῆς ἦσαν συνήθως καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων.

Τὰ φρούρια τῆς Ἀνάπας καὶ τοῦ Φάσιος (Πότι) (Ἀνάπα καλεσὶ καὶ Φὰς-καλεσὶ) ἀποτελοῦσι τὰ κύρια ἐρείσματα τῶν Τούρκων εἰς τοὺς πολέμους τούτους μανιώδης δὲ ἀγὼν διεξήγετο περὶ κατοχῆς αὐτῶν. Ἐπὶ βαλῆ Τραπεζοῦντος **Σαρῆ-Ἀπτουλλὰχ πασᾶ** (1203) ἐπιτετραμμένου καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ἀνάπας κατελήφθη τὸ φρούριον τοῦτο ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, ὁ δὲ Ἀπτουλλὰχ κατηγορηθεὶς ὅτι ἐξ ὑπαιτιότητός του ἐπῆλθεν ἡ συμφορὰ καὶ καταδικασθεὶς εἰς θάνατον κατέφυγεν ἐξ Ἀνάπας εἰς Τραπεζοῦντα, ἀποφασισμένος νὰ ἀμυνθῇ ἐνταῦθα κατὰ παντός, ὅστις θὰ ἐπέμπετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς θανατικῆς ποινῆς. Ὁ **Κοζοὺζατὲ Σουλεϊμὰν πασᾶς** διορισθεὶς τῷ 1206 βαλῆς Τραπεζοῦντος ἐπιφορτισμένος καὶ μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ συλλάβῃ καὶ θανατώσῃ τὸν Ἀπτουλλάχ, εὐθὺς ὡς ἔφθασεν ἐνταῦθα, ἐμήνυσεν εἰς τὸν Ἀπτουλλὰχ τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του. Ὁ Ἀπτουλλλάχ, ἀπεπειράθη νὰ φύγῃ εἰς Ἐρζερούμ, βοηθούμενος δὲ ὑπό τινος **Καλτζῆ ζατὲ Ὀμὲρ Ἀγᾶ** κατώρθωσε νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ χωρίου Τιρζίκ, ἀπέχοντος μίαν ὥραν τῆς Τραπεζοῦντος, ἀλλ' ἐκεῖ συνελήφθη ὑπὸ τῶν ὀργάνων τοῦ Σουλεϊμὰν πασᾶ, ὅστις ἔστειλε πρὸς καταδίωξίν τὸν ἐκ Ριζοῦντος **Τουζτζῆ ζατὲ Μεμὶς ἀγᾶν** μετὰ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος. Ὁ Ἀπτουλλὰχ ἐφονεύθη ἐπὶ τόπου ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Μεμὶς ἀγᾶν, ὁ δὲ νεκρός του μετενεχθεὶς ἐκεῖθεν ἐτάφη παρὰ τὸ ἐν Πέζ-τεπε Ταβανλῆ-τζαμί.

Κατα 1215 βαλῆς Τραπεζοῦντος διωρίσθη ὁ **Μαχμοὺτ-Ταγιὰρ πασᾶς**, ὅστις μετὰ διοίκησιν τεσσάρων περίπου ἐτῶν ἐθεωρήθη ὕποπτος διὰ τὰς πολιτικάς του ἀρχὰς μὴ συμβιβαζομένας πρὸς τὸ φιλοπρόοδον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐπεκράτει τότε ἐν Κων)πόλει, καὶ κατεδιώχθη ὡς ἀντιδραστικός.

Ἐπὶ Σουλτάνου **Σελὶμ** τοῦ Γ'. (1203—1222) ἐγένετο ἀπόπειρα ἐν Κων)πόλει νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος μεταρρυθμίσεις τινές, ἃς ἐν συνόλῳ ἐκάλουν Νιζὰμ-τζετίτ(=νέος νόμος), ἀλλ' ὑπῆρξαν πολλοὶ λυσσωδῶς ἀντιδράσαντες εἰς τὰς νεωτεριστικὰς ταύτας τάσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Ταγιὰρ πασᾶς.

Ὁ Ταγιὰρ ἐπαύθη τῆς θέσεώς του, μόλις δὲ κατώρθωσε νὰ σωθῇ καταφυγὼν εἰς τὸ ῥωσσικὸν ἔδαφος. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Σελὶμ καὶ τὴν ἀνάρρησιν **Μουσταφᾶ** τοῦ Δ'. ὁ Ταγιὰρ ἠξιώθη ἀμνηστίας καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Κων)πολιν, διορισθεὶς δὲ

φρούραρχος Βάρνης ἀπῆλθεν ἐκεῖσε. Ὅτε δὲ ὁ διαβόητος **Ἀλεμτὰρ Μουσταφᾶ πασᾶς** ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Κων)πόλεως ὅπως ἀποκαταστήσῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν Σελὶμ καὶ μὴ ἐπιτευχθέντος τούτου διὰ τὴν ἐν τῷ μεταξὺ θανάτωσιν τοῦ ἀτυχοῦς ἐκείνου Σουλτάνου, εἰς τὸν θρόνον τῆς Τουρκίας ἀνεβιβάσθη **Μαχμοὺτ** ὁ Β'. (1223—1255), ὁ Μαχμοὺτ Ταγιὰρ πασᾶς ὡς ἀντιδράσας ἄλλοτε κατὰ τῶν μεταρρυθμιστικῶν ἰδεῶν ἐθανατώθη ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι, ἡ δὲ κεφαλή του ἀπεστάλη ἐκ Βάρνης εἰς Κων)πολιν πρὸς διαπίστωσιν τῆς ἐξοντώσεώς του.

Κατὰ τὸ 1224 διοικητὴς Τραπεζοῦντος διωρίσθη ὁ Ἀχισχαλῆ **Σερὶφ πασᾶς** ἀναλαβὼν ταὐτοχρόνως καὶ τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ἀκταῖς τοῦ Εὐξείνου στρατιωτικῶν δυνάμεων, αἵτινες τότε ἐμάχοντο πρὸς τὰ ρωσσικὰ στρατεύματα τοῦ Καυκάσου. Ὁ ρωσσικὸς στρατὸς προσέβαλε κραταιῶς τὸ φρούριον Φᾶσιν (Πότι) (Φὰς καλεσί) ἀλλὰ σπεύσαντες εἰς βοήθειαν τῶν ὑπερασπιστῶν του ὁ **Σερὶφ πασᾶς** καὶ ὁ ἐκ τῶν προκρίτων Ριζαίου **Τουζτζῆ ζατὲ Μεμὶς ἀγᾶς** μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ σώσουν τὸ φρούριον.

Κατὰ τὸ 1226 οἱ Τερέπεηδες Σουρμένων, Ὄφεως Ριζαίου καὶ Γένιας ἀποθρασυθέντες ἐκηρύχθησαν ἀναφανδὸν κατὰ τῶν ἐπισήμων ἀρχῶν ἐμποδίζοντες ἀκόμη καὶ τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων ἐκ μέρους τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους. Ἡ κατάστασις ἐνεκυμόνει πολλοὺς κινδύνους, οἱ δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους βαλῆδες τῆς Τραπεζοῦντος δὲν ἠδύναντο νὰ περιστείλουν τὴν ἐξάπλωσιν τῆς πυρκαϊᾶς ἥτις ἠπείλει νὰ ἐπεκταθῇ καθ' ὅλην τὴν παραλιακὴν ζώνην μέχρι Κερασοῦντος. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη διώρισε τότε βαλῆν Τραπεζοῦντος τὸν **Χαζινετὰρ ζατὲ Σουλεϊμὰν πασᾶν**, ὅστις ἦτο φρούραρχος Φάσιος (Φὰς καλεσί) ἡ δὲ ἱκανότης του ἦτο δεδοκιμασμένη ἐκ τῶν μέχρι τότε ὑπηρεσιῶν του. Ὁ Χαζινετὰρ ζατὲ Σουλεϊμὰν πασᾶς καταλλήλως ἐνεργήσας κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς ἰσχυροτέρους τῶν Τερεπέηδων καὶ ἀγάδων, αἵτινες τότε ἦλθον εἰς Τραπεζοῦντα καὶ ἐδήλωσαν ὑποταγὴν εἰς αὐτόν. Ὁ Σουλεϊμὰν πασᾶς ἐφαίνετο εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν τοιαύτην τροπὴν τῶν πραγμάτων, καίτοι δὲ ἐγνώριζε κατὰ βάθος τὸ εὐμετάβολον τοῦ χαρακτῆρος τῶν τερεπέγιδων καὶ τὸ ἀνειλικρινὲς αὐτῶν, ἐν τούτοις τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιούμενος εἰς ἀμοιβὴν τῆς δῆθεν νομιμοφροσύνης των διώρισε ἕκαστον ἐξ αὐτῶν διοικητὴν τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος. Μεταξὺ τῶν τότε διορισθέντων διεκρίνετο ὁ ἐκ Ριζαίου Τουζτζῆ ζατὲ Μεμὶς ἀγᾶς. Τὸ ὄνομα τοῦ Μεμὶς ἀγᾶ εἶνε γνωστὸν ἤδη εἰς ἡμᾶς, φαίνεται δὲ ὅτι ἤσκει οὗτος μεγάλην ἐπιρροὴν ἐν τῇ πατρίδι του καὶ ἀπέλαυεν ἰδιαιτέρας ὑπολήψεως μεταξὺ τῶν συγχρόνων ἀγάδων καὶ τερέπεηδων. Ἡ ἐπελθοῦσα ἠρεμία ἦτο φαινομενική, διήρκεσε δὲ μόνον δύο ἔτη. Ὁ Μεμὶς ἀγᾶς δὲν ἐδίστασε μετ' οὐ πολὺ νὰ διακηρύξῃ αὐθαδῶς ὅτι οὐδεμίαν τρέφει ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν Σουλεϊμὰν πασᾶν, ὅστις τότε εὑρίσκετο εἰς τὸ Φὰς καλεσί εἶχε δὲ ἀντιπρόσωπόν του ἐν Τραπεζοῦντι τὸν Τσετσὲν ζατὲ Χασὰν ἀγᾶν. Οὕτω αἱ σχέσεις τοῦ Μεμὶς ἀγᾶ πρὸς τὸ ἐπίσημον κράτος διεκόπησαν, διὰ σουλτανικοῦ δὲ φιρμανίου ἐπεκηρύχθη ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀτιθάσου φεουδάρχου. Καίτοι δὲ τὸ πρᾶγμα κατ' ἀρχὰς ἐτηρήθη μυστικὸν διὰ νὰ κατορθωθῇ ὁ εὐχερέστερον ἡ σύλληψις τοῦ ἀντάρτου, ἐν τούτοις ὁ Μεμὶς ἀγᾶς κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἐγκαίρως σχετικὰς πληροφορίας καὶ ἔσπευσε νὰ συνεννοηθῇ πρὸς τοὺς ἀγάδες Σουρμένων καὶ Ὄφεως, οἵτινες υἱοθέτησαν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Μεμὶς ἀγᾶ χαρακτηρίσαντες τὸ μέτρον τῆς ἐπικηρύξεως τοῦ ἀγᾶ ὡς στρεφόμενον κατὰ βάθος ἐναντίον τῆς ἰδέας, ἣν οὗτοι ἀντεπροσώπευον. Πάντες λοιπὸν οἱ φεουδάρχαι τῶν μερῶν τούτων ἀπεφάσισαν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Μεμὶς ἀγᾶ νὰ ὑπερασπίσουν τὰ προνόμια καὶ δικαιώματά των κατὰ πάσης ἐπιβουλῆς, ἄγοντες δὲ πολυάριθμα στίφη ὀπαδῶν καὶ ὁμοφρόνων των ἐπεχείρησαν ἀληθινὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος. Οἱ ἐν Τραπεζοῦντι ἀγάδες φοβούμενοι τὴν δύναμιν καὶ τὸ κῦρος τοῦ Μεμὶς προσεχώρησαν [illegible] καὶ ἠνάγκασαν τὸν Χασὰν ἀγᾶν, ἀντιπρόσωπον τοῦ Σουλεϊμὰν πασᾶ νὰ φύγῃ εἰς Τσανίκ. Οἱ Τερέπεηδες προχωρήσαντες καὶ δυτικῶς τῆς Τραπεζοῦντος κατώρθωσαν νὰ προσοικειωθοῦν ὅλα τὰ ὁμόφρονα πρὸς αὐτοὺς στοιχεῖα καὶ νὰ γίνουν οὕτω κύριοι ὁλοκλήρου τῆς παραλίας ἀπὸ Ριζαίου μέχρι Κερασοῦντος.

Ὁ Σουλεϊμὰν πασᾶς ἐπιβιβάσας στρατὸν καὶ πολεμεφόδια εἰς πλοῖα, διηυθύνθη πάραυτα εἰς Κίρ[illegible] ἔνθα ἀποβὰς κατέλαβε τὴν οἰκίαν τοῦ προκρίτου Κοζοὺ-ζατέ, ἀποκρούσας δὲ ἐπιτυχῶς τὰς πρὸς ἀνακατάληψιν αὐτῆς γενομένας ἐπιθέσεις ἐνέπνευσε τρόμον εἰς τοὺς τερεπέηδες τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ζητήσουν συγγνώμην καὶ νὰ ἐκλιπαρήσουν τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ὁ Σουλεϊμὰν δὲν ἐβράδυνε νὰ προσεταιρισθῇ καὶ τοὺς ἀγάδες Τραπεζοῦντος καὶ Σουρμένων, κατώρθωσε δ' οὕτω νὰ ἀπομονώσῃ τελείως τὸν Μεμὶς ἀγᾶν, τὴν ψυχὴν τοῦ ὅλου κινήματος. Ἐν τῷ μεταξὺ κατέφθασε καὶ ὁ βαλῆς Κασταμονῆς Ἀλῆ πασᾶς μεθ' ἱκανοῦ στρατοῦ πρὸς βοήθειαν τοῦ Σουλεϊμὰν πασᾶ. Ὁ Μεμὶς ἀντιληφθεὶς ὅτι δὲν ἦτο πλέον εἰς θέσιν νὰ ἀντιμετωπίσῃ μετ' ἐλπίδων ἐπιτυχίας τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν κατέφυγεν εἰς Ὄφιν, ἔνθα ἐπί τινα χρόνον κατώρθωσε νὰ διαλάθῃ τὴν προσοχὴν τῶν διωκτῶν του· ἐπὶ τέλους ὅμως ἀνεκαλύφθη τὸ κρησφύγετόν του καὶ συλληφθεὶς περὶ τὸ τέλος τοῦ 1232

ἐτμήθη τὴν κεφαλήν, ἥτις κατὰ τὸ τότε κρατοῦν ἔθος ἐστάλη εἰς Κων)πολιν.

Τὸ κίνημα τοῦ Μεμὶς ἀγᾶ καὶ τῶν ὁμοφρόνων του ἐπὶ τρία ὁλόκληρα ἔτη ἐκράτει ἐν συγκινήσει καὶ ἀγωνίᾳ τὴν δημοσίαν γνώμην ἐνταῦθα, μόνον δὲ διὰ τῆς θανατώσεως τοῦ ἰσχυροῦ ἐκείνου φεουδάρχου κατωρθώθη ἡ ἀποκατάστασις τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας καὶ ἡ ἀναστήλωσις τοῦ κύρους τῆς ἐπισήμου ἐξουσίας.

Κατὰ τὸ 1233 εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐντεῦθεν μετατεθέντος Σουλεϊμὰν πασᾶ διωρίσθη ὁ πρώην μέγας Βεζύρης ***Μεχμὲτ-Χοσρὲβ πασᾶς***. Ἡ απομάκρυνσις τοῦ Σουλεϊμὰν πασᾶ ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας καὶ ἐξύψωσε τὸ φρόνημα τῶν πρὸ μικροῦ ταπεινωθέντων Τερεπέηδων, οἵτινες δὲν ἐδίστασαν καὶ πάλιν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς παλαιὰς προσφιλεῖς των μεθόδους. Οἱ σύλεμάδες Ὄφεως διετύπωσαν πικρὰ παράπονα περὶ τῆς καταστάσεως εἰς τὸν Χοσρὲβ πασᾶν ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἠδυνήθη γενναῖόν τι νὰ πράξῃ, μόλις δὲ κατώρθωσεν νὰ προλάβῃ καὶ ματαιώσῃ νέαν ἐπίθεσιν τῶν ἀγάδων κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος. Ὁ Χοσρὲβ μετ' οὐ πολὺ μετετέθη εἰς Ἐρζεροὺμ, ὁ δὲ διάδοχός του ***Χαφὶζ Ἀλῆ πασᾶς*** δὲν ἠδυνήθη νὰ ἔλθῃ ἐνταῦθα, διότι διατελῶν συγχρόνως καὶ ἀρχιστράτηγος τῆς Ἀνατολῆς (Σαρκ-Σερασκερὶ) ἦτο ἀπησχολημένος μὲ τὴν διοίκησιν τῶν κατὰ τῆς Περσίας τότε δρώντων τουρκικῶν στρατευμάτων· ἡ Τραπεζοῦς δὲ τοιουτοτρόπως ἐπὶ τέσσαρα ὁλόκληρα ἔτη ἔμεινεν ἄνευ βαλῆ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τερέπεηδων. Κατὰ τὸ 1240 διοικητὴς Τραπεζοῦντος διωρίσθη ὁ ***Τσετσὲν ζατὲ Χατζῆ Χασὰν πασᾶς.*** Οἱ ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ περιβοήτου Μεμὶς ἀγᾶ Ἀπτουλκατὴρ, Ταχὶρ καὶ Ἀπτοὺλ-Ἀζὶζ συνεννοηθέντες μετὰ τῶν Τερέπεηδων Σουρμένων καὶ Ὄφεως ἐσχεδίαζον νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ καταλαβόντες νὰ καταστήσουν αὐτὴν πρωτεύουσαν ἀνεξαρτήτου ἐπικρατείας. Ὁ Χατζῆ Χασὰν πασᾶς χρηματίσας ἄλλοτε ἐν Τραπεζοῦντι ἀντιπρόσωπος τοῦ Σουλεϊμὰν πασᾶ ἐγνώριζε καλῶς τὰ ἐνταῦθα πρόσωπα καὶ πράγματα, ἦτο δὲ καὶ ἄλλως ἄνθρωπος τῆς πυγμῆς, ὥστε εὐκόλως νὰ μὴ πτοηθῇ ἀπὸ τὰς φωνασκίας καὶ τὰς ἐπιδείξεις τῶν ἀγάδων. Ὁ διορισμός του ἐνεποίησεν ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν εἰς αὐτούς, διότι τὸν ἐγνώριζον καλῶς καὶ ἀντελαμβάνοντο ὅτι δὲν θὰ ἠδύναντο ἀφόβως καὶ ἀτιμωρητεὶ νὰ διαταράττουν τὴν ἡσυχίαν τοῦ τόπου καὶ νὰ προκαλέσουν ἀνατροπάς· ἡ καλυτέρα λύσις τοῦ παρουσιασθέντος εἰς αὐτοὺς προβλήματος ἦτο νὰ δηλώσουν ὑποταγὴν καὶ πίστιν εἰς τὴν ἐπίσημον τοῦ Κράτους των Κυβέρνησιν καὶ νὰ συζοῦν ἐν ἁρμονίᾳ καὶ ἀγάπῃ μετὰ τῶν πρώην ραγιάδων των. Τοῦτο ἀκριβῶς ἔσπευσαν νὰ κάμουν ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ των οἱ Τερέπεηδες τότε, ζητήσαντες τοῦτο μόνον παρὰ τοῦ Χασὰν πασᾶ, τὴν ἀπονομὴν εἰς αὐτοὺς ἀμνηστίας. Ὁ Χασὰν πασᾶς ὑπεσχέθη νὰ ἐνεργήσῃ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, ἣν ἀπὸ πολλῶν χρόνων ἀπησχόλει ἡ ἐνταῦθα κατάστασις, καὶ τοιουτοτρόπως ἐπέτυχε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν ἐν τῇ δεινῶς συνταρασσομένῃ ἐπαρχίᾳ τῆς Τραπεζοῦντος.

Κατὰ τὸ 1241 ἐξερράγη ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ ὁ Χασᾶν πασᾶς ἐπέμφθη εἰς Ἀνάπαν ὅπως διοργανώσῃ τὴν ἐκεῖ ἄμυναν, ἀλλ' ἀσθενήσας ἐπανῆλθεν εἰς Τραπεζοῦντα, ὅθεν χάριν θεραπείας μετέβη εἰς Σινώπην. Ἀντικαταστάτης του διωρίσθη ὁ Χαζινετὰρ ζατὲ Ὀσμᾶν πασᾶς πρώην βαλῆς Σεβαστείας (1243).

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο λήγει ἡ ἱστορικὴ ἀφήγησις τοῦ Σακὶρ-Σεβκέτ· καίτοι δὲ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐν τέλει τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὑπόσχεται ὅτι ἐν προσεχεῖ μέλλοντι θὰ ἐκδώσῃ καὶ ἄλλο τεῦχος τῆς συγγραφῆς του, ἐν ᾧ θὰ περιλάβῃ τὴν Ἱστορίαν τῆς Τραπεζοῦντος ἀπὸ Χαζινετὰρ ζατὲ Ὀσμὰν πασᾶ μέχρι τῆς ἐποχῆς του, ἐν τούτοις δυστυχῶς δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην. Τὸ σύγγραμμα τοῦ Τούρκου ἱστοριογράφου δὲν δύναται βεβαίως νὰ χαρακτηρισθῇ ἔργον ἐπιστημονικὸν ἀνταποκρινόμενον τελείως πρὸς τὰς αὐστηρὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης· οὐχ ἧττον ὅμως δὲν δύναταί τις νὰ ἀρνηθῇ εὐκόλως τὴν ὕπαρξιν ἱστοριογραφικῆς ἰδιοφυΐας παρὰ τῷ ἡμετέρῳ συγγραφεῖ. Ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθειαν καὶ λυπεῖται διότι πολλάκις αὕτη παραγνωρίζεται καὶ παραγκωνίζεται, προσπαθεῖ δὲ πάντοτε νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ ὀρθὸν καὶ ἀληθές, ἐὰν δὲ κάπου ἐσφάλη καὶ ἀνέγραψε πλημμελές τι καὶ ἀνακριβές, ἔπραξε τοῦτο πάντως ἀσυναισθήτως. Κρίνων ἐνίοτε τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ προσπαθῶν νὰ καθορίσῃ τὴν θέσιν αὐτῶν ἐν τῷ πλαισίῳ, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουν, ἀγωνίζεται νὰ πράξῃ τοῦτο εὐσυνειδήτως καὶ λελογισμένως, ἀποφεύγει δὲ ἐπιμελῶς νὰ ἐκφέρῃ γνώμην, περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ὁποίας δὲν εἶναι τελείως πεπεισμένος. Δὲν δύναται πάντοτε νὰ παρακολουθήσῃ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ἐν τῇ ἐσωτερικῇ αὐτῶν ἀλληλουχίᾳ, συχνὰ δὲ παρουσιάζονται ταῦτα ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ Σακὴρ Σεβκὲτ ὡς ἐξωτερικῶς χρονολογικῶς μόνον συνδεόμενα, ὅπως καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι χρονογράφοις τοῦ Μεσαίωνος· δυσκολεύομαι ὅμως νὰ εἴπω ὅτι ὁ ἡμέτερος ἱστοριογράφος ἐστερεῖτο παντάπασι κριτικῆς τινος ἱκανότητος. Ἡ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος τῆς Κιουλπαχὰρ εἶναι σαφὴς ἀπόδειξις τοῦ διϊσχυρισμοῦ τούτου. Ἀπαντῶσι δὲ ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ καὶ ἄλλαι παρατηρήσεις μαρτυροῦσαι ὅτι δὲν ἦτο ἐντελῶς ἄμοιρος κριτικοῦ πνεύματος. Δὲν ἠδύνατο βεβαίως οὔτε ἀπεπειράθη νὰ ἀρθῇ εἰς γενικότητας καὶ νὰ ἀνεύρῃ τὴν **ἄρχουσαν ἰδέαν** ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν πραγμάτων κα-

τὰ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἱστορικὴν περίοδον, οὐχ ἧττον ἐν τῇ ἐπισκοπήσει καὶ τῇ κριτικῇ ἐρεύνῃ τῶν ἐπὶ μέρους γεγονότων δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ τελείως ἀνίκανος. Τὸ σύγγραμμά του δὲν θὰ εἶναι ὅλως ἄχρηστον εἰς τὸν ἐπιβαλλόμενον νὰ ἐκπονήσῃ ἱστορίαν τῆς Τραπεζοῦντος τελειοτέραν καὶ ἐπιστημονικωτέραν τῶν ὑπαρχουσῶν· διὰ τὴν ἐποχὴν μάλιστα τῆς Τουρκοκρατίας θὰ εἶναι ἠναγκασμένος οὗτος συχνὰ νὰ συμβουλευθῇ τὸν Τοῦρκον ἱστοριογράφον.

Ἰσραὴλ Σ. Βασιλειάδης.

Γ. Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ (Κυριακίδου).

ΔΗΜΗΓΟΡΙΩΝ ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ

ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

Δημηγορία Περικλέους.

(Θουκυδ. Βιβλ. Α' §§ 140—144)

Τὸν λόγον τοῦτον ἐδημηγόρησεν αὐτὸς ὁ Περικλῆς κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 432 π. Χ. ὅτε ἦλθεν ἡ τρίτη καὶ τελευταία πρεσβεία τῶν Λακεδαιμονίων εἰς Ἀθήνας κομίζουσα τὴν ἐπιτακτικὴν καὶ πολλῷ μείζω τῶν προτέρων ἀξίωσιν καὶ ἀπαίτησιν, νὰ ἀφήσωσιν* οἱ Ἀθηναῖοι τὰς συμμάχους λεγομένας ἔργῳ δὲ φόρου ὑποτελεῖς Ἑλληνικὰς πόλεις αὐτονόμους, ἂν ἤθελον νὰ μὴ διαλυθῇ ἡ εἰρήνη. Ἐν τῇ γενομένῃ τότε ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἐγένετο σπουδαία συζήτησις τῶν μὲν ἀγορευόντων ὑπὲρ τοῦ πολέμου, τῶν δὲ μετριωτέρων ἀποφαινομένων καὶ ἐλπιζόντων ἔτι εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, εἰ κατηργεῖτο τὸ περὶ Μεγαρέων ψήφισμα. Ἀλλὰ τελευταῖον παρελθὼν ὁ δυνατώτατος Περικλῆς ἔλυσε τὴν ἀμφισβήτησιν, καὶ ἀποφηνάμενος τὴν βαρεῖαν γνώμην αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ πολέμου, ἔκλινε τὴν πλάστιγγα ὑπὲρ αὐτοῦ. Καὶ οὕτως οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν τούτου γνώμην ἀποκριθέντες ἀπέπεμψαν ἀπράκτους τοὺς πρέσβεις καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 431ου ἔτους ἤρξατο ὁ μέγιστος καὶ ὀλεθριώτατος Πελοποννησιακὸς πόλεμος.

Ὁ δημηγορικὸς οὗτος λόγος τεχνικῶς ἐστι τῶν πάνυ ἡρμοσμένων, καὶ κατὰ τὴν γνώμην Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασέως, τοῦ ἐντρίβοῦς μὲν δυσκόλου δὲ περὶ τὴν τῶν τοιούτων κρίσιν, «καὶ τοῖς ἐνθυμήμασιν ἡρμηνευμένος δαιμονίως, καὶ οὔτε κατὰ τὴν σύνθεσιν τῶν μορίων οὔτε κατὰ τὴν ἐξαλλαγὴν τῶν σχηματισμῶν τῶν ἀνακολούθων καὶ βεβιασμένων ἐνοχλῶν τὰς ἀκοάς, πάσας δὲ περιειληφὼς τὰς ἀρετὰς ὁπόσαι γίνονται περὶ δημηγορικοὺς» (Περὶ χαρακτ. Θουκ. § 42). Ἔστι δὲ τοῦ γένους τῶν συμβουλευτικῶν, πολιτικὸς προτρεπτικός, ὡς ἀποφαινομένου καὶ συμβουλεύοντος τοῦ Περικλέους τὸν πόλεμον καὶ ἐπὶ τοῦτον παρορμῶντος τοὺς Ἀθηναίους. Καὶ ἡ μὲν ὑπόθεσις αὐτοῦ ἐστι διττή, ἡ ἀνάγκη τοῦ πολέμου καὶ ἡ πιθανὴ ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων ἔκβασις· ἡ δὲ στάσις, ποιότης ἅμα καὶ τρόπος· διότι πρῶτον μὲν ἀποδεικνύεται ὁποῖόν τι ἐστι τὸ πρᾶγμα, δίκαιον ἢ ἄδικον, ἀναγκαῖον ἢ μή, ὠφέλιμον ἢ βλαβερόν, πιθανὸν ἢ ἀβέβαιον· εἶτα δὲ δηλοῦται καὶ πῶς δεῖ τοῖς Πελοποννησίοις ἀποκρίνεσθαι καὶ πολεμεῖν. Κεφάλαια δὲ τοῦ λόγου τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἀναγκαῖον καὶ τὸ πιθανόν· τὰ μὲν διὰ τὰς ἀδίκους καὶ ἐπιτακτικὰς ἀξιώσεις τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τὸ ἀδύνατον τῆς παραδοχῆς αὐτῶν παρὰ τῶν Ἀθηναίων, τὸ δὲ πιθανὸν διὰ τὸ μέγα ναυτικὸν καὶ τὸν ἰδίᾳ καὶ κοινῇ πολὺν πλοῦτον τῶν Ἀθηναίων, καθ' ἃ ἀμφότερα ἠλαττοῦντο οἱ Λακεδαιμόνιοι. Τὸ δὲ προοίμιον ἐστι τῶν ἐκ τῆς γνώμης λεγομένων (γνωμολογικόν).

Ἔστι δὲ τὸ προοίμιον τῆς δημηγορίας ἐν τῇ § 140 μέχρι τοῦ: «εἰώθαμεν αἰτιᾶσθαι»,* ἐν ᾧ ὁ ῥήτωρ γνωμολογικῶς ἀποφθεγγόμενος τὸ ἀστάθμητον καὶ ἀβέβαιον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς τύχης καὶ πολλάκις παράλογον, ἀποφαίνεται τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ὑπὲρ τοῦ πολέμου καὶ τὸ ὑποκείμενον τοῦ λόγου ἐκδηλοῖ, μὴ εἴκειν Πελοποννησίοις, ἀλλὰ σφαλλομένους τι βοηθεῖν τοῖς κοινῇ δόξασιν. Αἱ δὲ πίστεις ἢ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς μὲν ἀνάγκης τοῦ πολεμεῖν ἐν ταῖς § 140 καὶ 141 ἀπὸ τοῦ: «Λακεδαιμόνιοι δὲ πρότερόν τε» μέχρι τῶν: «πρὸ δίκης τοῖς πέλας ἐπιτασσομένη», τῆς δὲ πιθανῆς ἐκβάσεως ἄρχονται ἀπὸ τῆς § 141 ἀπὸ τῶν: «Τα δὲ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἑκατέροις ὑπαρχόντων» καὶ τελευτῶσιν εἰς τὰ τῆς § 144 «ταῦτα γὰρ δίκαια καὶ πρέποντα ἅμα τῇδε τῇ πόλει ἀποκρίνασθαι». Εἰσὶ δὲ τοῦ μὲν δικαίου καὶ ἀναγκαίου τοῦ πολεμεῖν ἐπιχειρήματα ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι παρὰ τὰ ἐν ταῖς σπονδαῖς οὔτε αὐτοὶ δίκας αἰτοῦσι τῶν διαφορῶν οὔτε διδομένας παρὰ τῶν Ἀθηναίων δέχονται καὶ ὅτι ἐπιτάσσοντες ἤδη ὡς κρείττονες καὶ οὐκ αἰτιώμενοι ὡς ἐν ταῖς πρότερον πρεσβείαις πάρεισι καὶ ὅτι καὶ ἢν αὐτῶν τοῖς λόγοις ξυγχωρήσωσιν αἱ Ἀθηναῖοι, ἔτι μεῖζον ἐπιταχθήσονται ἔπειτα, ὡς προφανῶς βουλομένων ἐκείνων ἐκ παντὸς τρόπου τὸν πόλεμον· τοῦ δὲ πιθανοῦ τῆς ἐκ-

---

*). Διατηρῶ πάντοτε τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ πρωτογράφου, σημ. Ι. Γ.

*). Τὰ εἰσαγωγικὰ ἡμέτερα προσθήκη Ι. Γ.

βάσεως πίστεις, ἃς συγκρίνων τά τε πολιτικὰ καὶ τὰ στρατιωτικὰ καὶ τὰ οἰκονομικὰ ἑκατέρων πορίζεται, εἰσὶ πρῶτον μὲν ὅτι οἱ μὲν Πελοποννήσιοί εἰσι πένητες ἰδίᾳ καὶ κοινῇ καὶ ἄπειροι χρονίων καὶ διαποντίων πολέμων, μάλιστα δὲ κοινήν τινα ἀρχὴν οὐκ ἔχοντες καὶ ἰσόψηφοι ὄντες καὶ οὐχ ὁμόφυλοι πάντες οἱ ὁμόσπονδοι, ἀσθενεῖς καὶ ῥᾴθυμοι καὶ οὐχ ὁμόφωνοί εἰσι, καὶ τούτων πάντων ἕνεκα αἱ πόλεις ἕκασται ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ τὰ οἰκεῖα μᾶλλον ἢ τὰ κοινὰ σκοποῦσιν, οὐδὲν δ' ὀξέως καὶ ἐπιτυχῶς δυνατοὶ ἐπιτελέσαι· πρὸς δὲ τούτοις οὔτε οἱ ἐπιτειχισμοὶ οὔτε τὰ φρούρια, ἂν κτίσωσι τοιαῦτα, ἄξια φόβου εἰσὶν ὡς χαλεπὸν καὶ μάλιστα ἐν πολέμῳ πρὸς ἀντίπαλον πόλιν κτίζειν· ἀλλ' οὐδὲ ναυτικὸν ἔχουσιν, ὅπερ τέχνης καὶ χρονίου μελέτης καὶ χρημάτων ἔργον ἐστὶ καὶ οὐκ ἐκ τοῦ παρέργου οὔτε μελετᾶται οὔτ' αὐτοσχεδιάζεται. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τούτων τε πάντων τἀναντία ἔχουσι, πλουτοῦντές τε ἰδίᾳ καὶ κοινῇ καὶ συνεισφέροντες, καὶ ἔμπειροι τῆς θαλάσσης καὶ τῶν χρονίων πολέμων καὶ ὁμόφυλοι ὄντες, καὶ ἓν κοινὸν βουλευτήριον ἔχοντες, καὶ δὴ ἱκανοί τε καὶ ἰσχυροὶ ὀξέως ἐπιτελέσαι τὰ δόξαντα, καὶ ναυτικὸν μέγα κυβερνήτας πολίτας ἔχον καὶ ὑπηρεσίαν πλείω καὶ ἀμείνω ἢ πᾶσα ἡ ἄλλη Ἑλλάς, καὶ πρὸς τούτοις γῆν τε πολλὴν ἔν τε ταῖς νήσοις καὶ κατὰ τὴν ἤπειρον καὶ κράτος τὸ ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέγα. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ τῆς ποιότητος. Τὰ δὲ τοῦ τρόπου, συνέπεια ἐκείνων ὄντα, ἄρχονται ἀπὸ τὰ τῆς § 143 «καὶ νῦν χρὴ ὅτι ἐγγύτατα» καὶ λήγουσιν εἰς τὰ τῆς § 144 «τῇδε τῇ πόλει ἀποκρίνασθαι»· ἐν οἷς πρῶτον μὲν προτρέπει τοὺς Ἀθηναίους τὴν μὲν γῆν καὶ τὰς οἰκίας ἀφεῖναι, τῆς δὲ θαλάσσης ἀντέχεσθαι καὶ τὴν πόλιν φυλάττειν, ἀμυνομένους μὲν κατὰ γῆν, ἅτε ἐλάττους ὄντας Πελοποννησίων τὴν πεζὴν δύναμιν, ἐπιπλέοντας δὲ ἐπὶ τὴν ἐκείνων καὶ ταύτην δῃοῦντας καὶ ἐπιτειχίζοντας· ἔτι δὲ ἐν τῷ πολέμῳ ὄντας μὴ ἐπιθυμεῖν ἄλλην γῆν ἐπικτᾶσθαι καὶ ἑτέρους αὐθαιρέτους κινδύνους προσαναδέχεσθαι. Εἶτα δὲ ἀποφαίνεται τῇ πρεσβείᾳ τῶν Λακεδαιμονίων ἀποκρίνασθαι κατ' ἀξίαν τῆς πόλεως καὶ τῶν πατέρων, ὡς Ἀθηναῖοι καθαιρέσουσι τὸ περὶ Μεγαρέων ψήφισμα, ἐὰν καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι μὴ ποιῶσι ξενηλασίας, τάς τε πόλεις αὐτονόμους ἀφήσουσιν, εἰ καὶ ἐν ταῖς σπονδαῖς τοιαύτας ὑποτελεῖς εἶχον, ἐὰν καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι τὰς Πελοποννησιακὰς αὐτονομεῖσθαι καθ' ἑκάστας ἀφῶσι, καὶ τέλος ὅτι βούλονται δίκας κατὰ τὰς σπονδὰς δοῦναι, τοῦ δὲ πολέμου αὐτοὶ οὐκ ἄρξονται ἀλλὰ πολεμούμενοι ἀμυνοῦνται. Ἐν δὲ τῷ ἐπιλόγῳ (§ 144 «εἰδέναι δὲ χρὴ» κτλ. ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀνάγκην τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἐκ τούτου μεγίστην ὠφέλειαν καὶ δόξαν ὑποσημαίνει καὶ προτρέπει ἵνα ζηλοῦντες τοὺς πατέρας ὑποδύωνται τὸν ἀγῶνα καὶ ἀμύνωντ αι μὲν τοὺς πολεμίους, μείζω δὲ τὰ τῆς πόλεως ἢ παρὰ τῶν πατέρων παρέλαβον τοῖς ἐπιγιγνομένοις καὶ οὐκ ἐλάττω παραδῶσιν.

Ἰστέον δὲ ὅτι ὁ ῥήτωρ τὸ μὲν ἕτερον τῶν ὑποκειμένων τοῦ λόγου, τὴν ἀνάγκην τοῦ πολεμεῖν διὰ βραχέων πραγματεύεται, ὡς τοῖς πᾶσι δῆλον ὂν καὶ γενόμενον τὸ ἀναγκαῖον καὶ ἄφυκτον αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ τῇ ἐκβάσει αὐτοῦ, εἰκότως καὶ ὀρθῶς ἐμμένει καὶ διὰ πολλῶν ἐξετάζει, ἅτε ἀδήλῳ τε ὄντι καὶ ῥητορικῶς οἰκείῳ καὶ πρέποντι εἰς συμβουλὴν καὶ παραίνεσιν, μάλιστα δὲ διότι οἱ πλεῖστοι τῶν πολιτῶν προαισθόμενοι τὸ φοβερὸν καὶ δεινὸν τοῦ παρόντος πολέμου καὶ περὶ τοῦ ἀδήλου τοῦ ἀποβησομένου δικαίως κατεχόμενοι καὶ ἀνησυχοῦντες, καὶ οὐχὶ ἀμφισβητοῦντες τὸ μὴ ἀναγκαῖον ἢ ἄδικον αὐτοῦ, ἐμετρίαζον καὶ ἀντέλεγον τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποφαινομένοις, πρόθυμοι ὄντες εἰς ὑποχώρησίν τινα μετρίαν καὶ εὔλογον, τὴν καθαίρεσιν τοῦ περὶ Μεγαρέων ψηφίσματος, ἂν διὰ τούτου ἠδύνατο νὰ προληφθῇ ὁ πόλεμος, μάταια φρονοῦντες καὶ τὴν φύσιν καὶ περιπλοκὴν τῶν πραγμάτων οὐ διορῶντες. Ὀρθῶς οὖν ὁ Περικλῆς ἐν τούτῳ ἐπὶ πλεῖον ἐκτείνεται καὶ οὕτω θαυμασίως τὰ κατ' αὐτὸ καὶ σαφέστατα καὶ εἰλικρινέστατα ἐπραγματεύσατο, ὥστε δικαίως ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτοῦ τοῦ Διονυσίου τοῦ ἄλλως δυσκόλου καὶ φιλοψόγου.

(Παρελείφθησαν ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀναλύσεως τῆς παρούσης δημηγορίας τοῦ Περικλέους «Βραχέα τινὰ περὶ Περικλέους καὶ τῶν δημηγοριῶν αὐτοῦ», ἐν δὲ τῷ τέλει τῆς ἀναλύσεως ταύτης ἡ γραμματικὴ καὶ συντακτικὴ καὶ ἑρμηνευτικὴ ἀνάλυσις αὐτῆς εἰς πολλὰς σελίδας ἐκτεθειμένη, καθὼς καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς ὅλης ἀναλύσεως «Παραφραστικὴ ἑρμηνεία τῆς δημηγορίας»). *

---

* Ἐγράφησαν ἐν Τραπεζοῦντι ἀπὸ τῆς 9 Νοεμβρίου 1870—;

Σ ΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΚΑΙ ΔΑΒΙΔ
ΤΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

1. *Ποιοί είν' οἱ ἄγριοι αὐτοί,*
ποῦ σὰν μερμήγκια βράζουν
καὶ μὲ τὲς ἄπειρες φωνὲς
τὴν Πόλη ξεκουφαίνουν;

••••

2. *Τὴν Πόλη μας τὴν ξακουστή,*
ποῦ λέγαν οἱ παληοί μας
«Ὅλος ὁ κόσμος δώδεκα,
κ' ἡ Πόλη δεκαπέντε;»

••••

3. *Ποιά είναι κ' ἡ κλαγγὴ αὐτή,*
ποῦ τῆς ἐμβάλλει φόβον;
Καὶ τί κρότος εἶναι αὐτός,
κ' ἀνάρῃα τὴν ταράζει;

••••

4. *Οἱ Τοῦρκοι ἔζωσαν αὐτὴν*
κι' οὐρλιάζουν μέρα νύχτα,
κι' ἀπὸ τὰ ὅπλα ποῦ φοροῦν
κλαγγὴ βγαίνει μεγάλη.

••••

5. *Κι' ὁ κρότος είν' τοῦ κανονιοῦ,*
ποῦ ἕνας Οὑγγαρέζος
μ' αὐτοθυσίαν τὸ τραβᾶ,
γιὰ νὰ χαλνᾶ τὸ Κάστρο.

••••

6. *Εἶδες ποτέ σου νὰ χτυποῦν*
σὲ βράχο τῆς θαλάσσης
κύματα ἄγρια πολλὰ
ποῦ τρῶν τὰ σωθικά του;

••••

7. *Ἔτζι ἐφάγαν τοῦ Μεμὲτ*
τὰ ἄγρια τὰ σπαθιὰ
τῆς Πόλης τοὺς πολεμιστὰς
καὶ ἔπεσε ἡ Πόλη.

••••

8. *Καὶ ἔπεσε κι' ὁ βασιλιᾶς*
μὲ τὸ σπαθὶ 'ς τὸ χέρι,
καὶ κεῖται ἔκτοτε ἐκεῖ
ὁ ἥρως Κωνσταντῖνος.

••••

9. *Καὶ θὰ ξυπνήσῃ μιὰ φορὰ*
καὶ θὰ τὴν πάρ' τὴν Πόλη,
γιατί «μὲ χρόνια μὲ καιροὺς
πάλι δική μας θά 'ναι»

••••

10. *ἐλέγανε οἱ παλαιοὶ*
κ' ἡ Παναγιὰ 'μολόγα,
καὶ τὸ πιστεύει ὁ λαὸς
ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια.

••••

11. *Αἶνον ἄς ἔχῃ ὁ βασιλεᾶς*
ὁ μάρτυς τῆς πατρίδος,
Παλαιολόγων τῶν κλεινῶν
ὁ ὕστατος λεβέντης.

••••

12. *Μ' ἄς ἔχῃ αἶνον κι' ὁ Δαβίδ,*
ὁ μάρτυς τῆς θρησκείας,
ὁ ὕστατος τῶν Κομνηνῶν
καὶ ἄρχων Τραπεζοῦντος.

••••

13. *Ὡσὰν τὴν Πόλη τὴν κλεινή,*
ἔτζι τὴν Τραπεζοῦντα
ἐπλάκωσανε τοῦ Μεμὲτ
τὰ ἄγρια τὰ σπαθιά,

••••

14. *Καὶ ἔπεσε κ' ἡ Τραπεζοῦς,*
μὰ ὄχι σὰν τὴν Πόλη,
κ' αἰχμαλωτίσθη ὁ Δαβίδ,
καὶ ἀποκεφαλίσθη,

••••

15. *γιατὶ τὴ πίστη τοῦ Χριστοῦ*
δὲν θέλησε ν' ἀφίσῃ.
Αἶνον ἄς ἔχουν καὶ οἱ δυὸ
οἱ μάρτυρες τοῦ Ἔθνους,

••••

16. *κι' ἄς γίνωνται κάθε χρονιὰ*
μνημόσυνα γιὰ δαύτους,
ἀφοῦ ἐτίμησαν κ' οἱ δυὸ
τὴν πίστη καὶ πατρίδα.

Δρ **Ἰωσὴφ Γεωργιάδης.**

ΠΟΥ ΕΥΡΙΣΚΕΤΑΙ Η ΑΛΥΒΗ

— § 1 —

Πλεῖστοι ὅσοι ἐξηγοῦντες τὸν Ὅμηρον, ἔνθα οὗτος ἀναφέρει τὴν πόλιν **Ἀλύβη** καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς Ἀλιζῶνας, φρονοῦν ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐννοεῖ τὴν σημερινὴν Ἀργυρούπολιν (Κιουμουσχανὲ) καὶ τὴν Χαλδίαν καὶ ὅτι οἱ Ἀλιζῶνες εἶναι οἱ τὴν νῦν Χαλδίαν οἰκοῦντες Χάλυβες. Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι αἱ γνῶμαι τούτων εἶναι λελανθασμέναι.

Ὁ Ὅμηρος γεωγραφικῶς γνωρίζει καλῶς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, εἴτε ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἢ τοὐλάχιστον λαβὼν ἀκριβεῖς πληροφορίας· ὅταν δὲ λέγω τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, δὲν ἐννοῶ ὅτι γνωρίζει **ὅλην** τὴν Μ. Ἀσίαν ἀλλὰ **μόνον** τὸ δυτικὸν μέρος αὐτῆς. Αἱ πληροφορίαι του εἶναι ἀκριβεῖς καὶ αἱ τοποθεσίαι του ὁριστικαὶ ἀποδειχθεῖσαι ἐν τοῖς ὑστέροις καὶ ἐπιβεβαιωθεῖσαι ὑπὸ τῶν νεωτέρων γεωγράφων καὶ ἀρχαιολόγων. Ἤτοι γνωρίζει τῆς μὲν βορείου πλευρᾶς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὰ μέχρι τοῦ Θερμώδοντος ποταμοῦ μέρη, τῆς δὲ νοτίου πλευρᾶς τὰ μέχρι τοῦ ἐν Λυδίᾳ ποταμοῦ Ξάνθου καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ, ὅλα δὲ τὰ ἔθνη τὰ μεταξὺ αὐτῶν τῶν σημείων περιγράφει ~~τὰς~~ ὁρίζων ἀκριβέστατα.

Ἀναφέρων λοιπὸν τὰ ἔθνη τῆς Μικρ. Ἀσίας ἅτινα ἦλθον εἰς βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Τρῳάδος Πριάμου, ἀπαριθμεῖ τοὺς ἑξῆς: Πελασγούς, Παφλαγόνας, Καύκωνας, Ἀλιζῶνας, Ἐνετούς, Λυδούς, Φρύγας, Μαίονας, Κᾶρας, Λυκίους, Κητείους, Σολύμους, Κίλικας, Λέλεγας Ἀμαζόνας καὶ Λυδοὺς (ὅρα ὁμ. Ἰλ. 840—877). Ἀλλ' εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὑπῆρχον καὶ ἄλλα ἔθνη, οἰκοῦντα ἀνατολικώτερον τούτων, οἷον: οἱ Πάμφυλοι, οἱ Πισιδεῖς, οἱ Χάλυβες, οἱ Μιλύες, οἱ Καππαδόκες, οἱ Βιθυνοί, οἱ Τιβαρηνοί, οἱ Μοσσύνοικοι, οἱ Κατάονες καὶ οἱ Χετταῖοι, τοὺς ὁποίους δὲν ἀναφέρει ὄχι διότι δὲν ἐγνώριζεν, ἀλλὰ διότι οὗτοι δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὸν πόλεμον καὶ οὔτε εἶχον σχέσιν μὲν τὴν ὑπόθεσιν τὴν ὁποίαν ἔγραφεν.

Ἐν τῷ καταλόγῳ λοιπὸν τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν λαῶν οἱ ὁποῖοι ἦλθον εἰς βοήθειαν τοῦ Πριάμου, μετὰ τοὺς Παφλαγόνας ἀναφέρει τοὺς **Ἀλιζῶνας** καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν Ἀλύβην ὡς ἑξῆς:

«**Αὐτὰρ Ἀλιζώνων, Ὀδίος καὶ Ἐπίστροφος ἦρχον**
«**Τήλοθεν ἐξ Ἀλύβης, ὅθι ἀργύρου ἐστὶ γενέθλη.**»

(Ὁμήρου Ἰλιὰς 856, 857).

— § 2 —

Μὴ προτιθέμενοι νὰ γράψωμεν Γεωγραφίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μηδὲ ἔχοντες εἰς τὴν διάθεσίν μας ἀρκετὸν χῶρον, διὰ νὰ προσδιορίσωμεν τὰ μέρη ἔνθα κατῴκουν ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἔθνη, σπεύδομεν νὰ ἐξηγήσωμεν Γεωγραφικῶς μόνον τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ὁμήρου, καὶ νὰ ὁρίσωμεν τὸ μέρος τῆς Ἀλύβης.

Ὁ Ὅμηρος μνημονεύων τῆς Ἀλύβης, τοὺς κατοίκους δὲν ὀνομάζει Ἄλυβας, ἀλλὰ Ἀλιζῶνας· τοῦτο φαίνεται ὅτι δὲν εἶχεν μελετήσει ὁ Στέφανος Βυζάντιος καὶ ἐγνωμοδότησεν ὅτι οἱ Ἀλιζῶνες εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς Χάλυβας· ὁ Στράβων (βίβλ. ΙΒ.' 549) κατ' ἀρχὰς ἀμφιβάλλει περὶ τούτου καὶ κατόπιν μετὰ πολλὰς συζητήσεις παραδέχεται κάπως αὐτὴν τὴν γνώμην ἐν ταὐτῷ βεβαιῶν ὅτι, οἱ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του Χαλδαῖοι (δηλαδὴ οἱ κάτοικοι τῆς νῦν Χαλδίας) Χάλυβες τὸ πάλαι ὠνομάζοντο. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπαναλαμβάνει ὁ σοφὸς ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος ἀκμάσας κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα καὶ γράψας σχόλια εἰς Διονύσιον Περιηγητήν, λέγων: (εἰς στιχ. 767) «**Ἡ χώρα τῶν Τιβαρηνῶν καθὼς καὶ ἡ τῶν Χαλδαίων ἐπεκτείνεται μέχρι τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας· μετὰ τούτους εἶναι οἱ Χάλυβες· ἡ ὀνομασία τούτων μετετράπη εἰς Χαλδαίους καὶ ἐκ τούτου ἡ χώρα ἐκλήθη Χαλδία**».

Ὡς βλέπομεν οἱ ἀνωτέρω συγγραφεῖς ὁμοφώνως λέγουσιν ὅτι οἱ Ἀλιζῶνες εἶναι οἱ περὶ τὴν νῦν Χαλδίαν οἰκοῦντες Χαλδαῖοι καὶ ἑπομένως ἡ Ἀλύβη **ὅθι ἀργύρου ἐστὶ γενέθλη** εἶναι ἡ πόλις Κιουμουσχανέ. Εἰς ταῦτα λοιπὸν βασιζόμενοι ὅλοι οἱ μεταγενέστεροι, ἄνευ οὐδεμιᾶς μελέτης καὶ ἐρεύνης παρεδέχθησαν καὶ οὕτως ἀντιγράφοντες ὁ μὲν τὸν δὲ, ἐθέσπισαν ὅτι ἡ Ἀλύβη εὑρίσκετο ἐν τῇ θέσει τῆς π. Κιουμουσχανέ.

Ἀλλὰ κατ' ἐμὲ κριτήν, ὅλοι οὗτοι ἔχουσιν λάθος· ἰδοὺ δὲ διατί;

α). Ὁ Ὅμηρος παραθέτει τοὺς Ἀλιζῶνας τοὺς κατοίκους τῆς Ἀλύβης πλησίον τῶν Παφλαγόνων, οἵτινες κατοικοῦντες τὴν Παφλαγονίαν εἶχον ἀνατολικὸν ὅριον τὸν Ἅλυν ποταμόν, ὥστε οἱ Ἀλιζῶνες εὑρίσκοντο πέραν τοῦ Ἅλυος.

β) Ὁ Ὅμηρος τοὺς κατοίκους τῆς Ἀλύβης καλεῖ Ἀλιζῶνας καὶ ὄχι Χάλυβας.

γ) Χάλυβες δὲν εὑρίσκοντο μόνον εἰς τὴν χώραν ἔνθα νῦν κεῖται ἡ Κιουμουσχανὲ ἀλλὰ 1) καὶ εἰς τὴν Μυσίαν 2) καὶ πλησίον τῆς Θεμισκύρας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀμαζόνων καὶ 3) πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἅλυος. Οἱ ἐν τῇ Μυσίᾳ Χάλυβες εἶχον μετοικήσει πολὺ πρὸ τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας ἕνεκα τῆς περὶ τὰ μεταλλεῖα ἐργασίας των καὶ ἐκεῖ εἰργάζοντο εἰς τὰ μεταλλεῖα τοῦ ἀργύρου· οὗτοι δὲ οἱ Χάλυβες κατ' Ἀπολλώνιον τὸν Ρόδιον, ἐπολέμησαν πρὸς τοὺς Ἀργοναύτας καὶ ἐφόνευσαν τὸν Ἀργοναύτην Πολύφημον (ὅρα Ἀργοναυτικὰ Α.' 1321) καὶ ἦσαν λαὸς μάχιμος καὶ πολεμοχαρὴς καταγόμενος ἀπὸ Ἄρεως (Ἡροδ. Α· 28) ἐκ τοῦ Χαλύβου υἱοῦ τοῦ Ἄρεως (Καλλιμάχου Fragm. Β. 373).

Οἱ δὲ περὶ τὴν Θεμίσκυραν (νῦν Τσαρσαμπᾶ) Χάλυβες κατεῖχον παραλιακὴν ζώνην ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, εἶχον λιμένα Γενήτην (νῦν Βῶνα λιμανή), πόλιν Ἑλληνίδα Σταμένειαν καὶ τὸ φρούριον ἢ ἀκρόπολιν Ἰασόνια (νῦν Γιασοὺν πουρνή) (Ὅρα Σκυλάκα Καριανδενον, περίπλους § 88, Ἑκαταῖον § 195, Ἀπολλ. Ροδίου Ἀργοναυτικὰ Β. 379 Εὔδοξον Fragm. 10 καὶ Ἀρριανοῦ Περίπλουν).

Ἄλλοι δὲ Χάλυβες οἰκοῦντες ἐντὸς τοῦ Ἅλυος πρὸς Δ. αὐτοῦ, εὑρίσκοντο περὶ τὴν Σινώπην καὶ περὶ τὸ Παρθένιον, οἱ ὁποῖοι ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ἦσαν-

ὑπήκοοι τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας Κροίσου (Ἡροδ. βιβλ. Α. 28 καὶ βιβλ. Β. 104).

Δ) Ἀφοῦ λοιπὸν ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Χάλυβες καὶ ἐν Μυσίᾳ καὶ πρὸς Δ. τοῦ Ἅλυος παρὰ τὴν Θεμίσκυραν καὶ πέραν καὶ περὶ τὴν Σινώπην καὶ Παρθένιον χώρας διατί τὴν Ἀλύβην δὲν πρέπει νὰ ζητήσωμεν εἰς αὐτὰ τὰ μέρη καὶ πρέπει νὰ τὴν θέτωμεν ἀναποφεύκτως εἰς τὴν Χαλδίαν;

Ε) Θὰ μᾶς εἴπωσιν ὅτι ὁ Ὅμηρος ὀνομάζει τὴν χώραν τῶν Ἀλιζώνων «**γενέθλην ἀργύρου**» καὶ ἐπειδὴ ἀργύρου μεταλλεῖα ὑπάρχουσιν εἰς τὴν Χαλδίαν, ἄρα ἰδ[illegible] ἦτο ἡ Ἀλύβη. Ἀπαντῶ: Ὡς εἴδομεν ἀργύρου μεταλλεῖα ὑπῆρχον καὶ εἰς τὴν Μυσίαν (ὅρα Π. Καρολίδου Μικρασιανὴ Ἀρία ὁμοφυλία σελ. 20 καὶ 91). Μεταλλεῖα ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ὑπῆρχον ἐπὶ Κροίσου εἰς μικρόν τι χωρίον κείμενον μεταξὺ τῆς Περγάμου καὶ τοῦ Ἀταρνέως, ἐπίσης ἐν Φρυγίᾳ εἰς τὸν Σίπυλον (ἐξ ὧν ἐπλούτει ὁ Τάνταλος καὶ ὁ Πέλοψ πλησίον τῆς Ἀβύδου ἐν Ἀστύρᾳ (ἐξ οὗ ἐπρομηθεύετο ὁ Πρίαμος τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον. Διατί λοιπὸν νὰ μὴ εἶναι ἐκ τῶν μερῶν τούτων ἡ **γενέθλη τοῦ ἀργύρου**;

— § 3 —

Αἱ [illegible] αὗται κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ ὁδηγήσωσιν τὴν ἀναζήτησιν τῆς Ἀλύβης οὐχὶ ἐν Κιουμουσχανέ, ἀλλ' ἀλλαχοῦ.

Διότι ὁ Ὅμηρος ἀναφέρων τοὺς Παφλαγόνας ἀμέσως μετ' αὐτοὺς παραθέτει τοὺς Ἀλιζῶνας ὡς ὁμορεύοντας τούτοις. Κατ' ἀνάγκην ἡ Ἀλύβη εὑρίσκετο πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Ἅλυος ἐν τῇ χώρᾳ τῶν παραθαλασσίων Χαλύβων καὶ οὐχὶ ἐν τῇ Χαλδίᾳ τῶν ὁμόρων Ἀρμενίων· διότι ἐὰν ἡ Ἀλύβη εὑρίσκετο ἐν τῇ Χαλδίᾳ τότε ὁ Ὅμηρος θὰ ἀνέφερε τοὺς μεταξὺ τῆς Παφλαγονίας καὶ τῆς Χαλδίας εὑρισκομένους Τιβαρηνούς, Μοσσυνοίκους, Μάκρωνας, Μάρας, [illegible]-Ἴβηρας κτλ. κτλ. οἱ ὁποῖοι καὶ τότε ὑπῆρχον βεβαίως φέροντες ἴσως ἄλλας ὀνομασίας, ἀφοῦ ἀναφέρονται εἰς συγγραφὰς γεγραμμένας ὀλίγον τι ὕστερον τοῦ Ὁμήρου.

Τὴν Ἀλύβην ὁ Ὅμηρος θέτει ἐν χώρᾳ ἣν παριστᾷ ὡς κειμένην μακρὰν διὰ τῆς λέξεως «**Τηλόθεν**» καὶ τῷ ὄντι ἔχει δίκαιον διότι ἀφοῦ εὑρίσκετο πέραν τῶν Ἐνετῶν Καυκώνων, Παφλαγόνων καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἅλυος θεωρεῖται ἐν χώρᾳ κειμένη μακράν· ὥστε αὕτη κεῖται ἐν τῇ χώρᾳ, ἣν ἄλλοτε κατῴκουν αἱ Ἀμαζόνες καὶ οἱ γείτονες τούτων Τιβαρηνοὶ καὶ Μοσσύνοικοι· ἰδοὺ δὲ διατί ἐπιμένω εἰς τοῦτο. Ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Ἀπολλωνίου Ῥοδίου (Ἀργ. Β 373) ἀναφέρει πόλιν **Χαλυβίαν** ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀμαζόνων, πλησίον τῆς Θεμισκύρας, ἤτοι ἐν ᾗ χώρᾳ ᾤκουν οἱ ἐκτὸς τοῦ Ἅλυος κείμενοι Χάλυβες. Αὕτη ἡ **Χαλυβία** εἶναι ἡ Ἀλύβη τοῦ Ὁμήρου.

Ἀλλὰ τοῦτο μόνον δὲν ἐπαρκεῖ καὶ οἱ ἐπιμένοντες εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ Ἀλύβη εὑρίσκετο ἐν Χαλδίᾳ, πρέπει νὰ γνωρίζωσι καὶ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Ἀργύρου ἅτινα ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος.

Ὁ Hamilton (Researches in Asia Minor, τόμ. I σελ. 259) ἀνεῦρεν **ἀρχαῖα μεταλλεῖα ἀργύρου** εἰς ἀπόστασιν 3 περίπου μιλλίων τῆς Τριπόλεως. Ἐγὼ εἰς τὸ ἄρθρον μου «**Ἀπὸ Τραπεζοῦντος μέχρι Κερασοῦντος, περιγραφὴ ἱστορικο-γεωγραφικο-ἀρχαιολογική**» τὸ ὁποῖον ἐν Ρωσ. γλώσσῃ κατεχώρησα εἰς τὴν ἐφημερίδα «**Βατούμσκια-Βέστη**» (ἀριθμ. 1919—1921) ἔγραψα καὶ ὑπέδειξα ὅτι πέριξ τῆς Τριπόλεως εἰς τὰς περιφερείας τῶν ποταμῶν Γιαγλῆ δερὲ καὶ Χαρσιότ ὑπάρχουσι μεταλλεῖα χαλκοῦ καὶ γαιάνθρακος ἰδιαιτέρως δὲ ὑπέδειξα ὅτι εἰς τὸ χωρίον Σσάτη ὑπάρχει μεταλλεῖον ἀργύρου πρὸς μαρτυρίαν δὲ τούτων ὑποδεικνύω καὶ τὸν Στράβωνα, ὅστις ῥητῶς λέγει ὅτι «ἐκ **τῆς χώρας τῶν παραθαλασσίων Χαλύβων ἔνθα ἡ Φαρνακία ἐξάγεται ὁ σίδηρος, προηγουμένως δὲ ἐξημεταλλεύετο καὶ ὁ ἄργυρος.. ... ἡ παράλιος χώρα εἶναι στενή, ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν παραλίαν ὑψοῦνται τὰ ὄρη, πλούσια εἰς μεταλλεῖα καὶ εἰς δάση** (Στράβων βιβλ. ΙΒ. 3,19).

Ἀλλὰ καὶ πέραν τούτου πρὸς Δυσμὰς ὅλα τὰ ὄρη εἶναι πλήρη μετάλλων ὡς ἔγραψαν πολλοί· πρὸς τὰ (ΝΔ) νοτιοδυτικὰ τῆς Ἀμισοῦ ὑπάρχει ἡ πόλις Μαρσουβὰν παρὰ τὸν Ἶριν ποταμόν, πλησίον τῶν συμβολῶν αὐτοῦ μετὰ τοῦ ποτ. Λύκου· ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτης εἶναι τὸ ἀργυροῦχον μεταλλεῖον τοῦ Χαδζῆ κιοί, ἔνθα πλέον τῶν 350 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν ἐργάζονται εἰς τὰ μεταλλεῖα ταῦτα, καὶ οὗτοι ὡς ἔγραψα ἐν τῷ **Ἀργοναύτῃ** (ἀρ. 165, Ἀπρὶλ. 3, ἐν. ἔτ.) πλοῦσιν ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Χαλδείας.

Καὶ δὲν ἐγίνετο μόνον ἡ ἐξαγωγὴ ἀργύρου ἐκ τῆς περιφερείας ταύτης τῶν παραθαλασσίων Χαλύβων (πρώην Ἀλιζώνων), ἐξήγετο καὶ ὁ χαλκός· ὁ Ἀπολλώνιος Ρόδιος (ἐν Ἀργοναυτικαῖς βιβλ. Β. 370), ἀποκαλεῖ τούτους ἐργατικούς, φιλέργους, πτωχοὺς ὅμως καὶ ζῶντας εἰς ξηρὸν γῆν. Οὗτοι δὲν ἠροτρίουν τὴν γῆν, οὔτε ἔβοσκον ποίμνια, ἀλλ' ἐκ τῆς σκληρᾶς καὶ πετρώδους γῆς ἐξήγαγον τὸν σκληρὸν σίδηρον καὶ τὸν χαλκὸν καὶ τοῦτον ἀλλάζοντες μὲ τρόφιμα ἔζων βίον βαρύν. πλησίον τῶν καμίνων ἐν μέσῳ καπνῶν (ὅρα καὶ στιχ. 970) συγχρόνως δὲ ἠσχολοῦντο εἰς ἅλιείαν δελφίνων (Στράβων ΙΒ, 3,19).

Τὸ δὲ μᾶλλον πειστικώτατον εἶναι ὅτι ἐπὶ τοῦ Ὁμήρου οἱ Ἕλληνες ὀλιγίστην ἢ μᾶλλον οὐδεμίαν ἰδέαν θὰ εἶχον περὶ τῶν μεσογείων λαῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐγνώριζον ὅμως ὅλα τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἅτε ὡς ναυτικοὶ καὶ ἐπιχειροῦντες ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις ἤρχοντο εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν λαῶν τῆς παραλίας καὶ ἐμάνθανον τὰς ὀνομασίας τῶν πόλεων καὶ τῶν λαῶν· Ἡ Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία ἡ ἔχουσα καθαρῶς ἐμπορικὸν χαρακτῆρα, πολλὰ ἐδίδαξε τοὺς Ἕλληνας· μέχρι τῆς ἐκστρατείας ταύτης συμβάσης τῷ 1264 π. χ. οὐδεὶς εἶχεν ἐπιχειρήσει τοιοῦτον τολμηρὸν καὶ μακρυνὸν ταξείδιον κατὰ θάλασσαν, δὲν πιστεύω δὲ ἄλλος τις νὰ εἶχε περιηγηθῇ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ νὰ φθάσῃ εἰς Χαλδίαν διὰ νὰ διηγηθῇ κατόπιν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχον μεταλλεῖα ἀργύρου, οἱ Ἀργοναῦται, (καθὰ μαρτυροῦσιν καὶ ἄλλοι ἰδίως δὲ ὁ Ξενοφῶν) προσεγγίζουσιν ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ εἰς τὴν

'Ιασονίαν ἄκραν ('Ανάβασις Ξεν. βιβλ. στ. Β. 1) ἥτις ὅπως εἴπομεν κεῖται ἐν τῇ χώρᾳ τῶν παραθαλασσίων Χαλύων, τότε 'Αλιζώνων καλουμένων. 'Εκεῖ βεβαίως ἔμαθον ὅτι ἡ χώρα παράγει χαλκὸν καὶ ἄργυρον καὶ ἴσως παρὰ τῶν κατοίκων ἐπρομηθεύθησαν καὶ μέταλλα ἀργύρου ἢ χαλκοῦ, δι' ἀνταλλαγῆς μὲ ἄλλα ἐμπορευματα, ὅπως τότε ἐσυνειθίζετο, ὅτε δὲ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν 'Ελλάδα δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολια ὅτι παρέσχον εἰς τοὺς Ἕλληνας πληροφορίας περὶ τοῦ μέρους, ἔνθα ἐπρομηθεύθησαν ταῦτα, εἶπον βεβαίως ὅτι ἐκεῖ που ὑπάρχει χώρα 'Αλιζώνων, ἔχουσα ἄργυρον καὶ χαλκὸν κατόπιν δὲ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι οἱ Ἕλληνες παρ' αὐτῶν ἐπρομηθεύοντο καὶ ἄργυρον καὶ χαλκὸν καὶ Χάλυβα καὶ σίδηρον καὶ διὰ τοῦτο ἐκάλεσαν τούτους ἐκ τῆς λέξεως (ΧΑΛΥΨ=γενική) ΧΑΛΥΒΟΣ, ΧΑΛΥΒΑΣ

Αἱ λέξεις Χάλυβες καὶ 'Αλιζῶνες κατὰ τὴν γνώμην τῶν γλωσσολόγων δὲν φαίνονται δηλοῦσαι ἐθνολογικὴν σημασίαν, ἀλλὰ τέχνην δηλαδὴ **μεταλλουργόν**· διότι αἱ 'Αρμενικαὶ λέξεις halem=τήκω, halitz=χωνευτής, halagan=χωνευτικός, haloz=κάμινος, haoumm=τῆξις, συγγενεύουσιν πληρέστατα μὲ τὴν 'Ελληνικὴν λέξιν ΧΑΛΥΨ

—§ 4—

Ἔλθωμεν νῦν εἰς τὰς ὀνομασιας **Κιουμοὺς χανὲ** καὶ **'Αργυρούπολις.** Ἡ πρώτη λέξις εἶναι τουρκικὴ καὶ σημαίνει **τόπος ἀργύρου**, ἡ δὲ δευτέρα δηλοῖ **πόλιν ἀργύρου.** Καὶ αἱ δύο ὀνομασίαι εἶναι μεταγενέστεραι· ἡ μὲν ἐδόθη αὐτῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅτε οὗτοι κατέλαβον τὰ μέρη ταῦτα καὶ τὰ μεταλλεῖα τοῦ ἀργύρου τὰ ἀνακαλυφθέντα κατὰ τὴν 15ην ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ τῶν τελευταίων Κομνηνῶν τῆς Τραπεζοῦντος, οἵτινες χαλκὸν καὶ ἄργυρον ἐπρομηθεύοντο ἀνέκαθεν ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Παρυάδρου, κατὰ τὸ τότε σύστημα τῆς μεταλλουργίας.

Ἐκ παλαι ἐδῶ πλησίον τῆς νῦν Κιουμουσχανὲ ὑπῆρχε κωμόπολις γνωστὴ εἰς τοὺς χρονογράφους ἔχουσα δύο ὀνομασίας. Ἡ κωμόπολις αὕτη λεγομένη ΚΑΝ καὶ ἄλλως ΖΑΓΧΗ ἦν πρωτεύουσα τῆς Χαλδίας ἢ τοῦ Μεσοχαλδίου. καὶ ἡ μὲν ὀνομασία Κὰν ἐλήφθη ἐκ τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ Κανις (=νῦν Χαρσιώτης=Χαρσσὺτ), ἡ δὲ ἑτέρα ὀνομασία Ζάγχη (εἴτε Τζάγχρα, φαίνεται νὰ ἦναι ἀρχαία καὶ ἐγχώριος ἀναφερομένη καὶ ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν', ἡ δὲ λέξις Κὰν καὶ ὕστερον Κάνις, ἦτον ἐν χρήσει καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως, ὑποκείμενος τῷ ἀρχιερεῖ Τραπεζοῦντος ἔφερε τὸν τίτλον «**ἐπίσκοπος Κάνιος**» εἴτε **Κάνεως.** Τὴν σημερον ὁ ποταμὸς Χαρσιώτης ὑπὸ ὅλων τῶν ἐντοπίων καλεῖται ΚΑΝ καὶ ἡ πόλις Κιουμουσχανὲ ἐπισης λέγεται καὶ ΚΑΝ. Εἶχε δὲ ἐπὶ ἐρυμνῶν βράχων καὶ φρούριον τὸ λεγόμενον **φρούριον Μεσοχαλδίου,** φημιζόμενον ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν.

Οἱ κάτοικοι ἀνέκαθεν ἔχοντες ἐπιτήδευμα τὴν μεταλλουργίαν (διότι ἡ χώρα εἶναι πλουσία εἰς μέταλλα καὶ ἰδίως τοῦ ἀργύρου) ἀνεκάλυψαν ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ τὰ μεταλλεία τοῦ αργύρου καὶ συνέπηξαν ἐν μέσῳ ἀποκρήμνων βράχων μικραν τινα παροικίαν ἥτις διὰ τῶν προστρεξάντων πανταχόθεν μεταλλουργῶν σὺν τῷ χρόνῳ κατέστη πολυάνθρωπος· ὅταν δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὰ μέρη ταῦτα, ἐπειδὴ ἦσαν ἦσαν ἀνεπιτήδειοι εἰς ἐξώρυξιν μεταλλούχου γῆς, ἐργασίας ἐργώδους καὶ ἐπικινδύνου μάλιστα θεωροῦντες δὲ ἀπρεπὲς δι' ἑαυτους τους κατακτητὰς τοιαύτην ἐργασίαν, ἠναγκαςθησαν νὰ προσοικειωθῶσιν τοὺς Ἕλληνας τῆς χώρας καὶ ἀναθέσωσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μεταλλείων ἀργύρου τε καὶ χαλκοῦ καὶ οὕτως ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἀποκλειστικῶς Ἑλλήνων ἀρχιμεταλλευτῶν (οὐσταπασίδων) ἤρξατο ἡ ἐκμετάλλευσις πρὸ πάντων ὅμως τοῦ ἀργύρου καὶ τότε οἱ Τοῦρκοι ἐκάλεσαν τὴν νέαν ταύτην πόλιν **Κιουμοὺς χανέ,** οἱ δὲ Ἕλληνες ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις 'Αργυρούπολιν.

Ὥστε καὶ αἱ δύο ὀνομασιαι εἶναι μεταγενέστεραι. οὐδόλως δὲ τὸ πρὸ 455 ἐτῶν δοθὲν Τουρκικὸν ὄνομα **Κιουμοὺς χανέ,** εἶναι μετάφρασις τοῦ 'Ομηρικοῦ **ὅθι γενέθλη ἀργύρου** καὶ οὔτε δύναται νὰ παραχθῇ ἐκ τῆς 'Ομηρικῆς φράσεως, ἀφοῦ πρὸ τῆς 14ης ἑκατονταετηρίδος ἡ τοποθεσία τῆς σημερινῆς Κιουμοὺς χανὲ ἦτο ἔρημος καὶ ὕπαιθρος χῶρα, οὐδὲ ἐγνώριζέ τις ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχε μεταλλοῦχος γῆ, κατοικουμένη δὲ κωμόπολις ἦν ἡ Ζάγχη (ἐξ ἧς κατάγονται οἱ διάσημοι Ζανιχῖται ἢ Τζανιχῖται, οἱ ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν πολλὰ πράξαντες καὶ δράσαντες) ἀπέχουσα τῆς Κιουμουσχανε πλέον μιᾶς ὥρας.

Καίτοι δὲ δὲν εἶμαι γλωσσολογο, ἐν τούτοις νομιζω ὅτι ὑπαρχει μεγάλη σχέσις μεταξὺ τῶ λέξεων Ἅλυς 'Αλύβη, Χαλυβες καὶ 'Αλιζῶνες. Καὶ περὶ μὲν τῶν πρώτων τριῶν λέξεων ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν θὰ πραγματευθῶ, περὶ τῆς τελευταίας ὅμως ἔχω να εἴπω ὅτι, ἡ λέξις αὕτη εἶναι σύνθετος ἐκ δύο ῥιζῶν ἤτοι ἐκ τοῦ **ἅλς** (=θάλασσα) καὶ **ζώνη** καὶ σημαινει χώραν περιζωννυμένην ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ἀφ' οὗ ὡς εἴπομεν οἱ 'Αλιζῶνες τῆς 'Αλύβης ᾤκουν ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ εἶχον πόλεις παραθαλασσίους καὶ λιμένα καὶ ἀκρωτήριον κτλ. ἐνῷ οἱ Χάλυβες τῆς Χαλδίας οὐδεμίαν μετὰ τῆς θαλασσης σχέσιν ἔχουσιν, κεῖνται δὲ μακρὰν ταύτης εἰς ἀπόστασιν πλέον τῶν 30 ὡρῶν, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν οἱ μεσόγειοι Χάλυβες νὰ ὀνομάζωνται 'Αλιζῶνες.

Ἔγραφον ἐν Βατοὺμ τῇ 10ῃ Αὐγούστου 1916.

Ι. Π. Κάλφογλους.

ΠΕΡΙ ΧΟΛΕΡΑΣ

Ἐπὶ τῇ ἐπιδρομῇ τῆς χολέρας θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ διακόψωμεν ἐπί τινα χρόνον τὴν ὑγιεινὴν τῶν ἀτόμων καὶ συνοικισμῶν ἵνα ἀπὸ τῆς στήλης ταύτης ἐξετάσωμεν ἐν συνόψει τὰ κατὰ τὴν ἀσθένειαν ταύτην, ὑποδείξωμεν τὰ προκαλοῦντα αὐτὴν αἴτια καὶ ἐξαγάγωμεν τὰ ὑγιεινὰ καὶ προφυλακτικὰ μέσα δι' ὧν δέον νὰ ἐφοδιασθῶμεν διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἐπίσκεψιν αὐτῆς. Ἡ πραγματεία αὕτη δὲν θὰ εἶχε τὴν θέσιν της εἰς τὸ ἀνὰ χεῖρας περιοδικὸν ἂν περιωρίζετο εἰς τὴν καθαρῶς ἐπιστημονικὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος καὶ τὰς θεωρίας καὶ ὑποθέσεις, ἃς συνεπάγεται ἡ ἀνάλυσις τῶν διαφόρων φάσεων τῆς φοβερᾶς ταύτης νόσου. Ἐνταῦθα νομίζομεν θὰ ἀρκεῖ μόνον νὰ παρουσιάσωμεν δίκην ἀξιωμάτων τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν καὶ παρατηρήσεων τῶν διαφόρων σοφῶν.

Ἱστορικόν. Πρὸ τοῦ XIX αἰῶνος ἡ χολέρα δὲν ἦτο γνωστὴ ἐν Εὐρώπῃ. Ἡ κοιτὶς αὕτη εὑρίσκετο εἰς τὸ Ἰνδοστὰν ὅπου οἱ ἰθαγενεῖς κέκτηνται ἀνοσίαν τινὰ πρὸς τὴν νόσον καὶ διαδίδεται αὕτη μόνον διὰ τῶν [illegible] ξένων. Ἐκεῖθεν δὲ ἔκαμε πολλὰς ἐμφανίσεις εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἢ καὶ διὰ τῆς Αἰγύπτου εἰς διαφόρους ἐποχάς. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τῶν σοφῶν πολὺ συνέδραμεν πρὸς τοῦτο ἡ ἐξ Ἰνδιῶν ἀθρόα μετάβασις πρὸς προσκύνησιν εἰς τὸν τάφον τοῦ προφήτου Μωάμεθ (pelerinage) εἰς τὰς πόλεις τῆς Μεδίνας καὶ Μέκκας ὁπόθεν εὐκολώτερον ἐπεξετάθη εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τῆς Αἰγύπτου.

Παθογόνον αἴτιον. Ὡς παθογόνον αἴτιον φέρεται μικρόβιόν τι τὸ ὁποῖον ἀνεκάλυψεν ὁ διάσημος Koch κατὰ τὸ 1883 εἰς τὰ ἀποχωρήματα τῶν ἀσθενῶν. Εἶνε βάκιλλος μὲ σχῆμα κόμματος καὶ ὀνομάζεται βακίλλος-κόμμα, ἢ σπειρύλλιον. Τὸ σπειρύλλιον τοῦτο δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ εἰς ὅλα τὰ περιστατικὰ τῆς ἀσθενείας. Ὑπάρχουσι διαφόρων μορφῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ ἄλλα σπειρύλλια τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὴν νόσον. Τὰ μικρόβια αὐτὰ ἀποτελοῦν ἓν εἶδος οἰκογενείας παθογόνου ὀργανισμοῦ προκαλοῦντα τὴν αὐτὴν νόσον.

Ὁ Metshnikof παρετήρησε διάφορα ἄλλα εἴδη μικροβίων πολὺ ὁμοιάζοντα μὲ τὸ μικρόβιον τῆς χολέρας καὶ προκαλοῦντα παρόμοια συμπτώματα ἀλλὰ ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἔχουσι καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν πραγματικὴν χολέραν.

Μηχανισμὸς τῆς μολύνσεως. Αἱ διάφοροι ἐπιστημονικαὶ παρατηρήσεις κατέδειξαν καὶ ἡ πεῖρα ἐπεκύρωσεν ὅτι ἡ μόλυνσις γίνεται διὰ τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος· ἐξ ἄλλου εἶνε γνωστὸν ὅτι τὰ χολερικὰ σπέρματα ἐμπεριέχονται εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν ἐντέρων τῶν χολερικῶν. Ἵνα τὰ σπέρματα ταῦτα μεταβιβασθῶσιν ἀπὸ τὰ ἔντερα τοῦ ἀσθενοῦς εἰς τὰ πεπτικὰ ὄργανα τῶν ὑγιῶν ἀνθρώπων θὰ εἶνε ἀνάγκη βεβαίως νὰ μεσολαβήσουν μέσα τινὰ μετακομιστικὰ καὶ τοιαῦτα εἶνε ***ὁ ἀήρ, τὸ ὕδωρ, αἱ τροφαὶ καὶ τὰ ἐνδύματα.***

Ὁ ἀὴρ ὡς μέσον μετακομιστικὸν τῶν χολερικῶν σπερμάτων ἐνεργεῖ εἰς περιωρισμένην ἀκτῖνα. Αἱ βιολογικαὶ παρατηρήσεις ἀποδεικνύουν ὅτι τὰ χολερικὰ σπειρύλλια μόνον τότε παρασύρονται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὁπόταν ἀπαλλαγῶσι τοῦ ὑγροῦ περικαλύμματος τὸ ὁποῖον τὰ περικυκλώνει ἤτοι ὁπόταν ἀποξηρανθῶσι· ἀλλὰ ἡ ἀποξήρανσις ἀποκτείνει τὸ μικρόβιον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τάχιστα καὶ ἐπομένως ἡ διὰ τοῦ ἀέρος μόλυνσις εἶνε δευτερευούσης σημασίας

Τὸ κατ' ἐξοχὴν μετακομιστικὸν μέσον τῆς νόσου εἶνε τὸ ὕδωρ. Ἡ χολέρα ἀκολουθεῖ τὸ ῥεῦμα τοῦ ὕδατος καὶ συνήθως τοῦ ὕδατος τῶν μικρῶν ῥυακίων καὶ τῶν ἐκ τῆς βροχῆς τοιούτων. Τὸ ὕδωρ εἶνε φορεὺς τῶν μικροβίων τῆς χολέρας εἰς τε τὰς μικρὰς καὶ τὰς μεγάλας ἀποστάσεις. Ἀναπτύσσεται δὲ ἡ νόσος πέριξ τῶν πηγῶν καὶ τῶν φρεάτων ὧν τὸ ὕδωρ ἐμολύνθη διὰ παθογόνων σπερμάτων.

Εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι αἱ τροφαὶ αἱ μολυνθεῖσαι ὑπὸ χολερικῶν σπερμάτων εἶνε μέσα μεταφορᾶς τῆς ἀσθενείας αὐτῆς. Τὸ γάλα ἀναμεμιγμένον μεθ' ὕδατος ἢ περιεχόμενον ἐν δοχείοις τὰ ὁποῖα ἐπλύθησαν διὰ μολυσμένου ὕδατος ἀποκτᾷ καὶ ἐνταῦθα τὴν ἰδιότητα ἣν ἔχει καὶ ἐν τῷ κοιλιακῷ τύφῳ. Αἱ τροφαί, αἱ καταναλισκόμεναι ὠμαί, ἐμπεποτισμέναι ὑπὸ τοιούτου ὕδατος μεταφέρουσι τὸ παθογόνον στοιχεῖον εἰς τὸ στόμα καὶ ἐκεῖθεν εἰς ὅλον τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα.

Τὰ ἐνδύματα διαδραματίζουσι σπουδαῖον ἐπίσης πρόσωπον εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἀσθενείας. Ἰδίως δι' αὐτῶν ἡ μεταφορὰ τοῦ μολύσματος γίνεται εἰς μακρυνὰς ἀποστάσεις.

Γνωρίζοντες ἤδη τὸ παθογόνον στοιχεῖον, τὸν τρόπον τῆς μεταφορᾶς του καὶ τὴν ὁδὸν τῆς εἰσόδου του εἰς τὸν ὀργανισμὸν εὐκόλως θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν συνήθη τρόπον τῆς διὰ χολέρας μολύνσεως τῶν ἀτόμων. Ἐν τῇ πράξει τὰ ἄτομα μολύνονται ἐν ἐπαφῇ μετὰ τῶν χολερικῶν ἢ καὶ ἐκτὸς τῆς ἐπαφῆς ταύτης.

Ἡ ἄμεσος μόλυνσις ἐκ τῆς ἐπαφῆς εἶνε ἁπλουστάτη. Ἄτομόν τι ἐρχόμενον εἰς ἐπαφὴν μετὰ χολερικοῦ, περιποιούμενον αὐτόν, μολύνει τὰς χεῖρας διὰ παθογόνων οὐσιῶν. Ἡ ἀπόστασις δὲ ἀπὸ τῶν χειρῶν εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα εἶνε μικρὰ καὶ εὔκολος· ἄλλοτε αἱ χεῖρες μολυσμέναι ἐκτείνονται πρὸς τὸ στόμα καὶ ἄλλοτε φέρουσι τὰ σπέρματα εἰς τὰς τροφάς. Ἐπίσης καὶ μὴ περιποιούμενός τις ἀσθε-

νῆ χολερικὸν δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἐνδυμάτων του, τῶν κλινοστρωμνῶν του καὶ ὁ τρόπος τῆς μολύνσεως παραμένει ὁ αὐτός. Τέλος ἂν δὲν ἀπεδείχθη, οὐχ ἧττον ὅμως δὲν εἶνε ἀπαράδεκτον ὅτι ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ αἰθούσης ὅπου ζῇ χολερικὸς μολύνεται διὰ παθογόνων μικροβίων ἅτινα τόσον εὐκόλως χύνονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ τῶν ἐμεσμάτων καὶ δύναται νὰ φέρῃ τὰ σπέρματα ταῦτα εἰς τὸν πεπτικὸν σωλῆνα ἀνθρώπων οἵτινες δὲν ἦλθον εἰς στενὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς.

Ἡ ἔμμεσος μόλυνσις εἶναι ἐξ ἴσου εὐκολωτάτη. Ἄτομόν τι τὸ ὁποῖον μολύνεται δὲν ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν στενὴν μετὰ χολερικοῦ ἀλλὰ μετεχειρίσθη πράγματα τοῦ ἰδίου ἀσθενοῦς καὶ μολυνθέντα ὑπ' ἐκείνου. Εἶνε ὁ συνηθέστερος τρόπος τῆς μολύνσεως. Οὕτω ἐξηγεῖται ἡ μόλυνσις τῶν πλυστρῶν ἐν τοῖς νοσοκομείοις τῶν χολερικῶν.

Ἄλλοτε, πάλιν ὅπερ καὶ τὸ συνηθέστερον, πίνει ὕδωρ μολυσμένον ἀπὸ παθογόνα σπέρματα προερχόμενα ἀπὸ τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα τοῦ χολεριῶντος.

Οὕτω ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ ἔχομεν α') τὸ παθογόνον αἴτιον τῆς νόσου β') τὸν τρόπον τῆς εἰσόδου του εἰς τὸν ὀργανισμὸν καὶ γ') τὸ μέρος τοῦ ὀργανισμοῦ ὅπερ προσβάλλει. Ἐν τοῖς ἐφεξῆς θὰ διαλάβωμεν περὶ τῶν κλινικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἀσθενείας καὶ τῶν ἀλλοιώσεων ἃς αὕτη προξενεῖ εἰς τὸν ὀργανισμόν.

(Ἕπεται συνέχεια).

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΤΡΑΓΙΚΟΙΣ ΠΟΙΗΤΑΙΣ

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

Διὰ τῶν μεγάλων τραγικῶν ποιητῶν ὁ πολιτισμὸς ἐν Ἑλλάδι ἔφθασε εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον· δι' ἀθανάτων τύπων καὶ ὑπὸ τὴν ποιητικωτέραν μορφὴν παρέστησαν πᾶν ὅ,τι ἐκ τῶν εὐγενεστέρων παθῶν ἐκινεῖτο ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τῇ συνειδήσει τῆς ἀνθρωπότητος, πᾶν ὅ,τι ἱερῶν πόθων καὶ ἁγίων ἐλπίδων περιέκλειον ἐν ἑαυταῖς πραΰνουσαι τοὺς φόβους αὐτῶν ἀπέναντι τῆς αἰωνίου δικαιοσύνης ἀπαιτούσης τὴν τιμωρίαν τῆς παραβάσεως τῶν αἰωνίων νόμων. Ἐν οὐδεμιᾷ ἐθνικῇ χώρᾳ ὁ ἠθικὸς νόμος ἐξέλαμψε δι' αἴγλης τοσοῦτον καθαρᾶς ὅσον καὶ καταπληκτικῆς· οὐδέποτε ἡ ἰδέα τοῦ θείου λόγου ἐφάνη ἁγνοτέρα· οὐδέποτε ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ ἐλπὶς ἐξιλασμοῦ ἐπαρκοῦς διὰ τὸ δυστυχὲς γένος τῶν θνητῶν ἐξεδηλώθησαν διὰ μεγαλοπρεπεστέρας ποιήσεως, διὰ δραματικῶν δημιουργημάτων ἐμπλέων ζωῆς καὶ μεγαλείου. Ἡ ἑλληνικὴ τραγῳδία εἶναι αὐτὸ τὸ δρᾶμα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· τὸ ἄρωμα τῶν ψυχῶν αὐτοῦ μετὰ τῶν μυστηρίων, τῶν ἀγώνων, τῶν ἐγκλημάτων, τῶν φόβων καὶ τοῦ προαισθήματος ἀπελευθερώσεως ἀντιρρόπου τῶν δυστυχημάτων του. Εἶναι τὸ ἄρωμα τοῦ αἵματος καὶ τῶν δακρύων τῆς φυλῆς τὴν ὁποίαν βαρύνει κατάρα τις παράδοξος συνδέουσα τὰς γενεὰς δι' ἀναποδράστου ἀλληλεγγύης καὶ ὅλως ὠθοῦσα αὐτὴν διὰ μέσου τῶν σκιῶν της πρὸς φωτεινὴν διέξοδον. Εἶναι γνωστὸν μέχρι τίνος σημείου ἡ λυρικὴ ποίησις μετὰ τὸν Ὅμηρον ἀπεικόνισε τὰς ἀλγεινὰς καὶ σκοτεινὰς ὄψεις τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως ἀπὸ τοῦ Ἡσιόδου μέχρι τοῦ Πινδάρου, ὅστις ὅσον τεθαμβωμένος καὶ ἂν ἦτο ἐκ τῆς ἡρωϊκῆς δόξης τοῦ ἔθνους του, ἠδυνήθη νὰ διακρίνῃ πᾶν ὅ,τι ἀσθενές, ἀβέβαιον καὶ λυπηρὸν ἐκάλυπτον αἱ ἀπαστράπτουσαι ἐξωτερικαὶ ἐπιφάνειαι. Ὁ δὲ Ἐμπεδοκλῆς, ὁ φιλόσοφος ποιητής οὗτος, διαβλέπει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἕνα Θεὸν πεπτωκότα ἕνεκεν τῆς διχονοίας καὶ τῆς παραβάσεως τοῦ φυσικοῦ νόμου ἤτοι τοῦ νόμου τῆς ἀγάπης. «Εἶναι, λέγει, ἀρχαῖον διάταγμα τῶν θεῶν, ὅτι ὅταν ἓν τῶν ὄντων τῶν προωρισμένων νὰ ζήσωσιν ἐπὶ μακρόν, μολύνει τὸ σῶμά του διὰ τῶν ἁμαρτημάτων τῆς ψυχῆς, πρέπει ἐπὶ τρισμύρια ἔτη νὰ πλανᾶται μακρὰν τῆς χώρας τῶν μακαρίων καὶ νὰ ἐμψυχώνῃ διαδοχικῶς πᾶν εἶδος θνητῶν ὄντων. Καὶ ἐγὼ ἤδη εἶμαι εἷς ἐκ τῶν ἐξορίστων ἐκείνων τῶν πλανωμένων μακρὰν τοῦ Θεοῦ, διότι ὑπήκουσα εἰς τὴν μανιώδη ἔριν.»

Ὀρφικός τις ποιητὴς ἄγνωστος παρέστησε μετὰ τοσαύτης καλλονῆς μεθ' ὅσης καὶ βαθυνοίας τὴν τραγικὴν ταύτην εἱμαρμένην τοῦ ἀνθρωπίνου γένους λέγων πρὸς τὴν μυστηριώδη θεότητα, ἐξ ἧς γεννᾶται τὸ πᾶν. «Δι' ἑνὸς μειδιάματος ἐδημιούργησας τὸ γένος τῶν θεῶν· τὰ δὲ δάκρυά σου εἶναι τὸ κατηραμένον γένος τῶν ἀνθρώπων».»

Ἡ ἀθλία αὕτη ὄψις τῆς ἀνθρωπίνης μοίρας ἀνευρίσκεται σταθερῶς εἰς τοὺς δύο τραγικοὺς ποιητὰς τῶν Ἀθηνῶν, τὸν Αἰσχύλον καὶ τὸν Σοφοκλέα. Πάντοτε ἐν τῷ μέσῳ τῶν δεινοπαθημάτων τῶν ἡρώων των διορῶμεν ἀνωτέραν καὶ γενικωτέραν τινὰ συμφορὰν παρακινοῦσαν αὐτοὺς νὰ κραυγάσωσι μετὰ στεναγμοῦ. «Δυστυχὲς γένος τῶν ἀνθρώπων». Δὲν παριστάμεθα ἐκεῖ ἀποκλειστικῶς ἐνώπιον ἰδιαιτέρου τινὸς καὶ τυχαίου συμβεβηκότος· ἀλλ' ἀνοίγεται ἐνώπιόν μας μακρὰ σειρὰ δυστυχημάτων τοῦ παρελθόντος, ἅτινα κληρονομικῶς διαδέχονται ἄλληλα. Ἡ σειρὰ αὕτη προκύπτει ἔκ τινος ἀρχαίας κατάρας, ἥτις ἔπληξέ ποτε τὰς προγόνους οἰκογενείας, ἣν ἡ μοῖρα καταθλίβει διὰ τῶν φοβερωτέρων αὐτῆς προσβολῶν ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ θεατοῦ, ὁ δὲ χορὸς παρίσταται ὡς ἑρμηνευτὴς τῆς βαθείας ἐννοίας τῶν γεγονότων.

Ἡ ἀλληλουχία αὐτη τῶν δυστυχημάτων εἶναι πρὸ πάντων ἐπαισθητὴ ἐν τῇ τριλογίᾳ τοῦ Αἰσχύλου περὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀγαμέμνονος. Ἐὰν τὰ ἐγκλήματα καὶ αἱ φρικώδεις καταστροφαὶ ἀποτελοῦσιν ἐκεῖ ἄλυσσον ἀδιάκοπον, ὁ πρῶτος αὐτῆς κρίκος ἀναφέρει ἡμᾶς εἰς τὰ βδελυρὰ ἀνοσιουργήματα τοῦ Θυέστου, τοῦ πατρὸς τῆς γενεᾶς. Ἡ καταδιώκουσα αὐτὸν Εἱμαρμένη τὴν ἐπιοῦσαν αὐτῶν τῶν δυστυχημάτων—τοῦτο συνέβη μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ἀγαμέμνονος ἀναγγελθεῖσαν διὰ τῶν φωτεινῶν σημείων, ἅπερ ὁ νυκτοφύλαξ ἔδειξεν ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ πύργου του ἐν τῇ στρατηγικῇ σκηνῇ—ἡ Εἱμαρμένη λέγω αὐτη δὲν εἶναι ἰδιότροπός τις βούλησις φθονεροῦ τινος δαίμονος, ἀλλὰ δικαία τιμωρία τῆς ὑπερτάτης δικαιοσύνης· δὲν εἶναι δὲ μόνον διὰ τὰς οἰκογενείας ἀλλὰ καὶ δι' ὁλόκληρα ἔθνη. Ἆρά γε δὲν ἐπαναλαμβάνουσι τοῦτο τὰ καπνίζοντα ἐρείπια τῆς Τροίας, ὅπου ἡ ἁρπαγὴ καὶ ἡ μοιχεία ἐπήνεγκον τὴν ἧτταν καὶ τὴν καταστροφήν;

Ἡ ἀρχαία πόλις τῆς Τροίας κατηράσθη καὶ τὸν ἀπαίσιον ὑμέναιον τοῦ Πάριδος· διὸ ἀπὸ τῆς μοιραίας ταύτης στιγμῆς αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὑπῆρξαν ἡμέραι φρικώδους ὀδύνης. Ἡ Ἑλένη εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἰλίου ὡς λέαινα, ἥτις ἀρχίζει νὰ θωπεύῃ ἕως ὅτου πληρώσῃ τὴν οἰκίαν αἵματος. Κατ' ἀρχὰς ἐφαίνετο γαλήνιος, ὅπως ἡ κρύπτουσα τὴν μανίαν της θάλασσα· ἦτο ἄνθος ἔρωτος πρὶν ἢ ἀποβῇ ἐριννὺς προξενήσασὰ τοὺς θρήνους τῶν συζύγων. (Αἰσχ. Ἀγαμ. στίχ. 695).

(Ἕπεται συνέχεια).

ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΝ

ΜΟΥΣΙΑ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 194)

— Μὴ ὀρέ! . . .

Καὶ τινάζεται ὀρθὸς νὰ δράμῃ πρὸς σωτηρία τους. Μὰ τώρα στὴ γαλήνη ποῦ ἁπλώνεται γύρω. μένει ταραγμένος, ἀκίνητος σὰν φάντασμα στὴ θέσι του. Πιάνει τὸ κατιδρωμένο μέτωπο, τὰ παγωμένα μέλη, τὴν ἀβάσταχη καρδιά του καὶ σταυροκοπιέται ἀπελπισμένος.

— Θεέ μου, βάλε τὸ χέρι σου· ψιθυρίζει.

— Τ' ἔχεις, μωρὲ μπράτιμε καὶ οὐρλιάζεις ἔτσι; ἀκούεται δίπλα του φωνὴ μισοκομμένη.

Ὁ Ἀλῆ ἀγάς, ὁ ἀρχηγὸς τῆς μάγγας ποῦ κοιμόταν ἐκεῖ, ἐξύπνησε στὴ φωνὴ κι ἀποροῦσε ἂν εἶνε στὰ σύγκαλά του ἢ τὸν ἐχτύπησε κανέν' ἀερικὸ τὸ Γούναρη.

— Ἀχ! εἴνορο μὲ τρόμαξε· εἴνορο κακό! ἀπήντησε παραζαλισμένος ἐκεῖνος.

Ἐδιπλοκάθισε στὸ ἀχερόστρωμά του ὁ ἀρβανίτης, ἐπλάγιασε κοντὰ ὁ κυνηγός, βγάλανε καπνό, ἄναψαν μὲ τὸν πυρόβολο τὶς τσιμποῦκες τους κι ὁ Γούναρις μὲ ανατριχίλια τοῦ διηγήθηκε τ' ὄνειρο.

Ἦταν πολὺν καιρὸ φίλοι ἀχώριστοι κι οἱ δυό. Μαζὶ ἀκολουθοῦσαν τὸ Βριώνη στὴν αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ στὸν πόλεμο· ἴδια εἶχαν τὴ ζωὴ καὶ τοὺς πόθους. Ἐδούλευαν γιὰ νὰ ζήσουν καὶ νὰ θρέψουν τὶς φαμίλιες τους. Τίποτ' ἄλλο. Ὅπως κι ἂν ἦρθαν οἱ καιροὶ κι ἂν ἄλλαξαν τὰ πρόσωπα κι ἂν χωρίστηκαν τῆς φυλῆς τους τὰ ἰδανικά, ἔμειναν ἐκεῖνοι ἴδιοι κι' ἀπαράλλαχτοι. Ἡ καθημερινὴ ζωὴ μὲ τὶς ἀπαιτήσες καὶ τὸ φαρμάκι της, δὲν ἄφηκε νὰ μαντέψουν καθόλου τὴ μεταβολή. Τὸ πάθος τοῦ χρόνους ποῦ βαρὺ καθότανε μέσα τους, δὲν τοὺς ἄφηκε νὰ γνωρίσουν τὶς μεγάλες ἐλπίδες ποῦ σηκώθηκαν ἀνεμόφτερες κ' ἔτρεχαν ζητώντας ἀνοιχτὸν αἰθέρα, μακρυὰ ἀπὸ τὴ σκλαβιὰ καὶ τὴ βαρβαρότητα. Ἔφτανε τοῦ ἑνὸς πὼς ἔπαιρνε τὸ κεφάλι στοὺς ὤμους καὶ τοῦ ἄλλου πὼς πολεμοῦσε καὶ χόρταινε λάφυρα. Ποιὸς ἦταν ὁ ἀφέντης καὶ ὁ ποιος ὁ δοῦλος δὲν ἐφρόντιζαν. Ἀκολουθούσανε κ' οἱ δυὸ τὴ ζωὴ ἀδιερρωμένοι, γιὰ τὸ αὔριο ἀδιάφοροι. ὅπως τὰ καματερὰ ποῦ ἀκολουθοῦν τοῦ ζευγολάτη τὸ θέλημα.

— Μὴ φοβᾶσαι, μπράτιμε· εἶπε ὁ ἀρβανίτης σὰν ἄκουσε καλὰ τ' ὄνειρο. Τὰ παιδιά σου δὲν παθαίνουν τίποτα, τὸ φίδι φίλος εἶνε· τὰ παιδιά σου φίλος τὰ φυλάει. Μὴ φοβᾶσαι.

Ὁ Γούναρης ἐκίνησε τὸ κεφάλι δυσκολόπιστος.

— Τί φίλος ποῦ πῆγε νὰ τὰ χάψῃ, ἀγᾶ μου! εἶπε ἀνατριχιάζοντας ὣς τὸ κόκκαλο.

— Σώπα καὶ θὰ τὰ ἰδῇς γλήγορα. Αὔριο μεθαύριο ξεμπερδεύει κι αὐτό. Γροίκα τὸ μυστικό. Πάψανε πιὰ τὰ ψέματα· τὰ καπάκια τῶν ρωμιῶν δὲν περνᾶν στοὺς ἀρβανίτες. Τὸ εἴπαμε ὀρθά-κοφτὰ στοὺς πασάδες. Ἢ παίρνουμαι σύνωρα τὸ κάστρο ἢ τὸ στρίβουμε. Δὲ θὰ ἀπίσῃ στὸ βάλτο ἡ παλληκαριὰ τῆς Γκεκαριᾶς. Ὄχι!

Ἀγαναχτησμένος ἔφτυσε δυὸ—τρεῖς φορὲς χάμω κ' ἔπειτα ἐξακολούθησε, μὲ τῆς φυλῆς του τὴ χαρακτηριστικὴ ἐλευθεροστομία καὶ τὸ θυμό.

— Μεθαύριο θαμπά, κάνουμε τὸ γιουροῦσι. Ἔχετε Χριστούγεννα ἐσεῖς κ' οἱ ραγιάδες θὰ βρίσκονται οὗλοι στὶς ἐκκλησιές. Τὸ κάστρο εἶν' ἀφύλαχτο καὶ τὸ παίρνουμε στὸ φύσημα. Δὲ λέω πὼς εἶνε καλὰ ἔτσι· δὲν εἶνε παλληκαριὰ καὶ δὲν πρέπει στοὺς ἀρβανίτες. Μὰ οἱ πασάδες τὸ θέν'· τί νὰ γένῃ;

Κ' ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸν κυνηγὸ συλλογισμένον, δίχως νὰ δείχνῃ χαρὰ ἢ δισταγμὸ στὰ λόγια του, ἐχτύπησε ἀλαφρὰ τὸν ὦμο του κ' εἶπε χαμογελῶντας.

— Σὲ λίγες μεροῦλες μπράτιμε—ἄκου ποῦ στοῦ λέω γώ!—μαζὶ θὰ τὸ χαροῦμε τ' ἀσκέρι μας.

Ὁ ἥλιος ἀνάτειλε τώρα πίσω ἀπὸ τὸ βουνὸ τοῦ Ὠλονοῦ. Μαῦρος ἥλιος, ἄρρωστος καὶ θλιμμένος, σὰν νὰ πενθῇ κ' ἐκεῖνος τοῦ ἐπαναστατημένου Γένους τὴν ἀγωνία. Συννεφοσκεπασμένος ὁ οὐρανός, καταχνιασμένα τὰ οὐρανοθέμελα, ρίχνουν χρῶμα σκοτεινὸ καὶ παραπονεμένη ἔκφρασι σὲ ὅλα τ' ἄψυχ' ἀντικείμενα: στὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα, στὰ δέντρα τοῦ κάμπου καὶ τῆς πόλης τὸ κάστρο, στὴν πέτρα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ Φίδαρη τὰ νερά, στὸ χορτάρι τῆς λαγκαδιᾶς καὶ στῆς ἀκρογιαλιᾶς τὸν ἄμμο. Ἡ Βαράσοβα μαυ-

ροκόκκινη δεξιά· ὁ Ζυγὸς ἀντίκρυ σπανὸς καὶ καψαλισμένος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τὴν ἐπιρροὴ καὶ τὸ δαυλὶ τοῦ πορθητοῦ· τ' Ἀντελικιώτικα βουνὰ δίπλα προσκυνημένα καὶ πίσω ὁ Μωριᾶς, ἄχαρος, ἀστόλιστος, βουβός, στέκουν συλλογισμένα κι ἀνήσυχα γιὰ τοῦ Ἀγῶνα τὸ τέλος. Κι ἀνάμεσα, στῆς θάλασσας τὸ χαλκόχρωμο πρόσωπο καὶ στὰ παχνισμένα στήθη τοῦ κάμπου, ἐδῶ τὰ καράβια τοῦ Γιουσοὺφ πασᾶ κ' ἐκεῖ τ' ἄρματα τῆς Ἀρβανιτιᾶς, φαίνωνται ἀδερφωμένοι γίγαντες, ἕτοιμοι νὰ σφίξουν στὰ σιδερένια στέρνα τους ὥστε νὰ ξεψυχήσῃ τὴν πόλη.

Δώδεκα χιλιάδες τὴν πολεμοῦν. Νυχτόημερα τὰ κανόνια βροντοῦν καὶ τὰ ντουφέκια στράφτουν καὶ λάμπουν τὰ σπαθιὰ καὶ οὐρλιάζουν τὰ πολεμοθρεμμένα στήθη προστὰ στὸ χάντακα. Οἱ μπόμπες νυχτόημερα κατεβαίνουν στὰ σπίτια, ἀναποδογυρίζουν τὶς στέγες, γκρεμίζουν τοὺς τοίχους, σκορποῦνε στάχτη καὶ χέβολη τὰ θωθέματα καὶ τοὺς κατοίκους. Τὰ βόλια σκαλίζουνε τὸ χῶμα καὶ ρίχνουν ἄψυχα τὰ κορμιά· τὰ γιαταγάνια ξεσχίζουν τὰ τείχη, θρυμματίζουν τὶς πολεμίστρες καὶ βάφονται στὸ αἷμα καὶ τὸν πηλό· τὰ οὐρλιάσματα λαμπάζουν τὴν ψυχὴ καὶ τὴν κάνουν νὰ κρυφτῇ βαθειὰ στὰ ἔγκατα τοῦ ἀπείρου, χαμένη καὶ δίβουλη. Μὰ ἡ πόλη χαλκόστερνη στέκει στὴ γῆ της, ἀδιάφορη στὴ λύσσα τοῦ ἐχτροῦ καὶ τοῦ Χάρου τὶς σαΐτες. Καὶ σὰν δέση στοιχειωμένη. ποῦ κρατεῖ τοῦ ποταμοῦ τὸ ξεχείλισμα καὶ δὲν ἀφίνῃ νὰ πνίξῃ τὴ σπορὰ τοῦ κάμπου, λέει στὸ Μωριᾶ νὰ καλλιεργήσῃ τῆς ἐλευθερίας τὰ πρωτόλουβα βλαστάρια. Μέσα της ἔχει τὸ Μαυροκορδάτο καὶ τὸ Μάρκο Μπότσαρη· μέσα της τὸ Γρίβα καὶ τοὺς Μωραΐτες ὁπλαρχηγούς.—Ἡ τρόπαιο νίκης ἢ νεκροκρέββατο ἐδῶ! εἶπαν ὅλοι στὸ πρῶτο φανέρωμα τοῦ ἐχτροῦ. Καὶ τὸ κάμανε ὡς σήμερα. Τί θὰ γίνῃ αὔριο, ποιὸς τὸ ξέρει;

Μὰ ὁ Γιάννης Γούναρης δὲν σκέπτεται γι' αὐτά. Δὲν τὸν μέλλει τέσσαρα. Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ποῦ ἔδιωξε τὸν ὕπνα ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ἀπὸ τοῦ κυνηγοῦ τὴν ψυχὴ δὲν ἔδιωξε τὴ λαχτάρα. Μὲ τὸ ντουφέκι στὴν ἀγκαλιὰ πλαγιασμένο, ζωσμένος τὰ μπαρουτόσκαγια, μὲ τὸ σακκοῦλι στὸν ὦμο, βγῆκε νὰ κυνηγήσῃ γιὰ νὰ θρέψῃ τὸν ἀφέντη του. Γυρίζει στὰ ριζώματα τοῦ Ζυγοῦ, πηδᾶ χαντάκια καὶ τράφους, δρασκελᾶ κορμόδεντρά, ἀνεβαίνει σὲ ράχες ροβολᾷ στὰ λακκώματα πάντα ἀνήσυχος. Τὰ κυνηγάρικα σκυλιά, ὁ Τζάθας καὶ ὁ Μπίθας—δῶρο ἀτίμητο τοῦ πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ στὸ Βρυώνη—πολλὲς φορὲς γαυγίσανε γιὰ νὰ κράξουν τὴν προσοχή του. Πολλὲς φορὲς γοργοπόδης ὁ λαγὼς ἐξέφυγε ἀπὸ τὰ χαμοκλάδια· πολλὲς φορὲς ἡ ξυλόκοτα ἐφτεράκισε μπροστὰ στὴν κάννα του. Μὰ δὲν ἔχει νοῦ νὰ σηκώσῃ τὸ ντουφέκι. Πουλιὰ διαβήκανε κοπάδι ἀπὸ τὸ κεφάλι του· μὰ δὲ γυρίζει μάτι νὰ τὰ ἰδῇ. Ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει ὄρεξη ν' ἀκολουθήσῃ τὸ σῶμά του. Ἀλαφρὴ πέτεται μακρυά, στῆς Ἄρτας τὰ στενοσόκακα, στὰ σπίτια τὰ κλειστά. Περνᾶ τὰ καφασωτὰ παράθυρα, τὶς μανταλωμένες πόρτες καὶ πάσχει νἄβρῃ τὴ φτωχὴ φαμίλια του ἴσως νεκρή, ἴσως παγωμένη κάτω ἀπὸ τὸ βάσκανο μάτι τοῦ δράκοντα. Ὤ, ναί! πολὺ καλὰ τὸ γνωρίζει. Δράκοντας εἶν' ὁ τοῦρκος, ποῦ τὴν κρατεῖ ἐνέχυρο στὰ νύχια του. Ἴσως δὲν τὴν ἔπνιξε ἀκόμη, δὲν τὴν κακομεταχειρίστηκε· μὰ μπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ. Φτάνει μόνον νὰ ὑποψιαστῇ.

— Ἀχ καὶ νὰ τέλειωνε! ἐψιθύρισε μὲ βαρὺ στεναγμό, στέλνοντας τὰ λόγια προσευχὴ στὸν πλάστη του.

Ναί· νὰ τέλειωνε μιὰ ὥρ' ἀρχήτερα τὸ βάσανο! Νὰ πέρνανε τὸ κάστρο οἱ ἐχτροί! Ὁ πασᾶς θὰ γυρίσῃ νικητὴς στὴν Ἤπειρο καὶ μαζὺ θὰ γυρίσῃ ὁ Γιάννης Γούναρης στὴ φαμίλια του. Ἡ καρδιὰ τοῦ ἄμοιρου γονιοῦ, πλημμύρισε ἀπὸ ἀγαλλίαση σ' αὐτὴν τὴ σκέψη. Μιὰ στιγμὴ ἐπίστεψε πῶς ἦταν ἡ ὥρα τοῦ γυρισμοῦ. Ὁλόχαρος ὁ νοῦς του βλέπει ἕνα—ἕνα τοὺς τόπους ποῦ θὰ διάβαινε. Τώρα τὴ σκοτεινὴ Κλεισούρα· τώρα τὰ Γεφύρια τοῦ Ἀλάμπεη· τώρα τὸ Βραχῶρι. Ὁ Ἄσπρος στραγγισμένος τοὺς δίνει πόρο ν' ἀναιβοῦν στὸ Βάλτο. Τὸ Μακρυνόρος ἀφύλαχτο τοὺς δέχεται στὰ ὄμορφα δάση του. Νά την ἡ Ἄρτα! πόλη τῶν πόθων καὶ ὀνείρων του, μὲ τὰ τζαμιὰ καὶ τὰ σαράγια, μὲ τὰ κονάκια τῶν ἀγάδων καὶ τοὺς σταύλους τῶν μπέηδων! Ἄχ, νὰ κ' ἡ γυναῖκα, τὰ παιδιά του ζωντανά! Γιὰ ἰδὲς πῶς τρέχουν νὰ κολλήσουν ἀπάνω του, σὰν τ' ἀρνάκια στὸ μαστάρι τῆς μάννας τους.

— Μπάμ!... ἐβρόντηξε τὸ ντουφέκι του, ξυπνῶντας τὴν ἠχὼ τῆς λαγκαδιᾶς.

Ἕνα ζευγάρι ξυλόκοτες πέσανε, σερνικὸ καὶ θηλυκὸ πλαΐ—πλάϊ, μὲ ματωμένο στῆθος, σπασμένα τὰ φτερά, μὲ μάτια νυσταγμένα. Ἔτρεξε, τὰ σήκωσε στὰ χέρια του, τὰ ψηλαφᾷ νὰ ἐχτιμήσῃ τὸ πάχος τους. Κ' ἐνῷ σφαλοῦν τὰ μάτια στὸν αἰώνιο ὕπνο καὶ τὰ ράμφη ἀνοίγουν νιὰ νὰ ρουφήξουν στερνὸν ἀέρα στὰ φλογισμένα σωθικά τους, τὰ ρίχνει στὸ σακκοῦλι του. Ἔπειτα χαρούμενος τρέχει νὰ ζητήσῃ ἄλλο κυνῆγι καὶ συλλογίζεται τὰ φιλέματα ποῦ θὰ πάρῃ βράδυ ἀπὸ τὸν ἀφέντη του. Μὰ ἔκοψε τὸ δρόμο καὶ τὴ χαρά του ἀπότομα. Καμπάνας κλαγκὴ χύθηκε γέμισε πέρα ὡς πέρα τὸ κάμπο. Ὁ Γούναρης ἀλαφιάστηκε· γύρισε ζερβόδεξα τὸ κεφάλι, τὰ μάτια, τὴν ψυχή, ζητῶντας νὰ γνωρίσῃ ποῦθε ρχόντανε. Πρώτη φορὰ τὴν ἄκουε. Ὁ καταχτητὴς ἀπὸ αἰῶνες τώρα, εἶχεν ἀρνηθῆ στοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐκκλησίας τὴ φωνή. νὰ μὴ θυμίζῃ στὸ ραγιᾶ οὐράνια παρηγοριὰ κ' ἐπίνεια βυζαντινὴ βασιλεία. Ἔσπασε τὶς καμπάνες λιανὰ κομμάτια· γκρέμισε τὰ καμπανοστάσια. Μόνον δυὸ ξύγα τοὺς ἄφηκε, στρεβλὰ σὰν τὴ ψυχή του καὶ σὰν τὴ δύναμή του βάναυσα. Ὅπου κι ἂν ἐγύρισε ὁ κυνηγός, σὲ χωριὰ καὶ πολιτείαις καμπάνα δὲν ἐγνώρισε· κλαγγὴ της δὲν ἄκουσε. Μὰ τὸ σπέρμα τὸ προαιώνιο, τὸ χριστιανικό, ποῦ πέρασε στὴ σάρκα του ἀπὸ γενεὲς γενεῶν, ξαφνίστηκε τώρα στὸν ἦχο, σὰν βαρυκοιμισμένος πολεμιστὴς στὴ σάλπιγγα, Τὸ σῶμά του ἀνατρίχιασε· ἀναταράχτηκε ἡ καρδιά· ἡ ψυχή του βυθίστηκε σὲ χλιαρὴ ἀπόλαυση. Ἄ, ναί· τὴν ἐγνώρισε· εἶνε καμπάνα χριστιανικὴ κ' ἔρχεται ἀπὸ τὴν πόλη μέσα.

Ἄγρυπνοι τὴν πολεμοῦν ἐχτροὶ στεριὰ καὶ θάλασσα. Τῆς ἔκοψαν τὸ ψωμί, τὰ βόλια, τὴ μπαρούτη· τῆς ἔκοψαν τὴ βοήθεια. Μὰ ἐκείνη ἀκόμη πολεμᾶ. Πολεμᾶ καὶ ζῆ ἐλεύθερη. Ὅσοι νεκροί, θάπτονται βαθειὰ στὸ χῶμα τους. Ὅσοι ζωντανοί, χαίρονται στὰ καλὰ τοῦ ἥλιου καὶ γλεντοῦν. Σήμερα ἐλεύθεροι, αὔριο νεκροί· τί πειράζει; Σήκωσαν τὰ ἐθνικὰ λάβαρά τους στὸν ἀδούλωτον ἀέρα· στήλωσαν τὰ θρησκευτικά τους σήμαντρά στῆς ἐκκλησίας τὸ βωμὸ καὶ πανηγυρίζουν. Αὔριο γεννιέται ὁ Χριστός, λυτρωτὴς τοῦ κόσμου. Τῆς γῆς τους λυτρωτὲς αὐτοί, τῶν ἱερῶν,

τάφων, τῶν οἰκογενειακῶν βωμῶν, δοξολογοῦν τὸ ... θάρρος, ποὺ ἐδίδαξε νὰ περιφρονοῦν τὸ θάνατο τοῦ ἀτόμου γιὰ τὸ λυτρωμὸ τοῦ ὅλου. Ὁ Γούναρης χαμήλωσε τὸ ντουφέκι του, ἀκκούμπησε στὴν κάννα τὸ χέρι καὶ κοιτάζει ἐκεῖ, πρὸς τὴν πόλη, ἀγγελόφερτος σὰν τὸ Μωϋσῆ, ποῦ ἀγνάντευε ἀπὸ τὸ Χωρὴβ τὴ γῆ τῆς Ἐπαγγελίας. Καὶ ὅπως ὁ προφήτης ἐδρόσιζε τὴ ψυχή του στὰ τρεχάμενα λειβάδια καὶ τ' ἀργυρᾶ νερὰ κ' ἔχτιζε πόλεις καὶ κάστρα δυνατὰ γιὰ κατοικία τοῦ λαοῦ του, ὁ κυνηγὸς ἁπλώνει τὸ βλέμμα του ἀθόλωτο καὶ βλέπει ἐκστατικός. Δὲν ἀντικρύζει πιὰ τὴ στενὴ λουρίδα τοῦ Μεσολογγιοῦ. Βλέπει τὴν ἑλληνικὴ γῆ πέρα—πέρα ἐλεύθερη, κάτω ἀπὸ ἕνα στέμμα καὶ μιὰ σημαία. Κ' εἶνε τὸ στέμμα ὁ δικέφαλος αἰτός, ἀναστημένος φοίνικας ἀπὸ τὴν τέφρα του. Κ' εἶνε σημαία ἡ γαλανόλευκη, ἐλπιδοφόρο καὶ πάναγνο σύμβολο. Ἐλευθερία ἐκεῖ, ἐλευθερία καὶ εἰρήνη. Οἱ γονέοι χαίρονται τὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ τοὺς γονέους. Τὰ νιάτα ζευγαρώνουν, χτίζουν θεμέλιο ἀκλόνητο τὰ γεράματα. Ὁ πατέρας κοιμᾶται ἥσυχος στὴν κλίνη του κι ὁ δουλευτὴς τρυγᾶ τοὺς καρπούς τῆς γῆς, δίχως τὸ φόβο τοῦ σπαχῆ καὶ δίχως τοῦ δεκατιστῆ τὸ μέτρημα. Μαζὶ μὲ τὴν κλαγγὴ ἔχει ὁ κυνηγὸς γύρω του, μυρτιᾶς καὶ λιβανιοῦ μοσχοβολιὰ καὶ τὴ ρουφᾶ λαίμαργος, σὰν ἡλιοψημένο φύλλο τὴ δροσιά. Ἡ καρδιά του ἀνοίγεται στὸ μυστήριο. Πότε θ' ἀπολαύψῃ κ' ἐκεῖνος τὴ ζωὴ ποῦ χαρίζει ἡ ἐλευθερία στὰ τέκνα της;

— Ἀχ, πότε! . . . ψιθυρίζει ταπεινὸς καὶ δακρυσμένος.

Μὰ βλέπει ἀγνάντια του τὸ στρατόπεδο τῶν ἐχτρῶν, μὲ τὰ κανόνια στημένα καὶ πυκνὴ καταχνιὰ πλακώνει τ' ὄνειρό του. Τὸ δέντρο τῆς ἐλευθερίας δὲν ἄνθισε ἀκόμη ἐκεῖ φυτεύτηκε μὰ δὲν ἔκαμε καρπούς. Ὄφις κακὸς παραμονεύει στὴ ρίζα, πριονίζει μὲ τὰ σκυλόδοντά του τὸν κορμὸ καὶ πρὶν μεστώσῃ βούλεται νὰ τὸ μαράνῃ. Ἀ εἶναι ἀπαίσιο τοῦ ἐχτροῦ τὸ θέλημα! Τὸ εἶπε ξάστερα ὁ Ἀλῆ ἀγάς.

Αὔριο θὰ κάμῃ τὸ γιουροῦσι ὁ τοῦρκος.

— Ἂν τὸ ἤξεραν! ἐψιθύρισε συλλογισμένος.

Ναί, ἂν τὸ ἤξεραν νὰ μὴν ἀφήκουν ἀφύλαχτα τὰ τείχη. Ἂν τὸ γνώριζαν νὰ μὴν πάνε στὶς ἐκκλησιὲς παρὰ στοὺς πύργους νὰ μὴν πάρουν κερὶα στὸ χέρι παρ' ἀστόματα σπαθιά· νὰ μὴν ψάλλουν τροπάρια στὸ Χριστὸ μὰ τραγούδια τρανολάλητα στὸ Ἄρη, τὸν πατρογονικὸ Θεό τους! Οἱ ἐκκλησιὲς εἶνε τῶν ἐλευθέρων ὁ σεπτὸς βωμός· τῶν δούλων εἶνε οἱ πύργοι καὶ οἱ στουρναρόπετρες. Ἀχ! νὰ τὸ ἤξεραν.

— Μὰ ποιὸς νὰ τοὺς τὸ εἰπῇ;

Ναί, ποιὸς νὰ τοὺς τὸ εἰπῇ; Μόνος αὐτὸς τὸ ξέρει κ' οἱ ἀρβανίτες. Ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴν αὐγὴ τὰ σπαθιά τους τροχοῦν καὶ τὰ κεμέρια τινάζουν ἀνυπόμονοι στὴν ὥρα τῆς ἐξόδου, θέλουν νὰ χορτάσουν αἷμα καὶ λάφυρα. Κ' ἐκεῖνος· τί νὰ κάμῃ ἐκεῖνος; Τὸ εἶνε τοῦ κρατεῖ ὁ τύραννος. Τὴν γυναῖκα του, τὴν ὄμορφη Τρισεύγενη· τὰ παιδιά του; τὸν Κώστα, τὸν Βασίλη, τὴ Λάμπρω τ' ἀγγελούδια του. Ἐκεῖνα μόνον μὲ τη ζωή του ζοῦν καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἥσκιο ὁ πατέρας!

— Ἀχ, Χριστέ μου, βάλε τὸ χέρι σου!

Καὶ ἔνεκα σφαλεῖ τὰ μάτια, γυρίζει τὶς πλάτες στὴ πόλη καὶ φεύγει μακρυά. Πηδᾶ χανδάκια καὶ τράφους, δρασκελᾶ ... ρέματα, ἀναβαίνει ράχες, καταβαίνει λαγκαδιές, βουνὰ θέλει νὰ ρίξῃ πίσω του· νὰ μὴ βλέπῃ την πόλη, νὰ μὴν ἀκούσῃ ποτὲ τὴν χάλκινη λαλιά, νὰ διώξῃ ἀπ' τὸ νοῦ του συλλογισμὸ τὸν ἔνοχο. Μὰ ἡ κλαγγὴ ἀκολουθεῖ τὸ βῆμά του παντοῦ ἀντιλαλεῖ στ' ἀφτιά του, μέσα στὰ σπλάχνα του βροντᾶ.

— Γκλὰν-γκλάν!... γκλὰν-γκλὰν!... γκλὰν-γκλὰν!...

Ὁ Γούναρις ἐρρίχτηκε σ' ἕνα λιθάρι ἀπελπισμένος. Ἐμπρὸς στὰ μάτια του δὲν ἔχει τὰ παιδιὰ καὶ τὴ γυναῖκα του· Εἰκόνα φόνου καὶ ὀλέθρου ἄλλη ἁπλώνεται τριγύρω του. Τὸ Μεσολόγγι πατιέται τώρα καὶ κουρσεύεται ἀπὸ τοὺς Λιάπηδες· Θριμματίζονται οἱ πύργοι, καπνίζουνε τὰ σπιτια, σέρνονται Εἰκόνες στὸν αἱματόβρεχτο πηλό. Σταῦλοι πμέηδων ἔγιναν οἱ ἐκκλησιές· τὰ δισκοπότηρα κρασοπότηρα τῶν πασάδων· οἱ ποδιὲς τῆς Ἁγίας Τράπεζας ἀλόγων σαΐσματα· τ' ἄμφια στολίδια τῆς χανούμισσας· ἡ μίτρα τοῦ Δεσπότη ἀγάδων σκούφωμα καὶ τὸ Τετραβάγγελο σημάδι στὰ ντουφέκια τῆς ἀρβανιτιᾶς. Λαχτάρα παντοῦ καὶ θρῆνος· τρόμος καὶ χαμός! Οἱ ἄντρες κείτονται στὸ αἷμα τους· οἱ γυναῖκες σέρνονται στὰ κρεβάτια τῶν ἀγαρηνῶν. Παιδιὰ ὀρφανιμένα γυρίζουνε στοὺς δρόμους ξυπόλητα· ζητοῦν τὰ γονικά τους κι' ἀντικρύζουνε τοῦ τούρκου το σπαθὶ εἴτε τὸ χαρέμι του. Στοὺς πύργους χάσκουνε τὰ μισοφέγγαρα καὶ ἀνεμίζουν τα τούγια μὲ λύσσα καὶ θρίαμβο. Κ' ἡ ἑλληνικὴ σημαία πεσμένη κάτω τοῦ λέει ἄφωνα, πῶς ἐκεῖνος εἶνε ἡ αἰτία τῆς τόσης καταστροφῆς. Ἐκεῖνος ποῦ στάθηκε πατέρας· μὰ ὄχι χριστιανὸς κ' Ἕλληνας.

— Γκλὰν-γκλάν!... γκλὰν-γκλάν!... γκλὰν-γκλὰν!...

ἀντηχεῖ πάλι τὸ σήμαντρο στ' ἀφτιά του.

Ὁ Γούναρης ἐπίστεψε πῶς ἦταν φωνὴ ἀνθρώπινη. Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ λέει πῶς εἶνε καιρὸς ἀκόμη, πῶς ἂν θέλει μπορεῖ ὅλα του ἐχτροῦ τὰ σχέδια νὰ ματαιώσῃ· φεύτρα νὰ δείξῃ τὴν εἰκόνα τοῦ χαμοῦ.

— Ἀ ναί· εἶπε μὲ ἀγωνία. Δὲν εἶμαι μόνον πατέρας. Ὁ θεὸς ἔχει φροντίδα στὰ παιδιά μου· ἐγὼ τὴν τύχη τοῦ Γένους μας.

Καὶ ἀκράτητος, σὰν ἀπὸ ἀνώτερη δύναμη σπρωγμένος, ὥρμησε κάτω στὸ πέριγιαλι, ποῦ καθρέφτιζε τῆς δύσης τὰ πανόρια χρώματα.

Τὸ ἐπίβουλο στρατόπεδο βρίσκεται τώρα στὸ ποδάρι. Ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη του κάμπου ἡ ζωὴ αἷμα μυρίζεται κι' ἀναβράζει. Γνωρίσανε θρασίμι τὰ κοράκια κ' ἑτοιμάζουν τὰ ράμφη τους νὰ χυθοῦν. Ἄνδρες ντύνονται βιαστικοί, ἄλογα σελλοχαλινόνονται, φισέκια καὶ στουρναρόπετρες μοιράζονται. Δοκιμάζεται ὁ ἀθέρας τοῦ σπαθιοῦ κ' ἡ μύτη τοῦ χαρμπιοῦ καὶ τοῦ ἀπελατικιοῦ τὰ καρφιὰ, ἂν ἀνοίγουν κεφάλια μὲ τὸ πρῶτο χτύπημα. Τῶν καρυοφυλλιῶν οἱ φωτιὲς ψηλαφοῦνται. Ὅσοι πιστοὶ γονατίζουν στὴ κάπα καὶ προσεύχονται, μὲ τὰ χέρια σμιχτὰ στὰ σκέλια τους, μὲ τὸ μέτωπο στὴ γῆ. Ἄλλοι ὀρθοὶ καὶ σοβαροί, φαίνονται βυθισμένοι στὸν ἄπειρο κόσμο τῶν ψυχῶν. Ἂν σκοτωθοῦν, θέλουν νὰ περάσουν γοργὰ τὸ τρίχινο γεφύρι, νὰ βροῦνε τὰ πιλάφια τοῦ Παράδεισου καὶ τὰ δροσοστάλαχτα Οὐρί. Ἂν ζήσουν, νὰ γυρίσουν σπίτι τους φορτωμένοι στὰ λάφυρα. Οἱ δερβίσηδες, μὲ τοὺς τζουμπέδες καὶ τὰ πράσινα σαρίκια, τρέχουν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, φωνάζοντας τὴν προσευχὴ καὶ παρακινῶντας τοὺς πιστοὺς στὴ μάχη: «Ἕνας θεὸς μέγας, ὁ Ἀλλὰχ καὶ Μωάμεθ ὁ προφήτης αὐτοῦ! Θάνατος στοὺς ἀπί-

στους, θρίαμβος στὸ Ἰσλάμ!» Οἱ πασάδες καὶ μπέηδες τάζουνε γρόσια καὶ φλωριά, καφτάνια καὶ στολίδια: Χίλια γρόσια σὲ κεῖνον ποῦ θὰ πρωτανεβῇ στὸ κάστρο· δέκα φλωρία σὲ κείνους ποῦ θὰ πρωτοπεράσουν τὸν χάνδακα καὶ θὰ στήσουν σκαλωσιές. Ἄτι χρυσοχάλινο στὸν ἀγᾶ, γιαταγάνι διαμαντοκόλλητο στὸ μπέη, στὸ δερβίση φοράδα χρυσοκάπουλη, λουμπούρια φλωροκαπνισμένα στοὺς σπαχῆδες, στοὺς σημαιοφόρους τσαπράζια κατάργυρα! Τὰ πλούτη τῶν ἀπίστων στὰ παλληκάρια· ἡ γῆ στὸν Ἀλλάχ!

(Ἕπεται συνέχεια).

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ

Ἡ Α. Σ. ὁ Μητροπολίτης ἀντεπεσκέφθη τὸν πρίγκιπα Μικελάτσε βοηθὸν τοῦ ἐξοχ. στρατηγοῦ κ. Σβάρτζ.

— Τὴν Α. Σ. ἐπεσκέφθησαν ὁ πρόεδρος τοῦ ἐνταῦθα στρατοδικείου καὶ ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς πόλεως, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ἀνταπέδωκε τὴν ἐπίσκεψιν ἡ Α. Σεβασμιότης.

ΦΙΛΟΠΤΩΧΟΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ

Τὰ μέλη τῆς Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος συνελθόντα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σ. τοῦ Μητροπολίτου εἰς γενικὴν συνεδρίαν ἠκροάσαντο τῆς ἐκθέσεως, ἣν ὑπέβαλε ἡ **ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ** συγκειμένη ἐκ τῶν κ. κ. Π. Λαμπριανίδου, Κ. Τερζοπούλου καὶ Π. Τριφτανίδου. Ἡ ἔκθεσις οὖσα ἀκριβὴς ἔλεγχος τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ εὐεργετικοῦ τούτου σωματείου συνετάχθη μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας· ὀφείλεται δὲ χάρις εἰς τὴν ἐξελεγκτικὴν ἐπιτροπὴν διὰ τὴν προθυμίαν, μεθ' ἧς ἐξεπλήρωσε τὸ ἀνατεθὲν αὐτῇ ἔργον.

Ἐν ἄλλῃ συνεδρίᾳ ἀνεγνώσθη ἡ εἰθισμένη λογοδοσία τοῦ ἀποχωροῦντος συμβουλίου τῆς Φιλ. Ἀδελφότητος ἀποτελουμένου ἐκ τῶν κ. κ. Κ. Ἀβρααμίδου προέδρου, Ν. Βελισσαρίδου γραμματέως, Ὀρφ. Κογκαλίδου ταμίου καὶ τῶν κ. κ. Συμεὼν Μυροθέου, Π. Τσαϊρίδου, Ἰωάννου Περσείδου, Ἀριστείδ. Ἀκριτίδου, Δ. Φυλλίζη καὶ Θ. Θεοφυλάκτου, συμβούλων.

Ἡ Α. Σ. ὁ Μητροπολίτης ἐξέφρασε θερμὰς εὐχαριστίας πρὸς τὸ ἀποχωροῦν Συμβούλιον διὰ τὸν ζῆλον μεθ' οὗ εἰργάσθη ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τῆς Φιλ. Ἀδελφότητος, ἥτις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διετοῦς δεινῆς κρίσεως παρηγόρησεν ἐν τῇ δυστυχίᾳ πλείστας οἰκογενείας ἀπροστατεύτους καὶ ἔσωσεν ἀπὸ βέβαιον ὄλεθρον πολυαρίθμους ὑπάρξεις. Τὸ ἔργον τῆς Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος πάντοτε μὲν ἰδίᾳ ὅμως κατὰ τὰ τελευταῖα ἀπαίσια ἔτη ὑπῆρξεν ἐξόχως εὐεργετικόν, εἶναι δὲ ἀληθῶς ζωηρῶν συγχαρητηρίων ἄξιοι ὅσοι ὑπεβάστασαν τὰ βάρη τῆς διοικήσεως τοῦ Σωματείου τούτου κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδρίᾳ ἐγένετο καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ νέου διοικητικοῦ Συμβουλίου· ἐξελέχθησαν οἱ κ. κ. Ἰωάννης Χ'' Κακουλίδης πρόεδρος, Εὐστράτιος Κογκαλίδης ταμίας καὶ Κωνστ. Τερζόπουλος γραμματεὺς καὶ οἱ κ. κ. Ἀλέξ. Παπαδόπουλος, Γεώργ. Μουζενίδης, Ἰωάννης Τσαλιγόπουλος, Θ. Κ. Θεοφύλακτος καὶ Κυρ. Μουζενίδης σύμβουλοι.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Ἡ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σ. τοῦ Μητροπολίτου διατελοῦσα **Ἐπιτροπὴ τῶν προσφύγων** εὐχαρίστως ἐπληροφορήθη ὅτι παρατηρεῖται ἐπαισθητὴ ὕφεσις τῆς ἐπιδημίας, ἥτις ἐμάστιζε τοὺς πρόσφυγας τῆς περιφερείας Χαμψί-κιοΐ. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε πλὴν ἄλλων ἡ σύντονος μέριμνα τῆς Ἐπιτροπῆς, διαρκῶς καὶ ἐσπευσμένως ἀποστελλούσης τὰ χρειώδη, καὶ δὴ τέϊον, σάκχαριν καὶ στρωμνάς.

ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ

Ἡ Ρωσσικὴ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις μεριμνῶσα καὶ ἐνδιαφερομένη περὶ τῆς τύχης τῶν πολυαρίθμων προσφύγων τῶν καταληφθεισῶν τουρκικῶν ἐπαρχιῶν Τραπεζοῦντος, Ἐρζερούμ, Βὰν καὶ Βιτλὶς ἀπεφάσισε νὰ διαθέσῃ πρὸς ἀνακούφισιν αὐτῶν τὸ ποσὸν 500.000 ρουβλίων. Ἡ προσφορὰ αὕτη εἶναι τρανὸν δεῖγμα τῆς στοργῆς καὶ συμπαθείας, μεθ' ἧς ἡ αὐτοκρ. Κυβέρνησις περιβάλλει τοὺς σκληρῶς δοκιμασθέντας κατοίκους τῶν μερῶν τούτων.

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

(Συνέχεια).

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Συμφερουπόλ. καὶ Ταυρίδος διὰ τῆς Α. Σεβ. τοῦ Μητροπολίτου	Ρ. 707
—Μέσῳ Ἑλλην. Κοινότητος Βατοὺμ Συνδρομαὶ ἐκ Ταϊγανίου κτλ.	» 1500
—Μουσικοφιλολογ. Σύλλογος «Προμηθεὺς» Βατούμ.	» 401.68
—Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Συμφερουπόλεως καὶ Ταυρίδος ἀπὸ διαφόρους συνδρομάς	» 1518.58
—Βασιλ. Ἑλλην. Πρεσβεία Ροστὸβ διὰ τοῦ ἐκεῖ Ἑλλην. Προξένου κ. Κρέζη Συνδρομὰς διαφόρους διὰ τῆς Α. Σεβ. τοῦ Μητροπολίτου	» 10.000
Ἐν ὅλῳ	Ρ. 14.127.26

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ

Ἐν τῷ προτελευταίῳ στίχῳ τῆς α'. στήλης τῆς 169 σελίδος ἀντὶ **Ἑλληνολατινικῆς** ἀναγνωστέον **Ἑλληνοσλαυϊκῆς**.

Ἐπίσης ἐκ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας ἡ 171η σελὶς ἐτέθη πρὸ τῆς 170ης σελίδος.

Дозволено цензурой

"Ετος Α.΄ 'Εν Τραπεζοῦντι, τῇ 1η 'Οκτωβρίου 1916 'Αριθμ. 12

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ 'Αδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

'Οκτωβρ.	1	'Ανατολή	6–11	Δύσις		5–23
» »	4	» »	6–15	» »		5–18
» »	7	» »	6–18	» »		5–13
» »	10	» »	6–22	» »		5– 9
» »	13	» »	6–26	» »		5– 3

Σημ. 'Η δωδεκάτη τῆς τουρκικῆς εὑρίσκεται ὅπως καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις φυλλαδίοις ἐσημειώθη. Τ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝ

Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

'Η ἱερὰ Μητρόπολις καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ἐπιτροπὴ τῶν προσφύγων ἔκαμαν ἐσχάτως ἔκκλησιν εἰς τὸ συμβούλιον τῆς 'Αδελφότητος τῶν Κυριῶν «Μέριμνα» καὶ παρεκάλεσαν νὰ συγκροτήσουν ἐπιτροπὴν ἐκ κυριῶν ἔργον ἔχουσαν τὴν περισυλλογὴν ἀσπρορρούχων καὶ σκεπασμάτων διὰ τοὺς γυμνητεύοντας πρόσφυγας. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἐὰν Κυρίαι ἀνελάμβανον καὶ τὴν διοργάνωσιν καὶ διεύθυνσιν τοῦ ἱδρυθησομένου συσιτίου τῶν προσφύγων. Τοιαῦτα ἔργα φιλανθρωπίας πάντοτε εἶνε ἀποτελεσματικώτερα, ὅταν Κυρίαι ἀναλαμβάνουν αὐτά, διαθέτουσαι καὶ χρόνον καὶ δυνάμεις καὶ ἱκανότητας ἀναλόγους πρὸς τοιαῦτα ἔργα, διὰ τὰ ὁποῖα ἀκριβῶς ἐπλάσθη ἡ γυνή· καὶ θὰ ἀνεδεικνύοντο οὕτω καὶ ἐν τούτῳ αἱ Κυρίαι τῆς Τραπεζοῦντος ἱέρειαι τοῦ ἐλέους καὶ ἀληθιναὶ 'Εστιάδες παρθένοι, μέλλουσαι νὰ διατηρῶσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἄσβεστον τὸ ἱερὸν πῦρ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς μεγάλης θεᾶς Φιλανθρωπίας· ἡ μέχρι τοῦδε εὐγενὴς καὶ ἐνεργητικωτάτη δρᾶσις τῶν Κυριῶν ἐν τῷ ἰδίῳ σωματείῳ χρηστὰς ὑποτείνει ἡμῖν τὰς ἐλπίδας, ὅτι εὐγενῶς θὰ δράσουν καὶ εἰς τὸ στάδιον, τὸ ὁποῖον εὐρύτατον διήνοιξεν εἰς αὐτὰς ὁ ἀπαίσιος Ἄρης· καὶ θὰ ἀποδειχθοῦν οὕτω αἱ Κυρίαι ἡρωΐδες μιᾶς Ἰδέας καὶ ἄξιαι τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀποστολῆς των, ὅσην ὥρισεν εἰς τὴν γυναῖκα ὁ Θεὸς καὶ ἡ φύσις. Καὶ πρὸς τὴν θέσιν καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς γυναικὸς ἐν τῇ κοινωνίᾳ στρέφοντες τὸν λόγον σήμερον παρατηροῦμεν, ὅτι ποικίλαι μέχρι τοῦδε ἐξηνέχθησαν περὶ ταύτης γνῶμαι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος μέχρι τῆς σήμερον· οἱ πλεῖστοι ἀποκλίνουν πρὸς τὴν γνώμην, ὅτι ὑπάρ-

χει μεταξὺ τῶν δύο φύλων διαφορὰ εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ εἰς τὴν δύναμιν τῶν νεύρων καὶ ὅτι τὸ γυναικεῖον φῦλον ὑπῆρξε πάντοτε λεπτοφυέστερον καὶ ἀσθενέστερον τοῦ ἀνδρικοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ γυνὴ ὀφείλει νὰ ἀπέχῃ παντὸς ἔργου ὑπερβαίνοντος τὴν φυσικήν της δύναμιν καὶ πάσης ἀσχολίας ἀντιθέτου πρὸς τὸν χαρακτῆρα της· οὕτω πᾶσα ἐργασία ἀπαιτοῦσα ὑπερβολικὴν δύναμιν καὶ ἔντασιν τῶν μυῶν καὶ ἀσυνήθη ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν εἴτε κατάπνιξιν τοῦ αἰσθήματος καὶ μεγάλην ἀνάπτυξιν θελήσεως εἶνε ξένη πρὸς τὴν γυναῖκα, τῆς ὁποίας ὁ ὀργανισμὸς εἶνε προωρισμένος δι᾽ ἔργα ἐλαφρότερα. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἐν τῇ ἱστορίᾳ παρουσιάζονται ἐξαιρετικαὶ γυναῖκες ἱκαναὶ πρὸς ἔργα ἰδιάζοντα εἰς τὴν φύσιν τῶν ἀνδρῶν· ἀλλ᾽ ἡ ἐξαίρεσις αὕτη οὐδέποτε δύναται οὐδὲ πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ νόμον καὶ κανόνα δι᾽ ὅλας τὰς γυναῖκας· καὶ καθὼς ἡ δειλία ἑνὸς ἢ ὀλίγων ἀνδρῶν δὲν εἶνε λόγος ἀπαλλαγῆς τῆς τάξεως τῶν ἀνδρῶν ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς θητείας, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ ἡ δειλία εἶνε ἰδιότης ξένη πρὸς τὸν ἄνδρα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ἀσυνήθης τόλμη καὶ ἡ ὑπερβάλλουσα φυσικὴ δύναμις καὶ ῥώμη μερικῶν γυναικῶν δὲν εἶνε λόγος ἀποχρῶν, πρὸς κατάταξιν τῶν γυναικῶν εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἐκπλήρωσιν τῆς στρατιωτικῆς θητείας, διότι καὶ αὐτὴ εἶνε ξένη πρὸς τὴν γυναικείαν φύσιν· τὸ παράδειγμα ἡρωϊκῆς νεάνιδος, ἥτις διαπνεομένη ὑπὸ ἐνθουσιώδους ἔρωτος πρὸς τὴν πατρίδα μάχεται ἐν στιγμῇ ὑπερτάτης ἀνάγκης ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν, εἴτε μιᾶς Ἰουδὶθ ἡ ὁποία μὲ ἡρωϊσμὸν καὶ θάρρος καὶ τόλμην ἀπαράμιλλον σφάζει τὸν στρατηγὸν Ὁλοφέρνην πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος καίτοι ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς γυναικείας δυνάμεως καὶ δράσεως, ὅμως ἀποτελεῖ φαινόμενον ὑψηλὸν καὶ εὐγενὲς καὶ ὡραῖον· τάγμα ὅμως ὁλόκληρον γυναικῶν στρατιωτῶν εἶνε φαινόμενον ἄσχημον καὶ ἀποκρουστικὸν καὶ τοῦ φαινομένου τούτου προτιμότερον θὰ ἦτο τὸ θέαμα γυναικῶν, αἵτινες ὡς ἀδελφαὶ τοῦ ἐλέους νὰ ἐπιδένουν τὰς πληγάς, τὰς ὁποίας ἀνοίγει ἡ ἀγριότης καὶ θηριωδία τοῦ ἀνδρός. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ἡ πολιτικὴ οὔτε πρέπει οὔτε εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε ἔργον τῆς γυναικὸς διότι ἀπαιτεῖται ἐνέργεια χαρακτῆρος ἡ ὁποία εἶνε σπανία καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς ἄνδρας, διὰ δὲ τὰς γυναῖκας εἶνε ἀνδρικότης ξένη πρὸς τὴν φύσιν της· καὶ διὰ τοῦτο ὅλως παράδοξοι εἶνε αἱ τάσεις χειραφετημένων γυναικῶν ἐν Εὐρώπῃ νὰ ἀποκτήσουν ἴσα πολιτικὰ δικαιώματα πρὸς τοὺς ἄνδρας καὶ ἡ προσπάθεια πρὸς μετάστασιν τῶν γυναικῶν ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ καὶ τῆς ἠλακάτης καὶ τοῦ οἴκου εἰς τὰς ἐκλογικὰς κάλπας ἢ ἕδρας βουλευτικὰς καὶ στρατηγικὰ ἢ βήματα πολιτικὰ καὶ δικαστικὰ ἢ σκῆπτρα προεδρικά. Τοιαῦται τάσεις οὖσαι ἀποτέλεσμα τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐζωΐας καὶ τῆς ῥαστώνης, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων αἱ γυναῖκες ἀφίνουσαι ὅλα εἰς τὰς παιδαγωγοὺς καὶ τὰς ὑπηρετρίας, ζητοῦν νὰ χρησιμοποιήσουν τὰς ἀργούσας καὶ ἀδρανούσας δυνάμεις των εἰς ἔργα ξένα πρὸς τὴν ἀποστολήν των παρουσιάσθησαν καὶ εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας ἐπὶ Περικλέους καὶ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Ἀσπασίας παρασχοῦσαι ὕλην ἄφθονον εἰς τὸν ἀριστοτέχνην Ἀριστοφάνην νὰ σατυρίσῃ τὸ πρᾶγμα εἰς μίαν τῶν κωμῳδιῶν του.

Καὶ ἂν ἀκόμη τύχῃ γυνή τις νὰ εἶνε πολὺ εὐφυὴς καὶ ἀνεπτυγμένη πάλιν πρέπει εἰς ζητήματα πολιτικῆς φύσεως νὰ ὑποτάσσηται εἰς τὸν ἰσχυρότερον χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρὸς καὶ εἰς τὴν στερεωτέραν αὐτοῦ διάνοιαν νὰ προσπαθῇ δὲ διὰ παντὸς μέσου νὰ στηρίξῃ εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν ἄνδρα καὶ ὡς ἄλλη Καρυᾶτις νὰ βαστάζῃ τὰ ἰδανικά του καὶ νὰ τὸν ἐμπνέῃ, διὰ τοῦ τρόπου τούτου συντελοῦσα καλύτερον εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἢ διὰ τῆς ἀμέσου μετοχῆς εἰς τὰ πολιτικά· ἕκαστος ὀφείλει νὰ κρατήσῃ τὴν θέσιν εἰς ἣν ἔταξεν αὐτὸν ἡ φύσις.

Ἀλλ᾽ ἂν ἡ φύσις ἔκλεισεν εἰς τὴν γυναῖκα στάδιά τινα διήνοιξεν εἰς αὐτὴν ἄλλα τὰ ὁποῖα κατέστησαν αὐτὴν προνομιοῦχον ὑπὲρ τὸν ἄνδρα καὶ τὸν ἀγῶνα αὐτῆς ἐν πολλοῖς ὑψηλότερον καὶ εὐγενέστερον τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἀνδρός. Καὶ ἓν τῶν ὡραιοτέρων αὐτῆς ἔργων εἶνε νὰ ἀνατρέφῃ τὴν μέλλουσαν γενεὰν καὶ νὰ ἀναπτύσσῃ καὶ νὰ μορφώνῃ αὐτὴν εἰς ἄνδρας σοβαροὺς καὶ σπουδαίους, δυναμένους νὰ ἀναδείξουν καὶ ἀνυψώσουν τὴν πατρίδα καὶ τὸ ἔθνος· ὡραῖον καὶ πρὸς τὴν φύσιν τῆς γυναικὸς ἁρμόζον εἶνε καὶ τὸ ἔργον τῆς φιλανθρωπίας, οἷα καὶ ἡ θεραπεία καὶ ἡ περίθαλψις τῶν πασχόντων ἀσθενῶν καὶ τῶν προσφύγων. Ταύτην ἀπεκδέχεται ἡ κοινωνία παρὰ τῶν Κυριῶν τῆς Τραπεζοῦντος· ἐργαζόμεναι δὲ ὑπὲρ τοιούτου ὑψηλοῦ καὶ εὐγενοῦς σκοποῦ θὰ παράσχουν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς ἄριστον παράδειγμα μιμήσεως, τὸ δὲ ὄνομά των θὰ εὐλογῇ τὸ κλυδωνιζόμενον ἔθνος.

† Ὁ Τραπεζοῦντος Χρύσανθος.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ Γ.΄ ΤΟΥ Μ. ΚΟΜΝΗΝΟΥ

Ἐπ᾿ εὐκαιρίᾳ τῆς καταναγκαστικῆς ἐνταῦθα διαμονῆς μου, ἕνεκα τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου, παρεκλήθην ὑπό τινων συμπατριωτῶν μου ὅπως γράψω, εἰ δυνατόν, περὶ τοῦ ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ τῆς Μητροπόλεως τῶν Κομνηνῶν, τοῦ ναοῦ τῆς Χρυσοκεφάλου [1] Παναγίας (Ὀρτὰ Τζαμί), μνημείου Ἀλεξίου τοῦ Γ΄, ἐν ᾧ καὶ νῦν κενοτάφιον ὀθωμανικὸν καὶ παρ᾿ αὐτῷ βρύσις, ἧς ὁ χάλκινος κρουνός ἐστιν ὁμοιότυπος τῆς κεφαλῆς τοῦ δράκοντος, [2] ὃν ἐφόνευσεν ἰδίαις χερσὶν ὁ ῥηθεὶς αὐτοκράτωρ.

Ὑποχωρῶν εἰς τὰς παρακλήσεις τῶν φίλων μου, μὴ ἔχων ὅμως τὰ ἀπαιτούμενα βοηθητικὰ βιβλία, ἕνεκα τῶν καιρικῶν περιστάσεων, πρὸς συγγραφὴν τοιαύτης πραγματείας, ἀναγκάζομαι νὰ καταφύγω εἰς τὰς συγχρόνους ἱστορικάς, μόνον καὶ μόνον ἵνα, κατὰ τὸ ῥητὸν **τὸ καδ᾿ δύναμιν ἔρδειν**, εὐχαριστήσω τοὐλάχιστον ἐν μέρει τὴν περιέργειαν τῶν συμπατριωτῶν μου.

Ἐν τῇ θέσει ἐν ᾗ ἐτάφη ὁ Μέγας Κομνηνὸς Ἀλέξιος ὁ Γ΄. τῷ 1390, ὁ προτελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν Ἰωάννης ὁ Δ΄. ἀνήγειρε πρὸς ἀνάμνησίν του τὸ ῥηθὲν μνημεῖον, τῷ 1450, ὅπερ καὶ ὡς δεῦρο σώζεται, ἀλλ᾿ οὐδὲν ἄξιον λόγου ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν παριστᾷ.

Ὁ θόλος τοῦ μνημείου τούτου στηρίζεται ἐπὶ τεσσάρων μικρῶν μαρμαρίνων κιόνων, ἐφ᾿ ὧν κιονόκρανα μετὰ σταυρῶν ἀπερίττου τέχνης. Ἄνωθι τῆς προσόψεως ὑπῆρχον πέντε σταυροὶ ἐντὸς κύκλων διαφόρου μεγέθους, καὶ ὧν τὰς κεραίας καταστρέψαντες οἱ ὀθωμανοὶ ἐπέθεσαν ἐν τοῖς κύκλοις ἀμμοκονίαν ἵνα μὴ φανῶσι τὰ ἴχνη των, καὶ οὕτω νῦν φαίνονται μόνον αἱ στῆλαι τῶν σταυρῶν. Τοὐναντίον ὅμως συμβαίνη εἰς τὴν ὄπισθεν πλευράν, τὴν κειμένην ἐντὸς τῆς αὐλῆς τῆς παρακειμένης ὀθωμανικῆς οἰκίας, ἧς ἂν καὶ κατέστρεψαν τὰς κεραίας τῶν σταυρῶν, ἐν τούτοις δὲν ἐπέθεσαν ἀμμοκονίαν καὶ κάλλιστα διακρίνονται τὰ ἴχνη αὐτῶν. Περὶ τῶν ἄλλων δύο πλευρῶν δὲν δυνάμεθα ν᾿ ἀποφανθῶμεν ὁριστικῶς ἂν ἔφερον καὶ ἐκεῖναι σταυρούς ἢ ἄλλο τι, ὡς οὖσαι νῦν ἐντετοιχισμέναι, μόνον κατ᾿ εἰκασίαν λέγομεν ὅτι καὶ ἐκεῖναι θὰ ἔφερον τοιαύτας.

(Ἕπεται συνέχεια).

1.) **Χρυσοκέφαλος** ἐκλήθη ἕνεκα τοῦ πλουσίου χρυσοῦ διακόσμου τῆς κεφαλῆς τῆς εἰκόνος.

2.) Περὶ τοῦ δράκοντος τούτου λέγεται ὅτι ἐνωφώλευεν, ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ὁδοῦ τῆς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἀγούσης, πρὸ Χὸς-ὀγλάν, εἰς τὴν θέσιν ἔνθα νῦν τὸ Δρακοντοπήγαδον.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ἐναισίμου διατριβῆς "Τραπεζουντίας διαλέκτου,, τὸ δεύτερον μέρος, Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

Ἐν τοῖς θηλυκοῖς ὀνόμασι εἴδομεν τὸ μὲν Στάλλα ἐκ τοῦ κρύσταλλος παραγόμενον, τὸ δὲ Παρέσσα ἐκ τοῦ κυπάρισσος, ὀνόματος δένδρου· τοιαῦτα ἐκ φυτῶν, δένδρων καὶ ἄλλων πραγμάτων ὑπάρχουσι καὶ παρ᾿ ἀρχαίοις πλεῖστα ὀνόματα, οἷα τὸ Δάφνη, Ἄκανθος, Κίσσος, Κάρπος, Νεφέλη, Σπίνθηρ, Χίμων κτλ. ἐξ ἀφῃρημένων δὲ ἐν Τραπεζοῦντι Γνωσία (παρ᾿ ἀρχαίοις ἀρσενικὸν Γνῶσις), Πραξία, κεκολοβωμένον ἐκ τοῦ Εὐπραξία (πρβλ. Θυμία, Θύμια, Δοξία, Ἀγγέλα, Ἄγγελος), Ἀνατολή, Ζωή, Φρεσύνα (ἐν τῇ δημ. Φρόσω), ἀντὶ Εὐφροσύνη κτλ. Ἐξ ἐπιθέτων Μάραντος, κεκολοβωμένον ἐκ τοῦ Ἀμάραντος, Εὐθύμιος, Θεοφύλακτος, Χρῆστος (οὐκ ὀρθῶς Χρίστος), Φωτεινὴ κτλ. Ἐκ μετοχῶν Ἀνθοῦσα, παρ᾿ ἀρχαίοις Ἄνθουσα· ἐκ τούτου δὲ συγκέκοπται ἐν Τραπεζοῦντι τὸ Ἀνθή· τοιοῦτον μετοχικὸν ὄνομα καὶ παρ᾿ ἀρχαίοις τὸ Ἀσκοῦσα (πλοίου ὄνομα). Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 3123. Αὐξάνουσα· ὄνομα γυναικός. Καθορῶμεν δ᾿ ἐκ τῶν ὀνομάτων τούτων ὅτι μᾶλλον παρέφθαρται τὰ τῶν ἀνδρῶν ἢ τὰ τῶν γυναικῶν ὀνόματα· οὗτοι γὰρ συχνότατα καὶ ἐπεμίγνυντο τοῖς Τούρκοις, οἱ μὴ δυνάμενοι ὀρθῶς προφέρειν τὰ ὀνόματα ἐστρέβλουν αὐτά, οὕτω δ᾿ ἀκούοντες καὶ οἱ Ἕλληνες εἴθιζον ἑαυτοὺς κατ᾿ ὀλίγον καὶ ἐξῳκειοῦντο τοῖς παρεφθαρμένοις. Ἐκ τούτου δ᾿, οἶμαι, ἐγένετο τὸ πλεῖστον καὶ ἡ τῶν καταλήξεων ἀποκοπὴ καὶ ἡ τῶν φωνηέντων ἀφαίρεσις πολλα, οὗ καὶ αἱ συγκοπαὶ καὶ παραμορφώσεις καὶ παντοῖαι τῆς γλώσσης στρεβλώσεις· ἐκ τούτου καὶ ἡ ἐν τοῖς πατρωνυμικαῖς χρήσις τῆς καταλήξεως τῆς Τουρκικῆς **ογλης** (ὀγοὺλ = υἱὸς) ἀντὶ ἴδης, ἡ ἄδης: Λιόγλης (Ἠλίογλης) Ἠλιάδης, Βασίλογλης (Βασιλειάδης), Τριανταφύλλογλης (Τριανταφυλλίδης). Ταύτῃ δὲ τῇ πρὸς τοὺς Τούρκους ἐπιμιξίᾳ ὀφείλεται κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἡ τοῦ **δ** ὡς **τ** προφορά, ἠγουμένου ν· αὕτη δὲ ἀπαντᾷ καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἑκασταχοῦ, οἷον, Ἀντρέας, ἄντρας, παντρεύω, κοντὸς (βραχύς), ὁ παρ᾿ Ἡσυχίῳ τὸ κολοβὸς ἑρμηνεύοντι κονδὸς λέγεται· ὁμοίως δὲ καὶ παρὰ Λέοντι ἐν τοῖς Τακτικοῖς «τα δὲ ἱμάτια τῶν πεζῶν ἁπάντων ἔστωσαν κονδὰ μέχρι τῶν γονάτων· ἀλλ᾿ ὁ Passow μνημονεύει καὶ τῆς λέξεως κοντὸς καί τινων ἐξ αὐτῆς συνθέτων, κοντόχειρ, κόντουρες, ὡς παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις ἀπαντωσῶν.

Βολίζω. Ἐνεργητικὸν καὶ οὐδέτερον βυθίζω, βυθίζομαι· ἐν τῇ δημώδει βουλιάζω, ὃ ὁ Ζαμπέλιος (Βυζαντ. μελ. σελ. ρ΄.) ἐκ τοῦ ὁλὸς (=βόρβορος παράγει· τοιαῦται ἐτυμηγορίαι παίζοντος μᾶλλον ἢ σπουδάζοντος ἐοίκασιν· οὐδὲν ἁπλούστερον τῆς ἐκ τοῦ βολὶς παραγωγῆς τοῦ ῥήματος· ἀπαντᾷ δ᾽ ἡ λέξις βολίζω ἔν τε τῇ Καινῇ Διαθήκῃ καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντιακοῖς σημαίνουσα ῥίπτω τὴν βολίδα· παρὰ δὲ τῷ τὰ Γεωπονικὰ συγγράψαντι (VI, 17) εὕρηται σημαῖνον ὃ καὶ ἐν Τραπεζοῦντι «Ἀχράδας....βάλε εἰς τὸ γλεῦκος· καί, ἐὰν ἔχῃ ὕδωρ, βολίζονται, ἐὰν δὲ μὴ ἔχῃ, ἐπιπλέουσιν».

Βουλλόνω. =σφραγίζω· ἐκ τοῦ Λατ. bulla, ὅπερ ὁ George (Lat=Deutsch· Handw ἐν λ. bulla) ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ βλύειν παράγει· ταύτην δὲ σημαίνουσαν παρὰ Ῥωμαίοις κόσμημά τι ὁ Βυζάντιος (Λεξ. τ. κ. Ἑλλ. διαλ. βουλλᾶ) φησίν· ὅτι οἱ Αἰολεῖς βόλλαν ἔλεγον, καὶ ἔλεγον μὲν οἱ Αἰολεῖς βόλλαν, ἀλλ᾽ ἐδήλουν διὰ ταύτης τὴν βουλήν, τὸ consilium, οὐχὶ δὲ τὴν bullam· τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Βυζάντιος αὐτὸς ἐν τῷ αὐτοῦ Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης (Ἀθήνησι, 1852) λέγων «Βόλλα (ἁ)· Αἰολ· ἀντὶ βουλή»· τί παθὼν δ᾽ ἐνταῦθα συνέχεεν αὐτὴν τῇ Λατ. bulla, οὐκ οἶδα.— Φράσεις «ἐβούλλωσεν τὸ στόμαν ἀτ» καὶ ἐλλειπτικῶς «ἐβούλλωσεν ἀτό»· «ἐβουλλῶθεν τὸ στόμαν ἀτ᾽» καὶ ἐλλειπτικῶς «ἐβουλλῶθεν»· αὗται λέγονται περὶ τῶν μὴ λαλούντων, κεκλεισμένον καὶ οἱονεὶ ἐσφραγισμένον (βουλλωμένον ἐχόντων τὸ στόμα. Οὕτως εἴρηται καὶ παρ᾽ ἀρχαίοις τὸ ῥῆμα σφραγίζω «σφραγίζεσθαί τινα δεσμῷ ἀφθόγγων στομάτων» (Νόνν. Διον. 26,261)· οὕτω καὶ το σφραγὶς μεταφορικῶς «σφραγὶς ἐπικείσθω τοῖσδ᾽ ἔπεσι» (Χριστοδ. ἐκφρ. 91)· «γλώσσῃ σφραγὶς ἐπικείσθω» (Ἀνθολ. 10, 42). Χρῶνται ἔτι τῷ ῥήματι καὶ ἐπὶ τῶν κοχλιῶν «βουλλωμένον κοχλίδ᾽», ἐν τῇ δημώδει «βουλλωμένος σάλιαγκος». οὓς ὁ Διοσκορίδης (2,11) πωματίας καλεῖ. Αὐτὸ τοῦτο τὸ βουλλένω ἐστὶ πιθανώτατα καὶ τὸ ἐν Σέρραις λεγόμενον μουλλόνω= σιωπῶ, ὅπερ ὁ Ἰω. Πανταζίδης (Φιλίστ. ἔτ, Γ, τεῦχ. γ΄. σελ. 213) ἐκ τοῦ μύειν παράγει πλάσας ῥῆμα μυνίζειν· ὀρθότερον παρῆγεν ἂν αὐτὸ ἐκ τοῦ μύλλειν (κλείει τὰ χείλη). Ἡ λέξις μουλλώνω καὶ μουλλωτης καὶ μουλλωτὸς ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Δουκαγγίῳ καὶ Σομανέρᾳ (Κορ. Ἀτ. τ. 4, σελ. 335), ἣν ὁ Κοραῆς ἐκ τοῦ μυλλόω (ἀχρήστου) ἀντὶ μυλλάω καὶ μυλλαίνω παράγει.

Γέν᾽. πληθ. γένεια.=τὸ γένειον· φράσις παροιμιώδης «ἄν᾽ ἂν φτύζω, φτύζω τὸν πρόσωπό᾽ μ᾽ καὶ κάτ᾽ ἂν φτύζω, φτύζω τὰ γένειά μ᾽»· ἄν᾽=ἄνω, κάτ᾽= κάτω· τούτο καὶ κολοβώτερον κά᾽· ἐν τῷ ἑνικῷ ἀριθμῷ ἀρσενικῶς πρόσωπος, ἐν τῷ πληθυντικῷ οὐδετέρως πρόσωπα· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ «μεταξὺ Σκύλλης καὶ Χαρύβδεως», ἡ καθ᾽ Ὁράτιον Sat. 11,2,64) «hac urget lupus, hac canis».—Ἑτέρα «κάθεται ἀπάν᾽ ᾽ς τὰ γόνατάτ᾽ καὶ χτουπίζ᾽ τὰ γένειά τ᾽» (χτουπίζω, ἐκ τῆς ἐκ καὶ τόπος, ἐκτοπίζω=τίλλω· σύνθετον μαλλαχτουπίζω, ἀντὶ μαλλιαχτουπίζω, μαλλία (τρίχες) καὶ χτουπίζω· τοῦ μαλλία τὸ ι ἐξέπεσεν, ὅπως ἐν τῷ ἄγρος, διάκρον κτλ. σημαίνει δὲ τίλλω τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς τινὸς παίων ἅμα αὐτόν)· ἡ φράσις δηλοῖ καθήμενός τις ἐπὶ τῶν γονάτων τινὸς καὶ θωπευόμενος τίλλει τοῦ θωπεύοντος τὸ γένειον· παροιμιωδῶς δ᾽ εἴρηται ἐπὶ τῶν ἀχαρίστων καὶ μετενήνεκταί που ἐκ τῶν μικρῶν παιδίων, ἃ ἐπὶ τῶν γονάτων κρατούμενα καὶ θωπευόμενα ἁρπάζει καὶ τίλλει τὸ γένειον τοῦ κρατοῦντος. Τὸ τίλλειν τὸ γένειον καὶ ὑβρίζειν εἰς αὐτὸ θεωρεῖται ὕβρις μεγίστη, ὅπως καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἀθήν. βιβλ. XIII «τὸν πώγωνα τίλλειν»· Ἰουλιανὸς «ὑβρίζειν εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ γενείου τρίχας»· καὶ παρὰ Ῥωμαίοις «si cynico barbam betulans nonaria vellat»=εἰ τοῦ κυνικοῦ τὴν γενειάδα θρασεῖα πόρνη τίλλοι: (Pers. Sat. 1,133)· «idcirco stolidam praebet tibi vellere barbam—Juppiter?»=τούτου ἕνεκα παρέχει σοι ὁ ὑπερήφανος Ζεὺς τὸ γένειον αὐτοῦ τίλλειν; (αὐτ. 2,28)· «vellunt tibi barbam lascivi pueri»=τίλλουσι τὸ γένειόν σου ἀκόλαστοι παῖδες (Hor. Sat. 1,3,133). Ἐκ τῶν Λατινικῶν τούτων παραχθείη ἄν τις νὴν ἀρχὴν τῆς παροιμιώδους φράσεως ἐν ταῖς πόρναις καὶ τοῖς παιδικοῖς ἀναζητεῖν· ἔμοιγε δοκεῖν καὶ τούτοις καὶ τοῖς νηπίοις· ταὐτὸν γὰρ κἀκεῖνα ποιεῖ οὐ συνειδότα. Καὶ παρὰ Τούρκοις ἀσέβεια μεγίστη λογίζεται τὸ ὑβρίζειν εἰς τὸ γένειον, ἱερόν πως τοῦτο νομίζουσιν· ἐπεὶ κατὰ τὰ παρ᾽ αὐτοῖς μυθολογούμενα μυριάδες ἑπτὰ ἀγγέλων (μελεὶκ) ἐπὶ ἑκάστης τριχὸς ἐπικάθηνται.

Γνώσκει. ἐν χωρίοις Κερασοῦντος=γιγνώσκει· ἐν τῇ παροιμιώδει φράσει «οὐς τὰ Κάλαντα ὁ γάιδιαρον πά᾽ γνώσκει ἀτο, πῶς ἐτράνυναν τὰ ἡμέραις» (οὐς=ἕως· τὰ Κάλαντα=τὴν πρώτην τοῦ Ἰανουαρίου· ὁ γάιδιαρον ἀντὶ ὁ γάιδαρος, ὁ ὄνος· πά᾽=πάλιν καὶ ἐπιδοτικῷ καί, ὡς ἐνταῦθα· τὰ ἡμέραις=αἱ ἡμέραι· ἐτράνυναν=ἐμεγαλύνθησαν)· μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου οὕτω μεγάλη καθίσταται ἡ τῶν ἡμερῶν πρὸς τὰς νύκτας διαφορά, ὥστε δύναται τοῦτο γιγνώσκειν (κατανοεῖν, αἰσθάννεσθαι) καὶ ὁ ἀναίσθητος ὄνος. Ἡ φράσις σκωπτική. Ἠπειρωτικὴ δ᾽ ἡ λέξις γνώσκει κατὰ Ἐτυμ. Ὠρίων· 42,17. Ἰδ. Curt. Stud. 6, σελ. 327.

Διαπάνα. ἐκ τοῦ δαπάνη· τὸ ι ἐξ ἀναπτύξεως, ὅπως ἐν τῷ διάσκαλος, ἐλεημοσύνια, καλλοσύνια κτλ. ἡ δὲ κατάληξις α ἀντὶ η ἐκ τῆς πληθυντικῆς αἰτιατικῆς, ὅπως τὸ δέσποτας ἀντὶ δεσπότης ἐκ τῆς κλητικῆς δέσποτα· σημαίνει δ᾽ ἡ λέξις τὰ ἐξαρκοῦντά δαπανήματα, τὰ ἐφόδια κτλ. ἐπί τε οἰκίας, πλοίου καὶ στρατοῦ καὶ τῶν τοιούτων· «διαπάνα τοῦ σπιτί᾽»=

τά ἔν τινι οἰκίᾳ ἐξαρκοῦντα ἀναλώματα· «διαπάνα τοῦ καραβί'»=τὰ ἐφόδια τ.ῦ πλ ίου. Οὕτως εἴρηται ἡ λέξις καὶ παρὰ Θεοφάνει «καὶ λαβόντες τὰ σκῦλα αὐτῶν οἱ ἡμέτεροι καὶ τὰς δαπάνας αὐτῶν» (ἰδ. Ἱστ. τοῦ Ἑλλην. ἐθν. ὑπὸ Κ. Παπαῤῥηγοπούλου, τ. 3, σελ. 483). Ταὐτά που τὰ παρ' ἀρχαίοις ἦια καὶ ἐπισίτια καλούμενα.

Εὔκαιρος.=κενός· παροιμιώδης φράσις «εὔκαιρον τζ(tsch)ουβάλ ὀλόρθα 'κὶ στέκ'». (τζουβάλ' Τουρκ.=σάκκος· ὀλόρθα· ἐπίρρ. ὅλος—ὀρθός=ὀρθός· 'κί=οὐκί, οὐχί, οὐ· στέκ'=ἵσταται)=κενὸς σάκκος οὐ δύναται ὀρθὸς ἵστασθαι· δηλοῖ δὲ ἀλληγορικῶς: κενὴ γαστὴρ οὐ δύναται ἐργάζεσθαι. Ἑτέρα «εὔκαιρα λόγια» =ἀνόητοι λόγοι· καὶ παρ' ἀρχαίοις κενοὶ λόγοι καὶ κενολογία· τὸ αὐτὸ δηλοῖ καὶ ἡ τῆς δημώδους φράσις «λόγια τοῦ ἀέρος», παρ' ἀρχαίοις «ἀνεμώλια βάζειν» (Ὁμ. Ἰλ. 4,355). Ἑτέρα ἐν Τραπεζοῦντι «εὔκαιρον κιφάλ'» καὶ «κοῦφον κιφάλ'=φρενῶν κενὸς (Σοφ. Ἀντ' 754)· σημαίνει δὲ τὸ κοῦφος μὲν ἐν Τραπεζοῦντι, κούφιος δὲ ἐν τῇ δημ. μετὰ τοῦ ἐξ ἀναπτύξεως ι κενός, παρ' ἀρχαίοις δ' ἐδήλου ἐλαφρός· ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐλαφροῦ πάνυ ῥᾳδία ἡ εἰς τὸ κενὸν μετάπτωσις τῆς ἐννοίας. Ἡ λέξις εὔκαιρος, ἐξ ἧς καὶ ῥῆμα εὐκαιρόνω, ἐν τῇ δημ. φκαιρόνω, σημαίνουσα τὸ πρῶτον τὸν καιρὸν ἔχοντα πρός τι (εὐκαίρως ἔχοντα) ἐδήλου ἔπειτα τὸν σχολὴν ἄγοντα, τὸν ἄνευ ἐργασίας ὄντα, τὸν κενὸν ἐργασίας· εἶτα δ' ἐπεκράτησε κατὰ μικρὸν ἡ τοῦ κενοῦ μόνον σημασία· ταὐτὸ συνέβη καὶ ἐν τῷ ἐν τῇ δημώδει ἀντιστοίχῳ ἄδειος καὶ τῷ ῥήματι ἀδειάζω, ᾧ καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐχρήσατο (Passow ἐν λέξ. ἀδειάζω) ἀντὶ νοῦ ἑορτήν, σχοχὴν ἄγειν.

Ἐγκούν'. σύνθετον ἐκ τοῦ εν καὶ κουνίν, ἐν τῇ δημ. κούνια, ἐκ τοῦ Λατινικοῦ cunae ἀντὶ κοῦνα μετὰ τοῦ ἐξ ἀναπτύξεως ε. οὕτω δὲ καλεῖται τὰ ῥάκη, οἷς τοῖς τῶν παιδίων πρωκτοὺς περιτυλίσσουσι καθαριότητος ἕνεκα· ἡ δημώδης λέγει ταῦτα κωλόπαννα ἐκ τοῦ κῶλος=πρωκτὸς καὶ παννὶ=ὀθόνη, ὕφασμα) καὶ εὐφημότερον παννιὰ ἁπλῶς. Τὴν λέξιν πανὶ ὁ Εὐστάθιος (Ἰλ. ψ, 752) οὐκ ἀπιθάνως ἐκ τοῦ πηνίον ἐτυμολογεῖ «πηνίον δέ..., ἀφ' οὗ καὶ τὸ πανίον ἡ ἀγοραία λέξις»· παρατηρητέον δ' ὅτι ἐπὶ Εὐσταθίου οὔπω ὑπῆρχεν ἡ τῶν καταλήξεων τῶν εἰς *ιον* κολόβωσις (πανίον, οὐχὶ πανὶν καὶ πανί), εἰ τὴν γνησίαν τοῦ λαοῦ λέξιν ὁ Εὐστάθιος ἀνέγραψεν. Τῷ Εὐσταθίῳ ἑπόμενος εἰκάσειεν ἄν τις ἐν τῇ τοῦ πανίον ἐτυμολογίᾳ Δωρικὴν τροπὴν τοῦ η εἰς α· ὀνείρων ἀπατηλότερα· πάλαι ποτὲ τὰ καλούμενα Αἰολοδωρικὰ ἦν ἡ πανάκεια τῶν ἐτυμολογικῶν ἀῤῥωστημάτων· τῆς αὐτῆς ἀρχῆς τῷ Ἑλληνικῷ πανίῳ ἐστὶ καὶ τὸ Λατινικὸν panus, σημαῖνον πηνίον καὶ τὸ pannus, σημαῖνον ῥάκος, ὀθόνιον, ἐσθῆτα, διὰ τοῦ πηνίου (panus) κατασκευαζόμενα· ἐκ τούτου παρῆκται τὸ τοῦ Εὐσταθίου πανίον καὶ τὸ δημῶδες πανὶ καὶ τὸ Τραπεζούντιον παννὶν καὶ ὀρθοτέραν ἡγοῦμαι τὴν διὰ διπλοῦ **ν** γραφὴν διὰ τὴν ἐκ τοῦ pannus (ὀθόνη) ἐτυμολογίαν, οὐχὶ δ' ἐκ τοῦ panus (πηνίον). Ἐπάνειμι νῦν ἐπὶ τὴν προτεθεῖσαν λέξιν, ἐξ ἧς σημειοῦμαι φράσιν τινὰ σκωπτικὴν ἔν τε τῇ Τραπεζουντίᾳ καὶ ἐν τῇ δημώδει γλώσσῃ· ἡ φράσις ἐν μὲν τῇ δημώδει ἐστὶ «παπᾶ παιδὶ διαβόλου ἀγγόνι» (ἀγγόνι, ἐκ τοῦ ἔγγονος, ἐγγόνιον, κολοβώσει 'γγονι καὶ τῷ α τῷ προθετικῷ ἀγγόνι)=ἱερέως υἱός, διαβόλου ἔγγονος· διὰ ταύτης σατυρίζονται ὡς ἀνίεροι οἱ τῶν ἱερέων παῖδες· ἐν δὲ Τραπεζοῦντι παρῳδηθεῖσα ἡ δημώδης φράσις ἐπὶ τὸ σκωπτικώτερον ἐγένετο «ποπᾶ παιδίν, διαβόλ' ἐγκούν'», ἤτοι τὸ τέκνον τοῦ ἱερέως ἐστὶν ἐνείλημα, ὃ ὁ διάβολος πληροῖ πάσης ἀκαθαρσίας.

Παροραμάτων διόρθωσις ἐν τῷ 11ῳ ἀριθμῷ.

στ. α'. στ.	6	σελ.	182	γράφε	Kalf		ἀντὶ	Kalt
» » »	31	»	»	»	ἰφτειάσ		»	ἰφτειάς
» » »	36	»	»	»	ἀντιτάσειεν		»	ἀντιτάσειεν
» » »	7	»	183	»	Κάσσιος		»	Κάσιος
» » »	36	»	»	»	τοὔνομα		»	τοὔτομα
» » »	»	»	»	»	ἀρχαίοις		»	ἀρχαίοις
» » »	42	»	»	»	ἐκ		»	ἐξ
» β'. »	12	»	»	»	Ἑλένη		»	Ἑλένα

Η ΕΝ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΙ

ΔΙΑΜΟΝΗ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΥ

ΕΝ ΕΤΕΙ 1022 Μ. Χ.

(Κατὰ τὸν Gustave Sclhumberger)

— § *1* —

Ἡ Τραπεζοῦς «**Πόλις ἀρχαιοτάτη καὶ τῶν γε ἐν τῇ Ἑῴᾳ πασῶν ἀρίστη**» κατὰ τὸν Ἰωάννην Εὐγενικόν, «**Πρεσβυτάτη εἴπερ ἄλλη τις ὑπάρχουσα**» κατὰ τὸν Βησσαρίωνα, «**Πόλις ἔνδοξος**» κατὰ τὸν Πομπώνιον Μέλαν, «**Πόλις μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος**» κατὰ Ζώσιμον, «**Ἡγεμονία καὶ αὕτη Ἑλλήνων καὶ εἰς τὰ ἤθη τε καὶ δίαιταν τετραμμένη Ἑλλήνων**» κατὰ Λαόνικον Χαλκοκονδύλην, καὶ «**Βασιλὶς τῶν πόλεων τοῦ Εὐξείνου**» κατὰ τὸν Ἄραβα Γεωγράφον Μασουδῆ, εἶχε τὸ εὐτύχημα νὰ φιλοξενήσῃ δὶς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἡράκλειον Α.' (610—641 μ. Χ.) καὶ δὶς τὸν ἔνδοξον στρατηλάτην Βασίλειον Β.' τὸν Βουλγαροκτόνον.

Περὶ τῆς ἐν Τραπεζοῦντι διαμονῆς τοῦ Βασιλείου Β.΄ οἱ ἡμέτεροι ἱστορικοὶ ἢ σχεδὸν ἀποσιωπῶσιν ἢ ἂν καὶ γράφουσι παρέρχονται ἐπιτροχάδην. Οὕτως ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος οὐδὲν ἀναφέρει (ὅρα τόμον 4ον σελ. 248—249) ἀποσιωπᾷ ἐπίσης καὶ ὁ Σάββας Ἰωαννίδης (ἐν τῇ Ἱστορίᾳ καὶ Στατιστικῇ Τραπεζοῦντος σελ. 35—40). Μόνον δὲ ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Τραπεζοῦντος σελ. 34 γράφει ἐν παρόδῳ τὰ ἑξῆς καὶ ταῦτα λελανθασμένα: «**Τοιαύτην οὖσαν τὴν Τραπεζοῦντα, ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἰβηρίας Γεώργιος ἐπεθύμησε νὰ προσκολλήσῃ εἰς τὸ κράτος του καὶ τῷ 1022 οἱ στρατοὶ αὐτοῦ ἦσαν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως· ἀλλ' ἐπελθὼν ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος (976—1025) ἐξεδίωξεν αὐτὸν καὶ ἠνάγκασε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια.**» Ἐνταῦθα ὁ κ. Τρύφων Εὐαγγελίδης πρῶτον δὲν ἀναφέρει ὅτι ὁ Βασίλειος διέτριψεν ἐν Τραπεζοῦντι καὶ δεύτερον παριστάνει τὸν Γεώργιον βασιλέα τῆς Γεωργίας εὑρισκόμενον πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως· τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι πολὺ ὑπερβολικὸν καὶ στερεῖται ἱστορικῆς ὑποστάσεως, διότι τὰ Ἰβηρικὰ στρατεύματα τοῦ Γεωργίου, οὐδέποτε ἐπλησίασαν εἰς τὰ σύνορα τῆς τότε αὐτοκρατορίας. Ξένοι ἱστοριογράφοι οἷον ὁ βαρῶνος Rosen, ὁ M. Brosset, ὁ Saint Martin καὶ ἄλλοι ἐρευνήσαντες τὰς συγχρόνους ἱστορικὰς πηγὰς Ἑλληνικάς, Γεωργιανικάς, Ἀρμενικὰς καὶ Λατινικάς, πληροφοροῦσιν ἡμῖν ὅτι, ὁ βασιλεὺς Γεωργίας Γεώργιος Α.΄ (1014—1027) διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Παγκράτιον, ἠκύρωσε τὰς πρὸς τὸν Βασίλειον Β.΄ συνθήκας τοῦ πατρός του, δυνάμει τῶν ὁποίων αἱ ὑπὸ τοῦ μεγάλου κουροπαλάτου Δαβὶδ διὰ κληρονομίας παραχωρηθεῖσαι τῷ Βασιλείῳ χῶραι τοῦ Δαΐχ, ἔπρεπε νὰ ἀποδοθῶσι τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Παγκρατίου· ὁ Γεώργιος ἀνελθὼν τὸν θρόνον τῆς Γεωργίας καὶ προσλαβὼν σύμμαχον τὸν βασιλέα τῆς Ἀρμενίας Ἰωάννην Συμβάτιον, ἤρξατο νὰ διαπραγματεύηται πρὸς τὸν Χαλίφην Χακὴμ Φατιμίδην Σουλτᾶνον τῆς Αἰγύπτου, διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὸν ἔνδοξον αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου συγχρόνως δὲ ἐξεδίωξε τὰς ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Δαΐχ Βυζαντινὰς φρουράς· ὁ Βασίλειος μαθὼν ταῦτα εὑρισκόμενος ἐν Φιλομηλίῳ, πόλει κειμένῃ ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀνατολικῶν οὐ μακρὰν τῆς Ἀντιοχείας τῆς Πισιδίας, τοῦ σημερινοῦ Ἀκ σεχίρ, ἔγραψε πρὸς τὸν Γεώργιον «**Ἐγκατάλειψον τὴν κληρονομίαν τοῦ κουροπαλάτου Δαβίδ, ἣν ἐδώρησα τῷ πατρί σου καὶ ἀρκέσθητι εἰς τὴν πατρικήν σου κληρονομίαν**». Καὶ ὁ Γεώργιος ἠρνήθη λέγων «**Οὐδ' οἰκίαν μίαν θὰ δώσω εἰς τινα ἐκ παντὸς ὅ,τι ὁ πατήρ μου κατεῖχεν**». Ταῦτα ἐγένοντο κατὰ τὸ ἔτος 1020 μ. Χ. Ὁ Βασίλειος θέλων νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἀγέρωχον Ἴβηρα ἐξεκίνησε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1021 ἐκ Φιλομηλίου, **ἡγούμενος ὅλων τῶν στρατῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ πλήθους ξένων μαχητῶν,** κατὰ τὴν ἔκφρασιν συγχρόνου χρονογράφου. Τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα ἀκολουθοῦντα τὴν στρατιωτικὴν λεωφόρον διῆλθον διὰ τῆς Καισαρείας, τῆς Μελιτηνῆς καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ δυτικοῦ Εὐφράτου, ἔφθασε εἰς τὴν ἀπέραντον καὶ ψυχρὰν πεδιάδα τῶν Καρανων (=Carin=κατὰ Πλίνιον Καρηνῖτις) ὅπου εὑρίσκετο ἡ περίφημος Θεοδοσιούπολις (*) (=τανῦν Ἐρζεροὺμ), πόλις κατεχομένη τότε ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν μὲ ἀξιολογώτατα φρούρια (ἅτινα περιγράφει ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος Καισαρεὺς ἐν τῷ περὶ Κτισμάτων βιβλ. Γ.΄ Κεφ. 5ον) μέγα ἐμπορεῖον τῆς ἐκ τῆς Περσίας, τῶν Ἰνδιῶν καὶ πάσης τῆς Ἀσίας εἰς Τραπεζοῦντα δὲ καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν μεταφερομένης ἐμπολῆς. Μετὰ ὀλιγοήμερον ἐνταῦθα σταθμευσιν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπανέλαβε τὴν πορείαν, διαβὰς τὴν μεθοριακὴν ὀροσειρὰν ἥτις ἐχώριζε τὸ θέμα Χαλδίας ἀπὸ τῶν χωρῶν Φασιανῆς καὶ Δαΐχ κατεχομένων ὑπὸ τῶν Γεωργιανῶν, ἐπεφάνη εἰς τὰ εὐρέα πεδία τῆς Φασιανῆς (νῦν Παζὲν — καὶ Πασιὰν) καὶ ἐκεῖ εὑρέθη ἀπέναντι τοῦ στρατοῦ τοῦ Γεωργίου, ὅστις ἐπροκάλει τὸν Βασίλειον εἰς μάχην.

Τὰ Βυζαντινὰ στρατεύματα ὥρμησαν τότε κατὰ τῆς πολυανθρώπου κώμης Ὀκώμης κειμένης εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Δζερανὶς **καὶ κατέστρεψε τὴν κώμην** πυρὶ καὶ σιδήρῳ ἀφοῦ προηγουμένως ἐλεηλάτησαν αὐτὴν καὶ ὅλα τὰ γειτνιάζοντα χωρία· συγχρόνως ἅπας ὁ ταλαίπωρος λαὸς τῆς δῃωθείσης χώρας πανοικεὶ μετηνέχθη πρὸς τὸ ἄλλο μέρος τῶν ὀρέων ἐν τῷ μεθοριακῷ θέματι Χαλδίας.

Ἀπέναντι λοιπὸν τῆς τοιαύτης ὁρμητικῆς προελάσεως τῶν Ἑλλήνων, τὰ Ἰβηρικὰ στρατεύματα ὑπεχώρησαν, ὁ Βασίλειος διέβη τὴν Φασιανὴν καὶ διὰ τῆς Οὐανανδας εἰσῆλθε εἰς τὴν θέσιν Φωρὰγ (ἢ Καμὴρ Φεράκ) ἐν ᾗ εὑρίσκεται τὸ σημερινὸν Κάρς. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Γεώργιος εἰσέβαλεν εἰς τὴν μικρὰν ὀχυρὰν πόλιν Οὐχτὶκ (σημ. Ὄλτη) καὶ παρέδωκεν εἰς πῦρ πάντα τὰ ὡραῖα Ἐκκλησιαστικὰ οἰκοδομήματα τῆς πόλεως, ἥρπασε τὰ πλούτη τῶν κατοίκων καὶ κατέστρεψε τοὺς χαριεστάτους κήπους, μεθ' ὃ ὑπεχώρησε οὕτω ταχέως ὅσον καὶ ἐνεφανίσθη. Ἐξοργισθεὶς ἐκ τούτου ὁ Βασίλειος ἔστειλε κατ' αὐτοῦ ἰσχυρὸν σῶμα καὶ κατεδίωξεν αὐτόν. Παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Κύρου ποταμοῦ ἐν τῇ κώμῃ Χιριμινὶφ (Χιρὶμχ) (**) συνηντήθησαν τὰ δύο στρατεύματα καὶ ἡ σύγκρουσις ἐγένετο ἐπὶ μακρὸν λυσσαλέα καὶ πεισματώδης· ἐφονεύθησαν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν πολλοὶ ἐπιφανεῖς στρατηγοί, πολλοὶ Γεωργιανοὶ ἄρχοντες **Ἐρισστάβοι** καὶ εὐπατρίδαι **Αιδεβοὺλ,** ὁ ἡγεμονίδης Ρὰδ **ὅστις ἦν ἀρχιστράτηγος** τοῦ Ἀβασγικοῦ στρατοῦ καὶ κατήγετο ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ὀρπελιανῆ, ὁ Ἐρισταβ Κουρσῆς καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ρὰδ, Ζυβὰτ ἔπεσον νεκροί· ἐπίσης πολλοὶ Ἕλληνες στρατιῶται ἐφονεύθησαν καὶ οἱ νεκροὶ αὐτῶν ἔπεσον εἰς τὰς χεῖρας τῶν πολεμίων.

Ἡ μάχη δὲν ἔληξεν ἀμέσως, τοὐναντίον πτέρυγές τινες τῶν ἐμπολέμων στρατευμάτων ἐπλησίασαν πολεμοῦσαι πρὸς τὴν λίμνην Παλαγάτση(=Τουρκιστὶ Τσαλτὴρ κιὸλ) τέλος οἱ Γεωργιανοὶ ἀπέκαμον ἀπέναντι τῶν παλαιμάχων αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων καὶ ἐξηντλήθησαν, περὶ τὸ ἑσπέρας ὑπεχώρησαν· τότε ἤρξατο ἀνηλεὴς καταδίωξις, κατεσφάγησαν πολλοὶ Ἴβηρες στρατιῶται, διηρπάγησαν τὰ Γεωργιανικὰ χωρία καὶ διεπράχθησαν φρικώδεις ἐπιδρομαί. Τὸ Ἄρτεν (νῦν Ἀρταχὰν) καὶ τὸ Νιγὰλ ἐλεηλατήθησαν,

(*) Κατά τινας ἀρχαίας γραφὰς ἡ Πόλις Ἐρζεροὺμ ἀπαντᾶται γραφομένη καὶ ὡς ἑξῆς: **Ἄρζε,** Ἄρζεν, Ἄρζρουμ, Ἀρτζεν—Ρούμ καὶ Ἐρζεροὺμ.

(**) Κώμη τῶν Τάφων καλουμένη.

τὸ Δζαβὰκ καὶ τὸ Ἀρτανούτζιον παρεδόθησαν καὶ οὕτως 24 ἐπαρχίαι ἐκυριεύθησαν καὶ κατεστράφησαν, πᾶσα ἡ ὕπαιθρος χώρα ἐδῃώθη καὶ ἐπυρπολήθη, οἱ κάτοικοι ᾐχμαλωτίσθησαν καὶ εἰς τὸ διάστημα τῶν 3 μηνῶν ἅπασα ἡ χώρα εἶχε καταστραφῇ.

Ὁ Γεώργιος μὴ δυνάμενος νὰ ἀντισταθῇ πρὸς τὰ Βυζαντινὰ στρατεύματα ὑπεχώρησε διὰ τῆς Ἄχαλ—Τσιχε (=Ἀκιακα) πέραν τοῦ Κύρου ποταμοῦ, ὃν ἕνεκα τοῦ χειμῶνος οἱ Ἕλληνες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διαβῶσιν, ἄλλως τε εἰς βοήθειαν τοῦ Γεωργίου εἶχον προστρέξῃ ὅλαι αἱ φυλαὶ τοῦ Καυκάσου, ὁ δὲ Βασίλειος ἐν καιρῷ χειμῶνος δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ πλειότερον, στερούμενος τῶν ἀναγκαιούντων διὰ τὴν διαχείμασιν εἰς τὰς ὀρεινὰς καὶ τὰς ἀπηνῶς δῃωθείσας χώρας· ἀπεφάσισεν ὅθεν νὰ στρατοπεδεύσῃ ἐν τῷ θέματι τῆς Χαλδίας καὶ ἐν τοῖς πεδίοις τῆς Τραπεζοῦντος.

Κατέλιπε λοιπὸν τὸ ἐν Ἀρτὲν (Ἀρταχὰν) στρατόπεδόν του καὶ ἐν μέσῳ χειμῶνι ἐπορεύθη πρὸς τὴν Τραπεζοῦντα, ἀφοῦ διέβη τὸν ὁρμητικὸν Ἄκαμψιν (=Τσορὸχ) ἔφθασε δὲ ἐνταῦθα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ)βρίου τοῦ 1021.

Τὰ ἀνωτέρω ἔγραψα διὰ νὰ δείξω ὅτι ἔχει λάθος ὁ Τ. Εὐαγγελίδης καὶ μάλιστα νὰ προτάξω ὡς προοίμιον τοῦ θέματός μου, πῶς ἔφθασε ὁ Βασίλειος Β.΄ εἰς Τραπεζοῦντα.

—————

— § 2 —

Ὁ ἀκάματος Γάλλος ἱστοριογράφος Γουσταῦος Σλουμπερζε, συγγραφεὺς τοῦ μεγάλου ἔργου **Ἡ Βυζαντινὴ ἐποποιΐα κατὰ τὰ τέλη τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος**, ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Βασιλείου Β.΄ τοῦ Βουλγαροκτόνου ἐν ἐκτάσει γράφει περὶ τῶν πολεμικῶν ἐνεργειῶν τοῦ βασιλέως τούτου κατὰ τοῦ Γεωργίου καὶ τὴν ἐν Τραπεζοῦντι διαμονὴν αὐτοῦ ἐξιστορεῖ ὡς ἑξῆς:

Ἡ πόλις Τραπεζοῦς ἡ πρωτεύουσα αὕτη τοῦ θέματος Χαλδίας ἦτο ἡ περιφανεστέρα τῶν πόλεων ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ· Καθ' ἕκαστον ἔτος ἐτελοῦντο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ταύτῃ πόλει ἐμπορικαὶ πανηγύρεις, εἰς ἃς ἐφοίτων οἱ Κιρκάσιοι, πάντες οἱ λαοὶ τῆς Ἀρμενίας καὶ τοῦ Καυκάσου καὶ μέγα πλῆθος Μουσουλμάνων Βυζαντινῶν, Ἀρμενίων καὶ ἄλλων ἐμπόρων· οἱ Ρῶσσοι, οἱ Σύριοι, οἱ Ἴβηρες (οἱ Γεωργιανοί) συνέρρεον αὐτόσε. Πάντα τὰ ἑλληνικῆς κατασκευῆς ὑφάσματα, πάντα τὰ χρυσῷ ἀργύρῳ, μετάξῃ πλεκτὰ ὑφάσματα ἅτινα εἰσάγονται εἰς τὰς Μουσουλμανικὰς χώρας, διήρχοντο διὰ Τραπεζοῦντος· οἱ Μουσουλμᾶνοι ἔμποροι, οἱ ἐκ τῶν κοιλάδων τοῦ Τίγρητος, τῆς Περσίας ἢ τῆς Βουχάρας ὁρμώμενοι, ἵνα μεταβῶσιν εἰς Τραπεζοῦντα, ἠκολούθουν τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν διὰ τῶν Καράνων (Ἐρζερούμ) καὶ διὰ τοῦτο εὐημέρει ἡ Θεοδοσιούπολις. Ἄλλη ἐμπορικὴ ὁδὸς ἦγεν ἀπὸ Τραπεζοῦντος εἰς Φᾶσιν (=Ριὸν) τὰς κοιλάδας τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Ἀράξου, τρίτη δὲ διὰ τοῦ Ταύρου ἔφερεν εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τετάρτη κατέληγεν εἰς τὴν Συρίαν διὰ τοῦ Εὐφράτου.

Πολυύμνητος ἦτο εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν ἡ ἐμπορικὴ δραστηριότης τῶν κατοικων τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς μορφῆς αὐτῶν τὸ κάλλος. Κατέστησαν δὲ τὴν πόλιν αὐτῶν μίαν τῶν πρώτων τῆς Ἀνατολῆς. Τὰ μεστὰ χάριτος καὶ πολύχρωμα ὑφάσματα αὐτῶν, ἐκ λινοῦ, ἐρίου, ἰδίᾳ ἐκ σηρικοῦ, οἱ ταριχευτοὶ αὐτῶν ἰχθῦς ἦσαν περιζήτητοι. Ἀλλ' ἡ Τραπεζοῦς δὲν ἤκμαζε τοσοῦτον ἐκ τῆς βιομηχανίας αὐτῆς, ὅσον ἐκ τῆς μεγίστης αὐτῆς ἐμπορίας, ἥτις συνεφείλκυεν ἐν τῷ λιμένι αὐτῆς τὴν ἐμπολὴν Δύσεώς τε καὶ Ἀνατολῆς, τὰ προϊόντα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κων)πόλεως, αἱ διὰ Χερσῶνος ἐρχόμεναι σισύραι τῶν ἀρκτώων χωρῶν, τὰ ἀρώματα, τὰ μύρα, ὁ ἤλεκτρον τῶν Ἰνδιῶν, ὅθεν προήρχοντο ὡσαύτως τὰ λεπτὰ ἐκ βάμβακος ὑφάσματα οἱ διάσημοι τάπητες οἱ μαργαρῖται καὶ πολύτιμοι λίθοι τῆς Κεϋλάνης καὶ τῆς Γολκόνδης, τὰ Σηρικὰ τῆς Σινικῆς, τῆς Μιγγρελίας τὸ μέλι, τὰ χρυσῷ πλεκτὰ ὑφάσματα τοῦ Καΐρου καὶ τοῦ Βαγδατίου. Ἀληθῶς δὲ ἦτο οἱονεὶ οἰκουμενικὴ πόλις ἐκτισμένη ἐν θεσπεσίᾳ θέσει, ἐν γονίμῳ χώρᾳ, προσκειμένη δὲ εἰς ὄρη κλιμακηδὸν τεταγμένα, ἐφ' ὧν ἐναμίλλως βλαστάνουσι τὰ ὀπωροφόρα δένδρα.

—————

— § 3 —

Εἰς τὴν πόλιν ταύτην εἶχεν ἑτοιμασθῇ ἐν σπουδῇ ἀνάκτορόν τι ἐν ἐπαρχιακῇ πολυτελείᾳ, ἐν ᾧ κατέλυσε ὁ ἔνδοξος αὐτοκράτωρ Βασίλειος Β.΄ ὁ στρατὸς ἐννοεῖται ἔμενεν ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἡ δὲ φρουρὰ ἐντὸς αὐτῆς, ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς ὁποίας οἱ στρατιῶται ἐπώλησαν εἰς εὐτελῆ τιμὴν τοὺς Ἴβηρας αὐτῶν αἰχμαλώτους, εἰς ἐμπόρους Ρώσσους ἢ Χαζάρους.—

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ ταῦτα ἀφίκετο ἐξ Ἀνίου τῆς Ἀρμενίας ὁ Καθολικὸς τῆς Ἀρμενίας Πετρὸς ὁ Α.΄ διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν βασιλέα καὶ ἐγχειρίσῃ αὐτῷ γράμμα τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Συμβατίου. Ὁ Ἀρμένιος ἱεράρχης ἀφοῦ ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τιμῶν, ἔμενεν ἐν τῇ πόλει ἀδείᾳ καὶ διαταγῇ τοῦ βασιλέως ἵνα διέλθῃ τὰς προσεγγιζούσας ἑορτὰς ἐν Τραπεζοῦντι καὶ μὴ εὑρεθῇ καθ' ὁδὸν ἐν μέσῳ χειμῶνι κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων.

Ὁ Γ. Σλούμπερζε, ἐρανιζόμενος ἐξ Ἀρμενικῶν πηγῶν ἐξακολουθεῖ:

«Ἔθος κρατεῖ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων οἱ Χριστιανοὶ ἡγεμόνες οἱ τὴν εὐσέβειαν ἐπαγγελλόμενοι ἑνούμενοι μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας νὰ συγκαταβαίνωσι μετ' αὐτῶν πεζοὶ εἰς τὸ ὕδωρ ἵνα τελέσωσι μετ' αὐτῶν τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος τοῦ Κυρίου. Τῆς ἡμέρας λοιπὸν ἐπιτειλάσης ὁ αὐτοκράτωρ προσεκάλεσε τὸν καθολικὸν Πετρὸς καὶ τοὺς ὀρθοδόξους ἱερεῖς μὲ τὸν ἐπίσκοπον αὐτῶν, (1) νὰ εὐλογήσωσι τὸ ὕδωρ, ἕκαστος κατὰ τὰ παρ' αὐτοῖς νενομισμένα· οἱ Ἀρμένιοι χριστιανοὶ μετὰ τοῦ Καθολικοῦ αὐτῶν εἶχον τοποθετηθῇ πρὸς τὸ ἄνω μέρος τοῦ ποταμοῦ, (2) οἱ δὲ Ἕλληνες κατωτέρω. Ἤρξατο ἡ τελετή, αἱ εὐχαὶ ἀνεγνώσθησαν, ὁ καθολικὸς τότε ἐπέχυσε ἱερὸν ἔλαιον εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ ποτάμου καὶ

—————

(1) Πιθανῶς εἶναι ὁ Κωνσταντῖνος Α.΄

(2) Ὁ ἐνταῦθα ἀναφερόμενος ποταμός, πιθανῶς νὰ ἦναι ὁ Πυξίτης (νῦν Δεγιρμὲν δερέ).

ἀμέσως δέσμαι φωτὸς ἀνέβλυσαν ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ῥέοντος ὕδατος καὶ ὁ ποταμὸς ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω (1) καὶ λαμπρὸν ἐξεπήδησε φῶς ἐπισκοτίσαν τοῦ ἡλίου τὰς ἀκτῖνας· ἔπειτα δὲ ἀφῆκε περιστερὰν λευκὴν ὕπερθεν τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ ταύτην αἴφνης ἀετὸς ἄνωθεν ἐμπεσὼν συνέλαβε καὶ ἀπέπτη. Τοῦτο ἰδόντες πάντες οἱ παρόντες ἐδόξασαν τὸν Θεόν, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐγονυπέτησε πρὸ τοῦ ἱεράρχου καὶ ἠσπάσθη τὴν δεξιὰν αὐτοῦ καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ ἐπιχύσῃ εἰς τὴν κεφαλήν του διὰ τῆς χειρός του τὸ ἁγιασθὲν ὕδωρ· ὁ δὲ στρατὸς μετὰ τοῦ λαοῦ μέχρις ἑσπέρας ἠσπάζετο τὸν σταυρὸν ὃς ἀνέστρεψε τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ. Ἐκ τοῦ θαύματος λοιπὸν τῆς ἀναστροφῆς τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ ὁ καθολικὸς οὗτος ἐκλήθη Κεδαταρὸζ (=ἀναστρέφων τὸν ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ).

Μετὰ τὰς ἑορτὰς ὁ Βασίλειος διαμένων ἐν Τραπεζοῦντι ἐνησχολήθη μὲ τὸ Ἀρμενικὸν ζήτημα, παρουσιασθέντος συνεπείᾳ τῶν διχονοιῶν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρμενίας Ἰωάννου Συμβατίου (υἱοῦ τοῦ Κακικίου Α.' ἀποθανόντος τῷ 1020) πρὸς τὸν ἀδελφόν του Ἀσώτιον ζητοῦντα νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχήν· ὁ Ἰωάννης συμμαχήσας μετὰ τοῦ Γεωργίου τοῦ βασιλέως τῆς Γεωργίας εἶχεν ἐπισύρει τὴν ὀργὴν τοῦ Βασιλείου, συγχρόνως δὲ καταπιεζόμενος ὑπὸ τῶν Σελτζουκιδῶν Τούρκων τῶν ἐπιδραμόντων εἰς τὰς χώρας καὶ λεηλατησάντων πολλὰ χωρία, ἐπικαλέσατο δι' ἐπιστολῶν τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως καὶ ἐπεφόρτισε τὸν Καθολικὸν Πέτρον νὰ φέρῃ εἰς Τραπεζοῦντα πρὸς τὸν βασιλέα μετὰ τῶν κλειδῶν τοῦ Ἀνίου καὶ καθαρὰν πρᾶξιν δωρητηρίου, δι' οὗ ἐκληροδότει τῷ Βασιλείῳ ὅπως ἔχῃ αὐτός τε καὶ οἱ διάδοχοί του εἰς τὸ διηνεκές, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁλόκληρον τὸ βασίλειόν του μετὰ τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν πόλεών του. Συγχρόνως εἶχε ἀποστείλει μετὰ τοῦ Καθολικοῦ 12 ἐπισκόπους, 70 μοναχούς, δύο σοφοὺς βαρταπὲτ καὶ 300 λογάδας ἄνδρας ἐκ τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ἀριστοκρατίας. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις καὶ ποσὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ταμείου, ἵππους καὶ ἡμιόνους.

Τὸ δωρητήριον ἔγγραφον ἐγένετο δεκτὸν αἱ συνθῆκαι ἐκυρώθησαν ὁριστικῶς ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῆς Τραπεζοῦντος· ὁ Ἰωάννης ἐτιμήθη μὲ τὸν τίτλον **Μαγίστρου** καὶ διετήρησε ἰσοβίως τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἀνίου καὶ τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας μέχρι τοῦ 1040 ὅτε καὶ ἀπέθανε. Συγχρόνως καὶ ἕτερος Ἀρμένιος ἡγεμὼν τῆς Ἀσπρακανίας (Βασπουρακὰν) ὁ Ἰωάννης Σεναχηρεὶμ ἀπαυδήσας ἐκ τῶν ἑκάστοτε ἐρημούντων τὴν χώραν του ἐμφυλίων πολέμων καταπτοηθεὶς δὲ ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Σελτζουκιδῶν, συνεκάλεσεν εἰς συνεδρίασιν τοὺς ἐπιφανεστάτους ἄρχοντας τῆς χώρας του καὶ συνεφώνησε μετ' αὐτῶν νὰ ἐκχωρήσῃ εἰς τὸν Βασίλειον τὸ βασίλειόν του· ὁ δὲ Βασίλειος προέτεινεν αὐτῷ νὰ ἀναχωρήσῃ πανοικεὶ εἰς τὴν Σεβάστειαν, πόλιν ἀσφαλεστάτην καὶ μὴ ὑποκειμένην εἰς ἐχθρικὰς προσβολάς. Ἐπειδὴ δὲ ὅλοι οἱ ἡγεμονίδαι καὶ οἱ εὐγενεῖς τοῦ Βασπουρακὰν συνήνεσαν εἰς τοῦτο, ὁ Ἰωάννης Σεναχηρεὶμ ἔστειλε τὸν υἱόν του Δαβὶδ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Δαβὶδ εἰς Τραπεζοῦντα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν συμφωνηθέντων, καὶ δῶρα πλουσιώτατα φερόμενα ἐπὶ 300 ἡμιόνων.

Ἡ συνθήκη συνωμολογήθη. ἡ Ἀσπρακανία ἐγένετο ἐπαρχία τοῦ κράτους, ὁ βασιλεὺς Σεναχηρεὶμ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐλάμβανον ὡς νόμιμα ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐπικυριαρχίαν τὴν ὑποκειμένην εἰς τὴν πόλιν Σεβάστειαν χώραν μέχρι τοῦ Εὐφράτου· ὁ Σεναχηρεὶμ ἐκλήθη Πατρίκιος καὶ δοὺξ τῆς Μεσοποταμίας καὶ ὁ Δαβὶδ υἱοθετήθη ἐπισήμως ἐν τελετῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος.

(Τὰ κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν δύο Ἀρμενικῶν ἡγεμονιῶν εἰς τὰς Βυζαντινὰς ἀρχὰς καθὼς καὶ τὴν μετοικεσίαν τοῦ Σεναχηρεὶμ μετὰ τῆς ἀκολουθίας του εἰς Σεβάστειαν παραλείποντες ἐξακολουθοῦμεν τὴν συνέχειαν τοῦ θέματός μας).

Ἀφοῦ δὲ ἔληξεν οὕτως ἡ διευθέτησις τοῦ Ἀρμενικοῦ ζητήματος, ὁ Βασίλειος διαμένων ἀκόμη ἐν Τραπεζοῦντι ἐδέχθη πρεσβείαν τοῦ βασιλέως τῆς Γεωργίας Γεωργίου, προτείνοντος εἰρήνην καὶ ἐπικαλουμένου βασιλικὴν χάριν. Ἡ πρεσβεία ὑπέβαλε ταπεινῶς αἴτησιν συγγνώμης· ὁ Γεώργιος ὑπέσχετο νὰ ἀποδώσῃ πάσας τὰς χώρας αἵτινες ἀνῆκον τῷ κουροπαλάτῃ Δαβὶδ καὶ ἃς ἀδίκως ἐκράτει, συγχρόνως δὲ ἐπηγγέλλετο νὰ ὀμόσῃ ἀσάλευτον τῷ αὐτοκράτορι πίστιν καὶ ὑπέσχετο νὰ δώσῃ ὡς ὅμηρον τὸν διάδοχον Ἡγεμονίδην καὶ υἱὸν αὐτοῦ Παγκράτιον.

Ὁ Βασίλειος πεισθεὶς περὶ τῆς εὐθύτητος τοῦ Γεωργίου ἀπεδέχθη τὰς προτάσεις ταύτας καὶ ἔστειλε βασιλικὸν ἀπόστολον συνοδευόμενον ὑπὸ πολυαρίθμων ἀρχόντων καὶ νομοδιδασκάλων ἐντεταλμένων νὰ συντάξωσι τὴν τελικὴν τῆς ὑποτελείας πρᾶξιν. Οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἀπεσταλμένοι φθάσαντες εἰς Κουταΐδα ἐγένοντο δεκτοὶ μετὰ τιμῶν καὶ κατόπιν ἐδέχθησαν σὺν τῇ ὁμολογίᾳ πίστεως τοῦ Γεωργίου καὶ τὴν τοῦ καθολικοῦ τῆς Ἰβηρίας Πατριάρχου καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχόντων τῆς χώρας. Πάντες δὲ ὤμοσαν ἐπὶ τῶν ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Βυζαντινοῦ πρεσβευτοῦ ἱερῶν λειψάνων, ὅρκους ἐξαιρετικούς, ὅτι πιστῶς θὰ τηρήσωσι τοὺς ὅρους τῆς πρὸς τὸν βασιλέα συναφθείσης συνθήκης. Ἀφοῦ δὲ ὅλα ταῦτα ἐγένοντο, ὁ Βασίλειος ἐπιστάντος τοῦ ἔαρος τοῦ 1022, ἀνεχώρησεν ἐκ Τραπεζοῦντος ἡγούμενος τοῦ στρατοῦ του εἰς Γεωργίαν, διὰ νὰ παραλάβῃ αὐτοπροσώπως τὰ παραδιδόμενα φρούρια τῆς χώρας.

— § 4 —

Τοιαύτη ὑπῆρξε ἡ ὀλιγόμηνος τοῦ Βασιλείου Β.' ἐν Τραπεζοῦντι διαμονή, σημειωθεῖσα διὰ τῶν ἀναφερθέντων σπουδαίων πολιτικῶν γεγονότων ἅτινα ἐν συντομίᾳ διεξήλθομεν.

(1) Ὁ ἀείμνηστος Περικλῆς Τριανταφυλλίδης ἐν τοῖς **Φυγάσι** (προλεγόμενα σελ. 80) λέγει τὰ ἑξῆς:

«Οἱ Ἀρμένιοι δεικνύουσι καὶ θαύματα, ὅτι ἁγιασμοῦ γενομένου ἐν τῷ ποταμῷ ὑπό τινος αὐτῶν ἀρχιερέως ἐν τῇ παρὰ τὴν πόλιν μονῇ αὐτῶν τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ὡς τὸ Ἰορδάνου ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω.... Τὸ ἐφ' ἡμῖν δὲν ἐξετάζομεν τὸ ἐπὶ τοῦ Πυξίτου θαῦμα ὅτι δηλ. μετὰ τὸν Ἰορδάνην καὶ οὗτος ἀναστείλας τὰ ὕδατα καθυπεβλήθη εἰς τὸ τῆς παλινδρομήσεως τῶν ὑδάτων θαῦμα· διότι ἀγνοοῦντες τὴν Ἀρμενικὴν δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποφαινώμεθα περὶ τοῦ θαύματος.

Ἐπειδὴ δὲ πιθανῶς ὁ ἀναγνώστης θὰ ἀναμένῃ νὰ ἀναγνώσῃ τὴν συνέχειαν τῆς κατὰ τὸν Καύκασον ἐκστρατείας τοῦ Βασιλείου Β.' σπεύδομεν ἐν συντομίᾳ νὰ ἱστορήσωμεν καὶ ταύτην.

Ὁ Βασίλειος ἀναχωρήσας ἐκ Τραπεζοῦντος ἐχώρει ἐπισπευσμένως εἰς τὴν Φασιανὴν ὅτε ἔλαβε δυσάρεστον ἐξ Ἀνατολῆς εἴδησιν· εἶχον ἐπαναστατήσει δύο τῶν ἐπιφανεστάτων στρατηγῶν ὁ Πατρίκιος Νικηφόρος Ξιφίας (στρατηγὸς τοῦ μεγάλου θέματος τῶν Ἀνατολικῶν ὁ διαπρέψας κατὰ τὸν Βουλγαρικὸν πόλεμον) καὶ ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς υἱὸς τοῦ περιφήμου Βάρδα Φωκᾶ ὁ ἐπικληθεὶς Στραβολαίμης· οἱ δύο εἶχον συμφωνήσει νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς ἀπουσίας τοῦ βασιλέως καὶ νὰ συμμαχήσωσι μετὰ τοῦ Γεωργίου τῆς Ἰβηρίας συγχρόνως, δὲ νὰ προσελκύσωσι τὴν εὔνοιαν τῶν ἐκπτώτων βασιλέων καὶ ἡγεμόνων τῆς Ἀρμενίας ὑποσχόμενοι αὐτοῖς ἐν περιπτώσει βοηθείας αὐτῶν καὶ ἐπιτυχίας τοῦ βουλεύματός των, νὰ ἀποκαταστήσωσι τούτους εἰς τὰ βασίλειά των. Ἡ ἐπανάστασις ἐξηγέρθη ἐν Καππαδοκίᾳ· ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐκηρύχθη αὐτοκράτωρ καὶ ὁ στρατὸς τῶν δύο συνομωτῶν ἐπορεύετο εἰς Κων)πολιν· ἀλλ' ὁ Ν. Ξιφίας ζηλοτυπῶν τὸν ὁμόφρονά του ἐδολοφόνησε τὸν Φωκᾶν, αὐτὸς δὲ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν βασιλικῶν ἐστάλη ἐξόριστος εἰς τὴν Ἀντιγόνην.

Ἐπωφελούμενος τῆς στάσεως ταύτης ὁ Γεώργιος κατήγγειλε τὴν συνθήκην καὶ ἐκήρυξεν ἐκ νέου κατὰ τοῦ βασιλέως πόλεμον. Τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους τοῦ Γεωργίου καὶ ἐστρατοπέδευσαν ἐν Σαλκώρᾳ κειμένον ἐκεῖ που πλησίον τῆς Θεοδοσιουπόλεως, ὅπου διατρίψας ἕνα καὶ πλέον μῆνα, ἔστειλε ἀγγελιαφόρους εἰς τὸν Γεώργιον διὰ νὰ συνέλθῃ καὶ νὰ ὑποταγῇ. ἀλλ' εἰς μάτην· τότε ὥρμησεν ὁ βασιλεὺς· συνεκροτήθη σφοδροτάτη μάχη καθ' ἣν ἐνικήθησαν δεινῶς οἱ Γεωργιανοί· οἱ δυστυχεῖς ἐσφάζοντο μέχρι δύσεως τοῦ ἡλίου· ἡ συμφορὰ τῶν Ἰβήρων ὑπῆρξε πλήρης, ὁ στρατὸς αὐτῶν κατεστράφη, τὸ ἱππικὸν ὑπέστη πανωλεθρίαν, ἔπεσαν πολλοὶ αἰχμάλωτοι καὶ κατεσχέθη τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ Γεωργίου, ἅπαν τὸ στρατόπεδον, αἱ τροφαί, αἱ ἀποσκευαί, τὰ ποίμνια, τὰ φορτηγὰ ζῶα, οἱ κέλητες, τέλος ὅλα ὅσα παρηκολούθουν τὸν στρατόν.

Ἡ μάχη αὕτη συνεκροτήθη τῇ 11ῃ Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1022. Ὁ Γεωργιανὸς ἀρχιστράτηγος Λιπαρίτης ἔπεσε μετὰ τοῦ ἄνθους τῆς Ἰβηρικῆς ἀριστοκρατίας· ὁ Ἐριστὰβ Ζβιὰδ ᾐχμαλωτίσθη καὶ ὁ Γεώργιος ἔφυγε μετ' ὀλιγίστων· τέλος εἰς ἀπόγνωσιν περιστὰς ἀπέστειλε ταπεινῶς ἱκετεύων τὸν Βασίλειον νὰ ἀφήσῃ αὐτὸν νὰ ἀπέλθῃ ἐν εἰρήνῃ. Ὁ Βασίλειος οἴκτῳ κινηθεὶς ἔγραψεν εἰς αὐτὸν τοὺς ὡραίους τούτους λόγους:

«Μὴ σκεφθῇς ὅτι, ἐπειδὴ σὲ ἐνίκησα ἀπαιτῶ παρὰ σοῦ πλείονα ἢ πρότερον· ἀπόδος μοι τὰς χώρας ἃς ὁ Κουροπαλάτης Δαβὶδ μοὶ ἔδωκεν ὡς κληρονομίαν καὶ δός μοι τὸν υἱόν σου ὅμηρον, τότε θὰ ὑπάρξῃ μεταξὺ σοῦ καὶ ἐμοῦ εἰρήνη».

Δαμασθεὶς τέλος ὁ Γεώργιος συνῄνεσεν εἰς τὰ πάντα. Αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις ἐπ' ὀλίγον διήρκεσαν· διὰ τῆς συνομολογηθείσης συνθήκης ὁ Γεώργιος κατέλιπε τὸ σύνολον τῶν φρουρίων καὶ χωρῶν ἅτινα ἀπετέλουν τὴν κληρονομίαν τοῦ μεγάλου Κουροπαλάτου Δαβὶδ **«ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Δαΐχ καὶ τῇ Φασιανῇ, ἐν Ἀρταχὰν Χὸτ καὶ ἐν τῇ Σσαβσσέτ».** Συγχρόνως ἀφῆκε τῷ Βασιλείῳ καὶ ἄλλα φρούρια 14.

Ἀφοῦ δὲ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νέας χώρας διοικηταὶ καὶ στρατηγοὶ καὶ φρουροὶ Ἕλληνες, ὁ Βασίλειος λαβὼν ὅμηρον τὸν ἡγεμονίδην Παγκράτ, ἤρξατο ἐπιστρέφων εἰς βασιλεύουσαν, καὶ ἐπορεύθη διὰ τῆς Βασπρακανίας πρὸς τὴν λίμνην Καπαύτην (Οὐρμία) τὸ ἔσχατον ὅριον τῶν κατὰ τὰ μέρη ταῦτα Χριστιανικῶν χωρῶν· ἐντεῦθεν δὲ ἐν μέσῳ χειμῶνι μετὰ πολλῶν δυσκολιῶν ἐπέστρεψεν εἰς Κων)πολιν καὶ ἐτέλεσε λαμπρὸν θρίαμβον.

Ι. Π. Κάλφογλους.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΤΡΑΓΙΚΟΙΣ ΠΟΙΗΤΑΙΣ

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 195).

Ἡ ἀρὰ ἡ ἐπιβαρύνουσα τὸ ἀνθρώπινον γένος τὴν αἰτίαν της ἔχει ἐν τοῖς ἐγκλήμασι τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν λαῶν. Αἱ διεκδικήσεις τῆς αἰωνίου δικαιοσύνης ἀπέναντι τοῦ παραβιασθέντος δικαίου λαμβάνουσι θείαν ἐνέργειαν ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ καὶ νευρώδει ποιήσει τοῦ Αἰσχύλου. «Ὁ φονεὺς ἐτιμωρήθη διὰ τοῦ φονέως καὶ τὸ αἷμα οὐδέποτε πήγνυται ἐπὶ τῆς γῆς» λέγει ὁ χορὸς (στ. 1586). Καὶ ἀλλαχοῦ: «Ἀπορῶ ποῦ νὰ τρέψω τὰς μερίμνας μου, ὅπως σταματήσω τὴν πτῶσιν τοῦ οἴκου τῶν βασιλέων μου· φοβοῦμαι τὸν κτύπον τῆς ἐξ αἵματος βροχῆς ὑφ' ἧς θὰ πλημμυρίσῃ ἡ πατρίς· τὸ αἷμα δὲν χύνεται πλέον κατὰ σταγόνα· ἡ δὲ Μοῖρα ὀξύνει τὸν σίδηρον δι' ἕνα φονέα γινόμενον τιμωρὸν φόνου στ. (1552) «Βλέπετε, φωνάζει ἡ Κασάνδρα, ἀναμιμνησκομένη τὸ ἔγκλημα τοῦ πατρὸς τῶν Ἀτρειδῶν, βλέπετε τοὺς παῖδας τούτους καθημένους ἐν τοῖς μεγάροις, ὁμοίους πρὸς φαντάσματα ὀνείρων. Κατεσπαράχθησαν οἱ παῖδες οὗτοι διὰ τοῦ κακουργήματος ἐκείνου, ὅστις ἔπρεπε νὰ τοὺς ὑπεραγαπᾷ. Ἀλλ' ὁ κακοῦργος θὰ δώσῃ δίκην» (στ. 1216). Ἀλλαχοῦ δὲ λέγει. «Ἡ τιμωρία ἔρχεται ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν θεῶν, εἶναι αὕτη ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως τῆς θείας δικαιοσύνης. Οἱ θεοὶ ἔχουσιν ἀνοικτὸν τὸ ὄμμα ἐπ' ἐκείνους, οἵτινες ἐκχέουσιν ἀφειδῶς τὸ αἷμα. Ἡ δικαιοσύνη διαφυλάττει τὴν αἴγλην αὐτῆς καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς καλύβαις καὶ ἀνταμείβει ζωὴν διελθοῦσαν ἐν τῇ ἀρετῇ. Ὁ δὲ χρυσὸς καὶ ἡ εὐτυχία δὲν ἐκθαμβοῦσι τοὺς ὀφθαλμούς της, οὐδὲ προσπίπτει ἐνώ-

πιον ἰσχυροῦ πλούτου, φέροντος τὴν σφραγῖδα τῆς ἀτιμίας. Ἐν παντὶ πράγματι περιμένει τὸ τέλος». Ἐν στίχῳ δὲ 946 καὶ ἑπομένοις τῶν Χοηφόρων ἀποφαίνεται περὶ δικαιοσύνης ὡς ἑξῆς: «Η δικαιοσύνη ἀγρυπνεῖ ἐπὶ τοῦ κόσμου, ὁτὲ μὲν ταχεῖα, προσβάλλουσα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἡμέρας, ὁτὲ δὲ βραδεῖα καὶ ἔτι φοβερωτέρα προσβάλλουσα ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός, τῆς αἰωνίου νυκτὸς τῆς ζωῆς τοῦ ἐνόχου». Ἐν δὲ στίχῳ 305 καὶ ἐφεξῆς: «Ὦ μεγάλαι μοῖραι, ἀναφωνεῖ ὁ χορὸς τῶν χοηφόρων, εἴθε νὰ κάμῃ ὁ Ζεὺς νὰ θριαμβεύσῃ ὁ νόμος τῆς δικαιοσύνης· ἡ ὕβρις θὰ τιμωρηθῇ δι' ὕβρεως, καὶ ὁ φονεὺς θὰ ἐκδικηθῇ τὸν φονέα. Κακὸν ἀντὶ κακοῦ λέγει ἡ ἀπόφασις τῆς ἀρχαιότητος».

Ἀλλ' ἡ μάχαιρα ἡ φονεύουσα τὸ σῶμα δὲν εἶναι τὸ φοβερώτερον ὅπλον τῆς αἰωνίου δικαιοσύνης. Ἐκεῖνο ὅπερ διατρυπᾷ τὴν ψυχὴν καὶ περικαλύπτει αὐτὴν ὑπὸ τρόμου εἶναι ἔτι φοβερώτερον. Τὸ ὅπλον τοῦτο εἶναι ὁ ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως· ὁ ἔνοχος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ τὴν ἀόρατον ταύτην μάχαιραν. Τρομερώτεραι τῶν μοιρῶν εἶναι αἱ σκοτειναὶ θεότητες αἱ ἐξελθοῦσαι ἐκ τοῦ ταρτάρου, αἱ ἄγριαι Ἐριννύες αἱ καταδιώκουσαι τὸν ἔνοχον. Ἰδοὺ ἐξορμῶσαι πρὸς καταδίωξιν τοῦ δυστυχοῦς Ὀρέστου, ἰδοὺ αἱ φοβεραὶ τιμωροί. Ἰδοὺ ψάλλουσιν αὐτῷ ἄνευ λύρας τὸν ὕμνον ὅστις ἀντηχεῖ εἰς τὰ καταχθόνια. «Οὐδέποτε, λέγουσιν αὗται, φέρομεν τὴν λευκὴν ἐσθῆτα τῆς χαρᾶς. Ἡ καταστροφὴ τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν κακούργων, τῶν προσβαλόντων φονικῶς τοὺς οἰκείους αὐτῶν εἶναι ἡ μόνη φροντίς μας· εἴμεθα ἀδυσώπητοι δικασταὶ θνητῶν. Κατοικοῦμεν κεχωρισμένως τῶν λοιπῶν θεῶν εἰς τὸ οἰκτρὸν καὶ ἀπομεμονωμένον βασίλειον, εἰς τὸ ὁποῖον οὐδέποτε εἰσδύουσιν αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου». Ὑπὸ τὸ βάρος τῶν κολάσεων τούτων καὶ τῆς φρίκης ὁ ἄνθρωπος στρέφεται πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ κατὰ πρῶτον πρὸς τὸν μέγαν Δία τὸν ὑπέρτατον κύριον οὐρανοῦ καὶ γῆς, τὸν κατ' ἐξοχὴν χορηγὸν καὶ διανομέα τῆς δικαιοσύνης. «Η δύναμις τῶν θεῶν, λέγει ὁ χορὸς τῶν γυναικῶν ἐν τῷ δράματι «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας» πολλάκις θεραπεύει τὰ κακὰ χωρὶς τινος ἐπικουρίας· πολλάκις αὕτη διασκεδάζει τὸ πυκνὸν νέφος τῶν πικρῶν δακρύων τὸ ἐπιβαρῦνον τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ δυστυχοῦς. Ἀλλὰ σύμπασα ἡ δύναμις αὐτῶν δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ξηράνῃ τὰ πύρινα δάκρυα τῆς τύψεως τοῦ συνειδότος. Ὁ κακοῦργος καλῶς γνωρίζει ὅτι ὅλοι οἱ ποταμοὶ δὲν θὰ ἤρκουν νὰ ἐκπλύνωσι τοὺς ῥύπους του».

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ ὁ ἐξαγνισμὸς ὁ ἐκ τῆς τιμωρίας προκύπτων, διότι εἶναι μοιραῖος. Πρέπει προσέτι νὰ καταφύγῃ ὁ ἔνοχος εἰς τὴν θείαν εὐσπλαγχνίαν, ἥτις ἐξασφαλίζει τὴν εἰρήνην εἰς τὴν καρδίαν τῶν ταλαιπώρων θνητῶν. Ἡ μέριμνα αὕτη πρὸς ἐξιλέωσιν κατέχει μέγα μέρος ἐν ταῖς τραγῳδίαις τοῦ Αἰσχύλου. Ὁ Ὀρέστης μετὰ τὸν φόνον τοῦ Αἰγίσθου ζητεῖ τὸν ἐξιλασμὸν παρὰ τοῦ ἐν Δελφοῖς θεοῦ, ὡς σωτῆρος. «Ἐπιθυμῶ, λέγει, νὰ διευθύνω τὸ βῆμα πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς γῆς, ὅπου καίει διηνεκῶς τὸ ἱερὸν πῦρ. Ἀφοῦ δὲ φθάσῃ εἰς Ἀθήνας ἤδη κεκαθαρμένος, «ἡ διαταγὴ τοῦ Ἀπόλλωνος, λέγει πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν, μὲ ὡδήγησεν ἐνταῦθα. Ὁ φονεὺς ἐκαθαρίσθη: ἤδη πρὸ πολλοῦ τὸ αἷμα τῶν ἱερείων καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ καθαρισμοῦ ἀπέπλυναν τὸν ῥύπον τοῦ ἐγκλήματός μου». Ὁ εὐεργέτης θεὸς περιβάλλει αὐτὸν διὰ τῆς προστασίας του. Αὐτὸς ἐκπροσωπεῖ τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν ἄφεσιν ἀπέναντι τῶν ἀδυσωπήτων Εὐμενίδων, αἵτινες δὲν θέλουσι νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν λείαν των καὶ παραπονοῦνται ὅτι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἀνατρέπει τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων. Ὁ Ἀπόλλων φέρει τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ὀρέστου ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τὴν κερδίζει, οὐχὶ μόνον θέτων τὴν ἄφεσιν ὑπεράνω τῆς ἀκάμπτου δικαιοσύνης, ἀλλὰ καὶ ὑποδεικνύων τὴν ὑπάρχουσαν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ διπλοῦ κακουργήματος τοῦ Αἰγίσθου, καὶ τῆς τιμωροῦ πράξεως τοῦ Ὀρέστου ἐκδικουμένου τὸν φόνον τοῦ πατρός του. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχυσεν αἷμα, ὤφειλε βέβαια νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὰς ἐξιλαστηρίους διατυπώσεις· ὁ ἠθικὸς ὅμως νόμος χωρὶς νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὸν ὁλοτελῶς, δικαιολογεῖ αὐτὸν ἐν ὀνόματι τῆς ἀληθοῦς δικαιοσύνης, ἥτις δὲν ἀποβλέπει μόνον εἰς τὴν πρᾶξιν. Οὕτως αἱ Ἐριννύες μεταβάλλονται εἰς Εὐμενίδας διὰ τοῦ νέου ἁγιαστηρίου, ὅπερ ἀνεγείρουσιν εἰς αὐτὰς αἱ Ἀθῆναι καὶ ἀνωτέρα τις δικαιοσύνη συγκερασμένη δι' ἐλέους θριαμβεύει διὰ τῆς συμμαχίας τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς, ἥτις ὡς λέγει ὁ ποιητής, ἀγαπᾷ τοὺς ἀνθρώπους ὡς ὁ κηπουρὸς τὰ δένδρα του. Τὸ θέατρον τοῦ Σοφοκλέους, ὅστις ἀνήγαγε τὴν ἑλληνικὴν τραγῳδίαν εἰς τὴν τελειότητα, εἰς τὴν αὐτὴν ἔμπνευσιν ὑπείκει. Καὶ αὐτὸς ἐλάλησε περὶ τῆς αἰωνίου δικαιοσύνης μετὰ θείας γλώσσης, καὶ ἔθηκε τοὺς ἀγράφους νόμους τῆς συνειδήσεως, «ὅπου ζῇ εἷς Θεὸς ἀγήρατος» ὑπεράνω τῶν ἐφημέρων νομοθεσιῶν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Ἀφοῦ εἶχε δείξῃ εἰς τὸν Οἰδίποδα τύραννον τὸ πεπρωμένον τῆς μοίρας, ὅπερ συνδέεται πάντοτε πρὸς μυστηριώδη ἀλληλεγγύην, εἰς τὰς πρώτας σκηνὰς τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ τῷ Κολωνῷ, τὸ ἀθῷον θῦμα τοῦ πεπρωμένου, ὅπερ κατέστησεν ἔνοχον τὸν ἥρωα ἄκοντα, δεικνύει αὐτὸν τυφλὸν καὶ πτωχόν, μείζονα ἐν τῷ μεγαλείῳ τῆς πατρότητός του καὶ ἐν τῷ ὑψηλοτέρῳ μεγαλείῳ τοῦ συγχωρηθέντος θνητοῦ, ὅστις εἰσέρχεται εἰς τὴν κατοικίαν τῶν θεῶν μὴ ἔχων πλέον ἀνάγκην ὁδηγοῦ. Οὐράνιον φῶς φωτίζει τὴν ἐσβεσμένην κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ του. Ὁ προγεγραμμένος, ὁ χθὲς κατηραμένος εἰσέρχεται ὡς θεὸς εἰς τὸν

ἀόρατον κόσμον, ὅπου ἀνεγνωρίσθη τὸ δίκαιόν του. Ὁ ἄγγελος ὁ διηγούμενος τὸν θάνατον τοῦ Οἰδίποδος, παριστᾷ τοῦτον προχωροῦντα πρὸς τὴν νέαν φωταύγειαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν θεοτήτων τῆς Ἐλευσῖνος. «Μόλις ἔφθασε, λέγει, εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἀβύσσου, ἥτις εἰσδύει εἰς τὴν γῆν διὰ χαλκῆς τινος κλίμακος, ἔστη εἰς ὁ μέρος, ὅπου ἡ ὁδὸς χωρίζεται εἰς διαφόρους διακλαδώσεις οὐχὶ μακρὰν τοῦ βαθέος κρατῆρος. Ἀπεκδύεται τότε τὰ περιβάλλοντα αὐτὸν ῥάκη καὶ καλῶν τὰς κόρας του, ζητεῖ νὰ κομίσωσιν αὐτῷ ὕδωρ πηγαῖον ἵνα λουσθῇ. Ἀφοῦ αἱ ἐπιθυμίαι του ἱκανοποιήθησαν ὁ καταχθόνιος Ζεὺς βροντᾷ. «Οὐδείς, λέγει ὁ Οἰδίπους πρὸς τὰς τρεμούσας κόρας του, οὐδεὶς θὰ σᾶς ἀγαπήσῃ ποτὲ περισσότερον τοῦ ἐγκαταλείποντός σας πατρός». Ἐνῷ οὗτος ἐλάλει καὶ οἱ τρεῖς ἐκρατοῦντο ἐνηγκαλισμένοι καὶ θρηνοῦντες. Αἴφνης ἀκούεται φωνή. Ἐκάλει αὐτὸν εἷς θεός. Ἀπαντᾷ οὗτος εἰς τὴν πρόσκλησιν καὶ ἐξαφανίζεται ἐν δόξῃ δεδικαιωμένος ἐνώπιον τῶν θνητῶν καὶ τῶν θεῶν.

Οὐδὲν ὑψηλότερον ἐν τῇ ποιήσει τῶν θνητῶν τοῦ θανάτου τούτου τοῦ Οἰδίποδος. Ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ, ἥτις ἐγεννήθη ἵνα ἀγαπᾷ καὶ οὐχὶ ἵνα μισῇ, δὲν θριαμβεύει ἡ δικαιοσύνη, ἀλλ' ἡ ἀγάπη, ἡ ἀγάπη ἀνταποδιδοῦσα τὸ ἀγαθὸν ἀντὶ τοῦ κακοῦ καὶ ἠξεύρουσα νὰ ἀποθνήσκῃ, ἵνα μὴ ἀρνεῖται ἑαυτήν. Ἡ ἑλληνὶς νεᾶνις ἡ ποθοῦσα τὸ ἡδὺ φῶς τῆς γενεθλίου γῆς καὶ μένουσα οὕτω ὑπὸ ὅρους ὅλως ἀνθρωπίνους, θυσιαζομένη παρέχει ἡμῖν ὡς προαίσθημα ἐκεῖνο; ὅπερ τὸ χριστιανικὸν ἰδεῶδες θὰ ἔχῃ ὡς τὸ εὐγενέστερον καὶ γλυκύτερον. Μετὰ τῆς ἁγνῆς παρθένου τῶν Θηβῶν ὁ ἀνθρωπισμὸς ἐμαλάχθη καὶ ἐκαθάρθη.

Ἂς μεταβῶμεν εἰς τὸν Εὐριπίδην. Οὗτος ζητεῖ τὸ ἔλεος διὰ τὸν πτωχόν, τὴν δικαιοσύνην δι' ἅπαντας. Θέλει ὥστε ὁ δίκαιος νὰ ζῇ διὰ τὸν πλησίον του καὶ οὐχὶ μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν του. Οὗτος ἐνεργῶν μιμεῖται τοὺς θεούς του, οἵτινες εὐσπλαγχνίζονται τοὺς δυστυχεῖς ἀνθρώπους. Ὁ Εὐριπίδης δοξάζει ὅτι ἐπειδὴ ἡ ἀληθὴς εὐγένεια ἔγκειται ἐν τῇ ψυχῇ μόνον ὁ κακὸς εἶναι ποταπός ἔστω καὶ ἂν κατάγηται ἐξ ὑψηλοτέρου γένους τοῦ Διός. Ἀλλ' ἐν ταῖς δοξασίαις ταύταις τοῦ Εὐριπίδου δὲν βλέπομεν εἰμὴ παροδικὰς ἐκλάμψεις οὐδόλως ἀνταποκρινομένας εἰς τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ἐπιρροὴ τῶν σοφιστῶν ἐταπείνωσε τὰς τοιαύτας ἐμπνεύσεις του. Ὁ δὲ Ἀριστοφάνης, ὁ ἐκπροσωπῶν τὰς ἀρχαίας παραδόσεις, ἀναμίξας τὴν ἀχαλίνωτον ἀκολασίαν εἰς τὸν θαυμάσιον λυρισμόν του δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεγείρῃ ἐπαρκῶς τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα.

Πρὸς ἀνεύρεσιν ὅμως τῆς ὑψίστης παραστάσεως τῆς ἑλληνικῆς συνειδήσεως πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν Αἰσχύλον καὶ εἰς τὸ μεγαλοπρεπέστερον τῶν δραματικῶν αὐτοῦ ἔργων, τὸν Προμηθέα. Ὁ δεσμώτης Προμηθεὺς παριστᾷ ἡμῖν αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῆς ἀνθρωπότητος. Λίαν ἐπιπολαίως θὰ ἡρμήνευέ τις τὸ μέγιστον τοῦτο δρᾶμα, ἐὰν διέβλεπεν ἐν αὐτῷ μόνον τὴν πάλην μεταξὺ τοῦ τελευταίου τῶν Τιτάνων καὶ τοῦ Διός. Ὁ Τιτὰν οὗτος ὁ φίλος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός του, τὸ ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ.

Ἔχει τὴν αὐτὴν καρδίαν πάλλουσαν ἐν τῷ στήθει του, καρδίαν φλέγουσαν, ἐμπαθῆ, ἐπαναστατοῦσαν πρὸς ἀνεξαρτησίαν. Ἐὰν ἐζήτησε νὰ χειραφετήσῃ τὸν ἄνθρωπον, αἰτία τούτου ἦτο ὅτι ᾐσθάνετο ἔχων τὴν αὐτὴν φύσιν ἐκείνου Παρέσυρε τοῦτον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ δυστυχίαν ὡς ἐὰν ἤθελε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν μέτοχον τῆς βασιλείας του. Τὰ δεσμὰ τὰ συσφίγγοντα τὰ μέλη του παριστῶσι τὰ διηνεκῆ ἐμπόδια τοῦ ἀνθρώπου πρὸς πλήρωσιν τῆς θελήσεώς του. Ὁ ἄνθρωπος δὲν γνωρίζει ἐπίσης τὸν γῦπα τὸν καταβιβρώσκοντα τὰ σπλάγχνα τοῦ μεγάλου φίλου του κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς καὶ ἐσωτερικὰς αὐτοῦ ὀδύνας, ἐξ ὧν ἀνέρχεται ἐκ τῆς ἡμετέρας γῆς φωνή τις ἐπίσης ἀλγεινή, ὡς ἀνερχομένη ἐκ τοῦ Καυκάσου; Οὐδέποτε ἡ ποίησις ἀνέβη ὑψηλότερον ἢ εἰς τὰς ἐξόχους καὶ φρικτὰς ταύτας ἐπικλήσεις τοῦ Προμηθέως «θεῖε Αἰθήρ, ταχύπτερος ἄνεμος, πηγαὶ τῶν ποταμῶν, ἄπειρα κύματα τῆς θαλάσσης, καὶ σὺ ἥλιε ὀφθαλμὲ παντεπόπτα, ἀκούσατε τῆς φωνῆς μου! Ἴδετε τοὺς βασάνους, ἃς ὑφίσταται εἷς Θεὸς διὰ χειρὸς τῶν Θεῶν, ἴδετε τὰς ὕβρεις καὶ τὰς ὀδύνας ταύτας. Καὶ ὀφείλω νὰ ὑποφέρω ἐπὶ αἰῶνας. Ἴδετε τὰ δεινὰ ταῦτα δεσμά, ἅπερ ἐχάλκευσε δι' ἐμὲ ὁ νέος δεσπότης τοῦ Θεοῦ. Φεῦ! πότε θὰ ἴδω τὸ τέλος τῶν δεινῶν μου; Ἐγὼ ὁ εὐεργέτης τῶν θνητῶν ἰδοὺ κύπτων ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοιαύτης βασάνου. Ἰδοὺ ἐν ταῖς ἁλύσεσι ταύταις εἷς Θεὸς κακοδαίμων, μισητὸς ὑπὸ τοῦ Διός. Ποῖον ἆρα ὑπῆρξε τὸ ἁμάρτημά του; Ἠγάπησε πολὺ τοὺς ἀνθρώπους».

Δὲν πρέπει δὲ νὰ νομίσωμεν ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἐδέχθη ὡς ἀθώας τὰς ὑπερηφάνους ἐπικλήσεις τοῦ Προμηθέως κατὰ τοῦ Διός. Θὰ ἦτο ὡς ἀντίφασις τότε ὅλη ἡ θεοδικία ἥτις ἐμπνέει τὸ δραματικὸν ἔργον. Δι' αὐτὸν ὁ Ζεὺς εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ φωτὸς καὶ τῆς δικαιοσύνης καθὼς δύναταί τις νὰ κρίνῃ διὰ τῆς ἀποδιδομένης τιμῆς καὶ λατρείας εἰς τὸν Δία ὑπὸ τοῦ χοροῦ τῶν ὠκεανίδων. Αὗται ἀνακηρύττουσιν αὐτὸν ὡς τὸν ὑπέρτατον ἄρχοντα τῆς εἱμαρμένης, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου μηδενίζονται οἱ λόγοι τῶν θνητῶν. Ὁ Αἰσχύλος λοιπὸν δὲν δίδει δίκαιον εἰς τὸν κατάδικον τοῦ Καυκάσου διὰ τὰς τολμηρὰς κατὰ τοῦ Ὀλυμπίου θεοῦ προκλήσεις του. Ἂς μὴ λησμονῶμεν δὲ ὅτι ἡ δεσπόζουσα ἰδέα τοῦ Αἰσχύλου εἶνε ὅτι ἡ δυστυχία πηγὴν ἔχει εἰς τὸ ἁμάρτημα. Ἐὰν ὁ Προμηθεὺς κατεδικάσθη πρέπει νὰ εἶναι ἄξιος τῆς καταδίκης. Ἀφοῦ ὑπῆρξε ὁ σύμμαχος τοῦ Διὸς ἐν τῷ κατὰ τῶν

Τιτάνων πολέμῳ, δὲν ἠδυνήθη νὰ κύψῃ τὴν κεφαλὴν ἐνώπιόν του. Ἠθέλησε νὰ ἁρπάσῃ ὅτι δὲν ἀνῆκεν εἰς αὐτὸν καὶ νὰ ὑψωθῇ εἰς τὴν θέσιν ὑπερτάτου θεοῦ, τουθ' ὅπερ ἦτο καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔγκλημά του

Ἂν καὶ σκληρῶς τιμωρηθεὶς ὑπὸ τοῦ προσβληθέντος θεοῦ ὁ Προμηθεύς, δὲν εἶναι διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον εὐγενὴς ἀποστάτης Εἴδομεν μετὰ πόσης τέχνης ὁ ποιητὴς ἀναδεικνύει τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν εὐγένειαν αὐτοῦ. Οὕτω καὶ τὸ μέλλον αὐτοῦ τῷ ἐπιφυλάσσει τὴν ἀπελευθέρωσιν. Θὰ ἐπέλθῃ συνδιαλλαγὴ μεταξὺ τοῦ ὄντως τούτου τοῦ ὑπερηφάνου καὶ ἐν ταυτῷ δυστυχοῦς καὶ τοῦ μεγάλου Ὀλυμπίου. Μετὰ τὸν ἐξιλασμὸν ἕπεται πλέον ἡ ἀπολύτρωσις.

Ἡ συγχώρησις τοῦ Προμηθέως ἦτο συγχώρησις τοῦ Ἀνθρωπίνου γένους, ὅπερ παρέσυρεν ἐν τῇ κατὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ ἀποστασίᾳ του. Ὁ πατὴρ τῆς ἐκκλησίας Τερτυλλιανὸς ἑρμηνεύων τὸ δρᾶμα τοῦτο τοῦ Αἰσχύλου διορᾷ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ δεσμώτου Προμηθέως τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν βασανιζόμενον ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου. Καθ' ἡμᾶς ὅμως ὁ Προμηθεὺς δὲν εἶναι ὁ Χριστός, ἀλλ' ἔνοχος ἄνθρωπος, ὅστις τιμωρούμενος εἶναι μέγας ἐν τῇ πτώσει του, θὰ ἀνεγείρῃ δὲ αὐτὸν ὁ θεὸς τοῦ μέλλοντος. Θὰ γνωσθῇ ὅτι ὁ νέος οὗτος Θεὸς ὁ ἐλευθερωτὴς τοῦ Προμηθέως θὰ γεννηθῇ ἐκ τοῦ Διός. Θὰ παρουσιάσῃ δὲ εἰς ἡμᾶς τὸν κατ' ἐξοχὴν τύπον τοῦ ἥρωος θεῖον καὶ ἐν ταυτῷ ἀνθρώπινον. Θὰ εἶναι δὲ οὗτος ὁ Ἡρακλῆς, τοῦ ὁποίου ὁ βίος ὑπῆρξε μακρὸς ἀγὼν κατὰ τῶν κακούργων δυνάμεων. Τὸν ἀγῶνα ἤρχισεν ἀφ' ὅτου ἔπνιξε τοὺς δύο δράκοντας βρέφος ὢν ἐντὸς τοῦ λίκνου του. Ὁ λέων τῆς Νεμέας, καὶ ἡ ὕδρα τῆς Λέρνης δὲν δύνανται ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὴν ἔκτακτον δύναμίν του· ἐπίσης δὲ ὁ κάπρος τῆς Ἐρυμάνθου καὶ οἱ κένταυροι, οἵτινες εἶναι προσωποίησις τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως. Ἡ ἀνδρεία αὐτοῦ οὐδ' ἅπαξ ἀποτυγχάνει εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιβληθέντων αὐτῷ δώδεκα ἄθλων. Ὁ Ἡρακλῆς εἶναι εἰκὼν τοῦ ἀδαμάστου ἡρωϊσμοῦ. Κληθεὶς νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῆς ὁμαλῆς καὶ εὐκόλου ὁδοῦ τῆς κακίας καὶ τῆς τραχείας καὶ δυσκόλου τῆς ἀρετῆς, ἐξέλεξε τὴν δευτέραν, ἥτις καὶ μετεβίβασεν αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανὸν δι' ἐνδόξου ἀποθεώσεως. Ἐν τῷ Ἡρακλεῖ ἔχομεν τὸν θρίαμβον αὐτῆς τῆς ἀνθρωπότητος ἀπέναντι τῶν ἐναντίων δυνάμεων. Ἀλλ' ὁ Ἡρακλῆς δὲν ὑπῆρξεν μόνον ἔνδοξος ἥρως, ἀλλὰ καὶ ἥρως παθῶν ἑπομένως καὶ ἐνίοτε ἀποκαμών. Ἄνευ τῶν παθημάτων δὲν θὰ παρίστανε ἀληθῶς τὴν εἰκόνα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Μετὰ τὴν ἐν τοῖς δράμασι τῶν τραγικῶν θρησκευτικὴν ἐξέλιξιν ἀκολουθεῖ ἡ τῶν Φιλοσοφικῶν θεωριῶν, ἥτις θὰ φέρῃ τὸν γενικὸν ἀναβρασμόν, καθ' ὃν αἱ διάφοροι θρησκεῖαι θὰ ἀναμιχθῶσιν ἐπιβάλλουσαι κατὰ μέρος τὸν ἴδιον αὐτῶν χαρακτῆρα. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος τοῦ Περικλέους τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἐν Ἑλλάδι ἔφθασεν εἰς τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν τῶν σπερμάτων, ἅπερ ἔφερεν ἐν ἑαυτῷ ἐκ τῆς καθαρᾶς φυσιολατρείας· ἀρξάμενον κατὰ μικρὸν ἀνυψώθη εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θείου, ὅπερ εὗρεν ὁ Ἕλλην ἐν τῷ βάθει τῆς ἰδίας συνειδήσεως. Πρὶν ἡ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἔρριψε μετὰ τῆς ὁμηρικῆς ἐποποιΐας τοὺς θεούς του εἰς τὴν σύγκρουσιν τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, διατηρῶν ὅμως πάντοτε ὑγείαν τινὰ ἠθικήν. Συχνότατα τὸ ἁπλοῦν φυσικὸν φαινόμενον ζωοποιούμενον, παθαινόμενον μεταμορφούμενον καθίσταται ἀντικείμενον ἡδονικῆς διηγήσεως, ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης δὲν μένει ἐγκαθειργμένη εἰς τὰ δεσμὰ τοῦ συμβολισμοῦ. Ἡ συνείδησις, ἥτις ἑδρεύει εἰς τὰ βάθη τοῦ ἀνθρώπου, ἤγειρε τὴν θείαν φωνήν της, καὶ ὑπὸ τὴν θείαν ἀκτῖνα τοῦ φωτός της οἱ θεοὶ ἐπεφάνησαν ἡ προσωποποίησις τοῦ ἠθικοῦ ἀγαθοῦ. Μετὰ ταύτην ἡ δικαιοσύνη κυβερνᾷ τὸν κόσμον, ἡ δὲ τιμωρία καὶ ἡ τύψις διώκουσι τὸν ἔνοχον. Ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται πιέζουσαν αὐτὸν μυστηριώδη τινὰ βουλὴν τῶν Θεῶν καὶ τρέμει ἀπέναντι αὐτῶν. Βολιδοσκοπεῖ διὰ τρομακτικοῦ βλέμματος τὴν ζοφερὰν κατοικίαν τῶν νεκρῶν καὶ ζητεῖ διὰ τῶν ἁγιωτέρων μυστηρίων τῆς θρησκείας του νὰ φωτίσῃ τὸν τόπον τῶν σκιῶν μὲ ἀκτῖνα τινὰ ἐλπίδος καθ' ὃν χρόνον ζητεῖ ἐπαρκῆ ἐξιλασμὸν παρὰ τοὺς βωμοὺς τῶν Δελφῶν καὶ ἐν ταῖς παραδόξοις τελεταῖς τῆς λατρείας τοῦ Βάκχου.

Ἡ ἀνωτέρα αὕτη ἀνάπτυξις τῆς ἑλληνικῆς συνειδήσεως ἠκολούθησε καθ' ὃν χρόνον ἀνεπτύσσετο καὶ ὁ ἔξοχος πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἐν ὅλῳ αὐτῷ τῷ πλούτῳ εἰς τὸν δημόσιον βίον καὶ τὰ δημιουργήματα τῆς διανοίας, τῆς ποιήσεως τῆς καλλιτεχνίας, ἅπερ ἥνωσαν πάντοτε ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ ἁρμονικοῦ κάλλους τὴν μέριμναν τῶν τραγικῶν τυχῶν τῆς ἀνθρωπότητος. Οὕτω τὰ μέγιστα συνετέλεσεν αὕτη εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῆς χειραφέτησιν ἀπὸ τῶν βαρέων δεσμῶν τῆς φύσεως.

Ἐν τούτοις ὀφείλομεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα εὗρε πρόσκομμα εἰς τὴν ἀνάπτυξίν του τὴν κατάχρησιν τῆς εἰς τὴν καλλιτεχνίαν ἀφοσιώσεως τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς. Τὸ καλὸν συχνότατα ἀπεχωρίσθη τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς μεθ' οὗ ἑνοῦται ἐν τῇ οὐσίᾳ του, καθ' ὃν χρόνον ἐζήτουν ἡδονῆς ἀπολαύσεις μᾶλλον ἢ ὑψηλὰς ἐμπνεύσεις.

Ἡ αἰσθητοποίησις ἔχει ἐπικινδύνους λεπτότητας. Ἡ Ἀφροδίτη τῆς Πάφου ἐζήτησεν νὰ ἀνατρέψῃ τὴν δύναμιν τῆς παρθένου θεᾶς τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἡ ἑταίρα ἥτις ἦτο ἱέρειά της ἀντικατέστησε τὴν σύζυγον καὶ μητέρα τῆς ἑστίας. Οὕτως ὁ δημόσιος βίος ἐταπεινώθη ἀφοῦ τοὺς εὐγενεῖς ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας διεδέχθη ἀπατηλὴ ἀσφάλεια. Ἡ ψευδὴς αὕτη ἀσφάλεια ἔρριψε τὸν πολίτην εἰς τὸ μέ-

σον τῶν ῥαδιουργιῶν καὶ τῆς οἰκτρᾶς τύρβης τῆς Ἀγορᾶς καὶ μετὰ τὸν εὐγενῆ Περικλῆ ἔρχεται ὁ λαμπρὸς Ἀλκιβιάδης, πλήρης θαυμασίων δώρων τῆς φύσεως, ὁ ὡραιότερος καὶ ζωηρότερος τῶν συγχρόνων του, κεκτημένος νοημοσύνην μέχρι μεγαλοφυΐας καὶ ἀνώτερος ἀναδεικνύμενος εἰς τὰς φιλοσοφικὰς καὶ πολιτικὰς συζητήσεις· ἀλλ' ἐν τέλει διαθέσας ὅλα ταῦτα τὰ δῶρα εἰς ὑπηρεσίαν τῶν ἰδίων αὐτοῦ παθῶν καὶ συμφερόντων καὶ θυσιάσας τὴν πατρίδα του ὡς καὶ τὴν συνείδησίν του. Τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο ἰδεῶδες εἶναι ὁ ἀληθὴς διαφθορεὺς τῆς γενεᾶς του ἡ διηνεκὴς δὲ προσπάθεια τῆς Ἑλλάδος ἦτο νὰ λησμονήσῃ τὰς μεγάλας ἐμπνεύσεις τῆς συνειδήσεως, αἵτινες εἶχον τιμήσει κα ἀνυψώσει αὐτὴν εἰς τὴν θρησκείαν, καταγοητευμένη ἐκ τῆς μεγαλοφυΐας καὶ καλλονῆς της. Διὰ τοῦτο ὁτάκις κρίνει τις περὶ αὐτῆς, δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ τὰς ἀντιθέσεις ταύτας, **τὸ ἀντιλεγόμενον τοῦτο σημεῖον.** Αὕτη εἶχε μερισθῆ εἰς δύο ἀντιθέτους κλίσεις εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀληθές, καὶ εἰς τὸ καλὸν ἄνευ τῶν δύο ἑτέρων.

Ἀλλὰ τὴν γοητείαν της ταύτην ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ καλὸν ἀπέτισε διὰ τιμωρίας, ἣν ἐζήτησεν ἡ καταβληθεῖσα θεότης. Ὁ δυασμὸς δὲ οὗτος, ὅστις μερίζει τὸν ἠθικὸν αὐτῆς βίον, εὑρίσκεται ἐν αὐτῇ τῇ θρησκείᾳ της, διότι αὕτη ἔδωκε μὲν τὴν ὑπεροχὴν εἰς πᾶν ὅ,τι ὑψηλότερον κέκτηται ὁ ἄνθρωπος, δὲν κατίσχυσεν ὅμως καθ' ὁλοκληρίαν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων. Οἱ θεοί της ἐδημιούργησαν καὶ διωργάνωσαν κόσμον, περιέχοντα ὅλας τὰς ἀντιθέσεις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ· ἡ δὲ πνευματικότης αὐτῶν δὲν ὑπῆρξεν ὅλως ἀνεξάρτητος τῆς ὕλης καὶ τοῦ κακοῦ.

Ἰδοὺ διατί ὁ μέγας θεὸς τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι εἰς ἄκρον ἐλεύθερος, ἀλλ' αἰσθάνεται ἐπιβαρῦνον αὐτὸν μυστηριῶδες πεπρωμένον, ὅπερ δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ὁ φυσικὸς νόμος μετὰ τῆς ἀνάγκης αὐτοῦ. Ἔπρεπε δὲ ὡς θρησκεία τῶν Ἑλλήνων ἀπαλλαγεῖσα τῶν δεσμῶν τῆς ὕλης νὰ γείνῃ κάτοχος τῆς πλήρους ζωῆς τοῦ πνεύματος, νὰ μὴ ἀποθάνῃ δὲ χωρὶς νὰ φωτίσῃ διὰ νέων ἀκτίνων τὸ σκότος, ὅπου ὁ ἐθνικὸς κόσμος ψηλαφῶν ἐζήτησε τὸν ἀληθῆ θεόν.

ΠΕΡΙ ΧΟΛΕΡΑΣ

(Συνέχεια).

Συμπτώματα τῆς νόσου. Τὰ διάφορα στάδια τῆς χολέρας τὰ ὁποῖα τόσον ἀκαριαίως διαδέχονται ἄλληλα δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς τρία: α') τὸ ἀρχικόν, β') τὸ στάδιον τῆς προσβολῆς, καὶ γ') τὸ τῆς ἀντιδράσεως τῶν ὀργάνων. Τούτων ὅλων προηγεῖται τὸ στάδιον τῆς ἐπωάσεως.

Στάδιον ἐπωάσεως. Εἶνε λίαν δύσκολον νὰ καθορισθῇ ἡ διάρκεια τῆς ἐπωάσεως τῆς χολέρας. Ἐκ τῶν διαφόρων παρατηρήσεων ἐξάγεται ὅτι αὕτη διαρκεῖ ἀπὸ ὥρας τινὰς μέχρι 6 ἢ 6 ἡμερῶν. Αἱ πέραν τοῦ ὁρίου τούτου διαρκειαι ἐπωάσεως ὀφείλονται εἰς ἐλλειπεῖς παρατηρήσεις. Πρὸς τὰς διαφόρους παρατηρήσεις καὶ ἡ πεῖρα παρέχει τὸ συμπέρασμα ὅτι πέραν τῆς μιᾶς ἑβδομάδος δὲν ὑπολείπεται κανεὶς κίνδυνος μολύνσεως.

Στάδιον ἀρχικόν. Ἡ ἀρχικὴ αὕτη περίοδος ὀνομά-εται ὑπό τινων καὶ προδρομικὴ περίοδος μολονότι αὕτη δὲν προαναγγέλλει τὴν νόσον ἀλλ' ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον στάδιον αὐτῆς τῆς νόσου. Πρωτεῦον καὶ ἐπιβάλλον σύμπτωμα αὐτῆς εἶνε ἡ διάρροια. Τα ἀποχωρήματα δὲν ἔχουν κανένα ἰδιαίτερον χαρακτῆρα: ὑδατερά, πράσινα ἢ καφεόχροα, εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἄφθονα καὶ ἀλλεπάλληλα. Συνήθως δὲν συνυπάρχει κανὲν ἄλλο σύμπτωμα· ἄλλοτε πάλιν οἱ ἀσθενεῖς παραπονοῦνται ἀπὸ διάφορα νευρικὰ φαινόμενα ὡς π. χ, γενικὴν καταβολὴν τῶν δυνάμεων, σκοτοδινιάσεις, παλμούς, δυσφορίαν ἐπιγαστρικήν, ἀνορεξίαν καὶ βορβορυγλούς. Τὰ συμπτώματα ταῦτα διαρκοῦν ἀπὸ ὀλίγων ὡρῶν μέχρι ἡμερῶν τινων καὶ παρέχουν τόπον εἰς τὸ στάδιον τῆς προσβολῆς. Ἡ ἀρχικὴ αὕτη περιοδος δὲν παρατηρεῖται πάντοτε εἰς τὸ στάδιον τῆς προσβολῆς· δύναται νὰ παρουσιασθῇ ἀποτόμως τοὐλάχιστον εἰς τὸ τρίτον τῶν περιστατικῶν.

Στάδιον προσβολῆς. Ἡ περίοδος αὕτη διαιρεῖται εἰς συμπτώματα τριῶν εἰδῶν. Συμπτώματα πεπτικά, σπασμοὶ καὶ συμπτώματα ῥίγους. Τὰ πεπτικὰ συμπτώματα καὶ οἱ σπασμοὶ ἀποτελοῦν τὴν φλεγμορροϊκὴν περίοδον ἣν ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἡ περίοδος τοῦ ῥίγους.

α'.) Συμπτώματα πεπτικά. Εἰς πρώτην μοῖραν ἔρχεται ἡ διάρροια. Ἄνευ αὐτῆς δὲν ὑπάρχει χολέρα. Ὁσάκις ἡ προσβολὴ προηγεῖται ὑπὸ τῆς λεγομένης προδρομικῆς διαρροίας, αὕτη μεταβάλλεται ἀμέσως εἰς ἀποχωρήματα χολερικά. Ὁπόταν δὲ ἡ προσβολὴ εἶνε ἄμεσος τὸ περιεχόμενον τῶν ἐντέρων ἐκκενοῦται εἰς μίαν ἢ δύο κενώσεις, μεθ' ἃς ἀκολουθοῦν αἱ χαρακτηριστικαὶ χολερικαὶ τοιαῦται. Αἱ χαρακτηριστικαὶ

κενώσεις τῆς χολέρας ἔχουν τὴν ὄψιν τοῦ ὕδατος τῆς ὀρίζης, ἄχροοι καὶ διαυγεῖς ὡς τὸ ὕδωρ ἢ φαιόχροοι. Περιέχουν λευκὰ αἰωρούμενα (Ilous)[1] παρόμοια πρὸς κόκκον ὀρύζης.

Ἡ ὀσμὴ τῶν ἀπορριμμάτων τούτων δὲν ὑπενθυμίζει μηδαμῶς τὴν ὀσμὴν τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν ἀποχωρημάτων. Ἡ ἀντίδρασις αὐτῶν εἶνε ἀλκαλικὴ καὶ ἡ χημικὴ ἀνάλυσις ἀνευρίσκει μέγα μέρος ὕδατος, ὀλίγον μέρος λευκώματος, οὐρίαν καί τινας ἄλλας οὐσίας. Ἡ συχνότης τῶν κενώσεων εἶνε πολὺ μεγάλη, κατὰ ἡμίωρον, καὶ συχνότερον ἄνευ τεινεσμῶν καὶ ἐνίοτε ἀσυναισθήτως.

Ἡ ποσότης αὐτῶν ἐνίοτε δὲν ὑπερβαίνει τὰ 40-50 κ. ἑκατοστόμετρα, ἀλλὰ διὰ τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεως αὐτῶν ὁ ἀσθενὴς χάνει μεγάλην ποσότητα ὕδατος 6-7 λίτρας τὴν ἡμέραν.

Ἐμετός. Εἰς τὰ ἐννέα δέκατα τῶν ἀσθενῶν ὁ ἐμετὸς εἶνε ἀναπόφευκτος, ἀντικαθιστώμενος ἄλλοτε διὰ ναυτιάσεως. Ἐπακολουθοῦν τὴν διάρροιαν κα σταματοῦν προϊούσης τῆς περιόδου τοῦ ῥίγους. Οἱ ἔμετοι ἄλλοτε μὲν γίνονται εὐκόλως, ἄνευ οὐδενὸς πόνου ἄλλοτε δὲ ἐπίπονοι, καταβλητικοὶ καὶ μετὰ σπασμῶν. Ἄλλοτε προέρχονται αὐτομάτως προκαλούμενοι ὑπὸ τῆς πόσεως τῶν ὑγρῶν. Τὰ ψυχρὰ ποτὰ εἶνε ὀλιγώτερον εὐπρόσληπτα ἀπὸ τὰ θερμὰ τοιαῦτα. Εὐκολώτερον προσλαμβάνονται τὰ πικρὰ καὶ ὀξέα.

Οἱ ἔμετοι συνίστανται κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τροφὰς καὶ ὕστερον ἀπὸ τὰ ποτὰ καὶ τὴν χολὴν ἐξ ἧς καὶ ὁ χρωματισμός των.

Ἡ **δίψα** ἥτις κατ' ἀρχὰς εἶνε ἔντονος καθίσταται ἄσβεστος εἰς τὴν φάσιν τοῦ ῥίγους· ἓξ λίτραι καὶ πλέον ὕδατος δὲν δύνανται νὰ τὴν σβύσωσι.

Ἡ **ναυτία** καὶ ὁ **ἐρευγμὸς** ἐπίμονα ἐνίοτε καὶ κουραστικὰ ἐπακολουθοῦν καὶ διαδέχονται τοὺς ἐμετούς.

Ἡ κοιλία μένει ἀνώδυνος ἀλλ' ἐνίοτε ὑφίσταται ἓν βάρος ἐπιγαστρικῆς δυσφορίας, καὶ ἡ πίεσις ἐπὶ τῆς χώρας ἐπιδεινώνει τοὺς πόνους.

β'.) **Σπασμοί.** Παρατηροῦνται εἰς τοὺς νέους καὶ τοὺς εὐρώστους. Ἐκτείνονται κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς μῦς τῆς κνήμης καὶ εἶνε εἰς τοὺς μῦς τοῦ πέλματος, τῶν δακτύλων, τῆς χειρὸς καὶ τῶν μηρῶν. Εἰς τὰς πλέον βαρείας περιπτώσεις ἐπεκτείνονται πλειότερον εἰς τὸ πρόσωπον, τὴν κάτω σιαγόνα, τοὺς μῦς τῆς κοιλίας καὶ τοῦ θώρακος. Προέρχονται εἴτε αὐτομάτως εἴτε καὶ ἐπὶ τῇ ἐλαχίστῃ κινήσει, διαρκοῦν ὀλίγα λεπτὰ καὶ ἐξαφανίζονται πάραυτα. Οἱ προσβαλλόμενοι μῦες καθίστανται σκληροί. Οἱ σπασμοὶ οὗτοι προξενοῦν πόνους δυνατοὺς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἐνίοτε λίαν φρικτούς.

γ'.) **Ῥίγος.** Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἐκφέρονται σειραὶ ὁλόκληροι συμπτωμάτων ἐξελισσομένων παραλλήλως καὶ παρουσιαζομένων ἐν τῇ κλινικῇ ὡς ἀναποσπάστων ἀπ' ἀλλήλων καὶ ὧν ἡ ἐμφανεστέρα ἐξωτερίκευσις εἶνε τὸ ῥῖγος.

Ἐν πρώτοις ἡ θερμοκρασία περιφερείας εἶνε ἀξιοσημείωτος ἐκδηλουμένη εὐκόλως εἰς τὴν χεῖρα. Φθάνει εἰς τὸν κατώτερον αὐτῆς βαθμὸν εἰς τοὺς πόδας, τὰς χεῖρας, τὴν γλῶσσαν, τὸ πρόσωπον, τὸν λαιμὸν καὶ πρὸ τῆς καρδιακῆς χώρας. Ἡ θερμοκρασία τοῦ στόματος πραγματικὴ περιφερικὴ θερμοκρασία δύναται νὰ κατέλθῃ πολὺ κατώτερον τοῦ φυσιολογικοῦ. Ὑπάρχουν οἱ ἰδόντες αὐτὴν μέχρι 25°, ἤτοι 12 βαθμοὺς κατώτερον τοῦ φυσιολογικοῦ. Συνήθως λέγεται ὅτι εἶνε 29°—32°. Ἡ θερμοκρασία τῆς μασχάλης, ἄλλη περιφερικὴ θερμοκρασία καταπίπτει ὀλιγώτερον· εὑρέθη ἅπαξ μόνον εἰς 33°, συνήθως ἀπὸ 35°—37°. Ἡ κεντρικὴ θερμοκρασία λαμβανομένη εἰς τὸ ἀπευθυσμένον δὲν εὑρίσκεται καθόλου ἐν σχέσει μὲ τὴν περιφερικὴν τοιαύτην. Ἐνίοτε καταπεπτωκυῖα εἶνε φυσιολογικὴ καὶ ἄλλοτε περίσσουσα. Ἡ δυσαναλογία δὲ αὕτη εἶνε ἀληθῶς χαρακτηριστική. Συχνότατα πλησιαζούσης τῆς ἀγωνίας, εἰς τὴν περίοδον τοῦ ῥίγους ἐπέρχεται μιὰ ἀνύψωσις τῆς θερμοκρασίας ἐν τῷ ἀπευθυσμένῳ καὶ τῷ κόλπῳ μέχρι 40° καὶ μάλιστα καὶ 42°. Ἡ μελέτη τῆς θερμοκρασίας ἔχει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν πρόγνωσιν τῆς νόσου. Διάφοροι σοφοὶ διατείνονται ὅτι ὁσάκις ὅταν ἡ θερμοκρασία τοῦ στόματος κατέρχεται μέχρι 26° ὁ ἀσθενὴς ἀπώλετο· ἐπίσης εἶνε κακὸν προγνωστικὸν σημεῖον ἡ μεγάλη διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ τῆς περιφερικῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς κεντρικῆς τοιαύτης.

Ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τῶν χολεριώντων κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ῥίγους εἶνε χαρακτηριστική. Ὁ ἀσθενὴς καταβεβλημένος, πτῶμα πλέον μένει κεκλιμένος ἐπὶ τῆς ῥάχεως ἔχων τὰ μέλη ἐκτεταμένα καὶ ἀκίνητα. Ὁ ὀφθαλμὸς ἐμβεβυθισμένος εἰς τὸν ὀφθαλμικὸν κόγχον ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ λιπώδους ὑποστρώματος εἶνε ἡμικεκλεισμένος ὑπὸ τῶν βλεφάρων ὧν ὁ σφιγκτὴρ εἶνε παραλελυμένος. Μελαναὶ κηλῖδες ἢ κυανόχροοι ἐμφανίζονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σκληρωτικοῦ χιτῶνος ἢ ἄλλοτε ὁ ὀφθαλμὸς ὑπεραιμεῖ ὡς ἐκ τῆς ἐμφανίσεως μιᾶς φλεγμονῆς τοῦ κερατοειδοῦς.

Ἡ κυάνωσις τῶν βλεφάρων διαγράφει βαθέως τὴν περιοχὴν τοῦ ὀφθαλμικοῦ κόγχου, ἡ ῥὶς ἐπιμηκύνεται, τὰ χονδρικὰ ἐξογκώματα διαφαίνονται διὰ τοῦ δέρματος ὅπερ ἀποξηραίνεται, τὰ χείλη λεπτυνόμενα κολλοῦν ἐπὶ τῶν ὀδόντων καὶ μένουσιν ἡμικεκλεισμένα καὶ κυανόχροα. Οἱ κρόταφοι καὶ αἱ παρειαὶ ἐκκοιλοῦνται. Μία ὠχρότης καὶ χρωματισμὸς κυανόχρους προσδίδει εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου μίαν εἰκόνα καταφανῆ καὶ φρικιαστικήν.

Τὸ δέρμα τοῦ χολεριῶντος ἐν τῇ περιόδῳ τοῦ ῥίγους εἶνε κυανοῦν, μολυβδόχρουν ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ εἶτα κυανίζον καὶ ἐν γένει ἄνισον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔντασιν.

τοῦ χρωματισμοῦ καὶ ὡς πρὸς τὴν διανομὴν αὐτοῦ. Ὁ κορμὸς εἶνε ὀλιγώτερον κυανόχρους κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἄκρα τὰ ὁποῖα εἶνε χρωματισμένα εἰς βαθὺ κυανοῦν πλησιάζον πρὸς τὸ μελανόν.

Παρὰ τὴν τοιαύτην ὄψιν ὑπάρχουσι χολεριῶντες οἵτινες διαμένουσιν ὠχροί (ὡς ἡ χολέρα bleuca ἣν περιέγραψαν πολλοὶ συγγραφεῖς.)

Ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ τοῦ αἵματος οἱ χαρακτῆρες τοῦ σφυγμοῦ, ταχύτης καὶ ἀδυναμία φθάνουσι μέχρι ἐξαφανίσεως. Ὑπερβαίνει συνήθως τοὺς 100 καὶ σπανίως εἰς περιστατικὰ θανατηφόρα φθάνει μέχρις 180.— Ὁ σφυγμὸς καθίσταται χαλαρός, μικρός, νηματοειδὴς παρέχων εἰς τὸν ἐξετάζοντα τὸ αἴσθημα συνεχοῦς δονήσεως μόλις ἀντιληπτῆς καὶ χαρασσόμενος εἰς τὸν σφυγμογράφον διὰ γραμμῆς σχεδὸν ὁριζοντίας, ἐφ' ἧς ὁ ὀφθαλμὸς ἀριθμεῖ μόνον μικρά τινα ὑψώματα. Τέλος ὁ σφυγμὸς δυνατὸν νὰ ἐξαφανίζηται· ὁ δάκτυλος δὲν αἰσθάνεται καμμίαν ὤθησιν.

Ἡ καρδία χάνει τὴν δύναμίν της, ὁ τόνος της ἀδυνατεῖ, ἡ ὤθησίς της γίνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀκατάληπτος. Ταὐτοχρόνως δὲ οἱ ἦχοι αὐτῆς καθίστανται ὑπόκωφοι, ἀπομακρύνονται καὶ συγχέονται· ὁ πρῶτος ἐξαφανίζεται, ὁ δὲ δεύτερος παραμένει ἐπὶ πολὺ διακεκριμένος.

Ἡ φλεβικὴ στάσις καὶ ἡ κενότης τῶν ἀρτηριῶν συμπληροῦν τὴν εἰκόνα τῆς διαρρυθμίσεως τῆς κυκλοφορίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Ὁ καρδιακὸς μῦς ἐξασθενεῖ προσβαλλόμενος ὑπὸ τῆς δηλητηριάσεως τῆς χολερικῆς τοξίνης. Τὸ αἷμα γίνεται παχύτερον στερούμενον τῶν ὑδαρῶν αὐτοῦ στοιχείων καὶ προβάλλει ἀντίστασιν εἰς τὴν κυκλοφορίαν.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δύο τούτων γεγονότων γίνεται μία στάσις εἰς τὸ φλεβικὸν σύστημα καὶ ἰδίως εἰς τὰς δεξιὰς κοιλότητας τῆς καρδίας καὶ τοὺς μεγάλους κορμοὺς οἵτινες καταλήγουν ἐκεῖ.

Τὸ αἷμα τοῦ σώματος ἐλαττώνεται σημαντικῶς διὸ καὶ ἡ χολέρα παραβάλλεται πρὸς μίαν αἱμορραγίαν μεγάλην.

Σύμπτωμα κεφαλαιῶδες τῆς περιόδου ταύτης τῆς χολέρας εἶνε ἡ ἀνουρία. Ἡ κράτησις αὕτη τῶν οὔρων διαρκεῖ καθ' ὅλην τὴν περίοδον τοῦ ῥίγους μέχρι τοῦ θανάτου ἢ καὶ τῆς βελτιώσεως ὁπότε ἀναφαίνεται ἡ ἐμφάνισις τῶν οὔρων.

Ἡ φωνὴ τῶν χολεριώντων καθίσταται βραχνώδης, ἀδύνατος ἀπ' ἀρχῆς τῆς προσβολῆς καὶ εἰς πλείστας περιπτώσεις λείπει ἐντελῶς, πλήρης ἀφωνία.

Ἡ δυσπνοια, ἄλλο χαρακτηριστικὸν σύμπτωμα τῆς νόσου, φανερώνει τὴν βαρύτητα τῶν περιστάσεων. Μέχρις ἀνωτάτου βαθμοῦ συνίσταται εἰς μίαν δυσφορίαν περὶ τὴν ἀναπνοήν, ἓν βάρος ἐπιγαστρικὸν τὸ ὁποῖον πνίγει τὸν ἀσθενῆ.

Ἡ ἀντίληψις τοῦ ἀσθενοῦς βαθμηδὸν καθίσταται ἀμβλεῖα μέχρι τελείας ἀναισθησίας. Ὁ ἀσθενὴς ἀδυνατεῖ σημαντικώτατα, καθίσταται κάτισχνος, τήκεται κυριολεκτικῶς.

Στάδιον ἀντιδράσεως. Ἡ ἀντίδρασις τοῦ ὀργανισμοῦ εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῆς νόσου ἐν αὐτῷ ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν φάσιν, ἥτις ἀκολουθοῦσα τὴν προσβολὴν ὁδηγεῖ τὸν ἀσθενῆ εἰς τὴν τελικὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας ἢ εἰς τὸν θάνατον. Πρὸς ὑπεράσπισιν ἑαυτοῦ ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ ὁ ὀργανισμὸς διαθέτει τὰ φυσικὰ αὐτοῦ ὅπλα, τὰ ὁποῖα προβάλλει καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην μόλυνσιν. Δυστυχῶς εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν ὁ ὀργανισμὸς δεσμεύεται διότι εὑρισκόμεθα πρὸ δηλητηριάσεως ὀξείας ἥτις προσβάλλει τὸ νευρικὸν σύστημα τὸ ὁποῖον δὲν προφθάνει νὰ δώσῃ τὰς ἀπαιτουμένας ὁδηγίας εἰς τὰ διάφορα ὄργανα τῆς ὑπερασπίσεως τοῦ ὀργανισμοῦ. Κριτήριον πολύτιμον τῆς ἐπιτυχοῦς ἀντιδράσεως εἶνε ἡ διὰ τῶν οὔρων, ἀπέκκρισις τῶν τοξινῶν ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐνόσῳ τὰ οὖρα ἐξακολουθοῦν νὰ ἐκκρίνωνται ὑπάρχει ἐλπὶς ὅτι τὸ ὅλον δὲν ἀπώλετο. Ἐὰν ὅμως ἡ δηλητηρίασις προσέβαλε τὰ κέντρα τῆς ἐκκρίσεως τῶν οὔρων ἑκάστη στιγμὴ ἐπιπροσθέτει νέα δηλητήρια εἰς τὰ ὑπάρχοντα καὶ τότε συμβαίνει ὅ,τι καὶ εἰς τὴν ἐκλαμψίαν. Ὁ ὀργανισμὸς ὑποκύπτει.

(Τοιαύτη εἶνε ἡ κλινικὴ μορφὴ τῆς νόσου οἵα παρουσιάζεται συνήθως εἰς τὰ ὄμματα τῶν πολλῶν. Περὶ τῆς θεραπείας καὶ τῶν προφυλακτικῶν μέτρων ἅτινα δέον νὰ ληφθῶσι πρὸς πρόληψιν αὐτῆς εἰς τὸ ἑπόμενον.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΝ

Η ΘΥΣΙΑ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 198)

Ἡ νύχτα βουβὴ παραστέκει ἀπάνω του. Ἄστρο δὲν φαίνεται κανένα γιὰ νὰ χαλάσῃ τὸ φῶς του [illegible] σία τους. Μπροστὰ μόλις ξεχωρίζει τὸ κάστρο, σκόπελος ταπεινὸς ποὺ μέλλει νὰ δεχτῇ τοῦ πελάγου τὴν πλημμύρα. Ψηλώνει πίσω ὁ Ζυγὸς καὶ δίπλα στέκετ' ἡ Βαρασόβα, σὰν ν' ἀγναντεύουν ἄλλους κόσμους ἀγγελικούς, [illegible] ποὺ στὴ γῆ μας νοῦραν τόση ἀπονιά. Δεν [illegible] ὁ [illegible] προδότης. Ὁ Χάρος γοργοφέγγει ἕτοιμος, μὲ τὶς [illegible] στὸ δοξάρι καὶ τὸ [illegible] στὸ χέρι του.

Ὁ Γούναρις ὁλόρθος μέσα στη σκηνή, ἔχει [illegible] τὸ σῶμα κι' ἄθικτη τὴν ψυχή. Ὁ [illegible] διαλεχτοὶ ὅλοι, [illegible] βγήκανε μὲ τὸ σπαθὶ στα δόντια. Τώρα κείτονται κρυμμένοι στὶς βουρλιές, δίπλα στὸ χάνδακα, ὀργιὲς μόλις μακρυὰ ἀπὸ τὰ τείχη. Δὲν πε-

ριμένουν παρὰ τὸ σύνθημα· καιτότε θὰ τιναχθοῦν σαϊτόφιδα νὰ κολλήσουν ἀπάνω τους. Θὰ βροῦνε τάχα ἐκεῖ τοὺς χριστιανούς; Τὸν πίστεψε ὁ γραμματικός; Κάτω στὸ περιγιάλι ποὺ γύριζε, εἶδα ἄξαφνα ἕνα προιάρι. Ὁ γραμματικὸς τοῦ Μακρῆ κατέβαινε ἀπὸ τ' Ἀντελικὸ στὸ Μεσολόγγι. Ἔβγαλε τὸ μαντίλι, νόημα τοῦ ἔκανε νὰ πλησιάσῃ· μὰ ἐκεῖνος ὅλο καὶ κατέβαινε. Δὲν ἤθελε νὰ πιστέψῃ πῶς ἐφρόντιζε γιὰ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας. Καὶ σὰν ἔκαμε τὸ σταυρό του καὶ ξεμυστηρεύτηκε, ἔφυγε χωρὶς οὔτε «γειά σου» νὰ τοῦ εἰπῆ. Κ' εἶχε δίκαιο· τὸ γνώριζε πῶς εἶχε δίκιο. Μὲ τί χείλη νὰ χερετίσῃ ὁ πολεμιστὴς ὁμόφυλο, ποῦ βρίσκεται τέτοιες ἡμέρες στὸ ἀσκέρι τοῦ ἐχτροῦ! Μὲ τί καρδιὰ νὰ πιστέψῃ σὲ ἄνθρωπο, ποῦ στρώνει ἀκόμη τὴν τάβλα τοῦ Πασᾶ, ἐκεινοῦ ποῦ ἔρχεται νὰ πνίξῃ τὴν πατρίδα στὸ αἷμα καὶ τὴ σκλαβιά;

— Ἀλοίμονο ἂν δὲ μὲ πίστεψε!... ἀλοίμονο!... ἐψιθύρισε ταπεινὸς καὶ δακρυσμένος.

Μὰ ἔξαφνα ἡ πατρικὴ συνείδηση ἐξύπνησε μεγαλοδύναμη κ' ἐπτέρφεψε πάραυτα τὶς βρύσες τῶν ματιῶν του. Καλήτερα νὰ μὴν ἐπίστεψε· καλήτερα νὰ μείνουν ξένοιαστοι οἱ Ἕλληνες. Χάνονται ἐκεῖνοι ναί· μὰ ζοῦνε τὰ παιδιά του. Τὰ παιδιά κ' ἡ γυναῖκά του. Τί ἔπαθε καὶ δὲν τὸ συλλογίστηκε καλὰ πρίν! Ποιὸς δαίμονας τοῦ σήκωσε τὰ μυαλά! Μήπως ἂν εὕρουν ἀντίσταση οἱ Τοῦρκοι δὲν θὰ ὑποψιαστοῦν πρῶτα ἐκεῖνον; Καὶ τότε· ὤχ, ἀλλοίμονο! Γοργὸς ὁ ταταρης θὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο στὴν Ἄρτα. Τὰ τρυφερὰ κορμιά τους στοὺς σκύλους θὰ ριχτοῦν καὶ τὰ κεφάλιά τους μπηγμένα στα μπαλούκια, θὰ γίνουν στοὺς ραγιάδες φριχτὸ παράδειγμα. Ἁρμονικὴ γαλήνη θὰ κάθεται στὰ νεκρά τους πρόσωπα· μὰ πίσω ἀπὸ τὴ γαλήνη πόση μελαγχολία καὶ τι παράπονο, γιὰ τὴ ζωὴ ποῦ χάσανε! Καλήτερα ποῦ δὲν τὸ πίστεψαν.

— Γκλὰν— γλάν! . . . γκλὰν — γκλάν! . . γκλὰν — γλάν! . . .

Ἡ κλαγγὴ ἀντήχησε πάλι κι' ἁπλώθηκε στὴ μαύρη νύχτα. Οἱ ἐκκλησιὲς ἀνοίξανε τὶς πόρτες τους· τρέχουν τώρα νὰ λειτουργηθοῦν οἱ πιστοί. Μὰ ὁ ἐχτρὸς παραμονεύει. Σφύριγμα δυνατὸ ἀκούστηκε. Καὶ σύγκαιρα τρανὸς ἀλαλαγμὸς καὶ κανονιοβολὴ ταράξανε τὴ γῆ κ' ἐφώτισαν τὸ στερέωμα. Οἱ Τοῦρκοι ὥρμησαν στὰ τείχη. Ὁ Γούναρης τινάχτηκ' ἔξω δίβουλος. Τ' ἤθελε νὰ γίνῃ κ' αὐτὸς δὲν ἤξερε. Ξάστερη ἐλπίδα δὲν εἶχε μέσα του. Ἤθελε καὶ τὰ δυό· δὲν ἤθελε κανένα. Ἡ συνειδησί του παραιτημένη στὸ πεπρωμένο, ἦταν ἕτοιμη ν' ἀκολουθήσῃ τὸ γενούμενο. Μὰ σύγκαιρα πύρινος ὄφις ἐφάνηκε στὰ τείχη καὶ ντουφέκια χίλια ἐβρόντησαν. Τὰ βόλια πέσανε χαλάζι στὸ στρατόπεδο.

— Δόξα σοι ὁ Θεός! ἐστέναξε ὁ κυνηγός, κάνοντας τὸ σταυρό του.

Κ' ἔπεσε στὰ γόνατα, ὄγκος ἀδρανὴς ἀνάμεσα στὴν ταραχὴ τοῦ πολέμου. Ὁ λόγος του πιστεύτηκε. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐκανόνισε τὰ πάντα. Ἐσήμαιναν οἱ καμπάνες· μὰ ἦταν γέλασμα μόνον. Οἱ ἐκκλησιὲς εἶνε σφαλισμένες κ' οἱ πολεμιστὲς μένουν στὶς θέσες τους. Χίλια διακόσια παλληκάρια ἔχουν τὸ ἀνατολικὸ πλευρό. Ἑξακόσιοι Καλαβρυτινοὶ κι' Ἀντελικιῶτες στέκονται στ' ἀριστερό. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης μὲ τὸ Λόντο εἶνε στὴ Μεγάλη Τάπια καὶ δίπλα ὁ Πορφύριος ἀρματοζωσμένος, ἑτοιμάζει ἑκατόμβη στὸ βωμὸ τοῦ Θεοῦ του. Τώρα πικρὸ μολύβι θερίζει τὴν ἀρβανιτιά. Τ' ἄλογα τῶν σπαχήδων πέφτουν νεκρὰ στὸ χῶμα πρὶν φέρουν τοὺς καβαλάρους στὴ μάχη. Οἱ σημαιοφόροι, μόλις προφτάσουν νὰ μπήξουν τὶς σημαῖες στοὺς πύργους καὶ γκρεμίζονται μαζί, στὰ θολὰ νερὰ τοῦ χάντακα. Πηδοῦν ἀδιάκοπα στὸ κάστρο οἱ ἐχτροί. Μὰ τρέχουν καὶ τοὺς πετσοκόβουν οἱ Ἕλληνες. Δὲν ἔχουν μόνο ντουφέκι καὶ σπαθί. Ἔχουν ἀξίνες καὶ τσαπιά, τσεκούρια καὶ στυλιάρια, κεραμίδια καὶ πέτρες. Ὅ,τι βρεθῆ στὰ χέρια τους γένεται σιδερόξυλο, ρομφαία πύρινη τοῦ Ἰσραὴλ ποῦ στέλνει τὸν ἀλλόφυλο στὸν ποθητὸ Παράδεισο. Δὲν εἶναι μόνον πολεμοθρεμμένοι ἄντρες μὰ καὶ παιδιὰ καὶ γυναῖκες, ἀντρειωμένες τώρα μὲ τὴν προγονικὴ ὀργή. Βάφονται μὲ τὸ αἷμά τους, βλέπουν ξεσκλισμένες τὶς σάρκες τους, σκοτωμένους συγγενεῖς· ἄντρες καὶ παιδιά τους, ἀδερφοὺς καὶ πατέρες, φωτιὰ καὶ σίδερο γύρω τους. Μὰ δὲν λιποψυχοῦν. Αἱματοπότης λύκος ὥρμησε στὸ μαντρὶ καὶ πρέπει νὰ φύγῃ γιὰ νὰ ξανασάνουν τὰ ζωντανά.

Ὁ Γούναρης στέκει βουβὸς κι' ἀφανισμένος. Τρέμει τὸ πεῖσμα τοῦ ἐχτροῦ καὶ τὴ δύναμη. Ὡς πότε θὰ βαστήξουν; Τ' ἀδύνατα ἐκεῖνα τείχη, οἱ χωματένιοι σωροὶ πῶς θὰ κρατήσουν τὴν ἀνθρωποπλημμύρα, ποῦ ὅλο δυναμώνει καὶ βροντομαχᾶ ἀπάνω τους!

Ἄξαφνα κάτω ἀπὸ τὴν ἀχνὴ λάμψη τῆς αὐγῆς, βλέπει τοὺς σπαχῆδες νὰ σκορποῦν πίσω, σὰν καβαλάροι σατανάδες μπροστὰ στὸ πεῖσμα τοῦ Ἀρχάγγελου. Γύρισε ἀριστερὰ τὸ ἴδιο θέαμα. Στὴ Μεγάλη Τάπια καὶ σ' ὅλο προτείχισμα κυματίζει ἡ Ἑλληνικὴ σημαία καὶ χαιρετίζει τοῦ ἥλιου τὴν Ἀνατολή. Καὶ ὄῶθε, πέρ' ἀπὸ τὸ χάντακα οἱ Ἕλληνες μὲ γυμνὰ σπαθιὰ καὶ αἱματοβαμμένη φουστανέλα, κυνηγοῦν στὶς σκηνὲς ἀνάμεσα τοὺς ἐχτρούς. Φεύγουν οἱ Σκιπετάρηδες χλωμοὶ μπροστὰ στὸ θανατο. Πιστόλες βροντοῦν περίγυρα, λάμπουν σπαθιά, κεφάλια κυλοῦν στὰ πόδια του, κορμιὰ κείτονται στὴ γῆ· ἀγέρα ἀντηχοῦν κι ἀλαλαγμοὶ καὶ σφυρίγματα! Κι ἀνάμεσα στὴν ἄγρια βουὴ ἀκούεται ἡ κλαγγὴ σὰν φωνὴ οὐρανόσταλτη:

— Γκλὰν— γκλὰν! . . . γλὰν — γκλάν! . . γλὰν — γλάν!! . . .

Ὁ Γούναρης ἐδάκρυσε κ' ἔκαμε τὸ σταυρό του.

— Ἆ! μωρὲ προδότη χαίρεσαι τώρα! . . . βρόντηξε ἄξαφνα κοντά του φωνὴ λυσσασμένη.

Κ' ἐφάνηκε ἀγριοπρόσωπος ὁ Ἀλῆ ἀγᾶς, ὁ φίλος του. Τὸ βῶδι τὸ μανό, ἔσερνε ἀκόμη τ' ἀλέτρι μὲ τὸ ζυγὸ στὸν τράχηλο, ὅπου τὸν ἔσπρωχνε ἡ βουκέντρα τοῦ ζευγολάτη. Ἔνοιωσε πῶς δὲν θ' ἀκολουθοῦσε ὁ σύντροφος, πῶς ἄλλαξεν ἀπότομα τὸ δρόμο του, σὲ ἄλλα χωράφια πιὸ τροφαντὰ κ' ἐλπιδοφόρα. Τὄνοιωσε καὶ ρίχτηκε νὰ τὸν κερατίσῃ. Μὰ ὁ ραγιᾶς μὲ τὴν ἐθνικὴ συνείδησι ἀναστημένη μέσα του, ἐχύθηκε ἀπάνω, τὸν ἔσφιξε στὰ μπράτσα καὶ κυλίστηκε μαζί του χάμω. Κ' ἐνῶ ὁ ἀρβανίτης ἔκπληχτος γιὰ τὴ δύναμι τοῦ ταπεινοῦ σταυραδερφοῦ, ἐλάχτιζε τὴ γῆ κ' ἐμόλυνε τὸν ἀέρα μὲ τὶς βλαστήμιες, γοργὸς ὁ Γούναρης τοῦ ξεκόλλησε τὸ γιαταγάνι καὶ τὸ βύθισε στὰ στήθη του.

— Ἄπιστο σκυλί, ὡς πότε! . . . ἐβρυχήθηκε.

Κ' ἔρριξε μὲ περιφρόνηση στὸ ἐχτρικὸ στρατόπεδο τὸ κεφάλι τοῦ Ἀλῆ ἀγᾶ, σὰν νάριχνε κακὸ παράσιτο ἀπὸ τὴ σάρκα του.

(Τέλος).

Дозволено цензурой

Ἔτος Α. *Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ 15η Ὀκτωβρίου 1916* *Ἀριθμ. 13*

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὅς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ

ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

'Οκτωβρ.	15	'Ανατολὴ	6—27	Δύσις	5— 1
» »	18	» »	6—31	» »	4—58
» »	21	» »	6—34	» »	4—54
» »	24	» »	6—38	» »	4—50
» »	27	» »	6—42	» »	4—47

Σημ. Ἡ δωδεκάτη τῆς τουρκικῆς εὑρίσκεται ὅπως καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις φυλλαδίοις ἐσημειώθη.

Τ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΛΗΡΟΣ ΚΑΙ ΛΑΟΣ

Ἡ ἀνὰ τὰ δοκιμασθέντα χωρία τῆς μεσογειοτέρας χώρας τοῦ Πόντου περιοδεία ἡμῶν καὶ ἡ μελέτη τῆς καταστάσεως τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν προσφύγων διεπίστωσε δυστυχῶς τὴν πικρὰν ἀλήθειαν, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἱερέων ἐδείχθησαν κατὰ πάντα κατώτεροι τῶν περιστάσεων, ἀνίκανοι νὰ ἀντιμετωπίσουν αὐτὰς καὶ νὰ πράξουν ὅ,τι τὸ καθῆκον καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἱερέως ἐπέβαλλεν αὐτοῖς· εὑρέθησαν ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι τελείως ὀλιγωροῦντες τοῦ ἰδίου ποιμνίου μόνον περὶ ἑαυτῶν καὶ τῶν ἰδίων φροντίζουν καὶ ἄλλοι μὴ θέλοντες νὰ ὑφίσταντα. τὰς συνεπείας τῆς οἰκτρᾶς καταστάσεως, εἰς ἣν περιῆλθον οἱ ἐνορῖταί των, ἀφῆκαν αὐτοὺς εἰς τὴν ἰδίαν τύχην καὶ ῥίψαντες τὴν ἀσπίδα καὶ προδόντες ὅπλα τὰ ἱερά, διὰ τῶν ὁποίων ἡ θεία χάρις ὥπλισεν αὐτοὺς κατὰ τὴν χειροτονίαν, ἔφυγον πρὸς διάσωσιν τοῦ ἰδίου των σαρκίου· καὶ οὕτω ἡ παροῦσα κρίσις ἡ τοσούτων ψυχῶν γυμνότητα ἀποκαλύψασα ἀπεκάλυψε καὶ τὴν γυμνότητα πολλῶν ἱερέων «τὸν μὲν χρυσὸν ἐν τῷ πυρὶ δοκιμάζομεν, τὸν δὲ κλῆρον ἰδίᾳ ἐν ταῖς ἀτυχίαις καὶ ταῖς ἐθνικαῖς συμφοραῖς διαγινώσκομεν». Καὶ ὅμως πόσον ἀλλοία θὰ ἦτο ἡ τύχη τοῦ δοκιμαζομένου λαοῦ τῆς μεσογείου χώρας, ἐὰν ἡγοῦντο αὐτοῦ ἱερεῖς ἀγαθοὶ καὶ τίμιοι, οἱ ὁποῖοι νὰ ἦσαν τὸ ἅλας τῆς γῆς καὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ κατὰ πάντα ἄξιοι τῆς ὑψηλῆς των ἀποστολῆς. Ὑπάρχων ὁ ἱερεὺς λειτουργὸς Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου καὶ οἰκονόμος τῶν μυστηρίων τῆς χάριτος αὐτοῦ προσώρισται νὰ προσφέρῃ πρὸς τὸν Θεὸν δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν· διδάσκαλος δὲ καὶ παιδαγωγὸς ὢν τοῦ νέου Ἰσραὴλ ἔργον ἔχει νὰ ὀρθοτομῇ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, νὰ φωτίζῃ τὰς διανοίας τῶν πιστῶν νὰ καθοδηγῇ αὐτοὺς εἰς νομὰς σωτηρίους, νὰ παραμυθῇ τοὺς πάσχοντας, νὰ θεραπεύῃ τοὺς νοσοῦντας ἠθικῶς καὶ νὰ προφυλάττῃ τοὺς ὑγιεῖς καὶ σωφρονοῦντας· ἔχων δὲ στοιχειώδεις ἰατρικὰς καὶ διαιτητικὰς γνώσεις νὰ προλαμβάνῃ τὰς νόσους διὰ καταλλήλων ὁδηγιῶν παρεχομένων εἰς τοὺς χωρικοὺς καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ θεραπεύῃ ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ

θεραπευθῇ· ἐὰν οἱ ἱερεῖς ἦσαν καὶ ἐν τούτῳ κατηρτισμένοι δὲν θὰ ἦτο τόσον μεγάλη ἡ ἀπὸ τῶν ἐπιδημιῶν ἐρήμωσις τῶν πληθυσμῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ· καὶ τέλος ἐν ἡμέραις πονηραῖς ὀφείλει ὁ ἱερεὺς νὰ εἶνε ἀληθὴς ἄγγελος παρηγορίας ἐμπνέων θάρρος καὶ παραμυθίαν καὶ ἐνίσχυσιν εἰς τὸ δοκιμαζόμενον ποίμνιον καὶ θυσιάζων ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ πάντα καὶ τὴν ἰδίαν του ζωὴν «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων αὐτοῦ».

Τοιούτου ὄντος τοῦ ἰδεώδους τύπου τοῦ ἱερέως ἐὰν ἀποβλέψωμεν ἀπὸ τούτου εἰς τὴν σκληρὰν πραγματικότητα, εἰς ἣν εὑρέθημεν κατὰ τὴν περιοδείαν, ἡ ἀντίθεσις εἶνε μεγάλη καὶ ἀπογοητευτική· ὁ κλῆρος δὲν εὑρέθη δυστυχῶς εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον [illegible] αἱ [illegible] περιστάσεις. Τὰ αἴτια τοῦ θλιβεροῦ τούτου φαινομένου εἶνε πολλά· πρῶτον δὲ τούτων ἡ ὅλη κατάστασις τοῦ λαοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου στρατολογεῖται ὁ κλῆρος καὶ τοῦτο, διότι ἡ κοινωνία ἐπηρεάζει πολὺ πᾶν ὅ,τι ἐξέρχεται ἐκ τῶν σπλάγχνων αὐτῆς, ὁ δὲ κλῆρος γνήσιον ὑπάρχων τέκνον τῆς κοινωνίας φέρει ἐν ἑαυτῷ κατὰ τὸν νόμον τῆς κληρονομικότητος τὰ ἐλαττώματα αὐτῆς, ὃν τρόπον τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ λαμβάνει τὸ χρῶμα τῆς κοίτης, ἐφ' ἧς ῥέει· καὶ εἶνε μὲν διαυγὲς ἐφ' ὅσον ἡ κοίτη εἶνε καθαρά, εἶνε δὲ θολὸν ἐφ' ὅσον καὶ ἡ κοίτη εἶνε βορβορώδης· ὁμοίως καὶ ὁ κλῆρος εἶνε ὑγιὴς ἐφ' ὅσον καὶ ὁ λαός, ἐξ οὗ προσλαμβάνεται ὑγιαίνει ἠθικῶς, νοσεῖ δὲ ἐφ' ὅσον καὶ ἡ ἠθικὴ κατάστασις τοῦ λαοῦ εἶνε νοσηρά· κοινωνία φαύλη, σκληροτράχηλος, ἐγωϊστικὴ καὶ ἀφιλάδελφος δημιουργεῖ ἱερατεῖον ἀνάλογον. Ὅτι δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει καὶ ὅτι καὶ ὁ κλῆρος εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἡ κοινωνία ἠθικοῦ ἐπιπέδου μαρτυροῦσι περὶ τούτου πλεῖστα ὅσα παραδείγματα τῆς Ἱστορίας· οὕτω ἡ Ἱστορία παρουσιάζει σειρὰν ἀδιάκοπον τάξεως κληρικῶν καὶ μοναχῶν, οἵτινες πολλάκις ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν ἀνδρῶν ἐξόχων προάγονται μὲν ἠθικῶς, ἐφ' ὅσον καὶ ἡ κοινωνία προκόπτει, καταπίπτουσι δέ, ὅταν καὶ ἡ κοινωνία περιέλθῃ εἰς ἠθικὴν κατάπτωσιν. Οὕτω ὅταν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ τετάρτου αἰῶνος ὁ Παχώμιος εἰσήγαγε τὸν μοναχικὸν βίον εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Νείλου ἡ ἠθικὴ κατάστασις τῶν μοναχῶν, καὶ τῶν κληρικῶν καθόλου διατελοῦσα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὑγιοῦς κοινωνικοῦ περιβάλλοντος ἦτο ἀνθηρὰ καὶ ἀκμαία· ἡ ἠθικὴ ὅμως αὕτη ἀνθηρότης δὲν διήρκεσεν [illegible] καὶ [illegible] ἤρχισαν [illegible] ὁ Παχώμιος [illegible]χειρήσας νὰ μεταρρυθμίσῃ τὰ ἤθη τῶν μοναχῶν μικροῦ δεῖν ἐφονεύετο ὑπ' αὐτῶν· τὸ δ' αὐτὸ ἐκινδύνευσε νὰ πάθῃ καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Παχωμίου, ὅτε ἠθέλησε νὰ προβῇ εἰς ἰδίας μεταρρυθμίσεις. Ἐπίσης ὅτε ὁ Ἀθανάσιος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ῥώμην τὸν [illegible] καὶ ἀρετῇ· μετ' οὐ πολὺ ὅμως τα ζιζάνια ἤρχισαν να συμπνίγωσι τὸν σῖτον καὶ τῷ 385 ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης Σιρίκιος ἐθέσπιζε νόμους περιοριστικοὺς τῶν καταχρήσεων τῶν μοναχῶν. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου παρατηροῦμεν, ὅτι τοσαύτη ἦτο ἡ ἠθικὴ κατάπτωσις τοῦ κλήρου, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἠθικὴν διαφθορὰν τοῦ λαοῦ, ὥστε γράφων ὁ ἱερὸς πατὴρ ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς ἐξορίας, ὅπου εἶχον ἀπομακρύνει αὐτὸν τὰ συμφέροντα μεγάλης μερίδος τοῦ κλήρου καὶ ἡ φαυλότης τῶν λαϊκῶν, ἐξέφραζε τὴν πικρίαν τῆς ψυχῆς του διὰ τὴν κακοήθειαν, ἧς θῦμα ἔπεσεν ὁ δυνατός. Καὶ ἡ περαιτέρω δὲ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν μαρτυρεῖ ὅτι ὁσάκις διεφθείροντο τὰ ἤθη τοῦ κλήρου προσήγγιζον ταῦτα ἁπλῶς πρὸς τὰ ἤθη τῶν συγχρόνων λαϊκῶν. Πόσον δὲ ἄδικος εἶνε ἡ μόνιμος ἐναντίον τοῦ κλήρου καταφορὰ διὰ τὴν τυχὸν ἠθικὴν αὐτοῦ κατάπτωσιν, ἐν ᾧ εἰς ταύτην συνένοχος καὶ συνυπεύθυνος ὑπάρχει πάντοτε καὶ ἡ κοινωνία, μαρτυρεῖ τὸ παράδειγμα τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Ἡ ἀμερόληπτος καὶ ἀδέκαστος Ἱστορία μαρτυρεῖ σήμερον, ὅτι αἱ φρικαλεότητες τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως δὲν ἦσαν ἄσχετοι πρὸς τὰς λοιπὰς διατάξεις τῆς ὅλης ποινικῆς νομοθεσίας τῶν χρόνων ἐκείνων· εἶνε δὲ βέβαιον ὅτι πολλάκις ὁ λαὸς ἐξώθει τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὰς ἐναντίον τῶν αἱρετικῶν βιαιοπραγίας· ὑπῆρξαν μάλιστα περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ Ἐκκλησία ἐπεμβᾶσα ἔσωσε τοὺς αἱρετικούς· οὕτω τῷ 1144 ἡ Ἐκκλησία τῆς Λιέγης χάριτας ὡμολόγει τῷ Θεῷ, ὅτι κατώρθωσε νὰ ἀποσπάσῃ τοὺς πλείστους τῶν Καθαρῶν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ μαινομένου πλήθους, ἀπαιτοῦντος νὰ παραδοθῶσιν οὗτοι εἰς τὸ πῦρ· ἐν δὲ τῇ Ἱσπανίᾳ Κάρολος ὁ Γ΄ μόλις καὶ μετὰ βίας κατώρθωσε παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ λαοῦ νὰ περιστείλῃ τὴν ἐξουσίαν τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Τοὺς νόμους τούτους, οἱ ὁποῖοι διέπουσι κοινωνίαν καὶ κλῆρον ἔχοντες ὑπ' ὄψιν οὐδαμῶς ἐννοοῦμεν νὰ γίνωμεν αὐστηροὶ κριταὶ τῶν ἱερέων διότι δὲν ἔπραξαν ὅ,τι ἔπρεπε νὰ πράξουν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου των· μόνον θλιβόμεθα, διότι ἡ ἀπὸ τοῦ ἀκράτου ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς ὕλης τύφλωσις τοῦ λαοῦ ἐπηρέασε καὶ τοὺς ἱερεῖς εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ φανῶσιν ἀνίκανοι νὰ ἀνταποκριθῶσι πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ ποιμνίου των καὶ πρὸς τὰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, εἰς ἃς οἱ αἰῶνες τὸν κλῆρον ἰδίᾳ ὥρισαν νὰ ἀντιπαλαίσῃ πρὸς σωτηρίαν τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος. Ἀλλ' ὅ,τι δὲν ἔγινε μέχρι τοῦδε δὲν ἀποκλείεται νὰ γίνῃ εἰς τὸ μέλλον τὸ [illegible] ἐθνικαὶ [illegible] ἐπαναληφθῶσι καὶ πάλιν ἀφοῦ τοιοῦτος εἶνε ὁ κλῆρος τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν λαῶν· μόνον πρέπει ἀνανήφοντες καὶ οἱ ἴδιοι νὰ ὁπλιζώμεθα καλῶς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀντιξόων περιστάσεων καὶ τὸ ἱερατεῖον καὶ ὅλους τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους νὰ ἀναπτύξωμεν καὶ μορφώσωμεν [illegible]μους καὶ [illegible]νους καὶ ἀξίους· τοῦτο [illegible]

θὰ γίνη μόνον, ὅταν ὁ λαὸς ἐξυγιαίνων ἑαυτὸν φροντίσῃ νὰ δημιουργήσῃ ὑγιὲς κοινωνικὸν περιβάλλον, ἐξ οὗ θὰ ἐκπηδήσουν οἱ ἀληθινοὶ ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χαρακτῆρος, ἀνοίγοντες εὐρύτερον ὁρίζοντα ἠθικῶν καὶ ἐθνικῶν πόθων καὶ ἐλπίδων.

† Ὁ Τραπεζοῦντος Χρύσανθος.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ἐναισίμιου διατριβῆς „Τραπεζουντίας διαλέκτου„ τὸ δεύτερον μέρος, Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

Ἐκεῖνος. Πρὸς τῇ δεικτικῇ σημασίᾳ ἔχει καὶ τὴν τοῦ ἀνδρός, ὃν ἐν Τραπεζοῦντι πάλαι ποτὲ ἡ γυνὴ αἰδουμένη τῷ ἰδίῳ καλεῖν ὀνόματι οὕτως ὠνόμαζε. Τῆς χρήσεως ταύτης εὕρηται καὶ παρ' ἀρχαίοις παραδείγματα «ἐξ οὗ κεῖνος ἔβη κοίλης ἐπὶ νηός» (Ὁμ. Ὀδ. χ. 180) «μοιχὸν ἴσως εὕρηκεν ἀκαίρως κεῖνος εἰσελθών» (Ἀνθολ. V. 41,3), ἔνθα ἡ πενθερὰ ἀποκαλεῖ οὕτω τὸν γαμβρὸν ἐπισκώπτουσα τὴν θυγατέρα· καὶ (αὐτ. ἐν στ. 5) «πλὴν ἀπὸ νῦν, ὅταν ἐστὶν ἔσω, κεῖνος δ' ὅταν ἔξω, τὸ πρόθυρον σφήνου, μὴ πάλι ταὐτὸ πάθης». Εἰρήσθω ἐνταῦθα ἐν παρόδῳ περὶ τοῦ ἐπιγράμματος τούτου ὅτι τὸ ἐν τῷ 4 ῳ στίχῳ γινόμενον οὐκ ἔρρωται· ἐμοὶ δοκεῖ γραπτέον εἶναι κρυπτόμενον· μοιχὸν ἴσως εὕρηκεν ἀκαίρως κεῖνος εἰσελθὼν κρυπτόμενον. Τὴν ῥηθεῖσαν χρῆσιν τῆς ἐκεῖνος εὑρίσκομεν καὶ παρὰ Θεοκρίτῳ ἐν Ἀηδον. στ. 8 «ταὖθ' ὁ πάραρος τῆνος»· ἐκ τοῦ πάραρος τούτου = φρενοβλαβής, ἀνέητος ἕλκει ἴσως τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ Τραπεζούντιον παλαλός, ὅπερ ἐν τῇ δημώδει παλαβὸς λεγόμενον ὑπό τινων ἐκ τοῦ παλαιός, ἡ ἀλαὸς ἐτυμολογεῖται. Ἰδ. Lob. pathol. el. I. σελ. 117 καὶ Κοραῆν εἰς Ἰσοκρ. σελ. 61. «ἐκ τοῦ παλαιός, ὅπερ Αἰολεῖς μονοφθογγοῦντες καὶ προπαροξύνοντες προέφερον πάλαος, ὡς φησιν Εὐστάθιος (Ἰλ. Α. σελ. 28) παρέσχασεν ἡ παρ' ἡμῖν συνήθεια τὸ παλαβός, ἢ παλαυός». Ἐν Ἐρωτοκρίτῳ ἀπαντᾷ πολλάκις πελελὸς «μὲ πελελὴν ἀποκοτιάν» (ἐκδ. 1876. σελ. 80, στ. 11) «πῶς ἦλθεν ἕνας πελελὸς νὰ τόνε φοβερίσῃ (αὐτ. σελ. 132, στ. 8) «γιὰ δὲ ἕναν γέρον πελελόν» (αὐτ. σελ. 197. στ. 5). Περὶ τῆς λέξεως ταύτης γενήσεται ἀλλαχοῦ λόγος ἐκτενέστερος. Τοῦ ἐκεῖνος ἐπιτατικώτερον τὸ ἀκεῖνος· οὕτω καὶ τοῦ ἐκεῖ ἀκεῖ. Ἰδε λέξ. ἀτόσον.

Ἐξέρω. Παρῆκται ἡ λέξις ἐκ τοῦ ἀορίστου τοῦ ἐξευρίσκω· ἐξέρω ἀντὶ ἐξεύρω, ὅπως ῥέμα ἀντὶ ῥεῦμα, γέμα ἀντὶ γεῦμα, βασίλεμα ἀντὶ βασίλευμα. Ἄγουστος ἀντὶ Αὔγουστος (Τραπ.), Ἀξέντης ἀντὶ Αὐξέντης (Τραπ.) ἀτὸς ἀντὶ αὐτὸς (Τραπ.) ξέρω καὶ νεολογικῶς ἰξεύρω· τοῦτό τινες ἠξεύρω γράφουσιν, ὡς παρεσχηματισμένον ἐξ ἀορίστου μετ' αὐξήσεως ἤξευρα· ἀλλὰ τίνα τὰ οὕτως αὐξανόμενα ἐκ τῆς ἐξ σύνθετα; ἐγὼ οὐδὲν οἶδα· ἅπαντα ἀναύξητα ἐκφέρεται, ἐν δὲ τῇ καθαρευούσῃ γλώσσῃ ἔσωθεν αὐξάνει· οὕτως ἐξέτασα, οὐχὶ ἠξέτασα, ἐν τῇ καθαρευούσῃ ἐξήτασα· ἐξομολογῶ, ἐξωμολόγησα, οὐχὶ ἠξομολόγησα· οὕτως ἐξώγκωσα, ἐξώδευσα, ἐξωλόθρευσα (οὐχὶ ἠξολόθρευσα, ἐξώρισα ἐξουσίασα (οὐχὶ ἠξουσίασα), ἐξύπνισα (οὐχὶ ἠξύπνισα)· οὕτως αὐξάνει καὶ τὰ ἐκ τῆς ἐν σύνθετα· ἐμβολιάσθηκα, οὐχὶ ἠμβολιάσθηκα, ἐμπιστεύθηκα, οὐχὶ ἠμπιστεύθηκα· ἐμπόδισα, οὐχὶ ἠμπόδισα· ἐμπορευόμουν, οὐχὶ ἠμπορευόμουν· ἐνθουσίασα, οὐχὶ ἠνθουσίασα· ἐνταφίασα, οὐχὶ ἠνταφίασα· ἐνθυμήθηκα, οὐχὶ ἠνθυμήθηκα· ἐντράπηκα, οὐχὶ ἠντράπηκα· ἐννόησα, οὐχὶ ἠννόησα, ὅπως ὑπό τινων καὶ γράφεται καὶ ἀπαγγέλλεται· καὶ τοῦ ἐμπορῶ ὁ ἀόριστος κατὰ ταῦτα οὐχὶ ἠμπόρεσα, ἀλλὰ τροπῇ τοῦ ε εἰς ι ἰμπόρεσα καὶ ἐκ τούτου παρεσχηματισμένος ἐνεστὼς ἰμπορῶ, οὐχὶ ἠμπορῶ· οὕτω καὶ ἐξεύρω καὶ ἰξεύρω, οὐχὶ ἠξεύρω· καὶ πάντα τὰ διπλῆς νομιζόμενα αὐξήσεως ἤπια, ἤφαγα, ἤκαμα, ἤτρεξα κτλ. γραπτέον διὰ ι ἴπια, ἴφαγα, ἴκαμα, ἴτρεξα· περὶ πάντων τούτων ἐκτενὴς γίγεται καὶ ἀλλαχοῦ λόγος. Σημαίνει δὲ τὸ ἠξεύρω οἶδα, γινώσκω· διαφέρει δὲ πολλάκις τοῦ γνωρίζω ὅτι τοῦτο μὲν = τῷ Γερμανικῷ Kennen, Τουρκ. Tanirim, ἐκεῖνο δὲ τῷ Γερμ. vvissen, τῷ Τουρκ. bilirim Φράσις: «ἐξέρ' ντὸ λέει καὶ ντ' ἐφτειάει» = οὔτε λέγει, οὔτε πράττει ἀλογίστως, ἀλλ' οἶδεν ὅ,τι τε λέγει καὶ πράττει· οὐδὲν διαφέρει ἡ παρὰ Ξενοφῶντι (ἀπομν. 3,6,17) φράσις «ἐν θυμοῦ δὲ καὶ τῶν εἰδότων ὅ,τι τε λέγουσι καὶ ὅ,τι ποιοῦσιν», ἣν ὁ Sauppe κακῶς ἑρμηνεύει, τό: ὅ,τι ποιοῦσιν οὐκ εἰς τό: εἰδότων, ἀλλ' εἰς τὸ ἐνθυμοῦ ἀναφέρων· ὀρθότατα ἐπραγματεύσατο ὁ Kuehner περὶ τῆς συντάξεως· ἰδ. Matthiae gr. 349 σελ. 823 καὶ Krueger Sprachl. i. Th. 2 Heft, 61 62.

Ἐντῶκα. ἀόριστος τοῦ ἐνδίδωμι, ἀντὶ ἐνδῶκα· ὁ ἐνεστὼς ἄρρητος· ἀντ' αὐτοῦ χτυπῶ καὶ κρούω· προστ. ντὸς (ἐνδος), πληθ. ντῶστε (ἐνδώσατε)· σημαίνει δὲ παίω· οὕτω καὶ παρ' ἀρχαίοις τὸ ἐπενδίδωμι· «τρίτην (πληγὴν) ἐπενδίδωμι» (Αἰσχ. Ἀγαμ. 1386)· τὸ ἐντῶκα καὶ ἀπολύτως = ἔπαισα.

Ζμάρ'. τὸ ζυμούμενον ἄλευρον· ἐν Τριπόλει καὶ Κερασοῦντι ἀκεραιοτέρα διεσώθη ἡ λέξις ζουμάριν ἀπαγγελλομένη, ἐν δὲ τῇ δημώδει ζυμάρι, ῥῆμα ζυμώνω, ἐν τῇ δημώδει ζυμώνω· ὄνομα ζμωσία, ἡ πρᾶξις τοῦ ζυμοῦν καὶ τὸ ζυμούμενον· ζύμωτρον, τὸ σκεῦος ἐν ᾧ ζυμοῦσιν, ἡ λεγομένη μάκτρα καὶ χάρδοπος· σύνθετον προζύμ' ἐν τῇ δημώδει προζύμι, καὶ παρὰ μεταγενεστέροις προζύμιον = ζύμη, φύραμα.

Ζιμύνη. Ἐν Ἀμισῷ· πρίων μικρός, δι' οὗ κόπτουσι τοὺς κλάδους τῶν ἀμπέλων· ἐγένετο δ' ἐκ τοῦ σμινύη, ὑπερβιβασμῷ τοῦ ι καὶ υ· ἡ σημασία μικρὸν μετεβλήθη· ἡ γὰρ σμινύη σκαπάνη ἐστὶ μετὰ δύο ὀδόντων, δίκελλα, ἐν τῇ δημ. τζάπα.

Ζῶ. Σημειωτέα ἡ φράσις «ἂν ζῶ καὶ ἂν 'κὶ ἀποθάνω καὶ ἂν 'κὶ παίρ' ὁ Θεὸς τὴν (ψ=psch)ήμ'»=ἐὰν ζήσω καὶ ἐὰν μὴ ἀποθάνω καὶ ἐὰν μὴ ὁ Θεὸς ἀφέληται τὴν ἐμὴν ψυχήν· πλεονασμὸς πρὸς ἔμφασιν. Ἑτέρα «ζῶ καὶ βασιλεύω»=ζῶ κάλλιστα, ζῶ ὡς βασιλεύς· ὁμοία φαίνεται καὶ ἡ τοῦ Ὁρατίου φράσις «vivo et regno» (Epist. 1,10,8) ἣν ὁ Krueger ἑρμηνεύει: fuehle mich frei, wie ein Koenig=αἰσθάνομαι ἐλεύθερος ὤν, καθάπερ βασιλεύς· κρείττων δοκεῖ μοι ἡ τοῦ Ὀρελλίου ἑρμηνεία: vitas vere vitali fruor et rex mihi esse videor· sic Plurtarch. de virtute et vit. 4 «τρυφήσεις ἐν πενίᾳ καὶ βασιλεύσεις». Ὁράτιος ἐν στ. 52 φησὶ «licet sub paupere tecto reges et regum vita praecurrere amicos»=ἔξεστί σοι ὑπὸ πενιχρὰν διαβιοῦντι καλύβην τῶν τε βασιλέων καὶ τῶν φίλων τῶν βασιλέων ὑπερέχειν. Ἐν Τραπεζοῦντι λέγεται καὶ ἁπλῶς βασιλεύω, σημαῖνον ζῶ κάλλιστα, οὐδενὸς εἰμὶ ἐνδεής.

Θεός. Φράσις «ὁ Θεὸς νὰ μὴν τ' ὁρίζ'», ἀπευχή=εἴθε μὴ διατάξειεν ὁ Θεὸς γενέσθαι τοῦτο· ἀνάλογον καὶ τὸ τοῦ Σοφοκλέους (Αἴ. 949) «ἀλλ' ἀπείργοι Θεός»· σημειωτέον ὅτι ἐν Τραπεζοῦντι οὐδαμῶς ἀκούεται μόνον, ὃ σύνηθες ἐν τῇ δημώδει, ἀλλ' ἀεὶ μετὰ τοῦ μή· φαίνεται δ' ἐκ τῆς δημώδους ληφθεῖσα ἡ φράσις· λέγεται καὶ ἄλλως «ὁ Θεὸς νὰ μὴ ἐφτεγάη ἄτο»=μὴ ποιήσειεν αὐτὸ ὁ Θεός· καὶ ὁ Θεὸς νὰ μ' ἔφτεγαη ἄτο», ἔνθα ἀλλόκοτος καὶ ἡ τοῦ η ἔκθλιψις ἐν τῷ μὴ καὶ ὁ ὑπερβιβασμὸς τοῦ τόνου. Ἐντονωτέρα δ' ἀπευχὴ «καὶ ἂν ἔγραψέν ἄτο ὁ Θεός, ἂς ἀπογράφῃ ἄτο»=καὶ εἰ γέγραπται ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Θεοῦ ὡς ἀναγκαῖον γενέσθαι, ἀπαλειφθήτω· περὶ τοῦ ἀπογράφω ἴδε τὰ ἐν τῇ ἀπὸ προθέσει γεγραμμένα.

Θυλάκ'. = ἀσκός· καὶ παρ' ἀρχαίοις θύλακος· φράσις «ἐπάχ(=sch)υνεν κ' ἐγέντον θυλάκ'»=παχυνθεὶς ἐξῳδήκει ὥσπερ ὁ ἀέρος πεπληρωμένος θύλακος· ἀντ' αὐτοῦ χρῶνται συνηθέστερον τῷ Τουρκικῷ τουλούμ'·» ἐντῶκεν κ' ἐποῖκεν ἄτον τουλούμ'»=ἔπαισε καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἀσκόν· οὕτως ἡ φράσις ὑπομιμνήσκει τὴν ἀρχαίαν «ἀσκὸν δέρειν τινὰ» (Πλάτ. Εὐθ. σελ. 285. 6) καὶ «ἀσκὸς δέδαρταί τις» (Σόλ. παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν βίῳ Σόλωνος 13).

Θύριν. Ἐν Καρὰ—Χισὰρ ἴσως τῇ ἀρχαίᾳ Πρυμνησίᾳ) ἀντὶ θύριον· ἐν ταῖς περὶ τὴν Τραπεζοῦντα χωρίοις λέγεται θύρα, ἐν δὲ Τραπεζοῦντι τῷ Ῥωμαϊκῷ ὀνόματι πόρτα. Σημειούμεθα ἐνταῦθα καὶ ἑτέρους τινὰς τοῦ Καρὰ—Χισὰρ λέξεις, τὰς μὲν Ἑλληνικωτάτας, τὰς δὲ καὶ παραδοξοτάτας ἐπὶ τῇ μορφῇ. 1) ἐφκάλιν=κεφαλή· ἐκ τοῦ κεφάλιον ἀναγραμματισμῷ καινοφανεῖ 2) ταγάνιον=τηγάνιον· ὁμοίως τοῦ η πρὸς τὸ ᾱ, οὐχὶ Δωρικῇ τροπῇ· 3) χοινίκιν=χοῖνι ξ. μέτρον ξηρῶν καρπῶν· 4) ζούρτζα (τὰ)=ἀδυρτάκη· ἀλλόκοτος ἡ λέξις, ὅπως καὶ 5) ἀποχατριτζόνω·=παρατίθημι τράπεζαν.

Ἰδέα. = Ὄψις εἶδος, Γερμ. Anssehen, λατ. aspectus. φράσις· ἔχ' (sch) ἰδέαν=καλόν ἐστι τὴν ἰδέαν· καὶ «'ς τὴν ἰδέαν καλὸν ἔν'»· καὶ παρ' ἀρχαίοις καλὸν τὴν ἰδέαν. (Πλάτ. Πρωτ. σελ. 315. 6). «ἰδέᾳ καλὸν» (Πινδ. Ὀλ. 10. 122). οὕτω καὶ τό: εἶδος «εἶδος ἀρίστη, καλός, κακὸς κτλ.» καὶ τό: ὄψις «καλὸς κἀγαθὸς τὴν ὄψιν» (Πλάτ. Παρμεν. σελ. 127. B), οὕτω καὶ τὸ Λατινικὸν aspectus «deformem habere aspectum» «horridiore sunt aspectu».

Κάθουμαι. φράσις: «ντὸ κάθεσαι καὶ τερεῖς, = τί θεωρῶν κάθησαι· ἔνθα τὸ κάθησαι περιγραφικὸν ὂν τῆς ἀπραξίας ἔχει ἐπισημασίαν· ὅμοιον καὶ τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ (π. τ. π. δ. τ. ν. ποιημάτων ἀκούειν, Ἠθ. τ. Α. ν. 16) «μὴ καθήσθω τοὺς πλουσίους ἐκπεπληγμένος καὶ τεθηπώς». Ἑτέρα «ντὸ κάθουμες; ἂς πᾶμε'» τί καθήμεθα (ἀπρακτοῦντες; ἴωμεν· καὶ παρὰ Θουκυδίδῃ 4, 134) «προϊέναι καὶ μὴ καθῆσθαι». καὶ Ξεν. (Κ. Π. 3, 3, 16) «μηδὲ ἐν τῇ φιλίᾳ καθημένους ἡμᾶς ὑπομενειν, ἀλλ' ἰέναι ὡς τάχιστα.» Οὕτω καὶ παρὰ Λατίνοις τὸ sedere, «sedit qui timuit» (Hor. Epist. 1,17,37) ὅπερ ὁ Donatus (ad Terent. adelph. IV, 5,38) ἑρμηνεύει: sedere proprie ignavae cessationis est. Ἑτέρα φράσις «κάθεται μὲ σταυρωμένα (χ=sch)έρια», ἢ «κάθεται τὰ χέρια (ἐλλείπει ἡ μετοχὴ ἔχων) 'ς τὸν κόλπον» =οὐκ ἐργάζεται, ἀργεῖ, σχολὴν ἄγει· ὅμοιον τὸ Λατινικον «compressis manibus sedere» (Liv 7, 13, 7) καὶ τὸ Γερμανικὸν «die Haende in den Schooss legen».

Καλός. Φράσις: «καλὸς ἔν' 'ς τ' ἐμὲν» = χρήσιμος, φίλα φρονῶν ἐστιν ἐμοί· «σημεῖα φαίνεις ἐσθλὸς εἰς ἡμᾶς γεγώς». (Σοφ. Ἠλ. 24). Τὸ πληθυντικὸν τοῦ οὐδετέρου ἀντὶ ὀνόματος, οἷον, τὰ καλὰ = ὁ πλοῦτος, τὰ ἔπιπλα, ὁ κόσμος τῶν ἱματίων, κτήσεις ἀγρῶν, οἰκιῶν κτλ., καθ' ὃ καὶ παρ' ἀρχαίοις τὰ ἀγαθά, τὰ ἐσθλά, παρὰ Λατίνοις bona, «πυρὴν ἐμπλησέμεν ἐσθλῶν» (Ὁμ. Ὀδ. 10, 523). «εἴ τις ἐσθλὰ πέπαται» (Πινδ. Πύθ. 8. 103)· ἑτέρα φράσις: «οἱ καλοὶ ἀνθρώπ' ἐφτεγάγνε καὶ καλὰ παιδία» = ἐσθλῶν ἀπ' ἀνδρῶν ἐσθλὰ γίγνεται τέκνα· οὐχὶ μὴν τὸ κῦρος ἐν ἀπαραβάτῳ τιθέασιν εἰ Σωκράτους καὶ Ἀριστείδου καὶ Περικλέους καὶ Φωκίωνος καὶ ἄλλων παμπόλλων ἐσθλῶν οὐκ ἐσθλοὶ παῖδες. Σύνθετα καὶ παράγωγα: καλόβουλος καὶ καλόγνωμος = χρηστός, ἐπιεικής, ἤπιος ὄνομα καλογνωμία· παρ' ἀρχαίοις δ' εὕρηται τὸ καλοβουλία=εὐβουλία· ἐν γλωσσήματι (Passow. Κωνσταντινίδης)· καλόφανος, ὡς ἐπιφώνημα συμπα-

χὲν ἐκ τῆς φράσεως «καλῶς ἐφάνης»=ὡς εὖ παρέστης· καλαθρωπεύκουμαι=σχῆμα παρέχω ἀνδρὸς χρηστοῦ, σχῆμα χρηστοῦ ὑποδύομαι (ἰδ. καὶ λέξ. ἀνθρωπότης)· καλοζωία καὶ καλλιζωία (τοῦτο γράψειεν ἄν τις καὶ καλιζωία, ἐκ τοῦ καλοζωία, τροπῇ τοῦ ο εἰς ι, προβλ. ματιπόδιστος, ἀπιλογια καὶ ἄλλα)=ζῆν, τρέφεσθαι καλῶς· παρ' ἀρχαίοις εὕρηται τὰ ἐπίθετα εὔβιος, εὐβίοτος· τὸ δὲ ὄνομα εὐζωία παρ' Ἀριστοτέλει (Ἠθ. Νικομ. 1, 8) εὐδαίμονα δηλοῖ βίον· καὶ παρὰ τοῖς ἱεροῖς συγγραφεῦσι χρηστόν, ἐνάρετον βίον, ὥσπερ καὶ τὸ ἐπίθετον καλόβιος· καλομάθετος· ὁ ἐθισθεὶς καλῶς ἐσθίειν, ἐνδύεσθαι κτλ. καλογέλαστος· εὐηθής· καλοφορῶ=εὐειματῶ· καλοφόρετος=εὐείματος, εὐείμων· καλόψετον=εὔεψητον· καλόπιστος=εὔπιστος· καλοπροαίρετος· εὐπροαίρετος· καλόστοχος=ἀγχίνους· καὶ παρ' ἀρχαίοις εὔστοχος· οὕτω καὶ παρὰ τοῖς μὴ εὐδοκίμοις τῶν ἀρχαίων καλογνώμων, καλοείμων, καλοκαιρία (καὶ ἐν Τραπεζοῦντι), καλοκαιρίζω (καὶ ἐν Τραπεζοῦντι διάγω που=τὸ Θέρος), καλοκαιρινὸς καὶ ἐν τῇ δημ.) καλοκαίριον (ἐν Τραπεζοῦντι καλοκαίρ'=Θέρος). καλολογία· καλοῦφαντος (ἐν Τραπεζοῦντι) καλοῦραστος. Τὸ ἐπίρρημα εὖ ἐν συντάξει μὲν οὐχ εὕρηται, οὔτ' ἐν τῇ δημώδει οὔτ' ἐν τῇ Τραπεζουσίᾳ γλώσσῃ, ἐν συνθέσει δ' ἐν τοῖς ἑπομένοις: βαγγέλιον (εὐαγγέλια), εὐχάριστος· ἀφτενός, ἀφτενία, ἐν τῇ δημ. φθήνεια, φθηνὸς=εὐωνία. ἐκ τοῦ εὐθηνής· τὸ Τραπεζούσιον ἐκ τοῦ φτενὸς μετὰ τοῦ α τοῦ προσθετικοῦ· περὶ τῆς συνηθεστάτης ἐν Τραπεζοῦντι τροπῆς τοῦ η εἰς ε γενήσεται ἀλλαχοῦ λόγος ἐκτενέστατος· εὔκαιρος=κενὸς (ἰδ. λέξ.) εὐλάβεια (ἐκ τῆς ἐκκλησίας)· ἐπίθετον εὐλαβής, δηλ. εὐλαβεῖσα εὐλογία (ἐκ τῆς ἐκκλησίας)· εὔλογος· εὐωδία· ἔσπλαχνος (=εὔσπλαγχνος· διπλῆ κολόβωσις· ἔκπτωσις καὶ τοῦ υ καὶ τοῦ γ. προβλ. ἀτός, θυμία κτλ.) σπλαγχνίσκουμαι (εὐσπλαγχνίζομαι)· σπαχνικὸς (=εὔσπλαγχνος)· ἀνευχαρίστετος, (=ἀγνώμων)· εὐτυχία· ἔμορφος (εὔμορφος), καλός)· παρατηρητέα ἡ τοῦ εὖ χρῆσις, ὃ ἔντισι μὲν διετηρήθη ἀλώβητον (εὐωδία, εὐλάβεια κτλ.) ἔν τισι δ' ἀπέβαλε τὸ ε (βαγγέλιον), ὧν ἐνίοτε τὸ υ (ἔμορφος)· ἐν ἄλλοις δ' ἀπέβαλον ὅλον τὸ λεξίδιον (σπαχνίσκουμαι, ἀφτενός)· Ἐν ἐνίοτε ἀντὶ τοῦ εὖ πρῶτον συνθετικὸν μέρος ἐστὶ τὸ εὔκολος· οἷον, εὐκολοεύρετος (εὐεύρετος), εὐκολοθέριστον (εὐθέριστον), εὐκολομέτρετος (εὐαρίθμητος), εὐκολογύριστον (ὄσπιτ')=εὐάρμοστος (οἰκία)· ἅλις ἡμῖν περὶ συνθέτων, ἤδη τινὰ καὶ περὶ παραγώγων λεκτέον· ἐπίθετον συγκλιτικὸν καλλίον· ὄνομα καλλοσύνη καὶ καλλοσύνια· σημαίνει δὲ ἡ λέξις 1) εὐδίαν· αὕτη λέγεται καὶ χαραδοξία (πιθανῶς συμπεπηγμένον ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ῥήσεως «χαρά, δόξα καὶ ἀγαλλίασις», καθάπερ τὸ καλάφανα ἐκ τοῦ «καλῶς ἐφάνης»). 2) χρηστότητα, καλοκἀγαθίαν. Τὴν λέξιν οἱ μὲν γράφουσι καλωσύνη κατὰ τὸ ἁγιωσύνη, ἱερωσύνη κτλ. ὅτε τοῦ α βραχέος ὄντος παρά τε τοῖς μεθ' Ὅμηρον ποιηταῖς καὶ τοῖς τραγικοῖς, οἱ δὲ καλοσύνη ζήλῳ Ὁμηρικῷ τὸ α μακρὸν θεωροῦντες· ἕκαστος κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ· ἐλευθέρα γὰρ παρ' ἡμῖν ἡ Κέρκυρα· ἀλλ' ἅλις τῶν τερθρειῶν· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ λέγεται καὶ γράφεται καλλοσύνη (Εὐρ. Ἑλέν. 389. Ὀρέστ. 1388. Ἀνθολ. 5.69 καὶ 195 καὶ Δημόκρ. παρὰ Διογ. Λαερτίῳ 1,9,13,48)· ἐσήμαινε δὲ παρ' ἐκείνοις τὸ κάλλος γενικώτερον· ἐν τῇ νέᾳ δὲ γλώσσῃ μετενήνεκται ἐπὶ τὸ τῆς ὥρας κάλλος (εὐδία) καὶ τὸ τῶν ἠθῶν (χρηστότης)· ὥστ' οὐδὲν δεῖ ἡμᾶς νέας δημιουργεῖν λέξεις ἐν οὐ δέοντι, ἀλλὰ ταῖς ὑπαρχούσαις χρῆσθαι, οὐδὲ περὶ τὴν γραφὴν καινοτομεῖν, ἀλλὰ τῇ παραδόσει κατακολουθεῖν· ὅτι δ' οὐδετέρα τῶν γραφῶν καλοσύνη καὶ καλοτύνη ἔρρωται γνοίη ἄν τις ῥᾳδίως, εἰ μικρὸν τὸν νοῦν ἐπιστήσειε τοῖς ἐκ τοῦ καλὸς παρηγμένοις· ἅπαντα γὰρ μετὰ διπλοῦ τοῦ λ ἐκφέρεται· καλλίων, κάλλιστος, καλλιστεύω, καλλίστευμα, καλλονή, καλλύνω, Κάλλω, Κάλλων καὶ αὐτὸ τὸ σκανδαλῶδες καλλοσύνη· δι' ἑνὸς δὲ λ μόνον τὸ παράγωγον καλότης εὕρηται, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πεπλασμένον κατὰ τὰ πλατωνικὰ ἁπλότης, διαφορότης, ποιότης, ὁποσότης, τραπεζότης, κυαθότης κτλ. ὑπὸ Χρυσίππου, οὗ γνωστὴ καὶ ἄλλοθεν ἡ περὶ τὴν γλῶσσαν ῥᾳθυμία. (ἰδ. Πλουτ. Ἠθικ. σελ. 441, B καὶ Lob. εἰς Φρύν. σελ. 350 καὶ Διογ. Λαέρτ. VII, 46,47).

Καταχωρίζεται ἀπὸ τοῦ παρόντος τεύχους ἐν τοῖς «Κομνηνοῖς» μία σοφὴ καὶ ὡραία μελέτη [1] τοῦ κ. Σίμου Μενάρδου περὶ τῶν μεγάλων ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος Κάλβου καὶ Σολωμοῦ. Τὴν μελέτην ταύτην ἀνέγνωσε εἰς τοὺς φοιτητὰς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης ὁ κ. Μενάρδος πρὸ ἓξ περίπου ἐτῶν, ὅτε διετέλει ἐκεῖ καθηγητὴς τῆς νέας ἑλληνικῆς φιλολογίας. Ὁ κ. Σίμος Μενάρδος εἶναι Κύπριος λόγιος, βαθὺς γνώστης ὄχι μόνον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας ἀλλὰ καὶ τῆς νεωτέρας. Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης ἐκτιμῶν τὴν περὶ τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ λογοτεχνίαν δεινότητα αὐτοῦ, τὸν προσεκάλεσε καθηγητὴν πρὸ ἓξ ἐτῶν, μετὰ βραχεῖαν δὲ ἐκεῖ διαμονήν του ὁ κ. Μενάρδος προσεκλήθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὡς καθηγητὴς τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν. Ἦτο σοβαρὰ ἡ ἔλλειψις τῆς ἕδρας ταύτης ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, εἶναι δὲ ἀληθῶς περίεργον

---

(1). Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον εἰς τὰ «Παναθήναια» (τεῦχος 235—236).

τὸ γεγονὸς ὅτι ἐνῷ εἰς Πανεπιστήμια εὐρωπαϊκὰ ἐκαλλιεργεῖτο ἀπό τινων χρόνων ἡ περὶ τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ λογοτεχνίαν ἐπιστήμη, ἐν Ἑλλάδι οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος αὐτῆς ὡς καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ὁπωσδήποτε σήμερον ἡ ἔλλειψις αὐτὴ ἐθεραπεύθη καὶ ἀπό τινων ἐτῶν οἱ τρόφιμοι τῆς φιλολογικῆς σχολῆς ἔχουν τὸ εὐτύχημα νὰ διδάσκωνται ἐπιστημονικῶς την γλῶσσάν των καὶ νὰ γνωρίζουν τὴν πνευματικὴν παραγωγὴν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Πολλοὶ ὀλίγοι δυστυχῶς ἐκ τῶν σημερινῶν διδασκάλων τῆς ἑλληνικῆς νεότητος ἔχουν ἄξιαν λόγου τινὸς γνῶσιν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο ἔβλαψεν ἀναντιρρήτως τὴν ἐθνικὴν παιδείαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔλειπεν καὶ λείπει δυστυχῶς ἀκόμη ἡ ζωὴ καὶ ἡ δροσιά. Ὁ κ. Σῖμος Μενάρδος ἄριστα παρεσκευασμένος διὰ τὸ ἔργον εἰς ὃ ἐκλήθη διὰ τῆς διδασκαλίας του ὄχι μόνον ἐπιστημονικῶς ὠφελεῖ ἀλλὰ καὶ ἐθνικῶς προσφέρει πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας.

ΔΥΟ ΖΑΚΥΝΘΗΝΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

Ὁ πρεσβύτερος τῶν δύο Ζακυνθηνῶν ποιητῶν, ποὺ θὰ σᾶς παρουσιάσω ἀπόψε, τελειώνει μίαν ᾠδήν του ὡς ἑξῆς:

Χρόνος χαρᾶς ἐπέστρεψε
Καὶ λάμπει τώρα ἐλεύθερον
Τὸ Δέλφιον ὄρος.

κς'.

Ρέει καθαρὸν τὸ ἀργύριον
Τῆς Ἱπποκρήνης· κράζει
Ὄχι τὰς ξένας, κράζει
Σήμερον ἡ Ἑλλὰς τὰς θυγατέρας.

κζ'.

Ἤλθετε, ὦ Μοῦσαι, ἀκούω
Καὶ χαίρουσα πετάει
Πετᾷ ἡ ψυχή μου· ἀκούω
Τῶν λυρῶν τὰ προοίμια,
Ἀκούω τοὺς ὕμνους.

Οἱ ὕμνοι, ποὺ ἤκουεν, ἦσαν ἔργα τοῦ νεωτέρου. Καὶ ὑποθέτω, ὅτι ἐνδιαφέρει κάθε φίλον τῶν Μουσῶν νὰ μάθη πῶς ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἑλλάδα μαζὶ μὲ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς ἐλευθερίας.

Μούσας ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς γενικῶς τὴν καλλιτεχνίαν, τὴν ἐπιστήμην, τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμόν· διότι ἡ φυσικὴ ποίησις ἀνέβλυζεν ἀπὸ τὸν Ὄλυμπον καὶ τὸν Παρνασόν, ὅταν οἱ Τοῦρκοι κατεῖχαν τὰς πεδιάδας τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν καλλιτεχνίαν λοιπόν, ὅπως καὶ τὴν ἐπιστήμην, καὶ τὴν τέχνην καὶ τὸν τρόπον τοῦ βίου ἀνεζήτησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Δύσιν. Ἀλλά, δυστυχῶς, ὀλίγα ἑλληνικὰ μέρη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἶχαν τὰ μέσα νὰ συντηροῦν ὑποτρόφους εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε πάντοτε τὰ πρωτεῖα. Ἐκεῖ, πλησίον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἔζη μία πολὺ μορφωμένη κοινωνία τελείων διπλωματῶν, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζαν ἀρκετὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, πολὺ καλὰ γαλλικὰ καὶ τουρκικὰ καλύτερα ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Οἱ ἄνδρες ἑτοιμάζοντο διὰ τὴν ἀνωτάτην ὑπηρεσίαν τῆς Πύλης—καὶ πλέον τοῦ ἑνὸς αἰῶνος (1716—1821) Φαναριῶται ἀνέβαιναν τοὺς δύο θρόνους τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν. Ἀλλὰ καὶ αἱ Φαναριώτισσαι ἠμποροῦσαν νὰ μεταφράζουν εὐκολώτατα Κορνήλιον καὶ Βολταῖρον· δύο μάλιστα ἔκαμαν κάτι σπουδαιότερον· ἡ μία ἐγέννησε τὸν Ἀνδρέαν Chénier *καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὴν Μασσαλίαν τὸν Θιέρσον.*

Εἰς τὴν ἡγεμονικὴν οἰκογένειαν τῶν Σούτσων ἀνῆκαν καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Παναγιώτης, οἱ ὁποῖοι ἐσπούδαζαν εἰς τὰ Παρίσια, ὅταν ἤρχισεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις εἰς τὰς δύο ἡγεμονίας, καὶ ὁ Μιχαὴλ Σοῦτσος ἐθυσίασε τὸν θρόνον του, ὁ δὲ ἀδελφός των Δημήτριος ἐσκοτώθη εἰς μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας μάχας. Οἱ δύο νεαροὶ πατριῶται κατέβησαν ἀμέσως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τὸ μόνον ποὺ ἤξευραν νὰ κάμουν ἦτο νὰ γράφουν στίχους, στίχους εἰς τὸ ὕφος τοῦ Φαναρίου καὶ εἰς τὰ μέτρα τῶν Παρισίων. Καὶ ἔγραψαν δράματα, κωμῳδίας, σατύρας, μύθους, ἀκόμη καὶ ἔπος μὲ παρισιανὴν ὁμοιοκαταληξίαν, πρωτάκουστην ἕως τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἔθνος ἐγλυκάθη καθαυτό. Ὁ ἥρως Κολοκοτρώνης ἔλεγε τοῦ Ἀλεξάνδρου: «Ἔλα μαζί μου· ἐγὼ θὰ πολεμῶ καὶ σὺ θὰ γράφης». Ἀλλὰ τί ποίησις ἦτο ἐκείνη; Αὐτὸ δὲν ἐνδιέφερεν πολὺ πολὺ οὔτε τοὺς ἥρωας, οὔτε, φοβοῦμαι, τοὺς ἰδίους Σούτσους. Ἡ νεολαία ἐσυλλογίζετο ὡς ἑξῆς· «αὐτὰ τὰ ἀρχοντόπουλλα ἔκοψαν τὸν ποιητικόν των μανδύαν εἰς τὰ Παρίσια· τί ποίησις ἀλήθεια!» Ἀλλὰ πραγματικῶς οἱ δύο μικροὶ Φαναριῶται ἦσαν τέλειοι dilettanti. *Ἀνεκάτευαν ὅ,τι εἶδος ἐνθυμοῦντο καὶ πολὺ συχνὰ μετέφραζαν «ὀθνείην μοῦσαν»· π. χ. ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Τουρκομάχον Ἑλλάδα παρουσίαζε τὸν Σατανᾶν, νὰ ῥίπτη βέλος διχονοίας εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀρχηγούς, καὶ ὁ Παναγιώτης εὕρισκεν ὅτι ὁ Σατανᾶς τοῦ ἀδελφοῦ του ὑπερβάλλει «καὶ τὸν Δία καὶ τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὸν Ἄρην τοῦ Ὁμήρου». Ἀλλὰ δὲν ἠξεύρω τί θὰ ἔλεγεν ὁ Βολταῖρος διὰ τὴν παρῳδίαν ταύτην τοῦ Μίλτωνος—ὁ Βολταῖρος, ὁ ὁποῖος εὕρισκε καὶ τοῦ Μίλτωνος τὸν Σατανᾶν* une facétie abominable. *Τὰ ἀληθινώτερα ἔργα τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι τὰ σατυρικὰ τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν*

εἰς τὸν φόνον τοῦ ὑπερόχου κυβερνήτου Καποδίστρια καὶ εἰς τὴν ἐξορίαν τοῦ ἀγαθοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Κατὰ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ οἱ δύο ἦσαν τύραννοι· εἶναι καὶ τοῦτο δεῖγμα τῆς εὐθυκρισίας του. Ἀλλὰ τότε καὶ αὐτὸς ὁ κυνισμὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐθαυμάζετο ὡς ποιητικὸν σημεῖον, καὶ ὅταν ὁ ποιητὴς ἀπέθανε κατὰ τὸ 1863 εἰς τὴν Σμύρνην, ὁ περίφημος ποταμὸς Μέλης εἶδε τὰς δάφνας του θερισμένας εἰς τιμήν του. Ἐν τούτοις, ὅταν οἱ Ἕλληνες ἐδιάβασαν ποίησιν καλυτέραν, καὶ οἱ δύο Σοῦτσοι ἐκρίθησαν πολὺ διαφορετικά, ἡ μνήμη των, διὰ νὰ μεταχειρισθῶ μίαν φράσιν τοῦ Μακώλεϋ, κατεδικάσθη καὶ εἰς τὰ ἔξοδα τῆς δίκης. Τώρα Σοῦτσος σημαίνει καθαυτὸ Μαργίτης. Τόση περιφρόνησις εἶναι βεβαίως ὑπερβολική. Διότι οἱ Σοῦτσοι, ἂν δὲν ἐδίδαξαν ποίησιν, ἐδίδαξαν ῥητορικήν. Ἀλλὰ εἶναι φυσικὴ ἀντίδρασις πρὸς τὸν ἄλλοτε ἀπεριόριστον θαυμασμόν. Περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου διηγοῦνται πολλὰ ἀνέκδοτα. Τὸ ἀκόλουθον εἶναι ὀλίγον γνωστὸν καὶ ἀρκετὰ χαρακτηριστικὸν τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Ὅταν ὁ ποιητὴς ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχεν ἕνα χρυσὸν ἱσπανικὸν δουβλόνι. Ἀλλὰ ἐπειδὴ τότε κανεὶς εἰς τὸ Ναύπλιον δὲν εἶχε ποσὸν 65 σεληνιῶν, νὰ τὸ χαλάσῃ, ὁ Ἀλέξανδρος τὸ ἔδειχνεν ἁπλῶς καὶ ἔπαιρνεν ὅ,τι ἤθελε. Ἀλλὰ ἀνοικονόμητος ὅπως ἦτο, μιμούμενος καὶ κατὰ τοῦτο τὸν Λαμαρτῖνον, εὑρέθη γρήγορα πτωχός. Τοιουτοτρόπως περίπου ὅταν ἀνεκαλύφθησαν καὶ τὰ εὐρωπαϊκά των δάνεια, ὁ ποιητικὸς οἶκος τῶν ἀδελφῶν Σούτσων ἐκηρύχθη χρεωκόπος.

Τὴν καλλιτεχνίαν ἐδιδάσκοντο πολὺ καλύτερα εἰς τὴν Ἰταλίαν τὰ προικισμένα τέκνα τῶν Ἰονίων νήσων, αἱ ὁποῖαι ηὐτύχησαν νὰ μὴ γνωρίσουν τουρκικὴν κυβέρνησιν.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Βενετικῆς πολιτείας, καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος, ἡ Ἑπτάνησος ἐσχημάτισε κατὰ τὰ 1815 ἡνωμένον κράτος, τὸ ὁποῖον ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε καταλάβει τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην νῆσον. Ἡ Κέρκυρα εἶχε μείνει βενετικὴ 400 περίπου ἔτη. Ἀλλὰ ποῖα ἦσαν τὰ τότε αἰσθήματα τῶν νησιωτῶν μαρτυρεῖ τὸ ἀκόλουθον γεγονός. Ὁ μέγας πρωτοπαπᾶς τῆς Κερκύρας, Μάντζαρος, ὑποδεχόμενος τὸν ἀρχηγὸν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων Gentilly, τοῦ ἐνεχείρισεν ἕνα βιβλίον, τὴν Ὀδύσσειαν τοῦ Ὁμήρου.

Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλλάς, ὡς θεότης, ἦτο πάντοτε παροῦσα εἰς τὸν νοῦν τῶν τέκνων της, καὶ ὅταν δὲν ἦτο παρ' ἁπλῆ «γεωγραφικὴ ἔκτασις». Ὁ ὅρος αὐτὸς ἦτο ἔκφρασις τοῦ πρίγκηπος Μετερνίχου διὰ τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ ἡ Ἰταλία δὲν ἦτο ποτὲ τόσον δυστυχής· ἦτο πάντοτε ἡ καλλιτεχνικὴ χώρα ὅπου καὶ ὁ Ὀλύμπιος Γερμανὸς εὕρισκε τόσα πράγματα νὰ καμαρώσῃ καὶ νὰ μελετήσῃ.

Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων Ἑπτανησιωτῶν, δύο Ζακυνθηνὰ παιδιὰ ἐταξείδευσαν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὀλίγον πρὸ τοῦ 180[?], ὅτε ἡ Ἀγγλία κατέλαβε τὴν Ζάκυνθον, ὁ Ἀνδρέας Κάλβος καὶ ὁ Διονύσιος Σολωμός· Ὁ πρῶτος εἶχε γεννηθῆ κατὰ τὰ 1792, καὶ ὁ δεύτερος κατὰ τὰ 1798.

Ἀλλὰ πρὸ αὐτῶν καὶ ἄλλος Ζακυνθηνός, υἱὸς Δαλματοῦ, 14 ἔτη μεγαλύτερος τοῦ Κάλβου, εἶχεν ἀποκατασταθῆ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀποκτήσει μεγάλην φήμην. Τὸ ὄνομά του ἦτο Niccolo, τὸ ὁποῖον ἤλλαξεν εἰς Ugo Foscolo.

Ὁ Φώσκολος ἦτο πασίγνωστος καὶ ὡς πατριώτης καὶ ποιητής. Τῷ 1807 εἶχε δημοσιεύσει τοὺς Sepolcri, καὶ τῷ 1809 εἶχεν ἐκφωνήσει τὸν ἐναρκτήριόν του λόγον εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παβίας, ὡς καθηγητὴς τῆς ῥητορικῆς. Τὸ μάθημά του ἦτο πατριωτικὴ προτροπὴ πρὸς τὴν νεολαίαν καὶ ἀποτέλεσμά του ὑπῆρξε διάταγμα τοῦ Ναπολέοντος, τὸ ὁποῖον ἐκατάργουσε τὴν ῥητορικὴν καὶ ὅλα τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας.

Ὅταν ὁ Κάλβος, ὁ ὁποῖος ἦτο υἱὸς Κερκυραίου χωρικοῦ, εὑρέθη χωρὶς χρήματα, κατέφυγεν εἰς τὸν ἔνδοξον συμπολίτην. Ὁ Φώσκολος ἔγραψε πρὸς τοὺς φίλους του εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ ἐπαρακαλοῦσε τὴν Κοινότητα νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ· ἀλλὰ ἀφοῦ κανεὶς δὲν τὸν εἰσήκουσε, παρέλαβε εἰς τὸ σπίτι του τὸν Κάλβον. Κατὰ τὸ ἔτος ὅμως ἐκεῖνο (1813) ὁ Φώσκολος ἔφυγεν εἰς τὴν Ἑλβετίαν καὶ ὁ Κάλβος τὸν ἠκολούθησε.

Εἰς τὴν Ἑλβετίαν οἱ δύο Ζακυνθηνοὶ ἔζησαν μαζὺ τρία περίπου ἔτη, πρᾶγμα, πολὺ περίεργον διὰ τοὺς γνωρίζοντας τὸν χαρακτῆρα καὶ τῶν δύο. Ὁ Φώσκολος εἰς τὴν Ἑλβετίαν ἔγραψε λατινιστὶ πικρὰν σάτυραν ἐναντίον τῶν φιλολογικῶν του ἀντιπάλων καὶ φίλων του. Καὶ ὅμως ὁ Κάλβος ἔζη μαζί του, καὶ ὅταν ὁ Φώσκολος ἦλθεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὸ 1816, ὁ Κάλβος ὁ ὁποῖος τότε ἦτο 24 ἐτῶν, τὸν ἠκολούθησε καὶ πάλιν. Εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὰ γράμματα τοῦ Φωσκόλου ὅτι ἐξετίμα τὸ ἐξαιρετικὸν τάλαντον καὶ τὸν ἠθικὸν τοῦ Κάλβου χαρακτῆρα.

Ἀλλὰ εἰς τὸ Λονδῖνον οἱ δύο Ζακυνθηνοὶ δὲν ἤργησαν νὰ μαλωθοῦν. Εἶναι ζήτημα ποῖος ἦτο περισσότερον ἀσυμβίβαστος καὶ ἰδιότροπος. Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ὁ Φώσκολος ἔχασε καὶ τοὺς Ἄγγλους του φίλους. Ἀφοῦ διεκρίθη μεταξὺ τῶν πρώτων φιλολογικῶν κύκλων τοῦ Λονδίνου, ἔπεσεν εἰς πενίαν. Εἰς μάτην προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν. Ἡ Ἑλλὰς ἦτο τότε πολὺ φτωχὴ καὶ ὁ Φώσκολος, ἀφοῦ ἐφυλακίσθη διὰ τὰ χρέη του, ἀπέθανεν εἰς τὸ Turnham Green κατὰ τὰ 1827. Τῷ 1871 οἱ Ἰταλοὶ ἔστησαν εἰς τὸν Φώσκολον μεγαλοπρεπέστατον μνῆμα μέσα εἰς τὴν Santa Croce τῆς Φλωρεντίας, ὅπου ὁ υἱὸς τῆς Ζακύνθου

κοιμᾶται παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν μεγίστων τέκνων τῆς Ἰταλίας.

Ὁ Κάλβος ἦτο φρονιμώτερος· Ἔζησεν εἰς τὸ Λονδῖνον μὲ τὴν Ἀγγλίδα του γυναῖκα, ὡς διδάσκαλος. Ἀλλὰ μετὰ τὸν πρόωρον θάνατον τῆς γυναικός του κατέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἡ ἐπανάστασις εἶχεν ἐκραγῆ. Ἀλλὰ πρὶν ἐξακολουθήσωμεν τὸν βίον του, ἄς στραφῶμεν εἰς τὸν βίον τοῦ Σολωμοῦ.

Ὁ Σολωμὸς ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἰταλίαν μὲ πολὺ περισσοτέραν ἄνεσιν παρὰ τὸν Κάλβον. Υἱὸς κόντε, καταγομένου ἀπὸ τὴν Κρήτην, ἐκληρονόμησε καλὴν περιουσίαν, ὅταν ἦτο μόλις ἐννέα ἐτῶν, καὶ τὸ ἀκόλουθον ἔτος ὁ ἐπίτροπός του τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Βενετίαν μὲ τὸν Ἰταλὸν διδάσκαλόν του. Δέκα ἔτη ἐσπούδαζεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὅ,τι ἐπροτιμοῦσε. Ἡ ὀρφανία καὶ ἡ εὐγένειά του ἀφῆκαν ἀπεριόριστον τὴν φυσικήν του κλίσιν. Ὁ μικρὸς κόντες εἰργάζετο πάντα πολὺ ὀλίγον, ἀλλὰ μὲ ὅλην του τὴν ψυχήν. Ἔμεινεν ὁ ἴδιος μέχρι τέλους, ἐπειδὴ τὰ μέσα του τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ μὴ γνωρίσῃ τὴν πάλην τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία κατέβαλε τὸν Κάλβον.

Εἰς τὴν Παβίαν ἐσπούδασεν ἢ μᾶλλον δὲν ἐσπούδασε νομικά. Ἀλλὰ εἰς τὴν ῥητορικὴν ἦτο ἐφάμιλλος τοῦ Φωσκόλου, τὸν ὁποῖον ἐθαύμαζε. Ἀγαποῦσε ν' ἀπαγγέλλῃ Βεργίλιον—γύμνασμα πολὺ ἀγαπητὸν τότε εἰς τὴν Ἰταλίαν—καὶ νὰ αὐτοσχεδιάζῃ στίχους,—ἄλλο γύμνασμα τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Οἱ Ἰταλοί του διδάσκαλοι ἦσαν μαγευμένοι· ἕνας τοῦ εἶπε «Greco, tu farai dimenticare il nostro Monti».

Ὁ Βιτσέντζος Μόντης ἐνομίζετο τότε ὁ πρῶτος ποιητὴς τῆς Ἰταλίας καὶ ὁ Σολωμὸς τὸν ἔβλεπε συχνὰ εἰς τὸ Μιλᾶνον. Φαίνεται μάλιστα ὅτι καὶ ἀντέλεγε πρὸς τὸν μαέστρον καὶ τοῦ ἔδιδε ποιητικὰ παραγγέλματα.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΤΥΜΟΥ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ

ΙΣΤΑΜΠΟΛ.

Πάντες σχεδὸν ὁμολογοῦσιν ὅτι τὸ ὄνομα **Ἰσταμπὸλ** παράγεται ἐκ τῆς ἑλλην. ἐκφράσεως **«στὴν πόλι»** = ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλ' οὐδείς, ἐφ' ὅσον γνωρίζω ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τούτου διαλαβόντων ἠδυνήθη νὰ ἀποδείξῃ πειστικῶς, τίνες εἶναι οἱ φωνητικοὶ ἢ καθόλου οἱ γλωσσικοὶ νόμοι, καθ' οὓς τὸ **«στὴν πόλι»** μετεσχηματίσθη παρὰ τοῖς Τούρκοις εἰς **Ἰσταμπόλ.**

Ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἐρευνητῶν ὁ περικλεὴς Ducange διδάσκει ὅτι τὸ Stampol προέρχεται ἐκ τοῦ **στὰν-πόλιν** δωρικῶς ἀντὶ **στὴν-πόλιν** ὁ δὲ Herbelot ἐν Bibliothèque Orientale τὴν αὐτὴν τῷ Ducange ἀποφαινόμενος γνώμην, προστίθησιν ὅτι τὸ Islampol παρετυμολογικῶς μετετυπώθη εἰς Islam-bol=abondance et etendue du musulmanisme. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ μὲν Egli παρερμηνεύων τὸν Herbelot διατείνεται ὅτι τὸ ὄνομα Stambol εἶναι παραφθορὰ τοῦ Istampol, ὁ δὲ Rose προσπαθεῖ νὰ παράγάγῃ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος λέξιν ἐκ τοῦ **Κωνσταντινούπολις** (παράβ. Revue des etudes grecques Τόμ. γ'. σελ. 189). Τέλος ὁ ὀνομαστὸς γλωσσοδίφης Hesseling ἐν Revue ἐνθ. ἀν. διαλαμβάνων περὶ τοῦ πράγματος πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ Istampol προῆλθεν ἐκ τοῦ **στὴν πόλι** κατὰ γνωστότατον φθογγικὸν νόμον τῆς τουρκικῆς γλώσσης, τὸν νόμον τῆς ἁρμονίας.

Ἂν τις ἐπισκοπήσῃ τὰ ἀνωτέρω, παρατηρεῖ ἀμέσως ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ ἐρευνηταὶ συμφωνοῦσι περὶ τοῦ ὅτι τὸ Istamqol προέρχεται ἐκ τοῦ **«στὴν πόλι»,** οὐδεὶς δ' ὅμως ἐξ αὐτῶν πλὴν τοῦ Hesseling ἐδοκίμασε νὰ ὑποτυπώσῃ τοὺς νόμους, καθ'. οὓς ἐγένετο ὁ μετασχηματισμὸς οὗτος· κατ' ἀκολουθίαν δὲ πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω γνῶμαι τοῦ Ducange, Herbelot, Egli καὶ Rosen ὡς ἁπλαῖ μόνον εἰκασίαι δύνανται νὰ θεωρηθῶσι. Κατὰ ταῦτ' ἐν τῇ παρούσῃ μικρᾷ μελέτῃ ἡ γνώμη μάλιστα τοῦ Hesseling θὰ ἀπασχολήσῃ ἡμᾶς.

Ἄς ἴδωμεν πρῶτον τίνες εἶναι αἱ ἀλλοιώσεις, ἃς ὑπέστη τὸ **«στὴν πόλι»** διὰ νὰ γίνῃ Istampol· δὲν εἶναι βεβαίως δύσκολον νὰ παρατηρήσῃ τις ὅτι τὸ Istampol διαφέρει τοῦ **«στὴν πόλι»** κατὰ τὰ ἑξῆς τρία: α')ἔχει τὸ πρόθεμα **-ι** β') ἐν τῇ δευτέρᾳ συλλαβῇ ἔχει **-α-** ἀντὶ **η=ι** καὶ γ') στερεῖται τοῦ τελικοῦ **-ι-**. Κατὰ ταῦτα δέον νὰ ἑρμηνευθῶσι πᾶσαι αὗται αἱ μεταβολαί, ἵνα ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ ἐκ τοῦ **στὴν πόλι** ἐτυμολογία τοῦ Istampol στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀληθείας.

Ὁ Ducange ἐπιχειρεῖ νὰ ἑρμηνεύσῃ μόνον πῶς ἡ δευτέρα συλλαβὴ **στὴν** μετεβλήθη εἰς **στάν,** διισχυρίζεται δέ, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὅτι τοῦτο ἐγένετο «κατὰ ζῆλον δωρικόν» ἀλλ' ὅτι ἡ ἑρμηνεία αὕτη εἶναι παντάπασιν ἀπόβλητος καὶ οὐδεὶς σήμερον γνήσιος ἐπιστήμων πιστεύει εἰς τοιούτους μύθους, παρετήρησεν ἤδη αὐτὸς ὁ Hesseling διὰ τῶν ἑξῆς: «Οὐδαμῶς δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ δωρισμοῦ, διότι καθ' ὃν χρόνον ἐμφανίζεται ὁ τύπος Istampoli αἱ παλαιαὶ διάλεκτοι ἀπέθανον καὶ ἐτάφησαν» (παράβ: καὶ Γ. Χατζιδάκιν ἐν Ἀθηναίῳ τόμ: X. καὶ Ψυχάρην Essais τόμ. α'. σελ. 189—204). Ὁ Herbelot διδάσκει μὲν ταὐτὰ τῷ Ducang, οὐδὲν δ' ὅμως λέγει περὶ τῆς ἑρμηνείας τοῦ ἐτύμου. Ὁ δὲ Rosen διισχυριζόμενος ὅτι

τὸ Istampol προέρχεται ἐκ τοῦ **Κωνσταντινούπολις** οὐδένα ἠδυνήθη νὰ πείσῃ· διότι, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Hesseling οὐδέποτε δύναται νὰ ἀποδειχθῇ κατὰ τίνας νόμους ἐγένετο ὁ βιαιότατος αὐτὸς ὄλεθρος συλλαβῶν ὁλοκλήρων **(κων-τι-νου)**, ὃν ἀπαιτεῖ ἡ παραγωγὴ τοῦ Istampol ἐκ τοῦ **Κωνσταντινούπολις**. Ἐρχόμεθα νῦν εἰς τὴν γνώμην τοῦ Hesseling. Οὗτος ὁρμᾶται ἐκ τοῦ ἐν τῇ τουρκικῇ γλώσσῃ κρατοῦντος νόμου τῆς ἁρμονίας, ὅστις ἔχει ὧδε. «Αἱ συλλαβαὶ αἱ ἀκολουθοῦσαι τῇ πρώτῃ συλλαβῇ τῆς ῥίζης λεξεώς τινος κανονίζονται κατὰ τὴν προφορὰν συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν τῆς πρώτης ταύτης συλλαβῆς· ἐὰν μὲν δηλ. ἔχῃ αὕτη φωνῆεν λαρύ (σεκιλ)=ἀνοικτόν, δασέως (ἀνοικτῶς) ἐκφωνοῦνται καὶ αἱ λοιπαὶ συλλαβαί, ἐὰν δὲ ψιλὸν=κλειστὸν (χαφίφ), κλειστῶς· π. χ. **κελτὶ** ἀλλὰ **καλτὴ μεκτεπλερί** - ἀλλὰ **τσοτσουκλαρή**. Τοῦ κελτὶ καὶ μεκτιπλερί τὸ **ι**, ἰσοδυναμεῖ ἀκριβῶς τῷ ἡμετέρῳ **ι**, τοῦ δὲ **καλτὴ** καὶ **τσοτσουκλαρὴ** τὸ **η** εἶναι φθόγγος ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν ἄγνωστος, κεῖται δὲ κατὰ τὴν προφορὰν μεταξὺ τῶν φθόγγων **ι** καὶ **ου** περίπου. Ὁ Hesseling ἀγνοῶν, φαίνεται, τὴν τουρκικὴν δὲν κατενόησε δυστυχῶς τὴν ἀλήθη φύσιν τοῦ νόμου τούτου, διὸ καὶ ἠπατήθη ζητήσας νὰ ἑρμηνεύσῃ τῇ βοηθείᾳ τούτου τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως Istampol. Εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς νόμος τῆς ἁρμονίας δὲν ἔχει κάμμίαν σχέσιν πρὸς τὸ ἡμέτερον ζήτημα· διότι κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ὤφειλε νὰ ἀφομοιωθῇ κατὰ τὴν προφορὰν ἡ συλλαβὴ bol πρὸς τὴν stin οὐχὶ δὲ ἡ stin πρὸς τὴν bol, ἔπειτα κατὰ τὸν νόμον τῆς ἁρμονίας οὐδέποτε φωνῆέν τι ὑφίσταται βιαιοτέραν ἀλλοίωσιν, ὡς τοῦ **στὶν** εἰς **στάν**, ἀλλ' ἁπλῶς ἐκφωνεῖται ἀνοικτότερον ἢ κλειστότερον (παράβ. τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα). Ἡ ἑρμηνεία λοιπὸν τοῦ Hesseling φαίνεται ἀστήρικτος, ὅτι δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει ἀποδεικνύει καὶ τὸ ἑξῆς, ὅτι δηλ. ὁ Hesseling οὐδὲ ἓν ἄλλο παράδειγμα ἠδυνήθη νὰ προσενέγκῃ πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης αὐτοῦ, τὸ δὲ προσαχθὲν efendi ἐκ τοῦ **ἀφέντης** ἀνάγκη, νομίζω, νὰ ἑρμηνευθῇ οὐχὶ διὰ τῆς ἁρμονίας, διότι καὶ ἐνταῦθα περὶ ἁρμονίας δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος, ἀλλὰ κατ' ἀφομοίωσιν· τὸ **α** τῆς πρώτης συλλαβῆς ἀφωμοιώθη πρὸ τὸ τῆς δευτέρας **ε**.

Ἐπίσης πλημμελὴς φαίνεται καὶ ἡ διὰ παραβολῆς πρὸς τὸ Sebastopol ἑρμηνεία τῆς ἐκπτώσεως τοῦ τελικοῦ **-ι-**. Ἡ μνεία τοῦ ὀνόματος Sepastopol=Σεβαστούπολις οὐδαμῶς συμβάλλεται, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, εἰς τὴν ὀρθὴν ἑρμηνείαν τῆς ἐκπτώσεως τοῦ τελικοῦ **-ι-** τοῦ Istampoli, ἀλλ' ἁπλούστατα δεικνύει ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη λέξις ὁμοία τῇ Istampol χρήζουσα ἑρμηνείας. Ἐν τῇ τουρκικῇ τὸ **-ι-** ἐν τέλει τῶν λέξεων **φωνητικῶς** δὲν ἀποβάλλεται (παράβ. Σαφράπολι-Καστάμπολι-Ἰνέπολι κελτὶ - ἀλτὴ - τερσὶ - μεκτεπὶ κτλ.) κατ' ἀκολουθίαν δὲ ἡ ἔκπτωσις τοῦ **-ι-** ἐν ταῖς λέξεσιν Istampol-Sebastopol ἀντιβαίνουσα ἄντικρυς εἰς τοὺς φωνητικοὺς νόμους τῆς τουρκικῆς δεῖται ἑρμηνείας ἰδιαιτέρας.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσα ἑρμηνεία τοῦ Hesseling δὲν δύναται νὰ τύχῃ ἀποδοχῆς, ὅπως ἐγὼ πείθω ἐμαυτόν, ἀνάγκη νὰ ζητηθῇ ἄλλη ὁδὸς ἄγουσα ἐπὶ τὸ ποθούμενον.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ οὐχὶ πολὺ μακρὰν τοῦ Βυζαντίου ὑπάρχουσι δύο πόλεις ἡ Κασταμονὴ καὶ ἡ Σαφράμπολις, ὧν τὰ ὀνόματα παρὰ τοῖς Τούρκοις προφέρονται Καστάμπολι-Σαφράμπολι (σημειωτέον ὅτι δὲν ἀγνοῶ ὅτι ἡ Κασταμονὴ ἐν τῷ ἐπισήμῳ λόγῳ δὲν λέγεται Καστάμπολι ἀλλὰ Κασταμονή, τοῦτο δ' ὅμως οὐδὲν σημαίνει ἡμῖν ἡ δημώδης μάλιστα ἐκφορὰ τοῦ ὀνόματος διαφέρει).

Εἶναι πρόδηλον ὅτι τὸ **Καστάμπολι** προέκυψεν ἐκ τοῦ Κασταμονὴ οὐχὶ κατὰ νόμους φωνητικούς, ἀλλὰ συνεκδραμὸν τῷ Σαφράμπολι· ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ σχηματισμοῦ ἀκραιφνῶς ἀναλογικοῦ οὐδεὶς δύναται νὰ διαμφισβητήσῃ. Ἆρά γε κατὰ τὸ Σαφράμπολι.-Καστάμπολι δὲν ἠδύναντο νὰ μετασχηματισθῇ καὶ τὸ Istimpoli εἰς Istampoli; ἐμοὶ τοὐλάχιστον τὸ πρᾶγμα φαίνεται πολὺ πιθανόν.

Δὲν τολμῶ μὲν νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι διὰ τῆς εἰκασίας ταύτης ἔλυσα ὁριστικῶς τὸ γλωσσικὸν τοῦτο πρόβλημα, νομίζω δ' ὅμως ὅτι ἡ ἐμὴ ἑρμηνεία θὰ ἐμβάλῃ εἰς σκέψεις καὶ δυσταγμοὺς τοὺς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Hesseling ὡς ὀρθὴν καὶ ἀναντίρρητον παραδεχομένους· (παράβ. Καρόλου Κουμβάχερ Σωτηριάδου ἱστορίαν τῆς Βυζαντηνῆς λογοτεχνίας τόμ. Β΄.).

Ὅτι δὲ ὀνόματα πόλεων οὐ μακρὰν ἀλλήλων κειμένων καὶ δὴ συχνὴν ἐπικοινωνίαν ἐχουσῶν ὑπόκεινται εἰς ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν, πρόχειρον τούτου παράδειγμα ἐκ μὲν τῆς ἑλληνικῆς ἀναγράφω τὰ Σαμψοῦς, Ριζοῦς, κανονισθέντα κατὰ τὸ Τραπεζοῦς, Κερασοῦς. ἐκ δὲ τῆς τουρκικῆς τὸ ὄνομα Τραπζὸν κατὰ τὸ Σαμψόν.

Ἐρχόμεθα νῦν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐκπτώσεως τοῦ τελικοῦ **-ι-** τοῦ Istamboli. Ἀφ' οὗ τὸ Istimboli μετεπλάσθη εἰς Istambeli, εὐκόλως παρετυμολογικῶς ὁ νέος τύπος μετεβλήθη εἰς Islambol. ὅτε μάλιστα τὸ Βυζάντιον κατέστη ἕδρα τοῦ Χαλιφάτου καὶ κέντρον τοῦ Ἰσλαμικοῦ κόσμου. Τὸν τύπον Islambol εἶδον ἐγὼ ἐπὶ παλαιῶν νομισμάτων τουρκικῶν κεχαραγμένον μνημονεύει δ' αὐτοῦ καὶ ὁ Herbelot.

Τὸ Islambol τοῦτο θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ ἑρμηνεύσωμεν τὴν ἔκπτωσιν τοῦ τελικοῦ -ι- τοῦ Istamboli. Εἶναι γνωστὸς τοῖς γλωσσικοῖς ὁ νόμος τοῦ συμφυρμοῦ. Κατὰ τοῦτον λοιπὸν ἐκ τῶν τύπων Istamboli + Islampol συμφυρθέντων προῆλθεν ὁ γνωστὸς τύπος Istampol. Τὸ πρόθεμα -ι- οὐδεμίαν δυσκολίαν παρέχει εἰς τοὺς γνωρίζοντας τά: Ἰσμίρ-Σμύρνη, Ἰσκελέ-Σκάλα, ἰσκεμνί-σκαμνὶ κτλ.

Ἰσραὴλ Σ. Βασιλειάδης.

ΠΩΣ ΗΤΟ ΩΧΥΡΩΜΕΝΗ
Η ΘΕΟΔΟΣΙΟΥΠΟΛΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ

(Ἐπὶ τῇ ἀφορμῇ τῶν πολεμικῶν γεγονότων, ὅτε γίνεται λόγος πολὺς περὶ ὀχυρωμάτων καὶ φρουρίων, οὐκ ἄσκοπον θεωρῶ νὰ γράψω ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ὀχυρώσεως τῆς Θεοδοσιουπόλεως. ἧς τὰ ὀχυρώματα καὶ τότε ἐθεωροῦντο σπουδαῖα καὶ ἀνήκοντα εἰς τὴν πρώτην τάξιν τοῦ εἴδους τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων.

Ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀρμενίᾳ ὁ Λατῖνος ἱστορικὸς Πλίνιος, ἀναφέρει ἐπαρχίαν μὲ ὄνομα **Καρηνῖτις**, ἔνθα ἦν κωμόπολις **Κάρανα**, ἣν οἱ ἐγχώριοι ἐκάλουν **Καρὶν** (Garin) οἱ δὲ Ἀρμένιοι χρονογράφοι ὡς καὶ οἱ Γεωργιανοὶ ὠνόμαζον **Καρνοὺ-καλὰκ** ἢ **Καρνοὺ-Καγάκ.** Παρὰ τῇ κωμοπόλει ταύτῃ ἐπὶ λόφου θεωρουμένου ἀσφαλοῦς Θεοδόσιος ὁ Β.΄ (408—450) αὐτοκράτωρ Βυζαντίου, ἔκτισε νέαν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν μετῴκισεν ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς κωμοπόλεως Καράνων καὶ πρὸς περισσοτέραν ἀσφάλειαν περιετείχισεν αὐτήν. Διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ ὀνόματός του ἐκλήθη Θεοδοσιούπολις.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ πόλις καὶ τὸ φρούριον ἦσαν εὐάλωτα, διὰ τοῦτο ὅτε ὁ Καβάδης ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν τῷ 500 μ.Χ. ἐπέδραμεν κατὰ τῶν κτήσεων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, «**ἡνίκα δὴ Ἀμίδης εὐθὺς ἵετο, παριὼν εἵλετο αὐτὴν**» λέγει Προκόπιος ὁ Καισαρεὺς (ἐν τῷ περὶ κτισμάτων βιβλ. Γ. Κεφ 5ον.)

Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως Ἀναστάσιος Α! Δίκορος (491—518) ἀνέκτησε κατόπιν ταύτην «**Καὶ τὸν λόφον ἐντὸς τοῦ περιβόλου πεποίηκε, ἐφ' οὗ δὴ φρούριον τὸ Θεοδοσίου εἱστήκει**». Τὸ ὕψος τοῦ τείχους ὅπερ ἀνήγειρε ὁ Θεοδόσιος ἦτο 30 ποδῶν χωρὶς νὰ ἔχῃ πέριξ τάφρον καὶ οὔτε προτειχίσματα, ἐκτὸς δὲ τούτου εὑρίσκετο πλησίον τῆς πόλεως **χῶρος τις ἐπεμβαίνων τῇ πόλει** καὶ εὑρισκόμενος ὑπερθεν τοῦ περιβόλου. διὰ τοῦτο ἡ πόλις καὶ τὸ φρούριον ἦσαν εὐάλωτα καὶ ἐπίμαχα, πρὸ πάντων διὰ τοὺς Πέρσας, οἱ ὁποῖοι καλῶς ἐγνώριζον νὰ ἐφορμῶσι κατὰ ὠχυρωμένας πόλεις καὶ τείχη, ὅπως ἐκυρίευσαν τότε τὴν ἰσχυρὰν τῆς Μεσοποταμίας Δάραν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς γνωρίζων τὴν κατάστασιν τοῦ φρουρίου τῆς Θεοδοσίου πόλεως ἐσκέφθη νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἀκαταμάχητον καὶ ἰσχυρὰν ἔκαμε δὲ τὰ ἑξῆς.

Πρῶτα μὲν τάφρον ὡς βαθυτάτην ἐν κύκλῳ ὀρύξας, χαράδραις αὐτὴν ὀρέων ἀποτόμων ἐμφερεστάτην εἰργάσατο· ἔπειτα δὲ χῶρον τὸν ὑπερφυκότα κατατεμών, ἔς τε ἀνεκβάτους κρημνοὺς καὶ σήραγγας ἀδιεξόδους μετεστήσατο τὴν αὐτοῦ φύσιν· ὅπως καὶ τὸ τεῖχος ὑψηλόν τε εἴη διαφερόντως καὶ ὅλως ἀνανταγώνιστον, εἴ τις προσίει, προσεπατεχνήσατο πάντα ὅσα ἐν πόλει Δάρας εἰργάσατο· τὰς γὰρ ἐπάλξεις ἀποσφίγξας ἐν στενῷ μάλιστα ὅσον ἔνθεν δὲ βάλλειν, τοὺς τειχομαχοῦντας δυνατὰ εἶναι, ἔμβολον τε αὐταῖς λίθων ἐπιβολαῖς ἐν περιδρόμῳ περιελίξας, ἐντέθηκεν ἐγκαίρως ἐπάλξεις ἑτέρας. Προτειχίσματί τε αὐτὸ περιβαλὼν κύκλῳ ἐμφερέστατον τῷ ἐν πόλει Δάρας περιβόλῳ πεποίηται πύργων ἕκαστον φρούριον ὀχυρὸν τεκτηνάμενος οὗ δὴ τὰς δυνάμεις ἁπάσας καὶ τὸν ἐν Ἀρμενίαις στρατηγὸν ἱδρύσασθαι καταστησάμενος κρείσσους τοὺς Ἀρμενίους διεπράξατο τὸ λοιπὸν εἶναι ἢ δεδιέναι τὴν Περσῶν ἔφοδον». (Προκόπιος Καισαρεύς, ἔνθα ἀνωτέρω.

Παρέθεσα ἐξ ὁλοκλήρου τὸ χωρίον τοῦ Προκοπίου χωρὶς νὰ παραφράσω, διὰ νὰ μὴ ἀλλάξω τὴν ἔννοιαν τοῦ συγγραφέως· ἐπειδὴ δὲ οὗτος δὶς ἐν τῷ κειμένῳ τούτῳ ἀναφέρει καὶ τὴν ὀχύρωσιν τῆς Δάρας παραθέτω καὶ ὅσα γράφει δι' αὐτήν.

Πρῶτα μὲν οὖν τὸ τεῖχος ἀπρόσοδον τε καὶ ἄμαχον ὅλως τοῖς πολεμίοις ἐσκευάσατο εἶναι· τὰς μὲν γὰρ ἐπάλξεις πρότερον οὔσας λίθων ἐνθήκῃ συναγαγὼν ἀπόσφιγξεν ἐν στενῷ μάλιστα. ἴχνη αὐταῖς μόνη εἰς θυρίδων ἀπολιπὼν σχῆμα· τοσοῦτον δὲ αὐτῶν συγκεχωρηκὼς ἀνεῳγέναι ὅσον δὴ καὶ χεῖρα διεῖναι καὶ τῶν τοξευμάτων ἐξόδους ἐπὶ τὰς ἐνοχλοῦντας ἔνθεν δὲ λελεῖφθαι· ὕπερθεν δὲ αὐτῶν ὕψος τῷ περιβόλῳ ἐπετεχνήσατο εἰς τριάκοντα μάλιστα πόδας, οὐχ ὅλον ἐνθέμενος τὸ πάχος τῷ τείχει· ὡς μὴ τῶν θεμελίων τῇ τῶν ἐγκειμένων περιουσίᾳ βαρυνομένων ἀνήκεστόν τι τῷ ἔργῳ ξυμβαίη· ἀλλὰ τὸν ἐκείνῃ ἀέρα λίθων περιβολῇ περιελίξας, στοάν τε ἐν κύκλῳ τοῦ περιβόλου περίδρομον ἐργασάμενος. ὕπερ τε τὴν στοὰν τὰς ἐπάλξεις ἐπιβαλών· ὥστε διώροφον μὲν πανταχόσε τὸ τεῖχος εἶναι κατά τε τὰς πύργους καὶ τρεῖς γενονέναι χώρας των τε ἀμυνομένων τοῦ περιβόλου καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν ἀποκρουομένων ἐφόδους· κατὰ μόνους γὰρ πιτοὺς πύργους σφαιρικὸν σχῆμα ἐνθέμενος αὖθις ἐνταῦθα ἐντέθηκεν ἐπάλξεις ἑτέρας τριώροφον ταύτῃ τὸ τεῖχος ἀπεργασάμενος».

Ἡ τοῦ Προκοπίου περιγραφὴ εἶναι στρυφνὴ καὶ ἡ γλῶσσα του ὡς δύσκολος φαίνεται ἀκατάληπτος· ἀλλὰ ἡ μετὰ προσοχῆς καὶ ἐξηγήσεως μελέτη μᾶς πείθει ὅτι

τὰ ὀχυρωματικὰ ταῦτα ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ γνωρίζοντος νὰ ἐκλέγῃ ὄχι μόνον ὑπουργοὺς καὶ νομοδιδασκάλους, ἀλλὰ καὶ ἀρχιτέκτονας καὶ ὀχυρωματοποιούς, ἦσαν τελειότατα κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς τότε ἐποχῆς ὅτε δὲν ὑπῆρχον τὰ τηλεβόλα τοῦ παρόντος πανευρωπαϊκοῦ πολέμου.

Πρὸς προφύλαξιν δὲ τῆς περὶ τὴν πόλιν ὑπαίθρου χώρας ὁ Ἰουστιανὸς ἔκτισε καὶ ἄλλα φρούρια εἰς μικρὰς ἀπὸ τὴν πόλιν ἀποστάσεις· οὕτω ἀναφέρεται τὸ φρούριον Βώλον, **ἄγχιστα πη ὂν τῆς Θεοδοσιουπόλεως ὁρίων** (περσικοὶ πόλεμοι Βιβλ. Α΄. κεφ. 15,) τὸ φρούριον **Κιθαρίζον** ἀπέχον 4 ἡμέρας **πεζῷ ἀνδρὶ** (βιβλ. Β΄. κεφ. 24).

Καὶ ὅμως ἡ τόσον ἰσχυρὰ Θεοδοσιούπολις πολλάκις ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν (1.) ὠχυροποιήθη καὶ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων μέχρι τοῦ 1071 ὅτε περιῆλθε εἰς τοὺς Σελτζουκίδας καὶ ἀπὸ τότε ἀπωλέσθη παντελῶς διὰ τοὺς Ἕλληνας.

Τὸ τελευταῖον γεγονὸς ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ Διογένους (1068-1071) οἱ Σελτζουκίδαι Τοῦρκοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀλπ Ἀρσλὰν εἶχον ἐπιδράμει εἰς τὰς Ἀνατολικὰς χώρας τοῦ κράτους.

Ἐν τῇ χρονογραφίᾳ τοῦ Καίσαρος Νικηφόρου Βρυεννίου (Βιβλ. Α΄. παραγ. 13) ἀναγινώσκω ὅτι ὅτι ὁ βασιλεὺς Ρωμανὸς ἄγων ἱκανὸν στρατὸν ἔφθασεν εἰς τὴν Θεοδοσιούπολιν καὶ ἀνέπαυσε ἐκεῖ τὸν στρατόν του. Ἐν τῷ πολεμικῷ συμβουλίῳ ὅπερ συνεκλήθη ἐνταῦθα ὁ βασιλεὺς ἦτο τῆς γνώμης νὰ κινήσῃ ἀμέσως ὁ στρατὸς νὰ προχωρήσῃ καὶ νὰ προσβάλῃ τὸν Ἀλπ Ἀρσλάν, πρὶν ἢ οὗτος εἰσέλθῃ εἰς τὰ ὅρια τῆς αὐτοκρατορίας· οἱ στρατηγοὶ ὅμως Ἰωσὴφ ὁ Τραχανιώτης καὶ Νικηφόρος Βρυέννιος καὶ τινες ἄλλοι εἶχον ἀλλοίαν γνώμην καὶ «**ἐξελιπάρουν τὸν βασιλέα εἰ οἷον τε εἴη προσμένειν καὶ τοὺς πολεμίους ἕλκειν πρὸς ἑαυτὸν τὰς πέριξ πόλεις κατοχυρώσαντα καὶ τὰς πεδιάδας ἐμπρήσαντα ὥστε σπανίζειν τοῖς πολεμίοις τὰ ἐπιτήδεια** (2). **εἰ καὶ μὴ τοῦτο, κἂν γοῦν στρατοπεδεύσαντα ἐν Θεοδοσιουπόλει προσμένειν τοὺς πολεμίους, ὥστε ἀπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων τὸν Σουλτᾶνον ἀναγκασθῆναι τοῖς Ρωμαίοις συμπλέκεσθαι ἔνθα Ρωμαίους ξυμβαλεῖν πρὸς πόλεμον συμφέρον ἐστίν· ἐπεὶ γὰρ ἡ πόλις ἐρυμνὴ καὶ τετείχισται ἐπιτηδείως**».

Τὴν πρότασιν τῶν στρατηγῶν δὲν ἐδέχθησαν ὁ βασιλεὺς καὶ τινες ἄλλοι στρατηγοὶ καὶ οὕτω ἀποφάσει τῆς πλειονοψηφίας, ὁ Βυζαντινὸς στρατὸς ἐχώρησε πρὸς τὰ ἐμπρός, κατ' ἀρχὰς ἐνίκησε τοὺς Σελτζουκίδας τέλος ὅμως ἡττήθη καὶ αὐτὸς ὁ Ρωμανὸς Δ.΄ ᾐχμαλωτίσθη, ἐν Μανζικέρτ. Διαλυθέντος δὲ τοῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ, οἱ Σελτζουκίδαι Τοῦρκοι ἐπροχώρησαν κατὰ τῆς Θεοδοσιουπόλεως ἧς ἡ ὀλιγάνθρωπος φρουρά, μὴ δυνηθεῖσα νὰ ἀντισταθῇ εἰς τοὺς πολυαρίθμους ἐπιδρομεῖς παρεδόθη καὶ οὕτω παραδοθεῖσα ἡ πόλις εἰς τὸν ἐχθρὸν ἀπωλέσθη διὰ παντὸς διὰ τοὺς Βυζαντινούς.

§

Ἐπὶ τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐπίκαιρον θεωρῶ νὰ παραπαραθέσω χρονολογικὴν σειρὰν τῶν σπουδαιοτέρων γεγονότων τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως ταύτης.

Μ. Χ.

441. Θεοδόσιος ὁ Β.΄ κτίζει τὴν πόλιν.
500. Καβάδης ὁ βασιλεὺς Περσῶν κυριεύει αὐτήν.
504. Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος ἀνακτᾷ ταύτην.
540. Ἰουστιανὸς ὁ Α.΄ ὀχυρώνει τὴν πόλιν καὶ κτίζει ἐν αὐτῇ Ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοδοσίου.
604. Χοσρόης ὁ βασιλεὺς Περσίας κυριεύει αὐτήν.
625. Ἡράκλειος ὁ Α.΄ ἀνακτᾷ ταύτην καὶ ἐνταῦθα συγκαλεῖ σύνοδον Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων ἐπισκόπων πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν.
647. Οἱ Ἄραβες κυριεύουσιν αὐτήν.
746. Κωνσταντῖνος Ε.΄ ὁ Κοπρώνυμος ἀνακτᾷ αὐτήν.
860. Οἱ Ἄραβες καὶ πάλιν κυριεύουν αὐτήν.
940. Ρωμανὸς ὁ Λεκαπηνὸς διὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου Κουρκούα κυριεύει αὐτήν.
1001. Βασίλειος Β.΄ ὁ Βουλγαροκτόνος ἐπιστρέφων ἐκ Γεωργίας διέρχεται δι' αὐτῆς.
1021. Ὁ αὐτὸς ἐκστρατεύων κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γεωργίας Γεωργίου Γ.΄ ἀφικνεῖται καὶ πάλιν εἰς αὐτὴν καὶ διαμένει ἱκανὰς ἡμέρας.
1071. Περιέρχεται εἰς τοὺς Σελτζουκίδας.
1195. Θάμαρ ἡ βασίλισσα τῆς Γεωργίας κυριεύει ταύτην ἀπὸ τοὺς Σελτζουκίδας.
1213. Ὁ Τογρούλ πὶν Κηλήτζ Ἀρσλὰν θεῖος τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Ἰκονίου Ἀζεττὶν Κηλήτζ Ἀρ-Ἀρσλάν, ἐσχημάτισεν ἐνταῦθα ἡγεμονίαν ἀνεξάρτητον.
1247. Οἱ Μογγόλοι κυριεύουσιν αὐτήν.
1400. Ὁ Τιμουρλεγκ καταλαμβάνει αὐτήν.
1402. Οἱ Τουρκομᾶνοι κυριεύουσιν αὐτὴν μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Τιμοὺρ καὶ ἐκράτησαν αὐτὴν μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσεως.
1522. Σουλεϊμὰν ὁ Α.΄ Σουλτᾶνος τῶν Ὀθωμανῶν κυριεύσας ταύτην ἑνώνει εἰς τὰς κτήσεις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

(1). Σελίδας τινὰς ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Θεοδοσιουπόλεως, ἀναφερομένας εἰς τὰ ἔτη 911.-94, κατεχώρησα ἐν τῷ **Ἀργοναύτῃ** ἀριθ. 158, Φεβρ. 15 τοῦ ἔτ. 1916. Πρόκειται διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Θεοδοσιουπόλεως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ περὶ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων τῶν Γεωργιανῶν μετὰ τῶν ἡμετέρων,

(2). Ἡ πρότασις τῶν στρατηγῶν τούτων μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ὑποχώρησιν τῶν Ρώσσων ἀπέναντι τῶν Γάλλων τῷ 1814. Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνονται καὶ σήμερον ἐν τῷ παρόντι πολέμῳ, ὥστε ἡ τακτικὴ τῶν Βυζαντινῶν στρατηγῶν ἀπὸ τότε γενομένη παραδεκτή, ἐφαρμόζεται καὶ μετὰ τοσαῦτα ἔτη εἰς τοὺς νῦν πολέμους, ὅτε ἡ τέχνη τοῦ πολέμου καθὼς καὶ τὰ μέσα εἶναι πολὺ ἀνώτερα τῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

1829. Ὁ Ρῶσσος στρατηγὸς Πάσκεβιτζ κυριεύει αὐτὴν ἀλλὰ δυνάμει τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀποδίδεται εἰς τὴν Τουρκίαν.

1855. Ὁ Ρωσσικὸς στρατὸς πολιορκεῖ αὐτὴν ἀνεπιτυχῶς.

1877. Δευτέραν φορὰν ὁ Ρωσσικὸς στρατὸς κυριεύει αὐτὴν ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀποδίδεται τῇ Τουρκίᾳ.

1916. Φεβρουαρίου 3. Τρίτην φορὰν ὁ Ρωσσικὸς στρατὸς κυριεύει αὐτήν.

Ι. Η. Κάλφογλους.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ Γ.´ ΤΟΥ Μ. ΚΟΜΝΗΝΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 205).

Ἐν ἀρχῇ τῆς πραγματείας ἡμῶν ταύτης εἴπομεν ὅτι ἐν τῷ ἐν λόγῳ μνημείῳ ὑπάχει καὶ κενοτάφιον ὀθωμαννκόν. Τὸ κενοτάφιον τοῦτο εἶναι ἐσκεπασμένοι διὰ χρυσοκεντήτου ὑφάσματος καὶ ἄνωθι κρέμαται πολυέλαιος, οὗ τὸ ἔλαιον τῶν κανδηλῶν προσφέρεται ὑπὸ φιλοθρήσκων, φέρει δὲ καὶ τὴν ἑξῆς ἐν εἴδει χρησμοῦ, τουρκιστὶ ἐπιγραφὴν ἐπὶ χάρτου, δι' ἧς δῆλον γίνεται περὶ τοῦ ἐκεῖ κατὰ τοὺς ὀθωμανοὺς ἐνταφιασθέντος:

بو الفتح خضرت غازى محمد خانله ايلدى . فتح طرزونه
كاوب سى جهاد بر طوپ انداخت ايدرك فتحنه اولدى بادى
بو خوجهاوغلان سرنى ويردى ايدوب استشهاد ايلدى تاريخ
فتحيه‌سى اهل رغون فهمنه اينه لفظ حروسدن انشاد

Ἀλλ' ἡμεῖς πρὶν προβῶμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης καλὸν θεωροῦμεν ἵνα περιγράψωμεν πρῶτον μὲν ὑπὸ ἔποψιν ῥώμης Ἀλέξιον τὸν Γ´ δεύτερον ἐν περιλήψει τὰ τῆς ἁλώσεως Τραπεζοῦντος καὶ τρίτον δὲ περὶ τοῦ τὰς κλεῖδας παραδώσαντος

α.´ Ἐκ τοῦ ἐπισκόπου Τραπεζοῦντος Ἰωσήφ, συγχρόνου Ἀλεξίου τοῦ Γ.´, τοῦ ἐξιστοροῦντος τὸν ῥηθέντα αὐτοκράτορα μανθάνομεν:[1] «Ὁ. ἐν βασιλεῦσι περιφανέστατός τε καὶ ἀξιάγαστος Ἀλέξιος » ἐκεῖνος ὁ Μέγας Κομνηνὸς ὑπέρτατος καὶ ἐρρωμενέστατος ἰσχυρῶν ἀνθρώπων πάλην διαβεβοημένων, οὓς Ἕλληνες ἔτι διὰ φήμης ἔχουσιν, ἀλλὰ » καὶ ὁ ποιητὴς ἐν ποιήσει γενναίους ὑπεκθειάζεται » Ὅμηρος, ἤτε καθ' ἡμᾶς ἱστορία παραδηλοῖ τοῦτο » Σαμψὼν φημὶ καὶ τοὺς παραπλησίους αὐτῷ τυγχάνοντας· μάρτυρες δὲ τούτου καὶ ἄλλοι μὲν » πλεῖστοι ἔλεγε καὶ αὐτὸς τοῦ τρισαρεστέως ἥρωος » ὡς χρὴ τ' ἀληθῆ λέγειν ἐκείνου τε δοῦλος καὶ παίδευμα, τίμιος οὐκ ἄτιμος (εἰς μαρτυρίαν κατά γε » τῶν νόμων τὴν εἰσήγησιν, οὐδ' ἐνδεὴς καὶ ἐπίψογος, » ὥσπερ οἱ ἀποτρόπαιοι· τὰ δὲ ἐκείνου οὐ πάντα » διέξειμι· πολλὰ γὰρ ἴσασιν, μάλα τὰ κατ' ἐκεῖνον » τὸν ἥρωα κα λαμπρῶς ἐξεθείαζον αὐτῶν εγγὺς » μόνον καὶ τῶν οἰκείων καὶ τῶν ὑποτελῶν, ἀλλὰ » γε δὴ καὶ τῶν πόρρω Πέρσαι καὶ Μῆδοι Αἰγύπτιοί τε καὶ Ἰταλοὶ καὶ Σκυθῶν γε Βαρβάρων » σχεδὸν πᾶν γένος· οὗτοι πάντες φαιδρῶς ἀκούοντες ἐξεπλήττοντό τε καὶ δῶρα πόρρωθεν, οἷα δοῦλοι προσφέροντες τούτῳ....».

β.´ Ἐκ τῶν ἱστορικῶν δῆλον γίνεται ὅτι ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ Δαυὶδ ὁ Κουνηνὸς βλέπων τὰς ἐξελθούσας κατὰ τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ Τραπεζοῦντος πεζικὰς τε καὶ ναυτικὰς δυνάμεις Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ, καὶ φανταζόμενος ὅτι πᾶσα ἀντίστασις ἦτο ματαία, καὶ λυπούμενος τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του, καθ' ὅσον ἤδη ἐπολιορκεῖτο στενῶς πανταχόθεν, ἀπεφάσισε νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν μὲ ὅρους, ἵνα τὴν μὲν πόλιν ἀφήσωσιν ἀνέπαφον καὶ τοὺς δὲ κατοίκους οὐχὶ μόνον νὰ μὴ βλάψωσιν ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ στερήσωσιν αὐτοὺς τῶν ἰδιοκτησιῶν των, διὸ καὶ ὑπ' αὐτοὺς τοὺς ὅρους ἐξ ἑνὸς μὲν εἰσήρχοντο οἱ στρατοὶ τοῦ Κατακτητοῦ εἰς τὴν πόλιν καταλαμβάνοντες τὴν ἀκρόπολιν, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ Δαυὶδ ἐξήρχετο ὁδηγούμενος εἴς τι πλοῖον καὶ οὕτως ἡ πόλις παρεδόθη **ἀμαχητεί.**

γ.´ Λέγεται ὅτι ὁ κατακτητὴς Μωάμεθ ὁ Β´. εἰσελθὼν διὰ ξηρᾶς ἦν κατεσκηνωμένος εἰς δίωρον ὡς ἔγγιστα ἀπόστασιν τῆς πόλεως παρὰ τὸν ποταμὸν ὅτε καὶ προσηνέχθησαν αὐτῷ αἱ κλεῖδες τῆς πόλεως ὑπό τινος νεανίου. Ὁ δὲ ἐμβλέψας εἰς τὸν κομίζοντα αὐτὰς εὐειδῆ ὄντα, καὶ ἐφ' οὐδὲν θέμενος τὴν κατακτηθεῖσαν **ἀμαχητὶ** πόλιν, ἀνεφώνησεν **ὢ τί ὡραῖος νεανίας**, ἐξ οὗ καὶ ὁ τόπος ἐκεῖνος μέχρι σήμερον καλεῖται ***Χὸς-ὀγλὰν*** (ὡραῖος νεανίας. [1]

Οἱ ὀθωμανοὶ εὑρόντες ἕτοιμον μαυσωλεῖον καὶ ἔχοντες ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπ' ὄψει τὸ προσώνυμον τοῦ τὰς κλεῖδας παραδόσαντος καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀνδρείαν καὶ ῥώμην τοῦ ἐκεῖ ἀναπαυομένου Ἀλεξίου Γ´. τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ καλὸν ἐθεώρησαν ἵνα οἰκειοποιηθῶσι τοῦτο πλάσαντες συνάμα καὶ τὸν μῦθον ὅτι ἐκεῖ κεῖται (ἴσως νύκτωρ νὰ ἐνταφίασαν ἐκεῖ καί τινα) ***Χὸς-ὀγλὰν*** τις τοὔνομα, ὅστις ἐλθὼν μετὰ τοῦ κατακτητοῦ καὶ ῥίψας τὴν πρώτην βολὴν τηλεβόλου ἐπέφερε τὴν τῆς πόλεως Τραπεζοῦντος ἅλωσιν, ὡς ἐν τῇ ῥηθείσῃ τουρκικῇ ἐπιταφίῳ ἐπιγραφῇ δείκνυνται, χωρὶς ὅμως νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν οὔτε τὴν ἀμαχητεὶ ἅλωσιν τῆς πόλεως, καὶ οὔτε τὸ, τίς ἦτο ὁ Χὸς-ὀγλάν, ἀφοῦ τοιοῦτον κύριον ὄνομα οὐδαμοῦ ἀπαντᾶται παρ' αὐτοῖς, καὶ οὕτω ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔδωκαν τῷ μυθολογουμένῳ προσώπῳ τὴν τοῦ

---

1). Ἱστορία Τραπεζοῦντος ὑπὸ Σ. Ἰωαννίδου σελ. 95.

1). **Τὰ Ποντικά**, ὑπὸ Π. Τριανταφιλλίδου, σελ. 194

Ἀλεξίου Γ' ἀνδρείαν, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ προσώνυμον ὅπερ προσῆψεν ὁ κατακτητὴς εἰς τὸν τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως παραδόσαντα νεανίαν. Ἐνταῦθα ἐφαρμόζεται κάλλιστα ἡ τουρκικὴ παροιμία. **Ἀράπτσα μπιλούρμησιν; ούγγδοὺρ οἰγγδοὺρ σοϊλέ**, ὡς δὲ ἡ ἐπιτόπιος ἑλληνικὴ **ἄμον ντὸ θέλ' ούγιτουρεύ καὶ λέγ'**,

Τοιαύτας οἰκειοποιήσεις καὶ μυθολογικὰς παραδόσεις, ὑπαγορευομένας ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων των οἱ ὀθωμανοί, κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτοῖς, παραδέχονται πάντοτε ἀσυζητητεί, μάλιστα δὲ οὐκ ὀλίγας τοιαύτας ἔχομεν, διὸ καὶ καλὸν θεωρῶ ἵνα ἀναφέρω τινὰς πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν λεγομένων μου.

α'. Τὸ ἄνωθι τοῦ Βρύαντος (Μάλτεπε) καὶ πρὸς δυσμὰς τοῦ Κεμὲρ-ἀγιάσμασι (θόλος ἁγιάσματος), ἔνθα ἐρείπια βυζαντικῆς μονῆς, τεχνητὸν σπήλαιον, καλεῖται παρὰ τοῖς πέριξ ὀθωμανοῖς **Σοφτὰ-γιαταγὴ** (ἱεροσπουδαστοῦ ὀθωμανοῦ κλίνη), ἐν ᾧ εἰσερχόμενός τις βλέπει πρὸ τῆς θύρας, δεξιὰ ἐπὶ τοῦ βράχου λελαξευμένους σταυροὺς μὲ μίαν καὶ μὲ δύο κεραίας· ὥστε ἐὰν πρέπει τις νὰ παραδεχθῆ ὅτι ἀληθῶς ἐστι Σοφτὰ-γιαταγή, τότε πρέπει καὶ νὰ παραδεχθῆ πῶς καὶ οἱ ὀθωμανοὶ ἱεροσπουδασταὶ λατρεύουσι τὸν σταυρόν, ἐνῶ τοῦτο ἀδύνατον, μάλιστα δὲ ἐκτὸς τῶν ῥηθέντων σταυρῶν ὑπάρχει ἐν τῷ σπηλαίῳ καὶ λελαξευμένη φάτνη, χρησιμεύουσα ὡς τάφος, καὶ φέρουσα ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τῆς κεφαλῆς ἐν μεγάλῳ σχήματι ἀνάγλυφον Σταυρόν· [1]

β'. Τὸν πρὸ τοῦ σταθμοῦ Χαρταλιμῆς, τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀνατολῆς, μικρὸν ἀρχαῖον τύμβον οἰκειοποιηθέντες λέγουσιν ὅτι ἐκεῖ κεῖται **ἐβλιὰς** (ὅσιός) τις, διὸ καὶ πότε κανδῆλα καὶ πότε κηρία ἀνάπτονται ὑπὸ τῶν φιλοθρήσκων πρὸς θεραπείαν καὶ σωτηρίαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν.

γ. Τὸ περὶ Δὶλ- ἰσκελεσὶ (Γλώσσης ἀποβάθρα) ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νικομηδίας μυθολογούμενον δὲν εἶναι καὶ τοῦτο παρὰ μία πλαστὴ μυθολογικὴ παράδοσις ἀνταποκρινομένη πρὸς τὸ θαῦμα τὸ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νικομηδείας Ἁγίου ~~Γεωργίου~~ Γρηγορίου

Οἱ Ὀθωμανοὶ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ θαῦμα τοῦ ῥηθέντος ἁγίου ἔπλασαν τὸν ἑξῆς μῦθον, ὅτι ἐπὶ Σουτὰν Ὀρχὰν ἀγαθός τις δερβίσης θέλων νὰ διαπερασθῆ διὰ λέμβου εἰς τὴν ἀντίπεραν ἀκτήν, τῶν δὲ λεμβούχων κωφευόντων εἰς τὰς παρακλήσεις του, ὁ ἀγαθός μας δερβίσης, ὡς ἄλλος Δευκαλίων ὁ ῥίψας ὄπισθέν του ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν λίθους μεταβληθέντας εἰς ἀνθρώπους, πληροῖ τὸ κράσπεδον τοῦ ἱματίου του ἄμμον καὶ ῥίπτει πρὸς τὴν θάλασσαν, ἥτις καὶ παραχρῆμα μετεβάλλετο εἰς ξηράν, ἐφ' ἧς καὶ ἐβάδιζεν. Οἱ λεμβοῦχοι ἔντρομοι ἐκ τοῦ θαύματος καὶ φοβηθέντες μήπως ὁ δερβίσης προεκτείνει τὴν σχηματιζομένην γλῶσσαν μέχρι τῆς ἀντίπεραν ἀκτῆς, καὶ στερηθῶσιν οὕτω τοῦ ἐπιουσίου των ἄρτου παρεκάλεσαν αὐτὸν καὶ τὸν διεπέρασαν, ἀλλ' εἶχεν ἤδη βαδίσει περὶ τὰ 2 000 βήματα, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ σημερινὸν μῆκος τῆς γλώσσης.

Ὁ μυθολογούμενος οὗτος ἀγαθὸς δερβίσης ἐκαλεῖτο ὡς λέγουσι, **δὶλ-μπαπᾶ** (γλώσσης πατήρ) [2] καὶ πρὸς ἐπικύρωσιν δὲ τῶν ῥηθέντων δεικνύουσι καὶ ἕνα ἐκ τοῦ ἄνωθι τοῦ σιδηροδρομικοῦ ἐκεῖ σταθμοῦ τάφων.

Ὁ μῦθος οὗτος εἶναι σχεδὸν ὁμοιόμορφος τοῦ ἐν τῷ μνημείῳ Ἀλεξίου τοῦ Γ' κειμένου ὀθωμανοῦ. Ἐκεῖ ἔχομεν μὲ τὸ ἐπισυναφθὲν προσώνυμον τῷ παραδόσαντι τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως **χος-όγλάν**, ἐνταῦθα μὲ τὸ σχῆμα τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ σχηματίζοντος εἶδος γλώσσης ἔχομεν **Δὶλ-μπαμπᾶ**, ἐνῶ οὐδαμοῦ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ἀπαντᾶται καὶ κύριον ὄνομα **δὶλ** ἁπλῶς, ἐκεῖ ἔχομεν τὸν διὰ μιᾶς βολῆς τηλεβόλου ἐπιτυχόντα τὴν ἅλωσιν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἐνταῦθα τὸν διὰ τῆς ῥίψεως ἄμμου πρὸς τὴν θάλασσαν σχηματίσαντα ξηράν, ἐνῶ ἡ ξηρὰ αὕτη ἡ σχηματίζουσα ἀμμῶδες ἀκρωτήριον ὑφίσταται ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων, διὸ καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ὡς ἐκ τοῦ σχήματος ἐκάλεσαν **Γλῶσσα**, ὄνομα ὅπερ εἶναι ἐν χρήσει καὶ μέχρι σήμερον ὑπὸ τῶν πέριξ ὁμοεθνῶν κατοίκων.

Ἐν Τραπεζοῦντι τῇ 8 Σεπτεμβρίου, 1916.

Ἰωάννης Π. Μηλιόπουλος

---

1) Περὶ τοῦ σπηλαίου τούτου ἰδὲ ἐν ἐκτάσει τὴν ἐν τῇ **Πεντηκονταετηρίδι** τοῦ Ἑλλην. Φιλ. Συλλόγου ἰδιαιτέραν ἡμῶν πραγματείαν, σελ. 195.

2) Ὁ τίτλος μπαπᾶ= πατήρ, ἀπονέμεται καὶ εἰς τοὺς δερβίσας, ὡς καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς χριστιανοὺς ὁ τίλος **πατὴρ· πάτερ** ἀπονέμεται καὶ εἰς τοὺς κληρικούς.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΝ

ΚΡΥΦΟΣ ΚΑΗΜΟΣ

Η μάννα μου ἦταν καλὴ καὶ ἀγαθὴ ὅπως ὅλες οἱ γυναῖκες τοῦ καιροῦ της. Γλυκειὰ ἡμέρα ὡς τότε δὲν εἶδε μὲ τὸν πατέρα μου γιατὶ — λέ κ' ἔφταιγε ἡ δόλια — ἔκανε ὅλο κορίτσια. Ξέρεις τί θὰ εἰπῇ φτωχὸς καὶ κορίτσια! Ἔξω ἀπ' αὐτὸ ἀκόμα ὥριζαν Τοῦρκοι στὸ Μωριὰ καὶ ἦταν καλλίτερο νὰ μὴν ἀπόχταε κανεὶς παιδὶ παρὰ ν' ἀποχτήσῃ θηλυκό. Κάθε νοικοκύρης ποῦ ἔβλεπε νὰ πηγαίνῃ στὸ σπίτι του μπροστὰ ἐθλιβόταν περισσότερο ἀπὸ κεῖνον ποῦ δὲν εἶχε τίποτα. Γιὰ τοῦτο κι' ὁ πατέρας μου δὲν ἔπαυε κάθε τόσο νὰ τῆς χτυπάῃ κάπως στα χωρατὰ μὰ πάντα πικραμένα :

— Μωρὴ γυναῖκα δὲν κάνεις καὶ σὺ ἕνα σερνικό!

Μιὰ βραδιὰ ὅμως ἐμπῆκε στὸ σπίτι ὁλόχαρος.

— Τέλειωσε καλομοίρα· είπε μόλις επάτησε στην πόρτα. ό,τι παιδί κάνεις — ήταν ετοιμόγενη ή μάνα μου — θέλω νά είναι σερνικό.

Έσκυψε και την φίλησε. Σε λίγο γεννήθηκα εγώ.

Όταν επήγαν να του πάρουν τα συγχαρίκια εστέναξε βαθειά, — Ό γέρο Βαρσάμης, εσκέφτηκε, οχτώ τουφέκια. ό Βασίλης πέντε, ό κουμπάρος μ' ό Ανέστης τέσσερα και τί; ένα κ' ένα! Εμείς θέλουμε ανθρώπους για σπαθί κ' ή γυναίκα μου γεννάει για τη ρόκα!... Και μέ το γρόθο του έδωκε μιά και έσπασε τό φύλλο της πόρτας.

— Μα δεν πειράζει· είπε σε λίγο κουνώντας το κεφάλι· εγώ θάν το κάμω σερνικό·.θά γένη καλήτερο από σερνικό.

Το είπε και έγινε. Μόλις μεγάλωσα λίγο μού φόρεσε αντρίκια και μ' έλεγε Χρύσαντο από Χρυσή πού ήταν τ' όνομα τού νουνού μου. Στη μάνα μου σ' όλους έτσι έλεγε να με φωνάζουν. Από μικρή μ' έμαθε στάρματα. Ημέρα-νύχτα με δασκάλευε πώς να παίζω το σπαθί, να λυγίζω το κορμί, να ρίχνω στο σημάδι. Την καθημερνή μ' έπαιρνε στο χωράφι· τη γιορτή στο κυνήγι να κυνηγούμε τούς λύκους και τα αγριογούρουνα στη Δροσελή.

— Θέλω νά περνάς το βόλι απ' το δαχτυλίδι μού έλεγε.

Πέρασαν έτσι κάμποσα χρόνια. Οί ραγιάδες άρχισαν κάπως ν' ανακατώνονται. Στις εκκλησιές διαβάζανε κάτι παράξενα τροπάρια για τους Αγαρινούς. Οί χαλκιάδες και τουφεξήδες νύχνα δούλευαν τα σύνεργα τού πολέμου· τά παλληκάρια γυμνάζοντο στ' άρματα, έχυναν βόλια, τραγουδούσαν τα κλεφτικα. Ά! πώς έγινε κ' εκείνο το αγουροξύπνημα! Την παραμονή τού Βαγγελισμού — Πέφτη θυμούμαι ήταν — βλέπουμε κατά το κοντόβραδο το Σισίνη από τη Γαστούνη, το Σταματόπουλο από τα Λεχαινά και τον καπετάν Αντωνάκη από τη Μανωλάδα με καμιά τρακοσαριά παλληκάρια. Ό πατέρας μου είχε ρεματισμούς και δεν ήμπορούσε να σηκωθή από το κρεβάτι. Με φώναξε να πάω κοντά, μού έζωσε το σπαθί, μού έδωκε το καρυοφύλλι στο χέρι και.

— Σύρε με την ευχή μου· λέει. Ξέρεις, δεν είσαι γυναίκα, είσαι άντρας· πρέπει να είσαι άντρας! Πέφτε στη φωτιά με τα μούτρα· σκότωνε όσους άπιστους μπορείς. Ό παπά Δημήτρης λέει όσο περισσότερους σκοτώνεις τόσα κρίματα συχωριώνται.

Ή μάννα μου και τα κορίτσια έστεκαν παράμερα και κρυφόκλαιαν. Εγώ ήθελα να κρατηθώ, μα τα έρμα μάτια μου ψυχάλιζαν. Ή ώρα τού μισεμού ανάστησε έξαφνα στην καρδιά μου κάποια αισθήματα πού ποτέ δεν τα είχα πρίν. Το σπίτι με τράβαε· έβλεπα τα στρωσίδια τού κρεβατιού, τον αργαλειό, την ανέμη, τ' άλλα του σωθέματα και πίστευα πώς ήταν δικά μου εργόχειρα. Έβλεπα τις γυναίκες και κάποια μέσα μου ορμή παντοδύναμη μ' έσπρωχνε να τρέξω, να τυλιχθώ στα φουστάνια τους, ασπίδα να τα βάλω στη μανία του πατέρα μου. Ά! το σπιτικό πουλί κι άν έφερεν ή μοίρα να κρεμάση αϊτού φτερά, πάντα τρομάζει να πετάη στα κορφοβούνια. Κρύος ίδρωτας μέ τσάκισε και το κορμί έτρεμε κάτω από τ' άρματά μου. Σα να το μάντεψε ό γέροντας επήδησεν από τέστρωμα λησμονώντας τούς πόνους του μ' έσπρωξε βιαστικά στην πόρτα και με φίλησε.

—Σύρε στο καλό, λέει με τρεμουλιαστή φωνή. σά φύγουν οί Τούρκοι από το Μωριά τότε να γυρίσηςκ' εσύ.

Ή Γαστούνη εκείνον τον καιρόν ήταν κεφαλοχώρι Εκεί καθότανε ό βόϊβοντας, ό κατής, άλλοι επίσημοι Τούρκοι κι ό Σισίνης πού ήταν Μορογιάνης τού Σουλτάνου. Ανήμερα τού Βαγγελισμού την πατήσαμε. Οί Τούρκοι το μυρίσθηκαν προτήτερα και δεν ηύραμε ψυχή από δαύτους. Εκεί να έβλεπες το ρωμαίικον τ' ασκέρι! Ρίχτηκαν στα τουρκικα κονάκια, άρπαξαν ασημικά, άρπαξαν ρούχα, τα φόρτωσαν στ' άλογα.

Σταθήτε, μωρέ παιδιά· εμείς ήρθαμε να πολεμήσουμε τούς φώναζαν οί καπετάνοι.

Πού εκείνοι! έφυγαν οί περισσότεροι. Σέ λιγη ώρα μαθαίνουμε πώς οί Τούρκοι γύρισαν πίσω. Επήγαν να περάσουν στού Λάλα μα στο Στενό τους χτύπησεν ό καπεκάν Βιλαέτης με τους Πυργιώτες και τους έκαμε να πισωπατήσουν.

— Τί θα κάνουμε τώρα; ρωτάει ό Σισίνης.

— Τί θα κανουμε! θάν τους βαρέσουμε· λέει ό καπετάν Αντωνάκης

Όσοι μείναμε κινήσαμε να βρίσουμε τού Τούρκους. Τους απαντήσαμε ανάμεσα Ροβιάτα και Σαβάλια. Καθώς μάς είδαν έβγαλαν τα χαρέμια στη μέση και με φωνές χύθηκαν. επάνω μας. Σκορποχώρι έμεις· ούτε τού πατέρα μου τα λόγια συλλογίστηκα ούτε ντροπή. Άκουα τις φωνές των Τούρκων πίσω μου, κάπου-κάπου μιά πιστολιά, τ' άγρια ποδοβολήματά τους κ' έλεγα τώρα το βόλι θα χωθή στην πλάτη μου. Πήδαγα τάφρους, χαντάκια, αγριάκανθα, χωρίς να σκέπτομαι άλλο παρά πώς να ξεφύγω τη λύσσα τους.

Άξαφνα βλέπω μπροστά μου το Σταματόπουλο. Ήταν γέρος και παχύς· μόλις μπορούσε να κουνηθή. Το κεφάλι του με το πρώτο τσάκισμα καβάλικε τ' άλογό του κ' έφυγε χωρίς να τον λογαριάση.

— Σώσε με παλληκάρι, ν' άγιάσουν τα πεθαμένα σου φωνάζει άγγομαχώντας· ντροπή στα νιάτα ν' αφήνουν πίσω τα γεράματα...

Σταμάτησα· μού φάνηκε σαν ράπισμα ό λόγος του. Χωρίς να είπω λέξιν γονάτισα, τον πήρα στον ώμο και τραβώ για τη Γαστούνη. Μα οί Τούρκοι έρχονται απάνω σε λίγο μάς έφτασαν.

Τώρα, γέρο μου, τού λέω, κάμε το σταυρό σου· ή Παναγια άς βάλη ό χέρι της.

Τον απίθωσα χάμω και στάθηκα μπροστά του με το καριοφύλλι. Σε λιγο έρριξα μα δεν ξέρω άν εσκότωσα κανένα Αισθάνθηκα μια κοπανιά στο κεφάλι· τα γόνατά μου λύγισαν, τα μάτια μου θαμπώσανε και σωριάστηκα χάμω,

Τί έγινε ύστερα δεν ξέρω· για το γέρο Σταματόπουλο δεν άκουσα τίποτα. Όταν συνήρθα ήμουν ξαπλωμένη στο κρεβάτι κ' ένα όμορφο παλληκάρι έστεκε απάνω από το κεφάλι μου.

Ήταν καλή καρδιά ό Δήμος Βαρόσης· εκείνος μ' έσωσε από τα χέρια των Τούρκων. Από τότε γενήκαμεν φίλοι· νύχτα - ημέρα μαζ. Θα πήγαιν' εκείνος στη Βάρδια; κοντά κ' εγώ· θά μέστελνεν με τον καπετάν Λάππα να στρατολογήσω στα χωριά; κοντά κ' εκείνος. Ό πικρός σύφουνας πού άρχισε την ημέρα του Βαγελισμού όσο πήγαινε και δυνάμωνε. Πόλεμος στού Λάλα, στην Πάτρα, στο Σανταμέρι, στο Χλιμούτσι· αίματα, φωτιά, δάκρυα, εκδίκησις! Ό ραγιάς άλλαξε, σήκωσε το κεφάλι του ψηλά και κοίταζε ά-

φαδα τὸν ἀγᾶ, τὸνπροεστὸ καὶ τὸ θάνατο. Ἕνα γνωρίζει ἀφέντη, τὸ μῖσος του.

Ἔτσι λίγο - λίγο ἄλλαζα κ' ἐγώ. Ὅ,τι δὲν ἔκαμαν τὰ λόγια τοῦ πατέρα μου, ἔκαμε ὁ κύνδυνος κ' ἡ κακοπάθεια. Δὲ μ' ἐτρόμαζαν πιὰ οἱ σκοτωμένοι καὶ τὰ αἵματα οὔτε μὲ συγκινοῦσαν τὰ δάκρυα, ὁ χωρισμὸς ἡ ὀρφάνεια. Σ' ἕνα μονάχα δὲν ἠμποροῦσα ν' ἀλλάζω, στὴ ματιὰ τοῦ Δήμου μου. Ἄχ, τὸ κακοθήλυκο! τὸ κακοθήλυκο! Τί νὰ κάμουν τ' ἄρματα καὶ τὰ φορέματα; τὶ νὰ κάμῃ τὸ θέλημα του γονιοῦ; «Θέλω νὰ ἦσαι ἄντρας!» κ' ἐγὼ τὸ ἤθελα μὰ πῶς; Ποῦ θὰ βρεθῇ ἡ ἀσημόβεργα τῆςμάγισσας ν' ἀλλάξῃ τὴ γυναίκεια φύση, ὅπως ἀλλάζει σὲ κάρβουνα τοὺς θησαυροὺς στὰ παραμύθια; Ἀ! τι ἀγρύπνες μέσα στὸν κάματο καὶ τὶ φαρμάκια στὴ χαρὰ τῆς νίκης! Πόσες φορὲς τὴν ἄμετρη ἀγάπη μου τὴν ἔπνιξα σὲ φοβεροὺς θυμοὺς καιπικρὰ λόγια ἐναντίον του. Ναί· ἀγαπη καὶ θυμὸς παλαίβανε νυχτόημερα μέσα μου. Ἦρθαν στιγμὲς ποῦ σήκωσα ν' ἀδειάσω τὴν πιστόλα στὰ στήθη του, νὰ σβύσω τὸ αἷμα του τὴ λαύρα ποῦ μ' ἐδαιμόνιζε. Δύο - τρεῖς φορὲς δοκίμασα νὰ φύγω ἀπὸ κοντά του, νὰ πάω μ' ἄλλον καπετάνιο· μὰ τὰ βήματά μου μ' ἔφερναν πάλι πίσω ὅπως τὸ τυφλάλογο στὸ πράσινο λιβάδι του.

Μιὰ ἡμέρα λίγο ἔλειψε νὰ προδοθῶ μοναχὴ μου. Ὅσο τὴ θυμοῦμε κείνη τὴν ἡμέρα τόσο ἀνατριχιάζω. Ὁ Σισίνης μᾶς ἔστειλε μὲ ἑκατονπενῆντα παλληκάρια στὸν Κολοκοτρώνη. Εἴμαστε στὰ Δερβενάκια κ' εἴχαμε καρτέριτοῦ Δραμάλη ποῦ γύριζε γιὰ τὴν Κόρθο,

Ἐμεῖς μὲ τὸ Νικηταρᾶ εἴχαμε τὸν Ἄη Σώστη· οἱ Ἀλωνιστιῶνες τὸ Ἀγριλόβουνο, ὁ Ἀντωτάκης Κολοκοτρώνης τὸ Ζυγό· Ἐγὼ κι ὁ Δῆμος εἴμαστε γονατιστοὶ πίσω ἀπόνα πουρνάρη καὶ καρτεράγαμε νὰ ἔμπουν οἱ Τοῦρκοι στὴ ρεματιά. Ἐκεῖνος μὲ κοίταζ' ἔτσι κ' ἐθαύμαζε. Ἐγώ— ξέρεις— μὴ μὲ τηρᾶς τώρα-τότε ἤμουν ὄμορφη πολὺ ὄμορφη! Ἔχωνα στὴ τραχηλιὰ τὸ λαιμό μου ἔκρυβα τὰ χέρια ἔσφιγγα τὰ στήθη μου, ἄλλαζα τὴ φωνὴ μου μὰ ποῦ! τὰ κατακαημένα νιάτα φαίνονται, βλέπεις.

— Ὀρέ ἀδερφὲ Χρύσαντε, τὶ χεράκια εἶν' αὐτά; μοῦ λέει ἔξαφνα· αὐτὰ δὲν κάνουν γιὰ σπαθὶ παρὰ γιὰ βελόνι.

Ἐγὼ ἀλαφιάττηκα· ἔρριξα τὰ μάτια χάμω καὶ μ' ἔπιασε σύγκρυο.

— Μὰ τὸ σταυρό, λέει πάλι, ἂν δέ σέ γνωριζ' ἀπὸ καιρὸ θἄλεγα πῶς εἶσαι γυναῖκα. Καὶ πῶς σ' ἀγάπησα! ὄχ ἄλλον ἄνθρωπο δὲν ἀγάπησα ἔτσι!.,

Ξύπνησε μέσα μου τὸ φίδι. τὰ λόγια του ἀνάδεψαν στὰ φυλλοκάρδια μου τὸν ἁμαρτωλὸ σπόρο τῆς Εὔας. Γύρισα τὰ μάτια ψηλά· κόντευε νὰ βασιλέψῃ ὁ ἥλιος. Τ' ἀπόσκια ἔπεφταν ναρκωμένα στὴ ρεματιά. ἐκεῖνο τὸ σιγαλὸ μουρμούρισμα τοῦ νεροῦ, τὸ παθητικὸ τσιτσίρισμα τῶν πουλιῶν καὶ ἡ μοσκοβολάδα ποῦ ἔβγαινε ἀπὸ τὰ θυμάρια ὄχι, δὲν ἤθελαν πόλεμο· ἔκραζαν τὴν ἀγάπη. Ἄναψαν τὰ μάουλα μου καὶ τὰ μάτια μου μισόκλεισαν. Ἔτρεμα ὁλόκορμη· τὰ μέλη μου ἔγιναν βαρειὰ καὶ μαλακὰ σὰν προζύμι. Ἔνοιωθα κατιτ. στυφὸ στὸ λάρυγγά μου ποῦ δέ μ' ἄφινε νὰ πάρω ἀνάσα

Ἠθέλησα νὰ σφίξω ἀπάνω μου τὸ καριοφύλλι μὰ μοῦ φάνηκε κρύο καὶ σιχαμερὸ σὰν λεβίθα. Σήκωσα τὰ μάτιά νὰ τὸν ἰδῶ καὶ τὰ χείλη του, τὰ κόκκινα χείλη του μὲ τραβοῦσαν στὴν ἄβυσσο.

— Μπάμ! ἠκούσθη ἔξαφνα μιὰ τουφεκιά

Πήδησα ὀρθή· ὁ Θεὸς μέ φύλαξε. Ἔπεσε τὸ πρῶτο τουφέκι κ' ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ ἀρχηγοῦ. Οἱ Τοῦρκοι μπήκανε στὴ ρεματιά· οἱ καπετανέοι τοὺς χτύπησαν ἀπὸ πίσω κα κοὺς ἔστειλαν ὅλους ἀπάνω μας. Τοὺς χτύπήσαμεν κ' ἐμεῖς· τὰ ἔχασαν· θέλουν νὰ γυρίσουν πίσω μὰ δὲν ἔχουν ποῦθε νὰ τάνουν κι ἄλλοι κρεμίζονται κάτω καὶ τοὺς παίρνει τὸ ρέμαὶ ἄλλοι σκοτώνονται συνατοί τους. Τὶ φονικὸ ποῦ γίνηκε!

Ἀκόμη σωροὶ κοίτονται τά κόκαλά τους ἐκεῖ.

Ὁ Δῆμος ἦταν μαζὶ μου στὴν ἀρχή· μά τὸν ἔχασα. Τὸν ἐγύρεψ' ἀποδῶ, ἀποκεῖ, ἐφώναξα, ποῦ ν' ἀκουστῆς μέσα στὴν ἀνακατοσούρα καὶ τὴν ἀντάρα. Ἔβλεπες τὸ σπαθὶ καὶ χτύπαε στὸ κόκκαλο καὶ πέταε σπίθες. Δύο ὧρες ἐβάσταξε τὸ πελέκι. Ὅσοι γλύτωσαν ἔφτασαν κακοὶ κακῶς στὴν Κουρτέσα. Τὰ παλληκάρια τότες ἁπλώθηκαν γιὰ λάφυρα.

Ἐγὼ εἶχα μιά σπαθιὰ στὸ κεφάλι καὶ τὸ αἷμα ποῦ ἔτρεχε μοῦ θάμπωνε τά μάτιὰ. Ἔκατσα σ' ἕνα κοτρῶνι νά ξεκουραστῶ λίγο. Τὸ φεγγάρι ἔβγαινε καὶ ξετύλιγε χλωμὰ σάβανα στὸ μακελειό. Ἄλογα ἔτρεχαν ἀπάνω-κάτω χλιμιντρίζοντας καὶ φτερνοκοπῶντας τά χαλίκια· ἄλλα ἔσερναν ἀκόμη στὴ σέλλα νεκρὰ τ' ἀφεντικά τους. Ἴσκιοι φάνταζαν στά πλάγια πελώριοι· κάποτε ἄστραφτε μιὰ πιστολιά. Ἀναστενάγματα ἀποδῶ, κλάϋματα ἀποκεῖ ποῦ ἦταν νὰ φρίξῃ κανεἰς. Ἄξαφνα θυμήθηκα τὸ Δῆμο κι' ἀνατρίχιασα. Τάχα τὶ νά γίνηκε; Τινάχτηκα ἀπάνω κι' ἔτρεξα πέρα - δῶθε πατῶντας τοὺς σκοτωμένους καὶ φωνάζοντας. Φώναζα, οὔρλιαζα κι' ἐγὼ δὲν ξέρω τὶ ἔκανα. Σέ λίγο ἀπόσταςα κα στάθηκα. Φωνάζω πάλι· μάτα φωνάζω· οὔτε φωνὴ οὔτε ἀκρόαση. Τὸ αἷμα ἔτρεχε ἀπὸ τὴν πληγήν μου. Κατάλαβα πῶς θά λιγοθυμοῦσα κ' ἔπεσα σ' ἕνα θυμάρι.

Ἐκεῖ ἀκούω σὰν σιγαλὸ βογγητὸ πίσω μου. Γυρίζω, βάζω μιὰ φωνή.

— Δῆμο μου! Δῆμο μου!

— Χρύσαντε, ἀδερφέ μου... ψιθυρίζουν τὰ χείλη του.

Πῆρα τὸ κεφάλι του στὴν ἀγκαλιά μου, κόλλησαν τὰ χείλη μου στὰ δικά του. Ἄ τὸν ἔφαε τὸ βόλι τὸ πικρό. Τὶ θά ἔδινα τότε γιὰ νὰ τοῦ δώκω ζωὴ! τὶ δὲ θὰ ἔκανα γιὰ νὰ γνωρίσῃ τὴ φύση τῆς ἀγάπης μου!

— Ἄκου, Δῆμο μ' ἄκου, καλέ μου! ἔκραζα μεγαλόφωνα κοντὸ στ' ἀφτί του, θέλοντας μέ τὸ μυστικό μου νὰ σταματήσω τὸ θάνατο.

Τοῦ κάκου! Ἔπαιξαν τὰ ματόφυλλα μιὰ στιγμὴ κ' οἱ κόρες του στυλώθηκαν ἀκίνητες ἀπάνω μου. Κ' εἶχαν κάτι σὰν ξάφνισμα καί σὰν παράπονο. Τ' ἄκουσε τάχα; Τάχα λυπήθηκε, ὅπως ἐγώ, ποῦ δὲν τὸ ἔμαθε προτήτερα; Ποιὸς ξέρει. Μὰ τίφταιω κ' ἐγώ; Ἄλλοι τότε ἦσαν οἱ καιροὶ κ' ἐκεῖνο ποῦ ἔχτιζε ἡ ἀγάπη γρήγορα τὸ χάλαε ἡ καταδρομή. Γι' αὐτὸ κ' ἐγὼ δὲν πάτησα τὸ θέλημα τοῦ πατέρα μου. Ἔγινα κ' ἔμεινα ἄντρας. Δὲν ἐγύρισα στὸ σπίτι παρὰ σὰν ἔφυγαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸ Μωριά.

Τὶ κακομοιρὲς κ' οἱ δικὲς μας!

ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἡ Α. Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης ἡμῶν κ. κ. Χρύσανθος συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν κ. κ. Γ. Μπούμπουρα καὶ Ἀλ. Πολυχρονιάδου μετέβη κατὰ τὰς ἀρχὰς ἐνεστῶτος εἰς τὴν ἐπαρχίαν Χαλδίας ὅπως αὐτοπροσώπως ἐξετάσῃ καὶ μελετήσῃ τὴν κατάστασιν τῶν ἐκεῖ προσφύγων. Ἡ Α. Σεβασμιότης ἔμεινε μεταξὺ τῶν προσφύγων ἐπὶ μίαν περίπου ἑβδομάδα παρηγορῶν καὶ ἐνθαρρύνων αὐτούς. Οὐδεμία δὲ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ Α. Σεβασμιότης ἐπανακάμψασα ἤδη θὰ πράξῃ πᾶν τὸ δυνατὸν πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἀτυχῶν προσφύγων ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν ἁρμοδίων.

Οἱ πρόσφυγες πολλὰ ἤδη ὀφείλουν εἰς τὴν Α. Σεβασμιότητα, ἂς εἶναι δὲ βέβαιοι ὅτι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θὰ δείξῃ τὸ αὐτὸ ζωηρὸν πάντοτε ἐνδιαφέρον ὑπὲρ αὐτῶν.

Χθὲς 14ην ἐνεστῶτος ἐτελέσθη ὑπὸ τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου ὁ εἰθισμένος ἁγιασμὸς ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῆς λειτουργίας τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς πόλεως ἡμῶν. Εἰς τὸν ἁγιασμὸν παρευρέθησαν ἐκτὸς τοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων καὶ τῶν μαθητῶν οἱ Ἔφοροι καί τινες τῶν Συμβούλων. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἁγιασμοῦ ἡ Α. Σεβασμιότης ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς παρόντας ἐν τῇ τελετῇ προσλαλιάν, ἐν ᾗ ἐξῆρε τὴν σημασίαν τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις καὶ ἐτόνισε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκ παντὸς τρόπου ἐπιρρώσεως καὶ βελτιώσεως τῶν στοιχείων ἐκείνων, ἀφ' ὧν ἀνέκαθεν ἐξηρτήσαμεν τὴν ἐθνικήν μας προαγωγὴν καὶ διὰ τῶν ὁποίων θὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐξασφαλίσωμεν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τὴν ἐμπρέπουσαν ἡμῖν θέσιν ἐν τῇ νέᾳ τῶν πραγμάτων καταστάσει. Τὸ ἔργον τῶν ἐνταῦθα διδασκάλων, εἶπεν, ἡ Α. Σεβασμιότης, εἶναι ἀληθῶς βαρύ, διότι ἔχουν νὰ ἀντιπαλαίσουν κατὰ σοβαρῶν κοινωνικῶν μειονεκτημάτων, ἅτινα δυσχεραίνουσι καὶ καθιστῶσι πολλάκις αὐτόχρημα ἀφόρητον τὸ εὐγενὲς καὶ ὑψηλὸν ἐπάγγελμά των.

Ἡ ἔλλειψις εὐγενῶν ἰδεῶν καὶ ἡ κυριαρχία τῆς ὑλοφροσύνης εἶναι συμπτώματα ἀπαίσια μηνύοντα σοβαρὰν πάθησιν τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς θεραπείαν δὲ τοῦ κακοῦ δὲν ἀρκοῦν μόνον τὰ σχολεῖα καὶ ἡ εὐεργετικὴ ἐν τῇ σχολῇ ἀντίδρασις ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ συνασπισθοῦν καὶ ὅλα τὰ ἐκτὸς τῶν σχολείων ὑγιαίνοντα εἰσέτι στοιχεῖα διὰ νὰ διεξαχθῇ ἀμείλικτος πόλεμος κατὰ τῆς ἐπικρατούσης τάσεως ἡ ὁποία ἀλλέως θᾶττον ἢ βράδιον θὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν ἀτιμοτέραν ἐθνικὴν καταστροφήν.

Δὲν χρειάζεται παρὰ στοιχειώδη ἀντίληψιν διὰ νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς ὅτι αἱ ἐκδηλωθεῖσαι ἐφέτος ὀλέθριαι τάσεις πρὸς ἀκρωτηριασμὸν καὶ κολόβωσιν τῆς ἐθνικῆς παιδείας ἐνταῦθα ἀποτελοῦν ἀσυγχώρητον ἀνευλάβειαν πρὸς τὰς ἐνδόξους παραδόσεις τῆς ὡραίας μας πατρίδος, ἀμνησίαν τοῦ παρελθόντος διὰ τὸ ὁποῖον τόσον καυχώμεθα καὶ τελείαν ἀδιαφορίαν πρὸς τὸ μέλλον, περὶ τοῦ ὁποίου συχνάκις λέγομεν ὅτι δῆθεν φροντίζομεν καὶ ἐνδιαφερόμεθα.

Προσκολληθέντες εἰς τὸ παρόν, ἀγωνιζόμενοι νὰ ἀποθησαυρίσωμεν καθ' ὃν χρόνον ὁλόκληρος ἡ πεπολιτισμένη ἀνθρωπότης πλέει εἰς τὸ αἷμά της, λησμονοῦμεν τὰς πρὸς τὴν Ἱστορίαν ἱερὰς ὑποχρεώσεις μας καὶ παραμελοῦμεν τὴν ἐξασφάλισιν κρείττονος μέλλοντος, ὡσὰν ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου τούτου νὰ ἤρχισεν ἀπὸ ἡμῶν καὶ θὰ τελειώσῃ μὲ ἡμᾶς. Χρειάζεται κάπως ὑψηλοτέρα τῶν πραγμάτων ἀντίληψις καὶ εὐγενεστέρα περὶ αὐτῶν κρίσις, χρειάζεται μείζων εὐλάβεια πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ εἰλικρινέστερον ἐνδιαφέρον διὰ τὸ μέλλον.

Πιστεύοντες ὅτι αἱ ἐκδηλωθεῖσαι, ὡς μὴ ὤφελε, ἐθνοκτόνοι τάσεις δὲν εἶναι συμπτώματα τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς μας παρακμῆς καὶ δὲν ἔχουν βαθύτερα αἴτια, ἂς εὐχηθῶμεν ὅπως ἐν τῷ μέλλοντι ἐπικρατήσουν ἀείποτε ὑγιέστεραι σκέψεις καὶ εὐγενέστεραι ἰδέαι.

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Ἐκ προηγουμένων συνδρομῶν μέχρι Αὐγ. 5 ρ. 43,149,87.

Ἐμβάσματα: μέσῳ τῆς Α. Σεβ. τοῦ κ. Ζαχάρωφ ρ. 500, μέσῳ Ἑλληνος προξένου Γιρλίδος κ. Δ. Σπαθάρου ἀπὸ συνδρομὰς Νοβορωσίσκης 360, Κιέρτζ 937, Μαριουπόλεως 1?5,50

Ἐμβ. Κοινότ. Κριμτκάγιας διὰ κ. Ἐπ. Κατάση 314, Ἑλλ. Βασιλ. Πρεσβεία Πετρουπόλ. 216,50, κ. Μαγτάνωφ (Τασκέντ) 507.

Κληροδοτήματα ἐν Τραπεζοῦντι μακαρίτου Ἰ. Ἀδαμίδου 50, Κ. Κανδύλη καὶ Δόμνης Κ. Κανδύλη ἀνὰ 250.

Ἐμβ. Πανιερ. Συμφερουπόλεως καὶ Ταυρίδος ρ. 151, Ν. Νικολάγεβιτζ (Μελτώφ) 4, κ. Χ. Μανωλοπούλου Ἑλλην. προξ. ἀπὸ συνδρομὰς τῶν ἐν Τζατούρα Ἑλλήνων 249, συνδρομὴ Α. Συμφώρωφ ἐκ Καγισμὰν 500, Χ. Παπαδοπούλου συνδρ. Ἀδριανόβσκης διὰ τοῦ κ. Σ. Γαληνοῦ ρ. 81—1½ ἔξοδα 79,50, συνδρ. Π' Νικολ. Κωνσταντινίδου (Σουρμεν.) 100. κ. Β. Ἰωακειδίδου Ἀλινεψῆς 50.

Πανιερ. Συμφερουπόλεως καὶ Ταυρίδος ἀπὸ συνδρομὰς 1014,29. Γ. Π. Λολάνωφ (Γιάλτα) ἀπὸ διαφόρους συνδρομὰς ρ. 318, ατομ. συνδρομὴ 300. Συνδρ. ἐξ Ὀδησσοῦ μέσῳ Προέδρου κ. Φ. Κούση πρὸς τὴν Α. Σεβ. τὸν Μητροπολίτην, διὰ τοὺς ἐνδεεῖς Τραπεζοῦντος καὶ τῶν πέριξ 4,234. Ἐν ὅλῳ ρ. 53,729,[66]

Τῇ 29]9]1916

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ	Ο ΤΑΜΙΑΣ
† Ὁ Τρ. Χρύσανθος	Κ. Ἀβρααμίδης

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
Ν. Βελισσαρίδης

Τύποις Μιχαηλίδου.

Дозволено цензурой

Ἔτος Α. Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ 29η Ὀκτωβρίου 1916 Ἀριθμ. 14

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

Ὀκτωβρ.	29	Ἀνατολὴ	6—44	Δύσις	4—45
Νοεμβρ.	1	» »	6—48	» »	4—42
» »	4	» »	6—52	» »	4—40
» »	7	» »	6—55	» »	4—37
» »	10	» »	6—59	» »	4—36

Σημ. Ἡ δωδεκάτη τῆς τουρκικῆς εὑρίσκεται ὅπως καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις φυλλαδίοις ἐσημειώθη. Τ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΑΦΙΞΙΣ ΕΙΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑ ΤΗΣ Α. Α. ΥΨΗΛΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ Μ. ΔΟΥΚΟΣ ΒΟΡΙΔΟΣ ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΒΙΤΣ ΑΡΧΗΓΟΥ ΤΩΝ ΚΟΖΑΚΙΚΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ

Μετὰ τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα τὸν Μέγαν Δοῦκα καὶ ἀντιβασιλέα τοῦ Καυκάσου Νικόλαον Νικολάεβιτζ καὶ ἄλλος γόνος τῆς ἐνδόξου αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῶν Ρωμανώφ, ἡ Α. Α. Ὑψηλότης ὁ Μέγας Δοὺξ Βόρις Βλαδιμήροβιτζ ἐτίμησε δι' ἐπισκέψεως τὴν κλεινὴν πόλιν τῶν Κομνηνῶν. Ὁ μέγας Δοὺξ Βόρις Βλαδιμήροβιτζ εἶναι ἐξάδελφος τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ Τσάρου Νικολάου τοῦ Β΄, καὶ ἀδελφὸς τῆς Ἑλληνίδος πριγκηπίσσης Ἑλένης τοῦ Νικολάου.

Τὸ πρόσωπον λοιπὸν τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος εἶναι ἰδιαιτέρως συμπαθὲς ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν ὡς συνδεόμενον τόσον στενῶς πρὸς μίαν τῶν μᾶλλον ἀγαπητῶν ἡμῖν πριγκηπισσῶν τῆς ἑλληνικῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Ἡ Α. Α. Ὑψηλότης ἔφθασεν ἐνταῦθα τὴν 27ην λήγοντος περὶ ὥραν ἕκτην μ. μ. παρακολουθουμένη ὑπὸ τοῦ ἰδιαιτέρου ἐπιτελείου της. Ἡ πόλις ἡμῶν ἐδέχθη σημαιοστόλιστος καὶ ηὐτρεπισμένη μετὰ χαρᾶς τὸν Ὑψηλὸν ξένον, τιμῶσα ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὸν ἀρχηγὸν τῶν γενναίων κοζακικῶν ταγμάτων ἅτινα πάντοτε μὲν ἰδίᾳ ὅμως κατὰ τὸν παρόντα πόλεμον ἔγραψαν μὲ τὸ αἷμα των τὰς ἐνδοξοτέρας σελίδας τῆς στρατιωτικῆς ῥωσσικῆς ἱστορίας.

Ἅμα τῇ ἀφίξει τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος, εἰδοποιήθη ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις ὅτι ὁ ὑψηλὸς ξένος τὴν ἐπομένην ἤτοι τὴν 28ην τοῦ αὐτοῦ θὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν καὶ μετὰ ταῦτα τὴν Α. Σεβασμιότητα τὸν Μητροπολίτην κ. κ. Χρύσανθον. Πράγματι τὴν ἡμέραν ταύτην τὴν 10ην ἀκριβῶς π. μ. ὑπὸ τὴν χαρμόσυνον κωδωνοκρουσίαν τοῦ μητροπολιτικοῦ

ναοῦ προσῆλθεν ἐπ' αὐτοκινήτου ἡ Α. Α. Ὑψηλότης συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτῆς ἐπιτελείου ὡς καὶ τῆς Α. Ἐξοχότητος τοῦ στρατηγοῦ Σβάρζ, διοικητοῦ τῆς ὠχυρωμένης ἀκτῖνος τῆς Τραπεζοῦντος. Εἰς τὴν πάροδον τῆς Μητροπόλεως, ἔνθα ἐσταμάτησε τὸ αὐτοκίνητον, ὑπεδέχθη τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα ὁ ἀρχιμανδρίτης τῆς Μονῆς Περιστερᾶ κ. Θεοδόσιος, φέρων ἐπανωκαλύμμαυχον καὶ σταυρόν, ὅστις καὶ ὡδήγησε τὸν ὑψηλὸν ξένον μέχρι τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ. Πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ ὑπεδέχθη τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα ἡ Α. Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης φέρων ἐπανωκαλύμμαυχον, μανδύαν, ἐπιτραχήλιον ὠμοφόριον, ἐγκόλπιον καὶ σταυρόν, συμπαραστατούμενος ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ κλήρου τῆς πόλεως Τραπεζοῦντος. Ἐκεῖ ἡ Α. Σεβασμιότης προσήγαγε πρὸς ἀσπασμὸν τῷ Μ. Δουκὶ Βόριδι Βλαδιμήροβιζ, τὸν σταυρόν, ὃν καὶ εὐλαβῶς ἠσπάσθη ἡ Α. Α. Ὑψηλότης, ὁ δὲ Μητροπολίτης ἀντησπάσθη αὐτὴν εἰς τὸ μέτωπον. Εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ καὶ παρὰ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ ἦσαν παρατεταγμέναι εἰς δύο στοίχους μαθήτριαι τοῦ Παρθεναγωγείου, μία τῶν ὁποίων προσήνεγκε τῇ Α. Α. Ὑψηλότητι ὡραίαν ἀνθοδέσμην. Εἶτα τῶν χορῶν ψαλλόντων τὸ «Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου» εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν ἡ Α. Α. Ὑψηλότης καὶ ἐστάθη εἰς τὸν ἐπὶ τούτῳ παρεσκευασμένον θρόνον ἔναντι τοῦ ἀρχιερατικοῦ. Εἰς τὸν ναὸν παρέστησαν ὁ Δήμαρχος κ. Γ. Φωστηρόπουλος μετὰ τῶν μελῶν τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, οἱ ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν Κοινοτικῶν Σωματείων καὶ οἱ Καθηγηταὶ τοῦ Γυμνασίου. Ἐγένετο δέησις ὑπὲρ τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ Τσάρου Νικολάου τοῦ Β΄, τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου καὶ ὑπὲρ τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος τοῦ Μ. Δουκὸς καὶ ἀντιβασιλέως τοῦ Καυκάσου Νικολάου Νικολάεβιτζ. Μετὰ τὴν δέησιν ἡ Α. Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης κ. κ. Χρύσανθος ἀπηύθυνε πρὸς τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα τὸν Μ. Δοῦκα καὶ ἀρχηγὸν τῶν Κοζακικῶν ταγμάτων Βόριδα Βλαδιμήροβιτζ τὴν ἑξῆς γλαφυρὰν προσλαλιὰν ἣν ῥωσσιστὶ ἐπανέλαβεν ὁ καθηγητὴς τῆς Ῥωσσικῆς ἐν τῷ Γυμνασίῳ κ. Α. Μουράτωφ.

ΥΨΗΛΟΤΑΤΕ

Ἡ πόλις τῶν Κομνηνῶν Τραπεζοῦς, περὶ ἧς δεδοξασμένα διὰ τῶν αἰώνων ἐλαλήθη καὶ ἐνώπιον τῆς ὁποίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ πολλαὶ στρατιωτικαὶ δόξαι καὶ μεγαλεῖα παρήλασαν, ἀξιοῦται σήμερον τῆς μεγάλης τιμῆς νὰ ἐπισκεφθῇ αὐτὴν ἡ Ὑμετέρα Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης, ὁ Μέγας Δοὺξ καὶ ὑψηλὸς στρατηγὸς τῶν γενναίων Κοζακικῶν ταγμάτων Βόρις Βλαδιμήροβιτς.

Καὶ ἀναπτύσσονται οὕτω ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Ὑμετέρας Αὐτοκρατορικῆς Ὑψηλότητος ὅλαι αἱ χρυσαῖ δέλτοι τῆς ἱστορίας τῶν Κοζάκων, οἱ ὁποῖοι δημιούργημα ὑπάρχοντες τοῦ ῥωσσικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι οἱ ἀθάνατοι καὶ ὡραῖοι φρουροὶ τῆς πίστεως, τοῦ Τσάρου καὶ τῆς πατρίδος, κλεΐσαντες διὰ τῶν ἀνδραγαθημάτων των τὸ τετιμημένον ὄνομα τῆς κραταιᾶς Ῥωσσίας.

Εἴθε ἡ δεξιὰ τοῦ Κυρίου χεὶρ νὰ κρατύνῃ τὸ ἡρωϊκὸν ἔθνος τῶν Κοζάκων καὶ ὅλον τὸν ῥωσσικὸν στρατὸν συντρίβουσα δι' αὐτῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον τῆς Ὀρθοδόξου Ῥωσσίας, τῆς δὲ Ὑμετέρας Αὐτοκρατορικῆς Ὑψηλότητος τὰ διαβήματα νὰ κατευθύνῃ ἐπὶ τὴν νίκην καὶ τὸν θρίαμβον πρὸς δόξαν τοῦ εὐκλεοῦς οἴκου τῶν Ῥωμανώφ, τοῦ ὁποίου κλεινὸς βλαστὸς εἶναι καὶ ἡ Ὑμετέρα Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς τελετῆς ἡ Α. Α. Ὑψηλότης ἀνῆλθεν μετὰ τῆς Α. Σεβασμιότητος εἰς τὴν Μητρόπολιν, ὅπου παρέμεινεν ἐφ' ἱκανὸν συνδιαλεγομένη μετὰ τοῦ Μητροπολίτου. Τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας παρετέθη γεῦμα τιμητικὸν εἰς τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα ἐν τῇ Λέσχῃ τῶν ἀξιωματικῶν, εἰς ὃ ἐκλήθη καὶ ἡ Α. Σεβασμιότης. Τοῦ γεύματος προέστη, ὡς εἰκός, ἡ Α. Α. Ὑψηλότης παρεκάθηντο δ' ἑκατέρωθεν αὐτῆς ἡ Α. Σεβασμιότης καὶ ὁ Ἐξ. στρατηγὸς κ. Σβάρτζ·

Εἰς τὸ γεῦμα παρῆσαν καὶ ὅλοι οἱ ἐνταῦθα στρατηγοί, ἐν οἷς καὶ ἡ Α. [redacted] καὶ ἄλλοι ἀνώτεροι ἀξιωματικοί.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ γεύματος ἡ Α. Α. Ὑψηλότης ὁ Μ. Δοὺξ ἤγειρε πρόποσιν ὑπὲρ τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ Τσάρου, ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν πρόποσιν ἡ μουσικὴ ἐπαιάνισε τὸν αὐτοκρατορικὸν ὕμνον τῶν ἀξιωματικῶν συγχρόνως ψαλλόντων αὐτόν. Εἶτα ἤγειρε πρόποσιν ἡ Α. Ἐξοχότης ὁ στρατηγὸς κ. Σβάρτζ ὑπὲρ τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος τοῦ Μ. Δουκὸς καὶ ἀντιβασιλέως τοῦ Καυκάσου Νικολάου Νικολάεβιτζ καὶ κατόπιν ὑπὲρ τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος τοῦ Μ. Δουκὸς Βόριδος Βλαδιμήροβιτζ. Μετὰ ταῦτα ἡ Α. Α. Ὑψηλότης ὁ Μ. Δοὺξ ἤγειρε γαλλιστὶ θερμὴν πρόποσιν ὑπὲρ τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου ἐκφράσας τὴν ἑδραίαν του πεποίθησιν ὅτι ἡ Α. Σεβασμιότης διὰ εὐφυοῦς καὶ σώφρονος διοικήσεως θὰ συσφίγξῃ τὰς σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Ῥώσσων. Μετὰ τὸ τέλος τῆς προπόσεως τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος ὑπὲρ τοῦ Μητροπολίτου ἡ μουσικὴ ἐπαιάνισε ὡραῖον θρησκευτικὸν ὕμνον.

Ἡ Α. Σεβασμιότης ἔσπευσε ἀμέσως νὰ ἀπαντήσῃ γαλλιστὶ εὐχαριστήσασα τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα διὰ τὴν εὐγενῆ καὶ φιλόφρονα πρόποσίν της καὶ διαβε-

φωνήσασα ὅτι ὡς ταπεινὸς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ θὰ πράξῃ πᾶν τὸ ἐφ' ἑαυτῇ πρὸς σύσφιγξιν τῶν δεσμῶν οἱ ὁποῖοι ἀνέκαθεν συνδέουν τοὺς Ἕλληνας πρὸς τοὺς Ρώσσους καὶ τοὺς ὁποίους πάντοτε ἠγωνίσθησαν νὰ συσφίγξουν ἀμοιβαίως ἡ μήτηρ Ἐκκλησία Κων)πόλεως καὶ ἡ θυγάτηρ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας, καὶ καταλήγουσα ηὐχήθη ἡ Α. Σεβασμιότης ὑπὲρ τοῦ θριάμβου τῆς Ὀρθοδοξίας. Τέλος ἡ Α. Α. Ὑψηλότης προέπιε καὶ ὑπὲρ τῆς Α. Εξ. τοῦ στρατηγοῦ Σβάρτζ.

Τὸ γεῦμα διεξαχθὲν ἐν σοβαρᾷ διαχυτικότητι παρετάθη μέχρι τῆς 3½ ὥρας μ. μ. ὅτε καὶ ἐφωτογραφήθησαν πάντες οἱ συνδαιτυμόνες. Τὴν 4ην μ. μ. ἡ Α. Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης ἀπέδωκε τὴν ἐπίσκεψιν εἰς τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα, ἥτις εὐηρεστήθη νὰ ἐκφράσῃ τῇ Α. Σεβασμιότητι τὰς εὐχαριστίας του διὰ τὴν ὑποδοχὴν καὶ τὴν ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ προσφώνησιν.

Ἡ Α. Α. Ὑψηλότης ἐξῆλθεν πρὸς τὸ ἑσπέρας πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἀξιοθεάτων μερῶν τῆς πόλεως ἡμῶν, ἀπῆλθε δὲ τὴν νύκτα τῆς ἰδίας ἡμέρας ὑπὸ τὰς εὐχὰς τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν τῆς Τραπεζοῦντος οἵτινες θεωροῦν μεγάλην τιμὴν τὴν εἰς τὴν πατρίδα των ἐπίσκεψιν τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος.

Παροραμάτων διόρθωσις ἐν τῷ 13ῳ ἀριθμῷ.

σελ.	στ.	στίχ.	γράφε	ἀντί
225	α'.	25	πάλε	πάλο
»	»	34	ταῦθ'	τοῦθ'
»	»	42	παρέπλασεν	παρέσχασεν
»	β'.	12	»	»
»	»	16	ἐμπορευόμουν	ἐμπορευύμουν
»	»	22	ι	ε
»	»	26	μετὰ τὸ ὅτρεξα στικτέον διὰ κώλου	
»	»	27	γίνεται	γίγεται
»	»	28	ἰξεύρω	ἠξιύρω
»	»	38	Kuehner	Knehner
»	»	39	Matthiae	Mattls
»	»	»	gr.	»
»	»	40	Krueger	Krueger.
»	»	»	Sparachl	Sparcf
»	»	49	ζμόνω	ζυμόνω
226	α'.	7	παίρ'	παίρ
»	»	12	Krueger	Krneger
»	»	15	vita	vitos
»	»	19	tecto	lecto
»	»	32	μὴ	μέν
»	»	45	ὥσπερ	ὤπερ
»	β'.	1	η	»
»	»	2	α	η
»	»	19	ποιημάτων	πονημάτων
»	»	42	Λατίνοις	Λατίνους

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ἐναισίμου διατριβῆς „Τραπεζουντίας διαλέκτου„
τὸ δεύτερον μέρος. Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

Καπίτζ'. (τὸ ἐλάχιστον ποσὸν ἀλεύρου, ὃ οἱ μυλωθροὶ ἀλήθοντες τὸν σῖτον πρὸς ἀντιμισθίαν λαμβάνουσιν· ἡ λέξις δοκεῖμοι γεγονέναι ἐκ τῆς κάπετις ἢ καπίθη (μέτρου χωροῦντος δύο χοίνικας), ὧν τῇ μὲν πρώτῃ ὁ Πολύαινος (4,3,32), τῇ δ' ἑτέρᾳ ὁ Ξενοφῶν (Ἀν. 1,5,6) ἐχρήσατο, εἰ καὶ πολλὴν ἔχει τὴν ὁμοιότητα τῷ Λατινικῷ λειψάνῳ capitio, ᾧ ἐχρῶντο οἱ Βυζαντιακοὶ καλοῦντες capitio animalium τὸν ἐπὶ τῶν ζώων φόρον (Ἰδ. Ἱστ. Ἑλλ. ἔθν. ὑπὸ Κ. Παπαῤῥηγοπούλου, τ. 3. σελ. 72).

Καρδία. Παράγωγα: καρδιακὸς (παρ' ἀρχαίοις καρδιακός)· καρδιακὸς φιλος=ἐπιστήθιος· καὶ ἐν τῇ δημώδει καὶ ἐν τῇ 12 ἑκατονταετηρίδι ἐγκαρδιακὸς καὶ ἐγκαρδιακός· ἐν τῷ ποιήματι τοῦ Σαχλήκη (Carm. gr. VVagner, σελ, 83, στ, 89) «φίλον καθάριον, ἐγκαρδιακόν, σωστὸν ἐμπιστεμένον»· καὶ στ. 91 «ἐγκαρδιακόν, ἀδόλωτον, ὡσὰν τοὺς πρώτους φίλους»· καὶ στ. 265 «ἐγκαρδιακὸν φίλον».—Καρδεύω= ἐμβάλλω τινὶ προθυμίαν πρός τι. Φράσις, «ἔρθεν ἡ καρδία μ' ς' τὸν τόπον»=ἐν ἡσυχίᾳ εἰμί, συνῆλθον· καὶ παρ' Ὁμήρῳ «ἄψοῤῥοον οἱ θυμὸς ἐνὶ στήθεσιν ἀγέρθη» (Ἰλ. 4, 152), «ἡ δ' ἐπεὶ οὖν ἄμπνυτο καὶ ἐς φρένα θυμὸς ἀγέρθη» (Ἰλ. 52,475 καὶ Ὀδ. 5,458).—«Τρώγω τὴν καρδία μ'»=λύπῃ συνέχομαι, ταλαιπωρῶ· καὶ παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. 24,128—139) «τέκνον ἐμόν, τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων σὴν ἔδεαις κραδίην, μεμνημένος οὔτε τι σίτου, οὔτ' εὐνῆς» καὶ παρὰ Πυθαγορείοις «ἐσθίειν τὴν καρδίαν». (Πλουτ. Ἠθ. σελ. 11 ε.) λέγεται δὲ ἄλλως ἐν Τραπεζοῦντι «τρώγω τὰ σωτικά μ'» (σωτικά, ἀντὶ ἐσωτικά, ἐντόσθια· παρῆκται δ' ἡ λέξις ἐκ τοῦ ἐπιῤῥήματος ἔσω· καὶ αὕτη μὲν ἄῤῥητός ἐστι τοῖς παλαιοῖς, ἀλλ' ἐν χρήσει παρ' αὐτοῖς αἱ ἐκ τῆς ἀντιθέτου ἔξω ἐξωτικὸς καὶ ἐξωτερικός, καὶ ἐν Τραπεζοῦντι ἀμφότεραι εὔχρηστοι, σημαίνουσι δ' ἐν τῷ πληθυντικῷ κατ' οὐδέτερον γένος τὰς Νηρηΐδας, τὰ φαντάσματα, τοὺς διαβόλους).—Ἕτεραι φράσεις: «ἐποῖκα τὴν καρδίαν ατ'»=ἐποίησα τὸ κεχαρισμένον αὐτῷ, τὸ τοῦ Ὁμήρου «ἐπίηρα φέρειν»· παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. 1,134) καὶ «ἢ ἔπει ὤνησας κραδίην Διὸς ἠὲ καὶ ἔργῳ».—«Ἡ καρδία μ' χτυπᾷ», «ἡ καρδία μ' χορεύ'» διὰ τὴν ἀγωνίαν ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ κακοῦ τινος «καρδία πηδᾷ» (Ἀριστοτ. Νεφ. 439. Πλάτ. συμπ. σ. 212. D). «καρδία ὀρχεῖται» (Αἰσχ.

χοηφ. 167) «καρδία πάλλεται» (αὐτ. Ἑ. ἐ. θήβ. 785). «ἐν ἐμοὶ αὐτῇ στήθεσι· πάλλεται ἦτορ ἀνὰ στόμα» (Ἰλ. 22,452).—«Ἐδρόσιξα τὴν καρδία μ'=ἀνέψυχον φίλον ἦτορ (Ἰλ. 13,84).—«Ἐρραγίεν (=ἐῤῥάγη) ἡ καρδία μ'»=δέδηγμαι τὴν καρδίαν (Ἀριστοφ. Ἀχαρ. 6), ἐμοὶ κατεκλάσθη φίλον ἦτορ (Ὀδ. 4,481). Ἑλληνικώταται δ' εἰσὶ καὶ αἱ φράσεις «ἀπὸ καρδίας», καρδίας ἀγάπ'», «ἀπὸ καρδίας ἀγαπῶ»=φιλεῖν ἐκ καρδίας, φιλεῖ ἐκ καρδίας.

Κατά. Φράσεις μετὰ γενικῆς, κατὰ γῆς· καὶ ἐν τῇ δημ., ἐν ᾗ καὶ κατα γῆ·=ἐπὶ γῆς· μετ' αἰτιατιατικῆς· κατὰ μόνας=μόνος, χωρὶς τῶν ἄλλων: «κατὰ μόνας ἔρχουμαι, πάγω,τρωγω, κάθουμαι κτλ.» οὕτω καὶ παρ' ἀρχαίοις· «οἰκοῦν τοῦ αὐτοῦ ἕνα τε εἶόν τε εἶναι κατὰ μόνας πείθειν καὶ ξυμπόλλους» (Πλάτ. Ἀλκιβ. 114 Β). τὴν μὲν οὖν γενομένην ναυμαχίαν αὐτοὶ κατὰ μόνας (μόνοι ἄνευ συμμάχων) ἀπεωσάμεθα Κορινθίους». (Θουκυδ. 1,38, 4). «ὅπως κατὰ μόνας ἀδικῶσι» (αὐτ. 1,37,4)· ἔνθα ὁ Krueger τὸ μοίρας ὑπονοῆσαι βούλεται (ἴδ. ἐκδ. αὐτοῦ)· «οἱ κατὰ μόνας ἄριστα κιθαρίζοντες» (Ξενοφ. ἀπομν. 3,7,4)· ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ μὲν Schaefer ὑπονοεῖ χώρας, ὁ δὲ Kuehner (ἴδε ἔκδοσιν αὐτοῦ) δυνάμεις· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἅπαντας τούτους ἀνεμώλια βάζειν· οὐ ῥᾴδιον γὰρ ἐν ταῖς τοιούταις ἐλλείψεσιν ἀεὶ τὸ προσῆκον ὄνομα ἀνευρεῖν· πάντως ἐν ἀρχῇ ἡ φράσις πλήρης οὖσα καὶ ἐπὶ ὀλίγων λεγομένη εἶτα ἐκ τῆς πολλῆς χρήσεως ἐλλιπὴς γενομένη κατὰ μικρὸν ἐπεκταθεῖσα καὶ ἐπὶ πολλὰ προσαρμοσθεῖσα ἐπιῤῥήματος προσέλαβε τύπον καὶ μάταιόν ἐστιν, οἶμαι, ἐν πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἀεὶ τὸ ἐλλεῖπον ἀναζητεῖν.—Κατά λαχοῦ, ἢ καταλαχοῦ =κατὰ τύχην καὶ ἐν τῇ δημώδει· ἐκ τοῦ ἀρχαίου λάχος (τό), μεταβληθέντος τοῦτε γένους καὶ τῆς κλίσεως. Ἴδ. (Κορ. Ἀτ. Β, σελ. ἐν λ. λαχνός.—Κατὰ τύχην· ὅπως καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ.—Κατὰ Θεόν, ὁ καὶ Θεωτικά.[1]. = δικαίως· «κατὰ Θεὸν νὰ λὲς»=δικαίως, συμφώνως τῷ θείῳ νόμῳ, ἄνευ ψεύδους καὶ προσωποληψίας λέγε· καὶ εὕρηται μὲν καὶ παρ' ἀρχαίοις ἡ φράσις, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημαινομένου· οὕτως «Ἑλλὰς δὲ σὺν σοὶ κατὰ Θεὸν νοσεῖ τινα (Εὐριπ. Ἰφ. ἐν Αὐλ. 411)=θεόθεν, κατὰ θεοῦ τινος βούλησιν, divinitus· «κατὰ Θεόν τινα ἔτυχον καθήμενος ἐνταῦθα». (Πλάτ. εὐθύδ. σ. 272 Ε)=κατὰ τύχην, forte «ζητοῦντι κατὰ τὸν θεὸν=κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ» (Πλάτ. Ἀποστ. Σωκρ. σ. 22 Α).

Ἐπισκεψώμεθα ἤδη καὶ τὰ σύνθετα. Κατιβαίνω=καταβαίνω· ἐν τῇ δημ. κατεβαίνω, περισχηματισμένον ἐκ τῶν ηὐξημένων χρόνων (ἐκατέβαινα, κατέβηκα)· οὕτως ἐσχημάτισται καὶ τὸ Τραπεζούντιον τροπῇ τοῦ ε εἰς ι· οὕτω καὶ τὸ ἀνιβαίνω, ἀνιβάζω, ἀνίφορος, κατίφορος (ἐν τοῖς χωρίοις ἀνέφορος, κατέφορος, ἃ κακῶς γράφεται ἀνηβαίνω, ἢ ἀνηβαίνω, κατηβαίνω, ἢ κατηβαίνω κτλ. (ἴδ. καὶ λέξ. ἐξέρω)· φράσις «ἀς τ' ἄλογον κατιβαίν' 'ς τὸ γάϊδαρον»=καταβαίνων ἀπὸ ἵππου ἀναβαίνει ἐπὶ ὄνου. παροιμιωδῶς ἐπὶ τῶν ταπεινουμένων καὶ περὶ μικρὰ καὶ εὐτελῆ ὄντων, ἃ πρότερον περιεφρόνουν· ἑτέρα «ἐκατίβεν τὸ ψωμίν»=κατέβη (ἠλαττώθη) ἡ τιμὴ τοῦ ἄρτου· καὶ παρ' ἀρχαίοις «καταβεβηκυίας τῆς τιμῆς τοῦ σίτου». (Πολυβ. 1,51), καὶ παρὰ τοῖς τούρκοις «ἐντὶ ἐκμέκ».—Κατιβάζω=καταβιβάζω· κατίβασμαν (καταβιβασμός)· κατιβασία (κατάῤῥους.—Καταβο (βοῶ κατά τινος) =ἐπιπλήττω τινὶ σφοδρῶς. Καταβρέχω καὶ καταδάκνω· ὅπως καὶ παρ' ἀρχαίοις· κατάδικος· ὁ κατεπτηχὼς δι' ἁμάρτημά τι, ὥσπερ οἱ καταδεδικασμένοι· λέγεται καὶ μετὰ τοῦ: ἄμον (=ὡς) καὶ ἄνευ αὐτοῦ.—Καταζακόνω· ἐν τῇ δημ. καταζακίζω=καταθραύω· πεποιημέναι αἱ λέξεις.—Κατακαίω· μεταφορικῶς=κατατρύχω· ἐπὶ τῶν κακοτρόπων παιδίων τῶν κατρυχόντων τοὺς γονεῖς.—Κατάκαρδα· (κατὰ καρδίας, ἐν τῇ καρδίᾳ, ἐκ καρδίας) «λυποῦμαι κατάκαρδα»=μέσην δέδηγμαι τὴν καρδίαν, ἤλγησα τὴν καρδίαν.—Κατάκειμαι·=ἀσθενῶ βαρέως, οὐ δύναμαι ἐκ τῆς κλίνης ἐγείρεσθαι· οὕτω καὶ παρ' Ἡροδότῳ (7,229) «κατεκέατο ἐν Ἀλπηνοῖσιν ὀφθαλμιῶντες». Κατακέφαλα· καὶ ἐν τῇ δημώδει καὶ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις.—Κατακλαίω· μετ' αἰτιατικῆς=κατηγορῶ τινος, διαβαλλω τινά· καταλαύκουμαι· = διηγούμενος τὰς ἀδικίας τινὸς αἰτοῦμαι προστασίαν ἐντονώτερον τοῦ προσκλαύκουμαι.—Κατακλυσμός, ὑπερβολικῶς,ὑετὸς ἀφθονώτατος.—Κατάκοιτος· τὸ ἐκ τοῦ κατάκειμαι ἐπίθετον· ἡ λέξις καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. (Ἴβυκ. παρ' Ἀθην. 13, σελ. 101 Β).—Κατακομμένος· τῶν ἀρχαίων τὸ κατάκοπος· λέγεται ἔτι καὶ κατασκοτωμένος. —Κατακόφτω·=κόπτω εἰς μικρὰ τεμάχια· οὕτω καὶ παρ' ἀρχαίοις «κέρα κατακόπτειν» (Πλάτ. Εὐθύδ. σελ. 106 C).—Κατακυλίζω· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ κατακυλίω.—Καταλάμπω· ἀμεταβάτως· καὶ παρ' ἀρχαίοις «ἐν δὲ μέσῳ κατέλαμπε σάκει Φαέθων» (Εὐρ. Ἠλ. 444 καὶ 186).—Καταμαραίνω· καθ' ἃ καὶ παρ' ἀρχαίοις.—Καταμασῶ·= καταμασῶμαι — Καταξεραίνω. — καταξηραίνω. — Καταπατῶ. Κατάρσ. Καταροῦμαι=

Σημ. 1. Θεωτικὰ γραπτέον, ὡς ἐξ ἐπιθέτου θεωτός· τοιαῦτα δ' ἐπίθετα μετὰ τῆς καταλήξεως **ωτός**, ὁμοιότητα δηλούσης καὶ τῇ **ώδης** ἀντιστοιχούσης ἐξ ἐπιθέτου παραγόμενά ἐστι τάδε: ἀσπρωτὸς (ὑπόλευκος), μαυρωτὸς (ὑπομέλας), κοκκινωτὸς (ὑπέρυθρος), πρασινωτός, ἐν τῇ δημ. πρασινωπὸς (ὑπόχλωρος), παλαλωτὸς καὶ τὸ Τουρκικὸν ζεβζεκωτὸς εὐήθει ἐοικώς κτλ. ἐν δὲ τῇ ἀρχαίᾳ ἐπίθετα μὲν ἐξ ὀνόματος μετὰ τῆς καταλήξεως **ωτὸς** τὸ αὐλωτοὶ φιμοι, φολιδωτὸς (ἐκ τοῦ φολίς, ἐπεὶ τὸ ῥῆμα φολιδοῦν μεταγενέστερον, ὄνομα· δ' ἐξ ὀνόματος τὸ κιβωτὸς (κίβος)· τούτοις παραβλητέον καὶ Λατ. aegrotns (aeger), ἐκ ῥημάτων δ' εἰς **όω** πλεῖσθ' ὅσα καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ.

καταρθῶμαι. — Καταστάζω.) ἀμεταβάτως· ἐπὶ ὑετοῦ ἀραιοῦ· 2) ἐπὶ στέγης σαθρᾶς, ἐξ ἧς τὸ ὕδωρ καταρρεῖ εἰς τὴν οἰκίαν.—Κατασύρω·=διαβάλλω·—Κατασχάνω ἐπὶ τῶν χειρῶν, τῶν τοίχων, τῶν σανίδων καὶ τῶν δερμάτων καὶ τῶν ὑφασμάτων καὶ σύκων· οὕτω καὶ οἱ ἀρχαῖοι «συκῆ κατασχισθεῖσα· περὶ δὲ χειρῶν καὶ ποδῶν καὶ ἱματίων καὶ ἀγγείων οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον· «ραγάδας ἔσχον.—Κατασκίζω·(σ=sch)=κατασχίζω.— Κατατόπια· τόποι ἐπιτήδειοι πρός τι, κρησφύγετα· τὴν λέξιν ἀπαντῶσαν παρὰ τοῖς Βυζαντιακοῖς ἑρμηνεύει ὁ Passovv: Posten, Station, ἤτοι τοποθεσία «τὰ κατατόπια τοῦ σπιτί'»·=κεκρυμμένοι τόποι τῆς οἰκίας.—Κατατρέχω=καταδιώκω· οὕτω καὶ ἐν τῇ δημώδει καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ· κατατρέχειν τινός, κατατρέχειν κατά τινος κατατρέχειν τινά.—Κατατρώγω· καὶ ἐν τῇ δημώδει καὶ τῇ ἀρχαίᾳ· οὐδὲν δ' ὑπάρχει σύνθετον μετὰ τῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις· ἐν τοῖς ῥήμασι καταγωνίζομαι, καταναυμαχῶ, καταμονομαχῶ, καταπαλαίω, καταπολεμῶ, καταστασιάζω, καταστρατηγῶ σημασίας τῆς κατά.

Κιφάλ'. =κεφαλή, ἐκ τοῦ ὑποκοριστικοῦ κεφάλιον, ὅπερ καὶ παρὰ Πλουτάρχῳ εὕρηται ἐπὶ ἰχθύος· ('Ηθ. σελ. 111, Β), ἐπὶ δὲ φυτῶν παρὰ Διοσκορίδῃ· σημαίνει δὲ 1) τὴν κεφαλὴν τῶν ἀνθρώπων τε καὶ τῶν ζώων· 2) μεταφορικῶς τὸ ἄκρον, τὴν ἀρχήν· «τὸ κιφάλ' τοῦ νεροῦ=ἡ ἀρχή, ἡ πηγὴ τοῦ ὕδατος· «τὸ κιφάλ' τζῆ σκάλας», τὸ καὶ ἐν συνθέσει σκαλοκέφαλον=ἡ ἄκρα, ἡ ἀρχὴ τῆς κλίμακος ἄνωθεν· τὸ κιφάλ' τοῦ χωράφιί» καὶ σύνθετον χωραφοκέφαλον=ἡ ἄκρα, ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγροῦ· οὕτω καὶ παρ' ἀρχαίοις «ποταμοῦ κεφαλή» ('Ηροδ. 4,01)· «τάφρου κεφαλὴ» (Ξεν. Κ. Π. 3,2,66 καὶ 68)· «σκορόδου κεφαλή» ('Αριστοτ. Σφῆκ. 679) καὶ ἐν Τραπεζοῦντι σκορδί' κιφάλ' καὶ σκορδοκέφαλον· οὕτω καὶ παρὰ Λατίνοις «caput fontis, amnis, alli, papaveris. Καὶ ἐν Βυζαντιακοῖς ποιήμασι (μυθιστορία Βελθάνδρου, ΙΒ ἑκατοντ. Κορ. 'Αν. τόμ. Β, σελ. 44) «τὴν κεφαλὴν τοῦ ποταμοῦ»· παρὰ δὲ Σομαβέρᾳ ἀναγινώσκεται συνθέτως σκορδοκεφαλή (Κορ. 'Ατ. τόμ. Δ, σελ. 515) ὡς τελευταῖον δ' ἐν τῇ συνθέσει μέρος εὗρον τὸ κεφαλὴ ἐν τῇ λέξει μυιοκέφαλον=νόσημά τι τῶν ὀφθαλμῶν, καθ' ὃ φλύκταινά τις ἐκ τοῦ κερατοειδοῦς ἐξέρχεται, καὶ ἐξέχει ὡς κεφαλὴ μυίας (Παῦλ. Αἰγιν. 3,22), μυοκέφαλον δέ παρ' 'Αλεξ. Τραλλιανῷ, 570 μ. Χρ. ὑδροκέφαλον, νόσημά τι τῆς κεφαλῆς προερχόμενον ἐκ συῤῥοῆς ὑγροῦ, ἢ αἵματος τρυγώδους κατά τι μέρος αὐτῆς. Γαλην. 2,227. 163 μ. Χ. Παῦλ. Αἰγιν. 86), κυνοκέφαλος ('Ηρ. Πλάτ.) κριοκέφαλος ('Αμμον. 'Αθων. 326 μ. Χ.) βουκέφαλος ('Αριστοφ.), ταυροκέφαλος (σχολ. εἰς Λυκόφρ.). Παρ' Ὑπερείδῃ δὲ (ἀπόσπ. 135) εὕρηται καὶ ἡ λέξις ὀχετόκρανα αἱ τῶν ὀχετῶν ἀρχαί· παρὰ Πλάτ. κωμ. κιόκρανον καὶ παρὰ μεταγενεστέροις κιονόκρανον· 3) τοὺς ἀρχηγοὺς «τὸ κιφάλν ἐμοῦν» ὁ ἀρχηγὸς ἡμῶν· «τὸ κιφάλ' τοῦ χωρί', τοῦ σπιτί'»=ὁ ἀρχηγός, ὁ πρῶτος τοῦ χωρίου, τῆς οἰκίας, οὕτω καὶ παρὰ Βυζαντιακοῖς καὶ παρὰ Ρωμαίοις, παρ' ὧν ἴσως ἐκεῖνοι καὶ παρ' ἐκείνων οἱ Τραπεζούντιοι τὴν χρῆσιν ταύτην παρέλαβον· «omnium graecorum concitandorum caput,» «capita conjurationis», capita Latini nominis», «caput rerum Masinissam fuisse»· παρὰ Δουκαγγίῳ μετὰ τοῦ σημαινομένου τούτου ἀπαντᾷ ἡ λέξις κεφαλῶται· (Κορ. 'Ατ. τ. 5 σελ. 118). 'Εν Τραπεζοῦντι ἐν τοῖς τοιούτοις ἀντὶ τῆς λέξεως κιφάλ' χρῶνται καὶ τῇ λέξει κεφάλαιο· «ἐκεῖνος ἔτον τὸ κεφάλαιον'» οὕτω καὶ παρ' ἀρχαίοις «Πλάτων καὶ 'Αριστοτέλης αὐτὰ τὰ κεφάλαιά μου τῶν μαθημάτων» (Λουκ. 'Ερμότ. 14) «τὸ κεφάλαιον τοῦ πολέμου Λεύκιον γεγονέναι» 'Απп. 6. 5,50)· «οἱ τὸ τῆς στάσεως κεφαλαιον ἦσαν (αὐτ. 43).—"Ετεραι φράσ., «νὲ κιφάλ' ἔχνε ντὸ λέει, νὲ ποδάρια» (νέ—νέ· Τουρκ.=οὔτε—οὔτε)=οὔτε κεφαλήν, οὔτε πόδας ἔχει τά ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα, ἤτοι ἀνόητά ἐστιν· οὕτω καὶ συντομώτερον «κιφάλ' κ' ἔχνε»· ὅμοιον καὶ τὸ τοῦ Κικέρωνος (ad famil. 7, 31,22) «nec caput, nec pedes»=οὔτε ἀρχήν, οὔτε τέλος· αὐτὸ δὲ τοῦτο ἐδήλου καὶ ἡ Τραπεζουντια φράσις τὸ πρῶτον, εἶτα ἐξ αὐτοῦ ἐγεννήθη ἡ τοῦ ἀνοήτου σημασία.—«Μὲ τὸ κεφάλν ἀτ' παίζ'», ἐπὶ τῶν τὴν ζωὴν διακινδυνευόντων· οὕτω καὶ παρ' ἀρχαίοις «παρθέσθαι κεφαλὰς» ('Ομ. 'Οδ. 2,237), ἀνθ' οὗ ἐν 'Οδ. 3,74 «ψυχὰς παρθέμενοι». Συνώνυμον τοῦ κιφάλ' ἐστι καὶ ἡ κορφὴ (κορυφή), δι' ἧς ἐκφέρουσι τὴν τῶν αρχαίων φράσιν» ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς», «τὰ πράγματα ἐκ τῶν ποδῶν σοι ἐς τὴν κεφαλὴν πάντ' ἐρῶ» ('Αριστοφ. Πλοῦτ. 649) λέγοντες «ἐτέρεσεν ἄτον ἀς τὰ νύχια ς' τὴν κορφὴν»=ἀκριβῶς αὐτὸν ἐθεώρησε· λέγεται ἔτι καὶ ἐπὶ τῶν βρεφῶν τῶν παντελῶς μολυνομένων «ἀς τὰ νύχια ς' τὴν κορφὴν ἐγέντον»· τὸ ἐγέντον εὐφημισμοῦ ἕνεκα ἀντὶ ἐσκατῶθεν.

ΔΥΟ ΖΑΚΥΝΘΗΝΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 230).

«Πρέπει πρῶτα μέ δύναμιν νὰ συλλάβη ὁ νοῦς καὶ ἔπειτα ἡ καρδιὰ θερμὰ νὰ αἰσθανθῇ ὅσα ὁ νοῦς συνέλαβε»·

Ὁ Σολωμὸς ἐφύλαξεν αὐτὴν τὴν ἀρχὴν εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν, καὶ περιώριζε τὴν ποιητικήν του γονιμότητα.

Ἀνέφερα τὰ περιστατικὰ ταῦτα, διὰ νὰ δείξω, ὅτι καὶ οἱ δύο Ζακυνθηνοὶ ποιηταὶ εὐτύχησαν νὰ σχετισθοῦν μὲ τοὺς πρώτους ποιητὰς τῆς Ἰταλίας καὶ νὰ σπουδάσουν καὶ νὰ αἰσθανθοῦν τὴν Ἰταλικὴν λογοτεχνίαν «εἰς τὰ χείλη τῶν δημιουργῶν της».

Ἐσπούδασαν ἐπίσης κατὰ βάθος τὴν Λατινικὴν ποίησιν καὶ πεζογραφίαν καὶ παρηκολούθησαν προσεκτικὰ τὴν λογοτεχνικήν κίνησιν τῆς ἐποχῆς των.

Ἀλλὰ ἦσαν ἀκόμη τυχηρότεροι ὅτι ἐσπούδαζαν εἰς τὴν Ἰταλίαν κατὰ τὴν ἀκμὴν ἑνὸς κινήματος πρὸς ἀναγέννησιν τῆς Ἰταλικῆς λογοτεχνίας διὰ μέσου τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως. Ἀκριβῶς τότε οἱ Ἰταλοί, βαρυνόμενοι τὸν Γαλλικὸν κλασσικισμόν, ἐστρέφοντο πρὸς τὴν γνησίαν κλασσικὴν πηγήν. Ὁ Ὅμηρος καὶ μάλιστα ἡ Ἰλιὰς ἐσπουδάζετο εἰς τὸ πρωτότυπον ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἰταλοὺς ποιητὰς καὶ ἔδιδεν ἀφορμὴν εἰς μεγάλας συζητήσεις.

Ἡ Ἰλιὰς εἶχε μεταφρασθῇ εἰς τὸ πεζὸν ἀπὸ τὸν Cesarotti καὶ κατόπιν ἀπὸ τὸν Μόντην εἰς στίχους, θεωρουμένους κλασικούς. Ἀλλὰ ὁ Φωσκολος, ὁ ὁποῖος ἤξευρε καλὰ ἑλληνικά, ἐνόμιζεν ὅτι εἶχεν περισσότερα δικαιώματα. Τῷ 1807 ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν Βρεσκίαν ἕνα τόμον μὲ τὰς τρεῖς μεταφράσεις τοῦ Α, τοῦ Cesarotti, τὴν ἰδικήν του καὶ τοῦ Μόντη, εἰς τὸν ὁποῖον ἀφιέρωνε τὸ βιβλίον. «Μοῦ ὡμολογήσατε, τοῦ λέγει ὅτι μεταφράσατε senza grammatica greca». Πράγματι ὁ Φώσκολος ἤξευρε κάτι περισσότερον· ὅτι τὸν Μόντην ἐχειραγώγησε νέος Κερκυραῖος, σοφός, ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης. Καὶ ὅταν ὁ Φώσκολος τὰ ἐχάλασε μὲ τὸν Μόντην τὸν ὠνόμασε «traduttor del traduttor d'Omero».

Αὐτὰ ὅλα ἦσαν καλὰ μαθήματα διὰ τὸν Κάλβον καὶ τὸν Σολωμόν. Ὁ ποιητὴς πού ἐκρίνετο ἦτον ὁ Ὅμηρος, τὸ βιβλίον ἦτον ἡ ἰδική των Ἰλιάς. Ἦτον ἑπόμενον κατόπιν ὅτι καὶ οἱ δύο θὰ ἐδοκίμαζον νὰ τὴν μεταφράσουν εἰς τὰ νέα ἑλληνικά, μολονότι καὶ οἱ δύο, ἐννοήσαντες τὸ μέγεθος, δὲν ἐπροχώρησαν πέραν τῶν δέκα στίχων. Ἀλλ' ἐδιδάχθησαν ἀκόμη τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ ἀπεταμίευσαν τὸν ἐθνικὸν ἐκεῖνον φανατισμόν, τὸν ἀπαραίτητον εἰς ποιητὰς προωρισμένους νὰ ἀγαπηθοῦν ἀπὸ ἓν ἔθνος. Οἱ ἕλληνες τοὺς ὠνόμασαν μεγάλους, πρὶν ἀκόμη τὸ ἔργον των ἐκτιμηθῇ ἐπακριβῶς. Ἀναντίλεκτον εἶναι ὅτι καὶ οἱ δύο ἦσαν φωτισμένοι καὶ εὐσυνείδητοι τεχνῖται, ὅτι ἐστοχάσθησαν ἔργα γενναῖα καὶ ὑψηλά, καὶ ὅτι ἐπάλαισαν πρὸς πλείστας τοῦ καιροῦ των δυσκολίας. Ἐπειδὴ δ' ἐξύμνησαν καὶ κατορθώματα, ἀληθῶς ἀείμνηστα, ἀείμνηστον θὰ μείνη καὶ τὄνομά των.

Ὁ Σολωμὸς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ζάκυνθον κατὰ τὸ 1818 καὶ ἀμέσως ἐδόθη εἰς τὴν στιχουργίαν καὶ τὴν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς. Ἡ ἰδιοφυΐα του δέν τοῦ ἐπέτρεψε ποτὲ νὰ μάθη συστηματικῶς τὴν γλῶσσαν καὶ ἡ ἀρχαία γραμματική του θὰ ἔμεινε πάντοτε καθὼς τὴν γραμματικὴν τοῦ Μόντη. Ἀλλὰ ἐδῶ ἐφάνη ποιητής. Τὸ γυμνασμένον του αὐτὶ ἐπῆρε τὴν ἁρμονίαν τοῦ δημοτικοῦ στίχου. Καὶ ἄλλοι δύο πρεσβύτεροί του ποιηταί, ὁ Βιλαρᾶς καὶ ὁ Χριστόπουλλος, ἐπέμεναν εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ λόγους πρακτικούς. Ὁ Σολωμός, ὁδηγούμενος ἀπὸ τὴν Ἰταλικήν, ἐνόησεν ὅτι ἡ ἀπόπειρα τῶν ἑλληνιστῶν νὰ διορθώσουν τοὺς μεταγενεστέρους τύπους, ἦτο ματαία καὶ ἀντικαλλιτεχνική. Εἰς τὸν πεζόν του διάλογον, ὅπου ἐπολέμησε τὴν μέθοδον τοῦ διασήμου Κοραῆ, καταφαίνεται πόσον τὸ αἴσθημα τοῦ ποιητοῦ βλέπει διαφορετικὰ παρὰ τὴν κρίσιν τοῦ φιλολόγου. Ἐλάτρευε τὴν Ἑλλάδα καὶ αὐτός, ἀλλὰ πολὺ ποιητικώτερα καὶ ἔρριπτε τὸ βαθὺ του βλέμμα περισσότερον εἰς τὸ μέλλον παρὰ εἰς τὸ παρελθόν.

Εὐτυχῶς ἡ Ἑλλὰς ἀπέδειξε μετ' ὀλίγον εἰς ὅλους τοὺς ποιητάς, πόσον ἦτο ἀνταξία τῆς ἀγάπης των. Ἡ ἐπανάστασις, πού ἄρχισεν εἰς τὰς ἡγεμονίας, διεδόθη φοβερωτέρα εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ οἱ Ἕλληνες κατώρθωσαν νὰ ἐκδικηθοῦν τὴν τουρκικὴν θηριωδίαν μὲ ἀνδραγαθήματα ἀντάξια τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς θαλάσσης. Ἡ ποιητικὴ νεολαία τῶν Παρισίων μὲ τὸν Victor Hugo ἀρχηγόν, οἱ Γερμανοὶ ποιηταί, ἰδίως ὁ Wilhelm Müller, καὶ πρὸ πάντων οἱ δύο Διόσκουροι τῆς Ἀγγλικῆς ποιήσεως ἐχειροκρότησαν τοὺς νέους Κίμωνας καὶ Λεωνίδας.

Οἱ Ἕλληνες ποιητίσκοι, καθὼς εἴδαμεν, ἔτρεξαν ἀμέσως εἰς τὸ Ναύπλιον, οἱ δύο Σοῦτσοι ἀπὸ τὰ Παρίσια ὁ Κάλβος ἀπὸ τὸ Λονδῖνον, ὅλοι, ἐννοεῖται ἀνίκανοι πρὸς μάχην. Ὁ 23ετὴς κόντες, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε καλύτερα τὸν ἑαυτόν του, δὲν ἐκινήθη ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον. Ἀλλὰ ἡ συγκίνησίς του ἦτο τόση, ὥστε μὲ ὅσα ἑλληνικὰ κατώρθωσε νὰ θησαυρίσῃ — εἶχεν ἤδη γράψει μερικὰ μικρὰ καλλιτεχνήματα — συνέθεσε τὸν Μάϊον τοῦ 1823 ἕνα ὕμνον, τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἐπωνόμασαν Ἐθνικόν.

Ὁ ὕμνος, ὅπως καὶ πᾶν ὅ,τι ἔγραψε ὁ Σολωμός,

εἶναι γεμᾶτον ζωήν, ἀλλὰ ἰδίως κίνησιν. Ἔχει ὅλας τὰς ἀρετάς, ἀλλὰ καὶ ἀρκετὰ τῆς νεότητος ἐλαττώματα. Ἀρχίζει μ' ἕνα μεγαλοπρεπῆ χαιρετισμόν, μίαν πονεμένην κραυγήν, πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τὴν ὁποίαν προσωποποιεῖ. Αἱ 158 τροχαϊκαὶ στροφαὶ διαδέχονται γοργῶς ἡ μία τὴν ἄλλην, καὶ ὁ ἀναγνώστης χωρὶς νὰ ἀναπαυθῇ μετέχει τῆς παραφορᾶς τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος τρέχει ἔξαλλος παντοῦ, μὲ φοβερισμούς, μὲ θούρια, εἰρωνείας καὶ κατάρας.

Ἡ περιγραφὴ τῆς νυκτερινῆς μάχης τῆς Τριπολιτσᾶς φέρει καθαυτὸ ζάλην.

44

Ἀκούω κούφια τὰ τουφέκια
Ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν
Ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια
Ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.

45

Ἄ! τί νύκτα ἦταν ἐκείνη
Ποῦ τὴν τρέμει ὁ λογισμὸς
Ἄλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη
Πάρεξ θάνατος πικρός.

46

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα ὁ τόπος
Οἱ κραυγαῖς, ἡ ταραχή,
Ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
Τοῦ πολέμου καὶ οἱ καπνοί.

47

Καὶ οἱ βρονταῖς καὶ τὸ σκοτάδι,
Ὁπoῦ ἀντίσκοφτε ἡ φωτιά,
Ἐπαράσταιναν τὸν ᾅδη,
Ποῦ ἀκαρτέραε τὰ σκυλλιά.

Ὡραιότερον ὅμως εἶναι τὸ τέλος αὐτῆς ὅλης ταραχῆς, ὅπου σιγὰ σιγὰ ἐπέρχεται γαλήνη.

72

Σὰν ποτάμι τὸ αἷμα ἐγίνη
Καὶ κυλάει στὴν λαγκαδιὰ
Καὶ τἀθῶο χόρτο πίνει
Αἷμ' ἀντὶς γιὰ τὴν δροσιά.

73

Τῆς αὐγῆς δροσᾶτο ἀέρι
Δὲν φυσᾷς τώρα ἐσὺ πλιὸ
Σ τῶν ψευδόπιστων τἀστέρι
Φύσα φύσα εἰς τὸ Σταυρό.

Τὸ ποιητικώτατον το το ἐξημέρωμα νομίζει κανεὶς ὅτι συμβολίζει καὶ τὸ τέλος τῆς τουρκοκρατίας. Ἔρχεται κατόπιν μέρος καθ' αὐτὸ εἰδυλλιακόν, ὅπου ἐμφανίζεται θελκτικὸς χορὸς παρθένων ὑπὸ σκιάν — εἶναι ὑπαινιγμὸς εἰς τὸν Μπάϋρον — ἄλλη ὡραία ποιητικὴ χειρονομία.

86

Μὲς τὰ χόρτα, στὰ λουλούδια
Τὸ ποτήρι δὲν βαστῶ·
Φιλελεύθερα τραγούδια
Σὰν τὸν Πίνδαρο ἐκφωνῶ.

καὶ ἀμέσως ἡ φυγὴ τῶν Τούρκων ἤρχισε ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ πνίξιμον ἱππέων καὶ πεζῶν εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ Ἀχελώου.

112

Ἔτσι ν' ἄκουα νὰ βουίξῃ
Τὸν βαθὺν Ὠκεανὸ
Καὶ 's τὸ κῦμα του νὰ πνίξῃ
Κάθε σπέρμ' Ἀγαρηνό.

Ὁ ποιητὴς ἐξάπτεται καὶ πάλιν, ἐνθυμούμενος τὸ κρέμασμα τοῦ Πατριάρχου καὶ καταλήγει τὸν ὕμνον του μ' ἕναν ἐξορκισμὸν τῆς ἐλευθερίας πρὸς τοὺς πολεμάρχους νὰ ὁμονοήσουν.

Ὅταν ἐτελείωσεν ὁ ὕμνος, ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, φίλος τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Λόρδου Μπάϋρον, ἐπῆγεν εἰς τὸ Μεσολόγγι νὰ διαβάσῃ τὸ ποίημα εἰς τὸν ποιητήν. Ἀλλὰ δυστυχῶς ηὗρε τὸν Μπάϋρον νεκρὸν καὶ ἠμπόρεσε νὰ τοῦ εἴπῃ μόνον ἕνα ῥητορικώτατον ἐπικήδειον. Ἔκτοτε ὁ Σολωμὸς ἐπὶ ἓν ἔτος κατεγίνετο νὰ συνθέσῃ ἄλλο ποίημα εἰς τὸ αὐτὸ μέτρον καὶ τὴν αὐτὴν τεχνοτροπίαν. «Εἰς τὸ θάνατο τοῦ Λόρδ Μπάϋρον, ποίημα λυρικό».

Ἀλλὰ ἦτο πράγματι ὁ Σολωμὸς «βαρὺς ὕμνων χαλκευτής», ὅπως ἡ ἐπανάστασις τὸν ἔφερε νὰ γείνῃ; Ὁ Σολωμός, καὶ νέος καὶ πρεσβύτης ἐθαυμάζετο δικαίως ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ἀλλοδαποὺς του φίλους, ἰδίως Ἄγγλους καὶ Ἰταλοὺς καὶ μάλιστα τὸν Τωμαζαῖον.

Καὶ τώρα τὰ ἔργα του τιμῶνται κατ' ἀξίαν.

Ὁ σοφὸς του βιογράφος, πρῶτος ἐκδότης καὶ ἑρμηνευτὴς Ἰάκωβος Πολυλᾶς ἀτενίζει πρὸς αὐτὸν ὡς ἅγιον. Ὁ νέος του ἐκδότης Κωστῆς Παλαμᾶς, ὁ σπουδαιότατος τῶν σημερινῶν μας ποιητῶν, ἔπλασε τὸν ὅρον σολωμικός. Ἡ Dora d'Istria τὸν ὠνόμασε τέκνον τῆς Ῥώμης καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ ὑφηγητὴς Canna τοῦ ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον μάθημα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παβίας, ὁ καθηγητὴς Λάμπρος τὸν παρέβαλε πρὸς τὸν Σιμωνίδην ὁ καθηγητὴς Dieterich παραβάλλει μερικὰ του ἔργα πρὸς ποιήματα τοῦ Σχίλλερ, ὁ Κρουμπάχερ ὠνόμασεν εἰς τὴν βαυαρικὴν Ἀκαδημίαν τὸν Ὕμνον berühmt καὶ ὁ κ. Ψυχάρης τὸν ἐγκωμίασε γλαφυρῶς εἰς τὰ Παρίσια.

Δὲν ἁρμόζει λοιπὸν εἰς ἐμὲ νὰ ὑποτιμήσω τὸν Σολωμὸν εἰς τὴν Ὀξφόρδην. Ἀλλὰ διὰ νὰ χαρακτηρίσω τὴν Μοῦσάν του παρατηρῶ ὅτι δὲν ἦτο ὅπως ἠδύνατο κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ, πολεμικὴ μοῦσα. Τοῦ Σολωμοῦ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἦτο μᾶλλον εὐαισθησία γυναικεία, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἐννοοῦσε καὶ ἐφρόντιζε κατόπιν μὲ κόπον νὰ συγκρατῇ. Τοιουτοτρόπως, ἐνῷ δὲν ἐπεχείρησε κἂν νὰ διαγράψῃ τὴν ἁδρὰν φυσιογνωμίαν κανενὸς τῶν ὀρεινῶν ἢ θαλασσινῶν ἡρώων τῶν ὁποίων ἐθαύμαζε τὴν δύναμιν καὶ τὴν τόλμην, ἀφῆκε σειρὰν μικρῶν γυναικείων καὶ παιδικῶν τύπων εἰς ψυχικὰς καταστάσεις ποικιλωτάτας ἀλλὰ πάντοτε φυσικάς. Ἀξιοπαρατήρητον εἶναι ὅτι δὲν ἐξέφρασε κἂν τὴν πρὸς τὰ τρυφερὰ πλάσματα συμπάθειάν του — καὶ αὐτὸν τὸν ἰδικόν του ἔρωτα ἐσιωποῦσεν ὁ ποιητὴς —ἀλλὰ ἐχρωμάτιζε τὰ αἰσθήματα τῶν ἰδίων .Νομίζει κανεὶς ὅτι ἡ ψυχή του συνταυτίζεται μαζί των· Ἡ Ἀγνώριστη ἡ Ξανθοῦλλα,τὸ Κάκιωμα, ἡ Ὀρφανή, οἱ μικροὶ Βοσκοὶ καὶ Βοσκοποῦλλες, ἡ Εὐρυκόμη, ἡ Ψυχοῦλλα, ἡ Μυρτοῦλλα, ἡ Φραγκίσκα Φραῖζερ, καὶ τὰ μεγαλύτερα ἔργα ἡ Φαρμακωμένη, ἡ Μορία ἡ Αὐγοῦλλα καὶ ὁ Ἀνθός, ἡ Τρελλὴ Μάννα εἶναι ἐκφράσεις παιδικῶν καὶ γυναικείων συναισθημάτων ἀπὸ τῶν παθητικωτάτων μέχρι καὶ τῶν ἐλαφρῶς κωμικῶν. Χαρακτηριστικώτερα δέ τῆς πατρίδος του εἶναι τὰ συλλυπητήρια ποιήματα διὰ τὸν θάνατον συγγενῶν καὶ φίλων καὶ ὁ φόβος τοῦ κοιμητηρίου.

Εἰς ὅλα αὐτὰ ὁ Σολωμὸς ὡραῖα μεταδίδει τὴν συγκίνησίν του, σχεδὸν πάντοτε μὲ μίαν διαφορετικὴν ἀπόχρωσιν. Καὶ ἐνῷ θέλγει ἡ ἁπλότης καὶ συνοχὴ τοῦ σχεδίου, ἡ ἁπαλότης καὶ ἡ θέρμη τῆς ἐκφράσεως ὑπενθυμίζει τὸν χρωστῆρα τῶν Ἰταλῶν καλλιτεχνῶν. Εἰς τὴν Φραγκίσκαν Φραῖζερ νομίζεις ὅτι μετέφραζε τὴν Γιοκόντα τοῦ Δὰ Βίντση. Ἐδῶ βλέπομεν πόσον ὑπηρέτησεν τὸν Σολωμὸν καὶ πόσον ὁ Σολωμὸς ὑπηρέτησε τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν «ἐκ τῆς εὐωδίας διαλέκτου ἐκλέγων τὰ ὀνόματα», ὅπως συγκινήσῃ. Καὶ ἄλλοι ποιηταί, καὶ πρῶτος ὁ Βιτσέντζος Κορνάρος, ὁ ἐπικὸς τῆς Κρήτης ποιητής, μετεχειρίσθησαν τὸν πλοῦτον τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Ἀλλὰ ὁ Σολωμὸς ἐζύγισεν ὡς ἐμπειροτέχνης κάθε λέξιν, ἐπρόσεξεν εἰς τὸν ἦχον της καὶ ἐδοκίμασε ποικιλίαν μέτρων· ὥστε αἴσθημα, ῥυθμὸς καὶ λέξεις γίνονται ἕνα. Τοιαύτη ἐργασία εἶναι καθαρῶς δημιουργική. Καὶ ἰδοὺ διατὶ ὁ Σολωμὸς ἐνῷ συνέθετεν αὐτοσχέδια ἰταλικὰ σονέττα, ἔχυνε καὶ ἐξανάχυνε ἑλληνικούς του στίχους.

Πῶς ἄραγε ὁ Σολωμὸς ἀντελαμβάνετο τὴν ἑλληνικὴν τέχνην; καὶ περὶ μικροῦ ποιήματος ἔλεγεν «τοῦτο εἶν' ἑλληνικὴ τέχνη· τοῦτο δὲν εἶναι». Αἱ περὶ ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας ἰδέαι ἦσαν ἀκόμη τότε ἀμυδραί, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὁ Σολωμὸς ἐννοοῦσε τὸ περιεκτικὸν ἢ μᾶλλον «cette finesse a dégager la ligne unique et nécessaire, qui évoque la vie», ὅπως λέγει ὁ κ. Paul Bourget. Τοιουτοτρόπως ἀπέκτησε τὴν τεχνην τῶν παλαιῶν ἐπιγραμματοποιῶν. Ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν κομψῶν ἐπιγραμμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ὁποῖα γεμίζουν τὴν Ἀνθολογίαν, οὐδέποτε ἑλληνικοὶ στίχοι περιέλαβαν τόσον ποσὸν αἰσθήματος καὶ νοσήματος. Τὸ ἑξάστιχον ἐπίγραμμα εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν εἶναι μικρὸν ὅπως ἡ νησοῦλλα καὶ ἔνδοξον ὅσον τὸ ἡρωϊκὸν τέλος τῶν κατοίκων της. Ἡ δόξα, τὴν ὁποίαν προσωποποιεῖ, εἶναι περιπαθὴς γυναικεῖος τύπος ἐντὸς πλαισίου ἀπαραμίλλου.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ἄλλο δρᾶμα ἐκρατοῦσε τοὺς Ἕλληνας εἰς μακρὰν ἀγωνίαν. Τὸ Μεσολόγγι εἶχε πολιορκηθῇ δευτέραν φοράν. Ὁ Σολωμὸς ὑπῆρξε μάρτυς τῆς πολιορκίας ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, τὴν ὁποῖαν ἐδονοῦσαν τὰ μεγάλα κανόνια τῶν πολιορκητῶν. Καὶ ὅταν μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Κιουταχῆ πασσᾶ, ἀνέλαβεν ὁ Ἰμπραῒμ πασσᾶς, ὁ Αἰγύπτιος Ἀττίλας, νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὴν φωλεὰν ἐκείνην τῶν ἡρώων, ὁ ποιητὴς συνέπασχεν ἐντελῶς μὲ τοὺς πολιορκουμένους. Οὔτε νὰ φάγῃ ἠμποροῦσε, οὔτε νὰ κοιμηθῇ. Ἀλλὰ ὅταν μετὰ ἓν ἔτος οἱ ὑπολειπόμενοι ἄνδρες μὲ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας ὡπλισμένας εἰς τὸ μέσον—ὅλοι φάσματα μᾶλλον ἀπὸ τὴν πεῖναν—ἐδοκίμασαν νὰ διασπάσουν τὸν ἐχθρόν, οἱ δὲ πληγωμένοι ἀνετινάχθησαν εἰς τὰ σύννεφα, ἐνώπιον τῆς ὑπερτάτης ἐκείνης θυσίας δὲν ἦτο μόνον ὁ Σολωμός, ποῦ ἀνελύθη εἰς δάκρυα. Εἰς τὰ Παρίσια Κάρολος ὁ Ι΄ ἐξερχόμενος νύκτα εἰς τὸν ἐξώστην τῶν ἀνακτόρων ἐβεβαίωνε τὸν λαὸν ὅτι «θ' ἀκολουθήσω τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν», ὁ δὲ Γεώργιος Φίνλαϋ ἔγραφεν· «Ἡ ἄμυνα τοῦ Μεσολογγίου θὰ ἐξεγείρῃ τὴν συμπάθειαν παντὸς ἐλευθέρου ἀνθρώπου πάσης χώρας, ἐφόσον ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία ζῇ. Χρειάζεται μόνον ἕνα Θουκυδίδην διὰ νὰ τῆς ἀσφαλίσῃ τὴν ἀθανασίαν».

Ὁ Σολωμὸς ἐφιλοδόξησε νὰ γείνῃ ὁ Τάσσος τῆς πολιορκίας. Καὶ ἀφοῦ ἀπεσύρθη κατὰ τὰ 1828 εἰς τὴν Κέρκυραν, ἀφιερώθη εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ποιητικοῦ του «μνημείου». Καὶ ὅμως δὲν συνέθετεν ἔπος. Τίποτε δὲν τοῦ ἤρχετο πλέον ξένον παρὰ μακρὰ διήγησις γεγονότων. Καὶ διὰ τὸν Σολωμόν, ὅπως τὸν Edgar Allan Poe «a long poem does not exist», ἀλλὰ σειρὰ μικροτέρων ποιημάτων. Ἀφοῦ δὲ μετέβαλε διαμονὴν καὶ εὑρέθη ἐντὸς τοῦ ποιητικωτάτου τοπίου τῆς Εὐρώπης καὶ μεταξὺ τοῦ κύκλου τῶν λογίων τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Γκυλφόρδ, ἀνεζήτησεν ὁ ποιητὴς καὶ νέαν, ὑψηλοτέραν καὶ συνθετωτέραν τεχνοτροπίαν. Ἡ μεταστροφή, ποὺ ἔκαμε τότε, εἶναι ἀξία σπουδαίας προσοχῆς. Ἡ ζακυνθηνή του τέχνη κατ' οὐσίαν ἦτον ἀνάμνησις τῆς ἀγαπητῆς Ἰταλίας, τόσον σύμφωνη μὲ τὸν χαρακτῆρα του. Ἀλλὰ τώρα ἐστράφη προσεκτικὰ πρὸς τὴν Γερμανίαν, ὅθεν ἔφθαναν οἱ ἦχοι τῆς μουσικῆς τοῦ Μότζαρτ καὶ τοῦ

Μπετχόβεν καὶ αἱ καλολογικαὶ θεωρίαι τοῦ Σχίλλερ καὶ τοῦ Σχέλλιγκ. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τὸν Σολωμόν, ὅπως ὅλους τοὺς συγχρόνους μουσοπόλους, δὲν ἄφιναν ἰδίως νὰ κοιμηθῇ τὰ τρόπαια τοῦ Γκαῖτε. Ἐπεζήτησε λοιπὸν καὶ ὁ Σολωμὸς κάποιαν μῖξιν ποιήσεως καὶ μεταφυσικῆς, κλασσικοῦ καὶ ρωμαντικοῦ εἴδους. Οἱ ἥρωές του θὰ ἦσαν ἁπλᾶ σύμβολα. Ὁ τίτλος τοῦ ποιήματός του ἦτο κατ' ἀρχὰς Χρέος ἔπειτα Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι. Κατὰ τὰς ἰταλικὰς σημειώσεις τοῦ ποιητοῦ τὸ ποίημα ἔπρεπε νὰ εἶναι «αὐτοῦπαρκτος κόσμος, μαθηματικὰ βαθμολογημένος, πλούσιος καὶ βαθύς». Εἰς τὸ βάθος ἡ Ἑλλὰς καὶ τὸ μέλλον της. Ὁ ποιητὴς προτρέπει τὸν ἑαυτόν του νὰ μελετήσῃ τὰ ἔργα τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἰδίως τὸν Προμηθέα. Προφανῶς ἐφαντάσθη τὸ Μεσολόγγι ὡς Καύκασον.

Κατώρθωσεν ὁ Σολωμὸς νὰ συμπληρώσῃ τὸ monumentun τοῦτο;

Εἰς τὰ χειρόγραφά του δὲν σώζονται παρὰ σχέδια, ὅπου διαρκῶς ἀλλάζει μέτρα καὶ τέλος ἀπορρίπτει τὴν ὁμοιοκαταληξίαν. Οἱ φίλοι του ἐπίστευσαν ὅτι τὰ τελειωμένα του χειρόγραφα ἐκλάπησαν μετὰ τὸν θάνατόν του. Ὅτι καὶ ἄλλα πολλὰ σχέδια θὰ ἐχάθησαν εἶναι πιθανώτατον. Ἀλλὰ εὐνόητον εἶν' ἐπίσης ὅτι ὁ ποιητὴς τόσον δύσκολος εἰς τὴν λεπτομέρειαν, θ' ἀπέκαμνεν εἰς σύνολον ἐκτελούμενον κατὰ τόσον περιπλόκους συνδυασμούς. Τὸ δυσκολώτερον μέρος τοῦ μαθηματικοῦ προβλήματος ποὺ ἐβασάνιζε τὸν Σολωμόν, θὰ ἦτο πῶς νὰ συνδυάσῃ τὴν ὁμιχλώδη καὶ ὑψηλήν του σύλληψιν μὲ τὴν ἔμφυτον ἑλληνικὴν σαφήνειαν καὶ τὴν Ζακυνθηνὴν εὐαισθησίαν.

Ἐπειδὴ οὔτε οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι, οὔτε ὁ Κρητικός, οὔτε τὸ Carmen Seculare, οὔτε κανὲν ἄλλο μεγαλότολμον ποίημα, ποὺ ἐπεχείρησεν ὁ Σολωμὸς κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν ταύτην ἔφθασεν εἰς οἱονδήποτε τέλος, δύσκολον εἶναι νὰ ἐννοήσωμεν καὶ προσδιορίσωμεν αὐτήν. Ἀλλὰ τἀποσπάσματα, ἰδίως ἡ ἀρχὴ τοῦ γ.´ σχεδίου, καὶ ὁ Πειρασμὸς ὅπου αἱ καλλοναὶ τῆς φύσεως προσκαλοῦσι τοὺς πολιορκουμένους εἰς παράδοσιν, περιέχουν κάποιον ἀμετάφραστον καὶ βαθὺ μυστήριον. Εἶναι καθὼς ἡ νύκτα ποὺ περιγράφει.

Νύκτα γεμάτη θαύματα, νύκτα σπαρμένη μάγια.

Τοιοῦτοι στίχοι καὶ τοιαῦτα ἀποσπάσματα θὰ μελετῶνται πάντοτε εἰς τὴν Ἑλλάδα καθὼς σπουδαὶ μεγάλου ζωγράφου καὶ θὰ δημιουργήσουν ἴσως εἰς τὸ μέλλον τὴν μουσικὴν ποίησιν, ποῦ ὠνειρεύθη ὁ ποιητής.

Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Σολωμὸς ἤκουσε τὴν ὀρθὴν ὑπόμνησιν τῶν θαυμαστῶν του ὅτι εἶχεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἀποστολήν, τὴν ὁποίαν ἐξεπλήρωσεν ὁ Δάντες εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ ὁ Δάντες ἦτο μεγάλος, δηλ. ἦτο δυνατὸς καὶ ἦτον ἀκατάβλητος. Καὶ ὅμως ἡ Κωμῳδία τὸν ἔκαμε λεγνὸν (macro). Ὁ Σολωμὸς οὔτε δυνατὸς ἦτον, οὔτε ἐπίμονος, ἀλλ' οὐδὲ κἂν φιλόδοξος. Ἦτο ψυχὴ εὐγενής, anima candida καὶ ὅταν ἀπέθανε κατὰ τὰ 1857, ὁ λαὸς τὸν ἐπένθησεν ὡς πατέρα.

(Ἕπεται συνέχεια).

Η ΠΑΛΑΙ ΔΙΑΛΑΜΨΑΣΑ
ΕΠΙΣΚΟΠΗ (ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ) ΙΣΧΑΝΙΟΥ

Ἐπὶ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β' (1572-1579) συνῆλθεν ἐν Κων)πόλει σύνοδος συγκειμένη ἐκ τῶν μητροπολιτῶν Ἡρακλείας, Νικαίας, Νικομηδείας, Χαλκηδόνος, Θεσσαλονίκης, Προύσης, Ἀμασείας, Μονεμβασίας, Βερροίας, Παλαιῶν Πατρῶν, Σερρῶν, Λαρίσσης Ἰωαννίνων, Μελενίκου, Λήμνου, Βιζύης, Λαζίας καὶ ΙΣΧΑΝΙΟΥ καὶ τῶν ἐπισκόπων Ραιδεστοῦ, Μυριοφύτου καὶ Τυρολόης. Ἡ σύνοδος αὕτη συνεκλήθη κατὰ τῶν Σιμωνιακῶν καὶ ἀφοῦ ἀπεφάνθη κατὰ τοῦ ἐμβατοικίου ἀπεκήρυξε τοῦτο (ἔτος 1572). 1.

Ποία εἶναι ἡ ἐνταῦθα ἀναφερομένη μητρόπολις Ἰσχανίου;

Ἡ πενιχρά μου βιβλιοθήκη δυστυχῶς δὲν μοὶ βοηθεῖ καὶ οὐδὲ εἰς τὰ ἀνὰ χεῖρας μου Ἑλληνικὰ συγγράμματα εὑρίσκω τι περὶ τοῦ Ἰσχανίου.

Καταφεύγω λοιπὸν εἰς τὰς Γεωργιανικὰς καὶ Ρωσσικὰς πηγάς. Ὁ Γεωργιανὸς βασιλόπαις Βαχούστας, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γεωργίας Βαχτάγη στ'. (+1737) ἐν τῇ συγγραφῇ του «**Γεωγραφία τῆς Γεωργίας**» (ὅρα μετάφρασιν αὐτῆς εἰς τὸ Ρωσσικὸν ὑπὸ Μωϋσέως Δζαναοβίλη 1904, Τιφλίς) γράφει τὰ ἑξῆς.

Ὕπερθεν τῆς Ἀρτβάνη (2) ἐκ δυσμῶν ῥέει μικρὸς ποταμὸς ὅστις πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων τοῦ Τορτὸμ καὶ Ἰσπίρ, (3) καὶ προχωρῶν πρὸς Ἀνατολὰς χύνεται εἰς τὸν ποταμὸν Τσορόχ. (4) Ἐπὶ τοῦ ποταμίσκου τούτου εὑρίσκεται τὸ Ἰσχάνι, μὲ λίαν ἰσχυρὸν φρούριον, (5) μεγαλοπρεπὲς

(1) ὅρα Πατριαρχικοὺς Πίνακας Μ. Γεδεὼν σελ. 522.

(2) Εἶναι τὸ νῦν Ἄρτβιν.

(3) Τὸ γνωστὸν καϊμακαμλίκιον Ἰσπίρ· ἐνταῦθα εὑρίσκοντο οἱ γνωστοὶ τῷ Στράβωνι Ἑσπερο-Ἴβηρες (βιβλ. Α'. 3,21) οἱ ἄλλως καὶ Σάσπειρες καλούμενοι ὅρα Ἡροδ. Α, 104 καὶ Δ, 37,40 καὶ ΣΤ, 78, Ἀπολλωνίου Ροδίου Ἀργοναυτικὰ Β'. 393, 1244 καὶ Ἀμμιανὸν Μαρκελλῖνον 22,21).

(4) = Ἄκαμψις.

(5) Ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ ἀνετράφη ὁ βασιλεὺς Γεωργίας, Γεώργιος ὁ Λαμπρὸς 1346.

καὶ ἐκκλησία μὲ θόλον, μεγάλη καὶ περιλαμπής. Ἐνταῦθα ἦτο ἕδρα ἐπισκόπου τοῦ Ἰσπίρ, τοῦ Τορτὸμ καὶ τοῦ Βαϊπουρτ μέχρι τῶν ὀρέων τῆς Τραπεζοῦντος τανῦν ἡ Ἐκκλησία αὕτη εἶναι ἐγκαταλελειμμένη».

Ὁ Βαχούστας ἔγραφε τὴν Γεωγραφίαν του κατὰ τῷ 1742, ἄρα τότε, ἐν Ἰσχανίῳ Χριστιανοὶ δὲν ὑπῆρχον καὶ ἡ Ἐκκλησία ἦτο ἐγκαταλελειμμένη.

Τὸ Ἰσχάνιον γεωγραφικῶς εὑρίσκεται ἐν τῷ νομῷ Ἐρζερούμ, βορείως τοῦ Τορτὸμ κτλ, πλησίον τῶν Ρωσσοτουρκικῶν συνόρων· τὴν σήμερον εἶναι μικρὸν χωρίον κατοικούμενον ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Μωαμεθανῶν.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἰσχανίου ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, κτισθεῖσα τῷ 1008 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γεωργίας Γουργέν, καὶ ἀνακαινισθεῖσα τῷ 1032 ὑπὸ τοῦ (ἀρχι)επισκόπου Ματθαίου. Ἡ ἐκκλησία εἶναι κτισμένη ἀπὸ κιτρινόχρουν πέτραν. Ὁ θόλος της στηρίζεται ἐπὶ 4 ὑψηλῶν μονολίθων στύλων καὶ τὸ ἐσωτερικὸν ἐκοσμεῖτο ὑπὸ ζωγραφιῶν καλλιτεχνικῶν, τινὲς τῶν ὁποίων διετηρήθησαν μέχρι σήμερον.

Ὁ μεταφραστὴς τοῦ Βαχούστα, Μ. Δζαναδδίλης ἐν ὑποσημειώσει εἰς τὴν λέξιν Ἰσχὰν γράφει τὰ ἑξῆς (σελ. 178).

«Ἐξ ἐπιγραφῶν διασωθεισῶν, ἐξάγεται ὅτι ὁ καθολικὸς ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Μτζχέτ (6) Ἀντώνιος, ἵδρυσε ἐνταῦθα πρὸς μνήμην τοῦ βασιλέως τῆς Γεωργίας Δημητρίου (+1156 τῆς ἀδελφῆς του Θάμαρ καὶ τῶν υἱῶν του Δαβὶδ καὶ Γεωργίου **τράπεζαν ἀγάπης** ἥτις διετηρεῖτο ἐκ τῶν φόρων τοῦ χωρίου Λόζνη τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς οὗτος εἶχε παραχωρήσει τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Θεομήτορος. Ἐνταῦθα ὑπῆρχε καὶ πλουσία βιβλιοθήκη περιέχουσα σπάνια ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ ἐχρησίμευσαν ὡς πρωτότυπα διὰ ἀντιγραφήν. Κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα μοναχοὶ τοῦ μοναστηρίου Ὀπήγας ἀντέγραψαν ἐκ τῶν βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἰσχανίου, βίους ἁγίων τῆς Γεωργιανικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ διδαχὰς καὶ ἔργα τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων· τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἐν μεμβράναις σώζεται εἰς τὸ ἐν Τυφλίδι ἐκκλησιαστικὸν μουσεῖον. Ὁ ἐπίσκοπος Ἰσχανίου εἰς τὴν σειρὰν τῶν 40 ἐπισκόπων τῆς Γεωργιανικῆς ἐκκλησίας ἐθεωρεῖτο ἔννατος τῇ τάξει, ἐν δὲ τῇ τελετῇ τῆς στέψεως τῶν βασιλέων τῆς Γεωργίας ἵστατο μετὰ τὸν ἐπίσκοπον Δζαβαχετίου. (7) Εἷς τῶν τελευταίων γνωστῶν ἐπισκόπων τοῦ Ἰσχανίου εἶναι ὁ κατὰ τὸ 1687 ὑπάρξας Νικόλαος».

Ἐξ ὅλων τούτων καταφαίνεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἰσχανίου ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Γεωργίας, ἤτοι ἀπὸ τὸν Καθολικὸν Πατριάρχην τοῦ Μτζχέτ· πῶς ὅμως συνέβη καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ μητροπολίτης Ἰσχανίου ὑπαγόμενος εἰς κλίμα ἄλλου Πατριάρχου, παρευρέθη τῷ 1572 ἐν Συνόδῳ συγκροτηθείσῃ ἐν Κων)πόλει; Ἡ ἀπάντησις εἶναι ὀλίγον δύσκολος, διότι δὲν ἔχω οὐδεμίαν μαρτυρίαν δικαιολογητικὴν περὶ τούτου. Τὸ μόνον ὅπερ δύναμαι νὰ εἴπω, θὰ εἶναι ὑποθετικῆς φύσεως καὶ ἐξάγω ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν τότε πολιτικῶν γεγονότων, ἅτινα παραθέτω διὰ νὰ ὑποστηρίξω τὴν γνώμην μου.

(6) Ἡ ἑλληνικὴ γραφὴ εἶναι Μεσχίδα.

(7) Δζαβαχετίου ἐπαρχία ἐκαλεῖτο, ἡ περιφέρεια τοῦ Ἀχαλκαλακιου.

Ἡ Μεσχετία ἤτοι ἡ Ἄνω Γεωργία ἢ μᾶλλον ἡ νότιος Γεωργία ἀπὸ τοῦ 1268 ἐκυβερνᾶτο ἀνεξαρτήτως, μόνον τοῦ Ἐριστάβ (ἡγεμὼν) ἀναγνωρίζοντος τὴν κυριαρχίαν τῶν βασιλέων τῆς Γεωργίας. Ὁ τῷ 1451 ἡγεμονεύων Κβαρκβάρε Β'. αἰχμαλωτίσας ἐν πολέμῳ τὸν βασιλέα Γεωργίας, Γεώργιον 8ον (1445—1469) ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον **Ἀτάπεϊ**· ὁ διάδοχος αὐτοῦ Παχδουρ, ἔπαυσε πολλοὺς ἐπισκόπους τῆς χώρας του, ἀφήρεσεν ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον αὐτῶν περιουσίαν, τοῦτο δὲ διότι οἱ ἐπίσκοποι καὶ τὸ ἱερατεῖον τῆς Μεσχετίας ἔτρεφον συμπάθειαν πρὸς τὸν βασιλέα Γεώργιον· ὁ διάδοχός του Μανουτζὰρ Α'. (1475—1487) ἠκολούθησε τὰ ἴχνη τοῦ πατρός του, καὶ ὡς μὴ ἤρκει ἡ καταδίωξις τῶν ἐπισκόπων, συνέβη καὶ μία ἐπιδρομὴ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Σὰχ Γιακοὺπ ὅστις ἠχμαλώτισε καὶ μετηνάστευσε εἰς τὴν Περσίαν πολλοὺς Χριστιανούς. Τοῦτον διεδέχθησαν οἱ ἀνίκανοι υἱοὶ καὶ ἀπόγονοι αὐτοῦ Κβαρκβαρὲ Γ'. (1487-1500) Καϊχόσρο Ι (1500—1502) καὶ Μζετζαποὺκ (1502—1516) ὅστις συνεμάχησε ἢ μᾶλλον παρεδόθη εἰς τοὺς ἐπεκταθέντας εἰς τὰ μέρη ταῦτα Τούρκους καὶ ὡδήγησε τούτους διὰ τῆς χώρας του εἰς τὴν Ἰμερετίαν. Καίτοι δὲ τότε ὁ Μζετζαποὺκ καὶ ὁ υἱός του Κβαρκβάρε Β'. (1516—1535) ἐθεωρήθησαν φίλοι τῆς Τουρκίας καὶ εὑρέθησαν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτῆς, ὁ μετὰ τοῦτον ἡγεμὼν Καϊχοσρὸ Β'. (1535—1573) ἐγένετο φόρου ὑποτελής, ἡ δὲ χώρα του ἐπαρχία Τουρκική.

Συνεπῶς πᾶσα σχέσις τῶν ἐνταῦθα ἐπισκόπων καὶ ἐκκλησιῶν μετὰ τῆς μητροπόλεως τῶν Μτζχέτ διεκόπη. Οἱ βασιλεῖς τῆς Γεωργίας καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς Γουρίας καὶ Ἰμερετίας ἐπολέμουν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τοῦ Καϊχοσρὸ Β'.

Εἰς τὸ διάστημα λοιπὸν τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος Ἰσχανίου ἀναφαίνεται ἐν Κων)πόλει καὶ παρευρίσκεται ἐν τῇ Συνόδῳ. Ἴσως εἶχεν ἔλθει ἐκεῖ χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐπαρχίας του ἢ μᾶλλον διὰ νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας περὶ τῆς μελλούσης τύχης τοῦ ποιμνίου του τὸ ὁποῖον ἕνεκα τῶν πολεμικῶν λόγων ἀπεσπάσθη τοῦ Γεωργιανικοῦ Πατριαρχείου.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα γνωρίζομεν περὶ τῆς ἐπισκοπῆς Ἰσχανίου. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Θεομήτορος κατεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ὑπὸ τῆς πολυκαιρίας καὶ τὸ φρούριον εὑρίσκεται ἐν καταστάσει ἐρειπίου.

Ι. Η. Κάλφογλους.

Σημ. Μετὰ μεγάλης ἐπιφυλάξεως σημειώνω τὰ ἑξῆς. Ἐν τῇ περιφερείᾳ Σάντας ὑπάρχει ἐνορία καλουμένη Ἰσχανάντων, μήπως οἱ πρῶτοι κάτοικοι ταύτης ἦλθον ἄποικοι ἀπὸ τὸ Ἰσχάν, ὅταν ἐνταῦθα ἤρχισε νὰ καταδιώκηται ὁ Χριστιανισμός; Καὶ διατί ὄχι;

ΠΕΡΙ ΧΟΛΕΡΑΣ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 217).

Ἡ ἐν χρήσει θεραπεία τῆς χολέρας ἤδη ἐκραγείσης περιορίζεται εἰς μέσα τινὰ ἐμπειρικὰ καταπολεμοῦντα τὰ διάφορα συμπτώματα τῆς νόσου. Οὕτως ἐναντίον τῆς ναυτίας μεταχειρίζονται τὸν πάγον εἰς μικρὰ τεμάχια τὸ χλωροφορμιοῦχον ὕδωρ ὅπερ παρέχεται κατὰ κοχλιάρια καθ' ὥραν, καὶ τὰ διάφορα ὀξέα. Τινές, ἐν Γαλλίᾳ ἰδίως, ἐπεχείρησαν τὴν πλύσιν τοῦ στομάχου διὰ ζρασμένου ὕδατος ὀξειδωμένου διὰ γαλακτικοῦ ὀξέος· ἐξηκολούθουν δὲ τὰς πλύσεις ταύτας ἐπὶ 5—7 φορὰς τὴν ἡμέραν. Ἡ θεραπεία αὕτη εἶνε λίαν ἐπίπονος καὶ ἄνευ σημαντικῶν ἀποτελεσμάτων.

Ἐκ τῶν διαφόρων ἀντισηπτικῶν τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶνε τὸ γαλακτικὸν ὀξὺ καὶ τὸ καλόμελι. Ἡ πλύσις τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος εἶνε ἐν χρήσει γινομένη διὰ τῆς ἐγχύσεως ἐντὸς τοῦ ἀπευθυσμένου καὶ εἰς τὸ βάθος, πρὸς τὸ τέλος τοῦ παχέος ἐντέρου δύο λίτρων θερμοῦ ὕδατος εἰς ὅ προτίθεται 10 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ταννίνης.

Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ῥίγους αἱ ἐντριβαὶ τοῦ σώματος καὶ ἰδίως τῶν ἄκρων εἶνε ἐν χρήσει, αἱ θερμαὶ περιτυλίξεις, καὶ τὰ θερμὰ ἐπιθέματα φέρουν καλὰ ἀποτελέσματα.

Τὰ κυριώτερα ὅμως μέσα εἰς ἃ περιορίζεται ἡ θεραπεία τῆς νόσου κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶνε τὰ θερμὰ λουτρὰ καὶ αἱ ἐνδοφλεβικαὶ καὶ ὑποδόρειοι ἐνέσεις. Τὰ θερμὰ λουτρὰ γινόμενα εἰς θερμοκρασίαν 39°, 40°, 41° καὶ ἐπαναλαμβανόμενα κατὰ δίωρον προκαλοῦσιν ἀνύψωσιν τῆς θερμοκρασίας 1—2 βαθμούς, ταυτοχρόνως δὲ ὁ σφυγμὸς καθίσταται πλήρης, οἱ σπασμοὶ ἐξαφανίζονται, τὰ οὖρα ἐπανέρχονται. Αἱ ἐνδοφλέβειοι ἐνέσεις γίνονται διὰ τῆς ἐγχύσεως ἐντὸς ὡρισμένων ἀγγείων τοῦ ὀργανισμοῦ φυσιολογικοῦ ὀρροῦ ἀπεσταγμένου καὶ ἀπεστειρωμένου. Ἡ ποσότης τοῦ ἐνιεμένου ὑγροῦ ἀνέρχεται ἀπὸ 1500—2000 γραμμάρια. Προτιμῶνται δὲ πρὸς ἔνεσιν αἱ φλέβες τῶν ἄκρων. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν τοιούτων ἐνέσεων εἶνε πολὺ ἐνθαρρυντικά. Ἐσχάτως δὲ ἐν τῇ πόλει μας ὁ διευθυντὴς ἑνὸς τῶν ἱδρυθέντων ὡς ἐκ τῆς τελευταίας χολέρας χολερικῶν νοσοκομείων ἔκαμεν ἀνακοίνωσιν μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα εἰς τὸ σωματεῖον τῶν ἰατρῶν ὑποσημειώνων τὸ λυσιτελὲς τῶν τοιούτων ἐνέσεων ἐπὶ τῆς πορείας καὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς νόσου.

Ἀντὶ τῶν ἐνδοβλεφικῶν ἐνέσεων τινὲς κάμνουν ἐνέσεις ὑποδορείους. Ἐγχύνουσιν ὑπὸ τὸ δέρμα 300-500 γρ. φυσιολογικοῦ ὀρροῦ. Αἱ ἐνέσεις αὗται προτιμῶνται εἰς τὰς ἐλαφροτέρας μορφὰς τῆς νόσου.

Ὅλοι ὅμως αἱ ἀνωτέρῳ μέθοδοι τῆς θεραπείας εἶναι παρηγορικαὶ καὶ δὲν ἀποτελοῦν εἰδικὴν θεραπείαν τῆς νόσου. Ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν μὲ τὰς προόδους τῆς ὀρροθεραπείας ἐζητήθη νὰ ἐφαρμοσθῇ παρομοία θεραπεία καὶ εἰς τὴν χολέραν. Ἴσως δὲ ἐκεῖ θὰ εὑρεθῇ ἡ ἰδικὴ θεραπευτικὴ μέθοδος διότι ἡ χολέρα ὑπάγεται εἰς τὴν σειρὰν τῶν νόσων τῶν τοξικο-μικροβιακῶν ὡς ἡ διφθερῖτις καὶ ὁ τέτανος αἵτινες ἔχουν νὰ ἀντλήσουν πολλὰ ἀπὸ τὴν θαυμασίαν αὐτὴν μέθοδον τοῦ Behring. Ὁ διὰ τὴν χολέραν μεταχειριζόμενος ὀρρὸς ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ἔχει θεραπευτικὴν ἰδιότητα, ἡ ὁποία ὅμως δὲν θὰ ἀργίσῃ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πολύ. Ἤδη ἡ ἀνθρωπότης ἐπωφελεῖται αὐτοῦ ὡς προφυλακτικὸν μέτρον διὰ τοῦ ἐνεργουμένου προφυλακτικοῦ ἐμβολιασμοῦ. Γίνεται ὁ ἐμβολιασμὸς οὗτος εἰς δύο ἐνέσεις ὧν ἡ μία προηγεῖται τῆς δευτέρας κατὰ χρονικὸν διάστημα ὀλίγων ἡμερῶν μέχρι μιᾶς ἑβδομάδος. Κατὰ τὴν πρώτην ἐνίεται ὑπὸ τοῦ δέρμα ἥμισυ κυβικὸν ὑφ. εἰδικοῦ ἀντιχολερικοῦ ὀρροῦ καὶ μετὰ μίαν ἑβδομάδα εἰς δευτέραν ἔνεσιν ἓν κυβ. ὑφεκ. Συνήθως αἱ ἐνέσεις αὗται φέρουσιν μικράν τινα ἀντίδρασιν εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἥτις ὅμως εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόλις αἰσθητὴ καὶ ἐξαλείφεται τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν.

Ἡ προφύλαξις ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν πάσης θεραπευτικῆς μεθόδου δέον νὰ κατέχῃ ἰδίᾳ ἐν τῇ λοιμώξει τῆς χολέρας τὴν πρωτεύουσαν θέσιν. Ἡ ἰατρική, μόνον προλαμβάνουσα τὰς νόσους καὶ ἀποτρέπουσα τὴν μόλυνσιν τοῦ ὀργανισμοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πραγματικὴ ἐπιστήμη ἀνταποκρινομένη εἰς τὸν σκοπόν της. Διὰ τοῦτο δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων οἱ συνοικισμοὶ καὶ αἱ πόλεις ἔδιδον μεγάλην προσοχὴν εἰς τὸν εἰδικὸν τοῦτον κλάδον τῆς ἰατρικῆς, τὴν ὑγιεινὴν εἰς ἣν ἐμπερικλείεται σχεδὸν ὅλη ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη, ὡς ἐπάγγελμα λαμβανομένη. Ἀπὸ δὲ παντὸς φαρμάκου προτιμότερον τὰ ἰατρικὰ παραγγέλματα τὰ ὑποδεικνύοντα τοῖς πολλοῖς τὸν τρόπον τῆς ἀποφυγῆς τῶν ἀσθενειῶν. Εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν παντὸς ἄλλου προτείνομεν τὰ ὑγιεινὰ παραγγέλματα ἅτινα ἡ στρατιωτικὴ ὑγειονομικὴ ἐπιτροπὴ τῆς ἡμετέρας πόλεως ἐπρότεινεν εἰς ἐκτέλεσιν πρὸς ἀποφυγὴν ἀπὸ τῆς φοβερᾶς αὐτῆς νόσου. Ἐτοιχοκολλήθησαν εἰς ὅλας τὰς γωνίας καὶ τὰ κεντρικὰ μέρη τῆς πόλεως πρὸς ἀνάγνωσιν, ἔχουσι δὲ ὧδε.

1). Νὰ φυλλάττωμεν πάντοτε καθαρὰ ὅλα τὰ οἰκήματα κατοικούμενα καὶ μή, τοὺς δρόμους, τὰς αὐλάς, τὰς πλατείας καὶ τὰ παρόμοια· τοὺς λάκκους διὰ τὰς ἀκαθαρσίας νὰ ἀπολυμάνωμεν· τὰ σκουπίδια καὶ αἱ κοπριαὶ τῶν ζώων, ἔνθα κυρίως ἐμφωλεύει καὶ ἀναπτύσσεται τὸ μόλυσμα, νὰ συσσωρευθοῦν καὶ καοῦν αὐτοστιγμεί.

2). Νὰ μὴ ἐκτελέσωμεν τὰς φυσικὰς ἀνάγκας μας ὅπου τύχῃ ἀλλὰ εἰς τὰ πρὸς τοῦτο ἀφοδευτήρια.

3). Νὰ τηρήσωμεν καθαρὸν τὸ σῶμα καὶ κυρίως τὰς χεῖρας, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ νίψωμεν καλῶς κάθε φορὰν πρὸ τοῦ φαγητοῦ.

4). Νὰ φυλάξωμεν καθαρὰ τὰ ἐνδύματά μας, τὰ ἀσπρόρρουχα καὶ τὰ στρώματά μας, συχνάκις ἀερίζοντες καὶ ἐκθέτοντες αὐτὰ εἰς τὸν ἥλιον, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ χολέρα δὲν ἀγαπᾷ τὴν καθαριότητα οὔτε τὸ ἡλιακὸν φῶς.

5). Νὰ μὴ ἀφήσωμεν εἰς ἀνοικτὸν μέρος μετὰ τὸ φαγητὸν τὰ ἀπομεινάρια τῶν φαγητῶν, τὸ δὲ ψωμὶ νὰ ἔχωμεν εἰς κεκλεισμένον μέρος διὰ νὰ μὴ γονιμοποιοῦν ἐπ' αὐτῶν αἱ μυῖαι καὶ τὰ ἔντομα ἐν γένει, αἵτινες εἶναι οἱ φορεῖς τοῦ μολύσματος.

6). Τὰ μαγειρικὰ σκεύη νὰ φυλάξωμεν πάντοτε καθαρά, ἀπομακρύνοντες ἀπ' αὐτῶν τὴν σκόνιν καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀκαθαρσίαν.

7). Τὸν στόμαχόν μας νὰ φροντίσωμεν νὰ ἔχωμεν εἰς καλὴν κατάστασιν, διότι ὁ πολὺ ὑγιὴς στόμαχος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν δύναται νὰ παλαίσῃ κατὰ τῆς χολέρας, ἔστω καὶ ἂν αὕτη δύναται νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς αὐτόν.

8). Οἱ στρατιῶται ὀφείλουν νὰ μὴ τρώγουν εἰς ἰδιωτικὰ μέρη ἔξω τοῦ στρατῶνος, ἀλλὰ νὰ ἐπαρκεσθοῦν εἰς τὴν κυβερνητικὴν τροφήν, διότι ὁ στόμαχός των ἤδη ἐσυνείθισεν εἰς αὐτήν.

9). Νὰ μὴ ἀγοράσωμεν ἕτοιμα τρόφιμα ἀπὸ τοὺς πλανοδίους πωλητὰς τοὺς ἔχοντας ἐκτεθειμένα τὰ τρόφιμά των πρὸς πώλησιν, ἀπὸ τὰ μικρὰ μαγαζεῖα κτλ. διότι εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τὰ τρόφιμα εἶναι πολὺ ἀκάθαρτα, κεκαλυμμένα ὑπὸ κόνεως, ἐπ' αὐτῶν ἐπικάθηνται αἱ μυῖαι καὶ περνοῦν ἀπὸ διάφορα χέρια.

10). Νὰ ἀποφεύγωμεν ἀπὸ τοῦ νὰ φάγωμεν καλπάς, ἁλμυρὰ καὶ καπνιστὰ ψάρια, διότι τὰ προϊόντα ταῦτα οὐχὶ σπανίως εἶναι ὑπόπτου ποιότητος καὶ ταχέως ἀποσυντίθενται, ἐκτὸς δὲ τούτου προκαλοῦν καὶ μεγάλην δίψαν.

11). Κατ' οὐδένα λόγον ἐπιτρέπεται νὰ φάγωμεν ὠμὰ ὀπωρικὰ καὶ ὄσπρια μὴ βρασμένα.

12) Νὰ μὴ πίνωμεν πολὺ κρύο νερό, εἰς μεγάλην ποσότητα διὰ μιᾶς καὶ ταχέως· νερὸ διὰ πόσιν νὰ μεταχειριζώμεθα μόνον βρασμένον, ἀλλὰ πρέπει πάντοτε νὰ τὸ προφυλάξωμεν ἀπὸ πᾶσαν ἀκαθαρσίαν. Εἶναι πολὺ ὠφέλιμον νὰ βάλλωμεν εἰς τὸ νερὸν εἴτε εἰς τὸ τέϊον ὀλίγον ἀλατοῦχον εἴτε λεμονιοῦ ὀξὺ καὶ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν νὰ ἔχωμεν δοχεῖα μὲ τοιοῦτον νερόν. Κατ' οὐδένα τρόπον ἐπιτρέπεται νὰ πίνωμεν κβὰς εἴτε τεχνητὰ ἐξ ὀπωρικῶν ποτά.

13). Τὸν στόμαχον καὶ τοὺς πόδας νὰ προφυλάξωμεν ἀπὸ τὰ κρυολογήματα νὰ τοὺς ἔχωμεν πάντοτε θερμοὺς καὶ καλῶς κεκαλυμμένους. Ὑποχρεωτικῶς πρέπει νὰ φορέσωμεν ἐπιγάστριον δέμα καὶ θερμὰ ποδοπάνια.

14). Διὰ πᾶσαν φανεῖσαν ἀσθένειαν τοῦ στομάχου νὰ εἰδοποιηθῇ ἡ ἐπὶ τούτῳ ὑγιειονομικὴ ἀρχή.

15). Εἰς τὰ μέρη, ἔνθα εὑρίσκεται ὁ ὕποπτος ἐκ χολέρας ἀσθενής, νὰ μὴ εἰσέλθωμεν ἄνευ ἰδιαιτέρας πρὸς τοῦτο ἀνάγκης, ἰδίως δὲ ἀπαγορεύεται νὰ φάγωμέν τι εἴτε νὰ πίωμεν εἰς τὰ μέρη αὐτά, ἐν ὅσῳ δὲν ἀπολυμανθοῦν.

Θ. Κ. Θεοφύλακτος

ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΝ

ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ, ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

— Τὸ Γιάννη τὸ Νυφιώτη, καὶ τὸν Ἀργύρη τῆς Μυλωνοῦς, τοὺς ἔκλεισε τὸ χιόνι ἀπάν' στὸ Κάστρο, τ' μ πέρα πάντα, στὸ Στοιβωτὸ τὸν ἀνήφορον· τ' ἀκούσατε;

Οὕτως ὡμίλησεν ὁ παπᾶ-Φραγκούλης ὁ Σακελλάριος, ἀφοῦ ἔκαμε τὴν εὐχαριστίαν τοῦ ἐξ ὀσπρίων καὶ ἐλαιῶν οἰκογενειακοῦ δείπνου, τὴν ἑσπέραν τῆς 23 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 186... Παρόντες ἦσαν, πλὴν τῆς παπαδιᾶς, τῶν δύο ἀγάμων θυγατέρων καὶ τοῦ δωδεκαετοῦς υἱοῦ, ὁ γείτονας ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός, πεντηκοντούτης οἰκογενειάρχης, ἀναβὰς διὰ νὰ εἴπῃ μίαν καλησπέραν καὶ νὰ πίῃ μίαν ρακιά, κατὰ τὸ σύνηθες, εἰς τὸ παπαδόσπιτο, κ' ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἡ Καναλάκαινα μεμακρυσμένη συγγενής, ἐλθοῦσα διὰ νὰ φέρῃ τὴν προσφοράν της, χήρα ἑξηκοντοῦτις, εὐλαβής, πρόθυμος νὰ τρέχῃ εἰς ὅλας τὰς λειτουργίας καὶ νὰ ὑπηρετῇ δωρεὰν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἐξωκκλήσια.

— Τ' ἀκούσαμεν κ' ἡμεῖς, παπᾶ, ἀπήντησεν ὁ γείτονας ὁ Πανάγος· ἔτσ' εἴπανε.

— Τί εἴπανε; Εἶνε σίγουρο, σᾶ; λέω. ἐπανέλαβεν ὁ παπᾶ-Φραγκούλης. Οἱ βλοημένοι, δὲν θὰ βάλουν ποτὲ γνῶσι. Ἐπῆγαν μὲ τέτοιον καιρὸν νὰ κατεβάσουν ξύλα, ἀπάν' ἀπ' τοῦ Κουρούπη τὰ κατσάβραχα, στὸ στοιβωτό, ἐκεῖ ποῦ δὲν μπορεῖ, γίδα νὰ πατήσῃ· καλὰ νὰ τὰ παθαίνουν!

— Μυαλὸ δὲν ἔχουν, αὐτὸς ού κόσμους, θὰ πῶ, εἶπεν ἡ θειὰ τοῦ Μαλαμώ. Τώρα οἱ ἄνθρωποι γενῆκαν ἀπόκοτοι.

— Νὰ εἴχανε, τάχα τίποτα κ' μπάνια μαζί τσ'; εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Ποιὸς τοὺ ξέρ'; εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ.

— Θὰ εἴχανε, θὰ εἴχανε κουμπάνια, ὑπέλαβεν ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός. Ἀλλοιῶς δὲ γένεται. Πήγανε μὲ τὰ ζεμπίλια τους γεμάτα. Καὶ τουφέκι θὰ εἶχαν, καὶ θηλειαὶς στένουν γιὰ τὰ κοτσύφια. Εἶχαν πάρει κ' ἀλάτι μπόλικο μαζί τους, γιὰ νὰ τ' ἁλατίσουν γιὰ τὰ Χριστούγεννα.

— Τωρα Χριστούγεννα θὰ κάμουν ἀπάν' στὸ Στοιβωτὸ τάχα; εἶπε μετ' οἴκτου ἡ παπαδιά.

— Νὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τοὺς ἔφερνε βοήθεια, ἐψιθύρισεν ὁ ἱερεύς, ὅστις ἐφαίνετο κάτι μελετῶν μέσα του.

Ἦτον ἕως πενῆντα πέντε ἐτῶν ἱερεύς, μεσαιπόλιος, ὑ-

ψηλός, ἀκμαῖος καὶ μὲ ἀγαθωτάτην φυσιογνωμίαν. Εἰς τὴν νεότητά του ὑπῆρξε ναυτικός, κ' ἐφαίνετο διατηρῶν ἀκόμη λανθανούσας δυνάμεις, ἦτο δὲ τολμηρὸς καὶ ἀκάματος.

— Τί βοήθεια νὰ τοὺς κάμουμε; εἶπεν ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός. Ἀπὸ τὴν στερεά, ὁ τόπος δὲν πατιέται. Ἔρριξε, ἔρριξε χιόνι, κι' ἀκόμα ρίχνει. Χρόνια εἶχε νὰ κάμῃ τέτοια βαριχειμωνιά. Ὁ Ἅϊς — Θανάσης ἔγειν' ἕνα μὲ τὰ Καμπιά. Ἡ Μυγδαλιὰ δὲν ξεχωρίζει ἀπ' τοῦ Κουρούπη.

Ὁ Πανάγος ὠνόμαζε τέσσαρας ἀπεχούσας ἀλλήλων κορυφὰς τῆς νήσου. Ὁ παπᾶ - Φραγκούλης ἐπανέλαβεν ἐρωτηματικῶς.

— Κι' ἀπ' τὴ θάλασσα, μάστρο-Πανάγο.

— Ἀπ' τὴ θάλασσα παπᾶ, τὰ ἴδια καὶ χειρότερα. Γραιγολεβάντες δυνατός, φουρτούνα κυαμέτ. Ὅλο καὶ φρεσκάρει. Ξύδι μοναχό. Ποῦ μπορεῖς νὰ ξεμυτίσῃς ὄξ' ἀπ' τὸ λιμάνι κατὰ τ' Ἀσπρόνησο!

— Ἀπὸ Σοφράν, τὸ ξέρω, Πανάγο, μὰ ἀπὸ Σαβέτς;

Ὁ ἱερεὺς ἐπρόφερεν οὕτω τοὺς ὅρους sopra vento καὶ sottn vento, ἤτοι τὸ ὑπερήνεμον, καὶ ὑπήνεμον, ἐννοῶν εἰδικώτερον τὸ βορειοανατολικὸν καὶ τὸ μεσημβρινοδυτικόν.

— Ἀπὸ Σταβέτ, παπᾶ... μὰ εἶνε φόβος μὴν τονὲ γυρίσῃ στὸ Μπίστρο,

— Μά... τότε πρέπει νὰ πέσουμε νὰ πεθάνουμε, εἶπεν ὡς ἐν συμπεράσματι ὁ ἱερεύς. Δὲν εἶνε λόγια αὐτά, Πανάγο.

— Ἔ! παπᾶ μ', ὁ καθένας τώρα ἔχει τὸ λογαριασμό τ'. Δὲν πάει ἄλλος νὰ βάλῃ τὸ κεφάλι του στὸν τρουβᾶ, κατάλαβες, γιὰ νὰ γλυτώσ' ἐσένα.

Ὁ παπᾶ-Φραγκούλης ἐστέναξεν, ὡς νὰ ᾤκτειρε τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ μικροψυχίαν, ἧς ζῶσα ἠχὼ ἐγένετο ὁ Πανάγος.

— Καὶ τί θὰ πάθουνε τὸ κάτω-κάτω; ἐπανέλαβεν ὡς διὰ νὰ ἀναπαύσῃ τὴν συνείδησίν του ὁ μαραγκός. Νά, θὰ εἶνε χωμένοι σὲ καμμιὰ σπηλιά, τσακμάκι θἄχουν μαζί τους ξύλα, μπόλικα. Μακάρι νὰ μοὖχε κ' ἐμὲ ἡ Παναγιώτα ἀπόψε στὴν παριαστιά μου τὴ φωτιὰ ποῦ θενἄχουν αὐτοί. Γιὰ μιὰ βδομάδα, πάντα θὰ εἴχανε κουμπάνια, καὶ δὲν εἶνε παραπάν' ἀπὸ πέντε μέραις ποῦ ἀγρίεψε ὁ χειμῶνας.

— Νὰ πήγαινε τώρα κανεὶς νὰ λειτουργήσῃ τὸ Χριστό, στὸ Κάστρο, ἐπανέλαβεν ὁ ἱερεύς, θὰ εἶχε διπλὸ μισθό, ποῦ θὰ τοὺς ἔφερνε κι' αὐτοὺς βοήθεια. Πέρσι ποῦ ἦταν ἐλαφρότερος ὁ χειμῶνας, δὲν πήγαμε... φέτος ποῦ εἶνε βαρύς...

Καὶ διεκόπη, ὡς νὰ εἶπε πολλά. Ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς εἶχεν ἔθος ἀνθρώπου λέγοντος οἱονεὶ κατὰ δόσεις ὅ,τι εἶχε νὰ εἴπῃ. Ἐκ τῶν ὑστέρων θὰ φανῇ ὅτι εἶχε τὴν ἀπόφασίν του καὶ ὅτι ὅλα τὰ προοίμια ταῦτα ἦσαν μεμελετημένα.

— Καὶ γιατί δὲν κάνει καλὸν καιρὸν ὁ Χριστός, παπᾶ, ἂν θέλῃ νὰ πᾶνε νὰ τὸν λετουργήσουνε στὴν ἑορτή του, εἶπεν αὐθάδως ὁ μαστρο-Πανάγος.

Ὁ ἱερεὺς τὸν ἐκύταξε μὲ λοξὸν βλέμμα, καὶ εἶτα ἠπίως τοῦ εἶπε.

— Ἔ! Πανάγο, δὲν ξέρουμε, Βλέπω, τί λέμε... Ποῦ εἴμαστε ἐμεῖς ἱκανοὶ νὰ τὰ καταλάβουμε αὐτά;... Ἄλλο τὸ γενικό, ἄλλο τὸ μερικὸ καὶ τὸ τοπικό, Πανάγο. Ἡ βαρυχειμωνιὰ γίνεται γιὰ καλό, καὶ γιὰ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς, καὶ γιὰ τὴν ὑγείαν ἀκόμα. Ἀνάγκη ὁ Χριστὸς δὲν ἔχει νὰ πᾶνε νὰ τὸν λειτουργήσουνε... Μὰ ὅπου εἶνε μιὰ μερικὴ προαίρεσις καλή, κ' ἔχει κανεὶς καὶ χρέος νὰ πληρώσῃ, ἂς εἶνε καὶ τόλμη ἀκόμα, καὶ ὅπου πρόκειται νὰ βοηθήσῃ κανεὶς ἀνθρώπους, καθὼς ἐδῶ, ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἔρχεται βοηθός, καὶ ἐναντίον τοῦ καιροῦ, καὶ μὲ χίλια ἐμπόδια... Ἐκεῖ ὁ Θεὸς συντρέχει καὶ μὲ εὐκολίας πολλάς, καὶ μὲ θαῦμα ἀκόμα, τί νομίζεις, Πανάγο;... Ἔπειτα, πῶς θέλεις νὰ κάμῃ ὁ Χριστὸς καλὸν καιρό, ἀφοῦ ἄλλαις φοραῖς ἔκαμε, κ' ἡμεῖς ἀπὸ ἀμέλεια δὲν πήγαμε νὰ τὸν λειτουργήσουμε;

Ὅλοι οἱ παρόντες ἠκροάσθησαν ἐν σιωπῇ τὴν σύντομον καὶ αὐτοσχέδιον ταύτην διδαχὴν τοῦ παπᾶ. Ἡ θεία τὸ Μαλαμὼ ἔσπευσε νὰ εἴπῃ.

— Ἀλήθεια, παπᾶ μ', δὲν εἶνε καλὸ πρᾶμμα αὐτόδα, θὰ πῶ, ν' ἀφήσουν τόσα χρόνια τὸ Χριστὸ ἀλειτούργητον τὴν ἡμέραν τῆς γέννας του... Γιὰ τοῦτο θὰ μᾶς χαλάσ' κι' ὁ Θεός!

— Κ' εἴχαμε κάμῃ κ' ἕνα τάξιμο πέρυσι τὸ Δωδεκάημερο. ἀλήθεια παπαδιά; εἶπεν αἴφνης στραφεὶς πρὸς τὴν σύμβιαν του ὁ ἱερεύς.

Ἡ παπαδιὰ τὸν ἐκύτταξεν ὡς νὰ μὴν ἐνόει.

— Ὁποῦ ἦταν ἄρρωστος αὐτός ὁ Λαμπάκης, ἐπανέλαβεν ὁ ἱερεὺς δεικνύων τὸν δωδεκαετῆ υἱόν του. Θυμᾶσαι τὸ τάμα ποῦ κάμαμε;

Ἡ παπαδιὰ ἐσιώπα.

— Ἔταξες, ἂν γλυτώσῃ, νὰ πᾶμε, ἴσα-μπροστά, νὰ λειτουργήσουμε τὸ Χριστὸ τὴν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς του.

— Τὸ θυμοῦμαι εἶπε σείουσα τὴν κεφαλὴν ἡ παπαδιά.

Τῷ ὄντι, ὁ μόνος υἱὸς τοῦ παπᾶ, ὁ δωδεκαετὴς Σπῦρος, ὃν αὐτὸς ἀπεκάλει εἰρωνικῶς καὶ θωπευτικῶς Λαμπράκην, ἕνεκα τῆς ἄκρας ἰσχνότητος καὶ ἀδυναμίας, ἐξ ἧς ἔφεγγεν οἱονεὶ τὸ προσωπάκι του, εἶχε κινδυνεύσῃ νὰ ἀποθάνῃ πέρυσι τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων. Ἡ παπαδιά, ἥτις ἤγγιζεν ἤδη τὸ πεντηκοστόν, καὶ τὸν εἶχε μόνον καὶ ὑστερόγονον, κατόπιν τεσσάρων ἐπιζώντων κορασιῶν, ὧν αἱ δύο πρῶται ἦσαν ὑπανδρευμέναι ἤδη, καὶ μετὰ ὀκτὼ γέννας, ὧν αἱ δύο διδύμων, καὶ πέντε θανάτους, ἡ παπαδιὰ εἶχε τάξει, ἂν ἐγλύτωνε τὸ ἀγόρι της, νὰ ὑπάγῃ τοῦ χρόνου νὰ λειτουργήσῃ τον Χριστόν.

Τὸ ἐνεθυμεῖτο καὶ τὸ ἐσυλλογίζετο πρὸ ἡμερῶν, καὶ ἀπ' ἀρχῆς τῆς ὁμιλίας τοῦ παπᾶ αὐτὸ μόνον ἐσκέπτετο. Ἀλλ' ἔβλεπεν ὅτι ἐφέτος θὰ ἦτο δυσκολώτατον, φοβερόν, ἀνήκουστον τόλμημα, ἕνεκα τοῦ βαρέος χειμῶνος, καὶ ἐφρόνει ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἦτο συγγνώμων καὶ θὰ παρεχώρει νέαν προθεσμίαν.

Ἐν τούτοις, γνωρίζουσα τὴν συνήθη τακτικὴν τοῦ παπᾶ, ὡς καὶ τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην του, ἀπεφάσισεν ἐνδομύχως νὰ μὴν ἀντιλέξῃ. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι ἡρωϊκώτερον καὶ εἰς πολλοὺς ἀπίστευτον· ὅπου ἀποφασίσῃ νὰ ὑπάγῃ ὁ παπᾶς, νὰ ὑπάγῃ κι' αὐτὴ μαζί του.

Ἦτο γυνὴ δειλοτάτη, ἀλλὰ μόνον ἐνόσῳ εὑρίσκετο μακρὰν τοῦ παπᾶ. Ὅταν ἦτο πλησίον τοῦ παπᾶ της, ἐλάμβανε θάρρος, ἡ καρδία της ἐζεσταίνετο καὶ δὲν ἐφοβεῖτο τοὺς κινδύνους. Ἐὰν τυχὸν ἀνεχώρει ὁ παπᾶς, χωρὶς αὐτῆς, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον, ἡ καρδούλα της θὰ ἔτρεμεν ὡς τὸ πουλάκι τὸ κυνηγημένον. Ἀλλ' ἐὰν τὴν ἔπαιρνε μαζί του, θὰ ἦτο ἡσυχωτάτη.

Ἡ μεγάλη κόρη, ἡ εἰκοσαέτις, τὸ Μυγδαλιώ, ἐνόησεν ἀμέσως τὰ τρέχοντα, καὶ ἤρχισε, παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς μητρός της καθημένη, πλησίον τῆς ἑστίας νὰ ὀλολύζῃ ταπεινῇ τῇ φωνῇ εἰς τὸ οὖς τῆς μητρός της.

— Ποῦ θὰ πᾶτε, θὰ πῶ; Παλαβώσατε θὰ πῶ;... Μὲ τέτοιον καιρό!... Νὰ πᾶτε στὸ Κάστρο! Ὤχ! καϋμένη... Τί νὰ γείνω;

Ἡ νεωτέρα κόρη, ἡ δεκαεξαέτις, τὸ Βασώ, ἀρχίσασα καὶ αὐτὴ νὰ ἐννοῇ, ὑπεψιθύρισε.

— Τί λέει;... θὰ πᾶνε στὸ Κάστρο;... Κι' ἄρχισε τὰ κλάμματα! Μουρλάθηκες! Σιώπα, θὰ μὲ πάρουν κ' ἐμὲ μαζί... θὰ μὲ πάρετε, μᾶς;..

— Σούτ! Λ' φάξτε! εἶπεν αὐστηρῶς ἡ παπαδιά.

— Τί τρέχει; εἶπεν ἡ θεία τὸ Μαλαμώ, ἀκούσασα τοὺς ψιθυρισμοὺς ἐκεῖθεν τῆς ἑστίας.

— Τίποτα Μαλαμώ, εἶπε μὲ αὐστηρὸν βλέμμα ὁ παπᾶς· ἡσύχασε. Πανάγο, εἶπε στραφεὶς πρὸς τὸν γείτονα τὸν μαραγκόν, εὐρὼν εὐσχήμον τρόπον νὰ τὸν ἀποπέμψῃ, δὲν πᾶς, νάχῃς τὴν εὐχή μου, νὰ πῇς τοῦ μπάρπα-Στεφανῆ τοῦ Μπέρκου, νάρθῃ ἀπὸ δῶ, τόνε θέλω νὰ τ' πῶ;..

Ὁ Πανάγος ὁ μαραγκὸς ἠγέρθη ὑψηλός, μεγαλόσωμος, ὀλίγον κυρτός, τινάξας τὰ σκέλη του.

— Πηγαίνω, παπᾶ, εἶπε. Θέλω κ' ἐγὼ νὰ πάω νὰ ἰδῶ μὴ μώχῃ τίποτα ἡ Πανάγαινα γιὰ νὰ φᾶμ' ἀπόψε.

— Πήγαινε νὰ τοῦ πῇς πρῶτα, κ' ὕστερα γυρίζεις καὶ τρῶτε.

— Ἡ εὐχή σας. Καληνύχτα, παπαδιά.

Κ' ἐξῆλθε.

— Τί λέει, θὰ πῶ, εἶπεν ἡ θεία τὸ Μαλαμώ, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πανάγου, θὰ πᾶς στὸ Κάστρο, παπᾶ;

— Νὰ ἰδοῦμε τί θὰ μᾶς πῇ κ' ὁ μπαρπα-Στεφανῆς ὁ Μπέρκος.

— Ἠγώ, ἕνας -ιμ, εἶπεν ἡ θεία τὸ Μαλαμὼ ἂ θὰ πᾶς, ἔρχουμη.

— Κ' ἐγώ, εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Δὲν εἶνε γιὰ νάρθῃς ἐσύ, παπαδιά, εἶπεν ὁ ἱερεύς. Φτάνει ποῦ θὰ κακοπαθήσω ἐγώ... Δὲν πρέπει νὰ λείψουμε κ' οἱ δύο ἀπὸ τὸ σπίτι.

— Ἠγὼ τῶκαμα τοῦ τάμα, εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Μὰ ἂν πάω ἐγὼ τὸ ἴδιο εἶνε.

— Δὲν εἶμαι ἥσυχη ἂν δὲ εἶμαι κοντά σου, παπᾶ μ', εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Κ' ἡμᾶς ποῦ θὰ μᾶς ἀφήσετε! ἔκραξε μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸ Μυγδαλιώ.

— Σιώπα, καϋμένη, εἶπε τὸ Βασώ. Θὰ μὲ πάρ' νε κ' ἐμένα μαζί, σιώπα!

— Ναί, ἐσένα σ' φαίνεται πῶς εἶσαι ἀκόμα μικρή, χαδούλα μ'! Γιατὶ ἔτσ' σ' μάθανε. Δὲν φταῖς σύ! εἶπε τὸ Μυγδαλιώ, ἐκχύνουσα τὴν ἐνδόμυχον ζήλειαν της ἐπὶ τῇ τύχῃ τῆς ἀδελφῆς της, ἥτις ὡς μικροτέρα, δὲν εἶχε κρυφθῇ ἀκόμη, ἤτοι δὲν ἀπείργετο τῆς κοινωνίας ὡς αἱ πρὸς γάμον ὥριμοι, καὶ ἀπήλαυε σχετικῆς τινος ἐλευθερίας.

Ὁ μικρὸς Λαμπράκης εἶχε πέσει ἐπὶ τὸν τράχηλον τῆς μητρός του.

— Θὰ μὲ πάρετε κ' ἐμένα μαζί, μάνα; ἐψιθύρισε περιπτυσσόμενος τὸν λαιμόν της.

— Τί λές, χαδούλη μ'; τί λές; πηξί μ' ἀπήντησε φιλοῦσα αὐτὸν ἡ παπαδιά. Ἐγώ, ἂν πάω, γιὰ σένα θὰ πάω, γυιέ μ'· κι' ἂν ἀπομείνω, γιὰ σένα θ' ἀπομείνω, γυιόκα μ' γιὰ νὰ μὴν κρυώσῃς. Ὅπως ἀποφασίσῃ ὁ παπᾶς σ' καὶ νὰ κάμῃς μετάνοια τοῦ παπά σ', νὰ πλαγιάσῃς γιὰ νὰ μὴ μαργώνῃς, χανάρι μ'!

— Ναὶ θὰ πᾶς· ἄμ δὲ θὰ πᾶς! ἔκραξε τὸ Μυγδαλιώ, ἀπαντῶσα εἰς ἓν ῥῆμα τῆς μητρός της.

— Σιωπᾶτε! ἀκόμα δὲν ἀποφασίσαμε τίποτε, κ' ἐσηκώσατ' ἐπανάστασι, εἶπεν ὁ παπᾶς. Νὰ ἰδοῦμε τί θὰ μᾶς πῇ κι' ὁ μπάρπα-Στεφανῆς.

Εἶτα στραφεὶς πρὸς τὴν παπαδιά.

—Μᾶς φέρανε τίποτε λειτουργιαῖς, μπάριμ;

Ἡ παπαδιὰ ἔδειξε διὰ τοῦ βλέμματος, σκεπασμένας μὲ ῥαβδωτὴν δίχρουν σινδόνα, τὰς ὀλίγας προσφορὰς ὅσας εἶχαν φέρει εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως τινὲς τῶν ἐνοριτισσῶν, μέλλουσαι νὰ μεταλάβωσι τὴν ἐπαύριον, παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων. Ἡ θεία τὸ Μαλαμὼ τὰς εἶχεν ἰδεῖ πρὸ πολλοῦ καὶ προσεπάθει νὰ τὰς ξεσκεπάσῃ οἱονεὶ μὲ τὰς ἀκτῖνας τοῦ βλέμματος, νὰ μαντεύσῃ ὡς πόσαι νὰ ἦσαν.

— Μᾶς βρίσκεται καὶ τίποτα παξιμάδι; ἠρώτησε πάλιν ὁ ἱερεύς.

— Θὰ ἔμεινε κάτι ὀλίγον ἀπ' τῆς Παναγιᾶς. Ὅλο τὸ Σαραντήμερο ζημώνομε κὴ' τρῶμε ἀπ' τὰ βλογούδια, εἶπεν ἡ πρεσβυτέρα.

Βλογούδια ἦσαν οἱ μικροὶ σταυροσφράγιστοι ἀρτίσκοι, οἱ προσφερόμενοι ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἱερέων κατὰ τὸ Σαρανταήμερον. Ἀντὶ ὅμως ἀρτίσκων, αἱ περισσότεραι ἐνορίτισσαι, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ἐπροτίμων νὰ προσφέρωσιν ἁπλοῦν ἄλευρον, καὶ διὰ τοῦτο ἡ παπαδιὰ εἶπεν ὅτι «ἐζύμωναν ἀπὸ τὰ βλογούδια».

Βῆμα ἠκούσθη εἰς τὸν πρόδομον. Ἠνοίχθη ἡ θύρα καὶ εἰσῆλθεν ὁ μπάρπα-Στεφανῆς ὁ Μπέρκος, ὑψηλός, στιβαρός, σχεδὸν ἑξηκοντούτης, μὲ παχὺν φαιὸν μύστακα, μὲ σκληρὸν καὶ ἡλιοκαὲς δέρμα, φορῶν πλατὺν κοῦκον καὶ καμιζόλαν μαλλίνην βαθυκύανον, μὲ τὸ ζωνάρι κόκκινον δύο πιθαμαῖς πλατύ. Κατόπιν τούτου ἐφάνη καὶ ἄλλη μορφή, ὀρθή, ἱσταμένη παρὰ τὴν θύραν. Ἦτο ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός, ὅστις, ἂν καὶ εἶχεν ἀφήσει τὴν καλὴν νύκτα εἰπὼν ὅτι θὰ μετέβαινε οἴκαδε νὰ δειπνήσῃ, οὐχ ἧττον, κεντηθείσης, φαίνεται τῆς περιεργείας του νὰ μάθῃ τί τὸν ἤθελαν τὸν μπάρπα-Στεφανῆ τὸν Μπέρκον, ἀνέβη καὶ πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ παπᾶ.

— Καπετὰν-Στεφανῆ, εἶπεν ὁ ἱερεύς, τί λές, μ' αὐτὸν τὸν καιρό, μπορεῖ κανεὶς νὰ πάῃ στὸ Κάστρο, μὲ τ' βάρκα, ἀπὸ Σταβέτ;

— Ἀπὸ Σταβέτ;... μὲ μ' βάρκα;... στὸ Κάστρο;... ἠκούσθη ἀπὸ τῆς θύρας ὡς καινή τις πρωθύστερος καὶ ἀνάστροφος ἐρωτηματικὴ ἠχώ. Ἦτο ὁ μαστρο-Πανάγος ὁ μαραγκός, μὲ τὴν κεφαλὴν προέχουσαν εἰς τὸ ἀνώφλιον, μὲ τὴν μίαν πλευρὰν οἱονεὶ κολλημένην ἐπὶ τοῦ παραστάτου.

Ἀλλ' ὁ μπάρπα-Στεφανῆς, μόλις ἤκουσε τὴν ἐρώτησιν τοῦ ἱερέως, καὶ χωρὶς νὰ σκεφθῇ πλέον τοῦ δευτερολέπτου, μὲ τὴν χονδρήν, ταχεῖαν κ' ἐμπερδεμμένην προφοράν του ἀνέκραξε.

— Μπράβο! μπράβο! ἀκοῦς! ἀκοῦς! Στὸ Κάστρο; μετὰ χαρᾶς! ὄρεξι νάχῃς, ὄρεξι νάχῃς, παπᾶ!

— Νά ἄνθρωπος! εἶπεν ὁ παπᾶς. Ἔτσι σὲ θέλω Στεφανῆ! Τί λές, εἶνε κίνδυνος;

— Κίντυνος, λέει; Κτίπ, καταντίπ, καθόλ'! Ἐγὼ σᾶς παίρνω ἀπάνου μ', παπᾶ! Μονάχα πῶς μπορεῖ νὰ κρυώσετε, τίποτε ἄλλο. Θἄρθῇ, θἄρθῇ κ' ἡ παπαδιά, θἄρθῇ κ' ἄλλος κόσμος, πολὺς κόσμος; Ἡ βάρκα εἶνε μεγάλη, κατάλαβες, παίρνει καὶ τριάντα νομάτοι κὴ σαράντα νομάτοι, κὴ μ' οὔλαις τῆς κουμπάνιες σας, μὲ τὰ σέγια σας, μὲ τὰ πράμματά σας. Κ' ἡ φουρτούνα τώρα, κατάλαβες, ὅσον πάει κὴ πέφτει. Ταχιὰ θἄχουμε καλοσύνη, μπουνάτσα, κάλμα. Ὅλο καὶ καλοσυνεύει, νά, τώρα, καλοσύνεψε!

Ὡς διὰ νὰ ψεύσῃ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ γέροντος πορθμέως ὀξὺς συριγμὸς παγεροῦ βορρᾶ ἠκούσθη σείων τὰ δένδρα τοῦ κήπου καὶ τοὺς ξυλοτείχους τοῦ μαγειρείου ἐπὶ τοῦ σκεπαστοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας, αἱ ὕαλοι δὲ καὶ τὰ παράθυρα ἀπήντησαν διὰ γρεροῦ στεναγμοῦ.

— Νά! ἀκοῦς; καλοσύνεψε! εἶπε καγχάζων θριαμβευτικῶς ὁ μαστρο-Παναγος.

— Σιώπα ἐσύ, δὲν ξερ'ς ἐσύ, ἀνέκραξεν ὁ Στεφανῆς. Ἐσὺ ξέρ'ς νὰ πελεκᾷς στραβόξυλα καὶ νὰ καρφώνῃς μαδέρια. Αὐτὴ εἶνε ἡ στερνὴ δύναμι τῆς φουρτούνας, εἶν' ἀέρας ποῦ ψυχομαχάει. Αὔριο θὰ μαλακώσ' ὁ καιρός, σᾶς λέω ἐγώ! Μπορεῖ νἄχουμε ἀκόμη καὶ καμμιὰ μικρὴ χιονιά, δὲ σᾶς λέω, μὰ ἠμεῖς, ἀπὸ Σταβέτ, ἀνάγκη δὲν ἔχουμε.

— Καὶ σὰν τονὲ γυρίσῃ στὸ μαΐστρο; ἐπέμεινεν ὁ μαραγκός.

— Κὴ χωρὶς νὰ τονὲ γυρίσῃ στὸ μαΐστρο, ἐγὼ σ' λέω, πᾶμε ἀπ' τὴν Κεχρεὰ κ' ἐκεῖ θενἄγουμε θαλασσίτσα, εἶπε τρίβων τὰς χεῖρας ὁ Στεφανῆς. Αὐτὰ εἶνε ἀποθαλασσιαὶς καὶ δὲν λείπουν, κατάλαβες, κι' ὁ κόρφος μπουκάρει ὁλοένα, κι' οὔλο στρήβει. Μὰ δὲ μᾶς πειράζ' ἠμᾶς αὐτό. Ἐγὼ σᾶς παίρνω ἀπάνω μ', ὁ Στεφανῆς σᾶς παίρνει ἀπάν' τ'!

— Μπράβο, Στεφανῆ, τώρα μ' ἔκαμες ν' ἀποφασίσω. Ἤπιες ρακή; τράβα κι' ἄλλο ἕνα, εἶπεν ὁ παπᾶς.

— Ἔχω πιῇ πέν' ἕξ ὡς τώρα, ἔτσι νἄχω τὴν εὐχή σ', παπᾶ.

— Πιὲ κι' ἄλλο ἕνα νὰ γίνουν ἑφτά.

Ὁ μπάρπα-Στεφανῆς ἐρρόφησε γενναίαν δόσιν ἐκ τῆς μικρᾶς φιάλης, τῆς πάντοτε κενουμένης καὶ οὐδέποτε στειρευούσης, τοῦ ἱερατικοῦ μελάθρου.

— Εἶσαστ' ἕτοιμοι; εἶσαστ' ἕτοιμοι; εἶπεν ἀκολούθως. Πᾶρε τὰ ἱερά σ', παπᾶ, τὰ χαρτιά σ' οὔλα, τἄχεις ἕτοιμα; Ἔχετε τίποτε πράμματα νὰ σᾶς κουβαλήσω, γιὰ νἄμαστ' ἀ-πρόντος

— Ἀπὸ τώρα; εἶπεν ὁ παπα-Φραγκούλης.

— Ἀπὸ τώρα! Τί λές; Νὰ εἴμαστ' **ἀ-πρόντο**, παπᾶ. Ἐγὼ σταὶς δύο θἄρθῶ νὰ σᾶς φωνάξω, κ' ἐσεῖς νὰ εἶσαστ' ἀπρέστο. Διάβασε, τί θὰ διαβάσῃς, κὴ σταὶς τρεῖς νὰ μπαρκάρουμε.

— Ἐγὼ θὰ εἶμαι ξυπνητὸς ἀπ' τὴ μιά, εἶπεν ὁ ἱερεύς, γιατὶ ἔχω τὸ ξυπνητῆρί μου... κ' ἔπειτα εἶμαι καὶ μοναχός μου ξυπνητῆρι. Μὰ σταὶς τρεῖς εἶνε πολὺ νωρίς. Νὰ χαράξῃ, Στεφανῆ, καὶ μπαρκάρουμε.

— Σταὶς τρεῖς, σταὶς τέσσαρες, παπᾶ, γιὰ νὰ μὴν πέσῃ ὁ ἀέρας, νὰ τὸν ἔχουμε πρίμα ὡς ταὶς Κουκ' ναριαίς, νἄχουμε μέρα μπροστά μας. Ἀπὸ κεῖ ὡς τὸ Μανδράκι, κι' ὡς τὸν Ἀσέληνο, τραβοῦμε σιγὰ-σιγὰ μὲ τὸ κουπί. Ἀπὸ κεῖ ὡς τῆς Κεχρεαὶς κι' ὡς τὴν Ἁγίαν Ἑλένη, θὰ μᾶς παίρνῃ ἀγάλι-ἀγάλια μὲ τὸ πανάκι. Κι' ἀπ' τὴν Ἁγία Ἑλένη κι' ἐκεῖ, ἂν δὲν μπορέσουμε νὰ μ'ντάρουμε...

— Ἔ, ὕστερα;

— Ἐγὼ θαλασσώνω καὶ βγαίνω στὴ στεριά, καὶ σᾶς τραβῶ μὲ τὴν μπαρούμα ὡς τὸν Ἅϊ-Σώστη.

Ἐκάγχασαν ὅλοι πρὸς τὸν ἀστεϊσμὸν τοῦ ἁπλοϊκοῦ ναύτου, ὁ δὲ παπᾶς, ὅστις ἐφοβεῖτο καὶ αὐτὸς τὴν τροπὴν τοῦ ἀνέμου εἰς τὸ μέρος περὶ οὗ ὁ λόγος, παρετήρησε πρὸς παραμυθίαν τῶν ἀκροατῶν.

— Μὰ ἐγὼ λέω ὅτι θὰ μπορέσουμε στεριὰ νὰ τραβήξουμε στὴν ἀκρογιαλιά, τὸν κρεμνὸ τὸν ἀνήφορο. Ὅσο ψηλὰ κι' ἂν τὸ στήβαξε στὰ βουνὰ τὸ χιόνι, σταὶς ἀκρογιαλιαῖς ὁ τόπος πατιέται.

Ἔμειναν σύμφωνοι νὰ ἔλθῃ ὁ λεμβοῦχος νὰ τοὺς δώσῃ εἴδησιν εἰς τὰς τρεῖς, διὰ νὰ ἑτοιμασθοῦν, καὶ εἰς τὰς τέσσαρας νὰ ἐκκινήσωσιν. Ὁ παπα-Φραγκούλης διέταξε νὰ τεθῶσιν εἰς σάκκους αἱ προσφοραὶ ὅσας εἶχε, καί τινα δίπυρα, καὶ εἰς δύο μεγάλα κλειδοπινάκια ἔθεσεν ἐλαίας καὶ χαβιάρι. Ἐγέμισε δύο ἑπταοκάδους φλάσκας μὲ οἶνον ἀπὸ τὴν ἐσοδείαν του. Ἐτύλιξεν εἰς χαρτία δύο ἢ τρία ξηροχτάποδα, καὶ μικρὸν κυτίον τὸ ἐγέμισεν ἰσχάδας καὶ μεγαλόρραγας σταφίδας. Τὰ δύο παπαδοκόριτσα μὲ τὰ παράπονα καὶ τοὺς γογγυσμούς της ἡ μία, μὲ τοὺς κρυφίους γέλωτας καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς συμμετοχῆς τοῦ ταξειδίου ἡ ἄλλη, ἔβρασαν ὅσα αὐγὰ εἶχαν, ἕως τέσσαρας δωδεκάδας, καὶ τὰ ἔθεσαν εἰς τὸν πάτον ἑνὸς καλαθίου, τὸν ὁποῖον ἀπεγέμισαν εἶτα μὲ δύο πρόσφορα τυλιγμένα εἰς ὀθόνας μὲ κηρία καὶ μὲ λίβανον. Προσέτι ὁ παπα-Φραγκούλης εἶχε παρακαλέσῃ τὸν μπάρπα-Στεφανῆν νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ σπίτια δύο ἐμποροπλοιάρχων φίλων του, ἐκ τῶν παραχειμαζόντων μὲ τὰ πλοῖά των εἰς τὸν λιμένα, νὰ τοὺς παρακαλέσῃ ἐκ μέρους του νὰ τοῦ στείλουν, ἂν τοὺς εὑρίσκετο, ὀλίγον κρέας **σαλάδο**, ἐξ ἐκείνου τὸν ὁποῖον μαγειρεύουν εἰς τὰ πλοῖα τὰ ἐκτελοῦντα μακροὺς πλοῦς. Ἐκεῖνοι φιλοτιμηθέντες ἔστειλαν δύο μεγάλα τεμάχια, ἕως πέντε ὀκάδας τὰ δύο.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΧΡΟΝΙΚΑ

Τῇ 22ᾳ λήγοντος ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως τῆς Α. Α. Μ. τοῦ Αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ρωσσιῶν Νικολάου τοῦ Β'. ἐψάλη εἰς τὸν ἐνταῦθα μητροπολιτικὸν ναὸν δοξολογία.

Τῆς τελετῆς προΐστατο ἡ Α. Σ. ὁ Μητροπολίτης ἡμῶν κ. κ. Χρύσανθος συμπαραστατούμενος ὑφ' ὅλου τοῦ κλήρου τῆς πόλεως.

Εἰς τὴν ἐκκλησίαν προσῆλθεν ὁ Γυμνασιάρχης κ. Ν. Λιθοξόος μεθ' ὅλων τῶν κ. κ. καθηγητῶν καὶ διδασκάλων τῶν Σχολείων ὡς καὶ ὅλων τῶν μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου.

••••

Πρὸ ἡμερῶν ἡ Α. Σ. ὁ Μητροπολίτης ἡμῶν παρέθηκε γεῦμα εἰς τὸν Στρατηγὸν τοῦ Ε'. στρα-

τιωτικοῦ σώματος Ἐξ. Γιάπλοσκι καὶ εἰς τὸν Στρατηγὸν Σβάρτσ.

Ἐπίσης καὶ ἡ Α. Ε. προσεκάλεσεν εἰς γεῦμα τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην μας. Εἰς τὸ γεῦμα παρεκάθησε καὶ ὁ καθηγητὴς τοῦ Ρωσσικοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Γιουργέρβου τῆς Οὐκρανίας κ. Σιροκαγόρωφ.

••••

Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν 23ην λήγοντος ἡ Α. Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης κ. κ. Χρύσανθος ἱερουργήσας ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ ὡμίλησε συγχρόνως πρὸς τὸ Ἐκκλησίασμα ἀναπτύξας τὴν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀναγνωσθεῖσαν εὐαγγελικὴν περικοπὴν «Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ». Ἡ ὁμιλία του ἦτο μία βαθυγνώμων καὶ ἐμβριθὴς ἀνάλυσις τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς, σπανίως δὲ ἀληθῶς ἀντήχησε ἐκκλησιαστικὸν βῆμα ἀπὸ παρόμοια θρησκευτικοκοινωνικὰ κηρύγματα.

Ἡ Α. Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης ἡμῶν, βαθὺς μελετητὴς τῶν ἠθικοκοινωνικῶν ζητημάτων, δὲν παραλείπει καμμίαν εὐκαιρίαν προκειμένου νὰ ἀναπτύξῃ ἐν πνεύματι χριστιανικῷ τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς δύναται νὰ ὀρθοποδήσῃ ἓν ἔθνος ἢ μία κοινωνία. Ἀπὸ τὴν σοφὴν διδασκαλίαν του ὀφείλομεν ἡμεῖς οἱ ἐνταῦθα ὡς ἄτομα καὶ ὡς κοινότης νὰ ἀντλήσωμεν πολλὰ καὶ σωτήρια διδάγματα, καὶ αἱ φωτειναὶ σκέψεις καὶ παρατηρήσεις τοῦ ἐμβριθοῦς ἱεράρχου μας πρέπει νὰ φωτίσουν ἡμᾶς εἰς τὸν ἐθνικὸν καὶ κοινωνικόν μας βίον. Τὴν θαυμασίαν ἐκείνην ὁμιλίαν τῆς περασμένης Κυριακῆς δὲν δυνάμεθα δυστυχῶς ὁλόκληρον νὰ δημοσιεύσωμεν. Ἰδοὺ ὅμως μία περικοπή του πολὺ χαρακτηριστικὴ καὶ ἐνδιαφέρουσα:

«Δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν σχολεῖα, Συλλόγους καὶ διάφορα ἄλλα Σωματεῖα, ὅταν ὅμως τὸ περιβάλλον εἶνε νοσηρὸν καὶ διανοητικῶς ὀπισθοδρομικόν, ὅταν ἀνεχώμεθα πᾶσαν κακοήθειαν καὶ ἐγκληματικότητα, τότε ἐν μέσῳ τοιαύτης νοσηρᾶς ἀτμοσφαίρας εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀναπτυχθοῦν μεγάλοι χαρακτῆρες, διὰ νὰ ἀγωνισθοῦν ἐναντίον τῶν ἐπικειμένων μεγάλων καταιγίδων, θυελλῶν καὶ τρικυμιῶν. Εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπάρξῃ ἀριστοκρατία τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἤθους διὰ γίνῃ κάτι τι τὸ γενναῖον καὶ σοβαρόν.

Εἰς τὴν κοινωνίαν δὲ ἐκείνην ὅπου ἡ μέση ἠθικὴ στέκεται πολὺ χαμηλά, μόνον φαῦλοι καὶ κακοήθεις δύνανται νὰ γεννηθοῦν. Αὐτοὶ δύνανται ὡς ζωὴ μόνον ἡλικῶς νὰ ζήσουν. Ὡς ψυχὴ ὅμως ἐθνικὴ τὰ ἄτομα αὐτὰ θὰ χαθοῦν καὶ τὸ ἔθνος θὰ καταστραφῇ. Συνενούμενοι ὅμως, συνασπιζόμενοι καὶ συνεργαζόμενοι τότε δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν νέας σκέψεις, νέους πόθους, νέας βλέψεις ὑψηλὰς καὶ εὐγενεῖς. Συνερχόμενοι δὲ τότε εἰς ἑαυτοὺς καὶ ἀναλογιζόμενοι τὸν ὀλέθριον δρόμον τὸν ὁποῖον πήραμεν θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ γίνωμεν ἐνάρετοι καὶ ἠθικοὶ καὶ νὰ πετῶμεν ὑψηλὰ ὅπως πετοῦν ἄλλοι ἀετοὶ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετεωριζόμενοι εἰς καλυτέρας σφαίρας θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ γίνωμεν καὶ ἡμεῖς ἀληθεῖς ἀετοὶ καὶ νὰ συμπαρασύρωμεν εἰς τὴν πτῆσιν μας ὅλους τοὺς περὶ ἑαυτούς».

••••

Ἡ ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τῆς Α. Ε. τοῦ Στρατηγοῦ Σβάρτσ συστηθεῖσα ἐπὶ τῶν προσφύγων ἐπιτροπὴ καὶ ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ Διοικητοῦ τῶν περιφερειῶν κ. Μίντζλωφ, τοῦ Δημάρχου κ. Γ. Φωστηροπούλου, τοῦ ὑποδημάρχου κ. Ι. Τριφτανίδου, τοῦ Δημοτικοῦ Συμβούλου κ. Ν. Βελισσαρίδου, τοῦ ἀρχιάτρου κ. Βλαδιμήρωφ, τοῦ ἐκτελοῦντος χρέη ἀρχιάτρου κ. Ποζόφσκη, τοῦ ἰατροῦ τοῦ Δημοτικοῦ Νοσοκομείου κ. Θ. Θεοφυλάκτου καὶ τοῦ Δημαρχιακοῦ ἰατροῦ κ. Γ. Μπούμπουρα, συνῆλθε πρὸ ἡμερῶν καὶ ἔλαβε τὰς ἑξῆς ἀποφάσεις:

Αον. Νὰ ἀνατεθῇ εἰς τὴν ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τῆς Α. Σ. τοῦ Μητροπολίτου διατελοῦσαν ἐπιτροπὴν τῶν προσφύγων, ὅπως ὑποδείξῃ τὸν τρόπον περὶ καλυτέρας ἐξυπηρετήσεως τῶν ἀναγκῶν τῶν προσφύγων, τόσον τῶν ἐρχομένων εἰς Τραπεζοῦντα ὅσον καὶ τῶν μακρὰν εὑρισκομένων, καὶ νὰ ἐξουσιοδοτηθῇ ὅπως ἐγκαταστήσῃ αὐτοὺς εἰς τὰ πέριξ χωρία τὰ ἐγκαταλειφθέντα ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Βον. Νὰ ληφθῇ φροντίς, ἕνεκα τῶν ὀλεθρίων συνεπειῶν, ὅπως ἐμποδισθῇ ἡ κάθοδος τῶν προσφύγων. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ περιφέρεια ἐκείνη δὲν ὑπάγεται ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Α. Ε. τοῦ Στρατηγοῦ Σβάρτσ, ἀπεφασίσθη ἡ εἰς Τιφλίδα ἀποστολὴ τοῦ κ. Μίντζλωφ ὅπως οὗτος ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῶν καταληφθεισῶν χωρῶν κανονίσῃ τὸ ζήτημα τῆς διατροφῆς τῶν προσφύγων εἰς τὰ μέρη των.

Πρὸς τοῦτο ἀπεφασίσθη ἡ ἵδρυσις διαφόρων συσσιτίων εἰς Ἄρδασσαν καὶ Ἀργυρούπολιν.

Γον. Ὅσον διὰ τοὺς ἐν Τραπεζοῦντι πρόσφυγας ἡ Α. Ε. ὑπεσχέθη νὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τῷ Σογιοὺζ-Γοροτόβ καὶ Ζέμσκιι-Σογιοὺζ ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἵδρυσιν δύο συσσιτίων ἐν τῇ πόλει καὶ ἄλλων συσσιτίων εἰς τὰ πλησίον χωρία, καθ' ὑπόδειξιν τῆς ἡμετέρας ἐπιτροπῆς τῶν προσφύγων.

Δον. Διὰ τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν τῶν προσφύγων ἡ Α. Ε. ἐσύστησεν εἰς τὸν κ. Δήμαρχον ὅπως ὁ εἷς τῶν ἐν τῷ Δημαρχείῳ ἰατρῶν διατεθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ὡς τοιοῦτος διωρίσθη ὁ ἰατρὸς κ. Π. Σουλιάδης.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΔ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Дозволено цензурой

Ἔτος Α. Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ 13ῃ Νοεμβρίου 1916 Ἀριθμ. 15

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ

ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

Νοεμβρ.	12	Ἀνατολὴ	7— 1	Δύσις	4—35
» »	15	» »	7— 4	» »	4—33
» »	18	» »	7— 7	» »	4—32
» »	21	» »	7—10	» »	4—31
» »	24	» »	7—13	» »	4—31

Σημ. Ἡ δωδεκάτη τῆς τουρκικῆς εὑρίσκεται ὅπως καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις φυλλαδίοις ἐσημειώθη.

Τ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ

Τετραετία συμπληροῦται σήμερον ἀφ' οὗ ἐν μέσῳ τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ ἐστέκετο θρόνος καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου ὡς ἄλλος «μαρμαρωμένος βασιλῆας» ἐκάθητο νεκρὸς Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄. καὶ ἐφέρετο ἔπειτα ὁ θρόνος καὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ καθήμενος σεπτὸς νεκρὸς εἰς τὴν ἱστορικὴν Μονὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς συνοδευόμενος ὑπὸ ὅλου τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου καὶ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν κυβερνήσεων τῶν ξένων κρατῶν. Εἰς τὰς ὁδοὺς διὰ τῶν ὁποίων διήρχετο ἡ πένθιμος καὶ ἅμα θριαμβευτικὴ αὕτη πομπή, ἡ φλὸξ τῶν φανῶν σκεπασμένων μὲ μαῦρον πέπλον ὑπέτρεμεν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Τιμαί, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε ἀπενέμοντο εἰς τοὺς βασιλεῖς καὶ αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου, ὁ λαὸς συγκεκινημένος ἀπένεμεν εἰς τὸν Πατριάρχην του, καὶ δάκρυα θερμὰ [illegible] [illegible] λαὸς εἶχε τὸ ἀόριστον αἴσθημα, ὅτι δι' ὧν ἔπραττεν ἐτίμα ὄχι μόνον τὸν ποιητὴν Πατριάρχην του, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν ποίησιν καὶ τὸ κάλλος τοῦ βυζαντινοῦ μεγαλείου, τοῦ ὁποίου ἐνσάρκωσις ὑπῆρξεν Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄. Καὶ ἐθάπτετο μετὰ τοῦ Πατριάρχου πρόγραμμα καὶ ἐργασία τὰ ὁποῖα ἐπὶ τῆς πατριαρχείας του κατήρτισαν ἄνθρωποι δυνατοὶ καὶ ἔσβυνον τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ ὄνειρα ὄχι μόνον τῶν χριστιανικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων μὴ τουρκικῶν ἐθνοτήτων, τῆς ὑποστάσεως καὶ αὐθυπαρξίας τῶν ὁποίων ἡγέτης καὶ πατὴρ εἶχεν ἀποβῆ ἐν Τουρκίᾳ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον· ὁ μετὰ ἕνα περίπου μῆνα πρὸ τοῦ θανάτου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄. ἐκραγεὶς βαλκανικὸς πόλεμος ἔδωκεν ἀλλοίαν κατεύθυνσιν εἰς τὸ καλῶς μελετηθὲν καὶ ἐπιτυχῶς ἐφαρμοζόμενον πρόγραμμα τ[illegible] συνεννοήσεως τῶν ἐθνοτήτων ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἀντὶ [illegible] λίσεως τῆς ἐθνικῆς αὐθυπαρξίας καὶ ζωῆς [illegible] καὶ προόδου τῶν ἐθνοτήτων ἐν Τουρκίᾳ [illegible] [illegible]

πόλεμος διαμελίζων μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ τὰς ἐθνότητας, ὑπὲρ ὧν ἐν πνεύματι χριστιανικῷ καὶ ἀμερολήπτως ἐπὶ αἰῶνας εἰργάσθη τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, συναγαγὸν ὅλα τὰ ἔθνη ὑπὸ τὰς θερμάς του πτέρυγας καὶ διασῶσαν ὅλων ἀνεξαιρέτως τὴν θρησκείαν καὶ τὸν ἐθνισμόν· ἐμόχθησε δὲ καὶ κατὰ τελευταῖα ἔτη, ὁπότε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐλάμπρυνεν Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄.

Τοιούτου Πατριάρχου τὴν ἀπώλειαν καὶ τοιούτων ὀνείρων τὴν ταφὴν ὑπομιμνήσκει ἡ σήμερον ἡμέρα· καὶ ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τοῦ θανάτου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄ θαλερὸν λείβοντες δάκρυ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Πατριάρχου θεωροῦμεν εὔκαιρον νὰ δημοσιεύσωμεν ὅ,τι ἡ καρδία τοῦ τότε ἀρχειοφύλακος τῶν Πατριαρχείων καὶ ἀρχισυντάκτου τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» καὶ νῦν Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Χρυσάνθου Φιλιππίδου ᾐσθάνθη ὑπὸ τὸ ἄμεσον πλῆγμα τοῦ θανάτου καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ». Ἐπίσης δημοσιεύομεν καὶ τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν ἐνεποίησεν ὁ Πατριάρχης εἰς τὴν διάνοιαν καὶ τὴν καρδίαν ἑνὸς τῶν δημιουργῶν τῆς συνεννοήσεως τῶν ἐθνοτήτων ἐν Τουρκίᾳ καὶ δυνατοῦ πολιτικοῦ, τοῦ Ἴωνος Δραγούμη.

ΙΩΑΚΕΙΜ Ο Γ΄.

Ἀπὸ τῆς ἀποφράδος ἡμέρας τῆς παρελθούσης τρίτης μέλαιναν περιβληθεῖσα στολὴν ἡ Ὀρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία πενθεῖ τὸν ὑπέροχον Πατριάρχην, τὸν δημοτικώτατον Ἱεράρχην, τὸν καλὸν ποιμένα, τὸν μεγαλόφρονα καὶ ἱπποτικὸν Ἄρχοντα, ὅστις μετὰ δεκαήμερον νόσον, πρὸς ἣν μάτην ἐπάλαισεν ὁ τέως σιδηροῦς καὶ ἀκατάβλητος ὀργανισμός του, ἐν μεγάλῃ ἠρεμίᾳ καὶ χριστιανικῇ γαλήνῃ, παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς τὸν Πλάστην.

Ἔπεσεν ὁ δυνατός, καὶ ἡ πτῶσις αὐτοῦ συνεκλόνισεν ἔθνη καὶ λαοὺς καὶ βαθύτατα συνεκίνησε καὶ κατέθλιψε τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν στερηθεῖσαν τοῦ γεραροῦ αὐτῆς Πρωθιεράρχου. Ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη λάμψας Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ καὶ τὸν αἰπὺν οὐρανὸν τῆς Ἐκκλησίας διφρηλατήσας ἔδυσε καὶ ἐσβέσθη, τὴν δὲ ἀπόσβεσιν αὐτοῦ θρηνεῖ μὲν ὅλη ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ὀδύρεται δὲ ἰδίᾳ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, ἀπορφανισθὲν Ἐκείνου, Ὅστις ὑπῆρξεν ὁ μικρόκοσμος τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ ἰδεωδῶν καὶ ὀνείρων. Ὅλος ὁ μακρὸς βίος Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄ ὑπῆρξε πάλη διηνεκὴς πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἰδεωδῶν του, τῶν ὁποίων ἄλλα μετὰ πολλοὺς κόπους καὶ ἱδρῶτας καὶ ποικίλας ἀντιδράσεις ἠξιώθη νὰ ἴδῃ ἐκπληρούμενα, ἄλλα δὲ διελύθησαν εἰς οὐτοπίας, καὶ τοῦτο εἴτε διότι τὸ κοινωνικὸν ἔδαφος ἦτο ἀπρόσφορον πρὸς πραγμάτωσιν τοιούτων ἰδεωδῶν, εἴτε διότι δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ἡ συνδρομὴ τοῦ Χρόνου, ἄνευ τῆς ὁποίας ὁ θέλων νὰ μεγαλουργήσῃ κινδυνεύει νὰ κτίσῃ ἐπὶ τῆς ἄμμου ἢ νὰ ἴδῃ μετ' ἀπογοητεύσεως καταρρέον ἐκ τῆς ἐλαχίστης πνοῆς ἐναντίων ἀνέμων ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημά του. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ αἱ ἀγασταὶ ἀπόπειραι καὶ ὑπεράνθρωποι ἐνέργειαι τοῦ μεγαλεπηβόλου Πατριάρχου πρὸς ἀνύψωσιν καὶ ἀναμόρφωσιν τοῦ κλήρου καὶ ἄλλας μεταρρυθμίσεις ἐναυάγησαν συντριβεῖσαι ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς πραγματικότητος ἢ παρασυρθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ ῥεύματος τῶν προλήψεων καὶ πεπαλαιωμένων συνηθειῶν κλήρου καὶ λαοῦ. Παρὰ πάντα ὅμως ταῦτα ἡ πίστις τοῦ Πατριάρχου εἰς τὰ εὐγενῆ ἰδεώδη παρέμεινεν ἀκλόνητος, ἐξηκολούθει δὲ Οὗτος νὰ ἵπταται διαρκῶς εἰς τὰς αἰθερίους σφαίρας τῶν ὀνείρων, ἐλπίζων πάντοτε, ὅτι ἔνια τοὐλάχιστον τούτων θὰ ἐπληροῦντο τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ διὰ τῆς ἀγαθῆς θελήσεως καὶ ἐνεργείας ἐκ φαινομένων πολλάκις οὐτοπιῶν ἐκπηδῶσι λαμπραὶ καὶ σωτήριοι πραγματικότητες.

Καὶ μὴ ἐκπληρούμενα δὲ καὶ ἁπλαῖ οὐτοπίαι παραμένοντα τὰ ἰδεώδη τοιούτων ὑψιπετῶν ἀετῶν εἶναι πάντοτε ὑψηλότερα καὶ εὐγενέστερα τῶν εὐτελῶν συμφερόντων τῶν μηδὲν ἐχόντων ἰδεῶδες καὶ χαμαὶ ἑρπομένων σκωλήκων. Ἀλλ' ὅ,τι κυρίως ἀκραδάντως ἐπίστευεν Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ τοῦτο ἦτο ἡ ἀνύψωσις καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς φυλῆς, ὑπὲρ ἧς καθ' ὅλον τὸν μακρὸν χρόνον ἀμφοτέρων τῶν πατριαρχειῶν Του ἐπάλαισε μηδέποτε μικροψυχήσας ἢ ἀποθαρρυνθείς. Καὶ ὁσάκις δὲ ἐπετείνετο καὶ ἠγριοῦτο ὁ τὴν Ἐκκλησίαν καταλαμβάνων χειμών, τὰ δὲ ἱστία τῆς Ὁλκάδος διέσχιζεν ἐξ ἀνέμοιο, ὅμως οὐδέποτε ἐξέπεσον τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὰ πηδάλια, ἀλλ' ἀκλινὴς καὶ ἀσάλευτος ἱστάμενος ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ Κυβερνήτου, ἐνεθάρρυνε τοὺς ὀλιγοψύχους καὶ ἐπὶ τὸν Κύριον ἀνέθετε πᾶσαν περὶ καταπαύσεως τοῦ κλύδωνος ἐλπίδα. Καὶ ἐνῷ ἄλλοι βλέποντες ἀμείλικτον ἐγειρόμενον ἑκάστοτε τὸν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας διωγμὸν ἀπαισιοδόξως ἀπέβλεπον εἰς τὸ μέλλον αὐτῆς, καὶ ἀμφέβαλλον περὶ τῆς σωτηρίας, Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ διὰ μέσου τῶν ζοφερῶν νεφῶν καὶ τῆς ἀχλύος διέκρινε τὴν αὐγὴν αἰσιωτέρων ἡμερῶν, καθ' ἃς ἡ Ἐκκλησία συντρίβουσα τὰ δεσμὰ θὰ ἐνεδύετο καὶ πάλιν τὴν πορφύραν ἀρχαίας δόξης καὶ μεγαλείου ὄρθιον δὲ στήνουσα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀντιδράσεως τὸ ἄγαλμα τῆς ἀπτέρου τῆς Ὀρθοδοξίας Νίκης θὰ ἐκάλει εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας. Οὐδὲ ἐλάνθανεν Αὐτόν, ὅτι ἡ δύναμις καὶ ἡ ἰσχὺς ἑνὸς Ἔθνους ἢ τάξεως κοινωνικῆς γονιμοποιεῖται καὶ αὐξάνει ἐν τῇ πιέσει καὶ τῷ ὀνειδισμῷ· μάτην δὲ δεσπόται καὶ τύραννοι πιέζουσι καὶ μυκτηρίζουσι λαοὺς ὑποδούλους· ἐκ τῆς πιέσεως ταύτης ἀναπτύσσεται ἡ δύναμις, ἡ συντρίβουσα τυράννους καὶ ὑψοῦσα ταπεινούς. Καὶ γέρων δὲ ἤδη πολιὸς καὶ κατατρυχόμενος ὑπὸ τοῦ

νοσήματος, ὅπερ ἐπήνεγκε τὸ μοιραῖον τέλος, ἐναγωνίως ἀνέμενε νὰ ἀνατείλῃ εἰς τὰ χριστιανικὰ ἔθνη τὸ νόστιμον ἦμαρ, τοῦ ὁποίου μόνον τὴν ῥοδοδάκτυλον ἠῶ ἠξιώθη νὰ χαιρετίσῃ.

Τί ὑπῆρξε τὸ ἔργον Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄ καθ' ὅλον τὸν μακρὸν χρόνον ἀμφοτέρων τῶν πατριαρχειῶν, περὶ τούτου θὰ ἀποφανθῇ ἡ Ἱστορία, ἥτις πρὸ δέκα ἓξ ἡμερῶν ὑπῆρξε θέμα συζητήσεως κατὰ τὸ γεῦμα, καθ' ὃ τὸ ὕστατον συνέφαγεν ὁ σεπτὸς Πατριάρχης μετὰ τῶν περὶ Ἑαυτὸν λαμβάνουσα ἡ Ἱστορία ὑπ' ὄψιν τὴν ἀνθρωπίνην ἀτέλειαν καὶ τὴν ἀτέλειαν τῶν κοινωνικῶν ὀργανισμῶν, ὧν εἷς εἶναι καὶ ἡ Ἐκκλησία, καὶ ὅτι καὶ ὁ ἀνθρωπίνως τέλειος ἄρχων ἔχων νὰ ἀντιπαλαίσῃ πρὸς ποικίλας δυσχερείας προερχομένας ἐκ τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων αἰσθημάτων καὶ συμφερόντων τοῦ λαοῦ ἐνεργεῖ οὐχὶ ὡς βούλεται, ἀλλ' ὡς μάλιστα δύναται, θὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ ὑπῆρξε μία τῶν ἐξόχων φυσιογνωμιῶν τῆς Ἱεραρχίας καὶ τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ τῶν νεωτέρων χρόνων, καὶ ζῶν καὶ μετὰ θάνατον δικαίως τιμηθεὶς ἀπὸ τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐπὶ ἡμέρας ἤδη ὅλας ῥαίνει διὰ τῶν ἀνθέων τῆς εὐγνωμοσύνης τὸν νεκρὸν τοῦ Πατριάρχου, μεταστάντος ἐκεῖσε, ἔνθα μακάρων νῆσον ὠκεανίδες αὖραι περιπνέουσι. Καὶ ἡμεῖς δὲ περίλυποι καὶ ἐν συντριβῇ καρδίας κλίνοντες πρὸ τοῦ φερέτρου τοῦ σεπτοῦ Πατριάρχου, ὅστις πλὴν ἄλλων πλείστων ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων ὑπῆρξεν ἱδρυτὴς καὶ πατὴρ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» θαλερὸν δάκρυ χέομεν ἐπὶ τοῦ σκήνους τοῦ μεγαλουργοῦ Πατριάρχου, οὗ ἡ μεγάλη ψυχὴ ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη καταρρίψασα τὸ μεσότοιχον τοῦ κομματικοῦ φραγμοῦ συνήγωσε περὶ ἑαυτὴν φίλους καὶ ἐχθρούς, ὁμοφώνως ὑμνοῦντας τὰς μεγάλας ἀρετὰς τοῦ ἐκλιπόντος Ἱεράρχου «ἀπιθόμβροτον αὔχημα δόξας οἷον ἀποιχομένων ἀνδρῶν δίαιταν μανύει καὶ λογίοις καὶ ἀοιδοῖς».

Χ. Φ.

Η ΑΠΟ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΩΑΚΕΙΜ ΤΟΥ Γ΄.

ΕΝΤΥΠΩΣΙΣ ΤΟΥ ΙΩΝΟΣ ΔΡΑΓΟΥΜΗ

Μὲ τέτοια διάθεση καθὼς στὴ Χάλκη, ἔτσι πήγαινε τώρα ὁ Ἀλέξης καὶ στὸ Φανάρι. Ἀνέβηκε στὴ μεγάλη αἴθουσα ποὺ κάθουνταν στὸ θρόνο του ὁ Πατριάρχης, τοῦ φίλησε τὸ χέρι καὶ κάθισε. Τοῦ εἶπε τὸ σκοπὸ τοῦ ἐρχομοῦ του. Ἐκεῖνος ἄκουγε καὶ δὲν ἔλεγε τίποτα στὴν ἀρχή, μόνο ποὺ τὸν κύταζε μὲ μάτια δυνατά, στεγνὰ καὶ ἤρεμα ποὺ, σὰν ἦταν νεώτερος, θὰ σπιθοβολοῦσαν. Ὅταν ὁ Ἀλέξης σταμάτησε, μὲ ἥσυχη βαρειὰ φωνὴ ὁ Πατριάρχης ἄρχισε νὰ μιλεῖ δείχνοντας, αὐτὸς ὁ πολιτικός, τὴν περιφρόνησή του γιὰ κείνους τοὺς μικροπολιτικοὺς τοὺς Ἑλλαδίτες. Κατηγοροῦσε τὴν πολιτικὴν τοῦ μικροῦ κράτους μὲ τέτοια φόρα, ἤρεμη πάντα καὶ μεγαλόπρεπη ὅπως ἔστεκε σ' ἕναν. Πατριάρχη, ποὺ ἔφτασε μὲ τὸν ἴδιο τόνο φωνῆς σὲ ὑπερβολὲς καὶ ἀντίφασες. Ὁ Ἀλέξης προσπάθησε νὰ ξεχωρίσῃ τὰ πράγματα, νὰ κάμει διάκρισες, νὰ ἀναλύσει τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τοῦ κράτους μὰ δὲν μπόρεσε νὰ τὸν κάμει νὰ προσέξει στὰ λόγια του. Ἄλλη καὶ ἀγύριστη ἦταν ἡ ἀντίληψή του, αὐτοῦ ποῦ ἔζησε τὴ ζωή του ὅλη ἔχοντας τὴν ἰδέα τῆς μεγάλης ὀρθοδοξίας κριτήριο σὲ κάθε σκέψη, καὶ οὔτε ἤθελε νὰ ἀλλάξῃ τὴν ἀντίληψή του, οὔτε καὶ μποροῦσε. Ὅσο γιὰ τὶς ἰδέες τοῦ Ἀλέξη δὲν ἦταν στὴ δύναμή του νὰ τὶς δεχτεῖ γιατὶ δὲν ἤξερε ἀπὸ κοινωνιολογία. Εἶχε κληρονομήσει τὴ θέση του καὶ κάθουνταν, σὰν προαιώνιο, στὸ θρόνο τῶν Πατριαρχάδων στὴν Κωνσταντινούπολη. Στὰ χέρια του εἶχε ἕναν παμπάλαιο κατακαθισμένον ὀργανισμό, τὴν Ἐκκλησία, καὶ στὰ δάχτυλα ἔπαιζε ὅλες του τὶς λεπτομέρειες. Καὶ θυμήθηκε ὁ Ἀλέξης ἔξαφνα τὸ μαρμαρένιο Μωϋσῆ τοῦ Μιχαὴλ-Ἀγγέλου που κάθεται ἀσάλευτος αἰῶνες στὸ θρόνο του τὸν πέτρινο στὴ Ρώμη. Τὸ στόμα του θεληματικὸ καὶ πεισματάρικο ἔμοιαζε, ἡ ματιά του ἔμοιαζε, τὸ βαρὺ κορμί του ἴδιο, καὶ τὸ δυνατό του μπράτσο μὲ τὶς φλέβες ἀνακουφωτές, ἂν τὸ ξεγύμνωνε θὰ ἦταν ἀπαράλλαχτο, σὰν ἕτοιμο γιὰ νὰ συντρίψει βασιλιάδες. Καὶ τότε ἀπόμεινε ἀμίλητος ὁ Ἀλέξης ποῦ ἔνοιωσε τὴ δική του ἀδυναμία. Ποιὸν ὀργανισμὸ ἀνθρώπινο εἶχε στὰ χέρια του αὐτὸς γιὰ νὰ ὁρίζει ἀνθρώπους; Μπροστά του δὲν εἶχε ἄνθρωπο ἀλλὰ δύναμη, ποῦ θὰ ὑποχωροῦσε ὄχι σὲ συζήτησιν παρὰ σὲ ἄλλη δύναμη. Ποιὰ νὰ ἦταν ἄραγε ἡ ἀδυναμία τοῦ Πατριάρχη; Ἐνθουσιασμὸ δὲν ἐπερίμενε ὁ Ἀλέξης βέβαια, φιλοχρηματία μήτε, ἀδυναμίες σ' ἀνθρώπους ἴσως, μὰ μόνο σὲ κείνους ποῦ τὸν θαυμάζουν καὶ τυφλὰ τὸν ὑπηρετοῦν. Οἱ ἄνδρες καὶ οἱ γυναῖκες δημιουργήθησαν ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ νὰ τοῦ φιλοῦν τὸ χέρι καὶ νὰ τὸν προσκυνοῦν. Οἱ μετάνοιες τῶν ἀνθρώπων τροφή του ἡ καθημερινή. Καὶ ἀλήθεια τὸν λατρεύει ὁ λαός του. Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν τὸν προσκυνοῦν εἶναι οἱ ἐχθροί του, μὰ τοὺς περιφρονεῖ τόσο ποὺ δὲν τοὺς ἐκδικεῖται, μόνο ποὺ τοὺς κρατεῖ μακρειὰ ἀπὸ τὴν ἐξουσία. Τὰ χρήματα κόπηκαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ κάνει ἔργα αὐτὸς ποὺ νὰ δοξάζουν τὸ ὄνομά του. Ἀκούραστος, ἀκοίμητος, ἀτράνταχτος, γεμάτος ὑγεία, χωρὶς ἀμφιβολίες, κάθεται στὸ θρόνο του καὶ ὁρίζει ἀνθρώπους· γι' αὐτὸ γεννήθηκε. Εἶναι βέβαια ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἕλληνες τοῦ καιροῦ του. Ἀδυναμία του, στοχάστηκε ὁ Ἀλέξης, θὰ εἶναι ἡ μορφὴ τοῦ ἐγωϊσμοῦ ποὺ λέγεται ἀρχομανία καὶ δοξομανία. Ἀπ' αὐτοῦ πρέπει νὰ τὸν πιάσει κανείς. Ὅποιος ἀποχτήσει τὴ δύναμη νὰ τὸν ρίξει ἀπὸ Πατριάρχη, αὐτὸς θὰ τὸν

ἐξουσιάζει. Παιδεύτηκε μιὰ στιγμὴ ὁ Ἀλέξης νὰ καταλάβει ἂν αὐτός, ὁ ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἕλληνας στοχάζεται κατὰ τὸ σύγχρονο ἑλληνικὸ τρόπο, τὸν ἐθνικισμό, μὰ ἔνοιωσε ἀμέσως πῶς ὁ ἐξαιρετικὸς αὐτὸς ἀκατέργαστος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ταυτίζει τὸν ἑαυτό του μὲ τὸν Ἑλληνισμὸ παρὰ τόσο μονάχα ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ βασταχθεῖ Πατριάρχης. Μόνο ἔτσι θὰ εἶναι σύμφωνος μὲ τὸν ἑαυτόν του. Καὶ ἔπειτα, τί πιὰ νὰ κάμῃ ἅμα δὲν εἶναι Πατριάρχης; Μήπως εἶναι φιλόσοφος; μήπως ἡ μελέτη εἶναι δουλιὰ δική του; Μήπως μπορεῖ νὰ ζήσῃ μοναχός; Μήπως εἶναι χαρὰ του ἡ σκέψη ἡ ἄσολη; Ὕστερα ἀπὸ τὴν πρώτη Πατριαρχεία ἔζησε βέβαια μαζὺ μὲ τοὺς καλογέρους στὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ πέρασαν χρόνια ὡς ποὺ νὰ ξαναγίνῃ Πατριάρχης. Μὰ ὅλα τὰ χρόνια αὐτὰ δὲ ζοῦσε σὰ μοναχός, μόνο ζοῦσε μὲ τὸν πόθο καὶ καταγίνονταν νὰ ἁρπάξει καὶ πάλι τὴν πατριαρχεία. Ὁ δυνατὸς αὐτὸς ἄνθρωπος εἶναι μόνο ἐξουσιαστής. Τί θὰ κάμει ἂν τύχει καὶ τοῦ λείψουν ἄνθρωποι γιὰ νὰ ὁρίσει, καὶ ἂν χάσει τελειωτικὰ τὴν ἐλπίδα νὰ ξανακαθίσῃ στὸν ὑψηλό του θρόνο; Θὰ μαραθεῖ!

Τέτοιον, τὸν κατάλαβε τὸν Πατριάρχη ὁ Ἀλέξης καὶ καταχάρηκε, γιατὶ στὴν τόση στειροσύνη ἀνθρώπων βρῆκε στὸν Ἑλληνισμὸ κ᾽ ἕνα δυνατὸν ἄνθρωπο. Ἄθελά του τὸν ἐσύγκρινε μὲ τοὺς πολιτικοὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ μὲ τὸν ἀντιπρόσωπό της στὴν Πόλη ποῦ «ἐνεργεῖ ἔγγραφα» «ἀποφεύγει τὰ ζητήματα», δὲν παίρνει ἀπάνω του «εὐθύνες» καὶ τρέμει τοὺς Τούρκους. Ἀπὸ τὴν σύγκριση αὐτὴ βγῆκε ζημιωμένος ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος—ποὺ ἀληθινὰ ἀντιπροσωπεύει τὸ μικρὸν κράτος καὶ τοὺς μικροπολιτικούς του—ποὺ μόνη πολιτική του εἶναι νὰ τὰ ἔχει καλὰ μὲ τοὺς Τούρκους κάνοντας ταχτικὰ ὑποχώρηση ἄτακτη σ᾽ ὅλα τὰ ζητήματα καὶ παριστάνοντας τὴν ὑποχώρηση αὐτὴ σὰν ἐπιτυχία διπλωματική. Πόσο ποιὸ εὐγενικοὶ εἶναι οἱ κληρονόμοι τῶν Βυζαντινῶν Βασιλιάδων!

Κοντὰ στὸν Πατριάρχη αἰσθάνθηκε καὶ κάτι ἄλλο· κάποια ντροπὴ τὸν συνεπῆρε γιὰ τοὺς βυζαντινοὺς του ρωμαντισμοὺς ποὺ βέβαια ὁ Πατριάρχης δὲ θὰ μποροῦσε νὰ τοὺς χωρέσει ὁ νοῦς του, γιατὶ πιὸ πολὺ ἀσύνειδα παρὰ συνειδητὰ ἦταν συνέχεια τῶν Βυζαντινῶν ὁ Πατριάρχης.

Κατέβηκε ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο, κύταξε τὸ φροντισμένο περιβολάκι καὶ ἕνα μεγάλο πλατάνι ποὺ ξεπερνᾶ τὴ στέγη τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἶδε τὴν πόρτα τὴν κλεισμένη ποῦ κρέμασαν τὸν Πατριάρχη Γρηγόριο οἱ Τοῦρκοι στὰ 1821.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ἐναισίμου διατριβῆς "Τραπεζουντίας διαλέκτου„ τὸ δεύτερον μέρος, Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

***Κηννάπ*·** (τὸ). ἡ μήρινθος· ἐν τῇ δημ. σπάγος, ἐκ τοῦ Ἰταλ. spago. Λέγεται καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ λέξις καὶ τὸ η προφέρεται ἐν Τραπεζοῦντι μετὰ Τουρκικῆς προφορᾶς, οὐχὶ ὡς ι, ὅπως συνήθως (ἀρχή, (.. sch) οσήμερον. τηγάν᾽ ἀεδῶῆμαν, ψή κτλ.), ἀλλὰ τὸ μέσον μεταξὺ ι καὶ ου (ὅπως γηρζεύω, κηρλεύω· καὶ τὰ Τουρκικὰ γιαζάρημ, γιαπάρημ (γράφω, ποιῶ), ἃ ἐν Τραπεζοῦντι καὶ Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι γιαζάρουμ, γιαπάρουμ λέγουσι, καὶ ἄλλα πολλά)· ἀλλ᾽ οὐχ ἡγοῦμαι Τουρκικὴν εἶναι τὴν λέξιν, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ κάνναβις παρεφθάρθαι ὑπὸ τῶν Τούρκων. οὕτω δὲ παρεφθαρμένην παρειλῆφθαι παρ᾽ αὐτῶν τοῖς Ἕλλησιν· ἡ αὐτὴ ἐν Χαλκιδικῇ, καθ᾽ ἅ φησιν Ἰ. Πανταζίδης ἐν Φιλίστ. Γ. τεύχ. Β. σελ. (33), διεσώθη καθαρωτέρα, καννάπι λεγομένη.

***Κλήρα*·** τὴν ἀρχὴν τῆς λέξεως οὐκ ἠδυνήθην ἐξακριβῶσαι· ἀλλ᾽ ἐκ τῆς φράσεως «ἡ μονὴ κ᾽ ἡ κλήρα» =ἄπειρον πλῆθος εἰκάζω τὸ κλήρα παραφθορὰν εἶναι τοῦ κλῆρος (οἱ κληρικοί)· τότε δ᾽ ἡ φράσις ἐδήλου τὸ πρῶτον: ἡ μονὴ μετὰ τοῦ κλήρου. ἡ μονὴ καὶ οἱ ἐν αὐτῇ μοναχοί. μεταφορικῶς δὲ ἡ πόλις μετὰ τῶν ἐνοικούντων, οἱ συμπάντες, ἄπειρον πλῆθος· ἡ μεταφορὰ δ᾽ αὐτη οὐ πόῤῥω τῆς ἀληθείας ἀφέστηκεν· ἐπεὶ τὸ τάγμα ἐν τοῖς Βυζαντιακοῖς χρόνοις (ὅποθεν καὶ ἡ φράσις, οἶμαι, κατάγεται) ἦν πολυπληθὲς καὶ ἐπλήρου οὐ μόνον μονάς, ἀλλὰ καὶ πόλεις καὶ δὴ καὶ τὴν μητρόπολιν αὐτήν, ἣ ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τοὺς ἐσχάτους περικλεισθεῖσα κινδύνους πλείονας εἶχε μοναχοὺς καὶ ἀσκητάς, ἢ μαχητὰς καὶ προμάχους· ἐν μόνῃ δὲ τῇ φράσει ταύτῃ ἀπαντᾷ ἥ τε κλήρα καὶ ἡ μονή, ἀνθ᾽ ἧς ἀεὶ μαναστήρ᾽.

***Κοκκίν*·** ὑποκοριστικὸς τύπος· καὶ παρ᾽ ἀρχαίοις κοκκίον καὶ κοκκίς· ἡ λέξις λέγεται ἐν τοῖς χωρίοις καὶ δηλοῖ τὸν σῖτον. Παροιμία ἐν Κερασοῦντι «κοκκίν, κοκκίν, γεμοῦται τὸ σακίν»=κόκκος εἰς κόκκον προστιθέμενος πληροῖ τὸν σάκκον· ἐν τῇ δημώδει «φασούλι, φασοῦλι (φάσηλος, φασήολος) γεμίζει τὸ σακκούλι» παρ᾽ ἀρχαίοις «εἴκεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο καὶ θαμὰ τοῦθ᾽ ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο». Ὁ ὑποκοριστικὸς τύπος σακκὶν καὶ παρ᾽ ἀρχαίοις σακκίον· ὁ δὲ ἐν τῇ δημώδει σακκοῦλι, ὃ καὶ ἐν Τραπεζοῦντι λέγεται σακκούλ᾽, εὕρηται παρὰ τῷ σχολιαστῇ τοῦ Σοφοκλέους (Αἴας, 465) σακούλιον σημαίνων πήραν· ἕτερος δὲ τύπος σακέλλιον παρὰ Φω-

τίῳ" (σελ. 496,20)· ἀμφότεραι Λατινικαί: tubulus (tubus), puerulus (puer), equulus (equus), ocellus (oculus), puellus (puer) κτλ.

Κολλίζω. καὶ παρ' ἀρχαίοις πρὸς τῷ κολλῶ καὶ κολλίζω, ὃ ἡ δημ. κολνῶ λέγει· σημαίνει δὲ 1) κολλῶ μεταβατικῶς καὶ ἀμεταβάτως· 2) ἀνάπτω, καίω· προφανεστάτη δ' ἡ τῶν ἐννοιῶν συγγένεια· ἀρὴν γὰρ ἀμφότερα δηλοῖ· διὰ δὲ τῆς τοιαύτης ἀφῆς καὶ προσψαύσεως καὶ συμολλήσεως ἀποτελεῖται καὶ τὸ καίειν.

Κολόθ'. = μικρὸς ἄρτος· προφανὴς ἡ τῆς λέξεως συγγένεια τῇ Ὁμηρικῇ «ἀκόλους» (Ὀδ. 17,222), περὶ ἧς ὁ Seiler ἐν τῷ Ὁμηρικῷ Λεξικῷ τάδε σημειοῦται «nach Lob. path. el. I. pag. 27 der es mit κόλλιξ, κόλλαβος zusammenstellt, v. κόλος, ψωμός (?); anderseits fuehrte es auf κόλος, zurueck, so Doederlein n. 2142. Vielleicht hängt es mit sansk. ac, essen zusammen. Curt. Stud. 609 (II, s, 447)». ἡ γνώμη τοῦ Lobeck ἐκτὸς τινων ἀτοπημάτων δοκεῖ μοι πιθανωτέρα· οὐ μόνον αἱ λέξεις κόλλιξ καὶ κόλλαβος καὶ κολλίκιον (ἰδ. Λεξ. Passon) δηλοῦσιν ἄρτον, ἀλλὰ καὶ τὸ Ἀριστοφάνειον (Ἀχαρν. 872) «κολλικοφάγε Βοιωτίδιον» τὸν τῷ ἄρτῳ καταχρώμενον Βοιωτὸν διακωμῳδεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸ κολλύρα (ἐξ' οὗ καὶ τὸ τῆς δημώδους κουλλοῦρι, ἐκ τοῦ ὑποκ. κολλύριον, τὸ Τουρκ. λεγόμενον σιμίτι=στρεπτὸς) καὶ τὸ κολλυρίζω καὶ τὸ κολλυρὶς καὶ τὸ κολλυρίτης ἐκ τῆς αὐτῆς ἐστι ῥίζης· ἀλλὰ καὶ τὸ κόλον, περὶ οὗ ὁ Seiler ἀπορεῖ, ψωμὸν σημαίνει καὶ καθόλου τροφήν· ἀλλὰ τί κοινὸν τῷ ἀκόλῳ (ἄρτῳ) καὶ τῷ κολοβῷ; ἐκ τῆς ῥίζης οὖν κολ σημαινούσης ἄρτον, τροφὴν προσθήκῃ τοῦ προθετικοῦ α, ὡς ἐν τῷ ἄσταχυς, ἀσταφὶς κτλ. ἐγένετο τὸ Ὁμηρικόν· αὕτη δ' ἡ ῥίζα ἀνευρίσκεται καὶ ἐν τῷ εὔκολος, δύσκολος καὶ ἐν τῷ Λατινικῷ colo· οὐ δοκεῖ μοι δὲ καλὸν καὶ λίαν ἀσφαλὲς εἶναι πάντα τὰ παρ' Ὁμήρῳ ἐν ταῖς τοῦ Γάγγου πηγαῖς ἀναζητεῖν· οὕτω κατὰ βραχὺ καὶ Βραχμᾶνα ἀποφανοῦμεν τὸν Ὅμηρον.

Κολυμπῶ. = κολυμβῶ. Φράσεις: «κολυμποῦν τὰ ὀψάρια ἀπέσ' 'ς νερὸν» καὶ ἀντὶ τοῦ κολυμποῦν καὶ πλεῦνε (πλέουσι)=κολυμβῶσι (πλέουσι) τὰ τεμάχια τοῦ ἄρτου ἐν τῷ ὕδατι· (ἀπέσ' ἐκ τοῦ ἀπὸ—ἔσω σημαίνει οὐχὶ ἔσωθεν, ὃ ἀπουπέσ' λέγεται, ἀλλὰ ἔσω)· «κολυμποῦν τὰ μαντζάνας (στρύχνοι οἱ ἐδώδιμοι) ἀπέσ' 'ς τὸ βούτερον, ἀπέσ' 'ς τ' ἐλάδ'»=πλέουσιν ἐν βουτύρῳ, ἐλαίῳ ἀφθονωτάτῳ. ὁμοία φράσις καὶ παρ' Ὁμήρῳ «νᾶον δ' ὀρῷ ἄγγεα πάντα» (Ὀμ. Ὀδ. 2,222)

Κότ'. (τό), μέτρον τῶν ξηρῶν καρπῶν. (Τουρκικὴ λέξις)· φράσις: «μὲ τὸ κότ' ἔχ' τὰ λίρας (λίρα, νόμισμα» Τουρκικὸν χρυσοῦν, Γερμανιστὶ Pfund, ἰσούμενον 18 μάρκαις)·=λίαν πλούσιός ἐστι. Λατ. «dives, ut modio metiatur nummos»=μεδίμνῳ τὸ ἀργύριον ἀπομετρούμενος.

Παροραμάτων διόρθωσις ἐν τῷ 14ῳ ἀριθμῷ.

σ.	245	σ.	β'.	στίχ.	16	γρ.	ὁμοιότητα	ἀντὶ	ὁμοιότατα
»	»	»	»	»	27	»	καρδιακὸν	»	καρδιακόν
»	»	»	»	»	28	»	Καρδεύω	»	Καρδεύω
»	»	»	»	»	30	»	's	»	s'
»	»	»	»	»	37	»	ἔδεσι	»	ἐδέσεις
»	246	»	α'.	»	2	»	στῆθι	»	(στῆθι
»	»	»	»	»	13	»	στικτέον διὰ κόμματος μετὰ τὸ παρ' ὧν		
»	»	»	»	»	15	»	εἶναι	»	εἶναι
»	»	»	»	»	34	»	κλίσεως	»	κλίσεως
»	»	»	»	»	50	»	μεταγενέστερον	ἀντὶ	μεταγενέστερον
»	»	»	»	»	»		στικτέον διὰ κόλου μετὰ τὸ μεταγενέστερον		
»	»	»	»	»	»	»	ἐξαλειπτέον τὸ δ' μετὰ τὸ μεταγενέστερον,		
»	»	»	»	»	51	»	κέδος	ἀντὶ	κιδος
»	»	»	»	β'.	25	»	δ?'	»	δ'
»	»	»	»	»	27	»	κατατζακόνω	»	κατατζακόνω·
»	»	»	»	»	»	»	κατατζακίζω	»	κατατζακίζω·
»	»	»	»	»	28	»	ἐξαλειπτέον τὸ πρὸ τοῦ κατακαίω =		
»	»	»	»	»	33	»	ἀσθενῶ	ἀντὶ	ἀσθενῶς
»	»	»	»	»	38	»	κατακλαύκουμες	ἀντὶ	κατακλαύκουμες
»	»	»	»	»	39	»	στικτέον διὰ κόμματος μετὰ τὸ ὑπερβολικῶς		
»	»	»	»	»	46	»	ἀπαλειπτέον τὸ πρὸ τοῦ κατακολλίζω =		
»	247	»	α'.	»	6	»	καταςχισθεῖσα	ἀντὶ	καταςχισθεῖσα·
»	»	»	»	»	18	»	ἐξαλειπτέον τὸ μετὰ τὸ ἀχίοις κῶλον·		
»	»	»	»	»	30	»	χωράφι'	ἀντὶ	χωραφί'
»	»	»	»	»	38	»	Βελθάνδρου	»	Βελθάνδρου
»	»	»	»	»	42	»	μονοκέφαλον	»	μονοκέφαλον

ΔΥΟ ΖΑΚΥΝΘΗΝΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 251).

Πολὺ δυνατώτερον χαρακτῆρα εἶχεν ὁ Κάλβος. Ἴσως ἦτο φυσικὰ τοιοῦτος, τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἡ Ἐλβετία καὶ ἡ Ἀγγλία τὸν ἔκαμαν σωστὸν πουριτανόν. Γνωρίζομεν ὅτι ὁ Κάλβος εἶχε μεταφράσει ἱστορικὰ καὶ δογματικὰ ἔργα περὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας. Ἀφοῦ δὲν κατώρθωσε νὰ μείνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Δύσιν, καὶ ἐδημοσίευσε δέκα ᾠδὰς εἰς τὴν Γενεύην κατὰ τὸ 1824· ὁ τόμος ἐκεῖνος μετεφράσθη ἀμέσως γαλλιστὶ ἀπὸ ἕνα Ἀσιανολόγον, τὸν Stanislas Julien. *Δύο ἔτη ἀργότερα ὁ ποιητὴς ἐδημοσίευσε εἰς τὰ Παρίσια ἄλλας δέκα ᾠδὰς εἰς τὸ ἴδιον μέτρον καὶ αὐτὰς τὰς μετέφρασε γαλλιστὶ ἄλλος Ἀσιανολόγος, ὁ* Panthier de Cencay. *Ἔπειτα ὁ Κάλβος ἐγύρισε εἰς τὴν Κέρκυραν· ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν διωρίσθη ἀμέσως καθηγητὴς εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν, λέγεται ὅτι ἀπέκρουσε κατόπιν κάθε διορισμόν. Ὕστερον ἐδέχθη τὴν ἕδραν τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ δὲν ἄργησε νὰ παραιτηθῇ· φαίνεται ὅτι δὲν ἀγαποῦσε τὰ χειροκροτήματα τῶν φοιτητῶν καὶ μάλιστα τὰ πρὸς τοὺς συναδέλφους του. Τοιουτοτρόπως ὁ Κάλβος ἐθεωρεῖτο γενικῶς ὡς ἄνθρωπος* sui generis· *ἐλέγετο πῶς ἤθελε νὰ βλέπῃ μαῦρα πράγματα τριγύρω. Ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἐγύρισεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ μὲ ὅλα τὰ 67 του χρόνια ἐστεφανώθη δε πέραν Ἀγγλίδα καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ 1867 εἰς τὸ Λονδῖνον· ἀλλὰ κανείς, νομίζω, δὲν ἠξεύρει ποῦ εἶναι θαμμένος ὁ ἰδιόρρυθμος αὐτὸς ἄνθρωπος.*

Ἀρκετὴ ἰδιοτροπία διακρίνεται καὶ εἰς τὴν ποίησίν του. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Σολωμόν, ὁ Κάλβος παρουσιάζεται σχεδὸν εἰς κάθε του ᾠδὴν μὲ τὰς ἀρχάς του καὶ τὰς ἀπαιτήσεις του. Ἐνῷ ὁ πατρίκιος Σολωμὸς συγκατέβαινε πρὸς τὸν λαόν, ὁ πληβεῖος Κάλβος ἀποτείνεται πρὸς ὀλίγους, τοὺς ὁποίους θέλει νὰ ἀσκήσῃ εἰς τὴν ἀρετήν. Ὁ ἀναγνώστης του πρέπει νὰ ξεύρῃ μετρικὴν καὶ ἰδίως τὴν ἰδικήν του, ν' ἀνέχεται τοὺς παρατονισμούς, καὶ τὴν γραμματικήν του· πρέπει νὰ κατέχῃ τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν καὶ πρῶτον καὶ πρὸ πάντων, νὰ προσέχῃ. Ἐνῷ τοῦ Σολωμοῦ τὰ ποιήματα κυκλοφοροῦν ὡς δημοτικά, τοῦ Κάλβου αἱ ᾠδαὶ δύσκολα διαβάζονται καὶ σπανίως ἐννοοῦνται ἀπὸ τὴν πρώτην φοράν. Εἶναι περιττὸν νὰ βεβαιώσω ὅτι ὀλίγοι Ἕλληνες ὑπετάχθησαν εἰς ἄσκησιν τοιαύτην.

Μὲ τὰ μέσα ταῦτα ὁ Κάλβος ἐδοκίμαζε σοβαρῶς κατὰ τὴν τρίτην τοῦ ΙΘ' αἰῶνος δεκαετίαν ν' ἀναστήσῃ τὴν ἀρχαίαν λυρικήν, καὶ μάλιστα τὴν πλέον ὑψηλήν, ὅπως αὐτὸς τὴν ἐννοοῦσε. Καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ τὸ λησμονημένον ἔργον τοῦ Ἕλληνος ἀοιδοῦ παρουσιάζει κάποιον ἐνδιαφέρον καὶ ἔξω τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τοιαύτην τελείαν ἐπιστροφὴν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ἐπεχείρησε, 40 ἔτη ἀργότερα εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Josuè Carducci, *καὶ ἐπέτυχε περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον. Ἐπειδὴ ὅμως μέσα εἰς τὸ ἀρχαϊκὸν ἄλσος πολλαχοῦ συνηντήθησαν τὰ ἴχνη των, ἕνα πρόχειρον διάγραμμα δὲν εἶναι περιττόν.*

Μοῦ φαίνεται ὅτι καὶ οἱ δύο ἐγνώρισαν τὴν ἑλληνικὴν λυρικὴν διὰ μέσου τοῦ Ὁρατίου καὶ ἐπῆραν ὡς ἀρχήν των τὸν α' στίχον τοῦ III βιβλίου τῶν Ὠδῶν.

Odi profanum volgus et arceo.

Καὶ οἱ δύο ἐπέταξαν τὰ συνηθισμένα νέα μέτρα καὶ ἐπεζήτησαν ἐξωτερικὴν μορφὴν ὁμοίαν μὲ τὴν τοῦ Λατίνου· ὡς ἐκεῖνος, ἠθέλησαν νὰ μὴ λήγῃ τὸ νόημα μὲ τὸν στίχον καὶ ἀπέρριψαν ὅπως ἔλεγεν ὁ Κάλβος, «τὴν βαρβαρότητα τῆς ὁμοιοκαταληξίας». Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Καρδούτσης ἐδοκίμασε καὶ ἄλλαξε τόσα μέτρα καὶ στροφάς, ὁ πουριτανὸς Κάλβος ἐζητοῦσεν 676 εἴδη μὲ τὸ ἴδιον.

Ἐδῶ πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι πρὸ τοῦ Κάλβου, ὁ διδάσκαλός του, ὁ Φώσκολος, ἐστράφη πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ποίησιν εἰς τοὺς Τάφους, ἀλλὰ τὴν ἀντελήφθη διαφορετικά. Ὁ ἴδιος ἐσημείωσεν ὅτι «Ho desunto questo modo di poesia de' greci, i quali dalle antiche tradizioni traevano sentenze morali e politiche presentandole non al sillogismo di lettore, ma alla fantasia ed al cuore». *Ἀπεναντίας ὁ Κάλβος θέλει νὰ διδάξῃ, ἀποτεινόμενος κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸν νοῦν τοῦ ἀναγνώστου, ὄχι τὴν καρδίαν, ἡ ὁποία πρέπει νὰ μείνῃ στωϊκή. Σωστὰ παρετηρήθη ὅτι οἱ Τάφοι τοῦ Φωσκόλου μὲ τὴν βαθεῖαν μελαγχολίαν, ποὺ τοὺς διαπνέει ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὡδήγησαν εἰς τὸν ῥωμαντισμόν. Ἐνῷ ὁ Κάλβος, ὅπως ὁ Καρδούτσης, ἐβδελύσσετο τὸν ῥωμαντισμόν. Ἐλάτρευε καὶ αὐτὸς τὴν ἑλληνικὴν φύσιν, τὸν ἁγνὸν ἀέρα καὶ τὸ λαμπρὸν φῶς τοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἐνόησεν ὅτι πρὸς τόσην μεγαλοπρέπειαν εἶναι ξένη πᾶσα νευρικὴ εὐαισθησία.*

Μὲ τὴν τεχνοτροπίαν του συμβιβάζεται πρῶτον τὸ ψυχρὸν τοῦ λεκτικοῦ του. Κατόπιν αἱ εἰκόνες του, ἐντελῶς ἀρχαϊκαί. Καὶ τὰ νέα πράγματα τὰ παρουσιάζει ὡς ἀρχαῖα. Διὰ νὰ εἴπῃ ὅτι ἐγνώρισε τὸ Λονδῖνον καὶ τὰ Παρίσια, λέγει (Α', θ)

Ἀδειάζει ἐπὶ τὰς ὄχθας
Τοῦ κλεινοῦ Ταμησοῦ
Καὶ δύναμιν καὶ δόξαν
Καὶ πλοῦτον ἀναρίθμητον
Τὸ ἀμαλθεῖον.

ι'

Ἐκεῖ τὸ αἰόλιον φύσημα

Μ' ἔφερεν ἡ ἀκτῖνες
Μ' ἔθρεψαν, μ' ἐθεράπευσαν
Τῆς ὑπεργλυκυτάτης
'Ελευθερίας.

ια'

Καὶ τοὺς ναούς σου ἐθαύμασα
Τῶν Κελτῶν ἱερὰ
Πόλις· τοῦ λόγου ποία,
Ποία εἰς ἐσὲ τοῦ πνεύματος
Λείπει 'Αφροδίτη;

'Από τοὺς ἀρχαίους, ἰδίως τὸν 'Οράτιον, ἐδιδάχθη τὸ πρωτότυπον τῆς φράσεως· τὴν "Υδραν καὶ τὰ Ψαρὰ ὀνομάζει σκοπέλους (Ι, λα')

"Οπου ποτὲ δὲν ἄραξε
Φόβος κινδύνου

Τὴν ἀπληστίαν τῶν τυράννων περιγράφει μὲ ζωηρὰν στροφήν, ἐνθυμίζουσαν εἰκόνας τοῦ Jordaens.

Ε', ιβ

'Αφρίζουν τὰ ποτήρια
Τῆς ἀδικίας· δυνάσται
Πολλοὶ καὶ διψασμένοι·
'Ιδοὺ τ' ἀδράχνουν· γέμουσι
Μέθης καὶ φόνου.

Τὴν τουρκικὴν ἐπιδρομὴν περιγράφει ἔξοχα ὡς ἑξῆς· (Ε' κγ')

"Οταν εἰς τὴν ἀθλίαν
'Ελλάδ' ἀπὸ τὰ ἔσχατα
Τῆς 'Ερυθρᾶς θαλάσσης
Τῶν ἀραβίων πετάλων
'Ηλθεν ὁ κτύπος.

Καὶ τὴν ζοφερὰν δουλείαν τῆς 'Ελλάδος ἀπεικονίζει μὲ στροφὴν δυναμένην νὰ τεθῇ ἐντὸς πλαισίου (Γ' ιδ')

'Η χώρα τότ' ἐφαίνετο
Ναὸς ἠρειπωμένος
"Οπου οἱ ψαλμοὶ σιγάουσι
Καὶ τοῦ κισσοῦ τ' ἀτρέμητα
Φύλλα κοιμῶνται.

'Αξιαι σπουδῆς εἶναι τοῦ Κάλβου αἱ φυσικαὶ σκηνογραφίαι, μὲ τὴν συνήθη ψυχρότητα τῆς φράσεως ἀλλὰ καὶ τὴν ζωηρὰν πρωτοτυπίαν. 'Ως καὶ τὸ μουρμούρισμα τοῦ νεροῦ τὸ διακρίνει, ἅμα βρέχῃ τοὺς βράχους, ἢ τὴν ἀκρογιαλιὰν ἢ καὶ τὰ ξύλα τῶν πλοίων. Αἱ νύκτες του ἔχουν τόσην διαφορὰν μεταξύ των· (Α', ε')

"Οταν τὰ οὐράνια
'Ρόδα μὲ τἀμαυρότατον
Πέπλον σκεπάζῃ ἡ νύκτα.

Γ', ε

'Από τὸν οὐρανὸν
"Οπου τὰ μελανόπτερα
Σύννεφ' ἀρμενίζουν,
Τὸ ψυχρόν της ἀργύριον
'Ρίπτει ἡ σελήνη.

Γ', γ'

Εἰς τὴν σκοτίαν βαθεῖαν
Εἰς τ' ἀπέραντον διάστημα
Τὰ φῶτα σιγαλέα
Κινοῦνται τῶν ἀστέρων.
Λελυπημένα.

Πρὸ πάντων ὅμως ἡ παρακάτω περιγραφὴ τῆς ἀνατολῆς εἶναι χάρμα τῶν ματιῶν. (Γ' ς')

'Αλλὰ τῶν μακαρίων
Στάβλων ἰδοὺ τὰ ἠῷα
Κάγγελλα ἡ 'Ωραι ἀνοίγουσιν
'Ιδοὺ τ' ἀκάματ' ἄλογα
Τοῦ 'Ηλίου ἐκβαίνουν.

ζ'

Χρυσᾶ, φλογώδη, καίουσι
Τοὺς δρόμους τοῦ ἀέρος
Τ' ἁμιλλητήρια πέταλλα·
Τοὺς οὐρανοὺς φωτίζουσι
Λάμπουσαι ἡ χαῖται.

η'.

Τώρα ἐξανοίγει τἄνθη
Εἰς τὸν δροσερώδη κόλπον
Τῆς γῆς ἡ αὐγή· καὶ φαίνονται
Τώρα τῶν φιλοπόνων
'Ανδρῶν τὰ ἔργα.

θ'.

Τὰ μυρισμένα χείλη
Τῆς ἡμέρας φιλοῦσι
Τὸ ἀναπαυμένον μέτωπον
Τῆς οἰκουμένης· φεύγουσιν
"Ονειρα, σκότος.

ι'.

"Υπνος, σιγή. Καὶ πάλιν
Τὰ χωράφια, τὴν θάλασσαν
Τὸν ἀέρα γεμίζουσι
Καὶ τὰς πόλεις μὲ κρότον
Ποίμνια καὶ λύραι.

Καὶ ὁ Καρδούτσης εἰς τὴν εὐμορφοτάτην Aurora λέγει.

Tu sali e baci o dea,
Co il roseo fiato le nubi.

Ἀλλὰ τοῦ Κάλβου ἡ περιγραφή, ποὺ νομίζεις ὅτι βλέπεις εἰς κάθε στροφὴν ν' ἀκτινοβολῇ νέον καὶ νέον φῶς, μοῦ ἐνθυμίζει τὸ κλασσικὸν φρέσκο τοῦ Γουΐδου Ῥένη εἰς τὸ Palazzo Rospigliosi.

Ἀλλὰ τὸ τεχνικώτερον τοῦ Κάλβου μοῦ φαίνεται ἡ σύνθεσις τῶν Ὠδῶν του. Ὁ ποιητὴς ἐπῆρε τὸν δεξιὸν ἐκεῖνον τρόπον τῶν ἀρχαίων λυρικῶν, κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ στροφαί, φαινόμεναι κατὰ πρῶτον ὡς ἀσύνδετοι, ἐννοοῦνται κατόπιν ἔχουσαι κάποιον ἐσωτερικὸν εἱρμόν. Ὀλίγαι εἶν' αἱ ᾠδαί, ὅπου δύναται ν' ἀκολουθήσῃ κανεὶς ἐξ ἀρχῆς τὸ νόημά του. Συνήθως ἀρχίζει ἀπὸ σημεῖα μακρινά, καὶ προχωρεῖ εἰς ἄλλα μακρινώτερα καὶ γενικεύει τὰς ἐννοίας καὶ ἐπανέρχεται. Ἀλλὰ ἀκόμη ποιητικώτερον φαίνεται τὸ κενὸν διάστημα, ποὺ νομίζεις ὅτι χωρίζει τὰς στροφάς του, ὡς κορυφὰς βουνῶν. Ἀναγνώσατε τὸν «**Φιλόπατριν**», τὰς «**Μούσας**», τὸν «**Ὠκεανόν**», τὰ «**Ἡφαίστεια**» καὶ δὲν θὰ ἴδῃτε μόνον μετόπας ἀρχαϊκάς, ἀλλὰ καὶ ἀρχαϊκὰς τριγλύφους.

Εὔκολον εἶναι τώρα νὰ ἐννοήσωμεν πρὸς ποῖον πρότυπον ἔστρεφε τὰ βλέμματα ὁ Κάλβος. Ὅπως παρετήρησεν ἡ Κυρία Ἰουλιέττα Ἀδάμ, Kalvos est un Pindare adouci, apaisé. Ἡ μίμησίς του ἔχει βαθύτερον νόημα. Αἱ ᾠδαί του εἶναι ἐπινίκια, «ἐπειδὴ τἀνδραγαθήματα τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων ἐξισοῦνται μὲ ἐκεῖνα τῶν ἀρχαίων». Ἀλλὰ τοῦ δίδουν κυρίως ἀφορμὴν ν' ἀναπτύξῃ τὰς ἀρχάς του, δηλ. τὰς ὑψηλὰς ἰδέας τῆς μεγαλοψυχίας, καὶ τῆς φιλοδοξίας, καὶ τὰς ἀκόμη ὑψηλοτέρας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς γενικῆς τοῦ κόσμου ἁρμονίας. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐξυμνεῖ ὁ Κάλβος τὴν Ἀρετήν, ἡ ὁποία εἶναι καὶ δι' αὐτὸν ὅπως καὶ τὸν Σωκράτην, ὅρος γενικός. Ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ποίησιν ὅλην ὁ ποιητὴς θὰ ἐνόησε βαθύτερα τὸν εἰς τὴν Ἀρετὴν παιᾶνα τοῦ Σταγειρίτου, ἀλλὰ χωρὶς τὸ ἐρωτικὸν ἐκεῖνο ἄρωμα τῶν ἀθανάτων στροφῶν τοῦ φιλοσόφου.

Ἡ ἀρετὴ εἶναι καὶ ἡ καθαυτὸ θρησκεία τοῦ Κάλβου. Ἐνῷ ὁ Σολωμὸς ἔχει τὴν χριστιανικὴν γλυκύτητα τοῦ Μαντζόνη καὶ ἀγαπᾷ τὴν ἐκκλησίαν, ὁ Κάλβος ἀναγνωρίζει μόνον ἕνα Θεόν, ὀρθολογιστήν, καὶ αὐστηρὸν εἰς τὰ καθήκοντά του. Δὲν εἶπε πρὸς τὸν αἰσθηματικὸν υἱὸν τῆς Παρθένου Addio, nume semitico, ὅπως ὁ Καρδούτσης,—διότι ἐπὶ τέλους τοῦτο δὲν θὰ ἦτο δίκαιον—ἀλλ' ἀπέρριψε καὶ αὐτὸς κάθε μυστήριον. Ἡ ἀρετὴ εἶναι νόμος καὶ πρέπει νὰ ἐπικρατήσῃ· οἱ ἄνθρωποι, ἐφαρμόζοντες αὐτήν, θὰ εὕρουν καὶ τὸν κόσμον, ἀληθινὸν Παράδεισον (θ', ι').

Ἀπὸ τὰ Ὀλύμπια δώματα
Δροσερὸν καταβαίνει
Χαρᾶς ἐλέου φύσημα
Καὶ στεγνώνει τὰ δάκρυα.

Ἀλλὰ φοβοῦμαι ὅτι ἡ ἠθικολογία καὶ ἡ φιλοσοφία του παρέβλαψαν τὴν ποίησιν τοῦ Κάλβου· Τῆς ἔδωσαν ἕνα τόνον νεωτερικόν, ξένον πρὸς τὸ σύνολον. Εἰς τὰς εἴκοσί του ᾠδὰς ὑπάρχει μόνον (ΙΒ' η') «ἕνα φιλὶ κ' ἓν ἄλλο»· Ἀλλὰ εὐθὺς τὰ στιγματίζει καὶ αὐτά.

Ἀναίσχυντα φρονήματα
Τῶν ἀγενῶν ἀνθρώπων.

Τόση πολλὴ ἐγκράτεια εἶναι ἠθική, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀρχαϊκή. Καὶ ὁ Πίνδαρος ἐντρέπεται νὰ ἐπαινέσῃ τὴν ἀναισχυντίαν τῶν «φορβάδων κορᾶν» τοῦ Ξενοφῶντος τοῦ Κορινθίου, ἀλλὰ τοῦ Κάλβου ὁ πουριτανισμὸς τὸν ἔκαμε νὰ περιφρονήσῃ σχεδὸν ὅλην τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ξεχειλίζει ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ποίησιν. Ὁ γενναῖος Ἰταλὸς ποιητής, ποὺ ἐλάτρευε τὸν ἀρχαϊσμόν, εἰσερχόμενος εἰς τὲς «πράσινες μοναξιὲς» μὲ τὴν Λυδίαν, προσκαλεῖ καὶ τοὺς «θείους συντρόφους» vino e amore. τοῦ Καρδούτση ἡ ἡδονικὴ Λυδία εἶναι χαριτωμένη ἐγγονὴ τῆς Λυδίας τοῦ Ὁρατίου. Ὁ Κάλβος περιπατεῖ κατάμονος καὶ κερνᾷ «ἄριστον ὕδωρ».

Ὁ νηφάλιος αὐτὸς ποιητὴς ἐθεώρησεν τὴν ποίησιν, ὅπως οἱ μεγάλοι τῆς ἀρχαιότητος ποιηταί, ὡς ἀξίωμα καὶ καθῆκον. Καὶ ὅμως δὲν εἶναι vates, ἱεροφάντης, εἶναι μᾶλλον δικαστής. Ἡ πεποίθησίς του εἰς τὴν Ἀρετὴν ὡς νόμον ἀπαράβατον, τὸν ἐστέρησε καὶ τὸ σέβας ἐκεῖνο πρὸς τὴν Εἱμαρμένην, τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὸν ἄγνωστον, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ βάθος, τὸ fondo τῆς μεγάλης λυρικῆς ποιήσεως τῶν ἀρχαίων. «Ῥίπτω (λέγει)

Τῆς δεισιδαιμονίας
Τὸ βαρὺ βάκτρον

ἀλλὰ λησμονεῖ ὅτι τὸ βάκτρον τοῦτο ἦτο ἡ ποιμαντορικὴ ῥάβδος τοῦ Πινδάρου. Καὶ τοιουτοτρόπως ὁ Κάλβος στέκει ἐνώπιον τῶν νέων τῆς Ἑλλάδος Ὀλυμπιονικῶν μὲ τὸν ἀπέριττον μανδύαν τῆς Γενεύης.

Τὸ συμπέρασμά μου εἶναι ὅτι ὁ Κάλβος καὶ ἂν ἔπεσε

Ἀφ' ὑψηλὰ ὅμως ἔπεσε

καθὼς λέγει (ΙΔ γ'). Πρὸς ἀνάστασιν τῆς πινδαρικῆς ποιήσεως ἀπαιτεῖται ἡ ἀνάστασις τῆς ἀρχαίας μουσικῆς, τῆς ἀρχαίας θρησκείας, αὐτῆς τῆς ἀρχαίας ζωῆς. Σήμερον ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα αἰσθανόμεθα καθεὶς κάποια σημεῖα ὡρισμένα. Καὶ ὅμως ὁ Κάλβος, μᾶς διδάσκει μάθημα, τὸ ὁποῖον τὸν τιμᾷ. Ἐνῷ φιλόλογοι καὶ φιλόσοφοι, καθὼς ὁ Νίτσε βλέπουν ὡς κύριον τῆς ἀρχαίας ποιήσεως στοιχεῖον τὸν Διονυσιακόν, ὑπερηφανεύομαι νὰ ἐξάρω, ὅτι νέος Ἕλλην ποιητὴς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ποίησιν εἶδε κυρίως τὴν ἀρετήν.

ΤΕΛΟΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ Β΄.

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΙΜΕΡΕΤΙΑΣ (Κάτω Ἰβηρίας)

ΤΟΥ ΑΠΟΘΑΝΟΝΤΟΣ ΕΝ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΙ ΚΑΙ ΕΝΤΑΦΙΑΣΘΕΝΤΟΣ ΕΝ ΤΗ ΑΥΛΗ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς Γεωργίας πρὶν ἢ ἀποθάνει εἶχε διαιρέσει τὸ κράτος του εἰς τρία τμήματα καὶ εἰς αὐτὰ διώρισε τοὺς τρεῖς αὐτοῦ υἱούς. Τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Γεωργίας ἐδόθη εἰς τὸν Βαγκτάγκ, ὅστις ὁρίσας ὡς πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του τὴν Κουταΐδα, ἐβασίλευσεν καθ' ὅλην τὴν Ἰμερετίαν, ἥτις ὡς ἀνεξάρτητον βασίλειον ἀπὸ τὰ ἄλλα τμήματα τῆς Γεωργίας, διετηρήθη μέχρι τοῦ 1810 μ. Χ. ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1442 μ. Χ. ἐπὶ 368 ἔτη.

Εἶχεν ἀποθάνει τῷ 1784 Σολομὼν ὁ Α.΄ βασιλεὺς τῆς Ἰμερετίας ὁ ἐπὶ πολλὰ ἔτη πολεμήσας πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ ἱκανὴν πρὸς αὐτοὺς ζημίαν προξενήσας. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχε διάδοχον, Ἡράκλειος Β.΄ ὁ βασιλεὺς Καρταληνίας (1744—1798) ὑπέδειξε νὰ διορισθῇ ὁ μόλις 12ετὴς ἔγγονός του Δαβὶδ Ἀρτζέλοβιτζ, ἀλλ' ὁ λαὸς τῆς Ἰμερετίας καθὼς καὶ οἱ ἐγχώριοι πρίγκηπες ἀπεφάσισαν νὰ ἐκλέξωσι βασιλέα ἔχοντα ἡλικίαν, καὶ ὡς τοιοῦτον ἠτένισαν πρὸς τὸν 29ετῆ Δαβὶδ υἱὸν τοῦ Γεωργίου ἀδελφοῦ τοῦ Σολομῶντος Α΄. Καὶ τῷ ὄντι παρὰ τὰς ἐνεργείας τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἡρακλείου Β.΄ βασιλέως τῆς Ἰμερετίας διωρίσθη ὁ Δαβὶδ ἀλλὰ μόλις βασιλεύσας 6 ἔτη ἐξεθρονίσθη τῷ 1790 καὶ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Ἀχαλτζὲχ ὅπου καὶ ἀπέθανε. Τότε λοιπὸν ὑπερίσχυσε τὸ κόμμα τοῦ Ἡρακλείου Β.΄ καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὁ 18ετὴς Δαβὶδ Ἀρτζέλοβιτζ, μετονομασθεὶς Σολομὼν Β΄.

Ὁ Σολομὼν ἐκ μικρᾶς ἡλικίας διεκρίνετο διὰ τὴν εὐφυΐαν του· ἅμα ἐβασίλευσε διεκρίθη ὡς ἄριστος διπλωμάτης, δραστήριος καὶ ἐνεργητικὸς μονάρχης, ἐξετίμα τοὺς ἱκανοὺς ὑπαλλήλους του, κατώρθωσε νὰ ἀνακαλύπτῃ καὶ νὰ διορίζῃ τοὺς χρησίμους εἰς θέσεις ὅπου ἔπρεπε νὰ ὦσι ὑπάλληλοι ὠφέλιμοι εἰς τὸ κράτος του. Καίτοι δὲ εἶχε δικτατορικότητα καὶ εὐρεῖαν ἀντίληψιν τῶν ὑποθέσεων τοῦ Κράτους του, μόλον τοῦτο ὁδηγούμενος ὑπὸ Ἀσιατικῆς δολιότητος καὶ Μακιαβελισμοῦ, κατώρθωσε νὰ ἀγαπηθῇ ὡς ἀληθὴς πατὴρ ὑπὸ τῶν ὑπηκόων του καὶ νὰ ἐκτιμᾶται παρὰ πάντων.

Τοιοῦτος ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Ἰμερετίας Σολομὼν Β΄. ὅτε ὅμως ἡ Καρταληνία καὶ ἡ Καχετία ἡνώθη μὲ τὴν Ρωσσίαν, ἐνόησεν ὅτι ἐκλονίζετο ὁ θρόνος του· ἐνῷ αὐτὸς ἐσκέπτετο νὰ εὐρύνῃ τὸ κράτος του, νὰ ἀνακτήσῃ τὰς ἐπὶ τοῦ προκατόχου του ἀπολεσθείσας χώρας, νὰ ἑνώσῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον του ὅλην τὴν δυτικὴν Γεωργίαν καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐκ παλαιοῦ ὑφισταμένην, ἀλλὰ ἐσχάτως ἐκλείψασαν ὑπακοὴν τῶν ὁμόρων ἡγεμόνων, εὗρε σοβαρὰν ἀντίστασιν ἐκ μέρους τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μιγγρελίας Γρηγορίου Δαδιάνη, κατὰ τοῦ ὁποίου ἄνευ ἀναβολῆς ἐπεχείρησε ἐκστρατείαν καὶ κατανικῶν τὸν στρατὸν τούτου ἐκυρίευσε ἱκανὰ φρούρια τῆς Μιγγρελίας, ἐσκέπτετο δὲ νὰ κυριεύσῃ ὅλην τὴν Μιγγρελίαν· τῷ 1802 ὁ ἐν Τυφλίδι Ρῶσσος στρατηγὸς Λάζαρεβ, ὅτε ἠρώτησε τὸν Σολομῶντα περὶ τῆς αἰτίας τῆς ἀθροίσεως εἰς τὰ σύνορα τῆς Μιγγρελίας πολυπληθοῦς στρατοῦ, ἔλαβε τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν: **«Ὅτε ὡς νόμιμος διάδοχος τῶν προγόνων μου ἀνῆλθον εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἰμερετίας, συγχρόνως ἔλαβον καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἀθροίζω καὶ νὰ ἀπολύω τὰ στρατεύματά μου καὶ νὰ πολεμῶ τοὺς ἐχθρούς μου».**

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο (1802) ὁ Σολομὼν εὑρίσκετο ἐν ἀκμῇ τῆς δόξης του, εἶχε στρατόν, εἶχε φίλους τοὺς ὁμόρους πασάδες τῆς Τουρκίας καὶ τοὺς Χὰν τῆς Περσίας, καὶ συλλήβδην ἦτο ἐπίφοβος διὰ τὴν Ρωσσίαν, ἔχουσαν τότε ἐν Καυκάσῳ ὀλίγον στρατὸν καὶ ἐπομένως ἠδύνατο ἐν διδομένῃ περιστάσει νὰ κινήσῃ ταραχὰς καὶ ἐπανάστασιν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Γεωργίᾳ, διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ρώσσους ἐκ τοῦ Καυκάσου. Ἄλλως τε ὁ Σολομὼν ποσῶς δὲν ἠγάπα τοὺς Ρώσσους καὶ ἐσκέπτετο πῶς νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του ἐν τῇ Ἰμερετίᾳ, διὰ νὰ μὴ περιέλθῃ εἰς τὴν θέσιν τοῦ βασιλέως τῆς Τυφλίδος Γεωργίου ΙΒ΄, ἐξ ἄλλου ὅμως διὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ τὴν ὀργὴν τῆς Ρωσσίας ἐσκέφθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ρωσσίας ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ διατηρήσῃ δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς διαδόχους του τὸν τίτλον **βασιλέως**.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ ἡγεμὼν Μιγγρελίας Γρηγόριος Κατζίεβιτζ Δαδιάνη (1789—1804) γαμβρὸς τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Τυφλίδος Γεωργίου 12ου καὶ γυναικάδελφος τοῦ Σολομῶντος Β.΄ εἶχε δεχθεῖ τὴν Ρωσσικὴν ἐπικυριαρχίαν (1803 Δ)βρίου 4) διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς καταπιέσεις τοῦ Σολομῶντος· ἅμα ἔμαθε τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἐταράχθη σφόδρα καὶ ἐνόησεν ὅτι πᾶσα ἐλπὶς περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας του ἀπωλέσθη καὶ ὅτι θᾶττον ἢ βράδιον θα ἠναγκάζετο νὰ ὑποκύψῃ καὶ αὐτὸς νὰ παραδεχθῇ τὴν Ρωσσικὴν ἐπικυριαρχίαν. Διὰ τοῦτο ἔστειλε τὸν πιστόν του ὑπουργὸν Λεονίτζε εἰς Πετρούπολιν διὰ νὰ ἑτοιμάσῃ στάδιον διαπραγματεύσεων περὶ τῆς ἀποδοχῆς του τὴν Ρωσσικὴν ἐπικυριαρχίαν, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ δὲν ἔπαυσε νὰ πολεμῇ τὸν Δαδιάνη καὶ ἐκυρίευσε τὸ φρούριον Ταπακόν. Ἡ Ρωσσικὴ κυβέρνησις δὲν ἔβλεπε **μὲ καλὸ μάτι** τὰς ἐνεργείας τοῦ Σολομῶντος καὶ ἀφοῦ ἀπέπεμψε τὸν Λεονίτζε, χωρὶς νὰ διαπραγματευθῇ μετ' αὐτοῦ, διὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἰμερετίας συγχρόνως διέταξε τὸν στρατηγὸν Τσιτσιάνωβ νὰ πορευθῇ μετὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἰμερετίας. Ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη τότε νὰ ἀποστείλῃ εἰς Τυφλίδα πρεσβείαν ἥτις ἐπρότεινε μὲν τὴν ἕνωσιν τῆς Ἰμερετίας εἰς τὴν Ρωσσίαν, συγχρόνως ὅμως ἐζήτησεν ὅπως ἡ περιφέρεια Λετζχοὺμ ἑνωθῇ μετὰ τῆς Ἰμερετίας καὶ ὑπόκειται τῷ Σολομῶντι. Τὴν ἕνωσιν τοῦ Λετζχοὺμ ἡ Ρωσ. κυβέρνησις δὲν ἤθελε καὶ εἰς τὰς μεταγενεστέρας διαπραγματεύσεις, ὁ μὲν Σολομὼν ἀπῄτει τὸ Λετζχοὺμ, ἡ δὲ Ρ. κυ-

βέρνησις οὐδόλως συγκατένευε. Τέλος τὴν 25ην Ἀπριλίου κατόπιν συνεντεύξεως τοῦ Σολομῶντος μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Τσιτσιάνωβ, συνετάχθη τὸ πρωτόκολλον τῆς ἑνώσεως τῆς Ἰμερετίας ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ρωσσίας. ἀναγνωριζομένου τοῦ Σολομῶντος βασιλέως τῆς χώρας καὶ τῆς δυναστείας αὐτοῦ ἐχούσης δικαιώματα κληρονομίας ἐπὶ τοῦ θρόνου.

* * *

Καίτοι δὲ ὁ Σολομὼν ὑπέγραψε τὸ ἔγγραφον τῆς ἑνώσεως μόλον τοῦτο δὲν ἔπαυσε νὰ προβάλλῃ τὰς ἀξιώσεις του ἐπὶ τῆς περιφερείας τοῦ Λετζχούμ, ἐν ταὐτῷ δὲ προσεπάθει μὲ παντοίους τρόπους νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς κηδεμονίας εἰς ἣν ὑπέκυψε. Ὡς ἐκ τούτου ἐπῆλθε ψυχρότης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Ρωσσικῶν ἀρχῶν, αἵτινες ἐν τέλει ἀπεφάσισαν νὰ ἀπαλλαγῶσιν αὐτοῦ, ἀποστείλαντες τὸν στρατηγὸν Ὀρπελιάνη νὰ συλλάβῃ τὸ Σολομῶντα, ὅστις κατώρθωσε νὰ φύγῃ εἰς τὸ δάσος, ὅπου συνήθροισε ἱκανὴν δύναμιν ὡπλισμένων ὑπηκόων του, ὁδηγουμένων ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κράτους του καὶ ἑτοίμων νὰ θυσιάσωσι τὴν ζωήν των διὰ τὸν βασιλέα των. Μεθ' ἃ διελθὼν τὴν Κβηρήλην ἔφθασε εἰς τὰ σύνορα τοῦ Ἀχάλτζεχ, ἔνθα ἔλαβε συνέντευξιν μὲ τὸν ἐκεῖ καταφυγόντα πρίγκηπα Ἀλέξανδρον ἀδελφὸν μὲν τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Γεωργίας Γεωργίου 12ου υἱὸν δὲ τοῦ Ἡρακλείου Β.' συγχρόνως δὲ συνεννοεῖτο μὲ τὸν πασᾶν τοῦ Ἀχαλτζὴχ Σελὶμ καὶ μὲ τὸν τῆς Τραπεζοῦντος Σερὶφ πασᾶν ὅπως μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Τουρκίας ἐκδιώξῃ τοὺς Ρώσσους ἐκ τῆς Ἰμερετίας. Ἐν δὲ τῇ Ἰμερετίᾳ, οἱ ἄρχοντες ἐκάλεσαν τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν καὶ τὴν 5 Ἰουνίου 1809 ἐπετέθησαν παρὰ τὸ χωρίον Κλουδουάνη κατὰ τῶν Κοζάκων τοῦ Δὸν ἀναχωρούντων ἐκ τῆς Κβηρήλης εἰς Σουραμ, εἰς δὲ τὸ χωρίον Κβέπη, ἡ δρουζίνα τῶν Ἰμερετιανῶν ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐκ Τυφλίδος εἰς Πότι ἀναχωρούντων Ρώσσων στρατιωτῶν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Σολομὼν εὑρίσκετο ἐν Βαρτ-τζαχε, ἔνθα ἐδέχθη τὸν ἐκ Τυφλίδος ἀποσταλέντα Μογιλεύσκην ἐντεταλμένον νὰ ἀνακοινώσῃ αὐτῷ τὴν ἀπόφασιν τῆς Κυβερνήσεως. Κατὰ τὴν συνέντευξιν ταύτην ὁ Σολομὼν ἠθέλησε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ Ρῶσσοι πρῶτοι παρέβησαν τοὺς ὅρους τοῦ πρωτοκόλλου καὶ προσεπάθησε νὰ δικαιολογηθῇ διὰ τὴν παροῦσαν στάσιν του.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ Ρωσσικὸς στρατός, εἰσχωρήσας εἰς τὴν Ἰμερετίαν, ἐκάλεσε τὸν λαὸν νὰ ὁρκισθῇ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσσίας τὴν δὲ 20 Φεβρουαρίου 1810, ὅτε ὁ λαὸς ὡρκίσθη, συγχρόνως ἐδηλώθη εἰς τὸν λαὸν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰμερετίας Σολομὼν Β.' ἀνεκηρύχθη ἔκπτωτος τοῦ θρόνου τῆς Ἰμερετίας· τότε δὲ ὅλος ὁ κλῆρος τῆς χώρας καὶ πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων (κνιάζ) ἐγκατέλειψαν αὐτόν.

Ἐπειδὴ δὲ ὅλαι αἱ ὁδοὶ αἱ ἄγουσαι πρὸς τὴν Τραπεζοῦντα εἶχον καταληφθεῖ ὑπὸ τῶν Ρωσσικῶν στρατευμάτων, ὁ ἴδιος δὲ μὴ ἔχων περὶ αὐτὸν στρατὸν δὲν ἦτο ἐξησφαλισμένος, ἐσκέφθη νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν πάλιν μὲ τὰς Ρωσσικὰς ἀρχάς, ὁ δὲ στρατηγὸς Τορμασώβ ἐδέχθη τὴν πρότασίν του, ἀπαιτήσας ὅπως ὁ ἴδιος Σολομὼν ἔλθῃ εἰς Γόρι καὶ ἐκεῖ νὰ ὁμιλήσῃ μαζῆ του. Ὁ Σολομὼν κατ' ἀνάγκην δεχθεὶς τὴν συνέντευξιν ταύτην ἔφθασεν εἰς Γόρι ἀλλ' ἐκεῖθεν ὡδηγήθη εἰς Τυφλίδα, ἐγκαταλελειμμένος σχεδὸν ὑφ' ὅλων τῶν ὑπαδῶν του καὶ περιωρίσθη εἰς τὸν παρὰ τὸν ποταμὸν Κοῦρα (Κῦρον) οἶκον τοῦ Σουπάτωβ. (15 Μαρτίου 1810).

Τὴν νύκτα ὅμως τῆς 11ης Μαΐου ὁ Σολομὼν κατώρθωσε νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Τυφλίδος καὶ ἀκολουθούμενος μόνον ὑπὸ 23 ἀρχόντων νὰ φθάσῃ τῇ 23 Μαΐου εἰς Ἀχαλτζὴχ, ἐκεῖθεν δὲ ἐν συνεννοήσῃ μετὰ τοῦ ἐκεῖ διαμένοντος πρίγκηπος Ἀλεξάνδρου ἔγραψεν εἰς Ἰμερετίαν εἰς τὸν κλῆρον καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας γράμματα καλῶν αὐτοὺς εἰς πίστιν καὶ ὑπακοήν. Μετὰ δὲ 7 ἡμέρας ἐπέστρεψε εἰς τὴν Ἰμερετίαν ἔχων περὶ αὐτὸν πολλοὺς Τούρκους καὶ Λεσγινούς, συνέλαβε ἀρκετοὺς Ρώσσους στρατιώτας ὧν τὰς κεφαλὰς ἔστειλεν εἰς τὸν πασᾶν τοῦ Ἀχαλτζὴχ, ἐπανεστάτησε τὸν λαὸν καὶ διὰ τῶν προσελθόντων πρὸς αὐτὸν πρώην ὑπηκόων του ἐπολέμησε τοὺς Ρώσσους μέχρις οὗ ὅτε μὲν νικῶν, ὅτε δὲ ἡττώμενος ἔφερε τοὺς Ρώσσους εἰς ἀρκετὴν ἀμηχανίαν· ἐπειδὴ ὅμως καθ' ὅλην τὴν Ἰμερετίαν ἔκαμνε θραῦσιν ἡ πανώλης, ὁ δὲ Ρωσσικὸς στρατὸς ἐνισχύθη ἀρκετά. ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ μίαν ἀκόμη τελευταίαν μάχην. Δυστυχῶς ὅμως ἐνικήθη κατὰ κράτος, φοβούμενος δὲ μὴ συλληφθῇ ἔφυγε τῇ 25 Σ)βρίου εἰς Ἀχάλτζηχ, ὅπου δὲν ἔπαυσε νὰ παροτρύνῃ τὸν πασᾶν διὰ νὰ τοῦ παράσχῃ βοήθειαν, συγχρόνως δὲ ἐζήτει δι' ἀναφορῶν τὴν βοήθειαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ Ναπολέοντος Α.'

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Ρωσσικὸς στρατὸς ἐπλησίαζε πρὸς τὸ Ἀχαλτζὲχ διὰ τοῦτο ἔφυγε εἰς Ἐριβὰν πρὸς τὸν Χάνην διὰ νὰ λαβῃ παρ' αὐτοῦ βοήθειαν, ἀποτυχὼν ὅμως εἰς τὸν σκοπόν του ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὸ Ἀχαλτζὶχ καὶ ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ ἐκεῖ. Οἱ Τοῦρκοι ὑποδεχθέντες τὸν ἔκπτωτον βασιλέα μετὰ μεγάλων τιμῶν, ὥρισαν μεγάλον μισθὸν πρὸς συντήρησίν του, κατόπιν δὲ ὑπέδειξαν αὐτῷ νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Ἐρζερούμ, ὅπερ ὡρίσθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ὡς μέρος διαμονῆς αὐτοῦ. Ἐν Ἐρζερούμ ἔμεινε ὁ Σολομὼν 2 ἔτη, ὑποπτευθεὶς ὅμως ὅτι ὁ πασᾶς τοῦ Ἐρζερούμ θὰ παρέδιδεν αὐτὸν εἰς τὴν Ρωσσίαν, ἔφυγε εἰς Τραπεζοῦντα τῷ 1812, ὅπου ἐγκατεστάθη ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου εἰς τὴν μεγάλην οἰκίαν τοῦ Ἀριστομένη Γραμματικοπούλου (=Χοσὸρ ὀγλοῦ).

Ὅτε ὅμως ἔφυγε εἰς Τραπεζοῦντα ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἔπαυσε νὰ πληρώνῃ τὸν ὁρισθέντα μισθόν, διὰ τοῦτο ἔστειλε τὸν ἀδελφόν του εἰς Κων)πολιν διὰ νὰ μάθῃ τὸ αἴτιον τῆς μὴ πληρωμῆς· ἐν Κων)πολει (κατά τινα παράδοσιν) ὁ ἀδελφός του ἐδέχθη τὸν Μωαμεθανισμὸν καὶ ἐπέστρεψε ἐπιτυχὼν διὰ τὸν ἀδελφόν του τὴν τακτικὴν πληρωμὴν μεγάλου μισθοῦ.

Τὰ βάσανα καὶ αἱ περιπέτειαι τοῦ βασιλέως Σολομῶντος ἔληξαν τῇ 7 Φεβρουαρίου τοῦ 1815, ὅτε ἀπέθανε ἐν Τραπεζοῦντι μακρὰν τῆς πατρίδος καὶ τοῦ θρόνου του· ὁ τότε μητροπολίτης τῆς Τραπεζοῦντος, ὁ κλῆρος καὶ οἱ προύχοντες τῆς πόλεως, ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ ἀποδώσωσι ἐκτάκτους τιμὰς πρὸς τὸν θανόντα ὀρθόδοξον βασιλέα καὶ παρεχώρησαν ἐν τῇ μεσημβρινῇ αὐλῇ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου μέρος πρὸς ἐνταφιασμὸν αὐτοῦ, ὅπου καὶ ἐνεταφιάσθη, ὀλίγον δὲ ὕστερον ἱδρύθη ἐπὶ τοῦ τάφου του ἰδιόρρυθμον μνημεῖον, ἔχον τὰς ἑξῆς ἐπιγραφάς.

Ἡ μία ἐπιγραφὴ εἶναι Ἑλληνικὴ καὶ ἔχει οὕτως:

Κουβούκλιον ἔνθα ἐνταφιάσθη ὁ εὐσεβέστατος καὶ φιλόχριστος Σολομών, ὁ Βασιλεὺς τῆς κάτω Ἰβηρίας, 6 Φεβρουαρίου 1815.

Αἱ δὲ δύο Γεωργιαναὶ ἐπιγραφαὶ ἐν μεταφράσει ἔχουσι ὡς ἑξῆς·

1). **Ἀφηρέθη παρ' ἐμοῦ ἡ ἀρχικὴ ἀγαθότης καὶ ὡραιότης μου καὶ κεῖμαι γυμνὸς καὶ κεκαλυμμένος ὑπὸ αἰσχύνης ἐν τῷ τάφῳ τούτῳ· ἐγὼ ὁ καταγόμενος ἐκ τῆς φυλῆς Δαβὶδ Παγρατίων, ὅλης Ἰμερετίας βασιλεὺς Σολομών.**

2). Βασιλεὺς Σολομών.

Δίκασον Κύριε τοὺς ἀδικοῦντάς με καὶ τιμώρησον τοὺς πολεμοῦντάς με. Ἂς αἰσχυνθῶσιν καὶ ἐντροπιασθῶσιν οἱ ἐκζητοῦντες τὴν ψυχήν μου.

Ἡ βασίλισσα Μαρία, σύζυγος τοῦ Σολομῶντος (ἡ μετὰ τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ ἀποσταλεῖσα εἰς Πετρούπολιν) παρεκάλεσε τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον Α'. νὰ ἐπιτρέψῃ ὅπως μετακομισθῇ τὸ λείψανον τοῦ βασ. Σολομῶντος ἐκ Τραπεζοῦντος εἰς τὴν Ἰμερετίαν καὶ νὰ ἐνταφιασθῇ εἰς τὸν τάφον ὃν περ εἶχε ἑτοιμάσει διὰ τὸν ἑαυτόν του ὁ ἴδιος Σολομὼν ἐν τῇ Μονῇ τῆς Γελάτης· ὁ αὐτοκράτωρ παρεδέχθη τὴν αἴτησιν τῆς βασιλίσσης, ἀλλὰ μέχρι σήμερον ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων δὲν ἐγένετο.

Τοιαύτη ἐν συντόμῳ ἡ βιογραφία τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Ἰμερετίας (Κάτω Ἰβηρίας) Σολομῶντος Β'. ἀποθανόντος εἰς ἡλικίαν 43 ἐτῶν· ὁ Σολομὼν μεθ' ἑαυτοῦ εἶχε μεγάλην ἀκολουθίαν, συγγενῶν φίλων καὶ ὑπηρετῶν. Κατάλογον τούτων δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθην νὰ εὕρω ἢ νὰ φαντάξω, τοῦτο μόνον ἔμαθον ὅτι εἷς ἐκ τῶν συγγενῶν του Χὰν ἐφέντης καλούμενος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως ἔζη ἐν Πλατάνοις (ὅπου εἶχον ἐγκατασταθεῖ καὶ οἱ ὑπηρέται του) ὅπου καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν τῷ προαυλίῳ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ταξιαρχῶν. Εἷς δὲ τῶν ὑπηρετῶν του ἐκαλεῖτο Κάκιος ὅστις ὑπανδρεύθη ἐν Πλατάνοις Ἑλληνίδα καλουμένην Ἐλισάβετ, καὶ ἐγέννησε θυγατέρα Ἑλένην ἣν συνεζεύχθη ὁ ἐκ Τραπεζοῦντος Γεώργιος Ἐλευθερίου Κουσ' ογλοῦς.

Ι. Π. Κάλφογλους.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Σακὶρ-Σεβκὲτ ἐφένδη ἱστορίας τῆς Τραπεζοῦντος ὁ ἐλλ. κ. Ι. Βασιλειάδης πραγματευόμενος, ἐν σελ. 116 τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἀξιολόγου περιοδικοῦ, γράφει: «Τὸ μόνον δ' ἄξιον σημειώσεως » ἐξ ὅσων ἀναφέρει (ὁ ῥηθεὶς Τοῦρκος συγγραφεὺς) » εἶναι ὅτι ὁμιλεῖ περὶ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ναοῦ, ὅστις » κατέστη περιώνυμος καθ' ἅπαντα τὸν εἰδωλολατρικὸν κόσμον τοῦ Πόντου, οὗτινος ἦτο τὸ κοινὸν » προσκύνημα· προσπαθῶν δὲ νὰ καθορίσῃ τὴν θέσιν » ἐν ᾗ ἦτο ἱδρυμένος ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ναός, ὑπο» θέτει ὅτι ἔκειτο ἐν Τεγιρμὲν-τερέ, στηρίζει δὲ τὴν » γνώμην του ταύτην εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἑβδομήκοντα » ἔτη πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου του ἀνεκαλύφθη » ἐν Τεγιρμὲν-τερὲ χρυσοῦν ἄγαλμα νεανίου, ὅπερ θὰ » ἀνῆκε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον » Ἑλληνικὸν ναόν.... οὔτε καὶ καθορίζει ἀκριβῶς » τὴν θέσιν ἔνθα εὑρέθη ἡ εἰκών...». Ἐπὶ τῶν εἰρημένων δὲ προσθέτει ὁ ἐλλ. φίλος: «...Μήπως λοιπὸν » ἡ εἰκὼν ἣν μνημονεύει ὁ Σακὶρ-Σεβκὲτ ἐφένδης » ἀνῆκεν εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο; Μήπως τὸ ἱερὸν τοῦτο » εὑρίσκετο ἐν τῷ χωρίῳ, ὅπερ σήμερον καλεῖται Τεγιρμὲν-τερέ;...». Πρὸς λύσιν τῆς ἀπορίας ταύτης τοῦ ἐλλ. κ. Ἰσραὴλ Βασιλειάδου καλὸν θεωροῦμεν ἵνα παραθέσωμεν τὰ ἑξῆς:

Ὅτι ἐν Δεγιρμὲν-δερὲ (1) ὑπῆρχε ῥωμαϊκὸς εἰδωλολατρικὸς ναός, τοῦτο, κατ' ἐμὴν ταπεινὴν ἰδέαν εἶναι ἀναμφισβήτητον, ἀφοῦ ὁ ῥηθεὶς ποταμὸς ἦτο ἀντικείμενον λατρείας παρὰ τοῖς Τραπεζουντίοις τῆς εἰδωλολατρικῆς ἐκείνης ἐποχῆς. Καὶ ὅτι δὲ ἦτο λατρευτὸς ὁ ῥηθεὶς ποταμὸς τοῦτο κάλλιστα ἀποδεικνυται ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ ναϊδίου τῆς Ἁγίας Ἄννης (2) ἀναγλύφου, ὅπερ φέρει Ναϊάδα, ἤτοι νύμφην ἐξηπλωμένην, σύμβολον λατρείας παραρρέοντος τῇ πόλει ποταμοῦ· μὴ ὑπάρχοντος δ' ἄλλου ποταμοῦ ἐκτὸς τοῦ ῥηθέντος, ἄρα αὐτὸς ἦτο λατρευτός, βεβαίως θὰ παρέκειτο ἐκεῖ καὶ ναός. Ἀρχαῖα δὲ ἐρείπια οἰκοδομῆς οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ὡς μανθάνω, ἐσώζοντο πλησίον τοῦ βάθρου τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς γεφύρας τοῦ ῥηθέντος ποταμοῦ, ἅπερ ἴσως ἦσαν τοῦ ναοῦ.

Τὸ ῥηθὲν ἀνάγλυφον, ὡς εἴπομεν, παρίστα τὴν λατρείαν παραρρέοντος τῇ πόλει, ἔνθα τοιαύτη παράστασις, ποταμοῦ καὶ οὐχὶ τὴν προσωποποίησιν τῆς πόλεως ὡς ἀρέσκονται νὰ ὑποθέσωσιν ὁ ἀοίδιμος Σ. Ἰωαννίδης καὶ ὁ κ. Κ. Παπαμιχαλόπουλος.

Καὶ ὁ μὲν πρῶτος περὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου ἄρχεται ὧδε:(3)«...Παρεκκλήσιον τῆς Ἁγίας Ἄν» νης, οὗτινος τὰ βάθρα φαίνονται πολὺ ἀρχαιότερα » τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπὶ τῆς πύλης τοῦ ὁποίου εἶ» ναι καὶ ἀνάγλυφον μέγα παριστῶν γυναῖκα ἔχουσαν » οὐρὰν ἰχθύος, τὸ ὁποῖον ἴσως εἶναι **προσωποποίη» σις τῆς πόλεως** Τραπεζοῦντος...», χωρὶς ὅμως νὰ ποιῆται καὶ μνείαν τοῦ ὄπισθεν τῆς οὐρᾶς πολεμιστοῦ (φρουροῦ). Ὁ δὲ δεύτερος:(4)«... ὁ ναὸς οὗτος » (τῆς ἁγίας Ἄννης) πιθανῶς ἀντικαταστήσας ἀρχαιό» τερόν τι ἑλληνικὸν κτίσμα, εἶναι περίεργος ὑπὸ » ἀρχιτεκτονικὴν ἔποψιν...." Ἄνωθι τῆς θύρας σώζεται » ἡμιεφθαρμένον ἀνάγλυφον ἀρχαῖον, ἄλλοθι ποθεν

1) Ὁ ποταμὸς Δεγιρμὲν-δερὲ (Μυλοπόταμος) ὑπὸ ἀρχαίοις μὲν ἄτακτι ἀνεκαλεῖτο **Δαφνοπόταμος**, ἀπὸ δὲ τὰ μέσα τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος, ἂν δὲ ἀπατῶμαι, **Πυξίτης.**

2) Περὶ τοῦ ναϊδίου τούτου θέλομεν ἐπανέλθει ἐν ἐκτάσει.

3) Ἱστορία Τραπεζοῦντος, σελ. 236.

4) Περιήγησις εἰς τὸν Πόντον, σελ. 201.

» βεβαίως ληφθέν, παριστῶν γυναῖκα ἐξηπλωμένην » πιθανῶς **τὴν Τραπεζοῦντα,** πρὸ αὐτῆς δὲ πο- » λεμιστήν...» ὥστε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ κ. Κ. Παπαμιχαλοπούλου τὸ κάτωθεν μέρος τῆς γυναικὸς ὅπερ παρίστα ἰχθῦν θὰ ἦτο κατεστραμμένον, ἀφοῦ οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν περὶ τούτου· ὅσον ὅμως διὰ τὸ **ἄλλοθέν ποθεν βεβαίως ληφθέν,** λέγομεν ***οὐχὶ ἄλλοθεν*** ἀλλ' εἶναι ἓν ἐκ τῶν τοῦ ἐκεῖ τὸ πάλαι ῥωμαϊκοῦ εἰδωλολατρικοῦ ναοῦ ἀναγλύφων, διότι οἱ λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος, ὅταν ἀνήγειρον ναὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἑτέρου, ἐφρόντιζον νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ νέου κτιρίου τὸ ὑλικὸν ἢ μίαν στήλην τοῦ ἀρχαίου, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ἱερόν τι καὶ παλαιὸν εἰς τὸ νέον, ἡ δὲ παχυλὴ αὕτη καὶ ἀρχαία ἐνθύμησις, ἐπίστευον ὅτι ἔχει ἐπίδρασιν καὶ γοητείαν εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως τὰ ἄλλα ἀριστουργήματα δι' ὧν ἐφιλοτιμοῦντο νὰ κοσμῶσι τὰς κατοικίας τῶν Θεῶν. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πάντοτε ὁ αὐτός, ἡ εὐαίσθητος φύσις του ἔχει πάντοτε τὰς αὐτὰς κλίσεις, εἴτε πρόκειται περὶ τοῦ Παρθενῶνος, εἴτε περὶ τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ῥώμης, εἴτε περὶ μιᾶς ἁπλῆς ἐκκλησίας, ὧν οὐκ ὀλίγα παραδείγματα ἔχομεν (1), ἢ περὶ μιᾶς πτωχῆς λέμβου ἁλιέως θραυσθείσης ἐπὶ ἑνὸς σκοπέλου, ἧς ἔστω καὶ ἓν σύντριμμα ἐννοεῖ ὁ πτωχὸς ἁλιεὺς νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν νεοπαγῆ λέμβον του.

1) Ἴδε πραγματείαν ἡμῶν **ἐξακρίβωσις ἀρχαίων τοποθεσιῶν,** Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος, τόμ. ΚΘ', σελ. 226—227.

Υ. γ. Ἐπὶ τοῦ πρὸς δυσμὰς καὶ ὀλίγον κατωτέρω τῶν ἀνακτόρων τῶν Κομνηνῶν πύργου, ὑφίσταται κεράμειος ἐπιγραφή, ὑποδειχθεῖσά μοι ὑπὸ τοῦ κ. Χρ. Τσορπατσίδου, ἥτις πιθανὸν νὰ ἦναι ἀνέκδοτος.

Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἂν καὶ ἐζήτησα ν' ἀναγνώσω, ἕνεκεν ὅμως τῆς ἀποστάσεως καὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς ὁράσεώς μου δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐπιτύχω, διακρίνας μόνον, ὡς ἔγγιστα, τὰς λέξεις

ΠΥΡΓΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΥ ΜΑΝΟΥΗΛ

διὸ καὶ ἐπαφίνω τὴν καθαρὰν ἀνάγνωσίν της εἰς τοὺς ἔχοντας ὀφθαλμοὺς λυγκέως.

Ἰωάννης Μηλιόπουλος.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΟΦΟΡΑΣ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣ Η

Ἐν τῇ Τραπεζουντιακῇ διαλέκτῳ.

Τὸ γράμμα **η** ἐν τῇ καθόλου νέᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ συνέπεσεν, ὡς γνωστόν, κατὰ τὴν προφορὰν τῷ -**ι**- σήμερον δὲ οὐδεμία ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῶν γραμμάτων **η** καὶ **ι** τῶν λέξεων **ἥλιος** καὶ **τιμή.** Οὕτω καὶ τῶν λέξεων **ἥμερος, ἡμέρα, μῆλον, χαμηλός, ἥσυχος, ἐργάτης, διαβάτης, ψάλτης** κτλ. τὸ **η** προφέρεται ἀκριβῶς ὅπως τὸ -**ι**- τῶν λέξεων, **τιμή, ἴσος δίκαιος, μῖσος** κτλ. ἐὰν δὲ ἐξακολουθοῦμεν ἡμεῖς νὰ γράφωμεν ταῦτα διὰ τοῦ **η** καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ **ι**, πράττομεν τοῦτο, διότι δουλεύομεν εἰς τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν, ἧς ἡ δύναμις εἶναι μεγάλη καὶ τὴν ὁποίαν ὅπως εἰς τὰ ἄλλα οὕτω καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν σεβόμεθα καὶ τιμῶμεν.

Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ὅμως διαλέκτῳ τὰ πράγματα δὲν ἔχουσι οὕτως, ὅπως ἀνωτέρω ἐξετέθησαν. Ἐνταῦθα τὸ **η** ἐν τισι μὲν λέξεσι προφέρεται ὅπως τὸ **ι** ὡς **ἥλιος, μήνα, μῆλον, ἥμερος, ὑψηλός, ἡμέρα, ἦχος, ἥσυχος, πομπή, ἀποκοπή, τιμή, βρεχή, πραγματευτής,** ἐν ἄλλαις δὲ συνέπεσε τῷ φθόγγῳ **ε** ὡς **ἀργάτες, κρεμάστες, εἰκονοστάτες, λυχναροστάτες, ζυμοστάτες, πολίτες, Παναέτες, καταρράχτες, Γιάννες, Ἀεργίτες, ζεμία, νεστεία, νεστειακός, ἔγνεφος, πεγάδ, ἀνθρωπότε, Ἕλλενας** κτλ.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, δὲν εἶναι ἆρά γε δυνατὸν νὰ ἐξευρεθῇ ὁ νόμος ὁ διέπων τὴν ποικιλίαν ταύτην; Ἐάν τις ἐπιστήσῃ τὸν νοῦν εἰς τὸν τονισμὸν τῶν ἀνωτέρω καταλεχθέντων ὀνομάτων, εὐκόλως θὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἐκεῖνα μὲν ἐξ αὐτῶν, ἐν οἷς τὸ **η** συμπίπτει κατὰ τὴν προφορὰν τῷ -**ι**- ἔχουσι τὸ γράμμα τοῦτο τονούμενον ὡς: **ἥσυχος, ἦχος, ἥλιος, ἥμερος, μῆλον, μήνα, τιμή, πομπή, ἀποκοπή, βρεχή, ἀνατολή, Κερεκή, ὁσήμερον, ἐξήντα, ὀγλήγορα** ἢ **γλήγορα, πραματευτής** κτλ. ἐκεῖνα δὲ ἐν οἷς τὸ **η** ἀφωμοιώθη τῷ **ε** ἔχουσι τοῦτο ἄτονον, ὡς: **ἐργάτες, ψάλτες, κρεμάστες, εἰκονοστάτες, ζυμοστάτες, λυχνοστάτες, σταμνοστάτες, πολίτες, Παναέτες, Γιάννες, καταρράχτες, ἀεργίτες, Ἕλλενας, νύφε, ζεμία, νεστεία, νεστειακός, ἔγνεφος, πεγάδ, κεπίν, ἀνθρωπότε, χαμελέτε, χαμελός, κρεμός, τ' ἐμέτερα, ἐκεῖνε, ζελεύω, ἐλάλεσα, ἐμέτρεσα, ἐτέρεσα, ἐκόνεσα, ἐρώτεσα, ἐβόεσα, μετρεμένος, ἀκονεμένος, λαλεμένος** κτλ.

Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν τὸ ἑξῆς πόρισμα: **ὅτι δηλ. τὸ η ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς διαλέκτῳ τονούμενον μὲν ἐξωμοιώθη κατὰ τὴν προφορὰν πρὸς τὸ ι, μὴ τονούμενον δὲ συνέπεσε τῷ ε.**

Οἴκοθεν νοεῖται ὅτι ὁ νόμος οὗτος δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένος **ἐξαιρέσεων·** ἀλλ' αἱ ἐξαιρέσεις καταλλήλως ἑρμηνευόμεναι δὲν δύνανται κατ' ἀλήθειαν νὰ ἀναιρέσωσι τὸ κῦρος αὐτοῦ.

Οὕτω π. χ. ἐν ᾧ ἀνωτέρω ἐλέχθη ὅτι τὸ **η** τονούμενον

ἰσοδυναμεῖ τῷ -ι- ἐν τούτοις ἔχομεν ἱκανὰ παραδείγματα, ἅτινα φαίνεται ὅτι ἀντιστρατεύονται εἰς τὸν νόμον τοῦτον ὡς π. χ. τά: ἔκσα (=ἤκουσα), ἔρπαξα (=ἥρπαξα) ἔπλωσα (=ἥπλωσα) ἔνοιξα (=ἤνοιξα) κτλ. ἀλλὰ ταῦτα προφανῶς ἐκανονίσθησαν κατὰ τὰ ἔφαγα, ἔτρεξα, ἐγόμωσα, ἐπῆγα, ἐζύμωσα, ἐφύτεψα, ἔβρεξα, ἐβρόντεσεν, ἐφώτισα κτλ. Ὁμοίως φαίνεται ἐξαιρούμενα καὶ τά: ἐμετρέθεν (=ἐμετρήθην) ἐκονέθεν (=ἠκονήθη) ἐρωτέθα (=ἠρωτήθην)· καὶ ἐν τούτοις τὸ η καίπερ τονούμενον συνέπεσε οὐχὶ τῷ -ι- ἀλλὰ τῷ ε. Ἡ ἀνωμαλία ὅμως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ· ἐν τῶν ἐμέτρεσα μετρεμένος, ἐκόνεσα, ἀκονεμένος, ἐρώτεσα κάλλιστα ἠδύνατο τὸ ε νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ εἰς τὸν παθ. ἀόριστον ἐμετρέθα ἀντὶ ἐμετρήθα, ἐκονέθεν ἀντὶ ἐκονήθεν, ἐρωτέθα ἀντὶ ἐρωτήθεν, πρβ. καὶ τὰ ἀρχαῖα πῶμα καὶ ὕστερον πόμα κατὰ τὸ πόσις ὅπως καὶ ἀνάθημα ἀνάθεμα κατὰ τὸ ἀνάθεσις.

Ἐξαιροῦνται ὁμοίως καὶ τὰ ἀργαστὲρ—ἀλμεχτὲρ, ἰδιαστὲρ, φυσωτὲρ, καμινωτὲρ, λεγμετὲρ· ἐν τούτοις τὸ ε ἐξηγητέον φωνητικῶς ἤτοι ἐκ τῆς γειτνιάσεως τοῦ ρ. Ὅπως δηλ. ἐν τῇ καθόλου νέᾳ Ἑλληνικῇ ἐμφανίζεται ε ἀντὶ η εἰς τὰ ξερός, κερί, νερό, διὰ τὸ ρ, οὕτω συμβαίνει καὶ ἐνταῦθα. Τὸ ρ φιληδεῖ τῷ φθόγγῳ ε πρβλ. καὶ βούτερον ἀντὶ βούτυρον ἔνθα τὸ υ μετεβλήθη εἰς ε οὐχὶ δι' ἄλλον λόγον παρὰ διὰ τὸ ρ. οὕτως ἔχουσι καὶ τὰ λατινικὰ cinis-cineris ἀντὶ ciniris pulvis—eris pulveris.

Αἱ λέξεις μοναστὴρ καὶ ποτὴρ ἅτε εἰλημμέναι ἐκ τῆς λογίας παραδόσεως δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀκυροῦσαι τὰ ἀνωτέρω.

Αἱ λέξεις ὁμοίως βέχω, ψένω, στένω παρουσιάζουν ε ἀντὶ η καίτοι τὸ η ἐτονίζετο· εἶνε προφανὲς ὅτι ἐπὶ ταῦτα ἐπέδρασαν τά: ἔβεξα, ἔψεσα, ἔστεσα. ἐν οἷς τὸ ε ὡς ἄτονον εἶναι κανονικόν. Τὸ ἐθέκα προέκυψεν ἐκ τοῦ ἔθηκα, ἔθεκα καὶ ὕστερον κατὰ τὸ ἐθέκαμεν ἐθέκα.

Ἡ λέξις κλέμαν ἀντὶ κλῆμαν ἑρμηνευτέα κατὰ τὸ μάθεμαν, εὕρεμαν, πούλεμαν, τέρεμαν κτλ.

Τὸ ἀγνέσια (ἀδέλφια) (=γνήσιοι ἀδελφοὶ ὁμοπάτριοι δηλαδὴ καὶ ὁμομήτριοι) παρετυμολογικῶς συναφθὲν πρὸς τὸ ἀγνὸς—ἀγνέσσα προσέλαβεν ἐκεῖθεν τὸ ε· οὕτω καὶ τὸ ἀγνέστικος =(νῆστις), ἐφ' ὃ πάντως θὰ ἐπέδρασε καὶ τὸ νεστειακὸς-νεστεία. Τὸ μαθέτρια ἐκανονίσθη κατὰ τὸ μαθετὴς, τὸ δὲ σέπουμαι ἀντὶ σήπουμαι (=σήπομαι) ἠλλοιώθη ἴσως κατὰ τὸ σχῆμα ἐκάγα, καίγουμαι, ἐβράχα βρέχουμαι, ἐσάπα σέπουμαι.

Τὸ παλαικέπια (=παλαιὸς κῆπος) ἐκανονίσθη κατὰ τὸ κεπίν. Τὸ ἀνέφορος καὶ κατέφορος, ἅπερ ὅμως προφέρονται καὶ ἀνήφορος καὶ κατήφορος μετετυπώθησαν κατὰ τὸ ἀνεφορίτες, κατεφορίτες.

Ἂς ἐξετάσωμεν τώρα τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα, ἐν οἷς τὸ η καίπερ ἄτονον συνέπεσε τῷ -ι-· καὶ αἱ ἐξαιρέσεις αὗται δύνανται ὁπωσδήποτε νὰ ἐξηγηθοῦν καὶ ἑπομένως τὸ κῦρος τοῦ ἀνωτέρω τεθέντος νόμου μένει πάντοτε ἀσάλευτον. Οὕτως ἐν τοῖς ἀγρόμηλον, κομπόμηλον, σαπόμηλον τὸ η ἰσοδυναμεῖ τῷ ι διὰ τὸ ἁπλοῦν μῆλον, ἔνθα τὸ η [illegible] κανονικόν.

Ὁμοίως ἔχουσι καὶ τὰ μηναῖον, μηνάλλαγμαν, καλομηνᾶς, τρυγομηνᾶς κατὰ τὸ μήνα. Κατὰ ταῦτα καὶ τὸ ἡσυχάζω ἑρμηνεύεται ἐκ τοῦ τὸ ἥσυχος καὶ τὸ σκωλὲκ ἐκ τοῦ σκωλεκιάζω καὶ τὸ ὀγληγορῶ ἐκ τοῦ ὀγλήγορος. Τὸ καμὲλ προῆλθεν ἐκ τοῦ κάμηλος—κάμελος—καμέλιον-καμέλ.

Τὸ ἐμισὸς (=ἥμισυς) ἔχει κανονικῶς, τὰς τροπὰς τοῦ η εἰς ι γενομένας μετὰ τὴν μετάθεσιν τοῦ τόνου, τὸ δὲ ἡμσὸς—ἡμισὸν οὐδεμίαν παρουσιάζει δυσκολίαν, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι τὸ η ἐγένετο -ι- πρὶν ἢ ὁ τόνος καταβιβασθῇ ἐπὶ τῆς ληγούσης· τὸ ἥμισυς δηλ. ἐγένετο πρῶτον ἥμισος, ὅπως πράγματι ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ (Παράβ. Χατζιδ. Μεσαιωνικὰ καὶ νέα Ἑλληνικὰ σελ. 412) καὶ ἔπειτα ἡμισὸς-ἡμσὸς κατὰ τὸ μονός, διπλός. Τὸ η ἐγένετο -ι- ὅτε ἀκόμη ἡ λέξις εὑρίσκετο εἰς τὴν βαθμίδα ἥμισος.

Εἰς τὰ καλωσύνηα, κακωσύνηα καὶ ἐλεημοσύνηα τὸ η μετετυπώθη εἰς ηα προσαρμοσθὲν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρὸς τὰ εἰς α λήγοντα ἀφῃρημένα ὡς κακία, εὐσπλαγχνία, ἀρρωστία, καλοριζικία, ἀργία. Ὅπως δηλαδὴ ἐλέχθη χείληα, πάθηα, λάθηα πρὸς σαφεστέραν δήλωσιν τοῦ πληθυντικοῦ, διότι ἡ κατάληξις τοῦ πληθυντικοῦ τῶν πλείστων οὐδετέρων εἰς α ἐπεκρατοῦτο καὶ ὅπως τὰ ῥήματα ἀγαπᾶ, γελᾷ κτλ. ἐγένοντο ἀγαπάει—γελάει κατὰ τὰ ἄλλα πλεῖστα ῥήματα τὰ λήγοντα εἰς τὸ γ' ἑνικὸν πρόσωπον εἰς ει ὡς λέγει-τρέχει-φεύγει κτλ. οὕτω ἀκριβῶς πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι συνέβη καὶ ἐπὶ τῶν λέξεων καλωσύνηα, κακωσύνηα, ἐλεημοσύνηα κτλ.

Τέλος τὰ ὀνόματα ἀράχνηα καὶ λακάνηα ἔνθα τὸ η ἐγένετο α ἐξηγητέα κατὰ τὸ σχῆμα: τὰ ἑβδομάδας-ἡ ἑβδομάδα, τὰ μήνας, ἡ μήνα, τὰ ἀράχνας, ἀράχνα, τὰ λακάνας, ἡ λακάνα ἤτοι καὶ ἐνταῦθα ἡ μεταβολὴ τοῦ η εἰς α ὀφείλεται οὐχὶ εἰς φωνητικὴν ἀλλοίωσιν ἀλλὰ εἰς ἀναλογικὸν μετασχηματισμόν.

Ἰσαὰκ Σ. Βασιλειάδης.

ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ, ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 257).

Ὅλας ταύτας τὰς προμηθείας ἔκαμνεν ὁ παπᾶς προβλεπτικῶς διὰ τοὺς ἀποκλεισθέντας εἰς τὸ βουνὸν ἀπὸ τὰ χιόνια, περὶ ὧν ἔγινε λόγος ἐν ἀρχῇ, καθὼς καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ συνεκδημήσοντας προσκυνητάς, ... ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ θυμώσῃ καὶ πάλιν ὁ καιρὸς καὶ νὰ τοὺς κλείσῃ ὁ χειμὼν εἰς τὸ Κάστρον, ἂν ἐν τοσούτῳ ἤθελον νὰ φθάσουν σῷοι καὶ ὑγιεῖς.

Πρὶν κατακλιθῇ ὁ παπα-Φραγκούλης ἔστειλε μήνυμα εἰς τὸν συνεφημέριόν του τὸν παπ'-Ἀλέξην, ὅστις ὁμοίως ἦτο καὶ ὁ ἐφημέριος τῆς ἑβδομάδος, ὅτι δὲν θὰ ἦτο συλλειτουργὸς τὴν ἐπιοῦσαν, παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, ἐν τῷ ἐνοριακῷ ναῷ, καθόσον ἀπεφάσισε, σὺν Θεῷ βοηθῷ, να ὑπά-

γῃ νὰ λειτουργήσῃ τὸν ναὸν τοῦ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ Κάστρον.

Εἶχαν πάρει εἴδησιν ἀφ' ἑσπέρας δύο-τρεῖς ἐνορίτισσαι, γειτόνισσαι τοῦ παπᾶ, διότι ὁ Πανάγος ἐξελθὼν ἀνεκοίνωσε τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν γυναῖκά του, καὶ αὕτη τὸ διηγήθη εἰς τὰς γειτόνισσας. Ἐπίσης καὶ ἡ θεία τὸ Μαλαμὼ ἐστάλη νὰ φέρῃ εἴδησιν εἰς τὸν κὺρ-Ἀλεξάνδρην τὸν ψάλτην, μεθ' ὃ ἐξελθοῦσα ἔσπευσε νὰ προσηλυτίσῃ δύο ἢ τρεῖς πανηγυρίστριας καὶ ἄλλας τόσας προσκυνητρίας.

Ὅταν ἔμελλον νὰ ἐπιβιβασθῶσιν, εὑρέθησαν δεκαπέντε ἄτομα. Ἡ ἀπόφασις τοῦ παπᾶ καὶ ἡ γενναιότης τοῦ μπάρμπα-Στεφανῆ μετὰ τὴν πρώτην ἔκπληξιν ἐνέβαλε θάρρος εἰς ἄνδρας καὶ γυναῖκας. Ἦσαν δὲ ὅλοι ἐξ ἐκείνων, οἵτινες συχνὰ τρέχουσιν, ἄρρητον εὑρίσκοντες ἡδονὴν εἰς πανηγύρια καὶ εἰς ἐξωκκλήσια. Ἦσαν ὁ παπα-Φραγκούλης μετὰ τῆς παπαδιᾶς, τῆς Βασῶς καὶ τοῦ Σπύρου, ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς μετὰ τοῦ δεκαεπταετοῦς υἱοῦ του, ὅστις ἦτο καὶ ὁ ναύτης του, ἡ θεία τὸ Μαλαμώ, ὁ κὺρ-Ἀλεξάνδρης ὁ ψάλτης, τρεῖς ἄλλοι πανηγυρισταὶ καὶ τέσσαρες προσκυνήτριαι. Τὴν τελευταίαν στιγμὴν προσετέθη καὶ δέκατος ἕκτος.

Οὗτος ἦτο ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀργύρη, τοῦ ἀποκλεισμένου ἀπὸ τὰς χιόνας. Ἦλθεν εἰς τὴν ἀποβάθραν μὲ σάκκον πλήρη τροφίμων καὶ μὲ ἄλλα τινὰ ἐφόδια διὰ τὴν ἐκδρομήν. Ἰδὼν αὐτὸν ὁ ἱερεύς,

— Πῶς τὸ ἔμαθες, Βασίλη; τοῦ λέγει.

— Τὸ ἔμαθα, παπᾶ, ἀπ' τὸν μάστρο Πανάγο τὸν μαραγκό.

— Τί ὥρα καὶ ποῦ τὸν εἶδες;

— Κατὰ τὰς δέκα τὸν ηὗρα εἰς τὸ καπηλειὸ τοῦ Γιάννη τοῦ Μπούμπουνα. Εἶχε φάει ψωμὶ κ' ἔβγῆκε νὰ πιῇ δύο τρία κρασιὰ μὲ τὸ ἰονάφι. Ἔλεγε πῶς ἀποφασίσατε νὰ πᾶτε στὸ Κάστρο, καὶ σᾶς ἐκατέκρινε γιὰ τὴν τόλμη. Μὰ ἐγὼ τὸ χάρηκα, γιατὶ ἀνησυχῶ γιὰ κεῖνον τὸν ἀδερφό μου, καὶ θέλω νάρθω μαζί σας, ἂν μὲ παίρνετε.

— Ἂς εἶνε, καλῶς νάρθῃς εἶπεν ὁ ἱερεύς.

Ἐξέπλευσαν. Ἐστράφησαν πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν τοῦ λιμένος, ἔδωκαν πλώρη τὸ ἀκρωτήριον καλαμάκι. Ὁ ἄνεμος ἦτο συνηθητικός, καὶ ὁ πλοῦς εὐοίωνος ἤρχιζε. Ναὶ μὲν ἐκρύωναν πολύ, ἀλλ' ἦσαν ὅλοι βαρέως ἐνδεδυμένοι. Ὁ παπᾶς ἐκάθησεν εἰς τὸ πηδάλιον φορῶν τὴν γοῦνάν του. Ἡ πρεσβυτέρα εἶχε τὸ σάλι της τὸ διπλό, ἡ θεία τὸ Μαλαμὼ εἶχε τὸ βαρὺ γουνάκι καὶ τὴν κουζούκα της. Ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς ἦτο μὲ τὴν **νιτσεράδα** του, μὲ τὸν κηρωτὸν πῖλόν του, μὲ τὸν ἱμάντα δεδεμένον ὑπὸ τὸν πώγωνα, μὲ τὰ μακρὰ πτερύγια σκεπάζοντα τὰ ὦτα, καὶ ὁ υἱός του Σπῦρος, ὁ καλούμενος κοινῶς Μπερκάκι, μὲ τὰς πρεκνάδας καὶ μὲ τὰς βούλας εἰς τὸ πρόσωπον, ἦτο μὲ τὰ μανίκια τῆς μαλλίνης καμιζόλας του ἀνασφουγγωμένος ὡς τοὺς ἀγκῶνας.

Εὐτυχῶς δὲν ἐχιόνιζεν, ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἦτο παγερός. Αἴθριος ὁ οὐρανὸς στικτωμένος ἀπὸ τὸν βορρᾶν. Ἡ σελήνη ἦτο εἰς τὸ πρῶτον τέταρτον καὶ εἶχε δύσει πρὸ πολλοῦ. Τὰ ἄστρα ἔτρεμον εἰς τὸ στερέωμα, ἡ πούλια ἐμεσούρανε, ὁ γαλαξίας ἔζωνε τὸν οὐρανόν. Ὁ πῆχυς καὶ ἡ ἄρκτος καὶ ὁ ἀστὴρ τοῦ πώλου ἔλαμπαν μὲ βαθεῖαν λάμψιν ἐκεῖ ἀπάνω. Ἡ θάλασσα ἔφρισσεν ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ βορρᾶ καὶ ἠκούοντο τὰ κύματα πλήττοντα μὲ τὰ ῥόχθου τὴν ἀκτήν, εἰς ἣν μελαγχολικῶς ἀπήντα ὁ φλοῖσβος τοῦ ὕδατος παρὰ τὴν πρῶραν τῆς μεγάλης καὶ δυνατῆς βάρκας.

Ἔκαμψαν τὸ καλαμάκι καὶ ἀκόμη δὲν εἶχε χαράξει. Ἤρχιζε μόλις νὰ γλυκοχαράζῃ πέραν τῆς ἀγκάλης τοῦ Πλατανᾶ. Ἔφεξαν εἰς τὸν Στρουφλιᾶ, ἀντικρὺ τοῦ τερπνοῦ καὶ συνηρεφοῦς δάσους τῶν πιτύων, ἐξ οὗ ἡ θέσις ὀνομάζεται Κουκ' ναριές. Τότε οἱ ἐπιβάται εἶδον ἀλλήλους ὑπὸ τὸ πρῶτον λυκόφως τῆς ἡμέρας, ὡς νὰ ἔβλεπαν ἀλλήλους πρώτην φοράν. Πρόσωπα ὠχρὰ καὶ χείλη μελανά, ῥῖνες ἐρυθραὶ καὶ χεῖρες κοκκινισμέναι. Ἡ θεία τὸ Μαλαμὼ εἶχεν ἀποκοιμηθῆ ὡς ἤδη ὑπὸ τὴν πρύμνην, ὅπου ἔσκεπε τὸ πρόσωπόν της μὲ τὴν μαύρην μανδήλαν ὡς τὴν ῥῖνα, μὲ τὴν ῥῖνα σχεδὸν ὡς τὰ γόνατα. Ὁ κὺρ-Ἀλεξάνδρης εἶχε πάρει δύο τρία παραπλεύρως αὐτῆς, ὀνειρευόμενος ὅτι ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν κλίνην του καὶ ἀπορῶν πῶς αὕτη ἐκινεῖτο εὐρύθμως ὡς βρεφικὸν λίκνον. Ὁ υἱὸς τοῦ παπᾶ ὁ Σπῦρος, ἔκανε συχνὰς **μετάνοιες**, καὶ ὅσον αἷμα εἶχε, εἶχε συρρεύσει ὅλον εἰς τὴν ῥῖνα του, ἥτις ἦτο καὶ τὸ μόνον ὁρατὸν μέλος τοῦ σώματός του. Ἡ παπαδιὰ ἐν τῇ εὐσεβεῖ φιλοστοργίᾳ της εἶχε κρίνει ὅτι ὤφειλε νὰ τὸν πάρῃ μαζί, ἀφοῦ δι' αὐτὸν ἦτο τὸ τάξιμον. Τὸν ἀνέσπασεν ἀποτόμως τῆς κλίνης, ὃν ἔνιψε καὶ τὸν ἐνέδυσε μὲ διπλᾶ ὑποκάμισα, δύο φανέλλας, χονδρὸν μάλλινον γελέκιον, διπλοῦν σακκάκι κ' ἐπανωφόρι, καὶ περιετύλιξε τὸν λαιμόν του μὲ γνωθῶδες μάλλινον μανδήλιον, ποικιλόχρουν καὶ ῥαβδωτόν, μακρὸν καταπῖπτον ἐπὶ τὸ στέρνον καὶ τὰ νῶτα. Τώρα παρὰ τὴν πρύμνην ἀριστερόθεν τοῦ παπᾶ καθημένη, ἀριστερά της εἶχε τὸν Σπῦρον, καὶ ζητοῦσα αὐτομάτως νὰ ψηλαφήσῃ τοὺς βραχίονας καὶ τὸ στῆθός του, δὲν εὕρισκε σχεδὸν σάρκα ὑπὸ τὴν ὕφειαν σκευήν, δι' ἧς εἶχε περιχαρακώσει τὸν υἱόν της.

Ὁ παπᾶς, ὅστις δὲν εἶχε ἀποβάλει τὴν φαιδρότητά του, οὐδ' ἔπαυε ν' ἀνταλλάσσῃ ἀστεϊσμοὺς καὶ σκώμματα μὲ τὸν μπάρμπα Στεφανῆν, στρεφόμενος πρὸς αὐτὴν ἐνίοτε τῆς ἔλεγε.

— Νά, γι' αὐτόνε τὸ Λαμπράκι, τὸ γυιό σου, τὰ παθαίνουμε αὐτά, παπαδιά!

— Κ' τί πάθαμε μὲ τ' δύναμ' τ' Θεοῦ; ἀπήντα ἡ παπαδιά, ἥτις κατὰ βάθος πολὺ ἀνησύχει μὲ αὐτὸ τὸ παράτολμον ταξείδιον. Εὐτυχῶς ἡ παρουσία τοῦ παπᾶ τῆς ἔδιδε θάρρος.

— Δὲ μ' λές, παπαδιά, εἶπε μὲ τὴν τραχεῖαν φωνήν του ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς, θελήσας ν' ἀστεϊσθῇ καὶ μὲ τὴν πρεσβυτέραν, δὲ μ' λὲς γιατὶ λένε: «Κύρι' ἐλέησον παπαδιά· πέντε μήνες δυὸ παιδιά!»

— Γιατί, μαθές, τὸ λένε; ἀπήντησε χωρὶς νὰ πειραχθῇ ἡ πρεσβυτέρα. Πάρε παράδειγμα ἀπὸ μένα. Ὀχτὼ γέννας δέκα παιδιά.

— Θὰ πῇ, τὸ λοιπόν, πῶς ἡ παπαδιαὶς εἶνε πολὺ καρπεραίς. Μὰ γιατί;

— Γιατὶ οἱ παπάδες δὲν λείπουν χρόνο-χρονικῆς ἀπὸ κοντά τους, εἶπεν ἡ θεία τὸ Μαλαμώ.

— Νά, τὸ Μαλαμώ, πάλι τὸ κατάλαβε, εἶπεν ὁ παπᾶς· δὲν σᾶς τώλεγα γώ; Ἐσὺ κ' ὁ ἐξάδελφός σου ὁ Ἀλεξάνδρης (ἐννοῶν τὸν ψάλτην) ἔχετε μεγάλον νοῦν.

Ὁ παπᾶς δὲν ἔπαυε νὰ ἀστεΐζεται μὲ ὅλας τὰς ἐν τῷ πλοιαρίῳ ἐνορίτισσάς του. Εἰς τὴν μίαν ἔλεγε: «Μὰ ἐκείνας

ἡ Θοδωρῆς (ἐννοῶν τὸν ἄνδρα της) κοιμᾶται ὅταν τὰ φτιάχῃ αὐτὰ τὰ παιδιά! Εἰς τὴν ἄλλην: «Μὰ δὲν εἶνε καμμιά, ποῦ νὰ μὴ θέλει παντρειά! Ἐγὼ ἔχω στεφανωμένα, τριάντα χρόνια τώρα, παραπάν' ἀπὸ διακόσια ἀνδρόγυνα, καὶ καμμιὰ δὲν εὑρέθη νὰ πῇ πῶς δὲν θέλει!»

Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον θῦμα τοῦ παπᾶ-Φραγκούλη ἦτον ὁ Ἀλεξανδρῆς ὁ ψάλτης. Ἔξαφνα τὸν ἠρώτα:

— Δὲ μοῦ λές, Ἀλεξανδρῆ, τί θὰ πῇ, τώρα, στὴν **καταβασία** τῶν Χριστουγέννων, ὁ ἀανυψώσας τὸ κέρας ἡμῶν;» ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὁ **ἀνυψώσας;**

— **Νά, ὁ ἀνηψὸς σας**, ἀπήντα ὁ κὺρ-,Ἀλεξανδρῆς μὴ ἐννοῶν ἄλλως τὴν λέξιν.

— Καὶ τί θὰ πῇ «Σκῦλα Βαβυλῶν τῆς βασιλίδος Σιών;» ἠρώτα πάλιν ὁ παπᾶς.

— Νά, **σκύλλα** Βαβυλῶν, ἀπήντα ὁ ψάλτης νομίζων ὅτι περὶ σκύλλας πράγματι ἐπρόκειτο.

Ταῦτα ἐλέγοντο ἐνόσῳ ἦτο ὑπήνεμος ἡ βάρκα, μὲ τὰς κώπας βραδυποροῦσα, δεξιόθεν παραπλέουσα τὸν Ἀνάγυρον καὶ τὸν Ἀσέληνον, ἀριστερόθεν πελαγωμένη ἀντικρὺ τῶν Τρικκέρων καὶ τοῦ Ἀρτεμισίου. Ὁ παπᾶ-Φραγκούλης ἐκάθητο κυβερνῶν εἰς τὸ πηδάλιον, οἱ ἄλλοι ἐβοήθουν εἰς τὴν κωπηλασίαν. Καὶ αὐτὸς ὁ κὺρ-Ἀλεξανδρῆς, ἂν καὶ **ἀτζαμῆς** περὶ τὰ ναυτικὰ πράγματα, ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ κωπηλατήσῃ διὰ νὰ ζεσταθῇ. Κ' ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἐκωπηλάτησεν σχεδὸν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν. Εὐτυχῶς ἂν κ' ἐκρύωναν ὅλοι, καὶ αἱ ψυχραὶ ῥιπαὶ αἱ κατερχόμεναι ἀπὸ τῶν χιονοφόρτων ὀρέων ἐξύριζον τὰ ὦτα καὶ τοὺς λαιμούς των, εἶχον ὅμως τοὺς πόδας θερμούς, τὸ εὐεργετικὸν τοῦτο ἀποτέλεσμα τῆς γειτνιάσεως τοῦ πόντου. Ὁ ἥλιος εἶχε προβάλει ἀπὸ τὰ σύννεφα ἀπ' ὀλίγας στιγμὰς (ἥλιος μὲ τὰ δόντια-γρηὰ μὲ τὰ χτυπόδια! ἀνέκραξεν ὁ Λαμπράκης), διότι ἐνῷ τὴν νύκτα ᾐθρίαζε κ' ἐγίνετο ὁ οὐρανὸς κατάστηλος, τὴν ἡμέραν συνήγοντο πάλιν τὰ νέφη καὶ ὁ βορρᾶς ἐφαίνετο ὑποχωρῶν εἰς τὸν ἀπηλιώτην, ὡς νὰ ἠπηλεῖτο βροχή· ἀλλὰ μόλις ἐπρόβαλε, κ' ἐφάνη ὡς νὰ ἔβλεπε ποία ἦτο ἡ ὑψηλοτέρα κ' ἐγγυτέρα κορυφὴ ἐκ τῶν καταλεύκων ὀρέων ἐλόγυρα, ἡ τοῦ Πηλίου ἢ ἡ του Ὄθρυος, διὰ νὰ σπεύσῃ τὸ ταχύτερον νὰ κρυφθῇ. Ἀλλὰ τὰ νέφη σωρευθέντα πάλιν τὸν ἀπήλλαξαν τοῦ κόπου τούτου.

Ἡ ἀκριβὴς ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ λιμένος ἕως τὸ βορεινότερον ἄκρον τῆς νήσου, ὅπου ἔπλεον, θὰ ἦτο ὡς δέκα ναυτικῶν μιλίων. Ὁ παπᾶς ἔβλεπεν ὅτι ἤθελον νυκτώσει, πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον. Ἦτο μεσημβρία ἤδη, καὶ δὲν ἔφθασαν ἀκόμη εἰς τὴν Κεχρεάν, τὴν ὡραίαν μελαγχολικὴν κοιλάδα, μὲ τὰς ἐλαιοφύτους κλιτῦς, μὲ τὸν Ἀραδιᾶν, τὸν πυκνὸν δρυμῶνά της, μὲ τὸ ῥεῦμα καὶ τὰς πλατάνους καὶ τοὺς ὑδρομύλους της. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Κεχρεάν, συνέβη ἐκεῖνο το ὁποῖον ὁ μὲν κακομάντις Παναγος προέλεγεν, ὁ δὲ Στεφανῆς δὲν ἠγνόει, καὶ ὁ παπᾶ-Φραγκούλης προέβλεπεν. Εἴτε τροπὴ εἰς τὸν μαΐστρον ἦτο, εἴτε ἀποθαλασσιὰ καὶ εμπουκάρισμα τοῦ κόρφου», τὰ κύματα ἤρχισαν νὰ ὀγκοῦνται κατάπρῳρα τοῦ μικροῦ σκάφους, καὶ ἡ βάρκα μὲ τὸ λευκὸν πανίον της, καὶ μὲ τὸν φλόκον καὶ τὴν ἀντένα της, ἤρχισε νὰ σκιρτᾷ ἐπὶ τῶν κυμάτων, ὁμοία μὲ Ἑλληναλβανὸν χορεύοντα ἡρωικοὺς χορούς μὲ τὸν λευκὸν χιτῶνα ἀνεμίζοντα, μὲ τὸν ἕνα βραχίονα τριγωνοειδῆ εἰς τὴν μέσην, μὲ τὸν ἄλλον ὑψιτενῆ καὶ παίζοντα τὰ δάκτυλα. Αἱ γυναῖκες ἤρχισαν νὰ δειλιῶσιν. Ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἠρώτα τὸν παπᾶν ἂν δὲν ἦτο καλὸν ν' ἀποβιβασθῶσι καὶ ἀνέλθωσι εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Κεχρεὸν νὰ λειτουργήσωσι, ὅπως ἑορτάσωσιν ἐκεῖ τὰ Χριστούγεννα. Ὁ κὺρ-Ἀλεξανδρῆς ζαλισθεὶς ἐζάρωσεν εἰς μίαν γωνίαν, καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιβάται μεγάλως ἀνησύχουν. Μόνον δύο ἄνδρες δὲν ἐδειλίασαν, ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς καὶ ὁ παπᾶ-Φραγκούλης.

Εἷς τῶν ἐπιβατῶν ἐπρότεινε ν' ἀράξωσι προσωρινῶς εἰς τὴν Κεχρεάν, ἐωσότου κοπάσῃ ὁ ἄνεμος. Ὁ Στεφανῆς καὶ ὁ ἱερεὺς συνεννοοῦντο διὰ νευμάτων. Ἀπεῖχον ἀκόμη ἀπὸ τὸ Κάστρον τρία μίλια. Δύο μέσα ἠδύναντο νὰ δοκιμάσωσιν, ἂν τὰ εὕρισκον τελεσφόρα· ἢ νὰ συστείλωσι τὰ ἱστία καὶ νὰ προχωρήσωσι μὲ τὰς κώπας, καταφρονοῦντες τὸν ἀφόρητον διὰ τὰς γυναῖκας μάλιστα σάλον, περιβρεχόμενοι ἀπὸ τὰ θραυόμενα καὶ εἰσπηδῶντα εἰς τὸ σκάφος κύματα, ῥιγοῦντες καὶ δεινῶς πάσχοντες, ἢ ν' ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ νὰ δοκιμάσωσιν ἂν θὰ εὕρισκον δρομίσκον τινά, ὄχι πολὺ πλακωμένον ἀπὸ χιόνα, ὥστε νὰ εἶνε βατὸς εἰς ἀνθρώπους. Πτυάρια καὶ ἀξίνας δύο τρεῖς εἶχε πάρει μαζί του ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, προβλέπων ὅτι ἴσως θὰ ἐχρησίμευον διὰ ν' ἀνοίξῃ δρόμον πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἀποκλεισμένου ἀδελφοῦ του. Ὁ παπᾶ-Φραγκούλης ἀπεφάνθη ὅτι, ἀφοῦ ἐξάπαντος θὰ ἐνύχτωναν, κάλλιον θὰ ἦτο νὰ δοκιμάσωσι τὸ πρῶτον, διότι κέρδος θὰ ἦτο, εἶπεν, ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν ἠδύναντο νὰ προχωρήσωσι διὰ θαλάσσης, καὶ ὕστερον θὰ εἶχον καιρὸν νὰ καταφύγωσιν καὶ εἰς τὴν δευτέραν μέθοδον.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΧΡΟΝΙΚΑ

Τὴν Α. Σεβασμιότητα τὸν Μητροπολίτην ἐπεσκέφθη ὁ γεν. κληρεξούσιος τῆς ***ἑνώσεως τῶν Ῥωσσικῶν πόλεων*** καὶ συνεσκέφθη περὶ τοῦ ζητήματος τῶν προσφύγων.

ΔΙΚΑΙΑ ΠΡΟΑΓΩΓΗ

Ἡ Α. Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης ἐκτιμῶσα καὶ ἀμείβουσα τὴν μακρὰν καὶ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν τοῦ σεβασμίου γέροντος Προδρόμου οἰκονόμου προεχειρίσατο αὐτὸν εἰς πρωτοπρεσβύτερον. Ὁ οἰκονόμος Πρόδρομος ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν μετὰ σπανίου ἀληθῶς ζήλου ἐξεπλήρωσε τὸ ἱερὸν ἔργον, εἰς ὃ ἐτάχθη, καὶ ἡ γενομένη εἰς αὐτὸν τιμὴ εἶναι πανηγυρικὴ ἀναγνώρισις τῆς ἀληθείας ταύτης. Συγχαίροντες τὸν σεβάσμιον πρωτοπρεσβύτερον εὐχόμεθα ὅπως φανῇ ἀντάξιος τοῦ νέου ἀξιώματος.

●●●●

Παροράματα ἐν τῷ 13ῳ τεύχει.

Σελ. 234 στήλη α΄ ἀντὶ حوسمان اوغلان ἀνάγνωθι خوش اوغلان

» 235 » » » Ἁγίου Γεωργίου ἀνάγνωθι Ἁγίου Γρηγορίου.

Ἡ ἐν σελίδι 234, στήλῃ α΄, παραπομπὴ τεθήσεται ὑπὸ τὴν δευτέραν στήλην, καὶ ἡ ἐν τῷ κειμένῳ τῆς δευτέρας στήλης παραπομπὴ τεθήσεται ὑπὸ τὴν πρώτην στήλην· καὶ ταῦτα ἐν συντόμῳ παραλείποντες τὴν διόρθωσιν πάντων τῶν ἄλλων τυπογραφικῶν λαθῶν.

ΠΟΛΩΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Αἱ Κυβερνήσεις Γερμανίας καὶ Αὐστροουγγαρίας διὰ διαγγέλματος αὐτῶν ἀναγνωσθέντος τῇ 23ῃ Ὀκτωβρίου ἐν Βαρσοβίᾳ καὶ Λουπλὶν ἀνεκήρυξαν τὴν Ρωσσικὴν Πολωνίαν ἀνεξάρτητον βασίλειον. Ἡ πρᾶξις αὕτη μὴ συνάδουσα πρὸς τὰς παραδόσεις τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, πρέπει ἴσως νὰ θεωρηθῇ ὡς σοβαρὸν σύμπτωμα τῆς ἀδυναμίας αὐτῶν.

Ἡ Γερμανία ἀφ' οὗ δὲν ἐπέτυχε διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων νὰ ἐπιβάλῃ τὴν θέλησίν της εἰς τὴν Εὐρώπην, μὴ ἐλπίζουσα δὲ πλέον εἰς καμμίαν ἄλλην ἐνεργὸν ἐκδήλωσιν συμπαθείας πρὸς τὸν ἀγῶνα αὐτῆς, προσπαθεῖ τώρα νὰ μεταπείσῃ τὸν κόσμον ὅτι καὶ αὐτὴ κατὰ βάθος μάχεται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερείας τῶν λαῶν. Ἡ Γερμανία φαίνεται ὅτι ἐπείσθη πλέον περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἐπικρατήσεώς της καὶ ζητεῖ διὰ τῆς ἀνασυστάσεως τοῦ Πολωνικοῦ βασιλείου νὰ ἐξευμενίσῃ τὴν κατ' αὐτῆς ἐξεγερθεῖσαν δημοσίαν γνώμην τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Ἰδοὺ τὸ περίφημον διάγγελμα τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν.

«Ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας καὶ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, βασιζόμενοι ἐπὶ τῆς σταθερᾶς πίστεως τῆς τελικῆς νίκης τῶν ὅπλων καὶ ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ δείξουν τὸν δρόμον τῆς εὐτυχίας εἰς τὰς κατακτηθείσας Πολωνικὰς γαίας, τὰς ὁποίας τὰ γενναῖα των στρατεύματα διὰ πολλῶν θυσιῶν ἀπέσπασαν ἐκ μέρους τῆς Ρωσσικῆς Αὐτοκρατορίας, συνεφώνησαν νὰ σχηματίσωσιν ἐκ τῶν μερῶν τούτων ἀνεξάρτητον βασίλειον, μὲ μοναρχικὴν διαδοχικὴν βασιλείαν καὶ μὲ συνταγματικὸν πολίτευμα. Ἡ λεπτομερεστέρα διαρρύθμισις τῶν Πολωνικῶν συνόρων θὰ γίνῃ εἰς τὸ μέλλον. Τὸ νέον βασίλειον, στενῶς συνδεδεμένον μὲ τὰ δύο σύμμαχα κράτη, θὰ εὕρῃ εἰς αὐτὰ ὅλας τὰς ἀσφαλείας, τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκην διὰ τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τῶν δυνάμεών του. Τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἀνάγκης ἰδιαιτέρου στρατοῦ θὰ λυθῇ συμφώνως πρὸς τὰς ἱερὰς παραδόσεις τοῦ Πολωνικοῦ στρατοῦ τῶν παρελθόντων χρόνων, καὶ μὲ τὴν ὑπόμνησιν τῶν ἐνδόξων Πολωνικῶν συμπολεμιστῶν τοῦ παρόντος πολέμου.

Αἱ συμμαχικαὶ Μοναρχίαι ἐν πλήρει ἐμπιστοσύνῃ ἐλπίζουσιν ὅτι αἱ ἐπιθυμίαι των περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Πολωνικοῦ βασιλείου θὰ λάβουν ὑπόστασιν συμφώνως μὲ τὴν ἐν Εὐρώπῃ πολιτικὴν κατάστασιν, καὶ ἄνευ κινδύνου τῶν ἰδίων των χωρῶν καὶ λαῶν.

Αἱ μεγάλαι γείτονες δυτικαὶ Δυνάμεις τοῦ Πολωνικοῦ Βασιλείου μετὰ ζηλοτυπίας θέλουσι ἐπιβλέψει ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου τῆς ἀνατολικῆς των γείτονος ἥτις ἱδρύθη συμφώνως πρὸς ἐθνικάς της βλέψεις».

Εἰς τὸ διάγγελμα τοῦτο ἡ Ρωσσικὴ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις ἀπήντησε διὰ τοῦ ἑξῆς ἀνακοινωθέντος χρονολογουμένου ἀπὸ τῆς 1ης Νοεμβρίου:

«Αἱ κυβερνήσεις Γερμανίας καὶ Αὐστρο-ουγγαρίας ἐπωφελούμεναι ἐκ τῆς προσωρινῆς ὑπὸ τῶν στρατευμάτων αὐτῶν κατοχῆς τμήματος τῆς Ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας ἐκήρυξαν τὸν ἀποχωρισμὸν τῶν πολωνικῶν ἐπαρχιῶν ἐκ τῆς Ρωσσικῆς ἐπικρατείας καὶ τὸν σχηματισμὸν ἐξ αὐτῶν ἀνεξαρτήτου κράτους. Διὰ τοῦ μέτρου τούτου οἱ ἡμέτεροι ἐχθροὶ ἔχουν σκοπόν, ὡς φαίνεται, νὰ ἐνεργήσουν ἐν τῇ Ρωσσικῇ Πολωνίᾳ στρατολογίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἰδίων αὐτῶν στρατιῶν. Ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις διαβλέπει ἐν τῇ πράξει ταύτῃ τῆς Γερμανίας καὶ Αὐστρο-ουγγαρίας νέαν παραβίασιν τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τοῦ διεθνοῦς δικαίου, καθ' ὃ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐξαναγκασθοῦν οἱ κάτοικοι τῶν προσωρινῶς κατεχομένων ὑπὸ στρατιωτικῆς δυνάμεως χωρῶν ὅπως λάβουν τὰ ὅπλα ἐναντίον τῆς ἰδίας των πατρίδος.

Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις θεωρεῖ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος πρᾶξιν ὡς ἄκυρον. Περὶ τῆς οὐσίας τοῦ Πολωνικοῦ ζητήματος ἡ Ρωσσία δὶς ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου ἐξέφρασε τὴν γνώμην αὐτῆς. Σκοπὸς αὐτῆς εἶναι νὰ σχηματίσῃ Πολωνικὴν ἡγεμονίαν ἐξ ὅλων τῶν πολωνικῶν χωρῶν καὶ νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὴν μετὰ τὸν τερματισμὸν τοῦ πολέμου τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρας ὀργανώσεως τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς οἰκονομικῆς της ζωῆς συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς αὐτονομίας ὑπὸ τὸ κραταιὸν σκῆπτρον τοῦ αὐτοκράτορος των Ρώσσων καὶ ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς διατηρήσεως τῆς ἑνότητος ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ. Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος παραμένει ἀσάλευτος».

Συγχρόνως καὶ οἱ Ρῶσσοι διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι ἔλαβον διαταγὴν νὰ ἀνακοινώσουν εἰς τὰς κυβερνήσεις, παρ' αἷς εἶναι ἐμπεπιστευμένοι τὴν ἀκόλουθον δήλωσιν.

«Κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεώς μου λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ φέρω εἰς γνῶσιν τῆς Ὑμ. Ἐξοχότητος τὰ ἀκόλουθα.

Αἱ Γερμανικαὶ καὶ Αὐστρο-ουγγρικαὶ ἀρχαὶ ἐν Βαρσοβίᾳ καὶ Λουπλὶν προεκήρυξαν παρὰ τὸ διεθνὲς δίκαιον ὅτι αἱ Ρωσσικαὶ ἐπαρχίαι τῆς Πολωνίας ἀποτελοῦσι τοῦ λοιποῦ χωριστὸν κράτος.

Ἡ Ρωσσικὴ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις διαμαρτύρεται ἐναντίον τῆς πράξεως ταύτης, ἥτις ἐμφαίνει νέαν καταπάτησιν τῶν διεθνῶν συνθηκῶν ἐπισήμως ἐπικυρωθεισῶν ὑπὸ τῆς Γερμανίας καὶ Αὐστρο-Οὐγγαρίας καὶ δηλοῖ ὅτι αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Πολωνικοῦ βασιλείου ἀποτελοῦν ὡς πρότερον τμῆμα τῆς Ρωσσικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτοῦ εἶναι συνδεδεμένοι δι' ὅρκου πρὸς τὴν πίστιν, ἣν ἔδειξαν πρὸς τὴν Α. Αὐτοκρατορικὴν Μεγαλειότητα τὸν Μονάρχην αὐτῶν».

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΔ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Дозволено цензурой

Ἔτος Α. Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ 26ῃ Νοεμβρίου 1916 Ἀριθμ. 16

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὅς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

Νοεμβρ.	26	'Ανατ.	7—16	Δύσις	4—31	Διάρκ.	ἡμ.	9—15
». »	29	»	7—18	»	4—31	»	»	9—13
Δεκεμ.	2	»	7—20	»	4—31	»	»	9—11
» »	5	»	7—23	»	4—32	»	»	9— 9
» »	8	»	7—25	»	4—33	»	»	9— 8

'Επειδὴ διατρέχομεν τὰς μικροτέρας τοῦ ἔτους ἡμέρας παραθέτομεν χάριν τῶν ἀναγνωστῶν καὶ στήλην διαρκείας τῆς ἡμέρας. Τ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΘΥΜΟΣ ΚΑΙ ΑΓΑΝΑΚΤΗΣΙΣ

Ἄκαιροι καὶ κακεντρεχεῖς εἶνε αἱ παρατηρήσεις τοῦ 'Αρχισυναγώγου τῆς αὔριον ἀναγνωσθησομένης εὐαγγελικῆς περικοπῆς. (Λουκ. 13, 10-17), εὔκαιρος δὲ καὶ δικαία ἡ ἐπὶ τούτῳ ἀγανάκτησις τοῦ Χριστοῦ. Διδάσκων ὁ 'Ιησοῦς ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτου παρατηρεῖ γυναῖκα πάσχουσαν ἐκ τοῦ πάθους τῆς αἱμορραγίας, τὸ ὁποῖον ἐπὶ δέκα ὀκτὼ ὅλα ἔτη δεινῶς ἐβασάνιζεν αὐτήν· «καὶ ἦν συγκύπτουσα καὶ μὴ δυναμένη ἀνακῦψαι εἰς τὸ παντελές»· ἐλεήσας αὐτὴν ὁ 'Ιησοῦς καὶ λογισθεὶς ὅτι ἡ εὐεργεσία ἐπιτρέπεται πάντοτε καὶ εἰς πᾶσαν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, καὶ ἐν Σαββάτῳ, θεραπεύει τὴν αἱμορροοῦσαν γυναῖκα· ὁ λαὸς βλέπει τὸ θαῦμα καὶ ἐπευφημεῖ τὸν εὐεργέτην· καὶ ὁ ἀρχισυνάγωγος, φθονερὸς ὑποκριτής, φθονήσας τὴν δόξαν τοῦ 'Ιησοῦ, προσπαθεῖ νὰ συγκαλύψῃ τὸν φθόνον διὰ τοῦ ὑποκριτικοῦ ζήλου ὑπὲρ τῆς ἀργίας τοῦ σαββάτου· καὶ μὴ τολμῶν νὰ ἀποτείνῃ τὰς παρατηρήσεις του εἰς τὸν Χριστὸν ἀποτείνει αὐτὰς εἰς τὸν λαόν· καὶ λέγει ὁ ἀρχισυνάγωγος «ἓξ ἡμέραι εἰσίν, ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν ταύταις οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθαι, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου»· αἱ ἄδικοι παρατηρήσεις τοῦ 'Αρχισυναγώγου κινοῦσι τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν τοῦ 'Ιησοῦ: ἐννοεῖ ὁ βαθὺς ψυχολόγος Χριστὸς τὰ ἀληθῆ αἴτια τοῦ ἀκαίρου ζήλου τοῦ ἀρχισυναγώγου καὶ ἐλέγχει αὐτὸν κατὰ πρόσωπον καὶ λέγει: «ὑποκριτά, ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βοῦν αὐτοῦ ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει; Ταύτην δὲ θυγατέρα 'Αβραὰμ οὖσαν καὶ ἑπομένως δικαιουμένην νὰ ἀξιωθῇ πλείστος μερίμνης καὶ φροντίδος, ἣν ἔδησεν ὁ σατανᾶς ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ

τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;» Καὶ ἐνῷ πᾶσα πρᾳότης καὶ σιωπὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ θὰ ἐθράσυνεν ἐπὶ μᾶλλον τοὺς θρασεῖς πολεμίους αὐτοῦ, ὁ εὔκαιρος θυμὸς καὶ ἡ δικαία αὐτοῦ ἀγανάκτησις καταισχύνουν καὶ ἀποστομώνουν τοὺς ἀντιπάλους. Καὶ ἀποδεικνύεται οὕτω ὁ θυμός, ἐκδηλωθεὶς οἷς καὶ ἐφ' οἷς καὶ ὅτε καὶ ὅπως ἔδει, φρουρὸς τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ δικαίου.

Προκαλούμενος δὲ ὁ θυμὸς ὑπὸ τῆς ἀδικίας εἶνε ὄχι μόνον συγκίνησις τῆς εὐαισθησίας τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς βιαιότητός της εἶνε φύσει παροδική, ἀλλὰ καὶ πληγὴ τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία τότε μόνον κλείει καὶ ἐπουλοῦται, ὅταν καὶ ἡ προκαλέσασα αὐτὴν αἰτία ἐκλίπῃ· καὶ τὸ αἴσθημα τῆς πληγῆς ταύτης καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἀγανάκτησις κρατύνουν τὴν θέλησιν πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ δικαίου, ὠθοῦσιν αὐτὴν εἰς ἐνέργειαν καὶ δρᾶσιν [καὶ παρασύρουν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ δικαίου ἀγῶνα· καὶ παρίσταται οὕτω ὁ θυμὸς ὥς τις ὁρμὴ ἐκδικήσεως ὄχι διὰ κακὸν ὅπερ δὲν ἐπανορθοῦται ἀλλὰ διὰ κακοῦ τὸ ὁποῖον θεραπεύεται καὶ ἐπανορθοῦται· καὶ ἐνῷ ὁ θυμὸς οὗτος καὶ ἡ ὁρμὴ τῆς ἐκδικήσεως εἰς ἐλαφρὰς καὶ ἐπιπολαίους ἰδιοσυγκρασίας διαλύεται καὶ ἐκλείπει, εἰς ψυχὴν σοβαρὰν καὶ δυνατὴν εἶνε ἐπίμονος καὶ καθίσταται βαθμηδὸν πεῖνα πρὸς τὴν δικαιοσύνην καὶ δίψα διακαής, ἡ ὁποία τότε μόνον πραΰνεται καὶ σβέννυται, ὅταν ἐπανορθοῦται τὸ καταπατηθὲν δίκαιον· ἐὰν ὁ θυμὸς ἐκλίπῃ ἐκ τοῦ κόσμου ἀμέσως ἡ ἀλήθεια θὰ σβεσθῇ, ἡ δικαιοσύνη ἀφίπταται, ἀχαλίνωτον δὲ ἔρχεται τὸ ἔγκλημα· ὁ θυμὸς ἔχει καὶ ταύτην τὴν ἰδιότητα, ὅτι εἶνε πάθος θορυβῶδες, τὸ ὁποῖον δὲν συγκρύπτεται, καὶ δι' οὗ ἐγείρει θορύβου καλεῖ τοὺς πάντας ἵνα παραστῶσιν εἰς ὅ,τι πράττει πρὸς στήριξιν τῆς δικαιοσύνης καὶ ὅσον βαρυτέρα εἶνε ἡ ἀδικία, ἄλλο τόσον οἱ τόνοι τοῦ θυμοῦ εἶνε σφοδρότεροι καὶ ὅσον περισσότερον ἄνανδρος εἶνε ὁ διαπράξας τὸ ἀδίκημα, τόσον φλογερώτεραι εἶνε αἱ ἐκρήξεις τῆς ἀγανακτήσεως καὶ τοῦ θυμοῦ· καὶ τότε οἱ λόγοι οἱ ἐκπορευόμενοι ἐκ τῶν χειλέων καὶ τοῦ κοχλάζοντος ἐκ τῆς ἀγανακτήσεως στήθους ἐνσκήπτουσιν ὡς κεραυνοὶ καὶ συντρίβουν τοὺς ἀδικοῦντας εἴτε ἄτομα εἶνε οὗτοι εἴτε λαοί.

Μόλις ῥήγνυται ἡ κραυγὴ τῆς δικαίας ἀγανακτήσεως καὶ ἀμέσως ὁ ὑγιὴς λαὸς ὀρθοῦται καὶ θέτει φραγμὸν ἀνυπέρβλητον εἰς τὴν ἀδικίαν καὶ εἰς τὴν τυραννίαν· καὶ καθίσταται ὁ οὕτω θυμωθεὶς λαὸς ἀήττητος ἐν τῇ πάλῃ, διότι ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ θυμοῦ, γίνεται ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἐπιθέσει, τὰ νεῦρα καὶ οἱ μῦς σκληρύνονται ὡς ὁ σίδηρος, τὸ σῶμα ἀνορθοῦται ἀκλόνητον ὡς ὁ βράχος καὶ ἡ ψυχὴ ἀνδρίζεται καὶ κραταιοῦται· γινόμενος δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀπαθής, δὲν αἰσθάνεται τὰ κτυπήματα τοῦ ἐχθροῦ καὶ προελαύνει πάντοτε ἀδιαφορῶν περὶ τὴν σπαρασσομένην σάρκα καὶ περὶ τὸ ποταμηδὸν ῥέον αἷμά του· καὶ οὕτω ὁ θυμὸς ἐν τῇ ἐκρήξει του παρέχει εἰς τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἐλευθερίαν βραχίονα ἰσχυρόν.

Ἁρμονικὸν συγκερασμὸν πρᾳότητος καὶ δικαίου θυμοῦ καὶ ἀγανακτήσεως εὑρίσκομεν εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἐνῷ διδάσκει ὅστις σὲ ῥαπίσῃ ἐπὶ τὴν μίαν σιαγόνα στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην καὶ ἀπὸ τοῦ ἀφελόντος τὸ ἱμάτιον δὸς αὐτῷ καὶ τὸν χιτῶνα· καὶ ἐνῷ ὁ ἴδιος φέρεται ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγή, ἀποδείκνυται εἰς ἄλλας περιστάσεις ἀληθὴς σκύμνος λέοντος Ἰούδα· καὶ ζήλῳ Θεοῦ καὶ ἀγανακτήσει δικαίᾳ φερόμενος τοὺς μὲν βεβηλοῦντας τὸ ἱερὸν καὶ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς εἰς οἶκον ἐμπορίου μεταποιοῦντας διὰ φραγγελίου ἐκβάλλει ἐκ τοῦ ἱεροῦ περιβόλου, ἐλέγχει δὲ καὶ ταλανίζει αὐστηρῶς τοὺς ἡγέτας τοῦ λαοῦ καὶ διδασκάλους τοὺς ἀποδεκατοῦντας τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον καὶ ἀφίνοντας τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν· καὶ ἐνῷ ἐν μεγάλῃ ἀνεξικακίᾳ παραδίδει τὰς χεῖράς του εἰς τὰς ἁλύσους καὶ τὴν κεφαλήν του εἰς τὰς ἀκάνθας ζητεῖ παρὰ τοῦ ῥαπίσαντος ὑπηρέτου τὸν λόγον τοῦ ῥαπίσματος λέγων· «εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ, εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;»

Καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ Παῦλος καίπερ χαίρων ἐν τοῖς πειρασμοῖς καὶ καυχώμενος ἐν τοῖς παθήμασιν, ὅμως ἀνορθοῦται ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τὸ ὁποῖον ἀδίκως θέλει νὰ μαστιγώσῃ αὐτὸν καὶ ἀρνεῖται νὰ ὑποβληθῇ εἰς τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχουν δικαίωμα νὰ ἐπιβάλουν εἰς ῥωμαῖον πολίτην.

Ὅ,τι ἰσχύει περὶ τῶν ἀτόμων ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ ἔθνη· ἡ Ἱστορία μαρτυρεῖ ὅτι ἔθνη καὶ λαοὶ αὐξάνοντες ἐν τῇ ὕβρει καὶ τῇ ταπεινώσει καὶ τῷ ὀνειδισμῷ ὅσον μικρὰ καὶ ἂν εἶναι ἐπὶ τέλους ἀνορθοῦνται καὶ ἐκρήγνυται ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἀγανάκτησις αὐτῶν διὰ τὰς ταπεινώσεις καὶ γίνονται ἥρωες πατάσσοντες τὴν ὀργιάσασαν τυραννίαν· κύριος παράγων τῆς περιφανοῦς νίκης τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον βαλκανικὸν πόλεμον ἦτο ἀκριβῶς ὁ θυμὸς τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἐν ἀγανακτήσει ὠρθώθη κατὰ τῆς τουρκικῆς τυραννίας καὶ τῆς βουλγαρικῆς ἀναισχυντίας καὶ ἔλαβε τὴν μάχαιραν τὴν μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν καὶ ὤθησε τὰς ἑλληνικὰς λόγχας πρὸς τὸ Σαραντάπορον καὶ πρὸς τὰ ὀχυρώματα τοῦ Κιλκὶς καὶ ἐμεγαλούργησεν εἰς τὰ μαῦρα βουνὰ τῆς Ἠπείρου καὶ πρὸ τῶν Δαρδανελλίων· καθόλου μόνον λαὸς ἔχων τὸν εὐγενῆ θυμὸν καὶ τὴν φιλοτιμίαν μαρτυρεῖ ψυχὴν ὑγιᾶ καὶ δυνατὴν καὶ κατορθώνει πάντοτε νὰ ὑπερασπίζῃ τὰ δί-

μαια καὶ τὰς ἐλευθερίας του· ὅσοι δὲ πάλιν λαοὶ φέρουσι πρᾴως τὰς ὕβρεις καὶ τοὺς ὀνειδισμοὺς καὶ τὰς ταπεινώσεις καὶ τοὺς ἐξευτελισμοὺς μαρτυροῦσι ψυχὴν ἀδύνατον καὶ ἀστήρικτον καὶ διὰ τοῦτο καταπατοῦνται καὶ γίνονται βορὰ τοῦ πρώτου τυχόντος λύκου.

† *Ὁ Τραπεζοῦντος Χρύσανθος.*

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ἐναισίμου διατριβῆς "Τραπεζουντίας διαλέκτου,,

τὸ δεύτερον μέρος, Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

Κουρφεύκουμαι· = μεγαλαυχῶ. παράγεται ἐκ τοῦ (κορυφή)· κορ(υ)φεύ(σ)κουμαι=τίθημι ἐμαυτὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, κορυφαῖον ἐμαυτὸν ἡγοῦμαι· παρ' ἀρχαίοις εὕρηται τὸ κορυφοῦσθαι, οὐχὶ μετὰ τοιαύτης μεταφορᾶς· «κῦμα κορυφοῦται» (Ὁμ. Ἰλ. 4,425)= ἐξογκοῦται· ἀλλὰ τὸ συνώνυμον ἐξογκοῦσθαι εὕρηται σημαῖνόν που ὅ,τι καὶ τὸ Τραπεζούντιον κουρφεύκουμαι, «πάτρῃ ἐξωγκωμένοι» (Ἡρόδ. 6,126)=μεγάλα φρονοῦντες ἐπὶ τῇ πατρίδι· «ἐξωγκωμένοι Τροίᾳ» (Εὐρ. Ἀνδρομ. 703)·=ἐξογκώσασθαί τι» (Ἀθήν. 7. σελ. 290. Α.)=εἰπεῖν μεγαλαύχως. Ῥῆμα ἐνεργητικὸν κουρφίζω=ἐπαινῶ· ὄν. κουρφεία=ἔπαινος καὶ μεγαλαυχία· κουρφιτ(τζ=tsch)ζέας=ὁ ἑαυτὸν ἐπαινῶν, μεγάλαυχος. Φράσις «ἐκουρφεῦτεν καὶ ἡ σῦκα, ἐγὼ εἶμαι ὅλων καλλίων», ἐπὶ τῶν ἀλαζονευομένων καὶ μεγαλαυχούντων, οὐδενὸς δ' ὄντων ἀξίων· τὸ πλῆρες τῆς παροιμιώδους ταύτης φράσεως ἔχει οὕτως «ἀς τ' ζηγῆς ἰμ' τὰ γεπούρȷα ἐκουρφεῦτεν καὶ ἡ σῦκα, ἐγὼ εἶμαι ὅλων καλλίων·»=τῶν ὀπωρικῶν τῆς ἐμῆς γῆς ἐκαυχήθη καὶ τὸ σῦκον λέγον ὅτι ἦτο τὸ κάλλιστον πάντων· ὁ τύπος σῦκα (ἡ)=σῦκον ἀπαντᾷ ἐν μόνῃ ταύτῃ τῇ φράσει· ἄλλως σῦκον, τό,τε δένδρον καὶ ὁ καρπός· τὸ ἰμ', ἐκ τοῦ ἐμ' (ἐμοῦ) τροπῇ τοῦ ε εἰς ι· τὸ γεπούρȷα (=ὀπωρικὰ) ἐν τοιαύτῃ μόνῃ τῇ φράσει ἀπαντῶν. συνηθέστατα δὲ τῷ Τουρκικῷ ὀνόματι γεμέσȷα, ἐκ τοῦ ὀπώρα (ὀπώρȷα, τροπῇ σπανίᾳ τοῦ ω εἰς ου ὀπούρια, τροπῇ τοῦ ο εἰς ε ἐπούρȷα, τὸ γ ἐξ ἀναπτύξεως μεταξὺ δύο φωνηέντων: τὰ ἐπούρȷα —τα γ ἐπούρȷα)· τὸ ὅλων γραφείη ἂν καὶ ὅλον ἐπιρῥηματικῶς=παντελῶς. Ἐν Κερασοῦντι ἡ φράσις αὕτη λέγεται «ὅλα τὰ ὑπουρκὰ ἐκουρφεῦταν, ἐκουρφεῦτεν καὶ ἡ ζυμαροξύστε· ζυμαροξύστε ἀντὶ ζυμαροξύστη, σιδηροῦν ἐργαλεῖον, ᾧ τὰς μάκτρας ἀποξέουσιν· ἡ φράσις φαίνεται ... χρῳδία τις τῆς Τραπεζουσίας· ἀντὶ τοῦ ἐκείνης γεπούρȷα κεῖται ἡ λέξις ὑπουργικά, ὃ ἐκ τοῦ ὑπουργικὰ ἴσως κολοβωθὲν δηλεῖ τὰ ἐργαλεῖα τὰ ταῖς οἰκιακοῖς χρείαις ὑπουργοῦντα, οἷον, ἡ μάκτρα, ἡ χύτρα, τὰ κοχλιάρια κτλ. ὧν εὐτελέστατον ἡ ζυμαροξύστε, παρεμφερὴς τῇ ἀρχαίᾳ στλεγγίδι.

Κραγγανάκ'. (τό)· τὸ ἐπὶ τοῦ ὄνου ἀλέτου ἐπερειδόμενον ξύλον, κληθὲν οὕτως ἐκ τοῦ ἀπαύστου κρότου, ὃν ποιεῖ πλῆττον τὸν ὄνον ἢ μύλον περιστρεφόμενον (¹). ἐσχημάτισται δ' ἡ λέξις ἐκ τῆς ἐπιτεταμένης τοῦ κράζω ῥίζης **κραγγάν**, ἐξ ἧς διέσωσεν ὁ Σουΐδας τὴν λέξιν ἐκκραγγάνειν, ἐμβοᾶν. ἐκκραγγανομένων, μετὰ βοῆς λεγομένων· ἀντὶ δὲ τοῦ παρ' Ἡροδότῳ (1,111) κραυγανόμενον (ὁ Curtius ἐν «das verb. der gr. Sprache σελ. 366,5 ἔχει τὸν τύπον κραυγανώμενον ἐκ τοῦ κραυγανάομαι) ὁ Lobeck ἡγεῖται γραπτέον εἶναι κραγγανόμενον (ἐκ τοῦ κράζω, καθάπερ τὸ κλαγγάνω ἐκ τοῦ κλάζω· Lob. ad Phrynich. σελ. 336). Ἡγοῦμαι τῇ τοῦ Λοβεκκίου γνώμῃ συνηγορεῖν καὶ τὸ Τραπεζούντιον κραγγανάκ', ὃ καὶ ἐπὶ τῆς μεγάλης φωνῆς τῶν ἀνθρώπων μετενήνεκται καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπαύστου τῶν παίδων κλαυθμυρισμοῦ· τὰ δὲ τοιαῦτα παιδία ἀκραγγῆ ἐλέγετο (ἐκ τῆς ῥίζης κραγγ—μετὰ τοῦ α τοῦ ἐπιτατικοῦ) «ἀκραγγὲς παιδίον τὸ ἀεὶ κλαῖον καὶ ὀξύχολον» (Μ. Ἐτυμ.). Ὁ Passovv ἀντ' αὐτοῦ ἔχει ἀκραγγής. Ὁ Κωνσταντινίδης ἐν λέξ. ἀκραγὴς ταῦτα λέγει «(κράζω) ὀμὴ ὑλακτῶν· ἀκραγγεῖς κύνες· ἐπὶ τῶν γρυπῶν (ὡς πῦρ ἀνήφαιστον κτλ.) Αἰσχ. Προμ. 803. Ὁ Ἡσύχιος ἑρμηνεύει: ἀκραγὲς διὰ τοῦ δυσχερές, σκληρόν, ὀξύχολον, καὶ ἐν ἀνεκδ. Βεκκήρου 369 ἀναγινώσκομεν: ἄκραγγες (ἀναγίνωσκε ἀκραγές). ἀκρόχολον κτλ. ὅποθεν ὁ Meineke ἐν Κωμ. ἀποσπ. 3, σελ. 453 ὑποπτεύει ὅτε ἡ λέξις εἶναι σύνθετος ἐκ τοῦ ἄκρος, ἄγος· ὁ δὲ Ἕρμανν ἐκ τοῦ ἄκρος ἄγω».

Κρατῶ. Καθὰ καὶ παρ' ἀρχαίοις καὶ ἐν τῇ δημ. =κατέχειν· «κρατῶ στουράκ' (ῥάβδον· ἐκ τοῦ στύραξ), ψωμὶν κτλ·»=κρατῶ ῥάβδον, ῥόπαλον, ἄρτον κτλ. «κρατῶ τὴ γλῶσσά μ'»=κωλύω τὴν γλῶσσαν, σιγῶ· οὕτω καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ (Ἠλ. 1171) «κρατεῖν γὰρ οὐκέτι γλώσσης σθένω».—«κρατῶ τὸ στόμα μ'»=ἴσχε δακὼν στόμα σόν». (Σοφ. Τραχ. 976)· —2) στέγω· «τὸ σ(σ=sch)κεῦος 'κὶ κρατεῖ νερόν»· =τὸ ἀγγεῖον οὐ στέγει ὕδωρ· 3) μετὰ τοῦ ἀρνητικοῦ 'κὶ=ἀσθενής ἐστι. κόπτεται, ῥήγνυται, καταπίπτει· «τὸ πκννὶν (ὕφασμα) 'κὶ κρατεῖ»=σχίζεται· «τὸ ῥάμμαν (καὶ ἐν τῇ ἀρχ. ῥάμμα, ἐν δὲ τῇ δημ. ῥάμμα καὶ κλωστή, Γερμ. Faden) 'κὶ κρατεῖ»=κόπτεται· «τὸ ῥάψιμον 'κὶ κρατεῖ»=ἡ ῥαφὴ λύεται· «τὸ τουβάρ' (Τουρκ. λέξ. ντουβάρ=τοῖχος) 'κὶ κρατεῖ»=ὁ τοῖχος ἑτοιμόρροπός ἐστιν· ἅπαντα αὐ-

---

Σημ. 1. Μύλη τὸ κάτω τοῦ μύλου, μύλος τὸ ἄνω καθὰ Μοσχόπ. (σχέδ. 140)· ἴδε Lob. pathol. pr. σ. ὑποσ).

ται αἱ φράσεις Τουρκίζουσαι· τουτμαζ= οὐ κρατεῖ· 5) φυλάττω· «κρατῶ τὴν νεστεῖαν»=φυλάττω, οὐ καταλύω τὴν νηστείαν· «κρατῶ τὴν πίστη μ'»= φυλάττω τὴν ἐμὴν θρησκείαν, οὐκ ἀρνοῦμαι τὴν θρησκείαν· «κρατῶ τὸν νόμον»=σώζω τὸν νόμον· κρατῶ τὸν τόπον ἀτ'»=θῶκόν τινι σώζειν ('Αριστοφ. Βάτρ. 1517), ἐν τῇ δημ. φυλάττω τὴν θέσιν του· Γερμ. Jemandem [den Platz reservieren· καὶ αὗται Τουρκίζουσαι· 5) διαρκῶ· «ἡ παννοῦκλα κρατεῖ ἀκόμαν»=ὁ λοιμὸς διαρκεῖ ἔτι, οὐκ ἐπαύσατο· ἐν τῇ δημ. «βαστᾷ ἀκόμη ἡ παννοῦκλα»· καὶ ἐν ποιήματι Βυζαντιακῷ «'Εμμ. Γεωργιλλᾶ τὸ θανατικὸν τῆς 'Ρόδου» (Cram. gr. Wagner, σελ. 23 στ. 6) «ἐκράτει μῆνας εἴκοσι ἡ λοίμη (γράφε λύμη) τοῦ θανάτου)· καὶ αὕτη Τουρκίζουσα.

Κρεμίζω· ἐκ τοῦ κρεμὸς (κρημνὸς)=ῥίπτω, καταβάλλω. Φράσις: «κρεμίζω τ' ὠτία»=καταβάλλω τὰ ὦτα ἐπὶ τῶν ἀθυμούντων· ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν κυνῶν, ἐν τῇ ἰσχύϊ καὶ ὁρμῇ ἀνορθούντων τὰ ὦτα «ὡς δὲ κύων κεφαλήν τε καὶ οὔατα ἔσχεν» 'Ομ. 'Οδ. Ρ. 219), τοὐναντίον δέ, καταβαλλόντων· «οὔατα κάββαλεν ἄμφω» (αὐτ. 302)· ἰδ. Ameis ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ, ὃ καὶ ὁ 'Οράτιος ἀπεμιμήσατο εἰπὼν περὶ τοῦ Κερβέρου «demittit atras bellua centiceps aures» (carm. 2,13,34). Καὶ ἐπὶ ἵππου ἐχρῶντο τῇ μεταφορᾷ, καθάπερ δηλοῖ τὸ Σοφόκλειον «ὥσπερ γὰρ ἵππος εὐγενής, κἂν ᾖ γέρων, ἐν τοῖσι δεινοῖς θυμὸν οὐκ ἀπώλεσεν, ἀλλ' ὀρθὸν οὖς ἵστησιν ('Ηλ. 25—27), ᾧ καὶ Λουκιανὸς ἐχρήσατο εἰπὼν «ὀρθὸν ἐφιστὰς τὸ οὖς» (Τίμ. 23)· τὸ ἀντίθετον δὲ τούτων, ἤτοι τὸ 'Ομηρικὸν «οὔατα κάββαλεν» εἶπεν ὁ Σοφοκλῆς (ἀποσπ. Φαίδρ. IX, 8)» ὦτα κυλλαίνων. Τὸ τῆς Τραπεζουσίας φράσεως ἄνευ μεταφορᾶς εἴποι ἂν ὁ μὲν Λατῖνος animum, menten demittere, ὁ δὲ Γερμανὸς den Muth sinken lassen, kleinmuethig werden. 'Ετέρα φράσις «ἐκρέμασεν τὴν γοῦλαν (τὸν αὐχένα)»=ἀπεκρέμασε τὸν αὐχένα· ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν, τῶν ἐγκαταλελειμμένων, τῶν μὴ δυναμένων ἕνεκα σωματικῆς ἢ ψυχικῆς ἀσθενείας ὀρθὸν τὸν αὐχένα ἀνέχειν· ὁμοιότητα τινὰ ἔχει καὶ ἡ 'Ομηρικὴ φράσις: «αὐχέν' ἀπεκρέματεν, σὺν δὲ πτερὰ πυκνὰ λίασθεν» ('Ομ. 'Ιλ. Ψ, 779), ἔνθα περιγράφεται τὸ ἀποθνῆσκον· πτηνόν, οὗ ἡ κεφαλὴ ἀποκρέμαται· ἰδ. Btum. Lexil. I. σελ. 74. Οὕτω καὶ τὸ σύνθετον παθητικὸν ἀποκρεμίουμαι, ἐπὶ ἀσθενῶν κατ' ὀλίγον ἀπομαραινομένων καὶ οὐ δυναμένων ἔτι ἀνίστασθαι ἐκ τῆς κλίνης, εἰς ἣν κατέπεσον.

Κυλίζω. Παρ' ἀρχαίοις κυλίνδω, κυλινδέω, καλινδέω, ἀλινδέω, κυλίω. Φράσις: «κυλίουνταν τὰ δάκρυα»· μετ' ἐμφάσεως ἀντὶ ῥέουσι. τοιοῦτον δὲ τὸ τοῦ Οὐεργιλίου «Lacrymae votvuntur inanes» (Aen. IV. 449) 'Εμφανικώτατα δ' ἐν Τραπεζοῦντι μετὰ παραβολῆς «κυλίουνταν τὰ δάκρυά μ', ἄμον Μαΐ' χαλάζια = κυλίεται τὰ ἐμὰ δάκρυα ὡς χάλαζα Μαΐου. Σημειωτέον ὅτι ἡ λέξις Μάϊος οὐκ ἀκούεται νῦν, ἀνθ' ἧς Καλομηνᾶς. Τοιαῦται παραβολικαὶ καὶ μεταφορικαὶ μετὰ τοῦ κυλίνδειν φράσεις ('Ιλ. 11.347), ὃ ὁ Duentzer ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς 'Ιλιάδος ἑρμηνεύει: naht (πλησιάζει), ἀλλ' ἐν τούτῳ ἐνυπολανθάνει καὶ μεταφορὰ ἐκ τῶν κυλιομένων λίθων·—«κυλινδέσκοντο πέτραι» (Πινδ. Πύθ. 4,372)· «πέδονδε κυλίνδετο λᾶας» ('Οδ. 11,598), ἐν δὲ 'Ιλ. 13,130 παραβάλλει καὶ τὸν 'Εκτορα ὁ ποιητὴς πρὸς ὀλοοίτροχον (εὐκύλιστον πέτραν). 'Ομοίως μεταφορικῶς εἴρηται καὶ τὸ κυλινδομένη φλὸξ Πινδ. Πύθ. 1,45) καὶ τοῖς κυλινδομέναις ἡμέραις (αὐτ. Πυθ. 3,29), ὃ καὶ ἐν Τραπεζοῦντι λέγεται κυλίουνται τὰ ἡμέραις, τὰ ἐβδομάδαις, τὰ μῆνας, τὰ χρόνια =παρέρχονται ταχέως· ἐκ δὲ τοῦ «ἐν τῷ αἵματι κυλίεσθαι» συντέθειται τὸ ῥῆμα αἱματοκυλίσκουμαι καὶ αἱματοκυλίουμαι, ὅπερ ὑπερβολῆς σχήματι μετενήνεκται ἐπὶ τῶν καθ' ὑπερβολὴν θρηνούντων. Σημειώδης ἡ φράσις «ἐκυλίεν ὁ γάϊδαρον»=ἐκυλίσθη ὁ ὄνος· ἡ φράσις λέγεται εἰρωνικῶς πρὸς τοὺς κακῶς ᾄδοντας, ὧν ἡ λιγυρὰ φωνὴ οἵα τ' ἐστὶ κηλῆσαι καὶ τοὺς ὄνους, ὧν τὸ ἀναίσθητον διακωμῳδεῖ ἡ παροιμία «ὄνος λύρας ἤκουεν»· ἀλλ' ὁ ὄχλος τὸ ἐκηλίεν (πθ. β'. ἀόρ. τοῦ κηλίουμαι, ἤτοι κηλέομαι, ἐν μόνῃ τῇ φράσει ταύτῃ διασωθέντα) ἐξέλαβεν ἀντὶ τοῦ ἐκυλίεν (ἀόρ. τοῦ κυλίουμαι) ἀπατηθεὶς δι' ἀμάθειαν καὶ συμφύρας διὰ τὸ ὁμόφωνον τὰ παρηχοῦντα· τὴν ἀπάτην δὲ προάγων καὶ ἐπὶ μᾶλλον δυσδιάγνωστον καθιστὰς τὴν ἀρχὴν τῆς λέξεως προστίθησι τῇ φράσει καὶ τὴν λέξιν ῥαχίν (ῥαχίν, ὄρος) «ἐκυλίεν ὁ γάϊδαρον ἀς τὸ ῥαχίν»· ὅμοιον τῆς ἀπάτης τοῦ ὄχλου παράδειγμα ἐκ συμφυρμοῦ τῶν παρηχούντων ἐν τῇ φράσει «τζῆ Τριάδας (τῆς ἁγίας Τριάδος) τὰ κακά» ἀντὶ «τζῆ Τροιάδας (τῆς Τροίας) καὶ ἄλλα πάμπολλα, περὶ ὧν ἐκτενῶς ἀλλαχοῦ πραγματευσόμεθα.

Παροραμάτων διόρθωσις ἐν τῷ 15ῳ ἀριθμῷ.

σελ.	266.	στ.	6'.	στ.	37	γρ.	πλείονας	ἀντὶ πκείονας.
»	»	»	»	»	51	»	σακκούλ	» τακκούλ
»	267	»	α'.	»	1	»	Λατινικοί	» Λατιυικοί.
»	»	»	»	»	26	»	σιμίτ	» σιμίτι.
»	»	»	»	»	32	»	τ'	» τh.
»	»	»	»	»	40	»	ὀψάρια	» ψάρια.

ΤΟ ΦΑΝΑΡΙ

Στὴν ἥσυχη θάλασσα τοῦ Κερατίου κόλπου, ἕνα στενὸ προβάλλει ἀκρωτήριον: τὸ Κέλ-δουρνου. Στὸ πλάγι του τραδιέται ἡ ξηρὰ καὶ σχηματίζεται πλατεῖα, ποῦ τὴν γλυκοφιλεῖ τὸ κῦμα. Εἶναι τὸ Φανάρι.

Ἀπὸ παιδικά μου χρόνια τὸ θυμοῦμαι πρὶν καῆ. Ἦσαν τότε ξύλινα τὰ σπίτια, στενὰ καὶ ὑψηλά. Ἦσαν στενότεροι οἱ δρόμοι, ὥστε νὰ ἅπλωνες χέρι ἀπὸ τὸ ἕνα σπῆτι εἰς τὸ ἄλλο. Καὶ ἦτο περισσότερος ὁ κόσμος, περισσοτέρα ἡ κίνησις.

Μέχρι τῆς ἁλώσεως τὸ Φανάρι δὲν εἶχε σημασίαν. Ὅταν ὅμως τὸ Πατριαρχεῖον ηὗρε ἐδῶ ὡς καταφύγιο τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ὁ Πατριάρχης ἔγεινεν ἐθνάρχης, τότε τὸ Φανάρι ἔγινε μεγάλο. Ἔγεινε καὶ ἕδρα τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ποῦ διοικοῦσε τὴν Ὀρθοδοξίαν ὅλη, διοικοῦσε καὶ τὸ Ἔθνος μας. Ἐξ ἄλλου οἱ ἄρχοντες τοῦ Γένους, οἱ δεηζαδέδες, ὡς οἱ δραγουμάνοι τῆς Πόρτας, οἱ δραγουμάνοι τοῦ Στόλου, οἱ δογιάροι, οἱ ποστέλνικοι, οἱ λογοθέται καὶ οἱ ἄρχοντες καποῦ-κεχαγιάδες ἐδῶ ἐκάθηντο. Ἐδῶ ἦσαν τὰ σπήτια τῶν ὁσποδάρων τῆς βλαχιᾶς καὶ τῶν πρεσβευτῶν τῆς πόρτας. Ὅλη ἡ καρδιὰ τοῦ ἔθνους μας ἦτο ἐδῶ καὶ τὸ ἔθνος μας εἶναι πολὺ μεγάλο διὰ νὰ δοξάσῃ τὸ Φανάρι.

Ἕως σήμερα εἰς αὐτὴν τὴν παραλίαν σώζονται παμπάλαια τὰ ἀρχοντόσπιτα. Ἦσαν τὰ σπήτια τῆς ἑλληνικῆς ἀριστοκρατίας καὶ τὰ σπίτια τῶν γερόντων Ἁγίων Ἐφέσου, Ἡρακλείας, Νικομηδείας καὶ τῶν ἄλλων. Παραμέσα ἦτο τὸ Πατριαρχεῖον, ξύλινο καὶ παλαιό, ὅπως ἦσαν τὰ τουρκικὰ ὑπουργεῖα καὶ ὅπου ἐκάθηντο σταυροποδιστεὶ οἱ ἀρχιερεῖς εἰς τοὺς σοφάδες. Καὶ ὅμως εἶχε τιμὴ μεγάλη. Ὁ πρέσδυς τῆς Ὀλλάνδιας καὶ ὁ πρέσδυς τῆς Φραγκιᾶς, ἀφ' οὗ παρουσιάζοντο εἰς τὸν σουλτάνον, ἔδιδαν αὐτοπροσώπως γράμματα διαπιστευτήρια καὶ εἰς τὸν πατριάρχη μας.

Πόσον ἐνθυμοῦμαι τὰ τελευταῖα χρόνια. Ἐνθυμοῦμαι τὰ σπήτια, ποῦ ἐκάθηντο οἱ γέροντες συνοδικοί.

II

Κάθε ἀρχοντόσπιτο εἶχε πελωρία σάλα καὶ δωμάτια μεγάλα. Διὰ κίνδυνον ἐξαφνικὸν εἶχε πέτρινη καμάρα μὲ θόλον, μὲ κολῶνες καὶ μὲ πόρτα σιδερένια. Σήμερα τὰ σπήτια εἶνε πτωχὰ καὶ μικρά. Δὲν ἔχουν οὔτε ρυθμόν, οὔτε γραμμήν, οὔτε σχέδιο. Ἕνα κοινὸ γνώρισμα ἔχουν: τὸν ἐξώστη. Ἡ φαναριώτισσα δὲν ἔχει περιπάτους. Κάθεται καὶ ράπτει στὸν ἐξώστη της.

Ὁ φαναριώτης τῆς καλῆς τάξεως ἐτιτλοφορεῖτο τσελεμπῆς, καὶ ἂν ἦτο προσκυνητὴς τοῦ Ἁγίου Τάφου ὠνομάζετο Χατζῆς. Ἐφόρει μακρὺ ἐπανωφόρι χυτὸ ὡς ράσο καὶ τσαχτσίρια ὡσὰν δράκι. Οἱ ἐπίσημοι ἔφεραν ὑψηλὸ καλπάκι καὶ καδάδια, εἰς δὲ τὴν μέση των, κάτω ἀπὸ τὸ ζωνάρι, εἶχαν καλαμάρι μὲ χηνόπεννα. Κάθε χρῶμα ἀνοικτὸ καὶ πρὸ παντὸς τὸ πράσινο ἦτο εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἐμποδισμένο.

Ὁ καλὸς κόσμος τῶν φαναριωτῶν τὸ βράδυ ἐσυνάζετο εἰς τὰ καπνοπωλεῖα· οἱ δὲ ἄρχοντες, οἱ ὀφφικιάλοι τοῦ κράτους καὶ οἱ λογιώτατοι ἐσύχναζον στὰ σπίτια τῶν ἀρχιερέων καὶ εἰς τὰ Μετόχια. Ἐδῶ ἐφύοντο τὰ πολιτικὰ ζητήματα, ἔκαμναν συνδυασμοὺς καὶ ἀνεδίδαζον εἴτε ἔρριπτον τὸν πατριάρχη. Ἐδῶ ἐτελείωναν τοὺς διορισμοὺς τῶν ἡγουμένων, ἔκριναν τὰς ὑποθέσεις τῶν μονῶν καὶ ἐξέλεγαν ἀρχιερεῖς τῆς ὑποτροφίας των. Εἰς τὸ Μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου ἔμενε χρόνια πολλὰ ὁ Μακαριώτατος Ἱεροσολύμων διὰ τὰς ἐθνικάς μας ὑποθέσεις. Εἰς τὸ Σιναϊτικο μετόχι διέτρεψεν ἐσχάτως ὁ σοφὸς Πατριάρχης Κωνστάντιος. Καὶ αἱ ὑποθέσεις τοῦ Ἁγίου Ὄρους πάντοτε εἶχον ἀντιπρόσωπον ἐδῶ εἰς τὸ Μετόχι του. Εἰς αὐτὰ περιεστρέφετο ἡ φαναριώτικη πολιτικὴ τοῦ γένους μας.

III

Τὸ μεγάλο Κάστρο χωρίζει τὸ Φανάρι μέσα κ' ἔξω. Εἶναι διπλοφάναρο. Μεγάλη πόρτα ἔκλειε τὸ Κάστρο, μόλις ἐσκοτείνιαζε τὸ βράδυ, καὶ ἡ συγκοινωνία μέσα ἔξω διεκόπτετο. Τοῦρκος φρουρὸς ἔπαιρνε δεκάρα καὶ ἄνοιγε τὴν πόρτα.

Βλέπεις τὸν ὑπηρέτη νὰ κρατῇ τρίκερο φανάρι καὶ ὀπίσω τὸν ἄρχοντα μὲ καλπάκι καὶ μὲ σαμουρόγουνα νὰ ἀκολουθῇ; Εἶνε ὁ ἄρχων Μανωλάκης ἀπὸ τὴν Καστορία, φίλος τοῦ Καπετὰν πασᾶ, καὶ φέρει εἰς τὸν πατριάρχη πολιτικὰ νέα.

Εἰς τὴν παραλία τὰ σπίτια εἶχαν λιμάνια. Ἐδῶ αἱ φαναριώτισσαι, οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχιερεῖς κατέβαινον εἰς κοινὸν περίπατον. Συζητήσεις διὰ τὴν πολιτικὴν τῆς Εὐρώπης, διὰ τὸν λόγον τοῦ ἱεροκήρυκος, διὰ τὸ χερουδικὸν τοῦ πρωτοψάλτου, ὅλα αὐτὰ ἦσαν τακτικὰ θέματα τῶν συζητήσεων. Καὶ αἱ φαναριώτισσαι ἔκριναν, εἶχαν κόμμα, εἶχαν προστατευομένους. Ἤρκεσε μόνη ἡ γυναῖκα τοῦ μεγάλου δραγουμάνου Παναγιωτάκη Νηκούση νὰ ρίψῃ ἀπὸ τὸν θρόνον ἕνα πατριάρχη. Ἀλλὰ τί εὐγένεια καὶ τί μόρφωσις στολίζει τὴν κόρη τῶν Χρυσοσκουλαίων, τὴν ἐνάρετη Σουλτάνα Μαυροκορδάτου καὶ ποία ἀρετὴ τὴν μητέρα τοῦ Μαυροκορδάτου Ρωξάνη! Τί ἀριστοκρατία πνεύματος χαρακτηρίζει τὴν Αἰκατερίνη Ὑψηλάντη καὶ ποῖον σεβασμὸν δὲν ἐνέπνεε εἰς τὸν γλυκόστομον ποιητὴ Ταντταλίδη ἡ εὐρυμάθεια τῆς Λουκίας Καραθεοδωρῆ. Αὐτὴ ἀκόμη ἡ κόρη τοῦ πρίγκηπος Χαντζερῆ Εὐφροσύνη ἐκπλήττει γάλλον

συγγραφέα, όταν καταγίνεται εις τό νησί της Αντιγόνης νά διορθώση φιλολογικά άρθρα της Κιβωτού του Λογάδου.

Αλλά καί κάθε φαναριώτισσα ήτο νοικοκυρά σπανία καί ονομαστή στήν καθαριότητα καί στήν χριστιανωσύνη. Είς τρία πράγματα ήτο άμίμητη. Στά γλυκά άπό διάφορα φρούτα καί μάλιστα τριαντάφυλλο, βύσσινο καί φράουλα. Στήν μπουγάδα, όπως έπλενε τά ρούχα καί περιέχυνε μέ στάκτη. Καί στόν λουτρόν πού έπήγαινε κάθε δέκα-πέντε μιά φορά. Μά ή κρυφή ζούλεια ποία νά πρωτοφανή καί πώς νά κακολογήση τήν άντίπαλον, έμόρφωσε τόν τύπον της κυράτσας, πού ολονέν περιαυτολογεί καί κατασκοπεύει καί λαλεί καί ολονέν τσακίζεται. Φαναριώτισσα κυράτσα.

Η νεολαία τών άρχόντων έμάθαινε ελληνικά, γαλλικά καί τουρκικά. Εδιδάσκετο μαθηματικά, φιλοσοφία, καί θεολογία μέ θρησκευτικόν φανατισμόν, πού άπερρόφα κάθε ιδέα έθνισμού. Τόσον καλά έμάνθαναν ελληνικά, ώστε άπεστήθιζαν σελίδας όλας του Ομήρου καί τών τραγικών, χωρίς όμως ή μάθησίς των νά έμόρφωνε καί νά έλάξευε τήν φιλολογική ζωή των. Οί διδάσκαλοι της πατριαρχικής άκαδημίας ήσαν τιμημένα πρόσωπα παντού καί σεβαστά. Αλλ' ό σχολαστικισμός είς όλα ήτο άνυπόφορος.

Πρώται άριστοκρατικαί οικογένειαι στό Φανάρι ήσαν όσαι έσυγγένευαν μέ τόν βυζαντινόν θρόνον, είτε ήσαν άρχοντες του παλατίου καί του κράτους. Οί Παλαιολόγοι, οί Ράλλαι, οί Διπλοβατάτσιδες, οί Καντακουζηνοί, οί Αβάναι, οί Ξενάκαι, οί Γαβράδες καί άλλοι. Κατόπιν ό κύκλος έμεγάλωσε. Από τήν Καστοριαν ό γούναρης Μανωλάκης έδειξε θαυμάσιο ψυχικό μεγαλείο, καί τά άξιώματα τών Πατριαρχείων άνέδειξαν νέους όφφικιάλους καί νέους φαναριώτας. Η λάμψις δέ τών άξιωμάτων είλκυσεν άπό τήν Χίον τούς Μαυροκορδάτους, άπό τήν Ηπειρον τούς Γκικας καί τούς Σούτσους, άπό τά Αγραφα τούς Καρατζάδες, άπό τήν Μολδαβία τούς Καλλιμάχη καί Ρακοβίτσας, άπό τήν Τραπεζούντα τούς Υψηλάντας καί τούς Μουρούζους, άπό τήν Θεσσαλονίκη τούς Αργυροπούλους. Καί μεταξύ τούτων ισότιμοι άνεδείχθησαν οί Χρυσοσκουλαίοι, οί Βλαστοί, οί Καρυοφύλλαι, οί Μαμωνάδες, οί Μουσελίμηδες, οί Τσουκίδαι, οί Κονταράτοι, οί Μαυρογέναι καί οί Κανταρόπουλοι. Τό μεγαλύτερον δέ στάδιον είς όλους τούτους ήνοιξεν ή πολιτική συνθήκη της Τουρκίας, ή οποία ήνάγκασεν αύτήν νά στέλλη χριστιανούς ήγεμόνας είς τήν Μολδαβία καί είς τήν Βλαχιά. Όλαι δέ αί οικογένειαι έκείναι μετ' άλλων έντοπίων διακρινομένων είς τήν μόρφωσιν καί είς τό χρήμα έμβολιάσθησαν ώς γνήσιοι φαναριώται.

IV

Είς τόν όργανισμόν ένός κράτους πού άκόμη δέν είχε γνωρίση νόμον, είς έποχή ολοσκότεινη, τήν όποίαν άτίμαζε ό φεουδαλισμός είς όλη τήν Εύρώπη καί είς κυβερνητικόν σύστημα πού έπρωτοστατούσε ή άπόλαυσις είς τό χρήμα, ό φαναριώτης άρχων παρουσίασε βέβαια ψεγάδια. Όσον όμως έκαθάριζεν ό εύρωπαϊκός πολιτισμός καί άνεγνωρίζετο τό άνθρώπινο δικαίωμα, τόσον ή κυβέρνησις του φαναριώτου ήγεμόνος ξετυλίγεται πλέον άμόλυντη καί πλέον καθαρά. Αύτό μαρτυρούν τά χρυσόβουλα τών φαναριωτών ήγεμόνων της Βλαχιάς πού ίδρυαν σχολεία, έθετον νόμους καί άνήγειραν καταστήματα φιλανθρωπίας.

Καί μέσα σέ κάθε πόνον, σέ κάθε σκέψιν καί σέ κάθε όνειρο ένα πνεύμα δεσπόζει μυστικόν καί άχώριστο, πού κάτω άπό χριστιανικόν θεοκρατισμόν γλυκοφέγγει τήν έθνική ιδέα. Καί άμέσως μετά τήν άλωσιν τό πνεύμα αύτό ίδρύει τήν πατριαρχικήν Ακαδημίαν, πού μέσα είς τυραννισμένους χρόνους τήν συντηρεί, ώσάν άκοίμητη κανδήλα, μέ τήν δεκάρα πού έξοικονομούσεν άπό του όρφανού τό στόμα. Τέτοια μόνον είχε ή Μεγάλη Σχολή του Γένους πού σήμερα θαυμάζεις τό ώραίο μέγαρό της στού Φαναριού τόν λόφον.

Η Εκκλησία του Πατριαρχείου στόν Εσπερινόν έγέμιζεν άπό τόν καλύτερον κόσμον. Καί μάλιστα όταν θά ώμίλει ό ιεροκήρυξ. Ήσαν τότε έμποδισμένες ή καμπάνες καί έκτύπα ξύλινο είτε σιδερένιο σήμαντρο. Καί ό κανδηλάπτης έγυρνούσε τήν συνοικία του καλών τούς χριστιανούς μέ φωνή σάν ψάλσιμο, συρτή, άπό τήν μύτη:

—Αδελφοί! Ορίσατε είς τήν έκκλησία!

Στής Εκκλησίας τά μεγάλα στάδια της εισόδου καί άπέναντι στόν Πατριαρχικόν θρόνον έβλεπες τούς όφφικιάλους τών Πατριαρχείων: τόν Μ. Λογοθέτη, τόν Νομοφύλακα, τόν Καπού-Κεχαγιά, τόν άρχοντα πριμικύριον, τόν Μ.πρωτονοτάριον καί τούς άνωτέρους ύπαλλήλους του κράτους. Εβλεπες τούς ιατρούς, τούς καθηγητάς, τούς φημισμένους διδασκάλους του Γένους καί τούς λογιωτάτους όλους: τόν Καμαριώτην, τούς Ζυγομαλάδες, τόν Φραγκίσκον Κόσκον, τόν Θεόφιλον Κορυδαλέα, τόν Γαβάσιλα, τόν Νικόλαο Λογάδη, τόν γραμματικόν Αντωνία καί άλλους.

Στόν πατριαρχικόν θρόνον έστέκετο ό Πατριάρχης, στόν ίδιον θρόνον, πού ίστέκετο ό θείος Χρυσόστομος στους περασμένους χρόνους. Καί είς τά παραθρόνια έστέκετο ή δωδεκάδα τών Συνοδικών άρχιερέων. Αύτόν τόν θρόνον είχεν άλλοτε δοξάσει ό Πατριάρχης Φώτιος καί στούς χρόνους αύτούς έλάμπρυνε πάλιν ό Κύριλλος Λούκαρις. Καί όταν ό

ἑσπερινός ἐτελείωνε μέσα στὴν σοβαρὰ καὶ ἥρεμη βυζαντινὴ ψαλμῳδία, ἀνέβαινε ὁ ἱεροκῆρυξ εἰς τὸν ἄμβωνα. Σοβαρὸς καὶ ἥρεμος χωρὶς πολλὰς χειρονομίας, φέρων τὸ ἐπανωκαλύμμαυχο μὲ μεγαλεῖο δεσπότου, ὡμίλει ὡς προφήτης ἀπὸ τὸ ὕψος ἐκεῖνο. Καὶ τότε στὴν μισοσκότεινη καὶ μοσχολιβανισμένη ἐκκλησία, ποῦ εἶχε μοναδικὴ παρηγορήτρα ὁ εὐλαβὴς ἐκεῖνος κόσμος, ἠκούετο, ὡσὰν ὁμιλία τοῦ οὐρανοῦ ἡ γλυκόλαλος καὶ αἰσθηματικὴ φωνὴ τοῦ Ἠλία Μηνιάτη, ἡ τεχνίτρα καὶ ἀρχαϊκὴ ὁμιλία τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων. Ἅγιο ράσο! ποῦ μέσα εἰς ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας σου ἀνέβαινες στὴν στιγμὴ τῆς ὑπερτάτης ἀνάγκης, θυσία εἰς τὸ ἔθνος σου, σὲ μιὰ κρεμάλα.

Αὐτὴν τὴν ζωὴ ἔζη τότε τὸ γένος μας. Καὶ οἱ φαναριῶται διωρίζοντο σύμβουλοι τοῦ κράτους, καθηγηταὶ καὶ διπλωμᾶται τῆς Τουρκίας. Αὐτοὶ ἔκλεισαν τὴν συνθήκην τοῦ Κάρλοβιτσ καὶ διωρίζοντο πρέσβεις στὸ Παρίσι, στὸ Λονδῖνο, στὰς Βρυξέλλας. Καὶ ὅταν στὸ Βουγιοὺκ-δερὲ ὁ ρῶσσος πρεσβευτὴς ἐζήτει νὰ πείσῃ τὸν γάλλον πρεσβευτὴ πῶς πρέπει νὰ κτυπήσουν τὴν Τουρκία, ἔτυχε τότε κ' ἐπερνοῦσε ἀπὸ μακρυὰ δίκωπο καΐκι μὲ δυὸ φαναριώτας.

Σήκω! τοῦ λέγει ὁ γάλλος. Γνωρίζεις αὐτοὺς τοὺς δύο μέσα στὸ καΐκι; Εἶνε ὁ Μαυρογένης καὶ ὁ Σοῦτσος. Ἐνόσῳ ἡ Τουρκία ἔχει στὰ πράγματά της φαναριώταις, τίποτε δὲν κάμνετε.

V

Εἰς τὰς συνοικίας ὁ βίος ἦτο ἥρεμος μὲ τὰς εἰδήσεις, ποῦ ἔφερνε καὶ ἔπαιρνε ἡ μία κυράτσα μὲ τὴν ἄλλη.

Ἡ ἡμέρα ἐξημέρωνε καὶ ἡ γειτονιὰ τοῦ Φαναριοῦ εἶχε σκούπισμα καὶ πάστρα. Ἡ κοκώνα Ἐλεγκάκι, ἡ κυρὰ Δομνίκα, καὶ ἡ κάθε κυράτσα φαναριώτισσα θὰ ἐχαιρετίζοντο τὴν καλὴ ἡμέρα ἀπὸ τὴν πόρτα ὡς ἀπὸ τὸ παράθυρον. Ἔξαφνα ἀκούεται πρωὶ-πρωὶ ἡ φωνὴ τοῦ κανδηλανάπτου νὰ διαλαλῇ μὲ φωνὴ ὡσὰν νὰ ψάλλῃ:

— «Ἀδελφοί! Ὁ ἐντιμότατος κ.» τσελεμπῆ Δημητράκης, τοῦ μακαρίτου χατζῆ Μανωλάκη ὁ υἱός, πρὸς Κύριον ἀπεδήμησε καὶ νὰ ὁρίσητε εἰς τὴν κηδείαν του!»

Καὶ μὲ φωνὴ χαμηλοτέρα ἀπαγγέλλει.

— Ἐνορία Ταξιάρχων. Ὥρα ὀγδόη Τουρκιστί.—

Τὸ διαλάλημα τοῦ κράχτου ἔδωκε νέο θέμα ὁμιλίας. Αἱ γειτόνισσαι ἐξιστόρουν τὸν βίον τοῦ μακαρίτου εἰς ὅλας τὰς οἰκογενειακὰς λεπτομερείας του. Ἔκλαψαν ὅμως καὶ τὴν χαροκαμένη γυναῖκα, ποῦ μένει χήρα μὲ τρία παιδιὰ στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Στὸ τέλος ἐρώτα ἡ μία τὴν ἄλλη.

— Τί παράταξιν θὰ τὸν κάμουν; ποῖος δεσπότης θὰ εἶναι καὶ πόσαι ἐνορίαι;

Νὰ ἰδοῦμεν.

Τὰς ἀπορίας των αὐτὰς ἀφῆκαν νὰ λύσῃ ὁ χρόνος. Ἡ ὥρα εἶχε παρέλθει καὶ ἔπρεπε νὰ ἑτοιμάσουν τὰ παιδιὰ των διὰ τὸ σχολεῖο. Ἡ φαναριώτισσα ἔχει καμάρι νὰ ἔχῃ γραμματισμένα τὰ παιδιά της.

Καὶ ἦσαν τόσον σπάνια στὴν Πόλιν τὰ σχολεῖα! Ὅλα τὰ μικρὰ παιδιὰ ἐμάθαιναν τὰ πρῶτα γράμματα σὲ σπίτια ἰδιαίτερα. Σ' αὐτὰ ἡ γραμματισμένη κόρη τῆς οἰκογενείας ἐμάζευε τὰ παιδιὰ τῆς γειτονιᾶς, ἀρσενικὰ καὶ θηλυκά, μὲ τὸ μεσημερινὸ καλάθι των, καὶ μὲ τὸ ἀλφαβητάριον στὸ χέρι. Ἦσαν τὰ νηπιαγωγεῖα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὰ μεγαλύτερα παιδιὰ ἐπήγαιναν εἰς τὸ κελλὶ τοῦ παπᾶ, εἴτε εἰς τὸ σπίτι τοῦ δασκάλου. Ὁ δάσκαλος ἐφόρει τσοὺπὲ ὡς ράσο, τσαχτσίρια ὡς βράκα, καλπάκι καὶ ζωνάρι στὴ μέση μὲ ἕνα μεγάλο καλαμάρι. Ἔφερε χονδρὰ γυαλιὰ καὶ χονδρὰ κομπολόγια, ἐδίδασκε γράμματα καὶ ψαλτικὴ καὶ ἔδερνε στὸ φάλαγκα τὰ παιδιὰ τὰ ἄτακτα.

Στὰ τελευταῖα χρόνια ὁ πατριάρχης Σαμουὴλ ὁ Χαντζαρῆς ἵδρυσε πρῶτος στὸ Φανάρι ἐνοριακὸν σχολεῖον. Ἀπὸ τότε τὰ σπίτια περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὰ μικρὰ παιδάκια· κάθε μιὰ ἐπροσπάθει νὰ στείλῃ τὸ παιδί της στοῦ Φαναριοῦ τὸ σχολεῖον, ποῦ νὰ ἐπιστρέφει τὸ βράδυ μὲ παράσημον ἐπιμελείας στὸ στῆθος. Εἰς τοὺς χρόνους δὲ τοῦ περιφήμου διδασκάλου Γαφάνους ἐφημίζετο ἐκεῖ ἡ Ἀλλοδιδακτικὴ μέθοδος μὲ τοὺς πρωτοσχόλους μαθητάς της. Καθόσον τὰ παιδιὰ θὰ ἐπήγαιναν εἰς τὴν μεγάλη Σχολὴ τοῦ Πατριαρχείου, ἡ ὁποία ἄλλοτε ἦτο στὴν Ξηροκρήνη τοῦ Βοσπόρου καὶ ἄλλοτε στὸ Φανάρι. Ἀλλὰ διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὸ μεγάλο αὐτὸ σχολεῖο οἱ μαθηταί, ἐγίνοντο παλληκάρια μὲ μουστάκια. Εἶχαν περάσῃ τὰς Πινακίδας μὲ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ Ὀκτωῆχι, ἀπὸ τὸ Ψαλτῆρι, ἀπὸ τὰ Μηναῖα καὶ ἐμάθαιναν ἀρχαίους ἕλληνας ποιητὰς ἀπὸ τὰς Ἐγκυκλοπαιδείας. Ὁ τελευταῖος μεγάλος διδάσκαλος τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς ἦτο ὁ Νικόλαος Λογάδης. Οἱ μαθηταὶ θὰ ἐμάθαιναν Φιλοσοφία Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων, Θεολογία Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, Λογικὴ τοῦ Σουγδουρῆ καὶ Μαθηματικὰ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως. Ἡ σχολὴ εἶχε τότε μαθήματα θεολογικὰ καὶ φιλολογικὰ τοῦ Πανεπιστημίου. Καὶ οἱ μαθηταὶ ἀκόμη ἦσαν τότε λογιώτατοι.

VI

Καὶ τώρα;

Τὸ Φανάρι ἤλλαξε. Τὸ Πατριαρχεῖον ἐπῆρεν ὄψιν εὐρωπαϊκήν, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς μας δὲν φοροῦν πλέον

τσαχτσίρια ούτε κάθηνται σὲ σοφάδες σταυροπόδι. Ἡ πατριαρχικὴ σχολὴ ἔγινε γυμνάσιον τοῦ Γένους, μὲ ὡραῖον κτίριον, καὶ μὲ πρόγραμμα κλασικό, συνειθισμένο. Τὸ σχολεῖον τοῦ Ραφάνους ἔγινεν εὔμορφη ἀστικὴ σχολὴ τοῦ Μαρασλῆ. Καὶ διὰ κορίτσια ἔγινε τὸ Ἰωακείμιον. Τὸ μονοπώλιον τῆς παιδείας ἔπαυσε.

Οὔτε τὰ Μετόχια πλέον ἔχουν σημασία στὸ Φανάρι. Οἱ λογιώτατοι ἐκείνων τῶν χρόνων ἐξέλιπον καὶ μόνον γραμματισμένοι ὑπάρχουν. Ἱδρύθη ἡ λέσχη Μνημοσύνη και παρήκμασε σήμερα, πρὶν ἀνδρωθῇ εἰς ἀκμὴν καὶ ἐργασίαν. Ἄλλοι δὲ σύλλογοι γυμναστικῆς, μουσικῆς καὶ ποδοσφαίρας ἀπασχολοῦν χλιαρὰ καὶ ἐκνευρισμένα τοὺς φαναριώτας.

Καὶ τὸ Φανάρι ἀπέθανε!

Λέγουν πῶς ἔφυγαν οἱ φαναριῶται. Καὶ ἔφυγαν. Πῶς ἦλθαν ξένοι. Καὶ ἦλθαν. Καὶ πῶς ἐστείρευσεν ἡ χάρις τοῦ τόπου.

Διατί; Τὸ βέβαιον εἶναι πῶς τὸ Φανάρι εἶναι πεθαμένο.

Τὸ καϋμένο τὸ Φανάρι!

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΕΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΝΑΪΔΙΟΝ

Τῇ εὐγενεῖ προσκλήσει τοῦ κ. Ἰωάννου Χατσικίδου κατοίκου, ἐκ τοῦ πρὸς δυσμὰς καὶ εἰς ὡριαίαν σχεδὸν ἀπόστασιν τῆς Τραπεζοῦντος, χωρίου **Μαγκλαβίτα** (1) μετέβημεν μετὰ τοῦ ἐλλογίμου φίλου κ. Ἀρ. Ἱεροκλέους (2) πρὸ μελέτην τοῦ ἐκεῖ βυζαντιακοῦ ναϊδίου, οὗ τὴν ἱστορικὴν ἀξίαν εἰς προηγουμένην ἐπίσκεψιν παρετήρησεν οὗτος.

Τὸ ἐν λόγῳ ναΐδιον κεῖται εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ῥηθέντος χωρίου κειμένου λόφου, ἐφ' οὗ τὸ πάλαι ὑπῆρχε καὶ μονή, ἧς μόνον ἴχνη τῶν τοίχων τῆς ἔξω περιοχῆς ἐς δεῦρο σώζονται· τὸ δὲ νεκροταφεῖον ἔκειτο ἐν τῇ πρὸς ἄρκτον πλευρᾷ αὐτῆς, κατασκαφὲν πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν καὶ μεταβληθὲν εἰς ἀγρόν.

Ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου κατέρχεταί τις τὸ πρῶτον πέντε λιθίνους βαθμίδας, καὶ εἶτα βαδίζει ἐπὶ πρανοῦς ἐδάφους 7-8 βήματα καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένον ναΐδιον, οὗ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ ἀτυχῶς εἶναι σχεδὸν ὅλη κατεστραμμένη.

Τοῦ ναϊδίου τούτου τὸ μὲν μῆκος τοῦ κυρίως ναοῦ εἶναι 2.80, τὸ πλάτος 2.35, καὶ τὸ δὲ ὕψος 2.30 τοῦ γαλλικοῦ μέτρου.

Τὸ 0.23 μ. κείμενον ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους Ἱερὸν Βῆμα, τὸ ὑποδηλοῦν τὸν Γολγοθᾶν, ὡς θυομένου ἐν αὐτῷ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ λεγόμενον προσέτι Ἄ δ υ τ α, καὶ Ἅ γ ι α τ ῶ ν Ἁ γ ί ω ν, ἔχει μῆκος 1.40, πλάτος 1.34 καὶ ὕψος 1.90 τοῦ γαλλικοῦ μέτρου, ἔχει δὲ προσκεκολλημένην πρὸς τὸν βράχον τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, ἤτοι τὸ θυσιαστήριον μὴ ὑπάρχοντος ἐν τῷ μέσῳ χώρου.

Ἐν τῇ δεξιᾷ πλευρᾷ ἔχει λελαξευμένην ὀπήν τινα χρησιμεύουσα ὡς σ κ ε υ ο φ υ λ ά κ ε ι ο ν, ὅπερ δὲν δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν ἕνεκα τοῦ μικροῦ χώρου του καὶ δ ι α κ ο ν ι κ ό ν, διότι τὸ διακόνικον χρησιμεύει ὡς τόπος ἐν ᾧ ἐνδύονται οἱ ἱερεῖς· ὡς δὲ καὶ ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ, πάντοτε τοῦ αὐτοῦ βράχου, ἄλλην λελαξευμένην ὀπὴν χρησιμεύουσαν ὡς Ἱ ε ρ ὰ Π ρ ό θ ε σ ι ς, καλουμένη οὕτω διότι ἐν αὐτῇ ἀποτίθενται οἱ ἱεροὶ ἄρτοι καὶ παρασκευάζεται τὸ πρῶτον τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας καὶ ἐκεῖθεν εἶτα μετακομίζεται ἐπὶ τοῦ βωμοῦ.

Ὁ θόλος ὁ κατὰ τοὺς ἑρμηνευτὰς τῶν μυστικῶν θεωριῶν τῆς Ἐκκλησίας Ο ὐ ρ α ν ὸ ς ἢ Σ τ ε ρ έ ω μ α εἶναι διηρημένος διὰ σταυροῦ ἐγκλείοντος τέσσαρας παραστάσεις, καὶ ἐν τῷ μέσῳ εἶδος φανοῦ λελαξευμένου καὶ οὗ τὸν χῶρον κατέχουσιν αἱ παραστάσεις τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν.

Τὸ ναΐδιον τοῦτο ἦν καὶ ἐπεχρίσθη δὶς καὶ εἴς τινα μέρη τρίς, δυστυχῶς ἕνεκα τῆς ἐπηρείας τοῦ πανδαμάτορος χρόνου, διότι φαίνεται ὡς ἔγγιστα τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ἔχει τὰς παρατάσεις ὅλας σχεδὸν κατεστραμμένας, καὶ μάλιστα τινὰς καὶ ὑπὸ βεβήλων χειρῶν, διὸ καὶ καλὸν θεωροῦμεν ἵνα τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν, τὴν ἐν μέρει διασωθεῖσαν περιγράψωμεν ὡς μὴ συνταιτιζομένην μὲ τὰς νῦν παραστάσεις.

Ἡ Σταύρωσις. Ὁ Ἰησοῦς προσηλωμένος ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, τετράγωνον ἐπίμηκες ὑποπόδιον ἔχοντος, ἐφ' οὗ κεχωρισμένως εἰσὶ προσηλωμένοι οἱ πόδες αὐτοῦ, μετὰ βάρους πίπτει ὀλίγον πρὸς τὰ ἐμπρός· τὸ αἷμα ἀπὸ τῶν δύο αὐτοῦ ποδῶν ῥέει ἐπὶ τῆς

1.) Παρὰ Βυζαντίοις ἦν ἀξίωμά τι ὁ μ α γ κ λ α β ί τ η ς, περὶ τούτου ἀναγινώσκονται παρὰ Μεουρσίῳ «maniclavis » insignitus» Cedrenus: «καὶ τῇ τοῦ μαγκλαβίου ἀξίᾳ » τιμηθεὶς ἐν τῷ εἴκῳ τῶν μαγγάνων ἐτηρεῖτο» erat autem μαγκλαβίτης nihit aliut quam bardariota (στρατιώτης φρουρὸς ῥάβδον φέρων), sive custos ad aulae januam. Cedinus de officiis «τοιαῦτα ἐνδύματα ἐρυθρὰ » ἐνδύονται μὲν καὶ βαρδαριῶται διὰ πανίων, οὐκ ἐκ τῆς » κούρτης, ἀλλ' ἐξ οἰκίων, ἐπὶ κεφαλῆς δὲ περσικὸν φόρημα, » ἀγγουρωτὸν ὀνομαζόμενον, ἔχον ἀντὶ μαργελλίων πάνιον » κίτρινον· κρέμονται δ' ἐπὶ ζώνης (γραπτέον: ἐκ ζώνης) » ἑκάστου τούτων λῶροι, οὓς καλοῦσι μαγκλάβια, ἤως βα» κτηρίας ἢ ῥάβδους, μαστίζουν τοὺς μαστίζεσθαι ἀξίους» si maniclavium, λέξις τοῦ παρηκμακότος Λατινισμοῦ, ἐκ τοῦ manus (χείρ)καὶ clavo (ῥόπαλον,κορύνη). Ἐν Σινασῷ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς τὸ μαγκλάδι, λεγόμενον καὶ μπαγκλάδι, λέξις ὑβριστική=ξύλον, ξόανον. (Ταῦτα ἐκ τοῦ ἀνεκδότου λεξικοῦ τοῦ πρώην γυμνασιάρχου ἐλλογίμου κ. Ἐλ. Κούση πάνυ εὐγενῶς παραχωρηθέντα μοι).

2). Ἐφημερὶς "Φάρος τῆς Ἀνατολῆς,, ἀρ. 646.

κεφαλῆς τοῦ Ἀδάμ, ὅστις κατὰ θεολογουμένην παράδοσιν ἐτάφη ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον κρανίου τόπος (Ματθ. ΚΖ', 23.—Μάρκ. ΙΕ', 22.—Ἰωάνν. ΙΘ', 17), καὶ οὗ ἡ κάρα εἶναι ἐξωγραφημένη ὀλίγον κατωτέρω τοῦ ῥηθέντος τετραγώνου ὑποποδίου (1), ἐξ ἀμφοτέρων δὲ τῶν πλευρῶν τοῦ Γολγοθᾶ ὑπάρχουσι βαθμίδες...........

Περὶ τῆς καθηλώσεως προεφήτευσε καὶ ὁ Δαυῒδ διὰ τῶν ἑξῆς: « Ὤ ρ υ ξ α ν χ ε ῖ ρ ά ς μ ο υ, κ α ὶ π ό δ α ς μ ο υ » (Ψαλμ. ΚΑ', 21).

Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Ἰησοῦ εἰσὶ κεκλεισμένοι· τὸ ἀπὸ τῆς δεξιᾶς ὅμως πλευρᾶς αὐτοῦ πιτύον ζωηρὸν α ἷ μ α καὶ ὕ δ ω ρ δηλοῖ ἄριστα τὸν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁριζόμενο χρόνον, ὅτι πρὸ μικροῦ ἤδη παρέδωκε τὸ πνεῦμα « ὡ ς ε ἶ δ ο ν α ὐ τ ὸ ν ἤ δ η τ ε θ ν η κ ό » τ α, ο ὐ κ α τ έ α ξ α ν α ὐ τ ο ῦ τ ὰ σ κ έ λ η, » ἀ λ λ' ε ἷ ς τ ῶ ν σ τ ρ α τ ι ω τ ῶ ν λ ό γ χ ῃ » α ὐ τ ο ῦ τ ὴ ν π λ ε υ ρ ὰ ν ἤ ν ο ι ξ ε κ α ὶ ε ὐ » θ έ ω ς ἐξῆλθεν **αἷμα** κ α ὶ **ὕδωρ**» (Ἰωάνν. ΙΘ', 33.34).

Ἄνωθι τοῦ Σταυροῦ ὑπάρχουσι τὰ γράμματα ΙC Β Ι (Ἰησοῦς Βασιλεὺς Ἰουδαίων), καὶ κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον (ΚΖ', 37) « ο ὗ τ ό ς ἐ » σ τ ι ν Ἰ η σ ο ῦ ς ὁ β α σ ι λ ε ὺ ς τ ῶ ν Ἰ » ο υ δ α ί ω ν ». Ἴδε καὶ (Λουκ. ΚΓ' 38) καὶ (Μάρκ. ΙΕ', 26).

Δεξιὰ ἵσταται ἡ Θεοτόκος ἔχουσα ἑκατέρωθεν τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς Μαρίαν τοῦ Κλωπᾶ καὶ Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν (Ἰωάνν. ΙΘ', 25), ἐναγκαλιζούσας αὐτήν.

Ἡ Θεοτόκος μεγαλοπρεπεστάτην καὶ σεμνοτάτην βαθέως κυανοῦ χρώματος, χρυσοπάρυφον κροσσωτὴν περιβολὴν φέρουσα, καὶ ἐντελῶς τὴν ψαλμικὴν ῥῆσιν ὑπομιμνήσκουσα: « π α ρ έ σ τ η ἡ β α σ ί λ ι σ σ α ἐ κ » δ ε ξ ι ῶ ν σ ο υ **ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ** π ε ρ ι » β ε β λ η μ έ ν η π ε π ο ι κ ι λ μ έ ν η... Π ᾶ σ α » ἡ δ ό ξ α τ ῆ ς θ υ γ α τ ρ ὸ ς τ ο ῦ β α σ ι λ έ ω ς » ἔ σ ω θ ε ν **ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς** π ε ρ ι β ε » β λ η μ έ ν η π ε π ο ι κ ι λ μ έ ν η » (Ψαλ. Δαυΐδ, ΜΔ'), ἔχουσα τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους παρατηρεῖ τὸν θνήσκοντα αὐτῆς υἱόν, οὗ τὸ νεκρικὸν χρῶμα, τοῦ μετὰ βάρους πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὀλίγον κλίνοντος σώματος, τὸ κεκλεισμένον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, συνεπείᾳ βασάνων καὶ κοπώσεων, καὶ τὰ ἐκ τῶν σαρκῶν του ῥέοντα αἵματα κινοῦσι τὸ μητρικὸν αὐτῆς ἄλγος, μετ' ἀπεριγράπτου δ' ἐκφράσεως καὶ λύπης κλίνει ὀλίγον τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ τόσον ἀκτινοβόλον πρόσωπον αὐτῆς παραμορφοῦται ἐκ τῆς ἀπελπισίας καὶ οἱ ὀφθαλμοί της σκυθρωπάζουσιν.

---

1). Ὑπὸ τὸν Γολγοθᾶν εὕρηται καὶ σκοτεινότατον παρεκκλήσιον καλούμενον τοῦ Ἀδάμ. (Προσκυνητάριον τῆς Ἁγίας Γῆς ὑπὸ Βενιαμήν, σελ. 195—196).

Ἀριστερὰ ἵσταται ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ θεολόγος, νέος ἀγένειος, ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστραμμένους πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ Λογγῖνος ὁ Ἑκατόνταρχος φέρων προσιδιάζουσαν χρυσοποίκιλτον στρατιωτικὴν περιβολὴν καὶ δεικνύων διὰ τῆς δεξιᾶς τὸν Ἰησοῦν λέγει: **«ἀληθῶς υἱὸς Θεοῦ ἦν οὗτος»** (Ματθ. ΚΖ', 54).

Ὄπισθεν τοῦ Σταυροῦ δεξιὰ μὲν φαίνονται οἱ τοῖχοι τοῦ ναοῦ, ἀριστερὰ δὲ μεταξὺ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ Ἑκατοντάρχου τὸ καταπέτασμα σχισμένον εἰς δύο καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἡ ῥῆσις: **Τὸ καταπέτ**(ασμα) **ἡ**(νεώχθη), κατὰ τοὺς εὐαγγελιστὰς ὅμως « τ ὸ κ α τ α π έ τ α σ μ α τ ο ῦ ν α ο ῦ **ἐσχίσθη** ε ἰ ς δ ύ ο » (Ματθ. ΚΖ', 51.—Μάρκ. ΙΕ', 38.—Λουκ. ΚΓ', 45).

Εἰς ὅλην ταύτην τὴν παράστασιν βλέπει τις τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τοῦ γυμνοῦ σώματος τοῦ Ἰησοῦ, ὅπερ ἐνῷ εἰς ὑψηλότερον ἱστάμενον, ἔπρεπε κατὰ τοὺς κανόνας τῆς προοπτικῆς νὰ φαίνηται μικρότερον, τοὐναντίον εἶναι πολὺ μεγαλείτερον τῶν κάτωθεν καὶ πρὸς ἡμᾶς πλησιέστερον ἱσταμένων σωμάτων τῶν ἄλλων, καὶ τοῦτο κατὰ γενικὸν κανόνα, καθ' ὃν τὰ κύρια πρόσωπα, καὶ μάλιστα ἐνταῦθα προκειμένου περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἀπεικονίζονται μεγαλείτερα τῶν λοιπῶν, εἰς ἔνδειξιν τῆς θείας αὐτῶν μεγαλειότητος.

Εἰς ὀλίγων βημάτων ἀπόστασιν τῆς βραχώδους καὶ κρημνώδους ταύτης πλευρᾶς ὑπάρχει λελαξευμένη σκήτη καὶ ὀλίγον ἐκεῖθεν ἄνωθι ἐρείπια ναϊδίου, καλουμένου ὑπὸ τῶν πέριξ κατοίκων Κ ο κ κ υ τ σ α ρ έ α ς, φαίνεται δ' ἐκ τῆς ὀνομασίας ταύτης ὅτι ἐνταῦθα ἔφερον τὰ ἐκ τῆς ἐπιδημίας κοκκύτου πάσχοντα παιδία, ἐξ οὗ καὶ κατὰ παραφθορὰν ἡ ὀνομασία, ἴσως δὲ νὰ ἦτο ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Βλασίου ἢ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Χαραλάμπους.

Ἰωάννης Μηλιόπουλος.

Η ΕΝ ΟΙΝΟΗ ΤΕΘΑΜΜΕΝΗ
ΗΓΕΜΟΝΙΣ ΤΗΣ ΓΟΥΡΙΑΣ ΣΟΦΙΑ

Εἰς ὀλιγίστους ἴσως θὰ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν Οἰνόῃ εἰς μίαν γωνίαν τῆς αὐλῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας εἶναι τεθαμμένη μία Γεωργιανὴ πριγκήπισσα, εὑροῦσα πρὸ 88 ἐτῶν καταφύγιον ἐνταῦθα παρὰ τῷ τότε μητροπολίτῃ Νεοκαισαρίας Κυρίλλῳ.

Ἡ πριγκήπισσα αὕτη καλεῖται Σοφία Γουριέλη, σύζυγος τοῦ τελευταίου ἡγεμόνος τῆς Γουρίας Μάμια Ε.' καὶ ἡ ἱστορία αὐτῆς ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἡ Γουρία εὑρίσκεται ἐν τῷ δυτικῷ Καυκάσῳ πρὸς νότον τῆς Μιγγρελίας, καὶ Ἰμερετίας, ἀποτελεῖ δὲ σχεδὸν τὸ σημερινὸν Ὀζουργέτσκιη Ουγιέζδ (= ὑποδιοίκησις Ὀζουργετίου). Ἡ περιφέρεια τῆς Γουρίας εἶναι ἀκριβῶς τὰ μέρη ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα κατέφυγεν ὁ Πέρσης στρατηγὸς Μερμερόης ἡττηθεὶς καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν

στρατευμάτων του Ἰουστινιανοῦ Α.' (527—566 μ.χ.) ὅτε οὗτος ἐπολέμει πρὸς τοὺς Πέρσας. ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Κολχίδι, ἢ τῇ τότε καλουμένῃ Λαζίᾳ· ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος Καισαρεὺς (Περσικοὶ πόλεμοι βιβλ. Β.' κεφ. 30) περὶ τῶν μερῶν τούτων λέγει τὰ ἑξῆς. «**Μερμερόης δὲ παντὶ τῷ ἄλλῳ στρατῷ ὀπίσω ἀπήλαυνεν· ἐπεί τέ οἱ ὁδῷ τῇ αὐτῇ ἐνθένδε ἰόντι οὐδεὶς τῶν ἀναγκαίων ἐγίνετο πόρος, ἅπαντα ἐν Πέτρᾳ λιπόντι, ἅπερ ἐπιφερόμενος ἐξ Ἰβηρίας ὁ στρατὸς ἔτυχεν, ἄλλην τινὰ πορείαν ἰέναι διὰ τῶν ταύτῃ ὀρέων διενοεῖτο, ἵνα δὴ ἀνθρώπους οἰκεῖν ἔμαθεν, ὅπως λῃϊζόμενοι, ἀποζῆν δύνανται».**

Ἡ ὀνομασία Γουρία μόλις τὸν ἕβδομον αἰῶνα ἀναφέρεται εἰς τοὺς Γεωργιανοὺς ἱστορικούς, πρῶτος δὲ ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν τῆς χώρας ταύτης εἶναι ὁ **Καχαπὲρ** ἐκ τῆς οἰκογενείας Βαρδανίσζε κατὰ τὸ 1483 μ.χ. (1)

Τελευταῖος τῶν ἡγεμόνων Γουρίας (Γουριέλη) εἶναι Μάμιας ὁ Ε.' υἱὸς τοῦ φιλέλληνος καὶ γνωρίζοντος τὴν ἑλληνικὴν Σβήμωνος Β.' (= Συμεὼν — 1780 — 1810) εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ὁποίου ἔζων οἱ Ἕλληνες ἀρχιμανδρῖται Συμεὼν κατὰ τὸ ἔτος 1780, Ἀναστάσιος κατὰ τὸ 1796 καὶ ο Ἰωακεὶμ κατὰ τὸ ἔτος, 1784, ὁ κατόπιν τῷ 1802 διορισθεὶς ἐπίσκοπος Ἀχταλίας. Ὁ Μάμιας τῷ 1804, ἐδέχθη τὴν Ρωσσικὴν προστασίαν καὶ διετέλεσε διοικῶν τὴν χώραν, ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ ἐν Τυφλίδι ἀντιβασιλέως, μέχρι 20 Ν)βρίου τοῦ 1826, ὅτε ἀποθανὼν ἀφῆκε τὴν ἡγεμονίαν εἰς τὸν ἀνήλικον υἱόν του Δαβίδ, ἐπιτροπευόμενον ὑπὸ τῆς συζύγου του ἡγεμονίδος Σοφίας, τὸ γένος Τουλουκίτζε. Ἡ Σοφία ὅμως, παρακινουμένη ὑπὸ πολλῶν ἀρχόντων μὴ εὐχαριστουμένων ἀπὸ τοὺς Ρώσσους, ἐσκόπει εὐκαιρίας δοθείσης νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοὺς Ρώσσους καὶ νὰ καταστῇ ἀνεξάρτητος ἡγεμονὶς τῆς χώρας. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1828 ὅτε ἡ Ρωσσία ἐπολέμει κατὰ τῆς Τουρκίας, ἔκλινε πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ συνεννοήθη μετὰ τῶν ἐν Κοβουλέτῃ (Τσουρούκ-σού) διαμενόντων πριγκήπων Ἀλεξάνδρου καὶ Βαχτάγκ υἱῶν τοῦ προτελευταίου βασιλέως τῆς Γεωργίας Ἡρακλείου τοῦ Β.' καὶ μετὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων.

Κατὰ Ἰούλιον μῆνα τοῦ 1828 κυριευθέντος τοῦ Πότι (= Φάσις) ὑπὸ τῶν Ρώσσων καὶ προτιθεμένων τούτων νὰ διαβῶσι τὸν ποταμὸν Ριόν, οἱ περὶ τὴν ἡγεμονίδα αὐλικοὶ ἐξηρέθισαν τὸν λαὸν τῆς ἡγεμονίας ἐναντίον αὐτῶν ὡς σκοπούντων νὰ ἐξολοθρεύσωσι τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον καὶ οὕτως οἱ κάτοικοι ἡτοιμάσθησαν νὰ ἑνωθῶσι μὲ τοὺς Τούρκους· ὅτε ὅμως ὁ Ρωσσικὸς στρατὸς ἐκ τοῦ Τσοχαταοὺρ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Γουρίαν, ἡ ἡγεμονὶς Σοφία παραλαβοῦσα τὸν υἱόν της Δαβὶδ καὶ τὴν θυγατέρα της Αἰκατερίνην ἔφυγε εἰς Κοβουλέτ, ἀφήσασα τὰς ἄλλας 2 θυγατέρας της ἐν Ληχκούρ, ὅπου εὑρὼν αὐτὰς ὁ Ρωσσικὸς στρατὸς περιεποιήθη. Ἀλλ' ἡ Σοφία καὶ ἐν Τσουρούκ-σοὺ (Κοβουλὲτ) δὲν ἔμεινε, διότι ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐγκαταλείψας ταύτην ἀπεσύρθη εἰς τὸ Τσηχὴς-δζήρη ὡς ἐκ τούτου ἡ ἡγεμονὶς ἐπιβᾶσα ἐπὶ ἱστιοφόρου ἔφυγεν διὰ τὴν Τραπεζοῦντα, ἔχουσα μαζῆ της τοὺς ὁμόφρονας αὐλικοὺς καὶ τὰ δύο τεκνα της, ἀλλ' ἕνεκα σφοδρᾶς τρικυμίας, τὸ ἱστιοφόρον δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ τὴν Τραπεζοῦντα καὶ μετὰ πολλῶν ἡμερῶν περιπετειώδη πλοῦν ἠδυνήθη νὰ προσορμισθῇ εἰς τὴν Οἰνόην.

Ὁ πλοίαρχος τοῦ ἱστιοφόρου Ἕλλην τὴν καταγωγὴν ἀμέσως ἔστειλεν εἰς τὴν πόλιν τρεῖς ναύτας πρὸς τὸν τότε μητροπολίτην Νεοκαισαρείας Κύριλλον καὶ εἰδοποίησεν ὅτι ἀφίκετο διὰ τοῦ ἱστιοφόρου ὀρθόδοξος ἡγεμονὶς τῆς Γουρίας· ὁ μητροπολίτης ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ ἀναγγείλῃ τὴν ἄφιξιν ταύτης εἰς τὰς Τουρκικὰς ἀρχάς, αἵτινες ἐφρόντισαν ἀμέσως νὰ ὑποδεχθῶσι ταύτην ἐπισήμως, καὶ νὰ εγκαταστήσωσιν αὐτὴν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ συνοικίᾳ εἰς μίαν μεγαλοπρεπῆ καὶ εὐρύχωρον οἰκίαν Ἑλληνικὴν παραχωρηθεῖσαν προθύμως ὑπὸ τοῦ κατόχου τῇ μεσολαβήσει τοῦ Μητροπολίτου.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βαλῆς Τραπεζοῦντος ἔμαθε τὴν ἄφιξιν ταύτης εἰς Οἰνόην καὶ εἰδοποίησε τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ἥτις ὥρισε πρὸς διατήρησιν αὐτῆς τε καὶ τῶν αὐλικῶν της μισθοὺς μεγάλους καὶ δαψιλῆ δῶρα αὐτοῖς ἀπεστάλησαν. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἡ ἡγεμονὶς μετὰ τῆς πολυαρίθμου ἀκολουθίας της ἔλαβεν κατὰ νοῦν νὰ ἐξομόσωσι καὶ νὰ δεχθῶσι τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν, ἀλλὰ χάρις εἰς τὸν Μητροπολίτην Κύριλλον, ὅστις ποικιλοτρόπως αὐτοὺς φιλοξενῶν καὶ παρηγορῶν καὶ προτρέπων κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν, οὗτοι δὲν ἐδελεάσθησαν ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις τῶν Μωαμεθανῶν· εἶχον δὲ ἀποφασίσει νὰ ἐξισλαμισθῶσι, φοβούμενοι μήπως μένοντες χριστιανοί, παραδοθῶσιν ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν εἰς τὴν Ρωσσίαν.

Ἓν ἔτος μετὰ ταῦτα ἡ ἡγεμονὶς Σοφία ἀσθενήσασα ἀπέθανε τῇ 6ῃ Σεπτεμβρίου τοῦ 1829 καὶ ἐτάφη μεγαλοπρεπῶς ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου, τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. (1)

Ὁ θάνατος τῆς ἡγεμονίδος ἐγνωστοποιήθη ἀμέσως τῇ Ρωσσικῇ κυβερνήσει ἥτις κηρύξασα ἀμνηστείαν διὰ τοὺς περὶ τὴν ἡγεμονίδα αὐλικούς, τοὺς κνιάζους καθὼς καὶ διὰ τὸν διάδοχον Δαβὶδ κατώρθωσε νὰ φέρῃ αὐτοὺς εἰς τὴν Γουρίαν· ὁ Δαβὶδ μετὰ ταῦτα προσεκλήθη εἰς Πετρούπολιν ὅπου τιμηθεὶς καὶ αὖθις διὰ τοῦ οἰκογενειακοῦ τίτλου Γουριέλη, ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολήν, ἀπέ-

(1) Ἐρισταβοι καὶ ἡγεμόνες Γουρίας ἐξαρτώμενοι ἐκ τοῦ βασιλέως τῆς Γεωργίας ἀναφέρονται πολλοὶ οἵτινες ἡγεμόνευσαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Γεωργίου τοῦ Β' (1072—1089). Εἷς ἐκ τῶν Γουριέλων (πιθανὸν Καχαπὲρ ὁ Α.') ἀναφέρεται παρὰ τοῦ Μιχαὴλ Παναρέτου χρονογράφου τῆς αὐλῆς Τραπεζοῦντος ὡς ἐλθὼν εἰς Βατοὺμ καὶ προσκυνήσας ἐκεῖ τὸν Ἀλέξιον Γ.' βασιλέα Τραπεζοῦντος κατὰ τὸ ἔτος 1373.

(1) Ὁ συγγράψας σύντομον ἱστορίαν τῶν τριῶν Ρωσσοτουρκικῶν πολέμων, τοῦ 1828, 1854 καὶ 1877, στρατηγὸς Πόττο, ἐν παρόδῳ ἀναφέρει ὅτι ἡ ἡγεμονὶς ἀσθενήσασα ἀπέθανεν ἐν τῇ πόλει Γόνια τοῦ πασαλικίου Τραπεζοῦντος καὶ ἐτάφη εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Λανθάνει ὁ συγγραφεύς· πιθανὸν ἀντὶ νὰ γράψῃ **Οὔνιε** κατὰ λάθος ἔγραψε **Γόνια,** ἀλλὰ Μονὴ Ἁγίας Σοφίας δὲν ὑπάρχει οὔτε εἰς τὴν Οἰνόην καὶ οὔτε εἰς τὴν **Γόνιαν** ἡ ὁποία εἶναι μικρὸν Τουρκικὸν χωρίον μὲ τὸ γνωστὸν Τουρκικὸν φρούριον καλούμενον Γόνια καλεσὶ εὑρισκόμενον ἀπέναντι τοῦ Βατούμ, πέραν τοῦ Τσορόχ.

... δὲ τῇ 20 Νοεμβρίῳ τοῦ 1839 πολεμῶν ἐν Ἀχούλγο. Αἱ δὲ δύο ἀδελφαὶ τοῦ Δαβὶδ ἡ Αἰκατερίνη καὶ Θηρεσία ἐνυμφεύθησαν Γεωργιανοὺς πρίγκηπας.

❀❀❀

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὀφείλω νὰ ἀναφέρω ὅτι, οἱ ἡγεμόνες Γουρίας εὑρίσκοντο πάντοτε εἰς φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς πασάδες τῆς Ἀχίσκας (=Ἀχαλτζὴχ), εἰς πάσας αὐτῶν τὰς ἀνάγκας ἀπετείνοντο πρὸς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν καὶ ἐπλήρωνον φόρον τῷ Σουλτάνῳ. Τῷ 1674 ἡγεμόνευεν ὁ Μαλαχίας υἱὸς τοῦ Καϊχοσρὼ Α.΄ (1625—1657) ἀλλὰ ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου του ἀνεψιοῦ Καϊχοσρὼ Β.΄ τῷ 1685 καὶ κατέφυγεν εἰς τὸν πασᾶν τοῦ Ἀχαλτζὴχ. Ἡγεμονεύσας ὁ Καϊχοσρὼ, ἀπετύφλωσε τὸν ἐξ Ἀχαλτζὴχ ἐπιστρέψαντα Μαλαχίαν καὶ ἠνάγκασε νὰ λάβῃ τὸ Μοναχικὸν σχῆμα ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Σαμουκμεδ· ἀλλὰ τῷ 1689 ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ βέη τοῦ Σταβσὲτ ἀποσταλέντος ὑπὸ τοῦ πασᾶ τοῦ Ἀχαλτζὴχ.

Τῷ 1688 οἱ Πέρσαι ἐξεδίωξαν ἐκ Τυφλίδος τὸν βασιλέα τῆς Γεωργίας Γεώργιον ΙΑ (1676—1688) καὶ διώρισαν ἀντὶ αὐτοῦ τὸν Ἡράκλειον Α.΄ (1688—1703)· ὁ ἐκδιωχθεὶς βασιλεύς, ἀφοῦ περιεπλανήθη ἐπὶ ἀρκετὸν καιρὸν ἐν Ἰμερετίᾳ καὶ Μεγγρελίᾳ, τῷ 1690 ἀφίκετο εἰς Γουρίαν πρὸς τὸν ἡγεμόνα Μαμίαν Γ.΄ ὅστις ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν Ἀχμὲτ πασᾶ Τσβδγηρίτζε.

Ὁ Γουριέλης Γεώργιος Ε.΄ [1714—1726] ἐξεδιώχθη τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τῆς ἰδίας του μητρὸς Ἑλένης βοηθουμένη ὑπὸ τῶν ἀντιφρονούντων ἀρχόντων τῆς χώρας καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀχίσκαν παρὰ τοῦ πασᾶ τῆς ὁποίας λαβὼν βοήθειαν στρατιωτικὴν κατέλαβεν καὶ πάλιν τὴν ἀρχήν.

❀❀❀

Τεϊμουρὰζ δὲ ὁ Α.΄ βασιλεὺς τῆς Γεωργίας ἐκδιωχθεὶς τῆς βασιλείας ὑπὸ τοῦ Σάχου τῆς Περσίας Σὰχ Ἀππᾶς τῷ 1614, κατέφυγεν εἰς τὸν διοικητὴν τοῦ ἀπέναντι τοῦ Βατοὺμ καὶ πέραν τοῦ Τσορὸχ κειμένου φρουρίου Γόνια, ὅστις ἐφιλοξένησεν αὐτὸν καὶ κατώρθωσε νὰ ὁρισθῇ αὐτῷ παρὰ τοῦ Σουλτάνου ἱκανοποιητικὸς μισθὸς διὰ τὴν διατήρησιν αὐτοῦ· ὁ Τεϊμουρὰζ ἔμεινεν ἐν Γόνια ὀλίγα μόνον ἔτη καὶ ἐπέστρεψεν αὖθις εἰς Γεωργίαν.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παραδειγμάτων βλέπομεν ὅτι οἱ ἡγεμόνες τῆς Γεωργίας εἰς πᾶσαν περίπτωσιν κατέφευγον εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Τουρκίας, ἀπολέσαντες δὲ τὸν θρόνον των ἐγκαθίσταντο ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Τουρκίας.

Ι. Η. Κάλφογλους.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΟΖ-ΤΕΠΕ

Ὦ Πόζ-τεπε, λόφε σαχλέ,
καὶ ἀποβλακωμένε,
ποῦ κάθεσαι φαρδὺς πλατὺς
καὶ ψηλὰ ἐπάνω.
Ἔχεις καὶ μάτια δυὸ μικρὰ
κι᾽ ἀλλοίθωρα, καὶ βλέπουν
τὴν Τραπεζοῦντά μας καλὰ
ἀπ᾽ ἄκρη ᾽ς ἄκρη ὅλην,
πῶς εἶχες τὴν ὑπομονὴ
αἰῶνας πέντε ὅλους
νὰ εἶσαι σταυροποδητὶ
καθήμενος καὶ βλέπων
Ἀγαρηνοὺς νὰ τυραννοῦν,
νὰ σφάζουν, ν᾽ ἀτιμάζουν
τὸ ἔθνος μας τὸ δύστυχές,
καὶ δὲν τινάχθηκες ποτέ,
κι᾽ ἐπάνω ᾽στὰ ξερά σου
ὀρθούμενος να πέσῃς,
καὶ νὰ πλακώσῃς γιὰ καλὰ
ἐκεῖνα τὰ θηρία,
καὶ νὰ μὴ μείνῃ ζωντανὸς
σπόρος ἐδῶ τῶν Τούρκων
κ᾽ ἐκάθησο σιωπηλὸς
καὶ ἔβλεπες σὰν κτῆνος
ἀκίνητος καὶ ἀπαθὴς
καὶ ἔβλεπες νὰ ρίχνῃ
ἀπ᾽ τοὺς ναούς μας τὸν σταυρὸ
τ᾽ Ἀγαρηνοῦ τὸ ἄστρο,
ἐνῷ ἔχεις ᾽ς τὰ σωθικὰ
χωμένο τὸν σταυρό μας.
Ἀληθινὰ εἶσ᾽ ἕνας βλάξ,
ἠλίθιος καὶ ζῶον,
ἀφοῦ ἂν κ᾽ ἦλθε ὁ σταυρὸς
κ᾽ ἐγλύτωσε ὁ τόπος
ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ κακά,
κάθεσαι ἀκόμη καὶ φυλᾷς
᾽ς τὴν ράχη σου ἐπάνω
τοῦ κακο-Τούρκου τὲς βρωμιὲς
καὶ δὲν σηκώνεσαι, μωρέ,
νὰ τὰ πετάξῃς ὅλα
᾽ς τὴν θάλασσα, ᾽ς τὸν ποταμό,
᾽ς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους,
καὶ ὕστερα νὰ πᾷς καὶ σὺ
καὶ νὰ λουσθῇς ᾽ς τὸ ὕδωρ
καὶ γίνῃς πάλι χριστιανὸς
κι᾽ ἀπ᾽ ἔξ᾽ ὡς ἀπὸ μέσα
Ἐν ὅσῳ δὲν τὸ ἰδῶ αὐτό,
θὰ σ᾽ ὀνομάζω κτῆνος,
ναί, Πόζ τεπε, λόφον σαχλόν,
ἠλίθιον καὶ βλᾶκα.

Δρ. Ἰωσὴφ Γεωργιάδης

ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ, ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 277).

Ἤδη ὁ ἥλιος ἐπιφανεὶς ἀκόμη μίαν φορὰν ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν. Ἦτο τρίτη καὶ ἡμίσεια ὥρα. Καὶ ὁ ἥλιος ἐχαμήλωνεν, ἐχαμήλωνε. Καὶ ἡ βαρκοῦλα τοῦ μπάρμπα-Στεφανῆ μὲ τὸ ἀνθρώπινον φορτίον της ἐχόρευεν, ἐχόρευεν ἐπάνω εἰς τὸ κῦμα, πότε ἀνερχομένη εἰς ὑγρὰ ὄρη, πότε κατερχομένη εἰς ῥευστὰς κοιλάδας, νῦν μὲν εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ καταποντισθῇ εἰς τὴν ἄβυσσον, νῦν δὲ ἑτοίμη νὰ κατασυντριβῇ κατὰ τῆς κρημνώδους ἀκτῆς. Καὶ ὁ ἱερεὺς ἔλεγε μέσα του τὴν Παράκλησιν ὅλην, ἀπὸ τὸ «Πολλοῖς συνεχόμενος» ἕως τὸ «Πάντων προστατεύεις». Καὶ ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς ἐστενοχωρεῖτο μὴ δυνάμενος ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ παπᾶ νὰ ἐκχύσῃ ἐλευθέρως τὰς ἀφελεῖς βλασφημίας του, τὰς ὁποίας κ' ἔπνιγε μέσα του ὑποτονθορίζων: «Σκύλιασε ὁ διαολόκαιρος, λύσαξε! Θὰ σκάσῃς ἀντίχριστε, Τοῦρκο! Τὸ Μωχαμέτι σου, μέσα!». Κ' ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ, ποιοῦσα τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἔλεγε τὸ «Θεοτόκε Παρθένε», κ' ἐπανελάμβανεν «Ἔλα, Χ' στέ μου! βοήθα Παναϊά μου!» Καὶ τὰ κύματα ἔπληττον τὴν πρῷραν, ἔπληττον τὰ πλευρὰ τοῦ σκάφους, καὶ εἰσορμῶντα, ἐκτύπων τοὺς βραχίονας τῶν ἐπιβατῶν. Καὶ ὁ ἥλιος ἐχαμήλωνεν, ἐχαμήλωνε. Καὶ ἡ βαρκοῦλα ἐκινδύνευε ν' ἀφανισθῇ. Καὶ ἡ ἀπορρὼξ βραχώδης ἀκτὴ ἐφαίνετο διαφιλονεικοῦσα τὴν λείαν πρὸς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης.

Τέλος ἤρχισε νὰ σκοτεινιάζῃ. Ἐνύκτωσεν ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν καθ' ἣν θὰ ἔβλεπον ἀντικρὺ τὸ Κάστρον, οὗ ἀπεῖχον τώρα δύο ἀκόμη μίλια. Νέφη συσσωρευόμενα πρὸς ἀνατολὰς ἠμπόδιζον νὰ φανῇ τὸ παρήγορον φέγγος τῆς σελήνης. Ἀλλ' ὁ ἄνεμος, ἀντὶ νὰ πέσῃ, ἐδυνάμωνε καὶ ἠγρίευε καὶ ἐθέριευε, καὶ ὁ πλοῦς κατέστη ἀδύνατος τοῦ λοιποῦ. Δὲν ἔβλεπον πλέον οὔτε ἐμπρὸς οὔτε δεξιὰ τίποτε, εἰμὴ δύο ὄγκους φαιούς, ἀμαυρούς. Εὐτυχῶς ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς ἐγνώριζε καλὰ το μέρος.

— Ἐδῶ, ἐδῶ, εἶν' ἕνα λιμανάκι, παπᾶ, κατ' ἀπ' τὸ Πρωί, ἀποκάτ' ἀπ' τὴν Ἁγία Ἀναστασιά, στὰ Μποστάνια.

— Θυμᾶσαι καλά, Στεφανῆ;

— Ὅπως ξέρ'ς ἡ ἁγιωσύνη σ' τὰ γράμματα τσ' ἐκκλησιᾶς ἀπ' ὄξω, παπᾶ, ἔτσι κ' ἐγὼ τὰ ξέρ' ἀπ' ὄξω ὅλα τὰ λιμανάκια, τοὺς κάβους, κὴ τσ' ἀμμουδιές, ὅλες τὴς ξέρες κὴ τὰ γκρίφια κὴ τὴ θαλάμια.

Καὶ προσήγγισαν μὲ πολὺν κόπον καὶ ἀγῶνα καὶ βάσανον βρεγμένοι, θαλασσοπνιγμένοι, μισοπαγωμένοι.

— Ἐκεῖ, ἐκεῖ, διαναστάει;

Ὑπῆρχεν ἓν θαλάσσιον μάρμαρον, ὡς φυσικὴ ἀποβάθρα, πότε καλυπτόμενον ἀπὸ κῦμα, πότε ἀνέχον ὑπεράνω τῆς θαλάσσης. Τὴν φορὰν ταύτην τὸ ἐκάλυπτε καὶ δὲν τὸ ἐκάλυπτε τὸ κῦμα. Ἐπλησίασαν καὶ ἠσθάνθησαν πάραυτα τὸ εὐάρεστον αἴσθημα τῆς παύσεως τοῦ σάλου καὶ τῆς προσεγγίσεως εἰς σκεπαστὸν κ' εὐλίμενον μέρος.

— Πάντα κατευόδιο! εἶπε ποιῶν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ὁ κὺρ-Ἀλεξανδρῆς, ὅστις τότε ἐξεζαλίσθη κ' ἐστάθη εἰς τοὺς πόδας του.

Ἐπήδησαν εἷς εἷς ἔξω ἐξεφόρτωσαν τὰς ἀποσκευὰς καὶ ἠλάφρυναν τὴν βάρκαν. Ἀνάμεσα εἰς τὸ μάρμαρον καὶ εἰς τὴν κρημνώδη ἀκτὴν ἐσχηματίζετο μικρὰ ἀμμουδιὰ ὅση θὰ ἤρκει διὰ νὰ σύρῃ ἁλιεὺς τὴν ψαροποῦλάν του, γυρμένην ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν ἐπὶ τῆς ἄμμου, καὶ νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν νὰ κοιμηθῇ θεωρῶν τοὺς ἀστέρας.

— Τώρα νὰ σύρουμε τὴ βάρκα, παπᾶ, εἶπεν ὁ μπάρμπα Στεφανῆς, κ' ὕστερα οἱ ἄνδρες νὰ φορτωθοῦμε ὅλα τὰ τὰ πράμματα, καὶ ν' ἀρχίσουμε σιγὰ-σιγὰ ν' ἀνεβαίνουμε. Ἄς πάρουν κ' ἡ γυναῖκες ὅ τι μποροῦν.

— Νὰ τώρα τί ἔξιζε νὰ ἔχα τὸ μ' λάρι μαζί μ', εἶπεν ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς· σοῦ εἶπα, μπάρμπα-Στεφανῆ, νὰ τὸ μπαρκάρουμε· δὲ θέλησες.

Ἔσυραν τὴν λέμβον. Ἄναψαν τὰ δύο φανάρια ποῦ εἶχαν. Ὁ Βασίλης ἔλαβε τὰ πτυάρια καὶ τὰς ἀξίνας του, καὶ ἀπομακρυνθεὶς προσωρινῶς ἤρχισε νὰ κατοπτεύῃ ποῦ θὰ εὕρισκε μονοπάτι ὄχι πολὺ πατημένον ἀπὸ τὴν χιόνα, ὥστε νὰ δύνανται οἱ ἄνθρωποι νὰ βαδίσωσιν. Ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο ἕως τὸ Κάστρον, τὸ ὁποῖον διεκρίνετο ὡς πελώριος ἀμαυρὸς ὄγκος ὑψηλὰ πρὸς βορρᾶν, ἡ ὁδὸς δὲν θὰ ἦτο πλέον τῆς ὥρας, ἀλλ' εἰς ἣν κατάστασιν ἦτο τώρα ὁ δρόμος ἀπὸ τὰς χιόνας, τίς οἶδεν, ἂν θὰ ἤρκει καὶ τὸ τριπλάσιον τοῦ χρόνου ὅπως φθάσωσιν. Ἐδείπνησαν ὅλοι ἐπὶ ποδὸς μὲ δίπυρα καὶ μὲ ἐλαίας καὶ ἔπιον ὀλίγον οἶνον ἢ ρακήν.

Ὁ Βασίλης ἐπανελθὼν ἀνήγγειλεν ὅτι ἀνεῦρε τὸ μονοπάτι πλακωμένον πολὺ ἀπὸ τὴν χιόνα, ἀλλ' ὅτι μὲ πολλὴν κόπον ἂν προπορεύωνται δύο ἄνθρωποι καὶ ξεχιονίζουν, ἐλπίζει νὰ φθάσουν εἰς τὸ Κάστρον τὸ γληγορώτερον... ἕως τὰ μεσάνυκτα. Ἐφορτώθησαν τὰς ἀποσκευάς. Ὁ κὺρ-Ἀλεξανδρῆς ἔλαβε τὸ ἕνα φανάρι καὶ μία τῶν γυναικῶν τὸ ἄλλο. Ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς καὶ ὁ υἱός του ἔλαβον τὰ πτυάρια καὶ τὰς ἀξίνας καὶ προπορευόμενοι ἤρχισαν νὰ ξεχιονίζωσι. Ὁ δρομίσκος ἀνήρχετο ἕρπων εἰς τὸν κρημνὸν κατ' ἀρχάς, εἶτα κατήρχετο εἰς παραθαλάσσιον κοίλωμα. Ἐπάτουν προσεκτικῶς, ὡς νὰ ἐμέτρουσαν τὰ βήματά των. Ἡ σελήνη εἶχεν ἀπαλλαγῇ τῶν νεφῶν καὶ προσεπάθει νὰ φέξῃ τὸν δρόμον μὲ τὸ κρυερόν φῶς της. Ἐνίοτε ἔχαναν τὸ χάραγμα τοῦ δρόμου. ἀπεπλανῶντο κ' εὑρίσκοντο αἴφνης ἐπὶ τῆς κορυφῆς πελωρίων βράχων, κατὰ τῶν ὁποίων ἄβυσσος ἤνοιγε τὸ στόμα της, καὶ πάλιν κατέβαινον μὲ τρεμουλιαστὰ γόνατα, κρατούμενοι ἐκ τῶν πετρῶν καὶ τῶν θάμνων. Ἀνεῖρπον εἰς τὸν κρημνὸν ὡς μικρὸν κοπάδιον αἰγῶν ἀποπλανηθὲν καὶ ἀπαγόμενον ὀπίσω εἰς τὴν μάνδραν ἀπὸ τοὺς δύο βοσκούς του, οἵτινες τὸ ἀνεζήτουν κρατοῦντες φανάρια· καὶ μακρόθεν ἂν τοὺς ἔβλεπέ τις, ἠδύνατο νὰ τοὺς ἐκλάβῃ ὡς συστρεφόμενον κρικωτὸν κέρας, φωσφορίζον τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν οὐράν, μὲ τοὺς δύο φανούς. Μὲ ὅλον τὸ ξεχιόνισμα, τὸ ὁποῖον ἐννοεῖ τις πόσον ἀτελῶς ἐνηργεῖτο, ἔπιπτον ἐνίοτε σφαλερῶς, κ' ἐχώνοντο ὡς τὸ γόνυ καὶ ὡς τὸν μηρὸν εἰς τὴν χιόνα.

Ἐπλησίαζε μεσάνυκτα, ὅταν ἔφθασαν ὑπὸ τὴν γέφυραν τοῦ Κάστρου, μισοπνιγμένοι, παγωμένοι, ἁλμυροὶ ἀπὸ θάλασσαν, καὶ λευκοὶ ἀπὸ χιόνα, μελανιασμένοι τὰ χείλη, ἀλλὰ θερμοὶ τὴν καρδίαν.

Ἐκεῖ ἐπάνω, πρὶν διέλθωσι τὴν γέφυραν ἀπὸ τὴν σιδηρόπορταν τοῦ Κάστρου, ἠκούσθησαν φωναί·

— Ποιοὶ εἶστε, ποιοὶ εἶστε;

Καὶ ἀντήχησε βαρὺς ὁ τριγμὸς τῶν ἐσκωριασμένων στροφέων, ὡς νὰ ἐδοκίμαζέ τις νὰ κλείσῃ ἔσωθεν τὴν σιδηρᾶν πύλην. Ἠκούσθη δὲ καὶ μικρὸς κρότος, ὡς ὁ τῆς ὑψώσεως σκανδάλης τουφεκίου.

— Καλοί! καλοί! πατριῶτες! ἀπήντησεν ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς. Μὰ ἐσεῖς ποιοὶ εἶστε;

— Πέτε μας τὰ ὀνόματά σας!

— Ἡμεῖς εἴμαστε... ἤρχισεν ὁ μπάρμπα Στεφανῆς καὶ συγχρόνως διὰ τοῦ βλέμματος ἐσυμβουλεύετο τὸν παπᾶν.

— Μπᾶ! αὐτὴ εἶνε ἡ φωνὴ τοῦ ἀδερφοῦ μου, ἀνέκραξεν ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς.

Καὶ εἶτα ἐκτείνας τὴν φωνήν·

— Ἀργύρη! ἐγὼ εἶμαι!... ἐφώναξε.

— Τόσο καλλίτερα... μᾶς ἔβγαλαν κι' ἀπὸ ἕναν κόπο, ἐψιθύρισεν ὁ ἱερεύς.

Ἀνέβησαν εἰς τὸ Κάστρον ὅπου συνήντησαν τὸν Ἀργύρην τῆς Μυλωνοῦς καὶ τὸν σύντροφόν του τὸν Γιάννην τὸν Νυφιώτην. Οὗτοι ἐν ὀλίγοις διηγήθησαν πῶς τοὺς εἶχε κλείσει τὸ χιόνι ἐπάνω στὸ Στοιβωτό, ὅπου ἐτρύπωσαν δύο νύκτας εἰς μιαν σπηλιάν, καὶ πῶς τὴν προχθές, ἤτοι εἰς τὰς 22 τοῦ μηνός, ἐλθόντες τοὺς ἀπελευθέρωσαν ἐκεῖθεν, ἐκτοπίσαντες μεγάλους ὄγκους χιόνος, δύο αἰγοβοσκοί, ὁ Γιαλῆς ὁ Κόνιζας καὶ ὁ Γεώργης ὁ Μπαντας, οἵτινες εὑρίσκοντο τὴν στιγμὴν ταύτην μὲ ὅλον τὸ αἰπόλιόν των εἰς τὸ φρούριον.

Τὸ φρούριον τοῦτο ὅπερ ἀλλαχοῦ περιεγράψαμεν, ἦτο γιγαντιαῖος βράχος φυτρωμένος ἐκεῖ παρὰ τὸ πέλαγος, προεκβολὴ τῆς γῆς πρὸς τὸν πόντον, ὡς νὰ ἔδειχνεν ἡ ξηρὰ τὸν γρόνθον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ τὴν προεκάλει· φοβερὸς μονοκόμματος, γρανίτης ἀλίκτυπος, ὅπου γλαῦκες καὶ λάροι ἤριζον περὶ κατοχῆς, διαφιλονεικοῦντες ποῦ ἀρχίζει ἡ κυριότης τοῦ ἑνὸς καὶ ποῦ σταματᾷ ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἄλλου. Προσφιλὴς σκοπιὰ τοῦ Βορρᾶ καὶ τῶν γειτόνων του, τοῦ Καικίου καὶ τοῦ Ἀργέστου, ὧν τὸ στάδιον εὐρὺ ἐκτείνεται ἀνάμεσον τῆς Χαλκιδικῆς, τοῦ Θερμαϊκοῦ, τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Πηλίου· μεμονωμένος ὑψιτενὴς βράχος, ἐφ' οὗ οἱ κάτοικοι ἐξ ἀνάγκης εἶχον κλεισθῆ διὰ φύλαξιν κατὰ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν βαρβάρων, ἐγκαταλιπόντες αὐτὸν ἔρημον μετὰ τὸ 1821, ὅτε ἐκτίσθη ἡ σημερινὴ μεσημβρινὴ πολίχνη.

Μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐσῴζοντο ἀκόμη οἶκοι τινὲς μὲ τὰς στέγας καὶ τὰ πατώματά των, ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἀλλὰ τελευταῖον ἡ ὀλιγωρία τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν, ὁ ὄκνος τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ νὰ ἐπισκέπτωνται τὸ Κάστρον συχνότερα, καὶ ἡ ἀσυνειδησία ὀλίγων τινῶν συλαγωγῶν, πλεονεκτῶν ἢ οἰκοδόμων, εἶχε καταστήσει ἐρειπίων σωρὸν τὸ Κάστρον. Ἐντεῦθεν ἀμελήσαντες καὶ οἱ ἐφημέριοι τῆς σημερινῆς πολίχνης, ἄφηνον ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἀλειτούργητον τὸν Ναὸν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς.

Ὁ Ναὸς τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἦτο ἡ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ φρουρίου. Ὁ ναΐσκος, πρὸ ἑκατονταετηρίδων κτισθείς, ἵστατο ἀκόμη εὐπρεπὴς καὶ ὄχι πολὺ ἐφθαρμένος. Ὁ παπα-Φραγκούλης καὶ ἡ συνοδεία του φθάσαντες εἰσῆλθον τέλος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ καρδία των ᾐσθάνθη θάλπος καὶ γλυκύτητα ἄφατον. Ὁ ἱερεὺς ἐψιθύρισε μετ' ἐνδομύχου συγκινήσεως τὸ «Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου», κ' ἡ θειὰ τὸ Μπλαμώ, ἀφοῦ ἤλλαξε τὴν φ' στάνα της τὴν βρεγμένην καὶ ἐφόρεσεν ἄλλην στεγνήν, καὶ τὸ γ' νάκι της τὸ καλό, τὰ ὁποῖα εὐτυχῶς εἶχεν εἰς ἀβασταγὴν καλῶς φυλαγμένα ὑπὸ τὴν πρῷραν τῆς βάρκας, ἔδεσε μέγα σάρωθρον ἐκ στοιβῶν καὶ χαμοκλάδων, καὶ ἤρχισε νὰ σαρώνῃ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἐνῷ αἱ γυναῖκες αἱ ἄλλαι ἤναπταν ἐπιμελῶς τὰ κανδήλια, καὶ ἤναψαν μέγα πλῆθος κηρίων εἰς δύο μανουάλια, καὶ παρεσκεύασαν μεγάλην πυρὰν μὲ ξηρὰ ξύλα καὶ κλάδους εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ, ὅπου ἐσχηματίζετο μακρὸν στένωμα παράλληλον τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου, κλειόμενον ὑπὸ σωζομένου ὀρθοῦ τοιχίου γειτονικῆς οἰκοδομῆς, κ' ἐγέμισαν ἄνθρακας τὸ μέγα πύραυνον τὸ σωζόμενον ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος, κ' ἔθεσαν τὸ πύραυνον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, ῥίψασαι ἄφθονον λίβανον εἰς τοὺς ἄνθρακας. **Καὶ ὠσφράνθη Κύριος ὁ Θεὸς ὀσμὴν εὐωδίας.**

Ἔλαμψε δὲ τότε ὁ ναὸς ὅλος, καὶ ἤστραψεν ἐπάνω εἰς τὸν θόλον ὁ Παντοκράτωρ μὲ τὴν μεγάλην καὶ ἐπιβλητικὴν μορφήν, καὶ ἠκτινοβόλησε τὸ ἐπίχρυσον καὶ λεπτουργημένον μὲ μυρίας γλυφὰς τέμπλον, μὲ τὰς περικαλλεῖς τῆς ἀρίστης βυζαντινῆς τέχνης εἰκόνας του, μὲ τὴν μεγάλην εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, ὅπως «Παρθένος καθέζεται τὰ Χερουβεὶμ μιμουμένη», ὅπου θεσπεσίως μαρμαίρουσιν αἱ μορφαὶ τοῦ Θείου βρέφους καὶ τῆς Ἀμώμου Λεχοῦς, ὅπου ζωντανοὶ παρίστανται αἱ ὄψεις τῶν Ἀγγέλων, τῶν μάγων καὶ τῶν ποιμένων, ὅπου νομίζει τις ὅτι στίλβει ὁ χρυσός, εὐωδιάζει ὁ λίβανος καὶ βαλσαμώνει ἡ σμύρνα, καὶ ὅπου, ὡς ἐὰν ἡ γραφικὴ ἐλάλει, φαντάζεταί τις εἰς μίαν στιγμὴν ὅτι ἀκούει τὸ **Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ.**

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ κρέμαται ὁ μέγας ὀρειχάλκινος πολυέλαιος, καὶ ὁλόγυρα ὁ κρεμαστὸς χορός, μὲ τὰς εἰκόνας τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων, ὑφ' ὃν ἐτελοῦντο τὸ πάλαι οἱ σεμνοὶ γάμοι τῶν χριστιανικῶν ἀνδρογύνων. Καὶ ὁλόγυρα αἱ μορφαὶ τῶν Μαρτύρων, Ὁσίων καὶ Ὁμολογητῶν, ἵστανται ἐπὶ τῶν τοίχων ἠρεμοῦντες, ἀπαθεῖς, ὁποῖοι ἐν τῷ Παραδείσῳ, εὐθὺ καὶ κατὰ πρόσωπον βλέποντες ὡς βλέπουσι καθαρῶς τὴν Ἁγίαν Τριάδα. Μόνος ὁ Ἅγιος Μερκούριος, μὲ τὴν βαρεῖαν περικεφαλαίαν του, μὲ τὸν θώρακα, τὰς περικνημῖδας καὶ τὴν ἀσπίδα, φαίνεται ὀλίγον τι ἐγκαρσίως βλέπων καὶ κινούμενος καὶ δρῶν, εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ ναοῦ, ἐκεῖ ὅπου διατρυπᾷ μὲ τὸ δόρυ του τὸν ἐπὶ θρόνου καθήμενον ὠχρὸν Παραβάτην. Πελιδνὸς ὁ παράφρων τύραννος, μὲ τὸ βλέμμα σβῦνον, μὲ τὸ στῆθος αἱμάσσον, μάτην προσπαθεῖ ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸ στέρνον του τὸν ὀξὺν σίδηρον, κ' ἐξεμεῖ μετὰ τῆς τελευταίας βλασφημίας καὶ τὴν μιαρὰν ψυχήν του. Γείτων τῆς τρομακτικῆς ταύτης σκηνῆς παρίσταται γλυκεῖα καὶ συμπαθεστάτη εἰκών, ὁ Ἅγιος Κήρυκος, τριετίζον παιδίον κρατούμενον ἐκ τῆς χειρὸς ὑπὸ τῆς μητρός του, τῆς Ἁγίας Ἰουλίττης. Διὰ δώρων καὶ θυσιῶν ἐζήτει ὁ διώκτης Ἀλέξανδρος νὰ ἑλκύσῃ τὸ παιδίον καὶ διὰ τοῦ παιδίου τὴν μητέρα του καὶ ὑποψελλίζων τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα ἔπτυσε τὸν τύραννον κατὰ πρόσωπον, κ' ἐκεῖνος ἐξαγριωθεὶς ἐκρήμνισε τὸ παιδίον ἐκ τῆς μαρμαρίνης κλίμακος, ὅπου συνέτριψε τὸ τρυφερὸν καὶ διὰ στεφάνους πλασθὲν κρανίον.

(Ἡ συνέχεια εἰς τὴν σελίδα 298).

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

Πολῖται τῆς Τραπεζοῦντος! Τὰ Ρωσσικὰ στρατεύματα ἠλευθέρωσαν ὑμᾶς ἐκ τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας. Θὰ λήξῃ ὁ πόλεμος καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ ἡ χώρα σας ἀναγεννηθεῖσα ὑπὸ τῆς Ρωσσίας εἰς νέαν ζωήν, θὰ ἀνθίσῃ, θὰ ἀναπτυχθῇ καὶ ἡ Τραπεζοῦς θὰ καταστῇ ἐκ νέου ὁ μαργαρίτης τῆς Μαύρης Θαλάσσης, οἷος ἦτο ἄλλοτε. Ἵνα τὸ ταχύτερον ἐπέλθῃ ὁ καιρὸς οὗτος τῆς ἡσύχου ζωῆς, τῆς ἐλευθερίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἠρέμου καὶ συνησπισμένης ἐργασίας, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ νικηφόρος δι' ἡμᾶς καὶ ταχυτέρα λῆξις τοῦ πολέμου.

Ἡ Κυβέρνησις ἐπροκήρυξεν ἔγγραφον εἰς βραχυπρόθεσμον πρὸς 5 1/2 % πολεμικὸν τοῦ Κράτους δάνειον τοῦ 1916· ἡ ἐγγραφὴ εἰς τὸ νέον δάνειον ἐν Τραπεζοῦντι γίνεται ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ (Καζνατσεΐστβω). Ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ρωσσικῆς ἐξουσίας ἐνταῦθα ἀναμένω τὴν παρ' ὑμῶν ὡς πολιτῶν ἐκδήλωσιν τοῦ καθήκοντος. Ὁ ἐπιθυμῶν τὸ καλὸν καὶ τὴν νίκην τῆς Ρωσσίας, ἂς λάβῃ τὸ κατὰ δύναμιν μέρος εἰς τὸ προκηρυχθὲν δάνειον.

Ὁ διοικητὴς τῆς ὠχυρωμένης ἀκτῖνος Τραπεζοῦντος

Στρατηγὸς ΣΒΑΡΤΣ.

Δημοσιεύοντες τὴν ἀνωτέρω ἔκκλησιν τοῦ Ἐξ. στρατηγοῦ Σβάρτζ θεωροῦμεν καθῆκον νὰ τονίσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀνάγκην τῆς εἰς τὸ πατριωτικὸν δάνειον συμμετοχῆς καὶ ἡμῶν τῶν Τραπεζουντίων. Ἐλευθερωθέντες ἀπὸ δουλείαν μακραίωνα καὶ ἀπαισίαν ἔχομεν ἱερὸν καθῆκον νὰ δείξωμεν καὶ δι' ἔργων τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν πρὸς τοὺς Ἐλευθερωτάς μας, οἵτινες ἔχυσαν τὸ τίμιον αἷμά των ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπερασπίζουν τὴν πατρίδα μας κατὰ τῆς μανιώδους καὶ ἀγρίας ὁρμῆς τῶν βαρβάρων τῆς Ἀνατολῆς. Ποῖος ἐξ ἡμῶν δὲν φρίττει μόνον μὲ τὴν ἰδέαν τῆς ἐπανόδου τῶν Τούρκων ἐνταῦθα; Ποῖος δὲν ἐνθυμεῖται τὴν ἀπαισίαν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας καὶ δὲν ἀναλογίζεται τὴν φρικτὴν τύχην μας ἐν περιπτώσει νέας ὑποδουλώσεως; Ὅστις λοιπὸν δὲν θέλει (καὶ ποῖος θέλει;) νὰ μολύνεται πλέον τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος μας ὑπὸ τουρκικοῦ ποδός, ὅστις θέλει νὰ φυτρώσουν καὶ εἰς τὴν πατρίδα μας τὰ ἄνθη τοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις θέλει νὰ ἴδῃ τὴν Τραπεζοῦντα «μαργαρίτην τοῦ Πόντου» ἂς σπεύσῃ νὰ ἐγγραφῇ εἰς τὸ πατριωτικὸν δάνειον τῆς ῥωσσικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἀπὸ τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα θὰ δανείσῃ ἑκα-

στος ἐξ ἡμῶν ἐκ τοῦ ὑστερήματός του εἰς τὴν μεγάλην αὐτοκρατορίαν θὰ κατασκευασθοῦν τηλεβόλα καὶ ὀβίδες, τουφέκια καὶ φυσίγγια, τὰ μόνα δηλαδὴ μέσα διὰ τῶν ὁποίων ἡ Ρωσσία θὰ δυνηθῇ νὰ συντρίψῃ τὴν Γερμανίαν ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ, τὴν Βουλγαρίαν ἐν τοῖς Βαλκανίοις καὶ τὴν Τουρκίαν ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ.

Ἐὰν θέλετε νὰ μὴ ἐπανέλθουν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ δὴ εἰς τὸν κόσμον ὅλον οἱ ζοφεροὶ χρόνοι τοῦ Μεσαίωνος, ἂν θέλετε νὰ μὴ κατασυντριβῇ ἡ περίλαμπρος ἀναγέννησις τῶν Βαλκανίων, ἂν θέλετε τέλος νὰ μὴ μαραίνῃ πλέον μὲ τὸ φαρμακεμένο χνῶτό του τὴν ὡραίαν Ἀνατολὴν ὁ ἀπαίσιος Τοῦρκος, σπεύσατε ὅλοι νὰ συμμετάσχητε εἰς τὸ πατριωτικὸν δάνειον τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἐπεσκέφθη τὴν Α. Σ. τὸν Μητροπολίτην ἡμῶν κ. κ. Χρύσανθον ὁ ἄρτι ἀφιχθεὶς ἀνταποκριτὴς τῆς «Νόβοε Βρέμια» κ. Χ. Α. Ζότωφ.

Ὁ κ. Ζότωφ ἐξέφρασεν εἰς τὴν Α. Σ. τὴν ἀπορίαν του περὶ τοῦ ἐπικρατοῦντος πνεύματος τοῦ ἐκρωσσισμοῦ τῆς πόλεως. Μεγάλην ἐντύπωσιν τοῦ ἐπροξένησαν, εἶπεν, αἱ ὀνομασίαι τῶν δρόμων οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὅλοι ρωσσικὰ ὀνόματα, χωρὶς νὰ λέγουν καὶ νὰ σημαίνουν τίποτε ἀπολύτως. Τὸ τοιοῦτον εἶπε διὰ μίαν πόλιν ἡ ὁποία ἔχει τόσην ἱστορίαν καὶ τόσον ἔνδοξον παρελθὸν εἶνε κυριολεκτικῶς ἀνεξήγητον.

••••

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΙΩΣΗΦ

Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἀπέθανε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐνεστῶτος καταλιπὼν τὴν γηραιὰν Αὐστρίαν εἰς τὸν διάδοχόν του Κάρολον.

Ὁ Φραγκῖσκος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1848, 18έτης τὴν ἡλικίαν ἐν μέσῳ φοβεροῦ σάλου ἐσωτερικοῦ, ὅστις συνεκλόνιζε τότε τὴν Ἀψβουργικὴν Μοναρχίαν. Αἱ φιλελεύθεροι ἰδέαι μὲ ὅλον τὸν πόλεμον τοῦ διαβοήτου Μέττερνιχ κατέκλυσαν πλέον καὶ τὴν μοναρχίαν ταύτην καὶ ὁ Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ ἔφηβος τότε διεδέχθη τὸν θεῖόν του Φερδινάνδον παραιτηθέντα καὶ κατώρθωσεν ἐν μέρει μὲν διὰ τῆς βίας ἐν μέρει δὲ καὶ δι' ὑποχωρήσεως νὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν καὶ νὰ προλάβῃ τὴν ἀπειληθεῖσαν πρὸς στιγμὴν καταστροφὴν τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Φραγκῖσκος τὴν τότε σωτηρίαν ὀφείλει κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν Ρωσσίαν, ἧς ἀμείλικτος κατόπιν ἀπεδείχθη ἐχθρός. Τῷ 1861 ὁ Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ ἀνίκανος πλέον νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν δύναμιν τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα τόσον δυσμενῆ ἔλαβον τροπὴν μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πολιτικῆς του ἐν τῷ Ἰταλικῷ ζητήματι ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ σύνταγμα εἰς τοὺς λαούς του καὶ ἤρχισε νὰ ἄρχῃ πλέον σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Ἐξομαλύνας δὲ ὁριστικῶς καὶ τὰς πρὸς τοὺς Οὔγγρους διαφορὰς ἐστέφθη βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας τῷ 1867, ἐπιτευχθέντος οὕτω τοῦ λεγομένου **δυϊσμοῦ** τῆς Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας. Κατὰ τὸ 1878 ἐπωφεληθεὶς ἐκ τοῦ τότε ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου ἀπέσπασε τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην, ἣν ὁριστικῶς προσήρτησε κατὰ τὸ 1908, ὅτε ἀνεκηρύχθη τὸ σύνταγμα ἐν Τουρκίᾳ. Τῷ 1914 ὁ διάδοχός του Φερδινάνδος ἐδολοφονήθη ἐν Σεραγέβῳ καὶ ὁ Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ ἀνέσυρε τὸ ξίφος του διὰ νὰ ἐκδικηθῇ ἔθεν τὸ αἷμα τοῦ προσφιλοῦς του Φερδινάνδου, κατ' ἀλήθειαν ὅμως διὰ νὰ γίνῃ ὄργανον τοῦ δαιμονίου Γουλιέλμου, ὅστις ἀπὸ μακροῦ ἐπεβουλεύετο τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης καὶ ἐζήτει κατάλληλον εὐκαιρίαν διὰ νὰ ἐπιβάλῃ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ξίφους τὴν θέλησίν του εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον.

Ὁ Φραγκῖσκος ἐν μέσῳ θυέλλης ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον καὶ ἐν μέσῳ λαίλαπος ἐγκατέλιπεν αὐτόν.

••••

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΠΟΛΩΝΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

ΕΡΡΙΚΟΥ ΣΙΕΓΚΙΕΒΙΤΣ

Τὴν 3ην Νοεμβρίου ἀπέθανεν ἐν Ἑλβετίᾳ ὁ μέγας Πολωνὸς συγγραφεὺς **Ἐρρῖκος Σιεγκίεβιτς.**

Ὁ Σιεγκίεβιτς ἐγεννήθη τῷ 1846, ἐσπούδασεν ἐν Βαρσοβίᾳ, ἐπεχείρησε δὲ περιηγήσεις εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Ἀφρικήν. Τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα τοῦ Σιεγκίεβιτς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διεκρίθησαν ἐπὶ ἀκριβεῖ διατυπώσει τῶν χαρακτήρων καὶ γνησίῳ αἰσθήματι. Ἀπὸ τὰ κατώτερα στρώματα τοῦ λαοῦ προέρχονται συνήθως οἱ ἥρωες τῶν διηγημάτων του· ὁ βίος τοῦ Πολωνικοῦ λαοῦ μὲ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἐλαττώματά του, μὲ τοὺς πόθους καὶ τὰ ἰδανικά του κατοπτρίζεται τελείως καὶ καθαρῶς εἰς τὰ διηγήματα τοῦ ἐπιφανοῦς συγγραφέως. Ὁ Σιεγκίεβιτς ἀφ' οὗ εἰς τὰ διηγήματά του ἀνέλυσε τὴν σύγχρονον πολωνικὴν ζωὴν ἐστράφη ὕστερον εἰς τοὺς χρόνους τῆς Πολωνικῆς Ἱστορίας καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἤντλησε τὴν ἀπαιτουμένην ὕλην διὰ τὸ ἀληθῶς ἔξοχον μυθιστόρημά του **«Διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου»**, τὸ ὁποῖον ἐπηκολούθησε ταχέως σειρὰ ἄλλων ἔργων μεταξὺ τῶν ὁποίων μεγίστην φήμην ἀπέκτησε τὸ ἐπιγραφόμενον **«Qvo Vadis»**=ποῦ ὑπάγει. Τὸ **«Qvo Vadis»** εἶνε δραματικὴ εἰκὼν ἐκ τοῦ ἐπὶ Νέρωνος διωγμοῦ τῶν Χριστιανῶν, μετεφράσθη δὲ καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικήν.

Ὁ Σιεγκίεβιτς εἶνε ὁ ἐθνικὸς τῶν Πολωνῶν συγγραφεὺς ὁ ἀναλύσας τὴν ψυχὴν τοῦ συγχρόνου Πολωνοῦ καὶ βαθύτερον παντὸς ἄλλου αἰσθανθεὶς τὰς

τάσεις καὶ τὰς ὁρμάς της, ὁ φιλόσοφος μελετητὴς τῆς ἱστορίας του, ὁ ἐνσαρκώνων τέλος ὅλους τοὺς πόθους καὶ ὅλα τὰ εὐγενῆ ἰδεώδη τοῦ Πολωνικοῦ ἔθνους.

Οἱ συμπατριῶται του βαθεῖαν ἔτρεφον ἐκτίμησιν πρὸς τὸν ἐπιφανῆ συγγραφέα καὶ τὴν ἐκτίμησίν των ταύτην ἐξεδήλωσαν καὶ δι' ἔργων δωρήσαντες εἰς αὐτὸν τῷ 1900 κτῆμά τι ἐν τῷ Κυβερνείῳ τοῦ Κιέλζυ.

Ὁ Σιεγκιέβιτς δὲν ἔζησε δυστυχῶς διὰ νὰ ἴδῃ τὴν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος του, ἥτις προσεγγίζει, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐν τῇ ξένῃ μὲ τὴν πικρίαν εἰς τὴν καρδίαν ὅτι δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἴδῃ τὴν θεὰν ἐλευθερίαν ἐνθρονιζομένην εἰς τὴν πολυπαθῆ Πολωνίαν.

●●●●

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Ἐκ προηγουμ. συνδρομῶν μέχρι 20 Σ)βρίου	Ρ. 53,729.66
Σ)βρίου 20 Ἑλλην. Κοινότ. Αἰκατερινοδὰρ μέσῳ Τραπέζης Γ. Καπαγιανίδης	Ρ. 3528.90
Σ)βρίου 30 Ἑλλην. κοιν. Σοχὺμ	» 500
Τῆς Α. Β. Υ. τῆς Πριγκ. Ἑλλένης τῆς Ἑλλάδος μέσῳ Ἑλλ. προξένου Τιφλίδος	ῥ. 3569
Ἑλλ. κοιν. Τρικούσκης μέσῳ Ἑλλ. προξ. Κιὲρτζ	ῥ. 559.90
Συνδρομὴ ἐκ Κιὲρτζ	ῥ. 10
κ. Ἀθ. Γ. Ἀθανασιάδη Τορσὺλ	ῥ. 200
κ. Γ. Κ. Κανδύλη διὰ τὸ Συσσίτιον	ῥ. 200
Ἔκτακτος συνδρομὴ Κ ῶν	ῥ. 376.82
Π. καὶ Κ Τζιτηρίδου ἐκ Τζιτᾶ Σιβηρίας	ῥ. 50
Ὀκτωμβρίου 16 μέσῳ Ἑλλ. κοιν. Βατοὺμ συνδρομαὶ	ῥ. 315
Ἔκτακτος Δωρεὰ κ. Τ.	ῥ. 500
Ἑλλ. κοιν. Νοβορωσσίας	ῥ. 1095.60
Νοεμβρ. 4 Ἡ Α. Π. ὁ Συμφερουπόλεως καὶ Ταυρίδος	ῥ. 2692.50
Ἑλλ. κοιν. Γιάλτας	ῥ. 2500
Νοεμβρ. 9 Ἑλλ. κοιν. Αἰκατερινοδὰρ	ῥ. 10,000

Μέσῳ Αὐτ. Τραπέζης ἐπ' ὀνόματι τῆς Α. Σεβ. τοῦ Μητροπολίτου ἤτοι ἐν ὅλῳ Ρ. 79,827 38.

Ρ. 26,097.72
79,227.38

Τῇ 9)11)1916

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ **ὁ Τρ. Χρύσανθος**

Ο ΤΑΜΙΑΣ **Κ. Ἀβρααμίδης**

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ **Ν. Βελισσαρίδης**

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 295).

Καὶ εἰς τὴν κιβάδα τοῦ ἱεροῦ βήματος, ὑψηλά, ἐφαίνετο στεφανουμένη ὑπὸ Ἀγγέλων ἡ τῶν Οὐρανῶν Πλατυτέρα. Καὶ κατωτέρω περὶ τὸ θυσιαστήριον ἵσταντο ἄρρητον σεμνότητα ἀποπνέουσαι αἱ μορφαὶ τῶν Μεγάλων Πατέρων, τοῦ Ἀδελφοθέου, τοῦ Βασιλείου, τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Θεολόγου, κ' ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἔχαιρον διότι ἔμελλον ν' ἀκούσωσι καὶ πάλιν τὰς εὐχὰς καὶ τοὺς ὕμνους τῆς Εὐχαριστίας, οὓς αὐτοὶ ἐν Πνεύματι συνέθεσαν. Πέριξ δὲ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς εἰκονίζετο περιτέχνως ὅλον τὸ Δωδεκάορτον καὶ τὰ Τάγματα τῶν Ἀγγέλων καὶ ἡ Βρεφοκτονία, καὶ οἱ κόλποι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Ληστὴς ὁ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ὁμολογήσας.

Ὅταν ἔφθασε εἰς τὸ Κάστρον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Χριστοῦ, τόσον θάλπος ἐθώπευσε τὴν ψυχήν των, ὥστε ἂν καὶ ἦσαν κατάκοποι, καὶ ἂν ἐνύσταζόν τινες αὐτῶν, ᾐσθάνθησαν τόσον τὴν χαρὰν τοῦ νὰ ζῶσι καὶ τοῦ νὰ ἔχωσι φθάσει αἰσίως εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας των, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου, ὥστε τοὺς ἔφυγε πᾶσα νύστα καὶ πᾶσα κόπωσις. Οἱ αἰπόλοι, εὑρόντες ἐνασχόλησιν καὶ πρόφασιν ὅπως καπνίζωσι καθήμενοι καὶ ἐνίοτε ὅπως ἐξαπλώνωνται καὶ κλέπτωσιν ἀπὸ κανένα ὕπνον τυλιγμένοι μὲ ταῖς κάπαις των παρὰ τὸ πῦρ, εἶχον ἀνάψει ἔξω δύο πυρσούς, τὸν ἕνα ἔμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος, τὸν ἄλλον πρὸς τὸ βόρειον μέρος. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἡ θερμότης ἦτο λίαν εὐάρεστος τῇ βοηθείᾳ τῶν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πυρῶν. Καὶ εἶχον σωρεύσει παμπόλας δέσμας ξηρῶν ξύλων καὶ κλάδων οἱ καταφυγόντες αἰπόλοι, μὲ τὰς ὀλίγας αἶγας καὶ ἐρίφιά των, ὅσα δὲν εἶχον ψοφήσει ἀκόμη ἀπὸ τὸν βαρὺν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου, οἱ τραχεῖς αἰπόλοι, οἵτινες εἶχον σώσει καὶ τοὺς δύο ὑλοτόμους ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς χιόνος. Καὶ εἶτα ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητόν, καὶ ἐψάλη ἡ λιτὴ τῆς μεγαλοπρεποῦς ἑορτῆς, μεθ' ὃ ὁ κὺρ - Ἀλεξανδρῆς ἤρχισε τὰς ἀναγνώσεις, καὶ ὅσοι ἦσαν νυσταγμένοι ἀπεκοιμήθησαν σιγὰ εἰς τὰ στάδιά των. (Ἆ! ἔμελλον ἄρα τοῦ Προφητάνακτος οἱ θεσπέσιοι ὕμνοι ἀπὸ ψαλμῶν νὰ καταντήσωμεν ἀνάγνωσις νυστακτικὴ καὶ ὡς ἀνάγνωσις νὰ παραλείπωνται ὅλως ὡς φορτικόν τι καὶ παρλέκον!), βαυκαλιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἔρρινον καὶ μονότονον ἀπαγγελίαν τοῦ κὺρ - Ἀλεξανδρῆ. Ὁ ἀγαθὸς γέρων ἦτο ἐκ τοῦ ἀμιμήτου ἐκείνου τύπου τῶν ψαλτῶν, ὧν τὸ γένος ἐξέλιπεν δυστυχῶς σήμερον Ἔψαλλε κακῶς μέν, ἀλλ εὐλαβῶς καὶ μετ' αἰσθήματος. Κανὲν σχεδὸν κῶλον δὲν ἔλεγεν ὀρθῶς, οὔτε μουσικῶς οὔτε γραμματικῶς. Πότε ἓν καὶ ἥμισυ κῶλον τὰ ἥνου εἰς ἕν, πότε δύο καὶ ἥμισυ τὰ διῄρει εἰς τέσσαρα. Ἀλλὰ προκριτωτέρα ἡ ἀμάθεια τῆς δοκησισοφίας . . . . .

(Ἕπεται συνέχεια).

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΔ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Дозволено цензурой

Ἔτος Α. — Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ 10ῃ Δεκεμβρίου 1916 — Ἀριθμ. 17

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ᾽ ὃς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ᾽ ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

Νοεμβρ.	10	Ἀνατ.	7—25	Δύσις	4—35	Διάρκ. ἡμ.	9— 9
» »	13	»	7—27	»	4—36	» »	9— 9
Δεκεμ.	16	»	7—27	»	4—38	» »	9—11
» »	19	»	7—28	»	4—41	» »	9—13
» »	22	»	7—29	»	4—43	» »	9—14

Ἐπειδὴ διατρέχομεν τὰς μικροτέρας τοῦ ἔτους ἡμέρας παραθέτομεν χάριν τῶν ἀναγνωστῶν καὶ στήλην διαρκείας τῆς ἡμέρας. Τ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ Α. Α. ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΟΣ
ΤΟΥ ΤΣΑΡΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ Βου

Μετ' ἀσυνήθους μεγαλοπρεπείας καὶ αἴγλης ἑωρτάσθη ἡ ἐπέτειος τοῦ ὀνόματος τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ Τσάρου Νικολάου τοῦ Β'. ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει. Πρώτην φορὰν ἔσχομεν τὸ εὐτύχημα νὰ πανηγυρίσωμεν ὅπως ἠθέλομεν τὴν εὔσημον ταύτην ἡμέραν καὶ νὰ ἐκδηλώσωμεν τὴν ἄρρητον εὐγνωμοσύνην, ἣν αἰσθανόμεθα πρὸς τὸ ὑψηλὸν πρόσωπον τοῦ Ἐλευθερωτοῦ Τσάρου. Ἐνῷ ἄλλοτε μετὰ δέους προσήρχοντο ὀλίγοι ἐκ τῶν πολιτῶν εἰς τὴν εἰθισμένην δοξολογίαν ὑποπτεύοντες πάντοτε μήπως τοῦτο θεωρηθῇ ὑπὸ τῶν κρατούντων ὡς ἔγκλημα, ἐφέτος ἀθρόοι συνέρρευσαν πανταχόθεν εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναόν, ὅπως ἀναπέμψωσιν εὐχὰς τῷ Ὑψίστῳ ὑπὲρ τῆς μακροημερεύσεως τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ Τσάρου Νικολάου τοῦ Β'. Ἡ ἡμέρα τῆς 6ης Δεκεμβρίου ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς Τραπεζουντίους νὰ ἐκδηλώσουν πόσον βαθεῖαν τρέφουν ἐκτίμησιν καὶ πόσον εἰλικρινῆ αἰσθάνονται εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν φιλόλαον καὶ λαοφιλῆ ἄνακτα τῆς Μεγάλης Ρωσσίας. Αἱ οἰκίαι καὶ ὅλα τὰ καταστήματα ἐσημαιοστολίσθησαν, ὁ δὲ Μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἔνθα ἐτελέσθη πανηγυρικὴ λειτουργία ὑπὸ τῆς Α. Σ. τοῦ Μητροπολίτου κ. κ. Χρυσάνθου, ἦτο ἀσφυκτικῶς πλήρης πολιτῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνοντο καὶ πολλοὶ Ρῶσσοι ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλῖται.

Σπανίως ὁ Μητροπολιτικὸς ναὸς ἐστέγασεν ὑπὸ τοὺς θόλους αὐτοῦ τοσοῦτον πλῆθος, καὶ σπανίως ἀντήχησεν ἀπὸ παρομοίαν μελῳδίαν, ἐν ᾗ ἡμιλλάτο εἰς κάλλος καὶ ἔξαρσιν ἡ παλαίφατος βυζαντινὴ μουσικὴ πρὸς τὴν θυγατέρα αὐτῆς Ρωσσικήν.

Εἰς τὴν λειτουργίαν παρέστη καὶ ἡ Α. Ἐξοχότης ὁ Στρατηγὸς Σ. διοικητὴς τῆς ὠχυρωμένης ἀκτῖνος Τραπεζοῦντος καθὼς καὶ τὸ δημοτικὸν Συμβούλιον μὲ τὸν κ. Κέφελη δήμαρχον ἐπὶ κεφαλῆς.

Ἡ λειτουργία ὑπῆρξεν ἀληθῶς μεγαλοπρεπὴς ἀνταποκριθεῖσα τελείως πρὸς τὸ ἐπίσημον τῆς ἡμέρας, ἡ δὲ Α. Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης δι' ὡραίας καὶ εὐγλώττου προσλαλιᾶς ἐξῆρε τὴν σημασίαν τῆς ἡμέρας καὶ ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον τοῦ εἰρηνοποιοῦ Τσάρου, ὅστις σκοπὸν τοῦ βίου του ἔθετο τὴν ἐξασφάλισιν διαρκοῦς εἰρήνης καὶ τῆς εὐημερίας τῶν λαῶν. Διὰ τοῦ παρόντος μεγάλου πολέμου, εἶπεν ἡ Α. Σεβασμιότης, ὁ Τσάρος Νικόλαος ὁ Β'. προτίθεται συντρίβων τὴν δύναμιν τῶν ἐχθρῶν του νὰ θέσῃ τὰς βάσεις τῆς εὐτυχίας τῆς ἀνθρωπότητος, ἥτις τόσον σκληρῶς ἐδοκιμάσθη κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν φοβερὰν κρίσιν.

Ἡ Α. Σεβασμιότης ἐν τέλει τῆς προσφωνήσεως ἐζητωκραύγασεν ὑπὲρ τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ Τσάρου Νικολάου τοῦ Β'. τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος τοῦ Μεγάλου Δουκὸς καὶ ἀντιβασιλέως τοῦ Καυκάσου Νικολάου Νικολάεβιτς, τοῦ στρατηγοῦ Σβάρτζ καὶ τοῦ νικηφόρου καὶ γενναίου ῥωσσικοῦ στρατοῦ. Τὸ ἐκκλησίασμα μετὰ ζωηρότητος ἐπανέλαβε τὰς ζητωκραυγὰς καὶ ὁ ναὸς ἐδονήθη ἀπὸ τὰς ἐπευφημίας τοῦ ἐνθουσιῶντος πλήθους.

Μετὰ τὴν Α. Σεβασμιότητα ὡμίλησε ῥωσσιστὶ καὶ εἷς τῶν ῥώσσων ἱερέων τῆς ἐνταῦθα φρουρᾶς.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Δημαρχείου διεξήχθη στρατιωτικὴ παρέλασις, εἰς ἣν παρέστη κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Ἐξ. στρατηγοῦ Σ. καὶ ἡ Α. Σεβασμιότης

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἀντηλλάγησαν τὰ ἑξῆς τηλεγραφήματα μεταξὺ τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ Τσάρου, τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Νικολάου καὶ τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος.

Πρὸς τὴν Α. Α. Μεγαλειότητα
τὸν Αὐτοκράτορα Πασῶν τῶν Ρωσσιῶν.

Κατὰ τὴν ὀνομαστικὴν ἡμέραν τῆς Ὑμετέρας Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος ἐγὼ καὶ σύμπαν τὸ ποίμνιόν μου πλήρεις ἀνεκφράστου εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τῇ ἀπολυτρώσει ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ εὐλαβῶς πέμπομεν εἰς Σέ, Ὀρθόδοξε Αὐτοκράτωρ, τὰ θερμὰ ἡμῶν συγχαρητήρια καὶ εὐχόμεθα τῷ Θεῷ ὅπως ἡ Ἄπτερος Νίκη στέψῃ τὰ γενναῖα Σου στρατεύματα εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν τοῦτον πόλεμον τὸν ὁποῖον διεξάγει ἡ Ρωσσία μὲ τοὺς πιστοὺς Συμμά-χους της.

Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος
Χρύσανθος Φιλιππίδης.

Ἡ Α. Αὐτοκρατορικὴ Μεγαλειότης ηὐδόκησε νὰ ἀπαντήσῃ διὰ τοῦ ἀκολούθου:

Πρὸς τὴν Α. Σεβασμιότητα
τὸν Μητροπολίτην Τραπεζοῦντος
Χρύσανθον Φιλιππίδην.

Ἐκ ψυχῆς εὐχαριστῶ, Σεβασμιώτατε, ὑμᾶς καὶ τὸ ποίμνιόν Σας διὰ τὰ συγχαρητήρια καὶ τὰς εὐχάς.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ

* *

Πρὸς τὴν Α. Α. Ὑψηλότητα
τὸν Μέγαν Δοῦκα
Νικόλαον Νικολάεβιτς.

Ἐπὶ τῇ ὀνομαστικῇ Ὑμῶν ἑορτῇ ἐπιτρέψατε Ὑψηλότατε νὰ καταστῶ διερμηνεὺς τῶν αἰσθημάτων τῆς ἀφοσιώσεως καὶ τῆς ζωηρᾶς εὐγνωμοσύνης τὰ ὁποῖα πληροῦν τὴν καρδίαν μου καὶ τὴν καρδίαν τῶν ὀρθοδόξων τῆς ἐπαρχίας μου διὰ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα διαχέει εἰς τὴν χώραν μας ἡ μεγάλη Σας καρδία.

Δεόμεθα τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας Ὑμῶν, Ὑψηλότατε, καὶ ὑπὲρ τῆς τελικῆς νίκης τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Στρατοῦ ἥτις θὰ εἶνε ὁ θρίαμβος καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ πολιτισμοῦ.

Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος
Χρύσανθος Φιλιππίδης

Ἡ Α. Α. Ὑψηλότης ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς.

Χρύσανθον Φιλιππίδην
Μητροπολίτην Τραπεζοῦντος.

Εὐχαριστῶ, Σεβασμιώτατε, λίαν εἰλικρινῶς καὶ Ὑμᾶς καὶ τοὺς Ὀρθοδόξους τῆς ἐπαρχίας Σας δι' ἃς ἐκφράζετε εὐχὰς καὶ αἰσθήματα.

Μέγας Δοὺξ ΝΙΚΟΛΑΟΣ.

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡ. ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ
Κ. Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ
ΛΕΧΘΕΙΣΑ ΤΗ 3 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ ΕΝ ΤΩ ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΕΙΩ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΩ

ΑΙ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑΙ

Ὁ Βαλαωρίτης εἰς ὡραῖόν του ποίημα ἐπιγραφόμενον «ὁ βράχος καὶ τὸ κῦμα» ἄριστα συμβολίζει τὴν δύναμιν τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, παραβάλλων αὐτὴν πρὸς κῦμα ἀφρισμένον, τὸ ὁποῖον ὀλίγον κατ' ὀλίγον τρώγει τὴν ρίζαν καὶ τὰ θεμέλια τοῦ βράχου, ποῦ ἐστέκετο μέσα εἰς τὸ πέλαγος· ὁ βράχος συμβολίζει τὴν τουρκικὴν ψυχήν· τὴν ὁποίαν ἐν τῇ πάλῃ συνέτριψεν ἡ δυνατὴ ἑλληνικὴ ψυχή.

Σκῦψε (λέγει τὸ κῦμα πρὸς τὸν βράχον)
σκῦψε νὰ ἰδῇς τὴν ρίζα σου στῆς θάλασσας
τὰ βύθη]
τὰ θεμελά σου τἄφαγα, σ' ἔκαμα κουφολίθι·
Μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ! Τοῦ δούλου τὸ ποδάρι
θὰ σὲ πατήσῃ στὸ λαιμό..... Ἐξύπνησα λιοντάρι...
. . . .
. . . .

Ὁ βράχος ἐβουβάθηκε. Τὸ κῦμα στὴν ὁρμή του
ἐκαταπόντισε μὲ μιᾶς τὸ κούφιο τὸ κορμί του.
Χάνεται μὲς στὴν ἄβυσσο, τρίβεται, σβιέται, λυώνει
σὰν νᾆταν ἀπὸ χιόνι.

Ἐπάνωθέ του ἐβόγγιξε γιὰ λίγο ἀγριωμένη
ἡ θάλασσα κ' ἐκλείστηκε. Τώρα δὲν ἀπομένει
στὸν τόπο ποὖταν τὸ στοιχειὸ κανεὶς παρὰ τὸ κῦμα
ποῦ παίζει γαλανόλευκο ἐπάνω ἀπὸ τὸ μνῆμα.

Ἀντίθετα πρὸς τὴν δύναμιν τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς φαινόμενα παρουσιάζει ἡ ψυχή μας ἐδῶ εἰς τὸν τόπον· τὸ ἠθικὸν περιβάλλον τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήσαμεν καὶ τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη ἔγινε τὸ ἀφρισμένον κῦμα ἀπειλοῦν νὰ κατακλύσῃ τὴν ἀδύνατον ψυχήν μας, ἡ ὁποία δὲν δύναται οὐδὲ πρὸς βράχον νὰ παραβληθῇ· κατήντησεν ἡ ψυχή μας ἀσθενὲς πρόχωμα ἀπὸ λάσπην, τὸ ὁποῖον σήμερον ἢ αὔριον θὰ παρασύρῃ τὸ κῦμα.

Ἡ ἀδυναμία ἡμῶν νὰ ἀντιδράσωμεν κατὰ τῶν ἐπιπολαζόντων ἐλαττωμάτων καὶ κακιῶν, ἡ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ παρόντος σχολικοῦ ἔτους παρατηρηθεῖσα ἔνοχος ἀδιαφορία πολλῶν περὶ τὸν ἐνδεχόμενον ἀκρωτηριασμὸν τῆς παιδείας μας ἡ συνειδητὴ ἢ ἀσυνείδητος τάσις πρὸς κρημνισμὸν ἠθικῶν καθιδρυμάτων πάντα ταῦτα εἶνε ἀπαίσια συμπτώματα μαρασμοῦ τῆς ψυχῆς, μαρτυροῦντα ψυχὴν ὑγράν, ὑδαρῆ καὶ ρευστὴν ἑτοίμην νὰ λάβῃ τὸ σχῆμα καὶ τὴν μορφὴν τοῦ δημιουργηθέντος ἠθικοῦ περιβάλλοντος καὶ νὰ ἀφομοιωθῇ πρὸς αὐτό, ἐκφυλιζομένη τελείως.

Τὴν πρόληψιν τοῦ μεγάλου τούτου κακοῦ καὶ τὴν τόνωσιν τῆς ψυχῆς δύναται νὰ κατορθώσῃ μόνον μία ἀριστοκρατία τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χαρακτῆρος, ἡ ὁποία μακρὰν παντὸς συμφέροντος καὶ πάσης μικρολογίας θὰ εἰμπορέσῃ νὰ ἐμφυσήσῃ ζωὴν εἰς τὴν ναρκωμένην ψυχὴν τοῦ λαοῦ μας, συστηματικῶς ἐργαζομένη καὶ δίδουσα αὐτῇ ἐν παντὶ τὸ καλὸν παράδειγμα.

Τὴν σπουδαιότητα τῶν τοιούτων ἀριστοκρατιῶν καὶ τὴν χρησιμότητα αὐτῶν πρὸς ἀνάπλασιν καὶ πρόοδον λαῶν καὶ ἐθνῶν ὑπόθεσιν ἔχει ἡ παροῦσα διάλεξις.

Ἐξετάζοντες τὰ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη δὲν εἶνε ὁμογενής, ἀλλ' ἀποτελεῖται ἐκ στοιχείων διακρινομένων ἀλλήλων διὰ χαρακτήρων οὐ μόνον προφανῶν τοῖς πᾶσιν, ὡς εἶνε τὸ φῦλον, ἡ ἡλικία, ἡ σωματικὴ ρώμη καὶ ὑγεία, ἀλλὰ καὶ διὰ χαρακτήρων ἧττον μὲν αἰσθητῶν, ἀλλ' οὐχ ἧττον σπουδαίων, οἷαι εἶνε αἱ πνευματικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀρεταί, ἡ δραστηριότης καὶ τὸ θάρρος. Διακρίνομεν δὲ ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ πλὴν τῆς τάξεως τῶν πλουσίων καὶ τῶν πτωχῶν, καὶ τὸ ἄνθος αὐτῆς, τ. ἔ. τὴν **ἀριστοκρατίαν** κατὰ τὴν ἐτυμολογικὴν σημασίαν τῆς λέξεως **ἄριστος** καὶ τὸν δῆμον. Ἑκάστης ἀριστοκρατίας ὁ χαρακτὴρ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἰδιοτήτων, αἱ ὁποῖαι τίθενται ὡς βάσις τῆς ἐκτιμήσεως αὐτῆς· δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀριστοκρατία ἁγίων καὶ ἀριστοκρατία λῃστῶν, ἀριστοκρατία σοφῶν καὶ ἀριστοκρατία κλεπτῶν. Ὑπάρχει δὲ ἡ ἀριστοκρατία εἰς πᾶσαν κοινωνίαν ἀνθρώπων καὶ ὅταν ἔτι τὸ πολίτευμα εἶνε δημοκρατικὸν ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην σημασίαν τῆς λέξεως· οὕτω εἰς τὴν δημοκρατίαν τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρχον πλὴν τῶν ἀληθινῶν ἀριστοκρατῶν καὶ οἱ **δημαγωγοί,** οὓς ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῇ κωμῳδίᾳ οἱ Ἱππεῖς

παριστᾷ καθισταμένους δεσπότας τοῦ παραπαίοντος δήμου. Καὶ σήμερον ἀκόμη αἱ δημοκρατίαι Γαλλίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν κυβερνῶνται ὑπὸ ἀριστοκρατίας εὐαρίθμων πολιτευομένων. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἀπολυταρχικὰ κράτη κυβερνᾷ ἀριστοκρατία, ἥτις πολλάκις εἶνε γραφειοκρατία· ἐξαίρεσιν κάμνουν μόνον ὅσα ἀπολυταρχικὰ κράτη ἔσχον μονάρχας μεγαλοφυεστάτους.

Κατά τινα νόμον τῆς κοινωνικῆς φυσιολογίας αἱ ἀριστοκρατίαι δὲν διατηροῦνται ἐπὶ μακρόν, ἀλλὰ προσβάλλονται ὑπὸ παρακμῆς καὶ μαρασμοῦ· ἀπαντᾷ δὲ τὸ φαινόμενον τοῦτο τῆς παρακμῆς ὄχι μόνον εἰς τὰς ἐκ κληρονομικότητος ἀριστοκρατίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς καταρτιζομένας κατ' ἐκλογήν, οἵα εἶνε ἡ ἀριστοκρατία τοῦ κλήρου. Σπουδαία ἀλλ' ὄχι καὶ μόνη, αἰτία τῆς καταστροφῆς τῶν πολεμικῶν ἀριστοκρατιῶν εἶνε ὁ πόλεμος· εἰς τοῦτον ὁ Ἀριστοτέλης (Ἀθην. Πολιτεία κεφ. 26) ἀποδίδει τὴν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Ἐφιάλτου σημαντικὴν ἐλάττωσιν τῆς κρατούσης τάξεως, διότι ἑκάστη ἐκστρατεία προϊάπτεν εἰς Ἅδου δύο καὶ τρεῖς χιλιάδας ἰφθίμων ψυχῶν. Καὶ σήμερον δὲ κατὰ τὸν παρόντα γενικὸν πόλεμον ἀνηλεῶς θερίζεται ἡ ἀριστοκρατία τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ ὅλων τῶν μετεχόντων τοῦ φοβεροῦ τούτου πολέμου λαῶν.

Οὐ μόνον δὲ ἐν πολέμῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν εἰρήνῃ βαθεία ἐξακολουθεῖ ἡ κυκλοφορία τῶν ἀριστοκρατιῶν καὶ πολὺ ταχέως ἐξαφανίζονται καὶ ὅσαι ἀριστοκρατίαι δὲν ὑπέστησαν οὐδεμίαν ἀπώλειαν ἐκ τοῦ πολέμου. Ἐκλείπουν δὲ αἱ ἀριστοκρατίαι ὄχι μόνον ἕνεκα τῶν συχνῶν θανάτων, οἱ ὁποῖοι συμβαίνουν κατὰ τὰς γεννήσεις ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τοῦ ἐκφυλισμοῦ τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὰς κατὰ καιρὸν ἀριστοκρατίας. Πολλοὶ σοφοὶ σήμερον στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς ἱστορίας καὶ ἐπὶ πινάκων στατιστικῶν ἀποδεικνύουν, ὅτι πᾶσα ἀριστοκρατία ἐν τῇ παρακμῇ της προσβάλλεται ὑπὸ φθίσεως ἢ νευροπαθείας, ἢ παραφροσύνης ἢ ἀλκοολισμοῦ ἢ δυσμορφίας· καὶ ἐνδέχεται μὲν οἱ ταῦτα διϊσχυριζόμενοι νὰ εἶνε ἔν τισιν ὑπερβολικοί· εἶνε ὅμως βέβαιον, ὅτι καὶ ἐν πολλοῖς ἀληθεύουσιν.

Κατὰ ταῦτα ὁ βίος τῶν ἀριστοκρατιῶν ἐξασφαλίζεται μόνον διὰ τῆς ἀπεκκρίσεως τῶν ἐκφύλων καὶ τῆς προσλήψεως νέων ὑγιῶν στοιχείων προερχομένων συνήθως ἐκ τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν στρωμάτων. Συμβαίνει δηλ. εἰς τὴν κοινωνίαν ὅ,τι καὶ εἰς πᾶν ὀργανικὸν ὄν, τὸ ὁποῖον τότε μόνον ζῇ, ὅταν τακτικῶς ἀπεκκρίνωνται στοιχεῖά τινα τοῦ ὀργανισμοῦ οἷον τοξῖναι καὶ ἀντικαθίστανται μὲ ἄλλα, ἀφομοιούμενα πρὸς αὐτόν· ἐὰν ἡ κυκλοφορία αὕτη παύσῃ, τὸ ζῷον μαραίνεται καὶ θνήσκει· τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀριστοκρατίαν· ἡ καταστροφὴ αὐτῆς εἶνε βεβαία εὐθὺς ὡς παύσῃ ἡ κυκλοφορία ὑγιῶν στοιχείων. Καὶ ἡ ἐλαχίστη ἐπιβράδυνσις τῆς κυκλοφορίας ταύτης συνεπάγεται συσσώρευσιν μὲν τῶν ἐκφύλων στοιχείων τῆς κρατούσης τάξεως, αὔξησιν δὲ τῶν ὑγιῶν καὶ ζωτικῶν στοιχείων τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν τάξεων, ὁπότε καὶ ἡ κοινωνικὴ ἰσορροπία καθίσταται ἀσταθής, ἐλάχιστος δὲ κλονισμὸς καταστρέφει αὐτήν· μία κατάκτησις ἢ ἐπανάστασις ἀνατρέπει τὸ πᾶν καὶ φέρει εἰς τὰ πράγματα νέαν ἀριστοκρατίαν, πλήρη ῥώμης καὶ σθένους ἠθικοῦ, ἡ ὁποία ἀντικαθιστᾷ τὴν νοσηρὰν καὶ νωθρὰν καὶ ἔκφυλον ἀριστοκρατίαν. Ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τῆς Ῥώμης τοῦ Μεσαίωνος καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων μαρτυρεῖ, ὅτι πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐπαναστάσεις, εἴτε αἱματηραὶ εἴτε εἰρηνικαὶ αἰτίαν ἔχουσι τὴν συσσώρευσιν στοιχείων ἐκφύλων μὲν εἰς τὴν κρατοῦσαν τάξιν ὑγιῶν δὲ εἰς τὴν κρατουμένην. Ὅπου δὲ δι' οἱανδήποτε αἰτίαν ἀνεστάλη ἡ κυκλοφορία αὕτη, ἐκεῖ ἐπῆλθε σῆψις τοῦ ὅλου σώματος τῆς κοινωνίας ἢ τοῦ ἔθνους ἢ τοῦ κράτους καὶ ἡ ἀφομοίωσις ἢ κατάκτησις αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἰσχυροτέρων· ἀπόδειξις τούτου εἶνε ἡ τύχη τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κράτους καταλυθέντος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, καὶ τοῦ βυζαντινοῦ καταλυθέντος ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Εἰς τὰς συγχρόνους κοινωνίας τὰ νέα ὑγιᾶ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα εἶνε ἀπαραίτητα εἰς τὴν ὕπαρξιν τῆς ἀριστοκρατίας, προέρχονται ἐκ τῶν κατωτέρων τάξεων καὶ κυρίως τῶν γεωργικῶν· αἱ τάξεις αὗται εἶνε τὸ ἐργαστήριον, ὅπου γίνεται ἡ παρασκευὴ καὶ ὁ καταρτισμὸς τῶν μελλουσῶν ἀριστοκρατιῶν· αἱ τάξεις αὗται εἶνε ἡ ῥίζα τοῦ φυτοῦ, τοῦ ὁποίου ἄνθος εἶνε ἡ ἀριστοκρατία· τὸ ἄνθος μαραίνεται καὶ ἐκλείπει· μετ' ὀλίγον ὅμως ἀντικαθίσταται ὑπὸ ἄλλου· φθάνει μόνον νὰ μὴ προσβληθῇ ἡ ῥίζα, αἱ δὲ κατώτεραι κοινωνικαὶ τάξεις νὰ μὴ ἀποτελοῦνται ἀπὸ συρφετετόν, ὁπόταν ὁ ἐθνικὸς θάνατος εἶνε βέβαιος. Διατί αἱ κατώτεραι κοινωνικαὶ τάξεις εἶνε αἱ τροφοδοτοῦσαι τὴν ἀριστοκρατίαν μὲ ὑγιᾶ στοιχεῖα, τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν· κατὰ πᾶσαν ὅμως πιθανότητα τὸ φαινόμενον τοῦτο αἰτίαν ἔχει τὴν αὐστηρὰν **διαλογὴν** (τὸ ξεδιάλεγμα), ἡ ὁποία διενεργεῖται εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις. Αἱ τάξεις τῶν εὐπόρων καὶ ἀνεπτυγμένων ἔχουν ὀλίγα τέκνα καὶ διαφυλάττουν σχεδὸν ὅλα καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ καχεκτικὰ καὶ ἔκφυλα· αἱ τάξεις τῶν πτωχῶν καὶ ἀμαθῶν ἔχουν πολλὰ τέκνα καὶ χάνουν συνήθως ὅσα τῶν τέκνων των δὲν εἶνε εὔρωστα καὶ ἰδιαιτέρως προικισμένα ὑπὸ τῆς φύσεως. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον τὰ τελειότερα εἴδη τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν εἶνε λεπτοφυέστερα ὑπὲρ τὰ κοινὰ εἴδη· ἡ γαλῆ τῆς Ἀγκύρας εἶνε εὐγενεστέρα καὶ λεπτοφυεστέρα παρὰ τὸ εἶδος τῆς κοινῆς γαλῆς ἀκριβῶς, διότι ἀπολαύει ἰδιαιτέρων φροντίδων καὶ περιποιήσεων· μεγάλη καταβάλλεται φροντὶς καὶ προσπάθεια πρὸς διάσωσιν τῶν νεογνῶν μιᾶς γαλῆς τῆς Ἀγκύρας.

ἐνῷ μιᾶς δυστυχοῦς κοινῆς γάτας σώζονται μόνον τὰ νεογνὰ τὰ ὁποῖα εἶνε προικισμένα μὲ ἐξαίρετον ὑγείαν ὁμοίως αἱ περιποιήσεις, μὲ τὰς ὁποίας ἀπὸ τόσων αἰώνων περιβάλλομεν τὸν σῖτον κατέστησαν τὸ φυτὸν τοῦτο ἀνίκανον νὰ ἀντιστῇ εἰς τὸν φυτικὸν συναγωνισμὸν καὶ διὰ τοῦτο συμπνίγεται ὑπὸ τῶν ἀκανθῶν καὶ τῶν ζιζανίων. Πλὴν τούτου σπουδαῖος παράγων διαλογῆς εἶνε καὶ ἡ θνησιμότης τῶν νέων, ἡ ὁποία αἴρει ἀπὸ τοῦ μέσου πολλὰ ἄτομα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ἐφ' ἑαυτῶν τὸ κράτος καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς μερικὰς ἐλαττωματικὰς κλίσεις· καὶ οὕτω αἱ κλίσεις αὗται ἀναπτύσσονται εἰς πάθη καὶ κακίας καὶ καταχρήσεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποθνήσκουν πολλοὶ νέοι ἀσθενοῦς θελήσεως· ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἔχει δύναμιν θελήσεως καὶ ἐξουσιάζει ἑαυτὸν ποτὲ δὲν γίνεται ἀλκοολικός· ἐνῷ ἄνθρωπος ἀσθενοῦς χαρακτῆρος εὐκόλως δύναται νὰ περιπέσῃ εἰς τὸν ἀλκοολισμόν· καὶ ὁ ἀλκοολισμός του οὗτος καταστρέφει ἢ τοὐλάχιστον ἐπιταχύνει τὸν ἐκφυλισμὸν καὶ τοῦ ἀλκοολικοῦ καὶ τῶν ἀπογόνων του καὶ οὕτω μίαν ὥραν ἐνωρίτερον ἀπαλλάττει τὴν κοινωνίαν οἰκογενείας ἐκφύλου. Εἰς τὰ τοιαῦτα φαινόμενα συνήθως ἐκλαμβάνεται τὸ ἀποτέλεσμα ὡς αἰτία καὶ ὁ ἀλκοολισμὸς ὡς αἰτία τοῦ ἐκφυλισμοῦ, οὐχὶ δὲ ὁ ἐκφυλισμὸς ὡς αἰτία τοῦ ἀλκοολισμοῦ· ὑπάρχουν βεβαίως περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας κακαὶ καὶ ἐλαττωματικαὶ ἕξεις παρασύρουν πολλάκις ἀνθρώπους ὑγιεῖς καὶ ἀρτίους· συνηθέστερον ὅμως εἰς τὰς κακὰς ἕξεις καὶ καταχρήσεις περιπίπτουν φύσεις ἀσθενεῖς· εἶνε δὲ αἱ φύσεις αὗται ἀσθενεῖς ὄχι διότι εἶνε ἐλαττωματικαί, ἀλλ' εἶνε ἐλλαττωματικαί, διότι εἶνε ἀσθενεῖς· ὁμοίως ἀσθένειαι καὶ ἐπιδημίαι προσβάλλουν βεβαίως καὶ ἀνθρώπους εὐρώστους· συνηθέστερον ὅμως αἱ ἀσθένειαι καὶ αἱ ἐπιδημίαι προσβάλλουν καὶ προπέμπουν εἰς τὸν τάφον ὀργανισμοὺς ἐκφύλους καὶ διὰ τοῦτο εἶνε χρήσιμοι. Ταῦτα λέγοντες οὐδόλως ἐννοοῦμεν νὰ παραστήσωμεν τὴν εἴς τινας κοινωνικὰς τάξεις παρατηρουμένην μεγάλην θνησιμότητα τῶν παίδων ἢ τὸν ἀλκοολισμὸν καὶ τὰς ἐπιδημίας καὶ τὰ ἄλλα εἴδη τῆς διαλογῆς ὡς φαινόμενα παρήγορα καὶ ἐπιθυμητά· τὸ τοιοῦτον θὰ ἦτο ἄδικον καὶ σκληρόν· ἐπειδὴ πολλαὶ πόλεις κατόπιν πυρκαϊᾶς ἀνῳκοδομήθησαν ὡραιότεραι καὶ ὑγιεινότεραι, δὲν ἕπεται ἐντεῦθεν ὅτι ἡ πυρκαϊὰ τῶν πόλεων εἶνε πρᾶγμα ἐπιθυμητόν· ὑπάρχουν καὶ ἄλλα μέσα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἰδίου σκοποῦ· οὐδὲ ἕπεται ἐντεῦθεν ὅτι ἕτερον εἶδος διαλογῆς λογικώτερον καὶ ἧττον σκληρὸν δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν διαλογὴν ὡς διενεργεῖται σήμερον· ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει πρέπει νὰ καταβληθῇ ἡ δέουσα προσοχὴ ὅπως μὴ αὐξηθῇ τὸ κακὸν ἀντὶ νὰ μειωθῇ· καὶ τοῦτο θὰ συμβῇ ὅταν ἐνεργῶμεν ἄνευ ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν αἰτίων τοῦ κακοῦ· οὕτω π. χ. ὅσοι ἠθικολόγοι προσπαθοῦν νὰ πείσουν τὰς εὐπόρους τάξεις τῆς συγχρόνου κοινωνίας νὰ ἔχουν πολλὰ τέκνα, ὅσοι φιλάνθρωποι προσπαθοῦν νὰ ἀποτρέψουν μερικὰ εἴδη διαλογῆς, οἷον τὸν ἀλκοολισμὸν τὴν φθίσιν καί τινας ἐπιδημίας, χωρὶς να ἀντικαταστήσουν αὐτὰ μὲ ἄλλα εἴδη διαλογῆς, συντελοῦν χωρὶς νὰ τὸ ἐννοοῦν εἰς τὴν ἐξασθένησιν τῆς φυλῆς καὶ εἰς τὸν μαρασμὸν αὐτῆς· καὶ τοῦ κακοῦ τούτου κακὸν μὴ χεῖρον θὰ ἦτο ἴσως τὸ σύστημα τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν, καθ' ὃ οὗτοι ἔρριπτον τοὺς ἐκφύλους εἰς τὸν Καιάδαν. Ἐὰν αἱ εὔποροι καὶ ἀνεπτυγμέναι τάξεις τῆς συγχρόνου κοινωνίας εἶχον πολλὰ τέκνα εἶνε πιθανόν, ὅτι θὰ ἔσωζον σχεδὸν ὅλα καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ καχεκτικὰ καὶ βλακώδη· κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον περισσότερον θὰ ηὔξανον τὰ ἔκφυλα στοιχεῖα εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις καὶ θὰ ἐπεβραδύνετο ἡ ἄνοδος τῆς ἀριστοκρατίας τῆς προερχομένης ἐκ τῶν κατωτέρων τάξεων· ἐὰν δὲ καὶ εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις δὲν ἐγίνετο ἡ διὰ τῶν ἐπιδημιῶν καὶ τῶν ἄλλων τρόπων διαλογή, καὶ αἱ κατώτεραι τάξεις θὰ ἔπαυον νὰ παράγουν ἀριστοκρατίας καὶ οὕτω ἡ κατὰ μέσον ὅρον καλὴ ποιότης τῆς κοινωνίας θὰ κατέπιπτεν ἐπαισθητῶς.

Σημειωτέον, ὅτι ὁσάκις νέα ἀριστοκρατία ἐρχομένη εἰς τὰ πράγματα ἀρχίζῃ τὴν δρᾶσιν της, ὅλος ὁ λαὸς παρουσιάζεται προκόπτων ἐν παντὶ κλάδῳ τῷ στρατιωτικῷ, τῷ ἐπιστημονικῷ, τῷ καλλιτεχνικῷ καὶ ἐν τῷ ἠθικῷ· ὁσάκις δὲ ἡ ἀριστοκρατία ἐκφυλίζηται ὅλος ὁ λαὸς παρουσιάζεται ἐν καταπτώσει καὶ μαρασμῷ εἰς ὅλους τοὺς κλάδους.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ἐναισίμου διατριβῆς "Τραπεζουντίας διαλέκτου„ τὸ δεύτερον μέρος, Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

Λίντζια· εἶδος παιδιᾶς τῶν γυναικῶν, ἐν μὲν τῇ δημώδει λεγόμενον κεντόβολα, σβόλια καὶ χονδρόβολα, ἐν δὲ τῇ ἀρχαίᾳ πεντάλιθος, πενταλίθοις παίζειν, πενταλιθίζειν καὶ πεντελιθίζειν· (Ἑρμ. παρὰ Πολυδ. 9,126, Φώτ. σελ. 446,3. Meineke com. τ. Α, σελ. 392. Ἀριστοφ. παρὰ Πολυδ. 9,126). Οὐκ ἀπὸ σκοποῦ δ' ἂν εἴη καὶ τὸ εἶδος τῆς παιδιᾶς, οἷα ἐν Τραπεζοῦντι παίζεται, μετ' ἀκριβείας περιγράφειν. Πέντε στρογγύλα λιθάρια (τῇ λέξει χρῶνται ἐν τοῖς χωρίοις) ἐν τῇ παλάμῃ ἔχουσαι ὀφείλουσιν ἐν τῇ ἀναστροφῇ τῆς χειρὸς δέξασθαι καὶ τὰ πέντε ἢ πλείονα τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου μέρους τῆς χειρὸς ἐπιτηδείως κυρτουμένης, συνημμένων τῶν πέντε δακτύλων καὶ τεταμένων· τὰ ἐπὶ τῆς χειρὸς διαμείναντα ἀνα-

στρέφουσαι πάλιν τὴν χεῖρα ὀφείλουσιν ἐν τῇ παλάμῃ δέξασθαι, οὐδενὸς ἐκπίπτοντος, τὰ δὲ πρότερον καταπεσόντα δεῖ ἀνὰ ἓν ἀναλαβεῖν, ἀναῤῥιπτούσας ἕν τι τῶν ἐν τῇ παλάμῃ λιθαρίων καὶ κρατούσας τὰ λοιπά· πρὸς τοῦτο δ' ὑπουργοῦσιν ὁ ἀντίχειρ καὶ ὁ λιχανός· ἐάν τι μὴ κατὰ τὰ ῥηθέντα ἐκτελεσθῇ, ἡ παίζουσα **καίεται**, ἤτοι αὕτη μὲν παύεται, ἄρχεται δὲ ἡ παρ' αὐτῇ καθημένη παίζουσα (διὰ τὰ ἐπὶ τῆς χειρὸς μένοντα λιθάρια χρῶνται τῷ Τουρκικῷ ὀνόματι **κονεύω**, =διαμένω). Μετὰ τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος τῆς παιδιᾶς ἄρχεται τὸ δεύτερον, **δύος** (ὁ) καλούμενον· ἐνταῦθα αἴρεται τὰ λοιπὰ τέσσαρα ἀνὰ δύο, ἐξ οὗ καὶ τοὔνομα δύος· δεῖ μέντοι μήτε τοὺς δακτύλους προσψαῦσαι τοῖς ἑτέροις λίθοις, μήτε τούτους κυλιομένους ἐφάπτεσθαι τῶν ἑτέρων δύο λίθων τῶν οὕτως ἀναληφθέντων, ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἡ παιδιὰ αὕτη, ὡς καὶ ἡ πρώτη καὶ ἡ ἑπομένη **ὁ τρίτος**, οὐδὲν διαφέρουσα τῆς προηγουμένης, [illegible] ὅτι καὶ τὰ ἀναληφθησόμενα λιθάρια (ἐπὶ τοῦ ἀνα[illegible] τὰ λιθάρια χρῶνται τῷ ῥήματι ***σωρεύω*** =[illegible] διαιρεῖται εἰς τρία καὶ ἕν· ἕπεται ἡ τε[illegible] παιζομένη· τῶν ἐν τῇ παλάμῃ πέντε λίθων [illegible] καὶ ἀναλαμβάνεται εἷς· ἐν δὲ τούτῳ κατα[illegible] οἱ τέσσαρες (ἐκ τούτου δὲ καὶ τεταρτίνα ἐπωνόμασται) ἀνὰ ἕνα, οὓς εἶτα ὁμοῦ ἀναλαμβάνουσιν ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ παρακειμένους, ἀναῤῥιπτομένου καὶ πάλιν καὶ ἀναλαμβανομένου μετὰ τῶν τεσσάρων τοῦ ἐν τῇ παλάμῃ ἑνός· τρὶς καὶ τούτου ἐπαναλαμβανομένου, ἕπονται τὰ ***χερίτσας***, ὁμοίαις τῇ πρώτῃ παιδιᾷ, τούτῳ δὲ μόνον διαφέρουσιν, ὅτι οἱ καταπίπτοντες λίθοι οὐκ ἀναλαμβάνονται· ἂν δὲ [illegible] τῶν λίθων καταπέσῃ ἐν τῇ τρὶς ἐπαναλαμβανομένῃ καὶ ταύτῃ παιδιᾷ, ἡ παίζουσα παρέρχεται τὴν [illegible] παιδιάν· τὴν **σωρεύτρια**ν, οὕτω παιζομένην· καταῤῥίπτονται οἱ πέντε, ἐκλέγεται εἷς καὶ διὰ τούτου ἀναῤῥιπτομένου ἀναλαμβάνουσι τοὺς λοιποὺς [illegible] ἀνὰ ἕνα· δὶς τούτου γενομένου, ἕπεται τὸ ***σταύρωμαν***, ἐν ᾧ ἐν ἑκάστῃ τοῦ ἑνὸς ἀναῤῥίψει [illegible] τοὺς λοιποὺς τέσσαρας ἀνὰ ἕνα ἐν σχ[illegible] σταυροῦ (ἐξ οὗ καὶ ἐπεκλήθη), εἶτα διὰ τρι[illegible] ἑνὸς ἀναῤῥίψεων μετακινοῦσι τοὺς τρεῖς ἀνὰ ἕ[illegible], οἳ κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν [illegible] τοτε [illegible] ὁμοῦ διὰ τῆς τοῦ ἑνὸς ἀναῤῥίψεως· καὶ τοῦτο [illegible] ἐκτελεῖται· ἐκ δὲ τούτου ἡ μετάβασις εἰς τὸν [illegible], ἀναῤῥίπτεται ὁ εἷς τετράκις, κατατεθέντες οἱ λοιποὶ ἀνὰ [illegible] ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ, εἶτα δι' ἀναῤῥίψε[illegible] τοῦ ἑνὸς ἀναλαμβάνονται [illegible] καὶ τοῦτο, μεθ' ὃ ***ἡ μαμή*** (μαῖα)· σχηματίζεται ἡ χεὶρ εἰς γέφυραν, ἧς τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ τόξου ἐκ τοῦ ἀντίχειρος συνέστηκε, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ ἐκ τοῦ μεγάλου δακτύλου, ἤτοι οἱ δύο δάκτυλοι ἀποτελοῦσι τοὺς βάσεις τοῦ τόξου· του μεγάλου δακτύλου ἐπιβέβηκεν ὁ λιχανός· πρὸ τῆς γεφύρας οἱ πέντε λίθοι ἀλλήλοις οὐ προσψαύοντες καταῤῥίπτονται, ἐκλέγεται εἷς τούτων, ἡ δὲ παρακαθημένη συμπαίκτρια δείκνυσιν ὃν ἂν βούληται τῶν τεσσάρων, ὃν μαμὴν καλοῦσι· πρὸ τούτου δεῖ τοὺς τρεῖς ἀνὰ ἕνα διὰ τῆς γεφύρας διελθεῖν ἐν ἑκάστῃ τοῦ ληφθέντος λίθου ἀναῤῥίψει καὶ λήψει ἄνευ προσψαύσεως τοῖς λοιποῖς πρὸ τῆς γεφύρας κειμένοις λίθοις· ἐσχάτης δὲ πάντων οὕτω διέρχεται καὶ ἡ μαμή· μετὰ τὴν τριπλῆν καὶ τούτου ἐπανάληψιν ἕπεται ἡ τελευταία παιδιὰ ἐκ δύο εἰδῶν ***χ(χ=sch)ερίτζας*** συνισταμένη· πρῶτον συναρμόζονται αἱ χεῖρες, τοὺς δ' ἐν τῷ οὕτω σχηματισθέντι κοίλῳ εὑρισκομένους πέντε λίθους ὑποδέχονται εἰς τὸ διὰ τῆς ταχείας ἀντιστροφῆς τῶν χειρῶν σχηματισθὲν ἕτερον ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους τῶν χειρῶν κοῖλον· ἐκ δὲ τούτου πάλιν εἰς τὸ πρῶτον καὶ οὕτω ἐφεξῆς· τρὶς δὲ τούτου γενομένου, ἕπεται τὸ δεύτερον εἶδος, ὃ τούτῳ τοῦ πρώτου διαφέρει, ὅτι αἱ χεῖρες ἐκ τοῦ ἀντιθέτου συμπλέκονται, τοῦ ἄνω μέρους τῆς μιᾶς ἀντιστοιχοῦντος τῷ κάτω τῆς ἑτέρας· τρὶς καὶ τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται. ἡ δ' ἐπιτυχία καὶ νίκη ἐκφράζεται διὰ τοῦ ***βάλλ' τὸ τζούλ*** (ἡ νικῶσα), [illegible] ὑποστρώματος [illegible] καὶ οὐχὶ ἐπὶ [illegible] τάπητος (χαλίου). Τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως σκοτεινόν, εἰκάζω ἐκ τοῦ λιθία, ὃ ἀντὶ λιθάρια [illegible] ἐκ τοῦ πενταλιθίζειν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ν λίθια, τροπὴ δὲ τοῦ θ εἰς τζ λιντζία· τοιαύτης τοῦ θ τζ τροπῆς ἐν Τραπεζοῦντι τὸ καντζολογῶ (ἀκανθολογῶ), κάτζεται, ἄτμα [illegible] Τραπεζοῦντος, ἀντὶ κάθεσαι παρεσχηματισμένον ἐκ τοῦ δημώδους ἐκάτζα (ἐκ τοῦ ἐκάθισα). [illegible] ἐκ τοῦ Ἀθίγγανος· ἐν Χίῳ βότζος (βοθῦνα, ἐν Σινασῷ τζά (θειά), ἐν λειβησίῳ καντζόχειρος (ἀκανθόχειρος, ἐν τῇ δημώδει μετὰ τοῦ α τοῦ προθετικοῦ ἀκαντζόχειρος· λαπατζία. Δουκάγ[illegible] (λάπαθον)· σκορβετζιά: δημ. (κοκκοῤῥεβεθιά· [illegible] Χίος (πολική)· ὁ τονισμὸς ἐπιδράσει τοῦ Ἰταλικοῦ pathica, ἐξ οὗ καὶ τὸ α τῆς ληγούσης.

Λολλίν ἢ *λο λάγια*· τὸ παρ' Ἕλλησι βαβάζειν ἢ βαυκαλίζειν· ἡ λέξις συγγενὴς τῇ Λατινικῇ [illegible] «[illegible] lallare recusas» (Pers. Sat. 3, 3), ὅπερ [illegible] αὐτὸν Nicolas Eloi Lemaire [illegible] Ἑλληνικοῦ λαλεῖν παράγει, ἐγὼ δ' ἡγοῦμαι [illegible] λέξιν ἐκ τῶν φωνῶν lala, lo—la, [illegible] αἱ τροφοὶ [illegible] μητέρες βαυκαλίζουσι τὰ νήπια· [illegible] ἕτερον βαυκάλημα νενία συμπίπτει τῷ Λατινικῷ naenia, ἢ nenia.

Μάθος. 1) [illegible], καθὰ καὶ παρ' ἀρχαίοις «τὸν πάθει μάθος θέντα κυρίως ἔχειν» (Αἰσχ. Ἀγ. 176)· παροιμιωδῶς δ' ἐν Τραπεζοῦντι τὸ «πάθος μάθος», ὅπερ ταυτόσημον τῷ Αἰσχυλείῳ, ὑπομιμνῆσκον διὰ τὸ βραχὺ καὶ γοργὸν καὶ τὴν παρήχησιν τὴν Λατινικὴν φράσιν «dictum factum»· λέγεται δὲ καὶ ἄλλως «τὰ παθήματα μαθήματα» καὶ παρ' ἀρχαίοις «τὰ δέ μοι παθήματα — μαθήματα γεγόνει» (Ἡρόδ.

1,207,1).—2) συνήθεια, ἕξις· οὕτω καὶ παρ' ἀρχαίοις τὸ μάθησις ('Ιπποκρ. σελ. 593, 8).

Μακρύς.=μακρός· φράσις: «τὰ χ(χ=seh)έρια τ' μακρέα εἶν'»=μακραὶ οὖσαι αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐξ·κνοῦνται ἐπὶ τὰ ἀλλότρια· (καθ' ὑπόνοιαν)=κλέπτης ἐστίν· ἑτέρα «ἡ γλῶσσά τ' μακρὺν ἔν'»=λάλος ἐστίν, οὗ ἀντίθετον» κόντυνον τὴ γλῶσσά σ'» (βράχυνον τὴν γλῶσσαν,) λάλει ὀλίγα.

Μαμὴ=***μαῖα***. Παροιμία: «πολλοὶ μαμῆδες τὸ παιδὶν κοτζὸν ἐφτειάγνε»· πολλαὶ μαῖαι ποιοῦσι τὸ παιδίον χωλόν· ἐπὶ τῆς πολυαρχίας, ἧς τα κακὰ διὰ μακρῶν ἀναπτύσσει ὁ Εὐριπίδης ἐν 'Ανδρ. (471—475)· ὅμοιον καὶ τὸ 'Ομηρικὸν «οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη» ['Ομ. 'Ιλ. Β, 204). 'Η λέξις κοτζός, ἐν τῇ δημ. κουτζὸς λεγομένη διηπόρηταί μοι· τῶν δὲ τῷ Βυζαντίῳ (Λεξ. τ. κ. ἡ 'Ελλ. διαλ. ἐν̄λ. κουτζός) εἰρημένων («κοτζὸς ὁ κεκομμένους τοὺς πόδας ἔχων οἱονεὶ κότος». 'Ετυμ.) οὐδὲν συνίημι· τῶν ἀπορουμένων ἐστὶ καὶ ἡ λέξις μαμή.

Μαχάν'. Λέγεται οὕτως ὁ φυσητήρ, τὸ φυσητήριον· ἐν Σέρραις ἀπαντᾷ ἡ λέξις μουχάνι, ἣν ὁ 'Ι. Πανταζίδης (Φιλίστ. ἔ- δ'. τεῦχ. γ'. σελ. 213) ἐντυμολογεῖ ἐκ τοῦ μηχανῆς. μεμηχάνητας πάντως ἡ ἐτυμολογία· ἐμοὶ δοκεῖ καὶ ταύτην καὶ τὴν Τραπεζουντίαν εἶναι τὴν Τουρκικὴν μαχάν, ἡ ἐν Σέρραις παλαιωθεῖσα τὸ πρῶτον, οἷα αὐτόθι οὐκ ὀλίγα, ἐγένετο μχάνι, εἶτα τῷ ἐξ ἀναπτύξεως ου μουχάνι (πρβλ. κουραμπιές, γουδὶ κτλ. μακρὸς κ ὶ περὶ τούτου γενήσεται ἀλλαχοῦ λόγος).

Μελοκούτ'. (το) τὸ δοχεῖον (κουτὶ) τοῦ μέλιτος, τὸ δοχεῖον τὸ περιέχον μέλι· παροιμία «ὅποιος κρατεῖ τὸ μελοκούτ', λεί(χ=sch)'χ τὸ δάχτυλον ατ' (ὁ κρατῶν τὸ δοχεῖον τοῦ μέλιτος λείχει τὸν δάκτυλον), διὰ τοὺς ὑφαιροῦντας καὶ κλέπτοντας ἐκ τῶν ἀλλοτρίων τῶν παρακατατεθειμένων αὐτοῖς· ὅμοιόν τι δηλοῖ καὶ τὰ τοῦ 'Αποστόλου (πρὸς Κορινθ. Α'. κεφ. θ'.) «τίς φυτεύει ἀμπελῶνα καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; ἢ τίς ποιμαίνει ποίμνην καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐσθίει;» εἰ καὶ ταῦτα οὐκ ἔχει τὴν ὑπόνοιαν τὴν κακήν, ἣν ἡ ἐν Τραπεζοῦντι παροιμία. Τὸ κουτὶν ἐν Τραπεζοῦντι, κουτὶ ἐν τῇ δημ. (πυξίς) ὑποκοριστικὸν ἐστιν ἐκ τοῦ κύτος, οὗ καὶ παρ' ἀρχαίοις ὑποκοριστικὸν τὸ κυτίς.

Μειζότερος· ἐκ τοῦ μείζων. Εὕρηται καὶ παρὰ Συντίπᾳ ἡ λέξις «ἐξ ὧν εἰς ὑπῆρχε τῶν ἄλλων μειζότερος λίαν. (Fabul. Romanens. Alfredi Eberhard σελ. 117,7). λέγονται δ' οὕτω τιμῆς ἕνεκα 1) οἱ πρεσβύτεροι, οἱ γονεῖς, οἱ προὔχοντες· 2) σκωπτικῶς ὁ ὄνος· τὸ ἀπόλυτον μέγας εὕρηται μόνον ἐν ἐκκλησιαστικῇ τινι ῥήσει «μέγας εἶ, Κύριε, καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου», ἢ χρῶνται ἀντὶ ἐπιφωνήματος ἀπορηματικοῦ· ἐν τῇ δημ. μεγάλος, ἐν Τραπεζοῦντι ἀντ' αὐτοῦ τρανός, ὃ καὶ ἐνιαχοῦ τῆς 'Ελλάδος.

Παροραμάτων διόρθωσις ἐν τῷ 16ῳ ἀριθμῷ.

σελ. 285.	στ. α'.	στ. 29.	ἐξηλειπτέον	τὸ	=	πρὸ τοῦ [εἶπον].	
»	»	»	»	23	γραπτ. 2)	ἀντὶ	21.
»	»	» β'.	»	45	» ἀσθενὲς	»	ἀσθενής
»	»	»	»	52	» κατὰ	»	καθά.
»	286	» α'.	»	13	» (arm	»	ram).
»	»	»	»	17	» ὠτίο	»	ὠτία.
»	»	»	»	32	» κάββαλιν	»	κάβαλιν.
»	»	» β'.	»	36	» Τροιάδας	»	Τριάδας

ΤΟ ΝΑΪΔΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΝΗΣ

Περὶ τοῦ ναϊδίου τῆς ἐν τῇ συνοικίᾳ 'Αγίου Βασιλείου (Τραπεζοῦντος) 'Αγίας "Αννης δὲν γνωρίζω ἄν τινες ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ γραψάντων ἐπελήφθησαν καὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐξακριβώσεως τῆς οἰκοδομῆς ὑπὸ ἀρχιτεκτονικὴν ἔποψιν, ἤτοι ἂν κατ' ἀρχὰς ᾠκοδομήθη ὡς νῦν ἔχῃ ναΐδιον ἢ ἦτό τις ἄλλη οἰκοδομή· μόνον ἐκ τῶν ὑπ' ὄψει μου συγγραφέων βλέπω ἁπλῶς νὰ γίνηται μνεία περὶ αὐτοῦ: «... ἕτερος βωμὸς εἰς ναὸν τῆς 'Αγίας "Αννης μεταβληθεὶς παρουσιάζει ἀρχιτεκτονικήν τινα σοβαρότητα, ἀλλ' οὐδὲ οὗτος εἰς ἑλληνικὴν ἀνατρέχει ἐποχὴν[1]...» καὶ «...τὰ βάθρα φαίνονται ἀρχαιότερα τοῦ Χριστιανισμοῦ[2]...» καὶ «...πιθανῶς ἀντικαταστήσας ἀρχαιότερόν τι ἑλληνικὸν κτίσμα[3]...».

'Ημεῖς βλέποντες τὸ τῆς οἰκοδομῆς σχῆμα ὡς δὲ καὶ οὐχὶ τὴν πρὸς ἀνατολὰς κυρίως διεύθυνσιν τοῦ 'Ιεροῦ, ἀλλὰ μᾶλλον βορειανατολικῶς, ἐκινήθημεν ὑπὸ τῆς περιεργείας πρὸς ἐξακρίβωσιν ἂν ᾠκοδομήθη ὡς νῦν ἔχῃ ναΐδιον ἢ προσετέθη ὑστέρως τὸ 'Ιερόν, ἡ δὲ περιέργειά μας αὕτη διὰ τῶν ὀλίγων γνώσεών μας ἀνεκάλυψεν ἐκ τῆς τοιχοδομίας, μὴ συναρμοζομένων τῶν γωνιαίων λίθων τοῦ 'Ιεροῦ μετὰ τοῦ ὑπολοίπου κτιρίου κατὰ τὸν τεκτονικὸν ῥυθμόν, ὅτι τὸ 'Ιερὸν εἶναι πρόσθετον· ἀλλ' ἐν τούτοις καλὸν ἐθεωρήσαμεν καὶ πάλιν νὰ προστρέξωμεν εἰς τὰ φῶτα τοῦ ζηλωτοῦ τῶν πατρίων ἀρχιτέκτονος κ. Δημητρίου Φυλλίζη καὶ ζητήσωμεν τὰς περὶ τούτου ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ κρίσεις, ὅστις καὶ πάνυ προθύμως ἔσπευσεν ἐπὶ τόπου καὶ ἐξήτασε τὴν ἐν λόγῳ οἰκοδομὴν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, καὶ μετ' ἐπιστημένην ἐπιστημονικὴν μελέτην ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῶν κρίσεων ἡμῶν, ἤτοι, ὅτι τὸ 'Ιερὸν προσετέθη ὕστερον, καὶ οὕτω ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης ἐξακριβώσεως ἐξάγεται κάλλιστα περὶ τῆς ἀνεγέρσεως αὐτοῦ τὸ πρῶτον ὡς μαυσωλείου, καὶ εἶτα σὺν τῇ προσ-

1) Ποντικά, ὑπὸ Π. Τριανταφυλλίδου, σελ. 50

2) 'Ιστορία Τραπεζοῦντος, ὑπὸ Σ. 'Ιωαννίδου, σελ. 236.

3) Περιήγησις εἰς τὸν Πόντον, ὑπὸ Κ. Παπαμιχαλοπούλου, σελ. 201.

θήκῃ τοῦ Ἱεροῦ μετατραπέντος εἰς τρίκογχον ναΐδιον. Πρὶν δὲ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν αὐτοῦ καλὸν θεωροῦμεν ἵνα προτάξωμέν τινα περὶ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ συστάσεως.

Αἱ πολυθρύλητοι νεκροπόλεις τῶν πρώτων Χριστιανῶν(1) κατ' ἀρχὰς ἐκαλοῦντο **κατακόμβαι,** ὄνομα ὅπερ ἀπεδόθη κοινῶς εἰς πάντα τὰ ὑπόγεια χριστιανικὰ νεκροταφεῖα, ἐκλήθησαν δ' οὕτως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐν Ῥώμῃ νεκροταφείου τοῦ κειμένου ὑπὸ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ, ὅπερ ἀνέκαθεν ἐκαλεῖτο **coemeterium ad catacumbus** (ἴσως εἶναι τοπογραφικὴ σημασία).

Ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς νέας θρησκείας ἐκαλοῦντο ταῦτα καὶ κοιμητήρια (ἢ areae ἢ cryptae), ὑποδηλοῦντα τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀναμενομένην ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν· τοιαῦτα δὲ ὑπόγεια χριστιανικὰ νεκροταφεῖα περιεσώθησαν πολλαχοῦ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ γέννεσις τοιούτων νεκροταφείων ὀφείλεται πρωτίστως εἰς ῥωμαϊκὸν νόμον, τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, ἀπαγορεύοντος τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως· ἐθάπτοντο δὲ ἐντὸς ἑνὸς ἐξ αὐτῶν τῶν κοιμητηρίων μέλη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας τῆς ἱδρυσάσης αὐτὸ ἢ ἀτόμων ἀνηκόντων εἰς τὴν αὐτὴν πολιτικὴν ἢ ἄλλην ἑταιρείαν (collegia), τοιοῦτον δὲ ἔθιμον ἐπεκράτησε καὶ παρὰ τοῖς χριστιανοῖς ἐπὶ πολὺν χρόνον.

Ἐνταῦθα ἡμεῖς δὲν κρίνομεν ἐπάναγκες τὴν περιγραφὴν τῶν τῇδε κἀκεῖσε ἐν Ἀνατολῇ καὶ Δύσει εὑρισκομένων κατακομβῶν, περιοριζόμενοι ἁπλῶς εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἀνὰ ὑπ' ὄψει κοιμητηρίου καὶ εἶτα ἂν ἦτο οἰκογενειακὸν ἢ ἄλλων ἀτόμων.

Καὶ περὶ μὲν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ πρώτου μέρους τῆς οἰκοδομῆς δὲν δυνάμεθα δυστυχῶς ν' ἀποφανθῶμεν ὁριστικῶς οὔτε περὶ τῆς ἐποχῆς καὶ οὔτε ὑπὸ τίνος ἀνηγέρθη, ὡς μὴ ἔχοντες οὐδὲν φῶς, παρὰ ἁπλῶς μόνον λέγομεν ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχε τὸ πάλαι ῥωμαϊκὸς βωμὸς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ὁποίου ᾠκοδομήθη τὸ μαυσωλεῖον μετὰ δύο στοῶν ἀσχέτων τῆς μιᾶς πρὸς τὴν ἄλλην, καὶ μὲ ἰδιαιτέρας θύρας καὶ παράθυρα, ἤδη τετοιχισμένων, ἴσως δὲ τὸ πρῶτον ἡ μία τούτων νὰ ἦτο προωρισμένη διὰ τοὺς ἄνδρας, ἡ δ' ἑτέρα διὰ τὰς γυναῖκας.

Ἐξ αὐτῶν λοιπὸν τῶν στοῶν περὶ μὲν τῆς πρὸς νότον οὐδὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὡς τετοιχισμένης πανταχόθεν, ἀλλὰ προκειμένου περὶ τῆς πρὸς βορρᾶν τῆς ἐχούσης νῦν ὀπὴν ἄνωθεν, καὶ δι' ἧς κατήλθομεν εἰς αὐτὴν λέγομεν ὅτι ἔχει μῆκος 6. 40, πλάτος 3.10 καὶ ὕψος τῆς ἡμικυλινδρικῆς ὀροφῆς 2.50 τοῦ γαλλικοῦ μέτρου· καὶ ἐκ δὲ τοῦ ἐναπομείναντος κονιάματος ἐπὶ τῆς ὀροφῆς ὑποδείκνυται ὅτι εἶχε καὶ παραστάσεις, αἵτινες ὅμως ἐκ τῆς ἐπηρείας τοῦ παν-

---

1) Ὁ Χριστιανὸς ἐκαλεῖτο **ἀδελφός,** ὁ δὲ Χριστιανισμὸς **ἀδελφότης ἐν Χριστῷ.** (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Ε΄. 1).

Τὸ ὄνομα δὲ Χριστιανὸς ὅπερ τὸ πρῶτον ἐδόθη τῷ 43 Μ. Χ. ἐν Ἀντιοχείᾳ εἰς τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸν Χριστὸν ὡς εἰς μαθητὰς αὐτοῦ «ἐγένετο δὲ ἐνιαυτὸν ὅλον συναχθῆναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ διδάξαι ὄχλον ἱκανόν, χρηματίσαι τε πρῶτον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς Χριστιανούς» (Πράξ. ΙΑ΄, 26)· τοῦτο προφήτευσε καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας «τοῖς δὲ δουλεύουσί μοι κληθήσεται ὄνομα καινόν, ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς» (ΞΕ΄, 15.16). Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο, δὲν ἦτο δι' οὗ οἱ Χριστιανοὶ ἐκάλουν ἑαυτούς, ἀλλ' ὄνομα, δι' οὗ ὁ λαὸς ὑβρίζων καὶ περιφρονῶν τοὺς πιστούς, ἐκάλει Χριστιανούς· ἤδη ὁ Τάκιτος σημειοῖ τοῦτο λέγων **«quos... vulgus Christianos appellabat»** (Ann. XV, 44).

Κατὰ τὸν ΜΗ΄ κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου ἅμα τῷ χρισμῷ καὶ λεγοντος τοῦ ἱερέως **σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου, ἀμήν,** ἔκτοτε λέγεται τῷ ὄντι Χριστιανός.

Τὸ ὄνομα Χριστιανὸς παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς ἦν ταὐτόσημον τῷ κακοῦργος· διότι δὲν ἦτο ἔγκλημα, οὐδὲ κακοηθείας εἶδος, ὅπερ οἱ ἐθνικοὶ νὰ μὴ ἀπέδιδον εἰς τοὺς Χριστιανούς, ἤδη ὁ Μινούκιος Φῆλιξ ἐν δυσὶν λέξεσιν ἀναφέρει ἡμῖν, ὅτι τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν ἐθεωρεῖτο ὡς **«latebrosa et lucifugax natio, in publicum muta, in angelis garula»** (Oct. VIII), τ. ἔ., ὅτι οἱ Χριστιανοὶ εἶσι γένος ὑποκρυπτόμενον καὶ τὸ φῶς ἀποφεῦγον, ὅπερ δημοσίᾳ μὲν σιγᾷ, ἐν ταῖς γωνίαις δὲ φλυαρεῖ. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουστῖνος ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ Ἀπολογίᾳ ὑπὲρ Χριστιανῶν πρὸς Ἀντωνῖνον τὸν εὐσεβῆ γράφει: «... ἐφ' ἡμῶν τὸ ὄνομα (Χριστιανός) ὡς ἔλεγχον λαμβάνετε... Χριστιανοὶ γὰρ εἶναι κατηγορούμεθα» καὶ ἀλλαχοῦ «τὸ ἐπικατηγορούμενον ὄνομα κοινόν ἐστι. Χριστιανοὶ γὰρ πάντες προσαγορεύονται ὅθεν πάντων τῶν καταγγελομένων ὑμῖν, τὰς πράξεις κρίνεσθαι ἀξιοῦμεν, ἵνα ὁ ἐλεγχθεὶς ὡς ἄδικος κολάζηται, ἀλλὰ μὴ ὡς Χριστιανός». Ὅτι δὲ τὸ ὄνομα Χριστιανός, ἦν ἴσον τῷ ὀνόματι κακοῦργος ἐκ τῶν πολλῶν παραδειγμάτων ἀναφέρομεν τὸ ἑξῆς:

Ὅτε ὁ μάρτυς Ἄτταλος κατεδικάσθη ὡς Χριστιανός, ὅπως γίνῃ βορὰ τῶν ἀγρίων θηρίων ἡ πρὸ αὐτοῦ ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ ἐπιγραφὴ ἀνέγραφε μόνον τὸ ὄνομα Χριστιανὸς ὡς δηλοῦν ἅπασαν τὴν ἐνοχὴν αὐτοῦ. Ἰδοὺ ὡς εἶχεν ἡ ἐπιγραφὴ **Οὗτός ἐστιν Ἄτταλος ὁ Χριστιανός** (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστ. Ε΄. 1).

Τὴν περιφρόνησιν δὲ ταύτην τοῦ ὀνόματος Χριστιανὸς ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος γράφων **«εἰ ὀνειδίζεσθε ἐν ὀνόματι Χριστοῦ, μακάριοι,...** μὴ γάρ τις ὑμῶν πασχέτω ὡς φονεὺς ἢ κλέπτης ἢ κακοποιὸς ἢ ὡς ἀλλοτριοεπίσκοπος· **εἰ δὲ ὡς Χριστιανός, μὴ αἰσχυνέσθω,** δοξαζέτω δὲ τὸν Θεὸν ἐν τῷ μέρει τούτῳ» (Πέτρ. Α΄, δ΄, 14-16). Τὸ ὑβριστικὸν δὲ τοῦτο, κατὰ τοὺς ἐθνικούς, ὄνομα, τοσοῦτον οἱ Χριστιανοὶ ἐτίμων καὶ ἐλάτρευον, ὥστε λίαν προθύμως οὐχὶ μόνον τὴν ὕβριν ταύτην ἐδέξαντο ὡς τὸ προσφιλέστατον καὶ τιμιώτατον αὐτοῖς ὄνομα, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐγίνοντο θύματα ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τούτου.

θαμάτορος χρόνου καὶ τῆς ὑγρασίας δυστυχῶς ἅπασαι κατεστράφησαν.

Περὶ τῆς προσθήκης ὅμως τοῦ Ἱεροῦ λέγομεν ὅτι προσετέθη περὶ τὰ μέσα τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τοῦ μήτραν ἄνευ σταυροῦ φέροντος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς προεστῶτος Νικηφόρου ὡς ἐκ τῶν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ διαφόρων ἐπιγραφῶν δεικνυται· μάλιστα δὲ ἡ ὑπὸ τὸ ἱερὸν κρύπτη, ἡ ἔχουσα μῆκος 2.10, πλάτος 1.60 καὶ ὕψος 2.10 μ. Ἴσως θὰ ἐχρησίμευσεν ὡς κοιμητήριον αὐτοῦ· ὅλον δὲ τὸ ναΐδιον ὡς κοιμητήριον οὐχὶ οἰκογενειακὸν ἀλλ' ἀτόμων ἀνηκόντων εἰς τὸν αὐτὸν κλάδον, ἤτοι τοῦ κλήρου (collegia), διότι μεταξὺ τῶν ἐναπομεινασῶν, ἐν τῇ νῦν οὕτως εἰπεῖν ἐκκλησίᾳ, προσωπογραφιῶν ἔχομεν Πρωτοταβουλάριον καὶ Πρωτέκδικον, προσωπογραφίαι οὐχὶ μόνον ἀκατάλληλαι διὰ ναΐδιον, ἀλλὰ καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἐχουσῶν μετὰ τῶν ἀμφοτέρωθεν αὐτῶν ἁγιογραφιῶν.

Μέχρι πρὸ πεντεκαίδεκα ἐτῶν ἐσώζοντο ἔτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δύο μὲν τάφοι δι' ἰδιαιτέρων χωρισμάτων κάτωθι τῶν παραστάσεων Πρωτοταβουλαρίου καὶ Πρωτεκδίκου καὶ δύο ἄλλοι εἰς τὴν ἀπέναντι πλευράν.

Περὶ τοῦ ἐπὶ τῆς θύρας ἀναγλύφου εἴχομεν γράψει ἐν τῇ ὑπὸ τὸν τίτλον **Ἀρχαιολογικὰ** πραγματείᾳ ἡμῶν, σελ. 273, τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἀξιολόγου περιοδικοῦ ὅτι δὲν μετεφέρθη ἄλλοθέν ποθεν ἀλλ' εἶναι » ἓν ἐκ τῶν τοῦ ἐκεῖ τὸ πάλαι ῥωμαϊκοῦ εἰδωλολα» τρικοῦ ναοῦ ἀναγλύφων.... καὶ εἴτε περὶ μιᾶς ἁπλῆς » ἐκκλησίας πρόκειται, ὧν οὐκ ὀλίγα παραδείγματα » ἔχομεν (παραπέμποντες τὸν ἀναγνώστην εἰς ἰδιαι» τέραν ἡμῶν πραγματείαν) ἢ περὶ μιᾶς πτωχῆς » λέμβου ἁλιέως θραυσθείσης ἐπὶ ἑνὸς σκοπέλου, ἧς » ἔστω καὶ ἓν σύντριμμα ἐννοεῖ ὁ πτωχὸς ἁλιεὺς νὰ » προσθέσῃ εἰς τὴν νεοπαγῆ λέμβον του» καλὸν θεω» ροῦμεν ἵνα πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν λεγομένων ἡμῶν φέρωμεν παράδειγμα καὶ τὴν ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ἔξω τοίχου τοῦ ἁγίου Γεωργίου Τσαρτακλῆ διὰ γλυπτῶν κοσμημάτων πλάκα θωρακίου, ἀνηκούσης βεβαίως εἰς τὸν ἐκεῖ που ἀρχαῖον χριστιανικὸν ναόν, διὸ καὶ πάλιν λέγομεν ὅτι τὸ ἀνάγλυφον θὰ εὑρέθη ἐκεῖ ἔνθα ἀνηγέρθη τὸ Ἱερόν.

Τοῦ λόγου ἐνταῦθα ὄντος περὶ τοῦ ἀναγλύφου καλὸν θεωροῦμεν ἵνα προσθέσωμεν καὶ τὰ ἑξῆς: ὅτι ἄνωθι τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἐντετοιχισμένοι σταυροὶ ὑποδηλοῦντες βεβαίως τὴν ὑπὸ τοῦ Σταυροῦ[1] καταπάτησιν τῆς εἰδωλολατρικῆς θρησκείας, ὡς εἴθισται παρὰ τοῖς Βυζαντίοις ἵνα θέσωσι τὸν Σταυρὸν ἐπὶ σημάτων ἄλλων θρησκειῶν.

---

1) Περὶ Σταυροῦ τοῦ λόγου ὄντος οὐκ ἄπω σκοποῦ θεωροῦμεν ἵνα παραθέσωμεν τὰ ἑξῆς:

Ὑπὸ τῶν Ἰρλανδῶν ἱεραποστόλων ἀνεκαλύφθη τὸ πρῶτον ὁ Σταυρὸς ἐπὶ ἐπιτυμβίων φυσικῶν λιθίνων στηλῶν (menhir) γεγλυμμένος κατὰ τὴν νεολιθινὸν ἐποχήν, ἤτοι κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐπὶ ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ Σταυρὸς δὲν ἦτο ἀκόμη τὸ σημεῖον τῆς ἐπιταφίου πλακός.

Ἐπὶ τῆς νεολιθίνου ἐκείνης ἐποχῆς ἤρχισε νὰ τίθηται καὶ ἐπὶ διαφόρων ἄλλων ἀντικειμένων ὑπὸ διάφορα σχήματα. Ἀλλὰ τί ἐσήμαινεν ἄρά γε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Σταυρός; δὲν θὰ ἦτο βεβαίως ἄλλο τι παρὰ μία συμβολικὴ ἔκφρασις κεχαραγμένη ὑπὸ ἀνθρώπων, οἵτινες δὲν ἐγνώριζον εἰμὴ τὴν εὐθεῖαν καὶ τὴν καμπύλην γραμμήν, διὰ νὰ δηλώσωσι τὴν ἐνέργειαν ἑνὸς ἄστρου γονιμοποιοῦ καὶ στρεφομένου ἐν τῷ ἀπείρῳ διαχέοντος δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὴν θερμότητα καὶ τὸ φῶς, ἤτοι τὸν Ἥλιον, ὃν πάντα τὰ ἀρχαῖα ἔθνη εἶχον βάσιν τῶν θρησκειῶν των. (L'origine de tous les Cultes, par Dupuis).

Ἡ τοῦ σχήματος τοῦ Σταυροῦ δοξασία καθὼς καὶ πλεῖσται ἄλλαι παρελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἰνδικῶν φυλῶν, αἵτινες ἐνέβαλον κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν ἐποχὴν εἰς Εὐρώπην. (La Création de l'homme, par H. du Clavzion, p. 460-463).

Τὸν Σταυρὸν ἀπαντᾷ τις ὡσαύτως καὶ εἰς νεκροπόλεις τῆς Ἰταλίας καθὼς καὶ ἐν Τρφάδι. (V. Mortillet p. XCIX).

β'.) Τὸν σταυρὸν ἢ μᾶλλον σταυροὺς γεγλυμμένους βλέπομεν καὶ ἐν Φρυγίᾳ ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ μνήματος τοῦ υἱοῦ τοῦ Γορδίου Μίδα, τοῦ ἀκμάσαντος ἕνα αἰῶνα πρὸ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου. (L'Asie Mineure, par Ch. Texier, pl. XII).

α'.) Ἐν Ἀσσυρίᾳ πολὺ ὕστερον ἀπαντῶμεν τὸν Σταυρὸν γεγλυμμένον καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ Samsi-Vol, υἱοῦ τοῦ Schalmaneser. Καὶ ἐνταῦθα ἔτι ἐσήμαινε τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ εὐεργετικοῦ ἀστέρος τοῦ ῥίπτοντος ἐκ τοῦ κέντρου του ἁπανταχοῦ τὰς θείας αὐτοῦ φλόγας.

α'. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπὶ τέλους μᾶς δίδουσι τὸν Σταυρὸν ὡς χαρακτηριστικὸν σύμβολον **τῆς θείας ζωῆς**, ὡς σημεῖον τοῦ Ἄμμωνος καὶ ὡς κόσμημα τοῦ Ahé (πηγὴ τῆς οὐρανίου καὶ γηίνου γεννήσεως). Ἔθετον δὲ τὸν Σταυρὸν ἐν ταῖς χερσὶν ὅλων τῶν μητέρων θεῶν. Ἐπὶ ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων τῶν θεοτήτων Φθα, Θώθ, Ἀθὼρ καὶ Κὼνς βλέπομεν τὸν Σταυρὸν νὰ κρατῆται κρεμάμενος ἐκ τῆς δεξιᾶς χειρός των. (Θρησκεύματα Ἀρχαίου κόσμου, ὑπὸ C. Rawlinson, σελ. 5,7 καὶ 9).

Λέγεται δ' ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ πατριάρχης Ἰακὼβ μετεχειρίζετο τοὺς σταυροὺς πρὸς μνήμην μιᾶς μάχης ἢ ἑνὸς ἀξιοσημειώτου γεγονότος καὶ πρὸ πάντων εἰς ἐνθύμισιν τῶν νεκρῶν, οὓς ἐνετάφιαζον ὑπὸ σταυροὺς ἐν μνημείοις.

Ἰδοὺ δὲ καὶ τί περὶ Σταυροῦ παρὰ διαφόροις προφήταις ἐν ἐκκλησιαστικοῖς ὕμνοις ἀπαντῶμεν:

« Προτυπῶν τὸν Σταυρὸν ὁ πατριάρχης Ἰακώβ, τοῖς » ἐγγόνοις τὴν εὐλογίαν χαριζόμενος, ἐπὶ ταῖς κάραις ἐναλ» λὰξ τὰς χεῖρας πεποίηκεν».

«Ἡ τῶν χειρῶν ἐναλλαγὴ τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ, ἐπ' » εὐλογίᾳ τῶν τέκνων, τὸ κραταιὸν τοῦ Σταυροῦ προεδή» λωσε σύμβολον».

« Ὁ νέος καμφθεὶς καὶ νέος τρυφηθεὶς ...

Εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ ἐλλογίμου κ. Μ. Παρανίκα δημοσιευθείσας ἐπιγραφὰς τοῦ ναϊδίου τῆς Ἁγίας Ἄννης (Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος, τόμ. ΚΘ', σελ. 299) καλὸν θεωροῦμεν ἵνα πρὸς τὸ παρὸν ἀρκεσθῶμεν νὰ φέρωμεν τὰς ἑξῆς δύο παρατηρήσεις.

α'. Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἁγίου Λεοντίου περὶ ἧς λέγει ὅτι εἶναι βο: στροφηδὸν λέγομεν ὅτι εἶναι **κάθετος**, διὸ καὶ παραθέτομεν ταύτην ὡς ἔχει ἵνα κρίνη καὶ αὐτὸς ὁ ἀναγνώστης· καὶ

Λ
Ε
Ο
Ν
Τ
Ι
Ο
C

β'. περὶ τῆς ἐπιγραφῆς «δέησις τοῦ δούλου » τοῦ Θεοῦ Ἰωάννου τοῦ Μακρῆ» περὶ ἧς ὁ ἐλλόγιμος κ. Μ. Παρανίκας λέγει ὅτι εὑρίσκεται ὑπὸ ἄνδρα στρατιωτικόν, τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἐνταῦθα δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἀπορίαν ἡμῶν, τί παθὼν ὁ σοφὸς μεσαιωνοδίφης οὕτως ἐπιπολαίως νὰ γράψῃ, ἢ διὰ τίνων ὀφθαλμῶν φυσικῶν ἢ τεχνιτῶν διέκρινε τὸ σχῆμα στρατιωτικοῦ, ἐνῷ πρόκειται περὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ὅστις φέρει ἔσωθεν μὲν τὸν ἐκ τριχῶν καμήλου ἀσκητικὸν αὐτοῦ χιτῶνα καὶ ἔξωθεν μανδύαν, ἄνωθι δὲ ἀφ' ἑνὸς μὲν ΙΩ (Ἰωάννης) καὶ ἀφ' ἑτέρου συνεπτυγμένον τὸ ἐπίθετον αὐτοῦ

Δ
Ο ΙΥΡ ὁ (Πρόδρομος).
Ο
C

Ἐκ τῶν ἐν τῷ ῥηθέντι ναϊδίῳ ἁγιογραφικῶν παραστάσεων τῶν μὴ συνταυτιζομένων οὐδόλως μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Διονυσίου Ἑρμηνείας τῶν Ζωγράφων, (1) ἐφ' ἧς στηριζόμενοι οἱ νῦν ζωγράφοι ζωγραφίζουσι τὰς διαφόρους ἁγιογραφικὰς παραστάσεις, μία εἶναι καὶ ἡ τῆς Ἀποκαθηλώσεως, ἣν καὶ περιγράφομεν:

Δύο κλίμακες ἑκατέρωθεν τοῦ Σταυροῦ, ὧν ἡ μὲν μία στηρίζεται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ Σταυροῦ καὶ ἐφ' ἧς ὁ Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας ἀποκαθωλὲν τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐναγκαλίζεται τὸν Ἰησοῦν (2) Χρι-

---

» Ἰακώβ, χεῖρας ἀμείψας, τὴν ἐνέργειαν φαίνων τοῦ ζωη-
» φόρου Σταυροῦ»

« Νεαζούσας θείας παλάμας, ὁ θεῖος Ἰσραὴλ σταυροειδῶς » κάρας ἐδήλου, ὡς πρεσβύτερον κλέος ὁ νομολάτρις λαός».

« Τοῦ τιμίου Σταυροῦ τὴν ἐνέργειαν, προδιατυπώσας » Μωϋσῆς, ἐτροπώσατο τὸν ἐναντίον Ἀμαλήκ, ἐν τῇ ἐρή- » μῳ Σινᾶ· ὅταν γὰρ ἐφήπλου τοὺς χεῖρας, Σταυροῦ τὸν » τύπον ποιῶν, ἐνίσχυεν ὁ λαός».

« Σταυρὸν χαράξας Μωϋσῆς, ἐπ' εὐθείας ῥάβδῳ τὴν ἐρυ- » θρὰν διέτεμε, τῷ Ἰσραὴλ πεζεύσαντι. τὴν δὲ ἐπιστρε- » πτικῶς, Φαραὼ τοῖς ἅρμασι κροτήσας ἥνωσεν ἐπ' εὖρους » διαγράψας, τὸ ἀήττητον ὅπλον».

« Ἀνέθηκε Μωϋσῆς, ἐπὶ στήλης ἄκος, φθοροποιὸν λυ- » τήριον καὶ ἰοβόλου δείγματος, καὶ ξύλῳ τύπῳ Σταυροῦ, » τὸν πρὸς γῆν συρόμενον ὄφιν προσέδησεν».

« Προδιετύπου μυστικῶς πάλαι τῷ χρόνῳ ὁ Ἰησοῦς ὁ τοῦ » Ναυῆ, Σταυροῦ τὸν τύπον, ὡς τὰς χεῖρας ἐξέτεινε σταυροφανῶς...».

« Νοτίου θηρὸς ἐν σπλάγχνοις, παλάμας Ἰωνᾶς σταυρο- » ειδῶς διεκπετάσας, τὸ Σωτήριον Πάθος προδιετύπου » σαφῶς».

Καὶ Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς: «**Λαβεῖν τὸν Μωσέα χαλκὸν καὶ ποιῆσαι τύπον σταυροῦ, καὶ τοῦτον στῆσαι ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ, καὶ εἰπεῖν τῷ λαῷ, ἐὰν προσβλέπητε τῷ τύπῳ τούτῳ, καὶ πιστεύητε, ἐν αὐτῷ σωθήσεσθε** (Ἀπολογία Α').

Ὁ σταυρὸς ἦτο ἀτιμωτικὴ ποινὴ οὐχὶ τῶν Ἑβραίων, διότι παρ' αὐτοῖς ὁ παραβάτης τῆς θρησκείας ἐτιμωρεῖτο κατὰ νόμον διὰ λιθασμοῦ (Ἰώσ. Ἀρχ. Κ'), ἀλλὰ τῶν Ῥωμαίων, μόνον δὲ λῃσταὶ καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι ἐτιμωροῦντο δι' αὐτοῦ (Ἰώσ. Ἀρχ. ΙΖ'). Ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι παρέστησαν τὸν Ἰησοῦν καὶ ὡς πολιτικοῦ ἐγκλήματος ἔνοχον, δηλ. ὡς ἀντιποιούμενον τῆς βασιλείας, ὡς στασιάρχην, ἐνῷ ὁ Ἰησοῦς οὐδέποτε ἐκάλεσεν ἑαυτὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων. Ἐπὶ τῆς ψευδοῦς λοιπὸν καὶ ἀναισχύντου ταύτης κατηγορίας, ἐπικυρωθείσης τῆς ἀποφάσεως καὶ ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου ἐπάρχου Πιλάτου, ἀπήχθη ὁ Ἰησοῦς μετὰ πολλὰς ὕβρεις καὶ βασάνους εἰς Γολγοθᾶν ἔνθα καὶ ὑπέστη τὸν ἀτιμότατον παρὰ Ῥωμαίοις θάνατον μεταξὺ δύο λῃστῶν (Ἰωάν. ΙΗ', 39,40) ἢ ἐνόχων στάσεως (Μάρκ. ΙΕ', 7.—Λουκ. ΚΓ', 19). Τὸ Ταλμοὺδ ὅμως διηγούμενον τὴν καταδίκην τοῦ Ἰησοῦ ὡς θρησκευτικὴν ποινὴν λέγει ὅτι ἐλιθοβολήθη πρὸ τῆς σταυρώσεως, ἢ μετὰ τὴν σταύρωσιν (Michna, Sanhedrin, VI. 4. Talm. de Jerus. Sanhedr. XIV. 16. Talm. de Bab. 43. a. 67. a). Ἐκ τῆς διηγήσεως ταύτης, ὡς μοὶ φαίνεται, ἐξάγεται ὅτι τὸ Ταλμοὺδ οὐχὶ μόνον ζητεῖ νὰ συγκαλύψῃ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑβραίων συκοφαντίαν, ἀλλὰ συνάμα καὶ τὴν σταύρωσιν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ τοῦ θεωρουμένου παρ' αὐτοῖς ἱεροῦ ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν.

1). «Βουνὰ καὶ Σταυρὸς πηγμένος καὶ σκάλα ἀκουμ- » βισμένη εἰς τὸν Σταυρόν, καὶ ὁ Ἰωσὴφ πατεῖ ἐπάνω τῆς » σκάλας καὶ ἔχει ἀγκαλιασμένον ἀπὸ τὴν μέσην τὸν Χρι- » στόν, τὸν κατεβάζει καὶ ἡ Παναγία κάτωθεν ἱστα- » μένη δέχεται αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας της καὶ τὸν φι- » λεῖ εἰς τὸ πρόσωπον· καὶ ὀπίσω τῆς Θεοτόκου αἱ Μυρο- » φόραι καὶ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία κρατοῦσα τὴν ἀριστερὰν » αὐτοῦ ἀσπάζεται αὐτὴν καὶ ὄπισθεν τοῦ Ἰωσὴφ ὁ Θεο- » λόγος Ἰωάννης ἱστάμενος ἀσπάζεται τὴν δεξιάν του· καὶ » ὁ Νικόδημος ὀλίγον γονατιστὸς εὐγάζει μὲ τανάλιαν » τοὺς ἥλους ἀπὸ τοὺς πόδας του, καὶ καλάθι πλησίον » αὐτοῦ.» (Σελ. 139).

2). Ἰησοῦς δὲ ἐκλήθη ὁ Χριστὸς Ἑβραϊστὶ ὑπὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ μηνύοντος τὴν γέννησιν αὐτοῦ πρὸς τὴν Θεοτόκον **καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν** (Λουκ. Α', 31), σημαίνει δὲ ἡ λέξις αὕτη Σωτήρ, **αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν (Ματθ. Α'. 21).**

στόν (¹) ἀπὸ τοὺς ὤμους, οὗ ἡ κεφαλὴ πίπτει ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου του, τὴν δὲ κρεμασθεῖσαν χεῖρα λαβοῦσα ἡ Θεοτόκος ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς καταφιλεῖ, καὶ ὀλίγον ἐκεῖθεν τῆς Θεοτόκου ἵστανται θεωροῦσαι Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία Ἰωσῆ (Μάρκ. ΙΕ', 47). Παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ἐργάζεται ἐσκυμμένος πρὸς ἐξαγωγὴν τῶν ἐν τοῖς ποσὶν ἥλων, καὶ ἐπὶ δὲ τῆς πρὸς ἀριστερὰν πλευρᾶς τρίποδος κλίμακος ὁ Νικόδημος, καταγινόμενος καὶ οὗτος εἰς ἀποκαθήλωσιν τῆς ἀριστερᾶς χειρός.

Περὶ τοῦ παιδίου τούτου θέλομεν καὶ πάλιν ἐπανέλθει ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ.

Ἰωάννης Μηλιόπουλος.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ [1]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ὡς καθιδρύματος ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας.

Περὶ τοῦ ἔργου τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι τὸ πρῶτον καὶ κυριώτατον καθίδρυμα χρήσιμον πρὸς ἀγωγὴν καὶ παίδευσιν. Καλεῖται δὲ δημοτικόν, διότι ὁ προορισμὸς αὐτοῦ εἶναι νὰ θρέψῃ καὶ παιδεύσῃ πάντας ἐν γένει τοὺς δημότας, ἄνευ διακρίσεως κοινωνικῆς τάξεως, ἢ ἐπαγγέλματος ἢ φύλου. Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι ἡ γενικὴ στοιχειώδης σχολή.

Ἡ ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ παρεχομένη ἀγωγὴ καὶ παίδευσις εἶναι διττή, πολιτικὴ καὶ θρησκευτική. Ἐκπαιδεύει δὲ τοῦτο πολιτικῶς, ἂν παρέχῃ εἰς τοὺς παῖδας τοῦ λαοῦ πάσας τὰς γνώσεις, αἵτινες εἶναι ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖαι εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων αὐτῶν, ὡς μελῶν τῆς πολιτείας· διὰ τῶν παρεχομένων τοῖς παισὶ γνώσεων διευκολύνεται οὐ μόνον ἡ ἐκπλήρωσις τῶν πολιτικῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων, ἀλλὰ καταβάλλεται καὶ ἡ βάσις πρὸς περαιτέρω μόρφωσιν ἐν τοῖς διαφόροις ἐπαγγέλμασιν· ὁ ἐκπαιδευόμενος ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ παῖς καθίσταται ἱκανός, ἵνα ἀσπασθῇ βιωτικόν τι ἔργον καὶ εὐδοκιμήσῃ ἐν αὐτῷ. Ἐκπαιδεύει θρησκευτικῶς, διότι διδάσκει τοὺς παῖδας τοῦ λαοῦ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι οὐ μόνον μέλος τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἤτοι ὅτι ἔχει καθήκοντα οὐ μόνον πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ὂν ἐκεῖνο, ὅπερ ἔπλασε τὸν κόσμον καὶ προνοεῖ καὶ φροντίζει περὶ αὐτοῦ. Τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς χριστιανοῦ, ἐν τῷ δημοτικῷ μάλιστα σχολείῳ διδάσκονται. Πρὸς δὲ τούτοις τὸ δημοτικὸν σχολεῖον κέκληται νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ συνεχίσῃ τὴν ἀγωγὴν τὴν ἐν τῷ οἴκῳ παρεχομένην· (¹)

Τὴν πολιτικὴν δὲ καὶ θρησκευτικὴν μόρφωσιν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον παρέχει διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀναγκαίων γνώσεων καὶ δεξιοτήτων.

Πρὸς ἀπόκτησιν δὲ τούτων ὁ παῖς διδάσκεται ἀνάγνωσιν, γραφήν, ἀριθμητικήν, θρησκευτικὰ μαθήματα καὶ τὰς ἀναγκαίας ἀρχὰς τῶν πραγματικῶν γνώσεων. Οὐδὲν τούτων τῶν μαθημάτων ἐξ οὐδενὸς δημοτικοῦ σχολείου πρέπει νὰ ἐλλείπῃ. Τὰ μαθήματα ταῦτα εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, ὃν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον προτίθεται. Εἰς τὰ μαθήματα ταῦτα δύναται νὰ δοθῇ ἀνάλογος ἐπέκτασις, ἀλλὰ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βαθμίδος, εἰς ἣν ἵσταται τοῦτο, καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διδασκάλων, τῶν διδασκόντων ἐν αὐτῷ, ὡς καὶ τῶν τάξεων, ἐξ ὧν τοῦτο ἀποτελεῖται. Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ὡς διεμορφώθη σήμερον, περιέχει ἐκτὸς τῆς ἀναγκαιοτάτης ἀνωτέρω μνημονευθείσης πεντάδος καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος, τὴν πατριδογραφίαν, τὴν γεωμετρίαν, τὴν ᾠδικὴν καὶ τὴν γυμναστικήν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ δημοτικὴ σχολὴ εἶναι γενικὸν τοῦ λαοῦ παιδευτήριον, ἀπαιτεῖται, ἵνα πάντες οἱ παῖδες αὐτοῦ ἄνευ διακρίσεως διδαχθῶσιν ἐν αὐτῷ. Ὁ μὴ παιδευθεὶς ἐν δημοτικῷ σχολείῳ καὶ [illegible] μὴ κεκτημένος τὴν ἐν αὐτῷ παρεχομένην [illegible] τοῦ νοῦ καὶ μόρφωσιν τοῦ ἤθους ἀδικεῖ οὐ μόνον [illegible] αὐτὸν ἀλλὰ καὶ τὴν πατρίδα. Τούτου ἕνεκα [illegible] [illegible] [illegible] τῶν πεπολιτισμένων [illegible] ἡ [illegible] υποχρεωτικὴ φοίτησις εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον.

---

1) Ἐκ τοῦ παιδαγωγικοῦ σχολείου (887).

1). Χριστὸς ἢ Μεσσίας δηλοῖ τὸν κεχρισμένον ὡς βασιλέα, ὡς ἀρχιερέα καὶ προφήτην, καθότι ἐχρίοντο οἱ βασιλεῖς, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προφῆται. Το μυστηριῶδες τοῦτο καὶ συμβολικὸν χρῖσμα ἐξήγησεν αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τῶν τοῦ Ἡσαΐου (ΜΒ', 7 καὶ ΞΑ', 1): **Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρύξαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν.** (Λουκ. Δ' 18—19).

1). Ἡ δημοτικὴ σχολὴ σκοπὸν ἔχει νὰ [illegible] τοὺς παῖδας ἠθικῶς καὶ θρησκευτικῶς, νὰ [illegible] τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἐνέργειαν, νὰ προικίζῃ αὐτοὺς διὰ τῶν πρὸς περαιτέρω μόρφωσιν διὰ τὸν βίον ἀπαιτουμένων γνώσεων καὶ δεξιοτήτων καὶ νὰ καταβάλλῃ το θεμέλιον διὰ τὴν μόρφωσιν ἱκανῶν ἀνθρώπων καὶ μελῶν τῆς κοινωνίας. (Αὐστριακὸς νόμος τῆς 14 Μαΐου 1869). Ὁ ἑλληνικὸς νόμος τοῦ 1834 οὐδὲν λέγει περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

λεῖον καὶ ποιναὶ ὡρίσθησαν εἰς τοὺς παραβαίνοντας τ καθῆκον τοῦτο γονεῖς. ([1])

Ἐν τοῖς καλῶς κατηρτισμένοις εὐρωπαϊκοῖς δημοτικοῖς σχολείοις ἡ φοίτησις εἶναι ὀκταετὴς (ἀπὸ τοῦ 6 μέχρι τοῦ 14 ἔτους τῆς ἡλικίας). Παρ' ἡμῖν δὲ το δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι ἀτελές. Ἡ κυβέρνησις δὲν ἔχει διατάξει τὰ περὶ τούτου ὡρισμένως. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ νόμος ὁρίζει τὸ 5ον ἔτος ὡς χρόνον εἰσόδου εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ὡς χρόνου ἐξόδου τὸ 12, ἕπεται, ὅτι ὥρισεν ὡς χρόνον φοιτήσεως ἑπταετὲς διάστημα. Ἀλλ' ἵνα ὁ παῖς διανύσῃ ἑπταετὲς διάστημα ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ, πρέπει ἀναγκαίως τοῦτο νὰ σύγκειται ἐξ ἑπτὰ τάξεων· οὐδὲν ὅμως σχολεῖον ἔχει τοσαύτας τάξεις. Παρ' ἡμῖν ὑπάρχουσιν ἐνεργοῦντες τρεῖς διάφοροι τύποι δημοτικοῦ σχολείου 1). Τρεῖς ἢ τέσσαρες τάξεις ὑπὸ ἑνὸς διδασκόμεναι διδασκάλου, ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ δωματίῳ. 2) Τέσσαρες τάξεις ὑπὸ δύο διδασκόμεναι διδασκάλων (ἕκαστος τούτων ἔχων δύο τάξεις ἡνωμένας ἐν ἑνὶ δωματίῳ). 3) Πέντε τάξεις ὑπὸ τριῶν ἢ πλειόνων διδασκάλων διδασκόμεναι ἐν διαφόροις δωματίοις. Τὸ πρῶτον εἶδος εἶναι τὸ ἀτελέστατον, ἀλλὰ καὶ τὸ μᾶλλον διαδεδομένον· ἐπικρατεῖ δὲ τοῦτο ἐν τοῖς χωρίοις μάλιστα καὶ ταῖς πρωτευούσαις μικρῶν δήμων. Ἔχει μὲν τὸ προτέρημα νὰ εἶναι ὀλιγοδάπανον, ἀλλ' ἡ διδασκαλία δὲν δύναται νὰ εἶναι πλήρης. Πολλὰ μαθήματα ἢ ἐλλείπουσι τελείως ἢ διδάσκονται ἀτελῶς. Τὸ τοιοῦτον σχολεῖον εἶναι σχολεῖον τῆς ἀνάγκης. Ἐν τοῖς τοιούτοις σχολείοις ὁ μηχανισμὸς εἶναι τοιοῦτος· ὁ διδάσκαλος διδάσκει μίαν τάξιν, αἱ δὲ ἄλλαι ἐργάζονται ἰδιαιτέρως ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν αὐτοῦ. Τὸ τοιοῦτον εἶδος πλησιάζει πρὸς τὸν μέχρι πρό τινος χρόνου ἐν ἰσχύϊ ἀλληλοδιδακτικὸν τρόπον, διότι ὡς ἐκεῖ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα δὲν ἀποκλείεται σκόπιμος χρῆσις μαθητῶν πρὸς ἐπανάληψιν καὶ ἄσκησιν τῶν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἤδη διδαχθέντων, ἐὰν γίνηται ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ διδασκάλου οὕτως, ὥστε νὰ εἶναι μόνον βοήθεια ἐν τῇ ἐμμέσῳ διδασκαλίᾳ. (Ἴδ. Λινδνέρου παιδαγωγικὴν μετάφρ. Χ. Παπαδοπούλου σελ. 264).

Ἀνώτερον καὶ πληρέστερον εἶδος δημοτικοῦ σχολείου εἶναι ἡ λεγομένη ἀστικὴ σχολή· (Bürgerschule), Ἡ τοιαύτη σχολὴ παρέχει πλήρη κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ αὐτοτελῆ κύκλον διδασκαλίας, καὶ εἶναι ἀναγκαία εἰς πάντα παῖδα μὴ θέλοντα νὰ ἀκροασθῇ μαθημάτων ἐν ἀνωτέρᾳ μέσῃ σχολῇ.

Σημ. 1. Δημιουργὸς τῆς ἰδέας τῆς σημερινῆς δημοτικῆς σχολῆς εἶναι ὁ Κομένιος, ἡ δὲ ἐκτέλεσις ταύτης τῆς ἰδέας ἀνήκει εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχήν. Ἐν τῇ «Μεγάλῃ Διδακτικῇ» ἀναπτύσσει τὴν ἤδη ἐν τῇ προμετωπίδι ἐκφρασθεῖσαν ἰδέαν, ὅτι «ἐν τῇ σχολῇ πρέπει νὰ διδαχθῶσι πάντες τὰ πάντα.» Κατ' αὐτὸν ὀφείλει ἡ σχολὴ νὰ εἶναι ἀληθὲς ἐργαστήριον τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου», οὐχὶ δὲ «οἰκία τρόμου», ἢ βασανιστήριον τῶν πνευμάτων». Ὑπισχνεῖται τοιαύτην διάταξιν τῆς σχολῆς, ὥστε δι' αὐτῆς I. νὰ μορφώνηται σύμπασα ἡ νεολαία· II. καὶ δὴ ἐν παντί, ὅ,τι δύναται νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον σοφόν, χρηστὸν καὶ ἅγιον· III. αὐτὴ ἡ μόρφωσις ὡς προπαρασκευὴ πρὸς τὸν βίον νὰ συντελῆται πρὸ τῆς ὡρίμου ἡλικίας· IV. νὰ κατορθώνηται ἄνευ πληγῶν, ἄνευ σκληρότητος ἄνευ οἵας δήποτε βίας, κατὰ τὸ δυνατὸν εὐκόλως, εὐαρέστως καὶ οἱονεὶ αὐτομάτως· V. νὰ παιδαγωγῆται ὁ παῖς οὐχὶ εἰς μόρφωσιν ἐπιδεικτικὴν καὶ ἐπιπόλαιον, ἀλλ' εἰς μόρφωσιν ἀληθῆ καὶ βάσιμον, δηλ. νὰ ἐθίζηται τὸ λογικὸν πλάσμα, ὁ ἄνθρωπος, νὰ καθοδηγῆται οὐχὶ ὑπὸ ξένου λογικοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἰδίου, νὰ μὴ ἀναγινώσκῃ καὶ μανθάνῃ περὶ τῶν πραγμάτων ἐκ τῶν βιβλίων ξένας δόξας ἢ καὶ νὰ διατηρῇ καὶ ἀπομνημονεύῃ αὐτάς, ἀλλὰ νὰ εἰσδύῃ αὐτοτελῶς εἰς τὰς ῥίζας τῶν πραγμάτων καὶ ν' ἀποκτᾷ την ἀληθῆ κατανόησιν, ὡς καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν.

Περὶ τῆς καθαρότητος τῶν ἠθῶν καὶ τῆς εὐσεβείας πρέπῃ νὰ συμβαίνῃ τὸ αὐτό. VI. αὐτὴ ἡ μόρφωσις νὰ συμβαίνῃ οὐχὶ μετὰ κόπου, ἀλλ' ὅλως εὐκόλως.

Σημ. 2. Περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς δημοτικῆς σχολῆς ὁ Δειστερβέγιος ἀποφαίνεται ὡς ἑξῆς. «Ἐὰν θέλῃ νὰ κατανοήσῃ τις τὴν ὅλην σπουδαιότητα τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος, ἂς φαντασθῇ πάσας τὰς σχολὰς χώρας τινὸς κλειομένας καὶ τὴν νεολαίαν αὐξάνουσαν ἄνευ διδασκαλίας· πλήρης βαρβαρότης ἤθελεν ἐπέλθει ἀμέσως. Εἶναι μὲν ἀνώτεραι σχολαὶ καὶ τὰ πανεπιστήμια οἱ φορεῖς τῆς ὑψίστης μορφώσεως, ἀλλὰ τὰ θεμέλια αὐτῆς καταβάλλει ἡ δημοτικὴ σχολή. Ἡ δημοτικὴ σχολὴ εἶναι τὸ τὰ μάλιστα ἀναγκαῖον μέλος ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς δημοσίου ἀγωγῆς, διότι εἶναι τὸ θεμελιωδέστατον μέλος αὐτῆς. Αὕτη ἡ ἰδέα πρέπει νὰ ἐπαυξάνῃ μόνον τὴν εὐσυνειδησίαν τοῦ διδασκάλου [1]).

1). Τοῦτο καὶ τῷ ἐν ἡμετέρῳ νόμῳ τοῦ 1834 ἐθεσπίσθη, ἀλλ' οὐδέποτε ἐφηρμόσθη. Τὸ περὶ τούτου ἄρθρον ἔχει ὡς ἑξῆς. «Ἄρθρ. 6. Ὅλοι οἱ εἰς δῆμον, ἔχοντα σχολεῖον δημοτικόν, ἀνήκοντες παῖδες ἀπὸ τοῦ 5 συμπληρωμένου μέχρι τοῦ 12 συμπεπληρωμένου ἔτους τῆς ἡλικίας των, χρεωστοῦν νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ σχολεῖον.

Εἰς γονεῖς μὴ ὑποχρεοῦντας τὰ τοιαύτης ἡλικίας τέκνα των νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ σχολεῖον, ἐπιβάλλεται δι' ἑκάστην ὥραν ἀπουσίας τοῦ παιδὸς ἀπὸ τὸ σχολεῖον πρόστιμον ὄχι ὀλιγώτερον τῶν δέκα λεπτῶν, μὴ ὑπερβαῖνον δὲ τὰς πεντήκοντα δραχμάς.

Διὰ τοὺς ἑβδομάδας ἢ καὶ μῆνας λείψαντας παῖδας ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ἐπαυξάνεται ἡ ποινὴ διὰ τῆς ἀναλόγως βραδυτέρας αὐτῶν ἀπολύσεως ἀπὸ τὸ σχολεῖον».

1). Αὐτόθι παρὰ Λινδνέρῳ σελ. 265.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ σχολείου πρὸς τὸν οἶκον.

Ὁ ἄνθρωπος ἅμα ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον γεννᾶται τόσον ἐνδεής, ὥστε δὲν δύναται νὰ ζήσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ. Τὰ ζῶα γεννῶνται πολὺ ὑπέρτερα τούτου, διότι ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῶν στιγμῆς, καθ' ἣν ἐμφανίζονται ἐπὶ τῆς γῆς, δύνανται διὰ τοῦ ἐνστίγματος νὰ ἐξοικειωθῶσι πρὸς τὸν περικυκλοῦντα αὐτὰ κόσμον, ὥστε καὶ τὴν μητέρα των νὰ παρακολουθῶσι καὶ τὴν τροφήν των νὰ ζητῶσι. Ὁ ἄνθρωπος μόνον δὲν δύναται νὰ ζήσῃ ἄνευ βοηθείας τῶν ἐνηλίκων.

Κατὰ τὸν Πεσταλότσην ἡ πρώτη ὥρα τῆς διδασκαλίας τοῦ παιδὸς εἶναι ἡ ὥρα τῆς γεννήσεως. Εὐθὺς ἅμα τὰ αἰσθητήρια αὐτοῦ γένωνται δεκτικὰ νὰ δέχωνται ἐντυπώσεις ἐκ τῆς περικυκλούσης φύσεως, ἔκτοτε ἄρχεται διδασκόμενος ὑπ' αὐτῆς. Κατὰ τὸ πρῶτον ὅμως ἔτος τῆς γεννήσεώς του ἡ ἀγωγὴ παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς θεραπείας τοῦ σώματος· ἡ ἀγωγὴ εἶναι κυρίως τροφή.

Ὁ παῖς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νηπιακῆς ἡλικίας διέρχεται ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ. Ἐκεῖ κατὰ τὰ πρῶτα 5 ἔτη μανθάνει νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ διακρίνῃ τὰ πέριξ αὐτοῦ πρόσωπα καὶ πράγματα· μανθάνει πρὸς τούτοις νὰ ὀνομάζῃ αὐτὰ καὶ ἐκφράζῃ διὰ λέξεων τὰς ἐπιθυμίας του, τὰς χρείας του, τὰ αἰσθήματά του. Πάντα δὲ ταῦτα μανθάνει ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν τῆς φύσεως καὶ ὑπὸ τὴν καθοδηγίαν τῶν γονέων του. Οἱ γονεῖς εἶναι οἱ πρωτίστως καλούμενοι πρὸς ἀγωγὴν τῶν τέκνων των. Ὁ οἶκος κατὰ τὰ πρῶτα πέντε ἔτη μετασχηματίζεται εἰς σχολήν, ἐν ᾗ οἱ πρῶτοι αὐτοῦ διδάσκαλοι καὶ παιδαγωγοὶ εἶναι οἱ γονεῖς καὶ ἰδίᾳ ἡ μήτηρ. Τούτου δ' ἕνεκα ὁ οἶκος κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν μετωνομάσθη ὑπὸ τοῦ Κομενίου μητρικὴ σχολή.

Ἀλλ' οἱ γονεῖς δὲν δύνανται καὶ πέραν τῆς νηπιακῆς ἡλικίας τῶν τέκνων των νὰ ἐξακολουθῶσι μόνοι ὄντες παιδαγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι. Οἱ γονεῖς ἔχουσι χρείαν βοηθῶν πρὸς τοῦτο. Δύο τινὰ ἐμποδίζουσιν αὐτοὺς εἰς τὸ παιδαγωγικὸν τοῦτο ἔργον 1) ἡ ἔλλειψις τοῦ ἀναγκαίου χρόνου, καὶ 2). ἡ ἔλλειψις ἱκανότητος.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον λέγομεν τὰ ἑξῆς· ὁ παῖς μέχρι τοῦ ἕκτου ἔτους τῆς ἡλικίας του διέρχεται τὸν βίον του ἄνευ τάξεως καὶ σχεδίου· ὁ παῖς παίζει ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἕκτου ἔτους ἡ παιδιὰ πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ κανονικῆς διδασκαλίας. Τὸ παίζειν πρέπει κατὰ τὸ πλεῖστον νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ διαδεχθῇ αὐτὸ τὸ μανθάνειν· τὸ μανθάνειν πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀποτελεσματικὴ ἐργασία τοῦ παιδός. Ἀλλ' ἡ ἐργασία αὕτη ἵνα γένηται ἀποτελεσματικὴ ἀπαιτεῖ πολὺν χρόνον. Ποῦ ὅμως δύναται οὗτος νὰ εὑρεθῇ, ἀφοῦ ἡ μήτηρ εἶναι ἀπησχολημένη εἰς τὰ τοῦ οἴκου, ὁ δὲ πατὴρ ἔξω τοῦ οἴκου πρὸς πορισμὸν τοῦ καθημερινοῦ ἄρτου;

Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον δὲ λέγομεν τὰ ἑξῆς· ὁ παῖς ἵνα μορφωθῇ καὶ παιδαγωγηθῇ, ἔχει χρείαν τῆς προσκτήσεως γνώσεων καὶ δεξιοτήτων· ἀλλ' αὗται ἵνα προσκτηθῶσιν, ἀπαιτοῦν ἄνθρωπον ἴδιον ἔργον αὐτὸ τοῦτο ἔχοντα τὸ παιδεύειν καὶ παιδαγωγεῖν. Αἱ ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνίας ὡς πρὸς τὴν παίδευσιν τῶν τέκνων εἶναι πολλαὶ καὶ ποικίλαι, αὐξάνουσι δὲ ὁσημέραι καὶ πολλαπλασιάζονται. Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἄλλοτε ὀλίγα τινὰ προσέφερε πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μορφωτικοῦ καὶ παιδευτικοῦ σκοποῦ του, ὃν προτίθεται, σήμερον ὅμως προσφέρει σύστημα γνώσεων ὑπὸ μεθοδικὴν καὶ βαθμιαίαν παρεχομένην διδασκαλίαν. Ἕνεκα λοιπὸν τούτων ἀπαιτεῖται εἰδικότης γνώσεων, ἃς ὁ διδάσκαλος μόνον δύναται νὰ ἔχῃ.

Ἀποδειχθείσης δὲ ἀναγκαίας ἰδίας τάξεως ἀνθρώπων, ἔργον ἐχόντων τὸ διδάσκειν, ἕπεται, ὅτι ἑκάστη οἰκογένεια ἔχει χρείαν ἑνὸς τοιούτου οἰκοδιδασκάλου. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν διὰ ἕκαστον παῖδα ἔχοντα ἀνάγκην διδασκαλίας νὰ εὑρεθῇ καὶ ἴδιος διδάσκαλος, διὰ τοῦτο ἡ οἰκογένεια ἔχει ἀνάγκην δημοτικῶν σχολείων. Καθὼς δὲ ὁ οἶκος ἔχει χρείαν τοῦ σχολείου, οὕτω καὶ τὸ σχολεῖον δεῖται τῆς συνδρομῆς τοῦ οἴκου. Οἶκος καὶ σχολεῖον εἶναι στενῶς πρὸς ἄλληλα συνδεδεμένα καὶ τὸ ἓν συμπληροῖ τὸ ἄλλο πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ γενικοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ οἶκος εἶναι ὁ τόπος ὁ προπαρασκευάζων τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ σχολείου· ἐν τῷ οἴκῳ ὁ παῖς καθίσταται ἱκανὸς πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἐν τῷ σχολείῳ φοίτησιν. Ταῦτα δὲ κατορθοῦνται, ὅταν οἱ γονεῖς φροντίζωσι περὶ τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ὑγείας τοῦ παιδός, ὅταν παρέχωσι τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν παῖδα οὐ μόνον νὰ παίζῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀσκῆται διανοητικῶς· ὅταν καθιστῶσι προσεκτικὸν εἰς ἀντικείμενα καὶ φαινόμενα κατάλληλα νὰ τὸν ἀναπτύξωσι πνευματικῶς. Ὅταν συνειθίζωσιν αὐτὸν ἀμέσως να ἀποκρίνηται εἰς τὰ ἐρωτώμενα. Ὅταν διηγῶνται εἰς αὐτὸν ἱστορίας, αἵτινες ἁρμόζουσιν εἰς τὴν πνευματικήν του κατάληψιν καὶ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς.

Οἱ γονεῖς ὀφείλουσι πρὸς τούτοις νὰ ὑποβοηθῶσι τὸ ἔργον τοῦ σχολείου.

Τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν ἀποστέλλωσιν οὗτοι τὰ τέκνα των τακτικῶς εἰς τὸ σχολεῖον· ὅταν παρέχωσιν αὐτοῖς τὰ μέσα πρὸς ἐκπαίδευσιν· ὅταν ἐπιτηρῶσι τὴν ἐν τῷ οἴκῳ μελέτην· ὅταν καταβάλλωσι, προκειμένου λόγου περὶ σχολείου καὶ διδασκάλων, τὴν δέουσαν προσοχήν.

Τὸ σχολεῖον πάλιν ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀνταποκρίνηται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν γονέων ἀναφο-

ρικῶς πρὸς τὴν πνευματικήν, θρησκευτικήν, ἠθικὴν καὶ καλαισθητικὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων των, ἐὰν ἀναγνωρίζῃ ὅ,τι ὁ πατρικὸς οἶκος πράττει ὑπὲρ τοῦ σχολείου. Σχολεῖον καὶ οἶκος ὀφείλουσι νὰ συνεργάζωνται καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ διατελῶσιν ἐν φιλικῇ πρὸς ἄλληλα σχέσει. Ὅπου δὲ τοιαύτη σχέσις δὲν ὑπάρχει, ἀπόκειται πρωτίστως τῷ σχολείῳ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο διὰ πάσης θυσίας καὶ διὰ πάντων τῶν θεμιτῶν μέσων.

ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ, ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 298 καὶ τέλος).

Ἀλλ' ὅτε ὁ ἱερεὺς ἐξελθὼν ἔψαλε τὸ «Δεῦτε, ἴδωμεν πιστοί, ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός», τότε αἱ μορφαὶ τῶν Ἁγίων ἐφάνησαν ὡς νὰ ἐφαιδρύνθησαν εἰς τοὺς τοίχους. «Ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν ἔνθα ὁδεύει ὁ ἀστήρ»· ὁ κὺρ Ἀλεξανδρῆς ἐνθουσιῶν ἔλαβε τὴν ὑψηλὴν καλάμην καὶ ἔσειε τὸν πολυέλαιον μὲ τὰς λαμπάδας ὅλας ἀνημμένας. «Ἄγγελοι ὑμνοῦσι ἀκαταπαύστως ἐκεῖ», κ' ἐσείσθη ὁ ναὸς ὅλος ἀπὸ τὴν βροντώδη φωνὴν τοῦ παπᾶ-Φραγκούλη μετὰ πάθους ψάλλοντος «Δόξα ἐν ὑψίστοις λέγοντες τῷ σήμερον ἐν σπηλαίῳ τεχθέντι» καὶ ἄγγελοι οἱ ζωγραφιστοί, οἱ περικυκλοῦντες τὸν Παντοκράτορα ἄνω εἰς τὸν θόλον, ἔτειναν τὰ ὦτα, ἀναγνωρίσαντες οἰκεῖον αὐτοῖς τὸν ὕμνον.

Και εἶτα ὁ ἱερεὺς ἐπῆρε καιρόν, καὶ ἤρχισε νὰ προσφέρῃ τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως.

Αἴφνης ἠκούσθησαν φωναὶ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. Ἐξῆλθόν τινες τῶν ἀνδρῶν νὰ ἴδωσι τί τρέχει. Ἐξῆλθε κ' ἡ θεία τὸ Μαλαμώ, κι' ὁ κὺρ-Ἀλεξανδρῆς ἔμεινε μὲ τὰ γυαλιὰ εἰς τὰ ὄμματα, βλέπων πρὸς τὴν θύραν ἀριστερά του, καὶ διέκοψε τὴν ψαλμῳδίαν του. Ὁ παπᾶς ἔρριψε αὐστηρὸν βλέμμα πρὸς τὸν ψάλτην καὶ τὸν ἐκάρφωσεν εἰς τὴν θέσιν του.

Τὰς φωνὰς εἶχον ῥήξει ὁ εἷς τῶν αἰπόλων, καὶ ὁ εἷς τῶν ὑλοτόμων, οἵτινες ἔτυχον καθήμενοι παρὰ τὸν πυρσόν, ἀνατολικῶς τοῦ ναΐσκου. Διὰ τῶν φωνῶν τούτων εἶχον ἀπαντήσει εἰς τινας κραυγὰς ἐλθούσας ἀπ' ἀντικρύ, ἐκ τῆς θαλάσσης.

Ἐκεῖ, ἐν μέσῳ τοῦ Κάστρου καὶ τῆς βραχώδους ἀκτῆς τοῦ Κουρούπη, ἐσχηματίζετο ἐπισφαλὴς ὅρμος, ὁ μικρὸς Γιαλός. Αἱ κραυγαὶ ἤρχοντο ἀκριβῶς ἐκ τῆς γειτονίας τῶν ἀπεσπασμένων βράχων καὶ σκοπέλων ὑπὸ τὴν φοβερὰν ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη.

Παρῆλθε πολλὴ ὥρα ἑωσοῦ ἐννοήσωσι τί τρέχει. Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἶχον ἐξέλθει τοῦ ναοῦ. Ἔμειναν μόνοι ὁ ἱερεύς, ὅστις ἐκρατεῖτο ἀκλόνητος εἰς τὸ χρέος του, φορεμένος ἤδη τὰ ἱερὰ ἄμφια, ἑτοιμαζόμενος νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν προσκομιδήν, καὶ ὁ κὺρ-Ἀλεξανδρῆς, τὸν ὁποῖον ἐκράτει τὸ βλέμμα τοῦ ἱερέως.

Ἐν τούτοις, κατ' εἰκασίαν μᾶλλον ἢ ἐκ βεβαίας πληροφορίας, ἐνόησαν ὅτι ἐκεῖ ὑπὸ τὸ Κουρούπη εἶχε προσαράξει πλοῖον ἀπὸ τοῦ πελάγους ἐρχόμενον. Ἡ σελήνη εἶχε δύσει, καὶ ὁ πυρσὸς δὲν ἔρριπτε πόρρω τὸ φῶς. Ἔβλεπον ἀμυδρῶς ἐκεῖ ἀπέναντι, εἰς ἀπόστασιν μιλίου σχεδόν, ἐπὶ τοῦ μαυρισμένου ὄγκου τῶν ἁλικτύπων βράχων, ἔβλεπον σῶμά τι, ἀμυδρῶς κινούμενον, μελανώτερον τῶν βράχων. Ἀντήχουν ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, μεγεθυνόμεναι ἀπὸ τὰς ἠχούς, κραυγαὶ ἀγωνίας καὶ ταραχῆς, ὅμοιαι μ' ἐκείνας τὰς ὁποίας ἐκχύνουσι κινδυνεύοντες ἄνθρωποι ἢ ναυαγοὶ ἀπηλπισμένοι.

Οἱ ἄνδρες ἔσπευσαν νὰ ῥίψωσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅσα κλαδία εἶχον πρόχειρα ἀκόμη, σχηματίζοντες ὀγκωδεστέραν τὴν φλόγα. Ἄλλο μέσον βοηθείας δὲν εἶχον τάχα.

Ἐν τούτοις ὁ Στεφανῆς ὁ πορθμεὺς καὶ Μάντας καὶ ὁ Νυφιώτης ὁ Γιάννης καὶ ὁ Ἀργύρης καὶ ὁ ἀδελφός του ἔλαβον ἀνὰ ἕνα δαυλὸν καὶ τὰ δύο φανάρια, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κατέλθωσι τρέχοντες εἰς τὸν Μικρὸν Γιαλόν. Ἀλλ' ἐὰν ὁ κρημνώδης δρομίσκος δὲν ἦτο χιονισμένος, θὰ ἐχρειάζετο σχεδὸν ἡμίσεια ὥρα διὰ νὰ κατέλθῃ τις ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Κάστρον, καὶ τώρα ὅπου ἦτο χιονισμένος, καὶ ἦτο νύξ, τρίτη ὥρα μετὰ μεσάνυκτα, οὔτε μία ὥρα δὲν θὰ ἤρκει. Εἰς μίαν δὲ ὥραν ἠδύναντο νὰ κατασυντριβῶσι δεκάδες πλοίων καὶ νὰ πνιγῶσιν ἑκατοντάδες ἀνθρώπων.

Οὐχ' ἧττον οἱ ἄξεστοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, ἐκ τῆς αὐθορμήτου ἐκείνης φιλανθρωπίας, ἥτις εἶνε οἱονεὶ φυσικὴ ὁρμή, ὡς συμπάθεια τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν σάρκα, καὶ εἶνε τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον αἴσθημα τὸ συγκινοῦν τὴν καρδίαν, μετὰ τὴν πρώτην ἔκπληξιν, καὶ πρὶν προφθάσασα πνεύσῃ ἡ παγερὰ πνοὴ τῆς φιλαυτίας καὶ ἀδιαφορίας, οἱ ἄνθρωποι λέγω, ἅλλαξαν τοὺς δαυλούς των κ' ἐπετάχθησαν ἔξω τῆς πύλης καὶ τῆς γεφύρας, καὶ ἤρχισαν νὰ τρέχωσι τὸν κατήφορον.

Οἱ λοιποί, μείναντες ἐπάνω, ἠσχολοῦντο ν' ἀνανεῶσιν ὁλονὲν τὴν φλόγα, μὴ παύοντες νὰ ῥίπτωσι ξηρὰ κλαδία εἰς τὸ πῦρ.

Ὁ ἱερεὺς ἐβράδυνεν ἐπίτηδες εἰς τὴν Πρόθεσιν, κ' ἐμνημόνευσε τὴν πρωΐαν ἐκείνην ὅσα ὀνόματα εἶχεν ἀποθαμμένα, οὐ μόνον τὰ ἰδικά του καὶ τῶν ἐλθόντων πανηγυριστῶν, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἐνοριτῶν του, οὐ μόνον ὅσα εἶχε γραπτά, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐκ μνήμης ἐγνώριζεν· ἐγνώριζε δ' ἐκ μνήμης ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς πολίχνης, ἀποθαμμένα καὶ ζωντανά. Ἐδεήθη ὑπὲρ τῆς διασώσεως τοῦ κινδυνεύοντος πλοίου, περὶ οὗ χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἐξήγησιν ἀμέσως εἶχεν ἐννοήσει τὰ συμβάντα.

Τέλος αἱ κραυγαὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἔπαυσαν, ἡσυχία ἐπῆλθεν. Ἐφάνη ὅτι βωβὴ συμφορὰ εἶχεν ἐνσκήψει, ἢ ὅτι ἡ δυσχέρεια ἔλαβε πέρας. Δύο ἄλλοι ἄνδρες ἀνησυχήσαντες ἐξῆλθον ἕως τὴν Ἁγίαν Κυριακήν, πέραν τῆς ξυλίνης γεφύρας μὲ δύο πυρσοὺς εἰς τὰς χεῖρας.

Παρῆλθεν ὀλίγη ὥρα· ὁ ἱερεὺς ἀργὰ-ἀργὰ ἐμβῆκεν εἰς τὴν λειτουργίαν ἐλπίζων νὰ ἔρχωνται ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἀπόντες. Ἀλλ' ἡ λειτουργία προὐχώρει, καὶ ψυχὴ δὲν ἐφαίνετο. Τέλος εἰς τὸ «μετὰ φόβου Θεοῦ» ἐπέστρεψαν πρῶτοι οἱ τελευταῖοι ἐξελθόντες πρὸς ἐπισκόπησιν, εἶτα εἰσῆλθεν ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ καταβάντες εἰς τὸν αἰγιαλόν, καὶ μετ' αὐτὸν τρεῖς ἄγνωστοι μὲ ναυτικὰ ἐνδύματα καὶ μὲ κηρωτοὺς ἐπενδύτας. Ἔφθασαν ὅλοι ἀκριβῶς ὅπως ἀσπασθῶσι τὰς εἰκόνας καὶ λάβωσι τὸ ἀντίδωρον.

Ἐνῷ ὁ κὺρ Ἀλεξανδρῆς ἀνεγίνωσκε τὸ «Εὐλογήσω τὸν Κύριον», οἱ ἄνδρες ἐξηγοῦντο ταπεινῇ τῇ φωνῇ τὰ συμβάν-

τας. Τὸ ἐξοκεῖλαν πλοῖον ἦτο τὸ γολεττὶ τοῦ καπετὰν-Κωνσταντῆ τοῦ Λημνιαραίου, αὐτοπροσώπως παρόντος ἐκεῖ. Ὁ ἴδιος, ἀνὴρ μεσῆλιξ, βραχὺς τὸ σῶμα, μὲ ἀνδρὸν μύστακα, διηγεῖτο τὰ ἑξῆς: Πρὸ δύο ἡμερῶν ἦτο προσωρμισμένος εἰς τὴν Δάφνην, τὸν μεσημβρινὸν ὅρμον τοῦ Ἁγίου Ὄρους· ἀλλ' ὁ βορηᾶς τὸν ἐξούριασε, αἱ ἁλυσίδες τῶν ἀγκυρῶν του ἐκόπησαν ὑπὸ τῆς βίας τοῦ ἀνέμου, καὶ παρεσύρθη διὰ μιᾶς δέκα μίλια μακράν. Μάτην προσεπάθει μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸν Κωφὸν, τὸν γνωστὸν ὅρμον τῆς Συκιᾶς, τοῦ μεσαίου λαιμοῦ τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου ἅμα εἰσπλεύσῃ τις δὲν βλέπει πλέον πόθεν εἰσέπλευσεν, ἀλλ' ὅπου δυσκόλως εἰσπλέει τις. Ὁ ὅρμος ὁμοιάζει μὲ λίμνην μεσόγειον, μὴ ἔχουσαν ὁρατὸν στόμιον, τόσον εἶνε ἀσφαλής. Καὶ τὸ γολεττὶ ξυλάρμενον μετὰ ματαίας προσπαθείας, παρεσύρθη ὑπὸ τῆς τρικυμίας πρὸς τὰς νήσους, ὅπου τὴν νύκτα ἐκείνην τῶν Χριστουγέννων οἱ ἀγωνιῶντες ναῦται εἶδον ἔξαφνα φῶς ὡς φάρον ὁδηγοῦντα αὐτοὺς τοὺς πυρσοὺς, οὓς εἶχον ἀνάψει ἔμπροσθεν τοῦ ναΐσκου τοῦ Χριστοῦ οἱ τραχεῖς αἰπόλοι. Ὁ πυρσὸς ἐκεῖνος ἐφάνη πρὸς αὐτοὺς ὡς θεῖον πράγματι θαῦμα, ὡς νὰ ἐθερμαίνοντο περὶ αὐτὸν ἀγραυλοῦντες οἱ ποιμένες ἐκεῖνοι ἀκούοντες τὸ Δόξα ἐν ὑψίστοις. Ἐπλησίασαν φερόμενοι μᾶλλον ἢ πλέοντες πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, καὶ τότε ἐκινδύνευσαν νὰ κατασυντριβῶσιν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Κουρούπη. Εὐτυχῶς, δι' ἐπιτηδείου χειρισμοῦ ἀπέφυγον τὴν καταστροφὴν, κ' ἐκάθισαν τὸ σκάφος εἰς τὰ ῥηχά, ἐπὶ τῆς ἄμμου, ὅπου τόσον καλὰ ἦτο ἐξησφαλισμένον, ὅσον δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε μὲ τὰς δύο ἀγκύρας του, τὰς μεινάσας ὡς ὁμήρους εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ὅρμου τῆς Δάφνης.

Ἔφεξεν ὁ Θεὸς τὴν χαρμόσυνον ἡμέραν, καὶ οἱ αἰπόλοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ σφάξωσι καὶ ψήσωσι δύο τρυφερὰ ἐρίφια, ἐνῷ οἱ ὑλοτόμοι εἶχαν φέρει ἀπὸ τὸ βουνὸν πολλὰς δωδεκάδας κοσσύφια ἁλατισμένα· καὶ ὁ καπετὰν-Κωνσταντῆς ἀνεβίβασεν ἀπὸ τὸ γολεττὶ, τὸ ὁποῖον οὐδένα κίνδυνον διέτρεχεν ὅπως ἦτο καθισμένον ἂν δὲν ἔπνεεν νότος ἀπὸ τῆς ξηρᾶς νὰ τὸ ἀπωθήσῃ πρὸς τὸ πέλαγος, ἀνεβίβασε δύο ἀσκοὺς γενναίου οἴνου καὶ ἓν καλάθιον μὲ αὐγὰ καὶ κασκαβάλι τῆς Αἴνου καὶ ἡμίσειαν δωδεκάδα ὄρνιθας καὶ μικρὸν βαρέλιον μὲ σκομβρία. Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ηὐφράνθησαν, ἑορτάσαντες τὰ Χριστούγεννα μετὰ σπανίας μεγαλοπρεπείας ἐπὶ τοῦ ἐρήμου ἐκείνου βράχου. Τὴν νύκτα ἐκοιμήθησαν ἐν μέσῳ ἀφθόνων πυρῶν, μὲ ἀρκετὰ δὲ σκεπάσματα καὶ κάπας, ὅσα καὶ οἱ ἐκ τῆς πολίχνης πανηγυρισταὶ εἶχαν φέρει καθ' ἑαυτῶν, καὶ οἱ αἰγοβοσκοὶ εἶχαν εἰς τὸ Κάστρον, καὶ ὁ ἐκ Λήμνου φιλότιμος καραβοκύρης ἐκόμισεν ἀπὸ τὸ πλοῖόν του.

Τὴν ἐπαύριον ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, τὸ ψῦχος ἠλαττώθη πολὺ κ' ἐπωφελούμενοι τὴν ἀνακωχὴν τοῦ χειμῶνος ἀπεφάσισαν ν' ἀπέλθωσιν. Ὁ μπάρμπα-Στεφανῆς καὶ ὁ υἱός του μετὰ δύο ἄλλων βοηθῶν ἐπανῆλθον εἰς τὴν μικρὰν ἀμμουδιὰ ὑπὸ τὰ Μποστάνια, καθείλκυσαν τὴν λέμβον, ἐπέβησαν αὐτῆς, καὶ κάμψαντες τὸ Κάστρον, τὴν ἔφεραν ἀπὸ **Σοφρὰν** εἰς τὸ βορειανατολικὸν μέρος. Τῇ βοηθείᾳ τῆς δυνατῆς βάρκας τοῦ μπάρμπα-Στεφανῆ καὶ τῆς μικρᾶς φελούκας τοῦ Λημνίου κυβερνήτου, τόσοι βραχίονες συμπονήσαντες, δὲν ἐβράδυναν νὰ ξεκαθίσωσιν ἀπὸ τὴν ἄμμον τὸ γολεττί, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε πάθει τίποτε, ἀλλ' ἐφαίνετο ὡς μαλακῶς πλαγιασμένον καὶ ἀναπαυόμενον κατόπιν πολλῶν κόπων. Καὶ ἀποχαιρετήσαντες τοὺς αἰπόλους, ἀπεβιβάσθησαν οἱ μὲν εἰς τὸ γολεττί, οἱ δὲ εἰς τὴν βάρκαν, πότε ῥυμουλκουμένην, πότε ῥυμουλκοῦσαν, καὶ μὲ ἱστία καὶ μὲ κώπας πλέοντες, διὰ τῆς βορειανατολικῆς ὁδοῦ τὴν φορὰν ταύτην ὡς συντομωτέρας καὶ εὐπλοωτέρας εἰς τὴν κάθοδον, ἔφθασαν αἰσίως εἰς τὴν πολίχνην.

ΤΕΛΟΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἡ Α. Ἐξοχότης ὁ κ. Κούσκωφ πρώην Πρόεδρος τῆς Δούμας καὶ νῦν Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας ἐπεσκέφθη τὴν Α. Σ. τὸν Μητροπολίτην ἡμῶν κ. κ. Χρύσανθον.

••••

Ἡ Α. Σ. ὁ Μητροπολίτης ἡμῶν παρέθηκε γεῦμα πρὸς τιμὴν τοῦ ἀπό τινος διατρίβοντος ἐν Τραπεζοῦντι Ἐξοχωτάτου κ. Ἀλεξάνδρου κ. Κούσκωφ, πρώην Προέδρου τῆς Ρωσσικῆς Δούμας καὶ νῦν Συμβούλου τῆς ἐπικρατείας.

••••

Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ «*Ἐμπορικοῦ Ἀγγελιαφόρου*» μηνιαίου δημοσιεύματος τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς πόλεως ἡμῶν.

Συγχαίρομεν ἐκ καρδίας τοὺς σχόντας τὴν πρωτοβουλίαν καὶ εὐχόμεθα ὅπως ὁ «*Ἐμπορικὸς Ἀγγελιαφόρος*» συντελέσῃ εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου τοῦ τόπου μας, διὰ τὸ ὁποῖον εὑρεῖς πλέον διηνοίχθησαν ὁρίζοντες, μὲ τὴν ἐπελθοῦσαν πολιτικὴν μεταβολήν.

Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν 4ην Δεκεμβρίου ἡ Α. Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης ὡμίλησεν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Θεοφυλακτείου Νηπιαγωγείου περὶ «Ἀριστοκρατιῶν». Ἡ διάλεξις τῆς Α. Σεβασμιότητος σοφὴ καὶ βαθυγνώμων ἀνάλυσις τῶν ἱστορικῶν λόγιων τῆς προόδου καὶ καταπτώσεως τῶν κοινωνιῶν ὑπῆρξεν ἀληθὴς πνευματικὴ πανδαισία. Δὲν εἶναι βεβαίως ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν ἡ Α. Σεβασμιότης, ὡμίλησε πρὸς ἡμᾶς, περὶ τοῦ πράγματος τούτου, τοὐναντίον εἰς τὰς ὁμιλίας του συχνὰ λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ ἀναπτύξῃ παρομοίας ἰδέας, ἀλλὰ ἡ διάλεξις τῆς παρελθούσης Κυριακῆς φέρουσα χαρακτῆρα ἐπιστημονικὸν ἦτο θαυμαστὴ ἀποκάλυψις καὶ σαφὴς ἐξήγησις ἀληθειῶν, περὶ ὧν ἢ οὐδεμίαν ἢ ἀσαφῆ καὶ συγκεχυμένην ἄλλοτε εἴχομεν ἰδέαν.

Εἴμεθα εὐτυχεῖς διότι θὰ δημοσιεύσωμεν τὴν μελέτην ταύτην ἐν τοῖς «*Κομνηνοῖς*» ἵνα οὕτω ὡς οἷόν τε πλεῖστοι ἐνωτισθῶσι τὰ σοφὰ διδάγματα τοῦ ἐπιφανοῦς ἱεράρχου μας.

Πρὸ τῆς διαλέξεως καὶ μετ' αὐτὴν ἐψάλησαν ὑπὸ χοροῦ καταρτισθέντος ὑπὸ τοῦ μουσικοδιδασκάλου κ. Τριανταφύλλου Γεωργιάδου ᾄσματα ἐγχώρια καὶ ἄλλα, ἅτινα κατεκήλησαν τὸ ἀκροατήριον.

••••

Παρόραμα ἐν σελ. 284 στ. 30 τοῦ φύλλου ἀριθ. 16 ἀντὶ **ἀχαλίνωτον ἔρχεται** γράφε **ἀχαλίνωτον ὀρχεῖται.**

••••

Η ΤΕΤΡΑΠΛΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΖΗΤΕΙ ΕΙΡΗΝΗΝ

Ἡ Γερμανία καὶ οἱ σύμμαχοί της ἀπετάθησαν πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν οὐδετέρων κρατῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, Ἱσπανίας καὶ Ἑλβετίας μὲ τὴν παράκλησιν ὅπως ἀνακοινώσουν αὗται εἰς τὸν ἀντίπαλον συνδυασμὸν τῆς Συνεννοήσεως, ὅτι εἶνε πρόθυμοι νὰ ἀρχίσουν διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὡμίλησε καὶ ὁ ἀρχικαγγελάριος Πέτμαν Χόλβεγγ εἰς τὴν Γερμανικὴν Βουλήν, ἔνθα ὑπεστήριξεν ὅτι διὰ λόγους φιλανθρωπίας καὶ χάριν τῶν συμφερόντων τοῦ πολιτισμοῦ ὁ Γερμανικὸς συνασπισμὸς τείνει χεῖρα συνδιαλλαγῆς πρὸς τοὺς ἐχθρούς του. Δὲν εἶνε ἡ πρώτη φορὰ ποῦ ἡ Γερμανία ἐκδηλοῖ τοιαύτας φιλειρηνικὰς τάσεις, ἀλλὰ τώρα τὴν περὶ εἰρήνης ἐπιθυμίαν της ἐξέφρασεν ὑπὸ τύπον ἐπίσημον. Αἱ δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως πανηγυρικῶς ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις ταύτας θεωρήσασαι ἐξευτελιστικὸν δι' αὐτὰς νὰ ἔλθουν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς ἐχθρόν, ὅστις νομίζει ἑαυτὸν νικητὴν καὶ ἀπὸ μεγαθυμίαν δῆθεν ἐπιδαψιλεύει εἰς τοὺς ἐχθρούς του καὶ εἰς τὸν κόσμον ὅλον τὸν δῶρον τῆς εἰρήνης.

Ἡ Γερμανία μὲ τὸ διάβημά της αὐτὸ προσεπάθησε νὰ ὑποκλέψῃ ἔντιμον εἰρήνην, διότι βλέπει ὅτι παρατεινομένου τοῦ ἀγῶνος θὰ ἐπέλθῃ ἡ μοιραία κατάρρευσίς της καὶ ἡ διάλυσις τόσων ὀνείρων μὲ τὰ ὁποῖα ἀπὸ δεκαετηρίδων ἐτρέφοντο οἱ Γερμανοί.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς καθολικῆς ὁμάδος ἐν τῷ Reichstag εἶπεν ὅτι ἡ Κυβέρνησις μετερχομένη τὴν μεγάλην πολιτικὴν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἐθνοτήτων θὰ ἔχῃ παρὰ τὸ πλευρόν της ὁλόκληρον τὸ ἔθνος καὶ τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν. Αἱ δηλώσεις αὗται δεικνύουν ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἀπηλπίσθησαν τελείως ἀπὸ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἰμπεριαλιστικῶν των σχεδίων, χάριν τῶν ὁποίων ἀπεδύθησαν εἰς τὸν πρωτοφανῆ τοῦτον ἀγῶνα, καὶ ἀνεγνώρισαν ἄκοντες τὴν ἀλήθειαν ὅτι καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη ὅσον μικρὰ καὶ ἀδύνατα καὶ ἂν εἶναι ἔχουν καὶ πρέπει νὰ ἔχουν δικαίωμα ὑπάρξεως! μὲ τὴν μεταστροφὴν δὲ ταύτην τῶν φρονημάτων των καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς πλάνης των ἐλπίζουν νὰ ἐξευμενίσουν τὴν δημοσίαν γνώμην τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Ἡ ἵδρυσις τοῦ Πολωνικοῦ βασιλείου εἶνε κατὰ τοὺς Γερμανοὺς ἀπόδειξις τῆς γενομένης ἐξελίξεως ἐν Γερμανίᾳ εἰς τὰ πολιτικὰ φρονήματα καὶ τὰς κοινωνικὰς ἰδέας, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ μεταβολὴ αὕτη ὡς μὴ προερχομένη ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου τῆς Γερμανίας δὲν εἶναι φαινόμενον φυσιολογικόν. Αἱ περὶ ἐλευθερίας τῶν ἐθνοτήτων ἰδέαι μένουν πάντοτε ξέναι πρὸς τὴν γερμανικὴν συνείδησιν, ἥτις πᾶν τὸ μὴ Γερμανικὸν ἐθεώρει ἀνάξιον ὑπάρξεως· διὰ τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἡ περὶ εἰρήνης πρότασις πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτέλεσμα ὑπερτάτης ἐσωτερικῆς ἀνάγκης (ἐλλείψεως τροφίμων καὶ πολεμοφοδίων) καὶ μεγάλης ἐξωτερικῆς πιέσεως οὐχὶ δὲ ὡς ἐκδήλωσις μεγαθυμίας καὶ συμπαθείας πρὸς τὴν χειμαζομένην ἀνθρωπότητα καὶ τὸν κινδυνεύοντα πολιτισμόν της.

Τὴν ἐπιδεικτικὴν κατὰ τῆς Ρουμανίας ἐκστρατείαν ἡ Γερμανία προσπαθεῖ νὰ ἐκμεταλλευθῇ ὅπως ἐξέλθῃ ἐντίμως ἐκ τοῦ ἀγῶνος, ἀλλ' ἡ Συνεννόησις φαίνεται ὅτι εἶναι ἀποφασισμένη νὰ πλήξῃ καιρίως τὸν Γερμανικὸν μιλιταρισμὸν καὶ νὰ ἐκριζώσῃ κάθε παράδοσιν μεσαιωνικὴν ζῶσαν ἀκόμη ἐν Γερμανίᾳ καὶ καθιστῶσαν αὐτὴν ἀνίκανον νὰ ἐννοήσῃ καὶ αἰσθανθῇ τὰς εὐγενεῖς καὶ ὑψηλὰς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ δικαίου.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΔ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Дозволено цензурой

Ἔτος Δ. Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ 24ῃ Δεκεμβρίου 1916 Ἀριθμ. 18

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τινος; ἦ δ' ὃς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

Δεκεμ.	25	Ἀνατ.	7—28	Δύσις	4—47	Διάρκ. ἡμ.		9—19
» »	28	»	7—28	»	4—49	»	»	9—21
» »	31	»	7—27	»	4—52	»	»	9—25
Ἰαν)ου.	3	»	7—25	»	4—56	»	»	9—31
» »	6	»	7—24	»	5— 0	»	»	9—36

Ἐπειδὴ διατρέχομεν τὰς μικροτέρας τοῦ ἔτους ἡμέρας παραθέτομεν χάριν τῶν ἀναγνωστῶν καὶ στήλην διαρκείας τῆς ἡμέρας. Τ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΧΡΙΣΤΟΣ ΓΕΝΝΑΤΑΙ!

Φαιδρὰ ἀνατέλλει αὔριον ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ πάντες οἱ ὀρθόδοξοι Χρι**στιανοὶ λευκοὺς ἐνδυθέντες** χιτῶνας τῆς **ψυχῆς ἐξερχόμεθα εἰς προσκύνησιν** τοῦ ἐν **φάτνῃ τῶν ἀλόγων ἀνακλιθέντος υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, μετὰ τῶν Μάγων προσκομίζοντες** τὰ **σύμβολα** τῆς λατρείας, χρυσὸν καὶ λίβα**νον καὶ σμύρναν.** Χριστὸς γεννᾶται καὶ πνεῦ**μα καταπέμπεται καὶ οὐρανὸς δέχεται τὴν φύσιν τὴν ἐπὶ γῆς, γῆ δὲ τὸν ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ καθήμενον.** Χριστὸς γεννᾶται καὶ **οὐρανοὶ ἀγάλλονται** καὶ ἄγγελοι **συγχορεύουσιν ἀνθρώποις καὶ ἄνθρωποι** τοῖς ἀγγέ**λοις κοινωνοῦσι. Χριστὸς γεννᾶται καὶ γῆ** εὐφραίνεται **καὶ Βηθλεὲμ πανηγυρίζει** καὶ Μάγοι ἀπὸ Ἀνατολῶν τὰ δῶρα **προσφέρουσι καὶ οἱ ποιμένες** τὸ θαῦμα **κηρύττουσι.** Χριστὸς γεννᾶται καὶ θάνατος θνήσκει καὶ κατάρα ἀφανίζεται **καὶ οὐρανῶν** πύλαι ἀναπετάννυνται καὶ παράδεισος ἀνοίγεται. Χριστὸς γεννᾶται καὶ ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας βλέπει φῶς μέγα τῆς ἐπιγνώσεως καὶ πάντα τὰ ἔθνη κροτοῦσι χεῖρας, **ὅτι παιδίον** ἐγεννήθη ἡμῖν υἱὸς καὶ **ἐδόθη ἡμῖν.** Χριστὸς γεννᾶται καὶ τὸ μεσότοιχον **τοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ** χωρίζοντος ἡμᾶς **φραγμοῦ διαλύεται** καὶ τὰ διεστῶτα **ἑνοῦνται καὶ ἡ πάλαι ποθουμένη**

καὶ ἀγγέλοις καὶ δικαίοις παραγίνεται εἰρήνη καὶ Παῦλος ἐν ἀγαλλιάσει βοᾷ λέγων, Χριστὸς ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἓν καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ. Χριστὸς γεννᾶται καὶ Ἡσαΐας σκιρτᾷ καὶ δι' ἑνὸς ῥήματος πάντα τὰ ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ εὐαγγελίζεται ἀγαθά, προφητεύω ἡμῖν τὸν Ἐμμανουήλ.

Χριστὸς γεννᾶται καὶ τὰ ἀρχαῖα παρέρχεται καὶ γίνεται τὰ πάντα καινὰ καὶ σκιαὶ παρατρέχουσι καὶ πλάνη ἀπελαύνεται καὶ ἀλήθεια θριαμβεύει. Χριστὸς γεννᾶται καὶ καθαιροῦνται δυνάσται ἀπὸ θρόνων καὶ συντρίβονται δεσπόται καὶ ἐπὶ τῶν συντριμμάτων αὐτῶν ὑψοῦνται ταπεινοί. Χριστὸς γεννᾶται καὶ τὸ σκότος τῆς δουλείας σβέννυται καὶ τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας φέγγει ὁ φαεινὸς τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, πάντας τοὺς γνησίους αὐτῷ μαθητὰς καλῶν, ὅπως συντρίβοντες τὰ εἴδωλα τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης ἀγαπήσωμεν Ἀλήθειαν καὶ λατρεύσωμεν Ἐλευθερίαν· μηδὲν δὲ κοινὸν ἔχοντες πρὸς τὰ χθαμαλὰ καὶ εὐτελῆ καὶ τῇ φύσει τῶν ἑρπετῶν οἰκεῖα νὰ διασχίζωμεν ὡς ἀετοὶ τοὺς αἰθέρας, πρὸς τὸν κόσμον τῶν ἰδεωδῶν ἱπτάμενοι καὶ πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἀεὶ ὁρῶντες· διότι ἀετῶν ὁ Χριστὸς καὶ οὐχὶ ἑρπετῶν!

† Ὁ Τραπεζοῦντος Χρύσανθος.

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡ. ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ
Κ. Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ
ΛΕΧΘΕΙΣΑ ΤΗ 4 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ ΕΝ ΤΩ ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΕΙΩ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΩ

ΑΙ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑΙ

Ὅσα ἐλέχθησαν περὶ κυκλοφορίας τῶν ἀριστοκρατιῶν καθίστανται καταληπτότερα διὰ παραθέσεως συγκεκριμένων παραδειγμάτων ἐκ τῆς Ἱστορίας. Οὕτω κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους τῷ 512 π. χ. ἐν Ἀθήναις ἡ ἄρχουσα τότε ἀριστοκρατία, ἧς ἡγοῦντο οἱ Πεισιστρατίδαι ὁλονὲν ἐξησθένει καὶ ἐξεφυλίζετο, νέα δὲ ἀριστοκρατία εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐμφανίζηται, μέλλουσα νὰ διαδεχθῇ τὴν ἐκφυλισθεῖσαν ἀριστοκρατίαν, ἥτις καὶ ἐπὶ τέλους ἀνετράπη βιαίως· ἐφ' ὅ δὲ ἡ ἐπανάστασις κατὰ τῆς ἐκφυλισθείσης ἀριστοκρατιας φαίνεται, ὅτι ἦτο ἐπανάστασις τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν τυράννων καὶ τῶν δημοκρατῶν κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας, κατ' οὐσίαν ἦτο ἐπανάστασις τῆς νέας ὑγιοῦς ἀριστοκρατίας, στηριζομένης ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ἐναντίον τῆς παλαιᾶς ἀριστοκρατίας. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπαναστάσεως ἐτέθησαν, ὡς γνωστόν, πρῶτον ὁ Ἁρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων· ἔπειτα δὲ συνεπλήρωσε τὸ ἔργον αὐτῶν ἡ ἀνατρέψασα τοὺς Πεισιστρατίδας οἰκογένεια τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν· ὁ δὲ Κλεισθένης ἔγγονος τοῦ Ἀλκμαίωνος γενόμενος ἐπώνυμος ἄρχων, ἵνα ἐγχύσῃ περισσότερον ὑγιὲς αἷμα εἰς τὴν νέαν ἀριστοκρατίαν κατήργησε τοὺς τέσσαρας ἀρχαίους δήμους, ὅπου ἐπεκράτει ἀκόμη ἡ ἐπίδρασις τῶν μεγάλων οἰκογενειῶν, καὶ ἀντικατέστησεν αὐτοὺς διὰ δέκα νέων δήμων· οἱ δῆμοι δὲ οὗτοι ἐτροφοδότουν μὲ αἷμα ὑγιὲς τὴν ἀκμαίαν ἐκείνην Ἀθηναϊκὴν ἀριστοκρατίαν, ἡ ὁποία ἐμεγαλούργησε κατὰ τοὺς Μηδικοὺς πολέμους· καὶ ἡ ἀριστοκρατία δὲ αὕτη ἐλαττωθεῖσα κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τῶν πολέμων ἤρχισε νὰ ἐκφυλίζηται· ἐπιμόνως δὲ ἀνθίστατο κατὰ πάσης ἀποπείρας, ὅπως ἐγχυθῇ νέον ὑγιὲς αἷμα ἐκ τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν τάξεων· οὕτω ὅτε ὁ ἐκ τῶν τάξεων ἀκριβῶς τούτων τοῦ λαοῦ προελθὼν Ἀριστείδης ἐπέτρεψεν, ἵνα εἰς τὰ πολιτικὰ δικαιώματα καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον προσλαμβάνωνται καὶ πτωχοὶ πολῖται, ἡ ἀριστοκρατία, ἥτις μόνη αὐτὴ κατεῖχε τὰ θέσεις τῶν δικαστῶν τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀνθίστατο καὶ ἀντέδρα κατὰ τῆς κυβερνήσεως. Εἷς φίλος τοῦ Περικλέους ὁ Ἐφιάλτης, ὅστις εἶχε κληρονομήσει τὴν πενίαν καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀριστείδου, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῆς νέας ἀριστοκρατίας προέτεινε νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ἀρείου Πάγου πολλαὶ τῶν ὑποθέσεων, αἱ ὁποῖαι ὑπήγοντο εἰς αὐτόν. Μάτην ὁ Αἰσχύλος, ὅστις ἦτο εὐπατρίδης καὶ ἀριστοκράτης ὑπερημύνθη τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἀρείου Πάγου συνθέσας καὶ παραστήσας τὴν λαμπρὰν ἐκείνην τραγῳδίαν αἱ **Εὐμενίδες**, ὅπου εἰσάγει αὐτὴν τὴν Ἀθηνᾶν ἱδρύουσαν τὸ δικαστήριον· ἡ πρότασις τοῦ Ἐφιάλτου ἐγένετο ἀποδεκτή. Ὁ Κίμων, ὅστις ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς τῆς παλαιᾶς ἀριστοκρατίας, δὲν ἠδυνήθη, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἀγανάκτησιν του βλέπων νὰ ξευτελίζηται τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρείου Πάγου· προσ-

επάθησε νὰ ἀποκαταστήσῃ πάλιν εἰς αὐτὸν τὴν παλαιὰν ἀριστοκρατίαν μὲ ὅλα τὰ ἀρχαῖα δικαιώματα· πᾶσαι αἱ προσπάθειαί του ἀπέβησαν μάταιαι· καὶ ἐπὶ τέλους αὐτὸς μὲν ἐξωρίσθη, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐξελθοῦσα νέα ὑγιὴς ἀριστοκρατία ὑπερίσχυσε· καὶ ἡ ἀριστοκρατία αὕτη ἦτο ἐκείνη, ἐφ' ἧς στηριχθεὶς ὁ Περικλῆς ἐμεγαλούργησεν.

Ὁμοίως ἐν Σπάρτῃ περὶ τὸ 221 μέγα μέρος τῆς ἀριστοκρατίας τῶν Σπαρτιατῶν εἶχεν ἐκφυλισθῆ καὶ πτωχεύσει, νέα δὲ ἀριστοκρατία εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐμφανίζηται ἐκ τῆς τάξεως τῶν περιοίκων, οἱ ὁποῖοι εἶχον πλουτισθῆ διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας τῶν χρόνων ἐκείνων. Καί τι διάστημα χρόνου καὶ Σπαρτιᾶται καὶ περίοικοι ἐφαίνοντο δυσηρεστημένοι, οἱ μὲν διότι εἶχον προνόμια ἄνευ πλούτου, οἱ δὲ διότι εἶχον πλοῦτον ἄνευ δικαιωμάτων· αἱ συνθῆκαι αὗται τῆς σπαρτιατικῆς κοινωνίας δὲν διαφέρουν πολὺ τῶν συνθηκῶν τῆς γαλλικῆς κοινωνίας κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς πρώτης γαλλικῆς ἐπαναστάσεως· καὶ τότε ὅλαι αἱ ἀριστοκρατικαὶ οἰκογένειαι ἐν Γαλλίᾳ εἶχον καταστραφῆ ἐκτὸς διακοσίων μέχρι τριακοσίων καὶ εἶχον πτωχεύσει, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου οἱ ἀστοὶ εἶχον πλουτισθῆ διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ ἐν Σπάρτῃ· πᾶσαι δὲ αἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ Ἄγιδος καὶ Κλεομένους, περὶ ὧν ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, σκοπὸν εἶχον ὄχι μόνον τὴν ἐκ νέου διανομὴν τῶν περιουσιῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ πολίτου ἀνύψωσιν τῶν περιοίκων εἰς διαδοχὴν τῆς ἐκφυλισθείσης ἀριστοκρατίας.

Καὶ ἡ Ἱστορία δὲ τῆς Ῥώμης παρουσιάζει μέγαν ἀριθμὸν ἀριστοκρατιῶν, αἱ ὁποῖαι διαδέχονται ἀλλήλας· προέρχονται δὲ αὗται ἐκ τῆς τάξεως τῶν πληβείων καὶ ἐκ τῶν γεωργικῶν τάξεων τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Λατίου· κατόπιν, ὅταν αὗται ἐξηντλήθησαν, ἀπὸ τῶν λοιπῶν χωρῶν τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἱσπανίας, ἕως οὗ τέλος καὶ αὐτοὶ οἱ βάρβαροι εἶχον ἀρχίσει νὰ εἰσφέρουν στοιχεῖα πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἀριστοκρατιῶν· τότε δὲ μόνον ἔπεσεν ἡ Ῥώμη, ὅταν ἐξήντλησεν ὅλας τὰς πηγάς, ἐξ ὧν ἑκάστοτε ἤντλει τὰς ἀριστοκρατίας. Καὶ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ δὲ τοῦ μεσαίωνος παρατηρεῖται ἡ αὐτὴ κυκλοφορία τῶν ἀριστοκρατιῶν μέχρι τοῦ 18 καὶ 19 αἰῶνος ὁπότε κατὰ τὴν γενομένην πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης βιαίαν ἀστικὴν ἐπανάστασιν, τὴν ἐκφυλισθεῖσαν ἀριστοκρατίαν τῶν εὐγενῶν φεουδαρχῶν διεδέχθη ἡ μεστὴ σφρίγους καὶ ζωῆς ἀριστοκρατία τῶν ἀστῶν, ἥτις ἔκτοτε τροφοδοτεῖται ἐκ τοῦ αἵματος, ὅπερ ἐγχέουσιν εἰς αὐτὴν οἱ γεωργικοὶ πληθυσμοὶ καὶ αἱ καλῶς ὠργανωμέναι τάξεις τῶν σοσιαλιστῶν, μέχρις οὗ, ὅταν ἐκφυλισθῇ τελείως καὶ ἡ ἀριστοκρατία τῶν ἀστῶν, ἔλθῃ εἰς διαδοχὴν αὐτῆς ἡ εἰς τὰς τάξεις τοῦ σοσιαλισμοῦ σφυρηλατουμένη ἀριστοκρατία. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον κυκλοφορίας τῶν ἀριστοκρατιῶν παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι.

Ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος τὸ Ἑλληνικὸν κράτος διὰ λόγους ἱστορικοὺς καὶ κοινωνικούς, καίπερ προαγόμενον ἔν τισι καὶ ἐπεκταθὲν ἐδαφικῶς, ὑστέρει ἐν τῷ πολιτικῷ κοινωνικῷ καὶ στρατιωτικῷ βίῳ· ἡ μεγαλουργήσασα κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἑλληνικὴ ἀριστοκρατία εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐκφυλίζηται καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτῆς διαφθορὰ ὀλεθρίως ἐπηρέασε μεγάλην μερίδα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· καὶ τὸ ἑλληνικὸν κράτος καταπεσὸν ἐν πολλοῖς εἶχε καταστῇ ὄνειδος τοῖς γείτοσιν αὐτοῦ, μυκτηρισμὸς καὶ χλευασμὸς τοῖς κύκλῳ αὐτοῦ. Καὶ ἐφέρετο οὕτω τὸ ἑλληνικὸν κράτος κατὰ κρημνῶν, ἕως οὗ ὁ μακεδονικὸς ἀγὼν καὶ τὸ μαρτυρικὸν αἷμα τοῦ Παύλου τοῦ Μελᾶ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ νέων ἀριστοκρατῶν ἔδωκε τὸ πρῶτον ξύπνημα εἰς τὴν ληθαργοῦσαν ἐθνικὴν ψυχήν. Πρὸ τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνος οἱ Ἕλληνες τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐλογοκόπουν εἰς τὰ καφενεῖα. Ὁ Μακεδονικὸς ἀγὼν ἐξύπνησεν αὐτούς, τοὺς ἔφερεν εἰς τὸ ἱλαρὸν ἐθνικὸν φῶς καὶ τὸν ἀέρα καὶ ἔδωκε τοὺς λογοκοποῦντας νὰ ἀντικρύσουν τὸν θάνατον. Οὕτως ἐξηγέρθη ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις· καὶ ἔκφρασις τῆς ἐξεγέρσεως αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ στρατιωτικὴ ἐπανάστασις τοῦ Γουδίου, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησαν ὅσοι δυνατοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι ἀνδρωθέντες κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τὴν πάλην πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βουλγάρους, ἐπανῆλθον εἰς Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ συντάγματος ἐν Τουρκίᾳ· διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Γουδίου ἦλθεν εἰς τὰ πράγματα νέα μεστὴ σφρίγους καὶ ζωῆς ἀριστοκρατία. Ἡ σχετικὴ παῦσις τῆς συναλλαγῆς, ἡ ἐκκαθάρισις τῶν ὑπαλλήλων ὅλα ὅσα ὠνομάσθησαν Ἀνόρθωσις ἦσαν ἄμεσα ἀποτελέσματα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἔργα τῆς νέας ὑγιοῦς ἀριστοκρατίας· καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀριστοκρατίας ταύτης τεθεὶς ὁ τότε διάδοχος καὶ κατόπιν βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ὁ δυνατὸς καὶ ἔνδοξος Κωνσταντῖνος, ἐμεγαλούργησε κατὰ τοὺς δύο βαλκανικοὺς πολέμους· ἡ αὐτὴ νέα ὑγιὴς ἀριστοκρατία εἶνε ἡ καλέσασα ἐκ Κρήτης τὸν ὁρμητικὸν Βενιζέλον σφυρηλατηθέντα καὶ τοῦτον κατὰ τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ψυχικὴν δύναμιν ἐν τῇ πάλῃ πρὸς τοὺς Τούρκους ἐν Κρήτῃ, καὶ αὐτὸν ὥρισαν νὰ συνεχίσῃ τῇ συνεργασίᾳ τῆς ἀριστοκρατίας τὸ ἀνορθωτικόν της ἔργον, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου προσωρινῶς εἶχε τεθῆ ὁ πολιὸς γέρων καὶ ἄσπιλος πολιτικὸς Στέφανος Δραγούμης.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο τῶν νέων ἀριστοκρατιῶν, αἱ ὁποῖαι δι' ἀδιακόπου κυκλοφορίας ἐγείρονται ἐκ τῶν κατωτέρων στρωμάτων τῆς κοινωνίας, ἀνέρχονται εἰς τὰ ἀνώτερα, ἀνθοῦσιν ἐκεῖ καὶ θάλλουσι καὶ ἔπειτα μαραίνονται καὶ παρακμάζουσι καὶ ἐκλείπουν, εἶνε ἓν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα φαινόμενα τῆς Ἱστορίας καὶ εἶνε ἀπαραίτητον νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν, ὁσάκις πρόκειται νὰ ἐξηγηθῶσι σπουδαῖα κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ φαινόμενα. Πολλάκις τὸ ἀντικειμενικὸν τοῦτο φαινόμενον συσκοτίζεται ἀπὸ τὸ αἴσθημα καὶ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὰς προλήψεις μας καὶ ἀντιλαμβανόμεθα αὐτὸ κατὰ τρόπον πολὺ διάφορον τῆς πραγματικότητος· διὰ τοῦτο πρέπει πάντοτε νὰ γίνεται διάκρισις μεταξὺ τοῦ συγκεκριμένου ἀντικειμενικοῦ φαινομένου καὶ τοῦ τύπου, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὁ νοῦς ἡμῶν ἀντιλαμβάνεται τὸ φαινόμενον τοῦτο· ὁ τύπος οὗτος ἀποτελεῖ ἓν φαινόμενον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται ὑποκειμενικόν. [illegible] διασάφησιν τοῦ πράγματος ἀναφέρομεν τὸ ἀκόλουθον κοινὸν παράδειγμα· ἡ ἐντὸς ὕδατος ἐμβάπτισις μιᾶς [illegible] ῥάβδου, ἡ ὁποία καὶ μετὰ τὴν ἐμβάπτισιν ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ εὐθεῖα, εἶνε τὸ ἀντικειμενικὸν φαινόμενον· ἀλλ' ἡμεῖς τὴν ἐμβαπτισμένην ταύτην ῥάβδον βλέπομεν ὡς νὰ ἦτο τεθλασμένη καὶ ἂν δὲν εἴχομεν συναίσθησιν τῆς πλάνης ἡμῶν θὰ παριστῶμεν τὴν ῥάβδον ὡς τεθλασμένην· τοῦτο εἶνε τὸ ὑποκειμενικὸν φαινόμενον.

Οὕτω ὁ Λατῖνος ἱστορικὸς Τῖτος Λίβιος βλέπει τὴν ἐν τῇ πραγματικότητι εὐθεῖαν ῥάβδον ὡς τεθλασμένην, ὅταν δι' ἑνὸς ἀνεκδότου προσπαθῇ νὰ ἐξηγήσῃ μερικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα παρετηρήθησαν κατὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὴν ἐξουσίαν οἰκογενειῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν τάξιν τῶν πληβείων. Συνέβη, λέγει, ἓν μικρὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον, ὡς συμβαίνει πολλάκις, ἔσχε σοβαρὰς συνεπείας· ἡ ἀμοιβαία ζηλοτυπία τῶν δύο θυγατέρων τοῦ Μ. Φλαβίου Ἀμπούστου, ὧν ἡ μία ἐνυμφεύθη πατρίκιον, ἡ δὲ ἑτέρα πληβεῖον ἔσχεν ὡς συνέπειαν τὴν ὑπὸ τῶν πληβείων ἀπόκτησιν τιμῶν καὶ δικαιωμάτων, ὧν ἐστεροῦντο ἕως τώρα. Ἀλλ' οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ ἀνορθοῦν τὴν ῥάβδον καὶ ποιοῦσιν αὐτὴν εὐθεῖαν, παρατηροῦντες ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν προῆλθεν ἀπὸ τὴν ζηλοτυπίαν τῆς γυναικὸς ὃν τρόπον καὶ ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος δὲν προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἁρπαγὴν τῆς Ἑλένης ἀλλ' ἀπὸ αἴτια βαθύτερα· ἡ εἰς τὴν ἐξουσίαν ἄνοδος τῆς ἀριστοκρατίας τῶν πληβείων ἦτο ἀποτέλεσμα πάλης ἀδιακόπου 120 ἐτῶν.

Τεθλασμένην ῥάβδον, ἡ ὁποία κατ' οὐσίαν καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι εἶνε εὐθεῖα, βλέπουν καὶ ὅσοι καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς μεγάλα ἱστορικὰ φαινόμενα ἀποδίδουν μικρὰς προσωπικὰς αἰτίας· ὅσοι ὡς αἰτίαν τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος καὶ τῆς βουλγαρικῆς ἀνεξαρτησίας θεωροῦν τὴν κόμητα Ἰγνάτιεφ, ὁ ὁποῖος ἂν δὲν ὑπῆρχε, τάχα τὸ σχίσμα δὲν θὰ ἐγίνετο ἢ ὅσοι ὡς κυρίαν αἰτίαν τῆς συνεννοήσεως τῶν ἐθνοτήτων ἐν Τουρκίᾳ καὶ τοῦ Βαλκανικοῦ συνδέσμου θεωροῦν ἓν πρόσωπον εἴτε Πατριάρχης λέγεται τοῦτο εἴτε Βενιζέλος εἴτε Φερδινάνδος, καὶ ὅσοι τέλος ὡς ἀποκλειστικὴν αἰτίαν τῆς ἐσχάτως παρατηρηθείσης ἐν Ἑλλάδι ἀναγεννήσεως καὶ προόδου θεωροῦν ἀποκλειστικῶς τὸν κ. Βενιζέλον· ἐνῷ εἶνε βέβαιον καὶ ἀντικειμενικῶς ἀληθές, ὅτι ὅλα τὰ φαινόμενα ταῦτα εἶνε συνισταμένη πολλῶν δυνάμεων καὶ συνθηκῶν, ὧν μία εἶνε καὶ τὰ πρόσωπα. Τὸν Βαλκανικὸν σύνδεσμον πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπόθει καὶ ἐπεδίωκε καὶ ὁ ὑπέροχος ἐκεῖνος πολιτικὸς Χαρίλαος Τρικούπης, ὅμοιον πρὸς τὸν ὁποῖον πολιτικὸν δὲν εἶδεν ἡ νεωτέρα Ἑλλάς· καὶ ὅμως δὲν ἐπέτυχεν ὄχι διότι ἦτο ἀνίκανος, ἀλλὰ διότι δὲν ὑπῆρχον αἱ κατάλληλοι πρὸς τοῦτο συνθῆκαι καὶ δὲν ἐδίδοντο ὅλα τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα εὑρόντες οἱ ἄλλοι συνέπηξαν τὸν βαλκανικὸν σύνδεσμον. Ὁ βαλκανικὸς σύνδεσμος ἀφετηρίαν καὶ βάσιν εἶχε τὴν συνεννόησιν τῶν ἐθνοτήτων ἐν Τουρκίᾳ, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀπὸ τῆς μεταπολιτεύσεως ἐν Τουρκίᾳ τοῦ 1908 δοθέντων τῶν πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένων στοιχείων. Ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν Ἑλλήνων ἀριστοκρατῶν τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χαρακτῆρος, ὧν οἱ δύο κορυφαῖοι εἶχον ἤδη μεγαλουργήσει κατὰ τὸν μακεδονικὸν καὶ θρᾳκικὸν ἀγῶνα, καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου συνεπήχθη τὸ ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Βουλῇ κόμμα τῶν ἐθνικοτήτων, μὲ κοινὸν πρόγραμμα τὴν ἐπιδίωξιν ἰσοπολιτείας τῶν λαῶν τῆς αὐτοκρατορίας, τὴν κατάργησιν κυριάρχου φυλῆς καὶ κυριαρχουμένων, τὴν παραδοχὴν πάντων, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος, εἰς τὰ δημόσια ὑπουργήματα, τὸν σεβασμὸν τῆς γλώσσης καὶ ἐθνικῆς αὐτονομίας πάσης φυλῆς ἄνευ ὅμως τοπικῶν ἢ γεωγραφικῶν αὐτονομιῶν. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἰσοδυναμεῖ μὲ πλήρη παλινόρθωσιν τῆς παλαιᾶς Αὐτοκρατορίας παρ' ὅλας τὰς εἰσχωρησάσας νέας ἰδέας. Καὶ εἰργάζοντο ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Ἑλλήνων τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, Σέρβοι καὶ Βούλγαροι καὶ Βλάχοι καὶ Ἀρμένιοι καὶ Ἀλβανοὶ καὶ φιλελεύθεροι Τοῦρκοι καὶ Ἄραβες καὶ Κιρκάσιοι καὶ Κοῦρδοι, τείνοντες ὅλοι εἰς τὸν τεθέντα κοινὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον αὐτομάτως πάντες κατενόησαν, ἄνευ πολλῶν ἐπεξηγήσεων καὶ χρονοτριβῶν καὶ ἐπιζητοῦντες πάντες ὅπα τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον μετὰ τῆς Ἐξαρχίας τῶν Βουλγάρων, τῶν Ἀρμενικῶν καὶ τῶν ἄλλων Πατριαρχείων ἐπέδωκαν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην διὰ τακριρίου αἰτήματα κοινὰ τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανικῶν ἐθνῶν. Ἀλλὰ τὴν βάσιν καὶ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῆς συνεργασίας ταύτης τῶν ἐθνοτήτων παρεξηγήσαντες οἱ πολιτικοὶ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1912, καὶ παραπλανηθέντες ὑπὸ τῶν πολιτικῶν τῆς Σόφιας, ἐχρησιμοποίησαν διὰ νὰ συμπήξουν μετὰ τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους συμμαχίαν μὲ σκοπὸν διαλύσεως τῆς Τουρκίας. Ἡ συνεργασία τῶν ἐθνοτήτων ἐν Τουρκίᾳ ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία καὶ ἡ βάσις τῆς συμμαχίας τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, ἥτις ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ὑπάρχῃ, χωρὶς ὅμως νὰ ἀκολουθῇ τὴν βουλγαρικὴν καὶ σερβικὴν ἀντίληψιν περὶ γεωγραφικῶν αὐτονομιῶν καὶ κατακτήσεων, οὔτε νὰ θέτῃ ὡς σκοπὸν τὴν ἄμεσον διάλυσιν τῆς ὑφισταμένης Αὐτοκρατορίας· ἔπρεπε μόνον νὰ κατατείνῃ εἰς ἐκβιασμὸν τῶν Τούρκων τοῦ κομιτάτου, οἵτινες εἶχον ἀποκτήσει τουρκικὴν φυλετικὴν συνείδησιν εὐρωπαΐζουσαν, καὶ τὴν ἐνεφύσων καὶ εἰς τὸν τουρκικὸν λαόν, ὅπως παραδεχθοῦν τὴν ἰσοπολιτείαν τῶν λαῶν τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὴν κατάργησιν τῆς διαφορᾶς μεταξὺ κυριάρχου φυλῆς καὶ κυριαρχουμένων. Ἐὰν τοιαύτην ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων εἶχον οἱ Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι πολιτικοί, ἢ μᾶλλον ἐὰν οἱ Ἕλληνες πολιτικοὶ δὲν συνεμερίζοντο ἀνεξετάστως τὰς βουλγαρικὰς ὑλιστικὰς ἀντιλήψεις, ἡ βαλκανικὴ συμμαχία θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὸν μόνον ὀρθὸν σκοπὸν τῆς καθ' ἡμέραν ὀργανουμένης ἀνανεώσεως τῆς Αὐτοκρατορίας ἐν ὁμοσπονδίᾳ πρὸς τὰ βαλκανικὰ κράτη, καὶ δὲν θὰ ἀπέληγεν εἰς τὸ κατάντημα τοῦ πολέμου τοῦ 1912 καὶ 1913, οἵτινες ἐπεδίωξαν ἀντίθετον σκοπόν, ἤτοι τὴν διάλυσιν τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἐξίσου ἐνίσχυσιν τῶν ἤδη ὑπαρχόντων κρατῶν τοῦ Αἵμου. Ὁ γεωγραφικὸς διπλασιασμὸς τῆς Ἑλλάδος, ὃν μεταχειρίζονται ὡς ἀκαταγώνιστον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς ἐφαρμοσθείσης πολιτικῆς, ἐσήμαινε σύγχρονον διπλασιασμὸν καὶ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου, αὔξησιν τῆς Ρουμανίας καὶ μείωσιν μόνης τῆς Αὐτοκρατορίας, ἥτις ἦτο ἡ μόνη ἀληθὴς δύναμις τῆς φυλῆς.

Τέλος ἡ παρατηρηθεῖσα κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη πρόοδος ἐν Ἑλλάδι καὶ τὰ κατορθώματα αὐτῆς ὀφείλονται πρώτιστα καὶ μάλιστα εἰς τὴν μεστὴν σφρίγους καὶ ζωῆς νέαν ἑλληνικὴν ἀριστοκρατίαν, ἔπειτα δὲ εἰς τὸν ὑπέροχον αὐτῆς Βασιλέα καὶ εἰς τὸν κ. Βενιζέλον, ἄνδρα πεπροικισμένον μὲ ὀξύτατα φυσικὰ πλεονεκτήματα.

Ταῦτα λέγων οὐδόλως ἀρνοῦμαι ἣν ἀσκεῖ ῥοπὴν εἰς τὰ πράγματα ἡ προσωπικὴ ἀξία τοῦ ἄρχοντος· ὑπάρχουσι μάλιστα περιπτώσεις καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς σχέσεις πρὸς τὴν κυβέρνησιν εἴτε ἐν τῇ διαχειρίσει τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ὅπου ὁ ἄρχων καὶ μόνος ὅταν εἶνε, ἀναλόγως τῆς προσωπικῆς του ἀξίας καὶ ἱκανότητος ἢ τῆς ἀνικανότητος αὐτοῦ

δύναται νὰ σώσῃ λαὸν καὶ ἔθνος ἢ νὰ ἀπολέσῃ αὐτό· ὅπου ὅμως πρόκειται περὶ ἀναγεννήσεως καὶ προόδου καὶ μεγαλουργίας ἑνὸς λαοῦ ἢ περὶ ἀντιδράσεως τοῦ λαοῦ τούτου κατὰ πάσης ἀπορροφήσεως ἢ ἀφομοιώσεως ὁ ἄρχων μόνος του δὲν δύναται νὰ κάμῃ μεγάλα πράγματα· αμία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ». Ἀναντιρρήτως ἡ μάχη τοῦ Ὥστερλιτς θὰ ἐκερδίζετο καὶ ὑπὸ ἄλλου στρατηγοῦ ἢ ὁ Ναπολέων, ἐὰν βεβαίως ὁ στρατηγὸς οὗτος ἦτο μέγας στρατιωτικὸς καὶ πολεμικὸς ἀνήρ· ἀλλ' ἐὰν οἱ Γάλλοι διηυθύνοντο ὑπὸ στρατηγοῦ ἀνικάνου εἶνε βέβαιον ὅτι θὰ ἔχανον τὴν μάχην· ὡσαύτως ὅμως εἶνε ἀληθές, ὅτι καὶ ὁ Μ. Ναπολέων θὰ συνετρίβετο ἂν δὲν ἡγεῖτο στρατευμάτων, οἷα τὰ Γαλλικὰ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ὥστερλιτς. Ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος ἡγούμενος στρατοῦ ἀσυντάκτου, ἀνοργανώτου καὶ ἐλλιποῦς κατὰ πάντα, οἷος ἦτο ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατὰ τὸ 1897 συνετρίβη. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου τοῦ 1897 εἶνε εἰς ὅλους γνωστά. Τὸ τέλος αὐτοῦ εὗρε τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸν ἐχθρὸν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Λαμίας, μὲ τὸ στρατιωτικὸν αὐτῆς γόητρον συντετριμμένον, μὲ οἰκονομικὴν χρεωκοπίαν, μὲ ἠθικὸν κλονισμὸν ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους τεράστιον! Ἀπόγνωσις καὶ ἀπογοήτευσις κατέλαβε πάντων τὰς ψυχάς, ὁ δὲ πρώην ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ μεγαλαυχία, ἥτις ἐπ' οὐδενὸς ἄλλου πραγματικοῦ στοιχείου ἐστηρίζετο πλὴν τῆς ἱστορικῆς δόξης τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ τῶν προγονικῶν κατορθωμάτων, μετέπεσεν εἰς ἐπίσης ἀδικαιολόγητον ἀπελπισίαν περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ κράτους καὶ τῆς φυλῆς.

Τὸ μέγιστον κεφάλαιον τῆς προγονικῆς δόξης ἀντὶ νὰ χρησιμοποιηθῇ, ὅπως διδάξῃ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν τὰ μεγάλα αὐτοῦ καθήκοντα ἀπέναντι τῆς ἱστορίας τῆς φυλῆς, καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς ἄοκνον ἐργασίαν, ἀντὶ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὅπως διεγείρῃ τὴν ἐνεργητικότητα αὐτοῦ ὅπως ἀνακτήσῃ τὸν πολιτισμόν, ὃν ἡ μακρὰ δουλεία ἀφῄρεσεν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ φθάσῃ οὕτω εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς ἰσχύος μετὰ τῶν λοιπῶν πεπολιτισμένων λαῶν, διήγειρε μόνον τὴν ἀχαλίνωτον αὐτοῦ φαντασίαν, καὶ τὸν ἔκαμε νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ Ἕλλην, ὁ τοιούτους ἔχων προγόνους καὶ τοιαύτην ἱστορίαν, δύναται νὰ κατορθώσῃ ἀκόπως καὶ ἄνευ σοβαρᾶς ἐργασίας πάντα ὅσα οἱ ἄλλοι λαοὶ κατώρθωσαν κατόπιν μακρῶν ἀγώνων καὶ ἐπιπόνου ἐργασίας καὶ ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι τοὺς τοιούτους ἔχοντας προγόνους Ἕλληνας ὠφείλον νὰ βοηθοῦν καὶ ὅταν ἀκόμη οἱ νεώτεροι Ἕλληνες «σὺν Ἀθηνᾷ δὲν κινοῦσι καὶ χεῖρα». Οὕτω τὰ μὲν μεγάλα ἠθικὰ προσόντα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔμειναν ἀπὸ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἀκαλλιέργητα, καὶ ἀπέδωκαν μοιραίως τὰ ἀποτελέσματα τοῦ 1897, ἡ δὲ φαντασία ἐξαφθεῖσα πρὸ τοῦ πολέμου, ἀπέδωκε καὶ μετ' αὐτὸν ἔτι ἀφθόνους καρποὺς γεννήσασα τὴν μαύρην ἀπογοήτευσιν καὶ τὸ ὀλέθριον συναίσθημα τοῦ «δὲν βαριέσαι ἐμεῖς δὲν εἴμασθε γιὰ τίποτε» ἢ «τοῦ κάκου ματαιοπονεῖς, δὲν γίνονται αὐτὰ στὴν Ἑλλάδα» «καὶ τὸ ρωμαίϊκο δὲν διορθώνεται» καὶ τὰ τούτοις ὅμοια.

Ἐν μέσῳ τῆς στυγνῆς ἀπελπισίας καὶ τῆς βαθείας ταπεινώσεως, ἥτις ἐπίεζε τὴν ἑλληνικὴν ψυχήν, δὲν ἀπηλπίσθη καὶ δὲν ἀπεγοητεύθη Ἐκεῖνος, ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ᾐσθάνθη τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, Ἐκεῖνος, ὅστις ὅλως ἀδίκως ἐθεωρήθη ὡς ὑπεύθυνος αὐτῆς, ὁ τότε διάδοχος τοῦ θρόνου. Ὀλίγον μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου ἐδημοσιεύθη ἡ πολεμικὴ αὐτοῦ ἔκθεσις, ἥτις ἐπέχυσε φῶς ἐπὶ τῶν γεγονότων καὶ κατέδειξε τὰ ἀληθῆ αἴτια τῆς ἥττης. Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις μετ' ἀληθοῦς ἀνακουφίσεως εἶδεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ εἰς Ἐκεῖνον, εἰς ὃν συνεκεντροῦντο ὅλαι αἱ ἐλπίδες τοῦ Ἔθνους καὶ ὅστις ἦτο ἡ ἐνσάρκωσις τῶν ἰδεωδῶν τῆς φυλῆς· ἀλλ' ὅμως εἰς τὸν ἀτυχήσαντα στρατηγὸν ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου δὲν παρέσχε τὰ μέσα, ὅπως καταδείξῃ τὸ στρατιωτικὸν Αὐτοῦ κῦρος.

Παρ' ὅλα ταῦτα δὲν ἐδειλίασεν ὁ Διάδοχος τοῦ Θρόνου, ἐν γνώσει δὲ τοῦ τρωθέντος στρατιωτικοῦ Αὐτοῦ κύρους, ἐν γνώσει τῶν μεγίστων δυσχερειῶν τοῦ ἔργου, ἐν γνώσει τῶν τριβῶν καὶ ἀντιδράσεων, ἐν γνώσει τῶν θλίψεων καὶ πικριῶν, τὰς ὁποίους θὰ ἐποτίζετο ἐπεδόθη τὴν ἐπαύριον τοῦ πολέμου μετ' ἀπαραμίλλου αὐταπαρνήσεως καὶ μετ' ἀδαμάστου θελήσεως, ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς, εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν καὶ ἀνασύνταξιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος, ἐκτελῶν αὐτοπροσώπως χρέη ὀργανωτοῦ καὶ διδασκάλου ταὐτοχρόνως· ὡς εὐσυνείδητος δὲ καὶ τίμιος στρατιώτης πρόγραμμα καὶ σκοπὸν τοῦ βίου Αὐτοῦ ἔθεσε νὰ κατορθώσῃ ὅπως «ἐκ τῆς τέφρας τοῦ καταδικασθέντος παρελθόντος, ἀνακύψῃ θαλερὸς καὶ εὔρωστος ὁ στρατὸς τοῦ μέλλοντος, ὅστις θὰ ὑποστηρίξῃ τὰ δίκαια τῆς πατρίδος», ἀναλαβὼν Αὐτὸς ὅλον τὸ βάρος τῆς πραγματοποιήσεως τῆς εὐχῆς, ἣν ἐν κατακλεῖδι τοῦ προλόγου τῆς πολεμικῆς ἐκθέσεώς του ἐξέφρασεν, ὅπως ἀνακύψῃ δηλαδὴ ὁ στρατὸς ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον μεθ' ὑπερηφανείας διεκήρυττε κατὰ τὸ 1913 ὅτι πρέπει νὰ εἶνε «σεβαστὸς εἰς τοὺς φίλους καὶ τρομερὸς εἰς τοὺς ἐχθρούς».

Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἀνεπτύξαμεν ἀνωτέρω εἷς οὐδεὶς καὶ μόνος ὁ Διάδοχος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ μέγα ἔργον τῆς ἀνοργανώσεως τοῦ στρατοῦ, ἐφρόντισε νὰ καταρτίσῃ περὶ ἑαυτὸν στρατιωτικὴν ἀριστοκρατίαν, τὴν ὁποίαν προσέφερεν εἰς αὐτὸν ἡ μεγάλη πνοὴ τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνος καὶ μὲ τὴν ἀκούραστον συνεργασίαν ταύτης ἤρχισεν ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1904 ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ στρατοῦ ἐπὶ στερεῶν βάσεων· καὶ κατηρτίσθη οὕτω καὶ συνετάχθη καὶ ὠργανώθη τελειότατα ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ τούτου τεθεὶς τῷ 1912 καὶ 1913 ὁ κατὰ τὸ 1897 συντριβεὶς Διάδοχος ἐμεγαλούργησε καὶ ἐδοξάσθη, λαμπρὰ στήσας νίκης τρόπαια κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐδοξάσθη καὶ ὁ Βενιζέλος, ὁ ὁποῖος πάντως θὰ συνετρίβετο ἂν ἐκυβέρνα τὴν Ἑλλάδα πρὸ 15 ἢ 20 ἐτῶν ὃν τρόπον συνετρίβη καὶ ὁ ὑπέροχος πολιτικὸς Χαρίλαος Τρικούπης, ὅστις καὶ κατὰ τὴν διάνοιαν καὶ τὴν μόρφωσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα ἦτο πολὺ ὑπέρτερος τοῦ Βενιζέλου.

Ἡ πτῶσις τῆς Κων)πόλεως ὑπῆρξεν ἔντιμος καὶ ἔνδοξος διότι μετὰ τοῦ ἥρωος αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου συνεπολέμησεν ἡρωϊκώτατα ὁλόκληρος ἀριστοκρατία γενναίων πολεμιστῶν· ἡ πτῶσις τῆς Τραπεζοῦντος ὑπῆρξεν ἄδοξος καὶ ἀτιμωτική διότι περὶ τὸν ἄψυχη αὐτοκράτορα Δαυΐδ τὸν Κομνηνὸν ὑπῆρχεν ἀριστοκρατία ἔκφυλος καὶ δειλή. ὑπῆρχον ἀριστοκράται γυναικώδεις, ἄνανδροι προδόται τῆς πατρίδος, ὡς μετὰ πικρίας ἀποκαλεῖ τους τότε Τραπεζουντίους ὁ ἴδιος αὐτῶν αὐτοκράτωρ.

Τραγικὴ ὁμολογουμένη εἶνε ἡ θέσις ἑνὸς τιμίου καὶ ἱκανοῦ καὶ εὐσυνειδήτου ἄρχοντος, ὅταν θέλων νὰ ἐργασθῇ

ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του, ὅταν θέλων νὰ στηρίξῃ τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ καὶ νὰ παρασύρῃ αὐτὴν εἰς ἔργα μεγάλα καὶ γενναῖα δὲν ἔχει περὶ ἑαυτὸν συνεργάτας τιμίους καὶ εἰλικρινεῖς δὲν ἔχει τοὺς ὁμοϊδεάτας ἀριστοκράτας τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χαρακτῆρος· καὶ τὴν τραγικότητα τῆς θέσεως τοῦ τοιούτου τιμίου καὶ εὐσυνειδήτου ἀρχιεργάτου τῆς ἰδέας λυρικώτατα ζωγραφίζει ὁ σύγχρονος ποιητής μας Παλαμᾶς εἰς τὸν δεύτερον λόγον τοῦ «Δωδεκαλόγου τοῦ Γύφτου» ὅστις ἐπιγράφεται **Δουλευτής**. Ἥρως τοῦ ποιητοῦ εἶνε ὁ Γύφτος, γνήσιος ἀντιπρόσωπος τῆς καταραμένης γύφτικης φυλῆς, ὁποία ἦτο ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Γουδιοῦ μὲ τὰς κακίας της καὶ τὰς ἀθλιότητάς της· εἶνε δὲ ὁ Γύφτος τύπος τῆς φυλῆς του διαλεχτός, «ξεχωριστὸς μέσα στοὺς ξεχωριστούς», ἄνθρωπος δυνατός, τὸν ὁποῖον δὲν ἀφίνει ἡ ψυχή του νὰ στέκεται μὲ σταυρωμένα χέρια, ἀλλὰ τὸν προτρέπει νὰ γίνῃ δουλευτὴς καὶ νὰ κάμῃ κάτι τι γενναῖον καὶ καλὸν διὰ τὴν φυλήν του ἀφοῦ εἶνε ὁ μόνος, ὁ ἀσύγκριτος, ὁ χωριστὸς σ' ὅλους τοὺς ὁμοφύλους του· ἀποφασίζει ὁ Γύφτος καὶ γίνεται χαλκεὺς ἢ χαλκιᾶς καὶ ἀρχίζει νὰ δουλεύῃ μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του καὶ νὰ σιδηροπελεκᾷ «τὰ καρφιὰ τοῦ σταυρωμοῦ γιὰ τὸν προφήτη, τὰ κοντάρια, τὰ σπαθιά, λαγαρόφωνα κουδούνια γιὰ τἀρνιὰ καὶ τὴν καμπάνα, ἡ ὁποία στῆς ψυχῆς τὸν ὠκεανὸ νὰ ἁπλοσκορπᾷ ἕνα σάλεμα ἱερό»· μὲ λύπην του ὅμως βλέπει ὁ Γύφτος ὅτι «ἄλλα θέλησε καὶ ἄλλα κατορθώνει» καὶ τοῦτο διότι δὲν εἶχεν ἄλλους γύφτους ὁμοϊδεάτας καὶ συνεργάτας· ἀμέσως πετᾷ τὸ σφυρὶ κι' ἁδράζει τὸν γύφτικο ζουρνᾶ, ἐλπίζων μὲ τὴν μουσικὴ νὰ κατορθώσῃ τι γενναῖον· καὶ μαζεύονται λοιπὸν ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἄνθρωποι διὰ νὰ τὸν ἀκούσουν· ἀλλὰ καὶ μὲ τοῦτο τίποτε δὲν κατώρθωσε καὶ ὅταν «μιὰ μέρα ἔγυρε τὴν ὄψιν πρὸς τὴν λίμνην ποὺ θλιμμένα τοῦ χαμογελοῦσε, εἶδε μέσα της τὸ πρόσωπό του ἀλλασμένο κι' ὠγκωμένο καὶ πλατύ, κ' ἦτανε χαχάνισμα κι' ἀγῶνας κι' ἄμοιαστη φοβέρα». Ἀμέσως τὸν ζουρνᾶ τὸν ἔκαμε συντρίμματα καὶ τὸν πέταξε στὸν δρόμο· κ' ὕστερα ἔγεινεν οἰκοδόμος· καὶ ὡς οἰκοδόμος θέλων νὰ κτίσῃ παλάτι ποῦ ὡραῖα τὸ ἐσχεδίασε, δὲν κατώρθωσε τίποτε, διότι τοῦ ἔλειπαν πάλιν οἱ σύντροφοι καὶ οἱ ἀκούραστοι συνεργάται· ἀπογοητευμένος ἀποσύρεται ὁ Γύφτος μὲ μίαν θλῖψι, θλῖψι ἀσώπαστη μεγάλη.

Ἰδοὺ τί ὡραῖα ζωγραφίζει ὁ ποιητὴς τὸ ἄκαρπον ἔργον τοῦ τλήμονος γύφτου.

Κ' ἔσκυψα πρὸς τὴν ψυχή μου,
σὰ στὴν ἄκρη πηγαδιοῦ,
κ' ἔκραξα πρὸς τὴν ψυχή μου,
μὲ τὸ κράξιμο τοῦ νοῦ·
κι' ἀπὸ τὸ πηγάδι τὸ βαθύ,
σὰν ἀπὸ ταξίδια, ξένη,
πρὸς ἐμένα ἀνεβασμένη
ξαναγύρισε ἡ φωνή.

●●●●

—Εἶσαι ὁ μόνος, εἶσ' ὁ ἀσύγκριτος,
εἶσαι ὁ χωριστός,
στὰ μεγάλα πετάματα ὅλο ὑψώνει σε
καὶ εἶν' ὁ νοῦς σου χρυσαϊτός
καὶ ἡ ζωή σου μὲ τὶς ἔγνοιες
εἶναι σὰν τὰ παιγνιδίσματα
τοῦ ἥλιου μὲ τὰ σύγνεφα· σὰ θάνατος
ὅταν ὁ ἥλιος δὲν τὰ καταλῇ,
στὴ ματιὰ ποῦ τὰ θωρεῖ
κάνει τα, σὰν πλάστης, κόσμους.
Παιγνιδίσματα... πετάσματα... ὁ ἀσύγκριτος...
μὴν τὸ παινευτῇς !
Σίμωσε, ἅπλωσε τὸ χέρι, βόηθα,
γίνε δουλευτής.
ταίριαζε, ἄκουε, φρόντιζε καὶ ρώτα,
γῦρε, ἂν θέλῃς νὰ ὑψωθῇς.
νίκη σου, ἀνυπόταχτε, σ' ἐσὲ νὰ πῇς:
«Ὑποτάξου πρῶτα !»

Δεῖξε ἐσὺ πῶς πρῶτα εἶσαι ὁ ἄρχοντας
κι ὁ ἐξουσιαστὴς
τοῦ θυμοῦ σου, τῆς βουλῆς σου, τῆς ψυχῆς σου·
γίνε δουλευτής.
Σβύσε κάθε σου ξεχώρισμα,
ρῖχ' τὸ δαχτυλίδι σου ἀρραβῶνα
μέσα στὸ κανάλι τοῦ λαοῦ·
ἕνας γίνε ἀπὸ τοὺς στύλους τοὺς ἀμέτρητους
τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ συντροφικοῦ.
Γρίκησε τί λέει τὸ δένδρο
ποῦ τὸ κόψαν καὶ τὸ κάμανε καράβι:
«Μέσ' στὸ νέο κορμί μου ὁλάσβυστη
ἡ παντοτινὴ ψυχή μου ἀνάβει».
Ἥσυχα τὰ στάχια κυματίζουν
καὶ εἶναι σὰ νὰ λαχταρίζουν
οἱ κυματισμοὶ
τὸ ὑστερνό, τἀγέννητο θησαύρισμα·
τὸ ψωμί.
Ἀέρα, γῆ, νερό, φωτιά,
ὅ,τι κι ἂν ὑπόταξε ἀπὸ σᾶς
ὁ ἄνθρωπος ὁ νοῦς,
τίποτε ἀπὸ σᾶς δὲν ξέπεσε,
καὶ κρατᾶτε ἀκόμα στὰ σκοτάδια σας
τἄψαχτα καὶ τἀταπείνωτα,
ὅλων τῶν ἀβύσσων τοὺς βρυκόλακες,
κι ὅλους τοὺς αὐγερινούς.
Τἄλογο τὸ εὐγενικό,
δέχεται καλόβολο τὸν καβαλλάρη
καὶ δὲν χάνει τίποτε, καὶ παίρνει
κάτι ἀκόμα πιὸ τρισεύγενο
ἡ γοργή του χάρη.
Καὶ τὸ δένδρο δὲν τὸ ἀτίμασε
γγίζοντάς το τὸ τραχὺ τὸ κλαδευτήρι·
ἀπ' τὸ βάρος πιὸ καλόχυμων καρπῶν
πιὸ ἀκριβὸ γνωρίζει πῶς θὰ γύρῃ.

Κι ὁ τεχνίτης ποῦ σφιχτὸ κρατάει τὸ χέρι του

καὶ τὴ φαντασία του δετή,
ὅταν τοῦ Θεοῦ σκαλίζῃ τὸ εἴδωλο
μὲ τοῦ ἱερέα τὴν προσταγή,
τὸ σπαργανωμένο, τὸ ἴδιο πάντοτε,
βρίσκει τόπο νἀπιθώσῃ κάπου ἀπάνω του
κάποιων ἔρωτα ἀπὸ μέσ' ἀπ' τὴν καρδιά του
πρὸς τὸ εἴδωλο ποῦ πέφτοντας μπροστά του
ἔτσι τὸ ποθεῖς, λαέ,
κ' ἔτσι, λαέ, τὸ προσκυνᾷς.

Κ' ἔγινα χαλκιᾶς.

••••

Λαμπαδιάζει τὸ καμῖνι·
μὲ τοῦ ἀγέρα τὰ φτερὰ
Λάμια ἀχόρταγη ξεσπάει
καὶ λυσσομανᾷ ἡ φωτιά.

Κι ἄδραξε τὸ σίδερο ἡ φωτιὰ
κι ἀπ' τὰ δόντια της θὰ βγῇ
σὰ λιοντάρι δαμασμένο
ἀπὸ ξωτικοῦ βουλή.

Καὶ τἀσάλευτο τ' ἀμμόνι
καὶ τὀλόγοργο σφυρὶ
βροντερὴ μιὰ μάχη ἀρχίζουν,
καὶ εἶναι πλάστης τὸ σφυρί.

Σφυροκόπα τὶς καδένες,
ὤ πιὸ ἐλεύτερε κι ἀπ' τὸ τριγύρισμα
τοῦ φτεροῦ,
σφυροκόπα τὶς καδένες καὶ τὰ σίδερα
τοῦ κακοῦ,
καὶ γιὰ τὸν προφήτη σφυροκόπα
τὰ καρφιὰ τοῦ σταυρωμοῦ.

. . . .
. . . .

Γύφτε, σιδεροπελέκα,
ποῦ ἔζησες ἐρημικὰ
σὲ ὕψη γαληνὰ ἀπλησίαστα,
Γύφτε, σιδηροπελέκα,
στὴ φωτιὰ γιὰ τὴ φωτιὰ
τὰ κοντάρια, τὰ σκουτάρια,
τὰ σπαθιά.

Τἀγαθὰ τοῦ σφιχτοτέρη.
ἐσὺ ποῦ ἄλλα, ἄλλα δὲ γνώρισες φλωριὰ
ἀπ' τὰ χρυσολούλουδα τοῦ κάμπου,
τἀγαθὰ τοῦ σφιχτοχέρη
κρυφασφάλησε, χαλκιᾶ,
μέσ' στοῦ θησαυροῦ τὰ βάθη·
κάμε ἀσύντριφτα κλειδιά.
Φαιδρὰ κάμε νὰ ξυπνήσουνε,
μακρυὰ κι ἀπὸ τὰ βάρυπνα κοπάδια,
κι ἀπ' τὰ φλάμπουρα τὰ εἰδύλλια, καβαλλάρη
σὲ φτερωτές φοράδες, ποῦ τὸ διάβα σου
τύπωσε ὡς ἐκεῖ τὸ πρῶτο ἀχνάρι,
φαιδρὰ κάμε νὰ ξυπνήσουνε
στὰ φαράγγια τὸν ἀχὸ
λιγερόφωνα κουδούνια
στῶν ἀρνάδων τὸ λαιμό.
Κι ἀπ' τὰ χέρια σου βγαλμένη,
ἐσὺ ἀπείραχτε ἀπ' τὸν τρόμο
ποῦ γεννάει τὸ σκιάχτρο τὸ θεϊκό,
κι ἀπ' τὰ χέρια σου βγαλμένη
ἕνα σάλεμα ἱερό
ἂς ἁπλοσκορπᾷ ἡ καμπάνα
στῆς ψυχῆς τὸν ὠκεανό!

Μὰ τοῦ κάκου! μὰ τοῦ κάκου!

Χέρι μου, τὸ σίδερο παράτα,
πάψ' ἐσύ, σφυρί, τὸν πόλεμο,
ποῦ πολέμαες μὲ τἀμμόνι·
εἶμαι ὁ δουλευτὴς χαλκιᾶς
ποῦ ἄλλα θέλησε καὶ ποῦ ἄλλα
κατορθώνει.
Εἶμαι ὁ πλάστης ὁ Χαλκιᾶς
ποὺ δὲν πλάθει τὸ σφυρί μου
μήτ' ἐσέ, καρφί, οὔτ' ἐσᾶς
ἅρματα, σπαθιά, κοντάρια,
μήτε τὴν καμπάνα σου, ἐκκλησιά,
ἁλυσίδες οὔτε, οὔτε κλειδιά,
μηδὲ τὰ κουδούνια γιὰ τἀρνιά,
καὶ γιὰ τὰ ὀργώματα τἀλέτρια,
μήτε γιὰ τὸ σπίτι τὰ κλινάρια,
οὔτε δρέπανα, οὔτε χαλινάρια.

Εἶμαι ὁ πλάστης ὁ χαλκιᾶς
ποὺ δὲν πλάθει τὸ σφυρί μου
ἄλλο ἀπ' τὰ πανώρια τἀνωφέλευτα·
καὶ μιὰ τέχνη πρωτοταιρίαστη κι ἀταιρίαστη
ἡ δική μου.
Καὶ εἶμαι ὁ μάγος τῆς φωτιᾶς κι ἁπλώνω
(μέσα της
καὶ τὰ φείδια καὶ τὰ τέρατα τῆς κλίμο,
καὶ στὸ σίδερο κι ἀκόμα πιὸ παράξενα
τὰ δουλεύω.
Καὶ εἶμαι ὁ σφυροκοπητὴς
ποῦ σφυροκοπάει ἀντὶ σπαθιὰ
κάποια ἀφύσικα λουλούδια,
καὶ εἶμ' ὁ δαμαστὴς ὁ γύφτος
ποῦ γεννάει ἀπὸ τὴ φλόγα
κύκλους, ἴσκιους, γρῦπες, μάγια,
κάποιες ρηγικὲς κορῶνες,
λάμιες, ξωτικές, γοργόνες
γιὰ καράβια, γιὰ σαράγια,
ποὺ δὲν εἶναι πιὰ ἢ δὲν εἶναι ἀκόμα·
τἀνωφέλευτα· τἀχρείαστα καὶ τἀλλόκοτα
ποῦ τοὺς λείπει πότε πρόσωπο,

ποῦ τοὺς λείπει πότε σῶμα,
ποῦ τοὺς λείπει πάντα τὄνομα.
Κ' ὅσα ὀργίζουν τοὺς ἀνθρώπους
ποῦ κοιμοῦνται ἀνοιχτομάτες,
καὶ ὅσα διώχνουν οἱ διαβάτες
καὶ ὅσα δὲ ριζώνονται σὲ τόπους,
καὶ ὅσα ἀγάπες δὲν ξεπνῆσαν πουθενά,
κι ὅσα πουθενὰ δὲν ηὖρανε πελάτες!
Καὶ εἶμαι ὁ σφυροκόπος ποῦ ξαφνίζει
καὶ τρομάζει καὶ μακραίνει·
ὅπου μαλακώτατη ἡ δουλειὰ
θἄβγαινε ἀπ' τὸν ἄλλο τὸν τεχνίτη,
τῆς φυσᾶ ἡ πνοή μου τῆς δουλειᾶς
κάτι βάρβαρο καὶ ἀδούλευτο,
πιὸ τραχὺ ἀπὸ τὸ γρανίτη.
Κι ὅπου ὁ ἄνθρωπος προσμένει
νὰ τὸ πιάσῃ μὲ τὰ χέρια του ἀπ' τὰ χέρια μου
πλάσμα ἀσάλευτο καὶ στέρεο καὶ σκληρό,
ἄθελα τοῦ φέρνω μὲ τὰ χέρια μου
μιὰ ψυχούλα, μιὰν ἀχτίδα, ἕναν ἀφρό.

Κι ὅταν εἶδα νὰ ξεφύγουν ἕνας ἕνας
ὅλοι ὅσοι σταθήκανε καὶ πρόσμεναν,
ἀπ' ἀδέλφια κι ἀπὸ ἀλλόφυλους χορός,
πίσω, πλάϊ μου καὶ μπροστά μου
κάτι καλοπρόσδεχτο ἀπ' τὴ μαστοριά μου,
κι ὅταν πάλι κι ὅταν εἶδα ἐγὼ πῶς εἶμουν
τἄκαρπο δεντρί,
μήτε τὄβαλα κατάκαρδα,
μήτε τὸ παινεύτηκα·
νέα στὸ νοῦ μου φύτρωσε βουλή·
τὸ σφυρὶ πετῶ, καὶ στὸ καμῖνι
σβύνω τὴ φωτιά·
κι ἄδραξα τὸ γύφτικο ζουρνᾶ,
καὶ παντοῦ μ' ἀκοῦσαν καὶ μ' ἀγνάντεψαν
τόποι καὶ λαοὶ
λαλητή.

⁂

Ἕλληνες εἰδωλολάτρες
καὶ Μακεδονῖτες Χριστιανοί,
Ἀσπροθαλασσῖτες ναῦτες,
ρωμιογέννητοι Ὀσμανοί·
καὶ τῆς Μάλτας καβαλλιέροι, Φράγκοι
Σταυροφόροι, Βενετσάνοι, Καταλάνοι,
Τοῦρκοι, Ἀρμένηδες, καὶ Σλάβοι καὶ Ἀλαμάνοι
καὶ Κουρσάροι ἀπὸ τ' Ἀλγέρι·
Μανιχαῖοι ἀφωρισμένοι,
καὶ στρατιῶτες καὶ ἀπελάτες
καὶ τοῦ Ὀλύμπου ἀρματωλοί,
κι ὅσα παλληκάρια σπέρνει
Βορριᾶς, Δύση, Ἀνατολή·
Βεδουῖνοι ἀπὸ τὴν ἔρημο, ἀμηράδες
ἀπὸ τὰ καστέλια τῆς Συριᾶς,
καὶ βαρῶνοι Λογγοβάρδοι,
Βάραγγοι, βογιάροι, μάγιστοι,
χρυσαῖτοὶ τῆς ἀρχοντιᾶς.

Ἀπ' τὰ δασερὰ βουργάρικα ντερβένια,
μέσ' ἀπὸ τῆς Θράκης τὶς βαλανιδιές,
μέσ' ἀπὸ τοῦ Ταύρου τοὺς κεδρῶνες
κι ἀπὸ τὰ λιόφυτα ἁπλωμένια τῆς Ἀθήνας,
κι ἀπὸ τὶς πολίτικες κιτριές·
κ' ὕστερα τῶν ὄχλων τὰ ξαφρίσματα,
κ' ὕστερα ὅλα τῆς ζωῆς τἀποκαΐδια,
τῶν κακούργων τὰ μαχαίρια
καὶ τῶν πονηρῶν τὰ φίδια·
ἀπὸ ταπιφράγκα καὶ ἀπὸ κάτεργα,
καὶ ἀπὸ στέππες καὶ ἀπὸ τέντες,
τὰ μολέματα τῆς χώρας, καὶ τἀγρίμια
τῆς σπηλιᾶς, καὶ τῆς κρεμάλας οἱ λεβέντες!
Ὅλοι στάθηκαν ἐμπρός μου,
γαβριασμένοι, ἀρπάσταγοι, σκληροί,
μὲ τοῦ χαροκόπου τὸ μεθύσι,
μὲ τὴν πολεμόχαρην ὁρμή.

Καὶ ὅλοι μὲ καλοῦσαν καὶ μὲ πρόσταζαν:
— Ταίριασέ την, ἄξια, λαλητή,
μὲ τὰ ξεφαντώματα μας
τοῦ ζουρνᾶ σου τὴ φωνή!

Ὢ νυχτέρια, ὢ πανηγύρια!
οὔτε λαύρα, οὔτε χιονιᾶς,
μήτε ἡ μέρα μήτε ἡ νύχτα,
δὲ σᾶς ἔκοβεν ἐσᾶς!

Ὢ νυχτέρια, ὢ πανηγύρια!
πῶς γιομίζαν ἀπὸ σᾶς,
τὰ πορόλογγα, οἱ κλεισοῦρες·
τὸ λιμάνι, ὁ μαχαλᾶς!

Ὢ νυχτέρια, ὢ πανηγύρια!
πῶς σᾶς κύκλωνεν ἐσᾶς
μ' ἕνα σάλαγο δαιμόνων
ὁ στριγγόβοος ὁ ζουρνᾶς!

Ὢ νυχτέρια, ὢ πανηγύρια!
πῶς μὲ σέρνατε, καὶ πῶς
σας ἀρχίζατε τὸ τραγοῦδι,
καὶ σας σβοῦσε ὁ σκοτωμός!

Ὢ νυχτέρια, ὢ πανηγύρια!
κάτου ἀπὸ τὴν ἀπέραντην ἀστροφεγγιά!
Καὶ στὰ μοναστήρια καὶ στὰ σπήτια,
στὰ καράβια καὶ στὰ καπηλειά,

καὶ στοὺς πύργους ποῦ ἀλυσίδες ἀρματώνουν,
καὶ τετράπλατοι ποῦ τράφοι τριγυρνοῦν,

καὶ στοὺς πύργους ποῦ τρισεύγενες κυράδες
καρδιοκλέφτρες κυβερνοῦν,

καὶ στοῦ ρημαδιοῦ ταγκάθια,
καὶ στὸ φέγγος ποῦ γεννᾷ
πλάση ὀνείρου ἀπὸ ἀχάτη
στὰ ὁλογάληνα νερά!

Σ' ὅλα ἀγνάντια, σ' ὅλα μέσα
σκύλλος γύφτος λαλητής,
— παντοῦ σ' ὅλα εἶμουν ὁ ξένος,
καὶ εἶμουν ὁ ξαγναντευτής.

Γύρω στῶν παθῶν τὴ λύσσα
εἶμουν ἡ γαλήνη ἐγὼ
καὶ εἶμουν ἡ πνοὴ ἡ καθάρια
μέσ' στὸν ἀνακατωμό.

Ἄγγιχτ', ἄϋλα, θεῖα, σᾶς ἀπόλαψε
σὰν ἐμένα ἄλλος κανείς,
ὦ παράδεισοι τοῦ πόθου,
καὶ οὐρανοὶ τῆς ἡδονῆς;

. . . .

. . . .

Καὶ μιὰ μέρα μόνος βρέθηκα,
ἔξω ἀπὸ τὸ βούϊσμα τοῦ κόσμου·
σὲ μιᾶς λίμνης ἄκρη, ἐγώ, ἀσυντρόφευτος,
μόνος ἐγὼ κι ὁ ἑαυτός μου·
κ' ἔβλεπα τὰ ὁλόστρωτα νερά,
καὶ μαζὶ τὰ βάθια τὰ δικά μου,
κι ἄνθιζε ἄνθος μέσα στὴν καρδιάν μου
πιὸ ἁπαλὸ γιὰ νὰ τὸ πῶ καημό,
ποιὸ βαθὺ γιὰ νὰ τὸ κράξω ἔννοια·
καὶ τριγύρω ἁγνὸ τὸ δειλεινὸ
τὴν παιδούλαν ὥρα κοίμιζε
σὲ ἀγκαλιὰ μενεξεδένια·
Καὶ εἶταν ὅλα ἀσάλευτα·
καὶ οἱ λευκοὶ λωτοὶ οἱ ἀπανωτοὶ
καὶ ὁ ψηλόλιγνος ὁ καλαμιώνας,
ἄνθια, πολυτρίχια, καὶ ὅλα,
μέσ' τὰ βάθη σὰ νὰ τἄβλεπες
μιᾶς λιγνοζωγράφιστης εἰκόνας.
Καὶ ὅλα σώπαιναν ὁλότελα,
καὶ εἶταν ἡ μεγάλη ἡ σιωπὴ
τῆς μεγάλης πλάσης ποῦ ἔσκυψε
κ' ἔβαλε ταὐτὶ
γιὰ νἀκούσῃ τὸ μεγάλο μυστικὸ
ποῦ δὲν ἔχει ὡς τώρα γρικηθῆ.

Κ' ἔξαφνα μὲ σπρώχνει ὁ πειρασμὸς
τὰ ἱερώτατα νὰ βρίσω,
καὶ τὸ σκούξιμο τοῦ γύφτικου ζουρνᾶ,
μέσα του φυσῶντας, νὰ ξυπνήσω.
Καὶ τὴ σκότωσα τὴν ἅγια σιωπὴ
καὶ τὸ μέγα μυστικό της πάει καὶ πάει,
κι ἀνατρίχιασε κ' ἡ λίμνη, καὶ ὅλα
γύρω μου καὶ πλάϊ,
κι ὁ ἦχος χύμησε σὰ δράκοντας
λάγνος πρὸς τὴν πλάση τὴν παρθένα.
Ἀλλὰ ἐκεῖ ποῦ κακουργοῦσα μὲ τὸ στόμα μου,
μέσα μου ἡ ψυχή μου ἐμένα
λαβωμένη βόγγηξε, ὀϊμένα!
Κι ὁ ἀνθὸς ποῦ ἀνθοῦσε στὴν καρδιά μου
σάλεψε τὰ φύλλα τὰ γεράνια
σὲ ὑστερνὴ καὶ δυνατὴ καὶ μυστικὴ
ἀπὸ δέηση μυρουδιὰ καὶ ἀπὸ μετάνοια.
Κ' ἐνῷ ἀκόμα ὁ στριγγόλαλος ζουρνᾶς
ξεπαρθένευε ξεσπῶντας καὶ χαλοῦσε,
ἔγυρα τὴν ὄψη πρὸς τὴν λίμνη
ποῦ θλιμμένα μοῦ χαμογελοῦσε·
καὶ εἶδα μέσα της τὸ πρόσωπο τοῦ γύφτου
λαλητῆ
ἀλλασμένο καὶ ὀγκωμένο καὶ πλατὺ
καὶ πανάθλιο κι ἀπὸ τὴν ἀσκήμια,
καὶ εἶτανε λαχάνιασμα καὶ ἀγῶνας
καὶ ἄμοιαστη φοβέρα,
καὶ δὲν εἶχε ἀγαλματένιο τὸν ἀιάρυχο,
καὶ δὲν εἶχε τὸ δικό του τὸν ἀέρα.
Τὸ ζουρνᾶ τὸν ἔκαμα συντρίμμια,
καὶ τὸν πέταξα στὸν δρόμο.
Καὶ ὕστερα μὲ εἶδαν οἰκοδόμο.

****

Ὅπου στέκαν καλυβόσπιτα,
χτίζεται παλάτι·
δὸς τὴν πλάτη, δὸς τὰ χέρια σου,
Γύφτε ἀνώφελε, ἀκαμάτη·
Νὰ τὸ ἀδούλευτο καὶ τἄπλαστο,
νὰ τὸ μάρμαρο καλεῖ σε·
Γύφτε ἀνέγνοιαστε, κουβάλησε
καὶ πελέκησε καὶ χτίσε.
Χτίστης καὶ οἰκοδόμος, ἔγυρα
τὸ λαχανιασμένο στῆθος·
ἁπαλὴ πνοὴ ἀπὸ τὸ χέρι μου
πῆρε κι ὁ τραχὺς ὁ λίθος.
Τἄχαρο κουφάρι σκέβρωσα
γιὰ νὰ ὑψώσω μιὰ κολῶνα·
γνώρισα τῶν περισσόβαρων
ταιριασμάτων τὸν ἀγῶνα,
καὶ στἀνάερα τὰ σκαλώματα
μὲ τὴν ἀργατιὰ τὴν ἄλλη,
σκόνταψα κ' ἐγὼ καὶ τρίκλισα,
πάγωσε κ' ἐμένα ἡ ζάλη.
Ἔβαλα παντοῦ τὸ χέρι μου,
στῶν ἐβένων τὰ στρωσίδια,
στὰ κρυστάλλινα χωρίσματα,
στἀτσαλένια τὰ δεσίδια,

σὲ ὅλα. Καὶ οἱ πετραδοπλούμιστες
ἁπλωσιὲς τῶν πατωμάτων
ὡς τὰ ὕψη ποῦ στολίζει τα
ὁ λαὸς τῶν ἀγαλμάτων,
καὶ οἱ μεγάλες πόρτες ποῦ φρουροὺς
γρῦπες ἔχουν καὶ γοργόνες
γιὰ τὸ διάβα σας, τετράπλατες
δόξες, ἅρματα, κορῶνες,
καὶ οἱ στοὲς οἱ πορφυρόστυλες
ποῦ σὲ βάθια ἀπὸ χρυσάφι
κάποιοι ἀρχαῖο γιγαντυπόλεμο,
γύρω ἐκεῖ ἀναστήσανε ζωγράφοι·
καὶ τὰ ὁλάνοιχτα παράθυρα
μὲ τὰ σομακιὰ στεφάνια,
σὲ ἀναβρύσματα ἀπὸ χρώματα
κι ἀπὸ ἀχτίδες συντριβάνια
τὴ ματιὰν ἀστραποφέρνοντας·
καὶ τἀλάβαστρα, τὰ σμάλτα,
καὶ τὰ τείχη τὰ τετράπαχα,
(καὶ ὅλα, ὦ Λόγε, ἀράδα βάλτα!).
Ἀπὸ πέτρα ἢ κέδρο ἢ σίδηρο
τὸ καθένα, μετερίζι
ῥιζωμένο βαρυθέμελο,
τὸ καθένα μὲ γνωρίζει.
Ὅμως ὅλων τἄξιο ταίριασμα,
τὸ παλάτι, ὦ σκλάβου χέρι!
'γὼ δὲν εἶμαι ποῦ τὸ γέννησα,
δὲν τὸ ξέρω, δὲ μὲ ξέρει.
Ὤχου! ἐσὺ παλάτι ἀκάμωτο,
ὦ σαράϊ μέσ' στὰ σαράγια!
σ' ἕνα ἐλεύθερο παιγνίδισμα,
σὲ ἀστραπῆς ὀνειρομάγια,
ἐγὼ μέσα μου τὸ χάραξα,
μοναχός μου, μοναχός μου,
ἀπ' τὰ πιὰ ἀκριβά, ποῦ δείχνονται
καὶ ποῦ κρύβονται τοῦ κόσμου.
Ποιὸς λαῶν χτιστῶν ἀκούραστος,
καὶ πιὰ πλάστη δουλευτάδων,
τῶν βουνῶν ὦ ζηλοφτόνιασμα
καὶ ὦ καμάρι τῶν πεδιάδων,
στὸ δικό μου ἀφεντοπρόστασμα
θὰ χυθῇ γιὰ νὰ σὲ ὑψώσῃ
μ' ἕνα κοσμοπλάστην ἔρωτα,
καὶ μὲ μιὰ ὑπερτέλεια γνώσῃ;
Ἢ ἂν ἀνθρώπου κόπος καὶ βουλὴ
σὲ εἶν' ἀνήμπορη νὰ κάμῃ,—
ποιὸς χορὸς μεγαλοδύναμος
ἀπὸ ξωτικὲς θὰ δράμῃ
μέσ' στῶν θαλασσῶν τὸ φρένιασμα
καὶ στὴ λύσσα τῶν κλυδώνων
σὲ νὰ θεμελιώσῃ ἀτράνταχτο
στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων;

(Καὶ ὅταν ἦρθαν καὶ μὲ σκόλασαν
μὲ τοὺς οἰκοδόμους οἰκοδόμο,
καὶ ὅταν μοῦ εἶπαν: «Γύφτε τράβα δρόμο!»
Κι' ὅταν τράβηξα ἀσυντρόφιαστος
τὸ δικό μου δρόμο πάλι,
γνώρισα μιὰ θλίψη μέσα μου,
θλίψη ἀσώπαστη μεγάλη!)

***

Ὅσα ἐλέχθησαν εἶνε βεβαίως ἱκανὰ νὰ φωτίσουν καὶ νὰ πείσωσιν ὅλους περὶ τῆς σπουδαιότητος καὶ χρησιμότητος καὶ παρ' ἡμῖν μιᾶς ἀριστοκρατίας τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν ἀριστοκρατίαν ταύτην θὰ ἀποτελέσουν οἱ ὑγιεῖς, οἱ τίμιοι, οἱ εἰλικρινεῖς, οἱ ἔξυπνοι οἱ ἀνεπτυγμένοι πολῖται καὶ ὅσοι νέοι ζωντανοὶ κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ ἦθος ὑπάρχουν· καὶ ἀφίνοντες τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς ἂς ἐργασθῶμεν, ἐφ' ὅσον εἶνε καιρὸς καὶ ὑπάρχει πνευματικὴ ἀρχὴ δίδουσα ὅλην τὴν ἠθικὴν δύναμιν καὶ τὴν ζωήν της εἰς τὸ μέγα ἔργον, ἐμφυσῶντες πνοὴν καὶ ζωὴν εἰς τὴν ληθαργοῦσαν ψυχὴν τοῦ λαοῦ μας. Τὰ μεγάλα ἰδανικά, ὅταν ἀντίζουν καὶ ζοῦν εἰς τὸ σπίτι τοῦ καθενὸς πολίτου, ὁ ἄρχων τὰ κτίζει παλάτια· τὰ μεγάλα ἰδανικὰ ὅταν καταπίπτουν καὶ ὁ καθένας τὰ διώχνει ἀπὸ τὸ σπίτι του, ὁ ἄρχων τὰ παίρνει εἰς τὸ καλύβι του καὶ δίδει εἰς αὐτὰ ἄσυλον, κλαίων καὶ θρηνῶν ὡς ἄλλος Ἰερεμίας, διότι ὁ λαὸς δὲν τὰ ἐξετίμησε καὶ τὰ κατεφρόνησε καὶ τὰ ἔδιωξε ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ εἰς τὴν θέσιν των ἐθρόνισε τὴν ὕλην καὶ τὴν ἐξηχρειωμένην σάρκα. Κι' ὅταν τέλος ἔλθουν ἐκεῖνοι ποῦ θὰ ἔλθουν καὶ διώξουν καὶ τὸν ἄρχοντα ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ τοῦ εἴπουν «Γύφτε, τράβα δρόμο!», τότε παίρνει ὁ ἄρχων μαζύ του τὰ ἰδανικὰ σὰν ἄλλους ἐφεστίους θεοὺς και τραβᾷ ἀσυντρόφιαστος τὸ δικό του δρόμο πάλι καὶ γνωρίζει μέσα του μιὰ θλίψη, θλίψη ἀσώπαστη μεγάλη!»

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ἐναισίμου διατριβῆς "Τραπεζουντίας διαλέκτου,, τὸ δεύτερον μέρος, Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

Μέσ'. (ἡ) ἐν τῇ δημ. μέση· τὸ μέσον παντὸς πράγματος καὶ ἰδίως τοῦ σώματος, ἡ ὀσφύς, ἢ καὶ κατ' οὐδέτερον λέγεται γένος ἐν τῷ πληθυντικῷ: τὰ μέσα· Φράσις: 'ς τὴ μέσ' εἶνε καὶ «'ς τὴ μέσ' κεῖνταν» = κοινά ἐστιν, οὐδενὶ προσήκει· οὕτω καὶ παρ' ἀρχαίοις «ἐν μέσῳ κεῖται ταῦτα τὰ ἀγαθὰ ἆθλα ὁπότεροι ἂν ἡμῶν ἄνδρες ἀμείνονες ὦσι» (Ξεν. Κ. Ἀν. 3,1,21). Ἰδ. καὶ Krueger Sprachl, 1 Theif, 2 Heft,43,41. καὶ παρὰ Λατίνοις «palma in medio esl posita» «τὰ δὲ ἆθλα ἐν μέσῳ κεῖται ξύμπασι» παρὰ τῷ μιμητῇ τοῦ Ξενοφῶντος Ἀρριανῷ (Ἀλέξ. Ἀν. 5,26,7). Ἑτέρα φράσις «φέρον ἀπὰ 'ς τὴ μέσ'» = φανερὸν ποιεῖ· παρ' ἀρχαίοις «τίς θέλει χρηστόν τι βού-

λευρ' εἰς μέσον φέρειν ἔχων; (Εὐρ. Ἱκέτ. 439), παρὰ Λατίνοις «rem in medio ponere». Ἑτέρα «ὅσα ἔχω, ἔδαλα τα 'ς τὴ μέσ'.» = ὅσα μοί ἐστιν, ἅπαντα εἰς τὸ κοινὸν ἀποφέρω. (Ξεν. Οἰκ. 7,16)—Σύνθετα τὸ μεσημέρ'» καὶ ὁ μεσημέρτς=μέσον ἡμαρ, μέση ἡμέρα, μέσον ἡμέρας. Λατιν. medius dies.—Μεσάνυχτα (τα) καὶ μεσονύχτ' (τό), γεν. μεσανυχτί', ὡς καὶ μεσημερί ἀντὶ ἐπιρρήματος, παρ' ἀρχαίοις ἀμέσαι νύκτες»· εὕρηται δὲ καὶ μεσονύκτιον παρὰ Διοδ. Λουκιανῷ καὶ ἄλλοις μεταγενεστέροις. Λατιν. «media nox». Ἑτέρα φράσις ἐν Τραπεζοῦντι «ἄγρια τα μεσάνυχτα»=ἀωρὶ μέσων νυκτῶν· συνεφύρθη τὰ ἀπρὶ πρὸς τὰ ἄγρια, ἕνεκα καὶ ἀγρίας τῆς ὥρας ἐκείνης διά τε τὸ σκότος καὶ τὴν σιγήν.—Μεσοκαιρίτες καὶ μεσόκοπος· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μεσόκοπος καὶ μέσος τὴν ἡλικίαν.—Παράγωγα: μεσάζω· οὐδετέρως «μεσάζ' ἡ νεστεία, ὁ χειμῶνας, ἡ ἡμέρα» καὶ ἐνεργητικῶς «μεσάζω τὴν νεστείαν, τὸ καλοκαίρ' (τὸ ἔαρ), τὸ μετόπωρον (καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πλὴν τοῦ αὐτοῦ καὶ φθινόπωρον, ἃ καὶ ἐν τῇ δημώδει), τὸν κλησοκαίρ' τὸν καιρὸν τῶν κλημάτων, ἤτοι τὸ φθινοπωρον»· καὶ παρ' ἀρχαίοις «μεσαζούσης τῆς ἡμέρας», «θέρεος ἔτι μέσου ἐόντος» (Ἡσιόδ. Ἔργ. 500). Μεσαῖος ἀντὶ μεσαῖος· τὸ ι ἐξ ἀναπτύξεως, ἐκ τοῦ κληθ. μέσαιος, ὃ ἐξέληξεν μεσαιῶν· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μεσαῖος ('Αντιφ. περὶ 'Αθην. 3, σελ. 95. Α.) ἐκ τούτου παρῆκται ἕτερον, τὸ μεσαιακός. Ἐν πολλοῖς συνθέτοις ἅπαντᾳ τὸ **μεσό** ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ δημ. **μισο=ἡμι**. οἷον, μεσοδιασμένον, ἐν τῇ δημώδει μισοβρασμένο· μεσοφευμένον, ἐν τῇ δημ. μισοψημένο, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἡμίεφθον· μεσοδαμμένος· μισοδαμμένος· ἡμιβαφής· μεσοβρεγμένος· μισοβρεμένος· ἡμιβραχὴς καὶ ἡμίβροχος.— Ἀλλὰ καὶ παρ' ἀρχαίοις ἐν ἐνίοις τῶν συνθέτων τὸ μέσος κεῖται ἀντὶ ἥμισυς· οὕτω μεσάγριος, μεσάγροικος, μεσαιπόλιος καὶ μεσοπόλιος, μεσόκλαστος, μεσοπερσικός, μεσόπλουτος, μεσοσχιδής, μεσοτριβής, μεσοφάλακρος, μεσόγλωσς· τούτων δ' ἔνια καὶ μετὰ τοῦ **ἡμι** ἐκφέρεται, οἷον, ἡμίκλαστος, ἡμιπέρσης, ἡμιτριβής, ἡμιφάλακρος· τὸ γὰρ ἥμισυς καὶ μέσος συγγενῆ· ἐπεὶ μέσον ἐστὶ τὸ διαιροῦν τὸ ὅλον εἰς δύο ἡμίση. (Ἰδ. καὶ Κορ. 'Ατ. 1, σελ. 163). Τὸ τῆς δημώδους μισὸς ἐκολοβώθη ἐκ τοῦ ἡμισυς ἀντὶ ἥμισυς, ὃ ἀναγινώσκεται ἐν Curt. Anal Delph. σελ. 20 καὶ 22. Ἐν Τραπεζοῦντι ὑπάρχει ὁ τύπος ἐμσός, ἀκουόμενος συνήθως ἐμψός (ἐμπσός, ἐξ ἀναπτύξεως π μεταξὺ μ καὶ σ· προδλ. γαμβρός, μεσημβρία ἀντὶ γαμερός, μεσημερία καὶ περὶ τούτων ἀλλαχοῦ), ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἥμισος αυστολῇ τοῦ η καὶ ἐκκρούσει τοῦ ι.

Μῆλον. **Παροιμία: ὁ καιρὸς πουλεῖ τὰ μῆλα»· ταύτῃ χρῶνται οἱ ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπολογούμενοι διὰ τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολὴν τῆς διαίτης, τοῦ βίου, τοῦ ἤθους, τοῦ τρόπου καὶ τῶν τοιούτων, αἰτιώμενοι τοὺς** καιροὺς τοὺς χαλεπούς· τοῦτο δηλοῖ καὶ τὸ Ὁμηρικὸν «τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων, οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγησι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε (Ὀδ. 18,137), οὗ ἀπομίμησις τὸ τοῦ Ἀρχιλόχου «τοῖος ἀνθρώποισι θυμός, Λαῦκε, Λεπτίνεω παῖ, γίγνεται θνητοῖς, ὁκοίην Ζεὺς ἐπ' ἡμέρην ἄγῃ» (ἀποσπ. 72, ἐκδ. Λυρικῶν ὑπὸ Bergk.) καὶ τὸ τοῦ Ὀδιδίου «tempora mutantur nos et mutamur in illis».

Μουχτερός· ὁ χοῖρος. Ἴσως ἐκ τοῦ μουχθηρός. Ἡ λέξις εὕρηται καὶ παρὰ Πτωχοπροδρόμῳ (3,67, Α, στ. 215 ἐν Κορ. Ἀτ. τομ. Α, σελ. 195) σημαίνουσα κατὰ Κοραῆν τὸν ὄνον· ἀλλ' ὁ αὐτὸς ἐν τῷ 4 τῶν Ἀτάκτων σελ. 5 φησὶν ἐν τοῖς τῆς Χίου χωρίοις μουχτερὸν καλεῖσθαι τὸν χοῖρον. Παροιμία: «τὸν μουχτερὸν ἡμερόν τὸν χίον» ἐν Κωνσταντινουπόλει λεγομένη γιούσαις ἐπὶ τῶν ἀγρίων καὶ ... οὓς καταδάλλει καὶ πραΰνει ἡ δυστυχία.

Μυῖα. Παροιμία: τ' ἄλλουνοῦ τὴν μυῖαν βλέπ', τ' ἐκτινοῦ τὸ καμέλ' 'κ βλέπ' (τὴν μυῖαν τοῦ ἄλλου ὁρῶν τὴν ἑαυτοῦ κάμηλον οὐχ ὁρᾷ). Τὸ ἐκεινοῦ ἀντὶ αὐτοπαθοῦς ἀντωνυμίας ἑαυτοῦ· τοιαύτη χρῆσις φαίνεται καὶ ἐν ἀμφιβόλῳ τινὶ τοῦ Αἰσχύλου χωρίῳ (Εὐμεν. στ. 177) «μιάστορ' ἐκ ... ὅθεν ἡμᾶς γραπτέον μιάστορα κοινόν» ἡ φράσις ... τῇ τοῦ Εὐαγγελίου «τί βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς;(Ματθ. 2, 3,) «ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου καὶ ἰδοὺ ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου (αὐτ. 4) ὅμοιον καὶ τοῦ Αἰσωπείου μύθου «Ἀνθρώπων ἕκαστος δύο πήρας φέρει κτλ.» (Αἰσ. μύθ. ἀρ. 359, ἐκδ. Karl Halm, Lipsiae MDCCLVIII)

Μυντζίν' (τό)· τυροῦ εἶδος οὕτω κατασκευαζόμενον· μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τυροῦ τὴν ὑπολειπομένην ὕλη ἀναμιγνύμενον ὀλίγον γάλα καὶ ἀναβραζόμενον παράγει τὸ μυντζίν (ἡ λέξις ... καὶ ἐν Φιλιστ. ἐτ. Γ, τεῦχ. σελ. 212 ὑπὸ Ι. Παντα...ίδου ὡς σημαίνουσα τυρὸν ἐν Σέῤῥαις). Ἐνταῦθα βούλομαι περιγράφειν τα ἐκ τοῦ γάλακτος ἐν τοῖς Τραπεζουντίοις χωρίοις γινόμενα καὶ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς αὐτῶν. Ἀμέλγοντες (ἐν Τραπεζοῦντι ἀλμέγω, ἀναγραμματισμῷ μετὰ τοῦ ἐξ ἀναπτύξεως ι, ἐν τῇ ἡμ. ἀρμέγω, τροπῇ τοῦ λ εἰς ρ, προδλ. ἀδελφός κτλ.) τὸ γάλα διαφυλάττουσιν ἐν ξυλίνοις, ἢ πηλίνοις ἀγγείοις, μετὰ δ' ἡμέραν μίαν ἐπιπολάζει τὸ τουρκιστὶ λεγόμενον σερέχ, ἢ καϊμάκ (τὸ πίαρ). Τοῦτο δ' ἀφαιροῦντες διὰ κοχλιαρίου ἀποταμιεύουσιν ἐν ἰδίῳ ἀγγείῳ καὶ καλοῦσιν ἀθόγαλαν (ἄνθος γάλακτος, ἀφρόγαλα), ἐξ οὗ κατασκευάζουσι τὸ βούτερον (ἐν τοῖς χωρίοις βούτορον)=βούτυρον, τὸ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἀφρογάλακτος ὑπολειπόμενον γάλα μεταβάλλουσιν ἢ εἰς ὀξύγαλαν (ἐν τῇ δημώδει, τῷ Τουρκικῷ ὀνόματι γιαούρτι), ἢ εἰς τυρὶν) οὕτω: τῷ βρασσο-

νῳ γάλακτι ἐμβάλλεται τὸ πυτίδ' (πιτύα) εἶτ' ἀνακυκῶντες παράγουσι τὸν τυρόν· μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τούτου κατασκευάζουσι καθὰ ἀρχόμενοι εἴπομεν τὸ μυντζίν, σπογγώδη τινὰ τυρόν, ὃν ἀλίζοντες (ἀλίζω ἐν Τραπεζοῦντι, ἐν τῇ δημ. ἀλατίζω) ἐσθίουσι· τοῦτο (ὃ συγγενής ἐστι τῇ ἐν τῇ δημώδει λεγομένῃ μυζήθρᾳ) μιγνύοντες τυρῷ καὶ ἕψοντες παράγουσι τὸ καλούμενον τυρομύντζ'. ὑπολείπεται τελευταῖον ὁ ὀρρός, ὃν τῷ Τουρκικῷ ὀνόματι σουράτ' καλοῦσι. Τὸ δὲ βούτυρον οὕτω κατασκευάζεται· ἐνιαχοῦ μὲν ἐξ' ὀξυγάλακτος, οὗ γε μὴν τὸ πῖαρ οὐκ ἀφῄρηται, καὶ ὃ καὶ μακαρτωμένον γάλα, ἢ μαντζίραν καλοῦσιν, ἀλλαχοῦ δ' ἐκ τοῦ συνειλεγμένου ἀφρογάλακτος, ὃ μεταγγίζοντες εἰς κυκινδροειδές τι ξύλινον ἀγγεῖον ξυλάγγ' (ξυλάγγειον) καλούμενον, ἢ εἰς πήλινον, δουρβάν' καλούμενον (¹) καὶ προσδέοντες ἑκατέρωθεν ἀνακινοῦσι, μέχρις οὗ διαχωρισθῇ τὸ βούτυρον καὶ ὑπολειφθῇ τὸ λεγόμενον **τάν'**, ὅπερ βράζοντες καὶ διαλίζοντες (ὑλίζω ἐν Τραπεζοῦντι στραγγίζω ἐν τῇ δημώδει), πιέζοντες καὶ συμπυκνοῦντες μεταβάλλουσιν εἰς στερεάν τινα μᾶζαν καὶ παράγουσι τὰ λεγόμενα τζ(τζ=tseh)ορτάνια (σύνθετον ἐκ τοῦ τζὸρ καὶ τάν. Ἀρμενικαὶ ἀμφότεραι αἱ λέξεις), ἃ χειμῶνος διαλύοντες ἐν ὕδατι θερμῷ παράγουσι γάλα τι ὄξινον. Ἐν Κρώμνῃ κατασκευάζουσιν ἕτερον εἶδος ὀξίνου γάλακτος πρὸς τὴν ἐν τῷ χειμῶνι χρῆσιν· διηθούμενον τὸ ὀξύγαλα ποιεῖ τὸ ἐν Τραπεζοῦντι μὲν ὑλιστὸν καλούμενον, ἐν Ἑλλάδι δὲ γιαοῦρτι σακκουλίσιο· τοῦτο ἑψόμενον καὶ ἀλιζόμενον παράγει τὸ καλούμενον πασ(σ=sch)κιτάν' (Ἀρμενικὴ καὶ αὕτη ἡ λέξις), ᾧ εἰς πίθους ἀποκειμένῳ χρῶνται χειμῶνος. Τοῦτο τὸ ἐξ ὀξυγάλακτός ἐστι τὸ κράτιστον, εὐτελέστερον δὲ τὸ ἐκ τοῦ ὑπολείμματος τοῦ βουτύρου (τοῦ τάν') κατασκευαζόμενον·

ΜΙΑ ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΣ ΕΠΙΓΡΑΦΗ

Ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἱπποδρομίου (μεϊτάν) Τραπεζοῦντος τουρκικῷ νεκροταφείῳ τοῦ τεμένους Ἰσκενδὲρ-πασᾶ μεταξὺ ἄλλων ἐπιτυμβίων ,ἀναθηματικῶν στηλῶν ὑπάρχει καὶ μία ἐπιγραφή, ἥτις διακρίνεται τῶν ἄλλων διὰ τὸ ἁπλούστατον καὶ λακωνικὸν αὐτῆς ὕφος, ἐνῷ αἱ ἄλλαι, κατὰ τὸ σύνηθες παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, φέρουσιν οὐχὶ μόνον τὰ ὀνόματα τῶν οἰκογενειῶν των ἀλλὰ καὶ βαθμοὺς καὶ τίτλους.

Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιγραφὴ ἔχει ὧδε:

مرحوم ومغفور
اسكندر پاشا
روحيچون الفاتحه
سنه ٩٤٠

(ἐπιμνημόσυνος εὐχὴ ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ μακαρίτου καὶ ἀειμνήστου Ἰσκενδὲρ-πασᾶ, ἔτος 940.

Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἀναγινώσκων ἀνεπόλησα ἐν τῇ μνήμῃ μου τὴν τοῦ Ἀννίβα τοῦ Καρχηδονίου, ἣν ἐχάραξαν οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τῆς ἐπιτυμβίου αὐτοῦ πλακός:

HANNIBAL HIC SITUS EST
(ἐνθάδε κεῖται ὁ Ἀννίβας ¹)

Καὶ εἰς τὰς δύο ταύτας ἐπιγραφάς, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ὑπάρχει τὸ λακωνικόν, καὶ ὅτι ὅπως οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τῇ τοῦ Ἀννίβα, οὕτω καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ ἐν τῇ τοῦ Ἰσκενδὲρ-πασᾶ ἐπιτυμβίῳ ἐπιγραφῇ ἀπέφυγον νὰ ποιῶσι μνείαν περὶ τοῦ τίς ἦτον ὁ ἀνὴρ καὶ ὁποία ἡ οἰκογένειά του.

Περὶ τοῦ ῥηθέντος Ἰσκενδὲρ πασᾶ, ἂν ἦνε αὐτός, ὁ ἀοίδιμος Σ. Ἰωαννίδης ἔγραψε: «...πρῶτος δὲ ὁ δοὺς » τὸ σύνθημα τῆς ἐξωμόσεως τῶν ἐν Ὄφει καὶ τῇ » περιφερείᾳ αὐτοῦ Χριστιανῶν ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος » ἐπίσκοπος Ὄφεως, ὅστις διά τινα παράπονα κατὰ » τοῦ Ἀρχιερέως Τραπεζοῦντος προσῆλθε τὸ 1685 » εἰς τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν μετονομασθεὶς » Ἰσκενδὲρ-πασᾶς· λέγεται δὲ ὅτι ἐγένετο καὶ διοι» κητὴς Τραπεζοῦντος, ἀφήσας ἀπογόνους σωζο» μένους μέχρις ἡμῶν καὶ ὀνομαζομένους Χουσάμ» όγλοὺδας...»², χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ὑποδείξῃ ἐπὶ τίνι βάσει ὁρίζει τὴν ῥηθεῖσαν χρονολογίαν ***1685***.

Ἡμεῖς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὴν ῥηθεῖσαν χρονολογίαν 940, ἔτος ἐγίρας, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν τοῦ ὡς διοικητοῦ (³), ἐὰν εἶναι αὐτὸς ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰσκενδὲρ-πασᾶς τὸ 1502 Μ. Χ., διότι ἄλλος διοικητὴς ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα δὲν ὑπῆρξεν ἐν Τραπεζοῦντι, λέγομεν ὅτι πολὺ πρὶν προσῆλθεν εἰς τὸν Μωαμεθανισμόν, ἐγοῦ καὶ ἡ ὑπὸ τῆς ἐπιτυμβίου ἀναθηματικῆς στήλης ὑποδεικνυομένη χρονολογία τῆς θανῆς του, συμπίπτει ὡς ἔγγιστα μὲ τὴν καθ' ἡμᾶς ***1532*** Μ. Χ., ὥστε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ῥηθέντων

Σημ. 1). Ἐκ τούτου οἶμαι παρῆκται καὶ τὸ τοῦ Πτωχοπροδρόμου «δρουβανιστὸν ὀξύγαλαν» (βιβλ. Α, στ. 390 ἔτ. 17. Κορ. τ. Α. σ. 7), σημαῖνον ἢ τὸ τάν', ἢ τὸ πασ(σ=sch)κιτάν'· τὴν τοῦ Πτωχοπροδρόμου λέξιν οὔθ' ὁ Κοραῆς, οὔθ' ὁ Δουκάγγιος γιγνώσκει, ὃς καὶ παρατίθεται (σελ. 1009) ἐκ βαρβάρων Λεξικῶν τάδε «ντοὺκ ὑδρόγαλα τὸ ἀπὸ τοῦ Δουρβάνου», ὃ δοκεῖ μοι οὕτω διορθωτέον, τάνι, ὑδρόγαλα κτλ.

1) Sext. Aur. Victor; de V ill., XLII.
2) Ἱστορία Τραπεζοῦντος, σελ. 135.
3) Ἡμερολόγιον τοῦ Πόντου, ὑπὸ Ι. Ἰωαννίδου, ἔτ. 1903, σελ. 111.

δύο χρονολογιῶν σαφῶς δείκνυται ὅτι, μετ' οὐ πολύ, κατ' αὐτόν τὸν αἰῶνα τῆς ἁλώσεως τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ Μωάμεθ τοῦ Β', ἐγένετο ἡ εἰς τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν προσέλευσις τοῦ εἰρημένου Ἀλεξάνδρου, καὶ οὐχὶ τὸ 1685 ὡς γράφει ὁ ἀοίδιμος Σ. Ἰωαννίδης.

Ἰωάννης Μηλιόπουλος.

Η ΕΙΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑ ΚΑΤΑΦΥΓΗ ΠΑΓΚΡΑΤΙΟΥ Δ.' ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ (1027 - 1072)

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ Τραπεζοῦς κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρωσσικῶν στρατευμάτων, σχεδὸν ἡμέρα δὲν παρέρχεται καθ' ἣν νὰ μὴ γίνηται λόγος ἢ νὰ μὴ γράφηταί τι σχετικὸν διὰ τὸν εἰς Τραπεζοῦντα τῷ 1812 καταφυγόντα βασιλέα τῆς Κάτω Ἰβηρίας (ἤτοι Ἰμερετίας=Κουταΐδος) Σολομῶντα Β'. καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐνταφιασθέντα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου (τῷ 1815). (*)

Δὲν εἶναι μόνος ὁ Σολομὼν ὅστις ἔφυγε εἰς τὴν Τραπεζοῦντα. Ἡ ἱστορία μᾶς λέγει ὅτι Παγκράτιος ὁ Δ'. βασιλεὺς ἁπάσης τῆς Γεωργίας καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ ἀποστασιάσαντος κατ' αὐτοῦ Λιπαρίτου τοῦ ἀνακηρυχθέντος νικητοῦ εἰς ὅλας τὰς μάχας ἔφυγε εἰς Τραπεζοῦντα (τῷ 1045), ὅθεν ἔστειλε πρεσβείαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον Μονομάχον (1042—1054) νὰ ἐπιτραπῇ αὐτῷ ἡ εἰς Κων)πολιν μετάβασις.

Τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ γεγονότος τούτου ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ὁ ἐκ τοῦ μεγάλου οἴκου τῶν Ὀρπελιάνων ἐν Γεωργίᾳ (μεταναστευσάντων ἐκ τῆς Σινικῆς) Λιπαρίτης ὁ Γ'. τιτλοφορούμενος Ἐριστάβος τῶν Ἐριστάβων, ἀποστατήσας κατὰ τοῦ κυριάρχου του Παγκρατίου, ὑπεστήριζε τὰς ἀξιώσεις τοῦ ἡγεμονίδου Δημητρίου, ὅστις ἦτο υἱὸς τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως Γεωργίου ἐκ τῆς ὡραίας παλλακίδος αὐτοῦ ὀνόματι Ἄλδης θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ὀσσων.

Ὁ Δημήτριος ἔζη ἐν Ἀνακουφῇ (*) περιστοιχούμενος ὑπὸ πολλῶν Ἀσναούρ, οἵτινες ἐξύφαναν συνωμοσίαν διὰ νὰ ἀναγορεύσωσιν αὐτὸν βασιλέα, ἀλλ' ἡ συνωμοσία ἀπέτυχε καὶ ὁ Δημήτριος μετὰ τῆς μητρός του Ἄλδης κατέφυγε τῷ 1033 εἰς Κων)πολιν πρὸς τὸν βασιλέα Ρωμανὸν Ἀργυρόν, παρέδωσε τὸ φρούριον (Κάστρον) Ἀνακουφῆ καὶ παρεκάλεσε τὴν συμμαχίαν καὶ φιλίαν τοῦ βασιλέως κατὰ τοῦ Παγκρατίου, ὅστις τοῦ ἔδωσε τὸ ὕψιστον ἀξίωμα τοῦ Μαγίστρου, καὶ συγχρόνως ἀρκετὸν στρατὸν μεθ' οὗ ὁ Δημήτριος, ἀφίκετο εἰς τὴν Γεωργίαν καὶ ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ ἀποσπάτου Λιπαρίτου, ἐπολέμησε πανταχοῦ ἐπιτυχῶς τὸν Παγκράτιον μέχρις οὗ, τὰ στρατεύματα ἀμφοτέρων συνηντήθησαν παρὰ τὸ φρούριον Ἀρκης τσηχε, ἔνθα κατόπιν σφοδρᾶς μάχης ἐνικήθη καὶ αὖθις ὁ Παγκράτιος καὶ ἔφυγε εἰς Ἀπχαζίαν, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐν τῇ μάχῃ εἶχε φονευθεῖ ὁ Δημήτριος, ὁ Λιπαρίτης καίτοι κατακτήσας ὅλην τὴν Γεωργίαν δὲν ἠδυνήθη νὰ χαρῇ ἐπὶ τῇ νίκῃ.

Ὁ εἰς Ἀπχαζίαν καταφυγὼν βασιλεὺς Παγκράτιος στερούμενος στρατευμάτων καὶ μὴ γνωρίζων τί νὰ πράξῃ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του διέπραξε τὴν αἰσχίστην ὕβριν κατὰ τῆς γυναικός τοῦ Λιπαρίτου, οὗτος δὲ ἀνταποδίδων τὰ ἴσα εἰσέδυσε εἰς τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα καὶ ἔλαβε μυσαρὰν ἐκδίκησιν τῆς εἰς τιμὴν αὐτοῦ προσγενομένης ὕβρεως, διαπράξας καὶ αὐτὸς βίαν κατὰ τῆς μητρὸς τοῦ Παγκρατίου βασιλίσσης Μαριάμ.

Ὅτε λοιπὸν ὁ Λιπαρίτης κατέστη κύριος τῆς ὅλης Γεωργίας καὶ ὁ δυστυχὴς Παγκράτιος ἐκρύπτετο εἰς τὰ δάση τῆς Ἀπχαζίας, ὁ Λιπαρίτης ἔσπευσε νὰ ἀποστείλῃ τῷ Μονομάχῳ ἐπίσημα γράμματα γνωρίζων αὐτῷ τὰς ἐπιτυχίας, ἃς ἦρε καὶ ἀξιῶν νὰ περιληφθῇ εἰς τοὺς φίλους καὶ συμμάχους τῆς αὐτοκρατορίας. Εὐμενῶς δεχθεὶς ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Μονομάχος, συνῆψε πρὸς αὐτὸν συνθήκην συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας. Τοῦτο ἦτο καίριον πλῆγμα διὰ τὸν ἡττηθέντα βασιλέα, ὅστις μόνην διέξοδον εὗρε, νὰ ἀποταθῇ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῶν Ἑλλήνων.

Ἐξελθὼν ὅθεν ἐκ τοῦ καταφυγίου καὶ διαβὰς τὸν Φᾶσιν (Ριὸν) καὶ τὴν ἀρχαίαν Κολχίδα κατώρθωσε νὰ φθάσῃ διὰ ξηρᾶς εἰς Τραπεζοῦντα, ἔνθεν ἔστειλε εἰς Κων)πολιν πρεσβείαν δι' ἧς ἐζήτησε ἄδειαν νὰ

(*) Οἱ τὸ βιλαγέτιον τῆς Τραπεζοῦντος παριστάνοντες ὡς Τουρκικὴν Γεωργίαν καὶ τοὺς πρὸ τοῦ πολέμου κατοίκους τοῦ βιλαγετίου Λαζοὺς (ἄρα Μιγγρέλους=Γεωργιανούς) καλοῦντες ἰδεολόγοι Γεωργιανοί, καθ' ὅλον τὸ βιλαγέτιον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εὕρωσι οὐδὲν μνημεῖον ἀρχαιολογικὸν Γεωργιανικόν, οὐδεμίαν Γεωργιανικὴν ἐπιγραφήν, οὐδεμίαν Ἐκκλησίαν Γεωργιανικὴν καὶ τέλος οὐδέν.... κατέληξαν δὲ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ των νὰ ὑποδεικνύωσι τὸ μνῆμα τοῦ Σολομῶντος ὡς ἀρχαιολογικὸν μνημεῖον Γεωργιανικὸν καὶ ὡς ὑπόδειγμα.... τοῦ ἐν Τραπεζοῦντι Γεωργιανικοῦ πολιτισμοῦ.... καὶ τῆς Γεωργιανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς !!!.

(*) Ἡ Ἀνακουφῆ μεταγενεστέρως ἐλέγετο Ἀνακόπια καὶ Νικόψια καὶ εἶχε κτισθεῖ ἀρχῆθεν ὑπὸ Ἑλλήνων ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Βαχούστας (Γεωγραφία σελ. 231). Ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Ἀνακουφῆς, εὑρίσκεται „Ὁ Νέος Ἄθως„ ἀπέχων 1 1)2 ὥραν πρὸς ΒΔ. ἀπὸ τὸ Σουχούμ. Ἐκτενέστατα περὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς ὅρα ἐν τῷ ἐμῷ ἔργῳ οἱ Ἕλληνες ἐν Καυκάσῳ (σελ. 16—18). —

ἐπιτραπῇ αὐτῷ ἡ εἰς Κων)πολιν (*) μετάβασις. Φαίνεται ὅτι ἐν Τραπεζοῦντι ὁ φυγὰς βασιλεὺς ἔμεινε περίπου ἕνα μῆνα φιλοξενούμενος παρὰ τοῦ τότε δουκὸς τῆς Χαλδείας. Τυχὼν λοιπὸν της ἀδείας ἔσπευσεν εἰς Κων)πολιν, ἔνθα ἐκρατήθη ἐπὶ 3 ἔτη, μεθ' ὅ τῇ μεσολαβήσει τοῦ αὐτοκράτορος ἐφιλιώθη μετὰ τοῦ Λιπαρίτου ἀναγνωρισθέντος ἄρχοντος τῆς Μεσχίας καὶ ὅλης τῆς νοτίου Γεωργίας.

Ι. Η. Κάλφογλους.

Γ. Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ (Κυριακίδου).

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΔΗΜΗΓΟΡΙΑΣ ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ
(γενομένης ἐν Σπάρτῃ).

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

17 Ὀκτωβρίου 1865, ἐν Τραπεζοῦντι.

Βιβλ. Α.' § 68. Τὸ πιστὸν (συγκεκρ. ἀντὶ ἀφηρημ. ἡ πίστις == τὸ πιστεύειν == ἡ προσήλωσις ὑμῶν) ὑμᾶς, ὦ Λακεδ., τῆς καθ' ὑμᾶς αὐτοὺς πολιτείας καὶ ὁμιλίας (γεν. ἐξ ἀντικειμ. == πρὸς τὸ ὑμῶν αὐτῶν πολίτευμα καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις. Τὸ μὲν πολιτείας ἀναφέρεται εἰς τὰ δημόσια, τοὺς νόμους καὶ τὸ εἶδος τοῦ πολιτεύματος καὶ τὰς πρὸς τὴν πόλιν σχέσεις τῶν πολιτῶν. τὸ δ' ὁμιλίας εἰς τὰ ἰδιωτικά, τὰ πάτρια ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ τὰς κατὰ ταῦτα ἰδίᾳ τῶν πολιτῶν πρὸς ἀλλήλους σχέσεις) ἀπιστοτέρους (ἐνεργητ. όρ. συγκρ. ἢ πιστοτέρους == ὀλίγον ἀπίστους ἢ πιστούς. (Τὰ συγκρινόμενα εἶναι δύο ἀντίθετοι ἰδιότητες τοῦ αὐτοῦ προσώπου ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ αὐτὸ πρόσωπον συγκρίνεται πρὸς ἑαυτὸ κατὰ δύο ἀντιθέτους ἰδιότητας, τὸ μᾶλλον ἀπιστεῖν ἢ πιστεύειν τοὺς Λακεδαιμ., τὸ δὲ κατὰ τί ἡ σύγκρισις, οἱ λόγοι τῶν συμμάχων) (== μᾶλλον μὴ πιστεύειν ἢ πιστεύειν) εἰς τοὺς ἄλλους (ἡμᾶς. κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς Λακεδ. Ἀνάλυσις τῆς δοτ. == τοῖς ἄλλοις ἡμῖν), ἤν τι (ὑμῶν ἔγκλημα, παράπονον) λέγωμεν (κατὰ τὴν συνήθ. ἔλξ. == μὴ πιστεύειν ἄν τι ἡμεῖς οἱ ἄλλοι ὑμῖν λέγωμεν), καθίστησι (== κατὰ πολὺ ἵστησι, ποιεῖ). (== Ἡ πίστις ὑμῶν, ὦ Λακ., πρὸς τὴν ὑμετέραν πολιτείαν καὶ τὰ διαρρυθμίζοντα τὸν ἰδιωτικὸν ὑμῶν βίον πάτρια ἤθη καὶ ἔθιμα καθίστησιν ὑμᾶς ὀλιγώτερον νὰ πιστεύητε, μᾶλλον νὰ ἀπιστῆτε ἢ νὰ πιστεύητε, ἐὰν ἡμεῖς οἱ ἄλλοι σύμμαχοι λέγωμέν τι πρὸς ὑμᾶς, παραπονώμεθα). καὶ ἀπ' αὐτοῦ (τοῦ πιστοῦ.... καὶ τοῦ ἀπιστοτέρου; εἶναι.... Τὸ ἀρχικ. αἴτιον καὶ ἐκ τούτου == καὶ διὰ τοῦτο == διὸ) σωφροσύνην (εἰδ. ἀντὶ γεν. == φρόνησιν) μὲν ἔχετε (== σώφρονες, φρόνιμοί ἐστε), ἀμαθίᾳ (== ἀφροσύνῃ == ἀγνοίᾳ == ἀπειρίᾳ) δὲ πλείους (ἀπιστότεροι ὄντες ἡμῖν ἢ εἰ μὴ ἦτε. ὅρ. συγκρ.) πρὸς τὰ ἔξω (τῆς πόλεως, τῆς Πελοποννήσου. == τὰ ἐξωτερικὰ πολιτικὰ) πράγματα χρῆσθε (== ἀμαθίαν δὲ πλείω πρὸς τὰ ἔξω πράγματα ἔχετε == μεγαλειτέραν δ' ἄγνοιαν καὶ ἀφροσύνην ὡς πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα δεικνύετε). Πολλάκις γὰρ προαγορευόντων (ὑμῖν, πρὸ τοῦ χρόνου τοῦδε ἀγορευόντων, λεγόντων) ἡμῶν (ἐκεῖνα), ἃ ἐμέλλομεν ὑπὸ Ἀθηναίων βλάπτεσθαι (εἰδ. ἀντὶ γέν. ἀδικεῖσθαι), (ὅμως) οὐ περὶ ὧν (ἕλξ. == οὐ περὶ ἐκείνων, ἃ) ἐδιδάσκομεν (ὑμᾶς, == ἐλέγομεν, ἐπληροφοροῦμεν, ἐδεικνύομεν) ἑκάστοτε (== κάθε φορὰν ὁσάκις ἐτύγχανε λόγος) τὴν μάθησιν ἐποιεῖσθε (== τὴν τῶν διδασκομένων μάθησιν ὑμῖν αὐτὸς ἐποιεῖτε. περίφρ. == οὐκ ἐμανθάνετε τὰ διδασκόμενα. Τραχεῖα ἡ φράσις == οὐκ ἐπιστεύετε τοῖς λεγομένοις), ἀλλὰ τῶν λεγόντων (ἐκ τοῦ μέρ. ἐνήλλαξε τὴν σύνταξιν εἰς τὸ καθόλου, ἐναλλ. συντάξ. ἀντὶ τοὺς λέγοντας εἰς ὑπενοεῖτε, εἰς ὃ ὑποδεικνύει ὑπακουόμενον καὶ τὰ κατεκρίνετε) μᾶλλον ὑπενοεῖτε (ὅρ. συγκρ, καὶ τὴν τῶν διδασκομένων μάθησιν ἐποιεῖσθε. ὑπὸ τοὺς λόγους τούτων ἐνοεῖτε, ὅτι κτλ. == ὑπωπτεύεσθε καὶ κατεκρίνετε ἡμᾶς, ὅτι), ὡς (ὅτι δῆθεν) ἕνεκα τῶν αὑτοῖς (τοῖς λέγουσι ἢ ἄλλως, τοῖς Ἀθηναίοις == πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἀθηναίους) ἰδίᾳ (καὶ οὐχὶ κοινῇ τοῖς συμμάχοις) διαφόρων (== τῶν διὰ παντὸς τοῦ λόγου ἢ ἔργου εἰς αὐτοὺς φερόντων τῶν ἰδίων ἑαυτῶν συμφερόντων· ἤ, ἂν τὸ αὐτοῖς ἀναφερθῇ τοῖς Ἀθηναίοις, τῶν ἰδίων ἑαυτῶν πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἀθηναίους διαφορῶν· ὅπερ εἰς ταὐτὸ ἄγει) λέγουσι (== διδάσκουσιν, ἐγκαλοῦσι, κατηγοροῦσι, παραπονοῦνται) (ἀντιχρον. ἀντὶ ἔλεγον· εἰδικώτερον δ' ὡς ποιῶν τὸν λόγον καὶ εἰς τὸ παρὸν μεταφέρων τὸ πρᾶγμα) (κατὰ τὴν συνήθ. ἕλξ. == ὑπενοεῖτε δῆθεν οἱ λέγοντες διὰ τὰ ἴδια ἑαυτῶν συμφέροντα καὶ τὰς ἰδίας ἑαυτῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διαφορὰς ἔλεγον αὐτά)· καὶ δι' αὐτὸ (τὸ μὴ τὴν μάθησιν ποιεῖσθαι, ἀλλ' ὑπονοεῖν, ὅτι· ἀρχ. αἰτ. == ἀπ' αὐτοῦ == τούτου ἕνεκα == ἐκ τούτου == διὸ) οὐ πρὶν (τοῦ) πάσχειν (ἡμᾶς, γέν. ἀντὶ εἰδ., βλάπτεσθαι, ἀδικεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν, τῶν Ἀθηναίων), ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷ ἔργῳ (== ἐν τῷ πράγματι· γέν. ἀντὶ εἰδ. == ἐν τῷ παθήματι ἐν τῷ πάσχειν) ἐσμὲν (περιφρ. πάσχομεν, ἀδικούμεθα) τοὺς ξυμμάχους (ὑμῶν == τοὺς σὺν ὑμῖν μαχομένους) τοὺς δὲ (τοὺς παρακαθημένους, οὓς δείκνυσι) παρεκαλέσατε (== παρ' ὑμᾶς ἐλθεῖν ἐκαλέσατε βουλευσομένους περὶ τῶν ἀδικημάτων τούτων). Ἐν οἷς (== ἐν τούτοις οὖν == οὐκοῦν ἐναντίον τούτων == τοιγαροῦν ἐνώπιον τούτων) προσήκει (ἡμῖν· == πρὸς ἡμᾶς ἥκει, ἔρχεται, ταιριάζει) ἡμᾶς οὐχ ἥκιστα (λιτότης· == ἀλλὰ μάλιστα ἢ τοὺς ἄλλους συμμάχους) εἰπεῖν, (τοσούτῳ μάλιστα) ὅσῳ καὶ (προσθ. διὰ τὴν ἀναλογ.) μέγιστα (πάντων τῶν ἄλλων συμμάχων) ἐγκλήματα (ὑμῖν τε καὶ τοῖς Ἀθηναίοις· == πράγματα, παράπονα, δι' ἃ νὰ καλῶμεν ἐνώπιον αὐτῶν ὑμᾶς τε καὶ τοὺς Ἀθηναίους == παράπονα ἐναντίον ὑμῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων· διότι ὑπὸ μὲν τούτων ὑβριζόμεθα, ὑπὸ δὲ ὑμῶν ἀμελούμεθα) ἔχομεν, ὑπὸ μὲν Ἀθηναίων ὑβριζόμενοι (ἡγούμ. ἀντὶ ἑπομ. == ἀδικούμενοι, περιφρονούμενοι καὶ βλαπτόμενοι), ὑπὸ δὲ ὑμῶν ἀμελούμενοι (== παραβλεπόμενοι καὶ μὴ προστατευόμενοι). Καὶ (μεταβατ. == οὖν, δέ, τοίνυν, ἀλλὰ) εἰ μὲν ἀφανεῖς (== μὴ φανεροὶ ==

(*) Ὁ Παγκράτιος Βετὴς ἐν τῷ 1022 εἶχε δοθεῖ ὅμηρος τῷ Βασιλείῳ Βουλγαροκτόνῳ καὶ εἶχε μείνει ἐν Κων)πόλει τρία ἔτη· οὗτος ἐνυμφεύθη τῷ 1032 τὴν ἀνεψιὰν τοῦ Ρωμανοῦ Ἀργυροῦ Ἑλένην, θυγατέρα Βασιλείου Ἀργυροῦ.

κρυφίως = λανθάνοντες) που (τόπου ἢ χρόνου ἢ τρόπου = κατά τι = κατά τινα τρόπον) ὄντες (ὑμῖν) ἠδίκουν (= ἔβλαπτον = ἐδουλοῦντο) τὴν Ἑλλάδα (τὸ περιέχον ἀντὶ περιεχομ. τοὺς Ἕλληνας), διδασκαλίας (ἡμῶν τούτου ἀφῃρημ. ἀντὶ συγκεκρ. = διδάσκειν ἡμᾶς) ἂν (ὑμῖν) ὡς οὐκ (διὰ τὴν αἰτιολογ.) εἰδόσι (ἐκ συμπτύξ. τὸ τροπικο-αιτιολογικὸν τοῦτο εἶδος τῆς φράσεως· = οὕτως ὑμῖν προσέδει ὡς τοῖς οὐκ εἰδόσι προσδεῖ) προσέδει (= πρὸς τοῦτο ἔδει) = διδάσκειν ἂν ἡμᾶς τοῦτο, τὸ ἀδικεῖν αὐτοὺς τὴν Ἑλλάδα, ὑμῖν πρὸς τοῦτο ἔδει οὕτως ὡς τοῖς οὐκ εἰδόσι τι προσδεῖ διδάσκειν τοῦτο). νῦν δὲ τί (σχῆμ. ἐρώτησις; = οὐδὲν) δεῖ μακρηγορεῖν (ἡμᾶς ὑμῖν περὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐξυπακουόμενον ἐκ τοῦ Ἑλλάδα κατὰ τὸ σχῆμα τὸ κατὰ τὸ νοούμενον λεγόμενον· ἢ εἰδικώτερον περὶ τῶν ἀδικημάτων τῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας) (ἀντιστρ. τῆς ἐρωτήσεως. = νῦν δὲ οὐδὲν δεῖ ἡμᾶς μακρηγ. κλ. Ἀντὶ νὰ εἴπῃ συντόμως τὴν ἀντίθεσιν ἐν γενικαῖς φράσεσι νῦν δὲ φανερῶς ἀδικοῦσι τὴν Ἑλλάδα, περιγράφει τὰ ἀδικήματα αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας), ὧν (= τούτων γὰρ διαίρεσις τοῦ ὅλου πρὸς τὰ μέρη) τοὺς μὲν δεδουλωμένους (ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων) ὁρᾶτε, τοῖς δ' ἐπιβουλεύοντας (= ἐπ' ἄλλους δὲ βουλὴν ποιοῦντας ἐλθεῖν, βλάπτειν) αὐτοὺς (τοὺς Ἀθηναίους), καὶ οὐχ ἥκιστα (λιτότ. = ἀλλὰ μάλιστα πάντων) τοῖς ἡμετέροις (= ἡμῶν) ξυμμάχοις, καὶ ἐκ πολλοῦ (χρόνου προπαρεσκευασμένους (= πρότερον, πρὸ τοῦ παρόντος χρόνου παρὰ τοῦτο ἐσκευακότας ἑαυτούς), εἴποτε ἄρα (= τυχόν, ὡς συνεπέραινον, ὡς ἐνδεχόμενον) πολεμήσονται (ὑφ' ἡμῶν Θουκυδίδ. ἡ χρῆσις τοῦ μέσου ἀντὶ τοῦ παθητ. πολεμηθήσονται); (ἐνήλλαξε τὸν λόγον, ποιήσας τὸ πρωτεῦον αἴτιον, τοὺς Ἀθηναίους δευτερεύοντας, καὶ τὸ δευτερεῦον, τοὺς Ἕλληνας, πρωτεύοντας κατὰ γὰρ τὰ προειρημένα ἔδει ὁμαλῶς συνεχίζειν τὸν λόγον οὑτωσί: νῦν δὲ τί δεῖ μακρηγορεῖν περὶ τούτων, τῶν Ἀθηναίων, οὓς τοὺς μὲν τῶν Ἑλλήνων δεδουλωκότας ἑαυτοῖς ὁρᾶτε τοῖς δὲ ἐπιβουλεύοντας,... καὶ ἐκ πολλοῦ κτλ. ἀλλὰ γὰρ τὰ τοιαῦτα συνήθη τῷ Θουκυδίδῃ καὶ φίλα· φιλεῖ γὰρ ἀεὶ τάς τε ἀναλλαγὰς καὶ τὰς συστροφὰς καὶ τὰς ἀντιθέσεις καὶ τὰς ἐκτόπους μεταβάσεις καὶ τὰς συμπτύξεις τὰς σκοτεινὰς καὶ τὰς τολμηρὰς μεταφορὰς καὶ τὰς ἀπηρχαιωμένας λέξεις καὶ τοὺς ἀντιχρονισμοὺς καὶ τὰς ἐλλείψεις τὰς κατακορεῖς κτλ. οἷς ἅπασι προσεκτέον τὸν νοῦν οἷς ὡς ἀληθῶς μέλει τι ἡ ὀρθὴ τοῦ ξυγγραφέως κατάληψις καὶ ἑρμηνεία). οὐ γὰρ ἂν Κέρκυράν τε ὑπολαβόντες (= ὑπὸ τῇ ἀγνοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ λαβόντες = κρυφίως καὶ ὑπούλως λαβόντες) βίᾳ ἡμῶν (τροπικ. αἰτ., ἀφῃρημ. ἀντὶ συγκεκρ. = βιαζόμενοι ἡμᾶς = πολεμοῦντες ἡμᾶς) εἶχον, καὶ Ποτίδαιαν ἐπολιόρκουν (εἰ μὴ ταῦτα, τὰ προειρημένα, οὕτως εἶχον). ὧν (= τούτων γάρ, τῆς Κερκύρας καὶ Ποτιδαίας) τὸ μὲν (σχῆμ. κατὰ τὸ νοούμενον καὶ χιαστόν. τὸ μὲν Κέρκυρα ἡ δὲ Ποτίδαια) (— ἡ μὲν Ποτίδαια) ἐπικαιρότατον (ὑπερθ. ἀπόλ. = πάνυ ἐπίκαιρον. μεταφ. ἀπὸ τῶν ἐν φύσει ὡρισμένῳ χρόνῳ ἀκμαζόντων) ἐπιτήδειον (= ἐπί τι οἰκεῖον, ἁρμόδιον κλ.) χωρίον (ὥστε) ἐπιχρῆσθαι (= ταύτῃ ἐπὶ τούτοις τοῖς χωρίοις χρῆσθαί τινα, ἢ κατὰ τὴν ἄλλην γραφήν, ἀπὸ ταύτης ὁρμωμένῳ τινὶ χρῆσθαι ἐκείνοις), ἡ δὲ (Κέρκυρα) ναυτικὸν (= ναυτικὴν δύναμιν) ἂν μέγιστον παρέσχε Πελοποννησίοις (εἰ μὴ ὑπολαβόντες ἐκεῖνοι βίᾳ ἡμῶν εἶχον ταύτην).

(ἕπεται συνέχεια).

ΦΤΩΧΟΣ ΑΓΙΟΣ

Α΄.

Ὅταν ἤμεθα παιδία, μὴ ἔχοντες τί νὰ κάμωμεν, διότι τὸ χωρίον μας δὲν εἶχεν ἄφθονα τὰ μέσα τῆς ψυχαγωγίας, συνωδεύομεν πολλάκις τὰς μητέρας καὶ τὰς θείας μας εἰς ἐκδρομὰς ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς ἐλεῶνας, διημερεύομεν εἰς γραφικοὺς ὅρμους παρὰ τοὺς ἀμμώδεις καὶ ἀσπίλους αἰγιαλούς, ἁπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ παρενοχλῶμεν καὶ **χασομεροῦμεν** μὲ τὰς ἀταξίας μας τὰς φιλεργοὺς γυναῖκας, τὰς ἀσχολουμένας εἰς τὸ λεύκασμα τῶν ὀθονῶν.

Ἐὰν γειτόνισσά της εἶχε τάξιμον ν' ἀνάψῃ τὰ κανδήλια τοῦ δεῖνος ἀγροτικοῦ ἁγίου, χάριν τοῦ ξενιτευομένου καὶ θαλασσοποροῦντος συζύγου της, ἐὰν ἀγαθός τις ἱερεὺς μετέβαινε νὰ λειτουργήσῃ εἰς ἐξωκκλήσιον, διεφεύγομεν τὴν ἐπίβλεψιν τῶν γονέων μας καὶ ἐτρέχομεν ἐθελονταὶ κατόπιν τῶν εὐλαβῶν προσκυνητριῶν, αἵτινες ἐξεπλήττοντο αἱ ἴδιαι ἀνακαλύπτουσαι ἡμᾶς συνοδοιπόρους, χωρὶς ἄλλο ἐφόδιον εἰμὴ ὀλίγον ἄρτον, ὃν εἴχομεν κλέψει ἀπὸ τὸ ἑρμάριον τῆς πατρῴας οἰκίας.

Ἡ ἐξοχωτέρα τῶν ἐκδρομῶν τούτων ἦτο εἰς τὸ **Κάστρον**, τὴν παλαιὰν πόλιν τῆς νήσου, ἐρημωθεῖσαν μετὰ τὸ 1821.

Τὸ Κάστρον τοῦτο ἦτο ἀληθὴς φωλεὰ γλάρου, βράχος ἐξέχων ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν ὀργυιὰς ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ διὰ στενοῦ λαιμοῦ συνδεόμενος μὲ τὴν ξηράν, μεθ' ἧς συγκοινωνεῖ διὰ κινητῆς ξυλίνης γεφύρας.

Γράφω ἁπλῶς τὰς ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας μου, δὲν λέγω δὲ ὑπερβολὴν βεβαιῶν ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦτο μία τῶν ἀγριωτέρων τοποθεσιῶν, ὅσαι ἀπαντῶνται εἰς τὰ εὔκρατα κλίματα καὶ τὰς μειδιώσας ἡμῶν παραλίας.

Ἡ σημερινὴ κώμη, ὅπου συνῳκίσθησαν μετ' ἄλλων ἀποίκων οἱ συμπατριῶταί μου, κεῖται εἰς εὐλίμενον μεσημβρινὸν τοπίον. Τὸ παλαιὸν Κάστρον ἦτο κατὰ τὴν βορειοτάτην ἐσχατιάν, εἰς ἄβατον καὶ ἀπρόσιτον μέρος, καὶ δύο ἐπιπροσθοῦντα αὐτοῦ νησίδια, βράχοι ἐπίσης χθαμαλώτεροι τοῦ πρώτου, οὐδόλως ἴσχυον νὰ τὸ σκεπάσουν ἀπὸ τοῦ ἀνέμου. Ἐπὶ τῶν νησιδίων ἐκείνων, οὐδὲ δράκα χώματος ἐχόντων, ἐφύετο παραδόξως εἶδος ἀγρίας κράμβης, ὑπόπικρον ἀλλ' εὐχυμότατον ἔδεσμα, καὶ πολλοὶ πολλάκις ἐκινδύνευον τὴν ζωήν των ἀγωνιζόμενοι νὰ τὸ συλλέξωσιν ἐπὶ τοῦ ἀπορρῶγος βράχου. **Τρομερὸν ἐπάγγελμα**, ὡς λέγει ὁ Ἄγγλος τραγικός.

Τόσον κραταιὸς ἔπνεεν ὁ Βορρᾶς εἰς τὸ μερὸς ἐκεῖνο, τὰ δένδρα μαστιζόμενα ἐκάμπτοντο καὶ καθίσταντο ραχιτικὰ ὑπὸ τὴν πνοήν του, μόνον δὲ τινες ἑρπηστικοὶ θάμνοι, προσφυόμενοι εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ ἐδάφους, εὕρισκον οἰκτρὸν ἄσυλον.

Ἐκεῖνο, ὅπερ δυσκολεύομενος νὰ νοήσῃ σήμερον ὁ ἐπισκέπτης ἐκείνων τῶν ἐρειπίων, εἶναι πῶς κατώρθωνον ἄνθρωποι νὰ ζῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀνύδρου καὶ ἀξένου ἐκείνου βράχου, ἀλλ' ἡ συνοικοῦσα αὐτοὺς καὶ προσδιάζουσα αὐτοὺς ἦτο προδήλως ἡ ἀνάγκη. Ὁ φόβος τῶν Ἀλγερίνων, τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Τούρκων τοὺς συνεπίεζε καὶ τοὺς ἐστοίβαζεν ἐπὶ τῆς φύσει ἀπορθήτου ἐκείνης κόγχης.

Ἐντὸς λοιπὸν καὶ πέριξ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου φρουρίου ἐσώζοντο εἰσέτι, ὅτε ἤμην παιδίον, περὶ τὰ τριάκοντα παρεκκλήσια, λείψανα εὐσεβοῦς παρελθούσης ἐποχῆς· τὰ πλεῖστα τούτων ἦσαν ἐρείπια, ἄλλα μὲ τοὺς τέσσαρας τοίχους ὀρθούς, καὶ ἄλλα σεσυλημένα τὰ ἱερὰ καὶ τὰς εἰκόνας, ὀλίγα μόνον ἐλειτουργοῦντο ἀκόμη. Τούτων τινὰ ὑψοῦντο γραφικῶς ἐπὶ ὑπερηφάνων βράχων καὶ ἐπὶ σκοπέλων παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἐν τῇ θαλάσσῃ, χρυσιζόμενα τὸ θέρος ὑπ' ἀπλέτου φωτός, βρεχόμενα τὸν χειμῶνα ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἅτινα μαινόμενος Βορρᾶς ἐτάραττε καὶ ἀνετίναζε, ὀργιώνων ἀνενδότως τὸ πέλαγος ἐκεῖνο, σπείρων εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς ναυάγια καὶ συντρίμματα, ἀλέθων τοὺς γρανίτας εἰς ἄμμον, ζυμώνων τὴν ἄμμον εἰς βράχους καὶ σταλακτίτας, ἐκλικμίζων τὸν ἀφρὸν εἰς ἀκινήτους βράχους.

Βαθὺς καὶ ἀπέραντος ἐξετείνετο ὁ ὁρίζων, εὐρεῖα καὶ ἀχανὴς ἡπλοῦτο ἡ θάλασσα. Ἀλλ' ὁποία ἀνηλεὴς τρικυμία ἐθόλωνεν ἐκείνην καὶ συνετάραττε ταύτην κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος. Ἐκεῖθεν ἠδύνατό τις ν' ἀπολαύσῃ πραγματικῶς τὸ αἴσθημα τοῦ ὑψηλοῦ, οἷον μόνος ὁ ἐν ἀσφαλείᾳ θεατὴς ἀπὸ τοῦ ὕψους ἀπορρῶγος ἀκτῆς δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ.

Εἰς τὸ μέρος λοιπὸν τοῦτο ἔτρεχον ἑκάστοτε μετὰ τῶν ὁμηλίκων μου κατὰ τὰς ἑορτὰς μάλιστα, ὅταν ἐτελοῦντο πανηγύρεις. Καὶ ἔβλεπες διὰ μιᾶς τὸ ἐρημωμένον μέρος ζωοποιούμενον καὶ λαμβάνον χαρωπὴν ὄψιν, καὶ αἱ ἀπὸ μακροῦ χρόνου σιγῶσαι ἠχοὶ ἤρχιζαν ν' ἀντιλαλῶσι τὰς φαιδρὰς κραυγὰς τῶν παιδίων, καὶ τὴν χελιδονώδη λαλιὰν τῶν νεαρῶν γυναικῶν.

Ὁσάκις μικρός τις σύντροφός μας ἐξετέλει διὰ πρώτην φορὰν τὴν εὐσεβῆ προσκύνησιν (διότι ἕκαστος ἡμῶν ἀνετρέφετο μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ Κάστρου καὶ ἐδειματοῦτο μὲ τὰς εἰκόνας τῶν ἐν αὐτῷ ἐπιδημούντων ἀπειραρίθμων φαντασμάτων), ἡ πρώτη φιλάδελφος φροντίς μας ἦτο, παραφυλάττοντες τὴν ὥραν καθ' ἣν θὰ εἰσήρχετο χάσκων καὶ τεθηπὼς εἰς τὸν ὑποσκότεινον πυλῶνα, νὰ κτυπήσωμεν, διὰ τὸ ἐνδεχόμενον, τὴν κεφαλήν του ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς πύλης ἐπιφωνοῦντες: **Σιδεροκέφαλος!**

Οἱ πλεῖστοι ὅμως ἐξ ἡμῶν ἄφατον εὕρισκον τέρψιν εἰς τὸ νὰ κτυπῶσι μανιωδῶς τοὺς ραγισμένους παλαιοὺς κώδωνας των δύο ἢ τριῶν ναΐσκων, τῶν σωζομένων ἐντὸς τοῦ τοῦ φρουρίου, ἁμιλλώμενοι τίς νὰ διαρρήξῃ αὐτοὺς μίαν ὥραν ἀρχήτερα, μεθ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ἀγαθοῦ ἱερέως καὶ τὸ ἐπισειόμενον μαστίγιον τοῦ κλητῆρος τῆς δημαρχίας ἢ τοῦ χωροφύλακος.

Προσέτι δὲν εἴχον τὴν συνήθειαν, μικροὶ βάνδαλοί τινες ἐξ ἡμῶν (πῶς νὰ τὸ γράψω;) νὰ καταρρίπτωσι διὰ πυγμῶν καὶ λακτισμάτων τοὺς ὀλίγους τοίχους τῶν οἰκιῶν, ὅσοι ἵσταντο ἀκόμη ὀρθοί, ἀνεκλάλητον ἡδονὴν εὑρίσκοντες εἰς τὸ νὰ ῥίπτωσι τοὺς λίθους τούτους εἰς τὸ πέλαγος, τὸ ἁπλούμενον βαθὺ καὶ δοῖζον μανιωδῶς κάτωθεν τοῦ μεγαλοπρεποῦς βράχου, ὅποθεν μακραὶ παρήρχοντο στιγμαί, ἕως οὗ ἀκουσθῇ καὶ φθάσῃ εἰς τὰ ὦτα ἡμῶν ὑπόκωφος ὁ πλαταγισμὸς τῆς πτώσεως τῶν συντριμμάτων τούτων.

Τρεῖς ἢ τέσσαρες ὁδοὶ ἔφερον ἀπὸ τῆς νεωτέρας πολίχνης εἰς τὸ Κάστρον.

Τούτων ἡ κυριωτέρα ὠνομάζετο: Ὁ μεγάλος δρόμος.

Ὁ δρόμος οὗτος, ἀφοῦ διήρχετο διὰ πολλῶν τοποθεσιῶν ὧν ἑκάστη εἶχε τὴν ἱστορίαν της καὶ τὰς περὶ φαντασμάτων καὶ νεράϊδων παραδόσεις της ἔφθανεν εἰς μέρος τι ἀρκούντως ὑψηλόν, ἀποτελοῦν ζυγὸν μεταξὺ δύο κορυφῶν τῆς νήσου·

Ἡ θέσις αὕτη ὠνομάζετο Σταυρός.

Ἵσταντο τῷ ὄντι ἐκεῖ, πρᾶγμα συνηθέστατον ἄλλως, οὐχὶ σταυρός, ἀλλὰ τρεῖς ξύλινοι σταυροὶ παμπάλαιοι, ὧν ὁ χρόνος καὶ αἱ καταιγίδες εἶχον ἐξαλείψει τὸ ἐρυθρὸν ἐπίχρισμα. Ὁ εἷς τούτων ἵστατο ἐξ ἀνατολῶν, ὁ δεύτερος ἔβλεπε πρὸς ἀργέστην καὶ ὁ τρίτος πρὸς λίβα.

Ἑκατὸν βήματα ἀπωτέρω, ὅπου ἡ ὁδὸς ἐκατηφόριζε καὶ ἐτρέπετο πρὸς τὸ Κάστρον, ἡμισείας ὥρας δρόμον ἀπέχον ἀκόμη, τὸ ἔδαφος ἦτον ὅλον κοκκινόχωμα ἐν μέσῳ ἐρεικῶν καὶ σχοίνων, αἱ δὲ μάμμαι μας καὶ προμάμμαι διηγοῦντο ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο, ἔχον ἀσυνήθη κοκκινωπὸν χροιάν, ἐξέπεμπε προσέτι εὐωδίαν ἀνεξίτηλον.

Ἴσως εἴπῃ τις ὅτι ἤμεθα καὶ ἡμεῖς ἀκροαταὶ τῶν ἔργων, θεαταὶ δὲ τῶν λόγων» (ἄλλος ἂς διορθώσῃ **δσαφρανται** τῶν λόγων, ἂν θέλῃ), ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐφαίνετο καὶ εἰς ἡμᾶς ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο πράγματι εὐωδίαζεν.

Ἄνθρωπος εἶχεν **ἁγιάσει** ἐκεῖ, ἔλεγον. Πῶς; πότε; Μὲ τὴν ἐπιπόλαιον παιδικὴν περιέργειαν, δὲν ἐξήτασα ἀρκετὰ καὶ δεν ἠδυνήθην νὰ τὸ μάθω. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ παράδοσις ἔμεινεν ἀμυδρὰ καὶ τὰ καθέκαστα ἀπωλέσθησαν. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μάρτυρος παρεδόθη εἰς λήθην. Κατὰ τὸ κοινὸν δὲ λόγιον «φτωχὸς ἅγιος δοξολογία δὲν ἔχει».

Παρῆλθον πολλὰ ἔτη ἔκτοτε. Τῷ 1872, εἰκοσαετὴς ὤν, ἔτυχε νὰ μεταβῶ καὶ νὰ διατρίψω ἐπί τινας μῆνας ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἐγνώρισα ἐκεῖ ἔντιμον συμπατριώτην ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποδημοῦντα. Μετ' ἀφελείας καὶ ἄνευ στόμφου ὁ ἀνὴρ οὗτος μ' ἐδίδαξε πολλά, μοὶ διηγήθη δὲ καὶ πολλὰς ἀρχαίας παραδόσεις τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς μας.

Ἐνεθυμήθην τότε νὰ τὸν ἐρωτήσω, ἂν ἐγνώριζέ τι περὶ τῆς παραδόξου ἐκείνης εὐωδίας, ἢ ἂν ἤκουσε περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὅστις εἶχεν ἁγιάσει πλησίον τῶν τριῶν Σταυρῶν· μοὶ διηγήθη δὲ τὰ ἑξῆς:

(Ἕπεται συνέχεια).

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΔ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Дозволено цензурой

Ἔτος Α. *Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ 7ῃ Ἰανουαρίου 1916* *Ἀριθμ. 19*

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

Ἰαν)ου.	11	Ἀνατ.	7—21	Δύσις	5— 5
» »	14	»	7—19	»	5— 9
» »	17	»	7—16	»	5—13
» »	20	»	7—13	»	5—16
» »	23	»	7—10	»	5—20

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ο ΑΔΑΚΡΥΤΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Διέρρευσε καὶ τὸ ἔτος 1916 ἐν μέσῳ τῆς συμφορᾶς καὶ θλίψεως καὶ ὀδύνης συμπάσης τῆς πεπολιτισμένης ἀνθρωπότητος, ἥτις ἐξακολουθεῖ νὰ παρίσταται μάρτυς καὶ ἥρως τῆς ἀπὸ τριῶν ἐτῶν ἐξελισσομένης αἱματηρᾶς τραγῳδίας τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Καὶ κατῆλθον καὶ κατὰ τὸ ἐκπνεῦσαν ἔτος εἰς Ἅδου μυριάδες ἰφθίμων ψυχῶν καὶ γενναίων πολεμιστῶν καὶ φωνὴ ἐν Ῥαμᾷ ἠκούσθη καὶ θρῆνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολύς, Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι· καὶ μετεβλήθησαν καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς τέφραν καὶ κόνιν πόλεις καὶ χῶραι ἀκμαῖαι καὶ ἀνθηραί· καὶ ὑπεδουλώθησαν λαοὶ ἐλεύθεροι καὶ καθίσαντες ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος, καὶ ἐπὶ ταῖς ἰτέαις ἐν μέσῳ αὐτῆς κρεμάσαντες τὰ ὄργανά των βλέπουν ὀπίσω τὰ ἐρείπια τῆς μέχρι χθὲς ἀνθούσης εὐδαιμονίας καὶ δόξης των καὶ τύπτοντες τὰ στήθη φωνοῦσιν «οἴμοι ἐγὼ πανάποτμος ἐπεί μ' ἕλε δούλειον ἦμαρ» καὶ καταρῶνται μετὰ τοῦ Ἰὼβ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως αὐτῶν καὶ λέγουν «ἀπόλοιτο ἡ ἡμέρα, ἐν ᾗ ἐγεννήθην καὶ ἡ νὺξ ἐκείνη, ᾗ εἶπον, ἰδοὺ ἄρσεν. Ἡ νὺξ ἐκείνη εἴη σκότος καὶ μὴ ἀναζητήσαι αὐτὴν ὁ Κύριος ἄνωθεν, μηδὲ ἔλθοι εἰς αὐτὴν φέγγος.... σκοτωθείη τὰ ἄστρα τῆς νυκτὸς ἐκείνης καὶ εἰς φωτισμὸν μὴ ἔλθοι καὶ μὴ ἴδοι ἑωσφόρον ἀνατέλλοντα, ὅτι οὐ συνέκλεισε πύλας γαστρὸς μητρός μου· ἀπήλλαξε γὰρ πόνον ἀπὸ ὀφθαλμῶν μου. Διατί γὰρ ἐν κοιλίᾳ οὐκ ἐτελεύτησα, ἐκ γαστρὸς δὲ ἐξῆλθον καὶ οὐκ εὐθὺς ἀπωλόμην;... νῦν ἂν κοιμηθεὶς ἡσύχασα, ὑπνώσας δὲ ἀνεπαυσάμην... ἵνα τί γὰρ δέδοται τοῖς ἐν πικρίᾳ φῶς· ζωὴ δὲ ταῖς ἐν ὀδύναις ψυχαῖς, οἳ ἱμείρονται τοῦ θανάτου καὶ οὐ τυγχάνουσιν;» Καὶ ἐν μέσῳ τῆς παγκοσμίου ταύτης ἀναστατώσεως καὶ συγκινήσεως καὶ τῶν μυριοστόμων ὀδυρμῶν ἀ-

παθὴς καὶ ἄπονος καὶ ἀδάκρυτος διαβαίνει ὁ Χρόνος· αὐτὸς μόνος δείκνυται σκληρὸς πρὸς τὴν συμφορὰν τοῦ μεγάλου Κόσμου καὶ ἀδιάφορος πρὸς τὴν δυστυχίαν τοῦ μικροκόσμου ὁ ὁποῖος εἶνε καὶ λέγεται ἄνθρωπος. Πονοῦμεν ἡμεῖς καὶ θρηνοῦμεν καὶ ὁ Χρόνος δὲν φροντίζει διὰ τὸν πόνον καὶ τὸν θρῆνον μας. Βλέπει αὐτὸς ὁ πατὴρ καὶ δημιουργὸς ὅλον τὸ οἰκοδόμημα τοῦ πολιτισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησε, μεταβεβλημένον εἰς ἐρείπια καὶ δὲν συγκινεῖται, δὲν δακρύει· φαίνεται ὡς νὰ μὴ τρέφῃ καμμίαν στοργὴν πρὸς τὸ χαριτωμένον τοῦτο παιδίον ποῦ ἐγέννησε· τὸ ἐγέννησε καὶ τὸ ἔθρεψε καὶ τὸ ἀφίνει νὰ παραρριφθῇ καὶ νὰ χαθῇ· καὶ ἐξακολουθεῖ τὸν δρόμον του ὡσὰν νὰ συλλογίζεται κάτι ἄλλο κρυφὸν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ὡσὰν αὐτὸς ποῦ εἶνε Χάρος χαλαστὴς καὶ συγχρόνως Χάρος πλάστης, νὰ τρέχῃ ἤρεμος πρὸς δημιουργίαν ἄλλου παιδίου σοφώτερον καὶ ὡραιότερον πλασμένον.

Καὶ ἡ ἀδιαφορία αὐτὴ καὶ ἀναλγησία τοῦ Χρόνου γεννᾷ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου τὸ παράπονον, τὸ ὁποῖον ἄριστα ἐξέφρασαν καὶ ἔψαλαν διάφοροι φιλόσοφοι καὶ μεγαλόστομοι ποιηταὶ ἀπὸ τοῦ Εὐριπίδου μέχρι τοῦ Νίτσε. Εἰς τὸν Ἴωνα τοῦ Εὐριπίδου λέγει πρὸς τὸν Φοῖβον ὁ πορφυρογέννητος λειτουργὸς διὰ τὸν ἴδιον θεόν του «Φοῖβος... παῖδας ἐκτεκνούμενος λάθρᾳ, θνήσκοντας ἀμελεῖ» καὶ τὸ θνήσκοντας ἀμελεῖ εἶνε ἡ πρώτη κραυγὴ ὀδύνης διὰ τὴν ἀναλγησίαν τοῦ Χρόνου, φθάνει μόνον εἰς τὴν θέσιν τοῦ Φοίβου νὰ θέσωμεν τὸν Χρόνον.

Καθ᾽ ὁμοιότητα τοῦ Εὐριπίδου διάφοροι μεγαλόφωνοι ποιηταὶ ἡμέτεροι καὶ ξένοι εἰς τὸν Χρόνον τὴν αἰώνιον αὐτὴν Ἶσιδα καὶ Σφίγγα, ἀφίνουν νὰ ἐκφεύγῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν ἄλλος ἕνα λυγμὸν πόνου, ἄλλος ἕνα στεναγμόν, ἄλλος μίαν βαθυγνώμονα σκέψιν καὶ ἄλλος πικρὸν δάκρυ ἀπελπισίας· ἄλλοι ἄλλα μὲ κάποιαν μετριότητα καὶ ἐφεκτικότητα καὶ ἄλλοι δυνατὰ καὶ σκληρὰ καὶ ἀπότομα λέγουν τὸ τρανόν των παράπονον καὶ ῥίπτουν τὸν λίθον τοῦ ἀναθέματος κατὰ τῆς σκοτεινῆς Ἴσιδος καὶ τῆς αἰνιγματώδους Σφιγγός.

Καὶ μέσα εἰς αὐτὴν τὴν πολύφωνον συμφωνίαν τῆς παραπονεμένης ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀκούεται ὡς γλυκὺ καὶ παθητικώτατον ἀντιλάλημα τὸ ποίημα ἑνὸς τῶν νεωτέρων μας ποιητῶν Ἰουλίου Τυπάλδου «Ἡ τρελλὴ Μητέρα» εἶνε ἓν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ποιήματα τὰ ὁποῖα ἐγέννησεν ἡ νεόβλαστος Μοῦσα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ψυχῆς· ἀναφέρεται κυρίως τὸ ποίημα εἰς τὴν Φύσιν, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ στέκεται ἀπαθὴς πρὸς πᾶν ὅ,τι συμβαίνει γύρω της· ἐφαρμόζεται ὅμως καὶ εἰς τὸν ἄπονον Χρόνον, ὁ ὁποῖος εἶνε καὶ αὐτὸς στοιχεῖον τῆς ὅλης Φύσεως.

Τὰ θλιβερὰ παράπονα (ψάλλει ὁ Τυπάλδος)
τὰ θλιβερὰ παράπονα
ὁ ἄνεμος σκορπάει
θρέφουν τὴ γῆ τὰ δάκρυα
Σὰν τὴ δροσιὰ τσ᾽ αὐγῆς
ὁ Χρόνος δὲ γρικάει
τὰ πάθη τῆς ψυχῆς.

Καὶ εἰς τοὺς ἀκολούθους στίχους ὡραῖα ζωγραφίζει ὁ Τυπάλδος τὴν ἀναλγησίαν τῆς Φύσεως καὶ τοῦ Χρόνου.

Τρελλὴ Μητέρα.

Φουστάνι κατακόκκινο ἔχει βάλη...
Ὁλόρθη, ἀναγυρμένη στὴν ἐλιά·
Ῥίχνει στὰ χέρια πίσω τὸ κεφάλι
Μὲ τὰ μακρυὰ τετράξανθα μαλλιά.
Ὁ κόρφος ἀνασαίνοντας προβάλλει,
Καὶ περιχύνει ὁλόχρυση ἀντηλιὰ
Τῆς ὄψης της τἄγριεμένα κάλλη.
Ἀπ᾽ τὰ γυμνά της πόδια κρεμασμένο
Στὰ χώματα, στἀγκάθια κυλισμένο,
Βήχει καὶ κλαίει χτικιάρικο παιδί.
Κ᾽ ἐκείνη ἀπόνετη καὶ μαρμαρένια,
Γιὰ πάντα ἀλαφρωμένη ἀπὸ τὴν ἔννοια,
Οὔτε σαλεύει κἂν γιὰ νὰ τὸ ἰδῇ.

Καὶ ἐν γένει ἀπὸ τὸν πρῶτον ἕως τὸν τελευταῖον στίχον τῆς «Τρελλῆς μητέρας» μᾶς δίδει ὁ Τυπάλδος μὲ τὴν τρελλὴν πορφυρόστολον μητέρα μὲ τ᾽ ἀγριεμένα κάλλη καὶ μὲ τὸ χτικιάρικο παραπεταμένο παιδί, τὸ ὁποῖον ἀπόνετη, ἀφρόντιστη καὶ μαρμάρινη οὔτε σαλεύει γιὰ νὰ τὸ ἰδῇ», τὴν εἰκόνα καὶ τοῦ ἀπόνου καὶ ἀδακρύτου Χρόνου, ὁ ὁποῖος ἔρχεται καὶ διαβαίνει ἀπαθὴς καὶ ἀδιάφορος πρὸς τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν δυστυχίαν μας.

† Ὁ Τραπεζοῦντος Χρύσανθος.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ἐναισίμου διατριβῆς "Τραπεζουντίας διαλέκτου„ τὸ δεύτερον μέρος, Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

Νεάζω· τὸ ῥῆμα λέγεται 1) ἐπὶ τῆς λιπάνσεως τῶν ἀγρῶν, τὸ δὲ ῥηματικὸν νεάσμαν δηλοῖ τὴν λιπαίνουσαν ὕλην· παρ' ἀρχαίοις δὲ τὰ ῥήματα νεάζειν, νεαίνειν, νεᾶν καὶ τὰ ὀνόματα νεατή, νέατος, νέασις, ἡ νέανσις ἐπὶ τῆς τῶν ἀργῶν ἀγρῶν ἀροτριάσεως κεῖνται· οὕτω καὶ παρὰ Λατίνοις τὸ ῥῆμα novare (novvos, νέος). 2) ἐπὶ τῆς ἐν θαλασσίῳ ὕδατι λευκάνσεως τῶν ὑφασμάτων, ἃ πλυνόμενα ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἁπλούμενα ἐν τῷ αἰγιαλῷ καὶ στεγνούμενα διὰ τοῦ ἡλίου λευκαίνεται· διαρκεῖ δ' ἡ ἐργασία αὕτη ἡμέρας τινάς.

Νοῦς. Φράσις· «ἐπῆρεν τὸν νοῦν ἄτ'»· ἐπὶ τῶν ἀποπλανωμένων, ἀποδοκοκολουμένων (καθάπερ καὶ ἐν τῇ δημ. «τοῦ πῆρε τὸν νοῦν ἄτ»· οὕτω καὶ παρ' Ὁμήρῳ «πάρφασις, ἥτ' ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων» (Ἰλ. 14, 117). καὶ παρὰ Τούρκοις «ἀκλινὶ ἀλτί», οὗ καὶ μετάφρασις φαίνεται τὰ ἡμέτερα. Λέγεται ἔτι ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἀποπλανῶ καὶ παραπλανῶ, καθὰ καὶ παρ' ἀρχαίοις. Συγγενὴς δὲ τῇ παρατεθέσῃ φράσει ἐστὶ καὶ ἑτέρα «ἐγύρτσεν τὸ νοῦν ἄτ'» (ἔτρεψε, μετέβαλεν)=ἔτρεψεν ἀδελφεοῦ φρένας» (ὁμ.) καὶ ἀμεταβάτως «ἐγύρτσεν ἡ γνώμη ἄτ'»=«Διὸς ἐτράπετο φρήν» Ὁμ. Ἰλ. 10, 45).—Ἐκ τοῦ νοῦς παρῆκται ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ῥῆμα νουνίζω=συλλογίζομαι, ἔχω ἐν νῷ, διανοοῦμαι· φράσις «νουνισμένα στέκ'»=σύννους, ἔμφροντίς ἐστι· λέγεται καὶ «συλλογισμένα στέκ'», καὶ ἐν τῇ δημ. «συλλογισμένα στέκεται»· τὸ νουνισμένα καὶ συλλογισμένα ἀντὶ ἐπιρρημάτων. Ἑτέρα φράσις «νουνίζω (καὶ συλλογίσκουμαι) τὰ ὑστερνά μ'»=ἐν τῷ ἔχω διασκοποῦμαι) τὰ μετὰ ταῦτα τοῦ ἐμοῦ βίον.

Ξερός. =Ξηρός· ἀντίθετον ζογρός, ὃ πάντως παραφθορά ἐστι τοῦ δίυγρος· τοῦτο ἐπικυροῖ τὰ παρ' Εὐσταθίῳ (259,23) ἀναγιγνωσκόμενα» ζύγρα (ἔλος) κατὰ ἰδιωτικὴν παραφθοράν, οὐδὲν ἄλλο ἢ δίυγρά τίς ἐστι». Παροιμία: «μὲ τὰ ξερὰ τὰ ξύλα καίουνταν καὶ τὰ ζογρά»=καὶ οἱ ἀθῷοι πάσχουσι μετὰ τῶν ἐνόχων· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ «ξύλον αὖον καιόμενον καὶ χλωρὸν καταναλίσκει· ταὐτὸ εκφράζει ἄνευ μεταφορᾶς καὶ ὁ Ὁράτιος «saepe Diespiter neglectus ia cesto addidif integrum (carm. 3,2,28)=πολλάκις ὁ Ζεὺς ἀμελείᾳ τῷ μιαρῷ προσέθηκε τὸν καθερόν, κολάζει καὶ τοῦτον μετ' ἐκείνου.

Ξυμιτός, (ὀξὺς—μύτη)·=ὀξύρριν, ὡς ἂν εἴποι τις· ἡ λέξις εὕρηται καὶ παρὰ Δημητρῷ Ζήνῳ (μετάφρασις Βατραχομυομαχίας. στ. 229) «τὴ νύχτα εἶχαν ξύμυτα, 'σὰν τά'χουσιν ἡ γάταις» (Ἀτ. Κορ. τ. Α, σελ. 85)· σημαίνει δὲ 1) ὀξύς· 2) μεταφορικῶς ὑπερήφανος, ἀλαζών· ὁ γὰρ τοιοῦτος ὑπεραίρων τὴν κεφαλὴν ὀξυτέραν καὶ τὴν ῥῖνα ἐπιδείκνυσι· περὶ τῶν τοιούτων δ' ἡ μὲν δημώδης λέγει «ἔχει σηκωμένην (ὀρθὴν) τὴ μύτη του», ὁ δ' ἀρχαῖος Ἕλλην «τὰς ὀφρῦς ἀνασπᾶν» (Ἀριστοφ. Ἀχ. 1069. Ἀλεξ. παρ' Ἀθην. 1, 350)· «τὰς ὀφρῦς ἐπαίρειν» (Εὐρ. ἀπόσπ. ἀδ. 1027.3 ἐκδ. Αὐγ. Navulu. Λουκ. Νεκρ. διαλ. 10,83. «τὰς ὀφρῦς συνάγειν» Ἀριστοφ. Νεφ. 382. Ἀνθολ. 10,50,9)· ἔτι δ' ἀνατείνειν, ῥύειν, ἐφέλκεσθαι, αἰωρεῖν, ἀνέλκειν, ἀνατείνειν ὑπὲρ τὰ νέφη· (ἰδ. Πολυδ. ὀνομ. 2,49). Τοῦ ξυμυτὸς ἀντίστοιχον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ, ἀλλ' ἕτερον σημαῖνόν ἐστι τὸ ὀξύρριν (παρὰ τοῖς Βυζαντιακοῖς ὀξύρρινος). Τὸ δὲ μυτὶν (μυτί(ο)ν, ἐν τῇ δημ. μύτη. Ἑλληνικὴν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς ῥίζης μυκ—, ἐξ ἧς καὶ τὸ μυκτήρ, μυκτηρίζω, ἀπομύσσω, μύξα, μύκης, μυξάω καὶ τὸ Λατινικὸν mungo, emunngo. Οὐκ ἀφεικὸς δ' ἂν εἴη καὶ τὰ τοῦ Εὐσταθίου (παρεκβολαὶ εἰς Ἰλ. Ν. σελ. 996) ἐνταῦθα παραθέσθαι «οἱ τὴν ῥῖνα μύτιν καλέσαντες οὐ φαύλως ὠνόμασαν· ἔστι γὰρ καὶ τῆς λέξεως ταύτης χρῆσις παρὰ τοῖς παλαιοῖς· ὥσπερ δὲ ὁ μυκτὴρ καὶ ἡ μύξα ἐκ τοῦ μύζειν λέγεται, οὕτω καὶ ἡ μύτις». Παρατηρητέον ὅτι ὁ μὲν Εὐστάθιος γιγνώσκει τύπον ἡ μύτις, ὕστερον δὲ κατὰ παραφθορὰν γέγονεν ἡ μύτη, ὥσπερ τὸ Πόλις γέγονε Πόλη (Κωνσταντινούπολις), ἡ δύναμη, ἡ πίστη, ἡ πλύση καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐκ τριτοκλίτων πρωτόκλιτα γενόμενα. Παρὰ Δουκαγγίῳ καὶ Σομαυέρᾳ φέρονται οἱ τύποι μάτη (ἐσφαλμένον ἀντὶ μύτη) καὶ μύτες καὶ μίτη (ἐσφαλμένον καὶ τοῦτο)· ἰδ. Κορ. Ἀτ. τ. 5, σ. 207. Ἕτερον σύνθετον ἐκ τοῦ μύτη ἐν Τραπεζοῦντι τὸ ποδαρομύτια=τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν, τῶν δακτύλων· καὶ φράσις «πορπατεῖ ἀπάν' 'σὰ ποδαρομύτια»: ἐπὶ τῶν ὑψηλοφρόνων καὶ ὑπερηφάνων· ὅμοιον τὸ παρὰ Σοφοκλεῖ «ὑψήλ' ἐκόμπεις κἀπ' ἄκρων ὡδοιπόρεις.» (Αἰ. 1230), ὃ ὁ μὲν σχολ. τοῦ Ἀριστοφάνους (Ἀχαρν. 601) ἐκ τοῦ «ἐπ' ἄκρων τῶν ὀνύχων» παράγει λέγων «εἰώθασι γὰρ οἱ ἀλαζόνες ἐπ' ἄκρων ὀνύχων βαδίζων», ὁ δὲ τοῦ Σοφοκλέους ἑρμηνεύει «ἐπ' ἄκρων δακτύλων ἔβαινες γαυριῶν»· τῇ φράσει δὲ ταύτῃ ἐχρήσατο καὶ Λιβάνιος (τ. Α, σελ. 326) «ἐπ' ἄκρων πορεύεσθαι δακτύλων»· ἐν τοιαύτῃ δὲ χρήσει εὕρηται καὶ τὸ σύνθετον ἀκροβατεῖν παρὰ Φίλωνι (ἰδ. Lob. Al. Σοφ. σ. 380)· ἀλλ' ἅπαντα ταῦτα ὀρθῶς ἔχοντα παριδών· ὁ Eltendt βούλεται μεταφορικώτερον ἑρμηνεύειν «in summis rebus quasi locis versari, id est summa st bi videri attigisse· κτλ.» (ἰδ. Lex. Sophosf I, σελ. 59), ἃ ἴσα τῷ μηδενὶ ἔμοιγε δοκεῖν.

Ὀλιγοστόν· = πολὺ ὀλίγον, ὀλίγιστον. Εὔρηται ἡ λέξις ἐν Σοφ. Ἀντιγόνῃ στ. 626 «πράσσειν δ' ὀλιγοστὸν χρόνον ἐκτὸς ἄτας»· ὁ ἀρχαῖος σχολιαστὴς ἑρμηνεύει «ὀλιγοστόν, ἀντὶ οὐδὲ ὀλίγον» ὁ δὲ Herm. «scilicet ὀλιγοστὸς baucissimus, unuus de paucis; itaque hic partem exigui temporis notat» ἡ τοῦ Herm. ἑρμηνεία ὀρθοτέρα ἐστίν. Ἀλλ' ὁ Bergk διώρθωσεν ὀλίγιστον, ὅπερ καὶ ὁ Schneidewin παρεδέξατο, οὐδὲν δέον, ἐμοὶ δοκεῖν. Ἰδὲ περὶ τοῦ χωρίου τούτου καὶ Kritische Anmerkungen ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Wolf, ὃς ἐσίσης ἀσπάζεται τὴν τοῦ Bergk διόρθωσιν λέγων ὅτι τὸ ὀλιγοστός, ὥσπερ καὶ τὸ πολλοστός πρῶτον παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις εὔρηται σημαῖνον (τὸ πολλοστὸς) πολύς· οὐδὲ τοῦτο ἔρρωται· ὁ γὰρ Ἀριστοφάνης (Βάτρ. 599) λέγων «πολλοστῷ χρόνῳ» = μετὰ μακρὸν χρόνον καὶ ὁ Κρατῖνος παρ' Ἀθηναίῳ (10, σελ. 460) «πολλοστῷ ἔτει» = μετὰ πολλὰ ἔτη οὐκ εἰσί που τῶν μεταγενεστέρων.

Ὄλκος· ἐν Ἀμισῷ = πῦον, ἐν Τραπεζοῦντι ἔρκος (ἐκ τοῦ ἕλκος ἀμφότερα). Παρατιθέμεθα ἐνταῦθα καί τινας ἄλλας Ἀμισηνὰς λέξεις. Ἀλαχτόρι (ἀλέκτωρ· τὸ ε ὡμοιώθη τῷ ἡγουμένῳ α)· χουλίζει· ἐπὶ τῆς φωνῆς τοῦ ἀλέκτορος· τὰ πελὰ (ὁ πηλός)· ἐξ οὗ πελῶθα (ἀντὶ ἐπηλώθην) = ἐν τῷ πηλῷ ἐρρυπάνθην· χ(χ=sch)υλῶθα (ἀντὶ ἐχυλώθην· χυλός, χυλοῦν)· μεταφορικῶς = ἐβράχην (βραχεὶς ἐγενόμην ὡς χυλός)· Παρατηρητέα ἡ τῆς συλλαβικῆς αὐξήσεως παράλειψις· ἰδίωμα τῆς δημώδους· ἐν Τραπεζοῦντι οὐδέποτε αὕτη παραλείπεται.

Ὀμνῶ = ὀμνύω· ἀντὶ αὐτοῦ δὲ χρῶνται καὶ τῷ ὀρκίσκουμαι, ὅπερ καὶ ποιητικῶς λέγεται, καὶ τῷ ὀρκοῦμαι· καὶ παρ' ἀρχαίοις ὁρκοῦν, ὁρκοῦσθαι, ὁρκίζειν, ὁρκίζεσθαι (ἰδ. Lob, Agl. σελ. 738=840). Φράσις: ὀμνεῖ 'ς τὸ κιφάλ' τσ) = οὕτω τιμᾷ σε, ὥσθ' ὡς εἰς Θεὸν ὄμνυσιν ἐπὶ τῆς σῆς κεφαλῆς· (τὸ κιφάλ' τσ' = κιφάλ' σου· τὸ τ ἀνεπτύχθη μεταξὺ λ καὶ σ') καὶ ἐν Ὁμηρικῷ ὕμνῳ εἰς Ἑρμῆν 274 «εἰ δὲ θέλεις πατρὸς κεφαλὴν μέγαν ὅρκον ὀμοῦμαι» καὶ παρ' Εὐρ. (Ἑλέν. 884) «ἀλλ' ἁγνὸν ὅρκον σὸν κάρα κατώμοσα» καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ (Τραχ. 1185) «ὄμνυ Διός νυν τοῦ με φύσαντος κάρα» (ἰδ. Valck Opusc. τ. Α, σελ. 27) καὶ αὕτη μὲν ἡ παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις τοῦ ὄμνυμαι συνταξις, καθ' ἣν αἱ αἰτ. κεφαλήν, κάρα σύντηχει· παρὰ δὲ Πλουτάρχῳ (6. Ὀθ. 18) εὔρηται καὶ «εἴς τινα», ὥσπερ ἔν τε τῇ δημώδει καὶ ἐν Τραπεζοῦντι ποικίλαι δ' ἄλλως αἱ τοῦ ῥήματος τούτου συντάξεις· κατά τινος (καθ' ἱερῶν, κατ' ἐξωλείας), κατά τινα, ἐπὶ τῶν ἱερῶν. τινί. Ἰδ. Krueger Sprachl. 1 Th, 2 Heft, 46, 6, 4 καὶ Matth. gr. § 431, 10. Ὁ τύπος ὀμνῶ εὔρηται καὶ ἐν τῷ ποιήματι τοῦ Σαχλήκη «γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἑρμηνεῖαι» (Carm. gr. Wagnre, σελ. 64, σ. 33) «ὀμνῶ σ', υἱέ μου Φραντζησκῆ, εἰς τὴν Θεοῦ τὴν χάρην»· ἀντὶ τον Φραντζησκῆ γραπτέον: Φραντζισκῆ (Φραγκίσκος) καὶ ἀντὶ τοῦ: εἰς τὴν Θεοῦ γραπτέον: εἰς τοῦ Θεοῦ.

Παραδίγω. (Παραδίδωμι) = ψυχορραγῶ, ἐκπνέω, κατ' ἔλλειψιν τοῦ ψ(ψ=πsch)ὴν (ψυχὴν) ὃ καὶ προστίθεται πολλάκις «ψὴν παραδίγω»· λέγεται καὶ ξιπνοῖζω = ἐκπνέω (ἔκπνοη, ἐκπνοΐζω, ξεπνοΐζω καὶ τροπῇ τοῦ ε εἰς ι ξιπνοΐζω). Ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης εὔρηται τὸ παραδίδοναι καὶ ἔν τινι ἀνεκδότῳ «ἑτέρα ἱστορία ὠφέλιμος» ἐπιγραφομένῳ καὶ ἀναγομένῳ πιθανῶς εἰς τὸν ζ'. μ. Χρ. αἰῶνα (ἰδ. Φιλίστ. τ. Δ, σελ. 534 καὶ Mullach gr. d, gr. Uulg. σελ. 37). «ὅπως ἐλθὼν ποιήσῃ ἱλασμὸν ἐπάνω αὐτοῦ, ἵνα θάσσον παραδῷ»· εὔρηται δ' ἡ φράσις «ψυχὴν παραδιδόναι» παρά τε τῷ Πλάτωνι καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἀλλ' οὐ ταὐτὸ δηλοῦσα, ὃ καὶ ἡ Τραπεζοντία· «οὐδὲ ὅτῳ παραδίδως τὴν ψυχὴν οἶσθα, οὔτ' εἰ ἀγαθῷ, οὔτ' εἰ κακῷ πράγματι» (Πλάτ. Πρωταγ. σελ. 312 C.) «ἀνθρώποις παραδεδωκόσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (πράξεις Ἀποστ. 15,26)· ἀλλὰ λέγεται πνεῦμα παραδιδόναι «καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα» (Εὐαγγ. Ἰωάννου 19, 30) τοῦτο δὲ τραγικῇ μεγαλορρημοσύνῃ λέγεται «πνεῦμ' ἀπέρρηξε βίου» (Αἰσχ. Πέρσ. 507) καὶ πνεῦμ' ἀπερρήξειε σέθεν» (Εὐριπ. Τρωάδ. 756).

Παρατρομάζω· δηλωτικὸν τῆς μεγάλης τῶν γονέων στοργῆς πρὸς τὰ τέκνα, τρεμόντων σφόδρα, μή τι αὐτοῖς γένηται· οὕτω καὶ τὸ ἀποτρομάζω· καὶ τὸ ἁπλοῦν τρομάζω· «παρατρομάζ', ἀποτρομάζ', τρομάζ' ἀπάν' ατ' » ἐπ' αὐτῷ, ὑπὲρ αὐτοῦ τρέμει, μή τι πάθῃ· ἡ δὲ μετοχὴ ἀποτρομασμένος, παρατρομασμένος δηλοῖ τὸν ὑπὲρ οὗ τις τρέμει (παρατρομάζει, ἀποτρομαξει)· καὶ παρ' ἀρχαίοις τοῦ μὲν συνθέτου οὐδέτερον εὔρηται, ἀλλὰ καὶ τὸ ἁπλοῦν τρέμειν καὶ τὸ συνώνυμον δειμαίνειν ἀμφί τινι, περί τινι, ὑπέρ τινος ταὐτὸ δηλοῖ, ἀσθενέστερα γε μὴν ἐστι τῶν Τραπεζουντίων, ἃ οὐκ ἀποφώλια, οὐδ' ἀπόβλητα πάντως τυγχάνει ὄντα· καὶ τὸ παρὰ Κατούλλῳ (L XI, 51) remufus ὅμοιον φαίνεται τοῖς Τραπεζουσίοις «quis taemulus parens».

Πατρουάς· = πατρυιός, ὃς καὶ πατρωὸς καὶ μητρυιός (ἐκ τοῦ μητρυιὰ παρεσχηματισμένος, ἀντὶ τοῦ πατρυιός, ἐν τοῖς Μοίριδος χειρογράφοις καὶ πατρυιὸς φέρεται. Passow)· ἡ μητρυιὰ δ' ἐν Τραπεζοῦντι μετρούα· διεσώθη τὰ παράγωγα, τὰ δὲ πρωτότυπα· πατήρ, μήτηρ Ἅρπυιαι ἀνηρείψαντο ἀνθ' ὧν ἀφέντης καὶ μάννα.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΙΣ
ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ ΤΟΥ Β^ου ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΙΟΥ
ΠΡΩΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ
ΥΠΟ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΛΑΜΠΡΙΝΙΔΟΥ
ΑΡΧΙΔΙΑΚΟΝΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ τὸν θρόνον τῶν Χρυσοστόμων κοσμήσας πρῶτος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς τοῦ Κωνσταντίνου πόλεως πατριάρχης Γεννάδιος ὁ ἐπιλεγόμενος Σχολάριος ἐγεννήθη περὶ τὰ 1400 πιθανῶς ἐν Βυζαντίῳ.

Ὁ ἔξοχος οὗτος ἀνήρ, τοῦ ὁποίου τὰς ἀρετὰς πάνυ δικαίως ἐξύμνησαν σύγχρονοί τε αὐτῷ καὶ μεταγενέστεροι αὐτοῦ κριτικοὶ τὰς ἀρίστας ἀποφηνάμενοι γνώμας ὑπὲρ αὐτοῦ ἰδίᾳ δὲ τὴν εὐρυμάθειαν καὶ τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ γνώσεις πρὸς δὲ καὶ τὸ σταθερὸν καὶ ἀκλόνητον εἰς τὴν τῶν προγόνων αὐτοῦ θρησκείαν ἀποθαυμάσαντες· ἀτυχῶς παρὰ πάσας ταύτας τὰς περὶ αὐτοῦ διατριβὰς παρὰ πάντα τὰ ὑπάρχοντα ὑπὲρ αὐτοῦ ἐγκωμιαστικὰ διαφόρων συγγραφέων ἔργα παρὰ πάντα λέγω ταῦτα δὲν ἔτυχε πλήρους καὶ τελείας περιγραφῆς τοῦ ἑαυτοῦ βίου οὐδὲ τελείως ἀναξίας πρὸς τὸν ἀδαμάντινον αὐτοῦ χαρακτῆρα ἐπιστημονικῆς περιγραφῆς καὶ ἐξετάσεως.

Βεβαίως πολλοὶ οἱ περὶ αὐτοῦ γράψαντες, ὧν ἄλλοι μέν, καὶ εὐτυχῶς οἱ ἥττονες, ὅλως ἀναξίας αὐτῷ ἀπέδωκαν ἐλλείψεις, ἄλλοι δὲ καὶ εὐτυχῶς οἱ πλεῖους τὰ μέγιστα ἐθαύμασαν καὶ ἐξύμνησαν αὐτόν πλὴν πάντες πολλὰ ζοφερὰ τοῦ βίου αὐτοῦ σημεῖα ἢ ὅλως παρεῖδον ἢ ἀμυδρῶς πως ταῦτα ἐφώτισαν.

Ὅθεν μὴ ὑπαρχούσης, ὅσον οἷον τε ἀκριβοῦς ἐκθέσεως τῶν κατὰ τὸν βίον τοῦ ἐπιστημοτάτου τούτου προσώπου, ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀρκετὰ περὶ αὐτοῦ ἀνέγνωμεν, εἴτε συγγράμματα αὐτοῦ, εἴτε καὶ διατριβὰς περὶ αὐτοῦ ἄλλων, ὥστε νὰ δυνάμεθα ἐπὶ πάντων τῶν σημείων τοῦ βίου αὐτοῦ κρίσεις τε καὶ παρατηρήσεις νὰ ἐπιφέρωμεν, διὰ τοῦτο σὺν Θεῷ ἐπιλαμβανόμεθα τῆς πολυπόνου ὄντως ταύτης ἐργασίας, ἅτε ἄγαν οὔσης ὁμολογουμένως ὁμιχλώδους τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, πᾶσαν δὲ προσπάθειαν θὰ καταβάλωμεν, ὅπως τὸ ἀληθὲς ἐξ ὅλων τῶν περὶ αὐτοῦ γραφέντων καὶ λεχθέντων συναγάγωμεν καὶ οὐχὶ νέαν ὅλως καὶ πρωτοφανῆ ἐργασίαν νὰ παράσχωμεν· πλὴν καὶ τοιαύτη οὖσα ἡ ἐργασία ἡμῶν τὴν δυνατὴν δηλονότι ἀλήθειαν παρέχουσα ἱκανοποιεῖ τὸν ἀναγνώστην νομίζομεν, ἐφ' ὃ καὶ ἐπὶ ταύτην μετὰ θάρρους προβαίνομεν.

Πρὸς εὐχερῆ δὲ κατανόησιν τοῦ ὅλου τοῦ ἥρωος ἡμῶν βίου καλὸν ἐκρίναμεν, ὅπως διαιρέσωμεν αὐτὸν εἰς 5 κεφάλαια τὰ ἑξῆς:

Α΄. Ὁ Γεννάδιος ἀπὸ 1ης ἡλικίας μέχρι τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ ὡς σχολάρχου.

Β΄. Δρᾶσις τοῦ Γενναδίου κατὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον.

Γ΄. Ὁ Γεννάδιος ὡς Ἀριστοτελικός.

Δ΄. Ὁ Γεννάδιος ὀλίγον πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ε΄. Ὁ Γεννάδιος μετὰ τὴν ἅλωσιν) 1) Ἐκλογὴ τοῦ Γενναδίου ὡς Πατριάρχου 2) Αἱ πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν σχέσεις τοῦ Γενναδίου καὶ ἡ Πατριαρχικὴ αὐτοῦ δρᾶσις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Αον.

Ὁ Γεννάδιος ἀπὸ πρώτης ἡλικίας μέχρι τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ ὡς Σχολάρχου.

Πρῶτος ἐκ τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἦτο ὡς γνωστὸν Γεννάδιος ὁ Βος ὁ ἐπιλεγόμενος Σχολάριος. Ἀκριβῶς εἰπεῖν ἡ καταγωγὴ τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς τοῦ ἀτυχῶς ἐπ' ὀλίγον πλὴν δεξιώτατα κυβερνήσαντος τοὺς οἴακας τῆς ὁλκάδος τῆς Ἐκκλησίας ἀγνοεῖται· κατὰ πᾶσαν ὅμως πιθανότητα οὗτος ἐγεννήθη ἐν Βυζαντίῳ, ὡς αὐτὸς οὗτος ἀναφέρει ἐν τῷ πρὸς Ἰουδαῖον διαλόγῳ συγγράμματι

αὐτοῦ: «Εἰ γὰρ ἐγὼ Βυζάντιος, καίτοι τοῦ πατρὸς ἐκ » Θεσσαλίας ἐνταῦθα μετῳκηκότος, καὶ οὔ φημι Θετταλὸς εἶναι, ὡς ἐν Βυζαντίῳ γεγεννημένος, πῶς σὺ τῶν » προγόνων πρὸ τοσούτων ἐνιαυτῶν τὴν Ἰουδαίαν ἀποβαλόντων ἐν τῇ τελευταίᾳ διασπορᾷ, ἴσως δὲ καὶ πλειόνων ἐν ταῖς προτέραις, Ἰουδαῖος εἶναι φήσεις δικαίως;» Ἐγεννήθη δὲ πιθανῶς περὶ τὰ 1400 ὑπὸ γονέων εὐκαταστάτων τοῦ Ἀθανασίου καὶ τῆς Σοφίας καθὰ μαρτυρεῖ ὁ Draseke ἐκ τοῦ Σιμωνίδου παραλαμβάνων τοῦ τὰ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Δίπτυχα καλῶς μελετήσαντες 1).

Ἐν ἡλικίᾳ γενόμενος ὁ Γεννάδιος καὶ διδαχθεὶς τὰ πρῶτα γράμματα ταῖς φροντίσι τῶν ἑαυτοῦ γονέων, εἶτα ἀνωτέρας ὀρεγόμενος παιδείας καὶ μάλιστα ἰδιαίτερον αἰσθανόμενος πρὸς τὸ ἱερατικὸν στάδιον πόθον προσεκολλήθη παρὰ τῷ τότε διασήμῳ καθηγητῇ τῶν γραμμάτων Ματθαίῳ τῷ Καμαριώτῃ, 2) ὃν μετὰ ταῦτα πατριάρχης γενόμενος διώρισεν εὐγνωμονῶν καθηγητὴν καὶ σχολάρχην ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἀνιδρυθείσῃ καὶ αὖθις Πατριαρχικῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ (1544—1489) (3) καὶ ἠκροάσατο παρ' αὐτοῦ τὰ Θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ μαθήματα ὡς καὶ παρὰ τῷ Μάρκῳ τῷ Εὐγενικῷ, ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἔκ τινος ἐπιστολῆς τοῦ Γενναδίου πρὸς αὐτόν, ἐν ᾗ προσαγορεύει αὐτὸν διδάσκαλον «ὡς γὰρ ἐκεῖνοι (οἱ γονεῖς δηλ.) τῆς » φύσεως, οὕτως αὐτά μοι λόγων τε καὶ ἠθῶν τὰ σπέρματα κατεβάλον. Κἀκεῖνοι μὲν ἅπαξ, σὺ δὲ πολὺν ἡμᾶς » ἐγεώργεις, τὸν χρόνον, ὥστ' ἐπιγινώσκεις ἂν τὰ σαυτοῦ » τὰς ἐν ἡμῖν εἰκόνας τούτων γινώσκειν.» (4).

Βέβαιος ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικὸς ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Γενναδίου πρότερον τοῦ Καμαριώτου, καθὰ τοῦτο ἐξάγεται ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων τοῦ Γενναδίου τῶν πρὸς τὸν Εὐγενικὸν «....λόγων τε καὶ ἠθῶν τὰ σπέρματα κατεβάλον, ἐξ ὧν φαίνεται, ὅτι ἦτο εἰσέτι ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ ὁ Γεννάδιος, ἐνῷ ἡ παρὰ τῷ Καμαριώτῃ μαθήτευσις αὐτοῦ προϋποτίθησιν ὥριμον καὶ δὴ καὶ ἀνεπτυγμένην ἡλικίαν, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀντιλαμβάνηται τὴν θεολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Ἔπειτα δὲ Μάρκος ὁ Εὐγενικὸς ἐγένετο Μητροπολίτης Ἐφέσου τὸ 1437 5) ὁ δὲ Καμαριώτης ἀνεφάνη τὸ πρῶτον διδάσκων δημοσίᾳ ἐν Κων)πόλει περὶ τὰ 1435 (6) ἢ 1436 7) καὶ ἑπομένως δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως ἡ παρὰ τῷ Εὐγενικῷ μακροχρόνιος μαθητεία τοῦ Γενναδίου «σὺ δὲ πολὺν ἡμᾶς ἐγεώργεις τὸν χρόνον», εἰμή, ὅτι πρῶτος διδάσκαλος αὐτοῦ ἐγένετο ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικός· μεταξὺ δὲ τῶν πρώτων αὐτοῦ διδασκάλων ὁ Draseke κατατάσσει καί τινα ἐκ Δαμασκοῦ Θεόκλητον καὶ τὸν νομοδιδάσκαλον Μεθόδιον τὸν Βυζάντιον. 1).

Ἐκαλεῖτο δὲ ὁ Γεννάδιος λαϊκὸς ὢν Γεώργιος Κουρτέσιος ἢ Κορτέσης, ὡς παρὰ πολλοῖς τῶν σωζομένων ἀνεκδότων ἔργων αὐτοῦ ἀναγράφεται· τὴν ἐπωνυμίαν δὲ τοῦ Σχολαρίου προσεκτήσατο ὑστερώτερον, ὅτε διέτριβε περὶ τὰ μεγάλα σχολικὰ μαθήματα.

Ὁ Κ. ὅμως Σάθας ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Γενναδίου 4) ἐν σημειώσει λέγει, ὅτι πιθανῶς ὁ Γεννάδιος ἐπωνομάζετο καὶ Φωτεινός, διότι οὕτω καλεῖται ὁ ἐπ' ἀδελφῷ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Θεόδωρος πλὴν σφάλλεται ἐνταῦθα ὁ Σάθας, καθότι μᾶλλον ὁ ἐπ' ἀδελφῇ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Θεόδωρος ἐκαλεῖτο Σοφιανὸς καὶ οὐχὶ Φωτεινός. Ὅτι δὲ ἦτο ἐπ' ἀδελφῇ ἀνεψιὸς αὐτοῦ φαίνεται ἐκ τοῦ πρὸς αὐτὸν τὸν Θεόδωρον ἐπιταφίου αὐτοῦ, ἔνθα καὶ ἐν ἄλλοις μὲν ἐδαφίοις ἰδίᾳ ὅμως περὶ τὸ τέλος αὐτοῦ λέγει «ὁ δὲ σὸς υἱός, ἀδελφή, πρὸς γὰρ καὶ μὴ παροῦσαν στρέφω τὸν λόγον 2)» καὶ ἑξῆς· ἄρα τὸ ἐπώνυμον Σοφιανὸς δὲν ἀνήκει τῷ Γενναδίῳ ἀλλὰ μόνον τῷ ἀνεψιῷ αὐτοῦ Θεοδώρῳ, ὅστις φυσικῶς προσωνυμεῖται ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τὸ δὲ ἔν τινι χειρογράφῳ τῆς ἐν Ἄθῳ Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος ὑπάρχον ἐπίγραμμα «εἴς τινα Θεόδωρον Σχολάριον» ἀνεψιὸν τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου 3) δὲν ἔχει καλῶς, διότι ἐσφαλμένως ἐτέθη ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «Σοφιανὸν» ὃ φέρουσι πάντες οἱ λοιποὶ κώδικες, τὸ ὄνομα Σχολάριος. 4)

Ἀποπερατώσας ὁ Γεννάδιος τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐγένετο εἷς τῶν διασημοτέρων λογίων τοῦ 15ου αἰῶνος, τοῦ αἰῶνος τῶν Παλαιολόγων.

Ἔνθερμος διέκρινεν αὐτὸν ζῆλος ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας, ἧς ὑπερασπιστὴς καὶ διαπρύσιος κῆρυξ ἐγένετο. Εὔγλωττος ὢν ἀνήρ, θεολόγος δεινός, νομομαθὴς οὐχ ἐκ τῶν τυχαίων καὶ φιλόσοφος ταχέως προσείλκυσε πρὸς ἑαυτὸν τὰ βλέμματα πάντων διὸ καὶ βλέπομεν αὐτὸν ἐντὸς ὀλίγου χρόνου μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ διοριζόμενον καθηγητὴν ἐν τῇ ἐν Κων)πόλει οἰκουμενικῇ σχολῇ τῇ ἄλλως καὶ Ἀκαδημίᾳ λεγομένῃ καὶ εἶτα εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ βασιλικοῦ γραμματέως καὶ τοῦ καθολικοῦ κριτοῦ τῶν Ῥωμαίων· ἐν τῇ ἐπιτελέσει δὲ τοῦ καθήκοντος τούτου, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Θεόδωρον ἐπιταφίου εἶχε καὶ τοῦτον συνεργὸν ἐν τῷ δικάζειν καὶ ἐν γένει ἀχώριστον ἀπ' αὐτοῦ ἔν τε ταῖς βιοτικαῖς θλίψεσι καὶ μερίμναις καὶ ἐν τοῖς διαφόροις περιστατικοῖς τοῦ βίου. «Ἐδικάζομέν ποτε καὶ σὺ συνειργάζου τῷ μήτε πρόσωπον λαβεῖν μήτε ἄλλο τι πρὸ τῆς τῶν νόμων ἀμύνης ποιήσασθαι καὶ ἀντὶ κέρδους παντός, ἃ σοὶ προὐτείνετο πολ-

---

1) Βλέπ. Byzantinische zeitshrift τόμος Δος 1895 σελ. 579 καὶ σημείωσις 1 πραγματείας περὶ Γενναδίου ὑπὸ Draseke ὡς καὶ Τρύφωνος Εὐαγγελίδου «πραγματεία » περὶ Γενναδίου σελ. 6. παραλαμβάνοντος ὅμως παρὰ τοῦ Draceke.

2) Βλ. περὶ αὐτοῦ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» ἔτος Γον σελ. 106.

3) Ἴδε Μανουὴλ Γεδεὼν «Πατριαρχικὴ Ἀκαδημία» Κων)πολις 1883 σελ. 6 καὶ 30—5 32 σημ. 3.

4) Ἐπιθι Κ. Σαθα «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» σελ. 12 σημ. 4.

5) Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου «Ὀρθόδοξος Ἑλλὰς» σελ. 98 καὶ Ἱστορία Σχίσματος τοῦ αὐτοῦ σελ. 163.

6) Μ. Γεδεὼν «Πατριαρχικὴ Ἀκαδημία» σελ. 33 καὶ Τουρκογραικία σελ. 187.

7) αὐτόθι ἐνθ' ἀνωτέρω.

---

1) Κ. Σάθα «Χρυσαλλὶς» περιοδ. ἐν Ἀθήναις ἔτος Γ'. σελ. 577.

2) Ἐπιθι Ἐκκλησιαστ. Ἀλήθειαν ἔτος 19ον σελ. 27 ἔνθα ὑπάρχει ἐκδεδομένος ὁ Ἐπιτάφιος εἰς Θεόδωρον τὸν Σοφιανὸν ὑπὸ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου.

3) Ἴδε Ἐκκλ. Ἀλήθεια ἔτος Γ'. σελ. 358 διατριβὴν Μ. Γεδεών.

4) Ἐκκλ. Ἀλήθεια ἔτος 18 σελ. 474 σημ. 2.

» λαχόθεν, τὴν ἐπὶ τὸ δικάζειν ὀρθῶς δόξαν ἡμῖν, οἷς εἴ» χες συγκαταπράττειν. Διελεγόμεθά ποτε πρὸς τοὺς ἐναν» τίον τῆς πίστεως, καὶ σὺ πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας » ἤλειφες θάνατον, τὸν αὐχένα τῷ ξίφει καὶ πρὸ ἡμῶν » ὑποβάλλειν ἕτοιμος ὤν. Ὑπὸ μικροψυχίας τε προηγόμε» θα καὶ σὺ πρὸς τὸ δέον εὐλαβῶς ἐπανῆγες. Δυσπραγεῖν » ἐδοκεῦμεν ἐν ὅσῳ, καὶ τίς ἦν ὁ παρακαλῶν εἰμὴ σύ;» 1) κατά τινα δὲ μάλιστα εἴδησιν, ἣν καὶ διδάσκων ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ βασιλέως κατὰ Παρασκευὴν ἑκάστην παρούσης τῆς συγκλήτου. 2)

Πάντα ταῦτα τὰ ἔξοχα προσόντα τοῦ Γενναδίου συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ κερδίσῃ τὴν φιλίαν πάντων τῶν ἐπισήμων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ δὴ καὶ τοῦ Μ. Δουκὸς Λουκᾶ Νοταρᾶ, τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, δεσπότου τῆς Πελοποννήσου τοῦ μετὰ ταῦτα αὐτοκράτορος καὶ τέλος Θεοδώρου Παλαιολόγου δεσπότου ἐπίσης τῆς Πελοποννήσου, εἰς ὃν καὶ ἐπικήδειον ἐξεφώνησε σωζόμενον μέχρις ἡμῶν· ἀλλὰ φιλικώτατα συνεδέετο μετὰ τοῦ γαμβροῦ τοῦ Χρυσολωρᾶ, τοῦ κλεινοῦ Φιλέλφου, ὡς τοῦτο ἐξάγεται καὶ ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Γενναδίου πρὸς αὐτόν, ἐν ᾗ περιγράφων τὰς πολλὰς καὶ πολυειδεῖς αὐτοῦ ἀσχολίας δικαιολογεῖ τὴν μακρὰν αὐτοῦ σιωπὴν καὶ τὴν παραμέλησιν τῶν φιλικῶν αὐτοῦ καθηκόντων «ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐν τῷ δικάζειν θορύβων οὐδ᾿ ἀναπνεῖν σχεδὸν συγχωρούμενος καὶ ἄκων ἐξαμαρτάνω τι πρὸς τοὺς φίλους, ὡς καὶ μετά τινων Ἰταλῶν ἐπισήμων. 3)

Περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Γενναδίου ἐγεννήθη κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα φοβερὰ ἔρις. Πάντες ὅσοι μέχρι λήξεως τῆς ιςʹ ἑκατονταετηρίδος ἔγραψάν τι περὶ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου οὐδεμίαν ποτὲ ἐξέφρασαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ὑπάρξεως ἑνὸς μόνου Γεωργίου (Γενναδίου) Σχολαρίου κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΕʹ. αἰῶνος, ὡς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον οἱ πάντες ἀναγνωρίζοντες τὸν ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας παραστάντα Γεώργιον τὸν Σχολάριον καὶ τὸν ὀπαδὸν καὶ διάδοχον Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ ἐν τῇ κατὰ τῆς ἑνώσεως πάλῃ Γεώργιον (Γεννάδιον) Σχολάριον τὸν καὶ Πατριάρχην γενόμενον εἶτα τῆς Κων)πόλεως. Ἡ τιμὴ τῆς διεγέρσεως ἀμφιβολίας, ὡς λέγει ὁ κ. Χρ. Παπαϊωάννου 4) περὶ τῆς ταυτότητος τῶν προσώπων τούτων ἀνήκει εἰς τὸν ἐκ Κρήτης ἀποστάτην Ἰωάννην Ματθαῖον Καρυοφύλλην, ὅστις μετὰ πεποιθήσεως ἀνεκήρυξε τὴν ὕπαρξιν δύο Σχολαρίων, συγχρόνως μὲν ἀκμασάντων ἀλλ' ἀντιθέτως ὅλως κατὰ τὰς τότε Ἐκκλησιαστικὰς ἔριδας πολιτευσαμένων, τοῦ ἑνὸς ὄντος φίλου τῆς ἑνώσεως, τοῦ δὲ ἑτέρου σφόδρα ἀνθενωτικοῦ ὄντος· τὸν Καρυοφύλλην ἀργότερον ἠκολούθησεν ὁ Παπολάτρης καὶ λιθοθαρμένος τὴν καρδίαν καὶ ἐλεεινὸς Λέων ὁ Ἀλλάτιος, ὅστις ὅμως μετέτρεψε τὴν ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐκφρασθεῖσαν γνώμην διότι ἐνῷ κατὰ τὸν Καρυοφύλλην ὁ ἑνωτικὸς Σχολάριος μικρὸς ἐπέζησε καὶ ἔδρασε μετὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον, κατὰ τὸν Ἀλλάτιον αὐτὸς οὗτος (ὁ φίλος δηλ. τῆς ἑνώσεως) τοὐναντίον εἶνε ἐκεῖνος ὁ Σχολάριος, ὅστις ἀκολούθως ἐγένετο Πατριάρχης Κων)πόλεως ἐκλεγεὶς ὑπό τε τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ διὰ τῶν πρὸς τοὺς Λατίνους ἀκριβῶς καὶ τὴν ἕνωσιν πρόσκλησιν αὐτοῦ· εἰς τὴν μεταστροφὴν δὲ ταύτην προέβη ἐπίτηδες ὁ ἀσυνείδητος Ἀλλάτιος καὶ οἱονεὶ πρὸς πεῖσμα ἀπέστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἀπὸ γνωστοτάτων αὐτῷ μαρτυριῶν. 1)

Ἀλλ' ἡ περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Γενναδίου ἔρις εἶνε ἀληθῶς ἀναξία ὅλως προσοχῆς, καθόσον ὑπάρχουσιν τόσαι ἀντιφατικαὶ γνῶμαι περὶ αὐτοῦ, ὥστε μετὰ θάρρους δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ εἰς τοὺς πρώτους καὶ εἰς τοὺς ἐναντίον αὐτῶν ἐξεγερθέντας καὶ τὴν ταυτότητα μὲν τῶν δύο Γενναδίων κηρύττοντας πλὴν πᾶσαν ἀποπλάνησιν τοῦ Γενναδίου πρὸς τὴν ἕνωσιν ἀρνουμένους, ὅτι δέον αὐτοὶ οὗτοι νὰ συμφωνήσωσι πρὸς ἀλλήλους καὶ εἶτα τὴν σαφῆ αὐτῶν γνώμην νὰ ἀσπασθῶμεν.

Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ἡ μᾶλλον ἀληθὴς βιογραφία τοῦ Σχολαρίου εὑρηται ἐν τῇ Πατρολογίᾳ τοῦ Migne τόμος 160 σελ. 249 καὶ συγγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀββᾶ Ρενωδὸ (Renodot), καθὰ λέγει καὶ ὁ κ. Χρ. Παπαϊωάννου, 2) διότι οὗτος ἐβάδισε τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν καὶ στηριχθεὶς ἐπὶ μαρτυριῶν αὐθεντικωτάτων ἀπέδειξεν, ὅτι κατὰ τὸν ΙΕον αἰῶνα εἷς μόνον Γεώργιος Γεννάδιος ὑπῆρξεν, ὅστις προσκλίνας κατ' ἀρχάς, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ κατωτέρω, εἰς τὴν ἕνωσιν, ἐπανῆλθεν εἶτα εἰς τὴν ἀνθενωτικὴν μερίδα, ἧς προεξῆρχεν ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Μάρκος ὁ Εὐγενικός. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν ἔριδα περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Γενναδίου, ἤδη δὲ ἐξετάσωμεν ὁποῖον ἔπαιξεν οὗτος πρόσωπον ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδῳ.

(ἕπεται συνέχεια).

1) Ἐπιθ. Ἐκκλ. Ἀλήθεια ἔτος 19 «Ἐπιτάφιον πρὸς Θεόδωρον» σελ. 26.

2) Δημητρακοπούλου «Ὀρθόδοξος Ἑλλὰς» σελ. 115 καὶ Ματθ. «Κατάλογος Πατριαρχῶν» σελ. 155.

3) Σάθα «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» σελ. 13.

4) Ἐκκλησ. Ἀλήθεια ἔτος 18 σελ. 432 διατριβὴ Χρ. Παπαϊωάννου.

1) Ἐπιθ. Ἐκκλ. Ἀλήθ. ἔτος 18 σελ. 434 Διατριβὴ Χρ. Παπαϊωάννου.

2) Ἐκκλ. Ἀλήθ. ἔτος 18 σελ. 434.

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΕΓΚΩΜΙΩ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΦΡΑΣΕΩΝ

«Καὶ ἔξαρχος πάσης Λαζικῆς»

καὶ «τόπον ἐπέχοντος Καισαρείας, Καππαδοκίας».

Πολλάκις μοὶ ἐγένετο ἡ ἐρώτησις πότε καὶ διὰ ποίους λόγους προσετέθη εἰς τὸ ἐγκώμιον τοῦ Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος αἱ φράσεις «ΚΑΙ ΕΞΑΡΧΟΥ ΠΑΣΗΣ ΛΑΖΙΚΗΣ» «ΚΑΙ ΤΟΠΟΝ ΕΠΕΧΟΝΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ». (1)

(1). Τὸ ἐγκώμιον τοῦ Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος ἔχει ὡς ἑξῆς: **(Δεῖνος) τοῦ Σεβασμιωτάτου καὶ Θεοπροβλήτου μητροπολίτου τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Τραπεζοῦντος ὑπερτίμου καὶ**

Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην σπεύδω νὰ ἀπαντήσω ἐν τῇ παρούσῃ μου, παραθέτων ἀποδείξεις ὀλίγας μόνον, διότι στεροῦμαι πολλῶν μαρτυριῶν. Ὡς γνωστὸν ἡ Τραπεζοῦς ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἦτο ἐπισκοπή, κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπαγομένη τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Καισαρείας εἶτα δὲ τῷ Μητροπολίτῃ Νεοκαισαρείας. Τοῦτο δὲ ἐγένετο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καισαρείας Θέρμου (τῷ 630 μ. Χ.) ὅτε στασιασάντων τοῦ τε δήμου τῶν Καισαρέων καὶ τῶν μοναχῶν καὶ ἐπισκόπων περὶ τὴν περιβολὴν ἐπισκόπου, οἱ περὶ τὸν Πόντον ἐπισκοποῦντες ἀνενεχθέντες τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἐξητήσαντο ἰδικοὺς μητροπολίτας· ὀλίγον δὲ ὕστερον ἐν τῇ πενθέκτῃ οἰκουμενικῇ συνόδῳ (τῷ 691) διὰ τοῦ ΚΗ'. κανόνος ὡρίσθη ἵνα οἱ τῆς Ποντικῆς καὶ τῆς Ἀσιανῆς καὶ τῆς Θρακικῆς διοικήσεως μητροπολῖται μόνοι (ἤτοι ἑκάστου μητροπολίτου τῶν Διοικήσεων (1) μετὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονοῦντος τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους, καθὼς καὶ τοῖς θείοις κανόσι διηγόρευται) χειροτονῶνται παρὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κων)πόλεως.

Πότε ἀνεγνωρίσθη τῆς μητροπόλεως Νεοκαισαρείας καὶ ἀπετέλεσεν ἰδιαιτέραν μητρόπολιν ὁριστικῶς εἶναι ἄγνωστον. Τοῦτο μόνον γνωρίζομεν ὅτι ἐπὶ αὐτοκράτορος Κων)πόλεως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886—911) ἡ Τραπεζοῦς ἦτο ἤδη μητρόπολις, ὁ δὲ μητροπολίτης αὐτῆς ἦτο 33ος τῇ τάξει, καὶ εἶχεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του 15 ἐπισκοπάς, τὰς ὁποίας ἀναφέρουσιν οἱ νεώτεροι ἱστοριογράφοι τῆς Τραπεζοῦντος, ἀντιγράψαντες ἐκ τῶν καταλόγων τοῦ Γεωργίου Κωδινοῦ Κουροπαλάτου (ὅρα De officiis Magnae Ecclesiae et aulae Constantinopolitanae ἔκδοσις Παρισίων μετὰ Λατινικῆς μεταφράσεως 1830—σελ. 392).

Τῷ 1204 ἡ Κων)πολις εἶχε κυριευθῇ ὑπὸ τῶν Λατίνων, τὸ Πατριαρχεῖον εἶχε μεταφερθῇ εἰς Νίκαιαν ἀκριβῶς τὸ τὸ ἔτος τοῦτο κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον ἐν Τραπεζοῦντι ἐσχηματίσθη ἰδιαιτέρα αὐτοκρατορία ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Α. Κομνηνοῦ καὶ ἐπειδὴ αἱ δύο αὐτοκρατορίαι διέκειντο εἰς ἐχθρικὴν πρὸς ἀλλήλας κατάστασιν ὁ μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Ἰωσὴφ Α'. δὲν ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ ἐν Νικαίᾳ Πατριάρχου, ὥστε ὁ Τραπεζοῦντος εἶχε καταντήσει ἀνεξάρτητος ἐν ἀνεξαρτήτῳ αὐτοκρατορίᾳ ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἀνακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1261 μ. Χ. τότε δὲ αἱ δύο αὐτοκρατορίαι ἐπιθυμοῦσαι νὰ κανονίσωσι τὰς μεταξὺ αὐτῶν πολιτικὰς καὶ Ἐκκλησιαστικὰς σχέσεις, ἤρξαντο νὰ συνεννοῶνται· αἱ συνεννοήσεις κατ' ἀρχὰς εἰς οὐδὲν ἀπέληξαν, ὅτε ὅμως Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἐπιθυμῶν νὰ ἀποσοβήσῃ τοὺς ἀπὸ τῆς Δύσεως φόβους ἀνεγνώρισε τὸν Πάπαν ὡς κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἀνθενωτικοὶ ὑπήκοοί του ἠτένισαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Τραπεζοῦντος Ἰωάννην Β'. Κομνηνὸν (1280—1297) ὡς νόμιμον διάδοχον τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ κράτους· ὁ Μιχαὴλ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν περιφρονητικῶς ἐκφραζόμενοι διὰ τοὺς Κομνηνοὺς ὄχι μόνον δὲν ἀνεγνώριζον τὸν τίτλον αὐτῶν «**Αὐτοκράτορος Ρωμαίων**» ἀλλὰ καὶ ἐκάλουν αὐτοὺς **βασιλέα ἢ ἡγεμόνα Λαζῶν**· Μόλον τοῦτο ὅτε ἠννόησαν ὅτι ὁ Ἰωάννης εἶχεν ὀπαδοὺς ἐν Βυζαντίῳ καὶ ἦν δημοτικώτατος, ἐσκέφθη νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτόν, συμμαχῶν μετὰ τοῦ Ἰωάννου καὶ νὰ προσφέρῃ αὐτῷ τὴν θυγατέρα του Εὐδοκίαν· ὁ παρὰ τοῦ Μιχαὴλ εἰς Τραπεζοῦντα ἀποσταλεὶς πολιτικὸς καὶ ἱστορικὸς Γεώργιος Ἀκροπολίτης ἀπέτυχεν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις (τῷ 1281 μ. Χ.) Τὸ ἔτος ὅμως ἐκεῖνο ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης ὀλίγου δεῖν ἐξεθρονίζετο (διότι αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ στασιαστῶν μόλις διέφυγε τὸν θάνατον καὶ κατώρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀρχήν) συγκατένευσε νὰ συνδεθῇ διὰ συμμαχίας μετὰ τοῦ Μιχαήλ· τέλος ἀφοῦ καὶ πάλιν ἐγένοντο συζητήσεις, διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐπῆλθε συνεννόησις καὶ ὁ Ἰωάννης συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Τραπεζοῦντος ἀνεχώρησεν εἰς Κων)πολιν ἔνθα τῷ 1282 συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ Μιχαήλ, Εὐδοκίαν καὶ καθωρίσθησαν οἱ τίτλοι τοῦ αὐτοκράτορος Τραπεζοῦντος καθὼς καὶ τὰ αὐτοκρατορικὰ σήματα καὶ ἐμβλήματα.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ λοιπὸν ταύτῃ ἐγένετο Ἐκκλησιαστικὴ πρᾶξις δυνάμει τῆς ὁποίας ἀπεφασίσθησαν τὰ ἑξῆς: 1) ἡ ἐκκλησία Τραπεζοῦντος θὰ θεωρηθεῖ Αὐτοκέφαλος, διοικοῦσα τὰς ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐπισκοπάς, ἀνεξαρτήτως τοῦ πατριαρχείου. 2) οἱ Τραπεζούντιοι θὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωσι τὸν ἴδιον μητροπολίτην των ὅστις θὰ ἐχειροτονεῖτο ἐν Κων)πόλει. 3) ὁ Τραπεζοῦντος θὰ εἶχε προνόμιον ἐκκλησιαστικὸν νὰ ἐπέχῃ τόπον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας ὅταν ἀπουσίαζεν ὁ Καισαρείας ἐκ Κων)πόλεως, κατὰ τὰς συνόδους καὶ κατὰ τὴν χοροστασίαν τῶν ἀρχιερέων.

Ἀπὸ τοῦ 1282 λοιπὸν χρονολογεῖται ἡ προσθήκη τῶν λέξεων **Καὶ τόπον ἐπέχοντος Καισαρείας Καππαδοκίας** εἰς τὸ ἐγκώμιον τοῦ Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος. (3)

●●●●

Ἔλθωμεν νῦν εἰς τὰς φράσεις «**Καὶ ἔξαρχος πάσης Λαζικῆς**».

ἐξάρχου πάσης Λαζικῆς καὶ τόπον ἐπέχοντος Καισαρείας Καππαδοκίας, ἡμῶν δὲ πατρὸς καὶ ἱεράρχου πολλὰ τὰ ἔτη.

(2). Ἡ ἐκκλησία Καισαρείας «**μήτηρ σχεδὸν ἁπασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν ἦν τε ἀπ' ἀρχῆς καὶ νῦν ἐστι καὶ νομίζεται**» ὡς γράφει Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν ΚΗ'. ἐπιστολῇ. Εἶχε δὲ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τὰς 10 ἐπαρχίας (=διοικήσεις) ἤτοι 1) ἐπαρχίαν Καππαδοκίας πρώτης. 2) Γαλατίας πρώτης. 3) Ἀρμενίας πρώτης. 4) Ἑλενοπόντου. 5) Ἀρμενίας δευτέρας. 6) Καππαδοκίας δευτέρας. 7) Πόντου Πολεμωνιακοῦ μὲ μητρόπολιν τὴν Νεοκαισάρειαν καὶ μὲ ἐπισκοπὰς Τραπεζοῦντος, Κερασοῦντος, Πολεμωνίου καὶ Κομάνων. 8). Λυκαονίας. 9) Καππαδοκίας τρίτης καὶ 10) τὴν ἐπαρχίαν τῆς μεγάλης Ἀρμενίας, ἥτις διά τε πολιτικοὺς λόγους καὶ διὰ τὸ πρὸς τὸν φωστῆρα τῆς Ἀρμενίας Γρηγόριον σέβας ἐτιμήθη εἰς αὐτοκέφαλον.

(3) Ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου (1282—1328) ἡ μητρόπολις Τραπεζοῦντος κατήχθη εἰς τὴν 40ην τάξιν κατὰ δὲ τὸ πρὸ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου συνταγμάτιον τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου ὁ Τραπεζοῦντος ἦτο εἰκοστὸς τῇ τάξει.

Κυρίως ἐπαρχία Λαζίας ἦτο ἡ περὶ τὴν Φᾶσιν (Ποτι) χώρα· ἕδρα τοῦ Μητροπολίτου ἦν ἡ πόλις Φᾶσις καὶ εἶχε 4 ἐπισκοπάς

1) τὴν ἐπισκοπὴν Πέτρας (Τσιχηε δζήρη)
2) » » Ζυγανιων (Σιγανεον)
3) » » Ροδοπόλεως (Βαρτ τσιχέ)
4) » » Σεζήνων ἢ Σαΐνων (Σβανετια)

ὅταν δὲ τὰ μέρη ταῦτα περιῆλθον ἐντελῶς εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν βασιλέων τῆς Γεωργίας ἐξέλειπεν παντελῶς ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Λαζίας. Πρὸς Δ. ὅμως τοῦ σημερινοῦ Λαζιστὰν ἐπὶ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886—911) ἀναφέρονται αἱ ἐπισκοπαὶ Ριζαίου καὶ Ὑψηλοῦ ὑπαγόμεναι εἰς τὴν Νεοκαισαρείας. Κατόπιν δὲ ἐσχηματίσθησαν ἰδιαίτεραι ἐπισκοπαὶ Ὄφεως καὶ Λαζίας. Ὕστερον δὲ αἱ ἐπισκοπαὶ Ριζαίου καὶ Λαζιας ἐπροβιβάσθησαν εἰς μητροπόλεις. Μητροπολίτης Λαζίας ἀναφέρεται τῷ 1572 ἐπὶ πατριάρχου Ἱερεμίου Β΄. παρευρεθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς σύνοδον συγκροτηθεῖσαν κατὰ τῶν Σιμωνιακῶν (ὅρα Πατριαρχικοὺς Πίνακας Μ. Γεδεὼν σελ. 522) καὶ κατόπιν μητροπολίτης (ἢ ἐπίσκοπος) Λαζίας ἀναφέρεται τῷ 1625 καλούμενος Ἀβραάμ, ὅστις ἦν ἐκ τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου Περιστερεώτα (ὅρα Βιογραφίας Ἐπ. Κυριακίδου σελ 59).

Τὸ Ριζαῖον ὡς μητρόπολις ἀναφέρεται ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Θεοκλήτου Β΄. τῷ 1588 ἐκδοθέντι τῇ μονῇ Σουμελᾶ σιγγιλίῳ (ὅρα Ἱστορίαν τῆς Μονῆς Σουμελᾶ ὑπὸ Ἐπ. Κυριακίδου σελ. 86). Ἐπίσκοπος δὲ Ὄφεως Ἀλέξανδρος ἀναφέρεται τῷ 1685, ὅστις τότε ἐρεθισθεὶς διὰ λόγους τινὰς κατὰ τοῦ μητροπολίτου Τραπεζοῦντος ἐδέχθη τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ κατόπιν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰσκενδὲρ πασᾶ Σουσαμ ογλῆ ἔγεινε διοικητὴς τῆς Τραπεζοῦντος.

Πότε ὅμως ἀκριβῶς ἐξέλειψαν αἱ ἐπισκοπαὶ ἢ αἱ μητροπόλεις αὗται ἃς ἀνεφέραμεν, ἤτοι Ριζαίου, Λαζίας, Ὑψηλοῦ καὶ Ὄφεως; εἶναι ἄγνωστον. Τοῦτο μόνον γνωρίζομεν ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Κιοπρουλίδων λεγομένων Βεζύρων (ἀπὸ τοῦ 1656 μέχρι 1710) ἐν Πόντῳ καὶ ἐν γένει ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐξησκήθη ἡ βιαία ἐξισλάμισις τῶν Χριστιανῶν. Ἀπὸ τοῦ Τσορὸχ μέχρι Τραπεζοῦντος ἡ χώρα εἶχε δεχθεῖ τὸν Μωαμεθανισμὸν ἐκτὸς ὀλιγίστων τινῶν Χριστιανῶν· τῷ 1685 αὐτὸς ὁ ἐπίσκοπος Ὄφεως Ἀλέξανδρος (ὡς εἴπομεν) εἶχεν ἐξισλαμισθεῖ ἑπομένως εἰς τὴν Λαζίαν καθὼς καὶ ἐν Ριζοῦντι, Ὑψηλῷ καὶ Ὄφει δὲν ἀπέμειναν ἐπίσκοποι. Τότε λοιπὸν τὸ Πατριαρχεῖον Κων)πόλεως φροντίζον διὰ τοὺς ὀλίγους Χριστιανοὺς οἵτινες ἐναπέμειναν ἐν Λαζίᾳ καὶ εἰς τὰς πέριξ χώρας, ἐνετείλατο (ὡς ἐξάγεται) τῷ μητροπολίτῃ Τραπεζοῦντος νὰ φροντίζῃ δι' αὐτοὺς καὶ συγχρόνως παρεχώρησεν αὐτῷ καὶ τὸν τίτλον **Καὶ ἔξαρχος πάσης Λαζικῆς**.

Τοῦτο δὲ ἐξάγω ἐκ τῶν ἑξῆς ὅτι ἐνῷ οἱ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης μητροπολῖται Τραπεζοῦντος δὲν φέρουσι τὸν τίτλον **Ἔξαρχος πάσης Λαζικῆς** ἀπὸ τοῦδε ὅμως πρῶτος ὁ Τραπεζοῦντος Νεκτάριος (1689—1706) τιτλοφορεῖται μὲ τὸν τίτλον τοῦτον καὶ ἀπὸ τότε εἰς τὰ πατριαρχικὰ γράμματα καὶ σιγγίλια πάντοτε ἀπαντᾶται ὁ τίτλος οὗτος, ὅστις καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐξακολουθεῖ νὰ λέγεται.

Ι. Η. Κάλφογλους.

Ο ΑΣΥΡΜΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΑΕΡΟΠΛΑΝΑ

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τὸν ὁποῖον σήμερον αἰσθανόμεθα διὰ τὰ πηδαλιουχούμενα ἀερόστατα καὶ τὰ ἀεροπλανα μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν γοητείαν ὑπὸ τῆς ὁποίας κατελήφθη τὸ εὐγενὲς γαλλικὸν ἔθνος ὅταν πρώτην φορὰν πρὸ 133 ἐτῶν ἐν Παρισίοις ἐτελέσθησαν πειράματα ἀεροστατικῶν ἀναβάσεων ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Mongolfier.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀκρατήτου ἐνθουσιασμοῦ ὁ ὁποῖος γενικῶς τότε κατέλαβε πάντας, τὸ γαλλικὸν ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν συνέλαβε την φαεινὴν ἰδέαν νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν νέαν ἐφεύρεσιν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, διώρισε δὲ ἐπιτροπὴν ἐξ εἰδικῶν ἐπιστημόνων καὶ σοφῶν ὅπως μελετήσῃ τὸ ζήτημα καὶ ὑποδείξῃ τὰ κατάλληλα μέτρα. Ἡ ἱστορία τῶν ἀεροστάτων ἀναφέρει ὅτι ταῦτα πρώτην φορὰν ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν Γάλλων εἰς τὰ 1792 κατὰ τὴν μάχην τοῦ Valiny πρὸς κατόπτευσιν τοῦ ἐχθρ. στρατοπέδου. Βραδύτερον, τῷ 1791 ἡ γαλλικὴ Δημοκρατία συνέστησε καὶ λόχους ἀεροναυτῶν οἱ ὁποῖοι κρατοῦντες ἀερόστατα διὰ σχοινίων εἰς ὕψος 500 μέτρων περιῆγον αὐτὰ εἰς καταλλήλους θέσεις, ἐξ ὧν ἐγίνοντο ὑπὸ τῶν ἐπιβαινόντων ἀξιωματικῶν αἱ κατοπτεύσεις τῆς κινήσεως τῶν πολεμίων. Ἐν τούτοις αἱ ἑκάστοτε παρουσιαζόμεναι δυσχέρειαι ἦσαν ἀνυπέρβλητοι. Ἀσχέτως πρὸς τὸ ζήτημα τῆς πηδαλιουχήσεως ὑπῆρχον δυσκολίαι εἰς τὴν μετάδοσιν τῶν εἰδήσεων, ἡ ὁποία ἐγίνετο διὰ σημαιῶν· εὐνόητον δὲ εἶναι ὅτι αὕτη μόνον ἐν καιρῷ ἡμέρας, καὶ δὴ εὐδίας ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ.

Βραδύτερον ἐφευρεθέντος τοῦ ἠλεκρικοῦ τηλεγράφου, οἱ Ἀμερικανοὶ κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον μετεχειρίσθησαν ἐπιτυχῶς τὰς ἀεροπόρους σφαίρας ἀντὶ στρατιωτικῶν τηλεγραφικῶν σταθμῶν, συνδέοντες ταύτας διὰ τηλεγραφικοῦ σύρματος μετὰ τοῦ ἐδάφους· Ὅσον δὲ διὰ τὴν νυκτερινὴν ἀνταπέκρισιν, ἐγίνετο χρῆσις μερικῶν ἠλεκτρικῶν λύχνων συστήματος Edison ἐντὸς τῶν ἀεροστάτων, οἵτινες διὰ τῶν ἀναλαμπῶν καὶ ἐκλείψεων αὐτῶν παρῆγον τὰ σημεῖατοῦ μορσικοῦ ἀλφαβήτου, ὁρατὰ εἰς μεγάλας ἀποστάσεις. Ἔκτοτε μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τὸ ζήτημα τῆς ἀνταποκρίσεως μεταξὺ τῶν ἀεροναυτικῶν μηχανῶν καὶ τῶν σταθμῶν τῆς ξηρᾶς ἔμεινε εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, μικραὶ δέ τινες ἀπόπειραι ἐφαρμογῆς τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας προσκρούσασαι εἰς τεχνικὰς δυσκολίας ἀπέτυχον, καὶ οὕτως ἡ τολμηρὰ αὕτη ἰδέα ἔμεινεν ἀπραγματοποίητος· ἔπρεπε δὲ νὰ ἐκραγῇ ὁ πόλεμος τοῦ παρόντος διὰ νὰ τεθῇ καὶ πάλιν τὸ ζήτημα ἐπὶ τοῦ τάπητος. Ἀληθῶς δὲν εἶναι μόνον τὸ ζήτημα τοῦτο τοῦ ὁποίου τὴν λύσιν

ἐπετάχυνεν ἡ ἀνάγκη. Ἡ ἱστορία μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ πολέμου θὰ ἀναφέρῃ πολλὰς κατακτήσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐπιστήμης, τῶν τεχνῶν καὶ τῆς διομηχανίας, τοιαύτας ὁποίας πρότερον μετὰ δέους ὠνειρεύετο ἡ ἀνθρωπότης. Ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀναφέρωμεν τὴν τεχνητὴν κατασκευὴν τοῦ caoutschouc τοῦ δέρματος καὶ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ μαγγανίου ὑπὸ οὐσίας ἐπιμελῶς τηρουμένης μυστικῆς.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι διὰ τοῦ ἀσυρμάτου σήμερον δύνανται νὰ συγκοινωνοῦν μετ' ἀλλήλων δύο σταθμοὶ ἀπέχοντες 6000 χιλιόμετρα ἀπ' ἀλλήλων. Ὅλα τὰ πλοῖα τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν δύνανται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ λάβουν καὶ νὰ μεταβιβάζουν εἰδήσεις εἰς τοὺς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν παραλίων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς διεσπαρμένους σταθμούς. Εἰς τὰ ἀερόπλανα ὅμως ἢ εἰς τὰ ἀερόπλοια (πηδαλιουχούμ. ἀερόστάτα) ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας δὲν εἶνε τοσοῦτον εὐχερής, συνδέεται δὲ ὑπὸ πολλῶν κινδύνων προερχομένων ἐκ τῆς ἀναφλέξεως τοῦ ἐλαφροῦ ἀερίου τῆς πληρώσεως ἢ τῆς βενζίνης, μεθ' ὅλην τὴν τελειοποίησιν τὴν ὁποίαν ἐπέφερεν ὁ κόμης d' Arco·
Πλὴν τούτου πᾶσα ἀεροναυτικὴ μηχανὴ δὲν εἶνε καὶ ὁμοίως κατάλληλος δι' ἀσύρματον. Ὁ ἐπιβάτης λ.χ. τοῦ ἀεροπλάνου δυσκόλως δέχεται εἰδήσεις ἀπό τινος σταθμοῦ τῆς ξηρᾶς, εὐκόλως ὅμως δύναται νὰ τηλεγραφήσῃ πρὸς τὰ κάτω, ἐνῷ τοὐναντίον συμβαίνει εἰς τὸν ἐπιβάτην ἑνὸς πηδαλιουχουμένου ἀεροστάτου. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τὰ ἀεροπλάνα Zeppelin μὲ τὸν μεταλλικὸν σκελετόν των ὑπερτεροῦν ὅλων τῶν ἄλλων ἐν χρήσει ἀεροναυτικῶν μηχανῶν, οὐ μόνον δεχόμενα τηλεγραφήματα ἐκ τῶν κάτω ἀσφαλῶς, ἀλλὰ καὶ ἀντιστρόφως δυνάμενα νὰ ἐπικοινωνοῦν μετὰ τῶν σταθμῶν τῆς ξηρᾶς. Κατ' ἀρχὰς παρουσιάσθησαν δυσκολίαι τινὲς εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἱστοῦ ὅστις χρησιμεύει πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ἠλεκτρικῶν κυμάνσεων ἢ πρὸς ἐκπομπὴν τοιούτου εἰς τὸ ἄχανές, ἀλλὰ κατόπιν ἐπιμόχθων ἐρευνῶν καὶ πειραμάτων ἠδυνήθησαν νὰ τὰς ὑπερακοντίσουν. Εἰς τὰ ἐλεύθερα ἀερόστατα συνήθως ἀντὶ τούτου μεταχειρίζονται ἀκιδωτὸν μεταλλικὸν δίκτυον κρεμάμενον ἐκ τῆς λέμβου, ἐνῷ εἰς τὰ ἀερόπλανα κρέμαται ἐκ τοῦ πηδαλίου. Τὸ μέγεθος αὐτοῦ ποικίλλει ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, φθάνον ἐνίοτε μέχρι 100 μέτρων, δυνάμενον δὲ κατὰ βούλησιν νὰ βραχυνθῇ ἢ νὰ ἐπιμηκυνθῇ ἀναλόγως τοῦ μήκους τῶν ἠλεκτρικῶν κυμάνσεων. Ἡ σημασία τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀεροπλοΐας εἶναι λίαν σημαντική. Γνωστὸν ὅτι ἐν καιρῷ ὁμίχλης κανὲν ὀπτικὸν μέσον δὲν εἶναι κατάλληλον πρὸς συνενόησιν μεταξὺ τῶν σταθμῶν τῆς ξηρᾶς καὶ τοῦ ἀεροπλάνου ἐὰν πρόκειται τὸ τελευταῖον τοῦτο νὰ δηλώσῃ τὴν διέλευσίν του ἄνωθεν σημείου τινὸς τῆς ξηρᾶς, ὅθεν καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀσυρμάτου εἰς τὴν ἀεροναυτικὴν ἐχαιρετίσθη μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην πολλὰ ἀκόμη ὑπολείπονται νὰ ἐκτελεσθοῦν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκτελεσθεῖσα μέχρι σήμερον πρόοδος δὲν εἶναι μικροῦ λόγου ἀξία. Μέχρι τοῦδε οἱ σταθμοὶ ἀσυρμάτου ἱδρύοντο μόνον κατὰ μῆκος τῶν παραλίων πρὸς συνενόησιν μετὰ τῶν πλοίων, σήμερον ὅμως εἰς τινὰς χώρας τῆς Εὐρώπης ἱδρύονται τοιοῦτοι καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς ἠπείρου πρὸς συνεννόησιν μετὰ τῶν ἀεροπλάνων. Ἐκ τῶν ἱστῶν τῶν σταθμῶν τούτων ἀκτινοβολοῦν ἀενάως εἰς τὸν ἀτμ. ἀέρα ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα ἅτινα ὅμοια πρὸς ἀδιόρατον καὶ ἀτέρμονα πέπλον ἐξαπλοῦνται ἁπαλῶς εἰς τὰς ἀχανεῖς ὑπεργείους ἐκτάσεις καὶ περιβάλλουν τὰ ἐπ' αὐτῶν συναντώμενα δικτυωτὰ πλέγματα τῶν ἀεροπλοίων, μετατρεπόμενα δι' εἰδικῶν μηχανημάτων εἰς αἰσθητὰς μορφὰς ἐνεργείας, εἰς ἦχον λ.χ. κτύπους κλπ. Σοφοί τινες διατείνονται ὅτι τοιαῦται ἠλεκτρομαγνητικαὶ κυμάνσεις παράγονται καὶ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς λειτουργίας τῶν ἐγκεφαλικῶν κυττάρων, καὶ πλανῶνται ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ὡς δυνάμει ἐνεργείας ἐπιδρῶσαι ὑπό τινας συνθήκας ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου ἄλλων ἀνθρώπων καὶ μετατρεπόμεναι εἰς ἄλλας μορφὰς ἐνεργείας. Τοιουτοτρόπως ζητοῦν νὰ δώσουν μίαν ἐπιστημονικὴν ἐξήγησιν εἰς τὰ φαινόμενα τῆς τηλεπαθείας, τὰ ὁποῖα πολλοὶ κατ' ἄλλους τρόπους θέλουν νὰ ἑρμηνεύσουν. (C. Flammarion: Les forces inconnues de la nature. P. Loose: Wie wirke ich in die Ferne).

Τὰ ἠλεκτρικὰ ταῦτα κύματα ἐξακοντίζονται ἐκ τῶν ἱστῶν κατὰ μικρὰ χρονικὰ διαστήματα καὶ ἔχουν πάντοτε ὡρισμένον μῆκος, δρῶντα εἰς ὡρισμένην ἔκτασιν καὶ γινόμενα αἰσθητὰ μόνον εἰς τὰ ἀερόπλοια τὰ εὑρισκόμενα ἐντὸς τῆς ἀκτῖνος ἐνεργείας αὐτῶν. Δι' ἄλλα ἱπτάμενα μακρὰν εἶναι ἀσύλληπτα. Ἕκαστος δὲ σταθμὸς τηλεγραφεῖ ἀενάως — καθ' ὡρισμένα ὡς εἴπομεν χρονικὰ διαστήματα λ.χ. ἕκαστον λεπτὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὥστε ἕκαστον ἀερόπλανον ἱπτάμενον δέχεται ἀενάως ῥαδιοτηλεγραφήματα ἐκ τῶν σταθμῶν ἐντὸς τῆς ἀκτῖνος ἐνεργείας τῶν ὁποίων εὑρίσκεται. Οὕτω λ.χ. δέχεται ῥαδιοτηλεγράφημα Πάτραι — Πάτραι — Πάτραι, καὶ ὁ ἀεροπόρος ἐννοεῖ ὅτι εὑρίσκεται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ σταθμοῦ Πατρῶν· ἢ Βόλος — Βόλος — Βόλος κ.ο.κ. καὶ προανατολίζεται, γνωρίζων ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ποῦ εὑρίσκεται καὶ ποῦ διευθύνεται. Οὐ μόνον δὲ ἑκάστην περιφέρειαν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς δύναται νὰ γνωρίζῃ ὁ ἀεροπόρος, κρίνων ἐκ τῆς ἰσχύος τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας ἐπὶ τῶν τηλεγραφικῶν μηχανημάτων. Ἐσχάτως μάλιστα ἐπενοήθη καὶ ἰδιαιτέρα συσκευή, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἀεροπόρος δύ-

ται νὰ μάθη καὶ ποίαν γωνίαν σχηματίζει ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀεροπλάνου μετὰ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ σταθμοῦ, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται. Τοιουτοτρόπως τὰ ἀερόπλανα δὲν εἶναι πλέον σήμερον ἀποκεκομμένα ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, ὁ δὲ ἀεροπόρος διασχίζων τὰς ἀχανεῖς ὑπεργείους ἐκτάσεις, μετέχει καὶ τῆς ζωῆς τῶν ἐπιγείων. Ἀόρατος σύνδεσμος συνδέει αὐτὸν μετὰ τῆς μητρὸς γῆς καὶ τῶν κατοίκων της, εἰς τῶν ὁποίων μετέχει τὰ πάθη καὶ τὰς ἀσχημίας σπείρων τὸν ὄλεθρον ἐκεῖ ὅπου σφύζει ἡ ζωὴ καὶ ἀνθεῖ ὁ πολιτισμὸς ἢ ἀντιστρόφως ὑποδεικνύων τὰ σημεῖα ὅπου τὰ τηλεβόλα ὀφείλουν νὰ ἐξερεύγουν τὸ καταστρεπτικὸν πῦρ αὐτῶν.

Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀποκαταστάσεως συγκοινωνίας τῶν ἀεροπλάνων μετὰ τῆς ξηρᾶς, δὲν εἶναι παράτολμον νὰ προεικάσῃ τις ὅτι θὰ ἐπιτευχθῇ καὶ τηλεφωνικὴ συγκοινωνία μεταξὺ αὐτῶν. Μετὰ τὰ πειράματα τὰ ὁποῖα ἔγειναν τῷ 1913 εἰς τὴν Β. Ἀμερικὴν καὶ εἰς τὸ Ἀννόβερον δυνάμεθα νὰ εἴμεθα σχεδὸν βέβαιοι ὅτι ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τὸ προσεχὲς μέλλον μᾶς ἐπιφυλάσσει πολλὰς ἐκπλήξεις.

Φίλιππος Ἀπ. Χειμωνίδης.

ΦΤΩΧΟΣ ΑΓΙΟΣ

Β΄.

Ἐγερθεὶς περὶ ὄρθρον βαθὺν ὁ πτωχὸς **Τσόμπανος,** ὁ βόσκων ὀλίγας αἶγας καὶ μανδρίζων αὐτὰς εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, ἤμελξε τὰς αἶγάς του, καὶ ἀφυπνήσας τὸν παραγυιόν του, τὸν ἔστειλε νὰ φέρῃ τὴν καρδάραν πλήρη εἰς τὸ χωρίον, πρὸς τὸν κολλήγαν του, τὸν προεστόν, καὶ νὰ γυρίσῃ γλήγορα ὀπίσω. Ἐὰν ἴδῃ καὶ ἀργοῦν ν' ἀνοίξουν τὴν γέφυραν, τοῦ εἶπε νὰ κράξῃ τὸν φύλακα, τὸν πυλωρόν, καὶ ν' ἀνεβάσῃ τὸ γάλα μὲ τὸ παλάγκο εἰς τὸ Κάστρον ἐπάνω. Ἀλλὰ νὰ μὴν φύγῃ πρὶν λάβῃ εἴδησιν ἀπὸ τὸν κὺρ—Ἀναγνώστην, τὸν προεστόν, τὸν κολλήγαν του, μὴ τυχὸν ἤθελε νὰ τοῦ παραγγείλῃ τίποτε. Ὁ παῖς ἐπέταξε τὴν κάπαν του, ἐνίφθη μὲ τὴν στάμναν, ἐσφογγίσθη μὲ τὰ μανίκια τοῦ ὑποκαμίσου του, ἥρπασε τὴν καρδάραν καὶ ἔφυγε τρέχων.

Εἶτα ἀφοῦ ἐπέβαλε τὸ πολὺ γάλα εἰς μέγαν λέβητα καὶ ἔρριψεν ἄφθονον ἅλας ἐντός, ἐξ ἐκείνου τὸ ὁποῖον μόνος του ἐμάζευεν ἀπὸ ἀκρογιαλιὰ εἰς ἀκρογιαλιά, τρέχων ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους, ὅπου ἔβγαζε κυγχύλια καὶ πεταλίδας, ὁ αἰπόλος ἄναψε πῦρ καὶ ἠσχολεῖτο νὰ τὸ βράσῃ, καθότι ἐπρόβλεπεν ὅτι θὰ εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ γευματίσῃ ὁ ἴδιος μὲ γάλα, πρᾶγμα δυσάρεστον, ἐάν, ὡς ἦτο λίαν πιθανόν, ὁ κολλήγας του ὠλιγώρει νὰ τοῦ στείλῃ κανένα ἁρμυρὸ ψάρι. Διότι αὐτὸς ὁ αἰπόλος δὲν ἦτο ἀπὸ ἐκείνους ποῦ γίνονται φόρτωμα εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ ἂν ὁ κολλήγας δὲν εἶχε τὴν καλὴν διάθεσιν, αὐτὸς δὲν ἔρριχνε τὴν ὑποληψίν του διὰ νὰ τὸν κάμῃ στανικῶς νὰ τὸν φιλέψῃ ἢ ἁρμυρὸ ἢ ἄλλο τίποτε, ἂς ποῦμε. Ἄλλοι ὅμως εὑρίσκουν, τρόπον τινά, τὸ μέσον νὰ τὰ ἔχουν καλὰ μὲ τὸν κολλήγα, κ' ἐνῷ τ' ἀρνάκια τὰ μισακό, κατὰ κανόνα, ὁ ἀετὸς τὰ τρώγει, ἂν καὶ τὰ ἰδικά τους τίποτε δὲν παθαίνουν, αὐτοὶ καὶ πάλι, νἄχουμε καλὴ ψυχή, τὰ καταφέρνουν μιὰ χαρά! Καὶ νὰ ἦτο τουλάχιστον ἀρκετὸν τὸ γάλα, διὰ νὰ πήξῃ τυρὸν ἢ μυζήθραν, ὑπομονή! Ἀλλ' ὀργὴ Θεοῦ εἶχε πέσει τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἰς τὰ βοσκήματα. Τὰ πράμματα τὰ μισὰ τοῦ εἶχαν ψοφήσει· ὀλίγαι μόνον γαλάρες τοῦ ἔμειναν ὅλο καὶ στέρφαις. Δὲν ἔκαμε ὁ Θεὸς καλὸν καιρὸ νὰ βγάλῃ ἡ γῆ χορταράκι, νὰ βοσκήσουν τὰ πράμματα. Τί σε κάμουν τὰ καϋμένα τὰ πράμματα!

Εἶτα ὁ πτωχὸς Τσόμπανος ἤρχισε νὰ σοβῇ τὸ αἰπόλιον, ἐξάγων τὰ ζῷα πρὸς νομὴν εἰς τὴν παρακειμένην κοιλάδα.— Τσοῦ! τσοῦ! στέρφα! ἔ! ψαρρή! οὔ! ὤ!

Μόλις προέβη ὀλίγα βήματα, καὶ ἰδοὺ δύο ἄγνωστοι ἄνθρωποι παρουσιάζονται ἐνώπιόν του καὶ τοῦ κόπτουσι τὸν δρόμον. Ἐφόρουν ἀσυνήθη ἀναβολήν, καὶ τὸ ἦθός των ἐφαίνετο ὄχι πολὺ ἄγριον, ἀλλ' ὁπωσοῦν ἀλλόκοτον. Ὁ βοσκὸς δὲν ἐφοβήθη, ἐξεπλάγη μόνον.

Ὁ μικρὸς σκύλαξ, προπηδήσας εἰς τὴν ὑπάντησίν των, τοὺς ὑπεδέχθη μὲ ὀργίλους ὑλακάς.

Καὶ οἱ δύο ἐχαιρέτησαν τὸν αἰπόλον, φέροντες τὴν χεῖρα εἰς τὸ στῆθος. εἶτα εἰς τὸ μέτωπον.

Ὁ εἷς τῶν δύο ξένων, ὁ πρεσβύτερος, ἀποταθεὶς πρὸς τὸν ἀγρότην εἶπε μὲ λαρυγγώδη σκληρὰν φωνὴν εἰς ἑλληνοβάρβαρον ἀκατανόητον γλῶσσαν.

— Ἐσὺ **μπελλὲκ ἀνάραφ** ἐμεῖς ντρόμο **σούφτ;** 1

Ὁ ξένος ἐπανέλαβε συνοδεύων τὰς λέξεις δι' ἐκφραστικῶν χειρονομειῶν:

— **Μπελλέκ,** ποῦ πάει, ντρόμο.... πολλοί, πολλοί, **ἐλέφ, ἐλεφίν!** 2.

Ὁ βοσκὸς τότε ἤρχισε νὰ ἐννοῇ ὅτι τὸν ἠρώτησαν τὸν δρόμον τὸν ἄγοντα εἰς τὸ Κάστρον.

Χωρὶς νὰ ὑποπτεύσῃ τίποτε, τοὺς ἔδειξε τὸν κυριώτερον δρόμον, τὸν φέροντα εἰς τὸ φρούριον, ὅστις ἄλλως τε ἦτο καὶ ὁ μόνος ὁρατός, καὶ διὰ νευμάτων τοὺς ἔδωκε νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι, ἂν ἐπροχώρουν ἀκόμη ἑκατοστύας τινὰς βημάτων, θὰ ἔβλεπον μακρόθεν τὸ Κάστρον, προκῦπτον ἐκεῖ εἰς τὸν αἰγιαλὸν μεταξὺ γῆς καὶ θαλάσσης.

Οἱ ξένοι ἔκαμαν νεῦμα ἀποχαιρετισμοῦ καὶ ἀπεμακρύνθησαν. Ἀλλὰ μετά τινας στιγμὰς βλέπει καὶ ἄλλους τέσσαρας μὲ ὅμοια ἐνδύματα ἐξερχομένους ἀπὸ τῆς γείτονος λόχμης καὶ βαδίζοντας μετὰ προφυλάξεως πρὸς συνάντησιν τῶν πρώτων.

Οὗτοι μόλις ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἔγειναν ὁρατοί, ἅμα ἐξελθόντες εἴς τινα ἁλωήν, καὶ ἔστρεφον ὀπίσω τὰς κεφαλὰς ὡς νὰ ἀνησύχουν μὴ τυχὸν παρετηρήθησαν, καὶ πάλιν ἐχώθησαν παραυτα εἰς τὸ δάσος.

Ὁ αἰπόλος αὐθορμήτως, καὶ χωρὶς νὰ εἰξεύρῃ τὸ διατί, ἔσπευσε προλαβὼν κ' ἐκρύβη ὄπισθεν τῶν θάμνων. Εἶχεν

1. Ἐσὺ τοῦ χωριοῦ, εἰξεύρεις εἰς ἡμᾶς τὸν δρόμον νὰ δείξῃς ;

2. Εἰς τὸ χωρίον πόθεν φέρει ὁ δρόμος. . . (ὅπου κατοικοῦν) πολλοί, **χίλιαι χιλιάδες !**

αἰσθανθῇ ἀμυδρῶς ὅτι συνέφερε νὰ μὴ ἐννοήσωσιν οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι ὅτι τους εἶδε.

Ἤδη καὶ οἱ ἓξ ἦσαν ἄφαντοι.

Ὁ βοσκὸς ἐστάθη ἐπὶ τοῦ ὄχθου τῆς γῆς, ἐφ' οὗ εὑρίσκετο, ὑψηλός, εὐθυτενής, μὲ ἀγριόξανθον τὴν τραχεῖαν στοιβωτὴν κόμην ἀστάθη, ἀκουμβῶν ἐπὶ τῆς ῥάβδου του τῆς μακρᾶς καὶ ἤρχισε νὰ σκέπτηται, καὶ ὑποψίαι καὶ φόβοι τὸν ἐκυρίευσαν. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ πρώτη ἀκτὶς τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐφώτισε τὸ πρόωρως ἐρρυτιδωμένον μέτωπόν του καὶ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ ἰσχνοῦ προσώπου του, προσώπου μόλις τεσσαρακονταετοῦς, καὶ ἡ μορφή του ἴσως μυστηριώδους θελγήτρου μετέχουσα, καὶ δὲν ἐφαίνετο ἄμοιρος ψυχικοῦ ἢ καὶ αἰσθητοῦ κάλλους· ὁ τραχὺς καὶ ἄξεστος τσομπάνος, ὁ ὑψηλὸς καὶ σκληραγωγημένος καὶ ἡλιοκαής, ὁ βόσκων τὰς ὀλίγας αἶγάς του εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν.

Ὀλίγαι παρῆλθον στιγμαί, καὶ ἀκούει ὄπισθέν του, ὄχι πολὺ μακράν, θροῦν φύλλων καὶ κλάδων κινουμένων. Ὁ βοσκὸς ἀνεσκίρτησεν.

Ὁ θόρυβος οὗτος ἦτο ὡς ἐκ βηματισμῶν ἀνθρώπων μετὰ πολλῆς πατούντων προφυλάξεως, ἀλλὰ μὴ κατορθούντων, ἐν μέσῳ τοῦ ξηροῦ δάσους, νὰ βωβάνωσιν ἐντελῶς τὸ βῆμα.

— Κι' ἄλλοι, κι' ἄλλοι ἔρχονται, ἐψιθύρισε· τ' εἶνε τάχα, Θεέ μου!

Τότε φῶς ἐπέλαμψε διὰ μιᾶς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς του, καὶ οἱονεὶ μυστηριώδης ἐπίνοια ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν νοῦν του.

— Θὰ εἶνε κλέφται! εἶπε.

Καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, πηδᾷ ἐλαφρῶς ὄπισθεν τῶν θάμνων καὶ ἀρχίζει νὰ τρέχῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ φρούριον.

— Εἰς ὥραν [illegible] μου! ἐψιθύρισε μόνον.

Γ'.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος πειρατικὸν πλοῖον πλῆρες ἀγρίων καὶ αἱμοχαρῶν Βαρβαρέζων προσωρμίσθη διὰ νυκτὸς εἰς τὸν ὅρμον Ἀσέληνον, κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν τῆς νήσου.

Ὁπλοφόρος μερὶς ἐκ δεκαπέντε ἢ εἴκοσιν ἀνδρῶν, ἀποβιβασθεῖσα περὶ τὸ λυκαυγές, ἤρχισε ν' ἀνέρχεται τὰς κλιτύας τοῦ Ἀναγύρου, γραφικωτάτου βουνοῦ εἰς πολλὰς ῥάχεις τεμνομένου, προφυλακτικῶς κινουμένη καὶ βαίνουσα ἀπὸ στενωποῦ εἰς στενωπόν.

Ὡς διὰ νὰ φέξῃ τὸ ὄνομα τοῦ λιμενίσκου, ὠχρὰ μήνη φθίνουσα εἶχεν ἀνατείλει ἀρτίως, φέγγουσα τὸν νυκτερινὸν δρόμον τῶν πειρατῶν.

Ἡ ἀκτὴ ἐκείνη, μυστηριώδης καὶ σκοτεινή, ἐθεωρεῖτο ἀπαισία διὰ τοὺς τιμίους θαλασσοπόρους· ἐχρησίμευε μόνον διὰ νὰ ἐκβράζῃ ἡ θάλασσα τὰ πτώματα τῶν πνιγομένων, ὅπου ὁ ἀντικρὺ κείμενος **Λευτέρης**—ἡ περίφημος αὐτὴ ὕφαλος, ἣν ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει **Μύρμηκα** καὶ ἱστορεῖ ὅτι ὁ Ξέρξης διέταξε νὰ κτισθῇ ὑψηλὸν σῆμα ἐπ' αὐτῆς—ὅπου, λέγομεν, ὁ **Λευτέρης**, **ἠλευθέρωνε** κατὰ καιρούς, ἀπαλλάττων τὰ μὲν πλοῖα τοῦ βάρους τοῦ φορτίου, τοὺς δὲ ναυβάτας τοῦ προσκαίρου ἄχθους τῆς ζωῆς.

Ὁ Σαλμὰν βὲν-Μεϊμέτ, ὁ πρεσβύτερος τῆς συντροφίας ἐβεβαίου ὅτι εἶχεν ἐπισκεφθῆ ἄλλοτε τὸ φρούριον καὶ εἰξεύρει ποῦ κατῴκουν οἱ ἄπιστοι. Ἄλλως εἶχον παρέλθει, ἔλεγε, χρόνοι πολλοὶ καὶ δὲν ἐνεθυμεῖτο καλῶς τὸν δρόμον.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Σαλμὰν εἶχεν ἀνδραγαθήσει κατὰ τῶν ἀπίστων, ὁ μακρὸς στριμμένος καὶ ἀγκιστροειδὴς μύσταξ του ἦτο παμμέλας, ὡς κόρακος πτερόν· καὶ τώρα ἡ χιὼν τοῦ γήρατος εἶχε λευκάνει δαψιλῶς τὴν πλουσίαν χαίτην του.

Ἐν τούτοις ὁ γέρω-Σαλμὰν εἶχε βάλει σημάδι, φαίνεται, τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλτζανάκας, καὶ ὑπ' αὐτῆς ὁδηγούμενος ἐβάδιζε πρὸς βορρᾶν. Ἐκεῖ ἦτο ἡ φωλεὰ τῶν νησιωτῶν, τὰς ὁποίας ἤθελον νὰ μαδήσωσι.

Τὸ σχέδιον τῶν Ἀφρικανῶν δὲν ἦτο πολὺ πεπλεγμένον. Ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦτο ἡ τριήρης των, δὲν εἶχε τόσους μόνον ἐπιβάτας. Τὰ δύο τρίτα τοῦ πληρώματος εἶχον μείνει ἐπὶ τῆς νηός.

Προσωρμίσθησαν νύκτα εἰς τὸν Ἀσέληνον διὰ νὰ μὴ προδοθῶσιν. Ἂν ἔπλεον ὑπ' αὐτὸ τὸ φρούριον, ἦτο ὡς νὰ ἐδίδον εἴδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους νὰ κλείσωσι τὰς σιδηρᾶς πύλας καὶ νὰ σηκώσωσι τὴν γέφυραν. Οἱ δεκαπέντε ἢ δεκαοκτὼ οὗτοι ἄνδρες προεπορεύοντο πρόσκοποι, ὅπως ἐξαφνίσωσι τοὺς ἀπίστους, καὶ μὴ προλάβωσιν ἐκεῖνοι νὰ φυλαχθῶσιν. Ἐν τῷ μεταξύ, τὸ πλοῖον μετὰ τοῦ λοιποῦ πληρώματος, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, ὑπήνεμον, ἐκ μεσημβρίας, θὰ ἔπλεεν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, κατάντικρυ τοῦ φρουρίου, καὶ ὅλη ἡ μικρὰ στρατιὰ θὰ ἐκυρίευεν ἐξαπίνης τὴν πόλιν.

Οἱ θησαυροὶ τῶν Βενετῶν, τῶν Τούρκων, τὰ λάφυρα τῶν Ἑλλήνων κλεφτῶν, ὅσοι εἶχον πατήσει κατὰ καιροὺς τὸν πόδα εἰς τὴν μικρὰν νῆσον, τὴν γενομένην πολλάκις ὁρμητήριον πολέμων καὶ ἐκστρατειῶν καὶ οὖσαν ἀληθῆ δρόμον μεταξὺ Κασσάνδρας, Ὀλύμπου καὶ Ἄσπρης Θάλασσας, ἐφημίζοντο πόρρωθεν ὡς κεκρυμμένοι εἰς ἄγνωστα ἄντρα καὶ ὑπόγεια τοῦ Κάστρου καὶ ὅλης τῆς νήσου. Αἱ γυναῖκες τοῦ τόπου δὲν ἦσαν μὲν ὡς χανούμισσαι μαλθακαί, ἀλλ' ἐργατικαί, μελαχροιναὶ καὶ νόστιμαι· ἐκρίνοντο ἄξιαι νὰ στολίζωσι τὰ χαρέμια τῶν ἀληθῶν πιστῶν ὡς σκλάβαι.

Ὅταν οἱ πρόσκοποι ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἡ αὐγὴ εἶχε πορφυρώσει τὴν Ἀνατολὴν μὲ τὴν ῥοδίνην ἁλουργίδα της, καὶ αἱ δύο θάλασσαι ἐφαίνοντο ἔνθεν ἐξαπλούμεναι, ἡ μία ὡς ὀθόνη μὲ κυανοῦν στήμονα καὶ μὲ ἄλικην κρόκην δεχομένη τὰς ἀνταυγείας τῆς παμφαοῦς ἀνατολῆς, ἡ ἄλλη ὡς ὑπόσκιος μελανὴ ἄρουρα φέρουσα τὴν σκωρίαν τοῦ σκότους ἀκόμη ἐγκατεσπαρμένην.

Τότε οἱ βάρβαροι ἐστάθησαν εἰς μίαν στενωπόν, ἀόρατοι ὑπὸ τὰ πεῦκα, ἐξ ὧν ἦτο κατάφυτον τὸ βουνόν, καὶ ὁ ἀρχηγός τους διέταξε νὰ μοιρασθῶσιν εἰς τρεῖς ὁμάδας καὶ νὰ βαδίσωσιν ἑκάστη χωριστά, εἰς πεντακοσίων βημάτων ἀπόστασιν ἡ μία ἀπὸ τῆς ἄλλης, διὰ νὰ μὴ φανῶσιν ὕποπτοι εἰς πάντα ἀγροδίαιτον, ὅστις τυχὸν ἐβάδιζεν

ἀπὸ τῆς αὐγῆς εἰς τὸ βουνόν, θὰ τοὺς παρετήρει μακρόθεν. Εἶχον κρύψει ἐπιμελῶς τὰ ὅπλα ὑπὸ τὰ πλατέα βουρνούζιά των, εἶχον ἀφαιρέσει τὰ σαρίκια ἀπὸ τὰ φέσια των τὰ μακρά, ὀρθὰ καὶ ὑποστρόγγυλα, καὶ ὡμοίαζαν μὲ Ἀνατολίτας ζωεμπόρους ἢ μὲ περιπλανωμένους πραγματευτάς.

Ἡ ὁδὸς διὰ τὸ Κάστρον, ἐὰν ἐκατηφόριζαν κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου εἰς τὴν κοιλάδα τὴν καλουμένην «στ' Ἀρβανίτη», ἦτο πολὺ συντομωτέρα, ἀλλ' ὁ γέρω Σολμάν, ἐπειδὴ εἶχε βάλει σημάδι τὴν ὑψηλοτέραν κορυφήν, τὴν Καραφιλτζανάκαν λεγομένην, τοὺς ὡδήγησεν ἀνατολικώτερον, πρὸς τὰ δεξιά, καὶ κατῆλθον εἰς τὴν ὡραίαν γραφικὴν τοποθεσίαν τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ὅπου ἔπιον ὕδωρ δροσερὸν ἐκ τῆς κρήνης τῆς ἀενάου, ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ σκιὰν γιγαντιαίων πλατάνων. Ἦτο δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου, καὶ μὲ ὅλην τὴν ἐπικρατοῦσαν δρόσον, ἦτο ἄκρα νηνεμία, καὶ ἡ ἡμέρα προηγγέλλετο, λίαν θερμή, εἰ καὶ ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἀνατείλει ἀκόμη.

Ἐκεῖθεν στραφέντες πρὸς τὰ βορειοανατολικά, διέτρεξαν μέγα ἐπικλινὲς ὀροπέδιον, ὁπόθεν ἡ θέα ἐκτείνεται ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον ἀχανὴς μεταξὺ τοῦ ὑψηλοῦ Ἄθω, τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν νήσων, καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλτζανάκας ἤρχισαν ν' ἀνέρχωνται πρὸς τ' ἀριστερὰ βορειοδυτικώτερον.

Εἰσῆλθον εἰς σύδενδρον σκιερὸν ῥεῦμα, εἰς θέσιν καλουμένην «Κρύο Πηγάδι», γείτονα τῶν «Τριῶν Σταυρῶν», ὅπου τὸ παμπάλαιον φρέαρ εἶνε στοιχειωμένον, καὶ περὶ τὸ χεῖλος αὐτοῦ οὐχὶ σπανίως ἐξέρχονται φαντάσματα, σὺν τοῖς ἄλλοις εἷς ἀράπης μὲ τὴν τσιμπούκα, οὐχὶ ἄραψ μελανός, ὅπως αὐτοί, ἀλλ' αἰθίοψ παμμέλας, ὡς ἐξ ἐβένου. Ὁ γέρω-Σολμάν, ὅστις ἐγνώριζε τὸ πρᾶγμα, τοὺς ἐπρόφθασε κ' ἔκαμαν ὅλοι, ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου, εὐσεβῆ προσευχήν, κρούσαντες τρὶς τὰ μέτωπα εἰς τὸ λιθόστρωτον, ἐπικαλούμενοι ἵλεων τὴν σκιὰν τοῦ ἀρχαίου ὁμοθρήσκου των, ὅστις, τίς οἶδε διὰ ποίαν ἁμαρτίαν, εἶχε μείνει ἔξω τοῦ Παραδείσου καὶ τὸ φάσμα του ἐξηκολούθει μετὰ τόσα ἔτη νὰ περιπλανᾶται εἰς τὴν μελαγχολικὴν ἐκείνην τοποθεσίαν.

Δ'.

Τὰς αἶγάς του ὁ πτωχὸς αἰπόλος τὰς ἄφησεν ὅπως εὑρέθησαν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ εἶχε καιρὸν νὰ τὰς ὁδηγήσῃ ὀπίσω εἰς τὴν μάνδραν, καὶ νὰ τὰς ἀσφαλίσῃ. Βοσκὸν ἄλλον ν' ἀφήσῃ ἀναπληρωτὴν δὲν εἶχεν τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ὁ ψυχογυιός του δὲν εἶχεν ἐπιστρέψει ἀκόμη ἀπὸ τὸ φρούριον. Τὸ παληόπαιδο θὰ ηὗρε τὰς πύλας ἀνοικτὰς καὶ θὰ τὸ ἔστρωσε μὲ φίλους εἰς κανὲν καπηλεῖον. Τίς οἶδεν ἂν δὲν ἐπώλησε τὸ ἥμισυ τῆς καρδάρας, τῆς προωρισμένης διὰ τὸν κολλήγαν ἀντὶ ἡμισείας δωδεκάδος ἰχθυδίων παστῶν;

Ὁ βοσκὸς ὀλίγα μόνον βήματα ἔτρεξεν ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ καὶ εἶτα ἐστράφη πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ἐχώθη ἐν μέσῳ συστάδος θάμνων. Δὲν ἦτο μωρὸς αὐτὸς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχε δείξει ἀρτίως εἰς τοὺς κλέπτας. Ἐγνώριζε παμπόλλας πλαγίας ὁδοὺς καὶ μονοπάτια γνωστὰ μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἐπαγγέλματός του.

— Ἐκεῖ μεταξὺ τῶν θάμνων ἤρχιζε ἕνα μονοπάτι γνωστὸν αὐτῷ· χιλιάκις τὸ εἶχε διατρέξει. Διὰ τοῦ μονοπατίου τούτου θὰ προελάμβανε τοὺς πειρατὰς κατὰ χίλια τοὐλάχιστον βήματα. Εἶχε καιρὸν νὰ ὑπάγῃ, νὰ ἔλθῃ, κ' ἐκεῖνοι νὰ μὴν ἔχουν φθάσει ἀκόμη!

Ἦτο μονοπάτι καὶ ἦτο κρημνός. Ὡμοίαζε μὲ τὸν κρημνὸν καὶ μὲ τὸ μονοπάτι τοῦ δημώδους ᾄσματος. Ἀλλ' ἐγνώριζεν αὐτὸς ἀπὸ μονοπάτια. Ἀπὸ τέτοια ποδὲν ἵδρωνε τὸ μάτι του. Ἐπάτει τόσον ἐλαφρὰ εἰς τὴν γῆν, ὥστε δὲν ἄφινε σχεδὸν ἴχνος. Εἰς τὸ ἐπίπεδον οἱ πόδες του ἔκοπτον ὡς τροχοί, εἰς τὸ κρημνῶδες προσεκολλῶντο ὡς ἁρπάγαι. Οἱ καλῶς ἐσφιγμένοι περὶ τὰ σφυρὰ καὶ φολιδοειδῶς ἀνερχόμενοι εἰς τὴν κνήμην ἱμάντες τῶν πεδίλων του ἦσαν ὡς πτερὰ εἰς τοὺς πόδας.

Ἔτρεχεν, ἔτρεχεν ἀναρριχώμενος εἰς βράχους, ὑπερπηδῶν χάνδακας, κατερχόμενος τὴν κρημνώδη ἀκτήν, ταλαντευόμενος ἐπὶ τοῦ πρανοῦς, ὅπου ἄγρια ἀνθύλλια καὶ θάμνοι ἄζωοι καὶ ἄφιλοι ἀσφόδελοι ἐφύοντο μόνον αἰωρούμενοι ὑπεράνω τοῦ πελάγους, προσπαίζοντες μαλθακῶς πρὸς τοὺς βράχους τῆς ποῤῥῶγος ἀκτῆς, ἔτρεχε καὶ συγχρόνως ἐμελέτα νοερῶς τὸ σχέδιόν του. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ εἶχον συνήθειαν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ὑπαγορευθεῖσαν, ν' ἀναβιβάζωσι τὴν γέφυραν καθ' ἑκάστην μικρὸν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, νὰ τὴν καταβιβάζωσι δὲ τὸ πρωῒ ἅμα τῇ ἀνατολῇ. Ἐὰν εὕρισκε τὴν γέφυραν ὑψωμένην ἀκόμη, ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐξημερώσει ἤδη, θὰ ἐφώνει εἰς τὸν φύλακα τῆς πύλης τοῦ φρουρίου νὰ μὴ τὴν καταβιβάσῃ δι' ὄνομα Θεοῦ· ἐὰν τὴν εὕρισκε καταβιβασμένην, ὡς ἦτο πιθανόν, θὰ τὸν ἐξώρκιζε νὰ τὴν σηκώσῃ, νὰ τὴν ὑψώσῃ, νὰ τὴν μετεωρίσῃ, κόπτων πᾶσαν συγκοινωνίαν μὲ τὴν ξηράν, ἂν ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἄλλως τὸ Κάστρον χάνεται.

Καὶ τοιαύτας σκέψεις ἀνεκύκλου ἐν τῷ νῷ, καὶ τοιούτους φόβους ἔτρεφε κατερχόμενος τὴν ἀγρίαν ἐκείνην βορειοδυτικὴν ἀκτήν, ὅπου αἶγες μόνον δύνανται νὰ πατῶσι.

Φθάσας ἀντικρὺ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Σώζοντος, τοῦ ἐγειρομένου ἰδιοῤῥύθμως ἐπί τινος σκοπέλου, ὀλίγας ὀργυιὰς ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ, ἔκαμε τρὶς τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, κ' ἐπεκαλέσθη τὸν Ἅγιον τώρα νὰ τὸ δείξῃ, νὰ μὴ ψεύσῃ τὸ ὄνομά του.

Εἶτα διὰ τὸ ἀσφαλέστερον, κατῆλθεν ἀκόμη χθαμαλώτερον πρὸς τὸν αἰγιαλόν, καὶ πάλιν ἤρχισεν ἐλαφρὰ καὶ γοργὰ πατῶν ν' ἀνέρχηται πρὸς τὴν γέφυραν τοῦ Κάστρου. Εὑρίσκετο ἐνώπιον τοῦ φρουρίου.

Φοβερὸν βραχῶδες βάραθρον, ὅπου ἴλιγγος καὶ σκοτοδίνη κυριεύει τὸν ἄνθρωπον, ἄβυσσος ξηρὰ αἰωρουμένη ὑπεράνω τῆς ὑγρᾶς ἀβύσσου χάσκει ὑπὸ τὴν γέφυραν.

Ἡ γέφυρα ἦτο ὑψωμένη ἀκόμη, ἂν καὶ ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνατείλει πρὸ μικροῦ.

Ὁ βοσκὸς δὲν ἠδυνήθη τὴν ὥραν ἐκείνην νὰ μὴ ἐνθυμηθῇ τὸν παραγυιόν του καὶ ἠπόρει τί νὰ ἔγεινε. Μὴν ἔπαθε τυχὸν τίποτε; μὴν ἔπεσε (Θεὸς φυλάξοι) εἰς τὰς χεῖρας τῶν **κουρσάρων**; μήπως τὸν συνέλαβον ἐδῶ περιπλανώμενον καὶ τὸν ἐπῆραν σκλάβον; Διότι ὁ βοσκὸς ἐνεθυμήθη ὅτι, ἂν αὐτοῦ ἐφαίσθησαν οἱ βάρβαροι, τὸ ἔκαμαν ἐκ περισσῆς προφυλάξεως, διὰ νὰ μὴ προδοθῶσι πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον. Ἀλλ' ὄχι· ὁ παραγυιός του δὲν εἶχε πάθει (σίδερο στὴ μέση του!) τίποτε. Ἐκ τῆς ἀπορίας ἔμελλε νὰ ἐξαχθῇ ὁ βοσκὸς πρὶν μάλιστα ἐρωτήσῃ.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΑ ΔΩΡΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

Τὴν 25 καὶ 26 Δεκεμβρίου ἐγένετο ἐν τῷ ἐνταῦθα δημοσίῳ κήπῳ ἡ διανομὴ τῶν ὑπὸ τῆς ἡμετέρας κοινότητος προσφερθέντων δώρων εἰς τὸν Ρωσσικὸν στρατόν. Ὁμολογουμένως ἡ ἑορτὴ αὕτη διεξήχθη μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας καὶ μεγαλοπρεπείας. Τὸ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δημοσίου κήπου περίπτερον διεκεκοσμήθη λίαν φιλοκάλως διὰ ταπήτων καὶ κλάδων ἐλατῶν, ἐπὶ δὲ τῶν τραπεζῶν ἔκειντο βουνὰ ὁλόκληρα τῶν καλλιτεχνικῶν σακκιδίων προωρισμένων διὰ τοὺς γενναίους στρατιώτας. Εἰς τὴν φιλόκαλον διακόσμησιν ὅλων τούτων ἐπέβλεπε ὁμὰς κυριῶν καὶ δεσποινίδων ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τὴν ἀξιότιμον σύζυγον τοῦ Ἐξοχωτάτου Στρατηγοῦ Σδάρτς.

Λίαν ἐνωρὶς ἦλθον καὶ παρετάχθησαν οἱ μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι τῶν ἡμετέρων Ἐθνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων, μετὰ τῶν Διευθύνσεων καὶ πολλῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν.

Πρὸς τούτοις ἅπασα σχεδὸν ἡ ἐνταῦθα φρουρὰ μὲ τὰς στρατιωτικὰς μουσικὰς παρετάχθη εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ δημοσίου κήπου καὶ ἀνέμενεν ἕκαστος νὰ λάβῃ τὸ προωρισμένον δι' αὐτὸν Χριστουγεννιάτικον δῶρον.

Εἰς τὴν 1 μ. μ. ἔφθασε ἡ Α. Σ. ὁ Μητροπολίτης ἡμῶν κ. κ. Χρύσανθος γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τῶν ἐπισήμων στρατιωτικῶν ἀρχῶν μετὰ μεγάλων ἐνδείξεων τιμῆς. Ἡ μουσικὴ ἅμα τῇ ἀφίξει τῆς Α. Σ. ἀνέκρουσε ἐμβατήριον καὶ ἀμέσως ἤρξατο ἡ διανομὴ τῶν δώρων διενεργουμένη ὑπὸ τῆς ἀξιοτίμου κυρίας Σδάρτς καὶ τῶν λοιπῶν Ρωσσίδων καὶ Ἑλληνίδων κυριῶν καὶ δεσποινίδων. Τὸ θέαμα ἦτο λίαν γραφικόν. Οἱ διάφοροι λόχοι διὰ ρυθμικῶν κινήσεων καὶ μετὰ μεγάλης στρατιωτικῆς τάξεως προσήρχοντο εἰς τὴν ἐξέδραν ὅπόθεν ἐλάμβανον παρὰ τῶν χειρῶν τῶν κυριῶν τὰ δῶρα.

Τοῦτο διήρκεσεν ἐπὶ πολλὰς ὥρας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτριαι ἔψαλαν διάφορα Ἑλληνικὰ ᾄσματα, ἐμποιήσαντα ἀρίστην ἐντύπωσιν. Οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦ Γυμνασίου ψάλλοντες τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἐχόρευσαν καὶ Ἑλληνικοὺς χορούς.

Τὸ εὐχάριστον τοῦτο πανηγύρι διήρκεσε δύο ἡμέρας, καθ' ἃς διενεμήθησαν ὑπὲρ τὰ 4,000 σακκίδια ἐκτὸς ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐστάλησαν εἰς τὰ νοσοκομεῖα.

Ἡ ὅλη ἐντύπωσις ἐκ τῆς ἑορτῆς ἦτο πλέον ἡ εὐχάριστος καὶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἄνευ ὑπερβολῆς ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν μεγαλυτέρα ἐπιτυχία νὰ στέψῃ αὐτήν.

Τὸ τοιοῦτον πρῶτοι οἱ ἐπίσημοι ἀντελήφθησαν καὶ διὰ τοῦτο ἐπανειλημμένως ἐξέφρασαν τὰς εὐχαριστίας των πρὸς τὴν Α. Σ. τὸν Μητροπολίτην καὶ πρὸς τὴν ἀξιότιμον ἐπιτροπὴν τὴν διοργανώσασαν τὴν ἑορτὴν ταύτην, ἥτις εἶνε ἀξία πολλῶν ἐπαίνων διὰ τοὺς κόπους της καὶ διὰ τὴν ὄντως λίαν ἀξιοπρεπῆ παράστασιν.

Η ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΘΕΟΦΑΝΕΙΩΝ

Μετὰ πρωτοφανοῦς ἀληθῶς μεγαλοπρεπείας διεξήχθη φέτος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει ἡ ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων. Ἐκ τῶν προτέρων ἤδη ἐγνώσθη ὅτι κατεβλήθησαν φροντίδες καὶ ἐλήφθησαν μέτρα πρὸς ἐπιβλητικώτερον ἑορτασμὸν τῆς ἁγίας ἡμέρας, ὅτι ἡ κατάδυσις τοῦ σταυροῦ ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ οὐχὶ εἰς τὴν στενὴν παραλίαν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου ἀλλὰ εἰς τὸν εὐρὺν καὶ ἐκτεταμένον αἰγιαλὸν τοῦ Μουμχανὲ καὶ ὅτι εἰς τὴν ἑορτὴν θὰ ἐλάμβανον μέρος κατὰ τὸ εἰκὸς καὶ οἱ ἀδελφοὶ Ρῶσσοι. Πολῖται καὶ στρατιωτικοὶ ἅμ̓ενοι συνέρρευσαν εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναόν, ὁ ὁποῖος ταχέως ὑπερεπληρώθη, πλεῖστοι δὲ ὡς ἐκ τούτου τῶν εὐλαβῶν ἐπισκεπτῶν ἠναγκάσθησαν νὰ περιμένουν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς ἐκκλησίας. Οὐδέποτε ἴσως ὁ Μητροπολιτικὸς ναὸς εἶδε νὰ συναγείρηται ὑπὸ τοὺς θόλους καὶ εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ τοσοῦτον πλῆθος ἀνθρώπων· ὁ συναγερμὸς ὑπῆρξεν ἀντάξιος τῆς ἡμέρας καὶ τῶν ἐξαιρετικῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας ἡ Τραπεζοῦς ηὐτύχησε νὰ πανηγυρίσῃ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων. Ἡ λειτουργία ἐτελέσθη μεγαλοπρεπῶς καὶ κατανυκτικώτατα ὑπὸ τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου κ. κ. Χρυσάνθου ἡ δὲ τελετὴ τῆς καταδύσεως τοῦ Σταυροῦ ὑπερέβη εἰς ἐπιβλητικότητα καὶ θεαματικότητα πᾶσαν προσδοκίαν καὶ πᾶσαν πρόβλεψιν. Ἀπὸ τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ μέχρι Μουμχανὲ κατὰ μῆκος τῶν ὁδῶν ἦσαν παρατεταγμένοι εἰς δύο στοίχους παραλλήλους οἱ εὐσταλεῖς καὶ γενναῖοι στρατιῶται τῆς φρουρᾶς Τραπεζοῦντος, ὄπισθεν δὲ τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τῶν πεζοδρομίων ἵσταντο εὐσεβεῖς θεαταὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀπολαύσουν τὸ ἔκπαγλον θέαμα τῆς στρατιωτικῆς παρατάξεως καὶ τῆς τελετῆς. Περὶ ὥραν ἑνδεκάτην περίπου οἱ κώδωνες τοῦ Μη-

πολιτικοῦ ναοῦ ἤχησαν χαρμοσύνως καὶ ἡ πρὸς κατάδυσιν τοῦ σταυροῦ πομπὴ μὲ τὴν Α. Σεβασμιότητα ἐπὶ κεφαλῆς παρακολουθουμένην ὑπὸ τῆς Α. Ε. τοῦ στρατηγοῦ Σβάρτζ, διοικητοῦ τῆς ὠχυρωμένης ἀκτῖνος καὶ ἄλλων ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν καὶ ἀπείρου πλήθους ἐξεκίνησεν ἐκ τοῦ ναοῦ. Ἡ στρατιωτική μουσικὴ προπορευομένη τῆς ὅλης πομπῆς ἐπαιάνιζεν ἐμμελῶς θαυμάσιον θρησκευτικὸν ὕμνον, καὶ ἡ ἀπειροπληθὴς ἐκείνη συνοδεία ἠρέμα καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐπροχώρει πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Μουμχανέ. Στρατιῶται καὶ πολῖται ἀπεκαλύπτοντο εὐλαβῶς πρὸ τῆς διερχομένης πομπῆς, ἡ ὁποία μᾶς ἐνέμνησε τὰς παλαιὰς ἡμέρας τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς αὐτοκρατορικῆς μας πόλεως. Ἡ πομπὴ τέλος ἔφθασε εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, ἔνθα ἐν τῇ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον στηθείσει ἐξέδρᾳ ἡ Α. Σεβασμιότης ἀφοῦ ἔψαλε τὸ ***Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου, Κύριε,*** καὶ τὸ «***Ἐπεφάνης σήμερον***» ἐδεήθη ὑπὲρ τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ Τσάρου, τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος τοῦ Μ. Δουκὸς Νικολάου Νικολάεβιτς, τοῦ Ἐξοχωτάτου στρατηγοῦ κ. Σβάρτζ καὶ τοῦ γενναίου ρωσσικοῦ στρατοῦ καὶ ηὐλόγησε τὰς ἐνδόξους σημαίας τῶν στρατευμάτων τῆς ἐνταῦθα φρουρᾶς.

Μετὰ ταῦτα ἡ Α. Σεβασμιότης καὶ ἡ Α. Ἐξ. ὁ στρατηγὸς κ. Σβάρτζ μετὰ τοῦ ἐπιτελάρχου ἐπέβησαν λέμβου πολυτελῶς ηὐτρεπισμένης ἥτις ἀμέσως ἀνήχθη εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τῆς παραλίας ἀπόστασιν· τότε ἀμέσως ἡ Α. Σ. ἔρριψε τὸν σταυρὸν οἱ δὲ ἀπὸ πολλοῦ ἀναμένοντες εὐσταλεῖς κολυμβηταὶ ἐπήδησαν φιλοτίμως εἰς τὴν θάλασαν ἁμιλλώμενοι τίς νὰ ἀνασύρῃ τὸ ἱερὸν σύμβολον καὶ λάβῃ τὸ εἰθισμένον γέρας. Ὁ ἐκ τῆς ἐνορίας τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου κολυμβητὴς Λύσανδρος Φωστηρόπουλος ἀνεδείχθη νικητὴς καὶ ὑπὸ τὰς ζητωκραυγὰς τοῦ θεωμένου καὶ παρακολουθοῦντος μετὰ ἀνυπομονησίας τὸν διεξαγόμενον εὐγενῆ ἀγῶνα πλήθους κατώρθωσε νὰ ἐπιβῇ μιᾶς λέμβου ὅπως σωθῇ ἀπὸ τὴν καταδίωξιν τῶν ἀνταγωνιστῶν του. Εὐθὺς κατόπιν ἡ Α. Σεβασμιότης καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσημοι διηυθύνθησαν εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν ἔνθα προσηνέχθησαν ἀναψυκτικὰ καὶ ἐγένοντο προπόσεις ὑπὲρ τῆς Α. Σεβασμιότητος καὶ τοῦ Ἐξοχωτάτου στρατηγοῦ κ. Σβάρτζ.

●●●●

ΔΙΑΛΕΞΙΣ

Τὴν 18ην Δεκεμβρίου ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Θεοφυλακτείου Νηπιαγωγείου ἀνέγνωσεν ἐνώπιον ἐκλεκτοῦ καὶ πυκνοῦ ἀκροατηρίου διάλεξιν περὶ τοῦ μεγάλου Ρώσσου ποιητοῦ Πούσκιν ὁ καθηγητὴς τῆς Ρωσσικῆς ἐν τῷ ἡμετέρῳ Γυμνασίῳ κ. Λ. Μουράτωφ.

Ὁ κ. Μουράτωφ μελετήσας καὶ γνωρίζων κατὰ βάθος τὸ ἔργον τοῦ Πούσκιν κατώρθωσε νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς τὸ ἀκροατήριόν του τὸν θαυμασμόν, ὃν ὁ ἴδιος αἰσθάνεται πρὸς τὸν μέγαν ρωμαντικὸν τῆς Ρωσσίας καὶ νὰ πρόκαλέσῃ τὸ ἐνδιαφέρον μας διὰ τὴν εὔρωστον πνευματικὴν παραγωγὴν τοῦ Ρωσσικοῦ ἔθνους, ἣν δυστυχῶς τόσον ὀλίγον γνωρίζομεν.

●●●●

Η ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΕΩΣ

Ὡς γνωστόν, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀμερικανικῆς δημοκρατίας Βίλσων διὰ νότας αὐτοῦ πρὸς τὰ ἐμπόλεμα κράτη ἐβολιδοσκόπει τὰς διαθέσεις αὐτῶν πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ ἔθετε ὅρον συνθηκολογήσεως εἰρήνης συμπαγοῦς καὶ αἰωνίας. Αἱ δυνάμεις τῆς συνεννοήσεως ἔδωκαν ἐσχάτως ἀπάντησιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπορρίπτουσαι τὰς εὐθύνας τοῦ παρόντος πολέμου κατὰ τῶν κεντρικῶν δυνάμεων, θεωροῦσι ἀδύνατον τὴν εἰρήνην ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ μέλλον. Μετὰ τὸν πρόλογον τοῦτον, αἱ Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως, ἀναγνωρίζουσαι ὅτι πολεμοῦσιν οὐχὶ διὰ ἐγωϊστικοὺς λόγους ἀλλὰ πρὸ πάντων, διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἐθνῶν καὶ διὰ τὴν προστασίαν τῶν δικαίων τῆς ἀνθρωπότητος ὁμολογοῦσι τὰς μεγάλας καταστροφάς, ἃς ἐπέφερεν ὁ πόλεμος οὗτος, δι' ἃς οὗτοι ἑαυτοὺς δὲν θεωροῦσι ὑπευθύνους, ὡς μὴ θελήσαντες τὸν πόλεμον καὶ μὴ προκαλέσαντες αὐτόν. Θέλουσι νὰ ἐλαττώσωσι τὰς ζημίας εἰς μέτρον καθ' ὃ δύνανται νὰ ὑπερασπίζωνται ἑαυτοὺς κατὰ τῶν ἐκβιάσεων τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ Γερμανία τὴν ἐπιθυμίαν τῆς οἰκονομικῆς κυριαρχίας καθ' ἅπασαν τὴν ὑφήλιον, ἀπέδειξε διὰ κηρύξεως τοῦ πολέμου καὶ διὰ τῆς καταπατήσεως τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου καὶ τοῦ Λουξεμβούργου, διὰ τῶν τρόπων τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, διὰ τῆς ἀθετήσεως τῶν καθιερωθέντων ἀπέδειξε τὴν πλήρη αὐτῆς ἀσέβειαν πρὸς τὰ δίκαια τῶν μικρῶν κρατῶν. Πρέπει νὰ ὑπενθυμίσωμεν τὰ φρικτὰ κακουργήματα ὅσα ἔπραξαν κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν αὐτῶν εἰς τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Σερβίαν, τὸ τυραννικὸν σύστημα τῆς διοικήσεως εἰς τὰς κατακτηθείσας ὑπ' αὐτῶν χώρας, τὴν ἐξολόθρευσιν κατὰ ἑκατοντάδας χιλιάδων Ἀρμενίων, τὴν βάρβαρον συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Σερβίας, τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τσέπελιν εἰς τὰς ἀνοχυρώτους πόλεις, τὴν καταβύθισιν ἐμπορικῶν πλοίων ὑπὸ ὑποβρυχίων, τὴν σκληρὰν συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς φόνους τῆς Μις Κάβελ καὶ τοῦ Φραϊντ τὴν βιαίαν ἔξωσιν τῶν εἰρηνικῶν κατοίκων καὶ τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν ὡς δούλων· πολλὰ δὲ τοιαῦτα ἀντιδιεθνικὰ κακουργήματα προκαλοῦσι τὴν τὴν διαμαρτυρίαν μας.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ τὸν σκοπὸν ἡμῶν, σπεύδομεν ἄνευ δυσκολίας νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην.

1). Τελεία ἀνασύστασις τοῦ Βελγίου, τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου.

2). Δικαία ἀποζημίωσις τῶν χωρῶν τούτων.

3). Ἐκκένωσις τῶν καταληφθεισῶν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ χωρῶν τῆς Γαλλίας, Ρωσσίας καὶ Ρουμανίας.

4). Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς Εὐρώπης πρέπει νὰ ἐξασφαλισθῇ διὰ ἰσχυρῶν καὶ στερεῶν νόμων καὶ συνθηκῶν διὰ τὸν σεβασμὸν τῶν ἐθνικοτήτων, διὰ πλήρη ἀσφάλειαν ὅλων καὶ διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν.

5). Αἱ διεθνεῖς ἀποφάσεις ἔχουσι σκοπὸν νὰ ἀσφαλίσωσι α) τὰ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν σύνορα ἐναντίον τῶν μὴ δικαιολογημένων ἐπιθέσεων, β) τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐναντίον τῆς θελήσεως τῶν κατοίκων βιαίως ἀποσπασθεισῶν χωρῶν γ) τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑπὸ τὸν αἱμοχαρῆ ζυγὸν τῶν Τούρκων εὑρισκομένων ἐθνοτήτων καὶ δ) τὸν ἀποχωρισμὸν ἐκ τῆς Εὐρώπης τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, τῆς ὅλως ξένης πρὸς τὸν πολιτισμόν.

Ὁ σκοπὸς τῆς Α. Μ. τοῦ αὐτοκράτορος πασῶν των Ρωσσιῶν, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Πολωνίας, σαφῶς κατεδείχθη εἰς τὸ ἐσχάτως δημοσιευθὲν πρὸς τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον του διάγγελμα.

Κατὰ φυσικὸν λόγον αἱ Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ἐπιθυμοῦσι τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Εὐρώπης ἐκ τοῦ πρωσσικοῦ μιλιταρισμοῦ, χωρὶς νὰ θέλωσι τὴν ἐξαφάνισιν τῶν Γερμανικῶν ἐθνοτήτων. Ἐπιθυμοῦσι μόνον τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης μὲ διεθνεῖς ὑποχρεώσεις μὴ καταπατουμένας, ὁποῖαι ἀρχαὶ κατενθουσιάζουσι τὴν κυβέρνησιν τῶν Ἡν. Πολιτειῶν.

Ὑπὸ τοιούτων ἀρχῶν ἐμφορούμεναι αἱ Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ἑκάστη χωριστὰ καὶ ὅλαι ὁμοῦ εἶναι ἀποφασισμέναι νὰ θυσιάσωσι τὸ πᾶν ὅπως φέρωσι τὸν ἀγῶνα εἰς πέρας, ἀπὸ δὲ τῆς λύσεως τῶν ζητημάτων τούτων ἐξαρτᾶται ὄχι μόνον ἡ σωτηρία καὶ ἡ εὐτυχία ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον τοῦ πολιτισμοῦ.

••••

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ ΜΠΑΛΦΟΥΡ

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας Μπάλφουρ ἀπηύθυνε πρὸς τὸν ἐν Βασιγκτῶνι πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας τηλεγράφημα τὸ ὁποῖον ὁ πρέσβυς ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Διὰ τοῦ τηλεγραφήματος τούτου ὁ Μπάλφουρ λέγει ὅτι ἐκ τῆς νότας τοῦ Προέδρου ἐξάγεται ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ πρὸς ταχεῖαν σύναψιν τῆς εἰρήνης. Ἐν τούτοις συνάγεται τὸ ἑξῆς ὅτι ὁ Πρόεδρος ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον δὲν θέλει νὰ ἀνακινήσῃ τους ὅρους ἐπὶ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ συναφθῇ ἡ εἰρήνη. Ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνησις συμμερίζεται καθ' ὅλα τὰς βλέψεις τοῦ Οὐΐλσωνος ἀλλὰ συγχρόνως ἔχει τὴν στερρὰν πεποίθησιν ὅτι τὸ διαρκὲς τῆς εἰρήνης εἶναι ἀνάγκη ἀνυπερθέτως νὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τὴν συναφθησομένης εἰρήνης, διότι οὐδὲν διαρκὲς σύστημα διεθνῶν σχέσεων δύναται νὰ στηριχθῇ ἐπὶ σφαλερῶν βάσεων. Τοῦτο καθίσταται καταληπτὸν ἐκ τῆς μελέτης τῶν κυριωτέρων στοιχείων τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, ἥτις ἐπέφερε τὴν παροῦσαν σύγκρουσιν ἐξ ἧς πάσχει ἡ ὑφήλιος. Εἰς τοῦτο πρὸ παντὸς συνετέλεσεν ἡ ὕπαρξις μεγάλης δυνάμεως ἥτις ἀπλήστως ἐπεδίωκε τὴν ἡγεμονίαν ἐπὶ τῶν ἄλλων Ἐθνῶν ἐλλιπῶς ἑτοιμασμένων πρὸς ἄμυναν, καίπερ ἀφθόνως ἐφωδιασμένων μὲ παντὸς εἴδους διεθνεῖς νόμους ἀλλὰ μὴ ἐχόντων ὀργάνωσιν διὰ νὰ καταστήσωσι σεβαστοὺς τοὺς νόμους τούτους.

Μᾶς κατηγοροῦν διὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων ἐκ τῆς Εὐρώπης, λέγοντες ὅτι πολιτικοὶ ἄνδρες πανθομολογουμένου κύρους ἐθεώρουν τὴν διατήρησιν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἀπαραίτητον διὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην. Διατί λοιπὸν τώρα δι' αὐτὴν ταύτην τὴν εἰρήνην νὰ μεταβάλωμεν ριζικῶς τὴν πατροπαράδοτον ταύτην πολιτικήν; Ποίαν λοιπὸν σημασίαν δύνανται νὰ ἔχωσι νέαι συνθῆκαι ἀφοῦ αἱ ὑπάρχουσι δὲν ἔχουσι μεγαλυτέραν σημασίαν ἀπὸ μερικὰ παληόχαρτα, ἀφοῦ ἡ παραβίασις τῶν θεμελιωδεστέρων ὅρων τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου θὰ ἐξακολουθήσῃ. Δὲν καταντᾷ λοιπὸν ματαία καὶ ἡ ἐργασία τῶν ἐθνῶν ἡ ὁποία ὡς σκοπὸν ἔχει τὴν βελτίωσιν τοῦ Διεθνοῦς Κώδικος;

Κανεὶς ἐκ τούτου δὲν θὰ ἐπωφεληθῇ ἐκτὸς τῶν κακούργων οἵτινες καὶ τὸν παρεβίασαν, καὶ θὰ ὑποφέρωσιν ἐκ τούτου ἐκεῖνοι πάλιν οἱ ὁποῖοι τὸν ἐσεβάσθησαν. Ἂν καὶ ὁ Ἀγγλικὸς λαὸς καθ' ὅλα συμμερίζεται τὴν πρὸς τὴν εἰρήνην τάσιν, μολαταῦτα θεωρεῖ ἀδύνατον τὴν ἐπὶ τοιούτων βάσεων ἑδραίωσιν σταθερᾶς εἰρήνης.

Ἀπαραίτητον διὰ τοῦτο νὰ πραγματοποιηθῶσιν οἱ ἑπόμενοι ὅροι:

Ματαίωσις τῶν καταδυναστευτικῶν σκοπῶν καὶ ἔκθεσις τῆς ἀναισχύντου συμπεριφορᾶς τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ἰδίων λαῶν των.

Ἐξεύρεσις τρόπων, ἐκτὸς τῶν συνθηκῶν, ἐξασφαλίσεως τῶν διεθνῶν ὑποχρεώσεων ἂν καὶ τοῦτο εἶνε δύσκολον νὰ κατορθωθῇ εἴμεθα ὅμως τῆς ἰδέας ὅτι τοῦτο ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ ἰδεώδη τοῦ προέδρου καὶ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι οὐδὲν τούτων θὰ ἐπιτευχθῇ ἂν μὴ ἡ εἰρήνη δὲν ἑδράζεται ἐπὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῶν ὑποδειχθεισῶν ἐν τῇ κοινῇ διακοινώσει τῶν δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως.

Ἰδοὺ ὁ λόγος δι' ὃν ἡ Μεγάλη Βρεττανία θυσιάζεται καὶ εἰς αἷμα καὶ εἰς χρῆμα πέραν τῶν ὁρίων τῶν διεθνῶν τῆς ὑποχρεώσεων. Ἔχει τὴν στερεὰν πεποίθησιν ὅτι ἐκ τῆς νίκης τῶν συμμάχων θὰ ἐξαρτηθῇ τὸ μέλλον τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ, ἡ τύχη διεθνῶν μεταρρυθμίσεων, εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὁποίων ἐλπίζουν οἱ ἰδεολόγοι τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου εὐθὺς ὡς παύσουν αἱ παροῦσαι δυσπραγίαι.

Дозволено цензурой

Ἔτος Α. — Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ 21ῃ Ἰανουαρίου 1916 — Ἀριθμ. 20

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ

ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

Ἰαν)ου.	26	Ἀνατ.	7—6	Δύσις	5—24
» ».	29	»	7—3	»	5—28
» »	31	»	7—1	»	5—30
Φεβρουαρ.	3	»	6—57	»	5—34

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΖΩΝΤΑΝΗΣ ΦΥΛΗΣ ΖΩΝΤΑΝΟΙ ΑΓΙΟΙ

Φαιδρὰ ἀνατέλλει σήμερον ἡ ἑορτὴ τοῦ μάρτυρος καὶ φωτιστοῦ καὶ πολιούχου τῆς Τραπεζοῦντος Ἁγίου Εὐγενίου καὶ ἡ Τραπεζοῦς λευκὴν περιβληθεῖσα στολὴν ἐν φαιδροῖς ᾄσμασι καὶ ὕμνοις ἐξυμνεῖ τὸν Ἅγιον, μεθ᾽ οὗ ἀρρήκτως διὰ τῶν αἰώνων συνεδέθη ἡ Ἱστορία της. Καὶ παρελαύνουν σήμερον ἐνώπιον τῆς δεδοξασμένης πόλεως τῶν Κομνηνῶν ὅλαι αἱ βυζαντιναὶ πομπαὶ καὶ πανηγύρεις, δι᾽ ὧν ἐτιμᾶτο ὁ Ἅγιος ἐν τῷ φερωνύμῳ ναῷ, καὶ ἀναμιμνησκώμεθα πάντες ἡμερῶν ἀρχαίων, καθ᾽ ἃς νικηφόροι καὶ θριαμβεύοντες ἐπανερχόμενοι ἐκ διαφόρων πολέμων οἱ αὐτοκράτορες τῆς Τραπεζοῦντος μεγαλοπρεπῶς εἰσήρχοντο εἰς τὸν ναόν, καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Εὐγένιον ἀνέγραφον τὰ νικητήρια καὶ τοὺς θριάμβους τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τῆς βαρβαρότητος.

Διὰ τίνος χειμάρρου καὶ οἵων κυμάτων μαινομένης θαλάσσης διῆλθεν ἡ πολυπαθὴς καὶ ἡρωϊκὴ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος! Τραγικὴ ὑπῆρξεν ἡ τύχη της ὅπως τραγικὴ ὑπῆρξε καὶ ἡ ἱστορία τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου καὶ ὅλης τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Τί ἔπραξεν αὐτὴ ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πῶς ἀντήμειψεν αὐτὴν ἡ ἀνθρωπότης! Ὑπὸ μυστηριώδους ἐνστίκτου ἐλαυνόμενοι ὥρμησαν μὲ ἀπαραδειγμάτιστον λύσσαν βασιλεῖς καὶ ἔθνη βάρβαρα νὰ ταπεινώσουν καὶ συντρίψουν τὴν ζωντανὴν καὶ ὑπέροχον ταύτην φυλήν. Οἱ βασιλεῖς ἤθελον νὰ ἐκδικηθοῦν διὰ τὰς ταπεινώσεις καὶ τὸ ὄνειδος, τὰ ὁποῖα εἰς χρόνους ἀρχαιοτέρους προσῆψεν εἰς αὐτοὺς ἡ παρὰ τὴν Σαλαμῖνα καὶ ἐν Μαραθῶνι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν ἀγωνισθεῖσα καὶ θριαμβεύσασα ἑλληνικὴ φυλή· τὰ δὲ βάρβαρα ἔθνη μὴ ἀνεχόμενα τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐμορφίαν ἐπειρῶντο νὰ πατάξωσι τὴν πνευματικὴν ὡραιότητα καὶ ὑπεροχήν, δι᾽ ἧς Θε-

ὡς καὶ Φύσις ἐπροίκισαν τοὺς Ἕλληνας ὑπὲρ τοὺς ἄλλους λαούς· συνώμοσαν αἱ γλαῦκες καὶ ὅλα τὰ νυκτόβια πτηνὰ νὰ πνίξουν τὸν ζωηρὸν ἀλέκτορα, τὴν ἑλληνικὴν ψυχήν, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ λάλημά του παντοῦ εὐηγγελίζετο τὸν ἥλιον καὶ τὸ φῶς· καὶ μόνον ὅταν ἡ ἑλληνικὴ χώρα ἔπεσε καὶ ἐταπεινώθη καὶ οὐδὲν ἀπελείπετο πλέον πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐξουδενώσεώς της, τότε ἐκορέσθη ἡ λύσσα τῶν πολεμίων της καὶ τότε ἔπαυσαν οἱ μισόκαλοι βάρβαροι νὰ ποδοπατοῦν τὴν ὡραίαν ψυχήν, ἡ ὁποία μόνον εὐεργεσίας παρέσχεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἐκπολιτίσασα αὐτὴν καθ' ὅλα τὰ στάδια τῆς ἀκμῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Λεπτὴ καὶ φιλάνθρωπος ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ μόνον συστήματα ἐξανθρωπισμοῦ καὶ ἀνυψώσεως τῶν λαῶν ἐφήρμοσε κατὰ τὴν μακρὰν ἱστορικὴν σταδιοδρομίαν της.

Ὥρμησεν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἡ ἐνσάρκωσις τῆς μεγαλουργοῦ ἐθνικῆς ψυχῆς, μὲ μίαν δράκα Ἑλλήνων διὰ μέσου τῆς Ἀσίας μέχρι τῶν Ἰνδιῶν πρὸς ἵδρυσιν παγκοσμίου αὐτοκρατορίας, οὐχὶ καθ' ὁμοίωμα τῶν Καισάρων, ὑποδουλῶν λαοὺς [illegible] θρησκείας καὶ ἐπιστήμην ἐλευθέραν· [illegible] καὶ ἰδανικὸν αὐτοῦ ἦτο ἡ συνδιαλλαγὴ λαῶν καὶ ἐθνῶν διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ διὰ τῆς ἱδρύσεως κράτους κοσμοπολιτικοῦ, ὅπου ἔθνη καὶ θρησκεῖαι θὰ ἦσαν ἴσα καὶ ἐξ ἴσου σεβαστά· καὶ [illegible] πρῶτος αὐτὸς ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος [illegible] τὴν φιλοσοφίαν τοῦ διδασκάλου του Ἀριστοτέλους, ὅστις καὶ τὴν Ἀθηνᾶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸν [illegible] τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τὸν Ὄσιριν τῆς Αἰγύπτου, [illegible] μόνον νὰ ἀνυψώση τοὺς λαοὺς διὰ τοῦ πολιτισμοῦ· καὶ ἀνέγραψεν ὁ μεγαλοπράγμων Ἀλέξανδρος [illegible] μεγαλοφυὲς τοῦτο ἐκπολιτιστικὸν ἔργον [illegible] τὸν θεὸν Δία.

Μεταφέρεται κατὰ Μάϊον τοῦ 330 ἡ ἕδρα τοῦ Κράτους ἀπὸ Ρώμης εἰς Κων)πολιν καὶ ἀφ' ἧς ἡμέρας γίνεται ὁ Κωνσταντῖνος Χριστιανός, ἐκλείπει ὁ ἐπὶ [illegible] καὶ ἱερατείων στηριχθεὶς ρωμαϊκὸς δεσποτισμός, [illegible] ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς ἀρχίζει ἡ ἐμφάνισις πολιτείας οὐχὶ κυριάρχων καὶ κυριαρχουμένων, ἀλλ' ἰσοπολιτῶν. Βάσις τῆς πολιτείας τίθεται ὡς ἑνωτικὸς δεσμός, ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ἡ ὁποία συνήνωσε διὰ τῆς ἀδελφότητος ὅλους τοὺς ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων διατελοῦντας λαούς. Μακρὰν πάσης στενοκεφάλου ἐθνικιστικῆς ἰδέας οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην ἔδωκεν ἡ Αὐτοκρατορία προσοχὴν εἰς φυλήν, γλῶσσαν ἤθη ἢ ἔθιμα. ἐπεδίωξε δὲ μόνον τὸν ἐκχριστιανισμόν, ἤτοι τὸν ἐκπολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τῆς θρησκείας καὶ ὑπῆρξε κράτος κοσμοπολιτικόν. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνησε καὶ κυβερνᾷ τὸν κόσμον, διέπλασε τὴν αὐτοκρατορίαν μὲ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡς ἐπίσημον ὄργανον πρῶτον τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔπειτα τῆς Πολιτείας· ἡ δὲ μεγίστη πρὸς τὸν ἀνθρωπισμὸν καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ἐκδούλευσις τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἡ ὑπὸ τὴν ἰδέαν τῆς ἀδελφότητος συνύπαρξις καὶ διοίκησις πολλῶν λαῶν. Καὶ ἀνέγραφον οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες τὸ μέγα τοῦτο ἐκπολιτιστικὸν ἔργον καὶ ὅλα τὰ κατορθώματά των εἰς τὴν ὑπέρμαχον στρατηγὸν καὶ πολιοῦχον τοῦ Βυζαντίου Παναγίαν.

Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα εἰργάσθη καὶ ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος, συνδιαλλάξασα καὶ ἐν ἀδελφότητι διοικήσασα καὶ ἐκπολιτίσασα τοὺς περιοίκους λαούς· καὶ ἀνέγραφε καὶ αὕτη τὰ κατορθώματά της εἰς τὸν ἀκοίμητον φρουρὸν τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ της ἔργου, εἰς τὸν πολιοῦχον τῆς Τραπεζοῦντος Ἅγιον Εὐγένιον.

Καὶ κατὰ τὴν μακρὰν δὲ καὶ ζοφώδη καὶ ἀσέληνον νύκτα τῆς τυραννίας πάλιν τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἰργάσθη πρὸς συγκράτησιν τῆς θρησκείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν λαῶν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, συγκεντρῶσαν ἐν ἑαυτῷ ὅλην τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν καὶ ψυχήν, ἐν μέσῳ παντοίων καταιγίδων καὶ τρικυμιῶν προσεπάθει νὰ τηρήσῃ ἄσβεστον τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς θρησκείας, αὐτὸ χρησιμεῦον ὡς στήλη φωτεινὴ ὁδηγοῦσα τοὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας διὰ μέσου τῆς ξηρᾶς καὶ καυστικῆς ἐρήμου τῆς δουλείας καὶ δι' οὗ κατόπιν ἀνέλαβεν ἀγῶνος ἀπὸ τοῦ 1908 οὐδὲν ἄλλο ἐπεδίωξεν εἰμὴ τὴ ἰσοπολιτείαν καὶ ἀνάστασιν τῶν λαῶν τῆς Αὐτοκρατορίας. Καὶ ἀνέγραψε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὴν σωτηρίαν τῶν θεόθεν ἐμπιστευθέντων αὐτῷ λαῶν εἰς τὸν Χριστὸν Σωτῆρα καὶ εἰς τὴν Θεομήτορα Παρθένον Μαρίαν.

Τὸ δ' αὐτὸ ἔπραξεν ἐν στενῷ κύκλῳ καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Τραπεζοῦντος ἐνισχυομένη ἐν τῷ ἀγῶνι ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου, ὅστις ἐνέπνεε θάρρος καὶ καρτερίαν εἰς τὰς κουρασμένας ψυχάς· χρηστὰς δὲ πάντοτε ὑποτείνει ὁ πολιοῦχος Εὐγένιος ἐλπίδας, ὅτι θὰ ἀνατείλη ἡ νόστιμος ἡμέρα, καθ' ἣν ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ ναοῦ του θὰ ἀντηχήσῃ πάλιν τὸ χριστιανικὸν ᾆσμα καὶ ὑπὸ τὴν κραταιὰν προστασίαν καὶ ἀντίληψίν του τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα θὰ ἀναλάβῃ καὶ αὖθις τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν ἔργον του, τὸ ὁποῖον ἀποτόμως διέκοψεν ἡ δουλεία·

ἐλπίδες ἐν ζωοῖσιν,
ἀνέλπιστοι δὲ θανόντες.

† Ὁ Τραπεζοῦντος Χρύσανθος

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ἐναισίμιου διατριβῆς "Τραπεζουντίας διαλέκτου„ τὸ δεύτερον μέρος. Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

Περί· ἐλάχισταί εἰσιν αἱ διασωθεῖσαι μετὰ τῆς προθέσεως ταύτης φράσεις καὶ τὰ σύνθετα, ἐν οἷς μετὰ τριῶν μορφῶν φέρεται: περί, περ καὶ πορ (¹). Φράσεις: «λόγια περὶ ἀγάπε» (λόγοι περὶ ἔρωτος)· «περὶ ἐμοῦ λέγω»=ὑπὲρ ἐμοῦ, πρὸς τὸ ἐμοὶ συμφέρον· ἐν τῇ φράσει ταύτῃ διεσώθη καὶ ἡ ἀντωνυμία ἀλώβητος ἄλλως λεγομένη ἰμ' καὶ μ' ἀντὶ ἐμοῦ καὶ μου.—Σύνθετα; Περίκαλος, ὃ καὶ ξίκαλος, (ἀντὶ ξέκαλος, ἐκ καλὸς) λέγεται.=λίαν χρηστός· παρ' ἀρχαίοις τὸ μὲν περίκαλος οὐχ εὕρηται, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον περίκακος, ὃ καὶ ἐν Τραπεζοῦντι λέγεται· Παρ' ἀρχαίοις ἀπαντᾷ ὑπέρκαλος ('Αριστ. πολιτ. 4,11 Πολυβ. 3,31)· ὑπερκάλως, παρ' Ἡσυχίῳ· ἴδ. καὶ Lob. paral. σελ. 471 καὶ παρὰ τοῖς Κυπρίοις λέγεται νῦν ὑπέρκαλος.—Περίβαρος· παρ' ἀρχαίοις περίβορυς.—Περιπαίζω καὶ περγελῶ=χλευάζω· καὶ παρ' ἀρχαίοις περιγελᾶν τινά. — Περιπιάνω=καταλαμβάνω πάντα τὸν τόπον·=περιαπλοῦσθαι.—Περμένω·=περιμένω.—Περιχαρούμενος·=περιχαρής, περιγηθής.—Περίφοβος· καθὰ καὶ παρ' ἀρχαίοις·—Πορπατῶ=περιπατῶ, βαδίζω·—Περίλυπος· ὁ λύπῃ συνεχόμενος μεγάλῃ, καθὰ καὶ παρ' ἀρχαίοις· συντάσσεται δ' αἰτιατικῇ τὸ αἴτιον δηλοῦσῃ τῆς λύπης, κυρίως συστοίχῳ αἰτιατικῇ «περίλυπος τ' ἐμόν, τ' ἐσόν, τ' ἐμέτερον τ' ἐσέτερον, τ' ἐκεινέτερον»=περίλυπος διὰ τὸ ἐμὸν (δι' ἐμέ, διὰ σὲ) κτλ., ἀλλὰ μετ' ὀνομάτων ἀπαντᾷ ἡ γεν.κὴ «περίλυπος τοῦ Νικόλα, τοῦ γυιοῦ ἀτ', τ' ἀνθρωπί, τζῆ γυναικὸς κτλ., ἡ γενικὴ αὕτη ἀντὶ συστοίχου αἰτ. κεῖται.—Περφανίζω (περὶ—φανίζω=δείκνυμι) = περιφρονῶ· συμφυρμῷ πρὸς τὸ ὑπερήφανος, δύναται δὲ καὶ ἐκ τῆς ὑπὲρ σύνθετον ἐκ ληφθῆναι· ἐν Κερασοῦντι περιφανίζω, ἢ περηφανίζω καὶ παροιμία «τὰ περιφανεμένα τὰ χωρία βασιλεύουνε»=λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. Ἐκ τοῦ τύπου βασιλεύουνε κεκολόβωται ὁ Τραπεζούσιος βασιλεῦνε.

Πέτρα. Ὁ παρ' ἀρχαίοις πέτρος, οὗ τὴν πρὸς τὴν πέτραν διαφορὰν ἴδε ἐν Buttm. Lex. 1. σελ. 179· καὶ Synonymik d, gr. Sprach. v. Heinr. Schmidt. Leipsig. 1876.51,2,4) καὶ λίθος, εὗ τὸ ὑποριστικὸν λιθάρ' (λιθάριον) λέγεται ἐν τοῖς περὶ τὴν Τραπεζοῦντα χωρίοις· αἱ δὲ ὑπὸ τῶν κυμάτων ἀπεστρογγυλωμέναι ψῆφοι (τροχαλός, τρόχμαλος, κόχλαξ, κοχληξ) καλοῦνται ἐν Τραπεζοῦντι λαλλάτζια (λαλλάκια) ἐκ τοῦ λάλλαι πιθανῶς («λάλλαι δέ εἰσιν αἱ ψῆφοι αἱ παραθαλάσσιαι αἱ ὑπὸ τῶν κυμάτων κινούμεναι καὶ ψόφον τινὰ ἀποτελοῦσαι». Μ. Ἐτυμ. σ. 555,47)· ἑτέρα δὲ λέξις λελέγια εὕρηται παρ' Ἡσυχίῳ ἑρμηνευομένη «κόχλακες, ἢ κοχλώδεις τύποι»· εἰ δέ τις καὶ τὸ λᾶας προσθείη τούτοις, τρεῖς ἂν ἔχοι λέξεις αἷς ἡ Τραπεζουσία συγγενής ἐστι καὶ ἄδηλον, τίνος τούτων παραφθορὰ τυγχάνει οὖσα. Φράσεις «ἄκον πέτραν ἔν' ἡ καρδία σ'», «ἂς τὴν πέτραν ἔν' ἡ καρδία σ'», «ἂς τὴν πέτραν εἶσαι πλασμένος» (ἄσ=ἀπὸ· κολοβὸν ἴσως λείψανον τῆς Λατινικῆς προθέσεως abs)· ἐπὶ σκληρῶν, ἀσυμπαθῶν καὶ ἀτέγκτων ἀνθρώπων. οὕτω καὶ παρ' ἀρχαίοις «σιδηρόφρων τε κὰκ πέτρας εἰργασμένος» (Αἰσχ. Προμ. δεσμ. 242)· τὸ σιδηρόφρων ἀντίστοιχον τῷ Τραπεζουντίῳ «ἂς τὸ σίδερον ἔν' ἡ καρδία τ'» καὶ ἔχ' σιδερένιον καρδίαν «τί με προσπίτνεις ἢ κῦμα λιταῖς ἱκετεύων» (Εὐριπ. Ἀνδρομ. 537)· «εἰς ἀνηκόους πέτρας βάζω» (Λυκόφρ. 1451)· «σοὶ κραδίη στερεωτέρη ἐστὶ λίθοιο» (Ὁμ. Ὀδ. 23, 103)· «ἐκ σιδάρου κεχάλκευται μέλαιναν ψυχάν» (Πιδ. ἀπόσπ. 78 1899)· «ἦσθα πέτρος ἢ σίδηρος» (Εὐρ. Μάδ. 1279)· καὶ παρὰ Ῥωμαίοις «lapis est ferrumque».

Προσονείδια (τά)· ἐν. ὀν. προσονεῖδ' (προσονείδιον)· ἐπίθετον πρὸς σκῶμμα, παρ' ἀρχαίοις ὑπάρχει προσονειδίζω μόνον· λέγεται ἔτι καὶ παρωνύμ', ὅπως καὶ παρ' ἀρχαίοις τὸ παρώνυμον.

Πυκνοκουρτῶ (σύνθετον ἐκ τοῦ πυκνὸς καὶ κουρτῶ=καταπίνω πεποιημένον ἐκ τοῦ ἐν τῇ καταπόσει ἤχου)· λέγεται ὅταν τις συνεχῶς καταπίνῃ, ἵνα διέλθῃ διὰ τοῦ φάρυγγος τροφὴ ξηρὰ καὶ δυσχερῶς καταπινομένη· μεταφορικῶς δέ, ὅταν τις μέλλῃ εἰπεῖν λόγους, ἢ ἀγγελίας κακάς, ἢ ἄλλως ἐκ φόβου καὶ συστολῆς ἀνοίγῃ καὶ κλείῃ τὸ στόμα, μὴ τολμῶν λαλῆσαι, οἱονεὶ καταπίνων τοὺς λόγους (πυκνοκουρτᾷ τὰ λόγια τ' καὶ μασᾷ τὰ λόγια τ')· τοῦτο δηλοῖ καὶ τὸ τοῦ Σοφοκλέους (Ἀντιγ. 509) «σοὶ δ' ὑπίλλουσι στόμα», ὅπερ ὁ σχολιαστὴς ἑρμηνεύει «διά τε τὸ στόμα συστέλλουσι καὶ σιωπῶσιν, ἢ στρέφουσι (γραπτέον: συστρέφουσι) τοὺς διὰ τοῦ στόματος λόγους» τὸ τελευταῖον οὐδὲν ἕτερον βούλεται εἰπεῖν ἢ ὅ,τι τὸ Τραπεζούντιον πυκνοκουρτῶ· ἴδ. καὶ σημειώσει Dindorf, δς παρατίθησι τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ὑπίλλειν ὑπὸ Hemsterhus (apnd Rnnken ad Tim. p. 72) «tidi autem subjiciunt, subvolvunt qnasi, atque adeo obnoxium habent os dicendique libertatem»· οὐδὲν τούτων ἥσθημαι τὸ σαφές, ῥήματα δοκεῖ μοι νεφελώδη· πολλῷ σαφέστερον ἑρμηνεύει ὁ

---

1) καὶ παρ' ἀρχαίοις ἀπαντᾷ ὁ τύπος περ ἐν τῷ πέροδον, περίειμι (Πινδ.), πέρπακτον, περόσχεα (Δωρ.). Ἴδ. Lobeck path. I. σ. 290.

Passow τὸ χωρίον ἐν λ. ὑπίλλειν aus Furcht gegen Jemanden schweigen, eine Empfindung die man nicht auszusprechen wagt, unterdruecken; was vorher war: εἰ μὴ γλῶσσαν ἐγκλήοι φόβος. Ἴδε καὶ σημ. ἐν Ἀντιγ. ὑπὸ Wolf, ὃς πολλὰ καὶ καλὰ περὶ τῆς λέξεως διεξέρχεται, καὶ Bultu. Lexil. II, σελ. 450, ὃς ἑρμηνεύει: «torquent os suum secundum te· schweigen und ihre Empfindung unterdruecken».

Σημαδία. Βοῦς ὁ . . λα, παροιμία «νὰ λύκο, φά τὴ Σημαδίαν» (ἰδού, λύκε, φάγε τὴν βοῦν Σημαδίαν)· ἐπὶ τῶν ἀπονητὶ βουλομένων πάντα ἕτοιμα ἔχειν· ἐν τῇ δημώδει ἀντίστοιχος παροιμία «πέσε, πίττα, νὰ σὲ φάγω» (πέσε, πλακοῦς ἵνα σὲ φάγω). Σημειωτέον καὶ περὶ λύκου τάδε· πιστεύεται ὅτι ἡ θέα λύκου τὴν φωνὴν ἀφαιρεῖται· εἴτε δὲ τῇ δεισιδαιμονίᾳ προσγραπτέον τὸ τοιοῦτον, εἴτε τῷ ἐκ τῆς αἰφνιδίας τοῦ λύκου θέας φόβῳ, ἀνευρίσκομεν καὶ παρ' ἀρχαίοις τὴν δοξασίαν ταύτην. «in Italia quoque creditur luporum visus esse noxius, vocemque homini, quem priores contemptentur, adimere ad praesens» (Plin. hist. nat. VIII,34)· «lupi Moerin videre priores» (Uirg. ecl. IX,54) ἐντεῦθεν καὶ ἡ παροιμία «lupus infabula», περὶ ἧς ἴδε ἐφεξῆς λέξ. σκύλλος. Καὶ παρ' Ἕλλησι δ' οὕτως ἐδοξάζετο· ὁ Πλάτων ἐν πολιτ. Α, σελ. 336, λέγων «καί μοι δοκῶ, εἰ μὴ πρότερος ἑωράκη αὐτὸν ἢ ἐκεῖνος ἐμέ, ἄφωνος ἂν γενέσθαι» τὰ περὶ λύκου θρυλούμενα ὑπαινίσσεται· καὶ παρὰ Θεοκρίτῳ (XIV,22) «οὐ φθεγξῇ; λύκον εἶδες;»

Σκεπίδ'. σφηξ· (ἐκ τοῦ ὑποκοριστικοῦ σφηκίδιον, τροπῇ τοῦ φ εἰς π πρβλ. σπίγγω=σφίγγω: σπουγγάρ'=σφογγάρι· σπαλίζω=ἀσφαλίζω), τοῦ η εἰς ε καὶ ἀντιμεταθέσει τοῦ π καὶ κ πρβλ. κοστέλ'—στέλεχος)· μεταφορικῶς δηλοῖ καὶ τὸν ὀξὺν καὶ απότομον καὶ ὑβριστικὸν ἄνδρα, τὸν κεντρίζοντα (καὶ ἡ λέξις αὕτη διαπεφύλακται ἐν Τραπεζοῦντι μικρόν τι παρηλλαγμένη, σκεντριάζω λεγομένη, καὶ ὄνομα σκεντρὸν=κέντρον· ἐτονίσθη δ' ἐν τῇ ληγούσῃ, ὅπως καὶ τὸ δεντρὸν κατὰ τὸ φυτόν),=κεντῶ ὡς οἱ σφῆκες, ἐξ ὧν καὶ παροιμία γέγονε «σφῆκα κοιμώμενον ἐγείρειν» (Ἀνθολ. 7,405 καὶ 408), ἔνθα εἰκονίζεται ὁ δηκτικὸς καὶ πικρὸς ἰαμβογράφος Ἱππῶναξ. ὑπάρχει δὲ ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ὁμοία τις φράσις λεγομένη περὶ ἀνθρώπων δηκτικῶν, οἳ ἐνοχλούμενοι πλείονα τῷ ἐνοχλοῦντι ἀνταποδιδόασιν· ἡ φράσις «ἐπάτεσες 'ς τ' ούράδ' ἰμ'»· εἴληπται δ' ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν κυνῶν, οἳ δάκνουσι τὸν τὴν οὐρὰν αὐτῶν πατοῦντα. Μεθ' ὁμοίας ἡγοῦμαι μεταφορᾶς εἰρῆσθαι καὶ τὸ ἀρχαῖον «Ἀρχίλοχον πατεῖς, πεπάτηκας» (Εὐστ. παρεκβ. εἰς Ὀδ. 11,277 Διογ. Λαέρτ. 2,95 καὶ Σουίδ. ἐν λ. Ἀρχίλοχος).

Σκίζω· σχίζω· φράσις «ἂς σκίεται ἡ γῆ καὶ παίρ' με», ἐπὶ τῶν θάνατον ἑαυτοῖς εὐχομένων ἐπί τινι αἰσχρῷ· οὕτω καὶ παρ' Ὁμήρῳ» τότε μοι χάνοι εὐρεῖα χθών» (Ἰλ. 4,182.—8,150)· ἀλλ' αὐτοῦ γαῖα μέλαινα πᾶσι χάνοι» (Ἰλ. 17,418).

Σ(σ=sch)κύλλος· ὁ κύων· καὶ παρ' ἀρχαίοις (Μ. Ἐτυμ. σελ. 720,19. Ἡσύχιος· Lob. techn. σελ. 276) καὶ τὸ θηλυκὸν σκύλλα (σχολ. Εὐρ. Ἑκάβ. 237), ἀλλ' καὶ τὸ τέρας ἡ Σκύλλα ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ τὸ σύνθετον σκυλλοπνίκτης (Τζέτξ. Ἱστ. 6,482) =κυνάγχη· καὶ τὸ σκύλαξ, σκυλάκιον, σκυλάκαινα, ἃ δι' ἑνὸς γράφεται λ. Παροιμία: «τὸν σκύλλον ἐνθυμέθ', τὸ μαγκήρν ἀτ' χαζιρλάεψον» (ἐνθυμέθ'=ἐνθυμήθητι· μαγκήρ' Τουρκ. λα=κλοιος· περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ η ἴδε λέξ. κηνάπ'. χαζιρλάεψον=ἑτοίμασον· ἐκ τοῦ Τουρκ. χαζ..)· λέγεται δ' ἡ παροιμία, ὅταν τις ἐμφανίζηται, ἅμα λόγου περὶ αὐτοῦ γιγνομένου. ἐν Κερασοῦντι λέγεται «τὸν σκύλλον ἐνθυμέθ' τὸν στουράκιν (τὴν ῥάβδον) χαζιρλάεψον»· ὅμοια καὶ τὰ Λατινικὰ «lupus in fabuba» καὶ «eccum tibi lupum in sermone»· καὶ τὸ Ἑλληνικὸν αἰεὶ καὶ λύκου ἐμνήσθης», ὃ ἑρμηνεύει οὕτως ὁ Σουίδας» τοῦτο λέγεται ἐπὶ τῶν ὧν ἂν μνησθῇ τις καὶ εὐθὺς παραγιγνομένων». Ἐν τῇ δημ. λέγεται «'ς τὴ φωνὴ καὶ ὁ γάιδαρος» καὶ «σὺν τῇ φωνῇ καὶ ὁ Λάζαρος»; οὗ παρῳδία ἡ πρώτη. Ἑτέρα φράσις «σκύλλ' ὀμμάτια ἔχω» καὶ «σκύλλ' κῶλον ἐλέπω, ἃς ἐπιφωνοῦσιν οἱ λημῶντας ὁρῶντες· οὕτω καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον «ἐς κυνὸς πυγὴν ὁρᾶν» (Ἀριστοφ. Ἐκκλησ. 255).

Σκωλεκέας. Ἐκ τοῦ σκωλέκ' (σκώληξ, σκωλήκιον διὰ τῆς καταλήξεως έας (ἐκ τῆς ἀρχαίας ίας) τῆς πλησμονὴν δηλούσης·=πλήρης σκωλήκων· ἐκ τούτου καὶ ῥῆμα σκωλεκῶ (τὸ ι ἐξέπεσεν, ὅπως ἐν τῷ ἄγρας καὶ ἄλλοις)· ἀόρ. ἐσκωλεκιάσα, ἐξ ἑτέρου τύπου σκωλεκιάζω· σημαίνει δὲ μεταφορικῶς πλήρης εἰμὶ φθειρῶν καὶ κυριολεκτικῶς σκωλήκων ἐπὶ τυροῦ, βουτύρου, πτωμάτων καὶ ἄλλων τινῶν, καθὰ καὶ ἐν τῇ δημώδει τὸ σκουληκιάζω καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τὸ σκωλικιῶ καὶ σκωληκοῦμαι· «σκωληκοῦται ὁ πυρός» (Θεόφρ.). Ὁμοίας κατάληξιν καὶ σημασίαν ἔχει καὶ ταῦτα: ἐντροπέας=αἰδήμων, αἰσχυντηλός, ἐντροπικός· ἐν τῇ δημ. ἐντροπαλός· φτειρέας·=πλήρης φθειρῶν καὶ σκωπτικῶς ὁ ἐνδεὴς χρημάτων· κορωνέας. σκωπτικὴ λέξις, δηλοῦσα πιθανῶς τὴν ἀρχὴν πλήρης κοράκων, ἐφ' οὗ κόρακες ὡς ἐπὶ πτώματος ἐπεσωρεύθησαν· καλοῦσι δ' οὕτω τὸν χῆρον, ὃν καὶ κουτουλέαν λέγουσιν (ἀγνοῶ τῆς λέξεως τὴν ἀρχὴν) καὶ μετ' ἐπιτάσεως «κορωνέαν καὶ κουτουλέαν»· καὶ τὴν χήραν κουτοῦλαν καὶ ἐπιτατικώτερον «χ(χ=sch)ήραν καὶ κουτοῦλαν».— Σκλεπέας (ἐκ τοῦ σκλέπα=ψώρα)=ψωραλέας· λεπρέας καὶ τζεπρέας·=πλήρης λέπρας, λεπρός.—Καυγατ(τζ=tsch)ζέας· ἐκ τοῦ Τουρκ. καύγά=ἐριστικός· παρὰ Τούρκοις καυγατζί, καὶ ἐρισκέας· ἐκ τοῦ ἐρίζω· =ὁ κερτομῶν, κέρτομος·—ὑπνέας·=ὑπναράς, ὑπνώ-

... ὑπναλέος· ἐν τῇ δημ. ὑπνιάρης, ὁ ἐν τῇ ΙΒ ἑκατονταετηρίδι ἐλέγετο «ὑπνιάρης δὲ καλούμενος καὶ ... παρ᾽ ἐκείνων» (Πτωχοπρ. Βιβλ. Β. στ. 613, Ἀν. Κορ. τ. Α. σελ. 327).

Παροραμάτων διόρθωσις ἐν τῷ 16ῳ ἀριθμῷ.

σελ. 308	στ. α΄.	στ.	43	γρ. αἴρονται	ἀντὶ	αἴρονταθ
»	»	» β΄.	»	16	» ἐσχάτη	»	ἐσχάτης
»	»	»	»	27	μετὰ τὸ θ πρόσθες εἰς		
»	»	»	»	28	» κάθεται	ἀντὶ	κάθεσαι
»	»	»	»	32	» βόθυνος	»	βόθυνα
»	»	»	»	42	» λαλεῖν	»	λαλεῖτ
»	»	»	»	46	» naenia	»	vaenia.
»	309	» α΄.	»	24	» μηχανή	»	μηχανῆς.
»	»	»	»	24	» μεμηχάνηται	ἀντὶ	μεμηχάνηντας.

Παροραμ. διόρθ. ἀριθμ. 18.

σελ. 332	στ. β΄	στ.	14	γράφε πράγματος	ἀντὶ	πράγματα
»	333	»	»	21	» χρῆσι		χρῆσις
»	»	»	»	31	» ἀρ.	»	ἀε.
»	»	»	»	43	» ἁρμέγ	»	ἁρμέγες

Παροραμ. διόρθ. ἀριθ. 19.

σελ. 345.	στ. α΄.	στ.	23	ἀπαλειπτέον		τὸ μετὰ τὸ νοῦν
»	»	»	»	34	διανοοῦμαι	ἀντὶ	διανοποῦμαι.
»	»	»	»	40	βίον		biov
»	»	»	»	49	incesto		ia cesto
»	»	» β΄.	»	44	βαδίζειν		βαδίζουν
»	346	» α΄.	»	45	σύστοιχοι		σύστιχοι
»	»	» β΄.	»	41	tremulus		tremufus
»	»	»	»	42	tremulus		taemulus

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΙΣ
ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ ΤΟΥ Β^ΟΥ ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΙΟΥ
ΠΡΩΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ
ΥΠΟ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΛΑΜΠΡΙΝΙΔΟΥ
ΑΡΧΙΔΙΑΚΟΝΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Βον.

Δρᾶσις τοῦ Γενναδίου κατὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον.

Ἐθαυμάσαμεν ἀνωτέρω τὸν ἀξιοθαύμαστον ὄντως ἄνδρα Γεννάδιον τὸν Σχολάριον, τοῦ ὁποίου ὅμως αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ ἐπίζηλα προσόντα ἐξέλαμψαν ἀτυχῶς ἐν χρόνοις λίαν χαλεποῖς, ἅτε τοῦ κράτους τῶν Βυζαντινῶν δεινῶς καὶ διηνεκῶς χειμαζομένου ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς· Καὶ ἐσωτερικῶς μὲν ὑπὸ τῶν ἐριδων τῶν τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιθυμούντων καὶ τῶν τὸ σχίσμα ταύτης προτιμώντων, ἕνεκα τῶν ὑπερφιάλων παπικῶν ἀξιώσεων, ἐξωτερικῶς δὲ διότι πάντοθεν ἀλγεινῶς περιεσφίγγετο τὸ ἀτυχὲς κράτος ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ὀρδῶν, καὶ τὸ ὁποῖον περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν πολυπαθῆ πρωτεύουσαν μετὰ τῶν πέριξ αὐτῆς. Εἰς τὴν ἐλεεινὴν ὄντως καὶ ἀξιοθρήνητον ταύτην κατάστασιν ἀποβλέπων καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος καὶ ἵνα περισώσῃ τὴν ἀγρίως ἀπειλουμένην Κωνσταντινούπολιν ἠναγκάσθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν τοσοῦτον ποθητὴν τοῖς Λατίνοις ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐξ ἧς ἤλπιζεν ὁ τάλας βοήθειαν τινα ἐκ τῆς Δύσεως πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἐπαπειλοῦντος κινδύνου. Ἀπεφάσισε λοιπὸν αὐτὸς μετὰ τῶν ἐπισημοτέρων λογάδων τοῦ ἔθνους νὰ μεταβῇ εἰς Ἰταλίαν ἔνθα θὰ συνεκροτεῖτο ἡ ἑνωτικὴ σύνοδος. Ὅθεν παραλαμβάνει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Δημήτριον Παλαιολόγον, τὸν ἡμέτερον Γεννάδιον Σχολάριον, τὸν Γεώργιον Γεμιστὸν ἢ Πλήθωνα καὶ τὸν Γεώργιον Ἀμηρούτζην τὸν Τραπεζούντιον, ἐκ δὲ τῶν κληρικῶν

τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωσήφ, τὸν Ἐφέσου Μάρκον τὸν Εὐγενικόν, ὅστις διωρίσθη καὶ ἔξαρχος τῆς μελλούσης συνόδου, τὸν Ἡρακλείας Ἀντώνιον, τὸν Τραπεζοῦντος Δωρόθεον, τὸν Κυζίκου Μητροφάνην, τὸν Νικομηδείας Μακάριον, τὸν Νικαίας Βησσαρίωνα, τὸν Σάρδεων Διονύσιον, τὸν Ῥωσσίας Ἰσίδωρον μετὰ καὶ ἄλλων ἀρχιερέων πολλῶν καὶ τέλος ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς Ἐκκλησίας σὺν ἄλλοις καὶ τὸν πνευματικὸν αὐτοῦ Γρηγόριον καὶ τὸν μέγαν Ἐκκλησιάρχην καὶ δικαιοφύλακα Σίλβεστρον τὸν Συρόπουλ ὅστις καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ἔχει γράψει. Ἰδυνάμεθα πάντας τοὺς συμμετασχόντας ἐν τῇ πτύστῳ ταύτῃ συνόδῳ νὰ ἀπαριθμήσωμεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπὶ τοσοῦτο μόνον εἶναι ἀναγκαία ἡ ἐξέτασις συνόδου ταύτης καθ' ὅσον ἔλαβε μέρος καὶ ὁ ἥρως τοῦ θέματος ἡμῶν, διὰ τοῦτο μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς συντομίας θὰ διεξέλθωμεν τὰ κατὰ ταύτην καθ' ὅσον μάλιστα ὁ βουλόμενος νὰ ἀναγνώσῃ τὰ κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην λεπτομερῶς δύναται νὰ ἴδῃ ταῦτα ἐν τῇ τοῦ Συροπούλου Ἱστορίᾳ.

Πρὸ ἀναχωρήσεως ὅμως εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐθεώρησε καλὸν ὁ αὐτοκράτωρ, ἵνα σκεφθῶσιν ἐπὶ ποίων ἀξίων ἔδει νὰ γίνῃ ἡ συζήτησις ἐν τῇ μελλούσῃ συνόδῳ καὶ ἵνα οὕτως ἀπέλθωσιν ἐκεῖσε τρόπον τινὰ γεγυμνασμένοι «εἰς τὰ περὶ ὧν ἡ τοιαύτη ἀπήγγελλε» [1]). Πράγματι δὲ ἐν τῇ συναθροίσει πάντων τῶν λογίων τοῦ κράτους εἶπεν ὁ Καντακουζηνὸς ὅτι ἡ ἔναρξις τῆς συζητήσεως δέον νὰ γένηται ἐκ τῆς ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκης, εἶπον δὲ καὶ τῶν ἄλλων οἱ μὲν τὰ αὐτὰ οἱ δὲ καὶ ἕτερα. Εἶπε δὲ καὶ ὁ διδάσκαλος Σχολάριος λόγον ἀνέκδοτον συμβουλευτικόν, ὃν ἔφθασεν ἤδη ἐκμελετήσας σοφῶς ἄγαν καὶ συνετῶς, ὃς καὶ ἐπῃνέθη παρὰ πάντων, ὡς ἄριστα συγγεγραμμένος καὶ τῆς κρείττονος συμβουλῆς εἰσηγούμενος, ἐνῷ μετὰ τῶν ἄλλων τῶν πολλῶν, τῶν σοφῶν τε καὶ γενναίων καὶ
» καλλίστων ἐπιχειρημάτων διείληπτο καὶ τοῦτο τείνον εἰς τὸν βασιλέα· ὡς εἰ μὲν προύπετεύη τὸ
» ἐξετασθῆναι τὴν δόξαν κατὰ τὸ ἐγχωρεῖν ἀκρι-
» βέστατα, καὶ πᾶν ὅπερ ἂν Θεοῦ διδόντος, σαφῶς
» καὶ ἀριδήλως, διὰ ῥητῶν τῶν τῆς Ἐκκλησίας
» διδασκάλων ἀποδειχθῇ, καὶ ἀβιάστως ἀποφανθῇ
» συνοδικῶς, στερχθῇ τοῦτο παρὰ πάντων ἀνενδοιά-
» στως, παρ' ἐκείνων τε καὶ παρ' ἡμῶν καὶ μη-
» δεμία τις διαφορὰ καταλειφθῇ· οὕτω χρὴ καὶ τὴν
» σύνοδον καλῶς συνελθεῖν καὶ πρὸς τὴν Ἰτα-
» λίαν ἀφικέσθαι καὶ ἀγωνιστικῶς ἐξετάσαι καὶ ἀπο-
ἀποδεῖξαι περὶ ὧν ἂν δεήσοι. ***Εἰ δὲ πρόκειται***
» ***πρὸς οἰκονομίαν τινὰ χωρῆσαι ἑνωτικήν,***
» ***περισσόν ἐστι τὸ καὶ τὴν ἁγίαν Βασιλείαν***
σου καὶ τὸν ἅγιον Πατριάρχην, καὶ τοὺς λοι-
» ***ποὺς κόπους καὶ κινδύνους ὑποστῆναι καὶ***
» ***ἐξόδους πλείστας ὑπὲρ τούτου ἀναλωθῆναι***
» ***μηδέν τι τῇ πατρίδι ἢ τῷ κοινῷ συμβαλλο-***
» ***μένας. Οἰκονομικὴν γὰρ ἕνωσιν δυνατόν ἐ-***
» ***στι γενέσθαι καὶ διὰ πρεσβειῶν τριῶν ἢ***
» ***τεττάρων ἐκεῖσε παραγενομένων*** καὶ τοῦτο
» ἴσως ἔσται καὶ τῇ πατρίδι λυσιτελέστερον» [1]).

Ἡ ἀρίστη αὕτη συμβουλὴ σχεδὸν πᾶσι μὲν ἤρεσε, οὐχ ἧττον ὅμως ἀπεφασίσθη, ἵνα ὡς βάσιν ἔχωσι τὸ βιβλίον τοῦ Καβάσιλα καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἐκλέγωνται καὶ σκέπτωνται ἐν οἷς δεῖ, ἀνεδέξαντο δὲ τὸν τοιοῦτον ἀγῶνα ὁ Ἱερομόναχος Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός, (διότι δὲν εἶχεν εἰσέτι χειροτονηθῇ μητροπολίτης Ἐφέσου, τοῦθ' ὅπερ ἐγένετο ὀλίγον πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτῶν ἐκ Κων)πόλεως καὶ ὁ Σχολάριος.

Ἐπὶ τέλους ἔφθασε καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἀναχωρήσεως αὐτῶν ἀπέπλευσε λοιπὸν ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τῆς μεγάλης αὐτοῦ συνοδείας ἐκ Κων)πόλεως τὴν 17ην Νοεμβρίου 1437, [2]) ἀφίκετο δὲ μετὰ τρικυμιώδη καὶ περιπετειώδη πλοῦν τῇ 8ῃ Φεβρουαρίου 1438 εἰς Βενετίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Φερράραν, ὅπου μόλις τῇ 9ῃ Ἀπριλίου τοῦ 1438 συνεκροτήθη ἡ σύνοδος. Ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν διεγερθεισῶν ὡς εἰκὸς διαφωνιῶν καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως χρημάτων ὡς ἔλεγεν ὁ Πάπας, μετατεθείσης τῆς ἕδρας τῆς συνόδου ἐν Φλωρεντίᾳ τῇ 19ῃ Ἰανουαρίου τοῦ 1439, συνῆλθεν ἡ σύνοδος ἐν τῷ Παλατίῳ τοῦ Πάπα τῇ 26ῃ Φεβρουαρίου 1439, ὅπου μετὰ πολλὰς συζητήσεις, αἵτινες εἰς οὐδὲν κατέληξαν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς διαμάχας πρὸς ἀλλήλους συνετέλεσαν καὶ δι' ἃς ἀκριβῶς πάντες οἱ πιστῶς τὰ τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως τηροῦντες ἐδυσχαίρενον καὶ ἠδημόνουν μάλιστα δὲ διὰ τὴν ἣν ἔβλεπον φανερὰν πρόσκλισιν τῇ ἑνώσει τῶν πλειόνων ἔκ τε τῶν ἀρχιερέων καὶ ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν διὰ τοῦτο ἀπεφάσισεν ὁ αὐτοκράτωρ, «ἤθελε γὰρ τρόπον ἑνώσεως εὑρεῖν καὶ οὐ φιλονεικείας λόγους» [3]) καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τῇ ἑνώσει προσκλίνοντες, ἵνα δώσωσι τοῖς Λατίνοις ἔκθεσιν πίστεως, πλὴν οὕτω γεγραμμένην, ὥστε νὰ γένηται πάνακως δεκτὴ ὑπὸ τῶν Λατίνων. Εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἐκθέσεως ὡρίσθησαν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ Ῥωσσίας, ὁ Νικαίας, ὁ μέγας χαρτοφύλαξ, ὁ Γεμιστὸς καὶ ὁ Σχολάριος «ἐκ τούτων δὲ
» προτιμώντων ἄλλου ἄλλον εἰς τὸ ἄρξασθαι ἔφη ὁ
» Σχολάριος· συνέθηκά τι ἐγὼ πρὸ ὀλίγου σκεψάμε-
» νος καὶ εἰ δοκεῖ ὑμῖν ἀκούσατε τοῦτο, καὶ εἰ μὲν ἀ-
» ρέσει ἐμφανισθήτω καὶ εἰς τὸν βασιλέα καὶ εἰς τὴν
σύναξιν εἰ δὲ μὴ γραφήτω ἕτερον..... εἶχε δὲ ἐπὶ λέξεως

1) Συροπούλου ..... σελ. 49.

1) Συροπούλου σελ. 50
2) Συροπούλου » 67
3) Ἐκκλ. Ἱστορία Βαφειάδου τόμ. Β' σελ. 226

ρθέως. Ἐπειδὴ ὑπελαμβάνομεν πρότερον ἡμεῖς οἱ Γραικοὶ τοὺς Λατίνους λέγειν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, ὡς ἀπὸ δύο ἀρχῶν καὶ δύο πνεύσεων, ἔτι μὴ λέγειν τὸν πατέρα ἀρχὴν καὶ πηγὴν ὅλης τῆς θεότητος τοῦ υἱοῦ δηλονότι, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ διατοῦτο ἀπὸ τῆς ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκης ἢ ἀναπτύξεως αὐτῶν, ὡσαύτως δὲ καὶ τῆς κοινωνίας αὐτῶν ἐφυλάχθημεν νῦν ἐν ταύτῃ τῇ ἱερᾷ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ συνελθόντες θεοῦ χάριτι ὑπὲρ τῆς ἁγίας ἑνώσεως, πολλῶν γενομένων συζητήσεων καὶ διαλέξεων καὶ προκομιδῆς ρητῶν ἀπό τε τῆς ἱερᾶς γραφῆς καὶ τῶν ἁγίων διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας ἡμεῖς μὲν οἱ Λατῖνοι διισχυριζόμεθα, ὅτι τοῦθ' ὅπερ λέγομεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, οὐ ταύτῃ φαμὲν τῇ διανοίᾳ, ὥστε ἡμᾶς ἀποκλείειν τὸν πατέρα τοῦ εἶναι ἀρχὴν καὶ πηγὴν ὅλης τῆς Θεότητος, τοῦ υἱοῦ δηλονότι καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ἢ τοῦθ' ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται τὸν υἱὸν μὴ ἔχειν παρὰ τοῦ πατρός. ἢ ὅτι δύο ἀποφαινόμεθα εἶνε ἀρχάς, εἴτε δύο προβολὰς τοῦ ἁγίου πνεύματος· ἀλλ' ὁμολογοῦμεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀϊδίως ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ὡς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς καὶ μοναδικῆς προβολῆς ἐκπορεύεσθαι· ἡμεῖς δὲ οἱ Γραικοὶ ὁμολογοῦμεν μὲν καὶ πιστεύομεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, ἴδιον δὲ τοῦ υἱοῦ εἶνε, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀναβλύζειν καὶ οὐσιωδῶς ἐξ ἀμφοῖν, ἤγουν ἐκ Πατρὸς δι' υἱοῦ προχεῖσθαι διισχυριζόμεθά τε καὶ ἐπιστεύομεν καὶ ἤδη ἑνούμεθα ἀλλήλοις καὶ θεοφιλῶς συναδόμεθα· πεῖραν δεδωκότες ἀλλήλοις τῆς ἰδίας πίστεως καὶ ὁμολογίας, καὶ οὐδέτερον ἀπὸ τῆς ἑτέρων ἑνώσεως ἢ κοινωνίας φυλάττεσθαι λοιπὸν διακρίνομεν, ἀλλὰ πάλιν συνθέμεθα ἀλλήλοις καὶ ὁμονοοῦμεν καὶ εἰς μίαν Ἐκκλησίαν Θεοῦ χάριτι πάντες ἀποκαθιστάμεθα». [1]) Οὗτοι ἦσαν οἱ λόγοι τοῦ Σχολαρίου, δι' ὧν τρόπον οἰκονομίας καὶ μεσότητος ἐζήτει, οἵτινες ὅμως οὔτε τοῖς περὶ τὸν Ἐφέσου ἤρεσαν, οὔτε τοῖς Λατίνοις αὐτοῖς, ὡς ὁ Συρόπουλος αὐτόθι ἔνθ' ἀνωτέρω ἱστορεῖ. Οὗτοι δὲ εἶναι οἱ λόγοι, τῶν ὁποίων τὸ πνεῦμα μὴ ἐννοήσας καλῶς ὁ μόνος ἀληθὴς βιογράφος τοῦ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου Ρενωδὸ ἀπέδωκε τῷ Γενναδίῳ τὸν χαρακῆρα τοῦ ἀλλοπροσάλλου εἰπών, ὅτι ἐγνωσιμάχησε πρότερον ὢν ἑνωτικός.

Τὸ βέβαιον καθ' ἡμᾶς εἶναι, ὅτι ἐπειδὴ ἔβλεπεν ὁ Γεννάδιος τὸ ἀνωφελὲς τῶν συζητήσεων καὶ τὸ χείριστον πάντων, ὅτι οἱ πλείους ἐκ τῶν Ὀρθοδόξων ἀπεδέχοντο τὰς τῶν Λατίνων δοξασίας ὡς ὀρθὰς παρουσίασε τὴν ἀνωτέρω ἔκθεσιν νομίζων, ὅτι διὰ τῆς μεσότητος καὶ οἰκονομίας ἠδύνατο νὰ συνδιαλλάξῃ τὰς ἀντιμαχομένας μερίδας τῶν Λατίνων καὶ Ὀρθοδόξων, πλήν, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, κατ' ἀμφω ἠστόχησε καὶ ἀκριβῶς διὰ τὴν ἣν ἐπεδείξατο διαλλακτικήν, τρόπον τινα, τάσιν, ἐλεγχθεὶς δι' ἐπιστολῆς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ τοῦ Ἐφέσου Μάρκου ἐγκατέλιπε πάντα τὰ τῆς μεσότητος καὶ οἰκονομίας σχέδια αὐτοῦ καὶ στερρῶς εἶχε τῆς τῶν προγόνων αὐτοῦ πίστεως, οὐδὲ κατὰ κεραίαν ἐπιθυμῶν τὴν παραχάραξιν αὐτῆς. Ἰδοὺ δὲ καὶ οἱ λόγοι τοῦ Ἐφέσου πρὸς τὸν Γεννάδιον. «Ὅσης ἡμᾶς ἐνέπλησας ἡδονῆς, ἡνίκα τῆς ὀρθῆς ἐγένου, καὶ τοῦ εὐσεβοῦς καὶ πατρίου φρονήματος, καὶ τῇ καταδικασθείσῃ παρὰ τῶν ἀδίκων κριτῶν συνηγόρησας ἀληθείᾳ, τοσαύτης ἐκ τοῦ ἐναντίου λύπης καὶ κατηφείας ἐνεπλήσθημεν, ἀκούσαντες μετατεθεῖσθαι σε πάλιν καὶ τἀναντία φρονεῖν τε καὶ λέγειν, καὶ κακοῖς οἰκονόμοις συντρέχειν ἐπὶ τῆς μεσότητας καὶ οἰκονομίας...... Ἀλλ' ἐρεῖς ἴσως, ὡς οὐκ ἐπὶ τἀναντία γέγονεν ἡ μετάθεσις, μεσότητα δὲ καὶ οἰκονομίαν περισκοποῦμεν.

Οὐδέποτε δια μεσότητος, ἄνθρωπε, τὰ ἐκκλησιαστικὰ διωρθώθη. Μέσον ἀληθείας καὶ ψεύδους οὐδὲν ἐστιν. Ἀλλ' ὥσπερ τὸν τοῦ φωτὸς ἔξω γενόμενον, ἐν τῷ σκότει εἶναι ἀνάγκη· οὕτω τὸν τῆς ἀληθείας μικρὸν παρεκκλίναντα τῷ ψεύδει λοιπὸν ὑποκεῖσθαι φαίημεν ἀληθῶς· καὶ τοι γε φωτὸς καὶ καὶ σκότους ἐστὶν εἰπεῖν μεσότητα τὸ καλούμενον λυκαυγὲς ἢ λυκόφως, μεσότητα δὲ ἀληθείας καὶ ψεύδους οὐκ ἐπινοήσειεν ἄν τις, κἂν πολλὰ κάμῃ». [1]) Πλὴν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σχολάριος βεβαιοῖ τὴν ἀλήθειαν τοῦ, ὅτι τρόπον μεσότητος ἐζήτησε, ὅτε γράφων πρὸς τὸν βασιλέα Τραπεζοῦντος λέγει, αὐταῖς λέξεσιν. «Ἡμεῖς πολλὰ περὶ τῆς ἑνώσεως συνεβουλεύσαμεν, ἕως ἄλλοι τὴν τοῦ πράττειν ἐξουσίαν λαβόντες, ἀπόντων ἡμῶν, οὕτω ταύτην διέθεντο, ὡς ἀπορραγῆναι λοιπὸν ἡμᾶς ἐκείνην ἀναγκασθῆναι». [2]) Ἐπίσης δὲ καὶ ἐν τῇ ἀποκρίσει αὐτοῦ πρὸς τὸν τὰ λοίσθια πνέοντα Μάρκον τὸν Ἐφέσου καὶ ἐρωτήσαντα αὐτόν· ἐὰν θὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν βεβαιοῖ κατηγορηματικῶς τοῦτο, ὡς ἐστιν ἰδεῖν ἐν τοῖς «ἀνεκδότοις Μάρκου τοῦ Ἐφέσου καὶ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου» ὑπὸ Ἀβραὰμ Νορὼβ ἐν σελίσιν 60 καὶ 74.

Ἐπὶ τέλους μετὰ πολλὰς συζητήσεις ὁ αὐτοκράτωρ, (τοῦ φιλοδόξου καὶ ματαιοδόξου Πατριάρχου Ἰωσήφ, ὅστις διὰ νὰ μείνωσιν ἄθικτα τὰ προνόμια αὐτοῦ καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ ἐθυσίαζε, μὴ ὑπογράψαντος μέν, ἅτε τοῦ θανάτου προλαβόντος καὶ ἁρπάσαντος αὐτόν, πλήν, ἤδη πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ συναι-

1) Συροπούλου σελ. 243.

1) Ἀνδρονίκ. Δημητρακοπούλου «Ὀρθόδοξος Ἑλλάς» σελ. 113.

2) αὐτόθι ἔνθ' ἀνωτέρω.

νέσαντος τῇ ἑνώσει), πρὸς δὲ καὶ οἱ τὰ τούτοις ὅμοια φρονοῦντες πλεῖστοι ἀρχιερεῖς ὑπέγραψαν τὸν ὅρον τῆς ἑνώσεως, δι' οὗ ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἡ τε ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπόρευσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (filioque) καὶ ἡ ἕνωσις.

Ἀλλ' οἱ τὸν ὅρον μὴ ὑπογράψαντες ὑπέρμαχοι τῆς Ὀρθοδοξίας δὲν ἦσαν ἐκ τῶν τυχαίων, ἀλλ' ἡ ἀμφίστομος κατὰ τῶν Λατίνων ρομφαία, Μάρκος ὁ Ἐφέσου, οὗ καὶ τὴν ὑπογραφὴν ἐν τῷ ὅρῳ μὴ ἰδὼν ὁ Πάπας εἶπε τὸ περὶ αὐτοῦ ἐκεῖνο: «λοιπὸν ἐποιήσαμεν οὐδέν», [1]) ἐπίσης δὲ ὁ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Δημήτριος Παλαιολόγος μετὰ τοῦ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου καὶ τοῦ Γεωργίου Ἀμηρούτση καὶ οἱ τρεῖς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Ἰωσὴφ τοῦ τῇ 10ῃ Ἰουνίου 1439 ἀποθανόντος, τέσσαρας ἡμέρας, λάθρα φυγόντες εἰς Βενετίαν καὶ ἄλλοι τινες ἐκ τῶν Ἀρχιερέων καὶ ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν.

Τοιουτοτρόπως ἐξεδόθη ὁ ὅρος τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου τῇ 5ῃ Ἰουλίου 1439, [2]) τῆς μὴ οἰκουμενικῆς ὡς τοῦτο καὶ ὁ Γεώργιος Ἀμηρούτσης διακηρύττει ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Περὶ τῶν συμβεβηκότων ἐν τῇ Φλωρεντικῇ συνόδῳ». «Πῶς γάρ, λέγει, ἦν » οἰκουμενικὴ πρὸ τῶν ὑπογραφῶν ἀώρῳ θανάτῳ τοῦ » Βυζαντίου Πατριάρχου ὑπὸ πεσόντος καὶ τελευτήσαντος; Πῶς ἦν οἰκουμενικῶν τῶν πατριαρχῶν » ἀθετησάντων τὰς τῶν ἰδίων ἐπιτρόπων ὑπογραφὰς παρὰ γνώμην τῶν οἰκείων δεσποτῶν καὶ » βίᾳ ὑπογεγραφότων; Πῶς ἦν οἰκουμενικὴ μήτε » τοῦ ἐξάρχου τῆς συνόδου, ἤγουν τοῦ Ἐφέσου « ὑπογράψαντος; κτλ. » καὶ τὸν ὁποῖον ὑπέγραψαν πλεῖστοι ἀρχιερεῖς καὶ ἀξιωματικοί, πλὴν οἱ πλείους αὐτῶν, ὡς λέγει ὁ τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ταύτης γράψας καὶ τὸν ὅρον παρὰ προαίρεσιν ὑπογράψας Σίλβεστρος ὁ Συρόπουλος «ἐν μυχοῖς καρδίας στένοντες καὶ δακρύοντες» [3]) καὶ οὕτως ἐτελέσθη ἡ ἕνωσις. Τέλος μετὰ πολλῆς περιπετείας καὶ μεγίστους κινδύνους ἐπέστρεψαν εἰς Κων)πολιν τῇ 1ῃ Φεβρουαρίου 1440 ἀντὶ τῆς ἀναμενομένης ἐκ τῆς ἑνώσεως βοηθείας τοῦ Πάπα τὴν ἀρὰν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ συναποκομίζοντες· ἐν δὲ τῇ Κων)πόλει αἱ ἔριδες καὶ αἱ διαμάχαι εἰς τοσοῦτον ἐξήκοντο βαθμόν, ὥστε τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα τὸ μετὰ βδελυγμίας ἀποβλέπων πρὸς τοὺς ἑνωτικοὺς δὲν ἔστερξε τὰ τῆς ἑνώσεως, παρὰ πάσας τὰς προτροπὰς καὶ τὰς πιέσεις τοῦ διαδόχου τοῦ ἀποθανόντος ἐν τῇ Ἰταλίᾳ πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ὅρου τῆς συνόδου Ἰωσήφ, τέως μητροπολίτου Κυζίκου Μητροφάνους 1440-1443.[4])

1) Συρόπουλος σελ. 294.
2) » » » 287.
3) » » » 292.
4) Ἰδε «Πατριαρχικοὺς Πίνακας» Γεδεών. σελ. 466

Πρὸς ταῦτα πάντα ἀποβλέπων ὁ Ἰωάννης μετὰ καρδιοβόρου θλίψεως καὶ ὑπὸ ἐσωτερικοῦ ἐλέγχου σπαρασσόμενος δὲν ἠδυνήθη νὰ ζήσῃ ἐπὶ μακρὸν ἀποθανὼν τὴν 31ην Ὀκτωβρίου 1449, διάδοχος δ' αὐτοῦ ἐξελέγη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ Δραγάσης, ὅστις γενόμενος Αὐτοκράτωρ εὑρέθη περιστοιχούμενος ὑπὸ παντοίων συμφορῶν, ἅτε οἰκτρᾶς οὔσης τῆς καταστάσεως, καθ' ὃν χρόνον ἐξελέγη κυβερνήτης τοῦ ὑπὸ ἀφορήτου σάλου διαποντουμένου πλοίου τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ Αὐτοκράτορος συνεκροτήθη σύνοδος ἐν ἔτει 1450 ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐν ᾗ παρῆν ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Φιλόθεος, ὁ Ἀντιοχείας Δωρόθεος, ὁ Ἱεροσολύμων Θεοφάνης καὶ πολλοὶ Μητροπολῖται, Ἐπίσκοποι καὶ βαθμοῦχοι Ἐκκλησιαστικοὶ καὶ τινες ἡγούμενοι, καθ' ἣν καθῃρέθη, ὁ τότε Λατινόφρων πατριάρχης Γρηγόριος, ἀντ' αὐτοῦ δὲ διωρίσθη ὁ ὀρθόδοξος Ἀθανάσιος ὁ δὲ Φλωρεντινὸς ψευδοσύλλογος ἀπεκηρύχθη ὡς ἀπατηλός, φενακισμὸς καὶ ἐγκόσμιος καὶ βίαιος.[1]) Τὰ δὲ πρακτικὰ τῆς συνόδου ταύτης ἐξεδόθησαν ἐν τῷ τόμῳ «Καταλλαγῆς» ὑπὸ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων σελ. 457 [2]) συναχθέντα, ὡς λέγει, ὁ κ. Σάθας ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Λασκάρεως.[3])

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΕΙΣ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ

Ἐν τῇ πραγματείᾳ ἡμῶν ὑπὸ τὸν τίτλον **τὸ Ναΐδιον τῆς *Ἁγίας Ἄννης*,** τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 17 φυλλαδίῳ, σελ. 312, τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἀξιολόγου περιοδικοῦ, μεταξὺ ἄλλων παρεθέσαμεν: «....ἐκ τῶν ἐν τῷ ῥηθέντι Ναϊδίῳ ἁγιογραφικῶν παραστάσεων τῶν μὴ συνταυτιζομένων οὐδόλως μετὰ » τῆς ὑπὸ τοῦ Διονυσίου ***Ἑρμηνείας τῶν Ζωγράφων***, ἐφ' ἧς στηριζόμενοι οἱ νῦν ζωγράφοι ζωγραφίζουσι τὰς διαφόρους ἁγιογραφικὰς παραστάσεις μία εἶναι καὶ ἡ τῆς ***Ἀποκαθηλώσεως....»***, ἣν καὶ ἐν λεπτομερείᾳ περιεγράψαμεν.

Ἤδη θεωροῦμεν καλὸν νὰ κάμωμεν καὶ τὴν περιγραφὴν τριῶν ἄλλων ἁγιογραφικῶν παραστάσεων, εὑρισκομένων ἐν τῷ ῥηθέντι Ναϊδίῳ, ὡς ἀφορωσῶν αὐτὴν τὴν Ἁγίαν Ἄνναν, καθόσον ὁ μὲν ῥηθεὶς Διονύσιος οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν αὐτῶν ἐν τῷ συγγράμματί του ***Ἑρμηνείᾳ τῶν Ζωγράφων***, αἱ δὲ

1) Δημητρακοπούλου «Ὀρθόδοξος Ἑλλὰς» σελ. 119.
2) αὐτόθι » » »
3) Κ. Σάθα «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» σελ. 14.

παραστάσεις αὗται ἔχουσιν ἀπαράμιλλον τέχνην καὶ πρωτοτυπίαν.

Α΄. Ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ πλευρᾷ τοῦ Ναϊδίου εὕρηται ἡ παράστασις **ὁ Ἀσπασμὸς Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης,** ἥτις εἶναι ἡ συμβολικὴ παράστασις τῆς **συλλήψεως τῆς Ἁγίας Ἄννης.**

Ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου τῆς οἰκίας αὐτῶν ἔνθα εἶχε κατέλθει λελυπημένη διὰ τὴν ἀτεκνίαν αὐτῆς ἡ Ἁγία Ἄννα καὶ δάκρυσιν ἱκετεύσει τὸν Θεὸν «περιείλατο τὰ ἱμάτια αὐτῆς τὰ πενθικὰ καὶ ἀπε» σμήξατο τὴν κεφαλὴν αὐτῆς καὶ ἐνεδύσατο τὰ ἱ» μάτια αὐτῆς τὰ νυμφικά, καὶ περὶ ὥραν ἐννάτην » κατέβη εἰς τὸν παράδεισον τοῦ περιπατῆσαι καὶ » εἶδε **δαφνιδαίαν,** καὶ ἐκάθησεν ὑποκάτω αὐτῆς » καὶ ἐλιτάνευσε τὸν Δεσπότην λέγουσα· ὁ Θεὸς » τῶν πατέρων ἡμῶν, εὐλόγησόν με καὶ ἐπάκουσον » τῆς δεήσεώς μου, καθὼς εὐλόγησας τὴν μήτραν » Σάρρας, καὶ ἔδωκας αὐτῇ υἱὸν τὸν Ἰσαάκ· καὶ ἀ» τενίσασα εἰς τὸν Οὐρανὸν εἶδε **καλιὰν στρουθί» ων ἐν τῇ δαφνιδαίᾳ** καὶ ἐποίησε θρῆνον ἐν ἑαυ» τῇ λέγουσα.... οἴμοι, τίνι ὡμοιώθην ἐγώ; καὶ οὐχ » ὡμοιώθην τοῖς πετεινοῖς τοῦ Οὐρανοῦ, ὅτι καὶ τὰ » πετεινὰ τοῦ Οὐρανοῦ γόνιμά εἰσιν ἐνώπιόν σου, » Κύριε. Καὶ ἰδοὺ **Ἄγγελος Κυρίου** ἐπέστη λέ» γων αὐτῇ, Ἄννα, Ἄννα, ἐπήκουσε Κύριος τῆς » δεήσεώς σου, καὶ συλλήψει, καὶ γεννήσεις, καὶ » λαληθήσεται τὸ σπέρμα σου ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ. » Καὶ εἶπεν Ἄννα, Ζῇ Κύριος ὁ Θεός μου, ἐὰν γεν» νήσω εἴτε ἄρρεν, εἴτε θῆλυ, προσάξω αὐτὸ δῶρον » Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου, καὶ ἔσται λειτουργοῦν αὐτῷ » πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ...» (Πρωτευαγγέλ. Ἰακ. κεφ. II καὶ III), καὶ ἐγερθεῖσα ἐντρομος καὶ ἱσταμένη ἐν ἐκπλήξει εἶδε τὸν ἐκ τοῦ ὄρους, ὕστερον ὡσαύτως Ἱκεσίας πρὸς Κύριον, ἐπιστρέφοντα σύζυγον αὐτῆς Ἰωακείμ, καὶ ἅμα τῇ ἀφίξει αὐτοῦ ἀμφότεροι περιεπτύξαντο ἀλλήλους. Ἡ δὲ παιδίσκη αὐτῆς **Ἰουδὶθ ἐπὶ τῆς οὐδοῦ τῆς οἰκίας ἱσταμένη καὶ ἀνασύρασα τὸν βῆλον τῆς θύρας** παρατηρεῖ μετ᾽ ἐκπλήξεως τοὺς περιπτυσσομένους. Παρὰ μὲν τοὺς πόδας τοῦ Ἰωακεὶμ ἡ **ποιμενικὴ αὐτοῦ ῥάβδος,** καὶ ὀλίγον μακρὰν τὰ **ποίμνιά του,** καὶ ἐπὶ δὲ τῶν κλάδων τῶν δένδρων ἵστανται **τὰ πτηνά,** περὶ τῆς φωλεᾶς τῶν ὁποίων ἐγένετο μνεία ἀνωτέρω. Παρὰ δὲ τὴν δαφνιδαίαν καὶ **πίδαξ.**

» Ἡ προσευχὴ ὁμοῦ καὶ στεναγμὸς τῆς στειρώσεως καὶ ἀτεκνώσεως Ἰωακεὶμ τε καὶ Ἄννης, εὐπρόσδεκτος, καὶ εἰς τὰ ὦτα Κυρίου ἐλήλυθε, καὶ ἐβλάστησαν καρπὸν ζωηφόρον τῷ κόσμῳ· ὁ μὲν γὰρ προσευχὴν ἐν τῷ ὄρει ἐτέλει, ἡ δὲ ἐν παραδείσῳ ὀνειδος φέρει· ἀλλὰ μετὰ χαρᾶς ἡ στεῖρα τίκτει τὴν Θεοτόκον καὶ τροφὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν», (Ὕμνος)

«Καὶ ἰδοὺ ἦλθαν ἄγγελοι λέγοντες αὐτῇ, Ἰδοὺ » Ἰωακεὶμ ὁ ἀνήρ σου ἔρχεται μετὰ τῶν ποι» μνίων αὐτοῦ, Ἄγγελος γὰρ Κυρίου κατέβη » πρὸς αὐτὸν λέγων Ἰωακείμ, Ἰωακείμ, ἐπήκουσε » Κύριος ὁ Θεὸς τῆς δεήσεώς σου, κατάβηθι ἐν» τεῦθεν· ἰδοὺ γὰρ ἡ γυνή σου Ἄννα ἐν γα» στρὶ λήψεται». (Πρωτευαγγέλ. Ἰακ. κεφ. IV).

Β΄. Ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ τοῦ Ναϊδίου εὕρηται ἡ παράστασις τῆς **Ἁγίας Ἄννης τῆς Γαλακτοτροφούσης,** ἤτοι **ἡ Ἁγία Ἄννα θηλάζουσα τὴν Θεοτόκον.**

Ἡ Ἁγία Ἄννα ἐν μεγάλῳ σχήματι καὶ φυσικῷ ὡς ἔγγιστα μεγέθει, καθημένη ἐπὶ ἕδρας καὶ κρατοῦσα ἐν ἀγκάλαις τὴν Θεομήτορα θηλάζει αὐτὴν διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μαστοῦ της (¹).

« Ἡ πρώην ἄγονος χώρα, γῆν καρποφόρον γεννᾷ· καὶ ἐξ ἀκάρπου μήτρας καρπὸν ἅγιον δοῦσα, **γάλακτι ἐκτρέφει·** θαῦμα φρικτόν! ἡ τροφὸς τῆς ζωῆς ἡμῶν, ὁ τὸν οὐράνιον ἄρτον ἐν γαστρὶ δεξαμένη, **γαλουχεῖται μαζῷ».** (Ὕμνος).

» Ἀγαλλιάσθω οὐρανός, γῆ εὐφραινέσθω· ὁ τοῦ Θεοῦ γὰρ οὐρανός, ἐν γῇ ἐτέχθη, ἡ Θεόνυμφος αὕτη ἐξ ἐπαγγελίας. **Ἡ στεῖρα βρέφος θηλάζει τὴν Μαριάμ·** καὶ χαίρει ἐπὶ τῷ τόκῳ Ἰωακείμ, Ῥάβδος λέγων ἐτέχθη μοι, ἐξ ἧς τὸ ἄνθος Χριστός, ἐβλάστησεν ἐκ ῥίζης Δαυΐδ. Ὄντως θαῦμα παράδοξον». (Ὕμνος).

» Ὦ μακαρία δυὰς ὑμεῖς πάντων γεννητόρων ὑπερήρθητε, ὅτι τὴν τῆς κτίσεως πάσης ὑπερέχουσαν ἐβλαστήσατε. Ὄντως μακάριος εἶ Ἰωακείμ, τοιαύτης παιδὸς χρηματίσας Πατήρ. Μακαρία ἡ μήτρα Ἄννα, ὅτι τὴν Μητέραν τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐβλάστησε. **Μακάριοι οἱ μαστοί, οἷς ἐθήλασαν τὴν γαλακτοτροφοῦσαν** τὸν τρέφοντα πᾶσαν πνοήν· ὃν δυσωπεῖν ἡμᾶς παμμακάριστοι αἰτούμεθα ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν» (Ὕμνος).

Γ΄. Ἄνωθι τοῦ καμαρωτοῦ ἀνοίγματος, ἤτοι τῆς πύλης, δι᾽ οὗ ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Βήματος μεταβαίνει τις εἰς τὴν Ἱερὰν Πρόθεσιν, εὕρομεν ἴχνη ἁγιογραφιῶν κεκαλυμμένων ὑπὸ πυκνοῦ καπνοῦ κανδηλῶν τε καὶ κηρίων, ἃς καὶ ἀποκαθαρίσαντες διὰ προχείρων ἁπλῶν μέσων ἀνεκαλύψαμεν τὴν **Κοίμησιν τῶν Ἁγίων καὶ δικαίων Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης,** δηλαδὴ οὐχὶ μόνον **Κοίμησιν Ἁγίας Ἄννης,** ἣν οἱ ἁγιογράφοι ζωγραφίζουσιν ἐπὶ τῇ βάσει ξένων παραστάσεων, ὡς μὴ γινομένης μνείας αὐτῆς ἐν τῇ **Ἑρμηνείᾳ τῶν Ζωγράφων,** ἀλλὰ συνάμα καὶ **Κοίμησιν Ἁγίου Ἰωακείμ.**

---

1). Μίαν τοιαύτην ὁμοιόμορφον παράστασιν, οὐχὶ ὅμως τῆς Ἁγίας Ἄννης θηλαζούσης τὴν Θεόπαιδα, ἀλλὰ τῆς Θεομήτορος θηλαζούσης τὸν Ἰησοῦν, εἴδον μεταγενεστέρας καὶ περιττοῦ τέχνης, ἐν τῷ ναϊδίῳ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῆς συνοικίας Ἁγίας Μαρίνης.

Ἡ παράστασις αὕτη νομίζω, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ὅτι εἶναι μία ἐκ τῶν σπανιωτάτων, πρῶτον διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτῆς παράστασιν, καὶ δεύτερον διὰ την ***συγκοίμησιν Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης***, διότι εἰς οὐδὲν τῶν ὑπ' ὄψει μου Ἑορτολογίων εὗρον καὶ ***μνήμην Κοιμήσεως Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης*** ἢ μόνου ἢ μετὰ τῆς συζύγου του Ἄννης, μόνον ἐν μὲν τῷ ***Μεγάλῳ Συναξαριστῇ*** τοῦ Κ. Δουκάκη ἐπὶ τῇ ***Κοιμήσει τῆς Ἁγίας Ἄννης***, 25 Ἰουλίου, ἀναγινώσκομεν: «... Ἡ μὲν Θεοπρομήτωρ Ἄννα κατὰ » τὴν παράδοσιν ἔζησεν 69 ἔτη, ὁ δὲ σύζυγος αὐτῆς » Ἰωακεὶμ 80. Τίς δὲ ἐκ τῶν δύο ἀπέθανε πρότερον, » οὐδὲν οὐδεὶς ἀναφέρει, εἰμὴ ὅτι ἡ Θεοτόκος ἀπωρφανίσθη ἀμφοτέρων τῶν γονέων τῷ ἐνδεκάτῳ ἔτει » τῆς ἡλικίας αὐτῆς, ὅτε διέτριβεν ἔτι ἐν τῷ Ναῷ...» καὶ ἐν δὲ τῷ ***Ὡρολογίῳ***: «... κατὰ τὴν παράδοσιν » τῆς Ἐκκλησίας ἡ Θεοτόκος [1] προσηνέχθη τῷ » Ναῷ τριετίζουσα, ἔνθα τῷ Θεῷ ἀφιερωθεῖσα, διέ» τριψεν ἕνδεκα ἢ δώδεκα ὁλόκληρα ἔτη μέχρι τοῦ » 14 ἢ 15 τῆς ἡλικίας αὐτῆς καὶ τότε ἡ κόρη τε» λεία, ἐκ κοινῆς τῶν ἱερέων βουλῆς, τῶν γονέων αὐ» τῆς ἤδη πρὸ τριῶν ἐτῶν τεθνηκότων ἐμνηστεύθη » τῷ Ἰωσήφ...», ὥστε καὶ ἐν ταῖς δυσὶ ταύταις παραπομπαῖς οὐδὲν ἐνδιαφέρον καὶ ὁριστικὸν βλέπομεν περὶ τῆς ἡμέρας τῆς κοιμήσεώς των, παρὰ μόνον ὅτι ***ἡ Θεοτόκος ἀπωρφανίσθη ἀμφοτέρων τῶν γονέων τῷ ἑνδεκάτῳ ἔτει τῆς ἡλικίας αὐτῆς***, καὶ ***τῶν γονέων αὐτῆς πρὸ τριῶν ἐτῶν τεθνηκότων***, ἐξ ὧν δείκνυται μὲν κάλλιστα ὅτι τῷ αὐτῷ ἔτει ἀπέθανον οἱ δύο γεννήτορές της, ἀλλ' οὐδὲν πλέον, ἤτοι περὶ τοῦ ἂν συναπέθανον, διὸ καὶ διστάζομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ῥηθέντων, δηλαδὴ ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπέθανον, στηριζόμενος ὁ βυζαντινὸς ζωγράφος ἐζωγράφισε τὴν ῥηθεῖσαν παράστασιν, ἐὰν ὑποθέσωμεν ἐπὶ ἄλλης ὁμοιομόρφου παραστάσεως, καὶ τοῦτο ὀλίγον ἀπίθανον, διότι ζωγράφος ἄξιος τοῦ ὀνόματος χωρὶς νὰ ἦναι βέβαιος ἢ νὰ ἔχῃ ἀμυδρὰν τινα νύξιν περὶ τῆς αὐθημερὸν κοιμήσεως ἀμφοτέρων δὲν προβαίνει εἰς τὴν ζωγράφισιν μιᾶς τοιαύτης παραστάσεως· τὸ μόνον ὅπερ θεωρῶ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ βυζαντινός μας ζωγράφος θὰ εἶχε μάθει ἢ θὰ ἀνέγνωσέ που τὴν σημείωσιν ἥτις ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ ῥηθέντι ***Συναξαριστῇ*** τοῦ Κ. Δουκάκη ἐπὶ τῇ ***μνήμῃ τῆς Συνάξεως τῶν Δικαίων καὶ Θεοπατόρων Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης***, τελουμένης τὴν ἐννάτην Σεπτεμβρίου, ἐν ᾗ αὐτολεξεὶ ἀναγινώσκομεν: ***ἡ γὰρ μνήμη τῆς αὐτῶν τελειώσεως ἑορτάζεται κατὰ τὴν εἰκοστὴν πέμπτην Ἰουλίου***, ἀλλὰ καὶ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οὐδεμία μνεία γίνεται οὔτε ἐν τῷ ῥηθέντι ***Συναξαριστῇ*** οὔτε ἐν τῷ ***Ὡρολογίῳ***, οὔτε ἐν τῷ ***Μηναίῳ*** καὶ οὔτε ἐν ***Εὐρτολογίῳ*** περὶ τῆς Κοιμήσεως τοῦ Ἰωακείμ, παρὰ ἁπλῶς μόνον ***ἡ Κοίμησις τῆς Ἁγίας Ἄννης***· διὰ καὶ τὴν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὁριστικὴν διασάφισιν ἐπαφίνω εἰς τοὺς εἰδικῶς περὶ τὴν θεολογίαν ἀσχολουμένους ἵνα μᾶς διαφωτίσωσι πρῶτον μὲν ἂν ἐκοιμήθη καὶ ὁ Ἰωακεὶμ αὐθημερὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Ἁγίας Ἄννης, καὶ ἐὰν ***ναί***, διατί ἐν τοῖς τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀναγινωσκομένοις ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις μας τροπαρίοις οὐδεμία μνεία γίνεται καὶ περὶ Ἰωακείμ, καὶ δεύτερον δὲ ἐὰν δὲν ἐκοιμήθη αὐθημερὸν τὸ ***πότε***, διότι καὶ αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος βεβαίως ἐκοιμήθη.

Τὸ ἱερὸν σῶμα τοῦ Ἰωακεὶμ εἶναι ἡπλωμένον ἐπὶ τῆς νεκρικῆς σοροῦ, ἄνωθι τῆς κεφαλῆς του ἵσταται ὄρθιος ὁ Ζαχαρίας [1] καὶ ἐπὶ δὲ τοῦ στήθους του ἐσκυμμένος ὁ μνήστωρ Ἰωσὴφ ἀνειλῶν κειρίαις τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ. Παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰωακεὶμ ἡ σορὸς τῆς Ἄννης, ἄνωθι δὲ τῶν ποδῶν αὐτῆς ἵστανται ὄρθιαι κλαίουσαι ἡ μήτηρ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἣν φαίνεται τῇ κοινῇ βουλήσει τῶν ἱερέων ἐπετράπη νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ Ναοῦ τῇ νεκροσίμῳ ἐκείνῃ ἡμέρᾳ καὶ παρευρεθῇ εἰς τὴν κηδείαν τῶν γονέων της, καὶ παρ' αὐτῇ ἡ ἐκ μητρὸς πρωτεξαδέλφη της Ἐλισάβετ [2] ὀλολίζουσα καὶ ἔχουσα τὴν δεξιὰν παλάμην ἐπὶ τοῦ στόματός της· ἀμφότεραι δὲ φέρουσιν ἐρυθρὰ Μαφό-

---

1). Κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς Ἐκκλησίας παράδοσιν ἡ Θεο» τόκος ἐγεννήθη ἐξ ἐπαγγελίας περὶ τὸ 16 ἢ τὸ 17 ἔτος » τῆς πρὸ Χριστοῦ Γεννήσεως ἐκ στειρευόντων καὶ προβε» βηκότων τὴν ἡλικίαν γονέων τοῦ Ἰωακεὶμ καὶ τῆς Ἄννης» ὧν ὁ μὲν κατήγετο ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους τοῦ Δαυΐδ, φυλῆς Ἰούδα· ἡ δὲ Ἄννα ἐκ τῆς ἱερατικῆς φυλῆς τοῦ Λευΐ.

---

1). Ὁ Ζαχαρίας οὗτός ἐστιν ὁ κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν θείων Πατέρων καὶ αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας ὁ γεννήτωρ τοῦ Προδρόμου, ὁ φονευθεὶς μεταξὺ τοῦ Ναοῦ καὶ τοῦ Θυσιαστηρίου, διὰ τὸ μὴ χωρίζειν τὴν Θεοτόκον ἀπὸ τὴν στάσιν τοῦ χοροῦ τῶν παρθένων μετὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, γινώσκων καλῶς τὸ ἀκίβδηλον τῆς παρθενίας αὐτῆς (α), ὃ καὶ βεβαιότερον διὰ τοῦ **οὐαὶ** τοῦ Θεανθρώπου ἡμῶν Σωτῆρος πρὸς τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, ὡς περὶ φόνου ἀνδρὸς δικαίου πραχθέντος μετὰ τὴν εἰς γῆν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν «....οὐχὶ ὑμῖν Γραμματεῖς καὶ Φαρισσαῖοι... ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς » πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυνόμενον ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἄβελ τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ » Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου...» (Ματθ. ΚΓ', 13-36).

α'. Ἡ Θεοτόκος ἐφόρει πάντοτε τὸ ἐρυθρὸν Παρθενικὸν αὐτῆς Μαφόριον, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαρκιανοῦ καὶ Πουλχερίας ἐθυσαυρίσθη εἰς τὸν ἐν τῇ βασιλίδι τῶν [illegible] ναὸν τῶν Βλαχερνῶν, διὸ καὶ οἱ ζωγράφοι τὰς Παρθένους ἁγίας Μάρτυρας μὲ ἐρυθρὸν Μαφόριον ἱστορίζουσιν καὶ τὰς [illegible] μὲ λευκὸν καὶ τὰς δὲ μονάζουσας μὲ μαῦρον.

2). Μήτηρ τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου.—Ἰωάννης σημαίνει **πλήρης χάριτος**.

ρία, σύμβολον τῆς παρθενίας αὐτῶν, διότι κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν τῶν Ἰουδαίων αἱ παρθένοι ἐφόρουν ἐρυθρὸν Μαφόριον, αἱ δὲ γυναῖκες λευκὸν εἰς διαφορὰν παρθενίας καὶ γάμου (Βασιλειῶν Β΄ κεφ. ιγ΄). Παρ' οὐδενὶ τῶν ὑπ' ὄψει μου ἱστορικῶν συγγραφέων ἀπήντησα τοιοῦτόν τι διακριτικὸν σημεῖον τῆς παρθένου ἀπὸ τῆς γυναικός, μόνον ἐν ταῖς παρὰ τὸν Βόσπορον Χηλαῖς εἶδον ὅτι ἅμα παρθένος συζεύγνυται ἀνδρὶ τότε βάλλει περιδέραιον, ἔστω ἐν ἀνάγκῃ καὶ χάλκινον, καὶ περὶ οὗ ἐγράψαμεν ἄλλοτε ἐν τῇ πραγματείᾳ ἡμῶν ***Σημειώσεις ἐκδρομῆς εἰς Χηλάς***. (1)

Καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν ῥηθέντων ἁγιογραφικῶν παραστάσεων εὕρηται ἡ Ἁγία Ἄννα μεγίστης δὲ προσοχῆς καὶ μελέτης ἄξιον ὅτι ἐν ἑκάστῃ παραστάσει οὐ μόνον ἰδίαν ἔκφρασιν, ἀλλὰ καὶ τὴν προσιδιάζουσαν λεπτότητα ἑκάστης ἐκφράσεως ἠδυνήθη ν' ἀποτυπώσῃ ἐπὶ τῶν χαρακτήρων τοῦ προσώπου αὐτῆς ὁ Βυζαντινὸς τοῦ Ναϊδίου τούτου ζωγράφος. Οὕτω ἐν τῷ ***Ἀσπασμῷ Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης*** τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἐκφράζει ὑψίστην ἔκπληξιν καὶ ἔντασιν νοός, εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλλου πρὸ ὀλίγων λεπτῶν λεχθέντα «Ἄννα, Ἄννα ἐπήκουσε Κύριος τῆς » δεήσεώς σου, καὶ συλλήψει καὶ γεννήσεις, καὶ λα» ληθήσεται τὸ σπέρμα σου ἐν ὅλῃ τῇ Οἰκουμένῃ» (Πρωτευαγγέλ. Ἰακ. κεφ. III΄).

Ἐν τῇ δευτέρᾳ ***ἡ Ἁγία Ἄννα ἡ Γαλακτοτροφοῦσα***, καὶ ἐν αὐτῇ ἡ Ἁγία Ἄννα παρίσταται μετ' ἐκφράσεως πλήρους εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Ὕψιστον, ἐπὶ τῇ ἐκπληρώσει τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ.

Καὶ ἐν δὲ τῇ τρίτῃ ***ἡ Κοίμησις τῶν Ἁγίων καὶ Δικαίων Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης***, ἔνθα τὸ ἱερὸν σῶμα τῆς Ἁγίας Ἄννης ἐστὶν ἡπλωμένον ἐπὶ τῆς νεκρικῆς σοροῦ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ πεφιλημένου συντρόφου τοῦ βίου αὐτῆς, τὸ πρόσωπόν της ἔχει ἀφ' ἑνὸς μὲν πλήρη τὴν ἔκφρασιν μητρικοῦ ἄλγους ἐπὶ τῷ ἀποχωρισμῷ ἀπὸ τῆς Θεόπαιδος, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐσωτερικῆς εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστίας πρὸς τὸν Θεόν· ὡς δὲ καὶ ἡ σεμνότης καὶ ὁ ὠχρὸς χρωματισμὸς τῆς νεκρικῆς αὐτῆς ὄψεως καὶ ἡ ἐν γένει τοῦ ὅλου ἔργου τούτου ἔκφρασις καθιστῶσι τὴν παράστασιν ταύτην ἓν τῶν σπουδῆς καὶ μελέτης ἀριστουργημάτων τῆς καθόλου καὶ ἰδίᾳ τῆς Χριστιανικῆς ζωγραφικῆς τέχνης, ὡς ἔργον δὲ τοιοῦτον συνιστῶμεν τὴν παράστασιν ταύτην πᾶσι τοῖς περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης καὶ περὶ τὴν Χριστιανικὴν κυρίως ἁγιογραφίαν ἀσχολουμένοις.

Ἐν ταῖς τρισὶ ῥηθείσαις παράστασιν ἡ Ἁγία Ἄννα, φέρει μὲν χιτῶνα λευκόν, ὡς γυνή, μαφόριον δὲ ὅμως βαθέως χρώματος ἐρυθρόν, καὶ τοῦτο ἴσως ὡς ἐξ ἐπαγγελίας γεννήσασα τὴν Ἀειπάρθενον Μητέρα τοῦ Χριστοῦ ἡμῶν.

1). Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος, τόμ. ΚΘ΄. σελ. 31Ρ.

» Ἐβλάστησας νυμφοτόκε Ἄννα θεόφρον, ἐκ μήτρας παρ' ἐλπίδα, καὶ ***ἐξ ἐπαγγελίας παρθενόφυτον ἄνθος***, θεόβλαστον ὑγείας κάλλος.... (Ὕμνος).

Ἐπὶ τῇ ἀνακαλύψει τῶν ῥηθέντων προπατορικῶν ἡμῶν κειμηλίων τῇ πρωτοβουλίᾳ (1) τῆς Α. Σεβασμιότητος, τοῦ ζηλωτοῦ πρὸς τὰ θεῖα καὶ πάτρια, Μητροπολίτου ἡμῶν κ. κ. Χρυσάνθου ἐτελέσθη ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος Ναϊδίῳ, τῇ 9 Δεκεμβρίου, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς ***Συλλήψεως τῆς Ἁγίας Ἄννης***, ἀρχιερατικὴ λειτουργία, μάλιστα δὲ κατανυκτικὴ καὶ συγκινητικὴ ὑπῆρξεν ἰδίᾳ ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἐμνημονεύθησαν τὰ ὀνόματα ἐκ τῶν ἐν τῷ Ναϊδίῳ τεθαμμένων Νικηφόρου πρεσβυτέρου, Ἰωάννου ἀρχιδιακόνου καὶ πρωτοταβουλαρίου καὶ Θεοδώρου πρωτεκδίκου, ἃ μετὰ τῶν τάφων αὐτῶν ἐπὶ αἰῶνας εἶχον μείνει λησμονημένα. (2)

Ἰωάννης Μηλιόπουλος.

ΣΥΜΒΟΛΑΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

Πάντες ὁμολογοῦσιν ὅτι αἱ ὑπάρχουσαι ἱστορίαι τῆς Τραπεζοῦντος εἶναι ἐλλειπεῖς. Εἶναι ἀνώτερος παντὸς ἐπαίνου ὁ ἀοίδιμος Σάββας Ἰωαννίδης, πρῶτος γράψας εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν **Ἱστορίαν καὶ Στατιστικὴν τῆς Τραπεζοῦντος (1870)**, ἐκ τῆς ὁποίας ἐρανίζονται πάντες οἱ μεταγενέστεροι, ἰδίως δὲ ὁ Τρύφων Ε. Εὐαγγελίδης ἐκδώσας τῷ 1898 **Ἱστορίαν τῆς Τραπεζοῦντος**, ἡ ὁποία εἰς πολλὰ μέρη φαίνεται ὅτι εἶναι ἀντιγραφὴ ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Σ. Ἰωαννίδου.

Ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἐκτὸς αὐτῆς εὐτυχῶς ὑπάρχουσι πολλοὶ λόγιοι οἱ ὁποῖοι ἠδύναντο νὰ γράψωσι ἐπὶ τῇ βάσει πολλῶν ξένων ἔργων, τελειοτέραν ἱστορίαν, διὰ νὰ ἐπιχυθῇ ἀρκετὸν φῶς εἰς πολλὰ μέρη τῆς ἱστορίας.

Διὰ προηγουμένης μου πραγματείας, ἐπιγραφομένης **ὁ Βασίλειος Β΄. ὁ Βουλγαροκτόνος ἐν Τρα-**

1). Ἐφημερὶς «Φάρος τῆς Ἀνατολῆς» ἀρ. 657, τῇ 10 Δεκεμβρίου 1916.

2). Ὁ ἐκ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ Ναϊδίου κ. Ὅμηρος Τουμάνωφ μαθὼν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τὴν ἀρχαιολογικὴν καὶ ἱστορικὴν ἀξίαν τῶν ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ Ναϊδίου παραστάσεων καὶ φοβούμενος μὴ ἐκ τῆς ὑγρασίας τοῦ πανδαμάτορος χρόνου ἢ βεβήλων χειρῶν μετ' οὐ πολὺ καταστραφῶσιν ὁλοτελῶς, ἔσπευσεν, ὡς μανθάνω, καὶ παρήγγειλεν ἐπὶ τῇ βάσει ἐκείνων τὴν κατασκευὴν ὁμοιομόρφων ἄλλων εἰκόνων, ἵνα τοὐλάχιστον ἐναπομείνωσιν ἀπεικονίσματα ἐκ τῶν τῆς Ἁγίας Ἄννης, ἐν τῷ Ναϊδίῳ, παραστάσεων, διὸ καὶ τυγχάνει παντὸς ἐπαίνου ἄξιος· εὐχόμεθα δὲ ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἐπίτροποι, εἰς ὧν τὰς ἐκκλησίας εὑρίσκονται ἀρχαῖαι ἁγιογραφικαὶ παραστάσεις, μιμηθῶσι τὴν ῥηθεῖσαν ἀξιέπαινον πρᾶξιν.

πεζοῦντι καὶ ἐρανισθείσης ἐν πολλοῖς ἐκ τοῦ σπουδαίου ἔργου τοῦ Γαλάτου Γουσταύου Σλούμπεργζε «**Ἡ Βυζαντινὴ ἐποποιΐα**» ἐξέθεσα σχετικά τινα περὶ τῆς ἐν Τραπεζοῦντι διαμονῆς τοῦ ἐνδόξου τούτου αὐτοκράτορος (ὅρα **Κομνηνοὶ** ἀριθ. 12).

Εἰς τὴν ἀνωτέρω μου πραγματείαν ἔχω νὰ προσθέσω καὶ τὰ ἑξῆς τὰ ὁποῖα ἐρανίζομαι ἐκ τοῦ τρίτου λόγου τοῦ Ἰωσὴφ τοῦ χρηματίσαντος μητροπολίτου Τραπεζοῦντος (1364—1497).

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ εἰρημένου αὐτοκράτορος «**δοὺξ**» τοῦ θέματος Χαλδίας καὶ Τραπεζοῦντος ἦτο ὁ Πατρίκιος Βασίλειος ὁ ὁποῖος ' ὄχι μόνον ἦρχε τοῦ θέματος τούτου μέχρι τῆς Σωτηροπόλεως (1) ἀλλὰ **μεταξὺ τῶν Ρωμαίων περιφανέστατος ἦν καὶ τῶν Ρωμαίων εὐσεβεῖ αὐτοκράτορι Βασιλείῳ τῷ πορφυρογεννήτῳ καὶ κηδεστής· σοφὸς ἐν λόγοις, ἰσχυρὸς ἐν πολέμοις καὶ τὸ τῆς γνώμης κάλλιστον πλουτῶν εἶχε τὸ μεγαλώνυμον. Περὶ δὲ τὴν Κελτζηνήν, ἥτις νῦν παρὰ Πέρσαις 'Ερζιγκὰν ὀνομάζεται διάγων καὶ τοῖς ἐκεῖσε τῶν Βασιλικῶν δημοσιακῶν πραγμάτων διαιτητὰς ἐξετάζων, τὰ δὲ χρειώδη οἰκονομῶν καὶ τὴν ἐξ 'Ιβηρίας Βασιλείου τοῦ βασιλέως ἄφιξιν ἐκδεχόμενος, ἐτύγχανε καρτερῶν.**

Ὁ πατρίκιος οὗτος Βασίλειος ἀφοῦ ὑπεδέχθη τὸν αὐτοκράτορα ἐν τῷ θέματι καὶ ἐν τῇ Τραπεζοῦντι ἀνεχώρησε σὺν αὐτῷ, ἀντ' αὐτοῦ δὲ διωρίσθη δοὺξ τοῦ θέματος Χαλδίας καὶ Τραπεζοῦντος **Διονύσιος τις, τῶν οἰκείων αὐτῷ ὁ προσφερέστατος** ὅστις διὰ τὴν ἀσεβῆ συμπεριφορὰν τῶν ἱπποφορβῶν πρὸς τοὺς μοναχοὺς καὶ τὸν προεστῶτα τῆς Μονῆς τοῦ μεγαλάθλου Εὐγενίου, ἐτιμωρήθη παρὰ τοῦ Ἁγίου.

§ 2

Ὡς γνωστὸν τῇ 15 Αὐγούστου τοῦ 987, στρατηγοί τινες ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν βασιλευόντων Βασιλείου Β'. καὶ Κωνσταντίνου Δ'. (ὅρα Ἱστορίαν Ἑλληνικοῦ Ἔθνους Κ. Παπαρρηγοπούλου τόμ. Δ'. σελ. 221) ὁ ἀρχηγὸς τῶν στασιαστῶν Βάρδας Φωκᾶς, τὸν ὁμαίμονα αὐτοῦ Πατρίκιον Καλοκυρὸν Δελφινᾶν, ἔστειλε εἰς Χρυσούπολιν (Σκούταρι) διὰ νὰ κατέχῃ ταύτην καὶ **φύλακα εἶναι ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄχρι Συσθενίου καὶ τοῦ Ἱεροῦ, ὡς ἂν μὴ τὰ πλοῖα εἰσέλθῃ σιταγωγὰ ἐν τῇ πόλει· ὁ γὰρ βασιλεὺς Βασίλειος ταῖς κώμαις ἁπάσαις ταῖς περὶ τὸν Εὔξεινον διακειμέναις καὶ πόλεσι διαγράφων προσέτταττε μέχρι καὶ Τραπεζοῦντος ἵνα παντοίων σπερμάτων φόρτον διὰ νηῶν ταχέως πρὸς τὴν Βασιλίδα τῶν πόλεων πέμψωσιν· ἀμέλει καὶ ἦν ἰδεῖν πολὺ πλῆθος νεῶν εἰσερχομένων τότε τὴν πόλιν· ὁ καὶ ἰδὼν ὁ Δελφινᾶς καὶ οὐχ οἷός τε ὢν ἐπισχεῖν ἐπεὶ μεμάθηκε ὡς ἔνια τῶν πλοίων ἐκείνων ἐκ τε Τραπεζοῦντος καὶ τῶν περὶ αὐτὴν εἰσὶ γράφει τοῦτο διαταχέος τῷ Φωκᾷ καὶ πρὸς κάκωσίν τε καὶ δῄωσιν αὐτῆς διεγείρει αὐτὸν Τραπεζοῦντος καὶ τῶν χωρῶν αὐτῆς. Στέλλονται τοίνυν πρέσβεις παρ' αὐτοῦ Φωκᾶ πρὸς τοὺς Περσαρμενίους στρατάρχας τόν τε Παγκράτιον φημὶ καὶ τὸν Τζουρβαλέλην, συνήθεις ὄντας αὐτῷ καὶ φίλους τότε χειρὶ μεγίστῃ καὶ δυνάμει πλείσταις κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος ἐπιδραμεῖν καὶ τὰ πάντα δῃῶσαι τὰ πέριξ· πείθονται οὗτοι δὴ Φωκᾶ καὶ εὐθέως ἅμα στρατιᾷ ἤλαυνον κατ' αὐτῆς· καὶ μέντοι τὸ Παΐπερτ διελθόντες, ἄγχιστα τοῦ καλουμένου Στενοῦ ἐπήξαντο τὰς σκηνάς. Οἱ Τραπεζοῦντι τῶν πολεμίων αἰσθόμενοι τάς τε κώμας καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν κατοχυρώσαντες, ἧς εἶχον δυνάμεως μετά γε Θεὸν ἐπεκαλοῦντο εἰς ἄμυναν τὸν ἐν μάρτυσι μέγαν Εὐγένιον».**

Ὁ γράφων ταῦτα μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Ἰωσὴφ συνεχίζων τὴν διήγησίν του, διηγεῖται πῶς ὁ ἅγ. Εὐγένιος ἐπεφάνη τῷ Παγκρατίῳ καὶ ἠνάγκασε αὐτὸν **πρύμναν** ἀνακρουσάμενος μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ του νὰ ὑποχωρήσῃ.

§ 3

Ὅτε διεχείμασε Βασίλειος ὁ Β'. ὁ Βουλγαροκτόνος ἐν Τραπεζοῦντι πολλὰ διεπράξατο ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης. Ὁ προλεχθεὶς Ἰωάννης Λαζαρόπουλος (ἢ Λάζαρος σκευοφύλαξ) εἰς τὴν ὁμιλίαν του «**Ἐπιστασία τοῦ ἁγίου Εὐγενίου τῷ Βασιλείῳ βασιλεῖ κατ' Ἰβήρων**» γράφει τὰ ἑξῆς:

> «Τὴν δέ γε Τραπεζουντίων καταλαβὼν πάλιν ὁ βασιλεὺς πρόσεισι τῷ νεῷ τοῦ ἐν μάρτυσι κλεινοῦ Εὐγενίου προσκυνήσων ἅμα καὶ θεασόμενος, εἴ τινος χρήζει ὁ νεὼς οὗτος εἰς ἐπίσκεψιν, καὶ τὸ αἷμα τοῦ μάρτυρος λείψανα μεθ' ὅσης εἶχε προσπτυξάμενος αἰδοῦς τε καὶ τιμῆς, τὰς ἐν αὐτῷ μεγάλας ἀψῖδας δύο ἀνήγειρε τούς τε δύο μεγίστους κίονας καὶ τὸ τροῦλλον τοῦ ὀροφοῦ, ὃ καὶ εἰσέτι ὁρᾶται, ἱδρύματα τοὺς μοναχοὺς ἀποχρώντως δεξιωσάμενος καὶ χρήμασι φιλοτιμησάμενος ἁδρῶς».

§ 4

Ὁ ἐκ Τραπεζοῦντος καταγόμενος οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωάννης Η'. τὸ ἐπώνυμον Ξιφιλῖνος, πατριαρχεύσας τῷ 1064 μέχρι τοῦ 1075, εἰς τὴν διήγησιν τῶν θαυμάτων τοῦ μεγαλομάρτυρος Εὐγενίου, γράφει περὶ βαρυτάτου χειμῶνος ὅστις ἐγένετο ἐν τῇ Τραπεζοῦντι καὶ πέριξ.

> «Χειμὼν ἦν καὶ τῶν πώποτε μνημονευομένων ὁ βαρύτατος· πεδίον τε ἅπαν ὑπὸ τῆς χιόνος ἐγίνετο ἄβατον καὶ ὁδὸς ἅπασα ἀπεκέκλειστο· τῶν τε καρ-

---

1) Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Γεώργιον Κωδινὸν ἡ Πιτυοῦς (=νῦν Πέτζοῦντα) ἐκλήθη ἐν τοῖς μετέπειτα Σωτηρούπολις.

μίμων δένδρων τὰ πλεῖω, τὰ μὲν κατακλώμενα, τὰ δὲ καὶ πρόρριζα ἀνασπώμενα, τῇ γῇ προσεπέλαζε. Ζῶα δὲ τὰ μὲν χειροήθη καὶ πρός τε τροφὴν καὶ ἐργασίαν τοῖς βροτοῖς ἀναγκαῖα καὶ ἐπιτήδεια λιμοῦ καὶ κρύους ἐγίνετο πάρεργα, τὰ δὲ ἀτίθασσα καὶ τοῖς ἔθεσιν ἐνδιαιτώμενα ὄρεσι τῇ ἀφορήτῳ ἐλαυνόμενα ῥύμῃ, τοῖς ἀνθρώποις προσέφευγε καὶ κατ' ὀφθαλμοὺς αὐτῶν πίπτοντα τὸν οἴκτιστον ὑφίστατο θάνατον. Πολλαὶ δὲ καὶ οἰκίαι συμπίπτουσαι αὐτοσχέδιοι τάφοι τοῖς ἐνοικοῦσιν ἐγένετο, τὴν ἐπιφορὰν τῆς χιόνος ἀνεγκεῖν μὴ στέγουσαι. Ἐπικρατὴς οὖν γεγονὼς ὁ χειμὼν καὶ ἐπιμείνας ἤδη που τρεῖς ὠδίνησας, λιμὸν ἀπεκύησε καὶ λιμὸν ἰσχυρόν· ἡ γὰρ θάλασσα, καθ' ὃν χρόνον ἐπέβρισεν ὁ χειμών, ἐν τοσούτῳ καὶ αὐτὴ βιαίοις συστρεφομένη ἀνέμοις ἐτύγχανεν ἄπλωτος, τῶν ἀνθρώπων μὴ κατατολμώντων πλοίων αὐτῆς, ἀλλ' ἐν λιμέσι ἀσχολαζομένων καὶ τὴν ἰδίαν σωτηρίαν τοῦ κέρδους ποιουμένων ἐπίπροσθεν· ἔκαμνεν οὖν ἡ πόλις τῷ τε χειμῶνι πιεζομένη καὶ τῷ λιμῷ τηκομένη καὶ εἰς ἀμήχανον ὅλη καθίστατο».

Πῶς ἐγένετο ὁ βαρὺς οὗτος χειμὼν ὁ μὲν πατριάρχης Ἡ. Σιφιλῖνος δὲν ἀναφέρει τὸ ἔτος, ἐγὼ δὲ δὲν ἠδυνήθην νὰ ὁρίσω.

Ι. Η. Κάλδογλους.

ΦΤΩΧΟΣ ΑΓΙΟΣ

Δ'.

Ἀσθμαίνων ὁ πτωχὸς Τσόμπανος ἐστάθη ἀριστερόθεν, κρυπτόμενος παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ὑψηλοῦ πετρίνου θριγκοῦ, καὶ ἤρχισε μεγαλοφώνως νὰ καλῇ τὸν πυλωρὸν τοῦ φρουρίου.

— Ἔ! ἀπ' τὸ Κάστρο! ἔ! πορτάρη!

Οὐδεμία φωνὴ ἀπήντησεν.

Ὁ βοσκὸς ἔκραξε μὲ ὅσην δύναμιν εἶχε, διὰ τῆς κεραλικωτέρας καὶ βραχνωτέρας φωνῆς του.

— Ἔ! πορτάρη! ἔ! ἀπ' τὴν Ταράτσα! ἔ! ἀπ' τὸ Κιόσι!

Ταράτσα ἦτο ὑψηλὸς ἀκρόδομος ὑπεράνω τῆς σιδηρᾶς πύλης κτισμένος, μὲ τὰς πολεμίστρας καὶ μὲ τὴν ἀπαραίτητον **ξεματίστραν** του, τὴν ὕπερθεν τῆς πύλης μακρὰν ὀπήν, δι' ἧς ὡς τελευταῖον ὅπλον καὶ καταφύγιον, ἠπείλουν νὰ ζεματίσωσι πάντα ἐπιδρομέα κατορθώσαντα νὰ ζυγώσῃ εἰς τὴν σιδηρᾶν πύλην κ' ἐπιχειροῦντα νὰ τὴν βιάσῃ. Κιόσι (κιόσκι) ἦτο τὸ μικρὸν περίπτερον, ὅπου συνερχόμενοι ἐβουλεύοντο ἢ ἁπλῶς ἠργολάβουν οἱ προεστοὶ μὲ τὴν μακρὰν τσιμπούκαν, μὲ τὰς ποικιλτὰς μανίκας καὶ τὰς κεντητὰς ζῶνας των.

Καὶ πάλιν ἐκ τρίτου ἐπανέλαβεν.

— Ἔ! πορτάρη! ἔ! σεῖς οἱ προεστοί!

Τὴν φορὰν ταύτην ἠκούσθη βραχνὸς ὁ βαρὺς καὶ ὀξὺς τριγμὸς τῶν σιδηρῶν μοχλῶν. Ἀλλ' οὐχ' ἧττον παραδόξως ἡ πύλη ἔμεινε κλειστή, ὡς νὰ μετενόησεν ἐκεῖνος ὅστις ἐμελλε νὰ τὴν ἀνοίξῃ.

Συγχρόνως διά τινος πολεμίστρας ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἀκροδόμου ἠκούσθη φωνή.

— Ἔ! σύ, πῶς βιάζεσαι τόσο, Τσόμπανε; ἔχε ὑπομονὴ νὰ κατεβάσουμε τὸ γιφύρι. Ἢ θέλεις νὰ σ' ἀνεβάσω καὶ σὲ μὲ τὸ παλάγκο, καθὼς ἀνέβασα τὸν παραγυιό σου τὴν αὐγή;

— Τον ἀνέβασες μὲ τὸ παλάγκο; εἶπεν αὐτομάτως ὁ βοσκός.

— Ἔφερε τὸ γάλα τοῦ κὺρ-Ἀναγνώστη τοῦ προεστοῦ, καὶ ὁ κὺρ-Ἀναγνώστης τὸ θέλει φρέσκο, κατάλαβες. Ἐγὼ κατέβασα τὸ παλάγκο, γιὰ νὰ περάσῃ τὴν καρδάρα στὸ γάντζο, κ' ἡ ἀφεντειά του ἐδέθηκε ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ μοῦ 'πῇ. Σὰ βαρὺ τὸ γάλα, εἶπα, σὰν ἄρχισα νὰ τραβῶ τὸ παλάγκο. Σὰν τὸν ἀνέβασα ὡς τὸ μισὸ τὸ ὕψος, βλέπω τη μούρη τοῦ ψυχογυιοῦ σου, καὶ μ' ἐκύτταζε καὶ γελοῦσε σὰν μαϊμοῦ. Εἶπα νὰ τοῦ παίξω καμμιὰ δουλειά, ν' ἀφήσω μιὰ τὸ σχοινί, ποῦ νὰ φανῇ ὁ οὐρανὸς σφοντύλι... νὰ σοῦ τὸν φτιάσω ἐγὼ κοπανιστή... Μὰ ἂς ἔχῃ χάρι, λυπήθηκα τὸ γάλα τοῦ κὺρ-Ἀναγνώστη, εἰ δὲ μή, ἕνα τσομπανόπουλο ὀλιγώτερο, ἕνα περισσότερο, θελὰ χάσῃ, κατάλαβες ἡ Πόλι.

— Δὲ μὲ μέλει ἐμένα γι' αὐτά, τοῦ ἐφώνησεν ἀπ' ἀντικρὺ ὁ βοσκός, ἀρχίσας νὰ δυσφορῇ ἐπὶ τῇ πολυλογίᾳ τοῦ φύλακος, ὅστις ἀόρατος ὄπισθεν τοῦ τοίχου, διὰ τῆς πολεμίστρας βλέπων τὸν βοσκόν, ηὐχαριστεῖτο νὰ τὸν πειράζῃ, καπνίζων τὸ βραχὺ τσιμπούκι του, ἔχων ἀξιώσεις δημογεροντικὰς καὶ τρέφων περιφρόνησιν πρὸς τὸ γένος τῶν ποιμένων.

— Καὶ γιὰ τί **πράμματα** ἐσένα σὲ μέλει; ἀπήντησεν ὁ πυλωρὸς μιμούμενος τὴν ἔπιρρινον φωνὴν τοῦ αἰπόλου.

— Ἄκουε νὰ σοῦ 'πῶ! ποῦ εἶσαι! ἔκραξεν ἀνυπόμονος οὗτος· τρέχα νὰ πῇς στοὺς προεστοὺς τὸ καλὸ π' σᾶς θέλω, νὰ μὴν κατεβάσετε σήμερα τὸ γεφύρι! Τὸ καλὸ π' σᾶς θέλω! Ἀκοῦς;

— Νὰ μὴν κατεβάσωμε τὸ γεφύρι; ἐπανέλαβε μηχανικῶς ὁ πυλωρὸς ὄπισθεν τῆς πολεμίστρας.

— Νὰ μὴν τὸ κατεβάσετε! ἐφώνησεν ἐμφαντικώτερον ὁ βοσκός.

— Καὶ γιατί; ἐσὺ θὰ μᾶς προστάξῃς; Νὰ μὴν ὠνειρεύτηκες τίποτε;

Καὶ ἦτο ἕτοιμος, ὅπως πρότερον ἀνέβαλε ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τοῦ φρουρίου ἁπλῶς διὰ νὰ βασανίσῃ τὸν βοσκόν, διότι τὸν ἐνόμισε θέλοντα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον δι' ἰδιαιτέραν του ὑπόθεσιν, οὕτω τώρα ν' ἀνοίξῃ τὴν πύλην καὶ νὰ σηκώσῃ διὰ τοῦ αρχετύπου μοχλοῦ τὴν γέφυραν μίαν ὥραν ἀρχήτερα, εἰς τὸ πεῖσμα τοῦ αἰπόλου, κελεύοντος νὰ μείνῃ ὑψωμένη ἡ γέφυρα.

Ὁ μπαρμπα-Δῆμος (οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ πυλωρὸς τοῦ φρουρίου) ἦτο ἡ παραξενιὰ καὶ ἡ ἀντιλογία ἐμπρόσωπος.

— Ἦρθαν κλέφταις! ἐπανέλαβεν ἡ φωνὴ τοῦ βοσκοῦ. Ἦρθαν κουρσάροι! Τοὺς εἶδα μὲ τὰ μάτια μου!

— Κλέφταις; Κουρσάροι; ἐπανεῖπε καὶ ὁ μπαρμπα-Δῆμος.

— Σύρε νὰ 'πῇς στοὺς προεστούς, 'πὲς καὶ τοῦ κὺρ-Ἀναγνώστη τοῦ κολλήγα μου, χαιρετίσματα πολλὰ ἀπὸ μένα, ἤρθαν κουρσάροι! Τοὺς εἶδα ἀπάν' στὸ Σταυρό! Ἔτσι νὰ ἔχω καλὸ τέλος! Εἶδα παραπάν' ἀπὸ δέκα δώδεκα. Θὰ εἶνε κι' ἄλλοι κρυμμένοι. Δὲν ξεύρω ποῦ ἔχουν τὸ καΐκι τους.. Ὡς τόσο τοὺς εἶδα. Ἦρθαν νὰ ἐρωτήσουν τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου ἀπὸ μένα...

Ὁ μπάρμπα-Δῆμος ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ὑπὸ σπουδαιοτέ-

ραν ὄψιν τὸ πρᾶγμα, ἐν τούτοις ὅπως μὴ ἀφήσῃ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ἀντιλογίαν του.

— Μὴν εἶδες ὄνειρο, ἄνθρωπε; ἐφώναξε. Ποῦ θελὰ βρεθοῦν οἱ κορσάροι;

— Τοὺς εἶδα, σοῦ λέω, μὲ τὰ μάτια μου. Ὅπου κι' ἂν εἶνε ἔφτασαν! Μὴν κατεβάζῃς τὸ γεφύρι, πρὶν σοῦ δώσουν τὴν ἄδειαν οἱ προεστοί. Ἂς βάλουν βάρδια καὶ 'ς τὸ Πρεβάδι κι' ἀλλοῦ γιὰ νὰ μὴ σᾶς πατήσουν νύχτα.

Καὶ ταῦτα λέγων ὁ βοσκὸς ἤρχισε ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν γέφυραν.

— Ἐγὼ εἶμαι στὰ λογικά μου, ἡσύχασε· τώρα θὰ ἰδῇς.

— Καὶ σὺ ποῦ θὰ πᾷς; τὸν ἠρώτησεν ὁ πυλωρός.

— Ἐγὼ ἔχω τὰ γίδια μου, καὶ ξέρω κι' ὅλαις ταῖς σπηλαῖς νὰ κρυφτῶ, ἀπήντησεν ὁ βοσκός.

Τῷ ὄντι, τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ ἦλθε τοῦ μπαρπα-Δήμου ἡ ἀπορία: διατί, ἂν πράγματι εἶχαν ἔλθει πειραταί, ὁ Τσόμπανος δὲν ἐφρόντιζε καὶ περὶ τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας του; Ἀλλ' ὁ βοσκὸς ἐξηκολούθησε ν' ἀπομακρύνεται καί μετ' ὀλίγον ἔγινεν ἄφαντος.

Ὁ μπάρμπα Δῆμος ἤρχισε νὰ σταυροκοπῆται ἀφειδῶς ὄπισθεν τῆς πολεμίστας, εἶτα ἔσπευσε νὰ καταβῇ ἀπὸ τὴν Ταράτσαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Κιόσκι καὶ μετέδωκε τὴν εἴδησιν εἰς τοὺς δημογέροντας τοῦ φρουρίου.

Ε.

Τῷ ὄντι, οὔτε ἡ ἰδέα δὲν τοῦ ἦλθε τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου τοῦ βόσκοντος ὀλίγας αἶγας εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ μπάρμπα-Δήμου νὰ τοῦ ρίψῃ τὴν σχοινίνην θηλειάν, δι' ἧς ἀνῆλθεν εἰς τὴν Ταράτσαν τοῦ φρουρίου ὁ παραγυιός του, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ πυλωροῦ· ἀλλὰ πρῶτον ἤλπιζεν ὅτι οἱ πειραταὶ δὲν θὰ ὑπωπτεύοντο τὸ παρ' αὐτοῦ γενόμενον διάβημα, ἔπειτα αὐτός, ὅστις ἐγνώριζε ὅλους τοὺς κρημνοὺς καὶ ὅλα τὰ μονοπάτια, ἐγνώριζεν ἐπίσης καὶ ὅλα τὰ σπήλαια καὶ τὰς κρύπτας, τὰς ἀνοιγομένας ἀνὰ τὰς βραχώδεις βορεινὰς ἐσχατιὰς τῆς νήσου. Ἐλυπεῖτο δὲ τὸ πτωχὸν αἰπόλιόν του, τὸ ὁποῖον ἐθεώρει ὡς παρακαταθήκην ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς φειδωλῆς μοίρας του πρὸς φύλαξιν.

Ὁ κολλήγας του, ὁ κὺρ-Ἀγνώστης, ὁ προεστός, δὲν ἦτο ἄνθρωπος μὲ ἀνοιχτὸ χέρι, βλέπεις, καὶ ἂν ὁ πτωχὸς Τσόμπανος ἔχανε τὰς αἶγας του, ἦτο κατεστραμμένος, καὶ πολλὰς ἐλπίδας δὲν εἶχε νὰ εὕρῃ **σερμαγιὰ** διὰ νὰ ἀγοράσῃ ἄλλας. Ἔπειτα ὅλοι θὰ τὸν ὠνόμαζον ἀνάξιον. Ἐννόει αὐτὸς καλὰ ἀπὸ κόσμον, ἂς ἦτο κ' αἰγοβοσκός. Καὶ τυχερὸς νὰ εἶσαι, κατάλαβες, καλὸ δὲν σοῦ λέγουν, μόνο «σοῦ κάνουν πρόσωπο», καὶ ἀπὸ πίσω σοῦ σκάβουν τὸ λάκκο· καὶ ἄτυχος νὰ εἶσαι πάλιν, «τύφλα σου!» σοῦ φωνάζουν ὅλοι. Καὶ οὔτε ὠνειροπόλει ἀμοιβὴν ἢ μισθόν τινα, διότι, κατὰ τὸ φαινόμενον, προσέφερε μεγάλην ἐκδούλευσιν πρὸς τοὺς συμπατριώτας του, ἀναγγέλλων τὸν ἐπικρεμάμενον φοβερὸν κίνδυνον, καὶ σώζων ἐκ φόνου καὶ διαρπαγῆς ὁλόκληρον χωρίον. Αὐτὰ εἶνε (πῶς νὰ εἴπῃ τις;) «ἱερὰ πράγματα», καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἀμοιβή τις, θὰ εἶνε ἀλλοῦ κάπου· εἶχεν ἀμυδρὰν τὴν συναίσθησιν ταύτην.

Τοιαῦτά τινα ἀνελογίζετο ὁ πτωχὸς αἰπόλος ὁ βόσκων ὀλίγας αἶγας εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, καὶ ἀνήρχετο δρομαῖος τὴν ἰδίαν ἀτραπὸν δι' ἧς εἶχε κατέλθει εἰς τὸ φρούριον.

Ἀλλ' ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ κρημνοῦ, ὁπόθεν ἀρχίζει ἡ ἀτραπὸς νὰ διαχαράττηται, τρεῖς ἄνδρες κεκρυμμένοι εἰς τοὺς θάμνους ἀναπηδήσαντες τὸν συνέλαβον. Ὁ βοσκὸς ἀφῆκε πεπνιγμένην κραυγήν. Οἱ ἔνοπλοι ἄνδρες ἐν ἀκαρεῖ τὸν ἐφίμωσαν καὶ τὸν ἔδεσαν. Τὸν μετέφερον δὲ πλησίον τῶν συντρόφων των.

Ἦτο ἡ ὀπισθοφυλακὴ τῶν Ἀγαρηνῶν, ἥτις, φθάσασα εἰς τὴν κοιλάδα τὴν ἐκτεινομένην κάτω τοῦ ζυγώματος τῶν Τριῶν Σταυρῶν, εὗρε καλὸν ἕρμαιον τὰς αἶγας τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου. Οἱ βάρβαροι ἔσφαξαν παραυτὰ τρεῖς τράγους, καὶ ὅσα ἐρίφια ὑπῆρχον τὰ ἔγδαραν καὶ τὰ ἐσούβλισαν.

Ἐπερίμεναν τὸ σημεῖον τῶν πέντε τουφεκισμῶν, τὸ ὁποῖον εἶχε συμφωνηθῇ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν προπορευθέντων συντρόφων των. Ἅμα ἐπατεῖτο τὸ Κάστρον, εἶχον καιρὸν νὰ ψήσωσι τὰ σφάγια καὶ νὰ εὐωχηθῶσιν. Οὐχ ἧττον εἷς τούτων ἥναψε πῦρ καὶ κατεγίνετο νὰ ψήσῃ τὸ τρυφερώτερον τῶν ἐριφίων.

Τρεῖς ἢ τέσσαρες αὐτῶν εἶχον τοποθετηθῆ παρὰ τὸν κρημνὸν ἐπισκοπεύοντες πρὸς τὸν Ἅγιον Σώστην. Ἐπερίμεναν ὅσονούπω τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πλοίου των.

Αὐτοὶ οὗτοι ἦσαν οἱ συλλαβόντες τὸν πτωχὸν αἰπόλον. Τὸν ἐκράτησαν ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ δὲν τον ἠνώχλησαν ἄλλως.

Προφανῶς οὗτοι εὑρίσκοντο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς καθόδου τοῦ βοσκοῦ πρὸς τὸ φρούριον, καὶ οὐδ' ὑπώπτευσαν ὅτι αὐτὸς εἶχε φέρει εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὴν εἴδησιν τῆς ἀφίξεώς των.

Παρῆλθε μακρὰ ὥρα καὶ οἱ πειραταὶ ἤρχισαν ν' ἀνησυχῶσι.

Τὸ μὲν πλοῖον ἐφάνη πλέον δειλῶς πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἁγίας Ἑλένης, καὶ ἐλθὸν προσωρμίσθη οὐ μακρὰν τοῦ Ἁγίου Σώστη. Ἐκ τοῦ φρουρίου ὅμως οὐδὲν σημεῖον ἠκούσθη.

Τέλος, περὶ ὥραν τετάρτην τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνέλθει ἤδη πολὺ ὑψηλά, οἱ δώδεκα σύντροφοί των κάθιδροι καὶ πνευστιῶντες ἔφθασαν ἄπρακτοι πλησίον των.

Ὁ πτωχὸς τσόμπανος, ὁ δεσμώτης, ἐννόει ἐκ τῶν ὀργίλων βλεμμάτων καὶ ἐκ τῆς θηριώδους ἐκφράσεως τοῦ προσώπου των (χωρὶς νὰ ἐννοῇ τίποτε ἐκ τῆς βαρβαροφώνου γλώσσης των), ὅτι εὗρον τὰς πύλας τοῦ φρουρίου κλειστὰς καὶ τὴν γέφυραν ὑψωμένην. Ὁ Ἅγιος Σώστης εἶχε κάμει τὸ θαῦμα του. Αἴφνης εἷς τῶν βαρβάρων διαπρεπὴς καὶ μεγαλόσωμος, ὅστις ἐφαίνετο ἐξασκῶν ἐξουσίαν τινὰ ἐπὶ τοὺς ἄλλους, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς ἀνατολάς, εἶπεν ἀραβιστί.

— Ὀμνύω εἰς τὸν Ἀλλάχ, ἂν πέσῃ ὁ προδότης εἰς τὰς χεῖράς μου, νὰ τὸν θυσιάσω ὡς αὐτοὺς τοὺς τράγους!

— Ποῖος προδότης; ἠρώτησεν εἷς τῶν συντρόφων του.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ πρῶτος λαλήσας, ὅστις ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις μετὰ τοῦ γέρω-Σολμάν, τοῦ λαλοῦντος τὴν ἑλληνοβάρβαρον, εἶχεν ἐρωτήσει τὸ πρωὶ τὸν αἰπόλον περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ φρούριον ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν σωρόν, ὃν ἀπετέλει ὁ δέσμιος βοσκὸς [illegible] να σχοῖνον.

— Τί εἶν' αὐτό; εἶπε.

Καὶ κύψας ἐξήτασε τὸ πρόσωπον τοῦ αἰπόλου.

— Ἰδοὺ ὁ προδότης! σύντροφε, ἀπήντησε τότε ὁ μεγαλόσωμος βάρβαρος πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα προηγουμένως.

Καὶ εἶτα ἤρχισε νὰ ἐξηγῇ ἐν συντόμῳ πρὸς τοὺς πειρατάς, ὅτι ἐκ τῆς κινήσεως ἣν παρετήρησεν ἐντὸς τοῦ Κάστρου μὲ τὸ ἐξησκημμένον ὄμμα του, ἐκ τῶν βλεμμάτων τὰ ὁποῖα ἐμάντευεν ὄπισθεν τῶν πολεμιστρῶν, ἐκ τοῦ ἀκροδόμου, εἶχεν ὑποπτεύσει ὅτι κάποιος ἔδωκεν εἴδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους, περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ μουσουλμανικοῦ στρατεύματος.

Ἀκολούθως τοὺς ἠρώτησε ποῦ ηὗραν τὸν ἄπιστον αὐτόν. Οἱ σύντροφοι τοῦ διηγήθησαν ὅτι τὸν συνέλαβον ἀναρριχώμενον εἰς τὸν κρημνόν, ἐκεῖ κάτω, ὅπου τινὲς τῶν ἀνδρῶν εἶχαν κρυβῆ παραμονεύοντες.

Καὶ τότε ἠλήθευσε διὰ μυριοστὴν φορὰν ἡ δεσποτικὴ πρόρρησις, καὶ εἷς περιπλέον ἐνώμοτος βάρβαρος **ἔδοξε λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ.**

. . . .

Ἀπήχθη μεταξὺ τῶν ἐρεικῶν καὶ σχοίνων, ὅπου δειλὰ ἀνθύλλια ἐποίκιλλον τὸν πράσινον ἐαρινὸν τῆς γῆς τάπητα· ἐκεῖ τὸν ἔσυραν οἱ Ἀγαρηνοὶ ἀλαλάζοντες, κ' ἐκεῖ ἔλουσε μὲ τὸ αἷμά του τὴν γῆν, ἥτις εὐμενὴς τὸ ἐδέχθη, ἡ δὲ αὔρα πραεῖα ἀνέλαβεν ἐπὶ πτίλων τὴν πνοήν του, κ' ἐκεῖ ἐκοιμήθη τὸν ὕπνον τὸν παραδείσιον, ὁ πτωχὸς αἰπόλος! μιμηθεὶς **τὸν Ποιμένα τὸν καλόν, τὸν τιθέντα τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων.**

Καὶ ὕστερον πῶς νὰ μὴ μοσχοβολᾷ τὸ χῶμα;

ΧΡΟΝΙΚΑ

Τὴν 7ην Ἰανουαρίου ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ «Θεοφυλακτείου Νηπιαγωγείου» ὁ γνωστὸς λόγιος καὶ συνεργάτης ἐν τοῖς ***«Κομνηνοῖς»*** κ. Ι. Κάλφογλου ἀνέγνωσεν ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου διάλεξιν «Περὶ τῆς ἐθνολογικῆς καταστάσεως τοῦ Νομοῦ Τραπεζοῦντος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον».

Ὁ κ. Κάλφογλου μετὰ σπανίου ἀληθῶς ζήλου ἐνέκυψεν εἰς τὴν μελέτην τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος, τὰ πορίσματα δὲ τῆς ἐργασίας του ταύτης ἀνέπτυξε μετὰ πολλῆς πειστικότητος ἀποσπάσας ζωηρὰ τὰ χειροκροτήματα τῶν ἀκροατῶν του.

●●●●

Τὸ παρελθὸν Σάββατον ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου πάτρωνος τῆς πόλεως Τραπεζοῦντος ἐγένετο ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ πάνδημος τελετὴ ἧς προΐστατο ἡ Α. Σ. ὁ πρώην Ροδοπόλεως κ. κ. Λεόντιος, τοῦ Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος κωλυομένου ἕνεκα ἀσθενείας. Ἡ Α. Σεβασμιότης συμπαρεστατεῖτο ὑφ' ὅλου τοῦ κλήρου τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἱερέως τῆς κοινότητος Βατοὺμ παπᾶ Ματθαίου Μάνου.

Παρευρίσκοντο οἱ μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι μετὰ τῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν, ὡς καὶ ὁ κ. Διευθυντὴς Ν. Λιθοξόος καὶ ἡ ἐλλόγ. Διευθύντρια Ἀσπασία Ζήση.

Εἰς τὴν ἐπίσημον ταύτην τελετὴν παρευρίσκετο ἄπειρον πλῆθος.

Ὡραῖον λόγον περὶ τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου ἀπήγγειλεν ὁ Ἀρχιδιάκονος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως κ. Κύριλλος Λαμπρινίδης.

●●●●

ΑΙ ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ Κ^ΟΥ ΟΥΙΛΣΩΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

Τὴν ἑσπέραν τῆς 9 τρέχοντος ὁ ἐν Πετρουπόλει πρεσβευτὴς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐνεχείρησεν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν νόταν εἰς τὴν ὁποίαν προσέθεσεν καὶ τὸ κατωτέρω κείμενον τῶν ἐν τῇ Ἀμερικανικῇ Γερουσίᾳ γενομένων δηλώσεων τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας κ. Οὐΐλσων,

Ὁ πρόεδρος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου του ἐτόνισεν ὅτι τὸ εἰρηνικὸν διάβημά του ἐβασίζετο ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων ὅλων τῶν οὐδετέρων κρατῶν τὰ συμφέροντα τῶν ὁποίων διαρκῶς θίγονται χάριν εἰς τὸν πόλεμον. Αἱ κεντρικαὶ αὐτοκρατορίαι εἶπεν ὁ κ. Οὐΐλσων ὁμοφώνως ἀπήντησαν μόνον ὅτι ἐπιθυμοῦν νὰ συναντηθοῦν μετὰ τῶν ἐχθρῶν των εἰς συνδιάσκεψιν, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ συζητήσουν τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης. Τὰ κράτη τῆς Τετραπλῆς Συνεννοήσεως ἔδωκαν ὡρισμένως ἂν καὶ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, τὰς συμφωνίας καὶ τὰς ἐγγυήσεις τὰς ὁποίας θεωροῦν ἀναποφεύκτους ὅρους τῆς εἰρήνης. Τοιουτοτρόπως, ἐπρόσθεσεν, σημαντικῶς προσεγγίζομεν εἰς τὴν εἰρήνην. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Οὐΐλσων πρὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν παρουσιάζεται ἡ εὐκαιρία νὰ [illegible] τῆς [illegible] [illegible] καθ' [illegible] των [illegible] αὐτοὶ εἶναι [illegible] προητοιμασμένοι διὰ τὸ ἔργον τοῦτο χάρις εἰς τὰς κυριαρχούσας ἀρχὰς καὶ τοὺς σκοποὺς ὅλης τῆς πολιτικῆς των ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐδημιούργησαν τὸ ἔθνος των. Ἐν ὀνόματι τῆς ὑψηλοῦ καὶ εὐ-

γενοῦς ἐλπίδος εἶπε νὰ χρησιμεύσωμεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὡς λαμπὰς εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ὀφείλομεν νὰ συνενώσωμεν τὰς δυνάμεις μας, εἰς τὰς δυνάμεις τῶν λοιπῶν ἐθνῶν διὰ νὰ ἐξασφαλίσωμεν δι' ὅλον τὸν κόσμον τὸ φῶς καὶ τὴν δικαιοσύνην.

Ἡ κυβέρνησίς μας ὀφείλει καθαρὰ νὰ δηλώσῃ περὶ τῶν ὅρων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων αὐτὴ θὰ δύναται νὰ θεωρήσῃ ἑαυτὴν ἀξίαν τοῦ δικαιώματος νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ λαοῦ διὰ τὴν ἀπόφασίν της νὰ προσχωρήσῃ πανηγυρικῶς εἰς τὸν σύνδεσμον τῆς εἰρήνης.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς πρέπει ἐκ τῶν προτέρων νὰ παύσῃ ἀλλ' ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν γνώμην τῆς ἀνθρωπότητος ἔχομεν καθῆκον νὰ δηλώσωμεν ὅτι ἐνόσῳ ἡμεῖς θὰ λάβωμεν μέρος διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης εἰς τὸ μέλλον δὲν θὰ εἶνε ὅλως ἀδιάφοροι δι' ἡμᾶς οἱ ὅροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους θὰ λήξῃ ὁ πόλεμος. Ἡμεῖς δὲν θὰ ἔχωμεν δικαίωμα ψήφου εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ὅρων αὐτῶν ἀλλ' ἐγὼ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡμεῖς θὰ ἔχωμεν τὸ δικαίωμα νὰ λύσωμεν τὸ ζήτημα κατὰ πόσον οἱ ὅροι καὶ αἱ ἐγγυήσεις τῆς γενικῆς συμφωνίας κάμνουν τὴν εἰρήνην μακροχρόνιον.

Κατὰ τὴν γνώμην μας πρέπει σήμερον νὰ ὑποδειχθοῦν οἱ ὅροι οἵτινες δύνανται νὰ θεωρηθοῦν θεμελιώδεις καὶ ἀπαραίρητοι διότι κατόπιν θὰ εἶνε ἴσως ἀργά. Αἱ βάσεις τῆς εἰρήνης πρέπει νὰ ἐμπνέουν ἐμπιστοσύνην καὶ νὰ ἱκανοποιήσουν τὰς ἀρχὰς τῶν Ἀμερικανικῶν κρατῶν. Αἱ συνήθεις εἰρωνικαὶ συμφωνίαι σπανίως ἐξασφαλίζουν τελικὴν εἰρήνην. Ὅλον τὸ ζήτημα ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ μέλλουσα εἰρήνη καὶ ἐν γένει ἡ παγκόσμιος πολιτικὴ ἔγκειται εἰς τὸ ἑξῆς: Εἶνε ἆρα γε ὁ σημερινὸς πόλεμος ἀγὼν ὑπὲρ δικαίας εἰρήνης ἢ ἁπλῆ πάλη διὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν νέου συστήματος; Ἡ ἰσορροπία μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἶνε σταθερὰ μόνον ἐν καιρῷ γαλήνης. Ἐνταῦθα ἀπαιτεῖται ὄχι ἰσορροπία ἀλλὰ κοινότης δυνάμεων, ὄχι ἀνταγωνισμὸς ἀλλὰ πραγματικὴ εἰρήνη. Εὐτυχῶς ἡμεῖς ἐλάβομεν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον λίαν καθωρισμένην διαβεβαίωσιν. Ἐν πρώτοις ἀπαιτεῖται ὅπως ἡ μέλλουσα εἰρήνη μὴ βασισθῇ ἐπὶ τῶν βλέψεων ἑνὸς ἐμπολέμου συνδυασμοῦ. Ἡ νίκη θὰ ἐσήμαινε τοιαύτην εἰρήνην ἥτις θὰ ἐπεβάλλετο εἰς τὴν ἡττημένην μερίδα διότι ὁ νικητὴς θὰ ἠνάγκαζε τὸν ἡττημένον νὰ δεχθῇ τοὺς ὅρους του. Ἡ τοιαύτη εἰρήνη θὰ ἤθελε συνδεθῇ μὲ τὴν ταπείνωσιν καὶ τὸν ἐκβιασμόν, μὲ ἀνυποφόρους θυσίας καὶ θὰ ἄφινε διὰ παντὸς τὴν ἄκανθαν τῆς δυσαρεσκείας καὶ τὴν πικρὰν ἀνάμνησιν. Μόνον ἡ εἰρήνη ἡ βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος χάριν τοῦ γενικοῦ ἀγαθοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ διαρκής. Ἡ ἰσότης τῶν ἐθνῶν ἐπὶ τῆς ὁποίας πρέπει εἰς τὸ μέλλον νὰ θεμελιωθῇ τὸ οἰκοδόμημα τῆς σταθερᾶς εἰρήνης ὀφείλει νὰ διακρίνηται διὰ τῆς ἰσότητος τῶν δικαιωμάτων ὅλων τῶν λαῶν. Αἱ ἐγγυήσεις τῆς τοιαύτης ἰσότητος δὲν πρέπει οὐδόλως νὰ διαφέρουν διὰ τὰ μεγάλα καὶ τὰ μικρὰ κράτη διὰ τὰ ἰσχυρὰ καὶ τὰ ἀδύνατα ἔθνη. Βεβαίως τοῦτο δὲν σημαίνει ἰσότητα ἐδαφῶν καὶ ἄλλων μέσων καὶ ἐν γένει ἰσότητα ἀγαθῶν, ἐνόσῳ ταῦτα εἶναι ἀποτελέσματα εἰρηνικῆς καὶ νομίμου ἀναπτύξεως τῶν ἐθνῶν. Οὐδεὶς περιμένει καὶ ἀπαιτεῖ τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὴν ἰσότητα τῶν δικαιωμάτων. Ἡ ἀνθρωπότης σήμερον ἐπιθυμεῖ ἐλευθερίαν ὑπάρξεως καὶ οὐχὶ ἰσορροπίαν δυνάμεων. Ἐν ὀνόματι τῶν ἀρχῶν τούτων ὁ κ. Οὐΐλσων προτείνει ὅπως ὅλοι οἱ λαοὶ δια γενικῆς συμφωνίας δεχθοῦν τὸ δόγμα τοῦ Μονροὲ ὡς εἰρηνικὴν βάσιν:

Δηλαδὴ νὰ μὴ θελήσῃ οὐδὲν ἔθνος νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ ἄλλου. Εἰς ἕκαστον λαὸν νὰ δοθῇ τὸ δικαίωμα ἐλευθέρας αὐτοδιοικήσεως, ὡς καὶ τὸ δικαίωμα ἐλευθέρας πορείας εἰς τὴν ἐκλεγεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ὁδὸν τῆς ἀναπτύξεως ἄνευ ἐμποδίων, ἄνευ τοῦ παραγκωνισμοῦ τῶν ἀσθενῶν τόσον ὅσον καὶ τῶν ἰσχυρῶν.

Ἐγὼ προτείνω, εἶπεν ὁ κ. Οὐΐλσων, ὅπως τοῦ λοιποῦ ὅλα τὰ ἔθνη ἀποφύγουν τὴν σύναψιν συμμαχιῶν αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ προκαλέσουν ἀνταγωνισμούς, νὰ περιπλέξουν τὰ ἔθνη εἰς τὰ δίκτυα τῶν διαβολῶν καὶ νὰ παρασύρουν αὐτὰ εἰς ἱστορικὴν ἅμιλλαν καὶ νὰ ἐπιφέρουν περιπλοκὰς ἔξωθεν εἰς τὰς ἰδιωτικάς των ὑποθέσεις. Προτείνω διοίκησιν βασιζομένην ἐπὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν διοικουμένων προτείνω τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, ἐκείνης, εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῆς ὁποίας ἐπέμενον οἱ πολῖται μὲ τὴν εἰλικρίνειαν τὴν διακρίνουσαν τοὺς ἀποστόλους τῆς ἐλευθερίας, εἰς τόσας ἀλλεπαλλήλας συνδιασκέψεις. Προτείνω ἐπίσης τοιοῦτον περιορισμὸν τῶν ἐξοπλισμῶν, ὅστις θὰ καταστήσῃ τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον ἁπλῶς ὄργανα πρὸς ἐπιβολὴν τῆς τάξεως καὶ οὐχὶ ὄργανον ἐπιθέσεων ἢ πολιτικῆς βίας.

Ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιδιώξωμεν ἄλλας ἀρχάς. Αὗται εἶνε αἱ ἀρχαὶ ὅλων τῶν προοδευτικῶς σκεπτομένων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν πάσης φυλῆς καὶ πάσης πεφωτισμένης κοινωνίας.

Αὗται εἶναι αἱ ἀρχαὶ τῆς ἀνθρωπότητος αἱ ὁποῖαι καὶ πρέπει νὰ θριαμβεύσουν.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΛ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Дозволено цензурой

Ἔτος Α. Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ 4ῃ Φεβρουαρίου 1917 Ἀριθμ. 21

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ

ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

Φεβρ)ου.	11	'Ανατ.	6—46	Δύσις	5—43
» »	14	»	6—42	»	5—47
» »	17	»	6—37	»	5—51
» »	20	»	6—32	»	5—55
» »	23	»	6—27	»	5—58

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΨΥΧΟΣΑΒΒΑΤΟΝ

Σεμνὴ καὶ μελαγχολοῦσα ἀνατέλλει ἡ σήμερον ἡμέρα τοῦ σαββάτου τῶν ψυχῶν, καθ' ὃ ἡ μήτηρ Ἐκκλησία ὥρισεν, ἵνα τελῆται μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἀειμνήστων αὐτοκρατόρων, βασιλέων, πατριαρχῶν, ἀρχιερέων, ἱερέων, ἱερομονάχων, ἱεροδιακόνων, μοναχῶν καὶ μοναζου ῶν, καὶ πάντων τῶν ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης κεκοιμημένων εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, πατέρων, προπατόρων, πάππων, προπάππων, γονέων, ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν. Καὶ συντρέχουσιν οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ εἰς τοὺς ναούς, ἵνα ἐν κατανύξει ψυχῆς δεηθῶσιν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν θανόντων πατέρων καὶ ἀδελφῶν καὶ διευθύνονται κατόπιν εἰς τὸ νεκροταφεῖον, ἵνα ἐπὶ τοῦ τάφου προσφιλῶν προσώπων χύσωσι θαλερὸν δάκρυ ἀναμνήσεως καὶ εὐγνωμοσύνης καὶ ἀποτίσωσι τὸν φόρον τῆς τιμῆς καὶ τῆς λατρείας πρὸς τοὺς θανόντας καὶ ἐπικοινωνήσωσι μετ' αὐτῶν. Κα[illegible] ἀναζῶσι σήμερον εἰς πᾶσαν εὐαίσθητον καρδίαν ὅλοι οἱ ἥρωες τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ πνεύματος καὶ οἱ μάρτυρες τῆς Ἰδέας καὶ ζωντανὴ ἀναπτύσσεται ἐνώπιον ἡμῶν ἡ ἱστορία τῶν λόγων καὶ ἔργων των καὶ χρήσιμον καρπούμεθα τὸ ἀπὸ τοῦ παραδείγματος αὐτῶν μάθημα.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ μνήμη καὶ τιμὴ τῶν πατέρων ὑπῆρξεν ὁ κύριος χαρακτὴρ τοῦ πολιτισμοῦ παντὸς ἔθνους καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ ἡ φρίκη τοῦ θανάτου καὶ ὁ ἐκ ταύτης ἀπορρέων φόβος τῶν πνευμάτων τῶν θανόντων ἐμφανίζεται κατ' ἀρχὰς ὡς ἡ μόνη αἰτία, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν ἡ πρωτόγονος μορφὴ τῆς προγονολατρείας· ἡ ψυχὴ ἥτις ἀφίπταται μὲ τὴν τελευταίαν πνοὴν τοῦ ἀνθρώπου, θεωρεῖται ὡς σκιὰ ἢ ὡς ἀερῶδες εἴδωλον καμόντος καὶ παραμένει ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὸ θέατρον τῶν ἐπιγείων του πράξεων· πε-

ῥίπτεται ἡ ψυχὴ διαρκῶς περὶ τοὺς οἰκείους αὐτῇ τόπους, ὅπου ἀνέπτυξεν ὅλην τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσίν της καὶ συχνὰ ἐμφανίζεται εἰς τὰ προσφιλῆ αὐτῇ πρόσωπα· εἰς τὰς ἐπικηδείους τιμάς, τὰς ὁποίας ὁ Ἀχιλλεὺς προσφέρει εἰς τὸν φίλον του Πάτροκλον ἡ ψυχὴ τοῦ θανόντος θεωρεῖται ὡς παροῦσα· τέρπεται δι' ὅσα προσφέρει εἰς αὐτὴν δαψιλῶς δῶρα ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ συγκινεῖται ὅταν περιπαθέστατα προσφωνῇ ὁ Ἀχιλλεὺς τὸν ἠγαπημένον φίλον του. Πλὴν τούτου ἡ ψυχὴ μετέχει τῆς χαρᾶς καὶ τῆς θλίψεως τῶν ζώντων καὶ ἀπαιτεῖ ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν τῶν πόθων καὶ ἐπιθυμιῶν της ἀπειλοῦσα πάντα, ὅστις ἀρνεῖται αὐτῇ τὴν ὀφειλὴν ταύτην τὴν πιστὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑποχρεώσεων τούτων καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς εἰς τοὺς νεκροὺς γενομένης ἀδικίας καὶ ὕβρεως ἐποπτεύει ὁ ψυχοπομπὸς καὶ χθόνιος Ἑρμῆς· τούτου τὴν βοήθειαν καὶ συνδρομὴν ἐπικαλεῖται ὁ Ὀρέστης πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ φόνου τοῦ πατρός του Ἀγαμέμνονος καθ' ὃν χρόνον εὐλαβῶς ἵστατο πρὸ τοῦ τάφου τοῦ πατρὸς κλαίων καὶ θρηνῶν διὰ τὴν ἄνανδρον δολοφονίαν τοῦ ἥρωος Ἀγαμέμνονος. Καθ' ὁμοιότητα τῶν δαιμόνων κυβερνᾷ καὶ ἡ ψυχὴ τὰς τύχας τῶν ζώντων καὶ ἄλλοτε μὲν βοηθεῖ αὐτοὺς μὲ τὰς συμβουλάς της, ἄλλοτε δὲ καθοδηγεῖ τὰς ἐνεργείας καὶ τὰ διαβήματα αὐτῶν ἀπεργαζομένη εἴτε τὴν σωτηρίαν εἴτε τὸν ὄλεθρον τῶν ζώντων ὡς πράττουσιν οἱ ἀγαθοὶ ἢ κακοὶ δαίμονες· διὰ τοῦτο συχνὰ διακρίνονται καὶ αἱ ψυχαὶ εἰς ἀγαθοὺς καὶ πονηροὺς δαίμονας· οἱ πρόγονοι καὶ ἰδίᾳ ὅσοι αὐτῶν ὑπῆρξαν ἐνάρετοι καὶ ἀπέθανον ἐνδόξως δρῶσιν ὡς πνεύματα ἀγαθά· οἱ ἐχθροὶ καὶ οἱ ἀσεβεῖς ἐνεργοῦσιν ὡς πνεύματα πονηρὰ καὶ κακοποιά.

Ἐνῷ δὲ κατ' ἀρχὰς ἡ προγονολατρεία ὡς ἐλατήριον κύριον εἶχε τὸν φόβον καὶ προσεπάθει παντὶ τρόπῳ νὰ μαλάξῃ τὰ πνεύματα καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας των βαθμηδὸν ἐν τῇ ἐξελίξει ἐμφανίζεται πρὸς τῷ φόβῳ καὶ τὸ αἴσθημα σεβασμοῦ καὶ εὐλαβείας πρὸς τοὺς νεκρούς, τὸ ὁποῖον ἐξυπνᾷ καὶ ἀναπτύσσει ἰδίᾳ ἡ μνήμη τῶν ἀρετῶν καὶ εὐκλεῶν πράξεων τῶν θανόντων· καὶ ἐνῷ πολλάκις αἱ ἀδυναμίαι καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν προγόνων λησμονοῦνται, μεγαλύνονται ἀφ' ἑτέρου ἐν τῇ μνήμῃ καὶ τῇ καρδίᾳ τῶν μεταγενεστέρων αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ πλεονεκτήματα τῶν πατέρων κατὰ τὸ «κειμένοις μὴ ἐπέμβαινε» καὶ κατὰ τὸ λατινικὸν λόγιον «De mortuis nil nisi bene» ἤτοι περὶ τῶν νεκρῶν μόνον ἀγαθὰ καὶ εὔφημα πρέπει νὰ λέγωμεν, ὅπερ ἴσως ἰσχύει καὶ ἐφαρμόζεται εἰς ὅλα τὰ στάδια τοῦ πολιτισμοῦ.

Εἶνε δὲ ἡ ἠθικὴ ἐπίδρασις, τὴν ὁποίαν ἀσκοῦσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους αἱ εἰς τοὺς θανόντας ἀποδιδόμεναι ἀρεταὶ μεγάλη, διότι τὸ ἀγαθὸν παράδειγμά τῶν πατέρων κινεῖ τοὺς ἀπογόνους εἰς μίμησιν· φιλοτιμοῦνται οὗτοι, ὅταν εἶνε ζωντανοὶ καὶ οὐχὶ ἔκφυλοι, νὰ μιμηθῶσι τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἔργα τῶν προγόνων καὶ νὰ ἀναδειχθῶσιν ἀνώτεροι αὐτῶν κατὰ τὸ σπαρτιατικὸν «ἄμμες δὲ γ' ἐσόμεθα πολλῷ κάρρονες». Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν εὐεργετικῶς ἐπιδρᾷ εἰς τοὺς ζῶντας τὸ ἰδανικὸν φῶς, τὸ ὁποῖον σκορπίζει ἡ εὐσεβὴς μνήμη καὶ εὐλάβεια πρὸς τοὺς προγόνους· εἰς τὸν γέροντα, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ βίου του, ἀρχίζει ἤδη νὰ ὑποφώσκῃ μία ἀκτὶς τῆς τιμῆς, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ ἀπονεμηθῇ αὐτῷ μετὰ θάνατον· ἡ προγονολατρεία προελθοῦσα πρῶτον ἐκ τοῦ φόβου καὶ ἔπειτα βαθμηδὸν ἐκ τῶν αἰσθημάτων τῆς εὐλαβείας καὶ τοῦ σεβασμοῦ γεννᾷ καὶ ἀναπτύσσει καὶ πρὸς τοὺς ζῶντας γονεῖς αἰσθήματα θρησκευτικῆς εὐλαβείας καὶ ἀφοσιώσεως· ὁ ἐγωϊσμὸς ὅστις ἐκτιμᾷ τὸν πλησίον μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρεχομένων ὠφελημάτων, διαβλέπει εἰς τὸ χαλεπὸν καὶ ἀνωφελὲς καὶ ἄπορον γῆρας ἄχθος βαρύ, τοῦ ὁποίου ζητεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ ἅμα ὡς ἀπαιτήσῃ τοῦτο ἡ σκληρὰ ἀνάγκη· ὅπου δὲ ὁ ἐγωϊσμὸς οὗτος συγκρούεται πρὸς τὸ αἴσθημα τῆς εὐλαβείας πρὸς τοὺς ζῶντας γέροντας συχνὰ παρουσιάζονται εἰς τὴν ζωὴν τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου ἀντιθέσεις ὀξύταται καὶ ἄλλοτε μὲν ἐπικρατεῖ ἡ ἀπάνθρωπος σκληρότης, καθ' ἣν ὁ ἄγριος φονεύει τὸν γέροντα, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ ἀπὸ τῆς διατροφῆς αὐτοῦ βάρους, ἄλλοτε δὲ ἡ εὐγενὴς αὐταπάρνησις καὶ αὐτοθυσία, καθ' ἣν ὁ εὐσεβὴς Αἰνείας ἐπὶ κινδύνῳ τῆς ἰδίας του ζωῆς σώζει ἐκ τῶν φλογῶν τῆς πυρποληθείσης Τροίας τὸν γηραιὸν πατέρα του Ἀγχίσην. Ὅτι δὲ ἐν ἐν τῇ συγκρούσει ταύτῃ τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς αὐτοθυσίας συχνὰ ὑπερισχύει ἡ εὐσέβεια πρὸς τοὺς πατέρας, τοῦτο εἶνε ἔνδειξις τῆς ἠθικῆς δυνάμεως τῶν αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα συνδέουσι τὸν ἄνθρωπον πρὸς τοὺς πατέρας του· εἶνε δὲ βέβαιον ὅτι τὰ αἰσθήματα ταῦτα δὲν θὰ ἀνεπτύσσοντο, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ὁ φόβος τῆς ἐκδικήσεως τῆς ψυχῆς καὶ ἂν ἔλειπε τὸ αἴσθημα τῆς προγονολατρείας.

Ἦσαν δὲ αἱ ὑπὸ τῆς προγονολατρείας ὑπαγορευόμεναι καὶ ὑπὸ τῶν ἀπογόνων εἰς τοὺς προγόνους ἀπονεμόμεναι τιμαὶ ἀνάλογοι πρὸς τὰ κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐπικρατοῦντα ἤθη καὶ ἔθιμα· λαοί, βάρβαρα ἔχοντες τὰ ἤθη καὶ ἄγρια τὰ ἔθιμα ἀγρίαν εἶχον καὶ τὴν ἔκφρασιν τῶν ἐπικηδείων τιμῶν. Ὁ Ἡρόδοτος διηγεῖται ὅτι οἱ Σκῦθαι κατὰ τὴν ἀπονομὴν τῶν ἐπικηδείων τιμῶν εἰς τὸν θνήσκοντα βασιλέα, συνείθιζον ἀποπνίξαντες μίαν τῶν παλλακῶν νὰ θάπτωσιν αὐτὴν μετὰ τοῦ βασιλέως· ὁμοίως ἀποπνίξαντες ἔθαπτον μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ὑπηρετῶν πέντε, ἤτοι τὸν οἰνοχόον καὶ μάγειρον καὶ ἱπποκόμον καὶ διάκονον καὶ ἀγγελιαφόρον καὶ ἵππους καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀπαρχὰς καὶ φιάλας χρυσᾶς. Καὶ κατὰ τὸ ἐτήσιον δὲ μνημόσυνον ἀπέπνιγον πεντήκοντα ἐκ τῶν θεραπόντων καὶ ἵππους τοὺς καλλιστεύοντας πεντήκοντα· ἀναβιβάσαντες δὲ τῶν νεανίσκων τῶν ἀ-

πεπεκνιγμένων τῶν πεντήκοντα ἕνα ἕκαστον ἐπὶ τὸν ἵππον ἀπετέλουν διὰ τούτων εἶδος τιμητικῆς φρουρᾶς περὶ τὸν τάφον.

Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ ἀνθρωποθυσία ἐπὶ τοῖς νεκροῖς εἶνε σπανία· ὁ Ὅμηρος, ἅπαξ μόνον, εἰσάγει τὸν Ἀχιλλέα σφάζοντα πρὸς τιμὴν τοῦ φονευθέντος φίλου του Πατρόκλου δώδεκα ὡραίους καὶ ἀγλαοὺς υἱοὺς τῶν Τρώων, ὧν οἱ νεκροὶ τίθενται ἐπὶ τῆς σωροῦ τοῦ Πατρόκλου, καὶ καίονται μετ' αὐτοῦ· πλὴν καὶ ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Ἀχιλλέως, καίπερ δικαιολογουμένη ἐν μέρει ὑπὸ τῆς ἐμπολέμου πρὸς τοὺς Τρῶας καταστάσεως καὶ τοῦ πάθους τῆς ἐκδικήσεως διὰ τὸν φόνον τοῦ Πατρόκλου, ὅμως τοσοῦτον προσκρούει εἰς τὸ αἴσθημα καὶ τὸ διαυγὲς τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως καὶ φωτεινὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον συμπαθεῖ τὸν κόσμον καὶ ἀγαπᾷ τὴν ζωήν, ὥστε ὁ Ὅμηρος φαίνεται μνημονεύων αὐτῆς μετά τινος ἀποδοκιμασίας. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ βαθμηδὸν ἐξελιχθεῖσα εὐγενὴς ἐθνικὴ ψυχὴ μόνον ἡμέρους καὶ ἀθώους προσφορὰς προσέφερε πάντοτε πρὸς τιμὴν τῶν νεκρῶν· εἰς τὰς τραγῳδίας τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους ὁ τάφος τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐν Μυκήναις τιμᾶται μὲ χοὰς καὶ σπονδὰς γάλακτος καὶ μὲ στεφάνους ἀνθέων· εἰς τὰς Χοηφόρους τοῦ Αἰσχύλου ὁ Ὀρέστης μετ' εὐλαβείας ἀποκείρας ἀφιεροῖ τὸν πένθιμον πλόκαμον εἰς τὸν τάφον τοῦ δολοφονηθέντος πατρὸς του Ἀγαμέμνονος καθ' ὃν χρόνον χοηφόροι ἰαλεμίστριαι μὲ τὴν Ἠλέκτραν ἐπὶ κεφαλῆς ἐν κατανύξει προσέρχονται εἰς τὸν τάφον, ἵνα σπείσωσι τὰς μειλικτηρίους σπονδὰς καὶ χοάς· οἱ βασιλικοὶ τάφοι, οἱ ὁποῖοι οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀνεκαλύφθησαν ἐν Μυκήναις καὶ ἐν Ὀρχομενῷ τῆς Βοιωτίας, ὅπου πλὴν ἄλλων ἀφιερωμάτων ὑπάρχουσι καὶ βωμοί, μαρτυροῦσι πόσον ἀνεπτυγμένον ἦτο εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας τὸ αἴσθημα τῆς προγονολατρείας, ἡ ὁποία διὰ τῶν αἰώνων διετήρησε τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῆς φυλῆς.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξε καὶ ἐκαλλιτέχνησε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, συνεχίζουσα τὴν παράδοσιν περὶ τῶν νεκρῶν ὥρισε τὴν τέλεσιν τῶν μνημοσύνων καὶ καθιέρωσε τὸ ἔθιμον τῶν ἐπιταφίων σπονδῶν καὶ τῶν ἐπικηδείων γευμάτων καὶ τῶν ἐλεημοσυνῶν καὶ δωρεῶν, ἀπαιτεῖ δὲ σεβασμὸν πρὸς τοὺς νεκροὺς καὶ εὐλάβειαν πρὸς τοὺς τάφους. Καὶ πρὸς τὴν ἀπαίτησιν ταύτην τῆς ἐθνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως συμμορφούμενοι καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἀπονέμωμεν τὴν προσήκουσαν τιμὴν εἰς τοὺς νεκρούς, ἐνεργοῦντες καὶ πολιτευόμενοι ἐν παντὶ οὕτως, ὥστε νὰ μὴ παραπικραίνωμεν τὴν μακαρίαν αὐτῶν ψυχήν· ἐκριζοῦντες δὲ τὰς ἀκάνθας, τὰς ὁποίας ἀμέλεια καὶ ἀκηδία καὶ ἀπειροκαλία καὶ ἀχαριστία ἀφῆκαν νὰ συμφυῶσι καὶ καταχαλύψουν τοὺς πλείστους τῶν τάφων τοῦ ἡμετέρου νεκροταφείου χρεωστοῦμεν νὰ στολίσωμεν αὐτοὺς διὰ' ἀνθέων ἀποπνεόντων ὅλον τὸ ἄρωμα τῆς εὐγνωμονούσης ψυχῆς· ἡ προγονολατρεία ἔκαμε τὰ ζωντανὰ ἔθνη νὰ μεγαλουργήσουν· οἱ νεκροὶ δι' ὅσων ἔγραψαν καὶ εἶπον καὶ ἔπραξαν δημιουργήσαντες τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ ἔθνους κυβερνοῦν τοὺς ζωντανούς, χωρὶς ὅμως νὰ συμπνίγουν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν δημιουργικότητα τῶν ζωντανῶν· κληροδοτοῦντες δὲ εἰς τοὺς νεωτέρους μόνον τὴν παράδοσιν ἀπαιτοῦσι παρὰ τούτων νὰ συνεχίσωσι τὴν παράδοσιν καὶ νὰ πολλαπλασιάσωσι τὸ κληροδοτηθὲν αὐτοῖς τάλαντον διὰ τῆς δημιουργίας νέας παραδόσεως καὶ ζωῆς καὶ πολιτισμοῦ, ἀπαθανατίζοντες οὕτω τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα.

† Ὁ Τραπεζοῦντος Χρύσανθος

Ἐπὶ τῇ δημοσιεύσει τοῦ κυρίου ἄρθρου "τὸ Ψυχοσάββατον„ θεωροῦμεν εὔκαιρον νὰ δημοσιεύσωμεν ὅ,τι καὶ ὅπως ἠσθάνθη τὸ κοιμητήριον καὶ τὰ εἰς αὐτὸ θαμμένα προσφιλῆ πρόσωπα καὶ ὡραῖα ἐξέφρασεν ἡ εὐαίσθητος καρδία τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ ποιητοῦ Σολωμοῦ εἰς τὸ ἀκόλουθον ποίημα.

Η ΤΡΕΔΛΗ ΜΑΝΝΑ
Η ΤΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟ

Τὸ τραγοῦδι.

Τώρα ποῦ ἡ ξάστερη
Νύχτα μονάχους
Μᾶς ηὗρε ἀπάντεχα
Κ' ἐκεῖ 'ς τοὺς βράχους
Σχίζεται ἡ θάλασσα
Σιγαλινά.

Τώρα ποῦ ἀνοίγεται
Κάθε καρδία
'Σ τὴν λύπη, ἀκούσετε
Μίαν ἱστορία,
Ποῦ τὴν αἰσθάνονται
τὰ σωθικά.

Σὲ κοιμητήριο
Εἶναι στημένα
Δύο κυπαρίσσια
Ἀδελφωμένα,
Ποῦ πρασινίζουνε
Μέσ' 'ς τοὺς σταυρούς.

Ὅταν μεσάνυχτα
Καταβοΐζουν
Οἱ ἄνεμοι, ἂν τὰ βλέπες
Πῶς κυματίζουν,

Έλεες πῶς κράζουνε
τοὺς ζωντανούς.

Δύο ἀδέλφια δύστυχα
Κοιμοῦνται κάτου
Τὸν ἀνεξύπνητον
Ὕπνον θανάτου,
Κ' ἔχασε ἡ μάννα τους
τὰ λογικά.

Τὰ μαῦρα! ἐπαίζανε
Ἐκεῖ ὅπου στέκει
Ὁ πύργος κ' ἔπεσε
τ' ἀστροπελέκι,
Κι' ἄψυχα τ' ἄφησε,
τὰ θλιβερά.

Ῥοδοστεφάνωτα
Ἀσπροντυμένα
τὰ κατεβάσανε
Ἀγκαλιασμένα
Μέσα εἰς τὴν ὕστερη
Αλησμονιά.

Δὲν ἄκουες βάδισμα
χαμένου σκύλου·
Πουλιοῦ δὲν ἄκουες
Λάλημα, ἢ χείλου,
Ἢ κλωνοφλίφλισμα
Νὰ πνέῃ τερπνά.

Νερομουρμούρισμα
Ὁ ποῦ ἀναβρύζει,
Καὶ τὶς ἐπιτύμβιαις
Πέτραις δροσίζει,
Μόλις ἀντίσκοβε
Τὴ σιγαλιά.

Θανῆς δὲν ἔμνεσκαν
Ἄλλα σημεῖα,
Πάρεξ τοῦ λίβανου
Ἡ μυρωδία.
Ὁποῦ ἐχυνότουνε
Σ' τὴν ἐρημιά.

(Ἡ δύστυχη μητέρα ἔρχεται ἐκεῖ τρέχοντας)

Στέκει, μυρίζεται
εἰς τὸν ἀέρα,
Καὶ συλλλογίζεται,
Μαύρη Μητέρα!
Σἂν κἄτι νά θελε
Νὰ θυμηθῇ.

Σ' τὸν τοῖχο σύρριζα
Σκύφτει, κυττάει,
Γλυκολυπούμενη
Χαμογελάει
Κατὰ τὰ ἐντάφια
Χόρτα πικρά.

Κατὰ τὰ σύγγνεφα,
Κατὰ τ' ἀστέρια,
Τρεμομανιάζοντας
Ῥίχτει τὰ χέρια,
Καὶ κλαίει καὶ ῥυάζεται
Τρομαχτικά.

Τῆς πέφτουν ἔπειτα,
Καὶ ληθαργίζει,
Καὶ πάλε ἀρχίναε
Νὰ τριγυρίζῃ
τὸ περιτείχισμα
Πασπατευτά.

Γύριζε, γύριζε,
Τέλος ἐμπαίνει
Σ' τὸ σημαντήριο,
Καὶ τ' ἀναβαίνει,
τὰ ἴχνη ἀλλάζοντας
Σπουδαχτικά.

Ἦτον 'ς τὴν ἄλαλη
τὴ μοναξία
Στρογγυλοφέγγαρη
Φωτοχυσία,
Σὰν τὴ λαμπρόπλαστη
Πρωτονυχτιά.

Ὅμως ἡ δύστυχη
Ξεφρενιωμένη,
Κυττάζει ὁλόγυρα
Τετρομασμένη,
Πράχνει τὰ σήμαντρα,
Κράζει σφιχτά.

«Γλήγορα ἂς φύγουνε
« Ἀπ' τὰ λαγκάδια
» Κειὰ τὰ σφιχτότατα
» Πυκνὰ σκοτάδια
» Ἀχ! μὲ πλακώνουνε
» Μέσ' ς' τὴν καρδιά.»

«Γλήγορα ἂς φύγουνε,
» Δὲν τὰ πομένω,
» Μοιάζουνε, μοιάζουνε
» Μὲ τὸ σχισμένο
Ῥοῦχο ποῦ σκέπασε
Τὰ δυὸ παιδιά».

Γκλάν, γκλάν, τὰ σήμαντρα

τῆς ἐκκλησίας,
Γκλάν, γκλάν, οἱ ἀντίλαλοι
τῆς ἐρημίας
Ἀποκρινόντανε
Φριχτὰ φριχτά.

«Ἀπὸ τὴν ἔρημη
» Ἀναφωνήτρα,
» Ποῦ ναι εἰς τοὺς δύστυχους
» Παρηγορήτρα,
» Εἶχαν δυὸ ξέμετρα
» Τὰ δυὸ παιδιά.»

«Τά χω 'ς τὸν κόρφο μου,
» Καὶ τὰ φυλάω
» Μὲ αὐτὰ τὰ ξέμετρα
» Θὲ νὰ μετράω
» τὰ δυό τους μνήματα
» Καθημερνά.»

Γκλάν, γκλάν, τὰ σήμαντρα
τῆς ἐκκλησίας,
Γκλάν, γκλάν, οἱ ἀντίλαλοι
τῆς ἐρημίας
Ἀποκρινόντανε
Φριχτὰ φριχτά.

«Βραχνὸ τὸ ψάλσιμο·
» τὰ κεριὰ ἀχνίζουν·
» τοῦ νεκροκρέβατου
» τὰ ξύλα τρίζουν
» Ἀργὰ τὰ σήμαντρα
» Καὶ τρομερά».

«Ναί, ναί απεθάνανε·
» Μέσα στὸ σκότο
» Τὰ κατεβάσανε
» Ἀκούω τὸν κρότο,
» τὰ κατεβάσανε
» Βαθιὰ βαθιά.»

Γκλάν, γκλάν, τὰ σήμαντρα
τῆς ἐκκλησίας
Γκλάν, γκλάν, οἱ ἀντίλαλοι
τῆς ἐρημίας
Ἀποκρινόντανε
Φριχτὰ φριχτά.

«Γιατὶ τινάζετε
» Πάνω τους χώματα;
» Μὴ μὴ σκεπάζετε
» τὰ μικρὰ σώματα
» Ποῦ ἀποκοιμήθηκαν
» Γλυκὰ γλυκά».

« Αὔριο θὰ κόψουμε
» Κάτι λουλούδια·
» Αὔριο θὰ ψάλουμε
» Κάτι τραγούδια
» εἰς τὴν πολύανθη
» Πρωτομαγιά».

Γκλάν, γκλάν, τὰ σήμαντρα
τῆς ἐκκλησίας
Γκλάν, γκλάν, οἱ ἀντίλαλοι
τῆς ἐρημίας
Ἀποκρινόντανε
Φριχτὰ φριχτά.

Γκλάν, γκλάν, παράδερνε
Μὲ τὰ γλωσσίδια,
Κ' ἐματαρχίναε,
Κ' ἔλεε τὰ ἴδια
Ὡς ὁποῦ ἐβράχνιασε
Θανατερᾶ

Νά, ποῦ δροσόβολη
Αὔρα ξυπνάει,
Καὶ ψιθυρίζοντας
Μοσχοβολάει
Ἀπὸ τὰ ἀρώματα
τὰ αὐγερινά.

'Σ τὰ φύλλα ἐπέρναε
Καὶ τῆς καρδίας
Σὰν τὰ κινήματα
τῆς φαντασίας
Ποῦ ζωγραφίζουνε
τὴν εὐτυχιά.

Ἐκείνη ἡ δύστυχη
τραυάει τὴν ἄχνα,
Βαθειὰ τὰ αἰσθάνθηκε
Μέσα 'ς τὰ σπλάγχνα,
Ἀχ! κ' ἐκατέβηκε
'Σ τὴν ἐρημιά.

Μὲ λύπη ἐγκάρδια
Ἐθεωροῦσε
Ὅλα τὰ μνήματα,
Καὶ τὰ μετροῦσε
Μὲ τ' ἀργὸ κίνημα
τῆς κεφαλῆς.

Διονύσιος Σολωμός.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣ

ἐναισίμου διατριβῆς "Τραπεζουντίας διαλέκτου,,

τὸ δεύτερον μέρος, Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

Στομόχ(==sch)*ειλα*· (τά)· σύνθετον ἐκ τοῦ στόμα καὶ χεῖλος· (περιληπτικῶς==στόμα καὶ χείλη)· καθ' ὁμοίαν σύνθεσιν τὸ ἀντρόγυνον· (περιληπτικῶς==ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή)· διάφορόν πως τὸ ἀντραγυναῖκα (γυνὴ ὁμοία ἀνδρὶ ἢ ὡς ἀνήρ, γυνὴ ἀνδρική, οἱονεὶ γυνὴ ἀνήρ)· γυνὴ ἀῤῥενωπή· ἀντράγουρος (ἄντρας—ἀγούρ'==ἄῤῥην)==κόρη ἀῤῥωνωπή, κόρη ὡς ἀγόρι παιδί, ἔχουσα ἀνδρὸς τόλμην· χ(χ==sch)εροπόδαρα· (περιληπτικῶς χεῖρας καὶ πόδας ὁμοῦ)· «χεροπόδαρα δεμένος»==χεῖρας καὶ πόδας δεδεμένος· ἐν ταύτῃ τῇ φράσει ὡς ἐπίῤῥημα, καὶ ἐν τῇ «ἔδεσαν ἀτὸν χεροπόδαρα»==ἔδησαν αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας· καὶ ἐν τῇ «τρέχνε χεροπόδαρα»==τρέχουσι χερσί τε ποσί τε, πάσῃ σπουδῇ· «ἀλλ' ὅσσον μὲν ἐγὼ δύναμαι χερσίν τε ποσίν τε» ('Ομ. 'Ι. 20, 360). Σημειωτέαι καὶ φράσεις τινὲς μετὰ τοῦ χέρ'· «μὴ τρομάζ' τὸ χ(χ==seh-)έρτσ'»==διδοὺς μὴ ἴσθι φειδωλός, ὧν ἡ χεὶρ τρέμει διδόντων τι· παρὰ Πλουτ. (6. 'Αντ. 4) ἀναγινώσκεται «μὴ χειρὶ ὀλίγῃ, μηδὲ φειδομένῃ χαρίζεσθαι»· ἑτέρα «ἐγλύτωσεν ἀς τὰ χέρια τ'» καὶ ἐν τῇ δημ. «ἐγλύτωσε ἀπ' τὰ χέρια του καὶ παρὰ Τούρκοις ἐλιντὲν κουρτουλτί,==ἐλυτρώθη ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, τῆς τυραννίας, τοῦ καταδιωγμοῦ· τοιοῦτον καὶ τὸ τοῦ Εὐαγγελίου «ἐξῆλθεν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν» ('Ιωάνν. 10,38). «ἂν ρούῃς 'ς τὰ χέρια μ'» (ρούζω==πίπτω· ἐκ τοῦ ὀρούω, Λατ. ruo)==καὶ μὴν ἣν σ' ἕλω παρὰ (Λουκ.) ὅμοιον καὶ τὸ «ἐπεὶ ἵκεο χεῖρας ἐς ἐμάς» ('Ομ. 'Ιλ. 10,448). Ἤδη τινὰ ῥητέον καὶ περὶ τῆς λέξεως στόμαν: κυριολεκτικῶς ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ζώων, μεταφορικῶς δ' ἐπὶ πραγμάτων «τὸ στόμαν τοῦ κουΐ'» (κουΐν==φρέαρ· ἡ λέξις Τουρκική)· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ «τὸ στόμα τοῦ φρέατος» (Ξέν. Κ. 'Αν. 4,5,25)· τὸ στόμαν τοῦ πιθαρί', τοῦ σταμνί' κτλ.» ἐν τῇ ἀρχαίᾳ «στόμα ὄλπης, καδίσκου» (Πολυδ. 21,11,16)· οἱ ἀρχαῖοι οὕτω καὶ τῷ ὑποκοριστικῷ στόμιον ἐχρῶντο· «στόμιον ἀγγείου»· Φράσις: «ἀπύλωτον στόμαν» μεταφορικῶς==λάβρον στόμα, ἀεὶ λαλοῦν· ὁμοίως καὶ παρ' ἀρχαίοις. ('Αριστοφ. Βάτρ. 832)· παρὰ δὲ Πλουτάρχῳ (π. παίδ. ἀγωγῆς)· καὶ «ἀθύρωτον στόμα»· Εὐριπίδῃ ('Ορ. 901) καὶ ἀθυρόγλωσσος ἀνήρ, ᾧ ὅμοιον τὸ ἀθυρόστομος καὶ αὐθαδόστομος.—«Στόμαν με στόμαν»==«στόμα πρὸς στόμα λαλεῖν» (Πλάτ. 'Ιων. 2,12 καὶ 3,14).—«Τὸ στόμα μ' 'κ ἐφτάν' νὰ λέγω ὄλα»==«βραχύ μοι στόμα πάντ' ἀναγήσασθαι» (Πινδ. Νέμ. 10,351, ὅπερ καὶ Γερμανὸς ὁμοίως ἂν εἴποι: mein Mund reicht nicht Alles zu sagen.—Ἔχν' ἀτον 'ς τὰ στόμαν»==ἐν στόμασιν ἔχειν τινὰ 'Ηρόδ. 3, 157 καὶ 6,136) καί: ἀνὰ στόμα, ἐν στόματι, διὰ στόματος ἔχειν τινὰ ('Ιλ. 2, 250. Εὐρ. 'Ιλ. 80. Ξεν. 'Ιέρ. 7,9)· ἐν Τραπεζοῦντι ἐπὶ κακοῦ μόνον διασυρμοῦ· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ ἐπὶ κακοῦ καὶ ἐπὶ καλοῦ.—«Σ' ἕναν στόμαν»—μιᾷ φωνῇ, ὡς ἀφ' ἑνὸς στόματος, ἐξ' ἑνὸς στόματος· ('Ανθολ. 1,159,2)· ὑφ' ἓν στόμα, ἐν ἑνὶ στόματι (μεταγενέστερα).—«Κράτ' τὸ στόμα σ'»==σίγα· «οὐκ ἐφέξετε στόμα;» (Εὐρ. Φοίν. 865)· «ἰδοὺ σιωπῶ κἀπιλάζυμαι στόμα» (Εὐρ. Βάκχ. 70)· «κρατοῦντα στόματος» ('Αριστοφ. Πλ. 376).—«Ὅ,τι ἔρται 'ς τὸ στόμαν ατ'»==«ὅ,τι κεν ἐπ' ἀκαιρίμαν γλῶσσαν ἔλθῃ», «ὅ,τι ἂν ἐπέλθῃ», ἐν τῇ δημ. ὅ,τι τοῦ καταβῇ.

Συντέλεια (τα)· καὶ συντέλεμαν (τὸ)· παρεσχηματισμένον ἐκ τοῦ θηλυκοῦ συντέλεια ἐκ συγχύσεως τῶν καταλήξεων· καὶ γὰρ εἶχε καὶ θηλ. ὀνομαστικὴ ἑνικὴ καὶ οὐδετέρου πληθυντικὴ ὀνομαστική· ἡ σύγχυσις ἐν τοῖς ἀνάρθροις «τὰ συντέλεια τοῦ κόσμου»==ἡ συντέλεια, τὸ τέλος τοῦ κόσμου· δηλοῖ δὲ καθόλου καὶ ταραχὴν μεγίστην. 'Εκ τῆς ἐκκλησίας καὶ αὕτη ἡ λέξις, ἐξ ἧς καὶ ῥῆμα πέπλασται συντελεύω==πράγματα ἔχω, ἐν ταραχῇ εἰμι μεγίστῃ.

Σώγαμπρος· (ἔσω—γαμβρός)· ὁ γαμβρὸς ὁ παραλαμβανόμενος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πενθεροῦ· τῇ συνηθείᾳ δὲ ταύτῃ χρῶνται ἔστιν ὅτε οἱ μονογενεῖς κόρας ἔχοντες, ὧν τὸ στέρεσθαι βαρὺ γίγνεται τοῖς γονεῦσι· καὶ ἐκ μὲν τοῦ ἔσω ἐν τῇ ἀρχαίᾳ σύνθετα οὐχ εὕρηται, εὕρηταί γε μὴν μετὰ τοῦ ἀντιθέτου ἔξω. ἐξώκοιτος (θεοφρ. π. ἰχθ. 1.—Αἰλ. π. φυσ. ζῴ· 9,36)· ἐξώπροικα (Πάνδ. ἐτ. Μ.) ἐξώπυλος (σχ. 'Απολλ. 'Ροδ. 4,1174 σ. 433. ἐκδ. Brunk)· ἐξώφορος' ('Ιάμβλ. Lob).

Τιδέν.==οὐδέν, μηδέν· μετὰ τῶν ἀρνητικῶν 'κ, 'κὶ (οὐκ, οὐχί), μή· (τιδὲν 'κ ἐποῖκα==οὐδὲν ἐποίησα· τιδὲν 'κὶ λέγω==οὐδὲν λέγω· τιδὲν μὴ λὲς==μηδὲν λέγε)· ἄνευ ἀρνήσεως== (τι, 'πέ τιδὲν==εἰπέ τι· ἔν' τιδέν==ἔστι τι;)· ἐν τοιαύτῃ χρήσει καὶ τὸ κανείς·= οὐδείς, μηδεὶς καί τις). Τὸ τιδὲν σύνθετον ἐκ τοῦ τι καὶ δὲν (μᾶλλον ἐκ τοῦ δημώδους τίποτε κολοβωθέντος καὶ τοῦ δέν, ὃ δημῶδες κεκολοβωμένον ἐκ τοῦ οὐδέν, ἐκπληροῦν τὴν χρείαν τοῦ ἀρνητικοῦ μορίου)· περὶ τοῦ παρ' ἀρχαίοις Αἰολικοῦ δὲν—δενὸς (==τι—τινός) ἴδ. Λεξ. Passow ἐν λ. οὐδεὶς ἐν τέλει τῆς Buttm ausfuchr. gramm. 1, σ, 281 καὶ Lob. paral. σ. 79.86.54, Τοῦ τιδὲν ἀντίστοιχον ἂν εἴη τὸ ἀρχαῖον οὔτι. 'Εν Ὄφει τίπου, ἐν τῇ δημώδει τίποτε, τίποτα, τίποτες τίποτις καὶ ἐνιαχοῦ τίποτζι ἀντὶ τίποτζε, τίποτι, τροπῇ τοῦ τ εἰς τζ.

Τοῦφα·==ἀτμός· ἐκ τοῦ τύφω (τῦφος)· ἡ λέξις τῦφος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ σημαίνει καὶ τὸν καπνὸν ἀτὰ δὲ

πολλὰ καὶ δλεια τῦφος ἔμαρψεν» Ἀνθολ. 7,326). Ἐκ τῆς λέξεως τοῦφα καὶ τὸ ῥῆμα τουφίζω, τὸ ἐν τῇ δημ. ἀχνίζω, ἐν δὲ τῇ ἀρχαίᾳ ἀτμιάω καὶ ἀτμίζω· σημαίνει δὲ τὴν τοῦ ἀτμοῦ διάχυσιν· λέγεται δὲ ἐπὶ ἐδεσμάτων, ἐπὶ λουτρῶν, ἐπὶ παντὸς βράζοντος καὶ ἐπὶ τῆς χιόνος, ὅταν πυκνὴ καταπίπτουσα ἐπικαλύπτῃ τὰ πάντα ὡς καπνὸς καὶ ἀτμός· ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης συνημμένον τῷ χ(χ=sch)ονίζ' «χιονίζ' καὶ τουφίζ'»· ἀμφότερα ἀπροσώπως.

Τρυγονίζω. Ἐπὶ τῶν βρεφῶν, ὅτε τὸ πρῶτον ἄρχεται ἀνάθρους τινὰς φωνὰς ἐξιέντα παρεμφερεῖς τῷ φθόγγῳ τῆς τρυγόνος, ἐξ ἧς καὶ παρῆκται ἡ λέξις· παρ' ἀρχαίοις ἐλέγετο τρυγονίζειν καὶ τρύζειν ἐπί τε τρυγόνων καὶ ἀνθρώπων καὶ ἑτέρων καὶ κοιλίας καὶ οὔρου καὶ ἐπιμηνίων· ἴδ. λέξ. Passow ἐν λ. τρύζειν.

Τζαμμώνω· ἐκ τοῦ χαμμύω (ποιητικῶς ἀντὶ καταμύω), συμφυρμῷ πρὸς τὸ κλειδόνω· φράσις «πρὶν νὰ τζαμμώντ' τ' ὀμμάτια σ' γίνεται»· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ «θᾶσσον ἢ σὺ ξυνάψαις βλέφαρα βασιλείοις κόραις» (Εὐρ. Βάκχ. 746). λέγεται καὶ εὐφήμως ἀντὶ τοῦ ἀποθνήσκειν, «περμέν' νὰ τζαμμὸν' τ' ὀμμάτια τ'», περιμένει, ὅπως κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς, ἀποθάνῃ.

Τζαραμποῦλα (ἡ), ἡ πυγολαμπὶς καὶ πᾶν ἀσθενὲς φῶς, οἷόν ἐστι τὸ τῆς πυγολαμπίδος· τὸ μὲν δεύτερον μέρος ραμποῦλα, ἀντὶ λαμποῦρα δι' ἀντιμεταθέσεως τοῦ λ καὶ ρ (προβλ. κοστέλ'—στέλεχος) ἐκ τοῦ λαμπυρίς· περὶ δὲ τοῦ πρώτου μέρους τζα οὐδὲν ἔχω εἰπεῖν ἀσφαλές· ὑποτοπάζω μόνον παραφθορὰν εἶναι τοῦ ἔξω, ἐξωλαμποῦρα, ξωλαμποῦρα, τζωλαμποῦρα, ὁμοιώσει τοῦ ω πρὸς τὸ α τζαλαμποῦρα, τζαραμποῦλα· καθὰ καὶ τζέπλοιν ἀντὶ τζέφλοιν (ἔξω—φλοιός, ἐξώφλοιν, ὁμοιώσει τοῦ ω πρὸς τὸ ε ἐξέφλοιν, κολοβώσει ξέφλοιν, τζέφλοιν, τζέπλοιν· ἐν τῇ δημ. τζῶφλοι (ἐξώφλοι (ον)· ὠνομάσθησαν δ' αἱ πυγολαμπίδες (φῶτα) ἔξω (ἐν τῷ ὑπαίθρῳ) κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἔνδον (ἐντὸς τῆς οἰκίας φῶτα τοὺς ς' λύχνους). Ὑπάρχει δὲ καὶ ῥῆμα τζαρανίζω ἀντὶ τζαραμίζω ἐκ τοῦ τζαραμπουλίζω κενολοβωμένον· λέγεται δὲ καὶ τζαραμπουλίζω=ἐκπέμπω ἀμυδρὸν φῶς. Φράσις «ἐρρούξεν ἡ τζαραμπουλά τ'»=κατέπεσεν ἡ λάμψις (φαιδρότης τοῦ προσώπου αὐτοῦ)· τοιοῦτον δὲ πρόσωπον, ὅ καὶ ἰσχνὸν καὶ μεμαρασμένον καὶ κατηφές ἐστι, λέγεται ὑπὸ τοῦ Φιλοστράτου (Εἰκ. σελ. 673) «συμπεπτωκὸς πρόσωπον».

Τζερίζω=σχίζω· ἡ λέξις φαίνεται πεποιημένη ἐκ τοῦ ἤχου τῶν σχιζομένων ὑφασμάτων, ἐφ' ὧν καὶ κυριολεκτεῖται, ὥσπερ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν μετὰ τοιούτου ἤχου σχιζομένων, χαρτίων, δερμάτων καὶ τῶν τοιούτων. Λέγεται ἔτι καὶ ἐπὶ σώματος καὶ μερῶν τοῦ σώματος ὑπὸ ἁρπακτικῶν ζώων σπαραττομένων· «ἐτζέρτζεν ὁ σκύλλον τὴν κοιλίαν ἀτ'»=διεφόρησεν ὁ κύων τὴν γαστέρα αὐτοῦ· διαφέρει δὲ τοῦ σ(σ=sch)-ίζω (σχίζω) κυριολεκτουμένου ἐπὶ τῶν διὰ πληγῆς διχοτομουμένων· «σκίζω τὸ ξύλον, τὸ κεφάλ' τὴν κοιλίαν κτλ.». Τὸ τζερίζω καὶ παρηχεῖ καὶ πολλὴν ἔχει τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸ Γερμανικὸν zerreissen, ὅ σύνθετον ἐκ τοῦ μορίου zer καὶ τοῦ ῥήματος reissen· τοῦτο παραβάλλει ὁ Ellendt. «Lex. Soph. τ. 1, σελ. 520 ἐν λ. ἀράσσειν) τῷ Ἑλληνικῷ ἀράσσειν, ὃ κατὰ Christ. (λεξ. Ὁμ. Seiler ἐν λ. ἀράσσω) συγγενὴς ᾧ ῥηγνύναι· ἴδ. καὶ Lex. Homer. Eberhard ἐν λ. ἀράσσω καὶ παράβαλε καὶ τὸ Γερμανικὸ rasseln. σημαίνει δὲ τὸ zerreissen καταῤῥηγνύναι, ἀποδρύπτειν. Σημειωτέα ἡ φράσις «ἐτζέρτσεν τὸ σάβανόν ἀτ' κ' ἐξέβεν»=διαῤῥήξας τὸ σάβανον ἀνέστη ἐκ τοῦ τάφου. Λέγεται ἐπὶ τῶν δυσχερῶς σωθέντων ἐκ νόσου βαρείας· καὶ ἄλλως «ἐπῆγεν ἐκεῖ 'ς τὸν κόσμον καὶ ἔρθεν»=ἀπῆλθεν ἐκεῖ, εἰς τὸν ἄλλον, τὸν μετὰ θάνατον κόσμον καὶ ἐπανῆλθεν ἐκ τοῦ Ἅδου. Τὸ ῥῆμα τζερίουμαι λέγεται ἐν ὑπερβολῆς σχήμασιν καὶ ἐπὶ τῶν πολὺ καὶ ἀπαύστως κλαιόντων παιδίων «ἐτζερίεν τὸ παιδίν'»=διεῤῥάγη τὸ παιδίον· ἄλλως ἔσκασεν (ἐνεστ. σκάνω) καὶ ἐν τῇ δημ. ἔσκασε (ἐν. σκάζω, ἐκ τοῦ ἀρχαίου σχάζω)· «τζερίγ'»=διαῤῥαγείης. Τὸ σάβανον καὶ ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἐν τῇ δημώδει δηλοῖ τὸ Ὁμηρικὸν ταφήϊον σπεῖρον (ἐντάφιον), παρ' ἀρχαίοις δὲ τὸν ἐν τοῖς λουτροῖς τρίπτην· ἐχρήσατο δὲ τῇ λέξει πρῶτος Κτήσιας ὁ Ἀλεξανδρεύς. (Ἴδ. Βερ. Ἀτ. τ. Β, σελ. 423)· ἐξ αὐτοῦ καὶ ῥῆμα σαβανώνω=στέλλω νεκρικῶς.

Φαγεῖν· καὶ φαεῖν· ἐκ τοῦ φαγεῖον (φάγημα) κολοβώσει φαγεῖν καὶ ἐκπτώσει τοῦ γ μεταξὺ δύο φωνηέντων φαεῖν· οὕτως ἐκ τοῦ στυππεῖον στουππεῖν· ἀντίστοιχον τῷ φαγεῖν ἐστι τὸ ποτή, ἃ καὶ συνάπτεται ἀλλήλοις, φαγεῖν καὶ ποτὴν καὶ ἐν συνθέσει φαγοπότια, ἃ καὶ ἐν τῇ δημώδει, ὑπομιμνήσκοντα ἀρχαίαν τινὰ τοῦ τρώγειν καὶ πίνειν ἑορτὴν φαγησιπόσια καλουμένην (Ἀθήν. 7. σελ. 275 Α). Φράσις: «ποπᾶ φαγεῖν»=ἱερέως ἔδεσμα· χρῶνται δὲ τῇ φράσει ἐξαίροντες ἔδεσμά τι ὡς τὸ ἥδιστον· οὕτω δὲ σκώπτονται καὶ οἱ ἱερεῖς ὡς τῇ γαστρὶ τὰ μάλιστα χαριζόμενοι· οὕτω καὶ οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἑαυτῶν ἱερεῖς σκώπτοντες imam bagilti (ὁ ἰμάμης (ὁ ἱερεὺς) ἐλιποθύμησεν ἐκ τῆς ἡδύτητος) καλοῦσιν εἶδός τι ἐδέσματος. Ἀλλὰ καὶ παρὰ Ῥωμαίοις οἱ pontifices ὡς τῇ γαστρὶ δουλεύοντες καὶ τῷ Βάκχῳ θύοντες διασύρονται ὑπὸ τῶν σατιρικῶν· αὐτίκα ὁ ὁ μὲν Ὁράτιος (carm. 2.14) φησὶ «mero pontificum potiore cenis,» ἔνθα ὁ Ὀρέλλιος σημειοῦται «potiore eo vino, puod pontifices in cblois illis sollemutbus, quae in proverbium abierant». ὁ δὲ Μαρτιάλιος (12,48, 12) «non Albana mihi sit commissatio tanti, nec Capitolinae pontificumpne dapes.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΙΣ
ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ ΤΟΥ Β^ου ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΙΟΥ
ΠΡΩΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

ΥΠΟ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΛΑΜΠΡΙΝΙΔΟΥ

ΑΡΧΙΔΙΑΚΟΝΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γον

Ὁ Γεννάδιος ὡς Ἀριστοτελικός.

Ὡσεὶ δὲ μὴ ἤρκουν αἱ περὶ ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν θορυβώδεις συζητήσεις καὶ ἡ ὀλονὲν προσέγγισις πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ φοβεροῦ τούρκου ἐχθροῦ δυστυχῶς ἐπέπρωτο νὰ διχασθῇ ἡ σύγχρονος γενεὰ εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα, ἕνεκα τῶν ἀναφανεισῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν, τῶν Νεοπλατωνικῶν, αἵτινες ἦσαν ἀντιχριστιανικαὶ καὶ τῶν Ἀριστοτελικῶν, αἵτινες τὰ μάλιστα συνεβιβάζοντο πρὸς τὸν χριστιανισμόν. Ἀρχηγοὶ τῶν δύο τούτων διαμαχομένων μερίδων ἦσαν τῶν μὲν πρώτων ὁ Γεώργιος Πλήθων τῶν δὲ δευτέρων ὁ Γεννάδιος Σχολάριος.

Ὁ Πλήθων, τοῦ ὁποίου ἡ βιογραφία εὕρηται παρὰ Σάθα «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» σελ. 1-12 καὶ παρὰ Ἀνδρονίκῳ Δημητρακοπούλῳ «Ὀρθόδοξος Ἑλλάς» σελ. 108, ζητήσας νὰ καταστήσῃ περίδοξον τὴν Πλατωνικὴν Ἀκαδημίαν, ἣν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ συνέστησεν ὁ ἐν Φλωρεντίᾳ (διότι ἐκεῖ ἔμεινεν ὁ Πλήθων μετὰ τὴν σύνοδον) γνωρίσας αὐτὸν Κοσμᾶς ὁ τῶν Μεδίκων ἐξέδωκε «τὸ περὶ ὧν Ἀριστοτέλης πρὸς Πλάτωνα διαφέρεται» σύγγραμμα αὐτοῦ, ἐν ᾧ προσεπάθει ν' ἀποδείξῃ τὸν Πλάτωνα ὑπέρτερον τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἀλλὰ τότε ὁ ἡμέτερος Γεννάδιος συνέγραψε τό: κατὰ τοῦ Πλήθωνος ἀποριῶν ἐπ' Ἀριστοτέλει, ἐν ᾧ ὑπερεμάχετο τοῦ Ἀριστοτέλους, οὗ αἱ ἀρχαὶ συνεφώνουν μᾶλλον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς Θεολογίας.

Τοῦτο μαθὼν ὁ Πλήθων ἔγραψε καὶ αὖθις τό: πρὸς τὰς Σολαρίου ὑπὲρ Ἀριστοτέλους ἀντιλήψεις, ἀλλ' ὁ Σχολάρος μὴ δυνάμενος μεθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ποικίλας γνώσεις ν' ἀνταγωνισθῇ πρὸς ἀντίζηλον τοιοῦτον, μαθὼν δέ, ὅτι ὁ Πλήθων ἠσχολεῖτο εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ· «περὶ τῶν Νόμων» ἔργου αὐτοῦ, κατὰ μίμησιν τῶν τοῦ Πλάτωνος περιέμενε καιρὸν ν' ἀντεπεξέλθῃ κατ' αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τέλους, ὡσεὶ θέλων νὰ προλάβῃ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἐπιφόβου ἐκείνου συγγράμματος ἔγραψεν αὐτῷ ἀποκλειστικῶς. «Ἀλλ' εἴ τινες νῦν τὰ σαπρὰ Ἑλλήνων ἀνανεοῖεν ληρήματα, τούτοις «φασὶν ἐν ἀσυγγνώστῳ καλινδεῖσθαι τῷ ψεύδει. » Μετὰ γὰρ τὴν λαμπρὰν τῆς μοναρχίας ἀπό» δειξιν, ἣν ἐκεῖνοι μὲν ταῖς εἰσαγωγαῖς τῶν ψευ» δωνύμων ἀναιροῦντες Θεῶν, τοῖς λόγοις μόνοις » ἐτίμων, ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ συμφυὴς καὶ οὐσιώδης » λόγος μετὰ τῶν ἀνθρώπων γεγενημένος ἀναμφι» σβητήτως καὶ καθαρῶς πιστεύειν ἐδίδαξε, πῶς » νῦν ὅσιον αὖθις θεοποιεῖν, καὶ τὴν ἀλόγιστον » ἐκείνην θεοποιίαν ἀναζωπυρεῖν ἀπεσβεσμένην » πειρᾶσθαι, καὶ θεῶν τινων ἀναγνωρισμοὺς ἐκ φι» λοσοφίας ὑπὲρ τὴν ποιητῶν διάστροφον γνώμην » καὶ ἁγιστείας εὐσταλεῖς, ὡς αὐτὸν φασι, καὶ » νόμους ἠθῶν καὶ διαίτης ὑφ' ἡγεμόνι Ζωροά» στρῃ καὶ Πλάτωνι καὶ τοῖς ἐκ στοᾶς καὶ τοιαύ» την τινὰ λόγων ὁμίχλην αὖθις συνάγειν; ἧς » ταῖς τῆς ἱερᾶς διδασκαλίας ἀκτῖσι θείως ἐσκεδα» σμένης, πρὸς τὰς τῆς ὑπερφυοῦς ἀληθείας αὐγὰς » ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις ἀνέλαμψεν. Ἐκεῖνα μὲν » οὖν εἰ συμβαίης μοι εἰς χεῖρας πάντα ἐλθεῖν » φλυαρίαν ὄντα δείξω μακράν, καὶ πολλοὶ δεί« ξουσιν· ἀλλὰ γένοιτο κἀμοὶ τοῦτον ἐνστήσα» σθαι τὸν ἀγῶνα καὶ μὴ πῦρ, ἀλλὰ λόγους » μᾶλλον ἀληθείας ἐπαφεῖναι τοῖς γράμμασιν, ὡς τοῖς γράψουσι μᾶλλον πρέποντος τοῦ πυρός». [1]

---

1) Ἐπιθ. Κ. Σάθα «Ἑλληνικὴ Φιλολογία» [illegible]

Συγχρόνως όμως έξηγέρθη καὶ ὑπόκωφός τις καταλαλιὰ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Πλήθωνος, ὡς ἀντιχριστιανικοῦ τοῦθ' ὅπερ μεγάλως συνεβάλλετο εἰς τὴν ἑδραίωσιν τῆς πρὸς τὸν Σχολάριον πεποιθήσεως τοῦ λαοῦ ἀπρὶξ ἐχομένου τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἀλλὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ «περὶ τῶν νόμων» ἔργου προέλαβεν ὁ θάνατος τοῦ Πλήθωνος καὶ οὕτω ἀργότερον, ὅτε ἐγένετο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὁ Γεννάδιος ἠξιώθη νὰ λάβη παρὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, Δημητρίου Παλαιολόγου τοῦ Δεσπότου τῆς μεσημβρινῆς Πελοποννήσου τὸ χειρόγραφον τοῦ «περὶ Νόμων» συγγράμματος τοῦ Πλήθωνος, τὸ ὁποῖον εἰς ἐκδίκησιν κατεδίκασε δυστυχῶς εἰς τὴν διὰ πυρὸς ἐξαφάνισιν. Εἰς τοσαύτην ἀντεκδίκησιν προέβη ὁ Σχολάριος, ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς παράδοξον, διότι, ὡς λέγει καὶ ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης ἐν τῇ περὶ Γενναδίου πραγματείᾳ αὐτοῦ σελ. 19, τοσοῦτον ὑπέβλεπον τὰ συγγράμματα ἀλλήλων οἱ κορυφαῖοι τῆς Ἀριστοτελικῆς καὶ Νεοπλατωνικῆς τοῦ ΙΕου αἰῶνος φιλοσοφίας ὁ Σχολάριος δηλονότι καὶ ὁ Πλήθων, ὥστε εἰς διάφορα κατέφευγον τεχνάσματα, ὅπως γίνωσι κάτοχοι ἔργων ὁ μὲν τοῦ δὲ καὶ τἀνάπαλιν.

Ἀλλ' ἡ πρᾶξις τοῦ γενναδίου δικαιολογεῖται καὶ διότι ἔβλεπεν οὗτος, ὅτι προώδευον αἱ Ἀντιχριστιανικαὶ τῶν Νεοπλατωνικῶν θεωρίαι εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε φόβος ὑπῆρχε μὴ ὁ Χριστιανισμὸς ἤθελεν εὑρεθῇ πρὸ ἀκαταγωνίστου ἐχθροῦ διὸ καὶ προέβη εἰς τὴν ἀνωτέρω πρᾶξιν ὑπὸ τῆς ἄγαν θρησκευτικῆς καὶ ὀρθοδόξου αὐτοῦ συνειδήσεως καθοδηγούμενος καὶ παροτρυνόμενος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δον

Ὁ Γεννάδιος ὀλίγον πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀλλ' ἃς ἐπανέλθωμεν ὅθεν ἐξέβημεν. Εἴπομεν ὅτι αὐτοκράτωρ τοῦ βυζαντινοῦ ἐξελέγη ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος. Ἡ θέσις τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου ἦτο οἰκτρά. Ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ Τοῦρκοι ἐπλησίαζον εἰς τὴν πόλιν, οἱ Βενετοὶ ἠνώχλουν διηνεκῶς αὐτὸν διὰ τῶν φορτικῶν αὐτῶν ἀπαιτήσεων ὑποσχόμενοι αὐτῷ βοήθειαν, ἐὰν ἐνυμφεύετο τὴν θυγατέρα τοῦ Δόγη τῆς Βενετίας Φόσκαρη, [1]) ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Πάπας Νικόλαος ὁ Ε.' μόνον μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς ἑνώσεως ὑπέσχετο, τῷ ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς Ρώμην ἀποσταλέντι ἀντιπροσώπῳ, ὅτι θὰ ἀπέστελεν αὐτῷ βοήθειαν.

Τότε ὁ ἀτυχὴς Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος συναισθανόμενος ὅτι ἦτο ἀναπόφευκτος ἀνάγκη νὰ κολακεύσῃ τὴν Δύσιν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἀποστολῆς ἐπικουριῶν, ἐπὶ τῷ ἐπικρεμαμένῳ ἀπὸ τῶν Τούρκων κινδύνῳ ἠναγκάσθη νὰ κλίνῃ πρὸς τὴν ἕνωσιν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ συνεκάλεσε σύνοδον ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, καθ' ἣν ὁ ἡμέτερος Γεννάδιος Σχολάριος ἤδη μοναχὸς γενόμενος καὶ ἐκ Γεωργίου Γεννάδιος μετωνομασθεὶς καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἡμετέρων θεολόγων συνεζήτησαν μετὰ τῶν Λατίνων καὶ κατέδειξαν αὐτοῖς τὸ ἐσφαλμένον τοῦ ὅρου τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου.

Ἐμόναζε δὲ τότε ὁ Γεννάδιος ἔν τινι κελλίῳ τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, ἥτις κατὰ τὸν Βυζάντιον εἶνε τὸ σημερινὸν ἐν Ζεϊρέκ, ἄνωθεν δηλ. τοῦ Οὺν-καπάν, τέμενος καὶ οὐχὶ τῆς παμμακαρίστου, ὡς λέγει ὁ βιογράφος αὐτοῦ Σάθας [2]), διότι ἡ Μονὴ αὕτη ἦτο γυναικεία καὶ μόνον κατὰ τὸ 1456, ὅτε τὸ Πατριαρχεῖον μετηνέχθη ἐκ τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, αἱ μοναχαὶ αὐτῆς ὡδηγήθησαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ τοῦ ἐν τῷ Τρούλλῳ.

Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἐκάρη ὁ Γεννάδιος μεταξὺ τοῦ ἔτους 1449 καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1451, δικαιολογεῖ δὲ τὴν εἰς τὴν τάξιν τῶν μοναχῶν κατάταξιν αὐτοῦ δι' ἐπιστολῆς, ἣν ἔγραψε τῇ 27ῃ Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1452, ἓξ μῆνας πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως [1]) καὶ ἐξ ἧς παραθέτομεν τὸ ἐφεξῆς τεμάχιον. «Εἰ ἐγενόμην μοναχὸς ἢ δι' ἐναντίωσιν τοῦ νῦν γενομένου Λατινισμοῦ ἢ διὰ τιμῆς ἔφεσιν ὁποιασοῦν προσκαίρου καὶ τῷ βίῳ τῷδε συγκαταλυομένης, ἀλλὰ μὴ διὰ τὰς πρὸς Κύριον ὑποσχέσεις ἐκ πολλῶν χρόνων καὶ μετάνοιαν ἀληθινὴν σὺν Θεῷ καὶ φυγὴν πάσης τιμῆς καὶ ἀναπαύσεως ἀνθρωπίνης, κολασθείη μοι αἰωνίως ἡ ψυχή. Εἰ μὴ ἦν καὶ ἔστι μου ἡ πρόθεσις ζῆν καὶ ζῆσαι τὸ λοιπὸν τοῦ βίου ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει τῷ Ἄθῳ καὶ εἰ μὴ ἐζήτησα τοῦτο πολλάκις ἀληθινῶς, πεῖραν ποιούμενος τοῦ Θεοῦ, εἰ ὁ Κύριος ἐπιτρέπει μοι, μὴ ἴδοιμι τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου. Εἰ ἐκράτησέ με ἐν τῇ πόλει ἄλλος τις λογισμός, πλὴν τοῦ μή ποτε δόξῃ καὶ ἐμοὶ αὐτῷ καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις Χριστιανοῖς πᾶσιν, ὅτι διὰ τὸ ἐξελθεῖν με τῆς πόλεως ἐκινδύνευσε διὰ τῆς πίστεως, ἐξαληφθείην ἐκ βίβλου ζώντων. Εἰ ἠμέλησά τε ἀφορμῶν πρὸς σύστασιν τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας προορώμενος, καὶ προλέγειν τοὺς ἐκ Θεοῦ πειρασμοὺς τούτους, εἰς τοῦτο οὐκ ἂν ἐμαυτῷ ἐπα-

1) Ἰδὲ Σάθα «Νεοελληνικὰ Φιλολογ. σελ. 13

2) Ἰδὲ Σάθα «Νεοελληνικὰ Φιλολογ. σελ. 13

» ρασαίμην, ἔχων πάντας μάρτυρας, τὸν ὑψηλότα-
» τον βασιλέα καὶ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς καὶ τὴν
» οἰκουμένην σχεδὸν πᾶσαν, ὅτι αἱ συμβουλαί μου
» αἱ τοιαῦτοι παντα οὐ διεδόθησαν. Εἰ μὴ ποθῶ
» τὴν εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ὁμόνοιαν τῶν
» Χριστιανῶν ἁπάντων, ἀλλὰ τὴν ἀληθινὴν καὶ πι-
» στὴν καὶ Ἐκκλησιαστικὴν δικαίαν καὶ σωτήριον μὴ
» εἰρηνευθείης μοι ἡ ζωή... Ἐγὼ τὴν ἁγίαν μητέρα,
» τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην μετὰ τῶν ἄλλων τριῶν ἁγι-
» ωτάτων Πατριαρχῶν εἶχον ἀεὶ καὶ ἔχω ἀληθινὴν
» μητέρα τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ἐν ᾗ καθά-
» περ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος κατὰ τὴν τοῦ Κυ-
» ρίου πρόρρησιν ἐνεργεῖται τὸ τῆς πίστεως δοκίμιον
» ἐκ τῶν παντοίων τῆς ἀποστασίας ἐφόδων καὶ πάν-
» τα τὰ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης τὰ δόγματα περι-
» πτύσσομαι εἰς θεῖα καὶ ἀληθέστατα καὶ σωτηριώδη,
» ὧν ἐστιν καὶ ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Θεοῦ
» καὶ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἤγουν ὑφίσταται, ὡς
» τὸ σύμβολον πασῶν τῶν Οἰκουμενικῶν, λέγει Συ-
» νόδων· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ὡς τὸ
» Λατινικὸν λέγει σύμβολον καὶ ὡς ὁ Φλωρεντινὸς
» ὅρος ἀνηκούστοις τοῦτο ἀναπτύσσουσιν ἀναπτύξε-
» σι. Στέργω τὴν κατὰ τοῦ Λατινόφρονος Βέκκου ἁ-
» γίαν καὶ μεγάλην Σύνοδον, καὶ Οἰκουμενικὴν ταύ-
» την ἡγοῦμαι βεβαίως διότι ἡ ἀπουσία τοῦ σχισμα-
» τικοῦ οὐχ ὑφαιρεῖ τὸ οἰκουμενικόν· καὶ τὴν ἐκεί-
» νης φρικώδη ἀπόφασιν σὺν ἀφορισμοῖς τε καὶ ἀ-
» ναθεματισμοῖς τρέμω, ὡς ἱερὰν καὶ θείαν ἀπόφα-
» σιν περί τε τῶν Λατινικῶν δογμάτων ὁροθετοῦσαν
» καὶ περὶ τοῦ μνημοσύνου τοῦ Πάπα τὰ πρέποντα.
» Ἐμμένω τῇ ὑποσχέσει, ᾗ ὑπεσχόμην μεθισταμένῳ
» πρὸς τὸν Θεὸν τῷ μακαρίῳ Ἐφέσου, Θεοῦ καὶ ἀγ-
» γέλων καὶ ἀνθρώπων ἐνώπιον, ταῖς διαλέξεσι, ἃς
» διελέχθην πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Κορτίνης ἐπὶ ἀνα-
» δείξει τῆς καθ' ἡμᾶς ἀληθείας καὶ τοῖς πολλοῖς
» καὶ διαφόροις συγγράμμασιν, ἅπερ ὑπὲρ τῆς πατρί-
» ου πίστεως ἐξεθέμην δώρῳ Θεοῦ, τῇ ὁμολογίᾳ τῆς
» πίστεως μου μᾶλλον δὲ τῆς καθολικῆς Ἐκκλη-
» σίας, ἣν πρὸ τριῶν ἐνιαυτῶν ἐπεξειργασμένως ἐ-
» ξέθηκα, καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς, ἃς μετὰ τῶν τοτε
» συμφρονούντων Ἐκκλησιαστικῶν ὑπεγράψαμεν, ἐν
» τῷ τοῦ λεγάτου καιρῷ καὶ ὕστερον μετὰ τὴν πρε-
» σβείαν τοῦ Κὺρ Βρυεννίου, ἧς οὐκ ἐκοινώνησα τοῦ
» μὴ δέξασθαι ἡμᾶς ποτε τὸ τοῦ Πάπα μνημόσυνον
» ἕως ἂν ὦμεν περὶ τὰ καίρια τῆς πίστεως δόγματα
» διῃρημένου τε και ἀσύμφωνοι πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν
» ἀπόφασιν τῆς εἰρημένης Συνόδου καὶ τῶν ἁγίων
» Πατέρων ἡμῶν καὶ καθηγεμόνων πάντων» κτλ.[1])

Ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἐκ τῶν ἐν τῇ ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, σύγκροτηθείσῃ συνόδῳ ζητουμένων προβλέπων τὴν ἕνωσιν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἀναμενομένην παπικὴν ἐπικουρίαν ματαιουμένην ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πάπαν Νικόλαον τὸν Ε.' τὸν Ἀνδρόνικον Βρυέννιον τὸν Λεοντάριον, ἵνα ἀποστείλῃ οὗτος εἰς Βυζάντιον ἀνθρώπους μᾶλλον πεφωτισμένους, ὅπως συζητήσωσιν ἐν πνεύματι εἰρήνης τὰ τῆς ἑνώσεως «καὶ ὅπως συντεθῶσι τῇ ὁμονοίᾳ καὶ ἑνώσει τῇ γεγονοίᾳ ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ λάβῃ τὸ μνημόσυνον ὁ Πάπας ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἐπανελεύσεται ἐν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ.» [2])

Πράγματι δὲ ὁ Πάπας ἀπέστειλε τότε τὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεγάλως φημιζόμενον ἐν Εὐρώπῃ διὰ τὰς θεολογικὰς αὐτοῦ γνώσεις Ἰσίδωρον πρώην ἀρχιεπίσκοπον Κιέβου, ὅστις ἀσπασάμενος τὰ τῶν Λατίνων προὐχειρίσθη Καρδινάλιος Σαβίνων. Οὗτος λοιπὸν ἐλθὼν εἰς Κων)πολιν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1452 ([3]) κατώρθωσε νὰ ὑπογραφῇ ἡ ἕνωσις ὑπὸ πλείστων, ἅτε πάντων τὸν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον καθορώντων, πλὴν ὡς ἦν ἑπόμενον τοῦ Μάρκου τοῦ Ἐφέσου, τοῦ ἡμετέρου Γενναδίου τοῦ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Παντοκράτορος μονάζοντος, καὶ τινων ἄλλων, οἵτινες καὶ κατεξανέστησαν πρὸ τοῦ μάλιστα συγκροτηθῇ ἡ σύνοδος ἐν ᾗ παρῆν ὁ Ἰσίδωρος, ὅπως προκαλέσῃ ἀντίδρασιν τινα ὁ Γεννάδιος κατὰ τῶν Ἑνωτικῶν ἔγραψε σύγγραμμα πολλοῦ λόγου ἄξιον τὸ «κατὰ τῆς Συμωνιακῆς αἱρέσεως ἢ ἀπιστίας» ὅπερ ἀπέστειλε πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον θέλων ν' ἀποτρέψῃ αὐτὸν παντὶ τρόπῳ τῆς μελλούσης ἑνώσεως, ἧς ἀπηριθμεῖ τὰς φρικτὰς συνεπείας· μὴ ἀρκεσθεὶς δὲ εἰς τοῦτο καὶ φοβούμενος τὰς τῶν ἐναντίων ἐπιθέσεις ἔγραψε καὶ τὸ ἑξῆς γραμμάτιον, ὅπερ ἐκόλλησεν ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ ἑαυτοῦ κελλίου.

«Ὦ πτωχοὶ πολῖται, ὅλα ἐχάσατε καὶ νῦν παραι-
» τεῖσθε καὶ τὴν εὐσέβειαν αἰσχρῶς καὶ ἀσυνειδήτως.
» Ἐγὼ ἀθῶος· ἔχω τὸν Θεὸν μάρτυρα καὶ τοὺς ἁ-
» γίους καὶ ὑμᾶς, ὅτι οὐδέποτε ἠμέλησα. Καὶ νῦν
» μαρτύρομαι τὸν Θεόν, κακὴν ἕνωσιν ποιεῖται, ἀπόλ-
» λυσθε. Βλασφημεῖτε κατ' ἐμοῦ καὶ ἀπειλεῖτε.
» ***ἀλλὰ καὶ ἂν φονεύσητέ με, ὡς ἀπειλεῖτε,***
» ***ἐγὼ καὶ εἰς θάνατον ἕτοιμος. Τί μοι ὄφελος***
» ***τὸ ζῆν. ἵνα ἴδω τὴν τοῦ Θεοῦ καθ' ὑμῶν ἐγ-***
» ***κατάλειψιν;*** Κύριε, μὴ ἀφῇς τοὺς ἀνθρώπους
» τούτους τὸ πτῶμα τοῦτο πεσεῖν· μὴ δικαιωθήτω ἡ
» ὀρθόδοξος πίστις καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ
» Δύσει καὶ ταῖς νήσοις ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀπωλεί-
» ας διότι ἡμεῖς ἀθετήσαν ε; αὐτὴν καὶ σὲ ἀπο-
» λούμεθα. Δικαίωσον μᾶλλον αὐτὴν χωρὶς τοῦ ἀ-

1). Ἐπιθι Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου «Ὀρθόδοξος Ἑλλὰς» σελ. 116—118.

2). Δούκας σελ. 252 καὶ Δημητρακοπούλου «Ἱστορία Σχίσματος» σελ. 163.

2). Δημητρακοπούλου. σελ. 163.

» πωλῆσθαι ἡμᾶς· δὸς αὐτοῖς ἀκοάς, ἵνα ἀκούσωσιν, » ἐπειδὴ ἐστιν ὁ λαλῶν τὸ σὸν θέλημα· εἰ δὲ μὴ » Κύριε, ἅρπασόν με ἀπὸ τῆς παρούσης ζωῆς συν-» τόμως, πρὶν ἴδω τρυγῶντα τοὺς καρποὺς τῆς το-» σαύτης ἀναισχυντίας. ***Οὐκ ἀρνήσομαί σε φί-» λη Ὀρθοδοξία· οὐ ψεύσομαί σε πατροπα-» ράδοτον σέβας, ἕως οὗ τὸ ἐμὸν πνεῦμα ἐν » τῷδε μένει τῷ σώματι.*** Μηδέν με πειράζετε » πλέον, ἄνθρωποι· ὅτι ἐγὼ τοσαύτης ἐνώσεως οὐ » κοινωνήσω ποτέ! εἴτε μετὰ τῶν Λατίνων ἐνωθήσε-» σθε οὕτως, καὶ τοῦ Θεοῦ χωρισθήσεσθε καὶ ἀδο-ξίαν αἴδιον ὑποστήσεσθε.» [1])

Αἱ παρακλήσεις καὶ παραινέσεις τοῦ Ἰσιδώρου καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ ἀρχόντων καὶ τῶν λοιπῶν λογίων ἀνεστάτωσαν ἀντὶ νὰ προσελκύσωσι τὸν ἅπαντα τῆς Κων)πόλεως λαόν, ἰδιώτας τε καὶ κληρικούς ὧν πολλοὶ ἔλεγον, ὅτι ἔμελλον νὰ πωληθῶσι τοῖς Λατίνοις αἱ μοναὶ καὶ αἱ Ἐκκλησίαι νὰ μεταβληθῶσι εἰς εὐκτήρια Λατινικὰ καὶ τὰ ἱερὰ ἄδυτα τῶν ναῶν εἰς βωμοὺς χείρωνας τῶν εἰδωλολατρῶν. Οἱ δὲ πολυάριθμοι μοναχοὶ καὶ αἱ μοναχαὶ ἐν παραβύστῳ περιερχόμενοι τὰς διαδιαφόρους συνοικίας τῆς πόλεως ἐξηρέθιζον πάντας κατὰ τῆς μελετωμένης μετὰ τῶν παπιστῶν ἑνώσεως.

Παρὰ πάντα ὅμως ταῦτα ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν προτιμῶντες πρὸ παντὸς ἄλλου τὴν σωτηρίαν τοῦ κινδυνεύοντος κράτους καὶ φρονοῦντες ὅτι τὸ μόνον μέσον τῆς σωτηρίας ἦτο ἡ ἕνωσις μετὰ τῶν Δυτικῶν συνεκάλεσε τὴν ἐν σῷ ναῷ τῆς Ἁγ. Σοφίας ἐκείνην συνέλευσιν τῇ 12ῃ Δεκεμβρίου τοῦ 1452 [2]) καθ' ἣν μετὰ τὴν κοινῇ τελεσθεῖσαν λειτουργίαν συνεφωνήθη ὅπως Ἕλληνές τε καὶ Λατῖνοι συλλειτουργῶσιν ἀκωλύτως καὶ ἐλευθέρως ἐν πάσαις ταῖς Ἑλληνικαῖς καὶ Λατινικαῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Βυζαντίου. πλὴν προὔτειναν οἱ ἡμέτεροι κατὰ τὴν συνέλευσιν ταύτην, καὶ τοῦτο δικαιοῖ, ὅπως δήποτε τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν ταύτην, «ἵνα μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ὀθωμανῶν, συγκαθίσωσί τινες τῶν ἐλλογίμων διορθώσωσι τὰ ἐπιλήψιμα καὶ πᾶν τὸ μὴ τελείως ὀρθόν. [3])

Μεθ' ὅλα ὅμως τὰ γενόμενα ὁ Καρδινάλιος Ἰσίδωρος κάλλιστα ἐγίνωσκε τὴν κατὰ τῆς ἑνώσεως ἀντιπάθειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Δούκας λέγει, ὅτι «πεπλασμένως κατένευσε». [4])

Πράγματι οἱ ἀνθενωτικοὶ ἐλθόντες εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Παντοκράτορος ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ Γενναδίου ἔλεγεν αὐτῷ κατὰ τὸν Δούκαν· «καὶ ὑμεῖς τί ποιοῦμεν;» αὐτὸς δὲ ἐγκλεισθεὶς καὶ λαβὼν χαρτίον ἔγραψε τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ὡς ἑξῆς: «Ἄθλιοι Ῥωμαῖοι » εἰς τί ἐπλανήθητε καὶ ἀπεμακρύνατε ἐκ τῆς ἐλ-» πίδος τοῦ Θεοῦ καὶ ἠλπίσατε εἰς τὴν δύναμιν τῶν » Φράγκων καὶ ἐν τῇ πόλει ἐν ᾗ μέλλει φθαρῆναι » ἐχάσατε καὶ τὴν εὐσέβειάν σας; Ἵλεός μοι Κύριε. μαρτύρομαι ἐνώπιόν σου, ὅτι ἀθῶος εἰμὶ τοῦ τοιού-» του πταίσματος. Γινώσκετε, ἄθλιοι πολῖται, τί » ποιεῖτε καὶ σὺν τῷ αἰχμαλωτισμῷ, ὃς μέλλει γε-» νέσθαι εἰς ὑμᾶς ἐχάσατε καὶ τὸ πατροπαράδοτον » καὶ ὡμολογήσατε τὴν ἀσέβειαν; οὐαὶ ὑμῖν ἐν τῷ » κρίνεσθαι.» [1])

(Ἕπεται συνέχεια).

1) Δημητρακοπούλου «Ἱστορία Σχίσματος» σελ. 163-4

2) Ἅπαντα ταῦτα εὑρίσκονται παρὰ τῷ Δούκα σελ. 255 καὶ ἑξῆς.

3) Δούκας σελ. 255.

4) Δούκας σελ. 253 ἐδάφ. 15.

1) Δούκας σελ. 254-4.

ΔΟΣΙΘΕΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Ἐπιστολὴ κατὰ τῆς ἐν Κάτω Ἰβηρίᾳ σωματεμπορίας καὶ πωλήσεως Χριστιανῶν.

Ἐν τῷ 19 ἀριθμῷ (1 Ὀκτωβρίου 1916) τοῦ ἐπισήμου ὀργάνου τῆς Γεωργιανικῆς ἐξαρχίας (Вѣстникъ Грузинскаго Екcapxaтa) ἐκδιδομένου ἐν Τιφλίδι ἤρξατο καταχωρούμενον ἄρθρον τοῦ ὁμογενοῦς Θεοφίλου Κυριακοῦ Θεοδωρίδου, διδασκάλου ἐν τῇ Ρωσσικῇ Σχολῇ τῆς πόλεως Κάρς, ἀναφερόμενον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Γεωργίας. Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐπιγράφεται Ρωσσιστί: **Εἰδήσεις Ἑλλήνων συγγραφέων περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ Γεωργιανικοῦ Ἔθνους** καὶ φαίνεται ὅτι εἶναι ἐρανισμένον ἀπὸ διαφόρους Ἑλληνικοὺς κώδικας καὶ ἀπὸ τὴν Δωδεκάβιβλον τοῦ Δοσιθέου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων (1669—1707). Πραγματεύεται δὲ περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διαιρέσεως τῆς Ἰβηρίας, ἀναφέρει τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰς εἰς αὐτὰς ὑπαγομένας ἐπισκοπάς, παραθέτει τοὺς τίτλους τῶν Καθολικῶν τῆς Κάτω καὶ Ἄνω Ἰβηρίας· τὸ δὲ ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι τὸ ἄρθρον τοῦτο καταχωρεῖται εἰς δύο γλώσσας ἤτοι εἰς τὴν πρωτότυπον Ἑλληνικήν, εἰς τὴν γλῶσσαν ὡς εὑρίσκεται ἐν τῷ Κώδικι καὶ εἰς τὴν Ρωσσικὴν ἐν μεταφράσει μετὰ ἐπεξηγηματικῶν σημειώσεων. Ἐν τέλει παρατίθεται ἐπιστολὴ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου πρὸς τὸν Καθολικὸν Πατριάρχην τῆς Κάτω Ἰβηρίας Γρηγόριον (1) ἀναφορικῶς συνοικεσίου ἀντικανονι-

(1). Ἐν τῇ Γεωργίᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπῆρχε Καθολικὸς Πατριάρχης ἑδρεύων ἐν Μεσχίδα (Μτζχέτ). Κατὰ τὸν ἔνατον ὅμως αἰῶνα οἱ βασιλεῖς Ἀπχαζίας ἀποτελέσαντες ἰδιαίτερον κράτος ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς Γεωργίας, ἐσύστησαν Πατριαρχεῖον ἐν Ἀπχαζίᾳ μὲ ἕδραν ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Ἰουστιανοῦ οἰκοδομηθέντι ἐν Πιτυοῦντι ναῷ τῆς Θεοτόκου. Πλήρης κατάλογος τῶν

κοῦ, γενομένου μεταξὺ τοῦ ἄρχοντος Λιμπαρδιανοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἄρχοντος Γεωργίου Ἀπασίτζε καλουμένης Τετοπαλη ἐν τῇ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ (χρονολογουμένῃ Σεπτέμβριος 1701) ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος ἀφοῦ συγχωρεῖ τὸν τελεσθέντα γάμον, ἐπιπροσθέτει τὰ ἑξῆς. **Διὰ κανόνα ὅμως ὅπου συγχωροῦμεν τὸ παρὸν συνοικέσιον (1) τοὺς κανονίζομεν καὶ τοὺς δύω ἄρχοντας νὰ φυλαχθοῦν ἀπὸ τοῦ νῦν νὰ μὴ πουλήσουν κατ' οὐδένα τρόπον κανένα Χριστιανόν, μήτε νὰ ἀφήσουν τοὺς ἄλλους νὰ πουλήσουν ἐπειδὴ τώρα εἰς ὅλον τὸ Ἰμερέτι καὶ εἰς ὅλην τὴν Μιγκρελίαν αὐτοὶ οἱ δύο ἄρχοντες εἶναι προεστοὶ καὶ δύνανται νὰ ἐμποδίσουν ὁλουνοὺς καὶ ἱερωμένους καὶ λαϊκοὺς καὶ μὲ τὸ καλὸν καὶ μὲ τὸ κακὸν νὰ μὴ πωλήσουν ἀπὸ τοῦ νῦν Χριστιανοὺς μήτε ἰδικούς τους μήτε ξένους καὶ ἐλπίζομεν νὰ ἀκούσουν καὶ οἱ δύο ἄρχοντες τοῦτοι νὰ μουν τοῦτον τὸν κανόνα ἂν θέλουν νὰ ἔχωσι τὴν εὐλογίαν».**

Εἰς τὴν περικοπὴν ταύτην τῆς ἐπιστολῆς ταύτης βλέπομεν τὸν Πατριάρχην φροντίζοντα διὰ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς δυτικῆς Γεωργίας, ἐκ τῆς ὁποίας σωματέμποροι Γεωργιανοί τε καὶ Μωαμεθανοὶ ἐπώλουν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς ἀνηλίκους νέους καὶ νέας, προωρισμένους διὰ τὰ ἀνάκτορα τῶν Σουλτάνων καὶ τὰ μέγαρα τῶν Τούρκων μεγιστάνων.

Τὴν ἐκ τῆς Γεωργίας πώλησιν εἰς τοὺς Τούρκους νέων καὶ νεανίδων εἶχεν ἐπιβάλει ἡ Τουρκία εἰς τοὺς μικρο-ηγεμόνας τῆς Γουρίας Μιγκρελίας καὶ Ἰμερετίας, ὅταν αἱ ἡγεμονίαι αὐταὶ ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου· ὁ ἡγεμὼν τῆς Μεσχετίας Μζετζαπούη Ἰωάννης (1502—1516) πρῶτος τῶν Γεωργιανῶν ἡγεμόνων ὑπεταχθη τοῖς Τούρκοις καὶ προμηθεύσας τρόφιμα διὰ τὸν Τουρκικὸν στρατὸν ὡδήγησε διὰ τῆς χώρας του τοὺς στρατηγούς τοῦ Σουλτάνου εἰς τὴν Ἰμερετίαν, οἵτινες τῷ 1512 ἐκυρίευσαν τὴν Κουταΐδα καὶ ἐλεηλάτησαν τὸ ἱστορικὸν μοναστήριον τῆς Γελάτης.

Τότε οἱ Τοῦρκοι ἐπέστησαν τὴν προσοχήν των εἰς τοὺς νέους καὶ νέας τῆς χώρας ὡς φημιζομένους διὰ τὴν καλλονήν των καὶ ἐξηγόραζον παρὰ τῶν γονέων τὰ ὡραιότατα παιδία ἅτινα ἔστελλον εἰς Κων)πολιν. Αἱ Γεωργιαναὶ καλλοναὶ ἦσαν περιζήτητοι ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ὡς **«Κιουρδζὴ κιοζελὶ»**· πολλοὶ νέοι ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις κατώρθωσαν νὰ ἀνέλθωσι εἰς τὰ ὕπατα ἀξιώματα πολλαὶ δὲ νεάνιδες ἐγένοντο Σουλτάναι, πλεῖστοι δὲ καὶ πολλαὶ (ἐξισλαμιζόμενοι βεβαίως) ἀπετέλεσαν τὸ πλεονάζον μέρος τῆς Τουρκικῆς ἀριστοκρατίας ἐν Κων)πόλει. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἡ τῇ προστασίᾳ τῆς Τουρκίας ἐκτελουμένη ἐν τῇ Δ. Γεωργίᾳ σωματεμπορία παρῆγεν μεγάλα κέρδη εἰς τοὺς σωματεμπόρους καὶ εἰς τοὺς Γεωργιανοὺς ἄρχοντας τους ὑποβοηθοῦντας τὸ ἔργον τοῦτο. Πολλάκις δὲ αὐτοὶ οἱ ἡγεμόνες ἔστελλον νέους ὡραίους ὡς δῶρα εἰς τὸν Σουλτάνον καὶ εἰς τοὺς πασάδες· ὁ Χαμμὲρ ἀναφέρει ὅτι ὅτε τῷ 1595 ἀνέβη τὸν Σουλτανικὸν θρόνον Μωάμεθ ὁ Γ'., ἀνήγγειλε τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας του, καὶ εἰς τοὺς μικροηγεμόνας τῆς δυτικῆς Γεωργίας, ὁ δὲ ἡγεμὼν Μιγγρελίας Δαδιάνης, ἔστειλεν εἰς ἀπάντησιν διὰ πρεσβευτοῦ τῷ Σουλτάνῳ 17 Κιρκασίους παῖδας καὶ 17 ἱέρακας.

Οὕτως πολὺ εἶχε προχωρήσει τὸ κακὸν· καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν δὲν ἔβλεπε τις ὡραίους νέους ἢ ὡραίας νεάνιδας διότι ὅλοι ἐπωλοῦντο, ὅσοι γονεῖς δὲν συγκατένευον νὰ πωλήσωσι τὰ τέκνα των ὑφίσταντο τὰ πάνδεινα, ἐφυλακίζοντο, ἐξωρίζοντο, τέλος ἠναγκάζοντο νὰ παραχωρήσωσι· πολλὰ δὲ τέκνα ἀφηρπάζοντο. Ἀπέναντι τῆς τοιαύτης καταστάσεως εἶχε ἐξεγερθεῖ ἡ κοινὴ γνώμη· οἱ δυστυχεῖς γονεῖς μετὰ δακρύων ἀπετείνοντο εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ εἰς τοὺς ἱεράρχας, ἀλλ' οὗτοι ἦσαν ἀδύνατοι ἀπέναντι τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἐπιβάλλοντος τὴν σωματεμπορίαν. Εἰς τὴν τοιαύτην περίστασιν ἡ Ἱεραρχία τῆς Κάτω Ἰβηρίας ἐξηγέρθη σύσσωμος, καὶ τῇ συναινέσει τοῦ βασιλέως τῆς Ἰμερετίας Γεωργίου Γ'. (1606—1639) ἐν Κουταΐδι συνῆλθεν σύνοδος ἐπισκόπων ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τότε Καθολικοῦ Πατριάρχου τῆς Κάτω Ἰβηρίας (πιθανὸν τοῦ Μαλαχία II) ἥτις συνέταξε καὶ ἐξέφερε ἀνάθεμα κατὰ τῶν πωλούντων Χριστιανὰ τέκνα εἰς τοὺς Μωαμεθανούς· οἱ δὲ συνελθόντες ἐπίσκοποι ἦσαν οἱ ἑξῆς: ὁ Κουτοΐδος Συμεών, ὁ Γεννάτης Ἀντώνιος, ὁ Δράνδρας Φίλιππος, ὁ Τζαγαρέλι Κοσμᾶς, ὁ Χόνης Ζαχαρίας, ὁ Νικοσμηνθῆς Ἰωακείμ, ὁ Τσοΐτσης Κύριλλος καὶ οἱ ἐπίσκοποι Πεδίου, Μόκβης καὶ Τζκοντήτης τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα δὲν ἀναφέρονται.

Καὶ μόλον τοῦτο τὸ κακὸν δὲν περιωρίσθη καὶ ἡ σωματεμπορία ἐξηκολούθει, ἡ χώρα σχεδὸν εἶχε ἐρημωθεῖ καὶ δὲν ἔβλεπέ τις νέους καὶ νέας ὡραίας ἐν τῇ χώρᾳ. Γεωρ-

---

Καθολικῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀπχαζίας δὲν ὑπάρχει, οἱ δὲ γνωστοὶ εἰσὶν οἱ ἑξῆς: Εὐδαίμων Α'. ἐπὶ βασιλέως Γεωργίας Δαβὶδ (1089—1130). Ἀρσένιος εἰς τὸ τέλος τῆς 94ης ἑκατονταετηρίδος, Ἰωακεὶμ τῷ 1472. Μαλαχίας Α'. τῷ 1533, Εὐδαίμων Β'. τῷ 1582. Εὐφήμιος (τῷ 1600) Μαλαχίας Β'. τῷ 1628, Μάξιμος Α'. (τῷ 1630) Γρηγόριος Α'. τῷ 1631. Ζαχαρίας τῷ 1658, Συμεὼν 1666, Εὐδαίμων Γ'. τῷ 1667, Δαβὶδ ἀπὸ τοῦ 1680, Νικόλαος ἀπὸ τοῦ 1710, Γρηγόριος Β'. τῷ 1731, Γερμανὸς ἀπὸ τοῦ 1742, Νικόλαος τὸ δεύτερον, Ἰωσὴφ τῷ 1779 καὶ Μάξιμος ἀποθανὼν τῷ 1795 ἐν Κιέβῳ.

Ἐκ τούτων ὁ Ζαχαρίας μετέφερε τὴν ἕδραν του ἐκ Πιτσούντος εἰς τὴν παρὰ τὴν Κουταΐδα μονὴν τῆς Θεοτόκου τὴν ἐπικαλουμένην Μονὴν τῆς Γενάτης κατὰ τὰ μέσα τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος. Ἐπειδὴ δὲ τότε ἡ Ἰμερετία ἦτο ἀνεξάρτητον βασίλειον, ὁ ἐν Γελάτῃ ἑδρεύων Καθολικὸς Πατριάρχης ἐκαλεῖτο **Καθολικὸς τῆς Κάτω Ἰβηρίας.**

(1) Τὸ ἀντικανονικὸν τοῦ γάμου συνίστατο εἰς τὸ ἑξῆς ὅτι ὁ Λιμπαρδιανὸς κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ τόπου εἶχε μυρώσει τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀπασίτζε κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ βαπτίσματος, ἄλλος δὲ ἄρχων εἶχεν ἀναδεχθεῖ ἐκ τῆς κολυμβήθρας ταύτην, τὴν ὁποίαν ὁ Λιμπαρδιανὸς συνεζεύχθη. Ὁ ἄρχων Γεώργιος Ἀπασίτζε εἶχε τρεῖς θυγατέρας τὰς ὁποίας συνεζεύχθησαν ὁ ἄνω ῥηθεὶς ἄρχων Λιμπαρτιάνης, ὁ ἡγεμὼν Γουρίας Μάμιας ὁ Γ'. καὶ ὁ βασιλεὺς Ἰμερετίας Συμεών.

γιανὰς τις χρονογράφος γράφει παράδοσιν τινὰ καθ' ἣν αἱ μητέρες παρεκάλουν τὸν Θεὸν καὶ τὴν Θεοτόκον νὰ μὴ ἀξιωθῶσιν νὰ γεννήσωσι ὡραῖα τέκνα.

Τέλος ὁ λαὸς σύσσωμος ἐξηγέρθη κατὰ τῆς ἀτίμου ταύτης ἐμπορίας, οἱ δὲ ἡγεμόνες ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθησαν νὰ υἱοθετήσωσι τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ καὶ νὰ ἀπαγορεύσωσι τὴν πώλησιν Χριστιανοπαίδων, συγχρόνως δὲ ἠρνήθησαν νὰ πληρώσωσι εἰς τὴν Τουρκίαν φόρους ἐπαχθεῖς καὶ ἀτίμους, συνισταμένους εἰς 300 βαλάντια καὶ εἰς δούλους, ὧν ὁ ἀριθμὸς ὡρίζετο ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τοῦ 'Αχαλτζήχ· οἱ ἱερεῖς τῆς χώρας δὲν ἔπαυον κατηχοῦντες τὸν λαὸν διὰ νὰ μὴ πωλήσωσι τὰ τέκνα των καὶ ἐχαρακτήριζον τὴν πώλησιν ταύτην ὡς πρᾶξιν ἀντιβαίνουσαν εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. 'Ο Χάμμερ λέγει ὅτι τὴν ἰδέαν ταύτην εἰσηγήσατο αὐτοῖς ἡ Ρωσσία ἀλλὰ ἔχει λάθος διότι ὡς εἴδομεν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι ἐν Συνόδῳ ἐξέφερον τὸ ἀνάθεμα κατὰ τῆς σωματεμπορίας, τῷ δὲ 1701 (ὡς εἴδομεν ἐκ τῆς ἄνωθι περικοπῆς τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου 'Ιεροσολύμων Δοσιθέου,) οὗτος γράφει εἰς τὸν Καθολικὸν τῆς Κάτω 'Ιβηρίας Γρηγόριον νὰ συμβουλεύσῃ τοὺς ἄρχοντας τῆς 'Ιμερετίας καὶ Μιγγρελίας Λιμπαρδιάνη καὶ 'Απασίτζε, ὡς δυναμένους καὶ προϊσταμένους νὰ ἐμποδίσωσι τὴν πώλησιν Χριστιανῶν.

Ὅτε δὲ οἱ ἡγεμόνες Μιγγρελίας καὶ 'Ιμερετίας ἀπεφάσισαν νὰ ἀντιστασθῶσι κατὰ τῆς πωλήσεως Χριστιανοπαίδων, ὁ ἡγεμὼν Μιγγρελίας Δαδιάνης Πεζὰν, ἐδίωξε τοὺς σωματεμπόρους ἐκ τῆς χώρας του, ἀλλ' ὁ πασᾶς τοῦ 'Αχαλτζὴχ 'Ισχὰν πασᾶς, ἔστειλε τὸν υἱὸν του Γουσοὺφ πασᾶν μετὰ ἱκανοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Μιγγρελίαν τῷ 1728, μάχης δὲ γενομένης ἡττήθησαν οἱ Μιγγρέλαι καὶ φονευθέντος τοῦ ἡγεμόνος Πεζὰν ἐπεβλήθη ἡ σωματεμπορία καὶ ἡ πληρωμὴ φόρου εἰς δούλους. Μετὰ 30 ἔτη ἀντεστάθησαν καὶ οἱ 'Ιμερετιανοὶ ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν Σολομὼν ὁ Α'. ἐνίκησε τὸν κατ' αὐτοῦ ἀποσταλέντα τελευταῖον διοικητὴν τῆς 'Αχίσκας 'Αχμὲτ πασᾶν (1) καὶ ἔσφαξε πολλοὺς Τούρκους· εἰς δευτέραν ὅμως μάχην οἱ Τοῦρκοι ἐνίκησαν τοὺς 'Ιμερετιανοὺς διήρπασαν πολλὰς 'Εκκλησίας καὶ τὸ μοναστήριον τῆς Γελάτης, ὑπεχρέωσαν δὲ αὐτὸν νὰ παραδεχθῇ τὸ πρώην καθεστὼς (ἔτ. 1758). Δὲν ἡσύχασε ὅμως ὁ Σολομὼν Α'. καὶ διὰ νὰ ἀποτινάξῃ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν δὲν ἔπαυσε πολεμῶν καὶ πολλάκις νικῶν τοὺς Τούρκους· οὗτοι συμποσούμενοι εἰς 80.000 ἐπήρχοντο κατὰ τῆς 'Ιμερετίας ἀναγορεύσαντες βασιλέα ταύτης τὸν ἐν 'Αχαλτζὴχ φυγάδα ἐξάδελφον τούτου Τεημουράζ, ὁ Σολομὼν κατέφυγε εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ρωσσίας (1765) δὲν ἔπαυσε δὲ πολεμῶν, μέχρι οὗ καταληφθέντων ὅλων τῶν φρουρίων τῆς 'Ιμερετίας ὁ Σολομὼν, προσῆλθε τῷ Τούρκῳ στρατηγῷ Ναούμαν πασᾶ (διοικητῇ τῆς Τραπεζοῦντος) καὶ ἀναγνωρίσας τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου ὑπεσχέθη 1) τοῦ λοιποῦ νὰ ὑποτάττηται πιστῶς τῷ Σουλτάνῳ, 2) νὰ παραδώσῃ τὸν Γεωργιανὸν ἱερέα τὸν κατηγορούμενον ὡς ἐξερεθίζοντα τοὺς Γεωργιανοὺς κατὰ τῆς Τουρκίας, 3) νὰ κατεδαφίσῃ τὸν πύργον τῆς Σοβαρᾶς καὶ τάξῃ αὐτὴν ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν φρουρὰν καὶ 4) νὰ μὴ ἀντιστῇ πλέον εἰς τὴν πώλησιν δούλων καὶ Χριστιανοπαίδων (ἔτ. 1768). Τῶν προτάσεων τούτων γενομένων δεκτῶν καὶ τῶν ὑποσχεθέντων ἐκτελεσθέντων ὁ Σολομὼν αὖθις ἀνεγνωρίσθη βασιλεὺς καὶ ἔλαβε ἐπὶ τούτῳ φιρμάνιον.

Κατ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἔτος, ἐκηρύχθη ὁ Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος (1768) ἐξ οὗ ἐπωφελούμενοι οἱ ἡγεμόνες τῆς Κάτω 'Ιβηρίας ἀπέρριψαν τὴν Τουρκικὴν ἐπικυριαρχίαν καὶ ἐβοήθησαν τῷ Ρώσσῳ στρατηγῷ Τοτλεβέν, ὁδεύοντι κατὰ τῶν Τουρκικῶν χωρῶν, 'Από τοτε δὲ ἔπαυσεν ἡ σωματεμπορία ἐν τῇ δυτικῇ Γεωργίᾳ, ἐξηκολούθησεν ὅμως μέχρι τοῦ 1878 ἡ ἀποστολὴ ὡραίων νέων καὶ νεανίδων ἐκ τῆς περιφερείας Κοπουλὲτ (Τσουρούκ-σοῦ), Βατοὺμ καὶ 'Αδζάρας.

Τοιαύτη ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ ὑπόθεσις τῆς πωλήσεως Χριστιανοπαίδων ἐν τῇ 'Ιμερετίᾳ καὶ Μιγγρελίᾳ, περὶ τῆς παύσεως τῆς ὁποίας ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος καίτοι εὑρισκόμενος ἐν 'Ιεροσολύμοις φροντίζων γράφει εἰς τὸν Καθολικὸν τῆς Κάτω 'Ιβηρίας. Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Δοσίθεος δὶς ἐπεσκέφθη τὴν Γεωργίαν, πρῶτον τῷ 1658 διάκονος ἔτι ὢν καὶ μετέπειτα τῷ 1681 καὶ ἐγνώριζε καλῶς τὴν ἠθικὴν κατάστασιν τῆς χώρας διὰ τὴν ὁποίαν ἐλυπεῖτο καὶ ἐνόμιζεν ὅτι παροτρύνων τοὺς ἄρχοντας Λιμπαρδιάνην καὶ 'Απασίτζε νὰ ἐμποδίσωσι τὴν πώλησιν Χριστιανῶν εἰς τοὺς Τούρκους θὰ προληφθῇ τὸ κακόν.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ πρόσωπα ἅτινα ἀναφέρονται ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Πατριάρχου ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν ὅτι, ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος διὰ νὰ συγχωρήσῃ τὸν ἀντικανονικὸν γάμον ἔλαβε συγχρόνως καὶ ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος Γουρίας Μάμια, μεσιτεύσαντος ἐπὶ τούτῳ.

'Ο ἐνταῦθα ἀναφερόμενος ἡγεμὼν Γουρίας Μάμιας Γ', ἡγεμόνευσεν ἀπὸ τοῦ 1689 μέχρι τοῦ 1714 (1717;). Οὗτος ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ ἄρχοντος Γεωργίου 'Απασίτζε (οὗτινος τὴν ἄλλην θυγατέρα εἶχε νυμφευθῇ ὁ βασιλεὺς τῆς 'Ιμερετίας Συμεὼν + 1700) καὶ ἑπομένως εἶχε λόγον νὰ μεσολαβήσῃ παρὰ τῷ Πατριάρχῃ Δοσιθέῳ διὰ νὰ συγχωρήσῃ τὸν ἀντικανονικὸν θεωρούμενον γάμον τῆς θυγατρὸς τοῦ πενθεροῦ του Γεωργίου 'Απασίτζε μετὰ τοῦ Γεωργίου Λιμπαρτιάνη.

(1) Οὗτος εἶναι ὁ κτίτωρ τοῦ διπλοῦ τεμένους τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἱδρυτὴς τῆς αὐτόθι βιβλιοθήκης, ἧς 300 συγγράμματα οἱ Ρῶσσοι μετέφερον εἰς τὸ 'Ασιατικὸν μουσεῖον τῆς Πετρουπόλεως ὅτε ἐκυρίευσαν τῷ 1829 τὴν πόλιν 'Αχαλτζὴχ (= 'Αχίσκα).

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Μελέτη Δ. Φυλλίζη (μηχανικοῦ)
λεχθεῖσα ἐν τῷ "Θεοφυλακτείῳ Νηπιαγωγείῳ,,
τὴν 15ην 'Ιανουαρίου 1917,

Σεβασμιώτατε φιλόμουσε ἱεράρχα,
φιλόκαλοι κυρίαι καὶ κύριοι.

Κατ' ἀπαίτησιν φίλων τινῶν ἀνερχόμεθα σήμερον τὸ βῆμα τοῦτο ἵνα πραγματευθῶμεν κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεων ἡμῶν ἕνα θέμα καλλιτεχνικόν· 'Ως τοιοῦτον ἐξελέξαμεν τὴν ἐν περιλήψει ἀνάπτυξιν τῆς Βυζαντινῆς τέχνης ἐν τῷ μνημείῳ τῷ ἀντιπρο-

σωπεύοντι αὐτὴν ἐννοοῦμεν τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, πραγματευόμενοι.

1) τὴν ἱστορίαν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ναοῦ,

2) τὸν κίνδυνον τῆς καταρρεύσεως τοῦ μνημείου,

3) τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, καὶ 4) ἐν τέλει τοὺς λόγους δι' οὓς τὸ μνημεῖον ὑφ' ὅλων τῶν καλλιτεχνῶν καὶ σοφῶν ἅπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου θαυμάζεται ὡς ἔργον κλασσικὸν ἀπαραμίλλου τέχνης.

Ὁμολογοῦμεν τὸ μέγεθος τοῦ θέματος δι' ὃ καὶ ἐπικαλούμεθα τὴν ἐπιεικεῖ κρίσιν τοῦ νοήματος κοινοῦ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ διάλεξις ἡμῶν ἤθελε καταστῇ πολὺ περισσότερον ἐνδιαφέρουσα καὶ εὔλεπτος ἂν διεθέτωμεν καὶ κανένα προβολέα μαγικοῦ τινος φανοῦ, ὅστις πολὺ εὐγλωττότερον ἡμῶν ἤθελεν ὁμιλήσῃ, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐνταῦθα καὶ τὸ ἁπλούστερον τοῦτο ὄργανον πάσης καλλιτεχνικῆς διαλέξεως ἐλλείπει· θὰ προσπαθήσωμεν ὅμως παρ' ὅλας τὰς ἀναφερθείσας ἐλλείψεις νὰ γίνωμεν καταλειπτοὶ διὰ τοὺς πάντας, ἐκπληροῦντες τὸν σκοπὸν πάσης διαλέξεως δοῦς πρὸ παντὸς δέον νὰ εἶναι διδακτικός.

— Ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἠγέρθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἐπὶ τῆς θέσεως ἀρχαίου εἰδωλολατρικοῦ Ἑλληνικοῦ ναοῦ τῷ 326—327. Ὑπέστη βραδύτερον πολλὰς περιπετείας διὰ μέσου τῶν αἰώνων ὅπως ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἔργα, ἀνακαινισθεὶς διαδοχικῶς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, Ἀρκαδίου, Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, Θεοδοσίου τοῦ Νεωτέρου. Ὅτε τῷ 532 ἐπὶ Μεγάλου Ἰουστιανοῦ ἀπετεφρώθη διὰ δευτέραν φορὰν ἐντελῶς κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν ἐπισυμβᾶσαν κατὰ τὴν φοβερὰν στάσιν τοῦ «Νίκα».

«Ἐπεχώρει δὲ ὁ Θεός, γράφει ὁ Προκόπιος, διαπράξασθαι τὸ ἀσέβημα, προειδὼς εἰς ὅσον τὸ κάλλος τοῦτο τὸ ἱερὸν μεταστήσεσθαι ἔμελλεν.»

Τότε ἡ Αὐτοκράτωρ (Ἰουστινιανός;) οὐδεμίαν πλέον τρέφων ἐλπίδα ὅπως διατηρήσῃ τὴν ἀρχὴν ἀπεφάσισε διὰ τῆς φυγῆς νὰ θυσιάσῃ τὸ στέμμα χάριν τῆς κινδυνευούσης ζωῆς του. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἐπεδοκίμαζον καὶ πάντες σχεδὸν οἱ περὶ αὐτόν, ἐκτὸς τῆς συζύγου αὐτοῦ Θεοδώρας, ἥτις καίπερ διανύσασα διὰ πολλῶν περιπετειῶν τὴν νεότητά της, ἔγινεν ἐπὶ τέλους ἀπὸ κοινῆς ὀρχηστρίδος αὐτοκράτειρα, πιστὴ σύζυγος, καὶ ἀρίστη σύμβουλος. Ὁ Κυβερνήσας τὸν κόσμον, ἀνέκραξεν αὕτη, δύναται νὰ δεχθῇ τὸν θάνατον, ἀλλ' ὄχι τὴν φυγήν· καλὸν ἐντάφιον εἶναι ἡ βασιλεία! Ἀλλ' ἡ μεγαλόψυχος ἐκείνη γυνὴ δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὸ νὰ ἐμβάλλῃ τὸ θάρρος διὰ συγκινητικῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ κατώρθωσε νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν ἑτέραν τῶν φατριῶν, τὴν τῶν Βενέτων, καὶ διὰ τῶν στρατηγῶν Βελισσαρίου καὶ Μούνδου οἵτινες παρέμενον πιστοὶ εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐπανάστασιν τῇ 18ῃ Ἰανουαρίου 532 φονευθέντων μόνον ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ περὶ τὰς 35.000 πολιτῶν. «Εἶτα (γράφει ὁ ἀνώνυμος συγγραφεύς) κατὰ τὸ 5ον ἔτος βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου (ἤτοι τὸ 532) ἐπειδὴ ἐγένετο ἡ σφαγὴ ἐν τῷ ἱππικῷ (ἱπποδρομίῳ) καὶ χιλιάδες ἐφονεύθησαν, ὁ Θεὸς ἐφώτισεν αὐτὸν νὰ ἀνοικοδομήσῃ ναὸν οἷος οὐκ ἐκτίσθη ἀπὸ Ἀδάμ. Τότε ἔγραψε τοῖς στρατηγοῖς, κρυταῖς καὶ φορολόγοις (πέμπειν) κίονας· συστεμάτια, στηθέα καὶ καγκελοθυρίδας, πάντες δ' οὗτοι ἀπὸ ναοὺς εἰδωλολατρῶν καὶ λουτροὺς ἔπεμπον τῷ Βασιλεῖ».

Ὁμοίως γράφει καὶ ὁ Κωδηνὸς «Εἰς δὲ τὸν πέμπτον χρόνον τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ μετὰ τὸ γενέσθαι τὴν σφαγὴν ἐν τῷ ἱππικῷ τῶν 35 χιλιάδων. ἐνέπνευσεν ὁ Πανάγαθος Θεὸς καὶ φιλάνθρωπος εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ Βασιλέως Ἰουστινιανοῦ τοῦ οἰκοδομῆσαι ναόν, οἷος οὐκ ἐγένετο ἀπὸ Ἀδὰμ οὔτε γεννήσεται. Ἔγραψε δὲ καὶ τοῖς στρατηγοῖς, τοπάρχαις καὶ σατραπαῖς (σατράπαις) καὶ δουξὶ καὶ πᾶσιν τοῖς οὖσιν ἀρχηγέταις πάντων τῶν βασιλικῶν Θεμάτων, Ἀνατολῆς τε καὶ Δύσεως, Ἄρκτου καὶ Μεσημβρίας, πέμψαι αὐτῷ ὕλην ἀνήκουσαν εἰς τὸ ἀνεγεῖραι τοιοῦτον ἀξιοθαύμαστον καὶ Θεοφρούρητον καὶ Θεοφύλακτον καὶ περικαλλῆ ναόν».

Ὑπὸ τοῦ Θείου λοιπὸν φωτισθεὶς καὶ ἐμπευσθεὶς ἐπελάβετο ὁ μεγαλουργὸς ἐκεῖνος αὐτοκράτωρ, ὡς ἄλλος Περικλῆς, τῆς ἐκτελέσεως τοῦ λαμπροτάτου καὶ θειοτάτου τῶν πολλῶν αὐτοῦ οἰκοδομικῶν κτισμάτων, τοῦ μέχρι σήμερον σωζομένου μεγάλου ναοῦ, τοῦ τροπαίου καὶ θριάμβου τῆς Χριστιανικῆς Ὀρθοδόξου πίστεως κατὰ πάσης εἰδωλολατρίας καὶ ἑτεροδοξίας τοῦ δευτέρου μετὰ τὸν Παρθενῶνα κατὰ τὴν αἴγλην ἀδάμαντος τοῦ κοσμοῦντος τὸ στέμμα τῆς Ἑλληνικῆς πρωτοτύπου καλλιτεχνικῆς μεγαλουργίας καὶ πάσης τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἐφραὶμ ὁ μοναχός·

«Ἰουστινιανὸς μεγαλουργὸς κράτωρ
πολλῶν δομήτωρ καὶ καλῶν δομημάτων
ναῶν, γεφυρῶν, ἀστέων, λαμπρῶν δόμων
ἄλλων τε πλείστων κτισμάτων καινουργέτης
ὥπερ κορωνὶς ἀπαράμιλλος πέλει
Ναὸς Σοφίας τοῦ Θεοῦ τε καὶ Λόγου,
τῶν πανταχοῦ γῆς κτισμάτων θαῦμα ξένον!»

Ἀνέθηκε δὲ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον εἰς τοὺς διαπρεπεστέρους ἀρχιτέκτονας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· Ἀνθέμιον τὸν Τραλλιανόν, Ἰσίδωρον τὸν Μιλήσιον καὶ τὸν μαγίστωρα Ἰγνάτιον. Ἐκ τούτων ὁ μὲν Ἀνθέμιος ἀνῆκεν εἰς οἰκογένειαν ἐν ᾗ διέπρεψαν πολλοὶ ἐπιστήμονες, εἶναι δὲ τοῦτο καὶ πολὺ φυσικόν, μέγας καλλιτέχνης καὶ ἐπιστήμων ἐν γένει νὰ ἀνήκῃ εἰς οἰκογένειαν ἀναδείξασαν κληρονομικῶς καὶ ἄλλους τοιούτους ἄνδρας. «Ἀνθέμιος δὲ Τραλλιανὸς (λέγει ὁ Προκόπιος) ἐπὶ σοφίᾳ τῇ καλουμένῃ μηχανικῇ λογιώτατος, οὐ τῶν κατ' αὐτῶν μόνον ἁπάντων, ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτοῦ προγεγενημένων πολλῷ, τῇ Βασιλείῃ ὑπούργει σπουδῇ, τοῖς τεκταινομένοις τὰ ἔργα ρυθμίζων, τῶν τε γενησομένων προδιασκευάζων ἰνδάλματα.» τουτέστιν ἐγνώριζε καὶ νὰ σχεδιάζῃ καλῶς, προμελετῶν ἐπὶ τοῦ σχεδίου τὸ μέλλον νὰ κατασκευασθῇ ἔργον, ὡς καὶ νῦν ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ γίνεται.

Ὁ δὲ Ἰσίδωρος ὑπῆρξε βοηθὸς τοῦ πρώτου μὴ ὑπολειπόμενος ὅμως τούτου αἰσθητῶς μήτε κατὰ τὸν νοῦν μήτε κατὰ τὸ καλλιτεχνικὸν τάλαντον. Κατὰ τὸν Προκόπιον «Καὶ μηχανοποιὸς σὺν αὐτῷ ἕτερος. Ἰσίδωρος ὄνομα, Μιλήσιος τὸ

γένος, ἔμφρων τε ἄλλως καὶ πρέπων Ἰουστινιανῷ ὑπουργεῖν Βασιλεῖ.»

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν τρίτον, τὸν μαγίστωρα Ἰγνάτιον, οὗτος ὑπῆρξεν ὁ ἀργιοικοδόμος ὁ παρ' ἡμῖν λεγόμενος ἐπιστάτης (Contre-maitre σύσταπασις). Ὡς οἰκονομικὸς δὲ ἐπιθεωρητὴς ἐκ μέρους τοῦ Αὐτοκράτορος διωρίσθη ὁ Στρατήγιος ὁ φύλαξ τῶν βασιλικῶν χρημάτων καὶ ἀδελφοποίητος αὐτοῦ.

Καὶ ἤρξατο τότε ὑπὸ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀρχιτεκτόνων καὶ μηχανικῶν ἡ ἐκπόνησις τῶν σχεδίων τοῦ ναοῦ, εἰς ὃν ἐδόθη σχῆμα κατόψεως οὐχὶ πλέον δρομικοῦ (ἐπίμηκες) ὡς εἴθισται εἰς ὅλας τὰς ἀρχαιοτέρας ἐκκλησίας ἀλλὰ σταυροειδές, ἔθος ἐπικρατῆσαν μετὰ ταῦτα· καὶ αἱ ὀνομαστότεραι ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς ὡς ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἡ ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἡ ἐν Κιέβῳ τῆς Ρωσσίας ὑπὸ Ἑλλήνων ἀρχιτεκτόνων κατασκευασθεῖσα Ἁγία Σοφία, ὡς καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Νικοδήμου ἡ ὑπὸ τῆς Ρωσσικῆς κυβερνήσεως ἀνακαινισθεῖσα ἐπὶ τοιαύτης σταυροειδοῦς βάσεως ἀνηγέρθησαν.

Καὶ ἐνῷ ὁ Αὐτοκράτωρ ἠσχολεῖτο περὶ τὴν συλλογὴν καὶ ταξινόμησιν τοῦ ὑλικοῦ, παραλαμβάνων τὰ λείψανα τοῦ ναοῦ τῆς Ἡλιουπόλεως, τοῦ ναοῦ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Ἀρτέμιδος καὶ πολλῶν ἄλλων ἱερῶν τῆς κλασσικῆς καὶ βαρβάρου ἀρχαιότητος, οἱ ἀρχιτέκτονες εἰργάζοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν στοιχείων τούτων εἰς τὴν ἐκπόνησιν τῶν σχετικῶν σχεδίων.

Περιγραφὴ τῶν ὑλικῶν.

Καὶ ὀκτὼ μὲν λαμπροὺς πορφυροῦς κίονας ἔπεμψεν ἐκ Ρώμης εὐγενής τις χήρα Μαρκία ἥτις ἐκ κληρονομίας (προικός) τοὺς εἶχεν ἀποκτήσει, συνοδεύσασα αὐτοὺς διὰ τῆς ἀκολούθου ἐπιστολῆς της, ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα (Γ. Κωδηνός) «Ἀπέστειλά σοι, Δέσποτα Βασιλεῦ, ὀκτὼ κίονας Ρωμαίους, ἰσομήκεις ἰσοκύκλους, τολμῶ εἰπεῖν καὶ ἰσοστάθμους ὑπὲρ ψυχῆς μου σωτηρίας». Οἱ κίονες οὗτοι ἐκόσμουν ἄλλοτε τὸν ἐν Βαλβέκ ναὸν τοῦ Βήλου μετακομισθέντες βραδύτερον εἰς Ρώμην ὑπὸ αὐτοκράτορος Οὐαλεριανοῦ.

Ἄλλους 8 πρασίνους κίονας ἐκόμισεν Κωνσταντῖνος ὁ στρατηγὸς ἀπὸ Ἐφέσου ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, καὶ ἄλλους ἔπεμψαν ἀπὸ Τρωάδος, Κυκλάδων, Κυζίκου καὶ ἀπὸ Ἀθηνῶν. Ἐντὸς 7 1]2 ἐτῶν ἐπεσωρεύθη πολὺ ὑλικόν. Κατὰ δὲ τὸ 12 ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ κατὰ τὸν ἀνώνυμον ἤτοι κατὰ τὸ 538 πρὸς τὸ 539 κατεδάφισε τὸν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου τὸ πρῶτον κατασκευασθέντα ναὸν καὶ ἤρξατο ἀπαλλοτριώνων, διότι ὁ παλαιὸς χῶρος ἦτο ἀνεπαρκὴς νὰ περιλάβῃ τοιούτων διαστάσεων ναόν.

("Επεται συνέχεια).

ΑΨΑΛΤΟΣ

Βαθεῖαν θυελλώδη νύκτα, πρὸς ὄρθρον βαθύν, ὁ ὄμβρος ἐκόπασεν αἴφνης, καὶ δαιμονιώδης τυφών, κραταιὸς ἄνεμος ἐφύσησε, κ' ἔπαυσεν ὁ κατακλυσμὸς τοῦ νεροῦ, ἀφοῦ ἐπὶ τρεῖς ὥρας εἶχε κάμει νὰ πλεύσῃ ὅλον τὸ χωρίον εἰς τὴν κοιλάδα τὴν παράλιον. Ὁ μέγας χείμαρρος εἰς τὸ μέσον τῆς ὡραίας λεκάνης, ἐξεχείλισε, παρέσυρε δύο γεφύρας, ἐπλημμύρησεν εἰς ὅλα τὰ χαμόγεια καὶ τὰ σπιτάκια τῶν πτωχῶν, καὶ ἔκαμνε νὰ κολυμβοῦν γυναῖκες καὶ παιδία καὶ κτήνη εἰς τὸν καταρράκτην τὸν βαθύν. Τὸ νερὸν ὑψώθη ἕως τὰ πατώματα τῶν πτωχικῶν οἰκιῶν, οἱ περισσότεροι τῶν κατοίκων ἐπρόφθασαν νὰ φύγουν εἰς τὰ ὑψηλὰ καὶ μετέωρα. Ὅ,τι ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ τις εἰς τὸ στίλβον ἐκεῖνο σκότος, ἦτο μόνον ἓν χάος πλωτόν. Δὲν ἐφαίνετο πλέον ἄστρον οὔτε πούλια, οὔτε πετεινὸς ἐλάλει, οὔτε ὡρολόγι ἐσήμαινεν. Ἐφαντάζετό τις ὅτι ἡ νύκτα ἐκείνη τοῦ φθίνοντος Νοεμβρίου δὲν ἔμελλε ποτὲ νὰ τελειώσῃ. Αἴφνης περὶ τὰ τὰ μεσάνυκτα ἠκούσθη μεγάλη, ἐξωτικὴ κραυγή:

— Πί, πί! πί! πί! πί!! πί πί!

Ἡ φωνὴ ἐκείνη ἦτο ἀνεξήγητος. Καμμία πτωχὴ γραῖα δὲν θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ φωνάξῃ, τέτοιαν ὥραν, τῆς πάπιές της, αἵτιναις, ἄλλως, θὰ εἶχον εὕρῃ τὴν χαράν των, καί, καθὼς ἐβεβαίωσεν εἷς χωρικὸς ὅστις ἔλεγεν ὅτι εἰξεύρει ἀπ' αὐτά, βεβαίως «ἐκοιμῶντο πλέουσαι εἰς τὸ νερόν.» Ἡ φωνὴ ἐκτάκτως ὀξεῖα, ἦτο ἴση μὲ τὸν ἦχον δέκα συρίγγων, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἦτο ἀνθρωπίνη. Κατὰ τὴν λογικωτέραν τότε φανεῖσαν ἐξήγησιν, αὐτὸς ὁ ἄρχων τοῦ σκότους εἶχε τολμήσει νὰ προβάλῃ τὸ ἄσχημον ρύγχος του ἀπὸ καμμίαν θυρίδα τοῦ ζοφεροῦ ἀγνώστου, μέσα εἰς τὸ ὑγρὸν ἐκεῖνο ἔρεβος, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κρύψῃ τὴν μαύρην χαιρεκακίαν του, διότι ἔβλεπε τοὺς ἀνθρώπους νὰ πλέουν ὡς νὰ εἶχον μεταμορφωθῇ εἰς τὸ γένος τῶν νησσῶν, ἔρριξε τὴν κραυγὴν ἐκείνην τοῦ πικροῦ σαρκασμοῦ πρὸς τὴν ταλαίπωρον ἀνθρωπότητα.

Τέλος, μετὰ μακρὰς ὥρας, μέγας ἄνεμος τυφὼν μανιωδῶς ἐφύσησεν. Ἐσίγησεν ὁ μονότονος ροῖζος τῆς βροχῆς, ὁ βαθὺς ρόχθος τῶν κυμάτων ἀντήχει τώρα ἀπὸ τὸν λιμένα, καὶ ὁ φρενιαστικὸς συριγμὸς τῶν τροχαλιῶν, καὶ ἡ βάναυσος κλαγγὴ τῶν ἁλύσεων, τὰς ὁποίας ἐξέσυρε κ' ἔπαιζεν ἡ τρικυμία. Σιμὰ εἰς πέντε ἢ ἓξ ὀγκώδη σκάφη, ἀσφαλῶς ἀραγμένα, ἕνα μικρὸν κόττερον, νέο σκαρί, ἐφαίνετο νὰ σαλεύῃ εἰς τὸν γνόφον τὸν βαθύν, ἀνάμεσα εἰς τὸ Δασκαλειό, τὸ βραχῶδες χθαμαλὸν νησίδιον, καὶ εἰς τὸν παλαιὸν Μῶλον, δίπλα εἰς τὰ ρηχά, τ' ἁπλούμενα ἐκεῖθεν τῶν ἐκβολῶν τοῦ χειμάρρου. Στιγμήν τινα ὅταν ὁ ἄνεμος εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἔπακρον τῆς λύσσης του, κρότος ὀξὺς ἠκούσθη ἀπὸ τὸ κόττερον, ὅστις ἐξεχώριζε καὶ ἀπὸ τὸν ρόχθον τῶν κυμάτων καὶ ἀπὸ τοὺς συριγμοὺς τῶν τροχαλιῶν. Ἦτον ὡς κραυγὴ ἀγωνίας.

Δύο ἢ τρεῖς θαλασσινοὶ κατοικοῦντες εἰς τὸ παραθαλάσσιον, σιμὰ εἰς τὴν προκυμαίαν, εἶχον ἀνοίξῃ τὰ παράθυρά των καὶ καὶ ἐκύτταζαν ἀνήσυχοι τὰ χειμαζόμενα πλοῖα.

Οὔτε ἐννόησαν τί ἐσήμαινεν ἡ κραυγὴ ἢ ὁ κρότος αὐτός. Ὁ εἷς ἐφώναξε πρὸς τὸν γείτονά του.

— Ποιὸς νὰ πάῃ, καπετὰν-Στέργιο, νὰ φωνάξῃ αὐτὸν τὸν Μῆτρο, τὸν νειόγαμπρο; Δὲν τὸ βλέπω καλὰ τὸ κόττερο.

— Ποιὸς νὰ πάῃ, καπετὰν-Νικόλα! ἀπήντησεν ἀπαθὴς ὁ Στέργιος.

— Ἀλοί-α στὸν καϋμένον τὸν Φραγκοῦλα! εἶπεν ὁ πρῶτος ὁμιλήσας.

Οἱ δύο ναυτικοὶ ἦσαν μὲ τὰ νύκτικά των. Ἄλλως εἴξευραν ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ μικροῦ σκάφους εἶχε συνήθειαν νὰ κοιμᾶται κατ' οἶκον, ἡ δὲ οἰκία του δὲν εἶχε τὸ πλεονέκτημα νὰ εἶνε παραθαλασσία. Τὸ κόττερον ἦτο «νέο σκαρί», καὶ ὁ καπετάνιος του ἦτον «νειόγαμπρος». Μόνον ὑπῆρχον ἐντὸς τοῦ πλοίου ὁ σύντροφός του, γέρων ναυτικός, ὁ Κῶτσος ὁ Φραγκοῦλας, ὅστις εἶχεν ἔργον νὰ φυλάττῃ τὸ πλοῖον.

Μόλις ἐξέφερε ὁ ὀνομασθεὶς καπετὰν-Νικόλας τὸν ἐλαφρὸν ἐκεῖνον ταλαντισμόν, καὶ ὡς ἀπάντησις εἰς τὸ ἀλλοί ἐκεῖνο φοβερὸς τριγμὸς καὶ κρότος μετὰ ὀξέος συριγμοῦ ἀντήχησεν. Ἦτον ὡς καγχασμὸς θαλασσίου δαίμονος εἰς τὸ σκότος. Μέσα εἰς τὴν πάλην τῶν στοιχείων καὶ εἰς τὸν ποικίλον ὀρυμαγδόν, ἄπειρον ὄμμα καὶ μὴ ἐξησκημένον οὖς τίποτε δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ. Μόνον οἱ δύο πλοίαρχοι ἀπὸ τὰ παράθυρά των, παρευθὺς ἐνόησαν καὶ ἀφῆκαν διπλῆν κραυγήν.

— Πάει τὸ κόττερο! εἶπε μετ' ἐλέους πόνου ὁ Νικόλας. Κρίμα 'στο. Κρίμα 'ς!

— Τοῦ 'λα' εἶπεν ἀνάλγητος, αὐστηρὸς μιμητὴς ὁ Στέργιος.

Τὸ πρωὶ ὅλοι ἔμαθον ὅτι ἡ τρικυμία ἐξέσυρε τὰς ἀγκύρας τοῦ μικροῦ κοττέρου, καὶ τὸ πλοῖον ἐγένετο ἄφαντον, μαζὶ μὲ τὸν Κῶτσον τὸν Φραγκοῦλαν, τὸν μόνον ἐπ' αὐτοῦ ναυβάτην. Εὑρέθησάν τινες διὰ νὰ ὑπάγουν νὰ κράξουν τὸν πλοίαρχόν του, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκία εὑρίσκετο ἕνα δρόμ... παραμέσα ἀπὸ τὴν προκυμαίαν· ἀλλ' ἦτο ἀργὰ πλέον. Ἀπόπειρα εἶχε γίνει, μὲ μίαν μεγάλην σκαμπαβίαν μὲ ἓξ κωπία, νὰ πλεύσωσι πρὸς τὸ νότιον μέρος, εἰς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, μὲ τὸν λυσσῶντα ἄνεμον τὸν πνέοντα ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ «μπουκάρουν», ἤτοι νὰ κατευθυνθῶσι πρὸς τὰ ἐκεῖ. Τὸ πλοῖον εἶχε γίνει ἄφαντον.

Τὴν ἐπιοῦσαν εἶχε γίνῃ εὐδία. Δὲν ὑπῆρχε πλέον ἡ μικρὰ φρεσκοθαλασσιὰ κ' ἐλαφρὰ πνοή, ὁμοία μὲ τὸν πείσμονα γρυσμὸν τοῦ μετὰ κόπου κατασιγασθέντος ἐξηγριωμένου σκύλου. Ὅλοι ἐσυλλυποῦντο τὸν νεκρὸν καπετὰν-Μῆτρον, καὶ ὅλοι ἔκαμνον ὅπως συνηθίζουν οἱ ναυτικοί, ἢ κατὰ πρόσωπον ἢ ὄπισθεν τῶν νώτων, τὰς ἀμειλίκτους ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπικρίσεις των. Βέβαια, ὁ Μῆτρος ἦτο νέος κυβερνήτης. Ἕως τότε εἶχε ταξιδεύσει ἐπὶ χρόνους ὡς ν... εἰς μεγάλα π... μὲ τὴν σκοῦναν τοῦ πατρός του. ... μ... ἦτο ν... (ἀτζαμῆς) καὶ νὰ μὴν εἴξευρη ... ἀπὸ ἀκ... ἂν οὔτε πῶς νὰ (σιγουράρῃ) τὸ πλοῖ... λιμένα, ... λιστα ἐκοιμᾶτο κ... οἶκον. Νεω... ἐο σκαρ... -ἀ στὸν Φραγκοῦλα.

Ναί, ὁ Φραγκοῦλας ἦτο γέρος, καὶ ἠμποροῦσε νὰ ἦτο σχεδὸν ἀνίκανος, παράξενος στραβός, μισοπάλαβος, ἀλλοίθωρος, ἀλλόκοτος καὶ ἀλλόφρων. Τὸν εἶχε διώξει ἡ γυναῖκα του. Ἐπί τινα χρόνον ἔμεινεν εἰς ἕνα κατῶγι, διὰ ψυχικόν. Ἐπήγαινε μὲ τὲς βάρκες, εἰς ψάρευμα ἢ μικροὺς ναύλους, ἀλλὰ συνήθως ἐξενυχτοῦσε στὸ κατῶγι. Τέλος, ὅταν ἔφτιασε τὸ κόττερο ὁ Μῆτρος, ὅστις ἦτο δεύτερος ἀνεψιός του, τὸν προσέβαλεν ὡς τακτικὸν συμπλωτῆρα ἅμα καὶ νηοφύλακα. Πρὸς τί νὰ ὑποχρεώνεσαι, τοῦ εἶπε, «μπόρπα», νὰ κοιμᾶσαι στὸ ξένο κανῶγι, ἀφοῦ «καλλίτερα γιὰ σένα» σ' ἔδιωξεν ἡ γυναῖκα σου; ἔλα νὰ κοιμᾶσαι μεσ' τὸ κόττερο, κάτω στὴν πλώρη, ποῦ κάνει μεγάλη ζέστη, ζέφκι καὶ καλοπερασιά.

Ὁ Καϋμένος ὁ Κῶτσος, ὀλίγας ἡμέρας πρίν, εἶχε συμβῆ, εἰς τὴν κηδείαν ἑνὸς παλαιοῦ γείτονός του, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναόν, ἐνῷ ἐψάλλετο ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία. Δὲν ἦτο τακτικὰ φιλακόλουθος. Μερικοὶ τὸν ἐπείραζαν καὶ τὸν ἔλεγαν «φαρμασῶνον». Ἀλλ' αὐτὸς ἦτο ἐξ ἰδιοσυγκρασίας σκεπτικός, ἰδιότροπος ἐν τῇ ἀσυνειδήτῳ φιλοσοφίᾳ του. Διῆλθεν ἄνωθεν τοῦ χοροῦ, πρὸ τῶν βαθμίδων τοῦ βήματος, κ' ἐπλησίασεν εἰς ἕνα νέον δημοδιδάσκαλον, ὅστις ἐσυνήθιζε νὰ ψάλλῃ καὶ κατὰ τὴν κηδείαν αὐτὴν ἵστατο ἀριστερὰ βοηθῶν τοὺς ἱερεῖς, εἰς τὸν στίχον «Κύριε, ἀνάπαυσον τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου», τὸν ὁποῖον ἐπανελάμβανεν ἐκ περιτροπῆς ὁ ψάλτης. Ὁ Φραγκοῦλας ἀλλοκότως ἐγέλασε, καὶ εἶπε μὲ φωνὴν σχεδὸν ἀκουστήν·

— **Ἀνάθεμα** στὴν ψυχὴ τοῦ δούλου σου; Τί λέ, δάσκαλε;

Ὁ ψάλτης τοῦ ἔνευσε μόνον νὰ σιωπήσῃ. Καὶ μὲ κακοτερὲς βλέμμα πρὸς τοὺς ἄλλους, τοὺς ἐσύστησε νὰ μὴ δώσουν προσοχήν, διὰ νὰ μὴ γίνῃ χασμωδία.

Ὁ Φραγκοῦλας μετ' ὀλίγον καὶ πάλιν ἐπανέλαβε·

— Τί τοὺς ψαίνετε;... Τί τοὺς κάνετε νάνι-νανί;... Ὅλοι στ' ἀνάθεμα θὰ πᾶμε!...

Ὁ διδάσκαλος καὶ πάλιν τοῦ ἔνευσεν αὐστηρῶς. Καὶ ὁ Κῶτσος ἀπεμακρύνθη.

Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπέπρωτο ὁ γέρων οὗτος ναυτικός, ὅστις τὴν πρωίαν ἐκείνην—τίς οἶδε;—μὲ τὴν πένθιμον ἐκείνην εὐθυμίαν του ἄλλην πρόθεσιν ἴσως δὲν εἶχεν, εἰμὴ νὰ ὑποδείξῃ τὸ μάταιο καὶ τὸ συνθηματικὸν καὶ τὸ ἀγοραῖον πάσης ἀνθρωπίνης συνηθείας, ὡς καὶ αὐτῆς νεκρωσίμου πομπῆς· ὁ γέρων οὗτος, ὅστις δὲν ἦτο εἱμαρμένον ν' ἀξιωθῇ οὔτε τῆς ἐσχάτης παραμυθίας, οὔτε τῆς κηδεύσεως, ἔμελλε νὰ ἴδῃ ὅλην τὴν φοβεράν, τὴν δαιμονιώδη πομπήν, ὅλων τῶν στοιχείων τ' οὐρανοῦ, τῶν ἀνέμων, τῶν κυμάτων, τὴν φρικώδη συνοδείαν ὀρχουμένην μανιωδῶς περὶ τὴν κεφαλήν του, γύρω εἰς τὴν λευκὴν ἀκτένιστον κόμην του· κ' ἔμελλεν ἐν τριγμῷ ἁλύσεων καὶ τροχαλιῶν καὶ ἀρμένων νὰ καταποντισθῇ εἰς τὸ κῦμα «ἄψαλτος, ἀσάβανωτος, ἀμοιρολόγητος».

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΛ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

Ἔτος Α. Ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ 15ῃ Ἀπριλίου 1917 Ἀριθμ. 26

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Σ. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

...Διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος. — Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

(Πλάτων Πολιτεία)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΗΛΙΟΥ

ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

Ἀπριλίου	22	Ἀνατ.	4—56	Δύσις	6—59
» »	25	»	4—53	»	7— 2
» »	28	»	4—49	»	7— 5
Μαΐου	1	»	4—46	»	7— 8
» »	4	»	4—43	»	7—12

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΩΝ ΜΥΡΟΦΟΡΩΝ

(ΜΑΡΚ. 15, 43—16, 8)

Μαθηταὶ καὶ Μυροφόροι.

Κεκορεσμένη ἐκ τοῦ ἀθῴου αἵματος τοῦ Χριστοῦ καθεύδει ἡ ἁγία πόλις Ἱερουσαλήμ. Γαλήνη καὶ ἠρεμία καὶ νάρκη διεδέχθη τὴν ζωηρότητα τοῦ μεγάλου δράματος τοῦ Γολγοθᾶ καὶ τὴν μανίαν καὶ λύσσαν τῶν σταυρωτῶν, ἡ δὲ τύψις τῆς συνειδήσεως δὲν ταράττει τοὺς ἀπαισίους ἐργάτας τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἐγκλήματος. Αὐτοὶ ἱκανοποίησαν τὸν φθόνον καὶ τὸ ἄσπονδον αὐτῶν μῖσος καὶ ἤδη εἶναι ἐσφραγισμένος ὁ τάφος τοῦ πλάνου ἐκείνου τὸν ὁποῖον αὐτοὶ ἐσταύρωσαν.

Μόνον τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου οὐκ ἐᾷ καθεύδειν ἡ συνείδησις, διαρκῶς ἐλέγχουσα αὐτοὺς δι' ἣν ἐπέδειξαν ὀλιγοπιστίαν καὶ μικροψυχίαν κατά τε τὴν σύλληψιν καὶ τὴν σταύρωσιν τοῦ διδασκάλου καὶ σωτῆρος. Ἐνθυμοῦνται ὅτι ὤφειλον νὰ προΐδωσι καὶ νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὸν πειρασμόν, εἰς ὃν εἰσῆλθον, ἀφοῦ μάλιστα αὐτὸς ὁ Χριστὸς προεῖπεν αὐτοῖς τὸν πειρασμὸν «πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ· γέγραπται γὰρ πατάξω τὸν ποιμένα καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης»· καὶ ἐλυποῦντο τότε οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις καὶ διεμαρτύροντο καὶ ὑπισχνοῦντο πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν μέχρι θανάτου. Καὶ νῦν θλίβονται ἀναλογιζόμενοι πόσον ὡραῖον θέαμα θὰ παρουσίαζον, ἐὰν ἐτήρουν τὸν λόγον, μετὰ πίστεως καὶ αὐταπαρνησίας συνοδεύοντες τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ Γεθσημανῆ μέχρι τοῦ Γολγοθᾶ, ἐὰν ἐνώπιον

Ἄννα καὶ Καϊάφα, ἐνώπιον Πιλάτου καὶ Ἡρώδου, πρὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ Ῥωμαίων ἀνῄρουν μίαν πρὸς μίαν τὰς ἐναντίον τοῦ Ἰησοῦ κατηγορίας καὶ διέψευδον τοὺς συκοφάντας καὶ ἐστιγμάτιζον τοὺς ψευδομάρτυρας καὶ βλασφήμους, διηγούμενοι τὸν ἐνάρετον τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὡραῖον βίον, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξαν αὐτόπται καὶ αὐτήκοοι μάρτυρες.

Ταῦτα ποιοῦντες οἱ μαθηταὶ βεβαίως δὲν θὰ ἀφώπλιζον τοὺς ἀσπόνδους τοῦ διδασκάλου των πολεμίους· ἀλλ' ὅ,τι ὅμως θὰ ἐπετύγχανον διὰ τῆς στάσεώς των ταύτης, τοῦτο εἶνε ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν θὰ ᾐσθάνετο τὴν γενικὴν ἐκείνην ἀπομόνωσιν καὶ ἐγκατάλειψιν, ἥτις ὑπῆρξεν αὐτῷ τόσον σκληρά· ἡ ἀνδρικὴ στάσις τῶν ἀποστόλων θὰ ἐνεστάλαζεν εἰς τὴν τεθλιμμένην καρδίαν τοῦ Ἰησοῦ παραμυθίαν καὶ ἀνακούφισιν, ὁ ὄχλος δὲν θὰ ἐξεφράζετο ὁμοθυμαδὸν κατὰ τῆς ἀθωότητος καὶ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ σταυροῦ θὰ ἵσταντο δύο ὅμιλοι, ὁ ὅμιλος τῶν σταυρωτῶν καὶ ὁ ὅμιλος τῶν πιστῶν καὶ ἀφωσιωμένων ὀπαδῶν· οὕτω ἡ τιμὴ τῆς ἀνθρωπότητος θὰ περιεσώζετο ἐν μέρει καὶ δὲν θὰ ἐθάπτετο τελείως εἰς τὸ μυστήριον τῆς τερατώδους ἀδικίας καὶ ἀγνωμοσύνης· καὶ ἐν τῇ ἀφηγήσει τοῦ μυστηρίου τούτου τὸ εὐαγγέλιον θὰ παρουσίαζε καὶ μίαν φωτεινὴν σελίδα, ἥτις θὰ ἀνέπαυε τὴν καρδίαν. Πικρότατα συνῃσθάνοντο οἱ μαθηταὶ τὴν ἔλλειψίν των ταύτην καὶ μικροψυχίαν καὶ ἐθλίβοντο· ἐθλίβοντο, διότι ἀπώλεσαν μίαν εὐκαιρίαν καλῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως· καὶ διὰ τῆς δειλίας καὶ τῆς ἐνόχου σιγῆς των ἀφῆκαν νὰ καταπατηθῇ ἡ Ἀλήθεια, στερήσαντες αὐτὴν ἧς ἔχρῃζε συνδρομῆς καὶ ὑποστηρίξεως, ἵνα θριαμβεύσῃ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. Μακρὰν τοῦ κινδύνου ᾐσθάνοντο ἑαυτοὺς ἰσχυροὺς καὶ ἐθεωροῦντο ἀκλόνητοι καὶ ἀήττητοι· ὅταν ἠπειλήθησαν ὅλον τὸ θάρρος των ἐξέλιπε καὶ τρέμοντες διεσκορπίσθησαν ὡς διασκορπίζονται τὰ δειλὰ πτηνὰ πρὸ τῆς ἐνσκηψάσης θυέλλης.

Πικρότεραι τῶν ἄλλων μαθητῶν ἦσαν αἱ τύψεις τοῦ συνειδότος τοῦ Πέτρου, διότι αὐτὸς μικροψυχήσας ὑπὲρ τοὺς ἄλλους μαθητὰς ἠρνήθη τὸν διδάσκαλον. Εἰσελθὼν εἰς τὴν αὐλὴν καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀρχιερέως, παρουσίασεν οἰκτρὸν θέαμα οἰκτρᾶς λιποψυχίας· πολλάκις εἶχε διαβεβαιώσει ὅτι θὰ μείνῃ ἀκλινὴς καὶ ἀσάλευτος ἐν τῇ πίστει· «εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί; ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι» καὶ «Κύριε μετὰ σοῦ ἕτοιμός εἰμι καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι»· ἦτο εἰλικρινὴς ὁ Πέτρος, ἀλλ' ἦτο καὶ ἐπιπόλαιος καὶ ἀσθενὴς τὸν χαρακτῆρα· ἐρωτηθεὶς ὑπὸ μιᾶς γυναικός, ὑπὸ μιᾶς παιδίσκης, ὑπὸ μιᾶς θυρωροῦ ἐταράχθη καὶ λησμονήσας τὰς ὡραίας ὁμολογίας ἤρξατο καταναθεματίζειν καὶ ὀμνύειν ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον· καὶ ἐνθυμούμενος ὁ Πέτρος τὰς τραγικὰς ἐκείνας στιγμὰς τῆς ἀρνήσεως καὶ τοῦ φωνήματος τοῦ ἀλέκτορος ἀγρυπνεῖ καὶ κλαίει πικρῶς.

Τραγικωτέρα εἶνε ἡ τύχη τοῦ Ἰούδα· ἀποσπᾶται ἐντελῶς τοῦ Ἰησοῦ ὁ ἀποστάτης μαθητὴς καὶ προδίδει τὰ μυστικὰ τῆς οἰκογενείας τῶν μαθητῶν, εἰς ἣν καὶ αὐτὸς ὡς μαθητὴς ἦτο μεμυημένος· συνδυάζει ὁ ἀποστάτης τὴν δολιότητα μετὰ τῆς ἀπιστίας· μεταχειρίζεται γλῶσσαν καὶ ὑποκρίνεται αἰσθήματα φίλου καθ' ὃν χρόνον ἐκτελεῖ μυσαρὸν ἔργον προδότου· διὰ τοῦτο δοκιμάζει ὁ ἀποστάτης τὴν περιφρόνησιν καὶ αὐτῶν τῶν συνενόχων του, μετ' ἀπεχθείας στρεφόντων αὐτῷ τὰ νῶτα, ἀφοῦ πρῶτον ἐδέχθησαν τὰς ἐγκληματικὰς ἐκδουλεύσεις του· καὶ εὑρίσκει ὁ ἀποστάτης οἰκτρὸν τέλος, εἰς ὃ ὤθησεν αὐτὸν ὁ δαίμων ἐμπνεύσας αὐτῷ τὴν μαύρην ἀπελπισίαν, ἀφοῦ πρῶτον ἐνεφύσησεν εἰς τὸν Ἰούδαν τὴν ἰδέαν τοῦ φοβεροῦ ἐγκλήματος· καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο.

Ἐν μέσῳ τῆς ἠρεμίας ταύτης τοῦ ὕπνου τῶν σταυρωτῶν καὶ τῆς ταραχῆς τῶν μικροψύχων μαθητῶν μόνον ἅγιαί τινες καὶ πισταὶ εἰς τὸν Κύριον γυναῖκες θερμὴν δεικνύουσαι πίστιν καὶ ἀγάπην ἀγρυπνοῦσι καὶ ἑτοιμάζονται νὰ ἀλείψωσι διὰ μύρων τὸ νεκρὸν σῶμα Ἐκείνου, δι' ὃν πρόθυμοι ἦσαν καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν ζωὴν νὰ θυσιάσωσιν· ἡ ἁγνὴ ἀφοσίωσις καὶ στοργὴ καὶ πίστις ἐνίσχυσε καὶ ἀνύψωσε τὴν φύσει δειλὴν γυναικείαν ψυχὴν καὶ ἀνέδειξε τὰς Μυροφόρους ἡρωΐδας ὑψηλῆς καὶ εὐγενοῦς ἰδέας. Καὶ μόλις ἤρχισε νὰ ὑποφώσκῃ ἡ ῥοδοδάκτυλος τῆς Κυριακῆς ἠώς, διευθύνονται μετὰ μύρων εἰς τὸν τάφον τοῦ Κυρίου· ἀνησυχοῦσι καθ' ὁδὸν οὐχὶ ἐκ φόβου τῶν ἀπεχθῶν σταυρωτῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς σκέψεως τίς θὰ ἀποκυλίσῃ τὸν μέγαν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ τάφου. Ἀλλὰ καὶ οὗται εὐέλπιδες καὶ θαρραλέαι χωροῦσιν ἐπὶ τὰ πρόσω ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς ἀείποτε ἐνθουσιώδους Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς.

Ἀγλαὸς καρπὸς τῆς ἀφοσιώσεως ταύτης εἰς τὸν Κύριον καὶ ἀμοιβὴ τῆς πίστεως εἰς αὐτὸν ἦτο ὅτι αὗται πρῶται ἐγνώρισαν καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ καὶ αὗται πρῶται εἶδον τὸ ἀπαστράπτον σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ὡραίαν καὶ γλυκυτάτην αὐτοῦ μορφὴν καὶ ἤκουσαν τὴν θείαν αὐτοῦ φωνήν «χαίρετε· μὴ φοβεῖσθε· ὑπάγετε, ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κἀκεῖ με ὄψονται».

Τὴν μικροψυχίαν τῶν ἕνδεκα μαθητῶν καὶ τὴν πώρωσιν τοῦ Ἰούδα φεύγοντες μιμηθῶμεν ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ τῇ πίστει καὶ τῇ στοργῇ πρὸς τὸν Κύριον τὰς μυροφόρους γυναῖκας, γινόμενοι διαπρύσιοι κήρυκες τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐνθουσιώδεις ἐκτελεσταὶ τῶν διδαγμάτων αὐτοῦ καὶ ἥρωες τῆς Ἰδέας, ὑπὲρ ἧς Χριστὸς ἀπέθανεν.

† Ὁ Τραπεζοῦντος [illegible]

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ἐνοισίμου διατριβῆς „Τραπεζουντίας διαλέκτου„ τὸ δεύτερον μέρος. Συναγωγὴ λέξεων φράσεων, παροιμιῶν καὶ ᾀσμάτων (α)

στ. 28. κάτσεν κ' ἐρώτεσεν· περίφρασις ἀντὶ ἠρώτησεν, ἠρώτησε μετ' ἀκριβείας καὶ λεπτομερείας, ἐκαθίσθη καὶ ἠρώτησεν, οὐχὶ δ' ἐπὶ ποδός, ὅτε ἡ ἐρώτησις γίνεται ταχέως καὶ ἀκροθιγῶς.

στ. 31. Λιγερέ'=λιγυρέ· τὸ υ=ι ἐτράπη εἰς ε.

στ. 32. 'Εφτειάγω'=ποιῶ· ἐκ τοῦ εὐθεῖα, εὐ θειάω, ἐφθειάω, ἐφτειάω, ἀναπτύξε γ μεταξὺ δύο φωνηέντων ἐφτειάγω' ἐν τῇ δημώδει φθειάνω—φειάνω—φτειάνω—φκειάνω· ἐντᾶυθα τὸ ἐφτειάγω=τῷ Γαλατικῷ laisser καὶ τῷ Γερμανικῷ lassen=ποιῶ τοὺς ἐμοὺς κύνας ὥστε διαφορῆσαί σε, ἐξεγείρω κατὰ σοῦ τοὺς ἐμοὺς κύνας καὶ διαφορήσουσί σε.—Παραλαεῦνε· λέξ. Τουρκικὴ=κατασπαράττω, διαφορῶ.

στ. 33· τι=τοῦ' τὸ ου ἐτράπη εἰς ι, ὅπως καὶ τὸ ο καὶ ω· ἀλλαχοῦ ῥηθήσεται καὶ περὶ τούτου· κακῶς γράφεται ὑπό τινων τοῦ' λείπει τὸ ῥῆμ. εἶνε.

στ. 36. ἂν ἔρται,ἔρταιὸ Μάραντον'=ἂν ἔλθῃ, ἔρχεται (ὅ ἐστι τὸ ποθούμενον)=ἢν ἔλθῃ, εὖ ἔχει· καὶ ἂν 'κ ἐν', καὶ εἰ τοῦτο μή ἐστιν (εἰ δὲ μὴ ἔλθοι ὁ Μάραντος)=εἰ δὲ μή. Καλογερεύω=μοναχὴ γίγνομαι. Μετὰ τὸν ἀναγνωρισμόν, λίαν ἀτέχνως γιγνόμενον, ἀπέρχεται ὁ Μάραντος πρὸς τὴν μητέρα, ἣν κακὴν φωράσας καίει ἐν τῷ κλιβάνῳ.

στ. 37. ντ' ἐποῖκες'—ντὸ ἐποῖκες; τί ἐποίησας;

στ. 38. Καλυιέ μ'. ἡ λέξις ἐν Κρώμνῃ συνήθης· ἐν Τραπεζοῦντι καλεγυιέ μ'.=καλὲ υἱέ μου, καλόν μου τέκνον.

στ. 39. 'Όντας' τύπος τῶν χωρίων· ἐν Τραπεζοῦντι ὄνταν, ἢ ὄντες=ὅταν, ὅτε.—'Εξενίτεψες=ἀπεδήμησας.

στ. 40. Φουρνίν' ἐν τῇ δημ. φοῦρνος, ἐκ τοῦ Λατ. furnus, Backofen· κλίβανος τῶν· ἀρτοποιῶν.—Παξιμάτιν' ἐν τῇ δημ. παξιμάδι'=διπυρίτης, δίπυρος· panis bis coctus· οὗτος ὑπὸ τῶν 'Αλεξανδρίνων παξαμᾶς ἐκαλεῖτο «φέρει ἄρτους ὁ 'Αντώνιος καὶ ἐπιτίθησι τῇ τραπέζῃ παξαμάτας τέσσαρας, ἔχοντας ὡς ἀπὸ ἓξ οὐγκίων καὶ ἑαυτῷ μὲν ἔβρεξεν ἕνα (ξηροὶ γὰρ ἦσαν), ἐκείνῳ δὲ τρεῖς· φαγὼν οὖν ὁ μέγας 'Αντώνιος τὸν παξαμᾶν τὸν ἕνα, ἄλλον οὐχ ἥψατο· ὁ δὲ γέρων σχολαιότερον ἐσθίων ἔτι εἶχεν τοῦ παξαμαδίου, οὗ ἤρξατο· ἐξεδέξατο οὖν ὁ 'Αντώνιος, ἕως οὗ τε, λέσῃ· καὶ λέγει αὐτῷ, φάγε, παπία, καὶ ἄλλον παξαμᾶν». (Παλλάδιος παρὰ Sturtz de dial. Maced. σελ. 131)· «ἄρτῳ καὶ παξιμαδίῳ» (Γαλην. τ. 4, σελ. 554,13). «Πάξαμος δ' ἦν συγγραφεὺς ἀρτοποιϊκῆς» ('Αθήν. 9, σελ. 3760)· «ἀπ' ἐκείνου, οἶμαι, ἐκλήθησαν τὰ παξαμάτια» (Σουΐδας)· ἴδ. περὶ Παξάμου καὶ τὰ Γεωπονικὰ 2,4.—20, Πολυδ. 6,70. Κορ. 'Ατ. τ. 1, σελ. 259). 'Εν Κύπρῳ νῦν λέγεται ποξαμάτ3α, ἐν δ' 'Αθήναις καψιμάδ3α ἐκ τοῦ παξιμάδ3α ἀναγραμματισμῷ (πακσ—καπτ) καὶ συμφυρμῷ πρὸς τὸ καίω (καυση—κάψη) ὡς δὶς καιόμενα ἐν τῷ κλιβάνῳ· ἐν τῷ Κυπρίῳ ποξαμάτ3α τὸ α ἐτράπη εἰς ο, ὡς ἐν τῷ Τραπεζουντίῳ ποπας ἀντὶ παπᾶς· καὶ περὶ τούτων ἀλλαχοῦ γενήσεται λόγος· ἐν δὲ τῷ παξιμάδι τὸ α τοῦ παξαμάτι ἐτράπη εἰς ι· καὶ περὶ τούτου ἀλλαχοῦ.

'Ᾱσμα β'. 'Εν Τριπόλει τοῦ Πόντου.

'Ο ἀρχιληστὴς ἀδελφοκτόνος, ὁ αὐτοκτόνος.
Πῦραμε λειβάδ3α πράσινα καὶ χαρὰ μ' δὲ 'κ εἶχαν·
'κόμαν ὁ λόγος ἔστεκεν κ' ἡ συντεχνιὰ βαστοῦσεν·
βγήκανε ἀπ' τὰ τράμερα τέσσεροι χαρμιῦδες·
ἐξέγκανε κ' ἐντώκανε καὶ ἀιώναν μαχ(χ=sch) [ερέαν.
'Εγὼ χ(χ=sch)ίλ3ους ἐσκότωσα καὶ ἄλλα χίλ3ους [σκοτόνω,
καὶ κἄτ' ἀτὸ τὸ παλληκάρ' ἡ καρδιά μου πονεῖ ἄτ'.
'Στὸν Θό σ' 'σὸν Θό σ', νὲ παλληκάρ' καὶ ἄϊ ποῦ [ν' τὰ γενικά σου;
'Η μάννα μ' ἔν' ἀπ' τὰ Χανιὰ καὶ ὁ κύρη μ' [ἀπ' τὴν Προῦσαν·
εἶχ' ἀδελφὸν ἐμπροϊστὸν καὶ ἀτὸν οἱ Τούρκ' ἐπῆραν
ἀπ' τὸ χ(χ=sch)έριν ἄτ' ἔρπαξαν καὶ 'ς τὸ [γιατρὸν ἐπῆγεν·
Γιατρέ μ', πολλοὺς ἐγιάτρεψες σπαθιὰ καὶ [κονταρέας.
'Ατὸ ἔν' ἀδελφοῦ γιεράν καὶ ἀτοῦ γιατρὸς 'κ [ἐμπαίνει.
Χρυσὴ μαχ(χ=sch)αίριν ἔβγαλεν καὶ ἀπ' ἀργυρὴ [θωκάριν·
'Ελα καὶ σὺ καλὸν ψυχή μ' μὲ σ' ἀδελφοῦ μ' [ἐντάμαν.

Καὶ τὸ παθητικὸν τοῦτο ἄλλ' ἔνεκεν ᾀσμάτιον ἐπείσακτον· ὁ ἀναγνωρισμὸς ... ὁ ἀδελφοκτόνος ἄγριος, ἀλλὰ καὶ συμπαθής· καὶ τὸ ᾀσμάτιον τοῦτο ἐπικὴν καὶ τραγικὴν ἔχον μορφήν ἀνήκει τῇ λεγομένῃ ῥωμαντικῇ σχολῇ· αἱ μεταβάσεις τῶν ἐννοιῶν γίνονται πολλαχοῦ ἀπότομοι καὶ παρέχουσιν ὑπονοίας χασμάτων, ὡς πρὸ τοῦ 4ου στίχου καὶ μετὰ τὸν 12ον. 'Εν τῷ ποιήματι φαίνεται ὁ ἀρχιληστὴς ἀδελφοκτόνος, ὅπως φαίνεται ἐκ τοῦ στ. 12 καὶ 14· ἀλλ' ἐν τῷ στ.

4 παρίστανται οἱ λησταὶ φονεῖς· προφανὴς ἀντίφασις· τὸ ποίημα φαίνεται ὅτι ὑπέστη ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολάς· ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ γοργότης καὶ ἐν τούτῳ, ὡς καὶ ἐν τῷ πρώτῳ· τὰ σχήματα ἐν τούτῳ ὀλιγώτερα. Ὁμοίαν ἐν τοῖς πλείστοις ἔχει τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸ ἐν Anthol. neugr. Volksl. v. Theod. Kind σ. 52 XXII ἆσμα. «Ἡ κλεφτοποῦλα», οὗ ἡ ἀρχὴ ποιὸς εἶδε ψάρι 'σὲ βουνὸ κ' ἐλάφι 'σὲ λιμάνι;»

Σημειώσεις, στ. 1. Λιβάδια· ὑποκοριστικὸν τοῦ λιβάς, λιβάδιον, ὃ καὶ ἐπὶ Εὐσταθίου ἐλέγετο μετὰ τοῦ σημαινομένου τούτου· «λειμὼν ὁ ὑγρὸς καὶ βοτανώδης τόπος, ὃν ἡ κοινὴ γλῶσσα λιβάδιον λέγει ὡς ἀπὸ τοῦ ἔλιβον, β'. ἀορ., ἔνθα ὕδωρ συλλείβεται» (Παρεκβολὴ εἰς Ἰλ. Β. 458).—Χαραμῆδες·=λησταί· ἐκ τοῦ Τουρκ. χαράμ=ἄδικον· ἡ λέξις ἄγνωστος ἐν Πόντῳ, συνήθης ἐν Ἑλλάδι.

στ. 2. Συντυχιά·=διάλογος· ἐκ τοῦ συντυχαίνω, ἐν Τραπεζοῦντι σ(σ=sch)υντζ(τζ=tsch)αίνω (συντυχαίνω) οὕτω ὁ λόγος ἐπέπαυτο· πλεονασμὸς συνήθης ἐν τοῖς ἀφελέσιν ἄσμασι, στ. 2 καὶ ἐν τῷ γ'. στ. 4. Ἡ λέξις ἄγνωστος ἐν Πόντῳ, ἀνθ' οὗ σ(σ=sch)υντζ (τζ=tsch)ιά·—βαστοῦσε καὶ ὁ τύπος καὶ ἡ λέξις τῆς δημώδους, ἐκ τοῦ βαστάζω· ἐν Πόντῳ κρατῶν· πολλαὶ καὶ λέξεις καὶ τύποι δημώδεις ἀνάμικται ἐκ τῆς δημώδους, εἶ καὶ γνώρισμα πλειστάκις προφανὲς τοῦ ἐπεισάκτου τοῦ ἄσματος, εἰ πλεονάζουσιν. Ταῦτα ὑποτίθεται λεγόμενα ὑπὸ τοῦ ὁδοιπόρου καὶ τῶν συνοδοιπορούντων, περὶ ὧν οὐδὲν ἐρρήθη.. ἡ μετάβασις εἰς τὴν ἔννοιαν ταύτης γίγνεται ἀποτόμως· τεκμήριον τοῦ ὅτι παρελείφθησαν λέξεις τινὲς ἢ στίχος καὶ τὸ ποίημα κατέστη ἀκέφαλον.

στ. 3. Βγήκανε· δημώδης καὶ ὁ τύπος καὶ ἡ λέξις· ἐν Πόντῳ ἐξέβαν, ἐν τοῖς χωρίοις ἐξέβανε.=ἐξῆλθον (ἐκ τῶν κρυπτῶν), ἐνεφανίσθησαν.— Τράμερα· κεκολοβωμένον ἐκ τοῦ τετράμερα (τὰ τέσσαρα μέρη τοῦ κόσμου), ὅπως τὸ τράπεζα ἐκ τοῦ τετράπεζο.=πανταχόθεν· λέγεται καί: ἀς τὰ τέσσαρα μερέδες.

στ. 4. Ἐξέγκανε·=ἐξήνεγκαν, ἐξείλκυσαν· λείπει τὸ μαχαίρια ὑπονοούμενον ἐκ τοῦ ἑπομένου μαχ (χ=sch)αιρέαν· τοιαῦται καὶ ἄλλοῖαι βραχυλογίαι πάμπολλαι ἐν τοῖς ἄσμασιν.—Ἐντώκανε· ἡ λέξις τοῦ Πόντου, ὁ τύπος δημώδης, ἀνθ' οὗ ἐντῶκαν=ἐπλήξαν (ἐκ τοῦ ἐνέδωκαν· ἐν τοῖς ἡγουμένοις ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ ῥήματος.— Μαχαιρέα· ἡ διὰ μαχαίρας πληγή· τοιαῦτα καὶ τάδε: κονταρέα, ἀξιναρέα, σπαθέα, ξυλέα, στουρακέα (ῥαβδισμός, πληγὴ διὰ στείρακος, ῥάβδου), πετρέα κτλ. ἡ δι' ἀκοντίου, σπάθης κτλ. πληγή)· ἐν τῇ δημώδει λήγει ταῦτα εἰς ια, ἢ εά, μαχαιριά, σπαθιά, ἡ μαχαιρεά, σπαθεά κτλ.— Εὕρηνται καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις ἀμφότεραι αἱ καταλήξεις ἐν τῇ λέξει σπαθιά, ἣν ἴδε ἐν λεξικῷ Passow· τέσσαρες οἱ παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις τύποι τῆς λέξεως: σπαθέα, σπαθεία, σπαθία, σπαθιά. Ἐν τῷ 11 στίχῳ τοῦ ἄσματος ἀντὶ σπαθέας κεῖται διὰ τὸ μέτρον σπαθία μετὰ σημασίας τοῦ σπαθίας· ἀλλ' ἠδύνατο εὐοδωθῆναι τὸ μέτρον, εἰ ἐγράφετο σπαθέας, κονταρέας· ὁ ποιητής, ἢ ὁ διασκευαστὴς ἐφάνη ἀμελὴς περὶ τὴν γλῶσσαν. Καὶ ἐν τῇ wagner συλλογῇ (arm. gr. σ. 179 παιδιόφραστος διήγησις τοῦ τετραπόδων ζώων στ. 1020) «κρούει τον κερατέα», πληγὴν διὰ τοῦ κέρατος· παρὰ δὲ Δημ. Ζήνῳ στ. 348 εὕρηται ἡ λέξις κονταρέα «ὀπίσω εἰς τὸν τράχηλον τοῦ δῶσε κονταρέα»· ἐν δὲ στ. 338 ἀναγινώσκεται κονταρία «πρῶτος τοῦ λειχήνορα ἔδωσε κονταρίαν»· ὁ τύπος κονταρέα εὕρηται καὶ παρὰ Θεοφάνει. Χρ. 17 «ἐπληγώθη ὑπὸ τῶν πεζῶν ὁ βασιλέως ἵππος...εἰς τὸν μηρὸν αὐτοῦ λαβὼν κονταρέαν» παρὰ Δημ. Ζήν. ἐν στ. 349 ἀναγινώσκεται «κονταριὰ μεγάλη».

στ. 5. Ἐσκότωσα· καὶ ἐν τῇ δημ.=ἐφόνευσα· ἡ λέξις σκοτοῦν (κυρίως σκότῳ περιβάλλειν) ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντιακοῖς ἀντὶ τοῦ φονεύειν· (ἴδ. Λεξ. Passow).—Ἄλλα χ(χ=sch)ίλιους=ἔτι χιλίους· τὸ καὶ ἄλλο, ἀνθ' οὗ περιεμένετο: καὶ ἄλλους χιλιους κατέστη ἐπιρρήματι ἴσον ἀντὶ ἔτι.

στ. 6. Κάτ'.=κάτι.=πως. Παλληκάρ· ἐκ τοῦ πάλληξ· οὕτω καλοῦνται οἱ ἀνδρεῖοι, γενναῖοι νέοι. Πονεῖ=λυπεῖται· ἀτ' ἀντὶ ἀτό διὰ τὸ μέτρον· τὸ ἀτ' γενική, ἤτοι ἀτοῦ (αὐτοῦ)· τὸ ἀτ' ἐπαναλαμβάνει τὸ ἡγούμενον ἀτό μετ' ἐμφάσεως· οὕτω καὶ ἐν τῇ δημ. «αὐτὸ τὸ παιδὶ τὸ λυποῦμαι, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἄσματι στ. 31 *ἐμέναν* μὴ ρωτᾷς με· καὶ ἐν τῇ δημ. «ἐμένα νὰ μὴ με ἐρωτᾶτε», «ἐμένα νὰ μὴ με λένε Μῆτρο». «ἐσένα να μὴ σε 'δῶ» «ἐμᾶς νὰ μὴ μας λένε». κτλ.

Διόρθωσις παροραμάτων ἐν τῷ ἀρ. 24—25.

σ. 444	στ.	β'.	στ.	3. 4. 6. 48	γρ.	'ς		ἀντὶ	ς'
»	»	»	»	24		»	σου	»	μου
» 445	»	α'.	»	16	γρ.	δευκαλικῷ		ἀντὶ	δουκαλικῷ
»	»	»	»	20	»	Ὀρέστης		»	Ὀρέττης
»	»	»	»	46	»	πρόσθες: 2 μετὰ τὶς. στ.			
»	»	»	6'.	25	»	ἔτεμεν: τοῦ μετὰ τῆς τοῦ			
» 346	»	α'.	»	19	»	μετέσχε		ἀντὶ	μετέσχον
»	»	»	»	42	»	ἀργυροῦν		»	χρυσοῦν

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Μελέτη Δ. Φυλλίζη (μηχανικού) αναγνωσθείσα ἐν τῷ "Θεοφυλακτείῳ Νηπιαγωγείῳ,, τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1917.

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου).

Αὕτη εἶναι ἡ κανονικὴ πορεία τῆς μελέτης εἰς παρομοίας περιστάσεις, δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅμως ὅτι ἐνταῦθα θὰ μᾶς ἀποδείξῃ ὅτι ἀλλαχοῦ δέον νὰ ἀναζητήσωμεν τὰ αἴτια τοῦ κινδύνου. Τοῦτο προϋποθέτομεν στηριζόμενοι πρῶτον μὲν εἰς τὴν μεγάλην ἐμπειρίαν τῶν περὶ τοὺς θόλους πεπειραμένων ἐκείνων ἀρχιτεκτόνων (οἵτινες ἐγνώριζον νὰ κατασκευάσωσι τοὺς μὲν θόλους ἐξ ἐλαφροτάτων ὑλικῶν πρὸς πρόληψιν μεγάλων ὁριζοντίων ὠθήσεων, τοὺς δὲ πινσοὺς τοὐναντίον ἐκ βαρυτάτου καὶ σκληροτάτου λίθου συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς οἰκοδομικῆς.) Καὶ δεύτερον εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ μνημεῖον ἰσορρόπει καὶ ἄνω τῶν ἀντηρίδων ἐπὶ 17 ὅλα ἔτη, μετὰ δὲ τὴν προσθήκην τούτων ὑφίσταται ἰσορροποῦν ἐπὶ 13 1/2 ὅλους αἰῶνας. Καὶ ἐπειδὴ ἔκτοτε οὐδεμία αἰσθητὴ μεταβολὴ ἐπῆλθεν ἐπὶ τοῦ μέρους τοῦ κτιρίου τοῦ ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, συμπεραίνομεν ὅτι δὲν ἤλλαξαν ἐκεῖ καὶ αἱ συνθῆκαι τῆς ἰσορροπίας, καὶ συνεπῶς δὲν πρέπει ἐκεῖ νὰ ἀναζητήσωμεν τὰ αἴτια· ἴσως ταῦτα εὑρίσκονται βαθύτερον, εἰς τὰ θεμέλια, ταύτην τὴν ὑπόθεσιν μέλλομεν νὰ ἐνισχύσωμεν διὰ τῶν ἑξῆς ἐπιχειρημάτων.

Γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἱστορικῶν Κωδωνοῦ καὶ Ἀνωνύμου ὅτι κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τῶν θεμελίων εὗρον ἀπὸ μὲν τοῦ Θυσιαστηρίου μέχρι τοῦ Βήματος στερεὰν πέτραν, ἀπὸ δὲ τούτου μέχρι τοῦ ἐξωτάτου νάρθηκος ἔδαφος ἄνευ συστάσεως. Ὀφείλομεν νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ἡ περίπτωσις αὕτη τῶν θεμελίων εἶναι ἡ χειροτέρα, διότι μέρος μὲν τῆς οἰκοδομῆς ἵσταται ἐπὶ ἐδάφους στερεοῦ, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐπὶ συμπιεστοῦ κακῆς συστάσεως, διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἔδειξε νὰ γίνουν καὶ δυσβαρώταται δαπάναι διὰ τὴν θεμελίωσιν, ὡς ἐπίκυροὶ καὶ τὸ ἑξῆς χωρίον τοῦ Κωδωνοῦ «Δύο δὲ πήχεις τοῦ θεμελίου ἀπὸ γῆς ὑψωθέντος, ὥς φασιν ὁ εἰρημένος ποιητὴς καὶ ἀπογραφόμενος τὴν ἔξοδον, ἐξεδωχθησαν χρυσοῦ κεντηνάρια υνβ» κατὰ δὲ τὸν Ἀνώνυμον κεντηνάρια 432, ἤτοι πάντως ἐδαπανήθησαν ἐκεῖ ἄνω τῶν 50.000.000 φράγκων.

Ἡ φύσις λοιπὸν τῶν θεμελίων ἦτο κακή, κατέστη ὅμως χειροτέρα διότι συνεμάχησε μετὰ ταύτης καὶ ὁ φοβερώτερος πολέμιος τῶν θεμελίων τῶν ἐπὶ συμπιεστοῦ ἐδάφους στηριζομένων, δηλαδὴ τὸ ὕδωρ. Ὑπάρχει φρέαρ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ Ναοῦ ἐξ οὗ ἀντλεῖται ὕδωρ, ὡσαύτως καὶ παρὰ τὸν ἐξωνάρθηκα, δεξιὰ τοῦ πύργου τοῦ ἄλλοτε κωδωνοστασίου ὑπάρχει δεξαμενὴ εἰς ἣν καταβαίνομεν διὰ 30 βαθμίδων καὶ ἥτις δίδει ἄφθονον ὕδωρ. Τὸ ὕδωρ τοῦτο προέρχεται κατ' ἄλλους μὲν ἀπὸ τὴν δεξαμενήν ἥτις καταλαμβάνει ὅλον τὸν ὑποκείμενον τοῦ Ναοῦ χῶρον, καὶ δέχεται τὰ ὑέτεια ὕδατα τῆς στέγης, κατ' ἄλλους δὲ πρόκειται περὶ ὑδροφόρων ὑπογείων στρωμάτων καὶ μάλιστα τοιούτων διαστάσεων, ὥστε νὰ δύναταί τις (κατά τινα παράδοσιν) ὑπογείως ἀπὸ τοῦ Ναοῦ νὰ μεταβῇ διὰ ἀκατίου μέχρι θαλάσσης.

Καὶ ἐὰν μὲν πράγματι ὑπάρχει δεξαμενὴ ὑπὸ τὸν Ναόν, αὕτη ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν σεισμῶν θὰ διερράγη καὶ συνεπῶς μέγα μέρος τῶν ὑδάτων αὐτῆς διηθεῖται εἰς τὸ μαλακὸν ὑπέδαφος καὶ καθιστᾷ τοῦτο σὺν τῷ χρόνῳ συμπιεστότερον. Ἐὰν δὲ πρόκειται περὶ ὑπογείων ὑδροφόρων στρωμάτων τότε προφανῶς τὸ ἄνω μειονέκτημα θὰ ὑπάρχῃ ἔτι ἐντονώτερον.

Διὰ τοὺς ἄνωθι μνημονευθέντας λόγους νομίζομεν ὅτι εἰς τὰ θεμέλια δέον νὰ ἀναζητηθῶσι τὰ αἴτια· καὶ ἐὰν μὲν ὑπάρχῃ πραγματικῶς δεξαμενὴ ὑπὸ τὸν ναόν, δέον αὕτη νὰ ἐπισκευασθῇ καλῶς, καλύτερον ὅμως θὰ ἦτο νὰ ἀπομακρυνθοῦν (ἀπὸ ταύτης τὰ ὕδατα τῆς στέγης) ἐντελῶς, ἐὰν δὲ πρόκειται περὶ ὑδροφόρων ὑπογείων ὑδάτων, τότε πρέπει διὰ ἀποξηραντικῶν ἔργων drainuge νὰ ἀποστραγγισθῇ τὸ ὑπέδαφος καὶ μόνον μετὰ τὸ ἔργον τοῦτο θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ λόγος καὶ περὶ τῶν ἄλλων τυχὸν ἀναγκαίων μέτρων πρὸς στερεοποίησιν· ὅπως καὶ εἰς χώραν ὑποφέρουσαν ἀπὸ ἑλώδεις πυρετοὺς πρὸ παντὸς ἄλλου φαρμάκου ὁ εἰσυνήδειτος ἰατρὸς ὀφείλει νὰ συστήσῃ τὴν ἀποξήρανσιν τοῦ ἕλους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.'

Τοπογραφικὴ περιγραφὴ τοῦ Ναοῦ ὅπως διεσώθη μέχρι τῆς σήμερον.

Ὁ Ναὸς ἔχει ἐν κατόψει σχῆμα Ἑλληνικοῦ σταυροῦ (ἰσοσκελοῦς) ἐγγεγραμμένου εἰς τετράγωνον, ἔνθα μόνον τὸ ἡμικύκλιον τοῦ ἁγίου Βήματος προεξέχει. Αἱ δὲ διαστάσεις αὐτοῦ εἶναι κατὰ τὸν Dellawny μῆκος ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς κόγχης τοῦ ἄλλοτε συνθρόνου μέχρι τῆς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ προνάου Βασιλικῆς μεγάλης πύλης 269 γεωμετρικῶν ποδῶν ἤτοι 88,77 μέτρα ἐκτὸς τοῦ Προνάου καὶ τοῦ Νάρθηκος μετὰ τῶν ὁποίων φθάνει τὰ 110 μέτρα, πλάτος 243 πόδας ἤτοι 80,19 μέτρα καὶ ὕψος ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ τρούλλου μέχρι τοῦ ἐδάφους μέτρα 58,47. Αἱ διαστάσεις αὗται ἀρκούντως συμφωνοῦν καὶ μὲ τὰς ὑπὸ τοῦ Μπαντουρίου ἀναφερομένας.

Διὰ δὲ τὰς κολοσσιαίας ταύτας διαστάσεις αὐτοῦ καὶ διὰ τὰ πρεσβεῖα τοῦ Πατριάρχου ὅστις ἑδρεύσεν ἐν αὐτῷ ὁ τῆς Ἁγίας Σοφίας ναὸς ἐκαλεῖτο Μεγάλη Ἐκκλησία, ὄνομα διατηρηθὲν καὶ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς τὰ πρωτεῖα τοῦ εἰρημένου ναοῦ διαδεχθείσης Ἐκκλησίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν ἐν κατόψει ἔχει σχῆμα περίπου τετράγωνον, εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν τέσσαρα ἐγγεγραμμένα μικρὰ τετράγωνα λίαν καταλη-

πτῶς ἀπομεμονωμένα τοῦ λοιποῦ χώρου, καθόσον ἐν ἀντιθέσει μὲ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ Ναοῦ ἀμυδρῶς μόνον φωτίζονται διὰ μικρῶν τριῶν ὀψίδων. Μετὰ τὴν φανταστικὴν ἀφαίρεσιν τῶν τμημάτων τούτων, ἀπομένει ὡς βάσις τῆς κατόψεως τοῦ Ναοῦ ὁ Ἑλληνικὸς Σταυρός, μὲ κέντρον αὐτοῦ τὸ περιοριζόμενον ὑπὸ τῶν 4 μεγάλων βάθρων, τῶν ὀνομαζομένων ἀπὸ τῶν ἐπ' αὐτῶν εἰκονισμένων τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν, τῶν στύλων τῆς Ἐκκλησίας· 4 ἀψῖδες ἀνὰ δύο συνδέουσι τὰ βάθρα ταῦτα ὑποστηρίζουσαι τέσσαρα σφαιρικὰ κοῖλα τρίγωνα ἐφ' ὧν φαίνονται τὰ ἴχνη ἑξαπτέρων Σεραφεὶμ κύκλῳ περιϊπταμένων, ὕπερθεν τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ ἐπίστεψις ἡ ὑποστηρίζουσα τὸν περιώνυμον ἐκεῖνον κεντρικὸν τροῦλλον. Ὁ τροῦλλος οὗτος ἔχει διάμετρον φοβερῶν διαστάσεων, 35 ὅλων μέτρων, ὅπου ὑπάρχουν τὰ ἴχνη τοῦ Παντοκράτορος τοῦ τὰ πάντα σκοποῦντος, χωρὶς εἰς τὴν κλιμακωτὴν ἀνιοῦσαν γραμμὴν ὅλων τῶν θόλων.

Πρὸς Β. καὶ Ν. προεκτείνεται ὁ θόλος τῆς ὀροφῆς, κατὰ τὸ σχῆμα τῶν ἀντιστοίχων μεγάλων τόξων, μέχρι τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ κατὰ τὰς δύο ἄλλας διευθύνσεις· καὶ πρῶτον Ἀνατολικῶς ἀπὸ τῆς Α. Ἀψῖδος ἄρχεται κατερχόμενος θόλος ἡμισφαιρικὸς διάτρητος περὶ τὴν βάσιν του ὑπὸ 5 χαμηλῶν παραθύρων. Καλύπτεται δὲ ἐξωτερικῶς μὲ τὸ ἡμιτρούλλιόν του καὶ ὑποστηρίζει ὡς ἀντηρὶς τὸ μέγα Α τόξον.

Ἐν τῇ καθόδῳ τοῦ εὑρίσκει ὡς ὑποστήριγμα τὰ 2 ἄλλα μικρὰ βάθρα τὰ ἱστάμενα κύκλῳ καὶ ἀνατολικώτερον τῶν πρώτων μεγάλων τοιούτων. Ἡ ἕδρασις ἐπὶ τῶν μικρῶν τούτων βάθρων γίνεται διὰ τῆς παρεμβολῆς ἐνταῦθα τριῶν πάλιν σφαιρικῶν θόλων ἐξ ὧν ὁ κεντρικὸς προχωρῶν καλύπτει τὸν μύακα τοῦ ἱεροῦ βήματος ὅπου διακρίνονται διάφορα ἴχνη μωσαϊκῶν καὶ εἰς τὸν μυχὸν τῆς κόγχης φαίνεται ἡ Θεοτόκος ἐπὶ θρόνου φέρουσα ἐν τῇ ἀγκάλῃ αὐτῆς τὸν Χριστὸν εὐλογοῦντα. Καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι θόλοι ἔξωθεν καλύπτονται μὲ τὰ ἡμιτρούλλιά των.

Συμμετρικῶς ταύτης εἶναι καὶ μορφὴ τῆς ὀροφῆς τοῦ Ναοῦ καὶ πρὸς τὴν Δύσιν· μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ εἰς τὸ μέσον εὑρισκόμενος εἷς τῶν τριῶν σφαιρικῶν μικρῶν θόλων, ἀντὶ να ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνατολικοῦ συμμετρικοῦ του, τοῦ καλύπτοντος τὸ Ἅγιον Βῆμα, κόπτεται περὶ τὸ μέσον τῆς διαδρομῆς του ὑπὸ ἑνὸς κατακορύφου ἐπιπέδου, παρέχων οὕτω μέγα ἡμικυκλικὸν παράθυρον, ὅπερ λίαν ἐπιτυχῶς ἐκπέμπει ἄφθονον φῶς εἰς τὴν ἔναντι τούτου ἑστίαν τῆς συγκεντρώσεως τῆς προσοχῆς τῶν προσευχομένων, τὸ Ἅγιον Βῆμα.

Εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ μνημείου ἐνεφυτεύθησαν καὶ ἀνὰ εἷς μιναρές. Ἐ τούτων ὁ ΝΑ ἔχει ἱστορικὴν σημασίαν λίαν ἀτέχνως κατεσκευασμένος καὶ χαμηλότερος τῶν 3 ἄλλων συντρόφων του, ὡς κατασκευασθεὶς ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ ἐν μεγάλῃ βίᾳ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐξισλάμισιν τοῦ Ναοῦ.

Ἐπὶ ἑκάστῃ τῶν πρὸς Β. καὶ Ν. πλευρῶν ὑπάρχουν ἀνὰ 5 κλίμακες. Ἐκ τούτων αἱ μὲν εἰς τὰ ἄκρα, ἔχουσι τὰς εἰσόδους αὐτῶν πρὸς τὰ ἔξω, αὗται ἄγουσιν εἰς τὰς πρώτας μόνον στοὰς τοῦ γυναικείου, ἐχρησίμευον δὲ διὰ τὰς γυναῖκας ἵνα ἀνέρχωνται καὶ κατέρχωνται χωρὶς νὰ [illegible] νωνται ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν· δύο ἄλλαι αἱ κατέναντι τῶν μεγάλων βάθρων κατεσκευάσθησαν μετὰ τὴν ἱστορικὴν κατάπτωσιν τοῦ τρούλλου, ἔχουν τὰς εἰσόδους των ἐσωτερικῶς καὶ ἄγουσιν εἰς τὰ β' ὑπερῷα, ἐν δὲ τῷ μέσῳ ὑπάρχει ἡ πέμπτη ἡ ἄγουσα εἰς τὰς πρώτας στοάς· ἡ κλίμαξ αὕτη ἐχρησίμευεν διὰ τὴν ἀνάβασιν τῶν ἱερέων καὶ διακόνων πρὸς θυμίασιν κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας.

Κίονες. Ἐκτὸς τῶν προμνημονευθέντων τεσσάρων μεγάλων πινσῶν καὶ τῶν ἑτέρων ἰσαρίθμων μικροτέρων, ἔχομεν καὶ ἄλλα ὑποστηρίγματα, τοὺς κίονας, ὑποβαστάζοντας τὰς στοὰς τοῦ γυναικωνίτου, ἐκ τούτων 40 μὲν στηρίζουσι τὰς πρώτας στοὰς αὐτοῦ, 60 δὲ τὰς ἄνω· πλὴν δὲ τῶν 100 τούτων κιόνων ἔχομεν ἐντὸς τοῦ Ναοῦ καὶ ἄλλους 4 μεσαίους καὶ 3 μικροὺς κειμένους ἄνω τῶν θυρῶν τῆς εἰσόδου, ἐν τῷ γυναικωνίτῃ, ἤτοι τὸ ὅλον ἔχομεν ἐντὸς ὅλου τοῦ Ναοῦ κίονας 107· οἱ κίονες κατὰ τὸν Σελεντιάριον.

1) Αἰγυπτιακοὶ ἢ Θηβαϊκοὶ ἢ Ρωμαϊκοί, τὸ χρῶμα πορφυροῖ καὶ κατάστικτοι διὰ λευκῶν κηλίδων καὶ ἀστερίσκων.

2) Φρυγιακοί, ῥοδόχροοι μὲ κυανᾶ καὶ λευκὰ ποικίλματα.

3) Λακωνικοί, πράσινοι.

4) Καρικοί, αἱματόχροοι μὲ λευκὰς καὶ φαιὰς γραμμάς,

5) Λύδιοι, πράσινοι καὶ κιτρινωποὶ ἀναμίξ·

6) Λιβυκοί, κυανοὶ καὶ κροκόχροοι·

7) Κελτικοί, μέλανες μὲ λευκὰς φλέβας·

8) Βοσπορικοί, λευκοὶ ὑπομελανίζοντες·

9) Θεσσαλικοὶ ἢ ὀρεῖται, πράσινοι ποικιλόστικτοι·

10) Μελεσσικοί

11) Προικοννήσιοι.

Περὶ τῶν κιόνων τούτων γράφει ὁ Προκόπιος: «Τίς ἂν τῶν κιόνων καὶ λίθων διαριθμήσαιτο τὴν εὐπρέπειαν καὶ τῶν μὲν τὸ ἁλουργόν, τῶν δὲ τὸ χλοάζον θαυμάσειε;

Ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ δαπέδου 40 κιόνων 8 μὲν θαυμάσιοι ὑψοῦνται εἰς τὰς δύο πλευρὰς τοῦ καθολικοῦ ἀνὰ 4 μεταξὺ τῶν μεγάλων πινσῶν· οὗτοι ἀπεστάλησαν ἐξ Ἐφέσου ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου Κωνσταντίνου, εἶναι Θεσσαλικοί, χρώματος πρασίνου καὶ μονόλιθοι, ὕψους 40 ποδῶν καὶ παχύτεροι τῶν λοιπῶν κιόνων, ἑδράζονται δὲ ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῇ παρεμβολῇ ὀρειχαλκίνων βάσεων.

Ἄλλοι δὲ 8 ἵστανται ἀνὰ 2 κύκλῳ τῶν τεσσάρων γωνιῶν τοῦ Καθολικοῦ μεταξὺ τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν πινσῶν. Περὶ τούτων ἀναφέρει ὁ Προκόπιος· «τούτων δὲ [illegible] ἐφ' ἑκατέρου κίονες ἐπ' ἐδάφους εἰσίν, οὐδὲ αὐτοὶ κατ' εὐθὺ ἑστῶτες, ἀλλ' εἴσω κ[illegible] τὸ σχῆμα τὸ ἡμικύκλιον ὥσπερ ἐν χορῷ ἀλλήλους ὑπεξιστάμενοι.» Οἱ κίονες οὗτοι εἶναι οἱ ἀποσταλέντες τῷ Αὐτοκράτορι ἐκ Ρώμης ὑπὸ τῆς εὐγενοῦς χήρας Μαρκίας, ὄντες πορφυροῖ [illegible] καὶ [illegible] παχεῖς, διαμέτρου δὲ 3 1)2 ποδῶν καὶ ὕψους 30, [illegible] δὲ ἐπὶ τετραγώνων βάσεων ἐκ λευκοῦ μαρμάρου [illegible] ἴσου πρὸς τὸ 1)3 τοῦ κορμοῦ ἑκάστου αὐτῶν [illegible] ὁμοίως μαρμάρου κατεσκευάσθησαν καὶ τὰ κιονόκρανα αὐτῶν.

Ὁ γλύπτης των παρέστησεν ἐκεῖ [illegible]

... ἃ επιτυχῶς μέν, οὐχ' ἧττον ὅμως λίαν λεπτῶς καὶ ... ὅπερ ἀποδεικνύει τὴν θαυμασίαν ἱκανότητα τῆς ... ἥτις τὰ ἐπεξειργάσθη· Κατὰ τὸν Γλυκᾶν, ἐν μέσῳ τῆς φυλλάδος τοῦ κιονοκράνου φαίνονται παρεμβεβλημένα μονογράμματα τῶν βυζαντινῶν βασιλέων. Οἱ κίονες οὗτοι καὶ ἰδίως οἱ πρὸς Δ. μεγάλως βεβαρημένοι ἐκινδύνευον νὰ θραυσθοῦν, διὰ τοῦτο μετά τινα σεισμὸν ὅστις ἐσάλευσεν αὐτοὺς ἠναγκάσθησαν νὰ τοὺς περιζώσουν διὰ σιδηρῶν καὶ ὀρειχαλκίνων στεφάνων (οὐχὶ ὅμως καὶ συμμετρικῶς τοποθετημένων). Εἷς τούτων κείμενος ἀριστερᾷ τῷ εἰσερχομένῳ ἀπὸ τοῦ ἐξωνάρθηκος, ἐξιδρόνει ἐνίοτε ὑγρασίαν νομιζομένην θαυματουργικῶς θεραπευτικὴν καὶ καλεῖται διὰ τοῦτο ἐξιδρόνων στύλος. Μεταξὺ τῶν διὰ στεφάνων μεταλλικῶν περιεζωσμένων τούτων κιόνων, ὑπάρχουν δύο κολοσσιαῖοι μαρμάρινοι πίθοι, φέροντες περιφερικῶς κρουνοὺς πληρουμένους καθημερινῶς ὕδατος ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν Ναὸν δεξαμενῆς, ἐξ ἧς ἀντλεῖται τὸ ὕδωρ διά τινος ὀπῆς κειμένης πλησίον τοῦ μεγάλου ΒΔ πινσοῦ, ἡ δὲ ὀπὴ καλύπτεται ὑπὸ ὀρειχαλκίνου καλύμματος. Οἱ πίθοι οὗτοι περὶ τῶν ὁποίων καὶ προηγουμένως ὡμιλήσαμεν δὲν εἶναι ἀρχαῖοι οὐχ' ἧττον ὅμως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶναι ἱστημένοι εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ἐν καιρῷ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων ὑπῆρχον τὰ περιρραντήρια καὶ ἡ Φιάλη, ὁπόθεν ἐλάμβανον οἱ προσερχόμενοι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν πιστοὶ τὸ ἁγίασμα καὶ ἔνιπτον τὸ πρόσωπον καὶ ἰδίᾳ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἵνα δυνηθῶσι οὕτω καθαροὶ νὰ προσέλθωσιν ἐνώπιον τῆς Μεγαλειότητος τοῦ Θεοῦ, ὃν μηδὲ οἱ ἄγγελοι ἠδύναντο νὰ ἀτενίσωσιν· ἐκεῖ ἦτο γεγραμμένος καὶ ὁ περίφημος καρκινικὸς στίχος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου:

ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ

(Ἕπεται συνέχεια).

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΙΣ
ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ ΤΟΥ Β^ΟΥ ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΙΟΥ
ΠΡΩΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ
ΥΠΟ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΛΑΜΠΡΙΝΙΔΟΥ
ΑΡΧΙΔΙΑΚΟΝΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου).

Δόξαν ἐπίσης περιποιεῖ τῷ Πατριάρχῃ Γενναδίῳ τῷ Σχολαρίῳ καὶ ἡ ζωογόνησις τῶν γραμμάτων καὶ δὴ ἡ ἀνασύστασις τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας εὐνοίᾳ τοῦ Μωάμεθ, ἐν ᾗ μάλιστα, ὡς εἴδομεν φόρον εὐγνωμοσύνης ἀποτείνων διώρισεν, ὡς διευθυντὴν αὐτῆς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Ματθαῖον τὸν Καμαριώτην. Καίτοι δὲ δὲν γνωρίζομεν τί ἔπραξεν ὁ Γεννάδιος πρὸς σύνταξιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ κατὰ τὴν νέαν τῆς ἱστορίας αὐτῆς περίοδον, ὅμως εἰκάζομεν, ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, ὅτι λίαν δραστήριος καὶ ἐνεργητικὸς ἐφάνη ὁ Γεννάδιος κατὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον αὐτοῦ πατριαρχείαν. Ὁ δὲ ὑπὲρ τῆς κρατύνσεως τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως ζῆλος αὐτοῦ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως παραδώσῃ εἰς πυρπόλησιν τὰ συγγράμματα τοῦ Γεωργίου Πλήθωνος καί, ὡς λέγει ὁ Κ. Σάθας ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ Φιλολογίᾳ» αὐτοῦ ἐν σελίδι 6. πάντας ἐξώρκιζε, ἵνα συντελέσωσι πρὸς καταστροφὴν οἱουδήποτε ἀντιγράφου του: «Ἐπεὶ δὲ καὶ λίαν εἰκὸς ἀλλοθί που τὸ ἴσον ὑπάρχειν ὑπὸ τοῦ τῶν ἐκείνῳ φοιτησάντων ἢ ζῶντος ἢ τελευτήσαντος ἐκγραφὲν παρακελευόμεθα πᾶσιν ὡς ἀπὸ Θεοῦ, εἴποτε καὶ ὁπουδήποτε εὑρίσκετο ἢ ὅλον τὸ βιβλίον ἢ μέρος ἐκγεγραμμένον ἔν τινι τῶν Χριστιανῶν, πυρὶ μὲν φθείρειν αὐτὸ τὸν ἔχοντα, κρύπτοντα δὲ καὶ ἑαλωκότα, μετὰ μίαν καὶ δευτέραν παραίνεσιν, εἰμὴ παρρησίᾳ βούλοιτο καίειν, εἴργειν τὸν τοιοῦτον ἁπάσης τῶν Χριστιανῶν κοινωνίας» (Γεννάδιος πρὸς Ἰωσὴφ τὸν Ἔξαρχον).

Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Γενναδίου ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ ὀξύνους καὶ περίεργος Μωάμεθ, ὅστις συνεχῶς περιήρχετο τὴν πόλιν ἀναθεωρῶν πολλὰ πολλὰ καὶ ἐρωτῶν καὶ μανθάνων εἰσῆλθε καὶ ἔνδον τῆς αὐλῆς τοῦ πατριαρχείου: «καὶ κατελθὼν τοῦ ἵππου εἰσῆλθεν ἐν τῷ ναῷ. ὁ μαθὼν καὶ ὁ πατριάρχης κατῆλθε τοῦ οἰκήματος καὶ προσηγόρευσεν αὐτὸν καὶ προσεκύνησεν. Εἶτα ἐπὶ θρόνου καθήσαντος

τοῦ βασιλέως, ἔνδον τῆς μικρᾶς Ἐκκλησίας, καὶ ὡ-« ραίας, τοῦ παρεκκλησίου τῆς πλησίον τοῦ σκευοφυ-« λακείου ἠρώτησε πολλὰ δι' ἑρμηνέως», (ἰδοὺ δέ, ὅτι ὁ Μωάμεθ δὲν ἐγνώριζε τὴν Ἑλληνικήν, ἐνῷ τὸ ἐναντίον βεβαιοῖ ὁ συγγραφεὺς τῆς Πατριαρχικῆς Ἱστορίας, ὡς εἴδομεν ἀλλαχοῦ, ἀντιφάσκων μάλιστα πρὸς ἑαυτόν), « τὸν πατριάρχην περὶ πίστεως πάντα χριστιανῶν· καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ἄδειαν καὶ ὅρκον καὶ θάρρος λέγειν καὶ διαλέγεσθαι, φόβου χωρίς. Ὅθεν θαρρήσας μετὰ παρρησίας, ἐνώπιον αὐτοῦ, εἶπε πολ-« λὰ συστατικὰ καὶ ἀποδεικτικὰ τῆς πίστεως κεφά-« λαια. Καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας τριάδος ἐφανέ-« ρωσεν, ὡς ἔδει. Καὶ ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ εἷς « τῆς τριάδος, τοῦ ἑνὸς ἀληθοῦς Θεοῦ, ἐστὶν ὁ σαρκω-« θεὶς ἐκ τῆς πανάγνου καὶ ἁγίας παρθένου, δι' ἡ-μᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. Καὶ ὅτι ἀπέ-« θανε καὶ ἀνέστη. Καὶ ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων ἔρ-« χεσθαι κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Ὅθεν οὐ μό-« νον ἀπεδέξατο εὐλαβῶς, ἀλλ' ἔκτοτε ἠγάπα αὐ-« τόν τε τὸν πατριάρχην πολλά, καὶ σεβάσμιον εἶχε, καὶ ἔπαυσε καὶ τῆς κακίας, τῆς ἧς εἶχε κατὰ τοῦ γέ-νους Γραικῶν, καὶ ἠγάπα ἔκτοτε ὡς ἐν πολλοῖς ἐφά-νη. Ἔχαιρε δὲ ὡς εἶπε πρὸς πολλοὺς μεθ' ὧν συνε-λάλει, ὅτι σπουδαῖον καὶ σοφὸν πατριάρχην ἐποίησαν ἕτοιμον ἀποκρίνεσθαι. Ὅθεν καὶ ἀποδεξάμενος τὴν « διάλεξιν καὶ τοὺς λόγους, οὓς ἐποιήσαντο περὶ « πίστεως ἐφάνη, ὅτι ἐνετείλατο αὐτῷ νὰ συγ-« γράψῃ πᾶσαν τὴν διάλεξιν, καὶ ἐν κε-« φαλαίοις καταστρώσῃ καὶ δώσῃ αὐτῷ, ὃ « καὶ ἐγένετο, ὡς φαίνεται, τὸ σύγγραμμα « μετελλωτίσθη καὶ εἰς τὴν Τουρκοαραβόγλωσσαν « ὑπὸ Ἀχουμὰτ (Ἀχμὲτ δηλ.) καδῆ Βερροίας. Καὶ « ἐδόθη αὐτῷ τῷ Σουλτάνῳ· καὶ ἀνέγνω ἅπαν καὶ « ἔγνω· καὶ σεβασμίους εἶχε τοὺς λόγους καὶ ἐθαύμα-« ζεν. Ὅθεν πολλάκις καὶ μετεκαλέσατο αὐτὸν τὸν « πατριάρχην, καὶ ἐδωρήσατο δῶρα, καὶ ἠγάπα· καὶ « πᾶσαν εὔλογον ἀξίαν αὐτοῦ καὶ δέησιν ἐξεπλήρου. « Καὶ ἔλεγον καὶ ἐκ τούτων πολλοὶ πολλὰ περὶ τούτου « τοῦ Σουλτάνου, ὅτι ἐνωτισθεὶς καὶ πληροφορηθεὶς « τὰ περὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως Χριστιανῶν, ἐν ἀμφι-« βολίᾳ ἦν περὶ τῆς ἑαυτοῦ.» [1]).

Πλὴν τό, ὅτι « ἠγάπα ἔκτοτε αὐτὸν τὸν πατριάρχην πολλὰ καὶ σεβάσμιον εἶχε καὶ ἔπαυσε καὶ τῆς κακίας, ἧς εἶχε κατὰ τοῦ γένους Γραικῶν», ἕνεκα τῶν ὅσα εἶπεν ὁ Γεννάδιος περὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως τοῦτο ἀναμφιβόλως δὲν εἶνε ἀληθές, καθόσον ὁ Γεννάδιος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Μωάμεθ δὲν ἦτο εἰμὴ εἷς Γκιαούρης, τὸ βέβαιον ὅμως εἶνε, ὅτι, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν ὁ Γεννάδιος ἦτο ἐκ τῶν σφόδρα ἀνθενωτικῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν οὐδέποτε δὲ συνεμάχει τῷ τε Πάπᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς τῆς Δύσεως ἡγεμόσιν, τοῦθ' ὅπερ τὰ μάλιστα συνέφερε τῷ πορθητῇ διὸ καὶ περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τὸν πατριάρχην.

Ἡ ἔκθεσις τοῦ Γενναδίου περὶ τῆς τῶν ὀρθοδόξων πίστεως σώζεται ἐν τῇ πατριαρχικῇ Ἱστορίᾳ τῆς Τουρκογραικίας ἐν σελ. 109, ἐν ᾗ εὕρηται σὺν τῷ Ἑλληνικῷ κειμένῳ καὶ τὸ Ἀραβικὸν ἐν ἑλληνικοῖς χαρακτῆσι. Ἡ γνησιότης ὅμως τῆς διαλέξεως ταύτης τῶν δύο κορυφῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Μουσουλμανικοῦ ἔθνους σχεδὸν ὑφ' ἁπάντων τῶν κριτικῶν διαμφισβητεῖται, πλὴν εἴτε αὕτη ἀληθῶς ἐγένετο εἴτε οὔ τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ὑπῆρξεν ἀφορμὴ εἰς τὸ νὰ γραφῇ εἰκὼν τοῦ Σχολαρίου μετὰ τοῦ κατακτητοῦ συνομιλοῦντος ὑπὸ τοῦ διασήμου συγχρόνου Βενετοῦ ζωγράφου (Gentille Bellini) Τζέντιλλε Βελλίνη, παρὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ ὁποίου ἠγοράσθη ὑπὸ περιηγητῶν Ἄγγλων καὶ νῦν εὕρηται ἐν τῇ ἐν Λονδίνῳ συλλογῇ τοῦ λόρδου Grawford, ἧς ἀντίγραφον λαβὼν ἀπέστειλε δῶρον πρὸ 30 ἐτῶν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὁ τότε πρεσβευτὴς αὐτόθι τῆς Τουρκίας Κωνσταντῖνος Μουσοῦρος Πασᾶς καὶ ἤδη σώζεται τὸ ἀντίγραφον ἐν τῷ μεγάλῳ λεγομένῳ Συνοδικῷ τοῦ Πατριαρχείου Κων)πόλεως. [1]).

Ὁ Πατριάρχης Γεννάδιος, ὡς πληροφορούμεθα παρὰ τῶν «Συμβουλῶν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς τοῦ Γεωρ. Παπαδοπούλου σελ. 291-2, ἦτο εἰδήμων καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς καὶ ὡς πρωτοψάλτην τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἔσχε τὸν διάσημον Γρηγόριον Μπούνην τὸν Ἀλιάτην, ὅστις κατὰ παραγγελίαν τοῦ Γενναδίου, τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ Σουλτάνου, ἐδίδαξε τὴν μουσικὴν τέχνην εἴς τινας καλλιφώνους Μουσουλμάνους· τοσοῦτον δὲ ηὐχαριστήθη ὁ Μωάμεθ, ὥστε διέταξε ν' ἀποδοθῶσιν, εἰ δυνατὸν τά τε ὕφος ἡ μελῳδία καὶ τὸ γραπτὸν σύστημα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς παρασημαντικῆς καὶ εἰς τὸ τουρκικὸν μουσικὸν ἰδίωμα.

Τοιοῦτος ἦν ὁ Γεννάδιος Σχολάριος καὶ τοιαῦτα ἔπραξεν ἐπὶ τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ, ἥτις διήρκεσεν ἐπὶ δύο ἔτη καὶ οὐχὶ πέντε καὶ ἥμισυ, ὡς ἀναγράφουσι πάντες οἱ μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ Γενναδίου τι γράψαντες [2]), διότι οἰκειοθελῶς παραιτηθεὶς τοῦ θρό-

1) Ἐπιθ. «Ὁθωμανικὴ Ἱστορία» σελ. 16-7 καὶ Πατρολογία Migne τόμ. 160 σελ. 260

1) Ἐπιθ. «Πατριαρχικοὺς Πίνακας» Γεδεὼν σελ. 479.

[2]) Ὡς π. χ. οἱ ἑξῆς: α) Μελ[illegible] «[illegible]» σελ. 159. β) «Πολιτικὴ Ἱστορία» σελ. [illegible]7 γ) [illegible] «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» σελ. [illegible] δ) «Πατριαρχικὴ [illegible]ρία» σελ. 120, ε) Ἀβραὰμ Νο[illegible] [illegible] καὶ Γενναδίου Σχολαρίου [illegible] βουλαὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν... Γ. [illegible]

τοῦ ἕνεκα λόγων, οὓς θὰ εἴδωμεν, ἀνεχώρησεν εἰς Ἅγιον ὄρος, ὅπου κατέφθασε κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀναγραφομένων ἐν τῷ τμήματι τῶν Ἱεροτελεστικῶν βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης τῆς εὑρισκομένης ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Βατοπεδίου ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν ΤΚΗ κατακειμένῳ χειρογράφῳ (προτελευταίῳ φύλλῳ) καὶ ἔνθα λέγεται: «ἐν ἔτει 6964 (= 1456) Μαΐου 12 ἐπεσκέφθη τὸ Βατοπέδιον ὁ πατριάρχης Γεννάδιος τὸ ἑσπέρας τοῦ Σαββάτου τῆς Πεντηκοστῆς». [1] Ἐπίσης δὲ λέγει καὶ ὁ Θεόδωρος Ἀγαλλιανὸς ὁ δικαιοφύλαξ τῆς Μ. Ἐκκλησίας τιθεὶς πέρας εἰς τὸν κατάλογον αὐτοῦ «Μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν Κων)πόλεως Γεννάδιος ὁ Σχολάριος χρόνους δύο καὶ παρῃτήσατο.» [2]).

Πλὴν ποῖον ἄραγε εἶνε τὸ αἴτιον τὸ ἀναγκάσαν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τόσον ταχέως; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην σύντομον ἄλλοις ἀπαντᾷ καὶ ὁ τοῦ κλεινοῦ Φαναρίου γόνος Μανουὴλ Γεδεὼν ἀναφέρων τὴν ὑπότε τῆς Π)χικῆς Ἱστορίας καὶ τοῦ Δωροθέου τοῦ Μονεμβασίας ἐξιστορουμένην διήγησιν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Μαξίμου τοῦ Γ' τῆς μιαρᾶς πρεσβυτέρας, ἥτις κατὰ τὸν Γεδεὼν ἐγένετο παραίτιος εἰς τὸ νὰ παραιτηθῇ ὁ Γεννάδιος, καὶ ἔχουσαν οὕτως: «Καὶ ἐνεθυμήθησαν οἱ κληρικοὶ ὅτι εἰς καιρὸν ἦτο μία πρεσβυτέρα ἐμπρὸς στὴν πόρτα τῆς Παμμακαρίστου, γυνὴ μιαρὰ καὶ πόρνη κατὰ πολλά· καὶ ὁ πατριάρχης τὴν ὠνείδιζε, καὶ αὐτὴ δὲν ἐδύνετο τοὺς λόγους τοῦ πατριάρχου νὰ ἀκούῃ καὶ ἐσυκοφάντει τὸν πατριάρχην κύρ. Γεννάδιον τὸν σοφώτατον καὶ ἁγιώτατον...... Καὶ ἠκούσθη ὁ λόγος εἰς ὅλην τὴν πόλιν καὶ ἄλλοι τὸ ἐπίστευσαν, ἄλλοι οὐχί. Καὶ ὁ πατριάρχης μίαν δεσποτικὴν ἑορτὴν ἔκαμεν ἀφορισμὸν δικαίως, καὶ εἶπε νὰ εἶνε συγκεχωρημένη εἰ δὲ ψευδῶς, ἀφωρισμένη ἀπὸ Θεοῦ· καὶ ἀπέθανεν ἀφωρισμένη Καὶ ἄνοιξαν καὶ τὴν εὗρον ὢ τοῦ θαύματος ἀκέραιον» [3]) Τῆς συκοφαντίας ταύτης, ὡς εἴπομεν μιμνήσκεται καὶ ὁ Μαλαξὸς ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἱστορίᾳ πλὴν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Μαξίμου· ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῷ τοῦ Γενναδίου βίῳ προκειμένου περὶ τῆς παραιτήσεως αὐτοῦ ἐπιφέρει καὶ τὰ ἑξῆς (ἐν σελ. 120 «Πατριαρχικῆς Ἱστορίας») «ἔκαμεν εἰς τὸν ὑψηλότατον πατριαρχικὸν θρόνον χρόνους πέντε καὶ μῆνας καὶ ἀπὸ τὰ μεγάλα σκάνδαλα ὁποῦ ἦσαν, ἐκάλεσε σύνοδον ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν καὶ ἀρχόντων καὶ πάντων τῶν χριστιανῶν καὶ ἔκαμε παραίτησιν τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἐπαρεκάλεσαν αὐτὸν καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ ὅλος ὁ λαὸς διὰ νὰ διαμείνῃ ἀμὴ δὲν ἠθέλησε τελείως νὰ τὸ ἀκούσῃ. Μόνον ἔγραψε τὴν παραίτησιν αὐτοῦ εἰς τὸν κώδικα τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ λαβὼν τὰ πράγματα αὐτοῦ...... ὑπῆγεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ θείου Προδρόμου πλησίον εἰς τὰς Σέρρας» κτλ. διατοῦτο ὁ Γεδεὼν λαμβάνει καὶ ταῦτα πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς Ἱστορίας τῆς πρεσβυτέρας, ὡς ὅθεν συντελεσάσης εἰς τὴν παραίτησιν τοῦ Γενναδίου.

Ἀλλὰ δὲν βλέπομεν τὸν λόγον πῶς ὁ κ. Γεδεὼν συνέδεσε τὸ γεγονὸς τῆς πρεσβυτέρας μετὰ τῆς παραιτήσεως τοῦ Γενναδίου, ἐνῷ ὁ Δωρόθεος, ὅστις ἔγραψε σὺν ἄλλοις καὶ περὶ τῆς παραιτήσεως τοῦ Γενναδίου, καίπερ δὲ γνωρίζων τὸ γεγονὸς τῆς πρεσβυτέρας ὅμως δὲν ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῇ περὶ τοῦ Γενναδίου ἐκθέσει, ἀλλ' ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ βίου μεταγενεστέρου πατριάρχου; εἴκοσι ἔτη μετὰ τὸν Γεννάδιον κυβερνήσαντος τὴν Ἐκκλησίαν. Κάλλιστα δὲ ἠδύνατο ἀφοῦ ἐγνώριζε τὸ γεγονὸς τοῦτο, νὰ τὸ θέσῃ ὡς αἴτιον τῆς παραιτήσεως τοῦ Γενναδίου, ἀλλ' ἠρκέσθη νὰ εἴπῃ «καὶ ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα σκάνδαλα, ὁποῦ ἦσαν, ἐκάλεσε σύνοδον...... καὶ ἔκαμε παραίτησιν» τὴν ἔγγραφον δὲ παραίτησιν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ κληρικοὶ καὶ ὅλος ὁ λαὸς δὲν ἤθελον νὰ ἀποδεχθῶσιν ἀλλὰ τοὐναντίον καὶ παρεκάλουν αὐτὸν νὰ μεταβάλῃ γνώμην πλὴν οὗτος ἔμενεν ἀνένδοτος. Ὅθεν οὐδένα βλέπομεν σύνδεσμον τῶν δύο διηγήσεων καθόσον μάλιστα καὶ αὐτὸς ὁ Δωρόθεος, ὡς εἴπομεν οὐδένα τοιοῦτον εὑρίσκει, ἀλλ' ὡς δύο διάφορα γεγονότα ἀναφέρει εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ βίου δύο διαφόρων καὶ πολὺ ἀπ' ἀλλήλων ἀφισταμένων χρονικῶς πατριαρχῶν. Φαίνεται, ὅτι ὁ κ. Γεδεὼν ἠπατήθη ἐκ τῆς φράσεως «καὶ ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα σκάνδαλα ὁποῦ ἦσαν», ἀλλ' ἡ φράσις αὕτη παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ ἀναφέρεται πολλαχοῦ, ὡς κοινός, τρόπον τινά, τόπος. Ἔπειτα ὑπάρχει αὐτόθι καὶ ἡ εἴδησις, ὅτι οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ὁ λαὸς παρεκάλουν τὸν Γεννάδιον νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ· ἡ τοιαύτη δὲ παράκλησις δὲν ἐξηγεῖται, ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν ἄλλην διήγησιν περὶ γενικοῦ σκανδάλου ἕνεκα τῆς πρεσβυτέρας, ὁπότε κατὰ τὸν συγγραφέα εἶχον οἱ κάτοικοι διαιρεθῇ εἰς δύο μερίδας: δηλονότι, ἢ ἦτο γενικὴ ἡ παράκλησις καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ κατωτέρω ἀναφερομένη διήγησις, περὶ τῆς διαιρέσεως τοῦ λαοῦ εἰς δύο μερίδας ἢ ἐὰν ἐγένετο ἡ διαίρεσις αὕτη ἀληθῶς, τότε δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ γενικὴ παράκλησις· ἑπομένως αἱ δύο διηγήσεις, τὰς ὁποίας τεχνικῶς λίαν συνδέει ὁ κ. Γεδεὼν οὐ μόνον δὲν συνδέονται καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ συγκρούονται, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι διέφυγε τὸν ὀξυδερκῆ ἄλλως ὀφθαλμὸν τοῦ κ. Γεδε-

1) «Πατριαρχικοὺς Πίνακες» Γεδεὼν σελ. 473 σημ. 703

2) Αὐτόθι [illegible] ἀνωτέρω σημ. 703.

3) «Πατριαρχικοὶ Πίνακες» σελ. 472 σημ. 702.

ὼν ὥστε ἐν τῇ τοῦ Γενναδίου παραιτήσει ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου δὲν νομίζομεν, ὡς αἴτιον τὸ σύνηθες ὄντως; **cherсher la famme,** ἀλλὰ μᾶλλον καθ' ἡμᾶς, ὡς τοιοῦτον δέον νὰ θεωρηθῇ τὸ καὶ ὑπὸ τοῦ Σάθα ἀναφερόμενον ἐν τῇ «Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ» ἐν σελ. 18, ὅτι δηλ. ἀπαυδήσας πλέον ὁ Γεννάδιος ἐπεθύμει, ἵνα ἀπομακρυνθῇ τῆς τύρβης τοῦ κόσμου καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀνατείνῃ τὸ πνεῦμά του, διότι πράγματι, ἐν τοσούτῳ χαλαιποῖς καιροῖς, τοῦ δυστυχοῦς Ἑλληνικοῦ γένους ὑπὸ δουλείαν εὑρισκομένου τίς ἀγαπῶν τὸ ἔθνος αὐτοῦ δὲν θὰ ἐσπαράσσετο ὑπὸ μυχίων πόνων. Πόσον δὲ ἐθλίβετο ἡ μακαρία καὶ φιλόπατρις τοῦ Γενναδίου ψυχὴ διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς βασιλείας φαίνεται καὶ ἐξ αὐτῶν αὐτοῦ τῶν λόγων τοὺς ὁποίους ἔγραψεν ἐκ τοῦ Μοναστηρίου πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης Ἰωσὴφ (ἐν τῇ περὶ προορισμοῦ πραγματείᾳ), λέγων ταῦτα «Ὁ γὰρ ἡμέτερος καιρὸς καὶ τῶν ἡμετέρων ᾤχετο λόγων, μᾶλλον δὲ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ δὴ καὶ τὴν ἐσχάτην ἀμορφίαν τοῦ Γένους καθημένους ἐν γωνίᾳ που θρηνεῖν σιωπῇ καὶ τὴν ἀπαγωγὴν τῆς τοιαύτης ἐξετεῖσθαι ζωῆς, ὅταν ἐπινεύῃ τὸ θεῖον κτλ.» Ὅτι δὲ τοῦτο εἶναι τὸ αἴτιον φαίνεται καὶ ἐξ ὅσων λέγει ἐν τῷ ἐπιταφίῳ πρὸς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Θεόδωρον «Ἐβούλου μὲν ἀπολείπειν ἡμᾶς, ἐνταῦθα, Θεῷ προσέχειν προῃρημένους καὶ ὀψὲ ***τῆς ποθουμένης ἡσυχίας*** εἰληφότας καιρὸν καὶ τὸν τῷ καιρῷ προσήκοντα τόπον.»[1])

Ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει διαμείνας ὁ Γεννάδιος ἐπὶ μῆνας τινὰς ὡς ἁπλοῦς μοναχὸς ἐξεφώνησε καὶ ἐπιτάφιον λόγον ἐξ ὑπογυίου τῇ 28ῃ Σεπτεμβρίου 1456 ἐν τῇ αὐτῇ Μονῇ εἰς τὸν αὐτόθι ἀποθανόντα ἀνεψιὸν αὐτοῦ Θεόδωρον τὸν Σοφιανόν, τὸν ὁποῖον, ὡς εἴδομεν σημειώσίς τις χειρογράφου τῆς βασιλικῆς καὶ πατριαρχικῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος καλεῖ Θεόδωρον Σχολάριον πάντως κατὰ λάθος. Ἐν αὐτῷ δὲ τούτῳ τῷ χειρογράφῳ σώζεται καὶ ἐπίγραμμα τοῦ Γενναδίου, ἐνῷ οὕτως ἀποκαλεῖται ὁ ἀνεψιὸς Θεόδωρος: «Ἐπίγραμμα εἰς Θεόδωρον Σχολάριον» οὗ οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι:

ἀλλ' ὦ Θεοῦ δώρημα τῇ κλήσει πρέπον
Γεννάδιος σὸς ταῦτα δακρύων ᾄδω.[2])

Ἀλλὰ καὶ ἕτερον εἰς τὸ αὐτὸ τοῦ Γενναδίου ἐπίγραμμα εὕρηται αὐτόθι, ὅπερ μεταγράψας ὁ Ν. Β. Χρυσανθίδης ἐδωρήσατο τῇ Συλλογῇ τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Κων)πόλει Μεσαιωνικῆς ἑταιρίας παρ' ᾗ καὶ εὕρηται ἀνέκδοτον.)

(Ἔπεται τὸ τέλος.)

1) Ἐπειθι «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν» ἔτος 19. σελ. 26.

2) Ἐπειθι «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν» ἔτος Γ.' σελ. 350 ἀρθρ. Γεδεών.

ΓΕΩΡΓΙΑΝΑΙ ΗΓΕΜΟΝΙΔΕΣ ΕΝ ΒΥΖΑΝΤΙΩ

2) *ΜΑΡΙΑ Η ΑΒΑΣΓΙΣ*

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1071, Ρωμανὸς ὁ Δ.' ὁ ἐπικαλούμενος Διογένης αὐτοκράτωρ Βυζαντίου πολεμῶν ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ πρὸς τὸν Ἀλπ-Ἀρσλὰν ἔπεσε αἰχμάλωτος παρὰ τὴν μικρὰν πόλιν Μανζικέρτ (1). Ἡ εἴδησις αὕτη ὅτε ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ ἀνέκαθεν μισῶν τὸν Ρωμανὸν Καῖσαρ Ἰωάννης Δούκας, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Θ.' Δούκα, συνεννοήθη μεθ' ὅλων τῶν πρὸς τὸν Ρωμανὸν ἀντιπολιτευομένων, καὶ κηρύξας ἔκπτωτον τὸν Διογένην ἀνηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν βασιλόπαιδα Μιχαὴλ τὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ Παραπινάκην καλούμενον, υἱὸν τοῦ Κωνσταντίνου Θ.'

Ὁ Μιχαὴλ ὅτε ἀνηγορεύθη ἦν ἄγαμος, διὰ τοῦτο ὁ θεῖός του ἐφρόντισε ἀμέσως νὰ τὸν ὑπανδρεύσῃ, μὲ τὴν ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἀνατρεφομένην Γεωργιανὴν πριγκήπισσαν Μάρθαν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Παγκρατίου Δ.' τοῦ νυμφευθέντος τὴν ἀνεψιὰν τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ Γ.' Ἀργυροῦ (1028—1034) Ἑλένην θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλείου Ἀργυροῦ Πατρικίου, ἥτις νεωτάτη σχεδὸν ἀποθάνει ἐν Κουταΐδι. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς ὁ Παγκράτιος εἶχεν ὑπανδρευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἀλάνων (Ὄσσων—Ὀσετίνων) Βορέναν, ἐξ ἧς ἐγεννήθησαν αὐτῷ ὁ διάδοχός του Γεώργιος Β.' (1072—1088) καὶ μία θυγάτηρ καλουμένη Μάρθα, χαριεστάτη καὶ ἐκπάγλου καλλονῆς.

Κατὰ τὰς Γεωργιανικὰς πηγάς, ἐξ ὧν ἀρυόμεθα ταῦτα, ἡ Μάρθα τότε εὑρίσκετο ἐν Κων)πόλει, ἐν τῷ γυναικωνίτῃ τῶν ἀνακτόρων· διότι ἐπὶ τῆς μοναρχίας τῆς Θεοδώρας (1055—1056) ἡ Μαριὰμ σύζυγος τοῦ Γεωργίου Α.' βασιλέως τῆς Γεωργίας (καὶ θυγάτηρ τοῦ Σεναχερεὶμ) τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Ἀσπουρακανίας, εἶχεν ἔλθει εἰς Κων)πολιν καὶ ἐφιλοξενήθη παρὰ τῇ Θεοδώρᾳ, ἥτις ἀκούσασα περὶ τῆς ὡραίας ταύτης πριγκηπίσσης, ἔγραψε

1) Ἡ πόλις αὕτη εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς ὀχυρωτάτη καὶ ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Ἀρμενίας κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀράξου, στρεφομένη διὰ τριπλοῦ τείχους. Ἐπολιορκήθη τῷ 1054 ὑπὸ τοῦ [illegible] ἀνωφελῶς. Ἀπέχει τοῦ [illegible] ὑπάγεται εἰς τὴν διοίκησιν [illegible].

πρὸς τὸν Παγκράτιον Δ.´ νὰ τῇ στείλῃ τὴν Μάρθαν (Μαρίαν) ὅπως ἀναθρέψῃ αὐτὴν ὡς ἰδίαν θυγατέρα· ἡ μήτηρ τοῦ Παγκρατίου Μαριὰμ καθὼς καὶ ὁ μετ' αὐτῆς ἐν Κων)πόλει φιλοξενούμενος Γεωργιανὸς μοναχὸς (ἱερεὺς) Γεώργιος Μετατομιδὲλ (ὁ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς Γεωργιανικῆς Ἐκκλησίας προσαγορευθεὶς **«ἅγιος»**) ἐνέκριναν τὴν αἴτησιν τῆς Θεοδώρας καὶ συγχρόνως ἔγραψαν καὶ εἰς τὸν Παγκράτιον, ὅπως ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς γηραιᾶς ἀνάσσης καὶ στείλῃ εἰς Κων)πολιν τὴν Μάρθαν, προσέθετε δὲ ὁ μοναχὸς Γεώργιος εἰς τὴν ἐπιστολήν του. καὶ τὴν ἑξῆς προφητείαν του ὅτι ἡ Μάρθα προώρισται νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ὡς αὐτοκράτειρα. Ὁ Παγκράτιος πεισθεὶς εἰς τὰς προτροπὰς τῆς μητρός του Μαριὰμ καὶ τοῦ ἁγίου μοναχοῦ, ἐξεπλήρωσε τὴν αἴτησιν τῆς Θεοδώρας καὶ ἔστειλε τὴν Πριγκήπισσαν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ αὕτη ἔφθασε τὴν 31 Αὐγούστου τῷ 1056 ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν ἐκείνην καθ' ἣν ἀπέθανε ἡ Θεοδώρα. Ἐκ τῆς συγκυρίας ταύτης ἐμφρενούμενος ὁ ἅγιος πατὴρ ἀνέκραξεν τότε «**Σήμερον ἀπεβίωσεν ἡ αὐτοκράτειρα καὶ σήμερον εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ἡ μέλλουσα βασίλισσα.**» Τοὺς προφητικοὺς τούτους λόγους τοῦ μοναχοῦ Γεωργίου, πάντες ἔλαβον ὑπ' ὄψιν ὅλοι δὲ οἱ αὐλικοὶ ἐθαύμασαν τὸ κάλλος τῆς Γεωργιανῆς ἡγεμονίδος.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Θεοδώρα εἶχεν ἀποθάνει καὶ ἑπομένως ὁ σκοπὸς δι' ὃν εἶχε ἔλθει δὲν ἐπραγματοποιεῖτο ἡ Μάρθα καθὼς καὶ ἡ μάμμη της Μαριὰμ μετὰ τοῦ μοναχοῦ Γεωργίου ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς Κουταΐδα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ μικρὰ πριγκήπισσα ἐμεγάλωνε ηὔξανε δὲ καὶ τὸ κάλλος αὐτῆς· παρῆλθον ἀπὸ τότε 8 ἔτη ἐν τῷ Βυζαντίῳ τὴν Θεοδώραν εἶχεν διαδεχθῆ Μιχαὴλ ΣΤ.´ ὁ Στρατιωτικὸς (ὁ καὶ Γέρων καλούμενος 1056—1057) τοῦτον Κωνσταντῖνος Θ.´ ὁ Δούκας (1059—1067) ὅστις σκεπτόμενος νὰ ὑπανδρεύσῃ τὸν υἱόν του Μιχαήλ, ἀπετάθη εἰς τὸν Παγκράτιον νὰ στείλῃ τὴν Μάρθαν ὡς νύμφην διὰ τὸν Μιχαήλ· καὶ πραγματικῶς ὁ Παγκράτιος ἔστειλε αὐτὴν κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1067 εἰς Κων)πολιν, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ ἔκειτο κλινήρης· φυσικῶς ὅθεν ὁ γάμος δὲν ἐξετελέσθη ἀμέσως. ἀνεβλήθη δὲ ἐπ' ἀόριστον διότι κατὰ Μάϊον τοῦ 1067 ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ, ἐπῆλθε ἡ μεσοβασιλεία τῆς συζύγου του, Εὐδοκίας τῆς Μακρεμβολιτίσσης(1) καὶ κατόπιν ἡ ἀναγόρευσις τοῦ Ρωμανοῦ Διογένους ὡς αὐτοκράτορος καὶ συζύγου τῆς Εὐδοκίας. Ὥστε ἡ Μάρθα ἔμενεν ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἀνατρεφομένη κατὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς καὶ προωρισμένη ὡς μέλλουσα σύζυγος διὰ τὸν νεαρὸν Μιχαήλ.

Οἱ γάμοι τοῦ Μιχαὴλ μετὰ τῆς Μάρθας τῆς ἐπικληθείσης τότε Μαρίας ἐτελέσθησαν καθὼς εἴπομεν τῷ 1070 (καὶ οὐχὶ ὅπως γράφουν τινὲς τῷ 1065, διότι ἡ «Ἱστορία τῆς Γεωργίας» ῥητῶς λέγει ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Θ.´ Δούκας προσεκαλέσατο ταύτην ὢν ἐπιθανάτιος, ἤτοι τῷ 1067) καὶ οὕτως ἐπηλήθευσεν ἡ προφητεία τοῦ Γεωργιανοῦ μοναχοῦ Γεωργίου Μετατομιδέλ.

Εἰς τὴν στέψιν τῆς Μαρίας μετὰ τοῦ Μιχαὴλ παρευρέθησαν ἀντιπρόσωποι τοῦ βασιλέως τῆς Γεωργίας, ἰδιαίτερος Γεωργιανὸς ἐπίσκοπος καὶ πολλοὶ συγγενεῖς, οἵτινες ἐφιλοδωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ ἀδρότατα. Ἐν τῇ παρὰ τὴν Κουταΐδα μονὴν τῆς Γελάτης σώζεται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ ΣΤΕΦΩ ΜΙΧΑΗΛ ΣΥΝ ΜΑΡΙΑΜ ΧΕΡΣΙ ΜΟΥ ἀναφερομένη εἰς τὴν στέψιν αὐτῶν, τὴν ὁποίαν ὡς φαίνεται ἔγραψε, ὁ εὐλογήσας τὸν γάμον Γεωργιανὸς ἱερεὺς (ὅρα ἐμὸν ἔργον **οἱ Ἕλληνες ἐν Καυκάσῳ** σελ. 76).

Ὅλοι οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ προθυμοποιοῦνται νὰ εὕρωσι τὰς καταλλήλους λέξεις διὰ νὰ παραστήσωσι τὸ κάλλος αὐτῆς. Καλοῦσιν αὐτὴν **ὡραίαν, ὡραιοτάτην, χαριεστάτην, λευκόχρουν, ἴνδαλμα τῆς ὡραιότητος, ἀδάμαντα μεταξὺ τῶν κυριῶν τῆς αὐλῆς, σώφρονα, φρονιμωτάτην** κτλ. κτλ. Ἡ δὲ Ἄννα Κομνηνὴ (ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀλεξίου Α´. Κομνηνοῦ 1081—1118) ἐν τῇ **Ἀλεξιάδι** ἐν ἐνθουσιασμῷ περιγράφει τὸ κάλλος αὐτῆς, ἂν καὶ τὴν ἐγνώρισε ἀργότερον, ἐν ἡλικίᾳ ὀλίγον τι προβεβηκυίᾳ.

Ἦτο ὑψηλὴ καὶ κανονικὴ ὡς ἡ κυπάρισσος λευκὴ δὲ ὡς ἡ χιών· τὸ πρόσωπόν της δὲν ἦτο ὁλοτελῶς στρογγυλὸν ἀλλὰ λαμπερὸν καὶ ἔχον χρῶμα ἐαρινοῦ τριανταφύλλου· τὴν δὲ λάμψιν τῶν ὀφθαλμῶν της τίς θὰ περιγράψῃ; ὀφθαλμοὶ κυανοῖ, γλυκεῖς καὶ θελκτικοί. Дровъ высокая и поражающая, **αἱ χεῖρες τοῦ ζωγράφου ἐνίοτε μεταδίδουσιν χρώματα φυσικὰ διὰ τὴν καλλονήν, ἀλλὰ ἡ ὡραιότης τῆς βασιλίσσης καὶ ἡ λάμπουσα αὐτῆς καλλονή, οἱ εὐγενεῖς, οἱ μαγευτικοὶ καὶ εὐχάριστοι αὐτῆς τρόποι, εἶναι ἐκτὸς πάσης περιγραφῆς καὶ καλλιτεχνίας.** Οὔτε ὁ **Ἀπελλῆς οὔτε ὁ Φειδίας, καὶ οὐδεὶς ἐκ τῶν γλυπτῶν δὲν ἄφησαν εἰς ἡμᾶς τοιαύτην ζωγραφικὴν καὶ εἰκόνα. Λέγουσιν ὅτι ἡ κεφαλὴ τῆς Γοργόνας μετέβαλε εἰς λίθον τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ἀτενίζουν εἰς αὐτήν. Εἰς ποῖον ὅμως δὲν συνέβη νὰ βλέπῃ τὴν βασίλισσαν τυχαίως ἐν περιπάτῳ καὶ νὰ μὴ μείνῃ ἔκθαμβος εἰς τὴν θέσιν του εἴτε νὰ μὴ χάσῃ τὸν λογισμὸν καὶ τὸν νοῦν του. Τοιαύτη κανονικότης καὶ ἁρμονία τῶν μελῶν της εἰς οὐδὲν ἀνθρώπινον σῶμα ἑωράθη. Αὐτὴ ἦτο ζῶν ἄγαλμα, αἰχμαλωτίζον τοὺς ἐρασιτέχνας τοῦ ὡραίου· αὕτη ὁ Ἵμερος (=Ἔρως) ζήσας ἐν σώματι εἰς τὸν κόσμον.**

Τὴν καλλίμορφον ταύτην αὐτοκράτειραν οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ καλοῦσιν ὅτε μὲν Ἀβασγίδα ὅτε δὲ Ἀλάνισσαν ὁ Ἰ. Τζέτζης (ἐν Χιλ. Ε´. Ἱστορ. ιζ´. 570) λέγει· «**Κακῶς αὐτὴν Ἀλάνισσαν ἔλεγον, κυρίως**

---

1) Ἡ αὐτοκράτειρα αὕτη ἦτο λογία καὶ ἔγραψε ἐπικῶς τὴν **Ἰωνίαν ἢ «Τὸν πλόκαμον τῆς Ἀριάδνης», «τὰς χρείας τῶν γυναικῶν», «τί δεῖ τὰς βασιλίδας ἀσκεῖν», καὶ «περὶ διαίτης τῶν μοναζουσῶν». Εἰς ταύτην** ἀποδίδονται καὶ τὰ **Ὀμηρόκεντρα** λεγόμενα ποιήματα.

γὰρ ἦν «Ἀβασγίς» ὁ δὲ Νικηφόρος Καῖσαρ Βρυέννιος (βιβλ. Β. κεφ. Α) ὁριστικῶς καλεῖ ταύτην Ἰβηρίδα, «θυγατέρα Παγκρατίου τῶν Ἰβήρων κατάρχοντος».

Ἡ Γεωργιανὴ λοιπὸν αὐτὴ ἡγεμονὶς ἡ ἀνελθοῦσα εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου συνεβασίλευσε μετὰ τοῦ Μιχαὴλ μέχρι τοῦ 1078 Μαρτίου 25 ὅτε στασιάσαντος τοῦ στρατηγοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου ὁ μὲν Μιχαὴλ ἀπέθετο τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Στουδίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ συλληφθεὶς διαταγῇ τοῦ νέου αὐτοκράτορος «ἀπεκάρη τὴν τρίχα καὶ ψήφῳ Συνοδικῇ ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Ἐφέσου», ἡ δὲ Μαρία μετὰ τοῦ υἱοῦ της Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου περιωρίσθη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Πετρίου ὁ Μιχαὴλ ἅπαξ μόνον ἀπελθὼν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν του ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Μανουὴλ ἔνθα ἐργαζόμενος ἰδίαις χερσὶ ἔζησε ἱκανὰ ἔτη τιμώμενος ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ μέχρι τῆς τελευτῆς του ἡ Μονὴ τοῦ Μανουὴλ καλεῖται τανῦν Κεφελὶ δζαμεσί.

Ἡ δὲ Μονὴ τοῦ Πετρίου, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου, ἔνθα συνήθως κατεκλείοντο αἱ ἐκπίπτουσαι βασιλίδες εὑρίσκετο παρὰ τῷ σημερινῷ Πεδρὶ καπού. Ἐνταῦθα ἐγκατεβίωσε ἡ χήρα τοῦ αὐτοκρ. Σταυρακίου καταπλουτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Ραγγαβέ. Ἐδῶ ἐτάφη καὶ ὁ Σταυράκιος (812 μ.χ.) ἐδῶ περιωρίσθη ὑπὸ Ρωμανοῦ Γ.' ἡ θυγάτηρ τοῦ Κωνσταντίνου Ζ.' Θεοδώρα ἀδελφὴ τῆς αὐτοκρ. Ζωῆς. Εἰς ταύτην λοιπὸν ἐνεκλείσθη ἡ Μαρία μετὰ τοῦ υἱοῦ της. Κατόπιν ταύτης ἐνταῦθα κατεκλείσθη ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου, ἡ μήτηρ Ἀλεξίου τοῦ Α'., Ἄννα ἡ Δαλασσηνὴ μετὰ τῶν θυγατέρων της καὶ νυμφῶν, ὅτε ὁ Ἀλέξιος ἀνηγορεύθη ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοκράτωρ.

Ὁ αὐτοκρατορεύσας Νικηφόρος Βοτανειάτης (1078—1081) ἄνθρωπος ἔκδοτος εἰς πολλὴν βίου τρυφὴν καὶ ἀκολασίαν, ὑπέλαβε τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν καίτοι γέρων ἤδη ὡς τρόπον κορέσεως τῶν ἀχαλινώτων αὐτοῦ ὀρέξεων καὶ διὰ τοῦτο ἅμα τῇ ἀναρρήσει του ἐτελεύτησεν ἡ σύζυγός του Βερδένη ἀμέσως ἐσκέφθη περὶ νέων γάμων καὶ ἀπεφάσισε νὰ νυμφευθῇ ἢ τὴν Εὐδοκίαν τὴν χήραν τοῦ Κωνσταντίνου Θ'. καὶ τοῦ Ρωμανοῦ Διογένους, ἢ τὴν Μαρίαν τὴν σύζυγον τοῦ πρό τινος καθαιρεθέντος καὶ ζῶντος εἰσέτι Μιχαὴλ Ζ'. Αἱ δύο αὐταὶ κυρίαι ἐξ ὧν ἡ μία ἦτο πενθερὰ τῆς ἄλλης, ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ ἀναβῶσι αὖθις τὰς βαθμίδας τοῦ θρόνου, ἔστω καὶ ὡς σύντροφοι ἀνθρώπου τοῦ ὁποίου ἡ ἡλικία εἰς οὐδεμίαν αὐτῶν ἥρμοζεν. Καὶ τὴν μὲν Εὐδοκίαν ἀπέτρεψεν ἀπὸ τοῦ ἀτοπήματος τούτου ὁ πατριάρχης Κοσμᾶς, ὁ δὲ Βοτανειάτης συνεζεύχθη τότε τὴν Μαρίαν παρὰ πάντας τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ πρέποντος.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΙΝ

ΔΗΜΩΔΩΝ ΤΙΝΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

Σεβασμιώτατε,
Κυρίαι καὶ Κύριοι,

Ἡ δημώδης ποίησις μέρος οὖσα σπουδαιότατον τῆς καθόλου λαϊκῆς παραδόσεως ἀποτελεῖ ἀναντιρρήτως τὴν καλλιτεχνικωτέραν καὶ λεπτοτέραν δημιουργίαν τῆς λαϊκῆς ψυχῆς· ἐδῶ κυρίως ὁ λαὸς ἐκχέει ὅλον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὸ ἄρωμα, ἐδῶ ἐκδηλώνει τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματά του, ἐδῶ τοὺς πόνους· καὶ τοὺς πόθους του, τὰς τάσεις καὶ τὰς ὁρμάς του, ὅ,τι τέλος αἰσθάνεται καὶ σκέπτεται μέσα εἰς τὴν πλήμμυραν τῶν ἱστορικῶν συμβάντων καὶ τὴν τρικυμίαν τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ συγκινήσεων. Ἡ λαϊκὴ ψυχὴ ἰσχυρῶς δονουμένη ἀπὸ τὰς μεγάλας καὶ σπουδαίας ἱστορικὰς περιπετείας διὰ ποιήσεως ἀνεπιτηδεύτου μὲν ἀλλ' εὐρώστου καὶ ὑγιοῦς ψάλλει τὰ κλέα τῶν ἀνδρῶν, ὅσοι ἐγίνοντο ἥρωες καὶ συντελεσταὶ μεγάλων γεγονότων· ὁ ἔξω βίος τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἱστορικὴ τουτέστιν αὐτοῦ ἐξέλιξις εἰς τοὺς σπουδαιοτέρους καὶ χαρακτηριστικωτέρους αὐτοῦ σταθμοὺς ἐξήσκησεν ἀείποτε ἰσχυρὰν ροπὴν ἐπὶ τὸ φρόνημα καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ λαοῦ καὶ ἐξώθησεν αὐτὸν νὰ ἐκφράσῃ ὑπὸ τύπον ᾀσμάτων καὶ θρύλων ὅτι αἰσθάνεται καὶ σκέπτεται. Κάθε γεγονὸς ἐμποιῆσαν ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὸν λαὸν ἐξυμνήθη ὑπ' αὐτοῦ δι' ᾀσμάτων καὶ ἀπεθανατίσθη διὰ παραδόσεων. Ὁ πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, ἡ Τρωϊκὴ ἐκστρατεία, ὁ πλοῦς τῶν Ἀργοναυτῶν,, ἡ κοσμοκρατορία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, οἱ κατὰ τῶν ἀπίστων ἀγῶνες τοῦ Βυζαντίου, ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ πτῶσις τῆς Τραπεζοῦντος, τὰ κατορθώματα τῶν ἁρματωλῶν καὶ κλεφτῶν, ἡ ἐπανάστασις τοῦ 21, κάθε τέλος σοβαρὰ καὶ ἔνδοξος ἐκδήλωσις τοῦ ἱστορικοῦ ἡμῶν βίου, εὗρεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μεγαλόφωνον ὑμνητὴν καὶ ἀοιδόν. Ἂς εἶπαν καὶ ἂς ἔγραψαν ὅ,τι ἐνόμισαν ὀρθὸν καὶ ἀληθὲς κατόπιν ἐπισταμένης μελέτης καὶ ἀντικειμενικῆς τῶν πραγμάτων ἐπισκοπήσεως οἱ μεγάλοι τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου ἱστοριογράφοι ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου μέχρι τοῦ Παπαρρηγοπούλου· ὁ ἑλληνικὸς λαὸς λαὸς ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν ψυχρὰν [illegible] καὶ τὴν ἄτεγκτον λογικὴν τῆς ἐπιστήμης [illegible] καὶ ἐμόρφωσεν ὅλως ἰδιαίτερον [illegible] κόσμον τῶν ἡρωϊκῶν φύλων καὶ τῶν [illegible] παραδόσεων μέσα εἰς τὰς ὁποίας [illegible]

αἱ σκιαὶ τῶν μεγαλωνύμων ἡρώων των ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν καὶ τὰς ἐμπνεύσεις τῶν ὁποίων ἀνεδείχθη μέγας καὶ ἔνδοξος καὶ ἐν ταῖς εὐτυχίαις καὶ ἐν ταῖς συμφοραῖς. Ὁ λαὸς διηγούμενος καὶ ἐξυμνῶν τὰ κλέα τῶν ἡρώων του διαβλέπει ἐν αὐταῖς κατοπτριζομένην αὐτὴν τὴν οὐσίαν του, αὐτὴν τὴν ὑπόστασίν του καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, δὲν δύναται ἀπαθὴς καὶ ἀσυγκίνητος νὰ γράψῃ τὴν ἱστορίαν των. Ὅ,τι λέγουν καὶ κάμνουν οἱ ἥρωές του, ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ Αἴας, ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Διομήδης, ἡ Ἀντιγόνη, ἡ Ἠλέκτρα, ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, ὁ Μόραντον, ὁ Ξάνθινον, ἡ Μέρμηκα, ὁ Κατζώνης, ὁ Μπουκαβάλας, ὁ Γεροδῆμος, ὁ Σαμουήλ, ὁ Διάκος, ὁ Μπότσαρις, ὅλοι τέλος οἱ Ὑπερέλληνες, οἱ λόγοι καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν ἀποτελοῦν τὴν ἐσωτάτην ἀληθῆ ὑπόστασιν τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, ἥτις τοὺς ἔπλασε κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσίν της καὶ διὰ τοῦτο βλέπει κανεὶς αὐτὴν νὰ σκιρτᾷ ὅταν ἀκούῃ τοὺς ἄθλους των, καὶ νὰ θρηνῇ ὅταν διηγῆται τὰς συμφοράς των. Οἱ ἄθλοι των εἶναι ἔργα τῶν χειρῶν του καὶ αἱ συμφοραί των οἰκτρὰ του παθήματα. Ἡ ψυχρὰ ἐπιστήμη τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς θρύλους δύναται κατ' εἰσήγησιν ἤδη τοῦ Θουκυδίδου νὰ θεωρῇ πηγὰς ἱστορικὰς δευτερευούσης ὅλως σημασίας καὶ νὰ ζητῇ μέσα εἰς τὰ σκιρτήματα καὶ τὰς πτήσεις τῆς λαϊκῆς ψυχῆς νὰ ἀνεύρῃ τὸν πυρῆνα τῆς πραγματικότητος· ὁ λαὸς ὅμως ζωηρὸς πάντοτε ἐν τῇ συλλήψει καὶ εὐφάνταστος ἐν τῇ δημιουργίᾳ τῆς ἱστορίας του μένει πιστὸς εἰς τὰς ἀντιλήψεις του καὶ ἀρέσκεται εἰς τὴν μετὰ τῶν ἡρώων του ἀναστροφήν, συγχαίρει καὶ συμπάσχει μετ' αὐτῶν, ἀντλεῖ θάρρος ἀπὸ τὰς θρύλους καὶ τὰς παραδόσεις κατὰ τοὺς χρόνους τῶν σκληρῶν δοκιμασιῶν καὶ τῶν οἰκτρῶν συμφορῶν καὶ ἀρύεται σθένος καὶ μένος ὅταν ἀποδύεται εἰς ἐπιτέλεσιν γενναίων ἔργων καὶ θρυλικῶν κατορθωμάτων, διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τῶν ἡρώων τοὺς ὁποίους ἐξυμνεῖ καὶ θαυμάζει. Ὁ λαὸς ζῇ μέσα εἰς κόσμον ἱστορικὸν φανταστικὸν καὶ ἰδεώδη, ζῇ παραδεδομένος εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν δημιουργημάτων καὶ τῆς φαντασίας του, ἣν δὲν ἐδηλητηρίασεν ἡ πεζὴ σκέψις καὶ ἡ αὐστηρὰ λογική, πιστεύει ἀκραδάντως εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν παραδόσεων καὶ τῶν θρύλων του, εἴτε ὑπὸ τύπον διηγήσεων ἀπαντῶσι ταῦτα εἴτε ὑπὸ μορφὴν ᾀσμάτων δημιουργεῖ διὰ τῆς φαντασίας του ἥτις πολλάκις εἶνε ἀχαλίνωτος τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς θρύλους, πιστεύει κατόπιν αὐτὰ ὡς ἀληθῆ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ ἀναντιλέκτου πραγματικότητας· εἶνε εἰδωλολάτρης, λατρεύει ὅ,τι ὁ ἴδιος ἐφαντάσθη καὶ ἐδημιούργησεν· ἐκ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐξέρχεται πάνοπλος ἡ Ἀθηνᾶ, ἣν ὕστερον λατρεύει καὶ τιμᾷ ὡς ἀληθινὴν θεότητα. Ὁ βίος τοῦ λαοῦ ἐξωραΐζεται μὲ αὐτὴν τὴν λατρείαν, ἐξευγενίζεται καὶ ἐξημεροῦται μὲ τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἐνδόξων του παραδόσεων καὶ ὠθεῖται εἰς δρᾶσιν καὶ ἀπομίμησιν τῶν ἡρώων τῶν θρύλων καὶ τῶν τραγουδιῶν του. Ὁ σκοπός μου βεβαίως δὲν εἶνε νὰ ὁμιλήσω ἐνταῦθα περὶ τῆς καθόλου λαϊκῆς παραδόσεως καὶ νὰ ἐξάρω τὴν μεγάλην αὐτῆς ἀξίαν ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς μορφώσεως καὶ διαπλάσεως τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς καρδίας τοῦ λαοῦ· ὁ σκοπός μου εἶνε πολὺ περιωρισμένος· ἡ δημώδης δηλαδὴ ποίησις τοῦ Πόντου, ἥτις εἶνε τὸ ὡραιότερον μέρος τῆς καθόλου λαϊκῆς μας πνευματικῆς δημιουργίας εἶνε τὸ ὑποκείμενον τῆς παρούσης μου μελέτης.

Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μας, τὰ ὁποῖα ἐπὶ αἰῶνας ἐθέρμαινον τὴν καρδίαν καὶ ἐφώτιζον τὸν νοῦν τῶν πατέρων μας διὰ νὰ μένουν πιστοὶ εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὸν ἐθνισμόν των, τὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα μᾶς ὑπομιμνήσκουν μίαν θρυλικὴν περίοδον τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου καὶ ζωογονοῦν τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἐπικῶν ἀγώνων τῶν προγόνων μας· ἡ ποίησις ἣν ἐνεπνεύσθη ὁ λαός μας εἰς τὴν μέθην τῆς δόξης καὶ εἰς τὴν ὀδύνην τῶν συμφορῶν του, εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ μεγαλείου καὶ εἰς τὰς νύκτας τῆς ταπεινώσεως· οἱ ὕμνοι εἰς τὴν ἀκλόνητον πίστιν τῶν συζύγων καὶ εἰς τὴν τρυφερὰν στοργὴν τῶν ἀδελφῶν καὶ τὰς ἄλλας εὐγενεῖς καὶ λεπτὰς φανερώσεις τοῦ ἁγνοῦ οἰκογενειακοῦ μας βίου, τὰ μοιρολόγια τῶν νεκρῶν καὶ οἱ θρῆνοι τῆς ξενητειᾶς πάντα ταῦτα ἀντικατοπτριζόμενα εἰς στίχους μεγαλοπρεπεῖς καὶ ποιητικωτάτους καὶ ἀποτελοῦντα τὸ περιεχόμενον τῆς ἐνταῦθα ποιητικῆς λαϊκῆς δημιουργίας εἶνε ἄξια, νομίζω, νὰ ἀπασχολήσουν ἔστω καὶ ἐπ' ὀλίγον τὴν ἡμετέραν προσοχήν. Ἀπὸ τὸν μυροβόλον ἀνθῶνα τῆς λαϊκῆς μας ποιήσεως ἔδρεψα τὰ πλέον εὔοσμα καὶ τὰ πλέον ζωηρὰ λουλούδια διὰ νὰ νὰ παρουσιάσουν σήμερον ἐδῶ εἰς ἀνθοδέσμην, ποῦ ἀποπνέει τὸ μεθυστικὸν ἄρωμά τῶν βουνῶν καὶ τῶν παρχαριῶν μας καὶ διαχέει τὴν δροσερότητα τῆς εὐρώστου ποιητικῆς εμπνεύσεως τοῦ λαοῦ μας.

Ἀκριτικὸς κύκλος.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ λουλούδια τὰ ὁποῖα κοσμοῦν τὴν ἀνθοδέσμην μου ἐφύτρωσαν ἐπάνω εἰς τὰ ὑψηλὰ βουνὰ καὶ τὰ τὰ **παρχαρομύτια**, ποῦ πολλάκις ἐγένοντο ἄφωνοι μάρτυρες τῶν ἄθλων καὶ τῶν μυθικῶν ἀγώνων τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Εἶνε τὰ **ἴα** καὶ τὰ ***μανουσάκια***, μὲ τὰ ὁποῖα ἐστόλισε ἡ ***Καλὴ*** τοῦ ἥρωος τὴν νεκρικὴν κλίνην του, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔπεσε διὰ νὰ ἀποθάνῃ ἀφ' οὗ δὲν κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὸ **πεπρωμένον**. Ἐκεῖνος ὅστις

έστησε τρόπαια θριάμβων κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ γένους καὶ τῆς θρησκείας δὲν ἠδυνήθη νὰ νικήσῃ ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν ἀδυσώπητον καὶ ἄκαμπτον Χάρον. Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας εἶναι ὁ θρυλικὸς ἥρως τῆς βυζαντινῆς ἐποποιίας, συμβολίζων τὴν εὐρωστίαν τῆς ψυχῆς τοῦ ἔθνους μας κατὰ τὴν μεγάλην ἱστορικὴν περίοδον τοῦ Μεσαίωνος· εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τῆς βυζαντινῆς ἰδέας, τῆς ἰδέας τῆς διαρκοῦς καὶ ἀκαταπαύστου πάλης κατὰ τῆς βαρβαρότητος καὶ ἀγριότητος κατὰ τοὺς τρικυμιώδεις ἐκείνους χρόνους. Ἡ δημώδης παράδοσις διατηρεῖ ἴσως ἀμυδρῶς τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου ἥρωος, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ ἀπέδωκεν ὅλας τὰς ἀρετὰς ἃς ἀνέπτυξε καὶ ἐκαλλιέργησεν ὁ Ἕλλην τοῦ Βυζαντίου διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀντιπαλαίσῃ κατὰ τῶν τρομερῶν ἐχθρῶν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς εὐδαιμονίας του· ἡ βυζαντινὴ λεγομένη Ἱστορία εἶναι, ὡς γνωστόν, ἀδιάκοπος καὶ ἄγριος ἀγὼν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐναντίον τῶν ποικιλωνύμων βαρβάρων, οἵτινες πανταχόθεν λυσσωδῶς ἐπετίθεντο κατ' αὐτοῦ διὰ νὰ κατασπαράξουν τὸ κράτος του καὶ κατασυντρίψουν τὴν ἐπίφθονον δύναμίν του. Ἀπὸ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς καὶ θορυβώδεις καὶ αἱματηροὺς ἐκείνους ἀγῶνας εἰς τὴν ἐνταῦθα λαϊκὴν παράδοσιν διετηρήθη διὰ μέσου τῶν αἰώνων μία ἀσθενὴς ἀπήχησις εἰς τὰ ᾄσματα τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, τοῦ Μάραντου, τοῦ Ξανθίνου, τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Πόρφυρα. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὰ ᾄσματα ταῦτα ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ χρόνου καὶ δὲν ἔχομεν βεβαίως σήμερον ἀλώβητα καὶ ἀκέραια τὰ ἀρχαῖα ᾄσματα τὰ ὑμνοῦντα τὴν δόξαν τῶν Ἀκριτῶν, ἀλλὰ τὸ θαῦμα τῆς διασώσεως τῶν πτωχῶν τούτων ὑπολειμμάτων τῆς πάντως πλουσίας ἐκείνης λαϊκῆς δημιουργίας ἐν μέσῳ τοσούτων περιπετειῶν καὶ τηλικούτου σάλου πρέπει νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι αἱ περὶ τῶν ἄθλων τῶν Ἀκριτῶν διηγήσεις συνεκίνουν σφόδρα τὸν λαὸν καὶ τὰ τραγούδια τὰ ἐξυμνοῦντα τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον του ἀπετέλουν ἀληθὲς δι' αὐτὸν ἐντρύφημα. Ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ὁπότε φαίνεται ὅτι ἡ ἐθνικὴ εὐρωστία ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐντάσεως αὐτῆς, οἱ Ἀκρῖται, οἱ ἡρωϊκοὶ δηλαδὴ φρουροὶ τῶν συνόρων ἀντιπροσωπεύοντες εἴπερ τινὲς καὶ ἄλλοι τὴν εὐρωστίαν ταύτην καὶ τὴν ἀλκὴν τῆς φυλῆς, ἐγίνοντο ὑποθέσεις ᾀσμάτων καὶ θρύλων καὶ ἐξυμνήθησαν ἀπὸ τὸν λαόν μας ὡς ἡμίθεοι, τιτᾶνες καὶ γίγαντες, ἄγρυπνοι φρουροὶ τῆς τιμῆς τοῦ Ἔθνους καὶ πιστοὶ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ βασιλέως θεράποντες. Τὰ σῳζόμενα παρ' ἡμῖν ᾄσματα τοῦ Ἀκρίτα εἶνε ἀφιερωμένα τὸ μὲν εἰς τὴν **ἁρπαγὴν τῆς συζύγου του**, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ. Ὁ Ἀκρίτας γεωργεῖ τὸν ἀγρὸν του ἀμέριμνος καὶ εὐτυχής, ὅτε θλιβερὰν εἴδησιν κομίζει εἰς αὐτὸν **πουλλὶν μὲ ἀνθρωπινὴν λαλίαν:**

> «Ἀκρίτα, μου ντὸ κάθεσαι καὶ σὺ ντὸ περιμένεις·
> τὸ ἔνοικος ἰχάλκσαν κχι τὴν Καλήσ' ἐπέραν
> τ' ὅλον καλλίον τ' ἄλογσι' στρῶννε καὶ καβαλκεύνε
> καὶ τ' ἄλλα τὰ καθώτερα στέκνε καὶ χλιμιτίζνε.»

Τὸ πουλάκι τοῦ παραμυθιοῦ ζωηρότερον καὶ συντομώτερον δὲν ἠδύνατο ἴσως νὰ παραστήσῃ τὴν συμφοράν. Οἱ ἐχθροί, Σαρακηνοὶ βεβαίως, φθονοῦντες τὴν δόξαν τοῦ Ἀκρίτα καὶ ἐπιβουλευόμενοι τὴν εὐτυχίαν του ἐπιπίπτουσι κατὰ τῆς οἰκίας του ἀπάγουσι τὴν σύζυγον καὶ ἀπελαύνουσι τὸν καλύτερον ἵππον του καθ' ὃν χρόνον οἱ ἄλλοι διαρκῶς χρεμετίζουν αἰσθανόμενοι τὴν συμφοράν.

Ἰδοὺ ἡ λυπηρὰ εἰκὼν τοῦ δυστυχήματος. Ὁ Ἀκρίτας ἅμα μαθὼν τὸ ὀλέθριον ἔγκλημα ἐγκαταλείπει κατὰ τὸ τραγοῦδι τὸ **βουκέντριναι καὶ ζευκτὰ τὰ βούδια τ'** ἔσπευσεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου ηὗρε **τὰς πόρτας ἀνοικτὰς τὰ παράθυρα ἀνοιχτὰ** καὶ **τοὺς μαύρους ατ' νὰ στέκνε καὶ χλιμιτίζνε....** Ἀπὸ τὰ ἄλογά του πρὸς τὰ ὁποῖα ἀποτείνεται ὁ Ἀκρίτας ζητῶν τὴν συνδρομήν των διὰ νὰ προφθάσῃ καὶ σώσῃ τὴν ἁρπαγεῖσαν σύζυγόν του μόνον **τὸ γιαγοῦζιν τ' ἄλογον λαλεῖ κι' ἀπαλογᾶται** ἂς τὰ κρυφοταγίσματα σ' ἐφτάνω κοντεφτάνω. (Παραβ. Φυγάδας Τριανταφυλλίδου σελ. 171-173). Ὁ Ἀκρίτας ἀναβαίνει ἐπὶ τὸν ἵππον καὶ ταχὺς ὡς ἄνεμος ἐλαύνει πρὸς τὸ κρυσφύγετον τῶν ἐχθρῶν.

> Οὐτζόπουλα ἐπέντεσεν ἀπὰν στὸ σταυροδρόμι·
> Στὸν Θεὸν ἐσσίν, Οὐτζόπουλα, πουθὲν χαρὰν κ' εἶδες;
> Κάθεν εὖραν χαρὰν δαβαίν κάθεν ἡμέραν γάμος
> Ἀμὸν τ' ἀτώρα τὴν χαρὰν ἄλλο χαρὰν κ' εἶδα
> Κάθε τζατζίν μαλλίν κρατεῖ, κάθε λιθάριν αἷμαν.

Αἱ τρίχες αἱ ὁποῖαι εὑρίσκοντο ἐπάνω εἰς τὰ χαμόκλαδα ἦσαν ἀπεσπασμέναι ἀπὸ τὴν κόμην τῆς συζύγου τοῦ Ἀκρίτα καὶ τὸ αἷμα ἦτο αἷμα ἐκείνης. Ὁ Ἀκρίτας οὐδὲν πλέον ἐρωτᾷ ἀλλὰ **βιτσουισπᾶ τὸν μαῦρον ατ' ν' ἐφτὰν καὶ κοντοφτάνει,** καὶ προσελαύνει ἀκατάσχετος ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν ἐχθρῶν του. Φθάνει **εἰς τῆς Δέβας τὸ Γεφύρι ὅπου κάθουνταν Ἕλλενοι κι' ἀτόναν φυλαξίζνε.** Ὁ Ἀκρίτας παρακαλεῖ αὐτοὺς νὰ ἐπιτρέψουν εἰς αὐτὸν τὴν διάβασιν, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀρνοῦνται· προτιμᾷ ὁ ἥρως νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν δι' ἄλλου πόρου παρὰ νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς φύλακας τῆς Γεφύρας καὶ διὰ τοῦ φόνου αὐτῶν νὰ ἐκβιάσῃ τὴν διάβασιν.

Διαβάστε με, Ἕλληνες, τὴν Δέβαν ἂς διαβαίνω,
ὁ Μαῦρον γέον πουλάριν ἐν χωρὶς ταγὶν κι μένει
[illegible] χωρὶς τ' ἐμὸν κι στέκει.
[illegible] κι γουλίζ, τὴν Καλὴν ατ θυμᾶται.
Ἂν κρούω καὶ σκοτώνω σας θὰ λέγνε με φονίαν
ἂν κρούω κι σκοτώνω σας θα λέγνε με ἐφοέθεν
καλλίον κι σκοτώνω κι' ἂς λέγνε με ἐφοέθεν
Κλώσκεται εὑρ τὸν Μαῦρόν ατ ἐς τὸ βαθὺν λιμνίτζιν
βετασκοπᾷ τὸν Μαῦρόν ατ ν' ἐφτὰν καὶ κοντοφτάνει

Ἐπὶ τέλους φθάνει εἰς τὸ Κάστρον ὅπου ἀπήχθη ἡ ἀγάπη του.

Ὁ Μαῦρον ἐχλιμίτιζεν κι' ὁ κάστρον ὅλ ἐσείεν
κι ἡ κόρ' ἐπαραγνώρισεν κ' εἶπεν ἔρθεν Ἀκρίτας.

Ὁ πυλωρὸς ἤνοιξεν τὰς πύλας τοῦ κάστρου καὶ [illegible] προθυμοποιεῖται νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Ἀκρίταν διὰ ποικίλων περιποιήσεων, ἀλλ' ἐκεῖνος φαίνεται ἀπειλῶν γῆν καὶ οὐρανόν, καίτοι ἐν τῷ ᾄσματι ὅπερ εἶναι ἐλλιπὲς ἐνταῦθα, οὐδὲν ἀναφέρεται περὶ τῶν ἀπειλῶν τοῦ Ἀκρίτα· ἀπὸ τὰ λόγια ὅμως τῶν πυλωρῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐκεῖ θεραπόντων:

Γιὰ σοῖς, γιὰ σοῦς, Ἀκρίτα μου, καὶ μὴ πολυλογίζῃς
ἐδὰ μεγάλον στράτευμαν ἐσέναν κυνηγάει.

φαίνεται ὅτι ὁ Ἀκρίτας μὲ ὕφος αὐστηρὸν καὶ ὀργίλον ὤμοσε νὰ ἀποπλύνῃ δι' αἵματος τὸ αἶσχος. Ἀρχίζει ἀμέσως ἀγρία καὶ φρικτὴ συμπλοκὴ καὶ ὁ Ἀκρίτας κατὰ τὸ τραγοῦδι

[illegible] τὸ σπαθίτζιν ατ ἂς τὸ χρυσόν θεκάριν
χιλίους ἔμπρὸς ἐσκότωσεν καὶ μύριους ὀπὸ πίσω
κι' ἄλλους τριακόσια Βαραγγους στὴ Δέβας τὸ Γεφύριν.

Ὕστερον ἀπὸ τὸ φρικῶδες αὐτὸ μακελλειὸ ὁ Ἀκρίτας ἁρπάζει τὴν Καλήν του καὶ φεύγει ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας καὶ νύκτας συνεχῶς. Παρὰ τὴν ὄχθην κάποιου ποταμοῦ ἐξηντλημένος καὶ κατάκοπος ἔπεσε νὰ κοιμηθῇ συστήσας εἰς τὴν σύζυγόν του νὰ ἀγρυπνῇ αὐτὴ καὶ νὰ βλέπῃ μήπως ἀπὸ κανὲν μέρος ἐμφανισθῇ ἐχθρικὸν στράτευμα. Μόλις ὅμως ὁ Ἀκρίτας ἀπεκοιμήθη, ἡ σύζυγός του εἰς τὴν ἀντικρυνὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ διακρίνει φουσσᾶτον νὰ καταβαίνῃ καὶ νὰ ἔρχεται πρὸς αὐτούς. Ὑπ' αἰδοῦς δὲν τολμᾷ νὰ ἐγείρῃ τὸν Ἀκρίταν καὶ δακρύει διαρκῶς· τὰ δάκρυα ἔπεσαν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἥρωος ὅστις καὶ ἀφυπνίσθη μόνος του. Τὸ φουσσᾶτον ὅμως δὲν ἦτο ἐχθρικόν· ἡ σύζυγος τοῦ Ἀκρίτα ταχέως ἀναγνωρίζει ὅτι εἶναι οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀδελφοί της.

Ἐμπρὸς ποῦ ἔν ὁ καβαλλάρτς ὁμοιάζ νὰ ἔν ὁ κύριμ
κι' ἀκεῖν οἱ μαῦροι κλόγκαν: ὁμοιάζν νὰ εἶν τ' ἀδέλφιαμ
κι' ἀκεῖν ἡ γερανόφορος ὁμοιάζ νὰ ἔν ἡ μάναμ.

Τὸ ᾆσμα τοῦτο, ὅπερ διὰ βραχέων ἀνέλυσα, εἶναι ὅπως εἶπον καὶ πρότερον, ἀφιερωμένον εἰς ἐπεισόδιον διαταράξαν τὴν οἰκογενειακὴν γαλήνην τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Τοιαῦτα ἐπεισόδια ἦσαν συνήθη εἰς τὴν τεταραγμένην ἐκείνην ἐποχὴν καὶ μάλιστα εἰς τὰς παραμεθορίας χώρας, ὧν φύλακες καὶ φρουροὶ ἦσαν οἱ Ἀκρῖται. Οὕτω καὶ ὁ Ἀκρίτας Ξάνθινος ἔχασε τὸν υἱόν του Βασίλειον, ὃν ἀπήγαγον αἰχμάλωτον οἱ Σαρακηνοὶ καὶ ἐβασάνιζον αὐτὸν ὑποβάλλοντες εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα. Ἕτερον ᾆσμα σωζόμενον παρ' ἡμῖν εἶναι τὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀκρίτα. Τὰ πουλιὰ ποῦ ἄλλοτε ἔψαλλον τὴν δόξαν τοῦ ἥρωος καὶ ἐσκίρτων ὑπὸ χαρᾶς καὶ φαιδρότητος διότι αἰωνίως θὰ ἔζη ὁ Ἀκρίτας, ἡμέραν τινὰ μὲ τόνον θλιβερὸν ἔψαλλον ὅτι ἐπέστη ἡ τοῦ νομιζομένου ἀθανάτου ἥρωός των τὸ εἱμαρμένον τέλος. Ὁ Ἀκρίτας ὅμως δὲν τὸ πιστεύει ***ἀκούγι ατο***, λέγει τὸ ᾆσμα, ***Ὁ Ἀκρίτας χαμογελᾷ καὶ λέγει· ἀτὰ μικρὰ καὶ παλαλὰ νὰ κελαηδοῦν, κι ξέρνε.*** Τότε μόνον, λέγει, θὰ ἀποθάνω ὅταν ἐξέλθω εἰς κυνήγιον καὶ δὲν εὕρω κανὲν θήραμα. Ὁ Ἀκρίτας ἐξῆλθεν εἰς κυνήγιον καὶ οὐδὲν εὗρε νὰ κυνηγήσῃ, ἐπανακάμπτων δ' οἴκαδε ἀπαντᾷ τὸν Χάρον, ὅστις ἔρχεται νὰ νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν ψυχήν του. Ἀλλ' ὁ ἥρως, ὅστις εἰς κανένα ποτὲ δὲν ὑπεχώρησεν ἄνευ ἀγῶνος ἦτο δυνατὸν ποτὲ νὰ ὑποκύψῃ μοιρολατρικῶς εἰς τὸν Χάρον, ἔστω καὶ ἂν ἐγνώριζε ὅτι ὁ ἀντίπαλός του τώρα ἦτο ἀκαταγώνιστος καὶ ἦτο μοιραῖον νὰ δαμασθῇ ὑπ' αὐτοῦ· τὸν προσκαλεῖ νὰ παλαίσουν ***εἰς χάλκινον ἀλῶνι.*** Ὁ Χάρος ἀνεδείχθη νικητής, καὶ ὁ Ἀκρίτας ὑποτασσόμενος εἰς τὴν σκληρὰν καὶ ἄτεγκτον εἱμαρμένην ἐκπέμπει θρῆνον καὶ ἐκβάλλει στεναγμόν, ὅστις ἀποπνέει ἁγνὴν καὶ θερμὴν λατρείαν τῆς φύσεως, ἧς ἦτο γνήσιον τέκνον αὐτός, καὶ μυχιωτάτην ὀδύνην ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ ἐκ τῆς ζωῆς.

Ἀλλοὶ ἐμὲν τὸν ἄκλερον ἐγὼ θεν' ἀποθάνω;
Ἂς χαίρουν τὰ ψηλὰ ῥασιὰ καὶ τὰ παραχαρομύτια
Ἔμπα, καλήμ, καὶ στρῶσόν με ὀθα ατικὸν κρεββάτιν
θέκον ἴα σὸ κεφάλι μου καὶ παρχαρὶ λουλούδια.
Ξέξεν ἡ κάλη κ' ἔστρωσεν ἄθια καὶ μονουσάκια.

Πλὴν τῶν δύο τούτων ᾀσμάτων εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται τὸ ὄνομα ***Ἀκρίτας***, εἰς τὸν ἀκριτικὸν κύκλον πρέπει, νομίζω, νὰ ὑπαγάγωμεν καὶ τὰ σωζόμενα ᾄσματα τοῦ ***Μάραντου***, τοῦ Ξανθίνου καὶ τοῦ Πορφύρη. Ὁ Ξάνθινος, ὅστις παρίσταται ὡς ἄνθρωπος τεραστίων διαστάσεων.

Στὸ ἕναν τὸ ρωθῶνιν ατ ἄλογα σταλισμένα
στὸ ἄλλο τὸ ρωθῶνιν ατ χειρομυλίτζα κλώσκουν
κι' ἀπάνω στὴν κορφίτζαν ατ ζευγὰρ βούδια ἀλωνίζνε.

Ὁ Ξάνθινος, λέγω, ἔχασεν τὸν υἱόν του Βασίλειον καὶ περιαλγὴς ὑπὸ τῆς συμφορᾶς **ἐποῖκεν** κατὰ τὸ ᾆσμα, ***σίδερον Στουράκ καὶ χάλκινα τζαρούσια***, ἔβγαιν καὶ ἀραέβατον ραχία καὶ πολιτείας.

Καθ' ὁδὸν συναντᾷ Σαρακηνόν, ὃν ἐρωτᾷ ἂν γνωρίζῃ τίποτε περὶ τῆς τύχης τοῦ υἱοῦ του· ὁ Σαρακηνὸς ἀποκρίνεται.

'Ακεῖ στὸ πέραν τὸ ρασὶν σ' ἀλὰτ ἀπεκειμέριν
στὸ τούρκικον τὴν μαχαλάν, στ' ἀρμένικον τὸ χωρίον
'Εκεῖ κάστρον ἐχάλασαν καὶ κουβαλεῖ λιθάρια.
'Εκόσεψεν τὸν βουδιανὸν καὶ κουβαλεῖ λιθάρια.
'Αν ἀποστὰ ὁ βουδιανὸν κρούγν' ἀτὸν μαχαιρέας.

Ὁ Ξάνθινον μαθὼν ταῦτα, δηλαδὴ τὸν υἱόν του μεταχειρίζονται ὡς ὑποζύγιον καὶ ἀμηχανῶν ἐρωτᾷ πάλιν τὸν Σαρακηνόν.

Πῶς νὰ φτάγω, πῶς νὰ ποίω, νὰ πάρω καὶ τὸν γιυόκαμ
Τὸ ἀκριβόν τὸ παλληκάρ τὸν νέον τὸν κὺρ Βασίλειν

Ὁ Ξάνθινον φαίνεται ὅτι ἦτο πλέον γέρων καὶ δὲν ἐτόλμα ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς νὰ ἀντιμετρηθῇ πρὸς τοὺς βασανιστὰς τοῦ υἱοῦ του. Ὁ Σαρακηνὸς τὸν συμβουλεύει νὰ ξυρήσῃ τὰ γένεια του καὶ νὰ κείρῃ τὰς τρίχας τοῦ ἵππου του, ἵνα οὕτω ἀγνώριστος εἰσδύσῃ εἰς τὸ κάστρον, ἔνθα ἐδούλευεν ὁ υἱός του. Ὁ Ξάνθινον ἀκολουθῶν τὰς συμβουλὰς τοῦ Σαρακηνοῦ κατορθώνει νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ κάστρον· **ζητεῖ φαγεῖν, ποτεῖν ταγὶν καὶ γιὰ τὸν μαῦρον**· προκαλεῖ δὲ τοὺς ἐκεῖ, ἐάν τις ἐπεθύμει ν' ἀντιμετρηθῇ πρὸς αὐτόν.

Ποῖος ἐν ζορλῆς καὶ δυνατὸς κι' ἄξιον παληκάριν
ἂς ζώσκεται λαφρὸν σπαθὶν σὸν πόλεμον ἂς ἔρται

Οὐδεὶς τολμᾷ ν' ἀντεπεξέλθῃ κατ' αὐτοῦ· ἀποφασίζεται δ' ἐπὶ τέλους νὰ ἐξαναγκασθῇ ὁ αἰχμάλωτος Βασίλειος νὰ μονομαχήσῃ. 'Αλλ' ὁ Ξάνθινον κατὰ τὸ ᾆσμα.

μὲ τὴν λαλίαν ατ ἔλεγεν ἔλα κι' ἂς πολεμοῦμε
καὶ μὲ τ' ἰσμάρν ατ ἔλεγεν, Βασίλει, ἔιτε ἂς πάμε.

Ἄλλος Ἀκρίτας ὁ ***Μάραντον*** λαμβάνει διαταγὴν πιθανῶς παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅπως σπεύσῃ νὰ συμμετάσχῃ εἰς ἐκστρατείαν τινά. Ἀφωσιωμένος τελείως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος καὶ τοῦ Ἔθνους του ὁ Μάραντον δὲν περιμένει νὰ ἐξημερώσῃ ὅπως παρασκευασθῇ ἀλλὰ κατὰ τὸ ᾆσμα ***«τὴν νύκταν πάει στὸν μάστοραν τὴν νύκταν μαστορεύει»***.

κόφτ' ἂς τ' ἀσίμιν πέταλα, κι' ἂς τὸ μάλαμαν καρφία
τὸν μαῦρον ατ καλλίβωνεν κατάντικρυ ἀτ' τὸ φέγγος.

Ἡ σύζυγός του κλαίουσα ἐβοήθει αὐτὸν κρατοῦσα ἐντὸς μανδηλίου τὰ διὰ τὸ πετάλωμα ἀπαραίτητα καρφία. Αἱ πλήρεις τρυφερᾶς στοργῆς ἀποστροφαὶ αὐτῆς πρὸς τὸν Μάραντον μηνύουσαι συγχρόνως καὶ ὀδυνηρὸν ἐσωτερικὸν σπαραγμὸν μᾶς ὑπενθυμίζουν τὸν συγκινητικὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ Ἕκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης, ποῦ τόσον ὑπερόχως ζωγραφεῖ ὁ θεῖος Ὅμηρος.

Ποῦ πᾶς, ποῦ πᾶς, ναὶ Μάραντε, κ' ἐμὲν τίναν ἀφίνεις;

Ὁ Μάραντον ἐπὶ τέλους φεύγει διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ ἱερὸν καθῆκον καὶ ἀφίνει τὴν σύζυγόν του εἰς τὴν σκληρὰν καὶ ἀπάνθρωπον μητέρα του. Μόλις ὅμως ἀπεμακρύνθη τῆς πατρικῆς ἑστίας ὁ ἥρως, οἱ γονεῖς του ἀσπλάγχνως κείρουσι τὴν κόμην τῆς νύμφης των καὶ ἐκδιώκουσιν αὐτὴν ἐκ τῆς οἰκίας μακρὰν εἰς τὰ βουνὰ ἵνα ἐκεῖ βόσκῃ τὰ ὀλίγα πρόβατα καὶ τὰ ἀρνία, τὰ ὁποῖα ἔδωκαν εἰς αὐτήν.

Κόμαν κ' ἐξεγκοπάτεσεν, κόμαν κ' ἐσελλουάτζεν
κόμαν σὴν πόλ κ' ἐπάτεσεν καὶ σ' ἐργαστὲρ κ' ἐκάτζεν
τὴν κόρ καθίζνε σὸ σκαμνὶν κι' ἀτὲν μαντσακουρεύνε,
δίγνατεν πέντε πρόβατα καὶ δεκαπέντε ἀρνόπα
Ἄμε, σκὺλ κόρη, χάθετε κι' ὄρια ὅτις γυρίζεις.
κι' ὄνταν θυμῶννε τὰ ραχιὰ ἔβγαινον νὰ βοσκίζῃς.
κι' ὅταν θρασκέβ ὁ ποταμὸν κατέβκεσεν καὶ πότισον.

Ἐπὶ ἑπτὰ ὁλόκληρα ἔτη ἡ σύζυγος τοῦ Μάραντου πιστὴ εἰς τὸν συζυγικὸν ὅρκον καὶ ἀφωσιωμένη εἰς τὴν λατρείαν τῆς μνήμης τοῦ ἀγαπητοῦ της ἀψηφοῦσα τὴν ὀργὴν τῶν στοιχείων, καὶ ἀμνημονοῦσα τὰς ἀστοργίας καὶ ἀσπλαγχνίας τῆς πενθερᾶς της μὲ ὑπομονὴν καὶ λαχτάρα ἀνέμενε τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἀκριβοῦ της. Ὁ Μάραντον τέλος ἐπανέρχεται ἐπάνω εἰς τὰ βουνά, ὅπου ἔβοσκεν ἡ σύζυγός του τὸ ἤδη πολλαπλασιασθὲν ποίμνιον καὶ συναντήσας αὐτὴν ἐρωτᾷ.

. . . . τὰ τίνος νύφε εἶσαι
τὰ τίνος εἶν τὰ πρόβατα, τὰ τίνος εἶν τ' ἀρνία
τὰ τίνος ἐν ὁ κρίαρον ὁ χρυσοκωδωνιάτες.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΛ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ